ספרי׳ – **אוצר החסידים** – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים״
סניף אה״ק כפר חב״ד
770 איסטערן פאַרקווי ברוקלין, נ. י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי׳ תהא שנת נפלאות בכל
צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד׳

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֶב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרֲכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה ׀ פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרֲכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קטז.

תפילה על אריכות הגלות שיעשה למען שמו שלא יתחלל:

א לֹא לָנוּ | יְהוָה לֹא־לָנוּ כִּי־לְשִׁמְךָ תֵּן כָּבוֹד עַל־חַסְדְּךָ עַל־אֲמִתֶּךָ: ב לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם
אַיֵּה־נָא אֱלֹהֵיהֶם: ג וֵאלֹהֵינוּ בַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה: ד עֲצַבֵּיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב מַעֲשֵׂה
יְדֵי אָדָם: ה פֶּה־לָהֶם וְלֹא יְדַבֵּרוּ עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ: ו אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ אַף לָהֶם
וְלֹא יְרִיחוּן: ז יְדֵיהֶם | וְלֹא יְמִישׁוּן רַגְלֵיהֶם וְלֹא יְהַלֵּכוּ לֹא־יֶהְגּוּ בִּגְרוֹנָם: ח כְּמוֹהֶם יִהְיוּ
עֹשֵׂיהֶם כֹּל אֲשֶׁר־בֹּטֵחַ בָּהֶם: ט יִשְׂרָאֵל בְּטַח בַּיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: י בֵּית אַהֲרֹן בִּטְחוּ
בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יא יִרְאֵי יְהוָה בִּטְחוּ בַיהוָה עֶזְרָם וּמָגִנָּם הוּא: יב יְהוָה זְכָרָנוּ יְבָרֵךְ
יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן: יג יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְּטַנִּים עִם־הַגְּדֹלִים: יד יֹסֵף
יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם: טו בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: טז הַשָּׁמַיִם
שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם: יז לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָּל־יֹרְדֵי דוּמָה:
יח וַאֲנַחְנוּ | נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קטז.

שבחים גדולים להקדוש־ברוך־הוא והיאך דוד אמר בדין הוא לאהוב אותו על כל הטובות שעשה לו כמה ניסים ואינו יודע מה גמול ישלם לו שאי אפשר להשיב לו על כל הגמול שעשה עמו:

א אָהַבְתִּי כִּי־יִשְׁמַע | יְהוָה אֶת־קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: ב כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי וּבְיָמַי אֶקְרָא: ג אֲפָפוּנִי |
חֶבְלֵי־מָוֶת וּמְצָרֵי שְׁאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וְיָגוֹן אֶמְצָא: ד וּבְשֵׁם־יְהוָה אֶקְרָא אָנָּה יְהוָה מַלְּטָה
נַפְשִׁי: ה חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק וֵאלֹהֵינוּ מְרַחֵם: ו שֹׁמֵר פְּתָאיִם יְהוָה דַּלֹּתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ: ז שׁוּבִי
נַפְשִׁי לִמְנוּחָיְכִי כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלָיְכִי: ח כִּי חִלַּצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת אֶת־עֵינִי מִן־דִּמְעָה אֶת־רַגְלִי
מִדֶּחִי: ט אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים: י הֶאֱמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד: יא אֲנִי
אָמַרְתִּי בְחָפְזִי כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב: יב מָה־אָשִׁיב לַיהוָה כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלָי: יג כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֶשָּׂא
וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יד נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: טו יָקָר בְּעֵינֵי יְהוָה הַמָּוְתָה
לַחֲסִידָיו: טז אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עַבְדֶּךָ אֲנִי־עַבְדְּךָ בֶּן־אֲמָתֶךָ פִּתַּחְתָּ לְמוֹסֵרָי: יז לְךָ אֶזְבַּח זֶבַח
תּוֹדָה וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא: יח נְדָרַי לַיהוָה אֲשַׁלֵּם נֶגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ: יט בְּחַצְרוֹת | בֵּית
יְהוָה בְּתוֹכֵכִי יְרוּשָׁלִָם הַלְלוּיָהּ:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט מנ"א, תשי"ז
ברוקלין.

שלום וברכה!

... ויהי רצון שבעמדנו עתה בערב חדש הרחמים בו אומרים פעמים בכל יום ומעוררים שאלת ותפלת כנסת ישראל וכאו"א מבני ישראל, אחת שאלתי מאת הוי' אותה אבקש וגו' תתפשט ותתגלה האחדות של כל בנ"י ובאיחוד הכחות של הנפש עד לאחת וכפי' התוספת (מנחות י"ח ע"א) יחידה שבנפש שזהו הכלי לקבלת מילוי בקשה זו.

בכבוד ובברכת כתיבה וחתימה טובה.

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קטו, קטז ..... ג

ג) מאמר ד״ה בלע המות לנצח
יום ג׳ פרשת דברים, ה׳ מנחם-אב ה׳תשכ״ה ..... ה

ד) מאמר ד״ה אלה הדברים וגו׳
שבת פרשת דברים, תשעה באב (נדחה) ה׳תשכ״ה ..... יא

ה) שיחת יום ג׳ פרשת דברים,
ה׳ מנחם-אב, ה׳תשכ״ה ..... יז

ו) שיחת שבת פרשת דברים,
תשעה באב (נדחה), ה׳תשכ״ה ..... כא

ז) משיחות שבת פרשת דברים,
שבת חזון, ה׳תש״נ ..... כח

ח) לקוטי שיחות פרשת דברים כרך יט ..... לה

ט) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל ר׳ לוי
יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... לט

י) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת דברים ..... מ

יא) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת דברים ..... מא

יב) שיעורי תהלים לשבוע פרשת דברים ..... סב

יג) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת דברים ..... סג

יד) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת דברים ..... עד

טו) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... עז

שיעורי רמב״ם

טז) – ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת דברים ..... פ

יז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת דברים ..... קמו

יח) – ספר המצוות לשבוע פרשת דברים ..... קס

יט) נביאים וכתובים
ישעיה פרק כח, איוב פרק ו ..... קסא

כ) משניות – מסכת שביעית
ביאור קהתי ..... קסג

כא) עין יעקב מסכת סוכה ..... קסט

כב) מסכת בבא קמא עם ביאורים
מדף סח עד דף עד ..... קע

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כג) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... קצח

כד) שולחן ערוך הלכות שבת
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן ..... קצט

כה) תורה אור
אדמו״ר הזקן ..... רא

כו) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי ..... רג

כז) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... רד

כח) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רה

כט) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב ..... רה

ל) ספר המאמרים קונטרסים חלק א
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רז

לא) ספר השיחות ה׳ש״ת-תש״א בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רח

לב) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רח

לג) רמב״ם הלכות בית הבחירה ..... רט

לד) פרקי אבות פרק ג ..... ריא

לה) חומש לקריאה לציבור לשבת פרשת דברים ..... ריב

לו) קריאת התורה למנחת שבת קודש ..... רכא

לז) לוח זמנים לשבוע פרשת דברים ..... רכב

לח) סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש ..... רכג

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס״ד*. יום ג׳ פרשת דברים, ה׳ מנחם־אב**, ה׳תשכ״ה

בְּלַע הַמָּוֶת לָנֶצַח וּמָחָה ה׳ דְּמָעָה מֵעַל כָּל פָּנִים[1], וּמְבָאֵר אַדְמו״ר מַהַר״ש בְּמַאֲמָרוֹ דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל הַזֶּה[2], דְּזֶה שֶׁלְּעָתִיד־לָבֹא לָבֹא יִהְיֶה ״בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח״ המוות יתבטל לחלוטין הוּא לְפִי שֶׁאָז באותו הזמן יִהְיֶה הקיום של היעוד הנבואי ״וְאֶת[3] רוּחַ הַטּוּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ״ וכיוון שלא תהיה בעולם טומאה, היפך הקדושה, לא יהיה בעולם מוות. וְיוּבָן זֶה לפי המשמעות הפנימית של הדברים בְּהַקְּדִים הַטַּעַם בפסוק דְּהַמְבוֹאָר בַּקְּרָא (דִּלְקַמָּן) שיובא להלן) שֶׁעַל־יְדֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת של אדם הראשון ואשתו חוה נַעֲשָׂה מִיתָה בָּעוֹלָם, הַיְנוּ שֶׁמִּיתָה וְחֵטְא עֵץ הַדַּעַת שַׂיָּכִים זֶה לָזֶה ולאחר ביאור הסיבה לכך שחטא עץ הדעת גרם שתהיה מיתה בעולם, יובן מדוע כאשר יקויים היעוד שרוח הטומאה תעבור מן הארץ, יקויים היעוד שלעתיד לבוא לא תהיה מיתה בעולם, כפי שיתבאר להלן.

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּעַל־יְדֵי חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת נַעֲשָׂה תַּעֲרוֹבוֹת טוֹב־וָרָע[4]. דְּמִצִיאוּת הָרַע כשלעצמו הָיָה גַּם קוֹדֵם הַחֵטְא, אֶלָּא שֶׁאָז הָיָה הָרַע מוּבְדָּל מֵהַטּוֹב, וְכֵיָדוּעַ[5] שֶׁבִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה הָיָה מְדוּר הַקְּלִיפּוֹת המקום בו נמצאים הכוחות של היפך הקדושה הנקראים ׳קליפות׳ כי הם מכסים על האלוקות כמו קליפה המכסה על הפרי לְמַטָּה מֵהָעוֹלָמוֹת דִּקְדוּשָׁה ולא בתוכם, וְעַל־יְדֵי חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת נַעֲשָׂה תַּעֲרוֹבוֹת טוֹב־וָרָע (בְּכָל הָעוֹלָם[6]), שֶׁהָרַע מְעוֹרָב בַּטּוֹב וְהַטּוֹב בָּרַע, וְעַד אֲשֶׁר אֵין טוֹב בְּלֹא רַע, וְאֵין רַע בְּלֹא טוֹב[7]. וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[8] וְעַתָּה פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וָחַי לְעוֹלָם, דְּלִכְאוֹרָה, הֲרֵי בְּרִיאַת הָאָדָם (מִלְכַתְּחִלָּה הָיְתָה באופן חטא עץ הדעת) בְּאוֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה חַי לְעוֹלָם ורק אחרי חטא עץ הדעת באה מיתה לעולם, כאמור, וְהַטַּעַם עַל זֶה שֶׁנִּצְטַוָּה שֶׁלֹּא לֶאֱכוֹל מֵעֵץ־הַדַּעַת הוּא בְּכְדֵי שֶׁלֹּא יָמוּת (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[9] בתורה בדברי האזהרה לאדם הראשון לא לאכול מפירות עץ הדעת וּמֵעֵץ הַדַּעַת גו׳ לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת

ביאור בדרך אפשר

1 על ימות המשיח העתידים לבוא, אומר הנביא ישעיה:
2 בְּלַע הכרית, ביטל הקדוש־ברוך־הוא את הַמָּוֶת לָנֶצַח וּמָחָה הָוָיָ׳
3 אֱלֹקִים דְּמָעָה מֵעַל כָּל פָּנִים[1], וּמְבָאֵר אַדְמו״ר מַהַר״ש רבי
4 שמואל, הרביעי בשושלת אדמו״רי חב״ד בְּמַאֲמָרוֹ במאמר חסידות שלו
5 דִּבּוּר־הַמַּתְחִיל הפותח בפסוק
6 הַזֶּה[2], דְּזֶה שֶׁלְּעָתִיד־לָבֹא
7 בימות המשיח יִהְיֶה ״בִּלַּע הַמָּוֶת
8 לָנֶצַח״ המוות יתבטל לחלוטין הוּא
9 לְפִי שֶׁאָז באותו הזמן יִהְיֶה הקיום
10 של היעוד הנבואי ״וְאֶת[3] רוּחַ
11 הַטּוּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ״
12 וכיוון שלא תהיה בעולם טומאה, היפך
13 הקדושה, לא יהיה בעולם מוות.
14 וְיוּבָן זֶה לפי המשמעות הפנימית
15 של הדברים בְּהַקְּדִים הַטַּעַם
16 דְּהַמְבוֹאָר בַּקְּרָא בפסוק
17 (דִּלְקַמָּן שיובא להלן) שֶׁעַל־יְדֵי
18 חֵטְא עֵץ הַדַּעַת של אדם הראשון
19 ואשתו חוה נַעֲשָׂה מִיתָה
20 בָּעוֹלָם, הַיְנוּ שֶׁמִּיתָה וְחֵטְא
21 עֵץ הַדַּעַת שַׂיָּכִים זֶה לָזֶה
22 ולאחר ביאור הסיבה לכך שחטא עץ
23 הדעת גרם שתהיה מיתה בעולם, יובן
24 מדוע כאשר יקויים היעוד שרוח
25 הטומאה תעבור מן הארץ, יקויים
26 היעוד שלעתיד לבוא לא תהיה מיתה
27 בעולם, כפי שיתבאר להלן.
28 וְהָעִנְיָן הוּא, דְּעַל־יְדֵי חֵטְא
29 עֵץ־הַדַּעַת נַעֲשָׂה בעולם
30 תַּעֲרוֹבוֹת טוֹב־וָרָע[4].
31 דְּמִצִיאוּת הָרַע כשלעצמו הָיָה
32 גַּם קוֹדֵם הַחֵטְא, אֶלָּא שֶׁאָז
33 הָיָה הָרַע מוּבְדָּל מֵהַטּוֹב,

ביאור בדרך אפשר

34 וְכֵיָדוּעַ[5] בקבלה וחסידות שֶׁבִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה הָיָה מְדוּר
35 הַקְּלִיפּוֹת המקום בו נמצאים הכוחות של היפך הקדושה הנקראים ׳קליפות׳
36 כי הם מכסים על האלוקות כמו קליפה המכסה על הפרי לְמַטָּה
37 מֵהָעוֹלָמוֹת דִּקְדוּשָׁה ולא בתוכם, וְעַל־יְדֵי חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת
38 נַעֲשָׂה תַּעֲרוֹבוֹת טוֹב־וָרָע
39 (בְּכָל הָעוֹלָם[6] ולא רק בדברים
40 מסויימים ובדרגות מסויימות אלא בכל
41 ענייני העולם הזה הגשמי יש תערובת
42 של טוב ורע), שֶׁהָרַע מְעוֹרָב
43 בַּטּוֹב וְהַטּוֹב בָּרַע, וְעַד כדי כך
44 הוא העירוב ביניהם אֲשֶׁר אֵין טוֹב
45 בְּלֹא רַע, וְאֵין רַע בְּלֹא טוֹב[7].
46 וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב[8] בתורה לאחר
47 החטא של אכילת פרי עץ הדעת
48 וְעַתָּה פֶּן יִשְׁלַח האדם יָדוֹ
49 וְלָקַח בנוסף לכך שאכל מעץ הדעת
50 גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וָחַי
51 לְעוֹלָם, דְּלִכְאוֹרָה, הֲרֵי
52 בְּרִיאַת הָאָדָם (מִלְכַתְּחִלָּה
53 קודם חטא עץ הדעת) הָיְתָה
54 בְּאוֹפֶן שֶׁיִּהְיֶה חַי לְעוֹלָם ורק
55 אחרי חטא עץ הדעת באה מיתה
56 לעולם, כאמור, וְהַטַּעַם עַל זֶה
57 שֶׁנִּצְטַוָּה שֶׁלֹּא לֶאֱכוֹל מֵעֵץ־
58 הַדַּעַת הוּא בְּכְדֵי שֶׁלֹּא יָמוּת
59 (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[9] בתורה בדברי
60 האזהרה לאדם הראשון לא לאכול
61 מפירות עץ הדעת וּמֵעֵץ הַדַּעַת גו׳
62 לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְיוֹם

) המאמר הוגה ע״י כ״ק אדמו״ר שליט״א ויצא לאור בקונטרס כ״א אדר - תשמ״ח. **) יום סיום אמירת קדיש אחרי הרבנית הצדקנית מרת חנה ע״ה, אמו של - יבלחט״א - כ״ק אדמו״ר שליט״א. 1) ישעי׳ כה, ח. 2) דשנת תרכ״ח - נדפס בסה״מ תרכ״ח ע׳ מ. ולאחריו בא ד״ה רבת את ריבם, שהוא דרוש הנ״ל עם הוספות. 3) זכרי׳ יג, ב. 4) תו״א בראשית ה, ג ואילך. וראה מאמרי אדהאמ״צ דברים ח״ד ע׳ א׳קעו ואילך. ד״ה דבר וגו׳ כי אתם עוברים תרנ״א (סה״מ תרנ״א ע׳ קצז). ובארוכה - ד״ה ושבתה, במאמרי אדהאמ״צ ויקרא ח״ב ע׳ תדש ואילך. ד״ה הנ״ל תרס״ב (סה״מ תרס״ב ע׳ ש ואילך). 5) ל״ת להאריז״ל פ׳ בראשית ד״ה ונבאר מעלת אדה״ר. אוה״ת דרושים לפסח ע׳ תשנח. סוף המשך פדה בשלום תרנ״ט (סה״מ תרנ״ט ע׳ קעו) ותש״ד (סל״ג - סה״מ תש״ד ס״ע 139 ואילך). ועוד. 6) ראה בארוכה ד״ה ושבתה הנ״ל, דע״י חטא עה״ד נעשה תערובות טו״ר בכל ד׳ הסוגים דדצח״מ. 7) ראה לקו״ד כרך א פז, א ואילך. 8) בראשית ג, כב. 9) שם ב, יז.

*) סיום השלושים להסתלקות הרבנית הצדקנית מרת חי׳ מושקא נ״ע זי״ע.

ביאור בדרך אפשר

אָבָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת), וּמָה אִכְפַּת שֶׁיֹּאכַל מֵעֵץ הַחַיִּים
וְיִהְיֶה חַי לְעוֹלָם והרי כך נברא מתחילה, ולמה כעת יש למנוע את
האכילה מעץ החיים.?
וּמְבָאֵר אַדְמוֹ״ר הַזָּקֵן[10], דְּמִכְּיוָן שֶׁעַל־יְדֵי חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת
נִתְעָרֵב רַע בָּאָדָם, לָכֵן,
״וְעַתָּה״ (לְאַחֲרֵי חֵטְא עֵץ־
הַדַּעַת) יֵשׁ לַחֲשׁוֹשׁ ״פֶּן
יִשְׁלַח יָדוֹ גוֹ׳ וָחַי לְעוֹלָם״,
ואמנם לפני חטא עץ הדעת האדם היה
אמור לחיות לעולם, אבל מעכשיו,
אחרי החטא, החיים לעולם הם חסרון
כִּי כְּשֶׁיִּהְיֶה הוּא האדם חַי
לְעוֹלָם, גַּם הָרַע הַמְעֹרָב בּוֹ
יִהְיֶה לוֹ קִיּוּם לְעוֹלָם ואת זה
חובה למנוע, כי בסופו של דבר
מציאות הרע צריכה להתבטל לחלוטין.
וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה
שֶׁעַל־יְדֵי חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת
נַעֲשָׂה מִיתָה בָּעוֹלָם, הוּא
בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה קִיּוּם לָהָרַע
כשהאדם ימות, הרע שבו יתבטל,
כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.
וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהַמִּיתָה בָּעוֹלָם
שֶׁנַּעֲשְׂתָה עַל־יְדֵי חֵטְא עֵץ־
הַדַּעַת, הִיא מְסוּבֶּבֶת באה
כתוצאה מֵהַחֵטְא עַצְמוֹ שהוא
הסיבה לכך שבאה מיתה לעולם, כפי
שממשיך ומבאר.
וְהָעִנְיָן הוּא, דְּעִנְיַן הַ׳חַיּוּת׳
הוּא בְּקְדוּשָׁה דַּוְקָא כי החיות
האמיתית נובעת מהקדוש־ברוך־הוא
בעצמו, מקור החיים, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן
הָרַע וְהַטּוּמְאָה (הֵיפֶךְ
הַקְּדוּשָׁה) הֵם ׳מֵתִים׳[11] כי
כשאין קדושה אין חיות, וְלָכֵן,
מִכְּיוָן שֶׁעַל־יְדֵי חֵטְא עֵץ־
הַדַּעַת נִתְעָרֵב רַע בָּאָדָם ונכנס
בו כוח של היפך הקדושה, מָוֶת
רוּחָנִי, מִזֶּה נִשְׁתַּלְשֵׁל בּוֹ גַּם

ביאור בדרך אפשר

מִיתָה כְּפִשׁוּטָהּ מוות גשמי. וְזֶהוּ גַּם הטעם הפנימי על מַה
שֶּׁלֶּעָתִיד־לָבֹא בימות המשיח יִהְיֶה ״בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח״ ויתבטל
לחלוטין המוות הגשמי, דְּמִכְּיוָן שֶׁאָז יִתְבַּטֵּל הָרַע ולא תהיה כלל
מציאות של היפך הקדושה, מָוֶת הָרוּחָנִי[12], עַל־יְדֵי־זֶה יִהְיֶה
בְּמֵילָא גַּם ״בִּלַּע הַמָּוֶת״
כְּפִשׁוּטוֹ כי כשמתבטל הגורם
והסיבה, מתבטלת ממילא התוצאה.
ב) וְהִנֵּה הַטַּעַם עַל זֶה שֶׁדַּוְקָא לֶעָתִיד־לָבֹא
יִתְבַּטֵּל הָרַע (מָוֶת הָרוּחָנִי, וּבְמֵילָא
גַּם הַמָּוֶת כְּפִשׁוּטוֹ) הוּא, כִּי אָז יִהְיֶה גִּילּוּי אוֹר
נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר, שֶׁלְּגַבֵּי אוֹר זֶה, מִתְבַּטְּלִים בְּמֵילָא
כָּל הַמְנַגְּדִים. וּמְבָאֵר בַּמַּאֲמָר[13], דַּהֲגַם שֶׁגַּם
בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם, וּבִפְרָט בִּזְמַן בַּיִת
רִאשׁוֹן, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בִּימֵי שְׁלֹמֹה
דְּקַיְמָא סִיהֲרָא בְּאַשְׁלָמוּתָא[14], הָיָה גִּלּוּי אוֹר נַעֲלֶה בְּיוֹתֵר, וּמְצַד גִּלּוּי זֶה, כָּל
הַגּוֹיִם נִתְבַּטְּלוּ לְפָנָיו, שֶׁלֹּא עַל־יְדֵי מִלְחָמָה כְּלָל[15] [שֶׁלָּכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם שְׁלֹמֹה,

---

10) בתו״א שם. 11) ראה בארוכה ד״ה דבר וגו׳ תרנ״א הנ״ל (ע׳ קצז ואילך). ד״ה וידבר גו׳ ערי מקלט תהיינה תרס״ה (סה״מ תרס״ה (קה״ת, תשמ״ח) ע׳ שכה ואילך). 12) ראה תו״א שם ה, ד ״בלע המות לנצח שיהי׳ ובערת, כמאמר והרשעה כולה בעשן תכלה״. 13) ד״ה רבת את ריבם הנ״ל (ע׳ מא ואילך). 14) זהר ח״א קנ, א. רכה, ב. רמג, סע״א. ח״ב פה, א. ח״ג מ, ב. מו, א. וראה שמו״ר פט״ו, כו. 15) ראה בארוכה המשך פדה בשלום תרנ״ט (ע׳ קסב. שם ע׳ קסד) ותש״ד (סי״ט וסכ״א - ע׳ 107 ועי׳ 11־110), וראה גם תו״א שם (ו, א), שהבירור שהי׳ בימי שלמה הוא ביורר בדרך מנוחה, ובתו״א שם שזהו בדוגמת אדה״ר קודם החטא.

ביאור בדרך אפשר

מִלְּחָמָה כְּלָל[15] מבלי כל צורך ששלמה המלך ילחם בהם ויכבוש אותם
[שֶׁלָּכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם שְׁלֹמֹה, כִּי שָׁלוֹם הָיָה בְּיָמָיו[16] ולא
מלחמות כמו בידי דוד המלך], מִכָּל־מָקוֹם למרות שאכן בימי שלמה
היה גילוי אור נעלה מאד הַגִּלּוּי של האור האלוקי שֶׁהָיָה מאיר בִּימֵי
שְׁלֹמֹה הָיָה בְּאוֹפֶן שֶׁהָיָה
עַדַיִן מָקוֹם לִיניקַת הַחִיצוֹנִים
והיה חשש שהאור יגיע לכוחות
שמחוץ לגבולות הקדושה, אֶלָּא
שֶׁיִּניקָתָם אָז הָיְתָה רַק
מֵאֲחוֹרַיִם דִּקְדוּשָׁה כלומר,
השפעה מועטת ומצומצמת, כאדם
המשפיע למישהו שנוא עליו שאינו
מביט בפניו אלא משליך לו מאחור,
והשפעה כזו היא השפעה חיצונית
וְלֹא הָיָה לָהֶם ל׳חיצונים׳ שאינם
מצד הקדושה אֲחִיזָה בְּפָנִימִיּוּת
של האור האלוקי.
[וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁבִּימֵי
שְׁלֹמֹה למרות שהייתה זו תקופה
נעלית שבה היה גילוי אלוקות הָיָה
עַדַיִן מָקוֹם לִיניקַת
הַחִיצוֹנִים, נִכְּר גַּם בְּאוֹפֶן
הצורה של הַבִּטּוּל דְּהַגּוֹיִם אומות
העולם ומלכיהם שֶׁנִּתְבַּטְּלוּ לְפָנָיו
לפני שלמה המלך שכאמור ׳שלום היה
בימיו׳. וּכְמוֹ מַלְכַּת שְׁבָא, דְּעִם
הֱיוֹת שֶׁגַּם בְּהֵיוֹתָהּ בְּאַרְצָהּ
רחוק מארץ ישראל, וְרַק שָׁמְעָה
אֶת שֶׁמַע שְׁלֹמֹה נַעֲשָׂה בָּהּ
בְּטוּל (קְצָת), שֶׁמְּצַד זֶה[17]
בגלל ההתבטלות המסויימת הזו בָּאָה
מלכת שבא אֶל שְׁלֹמֹה[18],
וּבִפְרָט לְאַחֲרֵי אֲשֶׁר חָכְמָתוֹ וְכוּ׳
וְרָאֲתָה אֶת חָכְמַת שְׁלֹמֹה
שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה נִתְבַּטְּלָה לְפָנָיו
בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא הָיָה בָּהּ עוֹד
רוּחַ[19], כמסופר בספר מלכים א׳:
״ומלכת שבא שומעת את שמע
שלמה... ותרא מלכת שבא את כל

ביאור בדרך אפשר

חכמת שלמה והבית אשר בנה ומאכל שולחנו ומושב עבדיו ומעמד משרתיו
ומלבושיהם ומשקיו... ולא היה בה עוד רוח״, מרוב התפעלות מגדולת שלמה
המלך, מִכָּל־מָקוֹם גַּם אָז עדיין הָיְתָה מַלְכָּה ולא התבטלה בביטול
מוחלט, וְיִתְרָה מִזּוֹ, שֶׁגַּם שְׁלֹמֹה כִּבֵּד אוֹתָהּ בְּכָבוֹד גָּדוֹל[20]
כמסופר בספר מלכים שם שנתן לה
מתנות יקרות]. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן
הַגִּלּוּי האלוקי הגדול דְּלְעָתִיד־
לָבֹא[21] יִהְיֶה בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא
תִּהְיֶה יְנִיקָה והשפעה לַחִיצוֹנִים
כְּלָל (גַּם אפילו לֹא השפעה
מועטת ומצומצמת מִבְּחִינַת
אֲחוֹרַיִם) וְיִתְבַּטֵּל הָרַע
לְגַמְרֵי, ״בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח״.
ג) וּבְאוּר הַחִלּוּק ההבדל בֵּין
הַגִּלּוּי של האור האלוקי שֶׁהָיָה
בִּימֵי שְׁלֹמֹה (שֶׁמִּצַּד גִּלּוּי זֶה
הָיָה עַדַיִן מָקוֹם לִיניקַת
הַחִיצוֹנִים, מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִם
עַל־כָּל־פָּנִים ו׳החיצונים׳ לא
התבטלו לגמרי מול גילוי האור
והקדושה) לַגִּלּוּי האלוקי הגדול
הרבה יותר דִּלְעָתִיד־לָבֹא
(שֶׁמִּצַּד גִּלּוּי זֶה לֹא יִהְיֶה
לָהֶם ל׳חיצונים׳ יְנִיקָה כְּלָל),
מְבָאֵר הרבי מהר״ש בַּמַּאֲמָר[22],
שֶׁהוּא עַל־דֶּרֶךְ הַחִלּוּק ההבדל
(בַּעֲבוּרַת ה׳ הרוחנית של
הָאָדָם) בֵּין הָעֲבוֹדָה דְּ׳סוּר
מֵרָע׳ בפועל לָעֲבוֹדָה דְּ׳מוֹאָס
בָּרָע׳ בתכלית. דְּ׳סוּר מֵרָע׳
הוּא שֶׁמַּדְחֶה מרחיק אֶת הָרַע
בפועל, אֲבָל אֵינוֹ שׁוֹנֵא אֶת
הָרַע בְּעֶצֶם. וּבְמִלָּא, אַף
שֶׁבְּפוֹעַל הוּא מַדְחֶה אֶת
הָרַע, נִשְׁאָר אֶצְלוֹ עֲדַיִן נְתִינַת
מָקוֹם לָרַע ויתכן שבעתיד יכשל
בעבירה חס־ושלום, וְעַד שֶׁבְּהֶעְלֵם
לא בצורה של רגש גלוי וניכר יֵשׁ לוֹ
אִיזֶה שֶׁמֶץ אַהֲבָה לָרַע,

1 כִּי שָׁלוֹם הָיָה בְּיָמָיו[16], מִכָּל־מָקוֹם הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה
2 בִּימֵי שְׁלֹמֹה הָיָה בְּאוֹפֶן שֶׁהָיָה עֲדַיִן מָקוֹם
3 לִיניקַת הַחִיצוֹנִים, אֶלָּא שֶׁיִּניקָתָם אָז הָיְתָה רַק
4 מֵאֲחוֹרַיִם דִּקְדוּשָׁה וְלֹא הָיָה לָהֶם אֲחִיזָה
5 בִּפְנִימִיּוּת. [וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁבִּימֵי שְׁלֹמֹה הָיָה
6 עֲדַיִן מָקוֹם לִיניקַת הַחִיצוֹנִים, נִכָּר גַּם בְּאוֹפֶן
7 הַבִּטּוּל דְּהַגּוֹיִם שֶׁנִּתְבַּטְּלוּ לְפָנָיו. וּכְמוֹ מַלְכַּת
8 שְׁבָא, דְּעִם הֱיוֹת שֶׁגַּם בְּהֵיוֹתָהּ בְּאַרְצָהּ, וְרַק
9 שָׁמְעָה אֶת שֶׁמַע שְׁלֹמֹה נַעֲשָׂה בָּהּ בִּטּוּל (קְצָת),
10 שֶׁמִּצַּד זֶה[17] בָּאָה אֶל שְׁלֹמֹה[18], וּבִפְרָט לְאַחֲרֵי
11 שֶׁבָּאָה אֵלָיו וְרָאֲתָה אֶת חָכְמָתוֹ וְכוּ׳ שֶׁעַל־יְדֵי־
12 זֶה נִתְבַּטְּלָה לְפָנָיו בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא הָיָה בָּהּ עוֹד
13 רוּחַ[19], מִכָּל־מָקוֹם גַּם אָז הָיְתָה מַלְכָּה, וְיִתְרָה
14 מִזּוֹ, שֶׁגַּם שְׁלֹמֹה כִּבֵּד אוֹתָהּ בְּכָבוֹד גָּדוֹל[20]).
15 מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד־לָבֹא[21] יִהְיֶה בְּאוֹפֶן
16 שֶׁלֹּא תִּהְיֶה יְנִיקָה לַחִיצוֹנִים כְּלָל (גַּם לֹא
17 מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִם) וְיִתְבַּטֵּל הָרַע לְגַמְרֵי, ״בִּלַּע
18 הַמָּוֶת לָנֶצַח״.
19 ג) וּבְאוּר הַחִלּוּק בֵּין הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה
20 (שֶׁמִּצַּד גִּלּוּי זֶה הָיָה עֲדַיִן מָקוֹם
21 לִיניקַת הַחִיצוֹנִים, מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִם עַל־כָּל־
22 פָּנִים) לַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד־לָבֹא (שֶׁמִּצַּד גִּלּוּי זֶה לֹא
23 יִהְיֶה לָהֶם יְנִיקָה כְּלָל), מְבָאֵר בַּמַּאֲמָר[22], שֶׁהוּא
24 עַל־דֶּרֶךְ הַחִלּוּק (בַּעֲבוּרַת הָאָדָם) בֵּין הָעֲבוֹדָה
25 דְּ׳סוּר מֵרָע׳ לָעֲבוֹדָה דְּ׳מוֹאָס בָּרָע׳. דְּ׳סוּר מֵרָע׳
26 הוּא שֶׁמַּדְחֶה אֶת הָרַע, אֲבָל אֵינוֹ שׁוֹנֵא אֶת הָרַע
27 בְּעֶצֶם. וּבְמִלָּא, אַף שֶׁבְּפוֹעַל הוּא מַדְחֶה אֶת
28 הָרַע, נִשְׁאָר אֶצְלוֹ עֲדַיִן נְתִינַת מָקוֹם לָרַע, וְעַד
29 שֶׁבְּהֶעְלֵם יֵשׁ לוֹ אִיזֶה שֶׁמֶץ אַהֲבָה לָרַע, כַּמְבֹאָר

16) כמ״ש (דברי הימים־א כב, ט) שלמה יהי׳ שמו ושלום ושקט אתן על ישראל בימיו. 17) דזהו שנתעורר בה רצון לבוא לשלמה הוא מצד הביטול שנעשה בה (בהיותה עדיין בארצה) ע״י ששמעה את שמעו - ראה המשך הנ״ל תרנ״ט (ע׳ קסב) ותש״ד (ע׳ 107) ״דמצד גדולת שמו שנשמע למרחוק גם באיים הרחוקים מתבטלים כולם אליו ונמשכים אליו״.
18) מלכים־א יו״ד, א־ב. 19) שם, ד־ה. 20) ראה שם, יג. 21) ראה גם ד״ה פדה בשלום תשמ״א (תורת מנחם - ספר המאמרים כסלו ע׳ צה ואילך) בתחילתו ובסעיף ו. וראה בהנסמן שם הערה 5. 22) ד״ה רבת את ריבם הנ״ל (ע׳ מב).

ביאור בדרך אפשר

בַּ׳תַּנְיָא׳[23] בְּדַרְגַּת צַדִּיק שֶׁאֵינוֹ גָּמוּר. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁהוּא מוֹאֵס בָּרָע, הַיְנוּ שֶׁהוּא מוֹאֵס בָּרָע בְּתַכְלִית (דַּרְגַּת צַדִּיק גָּמוּר), אֵין אֶצְלוֹ שׁוּם נְתִינַת מָקוֹם לָרַע, שֶׁהֲרֵי אַדְרַבָּא, הוּא שׂוֹנֵא אֶת הָרַע וּמוֹאֵס בּוֹ בְּתַכְלִית הַשִּׂנְאָה וְהַמְּאוּס. וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא הַחִלּוּק בֵּין הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה לַגִּלּוּי דְּלְעָתִיד־לָבֹא, דְּהַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, עִם הֱיוֹת שֶׁגַּם לְגַבֵּי גִּלּוּי זֶה מִתְבַּטְּלִים כָּל הַמְּנַגְּדִים (בִּדּוּגְמַת שֶׁגַּם בָּעֲבוֹדָה דְּ׳סוּר מֵרָע׳ הוּא מַדְחֶה אֶת הָרַע), מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ עֲדַיִן מָקוֹם לִינִיקַת הַחִיצוֹנִים (מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִם דְּקְדוּשָׁה, עַל־כָּל־פָּנִים). מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַגִּלּוּי דְּלְעָתִיד־לָבֹא הוּא דּוּגְמַת הַמְּאוּס, שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם נְתִינַת מָקוֹם לְעִנְיַן דְּהֶפֶךְ הַקְּדוּשָׁה.

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, דְּעַל־פִּי הַמְּבֹאָר בַּ׳תַּנְיָא׳[23] שֶׁגּוֹדֶל הַשִּׂנְאָה לַ׳סִּטְרָא אַחֲרָא׳ וְהַמְּאוּס בָּרַע, הוּא כְּפִי עֶרֶךְ גּוֹדֶל הָאַהֲבָה לַהֲוָיָ׳, הַחִלּוּק בֵּין ׳סוּר מֵרָע׳ לְ׳מוֹאֵס בָּרָע׳ הוּא (לֹא רַק בְּנוֹגֵעַ לְאוֹפֶן שְׁלִילַת הָרַע, אֶלָּא גַּם) בְּגוֹדֶל וְאוֹפֶן אַהֲבָתוֹ לַהֲוָיָ׳. וְעַל־פִּי־זֶה תּוּמְתַּק הַהַשְׁוָאָה דְּחִלּוּק זֶה (שֶׁבֵּין ׳סוּר מֵרָע׳ לְ׳מוֹאֵס בָּרָע׳) לַחִלּוּק שֶׁבֵּין הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה לַגִּלּוּי דְּלְעָתִיד־לָבֹא, דְּהַחִלּוּק שֶׁבֵּינֵיהֶם בְּאוֹפֶן שְׁלִילַת הָרַע (שֶׁבְּגִלּוּי שֶׁהָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, יֵשׁ עֲדַיִן מָקוֹם לִינִיקַת הַחִיצוֹנִים, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּגִלּוּי דְּלְעָתִיד־לָבֹא) הוּא מִצַּד הַחִלּוּק שֶׁבָּהֶם בְּדַרְגַּת וְאוֹפֶן הָאוֹר וְהַגִּלּוּי.

ד) **וְהִנֵּה** יָדוּעַ שֶׁכָּל הַגִּילּוּיִים דְּלְעָתִיד־לָבֹא תְּלוּיִים בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ עַכְשָׁו[24]. דְּמִזֶּה מוּבָן, דְּזֶה שֶׁלְּעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה גִּלּוּי זֶה שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן מָקוֹם לִינִיקַת הַחִיצוֹנִים (״בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח״) הַגּוֹרֵם לִדְבַר הוּא, כַּמְּבֹאָר בַּמַּאֲמָר[22], דְּעַל־יְדֵי שְׁיִשְׂרָאֵל שׁוֹנְאִים אֶת הָרַע בְּתַכְלִית הַשִּׂנְאָה, עַל־יְדֵי־זֶה

ביאור בדרך אפשר

בַּ׳תַּנְיָא׳[23] בְּדַרְגַּת צַדִּיק שֶׁאֵינוֹ גָּמוּר, ובלשון אדמו״ר הזקן שם: ״וצדיק שאינו גמור הוא שאינו שונא הסטרא־אחרא בתכלית השנאה, ולכן אינו מואס גם כן ברע בתכלית. וכל שאין השנאה והמיאוס בתכלית, על כרחו נשאר איזה שמץ אהבה ותענוג לשם, ולא הוסרו הבגדים הצואים לגמרי מכל וכל. ולכן לא נהפך לטוב ממש, מאחר שיש לו איזה אחיזה עדיין בבגדים הצואים, אלא שהוא בטל במיעוטו וכלא חשיב... ועל כן, גם אהבתו לה׳ אינה בתכלית, ולכן נקרא צדיק שאינו גמור״. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן כְּשֶׁהוּא** היהודי העובד ה׳ אינו סר מרע רק בפועל אלא **מוֹאֵס בָּרָע, הַיְנוּ שֶׁהוּא מוֹאֵס בָּרָע בְּתַכְלִית (דַּרְגַּת צַדִּיק גָּמוּר), אֵין אֶצְלוֹ שׁוּם נְתִינַת מָקוֹם לָרַע** ואין בו אפילו שמץ מהרע, **שֶׁהֲרֵי אַדְרַבָּא, הוּא שׂוֹנֵא אֶת הָרַע וּמוֹאֵס בּוֹ בְּתַכְלִית הַשִּׂנְאָה וְהַמְּאוּס.**

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה הוּא הַחִלּוּק ההבדל **בֵּין הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה לַגִּלּוּי דְּלְעָתִיד־לָבֹא, דְּהַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, עִם הֱיוֹת שֶׁגַּם לְגַבֵּי גִּלּוּי זֶה מִתְבַּטְּלִים כָּל הַמְּנַגְּדִים** וכאמור שכל האומות היו בטלות בפני שלמה המלך **(בִּדּוּגְמַת שֶׁגַּם בָּעֲבוֹדָה דְּ׳סוּר מֵרָע׳ הוּא מַדְחֶה אֶת הָרַע** ולא מאפשר לו להתבטא בפועל), **מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ עֲדַיִן מָקוֹם** ואפשרות **לִינִיקַת הַחִיצוֹנִים** והשפעה של קדושה למקום לא ראוי **(מִבְּחִינַת אֲחוֹרַיִם דְּקְדוּשָׁה, עַל־כָּל־פָּנִים** לפחות השפעה מועטת ומצומצמת, השפעה חיצונית מבחינת ׳אחוריים׳ כאמור לעיל). **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַגִּלּוּי דְּלְעָתִיד־לָבֹא הוּא** גילוי גדול ועצום מאד **דּוּגְמַת הַמְּאוּס, שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם נְתִינַת מָקוֹם לְעִנְיַן דְּהֶפֶךְ הַקְּדוּשָׁה** וכאשר גילוי זה מאיר אין שום חשש להשפעה כלשהי למציאות בלתי רצויה.

ביאור בדרך אפשר

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, דְּעַל־פִּי הַמְּבֹאָר בַּ׳תַּנְיָא׳[23] שֶׁגּוֹדֶל הַשִּׂנְאָה לַ׳סִּטְרָא אַחֲרָא׳ וְהַמְּאוּס בָּרַע, הוּא כְּפִי עֶרֶךְ גּוֹדֶל הָאַהֲבָה לַהֲוָיָ׳, הַחִלּוּק בֵּין ׳סוּר מֵרָע׳ לְ׳מוֹאֵס בָּרָע׳ הוּא (לֹא רַק בְּנוֹגֵעַ לְאוֹפֶן שְׁלִילַת הָרַע, אֶלָּא גַּם) **בְּגוֹדֶל וְאוֹפֶן אַהֲבָתוֹ לַהֲוָיָ׳. וְעַל־פִּי־זֶה תּוּמְתַּק הַהַשְׁוָאָה דְּחִלּוּק זֶה (שֶׁבֵּין ׳סוּר מֵרָע׳ לְ׳מוֹאֵס בָּרָע׳) לַחִלּוּק שֶׁבֵּין הַגִּלּוּי שֶׁהָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה לַגִּלּוּי דְּלְעָתִיד־לָבֹא, דְּהַחִלּוּק שֶׁבֵּינֵיהֶם בְּאוֹפֶן שְׁלִילַת הָרַע (שֶׁבְּגִלּוּי שֶׁהָיָה בִּימֵי שְׁלֹמֹה, יֵשׁ עֲדַיִן מָקוֹם לִינִיקַת הַחִיצוֹנִים, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּגִלּוּי דְּלְעָתִיד־לָבֹא) הוּא מִצַּד הַחִלּוּק שֶׁבָּהֶם בְּדַרְגַּת וְאוֹפֶן הָאוֹר וְהַגִּלּוּי.**

ד) **וְהִנֵּה** יָדוּעַ שֶׁכָּל הַגִּילּוּיִים דְּלְעָתִיד־לָבֹא תְּלוּיִים בְּמַעֲשֵׂינוּ וַעֲבוֹדָתֵנוּ עַכְשָׁו[24]. דְּמִזֶּה מוּבָן, דְּזֶה שֶׁלְּעָתִיד־לָבֹא יִהְיֶה גִּלּוּי זֶה שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן מָקוֹם לִינִיקַת הַחִיצוֹנִים (״בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח״) הוּא, כַּמְּבֹאָר בַּמַּאֲמָר[22], דְּעַל־יְדֵי שְׁיִשְׂרָאֵל שׁוֹנְאִים אֶת הָרַע בְּתַכְלִית הַשִּׂנְאָה, עַל־יְדֵי־זֶה

23) פ״י (טו, א). 24) תניא רפל״ז.

ביאור בדרך אפשר

נַעֲשֶׂה לְמַעְלָה באלוקות ״וְאֶת עֲשֹׂו שָׂנֵאתִי״[25] בְּתַכְלִית הַשִּׂנְאָה, בדוגמת המיאוס ברע למטה, כביכול, וּמִצַּד שִׂנְאָה זוֹ למעלה, השוללת לגמרי את מציאות הרע, יְהִי״ה ״וְאֶת רוּחַ הַטּוּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ״, ״בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח״.

וְהִנֵּה מִכֵּיוָן דְּ״רָאָה הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בַּצַּדִּיקִים שֶׁהֵם מוּעָטִים״[26] (וּבִפְרָט שֶׁשִּׂנְאַת הָרַע בְּתַכְלִית הִיא דַּרְגַּת צַדִּיק גָּמוּר), וַאֲפִילּוּ בְּנוֹגֵעַ לְדַרְגַּת הַ׳בֵּינוֹנִי׳ על־פי ספר התניא היינו מי שלמעשה, במחשבה דיבור ומעשה אינו נכשל אף פעם בשום חטא, אבל מצד מצבו הנפשי, הנפש הבהמית והרצונות שלה הם בתוקף לא פחות מאלה של הנפש האלוקית, יָדוּעַ הַפִּתְגָּם[27] של הרב רבי הלל מפאריטש שקודם שלמד את ספר התניא וידע כיצד אדמו״ר הזקן מגדיר את המושגים ׳צדיק׳ ו׳בינוני׳ היה סבור שהוא צדיק, אבל לאחר שלמד לדעת מהו ׳בינוני׳ על־פי ההגדרות של ספר התניא, ״הַלְוַאי שיזכה להגיע לדרגת בֵּינוֹנִי״ ונמצא שלא רק מדריגת ׳צדיק׳ היא נדירה ולא מצויה אלא גם מדרגת ה׳בינוני׳, כך שבכל אופן המיאוס ברע קיים ב׳מועטים׳, וְהָעִנְיָן דְּ״בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח״ יִהְיֶה בְּכָל יִשְׂרָאֵל ללא יוצא מן הכלל, מִזֶּה, שֶׁעֲבוֹדָה זוֹ (לְשָׁנ�ֹא אֶת הָרַע בְּתַכְלִית הַשִּׂנְאָה) יְכוֹלָה לִהְיוֹת גַּם בַּ׳בֵּינוֹנִים׳ שלא הגיעו לאהבת ה׳ בדרגת ׳צדיק גמור׳, וַאֲפִילּוּ בְּאֹפֶל שֶׁלְּמַטָּה מְדַרְגַּת ׳בֵּינוֹנִי׳ והן נכשלים לפעמים בעבירה חס־ושלום, מכל־מקום גם הם יכולים להיות ׳שונאי רע׳ בתכלית. דִּכְלָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֶשְׁנָם זְמַנִּים מְיוּחָדִים - בְּשָׁעַת הַתְּפִלָּה, אוֹ בְּשָׁעַת עֵסֶק הַתּוֹרָה, אוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מְקַיֵּם מִצְוָה דַּ״הֲוָה זָהִיר בָּהּ טְפֵי״[28], אוֹ אֲפִילּוּ בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסֵק בְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת לְשֵׁם שָׁמַיִם[29] וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה[30] בְּאוֹפֶן דְּ״בָּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ״[31] - שֶׁבְּשָׁעָה זוֹ הוּא מוֹסֵר אֶת כָּל מְציאוּתוֹ (עֶר גִּיט זִיךְ אִיבֶּער אִינְגַאנְצְן) לֶאֱלֹקוּת, וְעַל־יְדֵי־זֶה אֵינוֹ שַׁיָּךְ לִבְגָדִים הַצּוֹאִים[32], כְּמוֹ צַדִּיק גָּמוּר. וּמִכֵּיוָן שֶׁיִּחוּד זֶה בֵּין הַיְהוּדִי המקיים את המצווה והאלוקות למטה בגדרי העולם הזה המוגבל במגבלות הזמן הוא רק זמני, אבל לְמַעְלָה שם אין גדרים והגבלות של זמן הוּא נִצְחִי לְעוֹלָם וָעֶד[33], לָכֵן נִמְשָׁךְ עַל־יְדֵי־זֶה הַגִּלּוּי שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן מָקוֹם כְּלָל לִינִיקַת הַחִיצוֹנִים, ״בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח״, היינו ביטול הרע באופן סופי ומוחלט, לנצח.

ה) וְזֶהוּ ״בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח״, דְּכָל זְמַן שֶׁלֹּא נִשְׁלְמוּ עֲדַיִן הַבְּרוּרִים, וְהַטּוֹב וְהָרַע מְעוֹרָבִים זֶה בָּזֶה (כּוֹלֵל גַּם בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם, וַאֲפִילּוּ בִּימֵי שְׁלֹמֹה דְּקַיְימָא סִיהֲרָא

ביאור בדרך אפשר

1 נַעֲשֶׂה לְמַעְלָה ״וְאֶת עֲשֹׂו שָׂנֵאתִי״[25] בְּתַכְלִית
2 הַשִּׂנְאָה, וּמִצַּד שִׂנְאָה זוֹ יְהִי״ה ״וְאֶת רוּחַ הַטּוּמְאָה
3 אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ״, ״בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח״.
4 וְהִנֵּה מִכֵּיוָן דְּ״רָאָה הַקָּדוֹשׁ־
5 בָּרוּךְ־הוּא בַּצַּדִּיקִים שֶׁהֵם
6 מוּעָטִים״[26] (וּבִפְרָט שֶׁשִּׂנְאַת הָרַע
7 בְּתַכְלִית הִיא דַּרְגַּת צַדִּיק גָּמוּר), וַאֲפִילּוּ בְּנוֹגֵעַ
8 לְדַרְגַּת הַ׳בֵּינוֹנִי׳, יָדוּעַ הַפִּתְגָּם[27] ״הַלְוַאי
9 בֵּינוֹנִי״, וְהָעִנְיָן דְּ״בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח״ יִהְיֶה בְּכָל
10 יִשְׂרָאֵל, מוּבָן מִזֶּה, שֶׁעֲבוֹדָה זוֹ (לְשָׁנ�ֹא אֶת הָרַע
11 בְּתַכְלִית הַשִּׂנְאָה) יְכוֹלָה לִהְיוֹת גַּם בַּ׳בֵּינוֹנִים׳,
12 וַאֲפִילּוּ בְּאֹפֶל שֶׁלְּמַטָּה מִדַּרְגַּת ׳בֵּינוֹנִי׳. דִּכְלָל
13 אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֶשְׁנָם זְמַנִּים מְיוּחָדִים -
14 בְּשָׁעַת הַתְּפִלָּה, אוֹ בְּשָׁעַת עֵסֶק הַתּוֹרָה, אוֹ
15 בְּשָׁעָה שֶׁהוּא מְקַיֵּם מִצְוָה דַּ״הֲוָה זָהִיר בָּהּ
16 טְפֵי״[28], אוֹ אֲפִילּוּ בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסֵק בְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת
17 לְשֵׁם שָׁמַיִם[29] וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה[30] בְּאוֹפֶן
18 דְּ״בָּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ״[31] - שֶׁבְּשָׁעָה זוֹ הוּא מוֹסֵר
19 אֶת כָּל מְציאוּתוֹ (עֶר גִּיט זִיךְ אִיבֶּער אִינְגַאנְצְן)
20 לֶאֱלֹקוּת, וְעַל־יְדֵי־זֶה אֵינוֹ שַׁיָּךְ לִבְגָדִים
21 הַצּוֹאִים[32], כְּמוֹ צַדִּיק גָּמוּר. וּמִכֵּיוָן שֶׁיִּחוּד זֶה
22 עַל־יְדֵי־זֶה הַגִּלּוּי שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן מָקוֹם כְּלָל לִינִיקַת
23 הַחִיצוֹנִים, ״בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח״.
24 ה) וְזֶהוּ ״בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח״, דְּכָל זְמַן שֶׁלֹּא
25 נִשְׁלְמוּ עֲדַיִן הַבְּרוּרִים, וְהַטּוֹב וְהָרַע
26 מְעוֹרָבִים זֶה בָּזֶה (כּוֹלֵל גַּם בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ
27 הָיָה קַיָּם, וַאֲפִילּוּ בִּימֵי שְׁלֹמֹה דְּקַיְימָא סִיהֲרָא

ביאור בדרך אפשר

28 שבה הוא זהיר יותר, באופן מיוחד, לגבי שאר המצוות
29 שכמובן גם אותן הוא מקיים, אוֹ יתירה מזו אֲפִילּוּ בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסֵק
30 בְּדִבְרֵי הָרְשׁוּת אבל העשיה מתוך כוונה לְשֵׁם שָׁמַיִם[29] וְעַל־
31 אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה[30] בְּאוֹפֶן דְּ״בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ״[31] שהיא
32 דרגה גבוהה יותר מ״כל מעשיך יהיו
33 לשם שמים׳, כיון שבדרך זו של ׳בכל
34 דרכיך דעהו׳ האדם מחדיר את
35 האלוקות ויודע אותה מתוך ענייני
36 העולם עצמם, שֶׁבְּשָׁעָה זוֹ באחת
37 השעות האמורות שבה האדם עוסק
38 בתורה ובמצוות או אפילו בענייני
39 העולם אבל העיסוק הוא ׳לשם שמים
40 ובאופן של ׳דעהו׳ הוּא מוֹסֵר אֶת
41 כָּל מְציאוּתוֹ (עֶר גִּיט זִיךְ
42 אִיבֶּער אִינְגַאנְצְן הוא מתמסר
43 לחלוטין) לֶאֱלֹקוּת, וְעַל־יְדֵי־זֶה
44 כיוון שההתמסרות היא מוחלטת אֵינוֹ
45 שַׁיָּךְ לפחות באותה שעה לִבְגָדִים
46 הַצּוֹאִים[32] הנוצרים כתוצאה
47 מעבירות, כְּמוֹ צַדִּיק גָּמוּר.
48 ולכאורה יש לשאול על כך, איך אפשר
49 להשוות בין המיאוס ברע של הצדיק
50 ואפילו הבינוני שזה מצבו בקביעות
51 למיאוס ברע של מי שנמצא בדרגה זו
52 רק בזמנים מיוחדים, על זה בא
53 המענה, וּמִכֵּיוָן שֶׁיִּחוּד זֶה בין
54 היהודי המקיים את המצווה והאלוקות
55 למטה בגדרי העולם הזה המוגבל
56 במגבלות הזמן הוא רק זמני, אבל
57 לְמַעְלָה שם אין גדרים והגבלות של
58 זמן הוּא נִצְחִי לְעוֹלָם וָעֶד[33]
59 ואין לו הפסק כלל, לָכֵן נִמְשָׁךְ
60 עַל־יְדֵי־זֶה הַגִּלּוּי שֶׁאֵינוֹ נוֹתֵן
61 מָקוֹם כְּלָל לִינִיקַת הַחִיצוֹנִים,
62 ״בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח״, היינו
63 ביטול הרע באופן סופי ומוחלט, לנצח.
64 ה) וְזֶהוּ ״בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח״,
65 דְּכָל זְמַן שֶׁלֹּא נִשְׁלְמוּ עֲדַיִן הַבְּרוּרִים הפרדת הטוב שבענייני
66 העולם מהרע והעלאתו לקדושה, וְהַטּוֹב וְהָרַע מְעוֹרָבִים זֶה בָּזֶה
67 (כּוֹלֵל גַּם בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קַיָּם, וַאֲפִילּוּ בִּימֵי

---

25) מלאכי א, ג. 26) יומא לח, ב. וראה תניא פ״א (ה, ב). 27) בית רבי ח״ב פ״ח (יד, א) הערה א. וראה ד״ה ואלה המשפטים תשל״ח ס״ה (תורת מנחם - ספר המאמרים אדר ע׳ י). 28) ראה שבת קיח, סע״ב. 29) ראה אבות פ״ב מי״ב. רמב״ם הל׳ דעות ספ״ג. טושו״ע או״ח סרל״א. וראה לקו״ש חכ״ד ע׳ 646 בהערה ד״ה כל מעשיך לשם שמים. 30) ראה בארוכה לקו״ש ח״ג ע׳ 907. שם ע׳ 932. ח״י ע׳ 104. 31) משלי ג, ו. רמב״ם וטושו״ע שם. שו״ע אדה״ז או״ח סקנ״ו ס״ב. 32) ראה תניא פ״י. 33) תניא פכ״ה.

בלע המות לנצח ומחה הוי׳ אלקים דמעה מעל כל פנים

ביאור בדרך אפשר

שְׁלֹמֹה דְּקַיְמָא בְּאַשְׁלְמוּתָא, כמבואר לעיל באריכות) יֵשׁ עִנְיַן הַמִּיתָה בעולם, בִּכְדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה קִיּוּם לְהָרַע, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל שאם האדם יחיה לעולם יהיה לרע קיום ונצחי. וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁגַּם צַדִּיקִים יַחְזְרוּ לַעֲפָרָן שָׁעָה אַחַת קוֹדֶם תְּחִיַּת הַמֵּתִים[34] [דַּהֲגַם שֶׁאֵין רִימָה שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם[35], וְעַד לְשָׁעָה זוֹ (שֶׁקּוֹדֶם תְּחִיַּת הַמֵּתִים) הָיָה גּוּפָן קַיָּם מֵאוֹת וַאֲלָפִים שָׁנִים, וּמִכָּל־מָקוֹם קוֹדֶם תְּחִיַּת הַמֵּתִים יַחְזְרוּ לַעֲפָרָן], כִּי מִבְּיָנוֹן שֶׁעַל־יְדֵי חֵטְא עֵץ־הַדַּעַת נַעֲשָׂה תַּעֲרוֹבוֹת רַע בְּכָל הָעוֹלָם, לָכֵן גַּם גּוּפוֹת הַצַּדִּיקִים יִצְטָרְכוּ לְזִכּוּךְ[36]. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן לֶעָתִיד־לָבֹא (לְאַחֲרֵי הַתְּחִיָּה), כְּשֶׁיִּהְיֶה "וְאֶת רוּחַ הַטּוּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ", לֹא תִּהְיֶה אָז מִיתָה כלל, וְגַם הַגּוּף הגשמי יִחְיֶה בְּחַיִּים נִצְחִיִּים וכיוון שלא מעורב בו רע, לא יצטרך למות. דְּגַם לְהַדִּיעָה[37] דְּמַה שֶּׁכָּתוּב[38] "כִּי הַנַּעַר בֶּן מֵאָה שָׁנָה יָמוּת" הוא כְּפִשׁוּטוֹ, הוא רַק בְּנוֹגֵעַ לְ׳בְנֵי נֹחַ׳, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּנוֹגֵעַ לְיִשְׂרָאֵל יִהְיֶה "בִּלַּע הַמָּוֶת לָנֶצַח". וְיִתָּרָה מִזּוֹ, דְּגַם הַמִּיתָה שֶׁתִּהְיֶה (לְדִיעָה זוֹ) בְּ׳בְנֵי נֹחַ׳ הִיא לֹא מִיתָה מַמָּשׁ, אֶלָּא נְפִילָה, דְּ״מַאן דְּנָפִיל מִדַּרְגֵּיהּ אִקְרֵי מִית״[39]. וְכַמְּבֹאָר בַּמַּאֲמָר[40], דְּעַל־יְדֵי שֶׁנִּיצוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁנִּבְלְעוּ בָּהֶם יִתְבָּרְרוּ מֵהֶם וְיַעֲלוּ לְמַעְלָה, הָרַע שֶׁבָּהֶם (הַיְנוּ גּוּף הַגַּשְׁמִי שֶׁלָּהֶם שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם רַע, בְּעֶרֶךְ לְנִיצוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁבּוֹ) יִפּוֹל לְמַטָּה לדרגה נמוכה יותר מאשר מצבו כעת. דְּזֶהוּ בְּאוֹמוֹת הָעוֹלָם שאצלם תהיה בגוף ירידה לעתיד־לבוא, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּיִשְׂרָאֵל יִתְעַלֶּה גַּם הַגּוּף, שֶׁגַּם הַגּוּף יִזּוֹן יקבל שפע וחיות מֵרוּחָנִיּוּת כְּמוֹ הַנְּשָׁמָה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאָז יִהְיֶה הַגּוּף לְמַעְלָה מֵהַנְּשָׁמָה, כמו שכתוב בנבואת ירמיה "נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר"[41] כלומר שמי שכיום, בזמן הזה, מקבל שפע וחיות ממקור נעלה ממנו, כשם שהנקבה מקבלת מהגבר המשפיע, לעתיד־לבוא המצב יתהפך ובחינת המקבל כעת תתעלה להיות בחינת המשפיע, וכך גם בעניינינו שכעת הנשמה משפיעה לגוף ולעתיד־לבוא הגוף ישפיע לנשמה. וְכָל זֶה יִהְיֶה בְּפוֹעַל וּבְגִלּוּי לְמַטָּה מַעֲשָׂרָה טְפָחִים, בתוך המציאות של העולם הזה הגשמי, בַּגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

ביאור בדרך אפשר

מִדַּרְגֵּיהּ אִקְרֵי מִית״[39] מי שנופל (יורד) מדרגתו (הקודמת) נקרא מת, ולפי זה לעתיד־לבוא אפילו בני נח לא ימותו במיתה כפשוטה. וְכַמְּבֹאָר בַּמַּאֲמָר[40], דְּעַל־יְדֵי שֶׁנִּיצוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁנִּבְלְעוּ בָּהֶם בבני נח יִתְבָּרְרוּ מֵהֶם וְיַעֲלוּ לְמַעְלָה ויחזרו למקורם בקדושה, הָרַע שֶׁבָּהֶם (הַיְנוּ גּוּף הַגַּשְׁמִי שֶׁלָּהֶם שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם רַע, בְּעֶרֶךְ לְנִיצוֹצוֹת הַקְּדוּשָׁה שֶׁבּוֹ) יִפּוֹל לְמַטָּה לדרגה נמוכה יותר מאשר מצבו כעת. דְּזֶהוּ בְּאוֹמוֹת הָעוֹלָם שאצלם תהיה בגוף ירידה לעתיד־לבוא, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּיִשְׂרָאֵל יִתְעַלֶּה גַּם הַגּוּף, שֶׁגַּם הַגּוּף יִזּוֹן יקבל שפע וחיות מֵרוּחָנִיּוּת כְּמוֹ הַנְּשָׁמָה, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאָז יִהְיֶה הַגּוּף לְמַעְלָה מֵהַנְּשָׁמָה, כמו שכתוב בנבואת ירמיה "נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר"[41] כלומר שמי שכיום, בזמן הזה, מקבל שפע וחיות ממקור נעלה ממנו, כשם שהנקבה מקבלת מהגבר המשפיע, לעתיד־לבוא המצב יתהפך ובחינת המקבל כעת תתעלה להיות בחינת המשפיע, וכך גם בעניינינו שכעת הנשמה משפיעה לגוף ולעתיד־לבוא הגוף ישפיע לנשמה. וְכָל זֶה יִהְיֶה בְּפוֹעַל וּבְגִלּוּי לְמַטָּה מַעֲשָׂרָה טְפָחִים, בתוך המציאות של העולם הזה הגשמי, בַּגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְׁלֵמָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

---

34) שבת קנב, ב. וראה זח״ב קח, ב. 35) ראה מדרש תהלים עה״פ קיט, ט. 36) אלא שזיכוך זה יכול להיות ע״י הביטול ד״ונפשי כעפר לכל תהי״, ואז א״צ לחזור לעפרן כפשוטו - ראה שיחת ש״פ בא תשמ״ח בסופה (התוועדויות תשמ״ח ח״ב ס״ע 273). 37) דעת ר׳ חנינא בב״ר פכ״ו, ב. וראה פסחים סח, א. סנהדרין צא, ב. 38) ישעי׳ סה, כ. 39) כ״ה בלקו״ת חוקת נז, רע״א. ובכ״מ בדא״ח. ובזח״ג קלה, ב - הובא בע״ח שער ט (שער שבה״כ) פ״ב ובמבו״ש ש״ב ח״ב פ״ג - איתא: מאן דנחית מדרגא קדמאה דהוה בי׳, קארי בי׳ מיתה. 40) סד״ה בלע המות לנצח (ס״ע מ) וד״ה רבת את ריבם (ע׳ מב). 41) ירמי׳ לא, כא.

בס"ד. שבת פרשת דברים, תשעה באב (נדחה), ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה וְגו'[1], וּפֵירֵשׁ רַשִׁ"י לְפִי שֶׁהֵן
רַשִׁ"י לְפִי שֶׁהֵן דִּבְרֵי תוֹכָחוֹת, וּמְנָה כָּאן
כָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהִכְעִיסוּ לִפְנֵי הַמָּקוֹם בָּהֶן,
לְפִיכָךְ סָתַם אֶת הַדְּבָרִים וְהִזְכִּירָם בִּרְמָז מִפְּנֵי
כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וּמֵבִיא הַ'צָּמַח צֶדֶק' בְּ'אוֹר
הַתּוֹרָה' עַל סֵפֶר דְּבָרִים[2] מַה שֶּׁהִקְשָׁה בְּאַלְשִׁ"ךְ
הַקָּדוֹשׁ, וְזֶה־לְשׁוֹנוֹ: לָמָּה בָּחַר בְּתוֹכָחָה
מוּסָתֶרֶת וַיַּטְמִינָהּ בִּרְמָז כוּ', וְאִם מִפְּנֵי כְּבוֹדָן
שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מַה הָיָה שֶׁאַחַר־כָּךְ לֹא חָשׁ עַל
כְּבוֹדָן, בֶּאֱמוֹר לָהֶם[3] מַמְרִים הֱיִיתֶם כוּ'
מַקְצִיפִים הֱיִיתֶם כוּ', עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. וְיֵשׁ
לְהוֹסִיף בָּזֶה, דִּלְכְאוֹרָה אֶפְשָׁר לוֹמַר, דְּכֵיוָן
שֶׁמָּנָה כָּאן כָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהִכְעִיסוּ לִפְנֵי הַמָּקוֹם,
לֹא הָיָה יָכוֹל לוֹמַר בְּפֵירוּשׁ כָּל עִנְיָנִים אֵלּוּ
בַּחֲדָא מַחְתָּא, שֶׁהֲרֵי מָצִינוּ בְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ
שֶׁצָּרִיךְ לְהַפְסִיק בֵּין פּוּרְעָנִיּוּת לְפוּרְעָנִיּוּת[4], וְלָכֵן
הוּצְרַךְ לְסָתּוֹם אֶת הַדְּבָרִים וּלְהַזְכִּירָם בִּרְמָז.
אָמְנָם, כַּד דַּיְקַת שַׁפִּיר, אֵין זֶה דּוֹמֶה לְפָרָשַׁת
בְּהַעֲלֹתְךָ, כִּי שָׁם מְדוּבָּר אוֹדוֹת תְּחִיַּת
הַפָּרָשִׁיּוֹת בַּתּוֹרָה, אֲבָל כָּאן מְדוּבָּר אוֹדוֹת דִּבּוּרוֹ
שֶׁל מֹשֶׁה, וּמַהוּ הַהֶכְרֵחַ שֶׁמֹּשֶׁה יֹאמַר אֶת כָּל
דִּבְרֵי הַתּוֹכָחָה בַּחֲדָא מַחְתָּא, שֶׁאָז לֹא יוּכַל
לְאָמְרָם בְּפֵירוּשׁ אֶלָּא בִּרְמָז בִּלְבַד, וַהֲלֹא
הַעִנְיָן דְּ"אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה"
הַסְתַּלְּקוּתוֹ בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר, הָיָה יָכוֹל לוֹמַר כָּל

ביאור בדרך אפשר

1 אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה וְגו'[1], וּפֵירֵשׁ רַשִׁ"י לְפִי שֶׁהֵן
2 הדברים הבאים בהמשך הכתובים שאמר משה רבינו לבני ישראל דִּבְרֵי
3 תוֹכָחוֹת על מעשים לא טובים שעשו, וּמָנָה כָּאן בפסוקים אלו כָּל
4 הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהִכְעִיסוּ בני ישראל לִפְנֵי הַמָּקוֹם הקדוש־ברוך־הוא
5 בָּהֶן (כמפורט בכתוב, "במדבר,
6 בערבה, וכו', וכפי שרש"י מפרש
7 לאיזה דברים לא רצויים רומזים
8 המקומות הללו), לְפִיכָךְ כיוון
9 שהפירוט של דברים אלה הוא היפך
10 שבחם וכבודם של בני ישראל סָתַם
11 הכתוב אֶת הַדְּבָרִים מבלי לפרט
12 ולפרש למה הכוונה וְהִזְכִּירָם
13 בִּרְמָז בלבד מִפְּנֵי כְּבוֹדָן שֶׁל
14 יִשְׂרָאֵל.
15 וּמֵבִיא הרבי הַ'צָּמַח צֶדֶק'
16 השלישי בשושלת אדמו"רי חב"ד
17 בְּ'אוֹר הַתּוֹרָה' עַל סֵפֶר
18 דְּבָרִים[2] מַה שֶּׁהִקְשָׁה על כך
19 בְּאַלְשִׁ"ךְ הַקָּדוֹשׁ, וְזֶה־
20 לְשׁוֹנוֹ: לָמָּה בָּחַר משה רבינו
21 להשמיע לבני ישראל דברי מוסר
22 בְּתוֹכָחָה מוּסָתֶרֶת וַיַּטְמִינָהּ
23 בִּרְמָז כוּ', וְאִם מִפְּנֵי כְּבוֹדָן
24 שֶׁל יִשְׂרָאֵל, מַה הָיָה מה אירע,
25 כלומר מה הטעם שֶׁאַחַר־כָּךְ
26 בפרשת עקב שם באו דברי תוכחה
27 נוספים של משה רבינו לבני ישראל
28 לֹא חָשׁ משה עַל כְּבוֹדָן של
29 ישראל, בֶּאֱמוֹר לָהֶם[3] דברי תוכחה
30 גלויים ומפורשים כמו מַמְרִים
31 הֱיִיתֶם כוּ' מַקְצִיפִים הֱיִיתֶם
32 כוּ', עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ של רבי
33 משה אלשיך שמביא ה'צמח צדק'.
34 וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה ולבאר מדוע
35 בתחילת פרשתנו, פרשת דברים, משה
36 רבנו מוכיח את בני ישראל דווקא
37 ברמז, דִּלְכְאוֹרָה אֶפְשָׁר לוֹמַר,
38 דְּכֵיוָן שֶׁמָּנָה כָּאן כָּל
39 הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהִכְעִיסוּ לִפְנֵי
40 הַמָּקוֹם ומדובר בכמה וכמה

ביאור בדרך אפשר

41 מקומות, לֹא הָיָה יָכוֹל לוֹמַר בְּפֵירוּשׁ כָּל עִנְיָנִים אֵלּוּ בַּחֲדָא
42 מַחְתָּא בבת אחת (מילולית: באריגה אחת), שֶׁהֲרֵי מָצִינוּ בְּפָרָשַׁת
43 בְּהַעֲלֹתְךָ שֶׁצָּרִיךְ לְהַפְסִיק בֵּין פּוּרְעָנִיּוּת לְפוּרְעָנִיּוּת[4], כמובא
44 בפירוש רש"י על הפסוק "ויהי בנסוע הארון", שיש לו בספר התורה נו"ן
45 הפוכה לפניו ולאחריו "עשה לו
46 סימניות מלפניו ומלאחריו, לומר שאין
47 זה מקומו, ולמה נכתב כאן, כדי
48 להפסיק בין פורענות לפורענות",
49 וְלָכֵן הוּצְרַךְ לְסָתּוֹם אֶת
50 הַדְּבָרִים לאומרם בצורה סתומה ולא
51 מפורשת וּלְהַזְכִּירָם בִּרְמָז.
52 אָמְנָם, כַּד דַּיְקַת שַׁפִּיר כאשר
53 תדייק היטב, אֵין זֶה דברי משה
54 רבינו כאן, בתחילת פרשת דברים,
55 דּוֹמֶה לְפָרָשַׁת בְּהַעֲלֹתְךָ ואין
56 ללמוד מההפסק בין הפורענויות
57 בפרשת בהעלותך שגם כאן אי אפשר
58 למנות שורה של פורענויות ברצף אחד,
59 כִּי שָׁם בפרשת בהעלותך מְדוּבָּר
60 אוֹדוֹת תְּחִיַּת הַפָּרָשִׁיּוֹת
61 בַּתּוֹרָה ועל כך נאמר שאין לכתוב
62 פרשת פורענות אחת בסמוך לאחרת,
63 אֲבָל כָּאן בפרשת דברים מְדוּבָּר
64 אוֹדוֹת דִּבּוּרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וּמַהוּ
65 הַהֶכְרֵחַ שֶׁמֹּשֶׁה יֹאמַר אֶת כָּל
66 דִּבְרֵי הַתּוֹכָחָה בַּחֲדָא מַחְתָּא
67 בבת אחת, שֶׁאָז לֹא יוּכַל
68 לְאָמְרָם בְּפֵירוּשׁ אֶלָּא בִּרְמָז
69 בִּלְבַד, וַהֲלֹא באפשרותו לומר כל
70 תוכחה בפני עצמה ולפרט ולפרש
71 אותה ורק אחרי הפסקה לומר תוכחה
72 נוספת, כי בְּמֶשֶׁךְ הַזְּמַן מֵרֹאשׁ־
73 חוֹדֶשׁ שְׁבָט (שֶׁבּוֹ הִתְחִיל
74 הָעִנְיָן דְּ"אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
75 דִּבֶּר מֹשֶׁה" כמפורש בתורה
76 שהדיבור היה "בארבעים שנה, בעשתי
77 עשר חודש [בחודש האחד־עשרה
78 מחודש ניסן שהוא החודש הראשון,
79 הוא חודש שבט] באחד לחודש" עַד
80 הִסְתַּלְּקוּתוֹ בְּשִׁבְעָה בַּאֲדָר,

---

1) ר"פ דברים. 2) ע' יא. - ולהעיר, שזה־עתה יצא לאור כרך נוסף מאוה"ת על ספר דברים*. והרי ענין זה מוסיף בקיום היעוד שיהפכו ימים אלו לששון ולשמחה. 3) עקב ט, כב־כד. 4) שבת קטז, רע"א - הובא בפירש"י בהעלותך יו"ד, לה.

*) על פרשיות עקב־תבוא - ה' מנ"א אור ליום ו' מנ"א.

ביאור בדרך אפשר

תקופה של שלושים ושבעה ימים, **הָיָה יָכוֹל** משה רבינו **לוֹמַר כָּל עִנְיָן** **שֶׁל תּוֹכָחָה בִּפְנֵי־עַצְמוֹ, וּלְהַפְסִיק בֵּינֵיהֶם** בין תוכחה אחת לשנייה **בְּעִנְיָנִים אֲחֵרִים, שֶׁהֲרֵי בְּמֶשֶׁךְ זְמַן זֶה** מראש חודש שבט עד שבעה באדר **נֶאֶמְרוּ כַּמָּה וְכַמָּה עִנְיָנִים שֶׁל מִצְוָה, כְּפִי שֶׁנִּמְנוּ בְּסֵפֶר דְּבָרִים, מִשְׁנֵה תּוֹרָה** ומשה רבנו היה יכול להפסיק בין תוכחה אחת לשנייני מצווה אלו.

וְעַל כֵּן צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁהַטַּעַם שֶׁפָּתַם אֶת הַדְּבָרִים וְהִזְכִּירָם בְּרֶמֶז מִפְּנֵי כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל הוּא לא בגלל האילוץ להסתפק ברמז שאם לא כן לא יהיה הפסק בין פורענות לפורענות אלא **מִשּׁוּם שֶׁמַּסְפִּיק גַּם רֶמֶז כְּדֵי לְהוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל** וכיוון שדי בתוכחה ברמז, משה רבינו הסתפק בכך ולא פירט ולא פירש את מעשיהם הלא טובים שעל כך הוכיח אותם. **וְאִם כֵּן,** מאחר שאין צורך בהוכחה מפורשת **מַהוּ הַטַּעַם שֶׁבִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים** כמו התוכחה הנזכרת לעיל בפרשת עקב **הוּצְרַךְ מֹשֶׁה לְהוֹכִיחָם בְּגָלוּי, אַף שֶׁ״אוֹהֵב יִשְׂרָאֵל הָיָה״**[5] ובוודאי לא רצה משה רבינו לפגוע בכבודם של ישראל?

וּמַמְשִׁיךְ הַ״עֲמַח צֶדֶק׳, שֶׁמַּה שֶּׁתֵּרֵץ עַל זֶה רַבִּי מֹשֶׁה אַלְשִׁי״ךְ, אֲשֶׁר פִּיו פָּתַח משה רבינו **בְּהַכְמָה** ותחילה הוכיח אותם ברמז **לְתָהוֹת בְּקַנְקַנֵּיהֶן אִם נָכוֹן לִבָּם לְקַבֵּל תּוֹכָחוֹת כּוּ׳** ולשם כך, כדי לבדוק עד כמה הם מוכנים לקבל תוכחה, גם בתוכחה ברמז, **הוּא דּוֹחַק. וּמַפְסִיק** אדמו״ר ה״צמח צדק׳, **וְלָכֵן יֵשׁ לְתָרֵץ כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמַ״ז**[6] הרב משה זכות, בפירושו על הזוהר, **שֶׁשְּׁנֵי מִינֵי תּוֹכָחוֹת שֶׁהוֹכִיחַ מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל, אֶחָד בְּדֶרֶךְ נִסְתָּר וּבְרֶמֶז, בְּפָסוּק ״אֵלֶּה הַדְּבָרִים״, שֶׁרַמַז לָהֶם שְׁמוֹת כָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁחָטְאוּ בָּהֶם מֹשֶׁה** ולא פירט ולא פירש מהו החטא, **הוּא נִמְשָׁךְ מִגְּבוּרוֹת דְּ׳אַבָּא־אִמָּא׳ שֶׁהֵם נֶעְלָמִים** עניין התוכחה ואמירת דברי מוסר נובע ממידת הגבורה ותוכחה ׳בדרך נסתר וברמז׳, מקורה מהגבורות (הקדושות) כפי שהם במוחין (העליונים) שהם החכמה והבינה (הנקראים ׳אבא׳ ו׳אימא׳ על שם שהחכמה היא נקודת העניין והבינה היא הפרטים וההסתעפות), **כִּי ׳אַבָּא וְאִמָּא׳** חכמה ובינה, המוחין העליונים **נִקְרָאִים ״הַנִּסְתָּרוֹת לַהֲוָיָ׳ אֱלֹקֵינוּ״**[7], והם דרגה נעלית ונסתרת (על־דרך שבאדם עניין המוחין הוא בעיקר לעצמו ועניין המידות הוא בעיקר גילוי אל הזולת) **בְּחִינַת עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא** עולם מכוסה, שמפני מעלתו אינו יורד ומתגלה אלא נשאר נעלם.

וְהַדֶּרֶךְ הַשֵּׁנִיָּה של התוכחה, **בְּאוֹמְרוֹ** כאשר משה רבינו אמר **״מַמְרִים הֱיִיתֶם״ כּוּ׳, שֶׁהִיא תּוֹכַחַת מְגוּלָּה** ומפורשת, **הוּא לְתִקּוּן ׳זְעֵיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא׳** מילולית: פנים זעירות ונקבה, היינו המידות העליונות שהם עניין הקטנות (כי לעומת האור הגדול והרב המאיר במוחין, האור שבמידות הוא מצומצם ומועט) ובחינת המלכות שנקראת ׳נוקבא׳ (בחינת מקבל לעומת המשפיע הנקרא ׳זכר׳) ובשונה מהמוחין שהם נעלים ונעלמים, המידות והמלכות **שֶׁהֵם** המידות והמלכות **מְגוּלִּים** (בשונה מהמוחין שהם נעלמים), **כִּי** ו״ה שתי האותיות האחרונות של הוי׳ שבהם נרמזים המידות והמלכות **נִקְרָאִים ״וְהַנִּגְלוֹת לָנוּ״**[7] כמבואר בקבלה וחסידות שארבע אותיות שם הוי׳ רומזות לעשר הספירות, יו״ד – חכמה, ה״א – בינה, וא״ו – מידות, ה״א – מלכות, והאותיות יו״ד וה״א הראשונות שייכות ל׳נסתרות׳ והאותיות ו״א ה״א האחרונות שייכות ל׳והנגלות׳.

ב) וּמַמְשִׁיךְ אדמו״ר ה׳צמח צדק׳ **לְבָאֵר הָעִנְיָן בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם. דְּהִנֵּה,** בדומה לאמור לעיל על בחינת ׳הנסתרות׳ ובחינת ׳הנגלות׳ למעלה בספירות העליונות באלוקות **גַּם בְּנַפְשָׁהּ יֵשׁ שְׁתֵּי בְּחִינוֹת,** בחינה גלוייה ובחינה נסתרת. **הָאַחַת** היא הבחינה הגלוייה **הַמְלוּבָּשֶׁת בְּגוּף בִּבְחִינַת אוֹר פְּנִימִי** כלומר, אור המתלבש בפנימיות בגוף, בהתאם ליכולת הקליטה של אברי הגוף ובכל אבר לפי עניינו, **וְהֵן בְּחִינוֹת**

---

5) מנחות סה, א. 6) ר״פ האזינו. 7) נצבים כט, כח. רע״מ בזח״ג קכג, ב. תקו״ז ת״י (כה, ב). ת״ע (קכט, א). ועוד. תניא בהקדמה. שם רפמ״ד.

ביאור בדרך אפשר

1 עִנְיָן שֶׁל תּוֹכָחָה בִּפְנֵי־עַצְמוֹ, וּלְהַפְסִיק בֵּינֵיהֶם
2 בְּעִנְיָנִים אֲחֵרִים, שֶׁהֲרֵי בְּמֶשֶׁךְ זְמַן זֶה נֶאֶמְרוּ
3 כַּמָּה וְכַמָּה עִנְיָנִים שֶׁל מִצְוָה, כְּפִי שֶׁנִּמְנוּ בְּסֵפֶר
4 דְּבָרִים, מִשְׁנֵה תּוֹרָה. וְעַל כֵּן צָרִיךְ לוֹמַר,
5 שֶׁהַטַּעַם שֶׁפָּתַם אֶת הַדְּבָרִים וְהִזְכִּירָם בְּרֶמֶז מִפְּנֵי
6 כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל הוּא מִשּׁוּם שֶׁמַּסְפִּיק גַּם רֶמֶז
7 בְּלִבַּד כְּדֵי לְהוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל. וְאִם כֵּן, מַהוּ
8 הַטַּעַם שֶׁבִּמְקוֹמוֹת אֲחֵרִים הוּצְרַךְ מֹשֶׁה
9 לְהוֹכִיחָם בְּגָלוּי, אַף שֶׁ״אוֹהֵב יִשְׂרָאֵל הָיָה״[5].
10 וּמַמְשִׁיךְ הַ״עֲמַח צֶדֶק׳, שֶׁמַּה שֶּׁתֵּרֵץ עַל זֶה רַבִּי
11 מֹשֶׁה אַלְשִׁי״ךְ, אֲשֶׁר פִּיו פָּתַח בְּהַכְמָה לְתָהוֹת
12 בְּקַנְקַנֵּיהֶן אִם נָכוֹן לִבָּם לְקַבֵּל תּוֹכָחוֹת כּוּ׳, הוּא
13 דּוֹחַק. וּמַסְפִּיק, וְלָכֵן יֵשׁ לְתָרֵץ כְּמוֹ שֶׁכָּתַב
14 הָרַמַ״ז[6] שֶׁשְּׁנֵי מִינֵי תּוֹכָחוֹת שֶׁהוֹכִיחַ מֹשֶׁה אֶת
15 יִשְׂרָאֵל, אֶחָד בְּדֶרֶךְ נִסְתָּר וּבְרֶמֶז, בְּפָסוּק ״אֵלֶּה
16 הַדְּבָרִים״, שֶׁרָמַז לָהֶם שְׁמוֹת כָּל הַמְּקוֹמוֹת
17 שֶׁחָטְאוּ בָּהֶם, הוּא נִמְשָׁךְ מִגְּבוּרוֹת דְּ׳אַבָּא־
18 וְאִמָּא׳ שֶׁהֵם נֶעְלָמִים, כִּי ׳אַבָּא וְאִמָּא׳ נִקְרָאִים
19 ״הַנִּסְתָּרוֹת לַהֲוָיָ׳ אֱלֹקֵינוּ״[7], בְּחִינַת עָלְמָא
20 דְּאִתְכַּסְיָא. וְהַדֶּרֶךְ הַשֵּׁנִיָּה, בְּאוֹמְרוֹ ״מַמְרִים
21 הֱיִיתֶם״ כּוּ׳, שֶׁהִיא תּוֹכַחַת מְגוּלָּה, הוּא לְתִקּוּן
22 ׳זְעֵיר־אַנְפִּין וְנוּקְבָא׳ שֶׁהֵם מְגוּלִּים, כִּי ו״ה
23 נִקְרָאִים ״וְהַנִּגְלוֹת לָנוּ״[7].
24 ב) **וּמַמְשִׁיךְ** לְבָאֵר הָעִנְיָן בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם.
25 דְּהִנֵּה, גַּם בְּנַפְשָׁהּ יֵשׁ שְׁתֵּי
26 בְּחִינוֹת. הָאַחַת הַמְלוּבָּשֶׁת בַּגּוּף בִּבְחִינַת אוֹר
27 פְּנִימִי, וְהֵן בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה, וְהַשֵּׁנִיָּה

ביאור בדרך אפשר

נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שבנשמה שיורדות ממקור הנשמה למעלה באלוקות עד
להתלבשות פנימית בגוף, וְהַשְׁנָיָה הִיא בְּחִינַת חַיָּה־יְחִידָה שֶׁהִיא
בְּחִינַת מַקִּיף הדרגה העלינה של הנשמה שגם בירידתה לגוף אינה
מתלבשת בו בפנימיות אלא נמצאת בו בבחינת 'מקיף' מלמעלה. וְזֶהוּ
גַּם־כֵּן בְּחִינַת אִתְגַּלְיָא הדרגה
הנמוכה ביותר של הנשמה המלובשת
בגוף בהתלבשות פנימית וּבְחִינַת
אִתְכַּסְיָא הדרגה הגבוהה יותר של
הנשמה שנשארת נעלמת ומכוסה.
וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁחַיָּה־יְחִידָה שתי
הדרגות העלינות של הנשמה
נִרְמָזוֹת בָּאוֹת יו"ד של שם הוי'
וּבְקוּצוֹ שֶׁל יו"ד, שֶׁהַיו"ד
הִיא נְקוּדָה בִּלְבַד ללא פרטים,
וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה קוּצוֹ
שֶׁל יו"ד שֶׁאֵינוֹ אֲפִילּוּ
בְּבְחִינַת נְקוּדָה ואם כן בחינות אלו
הן בהסתר ובהעלם, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן
נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה נִרְמָזוֹת בְּגִ'
הָאוֹתִיּוֹת הו"ה, שֶׁהֵן בְּחִינַת
אוֹתִיּוֹת מַמָּשׁ ויש בהם פרטים
שבאים בגלוי, באופן הניכר והנרגש.
וְהִנֵּה, כְּשֵׁם שֶׁיֵּשׁ חִלּוּק בֵּין אוֹפֶן
הבדל
בֵּין אוֹפֶן הָעֲבוֹדָה שֶׁמִּצַּד
בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה,
שֶׁהִיא בִּבְחִינַת גִּלּוּי של כוחות
הנפש ופעולתם באדם, לְאוֹפֶן
הָעֲבוֹדָה שֶׁמִּצַּד בְּחִינַת חַיָּה־
יְחִידָה, שֶׁהִיא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם
ודרגות נעלות אלו בנשמה לא באות
לידי גילוי, כְּמוֹ־כֵן יֵשׁ חִלּוּק
הבדל בְּאוֹפֶן הַתִּקּוּן כאשר עניין
מסויים בעבודת ה' לא היה כדבעי
שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַתּוֹכֵחָה והמוסר,
שֶׁהַתִּקּוּן עַל עניין בלתי רצוי
בעבודת ה' של בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ־
רוּחַ־נְשָׁמָה שהיא עבודה עם חלקי
הנשמה הפועלים בהתגלות הוּא
עַל־יְדֵי תּוֹכֵחָה מְגוּלֶה,
וְהַתִּקּוּן עַל עניין בלתי רצוי
בעבודת ה' של בְּחִינַת חַיָּה־
יְחִידָה חלק הנשמה שנשאר בהעלם
והסתר הוּא עַל־יְדֵי תּוֹכֵחָה שֶׁבְּרֶמֶז שאינה גלויה.

ביאור בדרך אפשר

וְהַיְנוּ, שֶׁכְּדֵי לְעוֹרֵר בְּחִינַת חַיָּה־יְחִידָה שהיא בחינה נעלית ביותר
דַּי בְּתוֹכֵחָה בְּרֶמֶז בְּעָלְמָא, תוכחה נסתרת, אֲבָל כְּדֵי לְעוֹרֵר
בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שפעולתן היא בגלוי צְרִיכָה לִהְיוֹת
הַתּוֹכֵחָה בִּגְלוּי גָּמוּר.

1 הִיא בְּחִינַת חַיָּה־יְחִידָה שֶׁהִיא בְּחִינַת מַקִּיף.
2 וְזֶהוּ גַּם־כֵּן בְּחִינַת אִתְגַּלְיָא וּבְחִינַת אִתְכַּסְיָא.
3 וְזֶהוּ הַטַּעַם שֶׁחַיָּה־יְחִידָה נִרְמָזוֹת בָּאוֹת יו"ד
4 וּבְקוּצוֹ שֶׁל יו"ד, שֶׁהַיו"ד הִיא נְקוּדָה בִּלְבַד,
5 וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה קוּצוֹ שֶׁל יו"ד שֶׁאֵינוֹ
6 אֲפִילּוּ בִּבְחִינַת נְקוּדָה, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן נֶפֶשׁ־רוּחַ־
7 נְשָׁמָה נִרְמָזוֹת בְּגִ' הָאוֹתִיּוֹת הו"ה, שֶׁהֵן בְּחִינַת
8 אוֹתִיּוֹת מַמָּשׁ. וְהִנֵּה, כְּשֵׁם שֶׁיֵּשׁ חִלּוּק בֵּין אוֹפֶן
9 הָעֲבוֹדָה שֶׁמִּצַּד בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה, שֶׁהִיא
10 בִּבְחִינַת גִּלּוּי, לְאוֹפֶן הָעֲבוֹדָה שֶׁמִּצַּד בְּחִינַת
11 חַיָּה־יְחִידָה, שֶׁהִיא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם, כְּמוֹ־כֵן יֵשׁ
12 חִלּוּק בְּאוֹפֶן הַתִּקּוּן שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן הַתּוֹכֵחָה,
13 שֶׁהַתִּקּוּן עַל בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה הוּא עַל־
14 יְדֵי תּוֹכֵחָה מְגוּלֶה, וְהַתִּקּוּן עַל בְּחִינַת חַיָּה־
15 יְחִידָה הוּא עַל־יְדֵי תּוֹכֵחָה שֶׁבְּרֶמֶז. וְהַיְנוּ, שֶׁכְּדֵי
16 לְעוֹרֵר בְּחִינַת חַיָּה־יְחִידָה דַּי בְּתוֹכֵחָה בְּרֶמֶז
17 בְּעָלְמָא, אֲבָל כְּדֵי לְעוֹרֵר בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ־רוּחַ־
18 נְשָׁמָה צְרִיכָה לִהְיוֹת הַתּוֹכֵחָה בִּגְלוּי גָּמוּר.
19 ג) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר עִנְיָן זֶה עִם הַמִּבְאָר בְּ׳לִקּוּטֵי
20 תּוֹרָה׳ בְּפָרָשָׁתֵנוּ (בַּמַּאֲמָר הַשֵּׁנִי)[8],
21 בְּעִנְיַן מַה שֶּׁכָּתוּב[9] לְכוּ נָא וְנִוָּכְחָה יֹאמַר ה', אִם
22 יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ, אִם יַאְדִּימוּ
23 כַּתּוֹלָע כַּצֶּמֶר יִהְיוּ, שֶׁעִנְיַן "כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ" הוּא
24 עַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים, שֶׁעַל זֶה
25 נֶאֱמַר[10] וְעַתִּיק יוֹמִין יְתֵיב, לְבוּשֵׁהּ כְּתָלֶג חִוָּר.
26 הַיְנוּ, שֶׁ"שֶּׁלֶג" הוּא בְּחִינַת לְבוּשׁ, אַךְ בְּחִינַת
27 "כַּצֶּמֶר יִהְיוּ" הִיא בְּחִינָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר, וְהוּא מַה
28 שֶּׁכָּתוּב[10] וּשְׂעַר רֹאשֵׁהּ כַּעֲמַר נָקִא, שֶׁבְּחִינַת
29 "שְׂעַר רֹאשֵׁהּ" הוּא מִבְּחִינַת עַצְמִיּוּת עַל־דֶּרֶךְ־
30 מָשָׁל, וּלְמַעְלָה מִבְּחִינַת "לְבוּשֵׁהּ", וְזֶהוּ עִנְיַן
31 הַחֶסֶד שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים,
ג) וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר עִנְיָן זֶה עִם 48
הַמִּבְאָר בְּ׳לִקּוּטֵי תּוֹרָה׳ 49
לאדמו"ר הזקן בְּפָרָשָׁתֵנוּ פרשת 50
דברים (בַּמַּאֲמָר הַשֵּׁנִי)[8], בְּעִנְיַן 51
מַה שֶּׁכָּתוּב[9] בנבואת ישעיה ('חזון 52
ישעיה', הפטרת 'שבת חזון' שהיא 53
ברוב השנים שבת פרשת דברים) לְכוּ 54
נָא וְנִוָּכְחָה ניווכח ונראה יֹאמַר 55
ה', אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים 56
כתולעת שני שהיא אדומה כַּשֶּׁלֶג 57
יַלְבִּינוּ, אִם יַאְדִּימוּ כַּתּוֹלָע 58
כַּצֶּמֶר לבן יִהְיוּ, שֶׁעִנְיַן "כַּשֶּׁלֶג 59
יַלְבִּינוּ" הפיכת העוונות שהצבע 60
האדום מסמל אותם ללבן הוּא עַל־ 61
יְדֵי הַמְשָׁכַת וגילוי י"ג מִדּוֹת 62
הָרַחֲמִים שלמעלה, שֶׁעַל זֶה 63
נֶאֱמַר[10] בספר דניאל וְעַתִּיק 64
יוֹמִין הקדוש־ברוך־הוא שהוא עתיק 65
יומין (לפי פשוטו, קיימים זמן רב 66
מאד, ולפי הקבלה והחסידות יש 67
ל'עתיק יומין' משמעויות עמוקות 68
נוספות) יְתֵיב יושב, לְבוּשֵׁהּ 69
כְּתָלֶג חִוָּר לבושו כשלג לבן. 70
הַיְנוּ, שֶׁ"שֶּׁלֶג" הוּא בְּחִינַת 71
לְבוּשׁ, בחינה חיצונית יחסית לעצם 72
הדבר, אַךְ בְּחִינַת "כַּצֶּמֶר יִהְיוּ" 73
הִיא בְּחִינָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר, 74
וְהוּא מַה שֶּׁכָּתוּב[10] וּשְׂעַר 75
רֹאשֵׁהּ כַּעֲמַר נָקִא ושער ראשו 76
כצמר נקי, שֶׁבְּחִינַת "שְׂעַר 77
רֹאשֵׁהּ" הוּא מִבְּחִינַת 78
עַצְמִיּוּת קשור בעצמיות האלוקות 79
עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל, וּלְמַעְלָה 80
מִבְּחִינַת "לְבוּשֵׁהּ" שכאמור 81
'לבוש' הוא עניין חיצוני, וְזֶהוּ עניין 82
הלובן של 'שער ראשו', כביכול, שהוא 83
לבן כצמר נקי, הוא עִנְיַן הַחֶסֶד 84
מידת החסד האלוקית עצמה 85
שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מִבְּחִינַת י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים המרומזים בעניין 86

8) א, ד. 9) ישעי' א, יח - הפטרת שבת חזון. 10) דניאל ז, ט.

ביאור בדרך אפשר

וכמו שכתוב בְּעֵץ חַיִּים[11] שְׁבְּחִינַת "שֹׁעַר רֹאשׁה" עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל הֵן הַמְשָׁכוֹת מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת חֶסֶד עֶלְיוֹן שֶׁבִּבְחִינַת אֵין־סוֹף מַמָּשׁ שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם תַּעֲרוֹבֶת דִּין כְּלָל, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּבְחִינַת "כִּתְלָג חִוָּר" יֵשׁ עֲדַיִן קְצָת תַּעֲרוֹבֶת דִּין. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהִוּגְמַת שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּ"שֶׁלֶג וְצֶמֶר" בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, הִנֵּה "שֶׁלֶג" הוּא עִנְיַן הָעֲבוֹדָה שֶׁמְּצַד בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה, וְ"צֶמֶר" הוּא עִנְיַן הָעֲבוֹדָה שֶׁמְּצַד בְּחִינַת חַיָּה־יְחִידָה. וְכֵיוָן שֶׁהַמְשָׁכַת שְׁתֵּי הַמַּדְרֵגוֹת דְּ"שֶׁלֶג וְצֶמֶר" הִיא עַל־יְדֵי "לְכוּ נָא וְנִוָּכְחָה", עִנְיַן הַתּוֹכָחוֹת, לָכֵן יֵשׁ גַּם שְׁנֵי אוֹפַנֵּי תּוֹכֵחָה, תּוֹכֵחָה מְגוּלָה (בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדָה שֶׁמְּצַד בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה), שֶׁמְּעוֹרֶרֶת אֶת הַהַמְשָׁכָה דִּבְחִינַת "שֶׁלֶג", וְתוֹכֵחָה נִסְתָּרָה (בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדָה שֶׁמְּצַד בְּחִינַת חַיָּה־יְחִידָה), שֶׁמְּעוֹרֶרֶת אֶת הַהַמְשָׁכָה דִּבְחִינַת "צֶמֶר".

ד) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁכֵּיוָן שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים נִמְשָׁכִים עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה, הִנֵּה גַּם תּוֹכֶן הָעִנְיָן דִּשְׁנֵי אוֹפַנֵּי הַתּוֹכֵחָה מְגוּלָה וְתוֹכֵחָה נִסְתָּרָה, יֶשְׁנוֹ כְּפִי שֶׁהוּא בַּתּוֹרָה, וְהוּא עִנְיַן גַּלְיָא דְּתוֹרָה, שֶׁמְּמַנָּה נִמְשָׁךְ תּוֹכֵחָה מְגוּלָה - וּפְנִימִיּוּת (נִסְתָּר) דְּתוֹרָה, שֶׁמְּמַנָּה נִמְשָׁךְ תּוֹכֵחָה נִסְתָּרָה. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה הַחִלּוּק שֶׁבֵּין נִגְלֶה דְּתוֹרָה לְפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, הוּא עַל־דֶּרֶךְ הַחִלּוּק שֶׁבֵּין "שֶׁלֶג" לְ"צֶמֶר", שֶׁאַף שֶׁשְּׁנֵיהֶם גַּם מַהְשְׁתַּלְשְׁלוּת, מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ חִלּוּק בֵּינֵיהֶם, שֶׁ"שֶׁלֶג" יֵשׁ בּוֹ קְצָת תַּעֲרוֹבֶת דִּין, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן "צֶמֶר" אֵין בּוֹ שׁוּם תַּעֲרוֹבֶת דִּין כְּלָל, וְכֵן גַּם לְגַבֵּי שְׁנֵי חֶלְקֵי הַתּוֹרָה, וְהַיְנוּ, שֶׁפְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה הִיא בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת אוֹר הָאֵין־סוֹף וְהַבְלִי־גְבוּל שֶׁאֵין בָּהּ הַגְבָּלוֹת כְּלָל. וּמִצַּד גּוֹדֶל מַעֲלָתָהּ חֲרֵי הִיא נִמְשֶׁכֶת וְיוֹרֶדֶת מִלְּמַעְלָה עַד

ביאור בדרך אפשר

מכתבי האריז״ל והתגלות מלמעלה למטה מִבְּחִינַת פְּנִימִיּוּת חֶסֶד עֶלְיוֹן שֶׁבִּבְחִינַת אֵין־סוֹף מַמָּשׁ העומק והפנימיות של מידת החסד, כפי שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם תַּעֲרוֹבֶת דִּין כְּלָל, חסד בטהרתו, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּבְחִינַת "כִּתְלָג חִוָּר" כשלג יֵשׁ עֲדַיִן קְצָת תַּעֲרוֹבֶת דִּין שהרי בדרך כלל יש ׳התכללות׳ בין חסד וגבורה, ורק ב׳פנימיות חסד עליון׳ החסד הוא בטהרתו, ללא תערובת דין.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהִוּגְמַת שְׁנֵי הָעִנְיָנִים דְּ"שֶׁלֶג וְצֶמֶר" בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, הִנֵּה "שֶׁלֶג" הוּא עִנְיַן הָעֲבוֹדָה שֶׁמְּצַד בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה למעלה (שלג – חסד שיש בו תערובת דין, וצמר – חסד ללא תערובת דין), בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם, הִנֵּה "שֶׁלֶג" הוּא עִנְיַן הָעֲבוֹדָה שֶׁמְּצַד בְּחִינַת חַיָּה־יְחִידָה, הדרגות היותר גבוהות בנשמה, בדוגמת המדריגות שבהם יש רק חסד.

וְכֵיוָן שֶׁהַמְשָׁכַת שְׁתֵּי הַמַּדְרֵגוֹת דְּ"שֶׁלֶג" וְ"צֶמֶר" הִיא עַל־יְדֵי "לְכוּ נָא וְנִוָּכְחָה", עִנְיַן הַתּוֹכָחוֹת וּדברי המוסר המעוררים את האדם לתקן את מעשיו, לָכֵן יֵשׁ גַּם שְׁנֵי אוֹפַנֵּי תּוֹכֵחָה, תּוֹכֵחָה מְגוּלָה (בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדָה שֶׁמְּצַד בְּחִינוֹת נֶפֶשׁ־רוּחַ־נְשָׁמָה שתיקונה הוא על ידי תוכחה שניכרת ונרגשת בגלוי, כאמור), שֶׁמְּעוֹרֶרֶת אֶת הַהַמְשָׁכָה דִּבְחִינַת "שֶׁלֶג" שהיא מידת החסד כפי שמעורב בה גם דין, וְתוֹכֵחָה נִסְתָּרָה שבה התוכחה היא רק ברמז ואינה ניכרת ונרגשת בגלוי (בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדָה שֶׁמְּצַד בְּחִינַת חַיָּה־יְחִידָה), שֶׁמְּעוֹרֶרֶת אֶת

ד) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁכֵּיוָן שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים נִמְשָׁכִים עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה, הִנֵּה גַּם תּוֹכֶן הָעִנְיָן דִּשְׁנֵי אוֹפַנֵּי הַתּוֹכֵחָה מְגוּלָה וְתוֹכֵחָה נִסְתָּרָה, יֶשְׁנוֹ כְּפִי שֶׁהוּא בַּתּוֹרָה, וְהוּא עִנְיַן גַּלְיָא דְּתוֹרָה, שֶׁמְּמַנָּה נִמְשָׁךְ תּוֹכֵחָה מְגוּלָה - וּפְנִימִיּוּת (נִסְתָּר) דְּתוֹרָה, שֶׁמְּמַנָּה נִמְשָׁךְ תּוֹכֵחָה נִסְתָּרָה, כפי שממשיך ומפרט. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה הַחִלּוּק שֶׁבֵּין נִגְלֶה דְּתוֹרָה לְפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, הוּא עַל־דֶּרֶךְ הַחִלּוּק שֶׁבֵּין "שֶׁלֶג" לְ"צֶמֶר", שֶׁאַף שֶׁשְּׁנֵיהֶם גם ׳שלג׳ וגם ׳צמר׳ שייכות לבחינות האין־סוף, לְמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת האור האלוקי כפי שהוא מצומצם ונמשך מדרגה לדרגה ב׳סדר השתלשלות׳, מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ חִלּוּק בֵּינֵיהֶם, שֶׁ"שֶׁלֶג" יֵשׁ בּוֹ קְצָת תַּעֲרוֹבֶת דִּין, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן "צֶמֶר" אֵין בּוֹ שׁוּם תַּעֲרוֹבֶת דִּין כְּלָל, וכך גם לגבי שני חלקי התורה, וְהַיְנוּ, שֶׁפְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה הִיא בְּחִינָה שמקורה באור אלוקי שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת אור האין־סוף והבלי־גבול שֶׁאֵין בָּהּ הַגְבָּלוֹת כְּלָל. וּמִצַּד גּוֹדֶל מַעֲלָתָהּ חֲרֵי הִיא נִמְשֶׁכֶת וְיוֹרֶדֶת מלמעלה למטה וּפוֹעֶלֶת עַד

11) שער יג (שער א״א) פ״ה. פ״ז.

ביאור בדרך אפשר

1 לְמַטָּה מַטָּה, גַּם עַל מִי שֶׁנָּפַל לְמַטָּה בְּיוֹתֵר,
2 כַּמְרוּמָז בַּתּוֹכֵחָה הַנִּסְתָּרָה (שֶׁשָּׁרְשָׁהּ בִּפְנִימִיּוּת וְנִסְתָּר
3 שֶׁבַּתּוֹרָה) שֶׁהִיא גַּם אופן שבו באה תוכחה עַל הָעִנְיָן הֶכִי חָמוּר,
4 "דִּי זָהָב"[12], עגל הזהב, עניין של עבודה זרה שֶׁזֶּהוּ הַהֶפֶךְ האזהרות
5 האמורות בתחילת עשרת הדברות
6 דְּ"אָנֹכִי" הציווי להאמין בה'
7 וְ"לֹא יִהְיֶה לְךָ"[13] האיסור
8 לעבוד עבודה זרה, הַיְנוּ, שֶׁפּוֹעֶלֶת
9 התוכחה הנסתרת גַּם עַל מִי
10 שֶׁנִּכְשָׁל רַחֲמָנָא־לִיצְלָן בְּעִנְיָן
11 זֶה, שֶׁגַּם אֶצְלוֹ יוּכַל לִהְיוֹת
12 הָעִנְיָן דְּ"אִתְהַפְּכָא חֵשׁוֹכָא
13 לִנְהוֹרָא"[14] הפיכת החושך לאור,
14 היינו תשובה בדרגה נעלית ביותר,
15 שהחושך עצמו מתהפך להיות אור.
16 ה) וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה
17 שֶּׁאַחַד הָעִנְיָנִים דְּתוֹכֵחָה
18 נִסְתָּרָה (שֶׁשָּׁרְשָׁהּ בַּתּוֹרָה הוּא
19 עִנְיַן פְּנִימִיּוּת וְנִסְתָּר שֶׁבַּתּוֹרָה
20 כמבואר לעיל) שבהם משה רבינו
21 מוכיח את בני ישראל בפרשתנו הוּא
22 "תֹּפֶל וְלָבָן", שֶׁתְּפִלּוּ העלילו
23 עַל הַמָּן שֶׁהוּא לֶחֶם
24 דְּלִכְאוֹרָה, מַה שֶּׁתְּפִלּוּ עַל
25 הַמָּן אֵינוֹ שַׁיָּךְ לְזֶה שֶׁהַמָּן
26 הָיָה לָבָן והתלונות של בני ישראל
27 על המן לא היו על הצבע שלו, ולמה
28 אם כן תוכחה זו נרמזת תוך הדגשת
29 העובדה שהמן היה בצבע לבן?
30 אַךְ הָעִנְיָן הוּא[15], דְּהִנֵּה,
31 עִנְיָנוֹ שֶׁל הַמָּן הוּא שהיה לֶחֶם
32 מזון שירד לבני ישראל מִן
33 הַשָּׁמַיִם[16], וּבְאוֹפֶן שֶׁגַּם כְּפִי
34 שְׁנִמְשָׁךְ וירד המן מן השמים
35 לְמַטָּה לעולם הזה לִהְיוֹת מָזוֹן
36 לַגּוּף הַגַּשְׁמִי, נִשְׁאָר בְּאוֹתָהּ
37 הַמְּהוּת כְּמוֹ לְמַעְלָה[17],
38 וכמבואר ב'תורה אור' לאדמו"ר הזקן,
39 "המן נקרא גם כן לחם אבירים
40 שמלאכי השרת ניזונים בו. והוא תמוה דאיך המלאכים שהם רוחניים יאכלו
41 המן שהיה דבר גשמי?... אך הענין שהמן שורשו גבוה מאד... אורות עליונים

ביאור בדרך אפשר

42 הרוחניים... הן ממש נמשכו ונתלבשו במן. ואיך יהיה ההמשכה זו ממקום
43 עליון כל כך למטה... היינו על־ידי התלבשות בסדר ההשתלשלות ממדרגה
44 למדרגה שמי השמים לבחינת שמים. ואחרי־כן לבחינת ארץ. ולכן בעודו
45 למעלה מלאכי השרת ניזונין בו שאז עדיין היה מזון רוחני ולא גשמי כלל.
46 ואחר־כך נתגשם ונעשה מזון גשמי.
47 ומכל מקום מלובש בו אורות העליונים
48 ממש. ולכן הוא גם כן למטה לחם
49 אבירים שנבלע ברמ"ח אברים ואין
50 ממנו פסולת...", וּמִצַּד גֹּדֶל
51 מַעֲלָתוֹ הָיָה המן יָכוֹל לִהְיוֹת
52 נִמְשָׁךְ לְכָל יִשְׂרָאֵל, גַּם לְאֵלּוּ
53 שֶׁיִּהְיוּ בְּמַדְרֵגָה תַּחְתּוֹנָה,
54 שֶׁ"דָּכוּ בַּמְּדוֹכָה" גו'[18] כמאמר
55 חכמינו ז"ל שאלו מבני ישראל שהיו
56 בדרגה נמוכה היו צריכים לטרוח כדי
57 לאכול את המן, אבל גם הם קבלו את
58 המן, כי מצד גודל מעלתו נמשך
59 למטה, וְגַם כַּאֲשֶׁר נַעֲשָׂה הַמָּן
60 דָּם וּבְשָׂר כִּבְשָׂרָם והתאחד איתם
61 ונעשה חלק בלתי נפרד ממציאות הגוף
62 הגשמי שלהם, נִשְׁאָר בְּמַהוּתוֹ
63 כְּמוֹ שֶׁהוּא, לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם,
64 וּפָעַל עֲלֵיהֶם והשפיע
65 רוחנית נעלית כּוֹ', שֶׁזֶּהוּ מִצַּד
66 גֹּדֶל מַעֲלָתוֹ, לִהְיוֹתוֹ בְּחִינָה
67 גְּבוֹהָה בְּיוֹתֵר, שֶׁלָּכֵן לֹא הָיוּ
68 בּוֹ הַגְבָּלוֹת והוא השפיע גם למטה
69 ביותר.
70 וְזֶהוּ גַּם הביאור הפנימי על מַה
71 שֶׁהַמָּן הָיָה לָבָן, כִּי גֶּוֶן צבע
72 לָבָן מוֹרֶה עַל עִנְיַן הַפְּשִׁיטוּת
73 אי ההגדרה, כַּמְבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי
74 מאמרי חסידות של יוֹם־
75 הַכִּפּוּרִים[19] בְּעִנְיַן בִּגְדֵי בַד
76 שֶׁל כֹּהֵן־גָּדוֹל שבהם היה עובד
77 את עבודות יום הכיפורים במקדש
78 שֶׁהָיוּ בִּגְדֵי לָבָן, וְכֵיוָן שֶׁהַמָּן
79 גַּם בִּירִידָתוֹ לְמַטָּה נִשְׁאַר
80 בְּמַהוּתוֹ בְּאוֹפֶן שֶׁלְּמַעְלָה
81 מֵהַגְבָּלָה 'פשוט' ללא הגדרה מסויימת, לָכֵן הָיָה בְּגֶוֶן לָבָן,
82 לְהוֹרוֹת עַל הַפְּשִׁיטוּת שֶׁבּוֹ. וּמִצַּד הַלַּבְנוּנִיּוּת שֶׁהוּא עִנְיַן

1 לְמַטָּה מַטָּה, גַּם עַל מִי שֶׁנָּפַל לְמַטָּה בְּיוֹתֵר,
2 כַּמְרוּמָז בַּתּוֹכֵחָה הַנִּסְתָּרָה (שֶׁשָּׁרְשָׁהּ בִּפְנִימִיּוּת
3 וְנִסְתָּר שֶׁבַּתּוֹרָה) שֶׁהִיא גַּם עַל הָעִנְיָן הֶכִי חָמוּר,
4 "דִּי זָהָב"[12], שֶׁזֶּהוּ הַהֶפֶךְ דְּ"אָנֹכִי" וְ"לֹא יִהְיֶה
5 לְךָ"[13], הַיְנוּ, שֶׁפּוֹעֶלֶת גַּם עַל מִי שֶׁנִּכְשָׁל
6 רַחֲמָנָא־לִיצְלָן בְּעִנְיָן זֶה, שֶׁגַּם אֶצְלוֹ יוּכַל לִהְיוֹת
7 הָעִנְיָן דְּ"אִתְהַפְּכָא חֵשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא"[14].
8 ה) וְעַל־פִּי־זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁאַחַד הָעִנְיָנִים
9 דְּתוֹכֵחָה נִסְתָּרָה (שֶׁשָּׁרְשָׁהּ
10 בַּתּוֹרָה הוּא עִנְיַן פְּנִימִיּוּת וְנִסְתָּר שֶׁבַּתּוֹרָה) הוּא
11 "תֹּפֶל וְלָבָן", שֶׁתְּפִלּוּ עַל הַמָּן שֶׁהוּא לָבָן[12],
12 דְּלִכְאוֹרָה, מַה שֶּׁתְּפִלּוּ עַל הַמָּן אֵינוֹ שַׁיָּךְ לְזֶה
13 שֶׁהַמָּן הָיָה לָבָן. אַךְ הָעִנְיָן הוּא[15], דְּהִנֵּה, עִנְיָנוֹ
14 שֶׁל הַמָּן הוּא לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם[16], וּבְאוֹפֶן שֶׁגַּם
15 כְּפִי שֶׁנִּמְשָׁךְ לְמַטָּה לִהְיוֹת מָזוֹן לַגּוּף הַגַּשְׁמִי,
16 נִשְׁאָר בְּאוֹתָהּ הַמְּהוּת כְּמוֹ לְמַעְלָה[17], וּמִצַּד גֹּדֶל
17 מַעֲלָתוֹ הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ לְכָל יִשְׂרָאֵל, גַּם
18 לְאֵלּוּ שֶׁהָיוּ בְּמַדְרֵגָה תַּחְתּוֹנָה, שֶׁ"דָּכוּ בַּמְּדוֹכָה"
19 גו'[18], וְגַם כַּאֲשֶׁר נַעֲשָׂה הַמָּן דָּם וּבָשָׂר כִּבְשָׂרָם,
20 נִשְׁאָר בְּמַהוּתוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא, לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם,
21 וּפָעַל עֲלֵיהֶם כּוֹ', שֶׁזֶּהוּ מִצַּד גֹּדֶל מַעֲלָתוֹ,
22 לִהְיוֹתוֹ בְּחִינָה גְּבוֹהָה בְּיוֹתֵר, שֶׁלָּכֵן לֹא הָיוּ בּוֹ
23 הַגְבָּלוֹת. וְזֶהוּ גַּם מַה שֶּׁהַמָּן הָיָה לָבָן, כִּי גֶּוֶן
24 לָבָן מוֹרֶה עַל עִנְיַן הַפְּשִׁיטוּת, כַּמְבֹאָר בִּדְרוּשֵׁי
25 יוֹם־הַכִּפּוּרִים[19] בְּעִנְיַן בִּגְדֵי בַד שֶׁל כֹּהֵן־גָּדוֹל
26 שֶׁהָיוּ בִּגְדֵי לָבָן, וְכֵיוָן שֶׁהַמָּן גַּם בִּירִידָתוֹ לְמַטָּה
27 נִשְׁאַר בְּמַהוּתוֹ בְּאוֹפֶן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַגְבָּלָה, לָכֵן
28 הָיָה בְּגֶוֶן לָבָן, לְהוֹרוֹת עַל הַפְּשִׁיטוּת שֶׁבּוֹ.

---

12) ריש פרשתנו ובפירש"י. 13) יתרו כ, ב־ג. 14) ראה לקו"ש ח"ט ע' 22, ובהנסמן שם. 15) בהבא לקמן - ראה גם לקו"ש שם ע' 16 ואילך. 16) בשלח טז, ד. 17) ראה תו"א ויקהל פט, א. 18) בהעלותך יא, ח. וראה יומא עה, א. 19) לקו"ת אחרי כח, ג. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

הַפְּשִׁיטוּת שֶׁבּוֹ - הָיָה כּוֹלֵל אֶת כָּל הַטְּעָמִים[20] ולא היה מוגדר ב׳ציור׳ של גוון מסוים.

אָמְנָם, הִתְכַּלְּלוּת כָּל הַטְּעָמִים בַּמָּן לֹא הָיְתָה בְּאוֹפֶן שֶׁהָיוּ רוֹאִים שהדברים השונים שאת טעמם חש האוכל את המן היו גלויים

רוֹאִים אֶת הַדְּבָרִים עַצְמָם שֶׁטָּעֲמוּ אֶת הַטַּעַם שֶׁלָּהֶם (כְּמוֹ בַּאֲכִילָה עַל דֶּרֶךְ הָרָגִיל, שֶׁרוֹאֶה אֶת הַדָּבָר עַצְמוֹ שֶׁטּוֹעֵם אֶת טַעְמוֹ) אלא כל הדברים היו במן בהעלם ובהסתר,

שֶׁהֲרֵי לֹא רָאוּ אֶלָּא מָן[21], וְהַיְנוּ לְפִי שֶׁהַטְּעָמִים שֶׁבַּמָּן מוגדר

לֹא הָיוּ בִּבְחִינַת צִיּוּר ומובלג, אֶלָּא בִּבְחִינַת פְּשִׁיטוּת. וְזֶהוּ מַה שֶּׁתָּפְלוּ עַל הַמָּן שאכן התלונה לא היתה

שֶׁהוּא לָבָן על הצבע הלבן עצמו אלא, שֶׁטַּעֲנָתָם הָיְתָה עַל כָּךְ שֶׁאֵי־אֶפְשָׁר לְתָפּוֹס אֶת הַטְּעָמִים שֶׁטּוֹעֲמִים

שֶׁטְּעָמִים בַּמָּן באותה מידה של ׳תפיסה׳ ו׳קליטה׳ שבה ׳תופסים׳ וקולטים וחשים דברים גשמיים גלויים

אֶפְשָׁר לְתָפּוֹס אֶת הַטְּעָמִים ונראים לעין, לִהְיוֹתוֹ בִּבְחִינַת פְּשִׁיטוּת, לָבָן. וְהַיְנוּ,

שֶׁלַּאֲמִתָּתוֹ שֶׁל דָּבָר הֲרֵי עִנְיָן זֶה הוּא מִצַּד גּוֹדֶל זֶה שהמן הוא ׳פשוט׳ ולא מוגדר

מַעֲלַת הַמָּן, שֶׁגַּם בִּירִידָתוֹ לְמַטָּה נִשְׁאָר בְּאוֹתָהּ וממילא אינו ׳נתפס׳ הוּא מִצַּד

הַמְּהוּת כְּפִי שֶׁהוּא לְמַעְלָה, שֶׁלָּכֵן הוּא בִּבְחִינַת גּוֹדֶל מַעֲלַת הַמָּן, שֶׁגַּם

פְּשִׁיטוּת, אֶלָּא שֶׁמִּצַּד הַיְרִידָה שֶׁלָּהֶם לֹא הָיוּ בִּירִידָתוֹ לְמַטָּה נִשְׁאָר בְּאוֹתָהּ

חֲפֵצִים בְּמַאֲכָל שֶׁהַטְּעָמִים שֶׁבּוֹ הֵם בִּבְחִינַת הַמְּהוּת כְּפִי שֶׁהוּא לְמַעְלָה,

פְּשִׁיטוּת, וְלָכֵן תָּפְלוּ עַל הַמָּן שֶׁהוּא לָבָן. שֶׁלָּכֵן הוּא בִּבְחִינַת פְּשִׁיטוּת,

וּמִכָּל־מָקוֹם, גַּם אֶצְלָם נַעֲשָׂה הַמָּן דָּם וּבָשָׂר שֶׁלְּמַאֲכָל הַמְּעַלֶּה אֶת הַטְּעָמִים

כְּבָשָׂרָם וּפָעַל עֲלֵיהֶם, כִּי מִצַּד גּוֹדֶל מַעֲלָתוֹ לֹא

הָיוּ בּוֹ הַגְבָּלוֹת, וְהָיָה יָכוֹל לֵירֵד לְמַטָּה בְּיוֹתֵר,

כַּנַּ״ל. וְהִנֵּה, עִנְיַן הַמָּן בַּתּוֹרָה - שֶׁנִּמְשְׁלָה לְלֶחֶם,

הוּא עִנְיַן פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, כַּיָּדוּעַ[22] שֶׁהַחלוּק

שֶׁבִּין נִגְלֶה דְּתוֹרָה לִפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה הוּא

בְּדוּגְמַת הַחלוּק שֶׁבִּין לֶחֶם מִן הָאָרֶץ וְלֶחֶם מִן

הַשָּׁמַיִם. וְזֶהוּ שֶׁאַחַד הָעִנְיָנִים שֶׁבַּתּוֹכָחָה

הַנִּסְתָּרָה הוּא ״תִּפֶּל וְלָבָן״, שֶׁתָּפְלוּ עַל הַמָּן

שֶׁהוּא לָבָן, הַיְנוּ, שֶׁמִּצַּד גּוֹדֶל מַעֲלַת פְּנִימִיּוּת

הַתּוֹרָה (שֶׁמְּמֻנָּה נִמְשֶׁכֶת תּוֹכָחָה נִסְתָּרָה) נִמְשֶׁכֶת

הִיא לְמַטָּה בְּיוֹתֵר, לִפְעוֹל תִּקּוּן גַּם בְּאֵלּוּ שֶׁתָּפְלוּ עַל הַמָּן, פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה,

שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁפּוֹגֵם בַּכֹּחוֹת הַנִּסְתָּרִים שֶׁל הַנְּשָׁמָה (כְּשֵׁם שֶׁהַמָּן פָּעַל וְנַעֲשָׂה דָּם

וּבָשָׂר כִּבְשָׂרָם, גַּם שֶׁל אֵלּוּ שֶׁתָּפְלוּ עָלָיו), וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[23] הַמָּאוֹר

שֶׁבָּהּ (מָאוֹר דַּיְקָא, דְּקָאֵי עַל פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה) מַחֲזִירוֹ לְמוּטָב.

ביאור בדרך אפשר

גּוֹדֶל מַעֲלָתוֹ לֹא הָיוּ בּוֹ הַגְבָּלוֹת, וְהָיָה יָכוֹל לֵירֵד לְמַטָּה בְּיוֹתֵר, כַּנַּ״ל.

וְהִנֵּה, עִנְיַן הַמָּן בַּתּוֹרָה - שֶׁנִּמְשְׁלָה לְלֶחֶם, הוּא עִנְיַן פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, כַּיָּדוּעַ[22] ההבדל בתורת החסידות שֶׁהַחלוּק שֶׁבִּין נִגְלֶה דְּתוֹרָה לִפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה הוּא בְּדוּגְמַת הַחלוּק שֶׁבִּין לֶחֶם מִן הָאָרֶץ שהוא כנגד החלק הגלוי שבתורה שיורד ונמשך ומתלבש בדברים גשמיים ועוסק בהלכות הנוגעות לחיי העולם הזה וְלֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם שהוא הגשמי כנגד החלק הנסתר שבתורה שגם לאחר שירד ונמשך למטה עוסק בעניינים רוחניים. וְזֶהוּ שֶׁאַחַד הָעִנְיָנִים שֶׁבַּתּוֹכָחָה הַנִּסְתָּרָה הוּא ״תִּפֶּל וְלָבָן״, שֶׁתָּפְלוּ עַל הַמָּן שֶׁהוּא לָבָן, הַיְנוּ, שֶׁמִּצַּד גּוֹדֶל מַעֲלַת פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה (שֶׁמְּמֻנָּה נִמְשֶׁכֶת תּוֹכָחָה נִסְתָּרָה) נִמְשֶׁכֶת הִיא לְמַטָּה בְּיוֹתֵר, לִפְעוֹל תִּקּוּן גַּם בְּאֵלּוּ שֶׁתָּפְלוּ עַל הַמָּן, פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, שֶׁזֶּהוּ עִנְיָן שֶׁפּוֹגֵם בַּכֹּחוֹת הַנִּסְתָּרִים שֶׁל הַנְּשָׁמָה (כְּשֵׁם שֶׁהַמָּן פָּעַל וְנַעֲשָׂה דָּם וּבָשָׂר כִּבְשָׂרָם, גַּם שֶׁל אֵלּוּ שֶׁתָּפְלוּ עָלָיו), וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל[23] הַמָּאוֹר שֶׁבָּהּ (מָאוֹר דַּיְקָא, דְּקָאֵי עַל פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה) מַחֲזִירוֹ לְמוּטָב.

20) יומא שם. 21) ראה שם עד, ב ובפירש״י. 22) ראה ד״ה והי׳ כי תבוא תרס״ו. אר״ע אשריכם ישראל תרס״ז (המשך תרס״ו ע׳ שלד ואילך; ע׳ שפד ואילך). לקו״ש ח״ד ע׳ 1038 ואילך. ע׳ 1101 ואילך. 23) ראה ירושלמי חגיגה פ״א ה״ז ובקרבן העדה שם. סה״מ תרפ״ט ע׳ 176. וש״נ.

בס"ד. שיחת יום ג' פרשת דברים, ה' מנחם־אב, ה'תשכ"ה.

יום סיום אמירת קדיש אחרי הרבנית הצדקנית מרת חנה עליה השלום

אמו של – יבדלח"ט – כ"ק אדמו"ר שליט"א

בלתי מוגה

א. כבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו"ר סיפר[1] אודות כבוד־קדושת אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו־עדן, שלרגל מלאות י"א חודש (לערך) אחרי פטירת אמו, סיים כל ששה סדרי משנה.

ולכאורה, למאי 'נפקא מינה' לפרסם את הדבר? - ועל־כן צריך לומר, שכיון שזהו סיפור שנתפרסם על־ידי נשיא לחסידיו, הרי זה ענין של הוראה - וגם נתינת־כח - לכל, בנוגע לאופן ההנהגה לאחר מאה ועשרים שנה.

וענין זה שייך לכל אחד ואחד, אפילו לאלו שאין באפשרותם לסיים כל ששה סדרי משנה במשך י"א חודש, מפני סיבות שאינן תלויות בהן - שגם אז יש מקום ללמוד על־כל־פנים ההתחלה והסוף, תוך כדי הבהרה ונתינת־טעם לעצמו שזהו רק בגלל שאינו יכול ללמוד כל הששה סדרי משנה מתחילתן ועד סופן.

ב. סיום הששה סדרי משנה הוא: "לא מצא הקדוש־ברוך־הוא כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, שנאמר[2] ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום".

וכידוע ישנו הסיום של רבותינו נשיאינו - כפי שכבר דובר פעם[3] אודות הסיום של אדמו"ר מהר"ש על ששה סדרי משנה[4], שבו מקשר את הסיום עם ההתחלה ("נעוץ סופן בתחלתן"[5]) - בענין דקריאת שמע: "מאימתי קורין את שמע".

ג. והענין בזה:

תיבת "בשלום" (שבסיום ששה סדרי משנה) - היא מלשון ב' שלום[6].

ובהקדמה - שכללות ענין השלום שייך רק כאשר ישנם שני דברים (ב'), כידוע שענין השלום הוא חיבור הפכים[7], וכפי שדרשו רז"ל[8] על הפסוק[9] "עושה שלום במרומיו", שיש "מיכאל שר של מים וגבריאל שר של אש", והקדוש־ברוך־הוא "עושה שלום במרומיו", ש"אין מכבים זה את זה"; ונוסף לזה, הנה בענין השלום גופא ישנם ב' אופנים: "בשלום" - ב' שלום.

ויובן על־פי מאמר רז"ל[10] על הפסוק[11] "יעשה שלום לי שלום יעשה לי", ב' פעמים שלום, "כל העוסק בתורה לשמה משים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה", והיינו, ש"בשלום", ב' שלום, הם ב' הענינים ד"שלום", שלום בפמליא של מעלה, ושלום בפמליא של מטה.

ובפרטיות יותר - יש בזה גופא כמה וכמה דרגות[6]:

למטה מטה - הנה "פמליא של מטה" קאי על נפש הבהמית והגוף, שיש בו ריבוי אברים, בשר וגידים ועצמות וכו', ו"פמליא של מעלה" - כפי שהיא למטה, באדם עצמו - קאי על הנפש האלקית.

---

1) ראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' קפו (נעתק ב"היום יום" ט שבט).
2) תהלים כט, יא.
3) ראה תורת מנחם חכ"ט ע' 151.
4) ד"ה מאימתי תרמ"ב (י"ל בקונטרס בפ"ע - קה"ת תשכ"ה). ולאח"ז בסה"מ תרמ"ב ע' ערה ואילך. וראה סה"מ תרכ"ו ע' רצז ואילך. תרל"ג ח"א ע' נו ואילך. וראה גם סה"מ תרכ"ט ס"ע רכד ואילך.
5) ספר יצירה פ"א מ"ז.
6) ד"ה מאימתי הנ"ל ע' 7. סה"מ תרמ"ב שם ע' רפא. תרכ"ו שם ע' חצר. תרל"ג שם ע' ס.
7) ראה תניא אגה"ק סוס"ל. ובכ"מ.
8) במדב"ר פי"ב, ח. וש"נ. הובא בתניא אגה"ק סי"ב.
9) איוב כה, ב.
10) סנהדרין צט, ב.
11) ישעי' כו, ה.

ולמעלה יותר - קאי ״פמליא של מטה״ על כל הענינים שבאדם, ו״פמליא של מעלה״ קאי על העולמות העליונים.

ולמעלה יותר - הנה הענין ד״למעלה מעלה עד אין קץ״[12] הוא אמיתית הענין ד״פמליא של מעלה״, ו״למטה מטה עד אין תכלית״[12] הוא אמיתית הענין ד״פמליא של מטה״.

וכמובן כל זה על־פי המבואר בארוכה (ועוד יותר ברמז) ב׳לקוטי תורה׳ פרשת מטות דיבור־המתחיל החלצו[13].

ד. וזהו גם תוכן הענין דקריאת שמע שבהתחלת הש״ס - ״מאימתי קורין את שמע״:

הענין דקריאת שמע - ״שמע ישראל ה׳ אלקינו ה׳ אחד״[14] - הוא כדברי הגמרא[15]: ״אמליכתיה למעלה ולמטה ולארבע רוחות השמים״, וכמרומז גם בתיבת ״אחד״, שממליכים את הא׳, שרומז על ״אלופו של עולם״, בהח׳, ז׳ רקיעים וארץ, ובד׳ רוחות העולם[16].

וזהו גם תוכן ענין השלום שהוא חיבור הפכים - שהרי אין לך ריחוק הערך בין שני קצוות (ב׳ הפכים) גדול יותר מהריחוק (כביכול) שבין בורא לנברא, ואם כן, הענין דקריאת שמע שעל־ידי־זה ממשיכים אלופו של עולם (בורא) למעלה ולמטה ולד׳ רוחות (נברא), הוא האופן היותר נעלה בענין השלום.

וכשם שיש ב׳ אופנים בענין השלום (״בשלום״, ב׳ שלום, שלום בפמליא של מעלה ושלום בפמליא של מטה), כמו כן יש ב׳ אופנים בקריאת שמע: ״מאימתי קורין את שמע בערבין״, ו״מאימתי קורין את שמע בשחרית״, וכמבואר בכמה מקומות (ב׳לקוטי תורה׳, ב׳אמרי בינה׳, ובדרושי רבותינו נשיאינו שלאחרי זה[17], עד לכבוד־קדושת מורי־וחמי אדמו״ר[18]) שענינם בעבודה הוא: יחודא תתאה - אתכפיא, עבודת לילה, ויחודא עילאה - אתהפכא, עבודת יום.

והתכלית היא - לאחד את שני עניני השלום הנ״ל (שלום בפמליא של מעלה ושלום בפמליא של מטה, יחודא עילאה ויחודא תתאה) באופן שנעשית תיבה אחת - ״בשלום״, שבה מסיימים תפלת שמונה עשרה (״המברך את עמו ישראל בשלום״), ובה מסיימים כל ששה סדרי משנה (״ה׳ יברך את עמו בשלום״), כפי שיהיה לעתיד לבוא, כמו שכתוב[19] ״ושמתי כדכד שמשותיך״, ״להוי כדין וכדין״[20], כמבואר בארוכה בדרושים שב׳לקוטי תורה׳[21].

וכשם שענין השלום הוא ״כלי מחזיק ברכה״, כך גם בקריאת שמע - שלאחרי הענין ד״ה׳ אחד״, ״אמליכתי׳ למעלה ולמטה ולארבע רוחות השמים״, נמשכת ברכתו של הקדוש־ברוך־הוא - כמו שכתוב[22] ״ונתתי מטר ארצכם גו׳ ואספת דגנך ותירושך ויצהרך וגו׳״, ברכה כפשוטה למטה מעשרה טפחים.

ה. ויש להוסיף ולקשר זה גם עם סיום מסכת ברכות - ״אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא, תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר[23] וכל בניך לימודי ה׳ ורב שלום בניך״:

מדיוק הלשון ״מרבים שלום״, ״ורב שלום גו׳״, מובן, שיש ב׳ אופנים בשלום (כמו ״בשלום״, ב׳ שלום): שלום מצד עצמו, וריבוי שלום.

ועוד זאת: ״מרבים שלום בעולם״ - שריבוי השלום נמשך דוקא בעולם, מלשון העלם והסתר[24].

---

12) ראה תקו״ז סוף תנ״ז (וראה שם תי״ט - מ, ב). זו״ח יתרו לד, סע״ג.
13) פה, ד ואילך.
14) ואתחנן ו, ד.
15) ברכות יג, ב.
16) ראה סמ״ק הובא בבכ״י או״ח סס״א. שו״ע ואדה״ז שם ס״ו. לקו״ת תזריע כג, ג.
17) דרושי ש״ש סד, ב. אוה״ת בלק ע׳ א׳מט.
18) סה״ש תרח״ץ ע׳ 262. תש״ד ע׳ 88.
19) ישעי׳ נד, יב.
20) ב״ב עה, א.
21) פ׳ ראה כד, ד ואילך. וראה שם כח, ג־ד.
22) עקב יא, יד.
23) ישעי׳ שם, יג.
24) ראה לקו״ת שלח לז, ד. ובכ״מ.

וכן הוא בענין דקריאת שמע (התחלת הש"ס והתחלת מסכת ברכות) - שממשיכים את הא', אלופו של עולם, שהוא למעלה מהב' ד"בראשית", אלא הוא הא' ד"אנכי"[25], דלא אתרמיז בשום אות וקוץ[26] - בעולם, בהעלם והסתר שאין למטה הימנו.

וזהו גם תוכן הענין ד"ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום" (סיום הש"ס וסיום מסכת ברכות) - דקאי על התורה ("אין עוז אלא תורה"[27]), שניתנה (לא למעלה, אלא) בארץ דוקא, בגלל ששם ישנו הענין ד"למצרים (מלשון מיצרים וגבולים) ירדתם"[28].

ו. המשך השיחה - המשך הביאור בסיום מסכת נזיר[29], שגם שם הובא המאמר "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם", ושייכותו לפלוגתא דר' נהוראי ור' יוסי במשנה (בנוגע לנזירות שמואל על־ידי הסכמתו לנדר חנה) ובגמרא (בנוגע למעלת העונה אמן - הסכמה - על המברך), אם הסכמה היא רק גדולה יותר, או שעל־ידי־זה ניתוסף גדר חדש, כי גם בענין "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם" יש לפרש בב' אופנים (ב' דעות), אם מעלת תלמידי חכמים היא רק גדולה יותר ממעלת חכמים, או שהיא ענין חדש; וביאור מעלת "תלמידי חכמים" דוקא, מקבל, יחודא תתאה, אתכפיא, מלמטה למעלה, לגבי חכמים, יחודא עילאה, אתהפכא, המשכה מלמעלה למטה, כפי שתתגלה לעתיד־לבוא מעלת הבירורים ועבודת המטה, שלכן יתעלה שם ב"ן לשם ס"ג (הגימטריא ד"חנה"), "נקבה תסובב גבר"[30] - נכלל בשיחה שהוגהה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפסה[31] ב'לקוטי שיחות' חלק יח עמוד 63 ואילך.

ז. (וסיים כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א בנוגע לעבודת כל השנה כולה באמירת הקדיש:)

אף־על־פי שכבר נסתיימה אמירת הקדיש, כיון שנסתיים ענין הבירורים והעליות, אף־על־פי־כן, עדיין אין זה תכלית השלימות, והראיה, שהרי עדיין ישנם כמה פרטים הקשורים עם ענין היאָרצייט כו'; תכלית השלימות היא - כאשר יקויים היעוד[32] "הקיצו ורננו שוכני עפר", ו"נקבה תסובב גבר".

ואז תתגלה גם המעלה דיהודה לגבי יוסף, כמו שכתוב[33] "ודוד עבדי נשיא להם לעולם", בביאת משיח צדקנו, בקרוב בימינו ממש.

* * *

ח. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל בלע המות לנצח גו' (הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א).

* * *

ט. דובר בהתוועדות דיום השבת־קודש[34] אודות פירוש רש"י בריש פרשת מסעי, שמביא ב' פירושים־דרושים בענין המסעות: (א) שקאי על ההילוך בעת המסעות עצמם (שזהו בדוגמת ירידת הנשמה בגוף), (ב) שקאי על ההילוך כ"שהיו חוזרין" (בדוגמת עליית הנשמה לאחרי ההסתלקות).

ועל זה אומר רש"י שזוהי "דרשה אחרת" - מעמד ומצב ואופן עבודה אחר לגמרי מאשר בעת המסעות עצמם, כי:

25) ראה שיחת י"ב תמוז סל"ד (תורת מנחם חמ"ד ע' 103). וש"נ.
26) ראה לקו"ת פינחס פ, ב. ובכ"מ.
27) שהש"ר פ"ב, ג. ועוד.
28) שבת פח, סע"ב.
29) בשיחת י"ב תמוז ס"ה (תורת מנחם חמ"ד ס"ע 73 ואילך). וש"נ.
30) ירמי' לא, כא.
31) בשילוב שיחת י"ב תמוז הנ"ל.
32) ישעי' כו, יט.
33) יחזקאל לז, כה. וראה תורת מנחם סה"מ טבת ע' קצט ואילך. וש"נ.
34) שיחת ש"פ מטו"מ סי"ב ואילך (תורת מנחם חמ"ד ע' 140 ואילך).

כל המסעות [גם אלו שבסוף שנת הארבעים, קודם שהגיעו לירדן ירחו, כמבואר ב'לקוטי תורה'[35] ש"כל המ"ב מסעות נק' הכל אשר יצאו מארץ מצרים .. עד חנייתם בירדן ירחו"] הם כ"משל למלך שהיה בנו חולה והוליכו למקום רחוק לרפאותו";

ואילו כ"שהיו חוזרין" - נמצא בן המלך במעמד ומצב שהוא בריא לגמרי, ולא עוד אלא שניתוסף אצלו העילוי דחולה שנתרפא, אלא שזהו באופן שנעקר החולי לגמרי[36], שזוהי מעלת בעלי תשובה, ובפרט תשובה עילאה (כמבואר ב'אגרת התשובה'[37] שעל זה אמרו[38] "מקום שבעלי תשובה עומדין כו'"), שעל ידה "זדונות נעשו להם כזכיות"[39] - כפי שיהיה לעתיד לבוא, שתהיה העליה של ג' קליפות הטמאות לגמרי, כי "יבולע המות לנצח" ("כמו שכתוב[40] בלע המות לנצח ומחה הוי' אלקים דמעה מעל כל פנים"), "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ"[41], כמבואר בתניא[42].

י. ויש להוסיף ולבאר פרטי הענינים שבפירוש רש"י אודות מנין כל המסעות כ"שהיו חוזרין" - "כאן ישננו כאן הוקרנו כאן חששת את ראשך וכו'".

ובהקדמה - שכיון שרש"י מביא זאת בפירושו, הרי זה מוכרח בפשוטם של כתובים; וכיון שבפירוש רש"י יש גם ענינים מופלאים[43], בהכרח לומר שגם בפירוש רש"י זה ישנם ענינים מופלאים. ובפרט שפירוש זה הוא מחלק האגדה שבתורה, ש"רוב סודות התורה גנוזין בה", כמו שכתוב באגרת הקודש[44], וכפי שפוסק רבינו הזקן בהלכות תלמוד תורה[45].

ועוד זאת, שעל־פי המבואר בתניא[46] שכל הענינים דלעתיד לבוא תלויים במעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות, מובן, שבמסעות גופא ישנו מעין הענינים שיהיו לעתיד לבוא.

המשך הביאור - שג' מאורעות אלו קאי על ג' המסעות הראשונים מיציאת מצרים עד קריעת ים סוף (שאז נתבטלה לגמרי מציאות הלעומת־זה - "וירא ישראל את מצרים מת גו'"[47], מעין ודוגמת ביטול הלעומת־זה לעתיד לבוא[48]): לאחרי המסע הראשון מרעמסס לסוכות, נחו בלילה - "כאן ישננו"; במסע השני, מסוכות לאיתם, נתחדש הענין דענני הכבוד, שהגינו גם מפני חום השמש - "כאן הוקרנו"; ובמסע השלישי, ב"פי החירות", טענו בני ישראל טענה שכלית נגד משה - "כאן חששת את ראשך". ובעבודת האדם: בשביל ירידת הנשמה למטה[49] יש צורך בהעלם וסילוק האור לגמרי[50], בדוגמת שינה[51] - "כאן ישננו"; ובזה צריך להיות מעורב גם כוונת הגילוי, לקרר את גבורות הצמצום - "כאן הוקרנו"; ובשביל בחירה חפשית יש צורך שיהיה לנפש הבהמית גם שכל - "כאן חששת את ראשך" (ולכן: "ישננו" ו"הוקרנו" - בלשון רבים, ששייך גם אצל המלך, מה־שאין־כן "חששת את ראשך" - בלשון יחיד, מצד נפש הבהמית). ומסיים "וכו'", שגם המשך הירידה שלאחרי־זה היא חלק מהמסעות שהמלך "הוליכו

---

35) מסעי פט, ב.
36) ראה לקו"ש חל"ב ע' 72 ואילך. וש"נ.
37) ספ"ח.
38) ברכות לד, ב.
39) יומא פו, ב.
40) ישעי' כה, ח.
41) זכרי' יג, ב.
42) פ"ז.
43) בענין זה נזכר המבואר בארוכה בלקו"ת ד"ה ולא תשבית וביאורו (ושם (ה, ב ואילך) - השייכות דפנימיות התורה למקרא).
44) סכ"ג.
45) פ"ב ה"ב.
46) רפל"ז.
47) בשלח יד, ל.
48) וכמשנת"ל (במאמר פ"ב ואילך (תורת מנחם חמ"ד ע' 147 ואילך)) בהעילוי דימות המשיח אפילו לגבי זמן שלמה, שזהו בדוגמת העילוי דמואס ברע לגבי סור מרע. וזהו גם העילוי דקרי"ס על יצי"מ, שביצי"מ היתה רק היציאה מן הרע, סור מרע, ואילו בקרי"ס - הנה מצד הגילוי ד"זה א־לי ואנוהו" (בשלח טו, ב), היתה גם ראי' חושיית בביטול מציאות הלעו"ז דמצרים, "כהמס דונג" (תהלים סח, ג), בדוגמת השלימות דלעת"ל ש"את רוח הטומאה אעביר מן הארץ", ו"בלע המות לנצח".
49) מאיגרא רמה - בחי' "טהורה היא", ועד לבחי' שלמעלה גם מ"טהורה היא", ומשם צ"ל הירידה ד"בראת" וכו', עד לבירא עמיקתא - לעולם שרובו רע, ולכן הוא עולם הקליפות, שהרשעים גוברים בו (כמובא בתניא (פ"ו. פכ"ד)), ושם צריכה להיות עבודת האדם, החל מהמעמד ומצב ד"עיר פרא אדם יולד" (איוב יא, יב), ו"לפתח חטאת רובץ" (בראשית ד, ז).
50) כמו צמצום הראשון, שהוא באופן של סילוק לגמרי, ורק לאח"ז הי' אפ"ל המשכת קו קצר, שמזה יכולה להתחיל אח"כ מציאות העולמות.
51) ובלשון הקבלה: דורמיטא דז"א (ראה שער הכוונות ענין ר"ה. פע"ח שער ר"ה. ועוד).

לרפאותו" - הוגה על־ידי כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס[52] ב'לקוטי שיחות' חלק יח עמוד 390 ואילך.

(וסיים כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א:)

ויש להוסיף, שבתיבת "וכו'" נכלל גם שמתברר האמת - שיהודי מלכתחילה לא חטא, כי "יצרו (הרע) הוא שאנסו"[53], ובאמת אין זה "יצרו", אלא זוהי פעולת הקדוש־ברוך־הוא שברא את היצר הרע,

- וכמבואר בארוכה בדרושים שבהם מבואר ענין הקניגיא דלעתיד לבוא[54] (ובקצרה ב'לקוטי תורה'[55]), שלעתיד לבוא יראו שכל העבודה עתה אינה אלא כמשל המלך שמעמיד ארי ונמר שילחמו זה בזה, ומסבב הדברים באיזה אופן תהיה המלחמה כו', ודוגמתו בנמשל, שהיהודי אינו אשם, ומצד עצמו אינו עושה עבירה כלל - אם הקדוש־ברוך־הוא לא היה "מושך את החוטים" הלוך ושוב... כך, שזוהי אשמתו של הקדוש־ברוך־הוא; אלא, שעלה ברצונו שיהיה ענין הקניגיא - כאילו יש מלחמה, וכאילו יהודי נכשל חס־ושלום, ואחר־כך עושה תשובה מצד עצמו (כלומר: התשובה שיהודי עושה היא מצד עצמותו, ואילו מה שנכשל חס־ושלום, הרי זה רק בגלל רצונו של הקדוש־ברוך־הוא) -

והרי הקדוש־ברוך־הוא מתחרט על בריאת היצר הרע[56], והחרטה היא באופן שמבטלת את הענין מעיקרו, כמו "חכם (ש)עוקר את הנדר מעיקרו"[57], וכמעלת תשובה שלימה שמבטלת את הזדונות מעיקרן, באופן שנעשים מלכתחילה זכיות[39].

ועל־ידי־זה ממשיכים גם את הגאולה העתידה לבוא באופן כזה - שיאמרו "אודך הוי' כי אנפת בי"[58], היינו, שיראו שבאמת לא היה זה ענין של "אנפת", כי־אם ענין שצריך להודות עליו ("אודך"), אלא שעד עתה היה זה באופן של חסדים המכוסים, ולעתיד לבוא יהיה הגילוי "כצאת השמש בגבורתו"[59], שיומשך "לאוהביו ולשומרי מצוותיו"[60],

בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

בס"ד. שיחת שבת פרשת דברים, תשעה באב (נדחה), ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. על הפסוק "אלה הדברים" (התיבות הראשונות של פרשת דברים וספר משנה תורה), מפרש רש"י: "לפי שהן דברי תוכחות, ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכירם ברמז מפני כבודן של ישראל".

הקושיא בפסוק זה בפשוטו של מקרא (כמדובר כמה פעמים שרש"י בפירושו על התורה מתעכב רק במקום שיש קושיא בפשוטו של מקרא) היא:

הכתוב מתחיל "אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל", ואינו מפרש מה הם הדברים?!

- מה שכתוב בהמשך הפסוקים: "ה' אלקינו דיבר אלינו בחורב וגו'"[1], הרי זה מתייחס (לא ל"אלה הדברים" שבתחלת הפרשה, אלא) למה שכתוב לפני ובסמיכות לזה[2]: "הואיל משה באר את התורה הזאת

52) בשילוב שיחת ש"פ מטו"מ הנ"ל, וד"ה באתי לגני תשל"א.
53) רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.
54) נסמן בלקו"ש שבפנים הערה 45.
55) ר"פ שמיני.
56) ראה סוכה נב, ב.
57) כתובות עד, ריש ע"ב.
58) ישעי' יב, א.
59) ס' שופטים ה, לא. וראה תניא פכ"ו.
60) ואתחנן ז, ט.
1) פסוק ו.
2) פסוק ה.

לאמר" (ומהי האמירה - "ה' אלקינו דיבר אלינו בחורב וגו'"); ואילו בנוגע ל"אלה הדברים" - לא מפרש הכתוב מה הם הדברים.

ויתירה מזה: הכתוב מדייק "אלה הדברים", שמשמעות תיבת "אלה" היא כמו "זה", שמורה על הגילוי, על-דרך מאמר רז"ל[3] "כל אחד ואחד מראה באצבעו ואומר זה". ואף-על-פי-כן, לא נתפרשו הדברים בכתוב!

ועל זה מפרש רש"י, ש"הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל" הם: "במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תופל ולבן וחצרות ודי זהב", שהם "המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן", ו"אלה הדברים" הם "דברי תוכחות" שהוכיחן משה על כך, אלא ש"סתם את הדברים והזכירם ברמז מפני כבודן של ישראל".

אך עדיין צריך להבין:

"כבודן של ישראל" הוא אמנם סיבה וטעם על כך שהכתוב "סתם את הדברים והזכירם ברמז"; אבל איך מתאים לומר "אלה הדברים", שמורה על הגילוי, בה בשעה ש"סתם את הדברים והזכירם ברמז"?

ולתרץ זה, מדייק רש"י בלשונו: "ומנה כאן את כל המקומות כו'",

- דלכאורה: תיבת "כאן", בודאי מיותרת, שהרי מובן מעצמו שמדובר אודות פסוק זה, וגם תיבת "ומנה" אין בה צורך -

דכיון ש"מנה כאן (היינו שבפסוק זה ישנו חידוש שמונה ומפרט) את כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן", לכן שייך שפיר לומר על זה הלשון "אלה הדברים".

ב. ויש להוסיף, שבפירוש רש"י זה מתורצת עוד קושיא בפשוטו של מקרא:

למה נאמר "אלה (הדברים)", ולא "ואלה (הדברים)" - הרי גם הפרשיות שלפני זה הם דברים אשר דיבר משה אל כל ישראל, וכמו שכתוב בסוף הפרשה שלפני זה[4]: "אלה המצוות והמשפטים אשר צוה ה' ביד משה אל בני ישראל", ואם כן, הוצרך לומר "ואלה הדברים", בוא"ו המוסיף, שישנם עוד דברים שדיבר משה אל בני ישראל?

ואין לומר שבפרשיות שלפני זה נאמרו "המצוות והמשפטים אשר צוה ה' ביד משה", ואילו בפרשה זו הם "הדברים אשר דיבר משה עצמו[5] - שהרי גם בפרשה זו נאמר[6] "ככל אשר צוה ה' אותו אליהם".

וכמו כן אין לומר שהלשון "ואלה", בוא"ו המוסיף, מתאים רק בחומש אחד, בפרשה אחת או אפילו בשתי פרשיות, מה-שאין-כן בין חומש לחומש, כיון שהם ב' ספרים שמופסקים בעניניהם [כמודגש בכתיבת ספר תורה שצריך להניח ד' שיטין פנויות בין ספר לספר[7], ומובן, שההפסק בכתב מורה על הפסק הענינים], אזי לא מתאים הלשון "ואלה", בוא"ו המוסיף, כיון שהוא ענין בפני עצמו - שהרי ספר שמות, עם היותו ספר חדש, התחלתו היא "ואלה שמות", כיון שבא בהמשך לסיום ספר בראשית, שבו מסופר אודות ביאת בני ישראל למצרים, ועל זה ממשיך "ואלה (בוא"ו המוסיף) שמות בני ישראל הבאים מצרימה". ואם כן, גם כאן הוצרך לומר "ואלה הדברים"?

וקושיא זו מתורצת על-ידי פירוש רש"י: "לפי שהם דברי תוכחות כו'" - שלכן לא מתאים לומר "ואלה הדברים", בוא"ו המוסיף, כיון שאין זה בהמשך ל"אלה המצוות והמשפטים גו'" שבסיום הפרשה (וספר) שלפנ"ז, כי "דברי תוכחות" ו"מצוות ומשפטים" הם שני ענינים שונים.

---

3) ראה תענית בסופה. שמו"ר ספכ"ג. פרש"י בשלח טו, ב.
4) ס"פ מסעי.
5) ראה מגילה לא, ב.
6) פסוק ג.
7) ב"ב יג, סע"ב. רמב"ם הל' ס"ת פ"ז ה"ז. הט"ו. טושו"ע יו"ד רסרע"ג. רסרפ"ג.

ג. ועתה (לאחרי שנתבאר הפירוש הפשוט בדברי רש"י) נבוא לבאר כמה דיוקים בפירוש רש"י, ומהם:

א) מה שכתב רש"י "מנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן" - הרי יש עוד מקומות שהכעיסו בהן, כמו מרה, שנאמר[8] "וילונו העם גו'", וכן רפידים, שנאמר[9] "וירב העם גו'" (שבגלל זה היה המאורע ד"ויבוא עמלק גו'"[10]), שלא נימנו כאן?

ויתירה מזה: רש"י מפרש "מול סוף" - "על מה שהמרו בים סוף בבואם לים .. וכן בנסעם מתוך הים כו'", ומסיים "כדאיתא בערכין"[11], ואכן במסכת ערכין נימנו גם מרה ורפידים - "עשרה נסיונות ניסו אבותינו להקדוש־ברוך־הוא, שנים בים, ושנים במים (במרה וברפידים), וכו'", שחלקם לא נימנו כאן, ולמה אומר רש"י "מנה כאן כל המקומות"?

ב) מלשון רש"י "מנה כאן כל המקומות שהכעיסו כו'", מובן, שכוונת רש"י להדגיש שהכתוב אינו מונה את עניני החטאים עצמם, אלא רק את "המקומות" שבהם אירעו החטאים.

ולכאורה: בפירוש "תופל ולבן" כותב רש"י להדיא ש"חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תופל ולבן, אלא הוכיחן על הדברים שתפלו על המן שהוא לבן". ועל־דרך־זה גם בנוגע ל"די זהב", שלכאורה אינו שם מקום, שהרי לא מצינו בכל המקרא מקום ששמו "די זהב", אלא - כפירוש רש"י - ש"הוכיחן על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם".

ונמצא, שבדברי התוכחות נזכר גם החטא עצמו, ולא רק המקום שבו אירע, ואיך יתאים זה עם לשון רש"י ש"מנה כאן כל המקומות כו'", ולא החטאים עצמם?

אמנם, כד דייקת שפיר בלשון רש"י, כמדובר כמה פעמים אודות גודל הדיוק בפירוש רש"י בכל תיבה, אזי רואים שרש"י הבהיר את כל הקושיות הנ"ל בדיוק לשונו, כדלקמן.

ד. הביאור בשאלה הא', שלכאורה לא נימנו כאן "כל המקומות שהכעיסו" - יובן בהקדים הדיוק בפירוש רש"י בתיבת "במדבר", "בשביל מה שהכעיסוהו במדבר שאמרו[12] מי יתן מותנו וגו'":

דובר כמה פעמים שכאשר רש"י מוסיף תיבת "וגו'" - אין זה בגלל שאינו משלים את הפסוק, כהכלל "כל פסוקא דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן ליה"[13], אלא בגלל שגם המשך הפסוק שלא העתיקו נוגע לפירושו. ולכן, בכמה מקומות בפירוש רש"י, גם בפסוק זה גופא, לא כותב רש"י תיבת "וגו'", כיון שבמקומות אלו נוגע לפירושו רק התיבות שאותם מעתיק בפירושו.

ובנדון דידן: בנוגע לפירוש ד"במדבר", "בשביל מה שהכעיסוהו במדבר" - די בתיבות "מי יתן מותנו" שמעתיק בפירושו, ומהי כוונת רש"י בהוספת תיבת "וגו'"?

ויש לומר[14], שכוונת רש"י בהוספת תיבת "וגו'" היא (לא לסיום פסוק וענין זה, אלא) לשאר המאורעות שהכעיסו בני ישראל במדבר שנזכרו לאחרי זה, כמו הנסיון דרפידים וכו', שגם הם נכללים בתיבת "במדבר", "בשביל מה שהכעיסוהו במדבר".

אלא, שבתיבת "במדבר" לא נכללים כל המאורעות שאירעו במדבר - שהרי גם הענינים ד"פארן .. תופל גו' ודי זהב" אירעו במדבר, ואף־על־פי־כן נימנו בפני עצמם - אלא רק הענינים שהכעיסו מצד היותם במדבר, היינו, שהסיבה שלהם היא "במדבר", מה־שאין־כן הענינים שהכעיסו בגלל סיבות אחרות, אף שגם הם אירעו במדבר, לא נכללו בתיבת "במדבר", אלא נזכרו בפני עצמם.

ולכן:

מה שאמרו "מי יתן מותנו", כאשר היו רעבים ללחם, וכן הנסיון ד"רפידים", שאמרו "תנו לנו מים ונשתה"[9] - שהסיבה שלהם היא בגלל היותם "במדבר", "בארץ לא זרועה"[15] - הרי זה נכלל בתיבת "במדבר";

8) בשלח טו, כד.
9) שם יז, ב.
10) שם, ח ובפרש"י.
11) טו, סע"א.
12) בשלח טז, ג.
13) מגילה כב, א. וש"נ.
14) ראה גם לקו"ש חי"ד ע' 4 הערה 21.
15) ירמי' ב, ב.

מה־שאין־כן "מה שעשו במדבר פארן על־ידי המרגלים" - לא היה בסיבת היותם במדבר, שהרי גם אילו היו בארץ נושבת, היו שולחים מרגלים כדי לכבוש ארץ אחרת; וכן "מה שתפלו על המן שהוא לבן" ("תופל ולבן"), שענין זה היה (לא קודם ירידת המן בהיותם רעבים ללחם, אלא) לאחרי ירידת המן, כאשר היה להם מה לאכול, ומכל־מקום תפלו על המן שהוא לבן - אין זה קשור עם היותם במדבר; וכן "העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם" ("די זהב") - אין זה קשור עם היותם במדבר, שהרי מה שטעו בחשבונם כו'[16], היה יכול להיות גם בארץ נושבת.

וכיון שענינים אלו אינם בסיבת היותם במדבר, לכן לא נכללים ב"מה שהכעיסוהו במדבר", אלא נימנו בפני עצמם.

ה. אמנם, תירוץ זה ("במדבר" כולל כל מה שהכעיסו בסיבת היותם במדבר) הוא רק בנוגע למאורעות שאירעו לאחרי שאמרו "מי יתן מותנו", שרומזם רש"י בהוספת תיבת "וגו'"; אבל עדיין נשארת הקושיא בנוגע להמאורע ד"מרה" שהיה לפני שאמרו "מי יתן מותנו" - למה לא נמנה כאן?

ויתירה מזה:

מצד הפסוק עצמו היה אפשר לפרש "במדבר" כולל גם המאורע דמרה, כיון שהיה בסיבת היותם במדבר. אבל כאשר רש"י כותב "שאמרו מי יתן מותנו וגו'" - הרי הוא שולל את המאורע דמרה שהיה לפני־זה.

ולכאורה, היה לו לרש"י להביא פסוק מהמאורע דמרה, ולהוסיף "וגו'", כדי לכלול את כל שאר המאורעות שלאחרי־זה?

ויובן על־פי דיוק הלשון בפירוש רש"י ש"מנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן" - דלכאורה, לשם מה מוסיף רש"י התיבות "לפני המקום", למה לא מספיק לומר רק "שהכעיסו"? - אלא כוונת רש"י להדגיש שמשה הוכיחן רק על מה שהכעיסו את הקדוש־ברוך־הוא ("לפני המקום"), ואילו הענינים שהכעיסו את משה - לא היו נוגעים לו, ובודאי שלא ינצל את הימים האחרונים קודם הסתלקותו כדי להוכיחם על מה שהכעיסו אותו, אלא הוכיחם רק על מה "שהכעיסו לפני המקום".

ולכן לא נזכר כאן המאורע דמרה - כיון ששם נאמר[8] "וילונו העם על משה", מה־שאין־כן בשאר התלונות מפורש בהמשך הפרשה שהתלונה היתה (גם) על הקדוש־ברוך־הוא.

ו. הביאור בשאלה הב', שרש"י מדייק ש"מנה כאן כל המקומות שהכעיסו כו'" (המקומות ולא המאורעות), אף שכותב בעצמו ש"לא מצינו מקום ששמו תופל ולבן":

ובהקדים החילוק בין פירושו בנוגע ל"תופל ולבן", שמקדים "חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תופל ולבן", לפירושו בנוגע ל"די זהב", שאינו מקדים חזרנו כו' ולא מצינו מקום ששמו די זהב, אלא מפרש רק "הוכיחן על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם" - שמזה מוכח שסבירא־ליה לרש"י ש"די זהב" הוא שם מקום, ומפרש רק את החטא שהיה במקום זה (העגל), והטעם שהמקום נקרא בשם זה (שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם).

אמנם, הא גופא דורש ביאור: מהו החילוק בין "תופל ולבן" ל"די זהב" - הרי שניהם לא נזכרו בכל המקרא מלבד בפרשתנו, ואם כן, מדוע סובר רש"י ש"די זהב" הוא שם מקום (שנקרא כן על שם שבו אירע חטא העגל שעשו בגלל רוב זהב שהיה להם), ואילו "תופל ולבן" אינו שם מקום?

ז. ויובן בהקדים מה שכתב רש"י בפירוש "תופל ולבן", "אמר רבי יוחנן חזרנו על כל המקרא ולא מצינו כו'":

דובר כמה פעמים[17] שדרכו של רש"י שאינו מביא שם בעל המאמר, אלא־אם־כן נוגע הדבר להבנת הענין. וצריך להבין בנדון דידן, למה מביא רש"י את שם בעל המאמר - "אמר רבי יוחנן"?

16) פרש"י תשא לב, א.

17) ראה גם תורת מנחם חמ"ג ע' 136. וש"נ.

וממה־נפשך: אם זה ענין של פשט - לא צריך רש"י להביאו בשם ר' יוחנן (כדרכו בכל מקום, כנזכר לעיל); ואם אין זה ענין של פשט, אלא שייך לשאר חלקי התורה, רמז דרוש וכו', שלכן אומר רש"י "אמר רבי יוחנן", להדגיש שאין זה פירוש שלו (של רש"י), אלא פירוש של ר' יוחנן - למה מביאו רש"י בפירושו על התורה שהוא פשוטו של מקרא?

ח. ויש לומר הביאור בזה:

על־פי פשוטו של מקרא - אפשר שפיר לפרש שזהו שם מקום, אף שלא מצינו בכל המקרא מקום הנקרא בשם זה[18].

- בשאר חלקי התורה, רמז או דרוש כו', יש להוכיח ממה שלא מצינו בכל המקרא, שאין זה שם מקום, שלכן מוכיח ר' יוחנן מזה ש"חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תופל ולבן", שאין זה שם מקום; אבל על דרך הפשט - מהו ההכרח ששם מקום צריך להופיע במקרא יותר מפעם אחת?! די בפעם אחת! (ואדרבה: על דרך הפשט, דבר שמופיע במקרא יותר מפעם אחת, יש צורך בטעם מיוחד למה הוצרכה התורה לחזור על זה).

וראיה לדבר - מפירוש רש"י על הפסוק[19] "ויחנו ברתמה", "על־שם לשון הרע של מרגלים, שנאמר[20] מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים", היינו, שרש"י מפרש בפשטות ש"רתמה" הוא שם מקום (שנקרא כן על שם לשון הרע של מרגלים), אף שלא מצינו בכל המקרא מקום ששמו רתמה.

ולכן, בנוגע ל"די זהב" - לא כותב רש"י חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו כו', כי, אף שלא מצינו שם זה בכל המקרא, אפשר שפיר לומר ש"די זהב" הוא שם מקום, ונקרא כן על שם שבו אירע חטא העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם.

ט. ולהעיר:

לכאורה יש להקשות על האמור שלשיטת רש"י "די זהב" הוא שם מקום - מפירוש רש"י על הפסוק[21] "בת מי זהב", ש"מי זהב" אינו שם, אלא שהיה אומר "מהו זהב", לפי ש"עשיר היה ואין זהב חשוב בעיניו", ומזה מוכח לכאורה שגם "די זהב" אינו שם מקום.

ובפרט שמצינו שהרשב"ם - שגם הוא מפרש פשוטו של מקרא - פירש "די זהב" "כמו בת מי זהב, שהוא שם". וכיון שרש"י מפרש ש"מי זהב" אינו שם, יש להוכיח מזה שגם "די זהב" אינו שם מקום, דמאי שנא "די זהב" מ"מי זהב".

אמנם, כד דייקת שפיר בלשון רש"י, הרי לא זו בלבד שאין סתירה מפירושו על "מי זהב", אלא אדרבה, שרש"י אזיל לשיטתיה:

בפירושו על "מי זהב" מעתיק רש"י מהפסוק גם תיבת "בת (מי זהב)", אף שמפרש רק התיבות "מי זהב".

וההסברה בזה - כי, "מי זהב" כשלעצמו יש לפרש שהוא שם, אלא כיון שנאמר "בת מי זהב", אי אפשר לפרש ש"מי זהב" הוא שם, שהרי מפורש בקרא ששם אביה של מהיטבאל הוא "מטרד" ("מהיטבאל בת מטרד"[21]), ולא "מי זהב", ולכן מעתיק רש"י תיבת "בת", שבגללה הוכרח רש"י לפרש ש"מי זהב" אינו שם, אלא שהיה אומר "מהו זהב", לפי ש"עשיר היה ואין זהב חשוב בעיניו".

אבל בפסוק "ודי זהב" - יכולים שפיר לפרש ש"די זהב" הוא שם מקום.

י. אמנם, בשלמא "ודי זהב", יכולים לפרש שהוא שם מקום, כיון ששם זה קשור עם המאורע שבגללו נקרא המקום בשם זה - "העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם", וכפי שמביא רש"י ראיה

18) ראה גם לקו"ש שם ע' 2.
19) מסעי לג, יח.
20) תהלים קכ, ג־ד.
21) וישלח לו, לט.

לדבר: "שנאמר[22] וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל"; אבל בנוגע ל"תופל ולבן" - הוקשה לרש"י: היכן מרומז בשם זה החטא שתפלו על המן, הרי מה שתפלו על המן הוא באמרם "ונפשנו קצה בלחם הקלוקל"[23], ומה שייך זה לכך שהמן הוא לבן?

ועל זה מפרש רש"י "אמר רבי יוחנן וכו'", כלומר, בפשטות הכתובים - אומר רש"י - אין לי הסברה על השייכות של "תופל ולבן" לכך שתפלו על המן, אבל רואה אני שכך אומר ר' יוחנן.

אלא, שר' יוחנן מוכיח זאת מזה ש"חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תופל ולבן", ולכן סבירא־ליה שאינו שם מקום;

אבל רש"י מפרש על־פי פשוטו של מקרא ש"תופל ולבן" הוא שם מקום, ורק מביא ראיה מדברי ר' יוחנן שהשם "תופל ולבן" שייך להמאורע "שתפלו על המן שהוא לבן".

יא. ועדיין צריך להבין: מהו הטעם ש"מנה כאן את כל המקומות שהכעיסו כו'" - רק את המקומות בלבד (ויש צורך לבאר ש"תופל ולבן" ו"די זהב" הם שמות של מקומות שהכעיסו בהן); למה לא הזכיר משה (לא רק את המקומות, אלא גם) את הענינים הבלתי־רצויים עצמם שהוכיחם עליהם?

וההסברה בזה - בפשטות - שכן הוא סדר ההוכחה, שכאשר מוכיחים יהודי, יש להזהר שלא להלבין את פניו, ולהמנע עד כמה שאפשר מלהזכיר את הדברים בפירוש, אלא להסתפק ברמז בלבד.

וזהו ההכרח בפשוטו של מקרא, שלא זו בלבד שמשה רבינו לא הזכיר את החטאים בפירוש כי־אם ברמז בלבד, אלא יתירה מזה, שלא הזכיר את החטאים כלל, אפילו לא ברמז, ומנה רק את כל המקומות שבהם אירעו הדברים.

יב. וכן מצינו גם בפרשת מסעי שהכתוב מונה רק שמות המסעות, ולא את הענינים שאירעו בהם - דלכאורה:

בשלמא להפירוש הראשון בפירוש רש"י[24] ש"נכתבו המסעות הללו להודיע חסדיו של מקום, שאף־על־פי שגזר עליהם לטלטלם ולהניעם במדבר, לא תאמר שהיו נעים ומטולטלים ממסע למסע כל ארבעים שנה ולא היתה להם מנוחה, שהרי .. כל שמונה ושלושים שנה לא נסעו אלא ארבעים מסעות" - נוגע רק מספר המסעות, ולא המאורעות שאירעו בהם;

אבל להפירוש השני בפירוש רש"י, "משל למלך שהיה בנו חולה והוליכו למקום רחוק לרפאותו, כיון שהיו חוזרין התחיל אביו מונה כל המסעות, אמר לו, כאן ישננו, כאן הוקרנו, כאן חששת את ראשך וכו'" - הרי נוגע בעיקר המאורעות עצמם, ולא רק המקומות?

והביאור בזה - כנזכר לעיל - שצריכים להזהר שלא לצער את בני ישראל, ולכן לא הזכירו להם את המאורעות עצמם, "כאן ישננו וכו'", אלא רק את המקומות.

יג. וזוהי ההוראה בדרכי העבודה, עד כמה צריכים להזהר שלא לצער יהודי, ואפילו בשעה שצריכים להוכיח אותו, יש להשתדל בכל מיני השתדלות שדברי התוכחה לא יצערו אותו, ואדרבה, בשעת מעשה צריכים לקרב אותו כו', כידוע הוראת רבותינו נשיאינו בזה[25].

וכל זה - אפילו כאשר צריכים להוכיח מי שנכשל בחטא חמור ביותר, עד לחטא עבודה־זרה רחמנא־ליצלן,

שהרי ב"דברי תוכחות" שבפרשתנו נזכר גם "ודי זהב", "הוכיחן על העגל" - שאין זה ככל שאר החטאים שפוגמים בענינים פרטיים, אלא זהו ענין שהוא היפך שני דברות הראשונים, אנכי ולא יהיה לך[26], שמפי הגבורה שמענום[27], שהם כללות כל התורה כולה[28],

---

22) הושע ב, יו"ד.
23) חוקת כא, ה.
24) ר"פ מסעי.
25) ראה ד"ה אם רוח המושל תרצ"ה (סה"מ קונטרסים ח"ב שנט, ב ואילך). ועוד.
26) יתרו כ, ב־ג.
27) מכות כד, רע"א. וש"נ. הובא בפרש"י עה"ת שלח טו, כב. וראה גם יתרו יט, יט. כ, א.
28) ראה זח"ב צא, ב. תניא רפ"כ.

ויתירה מזה, שעשיית העגל היתה "בשביל רוב זהב שהיה להם, שנאמר וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל", שזהו דבר חמור יותר - שמנצלים את ריבוי ההשפעה שמלמעלה, בחינת הגבורה (תגבורת החיות[29]) דקדושה, לענין שהוא היפך ממה שמפי הגבורה שמענום,

ואף־על־פי־כן, נזהר משה בדברי התוכחות שלא להזכיר אלא רק את המקום - "ודי זהב".

ומזה למדים שאפילו כאשר מוכיחים יהודי על דבר הכי חמור, צריכים להזהר ביותר שלא לצער אותו בשעת התוכחה, ואדרבה, צריכים לקרבו כו', כנזכר לעיל.

* * *

יד. (באמצע הביאור בפירוש רש"י דלעיל, הפסיק כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א במאמר המוסגר:)

יש כמה דעות באחרונים בנוגע לאופן ההנהגה בתשעה באב שחל בשבת, כמדובר בארוכה בשנה שעברה[30].

ועל־פי הנהגת רבינו הזקן, שבשבת חזון - גם כשחל בתשעה באב עצמו - היה לובש כל בגדי השבת, כיון שבשבת אין ענין של אבילות בפרהסיא[31], מובן, שכן הוא גם בנוגע ללימוד התורה בתשעה באב שחל בשבת, שהענינים שרגילים ללמוד בכל שבת, וברבים, צריכים ללמדם גם בתשעה באב שחל בשבת, כיון שבשבת אין ענין של אבילות בפרהסיא.

ויתירה מזה - שבשבת לא שייך כלל ענין החורבן, סיבת האבילות, כמרומז בדיוק לשון ה'שולחן ערוך'[32] שבתשעה באב שחל בשבת "אוכל בשר ושותה יין בסעודה המפסקת ומעלה על שלחנו אפילו כסעודת שלמה בעת מלכותו" (שלמה דייקא), כי ענינו של שלמה הוא בנין בית המקדש, ובזה מודגש החידוש שבדבר, שאף שבתשעה באב חרב בית המקדש שבנה שלמה, אף־על־פי־כן, כשחל תשעה באב בשבת "מעלה על שלחנו אפילו כסעודת שלמה", כיון שבשבת לא שייך כלל ענין החורבן שבתשעה באב.

אבל אף־על־פי־כן, יש דעות באחרונים[33] שעושין כעין פשרה - שבתשעה באב שחל בשבת לומדים ענינים אחרים כו'.

אך גם לדעות אלו - לאחרי שמתחילים ללמוד הפסוק "אלה הדברים", שלהיותם "דברי תוכחות", מותר ללמדם גם בתשעה באב (כשחל בחול), הנה כאשר באמצע הלימוד מתעוררת איזה קושיא כו', אזי מוכרחים לתרצה, שהרי זה כמו אונס.

ועל־דרך שמצינו בהלכות תלמוד־תורה[34] לגבי ההליכה במבואות המטונפות, ש"גם אם יבא לו הרהור (בדברי תורה) בעל כרחו שלא ברצונו, אנוס הוא".

* * *

טו. מאמר (כעין שיחה) דיבור־המתחיל אלה הדברים גו'.

* * *

טז. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשתנו[35], "לפני אחיכם", "הם היו הולכים לפני ישראל למלחמה, לפי שהיו גבורים, ואויבים נופלים לפניהם, שנאמר[36] וטרף זרוע אף קדקד", בהשוואה לפירושו בפרשת מטות[37], "לפני בני ישראל", "בראשי גייסות, מתוך שגבורים היו וכו'" - שבפרשת מטות הוצרכו בני גד ובני ראובן לבטל את הקא־סלקא־דעתך ש"אחיכם יבואו למלחמה ואתם תשבון פה ולמה תניאון את לב

המשך בעמוד קפו

29) ראה תו"א נח ט, ג. ובכ"מ.
30) ש"פ דברים, ת"ב (נדחה) - לע"ע לא הגיע לידינו (המו"ל).
31) ראה ספר המנהגים חב"ד ע' 46 הערה 10. וש"נ.
32) או"ח סתקנ"ב ס"י.
33) ראה מג"א שם סוסתקנ"ג.
34) לאדה"ז - ספ"ג.
35) ג, יח.
36) ברכה לג, כ.
37) לב, יז.

בס"ד. משיחות ש"פ דברים, שבת חזון ה'תש"נ.

א. ידוע הפירוש ד"שבת חזון" – "לשון מחזה, שמראין לכאו"א המקדש דלעתיד"[1].

וצריך להבין[2]:

פירוש זה הוא היפך הפירוש הפשוט ד"שבת חזון" – ע"ש התחלת ההפטורה "חזון ישעי'", מחזה הנבואה בענינים של היפך הנחמה (כמודגש בכך שההפטורות דג' השבתות ד"בין המצרים" נקראות "תלתא דפורענותא"[3], וענין הנחמה מתחיל בשבת שלאח"ז, "שבע דנחמתא"[3]) – היפך בתכלית מה"מחזה" ש"מראין לכאו"א המקדש דלעתיד", שהרי ראיית ביהמ"ק השלישי היא ראי' בשלימות הנחמה?!

בסגנון אחר קצת: ה"מחזה" ש"מראין לכאו"א המקדש דלעתיד" הי' צ"ל (לכאורה) בזמן ד"שבע דנחמתא", כשמנחמים את בנ"י על חורבן ביהמ"ק, ואיך זה שדוקא בזמן ד"תלתא דפורענותא", ובשבת השלישית, שממנה נכנסים לשבוע שחל בו תשעה באב[4] (זמן החורבן)[5] – "מראין לכאו"א המקדש דלעתיד"?!

ב. והביאור בזה – ע"פ הכלל שירידה היא צורך עלי'[6]:

ירידה (כשלעצמה) – אין לה מקום בעולמו של הקב"ה, דכיון שהקב"ה הוא עצם הטוב, ומטבע הטוב להיטיב[7], לא יתכן שיהי' בעולמו ענין של ירידה, היפך הטוב. ועכצ"ל, שכוונת ותכלית הירידה, היא, כדי שעי"ז תהי' עלי' גדולה ביותר, וכיון שהעיקר בכל דבר היא הכוונה והתכלית, נמצא, שמהותה של הירידה היא – העלי' שבאה על ידה, היינו, שהירידה עצמה היא התחלה ושלב של העלי'.

וענין זה מודגש גם בה"מחזה" ש"מראין לכאו"א המקדש דלעתיד" בשבת השלישית ד"תלתא דפורענותא" – כיון שהתוכן האמיתי דירידת החורבן (דהתחלתו בשבת הסמוכה לתשעה באב) הוא התחלה ושלב של העלי' דהמקדש דלעתיד.

ג. אבל, ביאור זה אינו מספיק:

כיון שירידה ועלי' כשלעצמם הם הפכיים זמ"ז, ורק מפני שקבע הקב"ה הסדר בעולם שעלי' באה לאחרי ירידה[8], נעשה הכרח (מצד דבר צדדי לכאורה) בהקדמת הירידה (בשביל העלי') – אין זה שהירידה עצמה היא התחלה ושלב של עלי'.

ועוד וג"ז עיקר – שצריך ביאור בהכלל גופא דירידה צורך עלי', דלכאורה, למה עשה ה' ככה שיהי' צורך בירידה בשביל העלי' שלאח"ז, ובנדו"ד, שהעלי' דהמקדש דלעתיד אינה יכולה להיות אלא ע"י הקדמת הירידה דחורבן ביהמ"ק, ועד כדי כך, שלכן יאמרו לעתיד לבוא "אודך[9] ה' כי אנפת בי"?!

ד. ויובן בהקדים הקשר והשייכות דשבת חזון לפרשת השבוע – ששבת חזון היא לעולם בפרשת "אלה הדברים"[10]:

בביאור הדיוק ד"אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל" (ולא וידבר משה אל כל ישראל, וכיו"ב) – יש לומר, שבזה מרומז ש"הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל", "משנה תורה", שכולל ד' הספרים שלפניו, כל התורה כולה, צ"ל באופן ד"אלה", מראה באצבעו ואומר אלה, היינו, שלימוד התורה דכאו"א מישראל בכל הזמנים צ"ל באופן שמראה באצבעו ואומר "אלה הדברים אשר

---

1) אוה"ת נ"ך ח"ב ע' א'צג – בשוה"ג.

2) בהבא לקמן – ראה גם סה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 608 ואילך.

3) טושו"ע או"ח סו"ס תכח.

4) ודיני האבילות בשבוע שחל בו תשעה באב* חמורים יותר משאר ימי ג' השבועות והימים שמר"ח אב (טושו"ע או"ח סתקנ"א ס"ג ואילך).

5) ובהדגשה יתירה בקביעות שנה זו – שמוצאי שבת חל בשבעה באב**, שבו נכנסו נכרים להיכל (תענית כט, א).

6) כמשנ"ת בארוכה בהתוועדות שלפנ"ז (קונטרס משיחות ש"פ מטו"מ ס"ב ואילך).

7) ד"ה אתה אחד לאדהאמ"צ (קה"ת תשכ"ה) ע' ד. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 334 בהערה. וש"נ.

---

*) ולהעיר שנקרא **שבת** שחל בו תשעה באב. אף שפשוטו כאן – שבוע.

**) בסמיכות הכי אפשרית לשבעה באב, כי שבעה באב אינו חל ביום השבת, כהסימן א"ת (ביום א' דפסח חל תשעה באב), ולא בד"ו פסח.

8) בעלי' שלא בערך דוקא, כי עלי' שבערך אפשרית גם ללא הקדמת ירידה, כהסדר בכל עניני קדושה ש"מעלין בקודש" (ראה קונטרס הנ"ל ס"ד).

9) ישעי' יב, א.

10) כפי שנקראת בכמה ספרים – "אלה הדברים", ולא "דברים" סתם.

דבר משה", כאילו שומע היום ממשה רבינו, ע"ד מארז"ל[11] "בכל יום יהיו בעיניך חדשים"[12].

והענין בזה:

החידוש דמתן־תורה בכל יום[13] מודגש בברכת התורה שבהתחלת כל יום – "נותן התורה" לשון הוה[14], שבכל יום נעשה מתן תורה מחדש. והטעם י"ל, ש"בכל יום נעשה האדם ברי' חדשה"[15] (לאחרי שבלילה "מפקיד נשמתו (עיפה) והקב"ה מחזיר לו (חדשה ורגועה)"[16]), צריך להיות אצלו מתן תורה וקבלת התורה מחדש[17].

ובענין זה נשאלת שאלה (ע"ד השאלה דלעיל בענין ירידה צורך עלי') – למה עשה ה' ככה שבכל יום יהי' צורך בנתינת התורה מחדש כיון שנעשה הפסק והיסח הדעת מלימוד התורה ע"י השינה:

כיון ש"אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני"[18], שבריאת האדם כל משך זמן קיומו אינה אלא "לשמש את קוני" (ע"י לימוד התורה וקיום המצוות) – למה ברא הקב"ה את האדם ("אתם קרויין אדם"[19], ע"ש אדמה לעליון[20]) באופן שמזמן לזמן מוכרח לישון[21], ועד שהסדר הרגיל אצל רובם ככולם של בני־אדם שישנים בכל יום כמה שעות, ועד "שמונה שעות"[22] (כמרומז בפסוק[23] "ישנתי אז (בגימטריא שמונה) ינוח לי"[24]), שעי"ז מוכרח להיות הפסק של כמה שעות[25] במילוי תכלית בריאתו לשמש את קונו ע"י לימוד התורה[26] וקיום המצוות?!

וזה שאמרו חז"ל[27] ש"הנשמה הזו . . בשעה שאדם ישן היא עולה ושואבת לו חיים מלמעלה"[28] – ה"ז הסדר שקבע הקב"ה בבריאת האדם, אבל אין זה מבאר הטעם למה ברא הקב"ה את האדם באופן שנשמתו תצטרך לעלות ולשאוב חיים מלמעלה, הרי בודאי שביכלתו של הקב"ה לברוא את האדם[29] באופן ששאיבת החיים תהי' בשעה שנשמתו נמצאת בגופו בכל התוקף, בהיותו ער, ללא הפסק של שינה שמסתלק עיקר החיות[30]

11) ראה פרש"י יתרו יט, א. עקב יא, יג. תבוא כו, טז. ועוד.

12) להעיר מההתחלה בלקו"ת דפרשת השבוע (לאחרי הד"ה ציון במשפט תפדה ושבי' בצדקה) – "הנה כתיב והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום, פי' קאי על כל יום, כי בכל יום יהיו בעיניך כחדשים". ואולי י"ל שבזה מרומז גם הקשר והשייכות להתחלת הפרשה, "אלה הדברים" – כיון ש"אלה* (הדברים)" קשור עם הענין דבכל יום יהיו בעיניך חדשים (כבפנים).

13) כלומר, החידוש דיום זה לגבי היום שלפניו, נוסף לכך שהלימוד במשך כל השעות והרגעים שביום זה עצמו הוא באופן של חידוש, דכיון ש"כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו", נמצא, שברגע זה ממש אומר הקב"ה דברי התורה כמו במעמד הר סיני (ראה תו"א יתרו סז, ב. סח, ג).

14) לקו"ת תזריע כג, א. דרושי סוכות פא, ג. ובכ"מ.

15) שו"ע אדה"ז או"ח רס"ו.

16) שם רס"ד. סמ"ו ס"ו.

17) ולכן, לכמה דעות "אם הי' ניעור כל הלילה . . א"צ לברך (ברכת התורה) כשיאור היום כל זמן שלא הסיח דעתו מללמוד". וגם להדעות שצריך לברך, ה"ז "כמו שאר ברכות השחר שנוהגין לברך אע"פ שלא נתחייב בהן" (שו"ע אדה"ז או"ח סמ"ז ס"ז).

18) משנה ובריית סוף מס' קידושין. וראה סה"מ מלוקט ח"ג ע' קפו. וש"נ.

19) יבמות סא, רע"א.

20) ראה של"ה ג, רע"א. ועוד.

21) ועד ש"שבועה שלא אישן ג' ימים מכין אותו וישן לאלתר", כי "נשבע לשוא . . כנשבע על העמוד של אבן שהוא של זהב, שאף זה נשבע על דבר שאי אפשר" (סוכה נג, א ובפרש"י).

22) רמב"ם הל' דיעות פ"ד ה"ד.

23) איוב ג, יב.

24) מג"א או"ח סרל"ח. ועוד.

25) אף שאפילו שעה אחת, גם "שעה" מלשון פני' ("איין קער"), צריך לנצל כדי לשמש את קונו, ועד שאמרו חז"ל (אבות פ"ד מי"ז) "יפה שנה אחת בתשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי העוה"ב".

26) ואף שמצינו שהעוסקים בלימוד התורה במסירה ונתינה זוכים שיגלו להם עניני תורה בעת השינה, ועד שלפעמים מגלים להם עניינים נעלים יותר שלא היו יכולים להשיג ע"י לימודם ביום (ראה לקו"ש ח"ד ע' 1026. וש"נ) – הרי, עיקר הענין (והסדר הרגיל) דלימוד התורה הוא היגיעה בלימוד התורה כפשוטו (בשעה שהוא ער), כפשוטו.

27) ב"ר פי"ד, ט.

28) וראה פרדר"א פי"ב: "אדם שוכב וישן והוא מזונו ורפואתו וחיים לו ומנוחה לו, שנאמר אז ישנתי ינוח לי", ובפי' הרד"ל: "לכן מתחדש כח חיי בריאות הגוף אחר השינה כו'".

29) ובפרט שבלאה"כ צ"ל חידוש בריאת והתהוות האדם (והבריאה כולה) מאין ואפס המוחלט בכל רגע (כתורת הבעש"ט שנתבארה בהתחלת שעהיוה"א), ולא עוד אלא שהבריאה מאין ליש היא מ"מהותו ועצמותו של המאציל ב"ה שמציאותו הוא מעצמותו ואינו עלול מאיזה עילה שקדמה לו ח"ו, ולכן הוא לבדו בכחו ויכלתו לברוא יש מאין ואפס המוחלט ממש כו'" (אגה"ק ס"כ) – הרי בודאי שאין בזה הגבלות כלל.

30) ועד ששינה היא אחד מששים במיתה (ברכות נז, ב).

*) ונעפ"ז יומתק שמדייק להביא הפסוק "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום", אף שדרשת חז"ל "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים" היא (גם) בפסוקים שלא נאמר בהם הלשון "אלה", כמו: "ביום הזה באו מדבר סיני" (יתרו שם), "והי' אם שמוע תשמעו אל מצוותי אשר אנכי מצוה אתכם היום" (עקב שם).

ונשאר רק "קיסטא דחיותא"[31] (והרי נעשה כן בהמשכת החיות ע"י נשימה שהיא ללא הפסק[32], בכל רגע ורגע במשך היום והלילה, בין ער ובין ישן[33]), ובמילא לא יהי' צורך בהפסק (ובפרט הפסק של כמה שעות) במילוי תכלית בריאתו לשמש את קונו ע"י לימוד התורה וקיום המצוות[34].

ה. ויש לומר הביאור בזה:

תכלית בריאת האדם (גמר ושלימות הבריאה כולה[35]) היא לפעול עילוי ושלימות בכל הבריאה כולה, דאף שהבריאה ע"י הקב"ה היא באופן ש"וירא אלקים כי טוב"[36], מ"מ, "ברא אלקים לעשות"[37], "לתקן"[38], כדי שיתוסף חידוש ע"י עבודת האדם, שנעשה "שותף להקב"ה במעשה בראשית"[39].

וחידוש זה נעשה ע"י קיום התומ"צ, שממשיך קדושה בעולם, ופועל עילוי והרמה בטבע העולם – כלשון חז"ל בנוגע להחידוש דמתן תורה: "תחתונים יעלו לעליונים"[40], היינו, שמצד בריאתו ע"י הקב"ה ה"ה "תחתון", ועי"ז שהאדם מקיים תומ"צ ה"ה "עולה לעליונים", ועד לאופן ד"ארים נסי"[41], "כמו הנס על ההרים"[42], נס והרמה גם לגבי הר[43] (שלמעלה ממקום מישור), ע"ד ובדוגמת החידוש שב"נס" לגבי "טבע"[44].

ועד"ז בעבודת האדם גופא – שלאחרי שמרגיל את עצמו בעבודה מסויימת עד שנעשית אצלו כמו טבע[45], צריך להוסיף חידוש בעבודתו באופן שלמעלה מרגילותו ("נס"), כמבואר בתניא[46] בהחילוק שבין "עובד אלקים" ל"אשר לא עבדו"[47], ש"עובד אלקים היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים ואחד, ולא עבדו היינו מי ששונה פרקו מאה פעמים לבד"[48], כי "זאת הפעם המאה ואחת היתרה על הרגילות שהורגל מנעוריו (שבשביל זה צריך האדם "לשנות טבע הרגילות") שקולה כנגד כולן ועולה על גביהן . . להיות נקרא עובד אלקים".

ו. וענין זה מודגש גם בכללות החידוש ש"בכל יום נעשה האדם "ברי' חדשה" לאחרי ההפסק שע"י השינה:

כאשר עבודת האדם בהשימוש לקונו ע"י לימוד התורה וקיום המצוות היא ללא הפסק המוכרח מצד טבע הבריאה (כמו ההפסק דשינה) – לא ניכר בהדגשה כל כך החידוש שבעבודתו, להיותה באופן תמידי. ולא עוד אלא שגם כאשר העבודה ברגע זה היא בהוספה על רגילותו, ה"ה בהמשך אחד (ללא הפסק) לכללות עבודתו התמידית.

ועפ"ז יש לבאר טעם לבריאת האדם באופן שבכל יום צריך לישון ולמחרת נעשה "ברי' חדשה" – כדי להדגיש החידוש שבעבודתו, שאף שמצד טבע הבריאה (כפי שנברא ע"י הקב"ה) מוכרח להיות הפסק בעבודתו בלימוד התורה וקיום המצוות, מ"מ, כשנעשה "ברי' חדשה", מתחדשת עבודתו בלימוד התורה וקיום המצוות, "בכל יום . . חדשים".

---

31) ראה זח"א פג, א.

32) ובלא נשימה – לשעה קלה מת הוא (שיעור שעה קלה זו – ראה נ"כ שו"ע אה"ע סי"ז סל"ב. שו"ת צ"צ לאה"ע סי' סח-ע. שד"ח כללים אות כ' סק"ח).

33) ראה ב"ר שם (ובפרש"י): "בשעה שאדם ישן נשמתו מחממת את הגוף שלא יצטנן וימות", ומסיים "(לכך) על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלס לבורא".

34) ואף שלאחרי שנברא האדם באופן שזקוק לשינה, "אם ישן לדעת כדי שתנוח דעתו עליו וינוח גופו . . שינה שלו עבודה למקום ברוך הוא . . כל מעשיך יהיו לשם שמים . . בכל דרכיך דעהו" (רמב"ם הל' דעות ספ"ג) – אין זה דומה למעלת העבודה דלימוד התורה וקיום המצוות שהיתה יכולה להיות אצלו בשעות אלו, אילו הי' נברא באופן שלא יהי' זקוק לשינה והי' ער בהם.

35) שלכן נברא ביום הששי למעשה בראשית "כדי שיכנס לסעודה מיד", "שימצא הכל מוכן" (סנהדרים לח, א ובפרש"י).

36) בראשית א, יו"ד. ועוד.

37) שם ב, ג.

38) ראה ב"ר פי"א, ו ובפרש"י.

39) ל' חז"ל – שבת קיט, רע"ב. וש"נ. וראה לקו"ש ח"י ע' 74 הערה 27. וש"נ.

40) תנחומא וארא טו. שמו"ר פי"ב, ג. ועוד.

41) ישעי' מט, כב.

42) סהמ"צ להצ"צ עג, א (ע"פ לשון הכתוב (שם ל, יז) – "כנס על הגבעה").

43) כולל גם הר דקדושה, כמו הר המורי', שאף שהיתה בו מעלה יתירה (קדושה) לגבי הארץ כולה (ראה רמב"ם הל' ביהב"ח רפ"ב), נעשה בו עילוי גדול יותר ע"י עבודתם של ישראל בבניית ביהמ"ק על גבי הר המורי'.

44) ראה כש"ט סרנ"ו: "ענין הנס הוא שנתחדש הדבר בפעם הראשון על הטבע כו'".

45) וע"ד מארז"ל "מנפשי' כרע" (ירושלמי ברכות פ"ב סה"ד – הובא בתוס' שבת קיח, סע"ב. ועוד).

46) פרק טו.

47) מלאכי ג, יח.

48) חגיגה ט, ב.

[ויש לומר שמצד מעלת החידוש שנעשה ע"י השינה שייך ענין זה לישראל דוקא, ואעפ"כ, נעשה גם בטבע אוה"ע ההכרח דשינה, כדי שלא תהי' נתינת מקום לומר שיש מעלה לאוה"ע לגבי בנ"י שאינם זקוקים לשינה[49]].

וכיון שגדר ה"חידוש" כשלעצמו מחייב (ע"פ שכל[50]) הקדמת ההפסק, כי ללא הפסק לא שייך חידוש [ואין זה דומה לירידה צורך עלי', שגדר ה"עלי'" כשלעצמו אינו מחייב הקדמת הירידה, ואדרבה, ירידה ועלי' הם הפכיים זמ"ז], הרי ההפסק בעבודתו (מצד טבע הבריאה) הוא חלק מעבודתו לשמש את קונו באופן של חידוש.

ז. ויש לומר שזהו גם טעם והסבר להכלל דירידה צורך עלי':

כאשר עבודת האדם היא באופן של עלי' תמידית, לא ניכר (כל כך) החידוש שבענין העלי', והרי עלי' מדרגא לדרגא היא סדר הרגיל בעבודה, "מעלין בקודש", היינו, שהעלי' ברגע זה היא בהמשך אחד לעליות שלפנ"ז. משא"כ לאחרי ההפסק בעליות (ע"י הירידה), אזי ניכר ומודגש ביותר החידוש שבענין העלי'.

ומצד החידוש שבעלי' הבאה לאחרי ההפסק דהירידה – נעשית גם העלי' עצמה באופן נעלה יותר.

ועד"ז בהתחדשות בלימוד התורה (בכל יום יהיו בעיניך חדשים) – בנוגע לחידושי תורה[51]:

נוסף לכך שבירור ההלכות בתורה נעשה ע"י התחתונים דוקא[52], הרי, עיקר הריבוי דחידושי תורה נעשה בזמן הגלות דוקא, מתחיל מהריבוי והאריכות דגמרא (ובפרט תלמוד בבלי, "במחשכים הושיבני זה תלמודה של בבל"[53]) לגבי הקיצור דמשנה, עד לתכלית הריבוי דחידושי תורה שניתוסף בדורות האחרונים שבסוף זמן הגלות – כי מצד גודל הירידה דהחושך כפול ומכופל שבעקבתא דמשיחא, מודגש יותר החידוש בכללות עבודתם של ישראל, כולל ובמיוחד הכח לחדש בתורה, וחידושים נעלים ביותר (וע"ד ההוספה בתורה באופן ד"כפלים לתושי'" בלוחות שניות[54] לאחרי הקדמת הירידה דשבירת לוחות ראשונות[55]).

ונקודת הענין – שבמעמד ומצב של אור וגילוי, שהעבודה היא באופן של עלי' תמידית, לא ניכר (כ"כ) החידוש שבעבודת האדם בכח עצמו, שהרי יתכן שעבודתו באופן של עלי' תמידית אינה אלא מפני שנמצא במעמד ומצב של אור וגילוי, ולא ידוע איך תהי' עבודתו במעמד ומצב של העדר האור והגילוי; אבל לאחרי שיש מעמד ומצב של ירידה, עד לתכלית הירידה שאין למטה ממנה, ואעפ"כ, אינו מתפעל מזה ועובד עבודתו בכל התוקף, אזי מתגלה החידוש שבעבודת האדם בכח עצמו[56], ועד שעבודתו היא באופן של קביעות ונצחיות (בכל זמן ובכל מצב).

---

49) וע"פ האמור שיש מעלה בענין השינה שע"ז נעשה החידוש – נעשה זה גם אצל אוה"ע בשביל ענין הבחירה (ראה סה"מ תרנ"ו ס"ע שיט. ועוד).

50) ולהעיר, שמצד יכלתו ית', שהוא כל יכול, אפשרית הבריאה באופנים רבים, ושלא ע"פ כללי השכל כו', ועד לאופן של "נמנעות" – "חידוש" ללא הקדמת הפסק. אבל, עלה ברצונו ית' (בבחירתו החפשית כביכול) ש"כל מה שאפשר להיות ע"פ השכל . . יהי' ע"פ השכל כו'" (סה"מ תרנ"ח ע' קכ. וראה בארוכה סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 134 ואילך), ובודאי – לא באופן של "נמנעות".

51) ושייך גם להענין דבכל יום יהיו בעיניך חדשים – כי, הענין ד"חדשים" הוא מפני שכל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו, וכיון שלימודו של הקב"ה הוא בודאי באופן של הוספה וחידוש לגבי התורה שלפנ"ז (ולא רק שחוזר ולומד התורה שלמד לפנ"ז, שאינו זקוק לכך כיון שהלימוד שלפנ"ז הוא נצחי, כמ"ש "ודבר אלקינו יקום לעולם ודבריו חיים וקיימים לעד"), עכצ"ל, שגם לימודו של האדם הוא באופן של הוספה וחידוש על מה שלמד לפנ"ז (ובפרט ש"הקב"ה קורא ושונה כנגדו", היינו, שלימודו של האדם קודם ללימודו של הקב"ה, והקב"ה קורא ושונה (שחוזר על) לימודו של האדם*).

52) וכמארז"ל שהקב"ה אומר למלאכי השרת "אני ואתם נלך אצל ב"ד של מטה כו'" (דב"ר פ"ב, יד. וראה שמו"ר פט"ו, ב). – וראה אגה"ק סכ"ו: "העליונים אין בהם כח לברר ולהעלות מהשבירה שבקליפת נוגה ("שהקליפות שולטים עליהם ומעלימים חכמת התורה כו'") אלא התחתונים לבד, לפי שהם מלובשים בגוף חומרי משכא דחויא מקליפת נוגה והם מתישים כחה בשבירת התאוות ואתכפיא ס"א . . ולכן באים העליונים לשמוע חידושי תורה מהתחתונים מה שמחדשים ומגלים תעלומות חכמה שהיו כבושים בגולה עד עתה".

53) סנהדרין כד, א.

54) שמו"ר רפמ"ו.

55) ועפ"ז יומתק ש"אלה הדברים" "הן דברי תוכחות** . . והזכירם ברמז מפני כבודן של ישראל" (פרש"י ריש פרשתנו) – מעלת החידוש בתורה ("אלה הדברים") לאחרי הקדמת הירידה דהענינים הבלתי-רצויים שנתהפכו לטוב עד שלא נשאר אלא רמז בלבד, שי"ל שענינו העילוי דאתהפכא (וראה הערה הבאה).

---

*) לאחרי הקדמת הלימוד באופן של ביטול – "תנן לשוני אמרתך", "שהתורה היא אמרתך, אלא שלשוני תנן, כענוה אחר האומר מה שהוא אומר" (תו"א יתרו סז, ב).

**) כולל גם התוכחה על חטא העגל שבגללו היתה שבירת הלוחות.

ח. עפ"ז מובן גם בנוגע לשבת חזון – שבשבת השלישית מ"תלתא דפורענותא" (השבת שלפני תשעה באב, זמן החורבן) "מראין לכאו"א המקדש דלעתיד":

כוונת הירידה דהחורבן בשביל העלי' שתהי' בהמקדש דלעתיד, היא, בשביל מעלת החידוש בביהמ"ק (ע"י החידוש בעבודתם של ישראל שעליהם נאמר[57] "ועשו לי מקדש"[58]) – בית מקדש חדש.

וכיון שהצורך בבניית ביהמ"ק חדש מכריח ההפסק דחורבן ביהמ"ק הקודם, הרי, לא זו בלבד שהחורבן אינו סתירה להבנין, אלא יתירה מזה, החורבן הוא התחלת הבנין החדש[59].

והטעם שענין זה מתגלה בשבת חזון (ולא בתשעה באב) – יש לומר[60], שביום השבת מודגש ביטול הכמות (חיצוניות) לגבי האיכות (פנימיות) – שהכמות דריבוי כל הנבראים שבעולם ("מה רבו מעשיך ה'"[61]) שנבראו בששת ימי המעשה בטלה (כשרגא בטיהרא) לגבי תכלית ומטרת הבריאה (איכות) – עבודת האדם (שנברא בסוף מעשה בראשית) לפעול עילוי ושלימות בהבריאה כולה, "ויכולו השמים והארץ וכל צבאם"[62], ולכן, ביום השבת מודגש יותר שהחורבן הו"ע חיצוני שבטל לגבי הפנימיות, הכוונה והתכלית – התחלת בנין חדש[63] (ועד"ז בנוגע לכללות הענין ד"תלתא דפורענותא" – שה"פורענות" היא התחלת הגילוי הכי נעלה ד"אתפריעו[64] . . כל נהורין"[65]).

ט. וע"פ האמור שע"י החידוש שלאחרי ההפסק נעשה עילוי גדול יותר, מובן, שלאחרי ההפסק דהחורבן נעשה ביהמ"ק חדש באופן נעלה יותר:

כתיב[66] "גדול יהי' כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון", ודרשו חז"ל[67] שקאי על בית שני שהי' גדול מבית ראשון "בבנין" (שהי' גובהו מאה אמות) ו"בשנים" (בית ראשון עמד ד' מאות ועשר שנים, ובית שני ד' מאות ועשרים). וההסברה בזה – ע"פ האמור – שבנין ביהמ"ק חדש (לאחרי ההפסק דחורבן ביהמ"ק שלפניו) הוא נעלה יותר[68].

ועד"ז (ובמכ"ש וק"ו) בנוגע לביהמ"ק השלישי, שמצד החידוש שבו לאחרי ההפסק הכי גדול דחורבן בית שני (שלא בערך מההפסק דחורבן בית ראשון, שהרי חורבן בית ראשון הי' רק במשך שבעים שנה, ואילו חורבן בית שני נמשך כבר יותר מאלף ותשע מאות שנה), יהי' בעילוי גדול עוד יותר, ועד לעילוי שבאין־ערוך – כדאיתא בזהר[69] ש"גדול יהי' כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון" קאי על מעלת בית שלישי לגבי בית ראשון ובית שני, שבית ראשון ובית שני היו "בניינא דבר נש דלית בי' קיומא", שנתקיימו במשך זמן מוגבל (בית ראשון ת"י שנה, ובית שני ת"כ שנה), ובית שלישי יהי' "בנינא דקוב"ה", כללות ענין הזמן, שלכן, לאחרי יום השבת מתחיל עוה"פ יום ראשון (לקו"ת שה"ש כה, א. ובכ"מ).

---

56) ויש לומר, שבענין זה מודגש העילוי דספר דברים ("משנה תורה") לגבי ד' הספרים שלפניו – ש"משה מפי עצמו אמרן" (מגילה לא, ב), הדגשת מעלת עבודתם של ישראל בכח עצמם, לאחרי הקדמת הירידה דדור המדבר, שלאח"ז נאמר ספר דברים.

57) תרומה כה, ח.

58) מתחיל מעבודתם בעשיית המקדש הפרטי דכאו"א מישראל (בלבם פנימה, בביתם ובסביבתם), כהמשך הכתוב "ושכנתי בתוכם", בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוך כאו"א (ראה אלשיך עה"פ. של"ה סט, א. ועוד).

59) וע"ד שמצינו ש"אסור לסתור דבר מבית הכנסת אלא אם כן עושה על מנת לבנות" (רמ"א או"ח סו"ס קנב – ממרדכי פ"ד דמגילה), כי סתירה זו היא בנין (ראה בארוכה לקו"ש חכ"ט ע' 11 ואילך וש"נ).

60) נוסף על השייכות דיום השבת לגאולה – "מזמור שיר ליום השבת (בו אומרו בתור שיר היום), ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים" (תמיד בסופה).

61) תהלים קד, כד.

62) בראשית ב, א. וראה אוה"ת עה"פ.

63) ולהעיר, שגם ענין החידוש מודגש ביום השבת – כידוע שביום השבת נעשית העלי' לבחי' שלמעלה מהזמן, ועי"ז נתחדש

64) ולהעיר מהשייכות המיוחדת לשבת השלישית ד"תלתא דפורענותא" – שבה קורין "אלה הדברים", התחלת ספר חמישי, "החמישית לפרעה". ובקביעות שנה זו (שת"ב חל ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב) ה"ה גם השבת הראשונה בחודש החמישי (משא"כ כשת"ב חל ביום השבת או ביום הראשון), וערב שבת ("מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת") חל ביום החמישי דחודש החמישי* (משא"כ כשת"ב חל ביום חמישי).

65) זח"א רי, א.

66) חגי ב, ט.

67) ב"ב ג, סע"א ואילך ובפרש"י – הובא בפרש"י עה"פ.

68) ולהעיר, שבסוף זמן בית שני גופא ניתוסף חידוש – בנין הורדוס, כמארז"ל (סוכה נא, ב) "מי שלא ראה ביהמ"ק בבנינו לא ראה בנין מפואר מעולם . . זה בנין הורדוס".

69) ח"א כח, א. וראה גם ח"ג רכא, א.

*) יום ההילולא של האריז"ל, שעל ידו התחיל הגילוי דפנימיות התורה ("מצוה לגלות זאת החכמה"). עד להגילוי באופן ד"יתפרנסון" ע"י תורת חסידות חב"ד, בחי' היחידה (חמישית) שבתורה.

"מקדש[70] אדנ־י כוננו ידיך"[71], ולכן "יהא קיימא לדרי דרין", בקיום נצחי לעולם ועד.

י. ויש לומר, שענין זה (החידוש דהמקדש דלעתיד לאחרי ההפסק דהחורבן) מרומז בקרא[72] "כתית למאור":

"כתית" – רומז למספר השנים שנתקיימו בית ראשון ובית שני, "כת(ית)" דבית שני ו"(כת)ית" דבית ראשון[73]; ו"כתית" מלשון כתישה ("כותש במכתשת"[74]) – רומז על החורבן דבתי המקדשות ("שני חורבנין"[75]) שקיומם הי' למשך זמן (ת"כ ות"י שנים) בלבד[76].

וע"ז נאמר "כתית למאור" – שכוונת החורבן ("כתית" – כתישה) היא בשביל החידוש והעילוי ד"מאור" שלמעלה מ"אור" (מקור האור):

בית ראשון ובית שני היו מבחי' הגילויים ("אור"), ובהתאם לכך היתה גם עבודתם של ישראל במעמד ומצב של אור וגילוי (בלבד). וע"י החורבן ("כתית"), שלא הי' האור והגילוי דביהמ"ק, ועבודתם של ישראל היתה במעמד ומצב של העלם והסתר, עד לחושך כפול ומכופל דסוף זמן הגלות – מתגלה החידוש בעבודתם של ישראל בכח עצמם, ועי"ז מגיעים לבחי' "מאור" ("כתית למאור"), מהותו ועצמותו ית' (שלמעלה ואינו מוגדר כלל בבחי' הגילויים), ומתגלה המקדש דלעתיד, בנינא דקוב"ה, בית נצחי.

וע"פ הידוע[77] שבית ראשון הו"ע ההמשכה מלמעלה למטה (כנגד אברהם, חסד), ובית שני הו"ע ההעלאה מלמטה למעלה (כנגד יצחק, גבורה) – יש לומר, שע"י חורבן בית ראשון נתגלה החידוש בעבודתם של ישראל בהמשכה מלמעלה למטה, וע"י חורבן בית שני מתגלה החידוש בעבודתם של ישראל בהעלאה מלמטה למעלה (שהרי עיקר העבודה דבירור המטה במעמד ומצב של העלם והסתר וחושך הגלות היא לאחרי חורבן בית שני דוקא[78]).

ובצירוף שניהם יחדיו זוכים להחידוש דבית המקדש השלישי, שבו יהי' החיבור וההתאחדות דהמשכה מלמעלה למטה והעלאה מלמטה למעלה, "בשתי ידים" (יד ימין ויד שמאל, חסד וגבורה, המשכה והעלאה) – כיון שיהי' בו גילוי העצמות (כנגד יעקב, תפארת, שעולה עד הכתר) שלמעלה מכל ציור וגדר דמעלה ומטה, ומחברם יחד, היינו, שגם בהקוין דהמשכה והעלאה (בחי' הגילויים, אור) נמשך וחודר בחי' העצמות ("מאור"[79]), ודוגמתו בביהמ"ק השלישי – שכולל גם בית ראשון ובית שני[80], אלא שמוסיף ופועל (וגם בהם) מעלת הנצחיות, "מקדש אדנ־י כוננו ידיך", "בנינא דקוב"ה", בית נצחי לעולם ועד.

* * *

יא. מההוראות מהאמור לעיל בנוגע למעשה בפועל:

גם כשנמצאים ב"תלתא דפורענותא", וגם ועד בסמיכות לתשעה באב, ועד לרגע זה ומשיח צדקנו לא בא, אין זה מביא לנפילת הרוח ויאוש, ח"ו, כיון שיודעים שכללות ענין החורבן הוא התחלת בנין חדש דמקדש העתיד, כפי ש"מראין לכאו"א המקדש דלעתיד" בשבת חזון.

[ועד"ז בעבודתו הפרטית של כאו"א מישראל – שלא יפול לבו בקרבו כשרואה ענין של ירידה או הפסק בעבודתו, החל מההפסק דשינה המוכרח מצד טבע הבריאה (כנ"ל ס"ד), שיש מקום לאפשרות שיהיו "אוה"ע מונין את ישראל"[81] על

70) בשלח טו, יז.

71) "בשתי ידים, ואימתי יבנה בשתי ידים בזמן שה' ימלוך לעולם ועד, לעתיד לבוא שכל המלוכה שלו" (פרש"י עה"פ).

72) ר"פ תצוה.

73) בעה"ט עה"פ.

74) פרש"י עה"פ.

75) כמ"ש "משכן משכן, שני פעמים, רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבנין" (פרש"י ר"פ פקודי).

76) ועפ"ז יומתק שבתיבת "כתית" (שפירושה כתישה) נרמזת גם המעלה דבית שני על בית ראשון, שמקדים "כת" (ת"כ שנים) דבית שני ל"ית" (ת"י שנים) דבית ראשון – כי הגדלות דבית שני בשנים (ת"כ שנים, "כת") היא בגלל החידוש שלאחרי הפסק החורבן, התוכן דתיבת "כתית".

77) ראה לקו"ש ח"ט ע' 26 ואילך. וש"נ.

78) ובפרט ע"פ הידוע שבזמן חורבן בית ראשון הי' גילוי נעלה יותר מאשר בזמן בית שני (ראה ע"ח שער מיעוט הירח פ"ב).

79) וי"ל דבזה גופא – "מאור הגדול", מקור לאור גדול, חסד, המשכה (בית ראשון), ו"מאור הקטן", מקור לאור קטן, גבורה, העלאה (בית שני).

80) ראה זח"ג רכא, א.

81) לשון רש"י ר"פ חוקת.

זה שגם הם מוכרחים בענין השינה, אף ש"אתה בחרתנו מכל העמים . . ורוממתנו" (ועד"ז בשאר ענינים כיו"ב) – בידעו שההפסק הוא התחלת החידוש שלאח"ז].

ואדרבה: הירידה וההפסק דחורבן ביהמ"ק בשביל בנין ביהמ"ק חדש מעוררת להוסיף בעבודתו ביתר שאת וביתר עוז באופן של חידוש, החל מהחידוש בלימוד התורה, הן נגלה דתורה והן פנימיות התורה[82], "בכל יום יהיו בעיניך חדשים", כולל גם היגיעה בלימוד התורה עד שיוכל לחדש בתורה[83], שעי"ז ממהרים ומזרזים עוד יותר קיום היעוד[84] "תורה חדשה מאתי תצא"[85] (וכן החידוש בקיום המצוות – עשי' "כמצות רצונך"[86]).

ובמיוחד – בנוגע ללימוד התורה בענינים שהזמן גרמא: עריכת "סיומים" על מסכתות הש"ס (כמדובר בהתוועדות שלפנ"ז[87]), לא רק מסכתות שכולן משנה אלא גם גמרא, כולל מסכתות שבחלקן יש גמרא, כמו מסכת תמיד, ובפרט שלימוד מסכת תמיד הוא מעניני העבודה בביהמ"ק, (ע"ד לימוד מסכת מדות[88] שכולה משנה) אודות בנין הבית, אשר ע"י הלימוד בעניני הבית "אני מעלה עליהם כאילו הם עוסקין בבנין הבית", ויתירה מזה, שעי"ז אין "בנין ביתי בטל"[89].

יב. ויה"ר שקבלת החלטות טובות בכהנ"ל (בהוספה על כל עניני העבודה שכבר נעשו ונשלמו לפנ"ז) תמהר ותזרז ותביא תיכף ומיד את המקדש דלעתיד בפועל ממש, כלומר, נוסף לכך ש"מראין לכאו"א המקדש דלעתיד מרחוק" כפי ש"בנוי ומשוכלל" בשמים[90], רואים כל בנ"י את ביהמ"ק השלישי למטה שמתגלה ויורד למטה, בארץ הלזו הגשמית, בארצנו הקדושה, בירושלים עיר הקודש ובהר הקודש.

וכפי שכל בנ"י מבקשים בכל תפלה שבכל יום, הן בימי החול והן ביום השבת, וגם בשבת חזון (כש"מראין לכאו"א המקדש דלעתיד") – "ותחזינה[91] עינינו בשובך לציון", כפי שהתפללו בשחרית ובמוסף, ויתפללו גם במנחה, לאחרי הקדמת הקריאה בפ' ואתחנן, "אחד מעשרה לשונות שנקראת תפלה"[92], ובפרט לאחרי ריבוי התפלות והבקשות של כל בנ"י על הגאולה – ריבוי שלא בערך אפילו לגבי "תקט"ו[93] תפלות" כמנין "ואתחנן"[94] – הרי בודאי שהקב"ה ממלא בקשתם של בנ"י להביא את הגאולה תיכף ומיד ממש.

ובפרט שנוסף על ריבוי התפלות והבקשות דבנ"י, ישנו גם הפס"ד של כו"כ רבנים ומורי־הוראה שליט"א (ומספרם הולך וגדל) שהקב"ה מוכרח (כביכול) להביא את הגאולה תיכף ומיד ממש, נוסף על הפס"ד המפורש בתורה ש"כלו כל הקיצין"[95], ההכרזה והפס"ד של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו[96] לפני יותר מארבעים שנה: "לאלתר לתשובה לאלתר לגאולה", כיון שכבר

המשך בעמוד עג

82) ובהדגשה יתירה בנוגע לפנימיות התורה – כיון ש"בהאי חיבורא דילך . . יפקון בי' מן גלותא" (זח"ג קכד, ב (ברע"מ)), וכהבטחת מלך המשיח להבעש"ט שכאשר "יפוצו מעינותיך חוצה" אתי מר דא מלכא משיחא (אגה"ק דהבעש"ט – כש"ט בתחלתו).

83) ראה אגה"ק סכ"ו (קמה, א): "כל איש ישראל יוכל לגלות תעלומות חכמה (לגלות) ולחדש שכל חדש הן בהלכות הן באגדות הן בנגלה הן בנסתר . . ומחוייב בדבר". וראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב ה"ב. וש"נ.

84) ישעי' נא, ד. ויק"ר פי"ג, ג.

85) "תצא" דייקא – שיוצאת (כביכול) מרשותו של הקב"ה ובאה לרשותם ובעלותם של ישראל, ואולי י"ל שגם בה"תורה חדשה" נעשה הסדר ד"כל הקורא ושונה הקב"ה קורא ושונה כנגדו", שלימודו של הקב"ה הוא לאחרי הלימוד דישראל (כנ"ל הערה 51). ועצ"ע.

86) ראה תו"ח ר"פ ויחי. ובכ"מ.

87) קונטרס משיחות ש"פ מטו"מ ס"ט. ועוד.

88) להעיר, ש"מדות" הו"ע של מדידה והגבלה, ו"תמיד" הו"ע הנצחיות, בלי גבול, וחיבורם יחד הו"ע המשכת הבלי גבול בגבול, ע"ד ובדוגמת מעלת ביהמ"ק השלישי (כנ"ל ס"י).

89) תנחומא צו יד. וראה לקו"ש חי"ח ע' 412 ואילך. וש"נ.

90) ראה פרש"י ותוס' – סוכה מא, סע"א. ועוד.

91) ראה אוה"ת שבהערה 1: "ומחזון ותחזינה עינינו כו'".

92) פרש"י ר"פ ואתחנן.

93) להעיר מהרמז במספר תקט"ו – ט"ו פעמים ת"ק, שכולל כל סדר ההשתלשלות "מן הארץ עד לרקיע מהלך ת"ק שנה ועוביו של רקיע מהלך ת"ק שנה וכן בין כל רקיע ורקיע כו'", "למנין ז' רקיעים . . הוא ט"ו פעמים ת"ק" (תוס' וחדא"ג מהרש"א חגיגה יג, א), שבזה מרומז שע"י תפלתו של כאו"א מישראל ("ואתחנן" בגימטריא תקט"ו) ממשיך רצון חדש שלמעלה מכל סדר ההשתלשלות (ת"ק פעמים ט"ו), להיותו למעלה מכל סדר ההשתלשלות.

94) ראה דב"ר פי"א, ט – הובא בדעת זקנים מבעה"ת עה"פ.

95) סנהדרין צז, ב.

96) ששמותיו קשורים עם הגאולה: יוסף* – "ביום ההוא יוסיף אדנ-י שנית ידו לקנות את שאר עמו גו' מאשור וממצרים

*) ראה לקו"ת פרשתנו א, ג: "ציון גימטריא יוסף".

לקוטי־שיחות פרשת דברים כרך יט

מתורגם ללשון הקודש

א.
ברכת משה המוגבלת אינה בטלה כלפי ברכת ה׳

על הפסוק[1] ״ה׳ אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דיבר לכם״, נאמר במדרש[2]: ״אמרו לו ישראל: רבינו משה, הקדוש־ברוך־הוא לא נתן קצבה לברכותינו, ואתה אמרת אלף פעמים, אמר להם: מה שברכתי אתכם — משלי ברכתי, כשיבוא הקדוש־ברוך־הוא יברך אתכם כאשר דיבר לכם״ (ברכה ללא קצבה).

מפורסמת[3] הקושיא על כך: כיון שהקדוש־ברוך־הוא מברך בברכתו שאין לה קצבה, מה מוסיפה ברכת משה ״יוסף... אלף פעמים״ — והרי זו נכללת בכך ואינה תופסת מקום במדה רבה יותר ואפילו לא מאשר ״בכלל מאתיים מנה״[4]?

יש מפרשים[5] העונים, שמעלת ברכת משה היא, שברכת הקדוש־ברוך־הוא חלה רק כאשר ישראל מקיימים תורה ומצוות, ואילו ברכת משה אינה תלויה בשום תנאי.

פירוש זה מתאים[6] לדברי הגמרא[7] על הפסוק[8] ״והיה מספר בני ישראל... אשר לא ימד ולא יספר״: ״כאן — בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, כאן — בזמן שאין עושין רצונו של מקום״. כלומר, ברכה מוקצבת (״מספר״) חלה אף בזמן שאין עושין רצונו של מקום, אך ברכת הקדוש־ברוך־הוא, שהיא ללא קצבה (״לא יספר״) חלה רק בזמן שישראל עושין רצונו של מקום.

[או באופן אחר[9]: ברכת משה — בזמן הזה, ברכת הקדוש־ברוך־הוא — לעתיד לבוא. בהתאם[10] לנאמר במדרש[11] ש״בעולם הזה יש להם מספר.. אבל לעתיד לבוא — בני ישראל כחול הים אשר לא ימד ולא יספר״].

אבל מלשון המדרש בפרשתנו, מובן, שההבדל בין שתי הברכות הוא רק בכך שאחת היא ״משלי״ והשניה משל ״הקדוש־ברוך־הוא״ — אך שתיהן קיימות באותו זמן. כלומר, גם בזמן שחלה ברכת הקדוש־ברוך־הוא שאין לה קצבה, יש מקום להוספה של ברכת משה שיש לה קצבה.

יתר־על־כן: כך הכרחי מדברי רש״י, המצטט את המדרש ללא שום[12] תוספת הסבר, ומזה גם מובן, שזהו פשוטו של מקרא,

וזאת גם בהתאם לפשוטו של הפסוק ״והיה מספר בני ישראל... אשר לא ימד ולא יספר״, שמשמעותו הפשוטה איננה שמדובר בתקופות שונות, אלא שבאותו זמן כאשר יהיה ״מספר בני ישראל״ גם תקויים הברכה ״לא ימד ולא יספר״.

ב.
בברכה עצמה - הקודמת אינה בטלה

בדומה לענין זה, שברכתו המוגבלת של משה רבנו איננה בטלה לעומת ברכת הקב״ה, נמצא גם בברכה ״ה׳... יוסף עליכם...״ עצמה, לפי פירוש המדרש[13] על כך: ״יוסף עליכם ככם... למה ברכן בלשון תוספת? — שתוספתו של הקדוש־ברוך־הוא יתירה מן[14] העיקר״ (ומביא לכך מספר דוגמאות).

---

1) פרשתנו א, יא.
2) דב״ר פ״א, יג. ועד״ז בתיב״ע עה״פ. ספרי עה״פ, ולבהעלותך י, לו. פרש״י עה״פ.
3) ראה מפרשי רש״י, ספרי ודב״ר שם. סידור של״ה (ב״ויתן לך״. נעתק בענף יוסף לדב״ר שם). ועוד. וראה שיחה שלפנ״ז.
4) ב״ק עד, א.
5) גו״א, לבוש, באר מים חיים, דבק טוב ועוד וראה ספרי דבי רב לספרי כאן. ועוד.
6) ספרי דבי רב כאן. וראה עץ יוסף לדב״ר שם.
7) יומא כב, ב.
8) הושע ב, א.
9) חידושי ופי׳ מהרי״ק ומשכיל לדוד כאן. פי׳ מהרז״ו לדב״ר כאן. וראה נח״י הובא בשפ״ח כאן.
10) משכיל לדוד כאן.
11) במדב״ר פ״ב, יד.
12) דלתירוץ מפרשי רש״י הנ״ל — אין, לכאורה, כל רמז בפרש״י. — אבל ראה לקמן ס״י.
13 דב״ר כאן. וראה ב״ר פס״א, ד.
14) בב״ר שם (ועד״ז מסיים בדב״ר כאן): על העיקר. החילוק בין ״מן״ ו״על״ נתבאר בלקו״ש ח״ה ע׳ 423 הערה 10. ע׳ 428 הערה 13.

לכאורה, אינו מובן: אם "תוספת" הברכה של הקב"ה היא "יתירה מן העיקר", מדוע מכנה תורת־אמת את הברכה הקודמת בתואר "עיקר" (לעומת ה"תוספת"), והרי, לכאורה, אם הברכה הקודמת פחותה מן ה"תוספת" של הקב"ה, היא הופכת לטפל, ולא לעיקר?

מכאן ישנה הוכחה לכך, שלמרות ש"תוספתו של הקב"ה היא "יתירה מן העיקר", בכל זאת אין הברכה הקודמת בטלה, ואף יותר מכך: היא נחשבת ל"עיקר" לעומת תוספתו של הקב"ה.

ג.

אין עושין רצונו של מקום - עבודה מוגבלת

כדי להבין זאת יש להקדים ולהסביר יותר את מאמר חז"ל דלעיל: "כאן ("לא ימד ולא יספר") – בזמן שישראל עושין רצונו של מקום, כאן ("מספר") – בזמן שאין עושין רצונו של מקום":

הרי ברכה, באופן כללי, חלה דוקא על־ידי עבודתם של ישראל. וממילא מובן, שגם הברכה המוגבלת – "והיה מספר..." (בדומה לברכת משה "יוסף... אלף פעמים") – תלויה בעבודת בני ישראל[15], אלא שזוהי עבודה שאיננה מושלמת – עד כדי כך, שהיא מכונה "אין עושין רצונו של מקום", בדומה לקין, אשר הביא מנחה לה' ואף היה הראשון שהביא, ורק לאחריו "והבל הביא גם הוא"[16], אבל הוא הביא "מן הגרוע". בדומה לכך – אף כי למעלה מקרבן קין, כמובן – היא כל עבודה מוגבלת ומצומצת, שכיון שהיא במידה ובמספר, הרי אין עושין ו"ממשיכים" באמצעותה את רצונו של הקדוש־ברוך־הוא, הנעלה מכל גבול[17].

אנו מוצאים אף את שני הענינים האלו – "מספר" ו"לא ימד ולא יספר" – בדרגה נעלית יותר: אדמו"ר הזקן מסביר[18], שבעבודת ה' מושלמת, "מספר" – היא עבודת קיום המצוות, אשר ניתנו "במספר תרי"ג..." ו"לא תוסיפו ולא תגרעו"[19] (וגם לכל מצוה יש שיעורים והגבלות[20]) – זוהי עבודה מוגבלת. ו"לא ימד ולא יספר" היא עבודת התשובה – עבודה הנעלית מ"השתלשלות" והגבלות[21].

ד.

"מספר" בעבודת ה' - קיום המצוות - קשור ל"בלי־גבול"

כאמור, הפירוש הפשוט ל"והיה מספר... אשר לא ימד ולא יספר", איננו שמדובר בשני ענינים שונים, אלא, שהמספר עצמו הוא באופן של "לא ימד ולא יספר",

מכך מובן גם לגבי "מספר" ו"לא יספר" בעבודת ה', שגם הענין של "מספר" קשור במעלה של "לא יספר": אמנם, המצוות הן מוגבלות, אך גם באמצעותן "עושין רצונו של מקום" – "ממשיכים" את רצון הקדוש־ברוך־הוא הנעלה מכל גבול – "לא יספר"[22].

וההבדל שבין שני סוגי העבודה הוא, שבקיום המצוות אין השפעת ה"בלי גבול" ניכרת בגלוי, כי העבודה הגלויה היא מוגבלת, ואילו עבודת התשובה היא בגלוי בלתי מוגבלת (מצד האדם העובד), ולכן הענין של "לא ימד ולא יספר" הוא גלוי בה[23].

ההסבר לכך הוא: המצוות הן רצונו של הקדוש־ברוך־הוא, ובדיוק כשם שהוא בלתי מוגבל, כך גם רצונו בלתי מוגבל. לפיכך "יורד" לעולם באמצעות המצוות, רצונו של הקדוש־ברוך־הוא שהוא בלתי מוגבל ("לא יספר").

הגבלתן של המצוות איננה הגבלה "מבחוץ" של האור האלקי ש"נמשך" לעולם באמצעותן, אלא, הקדוש־ברוך־הוא בעצמו הגביל, כביכול את עצמו, שהרצון האין־סופי שלו "יומשך" דוקא על ידי פעולה מוגבלת זו וזו, ויותר מכך – באופן שפעולה זו תוכל לקלוט אותו, ככלי ואור. וכיון שאין זו הגבלה הנובעת מדבר שמחוצה לו, ח"ו, אלא שהקדוש־ברוך־הוא מגביל את עצמו, כלשון החסידות: מדידה והגבלה עצמית, הרי לאמיתו של דבר, אין זו הגבלה[24].

---

15) ראה גם ספרי דבי רב כאן.

16) בראשית ד, ג־ד ובפרש"י. ובפרט לתיב"ע שהביא ביכורים.

17) ע"ד פי' הידוע (חדא"ג מהרש"א ברכות לה, ב. וראה לקו"ש חי"ב ע' 98-9. ושו"נ) במרז"ל דפרשה שני' דק"ש הוא "בזמן שאין ישראל עושין רש"מ", כי לא נאמר בה "בכל מאדך".

18) לקו"ת במדבר ד"ה והי' מספר בנ"י (ו, סע"א ואילך. ז, ג ואילך).

19) ואתחנן ד, ב. ראה יג, א. וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ו ע' 149 הערה 8.

20) ראה אגה"ק ס"י. ובכ"מ.

21) וראה לקו"ת שם (ו, ב) שמציין ל"גמרא רפ"ב דיומא דכ"ב ע"ב".

22) ראה לקו"ת בלק ד"ה מי מנה וביאורו (סח, א. ע, א). סד"ה מי מדד תרס"ב. ד"ה מעין גנים תש"ב פ"א.

23) ויש לתווך גם זה עם הנ"ל ממדרש דלא יספר הוא לעת"ל, כי אז יהי' עיקר ענין התשובה. וראה לקו"ת במדבר שם (ו, ג. ז, ד). הגהות הצ"צ לשם (אוה"ת במדבר ע' סב (ואילך).

24) ראה בכ"ז ד"ה והוא כחתן תרנ"ז פ"ה ואילך. ד"ה וירד ה' תרס"ב. המשך תרס"ו ע' נב ואילך. ועוד.

מצד שני, הגבלה זו היא הכרחית, כי העולם הוא מציאות מוגבלת, ואיננו יכול לקלוט את האור האלקי הבלתי מוגבל, הגורם להתבטלותו, וכיון שעבודת התורה והמצוות קשורה לעולם, היא חייבת להיות מוגבלת.

וזוהי המשמעות של "והיה מספר... אשר לא ימד ולא יספר" – ה"מספר" של המצוות איננו הגבלה אמיתית, כי באמצעותן יורד לעולם השפע הבלתי מוגבל של "לא יספר".

ה.
התכלית - איחוד של "גבול" עם "בלי גבול"

אך צריך להבין: אם תכלית המצוות היא "המשכת" האור האלקי שאיננו מוגבל – למה עשה ה' כזאת, שעבודה זו תהיה קשורה לעולם שאיננו יכול לקלוט אור כזה, כך שהמצוות תצטרכנה להיות מוגבלות, כדי להוריד את הרצון הבלתי מוגבל לתוך עולם מוגבל?

ההסבר לכך הוא: נתינת המצוות למטה, ובאופן מוגבל, אינה נובעת מכך שהן היו צריכות להתקיים למטה, במקום מוגבל – היינו משום שאילולא כן לא היה ניתן לקלוט כאן את האור הבלתי מוגבל – אלא מפני ששיא ההתעלות איננו כאשר קיימת דרגה בלתי מוגבלת של "לא יספר" בפני עצמה, אלא דוקא כאשר יש חיבור בין "גבול" לבין "בלי גבול", שה"מספר" עצמו מתעלה ומתאחד עם "לא ימד ולא יספר", דוקא כך מתבטא עצמותו יתברך, הנעלה הן מ"גבול" והן מ"בלי גבול"[25].

דבר זה ניתן לביצוע רק באמצעות "מדידה עצמית" של עצמות אין סוף ברוך הוא: מצד הגילויים והאורות הרי ה"בלי גבול" וה"גבול" הם שני ענינים שונים[26]. רק על ידי ה"מדידה" של עצמות אין סוף ברוך הוא, אפשר חיבור של "גבול" עם "בלי גבול", בדומה לענין של "מקום ארון אינו מן המדה"[27]: מקום הארון צריך להיות, לפי התורה, מדוד – "אמתיים וחצי ארכו..."[28] – ויחד עם זה, מקום זה "אינו מן המדה".

לכן אין ברכת משה בטלה גם כאשר הקב"ה מברך את ישראל ברכה שאין לה קצבה, כי המטרה היא איחוד של "גבול" עם "בלי גבול", ולא ביטול ה"גבול".

לפיכך קיימת גם ברכת משה "יוסף... אלף פעמים", הגורמת לכך שהבריאה המוגבלת תהיה מושלמת עד כדי ריבוי של "אלף פעמים"[29], ואחר כך, כשיבוא הקדוש־ברוך־הוא, תחול בתוך ברכה זו עצמה גם ברכתו של הקדוש־ברוך־הוא שאין לה קצבה, ונגרם ריבוי זה שאין לו קצבה, נוסף על הריבוי המסוגל להיות לפי גדרי הבריאה.

ו.
"דירה לו בתחתונים" אפשרית ע"י "יתברך"

בכך אפשר להסביר את דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר, שאביו, כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע היה נוהג פעמים רבות להוסיף אל לשון המדרש[30] "נתאווה הקדוש־ברוך־הוא להיות לו דירה בתחתונים" את המילה "יתברך" – "להיות לו, יתברך דירה בתחתונים".

שהרי, לכאורה, דרוש הסבר: אמנם, כאשר מזכירים את שמו של הקדוש־ברוך־הוא צריך לשבחו[31], אך אין אנו מוצאים שכ"ק רבותינו נשיאינו הוסיפו את המילה "יתברך" וכדומה בצטטם מאמרי חז"ל שבהם מוזכר שמו של הקדוש־ברוך־הוא?

הכרחי לומר, שיש קשר מיוחד בין הענין של "יתברך" לבין הענין של "נתאווה הקדוש־ברוך־הוא להיות לו דירה בתחתונים".

ויש לומר, שההסבר לכך הוא: הענין של "דירה בתחתונים" כולל בתוכו את שני הקצוות – המושג "דירה" מורה על כך שבעולם שוכנת עצמיותו ומהותו של הקדוש־ברוך־הוא שהוא "בלי גבול", כשם שבדירה גשמית שוכן האדם בכל מהותו[32], המושג "בתחתונים" מורה על העולם הזה "התחתון... שאין תחתון למטה ממנו"[33] – שיא של "גבול". ה"דירה" היא איפוא חיבור של "בלי גבול" עם "גבול"[34].

וכיצד יכולים "תחתונים" בעלי גבול להיות דירה

---

25) ראה בכ"ז ד"ה מעין גנים שם.
26) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע' 30. ועוד.
27) יומא כא, א. וש"נ.
28) תרומה כה, י.
29) להעיר מפרש"י ש"ב כד, ג.
30) כן הובא בתניא פל"ו. ראה תנחומא נשא טז. שם בחוקותי ג. במדב"ר פי"ג, ו.
31) וראה יומא לז, א (הובא בפרש"י עה"ת האזינו לב, ג).
32) אוה"ת בלק ר"ע תתקצז. ד"ה וירד שם בתחילתו. המשך תרס"ו בתחילתו (ס"ע ג). ועוד.
33) תניא פל"ו.
34) ראה ד"ה מעין גנים שם. וראה אוה"ת ויצא (כרך ה') תתנה, סע"א.

לו – לעצמיותו של הקדוש־ברוך־הוא שאיננו מוגבל – ועם זאת להישאר במציאותם? כדי להסביר זאת הוסיף כ"ק אדמו"ר (מוהורש"ב) נ"ע את המילה "יתברך": ענין זה מוסבר על ידי המשמעות של "יתברך", של ענין הברכה[35].

ז.

ברכת הקב"ה - הורדת הדרגה שמעל לנברא אל הבריאה

ההסבר לכך הוא: ההבדל בין ברכה לבין תפילה הוא[36], שהברכה מורידה למטה – "ממשיכה" – את השורש והמקור עצמו, ואילו התפילה יוצרת רצון חדש – "יהי רצון" – ענין חדש שאיננו קיים במקור.

זהו רק לגבי ברכת בשר־ודם, ואילו לברכתו של הקדוש־ברוך־הוא, שאיננו קשור להגבלות הנברא המתברך, יש גם את מעלת התפילה: היא יכולה ליצור ענין חדש, הנעלה משרשו של הנברא.

כלומר, בברכת הקדוש־ברוך־הוא ישנם שני הקצוות: היא "מגיעה" מעל לשורש הנברא, מעל ל"השתלשלות", ומורידה זאת מלמעלה למטה, באופן של ברכה ו"המשכה", שהברכה שמעל ל"השתלשלות" יורדת אל הנברא שב"השתלשלות".

וזהו ההסבר להוספה "נתאווה הקדוש־ברוך־הוא להיות לו יתברך דירה בתחתונים": האפשרות שה"תחתונים" יהיו דירה לו – לעצמיותו של הקדוש־ברוך־הוא, מוסברת על ידי הענין של ברכת הקדוש ברוך־הוא, הגורמת ל"יתברך", מורידה את המלמעלה מסדר ההשתלשלות אל תוך סדר ההשתלשלות[37].

ח.

רצון ה': כל ה"המשכות" באמצעות עבודת האדם

אך עדיין לא מובן: הרי החיבור של "גבול" עם "בלי גבול" הוא בכחו של הקדוש־ברוך־הוא בלבד, הנעלה משניהם, ואם כך – מדוע תלוי הדבר בעבודת הנברא, שהיא, לכאורה, מוגבלת, ובכחה להביא רק אור מוגבל?

ההסבר לכך, כאמור מספר פעמים[38]: רצון הקדוש־ברוך־הוא, הוא, שהגילויים מלמעלה לא ירדו באופן של "נהמא דכיסופא[39] (=לחם של בושה, הניתן ללא תמורה). ולכן תלויות כל ה"המשכות", גם אלה שמעל לנבראים, בעבודת האדם.

לפיכך, למרות שהענין של "דירה לו יתברך בתחתונים" בא מלמעלה כמתנה, יש צורך ב"עביד ליה נייחא לנפשיה"[40] של נותן המתנה, ודוקא אז "יהיב ליה מתנתא". כלומר, תחילה צריכה להיות עבודה מושלמת מצד הנבראים, ורק אחר־כך יורד אליהם אור אלקי שמעל לשרשם[41].

זהו ההסבר גם לברכת כהנים, המברכים את ישראל בשליחותו של הקדוש־ברוך־הוא – ברכה שמעל לסדר ההשתלשלות[42]. שהרי לכאורה: אם הקדוש־ברוך־הוא רוצה לברך את ישראל, מדוע נעשה הדבר באמצעות הכהנים? הרי הקדוש־ברוך־הוא יכול לברכם בעצמו?

אלא, כאמור לעיל: כוונת הקדוש־ברוך־הוא היא, שגם הברכות וה"המשכות" שמעל ל"השתלשלות", ירדו למטה באמצעות עבודת האדם, באמצעות ה"תחתונים".

ט.

התחתונים הם "עיקר"

לפי זה מובן, שלמרות שברכתו של הקדוש־ברוך־הוא קיימת, הרי באמצעות ברכתו של משה, הגורמת לשלמות הנבראים, נגרמת, כביכול, שלמות גם בברכתו של הקדוש־ברוך־הוא שאין לה קצבה (שאין היא "נהמא דכיסופא" וכדומה).

וזהו ההסבר לדיוק בלשון "תוספתו של הקדוש־ברוך־הוא יתירה מן העיקר": כיון שה"תחתונים" ממשיכים את "תוספתו של הקדוש־ברוך־הוא" באמצעות עבודתם, נעשים הם וברכתם ל"עיקר", ולסיבה שבגללה יורדת לעולם "תוספתו של הקדוש־ברוך־הוא"[43].

המשך בעמוד קפט

35) ועייג"כ תו"א שמות נג, ג ואילך. אוה"ת שמות (ע' פא ואילך).

36) ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 423. 427. ח"י ס"ע 37 ואילך. וש"נ. וראה ג"כ אוה"ת שם ס"ע פג ואילך.

37) בתו"א ואוה"ת שם, שזהו"ע חייב אדם לברך כו', שהאדם ממשיך בחי' סובב מההעלם אל הגילוי, מבחי' סוכ"ע בממכ"ע – אבל ראה אוה"ת שם (ר"ע פד) שזהו כשהאדם הוא "בבחי' עבדי ה'". והוא ע"ד ברכת כהנים שמברכים בשליחותו של הקב"ה.

38) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 112 ואילך. חי"ב ע' 73 ס"ה ואילך. ועוד.

39) ראה ירושלמי (ערלה פ"א ה"ג): דאכיל מן חברי' בהית (בוש) מסתכל בי' (וראה לקו"ת צו, ז, רע"ד). להעיר ממ"מ להב"י בראשית מהדו"ק ד"ה אור ליה"ש יד לטבת.

40) כן הובא בכ"מ (המשך וככה פס"ח. המשך תרס"ו ע' קלא. ועוד). וראה מגילה כו, ב. גיטין נ, ב. ב"ב קנו, א.

41) וראה בארוכה לקו"ש הנ"ל, שגם הגילויים שלמעלה מגדר הנבראים נמשכים ע"י עבודת האדם גופא. עיי"ש בארוכה.

42) ראה בארוכה לקו"ש ח"ה וח"י (הנסמן בהערה 36). וש"נ.

43) ראה גם לקו"ש הנסמן בהערה 14.

בראשית כט, כה־כז: וַיְהִי בַבֹּקֶר וְהִנֵּה־הִוא לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל־לָבָן מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרָחֵל עָבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה רִמִּיתָנִי: וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא־יֵעָשֶׂה כֵן בִּמְקוֹמֵנוּ לָתֵת הַצָּעִירָה לִפְנֵי הַבְּכִירָה: מַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וְנִתְּנָה לְךָ גַּם־אֶת־זֹאת בַּעֲבֹדָה אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת:

כח

יעקב היו לו בסך הכל ד' נשים, שהוא כולל אברהם ויצחק

האבות היו להם בסך הכל ח' נשים.
באברהם ג', שרה הגר קטורה.
וביצחק א', רבקה.
וביעקב — הכולל[1] אברהם ויצחק יחד — ד'[2], כמו שהיו לאברהם ויצחק יחד[3].

תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס עמוד רסא

בראשית כט, כז: מַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וְנִתְּנָה לְךָ גַּם־אֶת־זֹאת בַּעֲבֹדָה אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שֶׁבַע־שָׁנִים אֲחֵרוֹת:

כט

רמז, דיעקב עבד בב' נשיו י"ד שנה דוקא, דמרמז על עולם התיקון – שם הוי' בפשוטו ד' אותיות, ומלואו י" אותיות – שיעור רשות היחיד

יעקב עבד בב' נשיו י"ד שנה.
י"ד דוקא רומז על תיקון וכמארז"ל[4] איש ואשה זכו שכינה ביניהם.
ובהשם[5] בפשוטו ד', ובמלואו י' אותיות, שיעור רשות היחיד[6], ובתיקון יש יחוד זו"נ, הדר[7] מהיטבאל.
משא"כ בתהו הוא רק י"ג[8], עמוד בן ט' ורחבו ד' ורבים[9] דוקא, מכתפין עליו.
ועיין במדרש רבה שיר השירים[10] על פסוק משכבי בלילות, ושלי בי"ד נפה ע"ש.
ומ"מ העומר קרב בי"ג[11] נפה, כי העומר רומז על בירור ב"ן[12] שעורים[13] מאכל[14] בהמ"ה[15].

לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד דר

---

1) דאברהם בחי' חסד, יצחק בחי' גבורה, ויעקב בחי' תפארת הכולל שניהם. ראה גם בזה לעיל סימן כז. ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' סימן כא. כב. רמב.
2) לאה, רחל, בלהה, זלפה.
3) ובדרך אפשר יש להעיר, דבארבע נשים של אברהם ויצחק ביחד, הנה שנים, שרה ורבקה, היו נשים" (בראשית יא, כט) שם אשת אברם שרי (שם כה, כ), וכן ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה וגו'", ושנים — הגר וקטורה שפחה ופלגש", כמ"ש (שם טז, ג) ותקח שרי אשת אברם את הגר המצרית שפחתה . . ויתן אותה לאברם", ואחר מיתת שרה (שם כה, א) ויסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה", (ופסוק ו שם) ולבני הפלגשים . . וישלחם וגו'".
ומתאים לזה הי' ביעקב, שנים היו נשים" — רחל ולאה, ושנים שפחה" (בראשית ל, פסוק ג) הנה אמתי בלהה בא אלי'", (ופסוק ט) ותקח את זלפה שפחתה ותתן אתה ליעקב לאשה וגו'".
נמצא דיעקב הוא כדמיון אברהם ויצחק ביחד.
4) סוטה יז, א. ראה ילקוט לוי יצחק עה"ת פרשת כי תצא פרק כד פסוק א.
5) פירוש: יש ד" אותיות בשם הוי', ובמלואו יש עשרה אותיות, כזה: יו"ד, ה"י, וי"ו, ה"י, ביחד הוא מספר יד" אותיות. ראה הקדמה תיקוני זוהר יב, ב. שיחות קודש ה'תשל"ט ש"פ נצבים סעיפים יא. לב. ה'תשל"ז, שיחות מוצש"ק י' שבט סעיף מט.
6) ראה שבת ו, ע"א. ד' רוחב י' גובה.
7) ראה לקמן סימן קמו. קמז. דבמלכי תהו לא כתוב בהן אשה וכתוב בכולן וימלך וימת", משא"כ בהדר נזכר שֵׁם אשתו מהיטבאל ולא כתוב מיתה, דמרמז על איש ואשה עולם התיקון.
8) פירוש: שם הוי' הוא בחי' עולם התיקון, ושם ב"ן דתוהו (ראה המצויין בהערה 9) הוא ד' אותיות שם הוי' וט' אותיות המילוי, כזה: יו"ד, ה"ה, ו"ו, ה"ה. ראה לקמן סימן קלב, טעם דגזירת המן הי' ביום י"ג דוקא, וכן מ"ש במטתו של עוג (דברים ג, יא) תשע אמות ארכו וארבע אמות רחבה" דמרמז על תהו דקליפה, ועיין גם ילקוט לוי יצחק עה"ת חלק א' בראשית־תולדות סימן מח. סוף סימן עג.
(וכן שם אלקים" (מדת הגבורה ודין) משם עולם התוהו.
ושם אלקים" במלוי יש י"ג אותיות כזה: אל"ף, למ"ד, ה"י, יו"ד, מ"ם).
נמצא, דמספר י"ד מרמז על שם הוי' — רשות היחיד, יחידו של עולם.
ומספר י"ג מרמז על רשות הרבים — טורי דפרודא.
9) רמז למ"ש במסכת שבת דף ח'." עמוד בן ט' ורחבו ד' ורבים מכתפין עליו" ע"ש. דמרמז לשם ב"ן, והוא שיעור ד־ט", ד' אותיות השם, וט' אותיות המילוי.
10) פרשה ג, ב וז"ל: (דניאל ה') בלשאצר מלכא עבד לחם רב, מהו רב, רבי חמא ב"ר חנינא אמר רב, רב משל אליהו, אמר להם, עומר שלכם במה קרב, אמרו בי"ג נפה, אמר להם ושלי בי"ד נפה. [פי' מהרז"ו: עומר שלכם, שסעודת בלשאצר הי' בליל ט"ו בניסן הוא ליל פסח, והעומר נעשה בליל ט"ז וקרב ביום ט"ז].
(ולכאורה הכוונה, דקרבן עומר, הבא ממאכל בהמה המרמז על תהו, הוא דוקא בי"ג נפה (ראה הערה 8), משא"כ סעודת בני אדם. דמספר י"ד רומז על תיקון בניגוד לתהו, שהוא מאכל בהמה, ולכן הוא מספר י"ג).
11) ראה מנחות פרק ו' משנה ז'. פירוש: מקשה אף שהוא קרבן עומר" בעולם הקדושה — תיקון, וא"כ למה הוא בי"ג נפה, וע"ז מבאר כי העומר רומז על בירור בחי' בהמה.
12) ראה ביאור שֵׁם ב"ן באור התורה על מארז"ל וענינים עמוד רנ. ספר המאמרים אדמו"ר האמצעי דברים חלק ג' עמוד תתצה.
13) העומר מן שעורים, ראה מנחות סח, סוף ע"ב. פד, א.
14) שעורים מאכל בהמה, ראה סוטה יד, במשנה.
15) ב"ן בגי' בהמ"ה, לקוטי תורה מהאריז"ל תהלים סימן לו. ועוד. וראה בכ"ז בלקוטי תורה מאדמו"ר הזקן פרשת אמור עמוד לה, ד. לו, א ואילך.

א, יב – איכה אשא לבדי טרחכם ומשאכם וריבכם

א. במדרש ילקוט (ילקוט שמעוני ישעי' שפט) איתא וז"ל איכה אשא לבדי (דברים א, יב) משל למטרונה שהי' לה ג' שושבינין אחד ראה אותה בשלוותה, ואחד ראה אותה בפחזותה, אחד ראה אותה בניוולה, כך משה ראה את ישראל בשלותן ואמר איכה אשא לבדי, ישעי' ראה אותם בפחזותן ואמר (ישעי' א, כא) איכה היתה לזונה, ירמי' ראה אותן בניוולן ואמר איכה ישבה בדד ע"כ. ובמדרש רבה (איכה רבה פ"א סי' א') הנוסחה שלשה נתנבאו בלשון איכה, עיין שם.

וקשה מה שאמר ג' נתנבאו בלשון איכה וכו', דמאחר דלא ראי זה כראי זה, דבבחינה שראה זה אותם לא ראה אותם חבירו, אין להבין למה באמת אמרו לשון אחד. ועוד לפי הנוסחא דג' נתנבאו בלשון איכה מה שייכא נביאות מה שבעיניהם ראו הנהגת דורם דעל מה שראה בעיניהם אמר כל אחד דבריו ואין צריך לזה נבואה.

אמנם אפשר לבאר הענין על פי מדרש איכה רבתי (איכה רבה פתיחתא ד) רבי אבהו פתח והמה כאדם עברו ברית (הושע ו, ז) זהו אדם הראשון אמר הקב"ה אדם הכנסתיו לגן עדן וצויתיו ועבר עליהם ודנתי אותו בגירושין ובשילוחין וקוננתי עליו איכה, אף אתכם הכנסתי לארץ ישראל וכו' וקוננתי עליכם איכה ישבה וכו' ע"ש.

ולכאורה קשה מה מלמדים בזה מי לא ידע את זאת דאדם הראשון הכניס לגן עדן וכו' ואת ישראל הכניס לארץ ישראל ואין אנו צריכים ללמוד אחד מחבירו זה מפורש להדיא כמו זה, אבל נראה דבא ללמדינו דסיבה אחת לשניהם שחטאו על ידי שנתגאו מרוב טובה ובעטו בו דכמו שהכניס את אדם הראשון לגן עדן וכו' כך הכניס את ישראל לארץ טובה כגן ה', כאן וכאן קונין בלשון איכה לומר ששלוותן גרמה להם שחטאו ואחר כך נתנוולו.

וזה שאמר שלשה התנבאו בלשון איכה:

דמשה רבינו ראה אותם בשלוותן שצפה בנבואה מה יגיע עליהם על ידי אותה השלוה, דהיינו שמתוך כך יהיו לזונה, כמשל מי שיש לו בן יחידי רחצו והלבישו תלה לו כיס של זהב והשיבו בשוק של זונות מה יעשה אותו הבן שלא יחטא (ברכות לב, א), ולכך על ידי נבואה אמר איכה אשא, דבמלת איכה נתנבא משה על של ישעי' דמן שלוותן שראה אותם בה משה רבינו יגיע מזה נזק שיעמוד ישעי' ויאמר אליהם איכה היתה לזונה, שעל ידי רוב טוב ישכחו את ה' וילכו אחר שרירות לבם ויהיו לזונה, לזונה דייקא, לרמוז על משל הנ"ל שהושיבו בשוק של זונות.

וישעי' שראה אותם בפחזותן לאחר שכבר בעטו בהקב"ה ונתקיימה נבואת משה רבינו הנ"ל אמר הוא איכה היתה לזונה, נתנבא גם כן במלת איכה לרמוז על איכה ישבה בדד שאמר ירמי', לרמוז על שעוונתם אלו יגרם להם חורבן ועל ידי כן עתיד ירמי' לקונן עליהם איכה.

וירמי' לאחר שנתקיים נבואת ישעי' ונחרב בית המקדש בעוונותינו הרבים, אמר איכה ישבה בדד, רמז במלת איכה על של משה רבינו לומר שמתוך הצרה גדולה והחורבן יחזרו בתשובה ויתחרטו ואז יש להם תקנה שיחזרו לארץ ישראל, והיינו שאמר לשון איכה להורות שיחזור עוד חלילה וישובו לאותו מעלה שהיו בימי משה לאחר שיעשו תשובה.

והוא מה שאמרו רז"ל (יבמות מז, א-ב) דישראל אינם יכולים לקבל לא רוב טובה ולא רוב פורענות, כי ברוב טוב וישמן ישורון ויבעט (דברים לב, טו) כמו שנתנבא משה רבינו, ועל ידי רוב פורענות שאינם יכולים לסבול עושים תשובה וחוזרים ומקבלן ומושיבן על אדמתן כמו שהיו בימים קדמוניות בימי משה, הרי כל אחד נתנבא על העתיד.

זרע ברך

ב. מדרש אגדה ג' נתנבאו בלשון איכה, אפשר עוד [לפרש] דהוצרך למשל דהנה ע"פ (הושע ו, ז) והמה כאדם עברו ברית, אמרו ז"ל (פתיחתא דאיכה רבה ד) אמר הקב"ה לאדם הושבתיו בגן עדן וציויתיו ועבר וגרשתיו וקוננתי איכה' ולישראל כן, וכדי שלא תאמר דישראל יהי' סופם כאדם שלא שב לזה אמר משל למטרונה שהיא אשה ואי אפשר לגרשה מכמה טעמים והיו לה ג' שושבינין דהשושבינין בעת חופתה, וג' אלה משה ישעי' ירמי' נחשבין בעת חופתה להיות שעתיד לחזור כמו שהיא מטרונה, משה בשלותה ישעי' בפחזותה, והול"ל קרי' נאמנה איכה היתה לזונה הול"ל[2] אבל אמר היתה לשעבר ולא היא ורמז אחר איכה היתה לזונה אני בטוח קרי' נאמנה שתחזור המטרונה כקדם, וירמי' בעידן עקתא אמר היתה כאלמנה ולא אלמנה לפי שעתיד לחזור אלי', והיינו ג' שושבינין שכולם רומזים שלותה ואינו כאדם הראשון שנתגרש עד מותו אבל ישראל מטרונה.

חדרי בטן

---

1) ז"ל המדרש שם: וקוננתי עליו איכה שנאמר ויאמר לו איכה, איכה כתיב, אף בניו הכנסתי אותם לארץ ישראל שנאמר וכו' וצויתם שנאמר וכו' ועברו על ציווי שנאמר וכו' ודנתי אותם בגירושין וכו' וקוננתי עליהם איכה ישבה בדד.

2) הלשון מגומגם קצת, וז"ל בנחל אשכול ריש איכה, והול"ל איכה קרי' היתה נאמנה היא לזונה.

◆ יום ראשון ג' מנחם־אב ◆

א (א) **אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּמִּדְבָּר בָּעֲרָבָה מ֣וֹל סוּף בֵּין־פָּארָן וּבֵין־תֹּ֖פֶל וְלָבָן וַחֲצֵרֹ֥ת וְדִי זָהָֽב׃**

א אִלֵּין פִּתְגָמַיָּא דִּי מַלִּיל מֹשֶׁה עִם כָּל יִשְׂרָאֵל בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא אוֹכַח יָתְהוֹן עַל דְּחַבוּ בְּמַדְבְּרָא וְעַל דְּאַרְגִּיזוּ בְּמֵישְׁרָא לָקֳבֵל יַם סוּף בְּפָארָן דְּאִתַּפְּלוּ עַל מַנָּא וּבַחֲצֵרוֹת דְּאַרְגִּיזוּ עַל בִּשְׂרָא וְעַל דַּעֲבָדוּ עֵגֶל דִּדְהָב׃

רש"י ◂ **אֵלֶּה הַדְּבָרִים** • (ספרי) לְפִי שֶׁהֵן דִּבְרֵי תוֹכָחוֹת, וּמָנָה כָּאן כָּל הַמָּקוֹמוֹת שֶׁהִכְעִיסוּ לִפְנֵי הַמָּקוֹם בָּהֶן, לְפִיכָךְ סָתַם אֶת הַדְּבָרִים וְהִזְכִּירָן בְּרֶמֶז מִפְּנֵי כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. **אֶל־כָּל־יִשְׂרָאֵל** • אִלּוּ הוֹכִיחַ מִקְצָתָן, הָיוּ אִלּוּ שֶׁבַּשּׁוּק אוֹמְרִים: אַתֶּם הֱיִיתֶם שׁוֹמְעִים מִבֶּן עַמְרָם וְלֹא חֲשִׁיבוֹתֶם דָּבָר מִכָּךְ וְכָךְ! אִלּוּ הָיִינוּ שָׁם, הָיִינוּ מְשִׁיבִין אוֹתוֹ; לְכָךְ כִּנְסָם כֻּלָּם וְאָמַר לָהֶם: הֲרֵי כֻּלְּכֶם כָּאן, כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ תְּשׁוּבָה, יָשִׁיב. **בַּמִּדְבָּר** • לֹא בַּמִּדְבָּר הָיוּ אֶלָּא בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, וּמַהוּ "בַּמִּדְבָּר"? אֶלָּא בְּשִׁבְיל מַה שֶּׁהִכְעִיסוּהוּ בַּמִּדְבָּר, שֶׁאָמְרוּ: (שמות טז ג) "מִי יִתֵּן מוּתֵנוּ וגו'". **בָּעֲרָבָה** • בְּשִׁבְיל הָעֲרָבָה, שֶׁחָטְאוּ בְּבַעַל פְּעוֹר בַּשִּׁטִּים, בְּעַרְבוֹת מוֹאָב. **מוֹל סוּף** • עַל מַה שֶּׁהִמְרוּ בְּיַם־סוּף בְּבוֹאָם לְיַם־סוּף, שֶׁאָמְרוּ (שם יד יא): "הֲמִבְּלִי אֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם"? וְכֵן בְּנָסָעָם מִתּוֹךְ הַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר (תהילים קו ז): "וַיַּמְרוּ עַל יָם בְּיַם סוּף", כִּדְאִיתָא בַּ׳עֲרָכִין׳ (טו). **בֵּין־פָּארָן וּבֵין־תֹּפֶל וְלָבָן** • אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: חָזַרְנוּ עַל כָּל הַמִּקְרָא וְלֹא מָצִינוּ מָקוֹם שֶׁשְּׁמוֹ תֹּפֶל וְלָבָן, אֶלָּא הוֹכִיחָן עַל הַדְּבָרִים שֶׁתָּפְלוּ עַל הַמָּן שֶׁהוּא לָבָן, שֶׁאָמְרוּ (במדבר כא ה): "וְנַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל", וְעַל מַה שֶּׁעָשׂוּ בְּמִדְבַּר פָּארָן עַל־יְדֵי הַמְרַגְּלִים. **וַחֲצֵרֹת** • בְּמַחֲלָקְתוֹ שֶׁל קָרַח (ספרי). דָּבָר אַחֵר, אָמַר לָהֶם: הָיָה לָכֶם לִלְמֹד מִמַּה שֶּׁעָשִׂיתִי לְמִרְיָם בַּחֲצֵרוֹת בִּשְׁבִיל לָשׁוֹן הָרָע, וְאַתֶּם נִדְבַּרְתֶּם בַּמָּקוֹם. **וְדִי זָהָב** • הוֹכִיחָן עַל הָעֵגֶל שֶׁעָשׂוּ בִּשְׁבִיל רֹב זָהָב שֶׁהָיָה לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ב י): "וְכֶסֶף הִרְבֵּיתִי לָהֶם וְזָהָב עָשׂוּ לַבָּעַל".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך יד פרשת דברים)

כְּלָלוּת עִנְיָן "בֵּין הַמְצָרִים" הוּא שֶׁהַזְּמַן עַצְמוֹ "מוֹכִיחַ" אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּמְלַמְּדֵנוּ פְּרוּשׁ רַשִׁ"י בְּרֹאשׁ וּתְחִלַּת הַפָּרָשָׁה שֶׁגַּם בַּ"תּוֹכָחָה" נִזְהָר הַקָּבָּ"ה בִּכְבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כִּי תַּכְלִית הַכָּוָנָה בַּ"תּוֹכָחָה" וְהַיְרִידָה שֶׁל הַגָּלוּת הִיא בִּשְׁבִיל הָעֲלִיָּה, לְגַדֵּל "כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל", וְלָכֵן מוּבָן שֶׁגַּם בְּעֵת הַגָּלוּת (הַ"תּוֹכָחָה") גּוּפָא, נִיכָּר "כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל" (כַּנַ"ל בְּפֵירוּשׁ רַשִׁ"י).

אֶחָד הָעִנְיָנִים שֶׁמּוּדְגָּשׁ בּוֹ "כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל" גַּם בְּעֵת הַגָּלוּת **גּוּפָא**, הוּא מַה שֶּׁכָּתוּב בִּתְחִלַּת מְגִילַת אֵיכָה: "אֵיכָה יָשְׁבָה **בָּדָד** וגו'" – שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה גַּם מִדָּה טוֹבָה, וְהוּא מַה שֶּׁכָּתוּב "עַם לְבָדָד יִשְׁכּוֹן וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב", שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵינָם מִתְעָרְבִים עִם אוּמוֹת הָעוֹלָם, וּכְמֵאֵמַר רַז"ל "הַשֶּׁמֶן אֵינוֹ מִתְעָרֵב אֶלָּא עוֹמֵד, כָּךְ יִשְׂרָאֵל אֵינָם מִתְעָרְבִים עִם הָעַכּוּ"ם".

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

א (א) **אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה.** זֶהוּ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (משלי כח כג) מוֹכִיחַ אָדָם אַחֲרֵי חֵן יִמְצָא מִמַּחֲלִיק לָשׁוֹן. מוֹכִיחַ אָדָם, זֶה מֹשֶׁה שֶׁהוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל לד לא) וְאַתֶּן צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם. אַחֲרֵי, אַחַר שֶׁהוֹכִיחָן הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. וּמִמְּנִי שֶׁהוֹכִיחָן, חֵן יִמְצָא, שֶׁנֶּאֱמַר בְּמֹשֶׁה (שמות לג יב) וְגַם מָצָאתָ חֵן בְּעֵינָי. מִמַּחֲלִיק לָשׁוֹן, זֶה בִּלְעָם שֶׁדִּיבֵּר לָהֶם חֲלָקְלָקוֹת וְאָמַר (במדבר כד ה) מַה טֹּבוּ אָהָלֶיךָ יַעֲקֹב. מָשָׁל דְּמֹשֶׁה וּדְבִלְעָם לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְבֶן מֶלֶךְ שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁנֵי שָׂרִים, אֶחָד אוֹהֲבוֹ וְאֶחָד שׂוֹנְאוֹ, הָאוֹהֵב אוֹמֵר לוֹ, בְּנִי הִזָּהֵר שֶׁלֹּא תַּעֲשֶׂה עֲבֵירָה שֶׁאָבִיךָ מֶלֶךְ וְדַיָּין וְאִם יִשְׁמַע לֹא יְחוּס עָלֶיךָ אֶלָּא יַהַרְגֶךָּ, וְהַשּׂוֹנֵא אוֹמֵר, עֲשֵׂה כָּל תַּאֲוַת לִבְּךָ כִּי הַמֶּלֶךְ אָבִיךָ וְאִינְךָ יָרֵא מִשּׁוּם דָּבָר. כָּךְ מֹשֶׁה הָאוֹהֵב אָמַר לְיִשְׂרָאֵל (להלן יא טז) הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וּכְתִיב (שם פסוק יז) וְחָרָה אַף ה' בָּכֶם וגו', אֲבָל בִּלְעָם הַשּׂוֹנֵא אָמַר לָהֶם מַה טֹּבוּ אָהָלֶיךָ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל וגו', וַעֲשׂוּ כָּל תַּאֲוַת לִבְּכֶם, כִּי לְאוּמּוֹת עוֹשֶׂה כָּל הָרָעָה שֶׁגָּזַר עֲלֵיהֶם שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כג יט) לֹא אִישׁ אֵל וִיכַזֵּב, אֲבָל בָּכֶם שֶׁאַתֶּם בָּנָיו אִם גָּזַר רָעָה הַהוּא אָמַר וְלֹא יַעֲשֶׂה וְדִבֶּר וְלֹא יְקִימֶנָּה (שם). וַעֲלֵיהֶם אָמַר שְׁלֹמֹה (משלי כז ו) נֶאֱמָנִים פִּצְעֵי אוֹהֵב וְנַעְתָּרוֹת נְשִׁיקוֹת שׂוֹנֵא (תנחומא ישן הוספה ב). וְגַם עַל מֹשֶׁה נֶאֱמַר (משלי כד כה) וְלַמּוֹכִיחִים יִנְעַם וַעֲלֵיהֶם תָּבוֹא בִּרְכַּת טוֹב, 'וְעָלְיו' לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא 'וַעֲלֵיהֶם', וְעַל הַמּוֹכִיחַ וְעַל הַמִּתּוֹכֵחַ (ילקוט רמז תשעג):

בֵּין פָּארָן וּבֵין תֹּפֶל וְלָבָן. דִּבְרִים שֶׁל תִּיפְלוּת שֶׁהוֹצִיאוּ עַל הַמָּן שֶׁהָיָה לָבָן (דר"ל ט). וּמָה הָיוּ אוֹמְרִים, וְכִי יֵשׁ טוֹחֵן וְאֵינוֹ פּוֹלֵט שֶׁאוֹכְלִין הַמָּן וְנִבְלָע בָּאֵיבָרִים (מדרש תהלים עח ג־ד; תורה ב

וּמִצַּד **מַעֲלָה** זוּ שֶׁבְּ"אֵיכָה יָשְׁבָה בָּדָד", שֶׁאֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתְעָרְבִים עִם הָאוּמּוֹת, נִזְכֶּה שֶׁ**יִּתְגַּלֶּה** "כְּבוֹדָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל" בְּגָלוּי, בְּבִנְיַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁגַּם הוּא נִרְמָז בְּפָסוּק זֶה, שֶׁיִּבָּנֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ וּבְעֶגְלָא דִיתָן.

(ב) אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב דֶּרֶךְ הַר־שֵׂעִיר עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ:

ב מַהֲלַךְ חַד עֲשַׂר יוֹמִין מֵחֹרֵב אֹרַח טוּרָא דְשֵׂעִיר עַד רְקַם גֵּיאָה:

רש"י ◂ **אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב** • אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: רְאוּ מַה שְׁגִּרְמְתֶם: אֵין לָכֶם דֶּרֶךְ קְצָרָה מִחֹרֵב לְקָדֵשׁ בַּרְנֵעַ כְּדֶרֶךְ הַר שֵׂעִיר, וְאַף הוּא מַהֲלַךְ י"א יוֹם, וְאַתֶּם הֲלַכְתֶּם אוֹתוֹ בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים, שֶׁחָרֵי בְּעֶשְׂרִים בְּאִיָּר נָסְעוּ מֵחֹרֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר י יא): "וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ וְגוֹ'", (תענית כט) וּבְכ"ט בְּסִיוָן שָׁלְחוּ אֶת הַמְרַגְּלִים מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ. צֵא מֵהֶם שְׁלֹשִׁים יוֹם שֶׁעָשׂוּ בְּקִבְרוֹת הַתַּאֲוָה, שֶׁאָכְלוּ הַבָּשָׂר חֹדֶשׁ יָמִים, וְשִׁבְעָה יָמִים שֶׁעָשׂוּ בַּחֲצֵרוֹת לְהִסָּגֵר שָׁם מְרִיָם, נִמְצָא, בְּג' יָמִים הָלְכוּ כָּל אוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ, וְכָל־כָּךְ הָיְתָה שְׁכִינָה מִתְלַבָּטֶת בִּשְׁבִילְכֶם לְמַהֵר בִּיאַתְכֶם לָאָרֶץ, וּבִשְׁבִיל שֶׁקִּלְקַלְתֶּם הֵסֵב אֶתְכֶם סְבִיבוֹת הַר שֵׂעִיר אַרְבָּעִים שָׁנָה.

(ג) וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעַשְׁתֵּי־עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֲלֵהֶם:

ג וַהֲוָה בְּאַרְבְּעִין שְׁנִין בְּחַד עֲשַׂר יַרְחָא בְּחַד לְיַרְחָא מַלִּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל דִּי פַקִּיד יְיָ יָתֵהּ לְוָתְהוֹן:

רש"י ◂ **וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעַשְׁתֵּי־עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ** • מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הוֹכִיחָן אֶלָּא סָמוּךְ לְמִיתָה. מִמִּי לָמַד? מִיַּעֲקֹב, שֶׁלֹּא הוֹכִיחַ אֶת בָּנָיו אֶלָּא סָמוּךְ לְמִיתָה, אָמַר: רְאוּבֵן בְּנִי, אֲנִי אוֹמֵר לְךָ, מִפְּנֵי מַה לֹּא הוֹכַחְתִּיךָ כָּל הַשָּׁנִים הַלָּלוּ? כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּגִּיחֵנִי וְתֵלֵךְ וְתִדְבַּק בְּעֵשָׂו אָחִי. וּמִפְּנֵי אַרְבָּעָה דְּבָרִים אֵין מוֹכִיחִין אֶת הָאָדָם אֶלָּא סָמוּךְ לְמִיתָה: כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵהָא מוֹכִיחוֹ וְחוֹזֵר וּמוֹכִיחוֹ, וְשֶׁלֹּא יֵהָא חֲבֵרוֹ רוֹאֵהוּ וּמִתְבַּיֵּשׁ מִמֶּנּוּ וְכוּ' כִּדְאִיתָא בַּ־סִּפְרִי'. וְכֵן יְהוֹשֻׁעַ לֹא הוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל אֶלָּא סָמוּךְ לַמִּיתָה. וְכֵן שְׁמוּאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (ש"א יב): "הִנְנִי, עֲנוּ בִי!". וְכֵן דָּוִד אֶת שְׁלֹמֹה בְּנוֹ (מ"א ב).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (התוועדויות תשמ"ז חלק ד עמוד 176 – מתוך 'לקראת שבת')

גֶּדֶר הַתּוֹכָחָה שֶׁבְּסִמִיכוּת לַמִּיתָה

וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעַשְׁתֵּי־עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גו'

מְלַמֵּד שֶׁלֹּא הוֹכִיחָן אֶלָּא סָמוּךְ לַמִּיתָה (א, ג. ובפירוש רש"י) לְכְאוֹרָה צָרִיךְ־עִיּוּן, שֶׁהֲרֵי מֵאָז שֶׁהוֹצִיא מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, מָצִינוּ פְּעָמִים רַבּוֹת שֶׁנָּתַן לָהֶם דִּבְרֵי תּוֹכָחָה, וּמַהוּ שֶׁכָּתַב רַשׁ"י שֶׁ"לֹא הוֹכִיחָן אֶלָּא סָמוּךְ לַמִּיתָה"?

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּנִשְׁתַּנּוּ דִּבְרֵי הַתּוֹכָחָה שֶׁבְּפָרָשָׁתֵנוּ מִמַּה שֶׁהוֹכִיחָם מֹשֶׁה לִפְנֵי כֵן.

דְּהִנֵּה, בְּכָל הַפְּעָמִים שֶׁהוֹכִיחָם לִפְנֵי־זֶה, הָיָה זֶה בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה, וְלָכֵן לֹא הָיְתָה זוֹ תּוֹכָחָה גְּרִידָא, כִּי־אִם גַּם עַל־מְנָת לְאַפְרוֹשֵׁי מֵאִסּוּרָא וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בַּנְּדוֹן־דִּידַן, שֶׁהָיְתָה הַתּוֹכָחָה עַל כָּל הַמְאֹרָעוֹת הָרַבִּים שֶׁאֵרְעוּ בַּמִּדְבָּר, וְלֹא עַל חֵטְא שֶׁחָטְאוּ בּוֹ עַכְשָׁו, וּבִפְרָט שֶׁהַדְּבָרִים נֶאֱמְרוּ לֹא לַחוֹטְאִים עַצְמָם כִּי־אִם בִּפְנֵי בְּנֵיהֶם.

וְאִם־כֵּן הָיוּ הַדְּבָרִים דִּבְרֵי תּוֹכָחָה בִּלְבַד, וְעַל־זֶה כָּתַב רַשׁ"י שֶׁ"לֹא הוֹכִיחָן אֶלָּא סָמוּךְ לַמִּיתָה".

(ד) אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ אֶת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן וְאֶת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן אֲשֶׁר־יוֹשֵׁב בְּעַשְׁתָּרֹת בְּאֶדְרֶעִי:

ד בְּתַר דִּמְחָא יָת סִיחוֹן מַלְכָּא דֶּאֱמֹרָאָה דְּיָתֵב בְּחֶשְׁבּוֹן וְיָת עוֹג מַלְכָּא דְּמַתְנָן דְּיָתֵב בְּעַשְׁתָּרֹת בְּאֶדְרֶעִי:

רש"י ◂ **אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ** • אָמַר מֹשֶׁה: 'אִם אֲנִי מוֹכִיחָם קֹדֶם שֶׁיְּנָסְעוּ לְקַצַּת הָאָרֶץ, יֹאמְרוּ: מַה לָּזֶה עָלֵינוּ? מַה הֵיטִיב לָנוּ? אֵינוֹ בָּא אֶלָּא לְקַנְתֵּר וְלִמְצֹא עִלָּה, שֶׁאֵין בּוֹ כֹּחַ לְהַכְנִיסֵנוּ לָאָרֶץ'. לְפִיכָךְ הִמְתִּין עַד שֶׁהִפִּיל סִיחוֹן וְעוֹג לְפָנֵיהֶם וְהוֹרִישָׁם אֶת אַרְצָם, וְאַחַר־כָּךְ הוֹכִיחָן. **סִיחֹן וְגוֹ' אֲשֶׁר יוֹשֵׁב וְגוֹ'** • (ספרי) אִלּוּ לֹא הָיָה סִיחוֹן קָשֶׁה וְהָיָה שָׁרוּי בְּחֶשְׁבּוֹן, הָיָה קָשֶׁה, שֶׁהַמְּדִינָה קָשָׁה. וְאִלּוּ הָיְתָה עִיר אַחֶרֶת

וְסִיחוֹן שָׁרוּי בְּתוֹכָהּ הָיְתָה קָשָׁה, שֶׁהַמֶּלֶךְ קָשֶׁה, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה שֶׁהַמֶּלֶךְ קָשֶׁה וְהַמְּדִינָה קָשָׁה. **אֲשֶׁר־יוֹשֵׁב בְּעַשְׁתָּרֹת** • הַמֶּלֶךְ קָשֶׁה וְהַמְּדִינָה קָשָׁה. **עַשְׁתָּרֹת** • הוּא לְשׁוֹן צוּקִין וְקֻשִׁי, כְּמוֹ: "עַשְׁתְּרוֹת קַרְנָיִם", וְעַשְׁתְּרוֹת זֶה הוּא עַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם, שֶׁהָיוּ שָׁם רְפָאִים שֶׁהִכָּה אַמְרָפֶל, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יד): "וַיַּכּוּ אֶת רְפָאִים בְּעַשְׁתְּרֹת קַרְנָיִם", וְעוֹג נִמְלַט מֵהֶם, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר (שם יג): "וַיָּבֹא הַפָּלִיט", וְאוֹמֵר (לקמן ג): "כִּי רַק עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׁאַר מִיֶּתֶר הָרְפָאִים". **בְּאֶדְרֶעִי** • שֵׁם הַמַּלְכוּת (צ"ל מקום המלחמה. הגר"א).

(ה) בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר:

ה בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא בְּאַרְעָא דְמוֹאָב שָׁרִי מֹשֶׁה פָּרֵשׁ יָת אוּלְפַן אוֹרַיְתָא הָדָא לְמֵימָר:

רש"י◄ **הוֹאִיל** • הִתְחִיל, כְּמוֹ (בראשית יח): "הִנֵּה נָא הוֹאַלְתִּי". **בֵּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה** • בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן פֵּרְשָׁהּ לָהֶם.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ג עמ' 862)

הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר בִּשְׁבְעִים לָשׁוֹן פֵּרְשָׁהּ לָהֶם (רש"י) יֵשׁ לִשְׁאוֹל, מַדּוּעַ הָיָה צָרֵךְ בְּתַרְגּוּם הַתּוֹרָה, וַהֲרֵי כָּל יִשְׂרָאֵל דִּבְּרוּ אָז לְשׁוֹן קֹדֶשׁ? וַאֲפִלּוּ אִם הָיָה בָּזֶה צֹרֶךְ, לָמָּה הָיָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עַצְמוֹ צָרִיךְ לְהִתְעַסֵּק בְּתַרְגּוּם זֶה? וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה לִפְנֵי חֵטְא דּוֹר הַפְּלָגָה דִּבְּרוּ כֻּלָּם שָׂפָה אַחַת, לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְהַחֵטְא גָּרַם פֵּרוּד בָּעוֹלָם, שִׁבְעִים לְשׁוֹן, כַּאֲשֶׁר אִישׁ אֵינוֹ מֵבִין אֶת שִׂפַת רֵעֵהוּ. מוּבָן אִם כֵּן, שֶׁתַּרְגּוּם הַתּוֹרָה מִלְּשׁוֹן קֹדֶשׁ לְשִׁבְעִים לְשׁוֹן, מַשְׁמָעוּתוֹ – הַמְשָׁכַת אַחְדוּת גַּם בְּמָקוֹם הַפֵּרוּד. וְזֶה הָיָה מְכָרָח לְהֵעָשׂוֹת עַל יְדֵי מֹשֶׁה דַּוְקָא, כִּי רַק ה'גְּבוֹהַּ גְּבוֹהַּ בְּיוֹתֵר' יָכוֹל לָרֶדֶת עַד 'לְמַטָּה מִטָּה בְּיוֹתֵר'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך כד עמוד 1 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

גֹּדֶל הַקֹּשִׁי שֶׁבְּתַרְגּוּם הַתּוֹרָה

הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר:

בִּשְׁבְעִים לָשׁוֹן פֵּרְשָׁהּ לָהֶם (א, ה. ובפירוש רש"י)

אִיתָא בְּמַסֶּכֶת סוֹפְרִים (פרק א הלכה ז): מַעֲשֶׂה בַּחֲמִשָּׁה זְקֵנִים שֶׁכָּתְבוּ לְתַלְמֵי הַמֶּלֶךְ אֶת הַתּוֹרָה יְוָנִית, וְהָיָה אוֹתוֹ הַיּוֹם קָשֶׁה לְיִשְׂרָאֵל, כַּיּוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ הָעֵגֶל, שֶׁלֹּא הָיְתָה הַתּוֹרָה יְכוֹלָה לְהִתְתַּרְגֵּם כָּל צָרְכָּהּ.

וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהַּ, הֲרֵי הַתּוֹרָה כְּבָר נִתַּרְגְּמָה וְנִתְפָּרְשָׁה בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, וְאִם־כֵּן מַדּוּעַ תַּרְגּוּם הַתּוֹרָה לַ"יּוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ הָעֵגֶל"? וּבְיוֹתֵר תָּמוּהַּ הַטַּעַם "שֶׁלֹּא הָיְתָה הַתּוֹרָה יְכוֹלָה לְהִתְתַּרְגֵּם כָּל צָרְכָּהּ" אַחֲרֵי שֶׁכְּבָר נִתַּרְגְּמָה וְנִתְפָּרְשָׁה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה, שֶׁדִּיְּקוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל וְכָתְבוּ שֶׁאוֹתוֹ הַיּוֹם הָיָה כְּ"יּוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ הָעֵגֶל" וְלֹא כָּתְבוּ כְּ"חֵטְא הָעֵגֶל" וְכֵיוָן בָּזֶה. כִּי יוֹם שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ הָעֵגֶל, לֹא הָיָה קָשֶׁה מִצַּד־עַצְמוֹ, שֶׁהֲרֵי אַהֲרֹן אָמַר "חַג לַה' מָחָר" (תשא לב, ה), כִּי "בְּטוּחַ הָיָה שֶׁיָּבוֹא מֹשֶׁה וְיַעֲבְדוּ אֶת הַמָּקוֹם" (פירוש רש"י שם), וְרַק שֶׁלְּפִעַל בַּיּוֹם שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה הִשְׁכִּימוּ (תשא לב, ו) וְחָטְאוּ לִפְנֵי שֶׁבָּא מֹשֶׁה, וְנִמְצָא שֶׁיּוֹם עֲשִׂיַּת הָעֵגֶל לֹא הָיָה "קָשֶׁה" מִצַּד־עַצְמוֹ, וְרַק שֶׁגָּרַם לְחֵטְא הָעֵגֶל לְאַחֲרֵי־זֶה.

וּכְמוֹ כֵן תַּרְגּוּם הַתּוֹרָה אֵינוֹ "קָשֶׁה" מִצַּד־עַצְמוֹ, וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ שֶׁמֹּשֶׁה תִּרְגֵּם אֶת הַתּוֹרָה, אֶלָּא שֶׁיָּכוֹל לִגְרֹם לְעִנְיָן שְׁלִילִי, שֶׁיִּטְעוּ בַּהֲבָנַת הַתַּרְגּוּם, וּכְמוֹ שֶׁמָּצִינוּ (מסכת סופרים שם) שֶׁ"י"ג דְּבָרִים שִׁנּוּ בָּהּ", כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְעֶה תַּלְמִי בַּהֲבָנַת הַתַּרְגּוּם. וְנִמְצָא שֶׁגַּם תַּרְגּוּם הַתּוֹרָה אֵינוֹ "קָשֶׁה" מִצַּד־עַצְמוֹ אֶלָּא שֶׁיָּכוֹל לָבוֹא מִזֶּה עִנְיָן שְׁלִילִי. וְקַל־לְהָבִין.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך לו עמוד 38 – מתוך 'לקראת שבת')

הַצָּרֵךְ בְּפֵרוּשׁ הַתּוֹרָה בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן

וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה . . הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר:

בִּשְׁבְעִים לָשׁוֹן פֵּרְשָׁהּ לָהֶם (דברים א, ג־ה. ובפירוש רש"י)

לִכְאוֹרָה הַדָּבָר צָרִיךְ־עִיּוּן, לְשֶׁם מָה הָצְרַךְ מֹשֶׁה לְפָרֵשׁ אֶת הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן?

יֵשׁ שֶׁכָּתְבוּ שֶׁ"מִפְּנֵי שֶׁרָאָה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם שֶׁיִּשְׂרָאֵל יִגְלוּ לְבֵין שִׁבְעִים אֻמּוֹת, לְפִיכָךְ בֵּאֵר אוֹתָהּ בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן, שֶׁבְּאֵיזֶה מָקוֹם שֶׁיִּשְׂרָאֵל יָבוֹאוּ, יִלְמְדוּ בְּאוֹתוֹ לָשׁוֹן" (הובא באמרי שפר לפירוש רש"י תבא כז, ח).

בִּלְשׁוֹנוֹת אֲחֵרִים.
וְלָכֵן הָיָה צוֹרֶךְ בִּפְעָלָה מְיֻחֶדֶת בְּחִדּוּשׁ קְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה גַּם בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן (וְנַפְקָא־מִינַּהּ לַהֲלָכָה בָּזֶה – הָאִסּוּר לְדַבֵּר דִּבְרֵי תּוֹרָה בִּשְׁאָר לָשׁוֹן כְּשֶׁהוּא עֵרוֹם; חִיּוּב בִּרְכַּת הַתּוֹרָה כְּשֶׁמְּדַבֵּר בִּשְׁאָר לָשׁוֹן. וְעוֹד).

וְכֵיוָן שֶׁנִּתְּינַת הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל הָיְתָה עַל־יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, הֲרֵי גַּם פְּעֻלַּת עִנְיָן זֶה, דְּחָלוֹת קְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה עַל הַ'שִּׁבְעִים לְשׁוֹן', הָיְתָה עַל־יְדֵי שֶׁפֵּרֵשׁ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בְּעַצְמוֹ אֶת הַתּוֹרָה לְשִׁבְעִים לְשׁוֹן בִּפְנֵי כָּל יִשְׂרָאֵל.

(ו) יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּחֹרֵב לֵאמֹר רַב־לָכֶם שֶׁבֶת בָּהָר הַזֶּה:

ו יְיָ אֱלָהָנָא מַלִּיל עִמָּנָא בְּחוֹרֵב לְמֵימָר סַגִּי לְכוֹן דִּיתֵתְבְּתוּן בְּטוּרָא הָדֵין:

רס"ו ◂ **רַב לָכֶם שֶׁבֶת** • כִּפְשׁוּטוֹ, וְיֵשׁ מִדְּרָשֵׁי אַגָּדָה: הַרְבֵּה גְּדֻלָּה לָכֶם וְשָׂכָר עַל יְשִׁיבַתְכֶם בָּהָר הַזֶּה:

עֲשִׂיתֶם מִשְׁכָּן, מְנוֹרָה וְכֵלִים, קִבַּלְתֶּם תּוֹרָה, מִנִּיתֶם לָכֶם סַנְהֶדְרִין, שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כד עמ' 18)

רַב לָכֶם שֶׁבֶת בָּהָר הַזֶּה (א, ו) עַל הַפָּסוּק רַב לָכֶם בְּנֵי לֵוִי (קרח טז, ג) פֵּרֵשׁ רש"י: הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדַּאי לְקַחְתֶּם לְעַצְמְכֶם גְּדֻלָּה. וְאַף כָּאן – יְשִׁבְתֶּם כְּבָר בָּהָר הַזֶּה הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדַּאי. יֵשׁ כָּאן הוֹרָאָה כְּלָלִית בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ: אִם הוּא 'יוֹשֵׁב' בְּמָקוֹם אֶחָד, אִם הוּא נִשְׁאָר בְּאוֹתָהּ דַּרְגָּה בַּעֲבוֹדַת ה' וְאֵינוֹ מִתְקַדֵּם הָלְאָה, הֲנֵה אַף שֶׁהִיא דַּרְגָּה טוֹבָה וְנַעֲלִית - הֲרֵי זֶה 'הַרְבֵּה יוֹתֵר מִדַּאי'. עָלָיו לִהְיוֹת 'מְהַלֵּךְ', תָּמִיד עָלָיו לִשְׁאֹף וְלָלֶכֶת מַחַיִל אֶל חָיִל, בִּבְחִינַת מַעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ.

(ז) פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם וּבֹאוּ הַר הָאֱמֹרִי וְאֶל־כָּל־שְׁכֵנָיו בָּעֲרָבָה בָהָר וּבַשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב וּבְחוֹף הַיָּם אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַלְּבָנוֹן עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פְּרָת:

ז אִתְפְּנוּ וְטוּלוּ לְכוֹן וְעוּלוּ לְטוּרָא דֶּאֱמֹרָאָה וּלְכָל מָגִירוֹהִי בְּמֵישְׁרַיָּא בְּטוּרָא וּבְשָׁפְלָתָא וּבְדָרוֹמָא וּבְסַפַּר יַמָּא אַרְעָא דְּכְנַעֲנָאָה וְלִבְנָן עַד נַהֲרָא רַבָּא נַהֲרָא פְּרָת:

רס"ו ◂ **פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם** • זוֹ דֶּרֶךְ עֲרַד וְחָרְמָה. **וּבֹאוּ הַר הָאֱמֹרִי** • כְּמַשְׁמָעוֹ. **וְאֶל־כָּל־שְׁכֵנָיו** • עַמּוֹן וּמוֹאָב וְהַר שֵׂעִיר. **בָּעֲרָבָה** • זֶה מִישׁוֹר שֶׁל יַעַר. **בָּהָר** • זֶה הַר הַמֶּלֶךְ. **וּבַשְּׁפֵלָה** • זוֹ שְׁפֵלַת דָּרוֹם. **וּבַנֶּגֶב וּבְחוֹף הַיָּם** • אַשְׁקְלוֹן וְעַזָּה וְקֵסָרִי וְכוּ',

כִּדְאִיתָא בַּ'סִּפְרֵי'. **עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל** • מִפְּנֵי שֶׁנִּזְכָּר עִם אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, קוֹרְאוֹ גָּדוֹל, מְשַׁל הֶדְיוֹט אוֹמֵר: 'עֶבֶד מֶלֶךְ, מֶלֶךְ', 'הִדָּבֵק לְשַׁחֲוָר וְיִשְׁתַּחֲוֵי לְךָ', (שבועות מז) 'קָרֵב לְגַבֵּי דְּהִינָא וְאַדְּהַן'.

(ח) רְאֵה נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם אֶת־הָאָרֶץ בֹּאוּ וּרְשׁוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם וּלְזַרְעָם אַחֲרֵיהֶם:

ח חֲזִי דִּיהָבִית קֳדָמֵיכוֹן יָת אַרְעָא עוּלוּ וְאַחְסִינוּ יָת אַרְעָא דִּי קַיֵּם יְיָ לַאֲבָהָתְכוֹן לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לְמִתַּן לְהוֹן וְלִבְנֵיהוֹן בַּתְרֵיהוֹן:

רס"ו ◂ **רְאֵה נָתַתִּי** • **בְּעֵינֵיכֶם** אַתֶּם רוֹאִים, אֵינִי אוֹמֵר לָכֶם מֵאוֹמֶד וּמִשְׁמוּעָה. **בֹּאוּ וּרְשׁוּ** • אֵין מְעַרְעֵר בַּדָּבָר, וְאֵינְכֶם צְרִיכִים לְמִלְחָמָה. אִלּוּ לֹא שָׁלְחוּ מְרַגְּלִים, לֹא הָיוּ צְרִיכִין לִכְלֵי זַיִן. **לַאֲבֹתֵיכֶם** • לָמָּה הִזְכִּיר שׁוּב לְאַבְרָהָם, לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב? אֶלָּא אַבְרָהָם כְּדַאי לְעַצְמוֹ, יִצְחָק כְּדַאי לְעַצְמוֹ, יַעֲקֹב כְּדַאי לְעַצְמוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (מהתוועדות שבת פרשת דברים ה'תשמ"ב)

מֵאַחַר שֶׁנִּמְצָאִים בְּמַעֲמָד וּמַצָּב שֶׁל "רְאֵה נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם אֶת הָאָרֶץ", "בְּעֵינֵיכֶם אַתֶּם רוֹאִים, אֵינִי אוֹמֵר לָכֶם מֵאוֹמֶד וּמִשְׁמוּעָה", וְיוֹדְעִים שֶׁהַקָּבָּ"ה אוֹמֵר "בֹּאוּ וּרְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ" - אֲזַי הוֹלְכִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתּוֹךְ בִּטָּחוֹן גָּמוּר בַּה', וּבְאֹפֶן שֶׁ"אֵין מְעַרְעֵר בַּדָּבָר", וְעַד שֶׁ"אֵינְכֶם צְרִיכִים לְמִלְחָמָה", כִּי "תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵמָתָה וָפַחַד".

וּבְקֶרוֹב מַמָּשׁ זוֹכִים לִשְׁלֵמוּת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִגְבוּלוֹתֶיהָ - "בָּעֲרָבָה בָהָר וּבַשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב וּבְחוֹף הַיָּם אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַלְּבָנוֹן עַד הַנָּהָר הַגָּדוֹל נְהַר פְּרָת", בִּבְיאַת מְשִׁיחֵי צִדְקֵנוּ, שֶׁאָז יְקַיֵּם הַיְעוּד "כִּי יַרְחִיב ה' אֱלוֹקֶיךָ אֶת גְּבוּלְךָ", כּוֹלֵל - אֶרֶץ קֵינִי קְנִיזִּי וְקַדְמוֹנִי, בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ מַמָּשׁ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לד עמ׳ 5)

רְאֵה נָתַתִּי. בְּעֵינֵיכֶם אַתֶּם רוֹאִים, אֵינִי אוֹמֵר לָכֶם מֵאֲמָד וּמִשְׁמוּעָה (א, ח)

לרש״י הקשה, בפסוקים הקודמים כְּבָר נֶאֱמַר שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יִירְשׁוּ אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לִגְבוּלוֹתֶיהָ, וּלְשֵׁם מַה אוֹמֵר בּוֹאוּ וּרְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ? לָכֵן מְפָרֵשׁ שֶׁהַכָּתוּב מְחַדֵּשׁ, שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יְכוֹלִים לִרְאוֹת בְּמוּחָשׁ שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כְּבָר נְתוּנָה לָהֶם, וְלֹא כְּפִי שֶׁהָיָה עַד עַכְשָׁו, שֶׁהַהַבְטָחָה הִיא בְּגֶדֶר אֲמָד וּשְׁמוּעָה. וְהֵיכָן רָאוּ דָּבָר זֶה? - בִּנְסִיעָה הַנְּסִית מֵהַר סִינַי לְקָדֵשׁ בַּרְנֵעַ, עָלֶיהָ מִסְפָּר בַּפְּסוּקִים הַקּוֹדְמִים, כַּאֲשֶׁר הָלְכוּ בִּשְׁלֹשָׁה יָמִים נְסִיעָה שֶׁל י״א יוֹם. בַּנְּפָלְאוֹת שֶׁרָאוּ בִּנְסִיעָה זוֹ, שֶׁבָּהּ בִּקֵּשׁ הַקָּבָ״ה לְהַבִיאָם לָאָרֶץ, רָאוּ בְּחוּשׁ שֶׁמְּצַד הַקָּבָ״ה נְתוּנָה לָהֶם כְּבָר הָאָרֶץ בְּפֹעַל.

(ט) וָאֹמַר אֲלֵכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר לֹא־אוּכַל לְבַדִּי שְׂאֵת אֶתְכֶם:

ט וַאֲמָרִית לְכוֹן בְּעִדָּנָא הַהִיא לְמֵימָר לֵית אֲנָא יָכִיל בִּלְחוֹדִי לְסוֹבָרָא יָתְכוֹן:

רש״י ◂ **וָאֹמַר אֲלֵכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר** • מַהוּ ׳לֵאמֹר׳? אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: ׳לֹא מֵעַצְמִי אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם, אֶלָּא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא׳. **לֹא־אוּכַל לְבַדִּי וְגוֹ׳** • אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא הָיָה מֹשֶׁה יָכֹל לָדוּן אֶת יִשְׂרָאֵל? אָדָם שֶׁהוֹצִיאָם מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָהֶם אֶת הַיָּם, וְהוֹרִיד אֶת הַמָּן וְהִגִּיז אֶת הַשְּׂלָו, לֹא הָיָה יָכוֹל לְדוּנָם? אֶלָּא כָּךְ אָמַר לָהֶם: ״ה׳ אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם״, הַגְדֵּיל וְהֵרִים אֶתְכֶם עַל דַּיָּנֵיכֶם, נָטַל אֶת הָעֹנֶשׁ מִכֶּם וּנְתָנוֹ עַל הַדַּיָּן. וְכֵן אָמַר שְׁלֹמֹה (מלכים א

ג: ״כִּי מִי יוּכַל לִשְׁפֹּט אֶת עַמְּךָ הַכָּבֵד הַזֶּה״? אֶפְשָׁר מִי שֶׁכָּתוּב בּוֹ (שם ד): ״וַיַּחְכֵּם מִכָּל הָאָדָם״, אוֹמֵר: ״מִי יוּכַל לִשְׁפֹּט וְגוֹ׳״? אֶלָּא כָּךְ אָמַר שְׁלֹמֹה: אֵין דַּיָּנֵי אֻמָּה זוֹ כְּדַיָּנֵי שְׁאָר הָאֻמּוֹת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, שֶׁאִם דָּן וְהוֹרֵג וּמַכֶּה וְחוֹנֵק וּמַשֶּׁה אֶת דִּינוֹ וְגוֹזֵל, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם, אֲנִי אִם חַיַּבְתִּי מָמוֹן שֶׁלֹּא כַּדִּין, נְפָשׁוֹת אֲנִי נִתְבָּע, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כב): ״וְקָבַע אֶת־קֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ״.

(י) יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב:

י יְיָ אֱלָהֲכוֹן אַסְגִּי יָתְכוֹן וְהָא אִיתֵיכוֹן יוֹמָא דֵּין כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא לְמִסְגֵּי:

רש״י ◂ **וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם** • וְכִי כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם הָיוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם, וַהֲלֹא לֹא הָיוּ אֶלָּא שִׁשִּׁים רִבּוֹא, מַהוּ ״וְהִנְּכֶם הַיּוֹם״? הִנְּכֶם מְשׁוּלִים בַּיּוֹם, קַיָּמִים לְעוֹלָם כַּחַמָּה וְכַלְּבָנָה וְכַכּוֹכָבִים.

(יא) יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם:

יא יְיָ אֱלָהָא דַּאֲבָהָתְכוֹן יוֹסֵף עֲלֵיכוֹן כְּוָתְכוֹן אַלַף זִמְנִין וִיבָרֵךְ יָתְכוֹן כְּמָא דִי מַלִּיל לְכוֹן:

רש״י ◂ **יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם אֶלֶף פְּעָמִים** • מַהוּ שׁוּב: ״וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם״? אֶלָּא אָמְרוּ לוֹ: ׳מֹשֶׁה, אַתָּה נוֹתֵן קְצָבָה לִבְרָכָתֵינוּ? כְּבָר הִבְטִיחַ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת אַבְרָהָם (בראשית יג): ״אֲשֶׁר אִם יוּכַל אִישׁ לִמְנוֹת וְגוֹ׳!״ אָמַר לָהֶם: ׳זוֹ, מִשֶּׁלִּי הִיא! אֲבָל הוּא יְבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם׳.

◆ יום שני ד׳ מנחם־אב ◆

(יב) אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי טָרְחֲכֶם וּמַשַּׂאֲכֶם וְרִיבְכֶם:

יב אֶכְדֵּין אֵסוֹבַר בִּלְחוֹדִי טָרְחֲכוֹן וְעִסְקֵיכוֹן וְדִינְכוֹן:

רש״י ◂ **אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי** • אִם אֹמַר לְקַבֵּל שָׂכָר לֹא אוּכַל, זוֹ הִיא שֶׁאָמַרְתִּי (סִפְרִים אֶחָרִים: שֶׁאָמַרְנוּ) לָכֶם, לֹא מֵעַצְמִי אֲנִי אוֹמֵר לָכֶם, אֶלָּא מִפִּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. **טָרְחֲכֶם** • מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל טַרְחָנִין: הָיָה אֶחָד מֵהֶם רוֹאֶה אֶת בַּעַל דִּינוֹ נוֹצֵחַ בַּדִּין, אוֹמֵר: ״יֵשׁ לִי עֵדִים לְהָבִיא, יֵשׁ לִי רְאָיוֹת לְהָבִיא! מוֹסִיף אֲנִי עֲלֵיכֶם דַּיָּנִין׳. **וּמַשַּׂאֲכֶם** • מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ רוֹגְנִים (סנהדרין

צט) אֶפִּיקוֹרְסִין: הַקְּדִים מֹשֶׁה לָצֵאת, אָמְרוּ: ׳מָה רָאָה בֶּן עַמְרָם לָצֵאת, שֶׁמָּא אֵינוֹ שָׁפוּי בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ׳. אַחַר לָצֵאת, אָמְרוּ: ׳מָה רָאָה בֶּן עַמְרָם שֶׁלֹּא לָצֵאת, מָה אַתֶּם סְבוּרִים, יוֹשֵׁב וְיוֹעֵץ עֲלֵיכֶם עֵצוֹת רָעוֹת וְחוֹשֵׁב עֲלֵיכֶם מַחֲשָׁבוֹת׳! (סִפְרִים אֶחָרִים: מְצוֹת וְחֶשְׁבּוֹנוֹת). **וְרִיבְכֶם** • מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ רוֹגְנִים.

(יג) **הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבֹנִים וִידֻעִים לְשִׁבְטֵיכֶם וַאֲשִׂימֵם בְּרָאשֵׁיכֶם:**

יג הָבוּ לְכוֹן גֻּבְרִין חַכִּימִין וְסוֹכְלְתָנוּן וּמַדְּעָן לְשִׁבְטֵיכוֹן וְאֶמַנִּנּוּן רֵישִׁין עֲלֵיכוֹן׃

רש״י ◂ **הָבוּ לָכֶם** • הַזְמִינוּ עַצְמְכֶם לַדָּבָר. **אֲנָשִׁים** • וְכִי תַּעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ נָשִׁים, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״אֲנָשִׁים״? צַדִּיקִים. **חֲכָמִים** • כְּסוּפִים. **וּנְבֹנִים** • מְבִינִים דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר. זוֹ הִיא שֶׁשָּׁאַל אַרְיוֹס אֶת רַבִּי יוֹסֵי: ׳מַה בֵּין חֲכָמִים לִנְבוֹנִים׳? חָכָם, דּוֹמֶה לְשֶׁלְחָנִי עָשִׁיר, כְּשֶׁמְּבִיאִין לוֹ דִּינָרִין לִרְאוֹת, רוֹאֶה; וּכְשֶׁאֵין מְבִיאִין לוֹ, יוֹשֵׁב וְתוֹהֶה. נָבוֹן, דּוֹמֶה לְשֶׁלְחָנִי תַּגָּר, כְּשֶׁמְּבִיאִין לוֹ מָעוֹת לִרְאוֹת, רוֹאֶה; וּכְשֶׁאֵין מְבִיאִין לוֹ, הוּא מְחַזֵּר וּמֵבִיא מִשֶּׁלּוֹ. **וִידֻעִים לְשִׁבְטֵיכֶם** • שֶׁהֵם נִכָּרִים לָכֶם, שֶׁאִם בָּא לְפָנַי מְעַטֵּף בְּטַלִּיתוֹ, אֵינִי יוֹדֵעַ מִי הוּא וּמֵאֵיזֶה שֵׁבֶט הוּא וְאִם הָגוּן הוּא, אֲבָל אַתֶּם מַכִּירִין בּוֹ, שֶׁאַתֶּם גִּדַּלְתֶּם אוֹתוֹ, לְכָךְ נֶאֱמַר: ״וִידֻעִים לְשִׁבְטֵיכֶם״. **בְּרָאשֵׁיכֶם** • רָאשִׁים וּמְכֻבָּדִים עֲלֵיכֶם, שֶׁתִּהְיוּ נוֹהֲגִין בָּהֶם כָּבוֹד וְיִרְאָה. **וַאֲשִׂימֵם** • חָסֵר יו״ד (שם) לְמַד שֶׁאַשְׁמוּתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל תְּלוּיוֹת בְּרָאשֵׁי דַיָּנֵיהֶם, שֶׁהָיָה לָהֶם לְמְחוֹת וּלְכַוֵּן אוֹתָם לַדֶּרֶךְ הַיְשָׁרָה.

(יד) **וַתַּעֲנוּ אֹתִי וַתֹּאמְרוּ טוֹב־הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת:**

יד וַאֲתֶבְתּוּן יָתִי וַאֲמַרְתּוּן תַּקִּין פִּתְגָמָא דִּי מַלֶּלְתָּא לְמֶעְבַּד׃

רש״י ◂ **וַתַּעֲנוּ אֹתִי וְגוֹ׳** • חָלַטְתֶּם אֶת הַדָּבָר לַהֲנָאַתְכֶם, הָיָה לָכֶם לְהָשִׁיב: ׳מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, מִמִּי נֶאֱה לִלְמֹד, מִמְּךָ אוֹ מִתַּלְמִידְךָ, (ספרי) לֹא מִמְּךָ, שֶׁנִּצְטַעַרְתָּ עָלֶיהָ׳? אֶלָּא יָדַעְתִּי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם שֶׁהֲיִיתֶם אוֹמְרִים: ׳עַכְשָׁו יִתְמַנּוּ עָלֵינוּ דַּיָּנִין הַרְבֵּה, אִם אֵין מַכִּירִנוּ, אָנוּ מְבִיאִין לוֹ הוֹרוֹן וְהוּא נוֹשֵׂא לָנוּ פָּנִים׳. **לַעֲשׂוֹת** • אִם הָיִיתִי מִתְעַצֵּל, אַתֶּם אוֹמְרִים: ׳עֲשֵׂה מְהֵרָה׳.

(טו) **וָאֶקַּח אֶת־רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וִידֻעִים וָאֶתֵּן אוֹתָם רָאשִׁים עֲלֵיכֶם שָׂרֵי אֲלָפִים וְשָׂרֵי מֵאוֹת וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת וְשֹׁטְרִים לְשִׁבְטֵיכֶם:**

טו וּדְבָרִית יָת רֵישֵׁי שִׁבְטֵיכוֹן גֻּבְרִין חַכִּימִין וּמַדְּעָן וּמַגְּתִי יָתְהוֹן רֵישִׁין עֲלֵיכוֹן רַבָּנֵי אַלְפִין וְרַבָּנֵי מְאָתָא וְרַבָּנֵי חַמְשִׁין וְרַבָּנֵי עֲשׂוֹרְיָתָא וְסָרְכִין לְשִׁבְטֵיכוֹן׃

רש״י ◂ **וָאֶקַּח אֶת־רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם** • מְשַׁכְתִּים בִּדְבָרִים: אַשְׁרֵיכֶם, עַל מִי בָּאתֶם לְהִתְמַנּוֹת, עַל בְּנֵי אַבְרָהָם, יִצְחָק וְיַעֲקֹב, עַל בְּנֵי אָדָם שֶׁנִּקְרְאוּ ׳אֲחִים וְרֵעִים׳, ׳חֵלֶק וְנַחֲלָה׳, וְכָל לְשׁוֹן חִבָּה. **אֲנָשִׁים חֲכָמִים וִידֻעִים** • אֲבָל נְבוֹנִים לֹא מָצָאתִי. (ספרי) זוֹ אַחַת מִשֶּׁבַע מִדּוֹת שֶׁאָמַר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה, וְלֹא מָצָא אֶלָּא ג׳: אֲנָשִׁים צַדִּיקִים, חֲכָמִים וִידוּעִים (עיין בחזקוני). **רָאשִׁים עֲלֵיכֶם** • שְׁתִּנְהֲגוּ בָּהֶם כָּבוֹד, רָאשִׁים בְּמִקֶּח, רָאשִׁים בְּמִמְכָּר, רָאשִׁים בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, נִכְנָס (מבֵיתוֹ לְבֵית הַכְּנֶסֶת) אֲחָרוֹן וְיוֹצֵא רִאשׁוֹן. **שָׂרֵי אֲלָפִים** • (סנהדרין יח) אֶחָד מִמֵּאָה עַל אֶלֶף. **שָׂרֵי מֵאוֹת** • אֶחָד מִמֵּאָה עַל מֵאָה. **וְשֹׁטְרִים** • מְנִיתִי עֲלֵיכֶם לְשִׁבְטֵיכֶם, אֵלּוּ הַכּוֹפְתִין וְהַמַּכִּין בְּרְצוּעָה עַל־פִּי הַדַּיָּנִין.

(טז) **וָאְצַוֶּה אֶת־שֹׁפְטֵיכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר שָׁמֹעַ בֵּין־אֲחֵיכֶם וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק בֵּין־אִישׁ וּבֵין־אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ:**

טז וּפַקֵּדִית יָת דַּיָּנֵיכוֹן בְּעִדָּנָא הַהִיא לְמֵימָר שְׁמָעוּ בֵּין אֲחֵיכוֹן וּתְדוּנוּן קוּשְׁטָא בֵּין גַּבְרָא וּבֵין אֲחוּהִי וּבֵין גִּיּוֹרֵהּ׃

רש״י ◂ **וָאְצַוֶּה אֶת־שֹׁפְטֵיכֶם** • (ספרי) אָמַרְתִּי לָהֶם: ׳הֱווּ מְתוּנִים בַּדִּין!, אִם בָּא דִּין לְפָנֶיךָ פַּעַם אַחַת, שְׁתַּיִם וְשָׁלֹשׁ, אַל תֹּאמַר: כְּבָר בָּא דִּין זֶה לְפָנַי פְּעָמִים הַרְבֵּה, אֶלָּא הֱיוּ נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים בּוֹ׳. **בָּעֵת הַהִוא** • (ספרי) מְשֻׁמָּנִיתִים, אָמַרְתִּי לָהֶם: אֵין עַכְשָׁו כְּלְשֶׁעָבַר: לְשֶׁעָבַר, הֱיִיתֶם בִּרְשׁוּת עַצְמְכֶם. עַכְשָׁו, חֲרֵי אַתֶּם מְשֻׁעְבָּדִין לַצִּבּוּר. **שָׁמֹעַ** • לְשׁוֹן הֲוֵה, אודנ״ט בְּלַעַ״ז (הערענד) כְּמוֹ: ״זָכוֹר וְשָׁמוֹר״. **וּבֵין גֵּרוֹ** • (ספרי) זֶה בַּעַל דִּינוֹ, שֶׁאוֹגֵר עָלָיו דְּבָרִים. (סנהדרין ז) דָּבָר אַחֵר: ״וּבֵין גֵּרוֹ״, אַף עַל עִסְקֵי דִּירָה בֵּין חֲלֻקַּת אַחִים, אֲפִלּוּ בֵּין תַּנּוּר לְכִירַיִם.

(יז) לֹא־תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תַּקְרִבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו׃

יז לָא תְשַׁתְּמוֹדְעוּן אַפִּין בְּדִינָא מִלֵּי זְעֵרָא כְּרַבָּא תִּשְׁמְעוּן לָא תִדְחֲלוּן מִן קֳדָם גַּבְרָא אֲרֵי דִינָא דַיְיָ הוּא וּפִתְגָמָא דִּי יְקַשֵּׁי מִנְּכוֹן תְּקָרְבוּן לְוָתִי וֶאֱשְׁמְעִנֵּהּ׃

רמ״ו◂ **לֹא־תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט •** (ספרי) זֶה הַמְמֻנֶּה לְהוֹשִׁיב הַדַּיָּנִים, שֶׁלֹּא יֹאמַר: ׳אִישׁ פְּלוֹנִי נָאֶה, אוֹ גִּבּוֹר, אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן. אִישׁ פְּלוֹנִי קָרוֹבִי, אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן בָּעִיר׳, וְהוּא אֵינוֹ בָּקִי בְּדִינִין, נִמְצָא מְחַיֵּב אֶת הַזַּכַּאי וּמְזַכֶּה אֶת הַחַיָּב, מַעֲלֶה אֲנִי עַל מִי שֶׁמִּנָּהוּ כְּאִלּוּ הִכִּיר פָּנִים בַּדִּין. **כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן •** (סנהדרין ח) שֶׁיְּהֵא חָבִיב עָלֶיךָ דִּין שֶׁל פְּרוּטָה כְּדִין שֶׁל מֵאָה מָנֶה, שֶׁאִם קָדַם וּבָא לְפָנֶיךָ לֹא תְסַלְּקֶנּוּ לָאַחֲרוֹן. דָּבָר אַחֵר: ״כַּקָּטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן״, כְּתַרְגּוּמוֹ, שֶׁלֹּא תֹּאמַר: ׳זֶה עָנִי הוּא וַחֲבֵרוֹ עָשִׁיר, וּמִצְוָה לְפַרְנְסוֹ, אֲזַכֶּה אֶת הֶעָנִי וְנִמְצָא מִתְפַּרְנֵס בְּנִקְיוּת׳. דָּבָר אַחֵר: שֶׁלֹּא תֹּאמַר: ׳הֵיאָךְ אֲנִי פּוֹגֵם בְּכְבוֹדוֹ שֶׁל עָשִׁיר זֶה בְּשָׁבִיל דִּינָר, אֲזַכֶּנּוּ עַכְשָׁו׳, וּכְשֶׁיֵּצֵא לַחוּץ אוֹמַר לוֹ: ׳תֵּן לוֹ, שֶׁאַתָּה חַיָּב לוֹ׳. **לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ •** (ספרי) לֹא תִּירְאוּ. דָּבָר אַחֵר: ״לֹא תָגוּרוּ״, לֹא תַכְנִיס דְּבָרֶיךָ מִפְּנֵי אִישׁ, לְשׁוֹן (משלי ט) ״אוֹגֵר בַּקַּיִץ״. **כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא •** מַה שֶּׁאַתָּה נוֹטֵל מִזֶּה שֶׁלֹּא כַּדִּין, אַתָּה מַזְקִיקֵנִי לְהַחֲזִיר לוֹ, נִמְצָא שֶׁהִטֵּיתָ עָלַי הַמִּשְׁפָּט. **תַּקְרִבוּן אֵלַי •** (ספרי) עַל דָּבָר זֶה נִסְתַּלֵּק מִמֶּנּוּ מִשְׁפַּט בְּנוֹת צְלָפְחָד. וְכֵן שְׁמוּאֵל אָמַר לְשָׁאוּל (שמואל א י): ״אָנֹכִי הָרֹאֶה״. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: ׳חַייֶךָ שֶׁאֲנִי מוֹדִיעֲךָ שֶׁאֵין אַתָּה רוֹאֶה׳, וְאֵימָתַי הוֹדִיעוֹ? כְּשֶׁבָּא לִמְשֹׁחַ אֶת דָּוִד (שם טז): ״וַיַּרְא אֶת אֱלִיאָב וַיֹּאמֶר אַךְ נֶגֶד ה׳ מְשִׁיחוֹ״, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: וְלֹא אָמַרְתָּ ״אָנֹכִי הָרֹאֶה״? (שם) ״אַל־תַּבֵּט אֶל־מַרְאֵהוּ״.

(יח) וָאֲצַוֶּה אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִוא אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן׃

יח וּפַקֵּדִית יָתְכוֹן בְּעִדָּנָא הַהִיא יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא דִּי תַעְבְּדוּן׃

רמ״ז◂ **אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן •** אֵלּוּ עֲשָׂרֶת הַדְּבָרִים שֶׁבֵּין דִּינֵי מָמוֹנוֹת לְדִינֵי נְפָשׁוֹת.

(יט) וַנִּסַּע מֵחֹרֵב וַנֵּלֶךְ אֵת כָּל־הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא הַהוּא אֲשֶׁר רְאִיתֶם דֶּרֶךְ הַר הָאֱמֹרִי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֹתָנוּ וַנָּבֹא עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ׃

יט וּנְטַלְנָא מֵחוֹרֵב וְהַלִּיכְנָא יָת כָּל מַדְבְּרָא רַבָּא וּדְחִילָא הַהוּא דִּי חֲזֵיתוּן אֹרַח טוּרָא דֶּאֱמֹרָאָה כְּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ אֱלָהָנָא יָתָנָא וַאֲתֵינָא עַד רְקַם גֵּיאָה׃

רמ״ח◂ **הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא •** שֶׁהָיוּ בּוֹ נְחָשִׁים כְּקוֹרוֹת וְעַקְרַבִּים כְּקַשָּׁתוֹת.

(כ) וָאֹמַר אֲלֵכֶם בָּאתֶם עַד־הַר הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ׃

כ וַאֲמָרִית לְכוֹן אֲתֵיתוּן עַד טוּרָא דֶּאֱמֹרָאָה דַּייָ אֱלָהָנָא יָהֵב לָנָא׃

(כא) רְאֵה נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ אֶת־הָאָרֶץ עֲלֵה רֵשׁ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ אַל־תִּירָא וְאַל־תֵּחָת׃

כא חֲזִי יְהָב יְיָ אֱלָהָךְ קֳדָמָךְ יָת אַרְעָא סַק אֲחַסֵּן כְּמָא דִּי מַלִּיל יְיָ אֱלָהָא דַּאֲבָהָתָךְ לָךְ לָא תִדְחַל וְלָא תִתְבָּר׃

◆ יום שלישי ה' מנחם־אב ◆

(כב) וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם וַתֹּאמְרוּ נִשְׁלְחָה אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ וְיַחְפְּרוּ־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וְיָשִׁבוּ אֹתָנוּ דָּבָר אֶת־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלֶה־בָּהּ וְאֵת הֶעָרִים אֲשֶׁר נָבֹא אֲלֵיהֶן:

כב וּקְרֵבְתּוּן לְוָתִי כֻּלְכוֹן וַאֲמַרְתּוּן נְשַׁלַּח גֻּבְרִין קֳדָמָנָא וְיאַלְלוּן לָנָא יָת אַרְעָא וְיתֵיבוּן יָתָנָא פִּתְגָמָא יָת אָרְחָא דִּי נִסַּק בַּהּ וְיָת קִרְוָיָא דִּי נֵעוֹל לְהֶן:

רש״י ◂ **וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם** • בְּעַרְבוּבְיָא, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר (דברים ה): ״וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כָּל רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם וְזִקְנֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ הֵן הֶרְאָנוּ וגו׳״, אוֹתָהּ קְרִיבָה הָיְתָה הוֹגֶנֶת: יְלָדִים מְכַבְּדִים אֶת הַזְּקֵנִים וּשְׁלָחוּם לְפָנֵיהֶם, וּזְקֵנִים מְכַבְּדִים אֶת הָרָאשִׁים לָלֶכֶת לְפָנֵיהֶם, אֲבָל כָּאן: ״וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם״, בְּעַרְבוּבְיָא, יְלָדִים דּוֹחֲפִין אֶת הַזְּקֵנִים, וּזְקֵנִים דּוֹחֲפִין אֶת הָרָאשִׁים. **וַיָּשִׁבוּ אֹתָנוּ דָּבָר** • (ספרי) בְּאֵיזֶה לָשׁוֹן הֵם מְדַבְּרִים. **אֶת־הַדֶּרֶךְ וְגוֹ׳** • אֵין דֶּרֶךְ שֶׁאֵין בָּהּ עַקְמִימוּת. **וְאֵת הֶעָרִים אֲשֶׁר נָבֹא אֲלֵיהֶן** • תִּחְלָה לִכְבֹּשׁ.

(כג) וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר וָאֶקַּח מִכֶּם שְׁנֵים עָשָׂר אֲנָשִׁים אִישׁ אֶחָד לַשָּׁבֶט:

כג וּשְׁפַר בְּעֵינַי פִּתְגָמָא וּדְבָרִית מִנְּכוֹן תְּרֵין עֲשַׂר גֻּבְרִין גַּבְרָא חַד לְשִׁבְטָא:

רש״י ◂ **וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר** • בְּעֵינַי וְלֹא בְּעֵינֵי הַמָּקוֹם, וְאִם בְּעֵינַי מֹשֶׁה הָיָה טוֹב, לָמָּה אָמָרָהּ בַּתּוֹכָחוֹת? מָשָׁל לְאָדָם שֶׁאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: ׳מְכֹר לִי חֲמוֹרְךָ זֶה׳. אָמַר לוֹ: ׳הֵן׳. ׳נוֹתְנוֹ אַתָּה לִי לְנִסָּיוֹן׳? אָמַר לוֹ: ׳הֵן׳. ׳בֶּהָרִים וּגְבָעוֹת׳? אָמַר לוֹ: ׳הֵן׳. כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁאֵין מְעַכְּבוֹ כְּלוּם, אָמַר הַלּוֹקֵחַ בְּלִבּוֹ: ׳בָּטוּחַ הוּא זֶה שֶׁלֹּא אָמְצָא בּוֹ מוּם׳, מִיָּד אָמַר לוֹ: ׳טֹל מָעוֹתֶיךָ, וְאֵינִי מְנַסֶּהוּ מֵעַתָּה׳, אַף אֲנִי הוֹדֵיתִי לִדְבָרֵיכֶם, שֶׁמָּא תַּחְזְרוּ בָּכֶם כְּשֶׁתְּרָאוּ שֶׁאֵינִי מְעַכֵּב, וְאַתֶּם לֹא חֲזַרְתֶּם בָּכֶם. **וָאֶקַּח מִכֶּם** • מִן הַבְּרוּרִים שֶׁבָּכֶם, מִן הַמְסֻלָּתִים שֶׁבָּכֶם. **שְׁנֵים עָשָׂר אֲנָשִׁים אִישׁ אֶחָד לַשָּׁבֶט** • (שם) מַגִּיד שֶׁלֹּא הָיָה שֵׁבֶט לֵוִי עִמָּהֶם.

(כד) וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ הָהָרָה וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל אֶשְׁכֹּל וַיְרַגְּלוּ אֹתָהּ:

כד וְאִתְפְּנִיוּ וּסְלִיקוּ לְטוּרָא וַאֲתוֹ עַד נַחֲלָא דְּאֶתְכָּלָא וַאֲלִילוּ יָתַהּ:

רש״י ◂ **עַד־נַחַל אֶשְׁכֹּל** • (שם) מַגִּיד שֶׁנִּקְרָא עַל שֵׁם סוֹפוֹ. **וַיְרַגְּלוּ אֹתָהּ** • (שם) מְלַמֵּד שֶׁהָלְכוּ בָהּ אַרְבָּעָה אוֹמָנִין שְׁתֵּי וָעֶרֶב.

(כה) וַיִּקְחוּ בְיָדָם מִפְּרִי הָאָרֶץ וַיּוֹרִדוּ אֵלֵינוּ וַיָּשִׁבוּ אֹתָנוּ דָּבָר וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ:

כה וּנְסִיבוּ בִּידֵיהוֹן מֵאִבָּא דְּאַרְעָא וַאֲחִיתוּ לָנָא וַאֲתִיבוּ יָתָנָא פִּתְגָמָא וַאֲמָרוּ טָבָא אַרְעָא דַּייָ אֱלָהָנָא יָהֵב לָנָא:

רש״י ◂ **וַיּוֹרִדוּ אֵלֵינוּ** • מַגִּיד שֶׁאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוֹהָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת. **וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ** • (שם) מִי הֵם שֶׁאָמְרוּ טוֹבָתָהּ? יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב.

(כו) וְלֹא אֲבִיתֶם לַעֲלֹת וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

כו וְלָא אֲבִיתוּן לְמִסַּק וְסָרֵבְתּוּן עַל מֵימְרָא דַּייָ אֱלָהְכוֹן:

רש״י ◂ **וַתַּמְרוּ** • לְשׁוֹן הַתְרָסָתָם כְּנֶגֶד מַאֲמָרוֹ.

(כז) וַתֵּרְגְּנוּ בְאָהֳלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ בְּשִׂנְאַת יְהוָה אֹתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת אֹתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ׃

כז וְאִתְרַעֲמְתּוּן בְּמַשְׁכְּנֵיכוֹן וַאֲמַרְתּוּן בִּדְסָנֵי יְיָ יָתְנָא אַפֵּקְנָא מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְמִמְסַר יָתָנָא בִּידָא דֶאֱמֹרָאָה לְשֵׁיצְיוּתָנָא׃

רש"י◂ **וַתֵּרְגְּנוּ** • לָשׁוֹן הָרָע, וְכֵן (משלי יח): "דִּבְרֵי נִרְגָּן", אָדָם הַמּוֹצִיא דִּבָּה. **בְּשִׂנְאַת ה' אֹתָנוּ** • וְהוּא הָיָה אוֹהֵב אֶתְכֶם, אֲבָל אַתֶּם שׂוֹנְאִים אוֹתוֹ, מָשָׁל הֶדְיוֹט אוֹמֵר: מַה דִּבְלִבָּךְ עַל רַחֲמָךְ, מַה דִּבְלִבֵּיהּ עֲלָךְ. **בְּשִׂנְאַת ה' אֹתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם** • הוֹצָאָתוֹ לְשִׂנְאָה הָיְתָה, מָשָׁל לְמֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם, שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי בָּנִים, וְיֵשׁ לוֹ שְׁתֵּי שָׂדוֹת: אַחַת שֶׁל שַׂקְיָא וְאַחַת שֶׁל בַּעַל, לְמִי שֶׁהוּא אוֹהֵב נוֹתֵן שֶׁל שַׂקְיָא, וּלְמִי שֶׁהוּא שׂוֹנֵא נוֹתֵן לוֹ שֶׁל בַּעַל. אֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁל שַׂקְיָא הִיא, שֶׁנִּילוּס עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה אוֹתָהּ, וְאֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁל בַּעַל, וְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם לָתֵת לָנוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לד עמ' 23)

בְּשִׂנְאַת ה' אוֹתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (א, כז) **וְהוּא הָיָה אוֹהֵב אֶתְכֶם** (רש"י) מְבֹאָר בַּסְּפָרִים, שֶׁאֲמִירָה זוֹ גְּרָמָה לְתִשְׁעָה בְּאָב, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר **אֵיכָה יָשְׁבָה בָדָד הָעִיר** – רָאשֵׁי תֵּבוֹת אֵיבָה. וְרש"י מְעוֹדֵד וּמְחַזֵּק אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁגַּם כַּאֲשֶׁר אַהֲבָתָם הַטִּבְעִית לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם מְסְתָּרֶת, וְאֵין הֵם מַרְגִּישִׁים אֶת חֶסְדָּיו, וְעַד שֶׁשָּׁמַיִם אוֹר לְחֹשֶׁךְ וְחֹשֶׁךְ לְאוֹר – אֵין שׁוּם חֲלִישׁוּת כְּלָל וּכְלָל, חָלִילָה, בְּאַהֲבַת הקב"ה לְיִשְׂרָאֵל.

(כח) אָנָה ׀ אֲנַחְנוּ עֹלִים אַחֵינוּ הֵמַסּוּ אֶת־לְבָבֵנוּ לֵאמֹר עַם גָּדוֹל וָרָם מִמֶּנּוּ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת בַּשָּׁמָיִם וְגַם־בְּנֵי עֲנָקִים רָאִינוּ שָׁם׃

כח לְאָן אֲנַחְנָא סָלְקִין אֲחָנָא תְּבְרוּ יָת לִבָּנָא לְמֵימַר עַם סַגִּי וְתַקִּיף מִנָּנָא קִרְוִין רַבְרְבָן וּכְרִיכָן עַד צִית שְׁמַיָּא וְאַף בְּנֵי גִּבָּרַאי חֲזֵינָא תַּמָּן׃

רש"י◂ **עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת בַּשָּׁמָיִם** • דִּבְּרוּ הַכְּתוּבִים לְשׁוֹן הֲבַאי (חולין צ).

(כט) וָאֹמַר אֲלֵכֶם לֹא־תַעַרְצוּן וְלֹא־תִירְאוּן מֵהֶם׃

כט וַאֲמָרִית לְכוֹן לָא תִתְבְּרוּן וְלָא תִדְּחֲלוּן מִנְּהוֹן׃

רש"י◂ **לֹא־תַעַרְצוּן** • לְשׁוֹן שְׁבִירָה, כְּתַרְגּוּמוֹ. וְדוֹמֶה לוֹ (איוב ל): "בַּעֲרוּץ נְחָלִים לִשְׁכֹּן", לְשֶׁבֶר נְחָלִים.

(ל) יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם הוּא יִלָּחֶם לָכֶם כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם׃

ל יְיָ אֱלָהֲכוֹן דִּמְדַבַּר קֳדָמֵיכוֹן הוּא יְגִיחַ לְכוֹן כְּכֹל דִּי עֲבַד עִמְּכוֹן בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכוֹן׃

רש"י◂ **יִלָּחֶם לָכֶם** • בִּשְׁבִילְכֶם.

(לא) וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נְשָׂאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא־אִישׁ אֶת־בְּנוֹ בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הֲלַכְתֶּם עַד־בֹּאֲכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃

לא וּבְמַדְבְּרָא דִּי חֲזֵיתָא דִּי סוֹבְרָךְ יְיָ אֱלָהָךְ כְּמָא דִּי מְסוֹבַר גְּבַר יָת בְּרֵהּ בְּכָל אָרְחָא דִּי הַלֶּכְתּוּן עַד מֵיתֵיכוֹן עַד אַתְרָא הָדֵין׃

רש"י◂ **וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ** • מוּסָב עַל מִקְרָא שֶׁל מַעְלָה הֵימֶנּוּ: "כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם בְּמִצְרַיִם"; וְעַתָּה, אַף "בַּמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ כִּי נְשָׂאֲךָ וְגוֹ'". **כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא־אִישׁ אֶת־בְּנוֹ** • כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי אֵצֶל (שמות יד) "וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים הַהֹלֵךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'", מָשָׁל לְמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וּבְנוֹ לְפָנָיו וּבָאוּ לִסְטִים לִשְׁבּוֹתוֹ וְכוּ'.

(לב) וּבַדָּבָר הַזֶּה אֵינְכֶם מַאֲמִינִם בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

לב וּבְפִתְגָמָא הָדֵין לֵיתֵיכוֹן מְהֵימְנִין בְּמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

רש"י◂ **וּבַדָּבָר הַזֶּה** • שֶׁהוּא מַבְטִיחֲכֶם לַהֲבִיאֲכֶם אֶל הָאָרֶץ, אֵינְכֶם מַאֲמִינִים בּוֹ.

(לג) הַהֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם בַּדֶּרֶךְ לָתוּר לָכֶם מָקוֹם לַחֲנֹתְכֶם בָּאֵשׁ ׀ לַיְלָה לַרְאֹתְכֶם בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָהּ וּבֶעָנָן יוֹמָם׃

לג דִּי מְדַבַּר קֳדָמֵיכוֹן בְּאָרְחָא לְאִתְקָנָאָה לְכוֹן אֲתַר בֵּית מֵישָׁרֵי לְאַשְׁרָיוּתְכוֹן בְּעַמּוּדָא דְאֶשָׁתָא בְּלֵילְיָא לְאַחֲזָיוּתְכוֹן בְּאָרְחָא דִּי תְהָכוּן בַּהּ וּבְעַמּוּדָא דַעֲנָנָא בִּיְמָמָא׃

רש״י ◂ **לַרְאֹתְכֶם • כְּמוֹ לְהַרְאוֹתְכֶם,** וְכֵן (שמות יג): ״לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ״, וְכֵן (תהילים כו): ״לַשְׁמֵעַ בְּקוֹל תּוֹדָה״, וְכֵן (מלכים ב ט): ״לְלֶכֶת לַגִּיד בְּיִזְרְעֶאל״.

(לד) וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹל דִּבְרֵיכֶם וַיִּקְצֹף וַיִּשָּׁבַע לֵאמֹר׃

לד וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ יָת קַל פִּתְגָמֵיכוֹן וּרְגִז וְקַיֵּם לְמֵימָר׃

(לה) אִם־יִרְאֶה אִישׁ בָּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הַדּוֹר הָרָע הַזֶּה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָתֵת לַאֲבֹתֵיכֶם׃

לה אִם יֶחֱזֵי גְּבַר בְּגֶבְרַיָּא הָאִלֵּין דָּרָא בִישָׁא הָדֵין יָת אַרְעָא טַבְתָּא דִּי קַיֵּמִית לְמִתַּן לַאֲבָהָתְכוֹן׃

(לו) זוּלָתִּי כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה הוּא יִרְאֶנָּה וְלוֹ־אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַךְ־בָּהּ וּלְבָנָיו יַעַן אֲשֶׁר מִלֵּא אַחֲרֵי יְהוָה׃

לו אֱלָהֵן כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה הוּא יֶחֱזִנַּהּ וְלֵהּ אֶתֵּן יָת אַרְעָא דִּי דְרַךְ בַּהּ וְלִבְנוֹהִי חֲלַף דִּי אַשְׁלִים בָּתַר דַּחֲלְתָּא דַייָ׃

רש״י ◂ **אֲשֶׁר דָּרַךְ־בָּהּ • חֶבְרוֹן,** שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יג): ״וַיָּבֹא עַד חֶבְרוֹן״.

(לז) גַּם־בִּי הִתְאַנַּף יְהוָה בִּגְלַלְכֶם לֵאמֹר גַּם־אַתָּה לֹא־תָבֹא שָׁם׃

לז אַף עֲלַי הֲוָה רְגַז מִן קֳדָם יְיָ בְּדִילְכוֹן לְמֵימָר אַף אַתְּ לָא תֵעוֹל תַּמָּן׃

רש״י ◂ **הִתְאַנַּף • נִתְמַלֵּא רֹגֶז.**

(לח) יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן הָעֹמֵד לְפָנֶיךָ הוּא יָבֹא שָׁמָּה אֹתוֹ חַזֵּק כִּי־הוּא יַנְחִלֶנָּה אֶת־יִשְׂרָאֵל׃

לח יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן דְּקָאֵם קֳדָמָךְ הוּא יֵעוֹל תַּמָּן יָתֵהּ תַּקֵּף אֲרֵי הוּא יַחְסְנִנַּהּ לְיִשְׂרָאֵל׃

◆ יום רביעי ו׳ מנחם־אב ◆

(לט) וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה וּבְנֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ הַיּוֹם טוֹב וָרָע הֵמָּה יָבֹאוּ שָׁמָּה וְלָהֶם אֶתְּנֶנָּה וְהֵם יִירָשׁוּהָ׃

לט וְטַפְּכוֹן דִּי אֲמַרְתּוּן לְבִזָּא יְהוֹן וּבְנֵיכוֹן דִּי לָא יָדְעוּ יוֹמָא דֵין טַב וּבִישׁ אִנּוּן יֵעֲלוּן לְתַמָּן וּלְהוֹן אֶתְּנִנַּהּ וְאִנּוּן יֵירְתֻנַּהּ׃

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(לז) **בִּגְלַלְכֶם.** לְפִי שֶׁאַתֶּם מְקַטְנֵי אֱמוּנָה, כִּי כְּשֶׁאָמַרְנוּ (במדבר כ י) הֲמִן הַסֶּלַע הַזֶּה נוֹצִיא לָכֶם מָיִם, חֲשַׁבְתֶּם שֶׁהָיִיתִי סָבוּר שֶׁלֹּא יֵצְאוּ וּמִקָּרֶה הָיָה כְּשֶׁיָּצְאוּ בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה שֶׁיָּצְאוּ, וְהָיָה לִי לְפָרֵשׁ כִּי בְּמִצְוַת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אוֹצִיא לָכֶם מַיִם מִן הַסֶּלַע הַזֶּה, וְלָכֵן כָּעַס הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עָלַי. וְזֶהוּ **בִּגְלַלְכֶם**: תורה לח

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קודש כרך כג עמ' תי)

וְטַפְּכֶם . . הֵמָּה יָבוֹאוּ שָׁמָּה וְלָהֶם אֶתְּנֶנָּה (א, לט) הַתּוֹרָה הַקְּדוֹשָׁה, שֶׁהִיא נִצְחִית, נוֹתֶנֶת לָנוּ כָּאן הוֹרָאָה נִצְחִית: יֶלֶד צָרִיךְ לָדַעַת, שֶׁמִּבְּלִי הַבֵּט עַל עִצָּם וְגֹדֶל מַעֲלַת הוֹרָיו, הוּא יָכוֹל וְצָרִיךְ לִשְׂאֹף לְהַגִּיעַ לְהֶשֵּׂגִים גְּדוֹלִים עוֹד יוֹתֵר! שֶׁכֵּן, בְּכָל עִנְיְנֵי טוֹב וּקְדֻשָּׁה קַיֶּמֶת תְּמִיד הָאֶפְשָׁרוּת לְהִתְעַלּוֹת יוֹתֵר וְיוֹתֵר. וְכַאֲשֶׁר הַיֶּלֶד יוֹדֵעַ שֶׁהֻשְׁוּוּ מְזַכִּים גַּם אֶת הוֹרָיו – הוּא מִתְאַמֵּץ בְּיֶתֶר שְׂאֵת וּבְיֶתֶר עֹז.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ב עמ' 581)

וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה (א, לט) לִכְאוֹרָה, מַהִי הַהַדְגָּשָׁה עַל הַטַּף דַּוְקָא, וַהֲרֵי הַמְרַגְּלִים טָעֲנוּ שֶׁכֻּלָּם יִהְיוּ לָבַז, גַּם הַגְּדוֹלִים? וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה 'קָטָן' בַּעֲבוֹדַת ה' הוּא מִי שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבְמִצְווֹת שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, וּכְתוֹצָאָה מִכָּךְ לֹא נִקְלָט מָזוֹן רוּחָנִי זֶה בְּפְנִימִיּוּת, אֶלָּא הוּא 'מִתְפּוֹרֵר', וּכְדִרְכּוֹ שֶׁל תִּינוֹק, שֶׁמְּפוֹרֵר יוֹתֵר מִמַּה שֶּׁאוֹכֵל (לקט טוב ויגש מז, יב). זוֹ הָיְתָה טַעֲנַת הַמְרַגְּלִים: אִם יִכָּנְסוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְיִתְעַסְּקוּ שָׁם בִּדְבָרִים אַרְצִיִּים, יִהְיֶה עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ וְהוּא 'יִתְפּוֹרֵר'. עַל כָּךְ בָּא מַעֲנֵה ה', שֶׁעֲבוֹדַת הַ'טַּף' יִקָּרֶה יוֹתֵר מֵעֲבוֹדַת דּוֹר הַמִּדְבָּר, וְזֹאת מִצַּד מַעֲלַת ה'אִתְכַּפְיָא' – הָאָדָם כּוֹפֶה אֶת עַצְמוֹ וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְווֹת.

(מ) **וְאַתֶּם פְּנוּ לָכֶם וּסְעוּ הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף:**

מ **וְאַתּוּן אִתְפְּנִיוּ לְכוֹן וְטוּלוּ לְמַדְבְּרָא אֹרַח יַמָּא דְסוּף:**

רש"י◂ **פְּנוּ לָכֶם** • אֲמַרְתִּי לְהַעֲבִיר אֶתְכֶם דֶּרֶךְ רֹחַב אֶרֶץ אֱדוֹם לְצַד צָפוֹן לִיכָּנֵס לָאָרֶץ, קִלְקַלְתֶּם וּגְרַמְתֶּם לָכֶם עִכּוּב. **פְּנוּ לָכֶם** • לַאֲחוֹרֵיכֶם וְתֵלְכוּ בַּמִּדְבָּר לְצַד יַם סוּף, שֶׁהַמִּדְבָּר שֶׁהָיוּ הוֹלְכִים בּוֹ לְדָרוֹמָהּ שֶׁל הַר שֵׂעִיר, הָיָה מַפְסִיק בֵּין יַם סוּף לְהַר שֵׂעִיר, עַתָּה הִמְשִׁכוּ לְצַד הַיָּם וּתְסוֹבְבוּ אֶת הַר שֵׂעִיר, כָּל דְּרוֹמוֹ מִן הַמַּעֲרָב לַמִּזְרָח.

(מא) **וַתַּעֲנוּ וַתֹּאמְרוּ אֵלַי חָטָאנוּ לַיהוָה אֲנַחְנוּ נַעֲלֶה וְנִלְחַמְנוּ כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַתַּחְגְּרוּ אִישׁ אֶת־כְּלֵי מִלְחַמְתּוֹ וַתָּהִינוּ לַעֲלֹת הָהָרָה:**

מא **וַאֲתֶבְתּוּן וַאֲמַרְתּוּן לִי חַבְנָא קֳדָם יְיָ אֲנַחְנָא נְסַק וּנְגִיחַ בְּהּ קְרָב כְּכֹל דִּי פַקְּדָנָא יְיָ אֱלָהָנָא וְזָרֵזְתּוּן גְּבַר יָת מָנֵי קְרָבֵהּ וְשָׁרֵיתּוּן לְמִסַּק לְטוּרָא:**

רש"י◂ **וַתָּהִינוּ** • לְשׁוֹן (במדבר יד): "הִנָּנוּ וְעָלִינוּ אֶל הַמָּקוֹם!" זֶה הַלָּשׁוֹן שֶׁאֲמַרְתֶּם, לְשׁוֹן 'הֵן', כְּלוֹמַר נִזְדַּמַּנְתֶּם.

(מב) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אֱמֹר לָהֶם לֹא תַעֲלוּ וְלֹא־תִלָּחֲמוּ כִּי אֵינֶנִּי בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם:**

מב **וַאֲמַר יְיָ לִי אֱמַר לְהוֹן לָא תִסְּקוּן וְלָא תְגִיחוּן קְרָב אֲרֵי לֵית שְׁכִנְתִּי שָׁרְיָא בֵּינֵיכוֹן וְלָא תִתְּבְרוּן קֳדָם בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן:**

רש"י◂ **לֹא תַעֲלוּ** • לֹא עֲלִיָּה תִּהְיֶה לָכֶם, אֶלָּא יְרִידָה.

(מג) **וָאֲדַבֵּר אֲלֵיכֶם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה וַתָּזִדוּ וַתַּעֲלוּ הָהָרָה:**

מג **וּמַלֶּלֶת עִמְּכוֹן וְלָא קַבֶּלְתּוּן וְסָרַבְתּוּן עַל גְּזֵרַת מֵימְרָא דַּיְיָ וְאַרְשַׁעְתּוּן וּסְלֶקְתּוּן לְטוּרָא:**

(מד) **וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בָּהָר הַהוּא לִקְרַאתְכֶם וַיִּרְדְּפוּ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂינָה הַדְּבֹרִים וַיַּכְּתוּ אֶתְכֶם בְּשֵׂעִיר עַד־חָרְמָה:**

מד **וּנְפַק אֱמֹרָאָה דְּיָתֵב בְּטוּרָא הַהוּא לְקֳדָמוּתְכוֹן וּרְדָפוּ יָתְכוֹן כְּמָא דִי עַתִּזַן דַּבְּרִיָתָא וּטְרָדוּ יָתְכוֹן בְּשֵׂעִיר עַד חָרְמָה:**

רש"י◂ **כַּאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂינָה הַדְּבֹרִים** • מַה הַדְּבוֹרָה הַזֹּאת כְּשֶׁהִיא מַכָּה אֶת הָאָדָם - מִיָּד מֵתָה, אַף הֵם כְּשֶׁהָיוּ נוֹגְעִים בָּכֶם - מִיָּד מֵתִים.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(מא) **וַתָּהִינוּ לַעֲלֹת הָהָרָה.** מַהוּ **וַתָּהִינוּ**, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים מִטִּפָּה נִתְמַלֵּא הִין, מִדָּבָר מוּעָט נִתְמַלֵּאת סְאָתָם, כְּלוֹמַר בְּשִׁבִּיל דָּבָר מוּעָט כָּעֵס הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עֲלֵינוּ (במדב"ר יז ג); תורה מב

(מד) **וַיִּרְדְּפוּ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂינָה הַדְּבֹרִים.** פֵּירוּשׁ שְׁעוֹקְצִין מִכָּאן וּמִכָּאן וְאֵין מְמִיתִין, כָּךְ וַיַּכּוּם וַיַּכְּתוּם (במדבר יד

(מה) וַתָּשֻׁבוּ וַתִּבְכּוּ לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא־שָׁמַע יְהוָה בְּקֹלְכֶם וְלֹא הֶאֱזִין אֲלֵיכֶם:

מה וְתָבְתוּן וּבְכִיתוּן קֳדָם יְיָ וְלָא קַבִּיל יְיָ צְלוֹתְכוֹן וְלָא אַצִית לְמֵלֵיכוֹן:

רש״י ◂ **וְלֹא־שָׁמַע ה׳ בְּקוֹלְכֶם** • כִּבְיָכוֹל, עֲשִׂיתֶם מִדַּת רַחֲמָיו כְּאִלּוּ אַכְזָרִי.

(מו) וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים כַּיָּמִים אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם:

מו וִיתֶבְתוּן בִּרְקָם יוֹמִין סַגִּיאִין כְּיוֹמַיָּא דִּי יְתֶבְתוּן:

רש״י ◂ **וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ יָמִים רַבִּים** • י״ט שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״כַּיָּמִים אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם״ בִּשְׁאָר הַמַּסָּעוֹת, וְהֵם הָיוּ ל״ח שָׁנָה, י״ט מֵהֶם עָשׂוּ בְּקָדֵשׁ, וְי״ט שָׁנָה הוֹלְכִים וּמְטַרְפִים וְחָזְרוּ לְקָדֵשׁ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לב): ״וַיְנִיעֵם בַּמִּדְבָּר״, כָּךְ מָצָאתִי בְּסֵדֶר עוֹלָם׳ (פ״ח).

ב (א) וַנֵּפֶן וַנִּסַּע הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי וַנָּסָב אֶת־הַר־שֵׂעִיר יָמִים רַבִּים: ס

א וְאִתְפְּנֵינָא וּנְטַלְנָא לְמַדְבְּרָא אֹרַח יַמָּא דְסוּף כְּמָא דִי מַלִּיל יְיָ עִמִּי וְאַקֵּפְנָא יָת טוּרָא דְשֵׂעִיר יוֹמִין סַגִּיאִין:

רש״י ◂ **וַנֵּפֶן וַנִּסַּע הַמִּדְבָּרָה** • אִלּוּ לֹא חָטְאוּ, הָיוּ עוֹבְרִים דֶּרֶךְ הַר שֵׂעִיר לִיכָּנֵס לָאָרֶץ מִן דְּרוֹמוֹ לִצְפוֹנוֹ, וּבִשְׁבִיל שֶׁקִּלְקְלוּ, הָפְכוּ לְצַד הַמִּדְבָּר, שֶׁהוּא בֵּין יַם סוּף לְדְרוֹמוֹ שֶׁל הַר שֵׂעִיר, וְהָלְכוּ מִשָּׁם הָיוּ הוֹלְכִים לְצַד הַמִּזְרָח. **וַנָּסָב אֶת־הַר־שֵׂעִיר** • כָּל דְּרוֹמוֹ עַד אֶרֶץ מוֹאָב.

◆ יום חמישי ז׳ מנחם־אב ◆

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

ב וַאֲמַר יְיָ לִי לְמֵימָר:

(ג) רַב־לָכֶם סֹב אֶת־הָהָר הַזֶּה פְּנוּ לָכֶם צָפֹנָה:

ג סַגִּי לְכוֹן דְּאַקֵּפְתּוּן יָת טוּרָא הָדֵין אִתְפְּנִיוּ לְכוֹן צָפוּנָא:

רש״י ◂ **פְּנוּ לָכֶם צָפֹנָה** • סוֹבוּ לָכֶם לְרוּחַ מִזְרָחִית מִן הַדָּרוֹם לַצָּפוֹן, פְּנֵיכֶם לַצָּפוֹן, נִמְצְאוּ הוֹלְכִים אֶת רוּחַ מִזְרָחִית, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר (שופטים יא): ״וַיָּבֹא מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ לְאֶרֶץ מוֹאָב״.

(ד) וְאֶת־הָעָם צַו לֵאמֹר אַתֶּם עֹבְרִים בִּגְבוּל אֲחֵיכֶם בְּנֵי־עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר וְיָרְאוּ מִכֶּם וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד:

ד וְיָת עַמָּא פַּקֵּד לְמֵימַר אַתּוּן עָבְרִין בְּתְחוּם אֲחוּכוֹן בְּנֵי עֵשָׂו דְּיָתְבִין בְּשֵׂעִיר וְיִדְחֲלוּן מִנְּכוֹן וְתִסְתַּמְרוּן לַחֲדָא:

רש״י ◂ **וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד** • וּמַהוּ הַשְּׁמִירָה? ״אַל תִּתְגָּרוּ בָם״.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

מה) שֶׁרָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם בְּהַבָּה וּפָצוֹעַ אֶבֶל לֹא הֶרְגוּם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִגְדִּילוּ פִּיהֶם וְנִמְצָא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְחַלֵּל. וְתֵדַע שֶׁלֹּא מָנָה כָּאן הַנּוֹפְלִים בַּמִּלְחָמָה כְּדֶרֶךְ בִּשְׁאָר מִלְחָמוֹת. וְנִרְאֶה שֶׁזּוֹ הַמִּלְחָמָה דִּוַּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עֲרָד (שם כא א) דִּכְתִיב שָׁם וַיִּשְׁבְּ מִמֶּנּוּ שֶׁבִי, אֲבָל לֹא הָרְגוּ אֶחָד מֵהֶם, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לָקַח אַחַר כָּךְ נְקָמָתָם מֵהֶם שֶׁנֶּאֱמַר (שם פסוק ג) וַיִּשְׁמַע ה׳ בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל (ויק) [וַיִּתֵּן] אֶת הַכְּנַעֲנִי וגו׳: תורה מה

ב (ג) **רַב לָכֶם סֹב.** בַּלָּשׁוֹן שֶׁהֵיבֵּר עֵשָׂו לְיַעֲקֹב שֶׁאָמַר לוֹ (בראשית לג ט) יֶשׁ לִי רָב נִשְׁתַּלֵּם לוֹ שִׁכְרוֹ (דב״ר א יז): תורה ד

(ה) **אַל־תִּתְגָּרוּ בָם כִּי לֹא־אֶתֵּן לָכֶם מֵאַרְצָם עַד מִדְרַךְ כַּף־רָגֶל כִּי־יְרֻשָּׁה לְעֵשָׂו נָתַתִּי אֶת־הַר שֵׂעִיר:**

ה לָא תִתְגָּרוּן בְּהוֹן אֲרֵי לָא אֶתֵּן לְכוֹן מֵאַרְעָהוֹן עַד מִדְרַךְ פַּרְסַת רִגְלָא אֲרֵי יְרָתָא לְעֵשָׂו יְהָבִית יָת טוּרָא דְשֵׂעִיר:

רש״י ◂ **עַד מִדְרַךְ כַּף־רָגֶל • אַפִּלּוּ מִדְרַךְ כַּף רֶגֶל, כְּלוֹמַר, אַפִּלּוּ דְּרִיסַת הָרֶגֶל אֵינִי מַרְשֶׁה לָכֶם לַעֲבוֹר בְּאַרְצָם שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: עַד שֶׁיָּבֹא יוֹם דְּרִיסַת כַּף רֶגֶל עַל הַר הַזֵּיתִים, שֶׁנֶּאֱמַר** (זכריה יד): **״וְעָמְדוּ רַגְלָיו וגו׳״. יְרֻשָּׁה לְעֵשָׂו • מֵאַבְרָהָם, עֲשָׂרָה עֲמָמִים נָתַתִּי לוֹ: שִׁבְעָה לָכֶם; וְקֵינִי, וּקְנִזִּי וְקַדְמֹנִי, הֵן עַמּוֹן, וּמוֹאָב וְשֵׂעִיר, אֶחָד מֵהֶם לְעֵשָׂו וְהַשְּׁתַּיִם לִבְנֵי לוֹט, בִּשְׂכַר שֶׁהָלַךְ אִתּוֹ ׳אֲחוֹתוֹ הִיא׳, וְשָׁתַק עַל מַה שֶּׁהָיוּ אוֹמְרִים עַל אִשְׁתּוֹ ׳אֲחוֹתוֹ הִיא׳, עֲשָׂאוֹ כִּבְנוֹ.**

(ו) **אָכֶל תִּשְׁבְּרוּ מֵאִתָּם בַּכֶּסֶף וַאֲכַלְתֶּם וְגַם־מַיִם תִּכְרוּ מֵאִתָּם בַּכֶּסֶף וּשְׁתִיתֶם:**

ו עִבּוּרָא תְּזַבְּנוּן מִנְּהוֹן בְּכַסְפָּא וְתֵיכְלוּן וְאַף מַיָּא תִּכְרוּן מִנְּהוֹן בְּכַסְפָּא וְתִשְׁתּוּן:

רש״י ◂ **תִּכְרוּ • לְשׁוֹן מִקָּח, וְכֵן** (בראשית נ): **״אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי״,** (ר״ה כו) **שֶׁכֵּן בִּכְרֵכֵי הַיָּם קוֹרִין לְמְכִירָה ׳כִּירָה׳.**

(ז) **כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶךָ יָדַע לֶכְתְּךָ אֶת־הַמִּדְבָּר הַגָּדֹל הַזֶּה זֶה ׀ אַרְבָּעִים שָׁנָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ לֹא חָסַרְתָּ דָּבָר:**

ז אֲרֵי יְיָ אֱלָהָךְ בֵּרְכָךְ בְּכָל עֲבַד יְדָךְ סַפֵּק לָךְ צָרְכָּךְ בְּמֵהֲכָךְ לְמַדְבְּרָא רַבָּא הָדֵין דְּנָן אַרְבְּעִין שְׁנִין מֵימְרָא דַייָ אֱלָהָךְ בְּסַעֲדָךְ לָא מְנַעְתָּא מִדָּעַם:

רש״י ◂ **כִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ • לְפִיכָךְ לֹא תִכְפּוֹ** (סִפְרֵי אֲחֵרִים: תִּכְפְּרוּ) **אֶת טוֹבָתוֹ, לְרָאוֹת כְּאִלּוּ אַתֶּם עֲנִיִּים, אֶלָּא הַרְאוּ עַצְמְכֶם עֲשִׁירִים.**

(ח) **וַנַּעֲבֹר מֵאֵת אַחֵינוּ בְנֵי־עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר מִדֶּרֶךְ הָעֲרָבָה מֵאֵילַת וּמֵעֶצְיֹן גָּבֶר וַנֵּפֶן וַנַּעֲבֹר דֶּרֶךְ מִדְבַּר מוֹאָב:**

ח וַעֲבַרְנָא מִקֶּדֶם אֲחוּנָא בְּנֵי עֵשָׂו דְּיָתְבִין בְּשֵׂעִיר מֵאָרַח מֵישְׁרָא מֵאֵילַת וּמֵעֶצְיֹן גָּבֶר וְאִתְפְּנֵינָא וַעֲבַרְנָא אָרַח מַדְבְּרָא דְמוֹאָב:

רש״י ◂ **וַנֵּפֶן וַנַּעֲבֹר • לְצַד צָפוֹן, הָפַכְנוּ פָּנִים לַהֲלוֹךְ רוּחַ מִזְרָחִית.**

(ט) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־תָּצַר אֶת־מוֹאָב וְאַל־תִּתְגַּר בָּם מִלְחָמָה כִּי לֹא־אֶתֵּן לְךָ מֵאַרְצוֹ יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי־לוֹט נָתַתִּי אֶת־עָר יְרֻשָּׁה:**

ט וַאֲמַר יְיָ לִי לָא תְצוּר עַל מוֹאָבָאי וְלָא תִתְגְּרֵי לְמֶעְבַּד עִמְּהוֹן קְרָב אֲרֵי לָא אֶתֵּן לָךְ מֵאַרְעֵהּ יְרָתָא אֲרֵי לִבְנֵי לוֹט יְהָבִית יָת לְחָיַת יְרָתָא:

רש״י ◂ **וְאַל־תִּתְגַּר וְגוֹ׳ • לֹא אָסַר לָהֶם עַל מוֹאָב אֶלָּא מִלְחָמָה, אֲבָל מְיָרְאִים הָיוּ אוֹתָם וְנִרְאִים לָהֶם כְּשֶׁהֵם מְזֻיָּנִים. לְפִיכָךְ כְּתִיב** (במדבר כב): **״וַיָּגָר מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם״, שֶׁהָיוּ שׁוֹלְלִים וּבוֹזְזִים אוֹתָם, אֲבָל בִּבְנֵי עַמּוֹן נֶאֱמַר: ״וְאַל תִּתְגַּר בָּם״, שׁוּם גֵּרוּי, בְּשָׂכָר צְנִיעוּת אִמָּם, שֶׁלֹּא פִּרְסְמָה עַל אָבִיהָ כְּמוֹ שֶׁעָשְׂתָה הַבְּכִירָה שֶׁקָּרְאָה שֵׁם בְּנָהּ מוֹאָב. עָר • שֵׁם הַמְּדִינָה.**

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(ט־כא) **אַל תָּצַר אֶת מוֹאָב.** עַל אומות הַלָּלוּ שֵׂעִיר וְעַמּוֹן וּמוֹאָב הוּצְרַךְ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְהַזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיוּ סְבוּרִין לְבָבָשָׁם בַּדִּין. שֵׂעִיר שֶׁבִּמְקוֹמוֹת הַרְבֵּה קוֹרֵא אוֹתוֹ חִוִּי, וְחִוִּי נָתַן הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִיִשְׂרָאֵל בִּירוּשָּׁה, וּלְכָךְ כְּתִיב **וּבְשֵׂעִיר יָשְׁבוּ הַחֹרִים לְפָנִים**, אֵין עִיקַּר שְׁמָם חִוִּי וְאֵינָם מִשִּׁבְעָה עַמְּמִין, וְהָא דִּקְרֵי לְהוּ חִוִּי כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ חֲז״ל (שבת פה.) שֶׁהָיוּ מְרִיחִין אֶת הָאָרֶץ כְּחִוְיָא. וּלְקַמָּן (פסוק כג) מְפָרֵשׁ הֵיכָן הַחִוִּי שֶׁנָּתַן הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְיִשְׂרָאֵל. וְכֵן מֵעַמּוֹן וּמוֹאָב הָיוּ סְבוּרִין שֶׁהֵן אֶרֶץ רְפָאִים שֶׁנִּתַּן הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא

(י) הָאֱמִים לְפָנִים יָשְׁבוּ בָהּ עַם גָּדוֹל וְרַב וָרָם כָּעֲנָקִים:

י אֵימָתָנִי מִלְקַדְמִין יְתִיבוּ בַהּ עַם רַב וְסַגִּי וְתַקִּיף כְּגִבָּרַיָּא:

רש״י ◂ **הָאֱמִים לְפָנִים** וגו׳ • אַתָּה סָבוּר שֶׁזּוֹ אֶרֶץ רְפָאִים יָשְׁבוּ בָהּ לְפָנִים, אֲבָל לֹא זוֹ הִיא, כִּי אוֹתָן רְפָאִים שֶׁנָּתַתִּי לוֹ לְאַבְרָהָם, לְפִי שֶׁהָאֱמִים שֶׁהֵם רְפָאִים הוֹרַשְׁתִּי מִפְּנֵי בְּנֵי לוֹט וְהוֹשַׁבְתִּים תַּחְתָּם.

(יא) רְפָאִים יֵחָשְׁבוּ אַף־הֵם כָּעֲנָקִים וְהַמֹּאָבִים יִקְרְאוּ לָהֶם אֵמִים:

יא גִּבָּרַיָּא מִתְחַשְּׁבִין אַף אִנּוּן כְּגִבָּרַיָּא וּמוֹאָבָאֵי יִקְרָן לְהוֹן אֵימָתָנִי:

רש״י ◂ **רְפָאִים יֵחָשְׁבוּ** וגו׳ • רְפָאִים הָיוּ נֶחְשָׁבִים אוֹתָם אֵמִים כַּעֲנָקִים הַנִּקְרָאִים רְפָאִים, עַל שֵׁם שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתָם, יָדָיו מִתְרַפּוֹת. **אֵמִים** • עַל שֵׁם שֶׁאֵימָתָם מֻטֶּלֶת עַל הַבְּרִיּוֹת, וְכֵן ״וּבְשַׁעִיר יָשְׁבוּ הַחוֹרִים״ וּנְתַתִּים לִבְנֵי עֵשָׂו.

(יב) וּבְשֵׂעִיר יָשְׁבוּ הַחֹרִים לְפָנִים וּבְנֵי עֵשָׂו יִירָשׁוּם וַיַּשְׁמִידוּם מִפְּנֵיהֶם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ יְרֻשָּׁתוֹ אֲשֶׁר־נָתַן יְהוָה לָהֶם:

יב וּבְשֵׂעִיר יְתִיבוּ חָרָאֵי מִלְקַדְמִין וּבְנֵי עֵשָׂו תָּרֲכִנּוּן וְשֵׁצֵיצוּן מִקָּדָמֵיהוֹן וְיִתְיְבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן כְּמָא דִי עֲבַד יִשְׂרָאֵל לְאַרְעָא יְרָתָתֵהּ דְּיְיָ יְהַב לְהוֹן:

רש״י ◂ **יִירָשׁוּם** • לְשׁוֹן הֹוֶה. כְּלוֹמַר, נָתַתִּי בָּהֶם כֹּחַ שֶׁהָיוּ מוֹרִישִׁים אוֹתָם וְהוֹלְכִים.

(יג) עַתָּה קֻמוּ וְעִבְרוּ לָכֶם אֶת־נַחַל זֶרֶד וַנַּעֲבֹר אֶת־נַחַל זָרֶד:

יג כְּעַן קוּמוּ וְעִבְרוּ לְכוֹן יָת נַחֲלָא דְזָרֶד וַעֲבַרְנָא יָת נַחֲלָא דְזָרֶד:

(יד) וְהַיָּמִים אֲשֶׁר־הָלַכְנוּ ׀ מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ עַד אֲשֶׁר־עָבַרְנוּ אֶת־נַחַל זָרֶד שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה עַד־תֹּם כָּל־הַדּוֹר אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם:

יד וְיוֹמַיָּא דִי הַלָּכְנָא מֵרַקֵם גֵּיאָה עַד דִי עֲבַרְנָא יָת נַחֲלָא דְזָרֶד תְּלָתִין וְתַמְנֵי שְׁנִין עַד דְּסַף כָּל דָּרָא גֻּבְרֵי מְגִיחֵי קְרָבָא מִגּוֹ מַשְׁרִיתָא כְּמָא דִי קַיֵּים יְיָ לְהוֹן:

(טו) וְגַם יַד־יְהוָה הָיְתָה בָּם לְהָמֵם מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה עַד תֻּמָּם:

טו וְאַף מָחָא מִן קֳדָם יְיָ הֲוַת בְּהוֹן לְשֵׁצָיוּתְהוֹן מִגּוֹ מַשְׁרִיתָא עַד דְּשֵׁלִימוּ:

רש״י ◂ **הָיְתָה בָּם** • לְמַהֵר וּלְהֵמָם בְּתוֹךְ מ׳ שָׁנָה, שֶׁלֹּא יִגְרְמוּ לִבְנֵיהֶם עוֹד לְהִתְעַכֵּב בַּמִּדְבָּר.

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

לְאַבְרָהָם, דִּכְתִיב (בראשית טו יח־כ) אֶת הַקֵּינִי וְאֶת הַקְּנִזִּי וגו׳ וְאֶת הַחִתִּי וְאֶת הַפְּרִזִּי וְאֶת הָרְפָאִים, וְכֵן כְּתִיב בְּמוֹאָב **רְפָאִים יֵחָשְׁבוּ אַף הֵם**, סְבוּרִים וְחוֹשְׁבִים בְּנֵי אָדָם שֶׁהִיא אֶרֶץ רְפָאִים, וְאֵינָם כֵּן, כִּי **הַמֹּאָבִים יִקְרְאוּ לָהֶם אֵמִים**, שֶׁאֵימָתָם מוּטֶלֶת עַל הַבְּרִיּוֹת, וְאֵין לָכֶם דִּין בְּאַרְצָם. וּכְעֵמּוֹן כְּתִיב **אֶרֶץ רְפָאִים תֵּחָשֵׁב** (גם) **[אַף] הִוא**, כְּלוֹמַר אַף הִיא סְבוּרִין הָיוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁהִיא אֶרֶץ רְפָאִים, וְאֵינוֹ כֵּן, כִּי־אִם **הָעַמּוֹנִים יִקְרְאוּ לָהֶם זַמְזֻמִּים**, עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי מַחֲשָׁבוֹת וְתַחְבּוּלוֹת. וְכָל אֵלּוּ **עַם גָּדוֹל וְרַב וָרָם כָּעֲנָקִים**, וּלְפִי שֶׁבָּטְחוּ בְּחָכְמָתָם וּבִגְבוּרָתָם הָיוּ מוֹרְדִין בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, וְהוּא הִשְׁמִידָם וּמְסָרָם בְּיַד חֲלָשִׁים מֵהֶם. אֲבָל שְׁאָר הָאוּמּוֹת שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל שׁוּם טַעֲנָה עַל אַרְצָם לֹא הוּצְרְכוּ לְהַזְהִיר: תורה כב

(טז) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תַּמּוּ כָּל־אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לָמוּת מִקֶּרֶב הָעָם: ס

טז וַהֲוָה כַּד שְׁלִימוּ כָּל גֻּבְרֵי מְגִיחֵי קְרָבָא לְמְמַת מִגּוֹ עַמָּא:

רמ"י◂ וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תַּמּוּ וְגוֹ׳.

(יז) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר:

יז וּמַלִּיל יְיָ עִמִּי לְמֵימָר:

רמ"י◂ וַיְדַבֵּר ה׳ אֵלַי וְגוֹ׳ • אֲבָל מִשְׁלוּחַ הַמְרַגְּלִים עַד כָּאן לֹא נֶאֱמַר בְּפָרָשָׁה [זוֹ] "וַיְדַבֵּר", אֶלָּא "וַיֹּאמֶר", לְלַמֶּדְךָ שֶׁכָּל ל"ח שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נְזוּפִים, לֹא נִתְיַחֵד עִמּוֹ הַדִּבּוּר בִּלְשׁוֹן חִבָּה פָּנִים אֶל פָּנִים וְיִשּׁוּב הַדַּעַת, לְלַמֶּדְךָ שֶׁאֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה עַל הַנְּבִיאִים אֶלָּא בְּשִׂבְיל יִשְׂרָאֵל. אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה • מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה הַיּוֹצְאִים בַּצָּבָא.

(יח) אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב אֶת־עָר:

יח אַתְּ עָבֵר יוֹמָא דֵין יָת תְּחוּם מוֹאָב יָת לְחָיָת:

(יט) וְקָרַבְתָּ מ֫וּל בְּנֵי עַמּוֹן אַל־תְּצָרֵם וְאַל־תִּתְגַּר בָּם כִּי לֹא־אֶתֵּן מֵאֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לְךָ יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי־לוֹט נְתַתִּיהָ יְרֻשָּׁה:

יט וְתִקְרַב לָקֳבֵל בְּנֵי עַמּוֹן לָא תְצוּר עֲלֵיהוֹן וְלָא תְתָגָּרֵי לְמֶעְבַּד עִמְּהוֹן קְרָב אֲרֵי לָא אֶתֵּן מֵאַרְעָא בְּנֵי עַמּוֹן לָךְ יְרָתָא אֲרֵי לִבְנֵי לוֹט יְהָבְתַּהּ יְרָתָא:

רמ"י[יח–יט]◂ אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב וְגוֹ׳ וְקָרַבְתָּ מוּל בְּנֵי עַמּוֹן • מִכָּאן שֶׁאֶרֶץ עַמּוֹן לְצַד צָפוֹן.

(כ) אֶרֶץ־רְפָאִים תֵּחָשֵׁב אַף־הִוא רְפָאִים יֵשְׁבוּ־בָהּ לְפָנִים וְהָעַמֹּנִים יִקְרְאוּ לָהֶם זַמְזֻמִּים:

כ אַרְעָא גִּבָּרַיָּא מִתְחַשְׁבָא אַף הִיא גִּבָּרַיָּא יְתִיבוּ בַהּ מִלְקַדְמִין וַעַמּוֹנָאֵי קָרֵן לְהוֹן חֲשָׁפֵנִי:

רמ"י◂ אֶרֶץ־רְפָאִים תֵּחָשֵׁב • אֶרֶץ רְפָאִים נֶחֱשֶׁבֶת אַף הִיא, לְפִי שֶׁהָרְפָאִים יָשְׁבוּ בָהּ לְפָנִים, אֲבָל לֹא זוֹ הִיא שֶׁנִּתַּתִּי לְאַבְרָהָם.

(כא) עַם גָּדוֹל וְרַב וָרָם כָּעֲנָקִים וַיֹּשְׁמִידֵם יְהוָה מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֵׁם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם:

כא עַם רַב וְסַגִּי וְתַקִּיף כְּגִבָּרַיָּא וְשֵׁצִנּוּן יְיָ מְקַדָּמֵיהוֹן וְתָרֵכְנוּן וְיִתְיְבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן:

(כב) כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לִבְנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֶת־הַחֹרִי מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֵׁם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

כב כְּמָא דִי עֲבַד לִבְנֵי עֵשָׂו דְּיָתְבִין בְּשֵׂעִיר דִּי שֵׁצִי יָת חוֹרָאֵי מְקַדָּמֵיהוֹן וְתָרֵכְנוּן וְיִתְיְבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן עַד יוֹמָא הָדֵין:

(כג) וְהָעַוִּים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצֵרִים עַד־עַזָּה כַּפְתֹרִים הַיֹּצְאִים מִכַּפְתֹּר הִשְׁמִידֵם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם:

כג וַעַוָּאֵי דְּיָתְבִין בְּדָפְיַי עַד עַזָּה קַפּוּטְקָאֵי דִּנְפָקוּ מִקַּפּוּטְקָיָא שֵׁצְנוּן וְיִתְיְבוּ בְּאַתְרֵיהוֹן:

רמ"י◂ וְהָעַוִּים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצֵרִים וְגוֹ׳ • (חולין ס) עַוִּים מִפְּלִשְׁתִּים הֵם, שֶׁעִמָּהֶם הֵם נֶחֱשָׁבִים בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ (יג), שֶׁנֶּאֱמַר: "חֲמֵשֶׁת סַרְנֵי פְּלִשְׁתִּים: הָעַזָּתִי, וְהָאַשְׁדּוֹדִי, וְהָאֶשְׁקְלוֹנִי, הַגִּתִּי, וְהָעֶקְרוֹנִי וְהָעַוִּים".

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

(כג) וְהָעַוִּים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצֵרִים עַד עַזָּה. עַתָּה מְפֹרָשׁ הֵיכָן הַחוֹרִי, וְהָעַוִּים כְּמוֹ מִתְחַלְּפוֹת. וְהַחוֹרִים אִם תִּרְצוּ לֵידַע הֵיכָן הֵם, בַּחֲצֵרִים הֵם יוֹשְׁבִים, כִּי לֹא הָיוּ חוֹשְׁשִׁין לֵישֵׁב בְּעָרֵי חוֹמָה לְפִי הֵיכָן הֵם יוֹשְׁבִים, כִּי לֹא הָיוּ חוֹשְׁשִׁין לֵישֵׁב בְּעָרֵי חוֹמָה לְפִי

וּמִפְּנֵי הַשְׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע אַבְרָהָם לַאֲבִימֶלֶךְ, לֹא יָכְלוּ יִשְׂרָאֵל לְהוֹצִיא אַרְצָם מִיָּדָם, וְהֵבֵאתִי עֲלֵיהֶם כַּפְתּוֹרִים וְהִשְׁמִידוּם וְיָשְׁבוּ תַּחְתָּם. וְעַכְשָׁו, אַתֶּם מֻתָּרִים לְקַחְתָּהּ מִיָּדָם.

(כד) קוּמוּ סְּעוּ וְעִבְרוּ אֶת־נַחַל אַרְנֹן רְאֵה נָתַתִּי בְיָדְךָ אֶת־סִיחֹן מֶלֶךְ־חֶשְׁבּוֹן הָאֱמֹרִי וְאֶת־אַרְצוֹ הָחֵל רָשׁ וְהִתְגָּר בּוֹ מִלְחָמָה:

כד קוּמוּ טוּלוּ וְעִבְרוּ יָת נַחֲלָא דְאַרְנֹן חֲזִי דְמָסְרִית בִּידָךְ יָת סִיחֹן מַלְכָּא דְחֶשְׁבּוֹן אֱמֹרָאָה וְיָת אַרְעֵהּ שְׁרִי לְתָרְכוּתֵהּ וְאִתְגָּרֵי לְמֶעְבַּד עִמֵּהּ קְרָבָא:

(כה) הַיּוֹם הַזֶּה אָחֵל תֵּת פַּחְדְּךָ וְיִרְאָתְךָ עַל־פְּנֵי הָעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֲךָ וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפָּנֶיךָ:

כה יוֹמָא הָדֵין אֲשָׁרֵי לְמִתַּן זַעְתָּךְ וְדַחֲלְתָּךְ עַל אַפֵּי עַמְמַיָּא דִּי תְחוֹת כָּל שְׁמַיָּא דִּי יִשְׁמְעוּן שְׁמָעֲךְ וְיִזְוְעוּן וְיִדְחֲלוּן מִן קֳדָמָךְ:

רש״י◄ **תַּחַת כָּל־הַשָּׁמָיִם •** (תענית כ ועי״ז כה) לְמֵד שֶׁעָמְדָה חַמָּה לְמֹשֶׁה בְּיוֹם מִלְחֶמֶת עוֹג (סִפְרֵי אֶחָרִים: סִיחוֹן), **וְנוֹדַע הַדָּבָר תַּחַת כָּל הַשָּׁמָיִם.**

(כו) וָאֶשְׁלַח מַלְאָכִים מִמִּדְבַּר קְדֵמוֹת אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן דִּבְרֵי שָׁלוֹם לֵאמֹר:

כו וּשְׁלָחִית אִזְגַּדִּין מִמַּדְבְּרָא דְקֶדֶמוֹת לְוָת סִיחוֹן מַלְכָּא דְחֶשְׁבּוֹן פִּתְגָמֵי שְׁלָמָא לְמֵימָר:

רש״י◄ **מִמִּדְבַּר קְדֵמוֹת •** אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא צִוַּנִי הַמָּקוֹם לִקְרֹא לְסִיחוֹן לְשָׁלוֹם, לָמַדְתִּי מִמִּדְבַּר סִינַי, מִן הַתּוֹרָה שֶׁקְּדָמָה לָעוֹלָם: כְּשֶׁבָּא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לִתְּנָהּ לְיִשְׂרָאֵל, חִזֵּר אוֹתָהּ עַל עֶשָׂו וְיִשְׁמָעֵאל, וְגָלוּי לְפָנָיו שֶׁלֹּא יְקַבְּלוּהָ, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן פָּתַח לָהֶם בְּשָׁלוֹם, אַף אֲנִי קִדַּמְתִּי אֶת סִיחוֹן בִּדְבְרֵי שָׁלוֹם. דָּבָר אַחֵר: מִמִּדְבַּר קְדֵמוֹת, מִמְּךָ לָמַדְתִּי שֶׁקְּדַמְתָּ לָעוֹלָם. יָכֹל הָיִיתָ לִשְׁלֹחַ בָּרָק אֶחָד וְלִשְׁרֹף אֶת הַמִּצְרִיִּים, אֶלָּא שִׁלַּחְתַּנִי מִן הַמִּדְבָּר אֶל פַּרְעֹה לֵאמֹר: ״שַׁלַּח אֶת עַמִּי!״ **בְּמֻתּוּן.**

(כז) אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ בַּדֶּרֶךְ בַּדֶּרֶךְ אֵלֵךְ לֹא אָסוּר יָמִין וּשְׂמֹאול:

כז אֶעְבַּר בְּאַרְעָךְ בְּאָרְחָא בְּאָרְחָא אֵזֵל לָא אֶסְטֵי יַמִּינָא וּשְׂמָאלָא:

דעת זקנים מבעלי התוספות – עוז והדר

שָׁהָיוּ גִּבּוֹרִים. וְאֶרֶץ רְפָאִים הִיא מַמְלֶכֶת עוֹג, כִּדְכְתִיב (להלן ג יג) הַהוּא יִקָּרֵא אֶרֶץ רְפָאִים, הִיא שֶׁנִּתַּתִּי לְאַבְרָהָם אֲבִיכֶם בֹּאוּ וּרְשׁוּ אוֹתָהּ. אֲבָל אֶרֶץ מוֹאָב שֶׁנִּטְּלוּ מִן הָאֵימִים שֶׁהֵם גְּדוֹלִים כָּעֲנָקִים וּרְפָאִים, אֵינוֹ אוֹתוֹ רְפָאִים שֶׁנִּתַּתִּי לְאַבְרָהָם, כִּי הַמּאָבִים יִקָּרְאוּ וגו׳ (פסוק יא). וְגַם אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹן שֶׁלָּקְחוּ מִן הַזַּמְזוּמִים לָאו הִיא נַמִּי אוֹתוֹ רְפָאִים, כִּי **הָעַמּוֹנִים יִקְרְאוּ לָהֶם זַמְזֻמִּים**, וְלֹא נִקְרְאוּ רְפָאִים כִּי־אִם מִפְּנֵי שֶׁרְפָאִים יָשְׁבוּ בָּהּ: תורה כד

(כו) **מִמִּדְבַּר קְדֵמוֹת.** מִן הַמָּקוֹם שֶׁהָיָה מִדְבָּר קוֹדֶם שֶׁהוֹצִיא לָהֶם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הַמַּיִם מִן הַסֶּלַע, לְכָךְ קוֹרֵהוּ **מִדְבַּר קְדֵמוֹת**, לְפִי שֶׁמִּקֶּדֶם הָיָה מִדְבָּר וְעַתָּה הוּא לְמוֹצָאֵי מַיִם. וּלְפִי שֶׁרוֹב אֶרֶץ סִיחוֹן הָיְתָה מְשֻׁל עַמּוֹן וּמוֹאָב קָרְאוּ לָהֶם לְשָׁלוֹם, אֲבָל לְעוֹג שֶׁהָיוּ מַחֲזִיקִין בְּאֶרֶץ רְפָאִים לֹא קָרְאוּ לְשָׁלוֹם שֶׁאֵין קוֹרְאִין שָׁלוֹם לְשִׁבְעָה עַמְמִים. דָּבָר אַחֵר, **מִמִּדְבַּר קְדֵמוֹת**, מִמְּקַדְּמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם לְמַדְתִּי, שֶׁהָיָה לוֹ לַהֲרוֹג מִצְרִיִּים מִיָּד, וְאַף־עַל־פִּי־כֵן [שָׁלַח] מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לִקְרוֹא אֶל פַּרְעֹה לְשָׁלוֹם וְאָמַר לוֹ (שמות ח ט) שַׁלַּח עַמִּי וְיַעַבְדֻנִי. וְגַם בְּשָׁעַת מַתַּן תּוֹרָה הָיָה גָּלוּי לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁאֵין בְּנֵי עֵשָׂו וּבְנֵי יִשְׁמָעֵאל רוֹצִים לְקַבֵּל הַתּוֹרָה, וַאֲפִילּוּ הָכִי קָרָאם הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְקַבְּלָהּ שֶׁנֶּאֱמַר (להלן לג ב) וְזָרַח מִשֵּׂעִיר לָמוֹ הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן. לְכָךְ **וָאֶשְׁלַח מַלְאָכִים** וגו׳ **דִּבְרֵי שָׁלוֹם לֵאמֹר.** וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ״ל שְׁתֵּי אִגְּרוֹת שָׁלַח, אַחַת שֶׁל שָׁלוֹם מֵאֵת מֹשֶׁה וְאַחַת שֶׁל מִלְחָמָה מֵאֵת יִשְׂרָאֵל, אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ חַס־וְשָׁלוֹם לֹא נִתְחַלְּקוּ יִשְׂרָאֵל עַל מֹשֶׁה, אֶלָּא בְּאִגֶּרֶת אַחַת כָּתְבוּ שָׁלוֹם מִלְמַעְלָה וּמִלְחָמָה מִלְּמַטָּה, זֶה שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים קכ ז) אֲנִי שָׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הֵמָּה לַמִּלְחָמָה. וּלְפִיכָךְ אָמַר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא לְיִשְׂרָאֵל חַיֵּיכֶם שֶׁתִּירְשׁוּ אַרְצָם בְּשָׁלוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם לז יא) וַעֲנָוִים יִירְשׁוּ אֶרֶץ וְהִתְעַנְּגוּ עַל רֹב שָׁלוֹם (ראה תנחומא ישן הוספה י):

חסלת פרשת דברים

(כח) אָכֵל בַּכֶּסֶף תַּשְׁבִּרֵנִי וְאָכַלְתִּי וּמַיִם בַּכֶּסֶף תִּתֶּן־לִי וְשָׁתֵיתִי רַק אֶעְבְּרָה בְרַגְלָי׃

כח עִבּוּרָא בְּכַסְפָּא תְּזַבְּנֵן לִי וְאֵיכוֹל וּמַיָּא בְּכַסְפָּא תִּתֶּן לִי וְאֶשְׁתֵּי לְחוֹד אֶעְבַּר בְּרַגְלָי׃

(כט) כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ־לִי בְנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר וְהַמּוֹאָבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָר עַד אֲשֶׁר־אֶעֱבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ׃

כט כְּמָא דִי עֲבָדוּ לִי בְּנֵי עֵשָׂו דְּיָתְבִין בְּשֵׂעִיר וּמוֹאָבָאי דְּיָתְבִין בְּלָהֵיָת עַד דְּאֶעְבַּר יָת יַרְדְּנָא לְאַרְעָא דַּייָ אֱלָהָנָא יָהֵב לָנָא׃

רמ״י ◂ כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ־לִי בְּנֵי עֵשָׂו • לֹא לְעִנְיַן לַעֲבֹר בְּאַרְצָם, אֶלָּא לְעִנְיַן מֶכֶר אֹכֶל וּמַיִם. עַד אֲשֶׁר־אֶעֱבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן • מוּסָב עַל ״אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ״.

(ל) וְלֹא אָבָה סִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן הַעֲבִרֵנוּ בּוֹ כִּי־הִקְשָׁה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־רוּחוֹ וְאִמֵּץ אֶת־לִבּוֹ לְמַעַן תִּתּוֹ בְיָדְךָ כַּיּוֹם הַזֶּה׃ ס

ל וְלָא אָבֵי סִיחֹן מַלְכָּא דְּחֶשְׁבּוֹן לְמִשְׁבָּקָנָא לְמֶעְבַּר בִּתְחוּמֵהּ אֲרֵי אַקְשֵׁי יְיָ אֱלָהָךְ יָת רוּחֵהּ וְתַקֵּיף יָת לִבֵּהּ בְּדִיל לְמִמְסְרֵהּ בִּידָךְ כְּיוֹמָא הָדֵין׃

◆ יום שישי ח' מנחם־אב ◆

(לא) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רְאֵה הַחִלֹּתִי תֵּת לְפָנֶיךָ אֶת־סִיחֹן וְאֶת־אַרְצוֹ הָחֵל רָשׁ לָרֶשֶׁת אֶת־אַרְצוֹ׃

לא וַאֲמַר יְיָ לִי חֲזֵי שָׁרֵיתִי לְמִמְסַר קֳדָמָךְ יָת סִיחֹן וְיָת אַרְעֵהּ שְׁרֵי לְתָרְכוּתֵהּ לְמֵירַת יָת אַרְעֵהּ׃

רמ״י ◂ הַחִלֹּתִי תֵּת לְפָנֶיךָ • כָּפָה שֹׁר שֶׁל אֱמוֹרִיִּים שֶׁל מַעְלָה תַּחַת רַגְלָיו שֶׁל מֹשֶׁה, וְהִדְרִיכוֹ עַל צַוָּארוֹ.

(לב) וַיֵּצֵא סִיחֹן לִקְרָאתֵנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה יָהְצָה׃

לב וּנְפַק סִיחֹן לְקַדָּמוּתָנָא הוּא וְכָל עַמֵּהּ לַאֲגָחָא קְרָבָא לְיָהַץ׃

רמ״י ◂ וַיֵּצֵא סִיחֹן • לֹא שָׁלַח בִּשְׁבִיל עוֹג לַעֲזֹר לוֹ, לְלַמֶּדְךָ שֶׁלֹּא הָיוּ צְרִיכִין זֶה לָזֶה.

(לג) וַיִּתְּנֵהוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ וַנַּךְ אֹתוֹ וְאֶת־בָּנָיו וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ׃

לג וּמְסָרֵהּ יְיָ אֱלָהָנָא קֳדָמָנָא וּמְחֵנָא יָתֵהּ וְיָת בְּנוֹהִי וְיָת כָּל עַמֵּהּ׃

רמ״י ◂ וְאֶת־בָּנָיו • בְּנוֹ כְּתִיב, שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן גִּבּוֹר כְּמוֹתוֹ.

(לד) וַנִּלְכֹּד אֶת־כָּל־עָרָיו בָּעֵת הַהִוא וַנַּחֲרֵם אֶת־כָּל־עִיר מְתִם וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף לֹא הִשְׁאַרְנוּ שָׂרִיד׃

לד וּכְבַשְׁנָא יָת כָּל קִרְוֹהִי בְּעִדָּנָא הַהִיא וְגַמַּרְנָא יָת כָּל קִרְוֵי גֶּבְרַיָּא וּנְשַׁיָּא וְטַפְלָא לָא אַשְׁאַרְנָא מְשֵׁזֵב׃

רמ״י ◂ מְתִם • אֲנָשִׁים. בְּבַזַּת סִיחוֹן נֶאֱמַר: ״בָּזְזָנוּ לָנוּ״, לְשׁוֹן בִּזָּה, שֶׁהָיְתָה חֲבִיבָה עֲלֵיהֶם, וּבוֹזְזִים אִישׁ לוֹ, וּכְשֶׁבָּאוּ לְבַזַּת עוֹג כְּבָר הָיוּ שְׂבֵעִים וּמְלֵאִים, וְהָיְתָה בְּזוּיָה בְּעֵינֵיהֶם וּמְקָרְעִין וּמַשְׁלִיכִין בְּהֵמָה וּבְגָדִים, וְלֹא נָטְלוּ כִּי־אִם כֶּסֶף וְזָהָב, לָכֵן נֶאֱמַר: ״בַּזּוֹנוּ לָנוּ״, לְשׁוֹן בִּזָּיוֹן, כְּךָ נִדְרַשׁ בַּ׳סִּפְרֵי׳ בְּפָרָשַׁת (במדבר כה) ״וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים״.

(לה) רַק הַבְּהֵמָה בָּזַזְנוּ לָנוּ וּשְׁלַל הֶעָרִים אֲשֶׁר לָכָדְנוּ׃

לה לְחוֹד בְּעִירָא בְּזָנָא לָנָא וַעֲדֵי קִרְוַיָּא דִּי כְבַשְׁנָא׃

(לו) מֵעֲרוֹעֵר אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת־נַחַל אַרְנֹן וְהָעִיר אֲשֶׁר בַּנַּחַל וְעַד־הַגִּלְעָד לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר שָׂגְבָה מִמֶּנּוּ אֶת־הַכֹּל נָתַן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ:

לו מֵעֲרוֹעֵר דִּי עַל כֵּיף נַחֲלָא דְאַרְנֹן וְקִרְתָּא דִּי בְנַחֲלָא וְעַד גִּלְעָד לָא הֲוַת קִרְתָּא דִּי תְקַפַת מִנָּנָא יָת כֹּלָא מְסַר יְיָ אֱלָהָנָא קֳדָמָנָא:

(לז) רַק אֶל־אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לֹא קָרָבְתָּ כָּל־יַד נַחַל יַבֹּק וְעָרֵי הָהָר וְכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ:

לז לְחוֹד לְאַרְעָא בְּנֵי עַמּוֹן לָא קָרֵבְתָּא כָּל כֵּיף נַחֲלָא יוּבְקָא וְקִרְוֵי טוּרָא וְכֹל דִּי פַקִּיד יְיָ אֱלָהָנָא:

רס״י◂ כָּל־יַד נַחַל יַבֹּק • כָּל אֵצֶל נַחַל יַבֹּק. וְכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה ה׳ • שֶׁלֹּא לִכְבֹּשׁ, הִנַּחְנוּ.

ג (א) וַנֵּפֶן וַנַּעַל דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לִקְרָאתֵנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה אֶדְרֶעִי:

א וְאִתְפְּנֵינָא וּסְלֶקְנָא אָרַח דְּמַתְנָן וּנְפַק עוֹג מַלְכָּא דְמַתְנָן לְקַדְמוּתָנָא הוּא וְכָל עַמֵּה לַאֲגָחָא קְרָבָא אֶדְרֶעִי:

רס״י◂ וַנֵּפֶן וַנַּעַל • כָּל צַד צָפוֹן הוּא עֲלָיָה.

(ב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־תִּירָא אֹתוֹ כִּי בְיָדְךָ נָתַתִּי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אַרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לּוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן:

ב וַאֲמַר יְיָ לִי לָא תִדְחַל יָתֵהּ אֲרֵי בִידָךְ מְסָרִית יָתֵהּ וְיָת כָּל עַמֵּהּ וְיָת אַרְעֵהּ וְתַעְבֵּד לֵהּ כְּמָא דִי עֲבַדְתָּא לְסִיחֹן מַלְכָּא דֶאֱמָרָאֵה דִּי יָתֵב בְּחֶשְׁבּוֹן:

רס״י◂ אַל־תִּירָא אֹתוֹ • וּבְסִיחוֹן לֹא הֻצְרַךְ לוֹמַר "אַל תִּירָא אוֹתוֹ", אֶלָּא מִתְיָרֵא הָיָה מֹשֶׁה שֶׁלֹּא תַּעֲמֹד לוֹ זְכוּת שֶׁשִּׁמֵּשׁ לְאַבְרָהָם, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יד): "וַיָּבֵא הַפָּלִיט", וְהוּא עוֹג.

(ג) וַיִּתֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּיָדֵנוּ גַּם אֶת־עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וַנַּכֵּהוּ עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־לוֹ שָׂרִיד:

ג וּמְסַר יְיָ אֱלָהָנָא בִּידָנָא גַּם יָת עוֹג מַלְכָּא דְמַתְנָן וְיָת כָּל עַמֵּהּ וּמְחַנְוֹהִי עַד דְּלָא אִשְׁתְּאַר לֵהּ מְשֵׁזֵב:

(ד) וַנִּלְכֹּד אֶת־כָּל־עָרָיו בָּעֵת הַהִוא לֹא הָיְתָה קִרְיָה אֲשֶׁר לֹא־לָקַחְנוּ מֵאִתָּם שִׁשִּׁים עִיר כָּל־חֶבֶל אַרְגֹּב מַמְלֶכֶת עוֹג בַּבָּשָׁן:

ד וּכְבַשְׁנָא יָת כָּל קִרְוֹהִי בְּעִדָּנָא הַהִיא לָא הֲוַת קִרְתָּא דִּי לָא נְסִבְנָא מִנְּהוֹן שְׁתִּין קִרְוִין כָּל בֵּית פָּלְגָּ טְרַכוֹנָא מַלְכוּתָא דְעוֹג בְּמַתְנָן:

רס״י◂ חֶבֶל אַרְגֹּב • מְתַרְגְּמִינַן: 'בֵּית פָּלְגָּ טְרַכוֹנָא', וְרָאִיתִי תַּרְגּוּם יְרוּשַׁלְמִי בִּ'מְגִלַּת אֶסְתֵּר', קוֹרֵא לְפָלְטִין 'טְרַכוֹנִין'. לָמַדְתִּי חֶבֶל אַרְגֹּב, הַפַּרְכְיָא, הֵיכַל מֶלֶךְ, כְּלוֹמַר שֶׁהַמַּלְכוּת נִקְרֵאת עַל שְׁמָהּ, וְכֵן "אֶת הָאַרְגֹּב" דִּמְלָכִים, אֲצֶל הֵיכַל מֶלֶךְ חֲרָגוֹ פֶּקַח בֶּן רְמַלְיָהוּ לִפְקַחְיָה בֶּן מְנַחֵם, לָמַדְתִּי שֶׁכָּךְ נִקְרֵאת שָׁם הַהַפַּרְכְיָא.

(ה) כָּל־אֵלֶּה עָרִים בְּצֻרֹת חוֹמָה גְּבֹהָה דְּלָתַיִם וּבְרִיחַ לְבַד מֵעָרֵי הַפְּרָזִי הַרְבֵּה מְאֹד:

ה כָּל אִלֵּין קִרְוִין כְּרִיכַן מַקְפָּן שׁוּר רָם דִּילְהֶן דָּשִׁין וְעַבְּרִין בַּר מִקְרְוֵי פַּצְחָיָא סַגִּי לַחֲדָא:

רס״י◂ מֵעָרֵי הַפְּרָזִי • פְּרָזוֹת וּפְתוּחוֹת בְּלֹא חוֹמָה, וְכֵן (זכריה ב) "פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלַיִם".

(ו) וַנַּחֲרֵם אוֹתָם כַּאֲשֶׁר עָשִׂינוּ לְסִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן הַחֲרֵם כָּל־עִיר מְתִם הַנָּשִׁים וְהַטָּף:

ו וְנַמַּרְנָא יָתְהוֹן כְּמָא דִי עֲבַדְנָא לְסִיחֹן מַלְכָּא דְחֶשְׁבּוֹן גַּמַּר כָּל קִרְוֵי גֻּבְרַיָּא נָשַׁיָּא וְטַפְלָא:

רס״י◂ הַחֲרֵם • לְשׁוֹן הֹוֶה, הָלַךְ וְכָלוֹת.

(ז) וְכָל־הַבְּהֵמָה וּשְׁלַל הֶעָרִים בָּזְזוּנוּ לָנוּ׃

ז וְכָל בְּעִירָא וַעֲדֵי קִרְוַיָּא בַּזְנָא לָנָא׃

(ח) וַנִּקַּח בָּעֵת הַהִוא אֶת־הָאָרֶץ מִיַּד שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִנַּחַל אַרְנֹן עַד־הַר חֶרְמוֹן׃

ח וּנְסִבְנָא בְּעִדָּנָא הַהִיא יָת אַרְעָא מִיְּדָא תְּרִין מַלְכֵי אֱמֹרָאָה דִּי בְּעִבְרָא דְיַרְדְּנָא מִנַּחֲלָא דְאַרְנֹן עַד טוּרָא דְחֶרְמוֹן׃

רש"י◂ **מִיַּד** • מֵרְשׁוּת.

(ט) צִידֹנִים יִקְרְאוּ לְחֶרְמוֹן שִׂרְיֹן וְהָאֱמֹרִי יִקְרְאוּ־לוֹ שְׂנִיר׃

ט צִידָנָאֵי קָרָאן לְחֶרְמוֹן סִרְיֹן וֶאֱמָרָאֵי קָרָאן לֵהּ טוּר תַּלְגָּא׃

רש"י◂ **צִדֹנִים יִקְרְאוּ לְחֶרְמוֹן וְגוֹ'** • וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר: "וְעַד־הַר שִׂיאֹן הוּא חֶרְמוֹן", הֲרֵי לוֹ אַרְבָּעָה שֵׁמוֹת, לָמָּה הֵצְרִכוּ לְכָתֵב? לְהַגִּיד שֶׁבַּח אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיוּ אַרְבָּעָה מַלְכֵיּוֹת מִתְפָּאֲרוֹת בְּכָךְ: זוֹ אוֹמֶרֶת עַל שְׁמִי יִקָּרֵא, וְזוֹ אוֹמֶרֶת עַל שְׁמִי יִקָּרֵא. **שְׂנִיר** • הוּא שֶׁלָּג בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז וּבִלְשׁוֹן כְּנַעַן.

(י) כָּל ׀ עָרֵי הַמִּישֹׁר וְכָל־הַגִּלְעָד וְכָל־הַבָּשָׁן עַד־סַלְכָה וְאֶדְרֶעִי עָרֵי מַמְלֶכֶת עוֹג בַּבָּשָׁן׃

י כֹּל קִרְוֵי מֵישְׁרָא וְכָל גִּלְעָד וְכָל דְּמַתְנָן עַד סַלְכָה וְאֶדְרֶעִי קִרְוֵי מַלְכוּתָא דְעוֹג בְּמַתְנָן׃

(יא) כִּי רַק־עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן נִשְׁאַר מִיֶּתֶר הָרְפָאִים הִנֵּה עַרְשׂוֹ עֶרֶשׂ בַּרְזֶל הֲלֹה הִוא בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תֵּשַׁע אַמּוֹת אָרְכָּהּ וְאַרְבַּע אַמּוֹת רָחְבָּהּ בְּאַמַּת־אִישׁ׃

יא אֲרֵי לְחוֹד עוֹג מַלְכָּא דְמַתְנָן אִשְׁתְּאַר מִשְּׁאָר גִּבָּרַיָּא הָא עַרְסֵהּ עַרְסָא דְפַרְזְלָא הֲלָא הִיא בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תְּשַׁע אַמִּין אָרְכֵּהּ וְאַרְבַּע אַמִּין פְּתָיֵהּ בְּאַמַּת מְלַךְ׃

רש"י◂ **מִיֶּתֶר הָרְפָאִים** • שֶׁהָרְגוּ אַמְרָפֶל וַחֲבֵרָיו בְּעַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם, וְהוּא פָּלַט מִן הַמִּלְחָמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יד): "וַיָּבֹא הַפָּלִיט", זֶהוּ עוֹג. **בְּאַמַּת־אִישׁ** • בְּאַמַּת עוֹג.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (רשימות חוברת יז עמ' 7)

הִנֵּה עַרְשׂוֹ עֶרֶשׂ בַּרְזֶל, הֲלֹא הִיא בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן עַרְשׂוֹ: עַרִיסָה שֶׁל קָטָן (רשב"ם) שִׁטְתּוֹ שֶׁל 'עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן' הִיא, שֶׁבְּחִנּוּךְ קְטַנִּים הָעִקָּר הוּא בְּרִיאוּת הַגּוּף, 'עֶרֶשׂ בַּרְזֶל'. וְהוּא הֵפִיץ וּפִרְסֵם שִׁטָּה זוֹ בְּרֹב עַם, בְּעִיר הַבִּירָה - רַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן. אַף הָאֱמֶת הִיא, שֶׁגַּם בְּרִיאוּת הַגּוּף חַיֶּבֶת לִהְיוֹת מְבֻסֶּסֶת עַל רוּחָנִיּוּת וֶאֱמוּנָה, כִּי בְּלָאו הָכִי, לָמָּה לֹא יֶחֱטָא הַבֵּן וְיֵרֵדֵף אַחֲרֵי מוֹתָרוֹת, דָּבָר שֶׁיִּפְגַּע, בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר, גַּם בִּבְרִיאוּת הַגּוּף. וּמַפָּלֶת עוֹג הָיְתָה בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע, לֹא בְּדֶרֶךְ נֵס, שֶׁהֲרֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ קָפַץ וְהִכָּהוּ בַּחֲרֵב בְּקַרְסֻלָּיו (רש"י סוף פרשת חקת), שֶׁהִיא פְּעֻלָּה טִבְעִית. לוֹמַר לְךָ: גַּם בְּרִיאוּת הַגּוּף - וְנִצָּחוֹן גַּשְׁמִי - תְּלוּיָה בִּבְרִיאוּת הַנֶּפֶשׁ, הַבָּאָה עַל יְדֵי אֱמוּנָה שְׁלֵמָה בֶּאֱלֹקִים.

(יב) וְאֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת יָרַשְׁנוּ בָּעֵת הַהִוא מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר־עַל־נַחַל אַרְנֹן וַחֲצִי הַר־הַגִּלְעָד וְעָרָיו נָתַתִּי לָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי׃

יב וְיָת אַרְעָא הָדָא יְרִיתְנָא בְּעִדָּנָא הַהִיא מֵעֲרֹעֵר דִּי עַל נַחֲלָא דְאַרְנֹן וּפַלְגוּת טוּרָא דְגִלְעָד וְקִרְווֹהִי יְהָבִית לְשִׁבְטָא דִּרְאוּבֵן וּלְשִׁבְטָא דְגָד׃

רש"י◂ **וְאֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת יָרַשְׁנוּ בָּעֵת הַהִוא** • הָאֲמוּרָה לְמַעְלָה: "מִנַּחַל אַרְנֹן וְעַד הַר חֶרְמוֹן". **מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר־עַל־נַחַל אַרְנֹן** • אֵינוֹ מֻחְבָּר לְרֹאשׁוֹ שֶׁל מִקְרָא אֶלָּא לְסוֹפוֹ, עַל "נָתַתִּי לָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי", אֲבָל לְעִנְיַן יְרֻשָּׁה עַד הַר חֶרְמוֹן הָיָה.

(יג) וְיֶתֶר הַגִּלְעָד וְכָל־הַבָּשָׁן מַמְלֶכֶת עוֹג נָתַתִּי לַחֲצִי שֵׁבֶט הַמְנַשֶּׁה כָּל חֶבֶל הָאַרְגֹּב לְכָל־הַבָּשָׁן הַהוּא יִקָּרֵא אֶרֶץ רְפָאִים:

יג וּשְׁאָר גִּלְעָד וְכָל דְּמַתְנָן מַלְכוּתָא דְעוֹג יְהָבִית לְפַלְגוּת שִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה כֹּל בֵּית פָּלַךְ טָרְכוֹנָא לְכָל מַתְנָן הַהוּא מִתְקְרֵי אַרְעָא גַּבְרֵיָא:

רש״י ◂ הַהוּא יִקָּרֵא אֶרֶץ רְפָאִים • הִיא אוֹתָהּ שֶׁנֶּאֱתַתִּי לְאַבְרָהָם.

(יד) יָאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה לָקַח אֶת־כָּל־חֶבֶל אַרְגֹּב עַד־גְּבוּל הַגְּשׁוּרִי וְהַמַּעֲכָתִי וַיִּקְרָא אֹתָם עַל־שְׁמוֹ אֶת־הַבָּשָׁן חַוֹּת יָאִיר עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

יד יָאִיר בַּר מְנַשֶּׁה נְסִיב יָת כָּל בֵּית פָּלַךְ טָרְכוֹנָא עַד תְּחוּם גְּשׁוּרָאָה וְאַפְקֵירוֹס וּקְרָא יָתְהוֹן עַל שְׁמֵהּ יָת מַתְנָן כַּפְרָנֵי יָאִיר עַד יוֹמָא הָדֵין:

◆ שבת קודש ט׳ מנחם־אב ◆

(טו) וְלַמָּכִיר נָתַתִּי אֶת־הַגִּלְעָד:

טו וּלְמָכִיר יְהָבִית יָת גִּלְעָד:

(טז) וְלָרְאוּבֵנִי וְלַגָּדִי נָתַתִּי מִן־הַגִּלְעָד וְעַד־נַחַל אַרְנֹן תּוֹךְ הַנַּחַל וּגְבֻל וְעַד יַבֹּק הַנַּחַל גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן:

טז וּלְשִׁבְטָא דִּרְאוּבֵן וּלְשִׁבְטָא דְגָד יְהָבִית מִן גִּלְעָד וְעַד נַחֲלָא דְאַרְנֹן גּוֹ נַחֲלָא וּתְחוּם וְעַד יוּבְקָא דְנַחֲלָא תְּחוּם בְּנֵי עַמּוֹן:

רש״י ◂ תּוֹךְ הַנַּחַל וּגְבֻל • כָּל הַנַּחַל, וְעַד מֵעֵבֶר לִשְׁפָתוֹ. כְּלוֹמַר, עַד וְעַד בְּכָלָל וְיוֹתֵר מִכָּאן.

(יז) וְהָעֲרָבָה וְהַיַּרְדֵּן וּגְבֻל מִכִּנֶּרֶת וְעַד יָם הָעֲרָבָה יָם הַמֶּלַח תַּחַת אַשְׁדֹּת הַפִּסְגָּה מִזְרָחָה:

יז וּמֵישָׁרָא וְיַרְדְּנָא וּתְחוּמֵהּ מִגְּנוֹסַר וְעַד יַמָּא דְמֵישָׁרָא יַמָּא דְמִלְחָא תְּחוֹת מַשְׁפַּךְ מָרְמָתָא מַדִּינְחָא:

רש״י ◂ מִכִּנֶּרֶת • מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמַּעֲרָבִי הָיָה, וְנַחֲלַת בְּנֵי גָד מֵעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַמִּזְרָחִי, וְנָפַל בְּגוֹרָלָם רֹחַב הַיַּרְדֵּן כְּנֶגְדָּם. וְעוֹד מֵעֵבֶר לִשְׁפָתוֹ, עַד כִּנֶּרֶת, וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְהַיַּרְדֵּן וּגְבֻל״, הַיַּרְדֵּן וּמֵעֵבֶר לוֹ.

(יח) וָאֲצַו אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נָתַן לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ חֲלוּצִים תַּעַבְרוּ לִפְנֵי אֲחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־בְּנֵי־חָיִל:

יח וּפַקֵּדִית יָתְכוֹן בְּעִדָּנָא הַהִיא לְמֵימָר יְיָ אֱלָהֲכוֹן יְהַב לְכוֹן יָת אַרְעָא הָדָא לְמֵירְתַהּ מְזָרְזִין תִּתְעַבְּרוּן קֳדָם אֲחֵיכוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל מְזָרְזֵי חֵילָא:

רש״י ◂ וָאֲצַו אֶתְכֶם • לִבְנֵי רְאוּבֵן וְגָד הָיָה מְדַבֵּר. לִפְנֵי אֲחֵיכֶם • הֵם הָיוּ הוֹלְכִים לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל לַמִּלְחָמָה, לְפִי שֶׁהָיוּ גִּבּוֹרִים, וְאוֹיְבִים נוֹפְלִים לִפְנֵיהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לג): ״וְטָרַף זְרוֹעַ אַף קָדְקֹד״.

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש״פ דברים תשד״מ – התוועדויות תשד״מ ד עמ׳ 2321)

חֲלוּצִים תַּעַבְרוּ לִפְנֵי אֲחֵיכֶם (ג, יח) **שֶׁהָיוּ גִּבּוֹרִים . . שֶׁנֶּאֱמַר וְטָרַף זְרוֹעַ אַף קָדְקֹד** (רש״י) כָּל יְהוּדִי חַיָּיב לַעֲסֹק בְּ'כִיבּוּשׁ הָאָרֶץ' – עָלָיו לִכְבֹּשׁ אֶת 'חֶלְקוֹ בָּעוֹלָם' וְלַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ 'אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל'. וְקַיָּימִים שְׁנֵי סוּגֵי מְנִיעוֹת שֶׁיֵּשׁ לְהִתְגַּבֵּר עֲלֵיהֶם: **קְדֻקְד** רוֹמֵז עַל מְנִיעָה שִׂכְלִית, שֶׁנִּדְמֶה לוֹ לָאָדָם שֶׁאֵין בְּכֹחוֹ לִלְחֹם מִלְחָמָה זוֹ. וּזְרוֹעַ רוֹמֵז עַל מְנִיעָה גַּשְׁמִית, שֶׁקָּשֶׁה לוֹ לְוַתֵּר עַל עִנְיָנָיו הַגַּשְׁמִיִּים כְּדֵי לַעֲסֹק בִּכְבוּשׁ זֶה. וְהִיא חוֹתְכִים הָרֹאשׁ עִם הַזְּרוֹעַ **בְּמַכָּה אַחַת** (רש״י ברכה לג, כ), כְּלוֹמַר: אֵין זְמַן לַעֲסֹק עִם הַ'זְּרוֹעַ' בְּפְנֵי עַצְמוֹ וְעִם הָ'רֹאשׁ' בְּפְנֵי עַצְמוֹ, בְּסֵדֶר מְסֻדָּר. וְכַיָּדוּעַ, שֶׁבַּזְּמַן הַזֶּה אֵין סֵדֶר בַּעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים, אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת 'חַטּוֹף וְאָכֹל חֲטוֹף וּשְׁתֵי'.

(יט) רַק נְשֵׁיכֶם וְטַפְּכֶם וּמִקְנֵכֶם יָדַעְתִּי כִּי־מִקְנֶה רַב לָכֶם יֵשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם:

יט לְחוֹד נְשֵׁיכוֹן וְטַפְלְכוֹן וּבְעִירְכוֹן יְדַעְנָא אֲרֵי בְּעִיר סַגִּי לְכוֹן יִתְבוּן בְּקִרְוֵיכוֹן דִּי יְהָבִית לְכוֹן:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (עלי־פי לקוטי־שיחות כרך ט עמוד 14 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַסְבָּה לְטַעֲנַת בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן

יָדַעְתִּי כִּי־מִקְנֶה רַב לָכֶם (ג, יט) בְּתִפְאֶרֶת יְהוֹנָתָן (מטות לב, א) מַקְשֶׁה: "יֵשׁ לָתֵת טַעַם לָמָּה דַּוְקָא לִשְׁנֵי שְׁבָטִים הַלָּלוּ הָיָה מִקְנֶה רַב"? וּמְתָרֵץ דְּ"שְׁנֵי הַשְּׁבָטִים הַלָּלוּ חִבְּבוּ אֶת הַמָּן, וּלְכָךְ מִקְנֶה רַב הָיָה לָהֶם מֵאֲשֶׁר הֵבִיאוּ מִמִּצְרַיִם. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן שְׁאָר הַשְּׁבָטִים דְּשָׁחֲטוּ הַבְּהֵמוֹת, וְלֹא חִבְּבוּ אֶת הַמָּן לְאָכְלוֹ בְּכָל פַּעַם".

וְיֵשׁ לְבָאֵר דְּהָא דְּחִבַּת הַמָּן גְּרָמָה לְזֶה שֶׁלֹּא רָצוּ לִכְנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, לֹא הָיְתָה רַק מִצַּד זֶה שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה הָיָה לָהֶם מִקְנֶה רַב, אֶלָּא הָיָה בָּזֶה גַּם עִנְיָן עָמֹק יוֹתֵר.

דְּהִנֵּה כָּל מַאֲכָל גַּשְׁמִי, יֵשׁ לוֹ רַק טַעַם אֶחָד וּלְכָל הַיּוֹתֵר כַּמָּה טְעָמִים, אַךְ בַּמָּן מָצִינוּ (יומא עה, א) "הַמָּן . . מוֹצְאִין בּוֹ כָּמָּה טְעָמִים" וְיֵתֵירָה מִזּוֹ אִיתָא שָׁם "הַמָּן מִתְהַפֵּךְ לְכַמָּה טְעָמִים", שֶׁהָיוּ בּוֹ טְעָמִים הֲפָכִיִּים, כִּי הַמָּן הָיָה "לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיִם" (בשלח טז,ד) – לֶחֶם רוּחָנִי, וְלָכֵן לֹא הָיוּ בּוֹ הַגְּבָלוֹת גַּשְׁמִיּוֹת.

וּמִכְּיוָן שֶׁהָיוּ מְרֻגָּלִים בְּ"לֶחֶם רוּחָנִי", זֶה גָּרַם לָהֶם שֶׁלֹּא יִרְצוּ לְהִכָּנֵס לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כִּי שָׁם יִצְטָרְכוּ לַעֲסֹק בְּעִנְיָנִים גַּשְׁמִיִּים וְ"אַרְצִיִּים", כְּמוֹ לַחֲרֹשׁ וְלִזְרֹעַ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה. וְרָצוּ לְהִשָּׁאֵר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְלִהְיוֹת רוֹעֵי צֹאן, כִּי אֵין בָּעֲבוֹדָה זוֹ טִרְדָּה דּוֹמָה, וְיכוֹלִים לִהְיוֹת תָּמִיד דְּבוּקִים בְּהַקָּבָּ"ה.

(כ) עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה ׀ לַאֲחֵיכֶם כָּכֶם וְיָרְשׁוּ גַם־הֵם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָהֶם בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְשַׁבְתֶּם אִישׁ לִירֻשָּׁתוֹ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם׃

כ עַד דִּי יְנִיחַ יְיָ לַאֲחֵיכוֹן כְּוָתְכוֹן וְיֵרְתוּן אַף אִנּוּן יָת אַרְעָא דַּייָ אֱלָהֲכוֹן יָהֵב לְכוֹן בְּעִבְרָא דְּיַרְדְּנָא וּתְתוּבוּן גְּבַר לִירָתְתֵהּ דִּי יְהָבִית לְכוֹן׃

(כא) וְאֶת־יְהוֹשֻׁעַ צִוִּיתִי בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר עֵינֶיךָ הָרֹאֹת אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לִשְׁנֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה כֵּן־יַעֲשֶׂה יְהוָה לְכָל־הַמַּמְלָכוֹת אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר שָׁמָּה׃

כא וְיָת יְהוֹשׁוּעַ פַּקֵּדִית בְּעִדָּנָא הַהִיא לְמֵימָר עֵינָיךְ חֲזָאָה יָת כָּל דִּי עֲבַד יְיָ אֱלָהֲכוֹן לִתְרֵין מַלְכַיָּא הָאִלֵּין כֵּן יַעֲבֵד יְיָ לְכָל מַלְכְוָתָא דִּי אַתְּ עָבֵר לְתַמָּן׃

(כב) לֹא תִירָאוּם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנִּלְחָם לָכֶם׃

כב לָא תִדְחֲלוּן מִנְּהוֹן אֲרֵי יְיָ אֱלָהֲכוֹן מֵימְרֵהּ יְגִיחַ לְכוֹן׃ ס ס ס

ק"ה פסוקים. מלכי"ה סימן. חסלת פרשת דברים

הפטרה לפרשת דברים לשמו"ת ולקריאה בציבור נדפסה לקמן עמ' ריז

אגרות קודש

ב"ה, ה' מנחם אב, ה'תשכ"א
ברוקלין, נ.י.

- הילולא של מורנו האריז"ל -
האברכים תלמידי הישיבה אשר במנשסתר
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

הפ"נ שלהם נתקבל, ויקרא בעת רצון על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, מתאים לתוכן כתבם.

המשך בעמוד עט

קטע ממכתב כ״ק אדמו״ר מהוריי״צ

ב״ה א׳ ט״ו סיון, תרפ״ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ״ז באתי בבקשה לכללות אנ״ש שי׳ אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי׳ לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ג׳ מנחם־אב מפרק יח עד סוף פרק כב	**יום רביעי - ו׳ מנחם־אב** מפרק לה עד סוף פרק לח
יום שני - ד׳ מנחם־אב מפרק כג עד סוף פרק כח	**יום חמישי - ז׳ מנחם־אב** מפרק לט עד סוף פרק מג
יום שלישי - ה׳ מנחם־אב מפרק כט עד סוף פרק לד	**יום שישי - ח׳ מנחם־אב** מפרק מד עד סוף פרק מח
שבת קודש - ט׳ מנחם־אב פרק כ מפרק מט עד סוף פרק נד	

קטע ממכתב כ״ק אדמו״ר מהוריי״צ

[תמוז תרס״ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ׳ שנה ונכנס לשנת הכ״א היה אומר פרק כ״א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ג' מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 198, פרק יא. ואמנם... עד עמ' ק, לאין קץ.

אגרת התשובה

פרק יא ואמנם להיות בלבו ההכנעה היא בחי' תשובה תתאה כנ"ל וגם השמחה בה' שתיהן ביחד. כבר מילתא אמורה בלק"א ס"פ ל"ד. כמ"ש בזוה"ק חדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא וכו' ובצירוף עוד האמונה והבטחון להיות נכון לבו בטוח בה' כי חפץ חסד הוא וחנון ורחום ורב לסלוח תיכף ומיד שמבקש מחילה וסליחה מאתו ית' (כרוב רחמיך מחה פשעי כבסני טהרני וכל עוונותי מחה וכו') בלי שום ספק וס"ס בעולם. וכמו שאנו מברכין בכל תפלת י"ח תיכף שמבקשים סלח לנו כו' ברוך אתה ה' חנון המרבה לסלוח והרי ספק ברכות להקל משום חשש ברכה לבטלה אלא אין כאן שום ספק כלל מאחר שבקשנו סלח לנו מחל לנו. ואילו לא היינו חוזרים וחוטאים היינו נגאלין מיד כמו שאנו מברכין בא"י גואל ישראל. והרי אפי' במדת ב"ו כן שצריך האדם למחול תיכף ומיד שמבקשים ממנו מחילה ולא

1 **פֶּרֶק יא.** בפרק הקודם, פרק י', הסביר רבנו הזקן, כיוון שתפלה היא
2 ענין "תשובה עילאה", יש להקדים לפני התפלה הענין של "תשובה
3 תתאה", שהיא הכנעה ו"לב נשבר", הבאה מצד חשבון הנפש
4 והתעוררות רחמים על נפשו. כפי שהמשנה אומרת "אין עומדין להתפלל
5 **אלא** מתוך כובד ראש", שלפי
6 פירוש רש"י, הכוונה
7 ל"הכנעה", שהיא "תשובה
8 תתאה"; אך, בברייתא כתוב,
9 שתפלה צריכה להיות מתוך
10 שמחה, "אין עומדין להתפלל
11 **אלא** מתוך שמחה", וכיוון
12 שבזמננו אנו, לא כל אחד
13 יכול לעבור תיכף ומיד
14 מהכנעה ולב נשבר לשמחה –
15 הרי העצה היעוצה היא,
16 לעסוק ב"תשובה תתאה"
17 בזמן אחר – כמו ב"תיקון
18 חצות", שישמש כהכנה
19 לתפלה; ואילו בשעת התפלה
20 תשרור בו ענין השמחה
21 הנדרשת בתפלה. בפרק
22 הנוכחי, אומר רבנו הזקן,
23 שלמרות האמור לעיל, אפשר
24 הדבר שתהיינה שתיהן יחדיו,
25 הכנעה ולב נשבר מ"תשובה תתאה" והשמחה של העבודה להקב"ה
26 בתפלה – שהרי, למרות שהן שתי תנועות הפכיות בנפש, מרירות
27 ושמחה, בכל זאת, כשהן באות משתי סיבות נפרדות, יכולות הן להיות
28 יחד, במיוחד בענין **זה**, כשהשברון עצמו משמש גורם לבטחון, שהקב"ה
29 יסיר את **הסיבה** לשברון הלב, כלומר, הקב"ה מחל לו – דבר שהוא
30 כשלעצמו מביא לשמחה.

31 **וְאָמְנָם, לִהְיוֹת** – כדי שיהיו **בִּלְבּוֹ הַהַכְנָעָה**, - ושברון הלב,
32 **הִיא בְּחִינַת תְּשׁוּבָה תַּתָּאָה כַּנַּזְכָּר לְעֵיל, וְגַם הַשִּׂמְחָה בַּה'**,
33 - וכן השמחה מעבודתו את הקב"ה הנדרשת בעבודת התפלה,
34 **תהיינה שְׁתֵּיהֶן בְּיַחַד** – לא שתהיינה בשני זמנים נפרדים,
35 ההכנעה ו"תשובה תתאה" בשעת "תיקון חצות", והשמחה
36 בשעת התפלה, אלא בשעת התפלה עצמה תהיינה שתיהן יחד,
37 **כְּבָר מִלְּתָא אֲמוּרָה** – הדברים אמורים כבר **בִּלְקוּטֵי אֲמָרִים**
38 – בספר ה"תניא" חלק ראשון, **סוֹף פֶּרֶק לד**, - שכיוון
39 שהמרירות ו"לב נשבר" שלו באים מצד מצב גופו ונפשו
40 הבהמית, והשמחה באה מצד הנשמה – הנפש האלקית והניצוץ
41 האלקי המלובשים בו להחיותו, הרי כיוון שהן באות משתי
42 סיבות נפרדות – יש באפשרות שתי התנועות (תנועת המרירות
43 ו"לב נשבר" ותנועת השמחה) להיות יחד. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר**

44 **הַקָּדוֹשׁ**[1]: **"חֶדְוָה תִּקְיָעָא בְּלִבָּאי מִסְּטָרָא דָּא וְכוּ'"**. – שמחה
45 תקועה בלבי מצד זה, ובביה מהצד השני, את זאת אמר ר'
46 אלעזר ב"ר שמעון כששמע מאביו סודות התורה בענין חורבן
47 בית המקדש, היתה בשעת מעשה בלבו בביה ושברון לב מגודל
48 החורבן (שזה עתה נודע
49 לו גודל החורבן) ומצד
50 שני היתה בו שמחה
51 מסודות התורה שנתגלו
52 לו. הרי שבשעה שישנן
53 שתי סיבות שונות, יכולות
54 שתי התנועות, חדוה
55 ובביה, להיות יחד.
56 **וּבְצֵרוּף עוֹד הָאֱמוּנָה**
57 **וְהַבְּטָחוֹן**, –
58 וכשמצטרפים לכך
59 האמונה והבטחון דלהלן
60 בוודאי שישנה שמחה
61 **לִהְיוֹת נָכוֹן לִבּוֹ בָּטוּחַ**
62 **בַּה', כִּי חָפֵץ חֶסֶד הוּא,**
63 **וְחַנּוּן וְרַחוּם וְרַב לִסְלֹחַ,**
64 **תֵּכֶף וּמִיָּד שֶׁמְּבַקֵּשׁ**
65 **מְחִילָה וּסְלִיחָה מֵאִתּוֹ**
66 **יִתְבָּרֵךְ** ("כְּרֹב רַחֲמֶיךָ
67 מְחֵה פְּשָׁעַי"[2], **"כַּבְּסֵנִי**
68 **מֵהֲרֵנִי"**[3], - מחטאי, **"וְכָל עֲוֹנוֹתַי מְחֵה וְכוּ'"**[4]), - כל הבקשות
69 הללו – מוחל לו הקב"ה מיד, **בְּלִי שׁוּם סָפֵק וּסְפֵק סְפֵקָא**
70 **בָּעוֹלָם.** – אם הקב"ה מוחל לו, אלא **בודאי** הוא מוחל לו, **וּכְמוֹ**
71 **שֶׁאָנוּ מְבָרְכִין בְּכָל תְּפִלַּת י"ח** – תפלת "שמונה עשרה",
72 – מיד לאחר, **שֶׁמְּבַקְּשִׁים "סְלַח לָנוּ כוּ'"** – הרי מיד לאחר
73 שמבקשים "סלח לנו", אומרים: **"בָּרוּךְ אַתָּה ה' חַנּוּן הַמַּרְבֶּה**
74 **לִסְלֹחַ"**, - מברכים מיד על סליחתו ומחילתו של הקב"ה, **וַהֲרֵי**
75 – הדין הוא: **סְפֵק בְּרָכוֹת לְהָקֵל**, - ולא לברך, **מִשּׁוּם חֲשַׁשׁ**
76 **בְּרָכָה לְבַטָּלָה**[5]. – שלכן, אם אדם מסופק אם עליו לברך ברכה
77 מסויימת או לא, עליו להקל ולא לברך. שאם היה עדיין ספק
78 אם הקב"ה מוחל או לא, כיצד ניתן לברך "חנון המרבה לסלוח"?
79 **אֶלָּא אֵין כָּאן שׁוּם סָפֵק כְּלָל, מֵאַחַר שֶׁבִּקַּשְׁנוּ "סְלַח לָנוּ"**
80 **"מְחַל לָנוּ"**, - ודאי הדבר שהקב"ה מוחל לנו, **וְאִלּוּ לֹא הָיִינוּ**
81 **חוֹזְרִים וְחוֹטְאִים** - **הָיִינוּ נִגְאָלִין מִיָּד, כְּמוֹ שֶׁאָנוּ מְבָרְכִין:**
82 **"בָּרוּךְ אַתָּה ה' גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל"**. – שהקב"ה גואל את בני
83 ישראל, כי אחרי תשובה ומחילה, באה הגאולה מיד. מדוע,
84 אכן, אין הגאולה באה בפועל? – הרי זה מפני שחוזרים
85 וחוטאים. **וַהֲרֵי אֲפִלּוּ בְּמִדַּת בָּשָׂר־וָדָם כֵּן, שֶׁצָּרִיךְ הָאָדָם**
86 **לִמְחֹל תֵּכֶף וּמִיָּד שֶׁמְּבַקְּשִׁים מִמֶּנּוּ מְחִילָה, וְלֹא יְהֵא אַכְזָרִי**

---

1. ח"ב רנה, א. **2.** תהלים נא, ג. **3.** ע"פ תהלים שם, ד. **4.** שם, יא. **5.** ברכות לג, א.

מִלְמַחֹל, - אלא עליו למחול מיד, וַאֲפִלּוּ בְּקוֹטֵעַ יַד חֲבֵרוֹ, - שֶׁלֹּא יָבֹאוּ בִּקְהַל ה', שֶׁהֵם רַחֲמָנִים וְכוּ', - שכיוון שחסרה לגבעונים הרחמנות ולא רצו למחול, אין הם שייכים לקהל ה',

כְּדַאִיתָא - כאמור בְּגִמָּרָא בְּסוֹף פֶּרֶק ח דְּבָבָא קַמָּא[6], וְאִם בִּקֵּשׁ מֵהֶם ג' פְּעָמִים וְלֹא מָחַל לוֹ - שׁוּב אֵין צָרִיךְ לְבַקֵּשׁ מֵהֶם, וְהַגִּבְעוֹנִים[7] שֶׁבִּקְּשׁוּ דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם מֵהֶם מְחִילָה בְּעַד שָׁאוּל שֶׁחָמַל עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא רָצוּ לִמְחֹל - גָּזַר דָּוִד עֲלֵיהֶם

אגרת התשובה

יהא אכזרי מלמחול ואפי' בקוטע יד חבירו כדאי' בגמ' בספ"ח דב"ק. ואם ביקש ממנו ג"פ ולא מחל לו שוב א"צ לבקש ממנו. והגבעונים שביקש דוד המלך ע"ה מהם מחילה בעד שאול שהמית את הגבעונים ולא רצו למחול גזר דוד עליהם שלא יבאו בקהל ה' שהם רחמנים וכו' כדאי' בפ"ח דיבמות. ובמדת הקדב"ה עאכ"ו לאין קץ.

שֶׁלֹּא יָבֹאוּ בִּקְהַל ה', שֶׁהֵם רַחֲמָנִים וְכוּ', - שכיוון שחסרה לגבעונים הרחמנות ולא רצו למחול, אין הם שייכים לקהל ה',

כְּדַאִיתָא - כאמור בְּפֶרֶק ח דְּיִבָמוֹת[8]. - ואם כך הדבר במדתו של אדם, שעליו למחול כשמבקשים ממנו מחילה, הרי וּבְמִדַּת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה לְאֵין קֵץ. - שהוא מוחל כשמבקשים ממנו מחילה.

יום שני ד' מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' ק, ומה שמשבחים... עד עמ' 200, היא מיד.

וּמַה שֶּׁמְּשַׁבְּחִים וּמְבָרְכִים אֶת ה' "חַנּוּן הַמַּרְבֶּה לִסְלֹחַ" - כל השבחים שמשבחים בהם את הקב"ה ב"שמונה עשרה" הם הרי דברים שרק הקב"ה עושה אותם ולא האדם, ואם משבחים את הקב"ה שהוא מרבה לסלוח הרי הכוונה היא גם שרק הוא עושה כך; וכיוון שאנו אומרים, שגם מדתו של אדם היא כך, שעליו למחול כשמבקשים ממנו[8] מחילה, איזה שבח יש בכך להקב"ה? - אלא, השבח להקב"ה מתבטא בכך שהוא "הַמַּרְבֶּה" - לסלוח, דַּיְקָא, - דוקא, וְכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּעֶזְרָא: "וְרַב לִסְלֹחַ", דְּהַיְנוּ[9] כַּמָּה שֶׁפְּעָמִים רַבּוֹת בָּשָׂר וָדָם, אֲם יֵשְׁנוֹ אִישׁ לְאִישׁ וּבִקֵּשׁ מְמֶנּוּ מְחִילָה וּמָחַל לוֹ וַאֲחַר־כָּךְ חָזַר לְסוּרוֹ - וחטא שוב בנגדו, קָשֶׁה מְאֹד שֶׁיִּמְחֹל לוֹ שֵׁנִית, וּמִכָּל־שֶׁכֵּן בְּשִׁלִּישִׁית, וְרִבִּיעִית, - אם מחל לו והוא שוב חטא נגדו, בודאי שקשה הדבר מאד למחול לו שוב בפעם השלישית ובפעם הרביעית. אֲבָל בְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין פַּעַם אַחַת לְאֶלֶף פְּעָמִים, כִּי הַמְּחִילָה - שמוחל הקב"ה, הִיא מִמִּדַּת הָרַחֲמִים, - של הקב"ה, וּמִדּוֹתָיו הַקְּדוֹשׁוֹת - של הקב"ה, אֵינָן בְּבְחִינַת גְּבוּל וְתַכְלִית, אֶלָּא בְּבְחִינַת אֵין־סוֹף, - בלי גבול ותכלית, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: "כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמָיו", - שמדת הרחמים של הקב"ה היא בלי סוף. וְלִנְבִי בְּחִינַת אֵין־סוֹף אֵין הֶפְרֵשׁ כְּלָל בֵּין מִסְפָּר קָטָן לְגָדוֹל, דְּכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא מַמָּשׁ חֲשִׁיב, - שכן, הכל לפניו אינו נחשב לכלום, וּמַשְׁוֶה קָטָן וְגָדוֹל וְכוּ'. - הרי שאין הבדל כלל אם שהוא מוחל בפעם הראשונה או הרבה פעמים, וְלָכֵן "מַעֲבִיר אַשְׁמוֹתֵינוּ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה", וְכָל הַחֲטָאִים שֶׁמִּתְוַדִּים - עליהם, בְּ"עַל חֵטְא" מִדֵּי שָׁנָה, אַף שֶׁחָזַר וְעָבַר עֲלֵיהֶם - חוֹזֵר וּמִתְוַדֶּה עֲלֵיהֶם בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים בַּשָּׁנָה הַבָּאָה, וְכֵן לְעוֹלָם. וּ"בְכָל שָׁנָה וְשָׁנָה" לָאוּ דַּוְקָא, אֶלָּא כְּמוֹ כֵן בְּכָל יוֹם וְיוֹם ג' פְּעָמִים מְבָרְכִים: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' חַנּוּן הַמַּרְבֶּה לִסְלֹחַ"; - על המחילה שהקב"ה מוחל אז, וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[10]: תְּפִלָּה כְּנֶגֶד תְּמִידִין תִּקָּנוּהָ, וְתָמִיד שֶׁל שַׁחַר הָיָה מְכַפֵּר עַל עֲבֵרוֹת הַלַּיְלָה,

אגרת התשובה

ומה שמשבחים ומברכים את ה' חנון המרבה לסלוח המרבה דייקא וכמ"ש בעזרא ורב לסלוח. דהיינו שבמדת ב"ו אם יחטא איש לאיש וביקש ממנו מחילה ומחל לו ואח"כ חזר לסורו קשה מאד שימחול לו שנית ומכ"ש בשלישית ורביעית. אבל במדת הקב"ה אין הפרש בין פעם א' לאלף פעמים כי המחילה היא ממדת הרחמים ומדותיו הקדושות אינן בבחי' גבול ותכלית אלא בבחי' א"ס כמ"ש כי לא כלו רחמיו. ולגבי בחי' א"ס אין הפרש כלל בין מספר קטן לגדול דכולא קמי' כלא ממש חשיב ומשוה קטן וגדול וכו'. ולכן מעביר אשמותינו בכל שנה ושנה וכל החטאי' שמתוודים בעל חטא מדי שנה אף שחזר ועבר עליהם חוזר ומתודה עליהם ביוה"כ בשנה הבאה וכן לעולם. ובכל שנה ושנה לאו דוקא אלא כמו כן בכל יום ויום ג"פ מברכי' בא"י חנון המרבה לסלוח וכמארז"ל תפלה כנגד תמידין תקנוה. ותמיד של שחר הי' מכפר על עבירות הלילה

---

6. צב, א. 7. שמואל א פכ"א. 8. עח, ב ואילך. 9. איכה ג, ב. 10. ברכות כו, א.

וְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם – היה מכפר, **עַל** – עבירות, **שֶׁל יוֹם, וְכֵן מִדֵּי יוֹם בְּיוֹם לְעוֹלָם;** – היתה המחילה שמחל הקב"ה על העבירות על־ידי קרבן התמיד (ועתה על־ידי תפלה ותשובה). אך, במה מתבטא ההבדל בין המחילה שבכל יום, למחילה של יום כיפור, שאנו אומרים "מעביר אשמותינו בכל שנה ושנה" – המוסב על יום כיפור? – **אֶלָּא שֶׁיּוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר עַל עֲבֵרוֹת חֲמוּרוֹת, וְהַתָּמִיד, שֶׁהוּא קָרְבַּן עוֹלָה, מְכַפֵּר עַל מִצְוֹת־עֲשֵׂה בִּלְבָד, וְכֵן** – גם, **הַתְּפִלָּה בַּזְּמַן הַזֶּה** – כשאין אפשרות להקריב קרבנות, **עִם הַתְּשׁוּבָה,** – שבשעת התפלה, תפלה היא הרי במקום קרבנות התמיד – היא גם כן מכפרת רק על מצות־עשה בלבד, **כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – שבשעת התפלה מברכים "חנון המרבה לסלוח" – על המחילה שמוחל אז הקב"ה. **וְאֵין זֶה** – ענין של **"אֶחֱטָא וְאָשׁוּב",** – שחכמינו ז"ל אומרים[11] על האומר כך: "אין מספיקין בידו לעשות תשובה", שלכאורה קשה: אם שלש פעמים ביום אומרים "חנון המרבה לסלוח" מפני שעושים אז תשובה, ובינתיים ישנו שוב ענין החטאים, הרי שהוא עוסק תמיד בחטא ובתשובה על החטא? **כִּי** – "אחטא ואשוב", **הֵינוּ דְּוָקָא שֶׁבְּשָׁעַת הַחֵטְא הָיָה יָכוֹל לִכְבֹּשׁ יִצְרוֹ, אֶלָּא שֶׁסּוֹמֵךְ בְּלִבּוֹ עַל הַתְּשׁוּבָה,** – שיעשה לאחר מכן, ובגלל כך אין הוא כובש את יצרו הרע וחוטא, **וְלָכֵן הוֹאִיל וְהַתְּשׁוּבָה גּוֹרֶמֶת לוֹ לַחֲטֹא** – שהרי הוא סומך על התשובה, ולכן הוא חוטא, **"אֵין מַסְפִּיקִין וְכוּ'".** – בידו לעשות תשובה, **וְאַף גַּם זֹאת** – בשעה שהוא סומך על תשובתו המאוחרת, וזה גורם לו לחטוא, הרי, **"אֵין מַסְפִּיקִין" דַּיְקָא,** – חכמינו ז"ל משתמשים בלשון "אין מספיקין" דוקא, שלא עוזרים לו בכך, על־ידי מתן אפשרות לעשות תשובה, **אֲבָל אִם דָּחַק וְנִתְחַזֵּק וְנִתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה - מְקַבְּלִין תְּשׁוּבָתוֹ.** – כל האמור הוא בשעה שישנו הענין של "אחטא ואשוב", כי בשעת החטא הוא סומך על התשובה, **אֲבָל אָנוּ שֶׁמְּבַקְּשִׁים בְּכָל יוֹם: "סְלַח לָנוּ" - אָנוּ מַקְדִּימִין לְבַקֵּשׁ: "וְהַחֲזִירֵנוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה לְפָנֶיךָ",** - שהתשובה תהיה שלמה, **דְּהַיְנוּ שֶׁלֹּא נָשׁוּב עוֹד לְכִסְלָה,** - שלא נחטא עוד, **וְכֵן בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים מְבַקְּשִׁים: "יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ שֶׁלֹּא אֶחֱטָא עוֹד"** – הרי שאין הוא סומך על התשובה, באופן שתגרום לו לחטוא – ולכן **מַסְפִּיקִין וּמַסְפִּיקִין,** - מעניקים ומעניקים לו ההזדמנות לחזור בתשובה, **כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[12]: **"הַבָּא לְטַהֵר מְסַיְּעִין אוֹתוֹ" - "הַבָּא" דַּיְקָא,** - דוקא, לשונם של חכמינו ז"ל **"הבא** לטהר" מדוייק הוא, והכוונה היא **מִיָּד שֶׁבָּא** – לעשות תשובה – עוזרים לו מיד, **וְאִי לָזֹאת, גַּם הַסְּלִיחָה וְהַמְּחִילָה הִיא מִיָּד.**

אגרת התשובה

ותמיד של בין הערבים על של יום וכן מדי יום ביום לעולם. אלא שיוה"כ מכפר על עבירות חמורות. והתמיד שהוא קרבן עולה מכפר על מ"ע בלבד. וכן התפלה בזמן הזה עם התשובה כנ"ל. ואין זה אחטא ואשוב. כי היינו דוקא שבשעת החטא היה יכול לכבוש יצרו אלא שסומך בלבו על התשובה ולכן הואיל והתשובה גורמת לו לחטוא אין מספיקין וכו'. ואף גם זאת אין מספיקין דייקא. אבל אם דחק ונתחזק ונתגבר על יצרו ועשה תשובה מקבלין תשובתו. אבל אנו שמבקשים בכל יום סלח לנו אנו מקדימין לבקש והחזירנו בתשובה שלימה לפניך דהיינו שלא נשוב עוד לכסלה וכן ביוה"כ מבקשים יהי רצון מלפניך שלא אחטא עוד מספיקין ומספיקין כמארז"ל הבא לטהר מסייעין אותו הבא דייקא מיד שבא ואי לזאת גם הסליחה והמחילה היא מיד.

יום שלישי ה' מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 200, ומ"ש וחטאתי... עד עמ' קא, על כל פשעיו:

וּמַה שֶּׁכָּתוּב[13]: **"וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד"** - **אֵין הַמָּכָּוֹן לִהְיוֹת תָּמִיד עָצֵב נִכְוֶה חַס־וְשָׁלוֹם,** - להיות שרוי בעצבות תמידית מפאת חטאיו, **דְּהָא כְּתִיב בַּתְרֵיהּ**[14]: - שהרי כתוב לאחר מכן: **"תַּשְׁמִיעֵנִי שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה וְגוֹ' וְרוּחַ נְדִיבָה תִּסְמְכֵנִי וְגוֹ'"**[15], **וּמְשׁוּם שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת כָּל יָמָיו בִּתְשׁוּבָה עִלָּאָה, שֶׁהִיא** – התנועה של "תשובה עילאה" היא **בְּשִׂמְחָה רַבָּה כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – הרי מה שחכמינו ז"ל אומרים[16] שעל אדם להיות "כל ימיו בתשובה", הכוונה היא ל"תשובה עילאה" הנעשית בשמחה גדולה, שלכן מבקשים "תשמיעני ששון ושמחה", להיות שרוי בשמחה מתשובה זו, **אֶלָּא** – הכוונה במה שכתוב "וחטאתי נגדי תמיד" היא, **"נֶגְדִּי" דַּיְקָא,** - ממולי דוקא, **כְּמוֹ: "וְאַתָּה תִּתְיַצֵּב מֻנָּח"**[17], **"מְנֻגָּד סָבִיב לְאָהֳלֹ מוֹעֵד יַחֲנוּ"**[18], **וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י - "מֻרְחָק".** – כך, שהכוונה היא,

אגרת התשובה

ומ"ש וחטאתי נגדי תמיד אין המכוון להיות תמיד עצב נבזה ח"ו דהא כתיב בתרי' תשמיעני ששון ושמחה וכו' ורוח נדיבה תסמכני וכו' ומשום שצ"ל כל ימיו בתשובה עילאה שהיא בשמחה רבה כנ"ל אלא נגדי דייקא כמו ואתה תתיצב מנגד מנגד סביב לאהל מועד יחנו ופרש"י מרחוק.

---

11. יומא פה, ב. **12.** שבת קד, א. יומא לח, ב. **13.** תהלים שם, ה. **14.** שם, י. **15.** שם, יד. **16.** ראה שבת קנג, א. **17.** שמואל ב יח, יג. **18.** במדבר ב, ב.

שמרחוק, במחשבתו, יזכור תמיד על חטאו. **וְהַמְכָוָּן**, - והכוונה בכך היא **רַק לְבִלְתִּי רוּם לְבָבוֹ, וְלִהְיוֹת שֶׁפֶל רוּחַ בִּפְנֵי כָּל הָאָדָם, כְּשֶׁיִּהְיֶה לְזָכְרוֹן בֵּין עֵינָיו שֶׁחָטָא נֶגֶד ה'.** – בודאי שלא ירום לבבו, ויהיה שפל רוח בפני כל אדם (כפי שמוסבר בפרק ל', בחלק הראשון, שגם לגבי קל שבקלים הוא יכול להיות שפל רוח, בהתבוננו במעמד ובמצב של אותו קל שבקלים ובמעמד ובמצב שלו). ולא זו בלבד, שהזכרון מרחוק של חטאיו, לא ישפיע עליו עצבות, אלא אדרבה, זה יעזור לו להיות בשמחה, שכן – **וְאַדְרַבָּה, לְעִנְיַן הַשִּׂמְחָה יוֹעִיל זִכָּרוֹן הַחֵטְא בְּיֶתֶר שְׁאֵת, כִּכְדֵי לְקַבֵּל בְּשִׂמְחָה כָּל הַמְּאֹרָעוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת, בֵּין מִן הַשָּׁמַיִם, בֵּין עַל־יְדֵי הַבְּרִיּוֹת, בְּדִבּוּר אוֹ בְּמַעֲשֶׂה** – שמצערים אותו על־ידי דיבורים, או שעושים לו רע במעשים – יקבל כל זאת בשמחה, בידעו שהוא חטא אי פעם, ובצער שמצערים אותו יש משום יסורים העוזרים לכפרתו. (**וְזוֹ** – זכרון החטא, **עֶצָּה טוֹבָה לְהִנָּצֵל מִכַּעַס** – על הזולת, **וְכָל מִינֵי קְפֵידָא וְכוּ'**). – על הזולת, מפני שכשהוא זוכר שהוא חטא אין הוא כועס על מי שהעליב אותו. **וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה**[19]: **"הַנַּעֲלָבִים וְאֵינָן עוֹלְבִין, שׁוֹמְעִים חֶרְפָּתָם וְאֵין מְשִׁיבִים, עוֹשִׂים מֵאַהֲבָה וּשְׂמֵחִים בְּיִסּוּרִים וְכוּ'"**, - עליהם אומר הכתוב[20]: "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו". חכמינו ז"ל מונים כאן שלש מדריגות; אלה שנעלבים ואינם עולבים, הם מתרצים את עצמם, אבל אינם עולבים את הזולת; שומעים חרפתם ואינם משיבים **כלל**; לא זו בלבד שאינם עולבים את מעליביהם, ואף אינם עונים להם כלל, אלא הם גם **שמחים** ביסורים שמייסרים אותם; מחמת שהם זוכרים, שהם חטאו אי פעם, הם שמחים ביסורים המהווים כפרתם. **וְ"כָל הַמַּעֲבִיר עַל מִדּוֹתָיו - מַעֲבִירִים לוֹ עַל כָּל פְּשָׁעָיו"**[21].

אגרת התשובה

והמכוון רק לבלתי רום לבבו ולהיות שפל רוח בפני כל האדם כשיהיה לזכרון בין עיניו שחטא נגד ה'. ואדרבה לענין השמחה יועיל זכרון החטא ביתר שאת בכדי לקבל בשמחה כל המאורעות המתרגשות ובאות בין מן השמים בין ע"י הבריות בדיבור או במעשה (וזו עצה טובה להנצל מכעס וכל מיני קפידא וכו') וכמארז"ל הנעלבים ואינן עולבין שומעי' חרפתם ואין משיבי' עושים מאהבה ושמחי' ביסורי' וכו' וכל המעביר על מדותיו מעבירי' לו על כל פשעיו:

יום רביעי ו' מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קא, פרק יב. וטעם... עד עמ' 202, ימצא טוב:

פֶּרֶק יב. בפרק הקודם, פרק יא, הסביר רבנו הזקן, שמה שעל בעל תשובה לזכור תמיד שחטא, "וחטאתי נגדי תמיד", אין הכוונה שהדבר ישפיע עליו עצבות ובושה תמידיים, המהווים הפרעה לעבודה בשמחה, אלא הכוונה היא שהזכרון יהיה מרחוק בלבד, כעומד לנגד עיניו מה שחטא בעבר, וזה משפיע שלא יגבה לבו ויהיה שפל בפני כל אדם.

זאת ועוד – זכרון החטא יהיה בו מעלה בנוגע לענין השמחה. שכן, על־ידי־זה יקבל בשמחה כל מה שיארע לו, הן אירועים מן השמים והן אירועים על־ידי בני אדם העולבים בו בדיבור או עושים לו רע במעשה – יקבל כל היסורים הללו בשמחה, מפני שהוא זוכר את החטא שחטא נגד הקב"ה. בפרק הנוכחי, יסביר רבנו הזקן טעמו של דבר, מדוע היסורים שהוא סובל – יביאו לו שמחה.

אגרת התשובה

פרק יב וטעם השמחה ביסורי הגוף לפי שהיא טובה גדולה ועצומה לנפש החוטאת למרקה בעה"ז ולהצילה מהמירוק בגיהנם (בפרט בדורותינו אלה שאין ביכולת להתענות כפי מספר כל הצומות שבתיקוני תשובה מהאר"י ז"ל הצריכות למירוק הנפש להצילה ממירוק בגיהנם) וכמ"ש הרמב"ן ז"ל בהקדמה לפי' איוב שאפי' יסורים של איוב ע' שנה אין להן ערך כלל ליסורי הנפש

וְטַעַם הַשִּׂמְחָה[1] - שישמח, **בְּיִסּוּרֵי הַגּוּף, לְפִי שֶׁהִיא** – היסורים הם **טוֹבָה גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה**[2] **לַנֶּפֶשׁ הַחוֹטֵאת, לְמָרְקָהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה**[3] **וּלְהַצִּילָהּ**[4] **מֵהַמֵּרוּק בְּגֵיהִנָּם (בְּפֶרֶט בְּדוֹרוֹתֵינוּ אֵלֶּה, שֶׁאֵין בִּיכֹלֶת לְהִתְעַנּוֹת כְּפִי מִסְפַּר כָּל הַצּוֹמוֹת שֶׁבְּתִקּוּנֵי תְּשׁוּבָה מֵהָאָר"י זַ"ל, - כנזכר לעיל בפרק ג', הַצְרִיכוֹת לְמֵרוּק הַנֶּפֶשׁ, לְהַצִּילָהּ מִמֵּרוּק בְּגֵיהִנָּם). וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ן זַ"ל בַּהַקְדָּמָה לְפֵרוּשׁ אִיּוֹב, שֶׁאֲפִלּוּ יִסּוּרִים שֶׁל אִיּוֹב ע' שָׁנָה - אֵין לָהֶן עֶרֶךְ כְּלָל לְיִסּוּרֵי הַנֶּפֶשׁ שָׁעָה אַחַת בְּגֵיהִנָּם,** - שעה אחת של יסורי הנפש בגיהנום, גרועה בהרבה מיסורי איוב שבעים שנה בעולם הזה, **כִּי אֵשׁ אַחַת מְשַׁשִּׁים וְכוּ'**[5]. – מגיהנום, **אֶלָּא לְפִי**

---

19. שבת פח, ב. גיטין לו, א. **20.** שופטים ה, לא. **21.** ראש השנה יז, א. **1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "הנקודה בכ"ז שהחילוק והטובה בשנים בכמות ובאיכות ; יסורי הגוף (הנפש), אש דעוה"ז (דגיהנום) א' ששים צל (גלגל השמש), טפח (אלפים מילין)". **2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ב' הל' - י"ל כמות, איכות". **3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ובמילא צאתו מעוה"ז - כביאתו". **4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "משמע שזהו עוד ענין". **5.** ברכות נז, ב.

שֶׁעוֹלָם הַזֶּה "חֶשֶׁךְ יְכַסֶּה", - הרי לכן, וּבִיסוּרִין קַלִּין בָּעוֹלָם הַזֶּה נִצּוֹל מִדִּינִים קָשִׁים שֶׁל עוֹלָם הַבָּא, כְּמֶשֶׁל הִלּוּךְ וְהַעְתָּקַת הַצֵּל בָּאָרֶץ טֶפַח – בזמן שהצל זז בארץ מרחק של טפח, הרי לְפִי הִלּוּךְ גִּלְגַּל הַשֶּׁמֶשׁ[6] בָּרָקִיעַ – ההילוך הוא שם אז אֲלָפִים מִילִין וְכוּ'. – בשעה שהשמש זזה ברקיע מרחק של אלפי מילין, זז הצל בארץ מרחק של טפח אחד בלבד, וְיָתֵר עַל כֵּן לְאֵין קֵץ הוּא בְּנִמְשָׁל, בְּבְחִינַת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָעוֹלָמוֹת – ממדריגה למדריגה, מֵרוּם הַמַּעֲלוֹת עַד עוֹלָם הַזֶּה הַנַּשְׁמִי, - הרי זה הרבה למעלה מזה, ולכן פעולה שנעשית כאן בעולם הזה, באה אחרי שדבר זה נעשה באופן נעלה ביותר בעולמות העליונים, וממילא – השפעת פעולה בעולם הזה, יש לה השפעה גדולה בהרבה בעולמות העליונים.

אגרת התשובה

שעה אחת בגיהנם כי אש א' ששים וכו'. אלא לפי שעוה"ז חסד יבנה וביסורין קלין בעוה"ז ניצול מדיני' קשים של עוה"ב כמשל הילוך והעתקת הצל בארץ טפח לפי הילוך גלגל השמש ברקיע אלפים מילין וכו'. ויתר על כן לאין קץ הוא בנמשל בבחי' השתלשלות העולמות מרום המעלות עד עוה"ז הגשמי. וכנודע ממ"ש בזוה"ק מענין עליות עולמות העליוני' באתערותא דלתתא בהקרבת עוף אחד בן יונה או תור ע"ג המזבח או קומץ מנחה. וכן הוא בכל המצות מעשיות כנודע מהאריז"ל. וז"ש רז"ל ע"פ והתקדשתם והייתם קדושים אדם מקדש עצמו מעט מלמטה מקדשין אותו הרבה מלמעלה וכו' (וכמ"ש לעיל בענין אשר קדשנו במצותיו וכו' בחי' סוכ"ע וכו') וככה ממש הוא בענין שכר ועונש כמארז"ל שכר מצוה מצוה וכו' וכמ"ש במ"א. ודעת לנבון נקל ומשכיל על דבר ימצא טוב:

וְכָנוֹדָע מִמַּה שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ, מֵעִנְיַן עֶלְיוֹת עוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא, - בהתעוררות מלמטה, מעולם זה, בְּהַקְרָבַת עוֹף אֶחָד בֶּן יוֹנָה אוֹ תּוֹר עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ אוֹ קֹמֶץ מִנְחָה. – שעל־ידי הקרבת משהו ממין החי (עוף) או ממין הצומח (קומץ מנחה) נגרמת למעלה עליה בעולמות העליונים, וְכֵן הוּא בְּכָל הַמִּצְוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, - שעושים למטה בעולם זה בדברים גשמיים, ציצית בצמר גשמי, תפילין בקלף גשמי, וכדומה, יש לפעולות גשמיות אלו בעולם הזה השפעה חזקה בעולמות העליונים, כַּנּוֹדָע מֵהָאֲרִ"י זַ"ל. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[7] עַל פָּסוּק[8]: "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים" - אָדָם מְקַדֵּשׁ עַצְמוֹ מְעַט (כ"ק אדמו"ר שליט"א: כמות) מִלְּמַטָּה, (כ"ק אדמו"ר שליט"א: איכות) מְקַדְּשִׁין אוֹתוֹ הַרְבֵּה מִלְּמַעְלָה וְכוּ' – פעולתו הפעוטה של האדם למטה בקידוש עצמו – גורמת קדושה רבה ביותר עליו מלמעלה, (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל – בפרק י' ב"אגרת התשובה" ובפרק מ"ו בחלק הראשון, בְּעִנְיַן "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו" וְכוּ', - ש"קדשנו" מלשון "קדש" היינו בְּחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין", וְכוּ'). – שלמעלה מעולמות, ואין באפשרותה להתלבש בהם בפנימיות, רק בבחינת סובב ומקיף על העולמות; הרי, שעל־ידי מצוה בפעולה גשמית למטה, ממשיך יהודי על עצמו קדושה לא רק מהעולמות העליונים ביותר, אלא ממדריגה שהיא למעלה מכל העולמות. וְכָכָה מַמָּשׁ הוּא בְּעִנְיַן שָׂכָר וְעֹנֶשׁ, - ששכר המצוה הוא לאין ערוך נעלה מהפעולה של המצוה כאן למטה, כך גם בענין העונש, שהעונש שהאדם סובל כאן למטה בא במקום עונש גדול ביותר שהיה סובל בעולם הבא, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה[9]: "שְׂכַר מִצְוָה - מִצְוָה וְכוּ'", - וכיוון שאמרנו, שעל־ידי מצוה נמשך אור שלמעלה לגמרי מעולמות, והוא "שכר מצוה" – מובן הרי ממילא, ששכר המצוה בעולמות העליונים הוא נעלה לאין ערוך מפעולת המצוה כאן למטה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּמָקוֹם אַחֵר. וְדַעַת לְנָבוֹן נָקֵל, וּמַשְׂכִּיל עַל דָּבָר יִמְצָא טוֹב:

יום חמישי ז' מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קב, א. פותחין... עד עמ' 204, והגוף שבנפש:

אגרת הקודש[1]

א. בהסכמתם לספר ה"תניא", מציינים הרבנים בני הגאון המחבר ז"ל נ"ע (נדפסה ב"מבוא" ל"תניא"), שכל סימני "אגרת הקודש" (כולל גם ה"קונטרס אחרון") הבא אחרי "אגרת הקודש" ואגרות הקודש שלאחריו). נכתבו בכתב־יד־קדשו ובלשונו הקדוש של רבנו הזקן. השם "**אגרת** הקודש" ניתן, מפני שרוב הסימנים שבחלק זה, הם **אגרות** שנשלחו על ידי רבנו הזקן (אל חסידים) "להורות לעם ה' הדרך ילכו בה והמעשה אשר יעשון", ובגלל זה מצאו הרבנים, בני הגאון המחבר, לנכון לצרף אגרות קודש אלו לספר ה"תניא".

בתחילת האגרת הראשונה, מדובר אודות המנהג שנתקן באותם הימים בין חסידים (מנהג שנהוג עד לימינו אנו), שבכל עיר או "מנין" של חסידים, מחלקים את הש"ס (וכפי שמובא בסוף "קונטרס אחרון" – שם

---

6. **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "סתם כמ"ד גלגל חוזר ומזל קבוע (פסחים צד, ב. וידוע השקו"ט בסוגיה זו. ואכ"מ). וראה אוצר הגאונים לפסחים שם". **7.** יומא לט, א. **8.** קדושים כ, ז. **9.** אבות פ"ד מ"ב. **1.** הרבי שליט"א מעיר, שלכאורה היה צריך להיות שם חלק זה "אגרות קודש", לשון רבים – "ואולי הוא אגב דהשם "אגרת התשובה"". וצ"ע.

דן רבנו הזקן שוב בענין **זה** – שבאם אין ב"מנין" אחד מספיק אנשים לכך, מצרפים אליהם אנשים מ"מנין" אחר), על מנת ללמוד אותו במשך השנה. ונהוג שאת הסיום והחלוקה מחדש לקראת השנה הבאה – עורכים ביו"ט בכסלו או בכ"ד בטבת.

[1]הרבי שליט"א דיבר כבר פעמים רבות (בשעת סיום הש"ס), שכשם שבמלאכה הנעשית בשבת על ידי שני אנשים, הרי אם אין אותה מלאכה יכולה להיעשות על ידי אחד מהם, נקרא הדבר שכל אחד מהם עשה את **כל** המלאכה[2] – כך הדבר גם לגבי ענין זה, שכיוון שלימוד וסיום הש"ס נעשים על ידי כל אלה המשתתפים בחלוקה (ומן הנמנע שכל אחד ילמוד את כל הש"ס בשנה אחת), הרי זה כאילו כל אחד למד והשלים את כל הש"ס].

אגרת הקדש

א פותחין בברכה לברך ולהודות לה' כי טוב. שמועה טובה שמעה ותחי נפשי. אין טוב אלא תורה. תורת ה' תמימה. זו השלמת כל הש"ס כולו ברוב עיירות ומנינים מאנ"ש. הודאה על העבר ובקשה על העתיד. כה יתן וכה יוסיף ה' לאמץ לבם בגבורים מדי שנה בשנה בגבורה של תורה. ולהודיע לבני אדם גבורתה של תורה שבע"פ וכחה עוז. פי' שלמה המלך ע"ה חגרה בעוז מתניה כו'. מתנים הם דבר המעמיד

באגרת זו מסביר רבנו הזקן, שלימוד ההלכות שבתורה שבעל־פה, מוסיף עילוי (התעלות) בנפשו של יהודי גם בעבודתו הפנימית בהשגה ובהתבוננות בגדלות הוי', ובהתעוררות של אהבת ה' ויראת ה' שלו, וזה אוזר את הנשמה בגבורה ומייצב גם את ראשו ולבו של יהודי, שכלו ומדותיו.

אודות אגרת זו, סיפר הרבי הריי"צ נ"ע באחת משיחותיו (ב' בניסן תש"ח[3]):

בשנת תרמ"ח, בהתוועדות שמחת בית השואבה, אמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, שאת אגרת הקודש "פותחין בברכה" כתב רבנו הזקן בשלשה חלקים בשנים שונות. בפעם הראשונה – כשהוד כ"ק רבנו הזקן החליט ללכת למזריטש, אז נתן למחונכיו פתק־התעוררות "פותחין בברכה" עד "וזהן בחינת הזרועות והגוף שבנפש". בפעם השניה – כשהוד כ"ק רבנו הזקן שב ממזריטש, ורבו הוד כ"ק המגיד ממזריטש, בפקודת מורנו הבעל־שם־טוב ובברכת מורו הקדוש ח"י[4], גילה מי הוא – הוד כ"ק רבנו הזקן – מטרת ירידת נשמתו הקדושה והאחריות הגדולה וסכנות נפשות רוחניות הקשורות בכך – כתב הוד כ"ק רבנו הזקן את חלקה השני של אגרת הקודש מ"אך מי הוא הנותן" עד "עד מיצוי הנפש".

הוד כ"ק רבנו הזקן מספר לבנו, הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי, ולנכדו, הוד כ"ק אאזמו"ר הרה"ק "צמח צדק", את חוויותיו הפנימיות בשנים הראשונות מאז הודיע ומסר לו מורו הרב המגיד השליחות של מורו רבנו הבעל־שם־טוב. האמונה הפשוטה, אומר הוד כ"ק רבנו הזקן, שהיתה לנו, תלמידי הרב המגיד, בכ"ק הרב המגיד, יחד עם ההתמסרות של מסירות נפש אליו, העניקה לי תוקף עוז, לבצע את כל ציווייו של רבנו המגיד בדיוק גמור ובמסירות נפש פנימית ועצמותית. כעבור כמה שנים, כשהאברכים, תלמידיי, התיישבו בעיירות ובישובים שונים, הרי לרגלי המעמסה שהטיל עלי כ"ק רבנו המגיד, וכדי לבצע, בעזרת השם יתברך, את הכוונה הפנימית של ירידת נשמתי לעולם זה – הוספתי באגרת "פותחין בברכה" את הקטע "ועתה הפעם כו' נא ונא. אך בשבתות כו' וכגון דא כו' ואין טוב אלא תורה וכו'".

פּוֹתְחִין בִּבְרָכָה, לְבָרֵךְ וּלְהוֹדוֹת לַה' כִּי טוֹב[5]. **שְׁמוּעָה טוֹבָה שָׁמְעָה וַתְּחִי נַפְשִׁי**, - שמעתי שמועה טובה שהחייתה את נפשי, **אֵין טוֹב אֶלָּא תּוֹרָה**, - כשאומרים "טוב" הכוונה היא לתורה, כמאמר המשנה במסכת אבות[6], ועל איזה טוב של תורה אנו מדברים כאן? – **"תּוֹרַת ה' תְּמִימָה"**[7] – שעל תורת ה' כפי שהיא "תמימה" הרי כתוב שהיא "משיבת נפש", היא מחיה ומרעננת את הנפש, **זוֹ הַשְׁלָמַת כָּל הַשַּׁ"ס**[8] **כֻּלּוֹ**[9] - סיום כל הש"ס כולו[10], **בְּרֹב עָרִיוֹת וּמְנָיָנִים מֵאַנ"ש**, - חסידים, **הוֹדָאָה עַל הֶעָבָר** – תודה על שעשו זאת בעבר, **וּבַקָּשָׁה עַל הֶעָתִיד**, - ובקשה לעשות זאת גם בעתיד, **כֹּה יִתֵּן** – ה', **וְכֹה יוֹסִיף ה' לְאַמֵּץ לִבָּם בַּגִּבּוֹרִים**[11], **מִדֵּי שָׁנָה בְּשָׁנָה, בִּגְבוּרָה שֶׁל תּוֹרָה.** – כך יתן ויוסיף ה' (ותוספתו של השי"ת היא הרי הוספה יותר מאשר העיקר עצמו[12]), לחזק ולייצב את לבותיהם בין החזקים (שגם ביחס לחזקים יהיה זה חזק) בגבורה ובחוזק שהתורה מעניקה. **וּלְהוֹדִיעַ לִבְנֵי אָדָם גְּבוּרָתָהּ שֶׁל תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה**[13] **וְכֹחַהּ עֹז**, - גבורה של תורה, הכוונה לתורה שבעל־פה דוקא, שכך הדבר בשורש התורה (בספירות העליונות), שתורה שבכתב היא ב"חכמה", וספירת החכמה היא הרי בקו הימין (חסד), ואילו תורה שבעל־פה היא ב"בינה"[14], וספירת הבינה ("אני בינה לי גבורה"[15]) היא בקו השמאל (גבורה[16]). ובדי להודיע ענין הגבורה שמעניקה תורה שבעל־פה לנשמתו של יהודי – **פֵּרֵשׁ** – פירט והסביר, **שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם**[17]:

---

2. שבת צג, א. ראה לקוטי שיחות ח"י ע' 267. **3.** ספר המאמרים ה'תש"ח ע' 170. **4.** אחי' השילוני. **5.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "בקשר ועל הבשו"ט שמודים ע"ז (פרש"י חיי שרה כד, נב. והוא מב"ר פנ"ח, וא"ו)". **6.** פ"ו מ"ג. **7.** תהלים יט, ח. **8.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "מכאן דחלוקת הש"ס צ"ל גם המס' שאין בהם גמרא". **9.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "הכוונה לשלול רובו ככולו (עיין ט"ז ואחרונים בשו"ע או"ח סתקפ"ב ס"ז), גם זרעים וטהרות (כנ"ל), גם תמיד ומדות (ואף שאינן אלא סיפור - ראה פיהמ"ש, הועתק בתיו"ט שם)". **10.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "שאז "תמימה" גם במובן זה". **11.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "אולי הכוונה בזה – שבנדו"ד ה"ז ת"ת דרבים, שעי"ז הלימוד דכאו"א (בהיותו חלק מהרבים) ותוצאותיו (לאמץ הלב) ביותר". **12.** ב"ר פס"א, ד. **13.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "דבה עסקינן – הש"ס". **14.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "עפמש"כ אגה"ק סוסכ"ט". **15.** משלי ג, ב. **16.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "יותר נ"ל: תושב"כ ותושבע"פ – זו"ן רובו חסדים או גבורות". **17.** משלי לא, יז.

"חָגְרָה בְעֹז מָתְנֶיהָ כו'" - "אשת חיל", כנסת ישראל ונשמות ישראל, חוגרת את מתניה ב"עוז" של תורה, ("עוז" היינו תורה[18], "אין עוז אלא תורה"[19]), שהתורה מחזקת מתניה של נשמה, כשם שגבור מחזק את עצמו על ידי שחוגר עצמו בחגורה. מה הוא, איפוא, ענין ה"מתניים" ביחס לנשמה, שהתורה חוגרת ומחזקת אותם? – "מָתְנַיִם", הֵם דָּבָר הַמַּעֲמִיד כָּל הַגּוּף עִם הָרֹאשׁ הַנִּצָּב וְעוֹמֵד עֲלֵיהֶם, וְהֵם הַמּוֹלִיכִים וּמְבִיאִים אוֹתוֹ – את הגוף והראש, לְמָחוֹז חֶפְצוֹ. וּכְמוֹ שֶׁהוּא בְּנִשְׁמִיּוּת הַגּוּף, – שה"מתניים" מעמידים ומייצבים את כל הגוף ומביאים אותו למקום שהוא רוצה להיות שם, כָּךְ הוּא – גם, בְּחִינַת רוּחָנִיּוּת הַנֶּפֶשׁ – שעל ה"מתניים" של הנשמה, עומד כל הגוף של הנשמה יחד עם הראש של הנשמה, ודבר זה מביא את הנשמה לתכליתה הנכספת. מה הם, איפוא, ה"מתניים" של הנשמה? הרי זה – הָאֱמוּנָה הָאֲמִתִּית בַּה' אֶחָד – שהוא, אֵין־סוֹף – בלי קץ, בָּרוּךְ־הוּא, דְּאִיהוּ מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין – שהוא ממלא כל העולמות בחיות פנימית המצומצמת ומותאמת לכל נברא במיוחד, וְסוֹבֵב כָּל עָלְמִין, – והוא סובב ומקיף כל העולמות ומחיה אותם בחיות שהיא למעלה מעלה מהם, ואשר לכן אין חיות זו יכולה להתקבל בהם בפנימיות, אלא היא מקיפה עליהם, וְלֵית אֲתַר פָּנוּי מִנֵּיהּ, – אין מקום (ומדריגה) שיהיה פנוי ממנו, שלא יהיה מצוי שם, לְמַעְלָה עַד אֵין קֵץ – אין־סוף וקץ לבחינת ההתעלות שלו והיותו נעלה מהעולם, ומהיותו "מופשט" מהעולם, וּלְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית, – שאין סוף וקץ לכוח ירידתו מטה מטה ולהתלבשותו בעולם באופן שהעולם מסתיר על האלקות – הרי, שה"אין סופיות" שלו היא גם למעלה וגם למטה. וְכֵן לְד' סְטְרִין – וכך הדבר כלפי ארבעת הצדדים, מזרח, מערב, דרום וצפון, בְּבְחִינַת אֵין־סוֹף מַמָּשׁ, – כל האמור הוא ביחס ל"מקום", בשש הקצוות של מקום: מעלה, מטה וארבע רוחות. וְכֵן – וכך הדבר גם בְּבְחִינַת שָׁנָה וְנֶפֶשׁ, בַּנּוֹדַע – שכן, הבריאה מתחלקת ל"עולם", "שנה" ו"נפש" (כפי שכתוב בספר יצירה[20]): עולם – מקום (מעלה, מטה וד' רוחות), שנה – זמן (עבר, הוה ועתיד) ונפש – חיות. הרי, כשם שהוא "אחד" ו"אין־סוף" ב"עולם" (במקום), כך הדבר גם ב"שנה" (בזמן) וב"נפש". הִנֵּה אֱמוּנָה זוֹ נִקְרֵאת בְּשֵׁם בְּחִינַת "מָתְנַיִם"[21], - המתנים של הנפש[22], דָּבָר הַמַּעֲמִיד וּמְקַיֵּם אֶת הָרֹאשׁ, - של הנפש, הוּא הַשֵּׂכֶל הַמִּתְבּוֹנֵן וּמַעֲמִיק דַּעַת בִּגְדֻלַּת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּבְחִינַת עוֹלָם־שָׁנָה־נֶפֶשׁ, - כפי שהוא אין־סופי במקום, זמן וחיות של כל הנבראים. אמונה זו מקיימת ומחזיקה את הראש, השכל, שכן היסוד עליו עומד ומתקיים השכל וההבנה בגדלות ה' הוא האמונה באחדות הוי'. וההתבוננות היא גם וּבָרֵךְ חַסְדּוֹ וְנַפְלְאוֹתָיו עִמָּנוּ, לִהְיוֹת "עַם קְרוֹבוֹ", - עם שהוא קרוב אליו, וְלָדָבְקָה בּוֹ – יתברך, מַמָּשׁ, כַּנּוֹדָע – וכפי שידוע, מִמַּאֲמַר - חכמינו ז"ל[23]: "יָפָה שָׁעָה אַחַת בִּתְשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי עוֹלָם הַבָּא", - זאת מדוע? משום, שֶׁהוּא – העולם הבא, הוא רַק זִיו וְהֶאָרָה מִבְּחִינָה הַנִּקְרֵאת "שְׁכִינָה" – והוא נקרא "שכינה" מפני שהוא הַשּׁוֹכֵן כּוֹ', - בנבראים ומחיה אותם. ואם כן הרי זו בחינה ומדרגה שיש לה שייכות לנבראים, שכן הגילוי בגן עדן, שאליו מתכוונים כאן במשמעות "עולם הבא", הוא רק – הארה מבחינת "שכינה", וְנִבְרָא – והעולם הבא וגן העדן נבראו, בְּיו"ד אַחַת – באות אחת, יו"ד, מִשְּׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ – כמאמר חכמינו ז"ל[24] על הפסוק[25]: בי־ה ה' צור עולמים", כּוֹ', אֲבָל – ואילו, תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים מְקָרְבִין יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם מַמָּשׁ, לְמַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ בְּכֻלּוֹ,

אגרת הקדש

כל הגוף עם הראש הנצב ועומד עליהם. והם המוליכים ומביאים אותו למחוז חפצו. וכמו שהוא בגשמיות הגוף כך הוא בבחי' רוחניות הנפש האלהית האמונה האמיתית בה' אחד א"ס ב"ה דאיהו ממכ"ע וסוכ"ע ולית אתר פנוי מיניה למעלה עד אין קץ ולמטה עד אין תכלית וכן לד' סטרין בבחי' א"ס ממש. וכן בבחי' שנה ונפש כנודע. הנה אמונה זו נק' בשם בחי' מתנים דבר המעמיד ומקיים את הראש הוא השכל המתבונן ומעמיק דעת בגדולת א"ס ב"ה בבחי' עולם שנה נפש. וברוב חסדו ונפלאותיו עמנו להיות עם קרובו ולדבקה בו ממש כנודע ממאמר יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט בעוה"ז מכל חיי עוה"ב שהוא רק זיו והארה מבחי' הנק' שכינה השוכן כו' ונברא ביו"ד א' משמו ית' כו' אבל תשובה ומעשים טובים מקרבין ישראל לאביהם שבשמים

---

18. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה תו"א (ואוה"ת) ס"פ יתרו". **19.** ספרי האזינו לב, ב. ובכ"מ. **20.** פ"ג מ"ג. ובכ"מ. **21.** על השאלה, כיצד מתאים "מתנים" ל' רבים למה שאמונה היא אחת, כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א: 1) "גם מים חיים וכו' וכו' - ל' רבים. 2) עיי"ש [באוה"ת] עה"פ והי' צדק איזור מתניו דחלק הגוף למטה מהלב זהו "מתנים" ואולי י"ל דנק' ל' רבים מפני ש"נמשך" **בשני ירכים, וכן ממש ואולי עוד יותר באמונה דהיא אחת אבל גם שתים אנכי ולא יהי' לך.** ויל"פ עפ"ז הטעם למה גם בזה אחת דיבר אלקי' **שתים** זו שמעתי. ולהעיר ג"כ מתניא רפ"כ - לביאור הנ"ל וק"ל". **22.** על השאלה, מדוע אין רבנו הזקן מבאר בנמשל (אמונה) הענין מה שהמתנים מוליכים את הגוף למחוז חפצו, כתב כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיקר כוונת אגה"ק זו - אף שמחזק לימוד הש"ס וכו' - בנוגע לתפלה ועניני'. וגם פי' הכתוב חגרה בעוז **בא לבאר זה** כו' (ולא כ"כ - לבאר הכתוב מצ"ע). ולכן מבאר בנוגע לזרועות - דו"ר - שזהו ענין התפלה, בקיצור עכ"פ ע"ד **ראש** - התבוננות, אבל הגוף (מצות - כמובן בספ"מ) אין ענין ביאורו כאן. וכמובן ג"כ מההמשך בנוגע "עת וזמן - שעת **תפלת** כו'". - שמשמיט "הגוף". עפ"ז יל"פ ג"כ הנמשל דענין המוליכים ומביאים אותו למחוז חפצו שהרי התפלה ענינה הליכה בסולם המוצב כו'". **23.** אבות פ"ד מי"ז. **24.** מנחות כט, ב. **25.** ישעי' כו, ד.

- למהותו ועצמותו של הקב"ה עצמו, שהוא **בְּחִינַת אֵין־סוֹף** **מַמָּשׁ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[26]: **"הוֹדוֹ** – בלבד, הוא **עַל אֶרֶץ וְשָׁמַיִם,** - החיות של ארץ ושל שמים היא הוד וזיו בלבד ממנו יתברך, **וַיֶּרֶם קֶרֶן לְעַמּוֹ כְּבוֹד"**, - ולעמו ישראל ההמשכה היא מ"קרן", מ"עצמות". "קרן"[27] הוא הרי עצם הדבר, ו"ירם קרן לעמו" היינו, שלבני ישראל (עמו) ההמשכה היא עצמית מ"אין־סוף", **"אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ כְּבוֹד"**. – כלומר, שבמצוות העלה אותנו להתעלותו הוא, לקדושה זו שהוא קדוש ומובדל מהעולם, בחינת "סובב כל עלמין", כנזכר לעיל בפרק האחרון של "אגרת התשובה", ולפני כן בחלק הראשון, וכשאדם מתבונן בחסדו הגדול של הקב"ה אתנו, להיות עם קרובו ודבוקים בו יתברך ממש, צריך הרי הדבר לגלות ולעורר – **וְ"כַמַּיִם הַפָּנִים כְּוֹ"**[28], **לְהוֹלִיד מַהְבוּנָה זוֹ** – שהוא מבין גדלותו של הקב"ה וחסדו הגדול אתנו, **דְּחִילוּ וְרַחֲימוּ** – יראה ואהבה, **שִׂכְלִיִּים** – הנולדות באמצעות השכל, **אוֹ מַבְעָיִים,** - האהבה והיראה שישנן בטבע בכל נשמה של יהודי, והשכל והתבוננות מגלים אותן בלבד[29], **לִהְיוֹת** – אצלו, **בְּחִינַת "צָפַע** **לִבָּם אֶל ה'"**, - לבם צעק והתגעגע להקב"ה לדבקה בו. זוהי אהבה באופן של "צעקה", געגועים ודביקות. **אוֹ** – שההתבוננות תעורר בו **בְּחִינַת** – אהבה של **רִשְׁפֵּי אֵשׁ וְשַׁלְהֶבֶת עַזָּה,** **בְּבְחִינַת "רָצוֹא"**, - צמאון וכליון להקב"ה, **וְאַחַר־כָּךְ** – אחרי שהתעורר ב"רצוא", שהוא רוצה להיכלות ולהיכלל בהקב"ה, עליו להיות לאחר מכן **בְּבְחִינַת "שׁוֹב"**, - לשוב אל מקומו, נשמה בגוף תוך ביטול אל הקב"ה, **לִהְיוֹת** – כך שיהיה, **פַּחַד ה' בְּלִבּוֹ וְלִבּוּשׁ מְגַדֻּלָּתוֹ כְּוֹ**, - שהיראה תהיה בבחינתה הנעלית, להתבייש בפני גדלותו של הקב"ה, בושה המונעת אותו מלעשות דבר שהוא רע בעיני הקב"ה, **וְהוּא** – הבחינה של יראה, פחד ובושה, היא **בְּחִינַת "שְׁמֹאל דּוֹחָה",** - בחינת שמאל וגבורה שלמעלה, הדוחה שלא לעמוד בקירוב של אהבה (הבאה מ"ימינו תחבקני"[30]) אלא בפחד ובושה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּמַתַּן־תּוֹרָה**[31]: **"וַיִּרְא הָעָם וַיָּנֻעוּ וַיַּעַמְדוּ מֵרָחֹק** – ההתגלות של מתן תורה פעלה בבני ישראל יראה וביטול המתבטאים בנסיגה לאחור, שירא לגשת אל הקודש, **כְּוֹ", וְהֵן** – האהבה והיראה, הן **בְּחִינוֹת חֲזִרְעוֹת וְהַגּוֹף שֶׁבְּנַפְשׁ:** אהבה – חסד, היא "דרועא ימינא" (זרוע ימין), ויראה – גבורה, היא "דרועא שמאלא" (זרוע שמאל)[32].

אגרת הקדש

ממש למהותו ועצמותו כביכול בחי' א"ס ממש וכמ"ש הודו על ארץ ושמים וירם קרן לעמו כו' אקב"ו כו' וכמים הפנים כו' להוליד מתבונה זו דו"ר שכליים או טבעיים להיות בחי' צעק לבם אל ה' או בחי' רשפי אש ושלהבת עזה בבחי' רצוא ואח"כ בבחי' שוב להיות פחד ה' בלבו וליבוש מגדולתו כו' והוא בחי' שמאל דוחה כמ"ש במ"ת וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק כו' והן בחי' הזרועות והגוף שבנפש:

יום שישי ח' מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 204, אך מי הוא... עד עמ' 204, מיצוי הנפש כו':

- **אַךְ מִי הוּא הַנּוֹתֵן כֹּחַ וְעֹז לְבְחִינַת "מָתָנַיִם",** - לאמונה הנקראת "מתניים" כנזכר לעיל בתחילת האגרת, **לְהַעֲמִיד וּלְקַיֵּם רֹאשׁ וְהַזְרוֹעוֹת** – מי נותן את הכוח לאמונה זו להעמיד ולהחזיק את השכל המתבונן בגדלות ה', ה"ראש" שבנפש, ואת אהבת ה' ויראת ה', ה"זרועות" שבנפש? גם כשיש לאמונה ה"מזון" שלה, כמו שכתוב[33]: "ורעה אמונה", וממילא היא בגילוי – מה נותן כוח ועוז לאמונה זו להעמיד וכו' את ה"ראש" וה"זרועות" בבחינה שלמעלה מאמונה? **הוּא** – הרי זה, **עֶסֶק וְלִמּוּד הֲלָכוֹת בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה,** - תורה היא הלחם והמזון לאמונה של הנשמה, כפי שכתוב[34]: "לכו לחמו בלחמי", שהכוונה היא לתורה, ובמיוחד ללימוד תורה שבעל־פה, **שֶׁהִיא** – תורה שבעל־פה, היא **בְּחִינַת גִּלּוּי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן,** - הרצון העליון הוא באופן של "גילוי", כשהוא מתגלה בבהירות על כל פרטיו – זהו דוקא בתורה שבעל־פה. שכן, מן התורה שבכתב לא יודעים בבהירות ובדיוק מהו הרצון העליון במצוה מסויימת. כגון במצות תפילין: מן התורה שבכתב, בה כתוב רק "וקשרתם לאות על ידיך והיו לטוטפות בין עיניך"[35], לא יודעים עדיין מה לקשר, כיצד הן הטוטפות והיכן הוא "בין עיניך"; רק בתורה שבעל־פה מתבהר בצורה ברורה מה הוא רצונו של הקב"ה במצות תפילין על כל פרטיו. וכך הדבר בשאר המצוות, שהתורה שבעל־פה היא הגילוי של הרצון העליון (כפי שהדבר

אגרת הקדש

אך מי הוא הנותן כח ועוז לבחי' מתנים להעמיד ולקיים הראש והזרועות הוא עסק ולימוד הלכות בתורה שבע"פ שהיא בחי' גילוי רצון העליון דאורייתא

---

26. תהלים קמה, יג. **27.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד הל' קרן וחומש". **28.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמשנ"ת ח"א פמ"ט". **29.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמשנ"ת ח"א פמ"ד". **30.** שה"ש ח, ג. **31.** יתרו כ, טו. **32.** תקו"ז בהקדמה (פתח אליהו). **33.** תהלים לז, ג. **34.** משלי ט, ה. **35.** ואתחנן ו, ח.

מתבאר בפרוטרוט להלן ב"אגרת הקודש" סימן כ"ט). למרות שעל תורה בכלל הרי אומרים[36] "אורייתא מחכמה נפקת", שתורה היא בחינת חכמה שלמעלה, כיצד, איפוא אומרים כאן, שהוא רצון העליון שלמעלה מ"חכמה"? – על כך אומר רבנו הזקן: **דְּאוֹרַיְתָא מֵחָכְמָה הִיא דְּנָפְקַת,** - יציאתה והתגלותה של התורה היא מבחינת "חכמה" שלמעלה, **אֲבָל מְקוֹרָהּ וְשָׁרְשָׁהּ** – של התורה, **הוּא לְמַעְלָה מֵעָלָה מְבְּחִינַת חָכְמָה, וְהוּא הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "רָצוֹן הָעֶלְיוֹן" בְּרוּךְ־הוּא,** - רצון הוא למעלה מחכמה ומקיף (סובב) ונותן כוח בחכמה, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[37]: - כלפי הפעולה שהתורה פועלת בנשמה: **"בַּצַּנָּה רָצוֹן תַּעֲטְרֵנוּ"**[38], - פעולתה של התורה על הנשמה הלומדת תורה היא עטרה ומחסה, **כַּעֲטָרָה שֶׁהִיא עַל הַמִּחְיָן שֶׁבְּרֹאשׁ,** - לכן יש בכוחה להעניק חוזק ועוז "למותניים" המעמידים את המוחין שבראש – השכל המתבונן, וכן ה"זרועות", האהבה והיראה שהשכל מוליד או מגלה. כל זה מתחזק על ידי לימוד ההלכות של תורה שבעל־פה. שכן, בדגן מתבטא בגילוי הרצון העליון, בחינת ה"בתר" שלמעלה מבחינת "חכמה", **וְכַנּוֹדָע** – וכמו שידוע, **מַה שֶּׁפֵּרְשׁוּ עַל פָּסוּק**[39]: **"אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ";** - כפי שמסביר רבנו הזקן להלן ב"אגרת הקודש" סימן כ"ט, ש"אשת חיל" היינו תורה שבעל־פה, "מלכות פה תורה שבעל־פה קרינן לה"[40], והלכות המרובות שבתורה שבעל־פה שהן בלי מספר, כמו שכתוב[41]: "ועלמות אין מספר" שהם ההלכות[42] – הן "עטרה" וכתר ל"בעלה", בחינת חכמה ומוחין. **וְ"כָל חֲשׁוּנָהּ הֲלָכוֹת בְּכָל יוֹם כּוּ"**[43]. – מובטח לו שהוא בן עולם הבא", כי מה נותן את הכוח לקלוט את ההתגלות האלקית של עולם הבא? – הרי זה דוקא ההלכות של תורה שבעל־פה, שמהן נוצר לבוש לנשמה, שתוכל לקלוט את ההתגלות האלקית, כפי שרבנו הזקן מסביר בפרוטרוט להלן בסימן כ"ט. **וְזֶהוּ** – מה שכתוב: **"חָנָּהּ בְּעֹז אֱלֹהֶיהָ"** - **"אֵין עֹז אֶלָּא תּוֹרָה"**[44], - התורה נקראת "עוז", חוזק, **שֶׁהִיא** – מפני שהיא, **נוֹתֶנֶת כֹּחַ וְעֹז לִבְחִינַת מָתְנַיִם** – של הנשמה, **הַחֲגוּרִים וּמְלֻבָּשִׁים בָּהּ,** - בתורה שבעל־פה, **לְחַזֵּק וּלְאַמֵּץ זְרוֹעוֹתֶיהָ,** - של הנשמה, ש־הֵן הָחֵילוּ וּרְחִימוּ – יראה ואהבה, **שֶׁכְּלִיִּים** – שהשכל מוליד אותן, **אוֹ טְבָעִיִּים,** – יראה ואהבה שהן בטבע בנשמה, והשכל רק מגלה אותן, **כָּל** חַד לְפוּם שַׁעֲוֹרָא דִּילֵהּ – כל אחד בהתאם ל"שיעורו" הוא, אם הוא שייך ליראה ואהבה "שכליים", או שהוא שייך ליראה ואהבה "טבעיים" בלבד, כל זה מתחזק על ידי לימוד ההלכות של תורה שבעל־פה. לכן אומר הפסוק "חגרה בעוז מתניו", כמו שהגבור על ידי שהוא חוגר את מתניו – הוא מתחזק על ידי זה, כך מתחזקת הנשמה על ידי ה"חגירה" וה"אור מקיף" הנמשך עליה מהרצון העליון שבגילוי בהלכות של תורה שבעל־פה. **(וְעַל הָעַמָּדַת וְקִיּוּם בְּחִינַת הָרֹאשׁ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, הוּא הַשֵּׂכֶל הַמִּתְבּוֹנֵן כּוּ',** - כמוסבר לעיל, **אָמַר** - על כך שלמה המלך: **"טַעֲמָה כִּי טוֹב סַחֲרָהּ כּוּ"**, - היא "טעמה" שה"מסחר" שלה טוב, **וּמְבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**): - שכן, כאן מתכוון רבנו הזקן בעיקר להסביר ענינה של עבודת התפלה, אהבת ה' ויראת ה', כפי שהוא מציין להלן, שהזמן לחיזוק וייצוב ה"מתניים" (אהבת ה' ויראת ה') הוא זמן התפלה, לכן הוא מזכיר כאן בקיצור בלבד את ענין ה"ראש", השכל המתבונן, שגם הוא מתחזק על ידי לימוד ההלכות של תורה שבעל־פה. **אַךְ עֵת וְזַמַּן הַחִזּוּק וְאִמּוּץ הַזְּרוֹעוֹת וְהָרֹאשׁ,** - האהבה והיראה, והשכל המתבונן, **הִיא שָׁעַת תְּפִלַּת הַשַּׁחַר, שֶׁהִיא שָׁעַת רַחֲמִים וְעֵת רָצוֹן הָעֶלְיוֹן לְמַעְלָה.** – אז מאיר ומתגלה הרצון העליון; וכיוון שהרצון הוא הרי מחזק את ה"זרועות", אהבת ה' ויראת ה', ואת ה"ראש", השכל המתבונן, לכן השעה בה מאיר הרצון העליון, הוא הזמן לחיזוק ה"זרועות" וה"ראש", שבשעת התפלה מתבונן יהודי בגדלות ה', ויוצר או מגלה בתוכו יראת ה' ואהבת ה'. **וְלָזֹאת,** - ולכן, אומר רבנו הזקן, **אוֹתָהּ אֲבַקֵּשׁ מִמְּבַקְּשֵׁי ה',** ש־יָבִינוּ **וְיַשְׂכִּילוּ יַחְדָּו, וְלִהְיוֹת** – ושיהיה, **לְזִכָּרוֹן בֵּין עֵינֵיהֶם כָּל מַה שֶּׁכָּתַבְתִּי אֲלֵיהֶם אֶשְׁתַּדֵּל**[45] **בִּכְלָל, וּבִפְרָט** – מה שכתבתי, **מֵעָנְיַן כְּוָנַת הַתְּפִלָּה מֵעֻמְקָא דִּלְבָּא,** - מעומק הלב, **יוֹם יוֹם יִדְרְשׁוּן ה'** – להיות קרוב אל הקב"ה ולדבקה בו, **בְּכָל לִבָּם וּבְכָל נַפְשָׁם,**

אגרת הקדש

מחכמה היא דנפקת אבל מקורה ושרשה הוא למעלה מעלה מבחי' חכמה והוא הנקרא בשם רצון העליון ב"ה וכמ"ש כצנה רצון תעטרנו כעטרה שהיא על המוחין שבראש וכנודע ממ"ש ע"פ אשת חיל עטרת בעלה. וכל השונה הלכות בכל יום כו'. וזהו חגרה בעוז מתניה אין עוז אלא תורה שהיא נותנת כח ועוז לבחי' מתנים החגורים ומלובשים בה לחזק ולאמץ זרועותיה הן דו"ר שכליים או טבעיים כל חד לפום שיעורא דיליה. (ועל העמדת וקיום בחינת הראש שבנפש הוא השכל המתבונן כו' אמר טעמה כי טוב סחרה כו' ומבואר במ"א): אך עת וזמן החיזוק ואימוץ הזרועות והראש היא שעת תפלת השחר שהיא שעת רחמים ועת רצון העליון למעלה. ולזאת אותה אבקש ממבקשי ה' יבינו וישכילו יחדיו ולהיות לזכרון בין עיניהם כל מה שכתבתי אליהם אשתקד בכלל. ובפרט מענין כוונת התפלה מעומקא דלבא

---

36. זח"ב קכא, א. ועוד. **37.** תהלים ה, יג. **38.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דציגה בכ"מ - מגן המגין על הגוף מג' צדדים ובכ"ז מסיים תעטרנו (ולא תסובבנו - ראה פרש"י כאן) - היינו שגם ענין דעטרה כאן". **39.** משלי יב, ד. **40.** הקדמת התקו"ז. **41.** שה"ש ו, ה. **42.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כדאיתא בשהש"ר (שם)". **43.** סוף נדה, וש"נ. **44.** ספרי האזינו שם. ובכ"מ. **45.** באגה"ק ד"ה הוכח תוכיח – שבסוף הקו"א.

וְנַפְשָׁם תִּשְׁתַּפֵּךְ כַּמַּיִם נֹכַח פְּנֵי ה', - תפלה הרי נקראת שפיכת הנפש[46], וְכֶאֱמֹר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה בְּ'סִפְרֵי' - על הפסוק[47] "ובכל נפשך", שעל התפלה להיות "עַד מְצוּי הַנֶּפֶשׁ כּוֹ'": - שהנפש מתפרצת ומתבטאת בהשתפכות של אהבת ה'. המלה "מיצוי" מתפרשת לעתים, כמו למשל חבית כשהיא מלאה ואין בה מקום יותר לקלוט את היין או שאר משקין, מתפרץ - דרך הסדקים - החוצה קצת מהמשקה, שלמרות שמדובר במשהו מהמשקה, הרי זה נוצר ממה שה'עצם' דוחק זאת החוצה מפאת גדישותו. כך גם מובן שבשעה שעצם הנפש משתפך באהבה, הרי בהתגלות, בחיצוניות, יוצא מכך משהו בלבד, המתפרץ עד שהוא נראה בחיצוניות.

אגרת הקדש

יום יום ידרשון ה' בכל לבם ובכל נפשם ונפשם תשתפך כמים נוכח פני ה' וכמארז"ל בספרי עד מיצוי הנפש כו':

יום שבת קודש ט' מנחם־אב

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' קג, ועתה הפעם... עד עמ' קג, אלא תורה וכו':

וְעַתָּה הַפַּעַם, הִנְנִי יוֹסִיף שֵׁנִית יָדִי בְּתוֹסֶפֶת בֵּאוּר, וּבַקָּשָׁה כְּפוּלָה שְׁטוּחָה וּפְרוּשָׁה לִפְנֵי כָּל אַנְשֵׁי שְׁלוֹמִים הַקְּרוֹבִים וְהָרְחוֹקִים, לְקַיֵּם עֲלֵיהֶם, שֶׁכָּל יְמֵי הַחֹל לֹא יֵרְדוּ לִפְנֵי הַתֵּבָה הַבַּעֲלֵי עֲסָקִים שֶׁאֵין לָהֶם פְּנַאי כָּךְ, רַק אוֹתָם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם פְּנַאי, - ירדו לפני התיבה, אוֹ הַמְלַמְּדִים, אוֹ הַסְּמוּכִים עַל שֻׁלְחַן אֲבִיהֶם, שֶׁיְּכוֹלִים לְהַאֲרִיךְ בִּתְפִלַּת הַשַּׁחַר עֶרֶךְ שָׁעָה וּמֶחֱצָה לְפָחוֹת[48] כָּל יְמוֹת הַחֹל[49], מֵהֶם יִהְיֶה הַיּוֹרֵד לִפְנֵי הַתֵּבָה, עַל־פִּי הַגּוֹרָל, - שיעלו בגורל מי יתפלל לפני העמוד, אוֹ עַל־פִּי רְצוּי הָרַב. - של המתפללים, ייקבע מי יהיה הבעל־תפלה. וְהוּא - הבעל־תפלה, יֶאֱסֹף אֵלָיו בְּסָבִיב לוֹ כָּל הַסְּמוּכִים עַל שֻׁלְחַן אֲבִיהֶם, אוֹ מְלַמְּדִים שֶׁיּוּכְלוּ לְהַאֲרִיךְ - בתפלה, כְּמוֹהוּ, - שיעמדו סביבו, כדי שלא יבלבל אותו מי שממהר, בְּבַל יְשֻׁנֶּה - שלא ישנו את הדברים, אלא כך ייעשה, נָא וְנָא:

אַךְ בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, שֶׁגַּם כָּל בַּעֲלֵי עֲסָקִים יֵשׁ לָהֶם פְּנַאי, וְשָׁעַת הַכּוֹשֶׁר - היא אז, לְהַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּתָם בְּכַוָּנַת לִבָּם וְנַפְשָׁם לַה', - על בעלי העסקים, מֻטָּל בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עֹז, - להאריך בכוונת תפלת שבת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'שֻׁלְחָן עָרוּךְ' 'אֹרַח חַיִּים'[50], - שעל בעלי העסקים העסוקים כל השבוע, להקדיש בשבתות זמן רב יותר לתורה ולתפלה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה[51]: "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד כּוֹ' וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַה' אֱלֹהֶיךָ" דַּיְקָא - שבל השבת צריך להיות לה' אלקיך, לענינים של ה' אלקיך, שלא כמו ביום־טוב שנאמר בו גם "לכם", שצריך להיות גם לכם, ואילו בשבת צריך להיות כֻּלּוֹ לַה', - למסור הכל לענינים של ה' אלקיך. מכיוון שכל זה הוא מפני שזה בא אחרי "ששת ימים תעבוד", אחרי שבששת ימי החול עובדים בענינים גשמיים, הרי בבעלי עסקים ובדומה, שבכל ימי השבוע הם עסוקים ב"תעבוד", בעבודה בענינים גשמיים, בודאי שצריך להיות אצלם שכל השבת תהיה לה'. וְלוּאת - ולכן, גַּם הֵם - בעלי העסקים, יֵרְדוּ לִפְנֵי הַתֵּבָה בְּשַׁבָּת וְיוֹם טוֹב, עַל־פִּי הַגּוֹרָל - מי יהיה הבעל־תפלה, אוֹ בְּרִצּוּי הָרַב, כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי אֶשְׁתָּקֵד:

אגרת הקדש

ועתה הפעם הנני יוסיף שנית ידי בתוספת ביאור ובקשה כפולה שטוחה ופרושה לפני כל אנשי שלומים הקרובים והרחוקים לקיים עליהם שכל ימי החול לא ירדו לפני התיבה הבעלי עסקים שאין להם פנאי כ"כ. רק אותם שיש להם פנאי או המלמדים או הסמוכים על שולחן אביהם שיכולים להאריך בתפלת השחר ערך שעה ומחצה לפחות כל ימות החול מהם יהיה היורד לפני התיבה ע"פ הגורל או ע"פ ריצוי הרוב. והוא יאסוף אליו בסביב לו כל הסמוכים על שולחן אביהם או מלמדים שיוכלו להאריך כמוהו בבל ישונה נא ונא:

אך בשבתות וימים טובים שגם כל בעלי עסקים יש להם פנאי ושעת הכושר להאריך בתפלתם בכוונת לבם ונפשם לה'. ואדרבה עליהם מוטל ביתר שאת ויתר עז כמו שכתוב בשולחן ערוך אורח חיים וכמו שכתוב בתורת משה ששת ימים תעבוד כו' ויום השביעי שבת לה' אלהיך דייקא כולו לה'. ולזאת גם הם ירדו לפני התיבה בשבת ויום טוב על פי הגורל או בריצוי הרוב כמ"ש אשתקד:

---

46. שמואל א' א, טו. **47.** ואתחנן ו, ה. **48.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולהעיר מזח"א סב, ב ובמפרשיו שם. ואגה"ק בס' מאה שערים ב, ב ובהנסמן שם. וראה מאה שערים ט, ב". **49.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ומש"כ (ברכות לב, ב) דאפילו חסידים הראשונים היו מאריכים בתפלה עצמה שעה אחת — שם הכוונה לתפלת העמידה". **50.** סר"צ ס"ב בהגהה. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וראה תו"א ד"ה מי יתנך". **51.** יתרו כ, ט.

אגרת הקדש

וכגון דא צריך לאודועי שבדעתי אי"ה לשלוח לכל המנינים מרגלים בסתר לידע ולהודיע כל מי שאפשר לו וכל מי שיש לו פנאי להאריך ולעיין בתפלה ומתעצל יהי' נידון בריחוק מקום להיות נדחה בשתי ידים בבואו לפה לשמוע דא"ח ומכלל לאו אתה שומע הן ולשומעים יונעם ותבא עליהם ברכת טוב ואין טוב אלא תורה וכו':

1 וּכְגוֹן דָּא צָרִיךְ
2 לְאוֹדוֹעֵי, – ובכגון זה
3 יש להודיע, שֶׁבְּדַעְתִּי,
4 אִם יִרְצֶה ה', לִשְׁלֹחַ
5 לְכָל הַמִּנְיָנִים מְרַגְּלִים
6 בַּסֵּתֶר, לֵידַע וּלְהוֹדִיעַ,
7 – אודות, כָּל מִי
8 שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ וְכָל מִי
9 שֶׁיֵּשׁ לוֹ פְּנַאי לְהַאֲרִיךְ
10 וּלְעַיֵּן בַּתְּפִלָּה –
11 להתפלל באריכות ומתוך
12 כוונה, וּמִתְעַצֵּל - יְהֵא נִדּוֹן בְּרִחוּק מָקוֹם, לִהְיוֹת נִדְחֶה
13 בִּשְׁתֵּי יָדַיִם בְּבוֹאוֹ
14 לְפֶה – אל רבנו הזקן,
15 לִשְׁמֹעַ "דִּבְרֵי אֱלֹהִים
16 חַיִּים", – דברי חסידות,
17 וּמִכְּלַל לָאו - אַתָּה
18 שׁוֹמֵעַ הֵן. – מה"לאו"
19 אתה שומע "הן", שמי
20 שיאריך בעבודת התפלה
21 יקרבוהו וכו', וְלַשּׁוֹמְעִים
22 יְנֻעַם, וְתָבֹא עֲלֵיהֶם
23 בִּרְכַּת טוֹב, וְאֵין טוֹב
24 אֶלָּא תּוֹרָה וְכוּ':

המשך מעמוד לד

משיחות ש"פ דברים, שבת חזון ה'תש"נ

1 סיימו את כל עניני העבודה, ואין הדבר תלוי אלא
2 בהקב"ה!...

3 ומהפס"ד של רבנים ומורי־הוראה זוכים תיכף
4 ומיד לקיום היעוד שבסיום ההפטורה דשבת חזון:
5 "ואשיבה[97] שופטיך כבראשונה וגו'"[98], "בטבריא
6 עתידין לחזור תחלה ומשם נעתקין למקדש"[99],
7 בלשכת הגזית[100].

8 ועד לסיום וחותם ההפטרה – "ציון במשפט
9 תפדה ושבי' בצדקה"[101], ע"י ההוספה בתורה
10 (כמבואר בלקו"ת דפרשת השבוע[102] ש"במשפט
11 היינו הלכות, כתרגומו ע"פ[103] כמשפט הראשון
12 כהלכתא קדמייתא, והיינו כמשארז"ל[104] אין
13 הגליות מתכנשות אלא בזכות המשניות כו'") (ובצדקה
14 ("כללות המצוות שנקראו צדקה"[105], ובפרט צדקה כפשוטה), שעי"ז נעשה הפדי'
15 מהגלות, שתמורת ה"צדקה (ש)עשה הקב"ה
16 בישראל שפיזרן לבין האומות"[106], "הוא עצמו . .
17 אוחז בידיו ממש איש איש ממקומו כענין
18 שנאמר[107] ואתם תלוקטו לאחד אחד בני
19 ישראל"[108], "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו
20 ובבנותינו"[109], ונשיא דורנו בראשנו, ו"קהל גדול
21 ישובו הנה"[110], לארצנו הקדושה, לירושלים עיר
22 הקודש, להר הקודש, לבית המקדש ולקדש
23 הקדשים.
24

גו' ומאיי הים" (ישעי' יא, יא), ויצחק – "אז ימלא שחוק פינו" (תהלים קכו, ב), ולעת"ל יאמרו ליצחק דוקא "כי אתה אבינו" (שבת פט, ב)*.

97) ישעי' א, כו.

98) ומהמשך הכתוב "אחרי כן יקרא לך עיר הצדק גו'", משמע, ש"ואשיבה שופטיך גו'" יהי' "לפני בוא המשיח" (ראה פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ"א מ"ג. וראה לקו"ש ח"ט ע' 105 הערה 74).

99) רמב"ם הל' סנהדרין פי"ד הי"ב.

100) ראה רמב"ם הל' ביהב"ח ספ"ה. פ"ז ה"ו. הל' ביאת המקדש פ"ו הי"א. הל' סנהדרין שם. הל' ממרים פ"א הי"ד.

101) שם, כז.

102) א, סע"ב ואילך.

---

*) ראה לקו"ת סוף פרשתנו (ב, ב): "ובענין ציון במשפט תפדה י"ל עוד על פי מה שכתוב סד"ה תורה צוה בענין שלעתיד יאמרו ליצחק כי אתה אבינו".

103) וישב מ, יג.

104) ויק"ר פ"ז, ג.

105) לקו"ת שם, ד.

106) פסחים פז, ב.

107) ישעי' כז, יב.

108) פרש"י נצבים ל, ג.

109) בא יד"ד, ט.

110) ירמי' לא, ז.

יום ראשון

יום רביעי **ג מנחם אב** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: דברים, רביעי עם פירש״י.
תהלים: יח־כב.
תניא: פרק יא. ואמנם . . . ק לאין קץ.

משיחת אאמו״ר: יעמאָלט ווען משיח וועט קומען בב״א וועט מען ערשט ביינקען נאָך די גלות טעג. יעמאָלט וועט ערשט פארדריסען פאר וואָס מ׳האט ניט געטאָן אין עבודה. מען וועט ערשט דערהערען דעם גרויסען וועלט פון העדר העבודה. איצטער אין די ימי הגלות, איז די ימי העבודה צו מכין זיין זיך צו ביאת המשיח בב״א.

מְשִׁיחַת אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״ב]: אָז, כַּאֲשֶׁר מָשִׁיחַ יָבֹא בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, אָמֵן, יִתְגַּעְגְּעוּ לִימֵי הַגָּלוּת; אָז יִצְטָעֲרוּ, מַדּוּעַ לֹא עָסְקוּ בַּ׳עֲבוֹדָה׳. אָז יָחוּשׁוּ אֶת הַצַּעַר הַגָּדוֹל שֶׁל הֶעְדֵּר הָ׳עֲבוֹדָה׳. כָּעֵת בִּימֵי הַגָּלוּת, הֵם יְמֵי הָעֲבוֹדָה לְהָכִין עַצְמוֹ לְבִיאַת הַמָּשִׁיחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, אָמֵן.

יום שני

יום חמישי **ד מנחם אב** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: דברים, חמישי עם פירש״י.
תהלים: כג־כח.
תניא: ומה שמשבחים . . . 200 היא מיד.

מיט דער גרעסטער האָרוואניע קען מען ניט פארדינען קיין איין סענט מעהר ווייפיל השי״ת האָט אָפגעשטעלט, אז דער און דער מענש זאָל פארדינען. מען בעדארף טאָן וויפיל עס איז נויטיג, אָבער מען מוז געדיינקען, אז די גאַנצע ארבעט, איז מער ניט ווי א טפל, דער עיקר איז די ברכה פון השי״ת, און די ברכה פארדינט מען וועט מען איז א ערליכער איד: תפלה בצבור, שמירת שבת בהידור, כשרות בהשגחה גדולה, חינוך הבנים בא מלמדים ערליכע אידען.

בַּיְגִיעָה הַגְּדוֹלָה בְּיוֹתֵר, אִי אֶפְשָׁר לְהַרְוִיחַ אֲפִלּוּ אֲגוֹרָה אַחַת יוֹתֵר, מֵאֲשֶׁר הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא קָבַע, שֶׁאָדָם פְּלוֹנִי יַרְוִיחַ. צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת כַּמָּה שֶׁנִּחוּץ, אַךְ חַיָּבִים לִזְכֹּר, שֶׁכָּל הָעֲבוֹדָה אֵינָהּ אֶלָּא טָפֵל, הָעִקָּר הוּא בִּרְכַּת ה׳ יִתְבָּרֵךְ, וְאֶת הַבְּרָכָה מַרְוִיחִים כַּאֲשֶׁר הִנְנוּ יְהוּדִים יִרְאֵי שָׁמַיִם: [מַקְפִּידִים עַל] תְּפִלָּה בְּצִבּוּר, שְׁמִירַת שַׁבָּת בְּהִדּוּר, כַּשְׁרוּת בְּהַשְׁגָּחָה גְּדוֹלָה, חִנּוּךְ הַבָּנִים אֵצֶל מְלַמְּדִים [שֶׁהֵם] יְהוּדִים יִרְאֵי שָׁמַיִם.

יום שלישי

יום שישי **ה מנחם אב** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: דברים, ששי עם פירש״י.
תהלים: כט־לד.
תניא: ומ״ש וחטאתי . . . פשעיו.

סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו, האָט דער בעש״ט געזאָגט: אין יעדער דבר גשמי פון דברים המותרים זיינען פאראן טוב ורע: דער גשמי איז רע און דער חיות אלקי וואָס איז מחי׳ דעם גשמי איז טוב. באדארף דער מענש וואָס באנוצט דעם גשמי זיין א סור מרע, ניט וועלען דעם תענוג וואָס איז פאראן אין דעם גשמי, און זיין ועשה טוב וועלען געשפייזט און געהאָלפען ווערען פון דעם חיות אלקי וואָס איז אין דעם דבר הגשמי. בקש שלום ורדפהו דער מענש וואָס איז א סור מרע און

א ועשה טוב, באדארף זוכען און נאָכלויפען צו מאַכען שלום צווישען דעם גשמי און חיות אלקי וואָס איז איהם מחי׳.

״סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב, בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ״. פֵּרֵשׁ הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב: בְּכָל דָּבָר גַּשְׁמִי מֵהַדְּבָרִים הַמֻּתָּרִים נִמְצָאִים טוֹב וְרַע: הַגַּשְׁמִי הוּא רַע, וְהַחַיּוּת הָאֱלֹקִי הַמְחַיֶּה אֶת הַגַּשְׁמִי הוּא טוֹב. הָאָדָם הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בַּגַּשְׁמִי, צָרִיךְ לִהְיוֹת ׳סוּר מֵרָע׳, לֹא לִרְצוֹת אֶת הַתַּעֲנוּג הַנִּמְצָא בַּגַּשְׁמִי, וְלִהְיוֹת ׳וַעֲשֵׂה טוֹב׳, לִרְצוֹת לִהְיוֹת נִזּוֹן וּלְהִנָּשֵׂא מֵהַחַיּוּת הָאֱלֹקִי שֶׁבַּדָּבָר הַגַּשְׁמִי. ׳בַּקֵּשׁ שָׁלוֹם וְרָדְפֵהוּ׳, הָאָדָם שֶׁהוּא ׳סוּר מֵרָע וַעֲשֵׂה טוֹב׳, צָרִיךְ לְבַקֵּשׁ וְלִרְדֹּף לַעֲשׂוֹת שָׁלוֹם בֵּין הַגַּשְׁמִי לְבֵין חַיּוּת הָאֱלֹקִי שֶׁמְּחַיֵּהוּ.

יום רביעי

שבת **ו מנחם אב** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: דברים, שביעי עם פירש״י.
תהלים: לה־לח.
תניא: פרק יב. וטעם . . . ימצא טוב.

דער רבי (רבינו הזקן) בעת ער איז געקומען פון פעטערבורג, האָט ער געזאָגט פאר׳ן מיטעלען רבי׳ן א מאמר – אינגאַנצען עטליכע שורות: שאו ידיכם קדש – זהו העלאת המדות במוחין והארת המוחין במדות, וברכו את ה׳ – שממשיכים על ידי זה שם הוי׳ דלעילא, שעי״ז פועל שיהי׳ ־ יברכך ה׳ מציון – המשכת שם הוי׳ מעצמיות הנשמה, עושה שמים וארץ – שעי״ז הוא קיום העולמות.

הָרַבִּי (רַבֵּנוּ הַזָּקֵן), כַּאֲשֶׁר בָּא מִפֶּטֶרְבּוּרְג, אָמַר לִפְנֵי אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי מַאֲמָר, – רַק כַּמָּה שׁוּרוֹת: ״שְׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ״ – זֶהוּ הַעֲלָאַת הַמִּדּוֹת בַּמֹּחִין וְהָאָרַת הַמֹּחִין בַּמִּדּוֹת, ״וּבָרְכוּ אֶת ה׳״ – שֶׁמַּמְשִׁיכִים עַל־יְדֵי־זֶה שֵׁם הָוָי׳ דִּלְעֵלָּא, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה פּוֹעֵל שֶׁיִּהְיֶה ״יְבָרֶכְךָ ה׳ מִצִּיּוֹן – הַמְשָׁכַת שֵׁם הָוָי׳ מֵעַצְמִיּוּת הַנְּשָׁמָה, ״עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ״ – שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה הוּא קִיּוּם הָעוֹלָמוֹת.

יום חמישי

יום ראשון **ז מנחם אב** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ואתחנן, פ׳ ראשונה עם פירש״י.
תהלים: לט־מג.
תניא: א. פותחין . . . 204 והגוף שבנפש.

אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ ״פּוֹתְחִין בִּבְרָכָה״, נִכְתְּבָה עֲשָׂרָה שָׁנִים קֹדֶם כְּתִיבַת אִגֶּרֶת ״קָטַנְתִּי״.

יום שישי

יום שני **ח מנחם אב** ה׳תש״ג

שיעורים. חומש: ואתחנן, שני עם פירש״י.
תהלים: מד־מח.
תניא: אך מי . . . 204 מצוי הנפש.

שֵׁשׁ וְכִירוֹת אוֹמְרִים אוֹתָם בְּכָל יוֹם, גַּם בְּשַׁבָּת, יוֹם טוֹב, רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים.

מפתגמי אאזמו״ר: וואָס איז די פעולה פון חסידות און יראת שמים, אז עס פעלט דער עיקר – אהבת ישראל, און נאָך גורם זיין ח״ו צער אל הזולת.

מִפִּתְגָּמֵי אֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר״שׁ]: מַהִי פְּעֻלַּת חֲסִידוּת וְיִרְאַת שָׁמַיִם, אִם חָסֵר הָעִקָּר – אַהֲבַת יִשְׂרָאֵל, וְעוֹד גּוֹרֵם חַס־וְשָׁלוֹם צַעַר לַזּוּלַת.

שבת קודש

יום שלישי ט מנחם אב ה'תש"ג

בְּמִנְחָה: קְרִיאַת שְׁמַע, שִׁיר שֶׁל יוֹם, אֵין כֵּאלֹקֵינוּ, וְכָל הַשְּׁעוּרִים הַשַּׁיָכִים לְשַׁחֲרִית, וְאַחַר כָּךְ סֵדֶר תְּפִלַּת מִנְחָה.
אֵין מִתְפַּלְּלִין "שֶׁעָשָׂה לִי כָּל צָרְכִּי" עַד לְמָחָר.

שיעורים. חומש: ואתחנן, שלישי עם פירש"י.
תהלים: מט־נד.
תניא: ועתה הפעם . . . תורה וכו'.

אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"בַּ] הָיָה לוֹמֵד בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה בְּתִשְׁעָה בְּאָב 'אֵיכָה רַבָּה' וְסוּגְיַת רַבִּי יוֹחָנָן דְּפֶרֶק הַנִּזְקִין. בַּבֹּקֶר אַחַר אֲמִירַת הַקִּינוֹת - שֶׁהָיָה אוֹמְרָם כֻּלָּם - הָיָה אוֹמֵר 'אֵיכָה'. הָיָה עוֹלֶה לַתּוֹרָה לְמַפְטִיר, וְלִפְעָמִים הֵן בְּשַׁחֲרִית הֵן בְּמִנְחָה.

אגרות קודש

ב"ה, ו' מנ"א, תשכ"א
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מג' מנ"א, בו כותב ראשי פרקים מסדר חייו עתה ושואל:

א) כיצד להתגבר במלחמת היצר.

וע"פ מאמר חז"ל הידוע, דאפילו מעט אור דוחה הרבה חשך ועאכו"כ הרבה אור, עליו לכל לראש להתנהג בחייו היום יומים מתאים להוראות תורתנו תורת חיים ובקיום מצותי' עליהם נאמר וחי בהם, ובזה הנקודה שויתי ה' לנגדי **תמיד**, שאין מקרא יוצא מידי פשוטו ובהתבוננו אשר ה' נצב עליו, ורואה, לא רק מעשיו ודבוריו, אלא גם מחשבותיו, בודאי אשר ירסן זה את היצר וישליט נפש האלקית מצד הטוב להתנהג מתאים לרצון השם, בורא עולם (כפשוטו, ועולם קטן זה האדם).

להרבות העזר מיוחד מלמעלה בהאמור, מהנכון אשר בכל יום חול קודם תפלת הבקר יפריש פרוטות אחדות לצדקה, וכן אשר יבדקו את התפילין שלו - באם לא נעשה כזה במשך שנים עשר חדש האחרונים -.

ב) לכתבו אודות מקום הסתדרותו לדור בקביעות.

ידועים דברי המורה הגדול הוא הרמב"ם: "דרך ברייתו של האדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחבריו נוהג כמנהג אנשי" המקום (הלכות דיעות פרק ו' בתחלתו, עי"ש), מזה מובן שיש להשתדל לקבוע דירתו בסביבה חרדים לדבר ה' ומקיימי מצותיו בפועל יום יום ובפרט מקום דירה לאחרי הנשואין, שיברך השי"ת בבנים ובבנות, הרי הסביבה עיקר **גדול** בחינוכם לא פחות ואולי עוד יותר מאשר ההורים והשפעתם, וכיון שכל האמור הוא בכלל ציווי השם יתברך, בודאי שהשם אינו מבקש אלא לפי הכח, ובמילא ישנה האפשרית לקיים את כל הנ"ל.

בודאי למותר לעוררו על הכלל גדול בתורה, ואהבת לרעך כמוך, שמזה התוצאה מידית, להפיץ היהדות ועניני' בתוככי בני ישראל בכל מקום שידו מגעת.

בברכה לבשו"ט.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

קנין עבדים אגב קרקע — יום ראשון ג' מנחם אב ה'תשע"ו

הלכות מכירה פרק ג, הלכה יא: הַמַּקְנֶה עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת כְּאֶחָד... הֶחֱזִיק בַּקַּרְקָעוֹת – לֹא קָנָה עֲבָדִים, עַד שֶׁיְּהֵיוּ עוֹמְדִין בְּתוֹךְ הַקַּרְקַע. וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ 'קִנֵּה עֲבָדִים עַל גַּבֵּי קַרְקַע' – לֹא קָנָה עַד שֶׁיְּהֵיוּ בְּתוֹכָהּ; שֶׁהֲעֶבֶד מְהַלֵּךְ לְדַעַת עַצְמוֹ.

הקונה קרקע ומטלטלין יחד ועשה קנין בקרקע, נקנים המטלטלין בקנין 'אגב' (אגב הקרקע). וכאשר המוכר אומר לקונה "קנה אגב קרקע", הרי הם נקנים גם אם אינם מונחים על הקרקע בשעת הקנין (לעיל ה"ח-ט). אך הקונה קרקע ועבד, נקנה העבד אגב הקרקע רק אם הוא עומד על הקרקע הנקנית "אף על פי שאמר לו קנה עבדים על גבי קרקע".

והראב"ד חולק וסובר שהעבד כמטלטלין ונקנה אגב הקרקע גם אם אינו עומד עליה. ואף שמסוגיית הגמרא (בבא קמא יב, א) משמע שעבדים, 'מטלטלי דניידי', נקנים רק כשהם עומדים על הקרקע הנקנית, הרי מסוגיות אחרות משמע שגם 'מטלטלי דניידי' (בעלי חיים) אינם צריכים לעמוד על הקרקע (ראה קידושין כו, ב: מעשה באדם שהקנה מאה צאן אגב קרקע בגודל טפח על טפח).

אך כתב ה'מגיד משנה' שיש לחלק בין עבדים לבעלי חיים: בעלי חיים ניידים רק על דעת בעליהם והם ככל המטלטלין, אבל עבדים ניידים על דעת עצמם, וזהו שכתב הרמב"ם "שהעבד מהלך לדעת עצמו".

וה'אבן האזל' מבאר שהרמב"ם והראב"ד נחלקו במהותו של קנין 'אגב':

לדעת הרמב"ם רואים את המטלטלין כאילו הם טפלים אל הקרקע וכחלק ממנה כאשר הם מונחים על הקרקע, או שאינם מונחים עליה אבל דעת הבעלים 'להטפיל' את המטלטלין לקרקע (באמירתו "קנה מטלטלין אגב קרקע") וכיון שהעבד אינו תלוי בדעת בעלים הרי הוא 'נטפל' לקרקע רק כשהוא עומד עליה אבל אם אינו נמצא שם אינו 'נטפל' ודעת בעליו אינה קובעת לגביו כי "העבד מהלך לדעת עצמו".

ואילו לדעת הראב"ד אין המטלטלין עצמם 'נטפלים' לקרקע אלא 'טפלותם' היא בדין הקנין, שנקנים אגב הקרקע ולכן דין העבד ככל בעל חי ונקנה אגב הקרקע גם אם אינו עליה, כי דעת הבעלים (האומר "קנה את העבד אגב הקרקע") מצרפת אותו לקנין הנעשה בקרקע.

בעסקים לא צריך ליהנות — יום שני ד' מנחם אב ה'תשע"ו

הלכות מכירה פרק ה, הלכה ד: הָיָה לוֹ יַיִן אוֹ בְּהֵמָה... וְהָיָה רוֹצֶה לְמָכְרָן, וְאָמַר לוֹ רְאוּבֵן: מְכֹר אוֹתוֹ לִי בַּחֲמִשִּׁים זוּז שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ דְּמֵי הַמֶּכֶר, וְאָמַר לוֹ: הֵן – קָנָה רְאוּבֵן.

מדובר במקרה ששמעון חייב כסף לראובן כתוצאה מקניה שעשה אצלו, ועתה בא ראובן ורוצה לקנות משמעון ממטלטליו, תמורת וויתור על החוב ששמעון חייב לו. ואם שמעון הסכים לכך – קנה ראובן.

זאת אומרת: קנין מלוה – שהקונה מוותר על חוב שהמוכר חייב לו – דינו כקנין כסף.

לפי זה מתעוררת תמיהה: בהלכות אישות (פ"ה הי"ג) נפסק שהמקדש אשה בהלוואה – שמוותר לה על חוב כספי שחייבת לו – אינה מקודשת, בנימוק ש"מילוה להוצאה ניתנה, ואין כאן שום דבר קיים להנות בו". ואם ויתור על חוב כמוהו כתשלום כסף, מדוע הקידושין לא חלים?

עלינו לומר שלא הרי קידושין כהרי מכירה:

קידושי אשה חלים רק כאשר האשה נהנית מדבר שהאיש נותן, ובכך היא מסכימה להקנות לו את עצמה. לכן מי שמקדש אשה ב'מתנה על מנת להחזיר' – אין היא מקודשת, כי לא נהנית מכלום (הל' אישות פ"ה הכ"ד), ואדרבה, זה גנאי עבורה להתקדש בחינם.

זו הסיבה שאם קידש אשה בהלוואה – הקידושין לא חלים, שכן ההנאה שהיתה בעת קבלת ההלוואה, חלפה כבר ועברה לה.

לא כן מכירה. כאן אין צורך בהנאה דווקא, שהרי אפילו 'מתנה על מנת להחזיר' מועילה בתור קנין כסף. מובן אפוא שגם מחילת הקונה על חובו כמוה כתשלום כסף.

(אבני מלואים, סימן כח, ס"ק עז)

אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט — יום שלישי ה' מנחם אב ה'תשע"ו

הלכות מכירה פרק ט, הלכה א: הַמּוֹכֵר לְהֶקְדֵּשׁ, וְאָמַר לוֹ הַגִּזְבָּר: בְּכַמָּה אַתָּה מוֹכֵר חֻפָּיִן וָהּ? וְאָמַר: בַּעֲשָׂרָה – אֲפִלּוּ הָיָה שָׁוֶה מֵאָה, כֵּיוָן שֶׁאָמַר בַּעֲשָׂרָה אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; שֶׁאֲמִירָה לְגָבוֹהַּ כְּמְסִירָה לְהֶדְיוֹט.

הכלל "אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט" קובע שגם כשפעולת ההקדש נעשית באמירה בלבד, התוצאה היא קניינית, ומלבד האיסור להשתמש בו לחולין, הנכס עובר לבעלות ההקדש.

והנה ביסוד דין זה הביא רשב"ם (ב"ב קלג, א ד"ה לא תשיימה) שני מקורות לכך שאמירה לגבוה מועילה כמסירה להדיוט. וז"ל: "אמירתו לגבוה... כדכתיב 'ואיש כי יקדיש' (ויקרא כז), 'מוצא שפתיך תשמור' (דברים כג). כלומר, הדין מיוסד על שני פסוקים: הפסוק "ואיש כי יקדיש" והפסוק "מוצא שפתיך תשמור".

ויש לבאר כי במתכוין הביא הרשב"ם את שני המקורות הללו:

המושג 'הקדש' כולל בתוכו שני יסודות שהם שני ענינים: א) חלק של ההקדשה כלפי שמיא - נדר וקדושה בעצמותו של חפץ. ב) קניני הקדש – כשם שבהדיוט החפץ נעשה שלו וברשותו לאחר מעשה הקנין, כך גם להקדש יש רשות ממונית.

אונאה במטבעות

יום רביעי ו' מנחם אב ה'תשע"ו

הלכות מכירה פרק יב, הלכה ח-ט: וּבְכֶסֶף שֶׁהוֹנָיָה בְּפֵרוֹת וּבִבְהֵמָה, כָּךְ יֵשׁ דִּין הוֹנָיָה בְּמַטְבֵּעוֹת. כֵּיצַד? חֲרֵי שֶׁהָיָה דִּינָר שֶׁל זָהָב בְּעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף, וְצֵרְפָהּ בְּעֶשְׂרִים דִּינָר... חֲרֵי זֶה מַחֲזִיר אֶת הַהוֹנָיָה... פָּחוֹת מִכָּאן – מְחִילָה.

גם במטבעות שיעור ההונאה הוא שתות (שישית מערך המקח) ואם היתה אונאת שתות, המקח קיים ומחזיר את דמי האונאה, פחות משתות – אינו חייב להחזיר.

והנה, במקור ההלכה (ב"מ נב, א) מבואר שהאונאה היא במטבע שנשחק ונחסר ממשקלו. והרמב"ם חידש שגם בפריטת מטבעות יש דין אונאה, ואם פרטו דינר זהב השווה עשרים וארבעה דינרי כסף, בעשרים דינרי כסף, היינו פחות שתות – "הרי זה מחזיר את ההוניה", ואם היה פחות משתות, מחול לו ואין דין אונאה.

והקשה ה'מחנה אפרים' (דיני אונאה סי' ז):

בטעם הדבר שבאונאה פחות משתות המקח קיים ואינו מחזיר האונאה, פירש רש"י (קדושין מב, ב, ד"ה חוזר) כיון שאין כל אדם יכול לצמצם הדמים עד שתות, וגם כאשר יערער המתאנה, לא יוכלו השמאים לקבוע בוודאות את שווי הסחורה ולכן מוותר הוא ומוחל על סכום קטן זה (רא"ש ב"מ פ"ד סי' כ). וכך אמרו חז"ל (ב"ב צ"ה א) "פחות משתות לא ידיעא במנה ומחיל אינש".

וכל זה בסחורות שאי אפשר לקבוע את שווין המדויק, אבל ערך המטבע הוא ערך מוחלט והכל יודעים שדינר זהב שווה עשרים וארבעה דינרי כסף, ואיך אפשר לומר שהמתאנה מוחל על ההפסד שנגרם לו?

וצריך לומר שהלכה זו נאמרה כאשר פריטת המטבע נעשתה ללא בדיקה והתעניינות קודמת של הפורט במחיר המטבע, ועל זה נאמר שעד שתות אנשים מוחלים זה לזה. אבל אם התעניין תחילה אצל החלפן בערך של המטבע והלה הטעה אותו ונקב בשווי הפחות מערך המטבע, הרי זה מקח טעות ואף פחות משתות אינו מוחל, ועל המאנה להחזיר את האונאה (מחנ"א שם).

מום במקח - מתי אינו 'מקח טעות'?

יום חמישי ז' מנחם אב ה'תשע"ו

הלכות מכירה פרק טו הלכה ג: וְכֵן הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע... אוֹ שָׁאַר מַטַּלְטְלִין, וְנִמְצָא בַּמָּקָח מוּם שֶׁלֹּא יָדַע בּוֹ הַלּוֹקֵחַ – מַחֲזִירוֹ אֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים; שֶׁזֶּה מָקָח טָעוּת הוּא. וְהוּא שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמָּקָח אַחַר שֶׁיָּדַע בַּמּוּם; אֲבָל אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ אַחַר שֶׁרָאָה הַמּוּם – חֲרֵי זֶה מָחַל, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר.

ה'מגיד משנה' הביא בשם "יש מי שכתב" שאם בעת הקניה הלוקח היה יכול להבחין במום אך לא הקפיד לבדוק בטיב המקח, הרי אף שהמוכר לא ציין בפניו את המום שבמקח (ראה להלן ה"ז) – אין זה מקח טעות ואין הלוקח יכול לחזור בו. והסמ"ע הביא דעה זו להלכה (חו"מ סי' רלב ס"ק י).

ובספר 'משפט שלום' (למהרש"ם מברעזאן – סי' רלב ס"ק ד) הוסיף שהדברים אמורים רק אם הבדיקה יכולה להיעשות בקלות, אבל אם היא כרוכה בטרחה אין הלוקח חייב לבדוק, ואם מצא מום יכול לבטל את המקח.

וה'משנה למלך' הקשה על דעה זו מדברי הרמב"ם כאן. שעל הדין שאם נמצא במקח מום שלא ידע בו רשאי הלוקח להחזירו אפילו לאחר כמה שנים, כתב שזהו בתנאי "שלא ישתמש במקח אחר שידע במום, אבל אם נשתמש בו אחר שראה המום הרי זה מחל". הרי מפורש שגם אם ראה וידע במום יכול הלוקח לחזור בו (כל זמן שלא השתמש בו)!

ומבאר ב'משפט שלום' (שם):

דברי הרמב"ם, שאף אם המום היה ידוע לו יכול הלוקח לחזור בו (אם לא השתמש בו), אמורים רק אם המום נודע לו לאחר גמר המקח, אבל אם ידע על המום בשעת המקח, אינו יכול לחזור בו גם אם לא השתמש בחפץ שקנה. ואם כן, כאשר ישנה אפשרות להבחין במום בקלות בשעת הקנין, הרי זה כאילו ידע על המום, ובאופן כזה גם אם לא השתמש בחפץ אינו יכול לחזור בו.

האם מותר להוזיל מחיר אף שייגרם בכך נזק לאחרים?

יום ו' ח' מנ"א ה'תשע"ו

הלכות מכירה פרק יח, הלכה ד: וּמֻתָּר לְחַנֵּנִי לְחַלֵּק קְלָיוֹת וֶאֱגוֹזִים לַתִּינוֹקוֹת וְלַשָּׁפְחוֹת, כְּדֵי לְהַרְוִיחַ לָבוֹא אֶצְלוֹ; וּפוֹתֵחַ מִשַּׁעַר שֶׁכַּשּׁוּק, כְּדֵי לְהַרְבּוֹת בְּמַקִּיפִין מִמֶּנּוּ; וְאֵין בְּנֵי הַשּׁוּק יְכוֹלִין לְעַכֵּב עָלָיו.

האם מותר להוזיל מחירים ואף להפסיד בכדי למשוך לקוחות, כאשר על ידי כך נגרם נזק לשאר הסוחרים?

בגמרא (ב"מ ס, א) נחלקו תנאים, לדעת רבי יהודה אסור 'לפתוח את השער' וחכמים מתירים ואף משבחים את העושה כן ואומרים עליו 'זכור לטוב'. ופסק הרמב"ם כחכמים.

אמנם, יש סוברים שההיתר להוזיל את המחירים הוא רק כאשר אין זה גורם הפסד לשאר הסוחרים כי בגמרא (שם) מבואר שחכמים מתירים משום שעל ידי הוזלת המחיר יגרום שאנשים האוגרים ברשותם כמות גדולה של פירות יחששו להפסיד את מה שאגרו ויוציאו לשוק את הפירות שברשותם ותיגרם הוזלת מחירים כללית וכולם יצאו

נשכרים כי גם הסוחרים יקנו יותר בזול.

ולפי זה, אם הוזלת המחירים על ידי אחד הסוחרים לא תביא לתוצאה זו אלא תגרום הפסד לשאר הסוחרים שיצטרכו לקנות את הסחורה ביוקר כמו קודם ולמכרה בהפסד, הדבר אסור (שו"ת פנים מאירות א, סי' עח).

אך יש אומרים שטובת הלקוחות עדיפה על טובת הסוחרים ומותר לגרום להוזלת מחירים אפילו כשהדבר יפגע בשאר המוכרים, והראיה שבהלכה זו נאמר גם שרשאי לחלק קליות ואגוזים לתינוקות כדי להרגילם לקנות אצלו, ומבואר בגמרא (שם), שאין בזה פגיעה במתחרים כי גם הם יכולים לעשות כמותו ולמשוך לקוחות אליהם, ומכאן שאין חוששים להוצאות נוספות שיוטלו על המוכרים שיצטרכו לחלק מיני מתיקה, ואין לאסור עליו לנקוט פעולות כדי למשוך לקוחות אף על פי שבכך מפסיד לשאר הסוחרים.

ולפי זה הטעם האמור בגמרא שעל ידי הוזלת המחירים תיגרם הוזלה כללית ורווח גם לסוחרים הוא רק לגבי השבח ששיבחו חכמים את העושה כן (זכור לטוב), אך עצם ההיתר קיים אפילו אם אינו גורם לשאר הסוחרים תועלת אלא הפסד (שו"ת גור אריה יהודה חו"מ סי' כב).

מיהו המוכר? שבת קודש ט' מנחם אב ה'תשע"ו

הלכות מכירה פרק כ, הלכה ב: הַלּוֹקֵחַ מֵאֶחָד מֵחֲמִשָּׁה בְּנֵי אָדָם... וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִמִּי מֵהֶם לָקַח – מַנִּיחַ דְּמֵי הַמֻּקָּח בֵּינֵיהֶם וּמְסַתֵּלֵק... וְאִם הוּא חָסִיד – נוֹתֵן דָּמִים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, כְּדֵי לָצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם.

דברי הרמב"ם בתחילת ההלכה מבוארים בגמרא (יבמות קיח, ב). ומה שכתב שממידת חסידות ישלם לכולם, ביאר ה'כסף משנה' שהרמב"ם למד זאת מהנאמר בגמרא (ב"מ לז, א) שהאומר לשנים גזלתי מאחד מכם ואיני יודע ממי, או אביו של אחד מכם הפקיד אצלי מנה ואיני יודע מי הוא (וגם הם אינם יודעים) - מעיקר הדין אינו צריך לשלם לשניהם, אך כדי לצאת ידי שמים חייב.

אך לדעת הרמב"ן והרשב"א (ב"מ שם) החיוב לצאת ידי שמים נאמר רק בגזלן שעבר איסור בעצם הגזילה, וכן בפיקדון שיש פשיעה מצדו ששכח מי המפקיד, ולכן עליו לשלם כדי לצאת ידי שמים. אך במקח אין חיוב אפילו לצאת ידי שמים, כי דרך המוכר לתבוע את התשלום מיד ולא היה על הלוקח להעלות בדעתו שאדם אחר יעז לשקר ולומר שהוא המוכר, ומאחר שלא היתה פשיעה מצדו אינו חייב לשלם אפילו כדי לצאת ידי שמים.

ואף לדעת הרמב"ם יש מקרה שבו אין חיוב אפילו לצאת ידי שמים, שהרי בפקדון כתב (הל' שאלה ופקדון פ"ה ה"ד) שאם שני בני אדם הפקידו אצל פלוני שלוש מאות זוז שמאה מתוכם שייכים לאחד ומאתיים לשני, וכשבאו לתבוע את הפקדון טען כל אחד שהמאתיים הם שלו, עליו לשלם לכל אחד מאה והשאר יהא מונח אצלו לעולם, ולא כתב שישלם לכל אחד מאתיים כדי לצאת ידי שמים.

ובטעם הדבר מבאר ה'שער המשפט' (סי' רכב סק"ב): במקח יש קצת פשיעה כי היה עליו לזכור מי המוכר, אך בפקדון כיון שנתנו לו שניהם כאחד וסמכו זה על זה אין פשיעה מצדו כלל, ופטור אפילו כדי לצאת ידי שמים.

וה'קצות החושן' (סי' ש סק"א) מבאר: בפקדון אין חיוב על השומר להשיבו לבעליו אלא עליו רק לאפשר לבעלים ליטלו, וכאשר אין ידוע מי הבעלים אין עליו חיוב אפילו לצאת ידי שמים, כי מלכתחילה לא מוטלת עליו חובה להשיב את הפקדון. אך הקונה חפץ חייב לשלם, ומאחר שאינו יודע מיהו המוכר ישלם לכולם כדי לצאת ידי שמים.

המשך מעמוד סא

ובהמצאינו בין המצרים, שכדברי רז"ל, לא חרבה ירושלים אלא בשביל שביטלו בה תינוקות של בית רבן, אשר מטרת לימוד תשב"ר הרי הוא שגדיים יעשו תישים - תלמידי ישיבה ולאחרי כן גדולים בתורה, הרי זה מזכיר ומעורר על ההתחזקות וההוספה כפלים לתושי' בלימוד התורה - שהם הן התיקון להסיבה שהביאה לחורבן ירושלים,

ונוסף ע"ז ועיקר - אשר לימוד התורה יהי' באופן שצריך להיות וכמאמר חז"ל על מה אבדה הארץ, על שלא ברכו בתורה תחלה. יעוין היטב פירוש הב"ח בזה בארוכה, ומובן עפמש"כ בלקו"ת לרבנו הזקן (בעל התניא והשו"ע).

ויהי רצון שכאו"א מכם יברך בתורה תחלה כפירוש הפנימי האמור, ותקוים ההבטחה: אדם מקדש עצמו מעט מלמטה, וככל שלא ירבה קידוש האדם - ה"ז מעט לגבי למעלה, מקדשין אותו הרבה מלמעלה.

בברכה הצלחה בכל האמור ולבשו"ט בזה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – ג'־ט' מנחם־אב תשע"ו

יום ראשון ג' מנחם־אב ה'תשע"ו

רֵאשִׁית חָכְמָה קְנֵה חָכְמָה, וּבְכָל קִנְיָנְךָ קְנֵה בִינָה

סֵפֶר שְׁנֵים עָשָׂר

וְהוּא סֵפֶר קִנְיָן

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ. וְזֶהוּ סִדּוּרָן: א. הִלְכוֹת מְכִירָה. ב. הִלְכוֹת זְכִיָּה וּמַתָּנָה. ג. הִלְכוֹת שְׁכֵנִים. ד. הִלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשֻׁתָּפִין. ה. הִלְכוֹת עֲבָדִים. וְהַמִּצְוֹות הַנִּכְלָלוֹת בָּהֶן מְפֹרָשׁוֹת בִּשְׁמוֹתָן בִּמְקוֹמָן.

הִלְכוֹת מְכִירָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן חָמֵשׁ מִצְוֹת. אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וְאַרְבַּע מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פָּרָטָן: א) דִּין מֶקַח וּמִמְכָּר[1]. ב) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בְּמֶקַח וּמִמְכָּר[2]. ג) שֶׁלֹּא יוֹנֶה בִּדְבָרִים[3]. ד) שֶׁלֹּא יוֹנֶה גֵּר צֶדֶק בְּמָמוֹנוֹ[4]. ה) שֶׁלֹּא יוֹנֵהוּ בִּדְבָרִים[5].

וּבְאוֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפִרָקִים אֵלּוּ:

~ נקודות משיחות קודש ~

"ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קנינך קנה בינה".

הקשר שבין הפסוק שבחר הרמב"ם ככותרת לספר קניין אינו מובן כי לא רק שאין שייכות לכאורה בין חכמה ובינה לקניין אלא שגם מצינו כמה וכמה ניגודים ביניהם כי קניין החכמה בא ביגיעה דווקא ואילו בקניינים ארציים אין צורך ביגיעה מיוחדת ואפשר לקנות בשווה פרוטה או בשטר הכתוב על גבי נייר, חרס, עלה וכו' גם אם הם פחות משווה פרוטה. גם בקניין חזקה לא מצינו יגיעה מיוחדת עד שאפשר לקנות עשר שדות בעשר מדינות על ידי שיחזיק באחת מהן. בנוסף, הלא נאמר "ראשית חכמה יראת ה'" ומובן שגם ראשית החכמה שבפסוק זה קשורה ליראת ה' ומה הקשר בינה ובין ספר קניין.

בספר המצוות ל"צמח צדק" מבואר שמשמעות הקניין בעבודה רוחנית הוא מה שהקב"ה קונה מהאדם על ידי משיכה וכסף, שמושך החפץ מרשות הרבים שהם הקליפות לרשות היחיד יחידו של עולם "ואחר המשיכה נותן כסף ... בחינת אהבה רבה.." וממשיך שם, שלכן נקראה ארץ ישראל ארץ כנען כי כנען מלשון סוחר כמו שכתוב (הושע יב, ח.) "כנען בידו מאזני מרמה" שהוא ב'לעומת זה' אבל בקדושה הוא מאזני צדק, כי רוב המצוות תלויות בארץ וכולם עניינם העלאת רפ"ח ניצוצין שנפלו בשבירת הכלים וכל זה הוא בארץ כנען ששם הוא עיקר ה"מסחר" הזה לפי ששם עיקר הניצוצין.

בקניין בכלל, מצינו שני סוגים; מטלטלין, וקרקע. מטלטלין נקנים בשני דברים - כסף ומשיכה, וקרקע נקנית בשלושה דברים בכסף בשטר או בחזקה. וההבדל בין מטלטלין וקרקע הוא ההבדל בין עולם התוהו לעולם התיקון. עולם התוהו הוא בשני קווין על־דרך חסד וגבורה וכשאדם נמצא באחד משני הקווין או בחסד בלבד או בגבורה בלבד אינו יכול ליצור הנהגת קבע הפועלת בעולם באמת, ועבודתו היא בבחינת מטלטלין. תכלית ושלמות העבודה היא בשלושה קווין ובהתכללות של שני הקווין המביאה עניין שלישי וסוג חדש של קניין שאז עבודתו היא בעולם התיקון ובאופן קבוע - בחינת קרקע - וזוהי שלימות העבודה שבה ועל ידה קונה הקב"ה עניינים שהיו ברה"ר טורי דפירודא ומעבירם לרה"י - יחידו של עולם. משום כך "ראשית חכמה יראת ה'" ו"ראשית חכמה קנה חכמה כו'" עולים בקנה אחד, כי ראשית חכמה יראת ה' היינו הבנת עניין הקניין ברוחניות שהוא דבר הנוגע לכל ענייני עבודת ה', ולכן "ראשית חכמה קנה חכמה ובכל קנינך בינה" כי רק על ידי מוחין (חכמה ובינה) אפשר ל"השתלט" על המידות, לפעול בהם התכללות ופעולה באופן דתיקון וקבע.

(עפ"י שיחות ש"פ ויגש תשמ"ו)

1) כלומר, אין כאן מצוה לפעולה מסויימת, אלא דינים איך יתקיים המקח והממכר. 2) "הזהירנו מהונות קצתנו את קצתנו (האחד את השני) בסחורה ובמקח ובממכר, והוא אמרו: אל תונו ... ובספרא אמרו באונאת ממון הכתוב מדבר" (ספר המצוות מצות לא־תעשה רנ). 3) "הזהירנו מהונות קצתנו את קצתנו (האחד את השני) בדברים, והוא שיאמר לו מאמרים יכעיסוהו ויבהילוהו" (שם רנא). 4) "הזהירנו מהונות גר צדק ... ולשון המכילתא לא תלחצנו בממון" (שם רנג). 5) הזהירנו מהונות גר צדק בדברים" (שם רנב).

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) נתבארו בו דיני קניית קרקעות שהן נקנין בכסף, בשטר ובחזקה, ומה שנמשך לזה.

א. הַמֶּקַח אֵינוֹ נִקְנֶה בִּדְבָרִים[2], וַאֲפִלּוּ הֵעִידוּ עֲלֵיהֶם עֵדִים. כֵּיצַד? 'בַּיִת זֶה[3] אֲנִי מוֹכֵר לָךְ', 'יַיִן זֶה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ', 'עֶבֶד זֶה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ'; וּפָסְקוּ הַדָּמִים, וְרָצָה הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר 'קָנִיתִי', וְרָצָה הַמּוֹכֵר וְאָמַר 'מָכַרְתִּי', וְאָמְרוּ לְעֵדִים: 'הֱווּ עָלֵינוּ עֵדִים שֶׁמָּכַר זֶה וְשֶׁלָּקַח זֶה' - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ כְלוּם[4], וּכְאִלּוּ לֹא הָיוּ בֵּינֵיהֶם דְּבָרִים מֵעוֹלָם[5]. וְכֵן בְּנוֹתֵן מַתָּנָה[6] וּמְקַבֵּלָה.

2) בלי פעולת קניין. 3) בית, יין, עבד, שלוש דוגמאות

משלושה תחומים: קרקע, מטלטלין, עבדים. 4) בבא מציעא מח. מהתוספתא: "והנושא והנותן בדברים לא קנה". 5) וכל זה מבחינה הלכתית ודינית, ברם מגונה הדבר מבחינה מוסרית, ועל זה אמרו: "דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה" (שם מט.): כלומר, אי־קיום של הדיבור, אף הנטול פעולת קניין, יש בו משום חוסר כנות, ואינו רצוי לחכמים כמו שאמרו (שם): "והחוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו" וכן כתב רבינו להלן פרק ז הלכה ח (מגיד משנה). 6) בבא מציעא שם: "האומר לחבירו מתנה אני נותן לך יכול לחזור בו". וראה להלן פרק ז הלכה ט בדברי רבינו.

1 **ב. אֲבָל אִם נִקְנָה הַמָּקֹם בְּאֶחָד מֵהַדְּבָרִים[7] שֶׁהוּא**
2 **נִקְנָה בָּהֶם - קָנָה הַלּוֹקֵחַ; וְאֵינָן צְרִיכִין לְעֵדִים**
3 **כְּלָל[8], וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.**

7) כלומר, כל דבר בהתאם לדרכי הקניין השייכים אליו, כגון: קרקע בכסף ובשטר ובחזקה, מטלטלין במשיכה וכדומה. 8) כלומר, אין צורך בעדים לעצם קיום מעשה המקח, תפקידם רק לאשר את המציאות ולמסור את העובדות, במקרה של סכסוך בין הצדדים, בהתאם לכלל הידוע: "לא איברי סהדי אלא לשקרי" (קידושין סה:) - העדים באים רק לאמת את העניין ולהכחיש את השקרנים.

4 **ג. וּבַמֶּה יִקָּנֶה הַמָּקֹם? הַקַּרְקָעוֹת - בְּאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה**
5 **דְּבָרִים: בְּכֶסֶף, אוֹ בִּשְׁטָר, אוֹ בַּחֲזָקָה.**

6 **ד. כֵּיצַד בְּכֶסֶף? מָכַר לוֹ בַּיִת, מָכַר לוֹ שָׂדֶה, וְנָתַן**
7 **לוֹ הַדָּמִים[9] - קָנָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמָקוֹם**
8 **שֶׁאֵין כּוֹתְבִין אֶת הַשְּׁטָר; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לִכְתֹּב**
9 **שְׁטַר מֶכֶר[10] - לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּכְתֹּב אֶת הַשְּׁטָר[11]. וְאֵין**
10 **קַרְקַע נִקְנֵית בִּפְחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה.**

9) בעניין קידושין כתב הרמב"ם: "האשה מתקדשת, אם בכסף הוא מקדש, אין פחות מפרוטה כסף" (פרק ג מהלכות אישות, הלכה א) וכאן הדגיש: "ונתן לו את הדמים" כלומר מחיר החפץ. הרמב"ם מבדיל כנראה בין קניין כסף של קידושין שקובעת בו רק נתינת הכסף, ואינה כמחיר האשה ושוויה, ובין זה של מקח, שהוא משום שווי המקח (עיין סמ"ע, ש"ע ח"מ קצ, ס"א. ועיין אבן האזל). 10) מלשון זה נראה שהמדובר בשטר קניין דווקא, כי אז מעדיף הלוקח את קניין השטר היותר יציב על זה של קניין הכסף (אבן האזל). ויש אומרים שדין זה שייך גם בשטר ראייה (כסף משנה). 11) והטעם, כי במקום שיש נוהג כזה, אין אצל הלוקח החלטה גמורה לסיים את המקח בלעדי השטר (מדברי רש"י שם).

11 **ה. הִתְנָה הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר: אִם רָצִיתִי אֶקְנֶה בְּכֶסֶף אוֹ**
12 **אֶקְנֶה בִּשְׁטָר[12], וְנָתַן הַכֶּסֶף עַל תְּנַאי זֶה - הֲרֵי זֶה**
13 **קָיָם; וְאֵין הַמּוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ מִפְּנֵי הַתְּנַאי,**
14 **וְהַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ עַד שֶׁיִּכְתֹּב אֶת הַשְּׁטָר. וְכֵן**
15 **אִם הִתְנָה הַמּוֹכֵר[13] כָּזֶה.**

12) לכאורה, ביטוי מיותר, שהרי במקום שכותבין שטר אין צורך להתנות על זה. ואולי זה בא לציין תנאי נוסף, שאם הלוקח יתחרט אחרי נתינת הכסף, לא יהיה בו אף "מי שפרע" (ראה להלן פרק ז הלכה א־ב) - אור שמח. 13) מסקנה שהוציא הרמב"ם מהדין הראשון, שהרי "מה לי התנה לוקח ומה לי התנה מוכר" (מגיד משנה).

16 **ו. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: תֵּן מָנֶה לִפְלוֹנִי וְיִקָּנֶה בֵּיתִי לָךְ -**
17 **כֵּיוָן שֶׁנָּתַן קָנָה הַבַּיִת מִדִּין עָרֵב[14].**

14) כלומר, כשם שהערב מתחייב לשלם את החוב ללא תמורה ובלי שיקבל משהו, כך המוכר מוסר ללוקח את החפץ בלי שהוא עצמו יקבל משהו תמורתו, ורק אדם אחר מקבל במקומו את הדמים (קידושין ז.).

18 **ז. כֵּיצַד בִּשְׁטָר? כָּתַב לוֹ עַל הַנְּיָר אוֹ עַל הַחֶרֶס[15]**
19 **אוֹ עַל הָעֵלָה: 'שָׂדִי נְתוּנָה לָךְ'[16], 'שָׂדִי מְכוּרָה לָךְ'**
20 **- כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ הַשְּׁטָר לְיָדוֹ[17] קָנָה. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין**
21 **שָׁם עֵדִים כְּלָל, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַשְּׁטָר שָׁוֶה**
22 **כְּלוּם[18]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[19]? בְּמוֹכֵר שָׂדֶה מִפְּנֵי**
23 **רָעָתָהּ[20]; אֲבָל בִּשְׁאָר קַרְקָעוֹת - אַף עַל פִּי שֶׁהִגִּיעַ**
24 **שְׁטָר שֶׁל מֶכֶר לְיָדוֹ, וַאֲפִלּוּ הָיוּ בּוֹ עֵדִים - לֹא קָנָה[21]**
25 **עַד שֶׁיִּתֵּן אֶת הַדָּמִים.**

15) ה"חרס" וה"עלה" שניהם אפשר לזייף את הכתב שעליהם, מבלי שיהיה ניכר הזיוף, ומתוך כך אין כותבים עליהם שטר ראייה ושטרי חוב, שצריכים, למטרתם, להתקיים זמן רב. לעומת זה, שטר מכר שאינו זקוק לקיום ממושך, כי אם לשעת המכר, לא איכפת לנו, אם ישנו את הכתב שעליו ויזייפו אותו, אחרי שתפקידו נגמר עם המכר (סמ"ע קצא, סעיף א). 16) במתנה. 17) של הקונה או מקבל המתנה. 18) כלומר, אין הנייר שווה פרוטה (קידושין שם). 19) שקונה בשטר לבד. 20) שאז מעוניין המוכר להיפטר מן המקח, ומסתפק בכל מעשה־קניין שהוא (קידושין שם). 21) וברור שגם כאן מועיל תנאי מפורש של אחד הצדדים בבחירת הקניין (מגיד משנה).

26 **ח. כֵּיצַד בַּחֲזָקָה[22]? מָכַר לוֹ בַּיִת, מָכַר לוֹ שָׂדֶה, אוֹ**
27 **שָׁנָתַן אוֹתָהּ בְּמַתָּנָה - כֵּיוָן שֶׁנָּעַל אוֹ גָּדַר אוֹ פָּרַץ**
28 **כָּל שֶׁהוּא, וְהוּא שֶׁיּוֹעִיל[23] בְּמַעֲשָׂיו, הֲרֵי זֶה קָנָה.**
29 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהֶחֱזִיק בִּפְנֵי הַמּוֹכֵר[24] אוֹ**
30 **הַנּוֹתֵן[25]; אֲבָל שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן - צָרִיךְ**
31 **שֶׁיֹּאמַר לוֹ 'לֵךְ חֲזֵק וּקְנֵה', וְאַחַר כָּךְ, אִם הֶחֱזִיק -**
32 **קָנָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ בִּפְנֵי הַבְּעָלִים.**

22) מתוך סדר הדברים שהלכות חזקה באים אחרי הדיון בדבר התלות של קניין כסף בשטר וקניין שטר בכסף. מדייק הכסף־משנה שחזקה קונה בלי כסף ובלי שטר, וכך פסק בשולחן ערוך קצב, סעיף טז. והטעם שחזקה עדיפה מפני שעושה מעשה בגוף הקרקע (סמ"ע שם סעיף קטן כח, ותוספות ר"י הזקן קידושין כו. בדעת הרמב"ם). וראה להלן הלכה כ. ועיין עוד להלן פרק ח הלכה א. 23) שפעולת קניין זה תביא איזו תועלת שהיא לשדה (שם נד. "נתן צרור

והועיל"), וראה להלן הלכה טו. 24) ואז נחשבת שתיקתו כהסכמה. 25) בבא בתרא נג. כדעת שמואל שבין במכר ובין במתנה צריך לומר לו לְךָ חֲזַק וּקְנִי.

1 **ט. הַמּוֹכֵר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ וּמָסַר לוֹ אֶת הַמַּפְתֵּחַ[26] - הֲרֵי**
2 **זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר לוֹ ׳לֵךְ חֲזֵק וּקְנֵה׳[27]. וְכֵן הַמּוֹכֵר אֶת**
3 **הַבּוֹר - כֵּיוָן שֶׁמָּסַר לוֹ דְּלִיּוֹ[28], הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר**
4 **לוֹ ׳לֵךְ חֲזֵק וּקְנֵה׳. וּכְשֶׁהֶחֱזִיק יִקְנֶה.**

26) בבא קמא שם. מסירת מפתח היא סימן של העברת בעלות, אבל בלתי מספיקה לשמש כקניין, לדעת רוב הראשונים, בניגוד לשיטת הרשב"ם. 27) ראה בסוף הפרק חלק משיחת קודש על תפקידו של מפתח. 28) הדלי ששואבין בו (מגיד משנה) [וכן מפורש בדברי רבינו בפרק יב מנזקי ממון הלכה ז, ועיין ברש"י שם ובסמ"ע סימן קצב סק"ד].

5 **י. כֵּיצַד הַמַּחֲזִיק בְּנְעִילָה קָנָה? כְּגוֹן שֶׁמָּכַר בַּיִת אוֹ**
6 **חָצֵר, וְהָיָה הַפֶּתַח פָּתוּחַ, וְנָעַל[29] הַלּוֹקֵחַ אֶת הַפֶּתַח**
7 **וְחָזַר וּפְתָחוֹ[30] - הֲרֵי זֶה הֶחֱזִיק וְקָנָה; שֶׁהֲרֵי**
8 **נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ שִׁמּוּשׁ הַמּוֹעִיל[31].**

29) נעילת דלת גרידא. וראייה מהעובדה במסכת גיטין (עז.) שהתירו לאשת חולה לקבל את הגט בשבת על ידי קניית המקום שהגט היה מונח שם, על ידי נעילת דלת, ושם ברור שזה היה רק סגירת הדלת ולא עשיית המנעול, שהרי היא מלאכה גמורה (הגהות מיימוניות). ודלא כדעת רשב"ם (בבא בתרא שם) ש"נעל" היינו קביעת מנעול. 30) מקור דבר זה בגמרא בגיטין שם שאמרו: "ותיחוד ותפתח" כלומר, תנעל ותחזור ותפתח (מגיד משנה), שאם אינו פותחו מיד אין הדבר מוכיח שנעל לשם כוונת קניין, אלא לשמור מה שבתוך הבית (כסף משנה). 31) רבינו הולך כאן בשיטתו להלן הלכה טו, שכל השתמשות של הקונה בקרקע הרי היא קניין, ועיין שם במגיד משנה.

9 **יא. כֵּיצַד הַמַּחֲזִיק בִּגְדֵרָה[32] כָּל שֶׁהוּא קָנָה? כְּגוֹן**
10 **שֶׁהָיָה שָׁם גָּדֵר, וְהָיוּ עוֹלִין בְּנַחַת[33], וְהוֹסִיף עָלָיו כָּל**
11 **שֶׁהוּא וְהִשְׁלִימוֹ לַעֲשָׂרָה[34], וְנִמְצָא שֶׁאֵין עוֹלִין אֶלָּא**
12 **בְּדַחַק[35] - הֲרֵי זֶה הוֹעִיל וְקָנָה. וְכֵן אִם הָיְתָה שָׁם**
13 **פִּרְצָה, וְהָיוּ נִכְנָסִים בָּהּ בְּדַחַק, וְהִרְחִיב הוּא בָּהּ כָּל**
14 **שֶׁהוּא עַד שֶׁנִּמְצָא נִכְנָס בְּרֶוַח - הֲרֵי הוֹעִיל וְקָנָה.**

32) עשיית גדר. 33) בהרחבה. 34) לשון המימרא שם. הטור מפרש בדברי רבינו שתנאי זה הוא הכרחי, היינו, שישלים את הגדר עד לעשרה טפחים, והכסף־משנה מפרש שרגיל הוא שאם משלים עד עשרה, שאין עולים אלא בדוחק, והוא הדין אם בפחות מעשרה אין עולים אלא בדוחק - שקנה. 35) וזהו ה"כל שהוא" שהרי השינוי הוא קטן, שגם עכשיו עוד יכולים לעלות, אם כי בקושי, והתועלת היא מעטה, ובכל זאת זה מספיק לקניין חזקה.

15 **יב. נָתַן צְרוֹר וְהוֹעִיל, כְּגוֹן שֶׁחִבֵּר בּוֹ הַמַּיִם**
16 **לַשָּׂדֶה[36], אוֹ נָטַל צְרוֹר וְהוֹעִיל, כְּגוֹן שֶׁפָּתַח**
17 **בִּנְטִילָתוֹ[37] הַמַּיִם לַשָּׂדֶה - הֲרֵי זֶה קָנָה. וְכֵן כֹּל**
18 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[38].**

36) שעל ידי זה נשארו המים בשדה. 37) שעל ידי נטילה זו נכנסים המים לשדה. 38) כיוצא בזה דווקא, שמביא המים המועילים לשדה, אבל אם נתן צרור או נטל צרור למנוע שטיפת השדה במים, שאין כאן הבאת תועלת לשדה אלא מניעת הפסד - לא קנה (מגיד משנה).

19 **יג. הַמּוֹכֵר[39] שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ בְּצַד שָׂדֵהוּ, אוֹ שֶׁנָּתָנָה לוֹ**
20 **בְּמַתָּנָה - כֵּיוָן שֶׁדָּשׁ[40] אֶת הַמֶּצַע שֶׁבֵּין שְׁתֵּי הַשָּׂדוֹת**
21 **וְנַעֲשׂוּ שְׁתֵּיהֶן כְּשָׂדֶה אַחַת קָנָה. אֲבָל אִם הָלַךְ בָּהּ**
22 **לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ - אֵין הִלּוּךְ זֶה מוֹעִיל כְּלוּם. וְאִם**
23 **שִׁבֵּיל שֶׁל כְּרָמִים מָכַר לוֹ - הוֹאִיל וְנַעֲשָׂה לְהִלּוּךְ**
24 **קָנָה בְּהִלּוּךְ.**

39) בבא קמא ט. "מאימת הוואי חזקה מכי דייש אמצרי" וכפירוש הרי"ף שם. 40) כלומר, הפך ברגבי אדמה, עד שהשווה את השטח של המצר, הוא הגבול אשר בין השדות, עם זה של השדות, ומתוך כך הפכו שני השדות שדה אחד.

25 **יד. וְכַמָּה שִׁעוּר רֹחַב הַדֶּרֶךְ שֶׁיִּקְנֶה בְּהִלּוּכוֹ[41]? אִם**
26 **הָיָה מִסֵּיַע בְּמִחְיצוֹת[42] - קָנָה כְּדֵי שֶׁיַּגִּבֵּיהַּ רֶגֶל וְיַנִּיחַ**
27 **רֶגֶל בְּצִדָּהּ[43]; וְאִם אֵין שָׁם מְחִיצוֹת - קָנָה בְּרֹחַב כְּדֵי**
28 **שֶׁתְּהֵיֶה עַל רֹאשׁוֹ חֲבִילָה שֶׁל שָׁרִיגִים[44] וְיִסַּב בָּהּ[45].**

41) יש מפרשים שהמדובר במוכר שביל במידת רוחב מסויימת, והשאלה היא בנוגע לתקפו של קניין ההילוך, שלעומת חזקה אחרת שבמעשה כל שהוא קונה הוא כל השדה (למעלה הלכה ח), וגם שדות אחרות המרוחקות ממנה (להלן הלכה י"ט) - הילוך שהוא קניין קלוש, שהרי אינו מועיל בשדה אלא בשביל (בסמוך הלכה י"ג), אינו מועיל אלא בתוך המחיצות ולא מחוצה להן (מגיד משנה בפירוש השני, כסף משנה ולחם משנה). ויש מפרשים שמדובר במוכר שביל סתם ולא פירש כמה רחבו, והשאלה אינה בתקפו של הקניין, אלא מה הייתה דעתם של המוכר והקונה בנוגע לרחבו של השביל (מגיד משנה בפירוש הראשון). 42) לפי הפירוש הראשון, המחיצות מהוות הפסק וגבול לקניין ההילוך, ולפי הפירוש השני, אם יש מחיצות הרי ראה אותן הלוקח והסכים לשטח שבין המחיצות (מגיד משנה). 43) היינו אורך שתי פרסות רגליים. 44) זמורות ענבים. 45) יעביר את החבילה מצד אחד של גופו לצד שני.

29 **טו. הָיְתָה[46] הַקַּרְקַע צְחִיחַ[47] סֶלַע, שֶׁאֵין בָּהּ לֹא גָּדֵר**
30 **וְלֹא פִּרְצָה, וְאֵינָהּ בַּת זְרִיעָה[48] - הֲרֵי הַחֲזָקָה שָׁקוּנָה**
31 **אוֹתָהּ, שְׁטִיחַת פֵּרוֹת אוֹ הַעֲמָדַת בְּהֵמָה שָׁם וְכַיּוֹצֵא**
32 **בָּזֶה מִשְּׁאָר הַתַּשְׁמִישׁ[49].**

46) בבא בתרא כט: "צונמא (=ארץ טרשים) במה יקנה? - באוקומי בה חיותא (=בהעמדת בהמות בתוכה) ומשטחא בה פירי (ושטיחת פירות בה)" ובניגוד למפרשים אחרים שכאן מדובר בחזקת ראיה, כלומר חזקת שלוש שנים

המשמשת ראייה שמכר לו את הקרקע - מפרש רבינו שכאן מדובר בחזקת קניין. 47) יבש. 48) שהרי גדר הוא חזקה, וכמו כן הרחבת פרצה (למעלה הלכה יא), וגם זריעה היא חזקת קניין (להלן הלכה טז). 49) שיטת רבינו היא שאף אכילת פירות, כלומר, הנאת הלוקח מהשדה, היא קניין חזקה, שכשם שהנועל את החצר קנהו מפני שעשה בו מעשה בעלים, כמו כן המשתמש בחצר להנאתו שנהג בו כמנהג בעלים - קנהו (מגיד משנה). ובפרק ב' מהלכות זכייה הלכה ב' מפרש רבינו שאין אכילת פירות קניין אלא בקונה קרקע מחבירו אבל הזוכה בה מן ההפקר אינו קונה על ידי אכילת פירות, ומקורו מהגמרא בבא בתרא נז. לפי פירושו. ויש אומרים שאכילת פירות אינה קניין אף בקונה קרקע מחבירו (ראב"ד ועוד).

טז. הַמּוֹכֵר שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ, וְנִכְנַס בָּהּ הַלּוֹקֵחַ וּזְרָעָהּ אוֹ נָרָהּ[50], אוֹ שֶׁאָסַף פֵּרוֹת הָאִילָן אוֹ זָמָרוֹ[51], וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - הֲרֵי זֶה קָנָה, שֶׁהֲרֵי הֶחֱזִיק, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. סַל שֶׁל פֵּרוֹת וְנָתַן לַלּוֹקֵחַ - קָנָה לוֹקֵחַ מִיָּד בַּחֲזָקָה; שֶׁהֲרֵי גִּלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁהִקְנָה לוֹ שָׂדֶה זוֹ קִנְיָן גָּמוּר וְנַעֲשׂוּ פֵּרוֹתֶיהָ שֶׁלּוֹ.

50) חרש אותה. 51) כרת ענפים מסויימים לחזק את הנשארים. 52) בבא בתרא לה: בעניין חזקת ג' שנים (והובא ברמב"ם פרק י"א מהלכות טוען ונטען הלכה ט), וסובר רבינו שהוא הדין לחזקת קניין.

יז. הָעַפּוּ"ם[53] אֵינוֹ קוֹנֶה בַּחֲזָקָה[54], אֶלָּא בְּשֶׁטַר הוּא שֶׁקּוֹנֶה עִם נְתִינַת הַכֶּסֶף. וְיִשְׂרָאֵל הַבָּא מֵחֲמַת הָעַפּוּ"ם[55] - הֲרֵי הוּא כְּעַפּוּ"ם, וְאֵינוֹ קוֹנֶה אֶלָּא בְּשֶׁטַר[56].

53) שם. ולדעת רבינו גם שם מדובר בין בחזקת שלוש שנים ובין בחזקת קניין (ראה בפרק י"ד מהלכות טוען ונטען הלכה ה). 54) שהגויים הם בעלי זרוע, ואם יוכלו לקנות בחזקה בלי שטר, שמא יעשו זאת מתוך אלימות, אבל להכריח הקונה לכתוב לו שטר, כולי האי לא שכיח (מגיד משנה). 55) כלומר, הקונה מן הגוי. 56) מפני שסתם גוי הוא אנס, וכל זמן שלא כתב שטר בוודאי יערער על המקח ואם כן הלוקח אינו סומך דעתו עד שיכתוב לו שטר (כסף משנה).

יז. כָּל הַמְחֻבָּר לַקַּרְקַע - הֲרֵי הוּא כַּקַּרְקַע, וְנִקְנֶה אוֹ בְּכֶסֶף אוֹ בְּשֶׁטַר אוֹ בַּחֲזָקָה. וְאִם אֵינוֹ צָרִיךְ לַקַּרְקַע, כְּגוֹן עֲנָבִים הָעוֹמְדוֹת לִבְצָר[57] - הֲרֵי זֶה כְּמַטַּלְטְלִין לְקִנְיָן, וְיֵשׁ לָהֶן אוֹנָאָה.

57) בדיני שומרים (פרק ב מהלכות שכירות הלכה ב) אין רבינו מבדיל בין צריך לקרקע או לא צריך, ואומר סתם: "אפילו ענבים העומדים להיבצר הם כקרקע" וחילוק גדול יש ביניהם, שהלוקח קונה את הפירות על מנת לבצרם, וכיוון שהם עומדים לבצירה הרי הם כאילו כבר בצורים, ובהתאם לכלל הידוע: "כל העומד לתלוש כתלוש דמי", אבל השומר שתפקידו הוא לשמור ולא לבצור את הפירות, - אם אינם עומדים לבצירה בידי השומר, אינם נחשבים כבצורים כבר (כסף משנה בשם ר"י הלוי מגאש רבו של רבינו).

יח. כֵּיצַד שֶׁהַקַּרְקַע נִקְנֶה בְּכֶסֶף בְּשֶׁטַר וּבַחֲזָקָה, כָּךְ שְׁכִירוּת הַקַּרְקַע נִקְנֵית בְּכֶסֶף לְבַדּוֹ[58] אוֹ בְּשֶׁטַר לְבַדּוֹ אוֹ בַּחֲזָקָה, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

58) בשכירות מספיק כל קניין לבדו ואין צורך להרכיב את שניהם, מפני שאינה אלא לזמן מוגבל וסמכה דעתם של השוכר והמשכיר באיזה קניין שהוא (ראה בית יוסף סימן קצה דיבור המתחיל וכשם).

יט. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ עֵשֶׂר שָׁדוֹת בְּעֵשֶׂר מְדִינוֹת - כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בְּאַחַת מֵהֶן קָנָה כֻּלָּן[59]. וְאַפִּלּוּ הָיְתָה אַחַת מֵהֶן הַר גָּבוֹהַּ וְהַשֵּׁנִית מְצוּלָה[60], שֶׁהֲרֵי תַּשְׁמִישׁ שֶׁל זוֹ אֵינָהּ תַּשְׁמִישׁ שֶׁל זוֹ, אַף עַל פִּי כֵן כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בְּאַחַת מֵהֶן קָנָה הַשְּׁאָר.

59) קידושין כז, מפני "שסדנא דארעא חד הוא" (שם:), כלומר חיבור הקרקע אחד הוא. 60) עמק.

כ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שְׁנָתַן דְּמֵי כֻלָּן[61]; אֲבָל אִם לֹא נָתַן דְּמֵי כֻלָּן - לֹא קָנָה אֶלָּא כְּנֶגֶד מְעוֹתָיו[62]. לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ הַכֹּל בְּמַתָּנָה - קָנָה כֻּלָּן. וְכֵן בִּשְׁכִירוּת[63], כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בְּאַחַת מֵהֶן קָנָה כֻּלָּן כָּל זְמַן הַשְּׁכִירוּת. הָיוּ מִקְצָת הַקַּרְקָעוֹת בְּמֶכֶר וּמִקְצָתָן בִּשְׁכִירוּת - כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק בֵּין בַּמְּכִירָה בֵּין בַּשְּׁכִירוּת[64] קָנָה הַכֹּל[65].

61) ומדובר במקום שכותבים את השטר, שאז אין קונים בכסף בלבד, והחזקה באה כאן במקום השטר, ואף על פי שאמרנו למעלה (הלכה ח'): שחזקה מועילה בלי כסף ובלי שטר, - מכיוון שאינו עושה חזקה בכל השדות אלא באחת מהן בלבד, אינה מועילה אלא אם נתן דמי כל השדות. 62) [והמדובר כשאינו יוצא ונכנס ותובע מעותיו, שאם תובע מעותיו, אינו קונה אפילו כנגד מעותיו (להלן פרק ח הלכה א) וראה במגיד משנה כאן]. 63) תוספתא פרק ב דבבא בתרא. וכנראה אף בלי נתינת מעות, והטעם מפני ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, כלומר, חיוב דמי שכירות הוא אחרי השימוש (כסף משנה). 64) כלומר, בין במכורה בין בשכורה (מגיד משנה בלשון התוספתא). 65) ודווקא אם נתן דמי הקרקעות שהם במכר.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) נתבארו בו דיני קניית העבדים שהוקשו לקרקעות בדינם, ודיני קניית הבהמה שהיא דומה לעבדים שיש להם תנועה רצונית.

א. עֶבֶד כְּנַעֲנִי - הֲרֵי הוּא כְּקַרְקַע[2] לִקְנִיָּה[3], וְנִקְנֶה בְּכֶסֶף[4] וּבְשֶׁטַר אוֹ[5] בַּחֲזָקָה[6].

2) קידושין כב: ממה שנאמר בעבדים (ויקרא כה, מו) "והתנחלתם אותם - לרשת אחוזה", הקישם הכתוב לשדה אחוזה הנקנית בכסף ובשטר ובחזקה, ואף עבדים כן.

3) [כלומר, לרבות לו קנינים כמו בקרקע, אבל לא למעט ממנו קניני המטלטלין. ראה להלן]. 4) משנה, שם. 5) הכסף־משנה מדייק ממלת "או", הבאה לפני "בחזקה" בלבד, שחזקה קונה לחוד, בו בזמן ששאר הקנינים: כסף ושטר קונים רק יחד, במקום שקיים נוהג של כתיבת שטר, וכמו שכתבנו למעלה בפ"א ה"ח בקנין קרקע. 6) [חוץ משלשת הקנינים האלה, שבהם דומה העבד לקרקע, ישנם עוד שני קנינים שגם המטלטלין נקנים בהם, והם: קנין סודר (=חליפין), להלן פ"ה ה"ה, וקנין משיכה, להלן ה"ג וה"ד. ובפ"ה מהלכות עבדים ה"ה כותב הרמב"ם מפורש: "עבד כנעני נקנה בחמשה דברים . . . נקנה בכסף או בשטר. או בחזקה, או בחליפין, או במשיכה". וראה ב'נתיבות המשפט' סימן קצו, וב'אבן האזל' כאן].

1 **ב. וּמַה הִיא הַחֲזָקָה[7] בְּקִנְיַן עֲבָדִים? שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן**
2 **כְּדֶרֶךְ שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בַּעֲבָדִים בִּפְנֵי רַבּוֹ. כֵּיצַד? הִתִּיר**
3 **לוֹ[8] מְנָעָלָו אוֹ שֶׁהִנְעִיל לוֹ מְנָעָלוֹ, אוֹ שֶׁהוֹלִיךְ כֶּלְיוֹ**
4 **לְבֵית הַמֶּרְחָץ, אוֹ שֶׁהִפְשִׁיטוֹ[9], אוֹ סָכוֹ[10] אוֹ גָּרְדוֹ[11]**
5 **אוֹ הִלְבִּישׁוֹ, אוֹ הִגְבִּיהַּ אֶת רַבּוֹ - קָנָה[12]. וְכֵן אִם**
6 **הִגְבִּיהַּ הָרַב אֶת הָעֶבֶד - קָנָה[13].**

7) ברייתא בקידושין כב. אף־על־פי שדעת הרמב"ם שאכילת פירות קונה כקרקע (למעלה פ"א הט"ו והט"ז) - הדגיש כאן "כדרך שמשתמשין בעבדים", שאם לא כן, אין שום היכר שהוא עבדו, שהרי גם שכיר ופועל עושים מלאכתו, מה־שאין־כן בקנין קרקע כשנוטל כל פירותיה, ניכר הדבר שהוא הבעלים (כסף־משנה). 8) רופף את שרוכי נעלו. 9) הסיר את בגדיו ממנו. 10) בשמן. 11) במגרדת. 12) כל אלה מטעם חזקה והשתמשות. 13) מטעם הגבהה. קידושין שם. כרבי שמעון שאמר: "לא תהא חזקה גדולה מהגבהה, שהגבהה קונה בכל מקום". ויש אומרים: שלא נחלקו חכמים על רבי שמעון בזה (הראב"ד לדעת הרמב"ם, שגרס שם "הגביהו רבו לו, אמר ר' שמעון כו'", ולא כנוסחת הספרים שלפנינו: "הגביהו רבו לו לא קנאו, אמר רבי שמעון כו'" שלפי"ז חולקים עליו חכמים על רבי שמעון).

7 **ג. תְּקָפוֹ[14] וֶהֱבִיאוֹ אֲצָלוֹ - קָנָה; שֶׁהָעֲבָדִים נִקְנִין**
8 **בִּמְשִׁיכָה כָּזוֹ[15]. אֲבָל אִם קָרָא לָעֶבֶד וּבָא אֶצְלוֹ, אוֹ**
9 **שֶׁאָמַר לוֹ רַבּוֹ הָרְאשׁוֹן 'לֵךְ אֵצֶל הַלּוֹקֵחַ', וְהָלַךְ**
10 **אֶצְלוֹ - לֹא קָנָה[16], עַד שֶׁיִּמְשְׁכֶנּוּ בִּתְקִיפָה אוֹ**
11 **שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְאִם הֶחֱזִיק[17] בּוֹ שֶׁלֹּא**
12 **בִּפְנֵי הָרַב - צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ 'לֵךְ חֲזֵק וְקְנֵה'[18].**

14) מימרא של שמואל, קידושין שם. 15) שהיא בתקיפה, בעל־כרחו של עבד. 16) מפני שהעבד הוא בן דעת, והולך ביוזמתו־הוא. 17) ורבינו התחיל הלכה זו גם במשיכה וגם בחזקה, וכאן הזכיר רק החזיק, וצריך עיון. וראה ב'אבן האזל'. 18) ראה למעלה פ"א ה"ח, ולהלן ה"ו.

13 **ד. עֶבֶד קָטָן - חֲרֵי הוּא כִּבְהֵמָה[19], וְקוֹנִין אוֹתוֹ**
14 **בִּדְבָרִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן הַבְּהֵמָה וּבִדְבָרִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן**
15 **הָעֲבָדִים[20]. לְפִיכָךְ נִקְנֶה בְּמְשִׁיכָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא**
16 **תְּקָפוֹ.**

19) לפי שאין בו דעת. 20) כלומר בחזקה. דין זה יוצא מתוך העובדה המובאת בגמרא (קידושין שם), שמר זוטרא ביקר אצל גר חולה אחד, ורגע לפני מותו של הגר הקדים לקנות את עבדו בקנין חזקה, ולדעה אחת בגמרא - היה זה עבד קטן (מגיד־משנה).

17 **ה. הַבְּהֵמָה, בֵּין דַּקָּה בֵּין גַּסָּה, נִקְנֵית בִּמְשִׁיכָה[21].**
18 **אַף עַל פִּי שֶׁאֶפְשָׁר לְהַגְבִּיהַּ אוֹתָהּ, לֹא הִצְרִיכוּהוּ**
19 **לְהַגְבִּיהַּ[22], מִפְּנֵי שֶׁמִּתְחַבֶּטֶת[23] בָּאָרֶץ. וְאִם הִגְבִּיהַּ -**
20 **קָנָה. וְהַהַגְבָּהָה קוֹנָה בְּכָל מָקוֹם[24]. אֲבָל הַמְּשִׁיכָה**
21 **אֵין קוֹנִין בָּהּ אֶלָּא בִּסְמָטָא[25] אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם,**
22 **וְאֵין קוֹנִין בָּהּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְלֹא בְּחָצֵר שֶׁאֵינָהּ שֶׁל**
23 **שְׁנֵיהֶם[26].**

21) כדעת חכמים בברייתא (קידושין כה:). אבל במסירה אינן נקנות, מפני שמשיכה היא קנין עדיף ממסירה, וכשאפשר במשיכה אין קונים במסירה (כסף־משנה). 22) והכלל הוא, שבמקום שאפשר בהגבהה - לא קונים במשיכה (בבא־בתרא פו.). 23) זה פירוש המילה: "דסרכא" (שם:). 24) קידושין כב: והטעם: שהוא מגביה בידו, ומה שהוא ביד האדם, אפילו שהוא עומד בר"ה, נקרא ברשותו (סמ"ע קצז, ס"ק ג). 25) קרן זוית על יד רשות הרבים (מגיד־משנה בפי"ז מהלכות גזילה ואבידה ה"ט בשם רש"י). 26) בבא־בתרא פד:

24 **ו. כֵּיצַד קוֹנִין אֶת הַבְּהֵמָה בִּמְשִׁיכָה? אֵין צָרִיךְ**
25 **לוֹמַר אִם מְשָׁכָהּ וְהָלְכָה, אוֹ שֶׁרָכַב עָלֶיהָ וְהָלְכָה**
26 **בּוֹ[27], שֶׁקָּנָה; אֶלָּא אֲפִלּוּ קָרָא לָהּ וּבָאָה, אוֹ**
27 **שֶׁהִכְּישָׁהּ[28] בְּמַקֵּל וְרָצָה בְּפָנָיו - כֵּיוָן שֶׁעָקְרָהּ[29] יָד**
28 **וָרֶגֶל קָנָאָהּ[30]. וְהוּא שֶׁיִּמְשֹׁךְ בִּפְנֵי הַבְּעָלִים; אֲבָל אִם**
29 **מָשַׁךְ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי הַבְּעָלִים - צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ 'לֵךְ מְשׁוֹךְ**
30 **שֶׁיִּמְשׁוֹךְ 'לְךָ מְשׁוֹךְ וּקְנֵה'[31].**

27) על־ידי עצם הרכיבה, מבלי שידרבן אותה ברגליו. וכן כתב להלן בסוף הפרק: "הרי זה קונה ברכיבה, והוא שתהלך בו". ובפי"ז מהלכות גזילה ה"ז כתב בסתם (עיי"ש בכ"מ הלכה ח). אבל אם לא הלכה כלל, אין זה קנין. כסף־משנה שם, ולח"מ כאן ע"פ הסוגיא בבבא־מציעא (ח: ט.). 28) הכה אותה. 29) כלומר, ואין צורך שתלך מלא קומתה, וכדעת תנא־קמא של ר' אחא (קדושין כב:). ואף־על־פי שבספינה אינו קונה אלא במשיכת כולה (להלן פרק ג ה"ג) - בבעלי חיים שדרכם ללכת, כיון שעקרה יד ורגל הרי היא כמהלכת כולה (בבא־בתרא עה:). 30) כל זה בברייתא שם. 31) בבא־קמא נב. וראה למעלה ה"ג, ופ"א ה"ח.

31 **ז. הַמּוֹכֵר[32] עֵדֶר לַחֲבֵרוֹ אוֹ שָׁנַתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה - כֵּיוָן**
32 **שֶׁמָּסַר לוֹ מַשְׁכּוֹנִית[33] - הִיא הַבְּהֵמָה הַמְהַלֶּכֶת**
33 **בְּרֹאשׁ הָעֵדֶר[34] וְהַכֹּל נִמְשָׁכִים אַחֲרֶיהָ - אֵין צָרִיךְ**
34 **לוֹמַר לוֹ 'מְשׁוֹךְ וּקְנֵה'; שֶׁמְּסִירַת בְּהֵמָה זוֹ כְּמִי**

1 שֶׁאָמַר לוֹ ׳לְךָ מְשֹׁךְ וּקְנֵה׳. וְכֵיוָן שֶׁמָּשַׁךְ לוֹ הָעֵדֶר
2 קָנָה[35], וַאֲפִלּוּ עַל פִּי שֶׁמָּשַׁךְ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו.

32) שם. 33) מכאן מציין הראבי"ה שדרכי הקנין תלויים בנוהג הקיים בחיי הכלכלה באותו המקום. 34) כדעת רבי יעקב שם. 35) אבל במשיכת המשכוכית לחוד אינו קונה (סמ"ע קצז, סק"ט).

3 ח. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ ׳מְשֹׁךְ וּתְקַנֵּה׳[36] אוֹ ׳חֲזֵק וּתְקַנֵּה׳,
4 וְכֵיוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלּוּ, וְהָלַךְ וּמָשַׁךְ אוֹ שֶׁהֶחֱזִיק - לֹא
5 קָנָה; שֶׁמַּשְׁמַע תְּקַנֵּה לְהַבָּא[37], וַעֲדַיִן לֹא הִקְנָה לוֹ.
6 אֶלָּא צָרִיךְ הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן לוֹמַר לוֹ ׳לְךָ חֲזֵק וּקְנֵה׳
7 אוֹ ׳מְשֹׁךְ וּקְנֵה׳, וְכֵיוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלּוּ, שֶׁמַּשְׁמָעָן
8 שֶׁיִּקְנֶה עַכְשָׁיו בְּעֵת שֶׁיִּמְשֹׁךְ אוֹ יַחֲזִיק.

36) לשון עתיד. 37) אסמכתא לדברי רבינו, ממה שאמרו בגמרא (בבא מציעא ט:): "בעי רבי אלעזר, האומר לחבירו: משוך בהמה זו לקנות כלים שעליה, מהו. לקנות, מי אמר ליה קני? הרי שצריך לומר לו דוקא "קני", ו"לקנות" לא מועיל (ועיין ברש"י שם). והוא־הדין ש"ותקנה" לא מועיל מאותו הטעם (מגדל עוז ומ"מ) והראב"ד השיג על רבינו בזה, ועיין לחם־משנה.

9 ט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ ׳מְשֹׁךְ פֵּרָה זוֹ וְלֹא תִּקְנֶה אֶלָּא
10 לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם׳, וּמָשַׁךְ - לֹא קָנָה[38]. וְאִם אָמַר
11 לוֹ ׳קְנֵה מֵעַכְשָׁו וּלְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם׳ - קָנָה[39],
12 וַאֲפִלּוּ הָיְתָה עוֹמֶדֶת בָּאָגָם[40] בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים[41]. שֶׁזֶּה
13 כְּמִי שֶׁהִקְנָה אוֹתוֹ מֵעַתָּה עַל תְּנַאי[42]. נַעֲשָׂה הַתְּנַאי
14 - נִתְקַיֵּם הַקִּנְיָן. וְכָל הָאוֹמֵר[43] ׳עַל מְנָת׳ - כְּאוֹמֵר
15 ׳מֵעַכְשָׁו׳ דָּמֵי.

38) כתובות פב. מימרת רבין בשם ר' יוחנן. לפי שפעולת הקנין היתה מיד, ואז הרי לא היה רצונו של המוכר שיקנה הלוקח. ובעת תחולת הקנין, דהיינו אחרי שלשים, לא היתה פעולת קנין. וכל זה אינו אלא במשיכה, שהיא מתבטלת, אבל הנותן כסף לאשה ומקדשה לאחר שלשים יום, - אע"פ שנתאכלו המעות, הרי היא מקודשת לאחר שלשים יום (פ"ז מהלכות אישות ה"י) - שהרי אם לא תתקדש חייבת היא להחזיר לו את הכסף, והרי זה דומה כאילו הכסף בעין (תוס' לכתובות שם ד"ה הא), ועיין ראב"ד ומ"מ. 39) כתובות שם, מימרת רב דימי בשם רבי יוחנן, וכפירוש הגמרא שם. 40) מקום מרעה, והוא רשות שאינה של הלוקח. וכתב המגיד־משנה ש"אגם" הוא לאו דוקא, ויכול להיות גם רשות הרבים, שהרי דעת רבינו ש"מעכשיו" הוא תנאי, והיא קנויה מעכשיו לכשיעברו השלשים. ועיין כסף־משנה ולחם־משנה ומשנה־למלך. 41) נכון היה להגיה "ביום ל"א" שהרי זהו "לאחר ל'", וכן הגירסא בהשגת הראב"ד. 42) אף־על־פי שכאן, בדיני מכירה, פסק רבינו שביטוי זה "מעכשיו ולאחר שלשים" הוא תנאי, - בדיני קידושין (פ"ז מהלכות אישות הי"ב), פסק שהוא ספק תנאי ספק חזרה, מחמת חומר שיש באשת איש (לחם־משנה). 43) כלל ידוע, ומובא בכמה מקומות במס' גיטין וקידושין.

16 י. הַמּוֹכֵר בְּהֵמָה לַחֲבֵרוֹ[44] אוֹ נָתָנָהּ לוֹ בְּמַתָּנָה, וְאָמַר
17 ׳קְנֵה אוֹתָהּ[45] כְּדַרְכָּךְ שֶׁבְּנֵי אָדָם קוֹנִין׳: אִם מָשַׁךְ אוֹ
18 הִגְבִּיהָהּ - קָנָה; אֲבָל אִם רָכַב עָלֶיהָ: אִם בַּשָּׂדֶה -
19 קָנָה, וְאִם בָּעִיר - לֹא קָנָה; לְפִי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם
20 לִרְכֹּב בָּעִיר. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה אָדָם חָשׁוּב, שֶׁדַּרְכּוֹ
21 לִרְכֹּב בָּעִיר, אוֹ אָדָם מְזֻלְזָל[47] בְּיוֹתֵר, שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד
22 עַל הִלּוּכוֹ בָּעִיר רוֹכֵב, כְּגוֹן הַמְטַפְּלִין בְּגִדּוּל
23 הַבְּהֵמוֹת אוֹ הָעֲבָדִים, אוֹ שֶׁהָיְתָה אִשָּׁה[48], אוֹ שֶׁהָיָה
24 בִּרְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁהָרַבִּים דּוֹרְסִין שָׁם[49] - הֲרֵי זֶה קוֹנֶה
25 בִּרְכִיבָה. וְהוּא שֶׁתְּהַלֵּךְ בּוֹ[50].

44) בבא־מציעא ט. 45) ודוקא שהתנה תנאי מפורש, אבל בסתם - אין הפרש בדרכי קנין הרכיבה. מסקנת הגמרא שם. 46) שזהו דרך בני אדם. 47) אדם פחות ערך, שדרכו לרכב לעיני כל, אף בלא דוחק "לפי שאינו צנוע" (רש"י שם). 48) "שאין בה כח לאחוז הבהמה, פן תנתק ממנה" (רש"י), כלומר והיא מעדיפה להחזיקה על־ידי רכיבה [ובמקום שהנשים רוכבות - היא רוכבת (לבוש), וראה בפסחים ג. וג:]. 49) "דדרך לרכוב שם ולא להנהיג, פן יפסקו עוברי דרכים בינו לבין בהמתו" (רש"י שם). ומה שאמרו משיכה אינה קונה ברשות הרבים (להלן פ"ד ה"ג) - זה אינו אלא במטען של פירות וכיוצא בזה, שלא ניתנה רשות הרבים אלא להליכת בני אדם, ולא לגרירת משאות. אבל יש רשות לעבור בה ברכיבה על הבהמה, כשם שעוברים בה ברגל, ולפיכך קונה אותה על־ידי רכיבה זו, וראה ב'קצות החושן' סימן קצז, ס"ק ב. 50) לא מספיקה הרכיבה לבדה, אלא־אם־כן הולכת על־ידו, ראה למעלה הלכה ו.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבארו בו מיני קניית המטלטלין לבדן וקנייתן עם הקרקע וקניית העבדים והקרקע כאחד וקניית הבהמה והמטלטלין כאחד וקניית המחובר לקרקע מה דינו.

26 א. אֶחָד הַבְּהֵמָה[2] וְאֶחָד שְׁאָר הַמְּטַלְטְלִין נִקְנִין
27 בְּמָעוֹת דִּין תּוֹרָה, וּמְשָׁנָתַן אֶת הַמָּעוֹת קָנָה, וְאֵין
28 אֶחָד מֵהֶן יוֹכֵל לַחֲזֹר בּוֹ. אֲבָל חֲכָמִים תִּקְּנוּ[3] שֶׁלֹּא
29 יִקְנוּ הַמְּטַלְטְלִין אֶלָּא בְּהַגְבָּהָה, אוֹ בִּמְשִׁיכַת דָּבָר
30 שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהּ[4].

2) בבא־מציעא מז: כרבי יוחנן. [ולמדים דבר זה מקל־וחומר: אם גופו קונה במעות, כעבד עברי (קידושין יד:) - ממונו לא כל־שכן (רבינו חננאל ורי"ף, וראה ברמב"ן ורשב"א ונ"י בב"מ שם. ומקור קל־וחומר זה בבכורות יג. בדין קניית ישראל מגוי). ואין לדחות הקל־וחומר ולומר: אם כן, אפילו בשטר יקנה ממונו, כשם שקונה גופו (קידושין שם), שהרי מטלטלין אינם בני שטר – בבא־קמא עט: (וצריך לומר שמה שהקשו בבכורות יג. על ק"ו מעין זה "אם כן אפילו שטר וחזקה" - שעיקר הקושיא מחזקה (ולא משטר, שהרי מטלטלין אינם בני שטר כנ"ל), וכאן ב"ישראל מישראל" לא שייך להקשות כן, שהרי עבד עברי אינו נקנה בחזקה). וגם אין לדחות ולומר: ישראל מגוי

יוכיח, שקונה גופו של גוי בכסף כעבד כנעני (קידושין כב:) וממונו אינו קונה אלא במשיכה, לדעת רבי יוחנן (בכורות יג:), שהרי דעת הרמב"ם שישראל מגוי קונה גם במשיכה וגם במעות (פרק א מהלכות זכיה ומתנה הלכה יד, ועיין שם במגיד־משנה). ורש"י (בבא־מציעא מו:) נתן מקור אחר לדעת רבי יוחנן שמעות קונות דבר תורה, ועיין 'תוספות' בכורות יג: ד"ה דבר]. 3) הטעם - ראה להלן הלכה ה. 4) כי הגבהה עדיפה ממשיכה, וכל דבר שדרכו להגביה אינו נקנה אלא בהגבהה כדלהלן.

1 **ב. כֵּיצַד?[5] הַמְקַבֵּץ עֲצִים אוֹ פִשְׁתָּן וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן,**
2 **וְעָשָׂה מֵהֶן טְעוֹן[6] גָּדוֹל שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְהַגְבִּיהוֹ - אֵינוֹ**
3 **נִקְנֶה בִּמְשִׁיכָה; שֶׁהֲרֵי אִפְשָׁר לְהַתִּיר הָאֶגֶד**
4 **וּלְהַגְבִּיהוֹ עֵץ עֵץ[7]. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲבָל אִם הָיָה**
5 **טְעוֹן שֶׁל אֱגוֹזִים אוֹ שֶׁל פִּלְפְּלִין אוֹ שֶׁל שְׁקָדִים**
6 **וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְהָיָה גָּדוֹל שֶׁאֵין אֶחָד יוֹכֵל לְהַגְבִּיהוֹ**
7 **- הֲרֵי זֶה נִקְנֶה בִּמְשִׁיכָה[8]; שֶׁאִם יַתִּירוּ - יִתְפָּרֵד,**
8 **וְיִהְיֶה לוֹ בּוֹ טֹרַח גָּדוֹל. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

5) בבא־בתרא פו. 6) משא, חבילה. 7) שם: "הלוקח פשתן מחבירו לא קנה עד שיטלטלנו ממקום זה למקום אחר". ואמרו שם: שהמדובר אפילו בשליפי רברבי (=במשאות גדולות) משום "דשאני פשתן דמשתמיט". "כלומר, אפשר דמשמטינהו חדא חדא (=אפשר להוציאם אחד אחד) ומגביהנו (=ומגביהים אותם) [והרי הם] מדברים שדרכם להגביה" (רבינו יוסף הלוי אבן־מיגש, רבו של רבינו בפירושו שם). 8) בבא־בתרא שם: "המוכר פירות לחבירו, משך ולא מדד קני (=קונה)". והמדובר בשליפי רברבי.

9 **ג. הַסְּפִינָה, הוֹאִיל וְאִי אֶפְשָׁר לְהַגְבִּיהָהּ[9], וְיֵשׁ**
10 **בְּמְשִׁיכָתָהּ טֹרַח גָּדוֹל, וְאֵינָהּ נִמְשֶׁכֶת אֶלָּא לְרַבִּים[10]**
11 **- לֹא הִצְרִיכוּהָ מְשִׁיכָה[11], אֶלָּא נִקְנֵית בְּמִסִּירָה[12]. וְכֵן**
12 **כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[13]. וְאִם אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר 'לְךָ מְשֹׁךְ**
13 **וּקְנֵה' - אֵינוֹ קוֹנֶה הַסְּפִינָה עַד שֶׁיִּמְשְׁכֶנָּה[14] כֻּלָּהּ[15]**
14 **וְיוֹצִיאֶנָּה מִכָּל הַמָּקוֹם שֶׁהָיְתָה בּוֹ[16]; שֶׁהֲרֵי הִקְפִּידוּ[17]**
15 **הַמּוֹכֵר שֶׁלֹּא יִקְנֶה זֶה אֶלָּא בִּמְשִׁיכָה.**

9) בגלל כובדה. 10) רק על־ידי אנשים רבים (כסף־משנה). 11) כלומר, לא הצריכוה להוציאה מרשות הרבים ולהכניסה לסימטא במקום שהמשיכה קונה (להלן פ"ד ה"ג). כי משיכה עדיפה ממסירה, בנגוד לשיטת ר"ת, הסובר שמסירה עדיפה ממשיכה (עיין 'תוספות' בבא־בתרא עו. ד"ה ספינה). 12) שם. ומסירה זו מה היא? נחלקו בה רבותינו הראשונים: יש אומרים: שצריך שימסור לו המוכר מיד ליד (תוס' שם עה: ד"ה אחזה בשם ריב"א), ויש אומרים: שאם אחז הבהמה או הספינה במצות המוכר, הרי זו מסירה (שם ב'תוספות'). 13) כגון כלים כבדים ותיבות גדולות. 14) לסימטא, כנ"ל. 15) כשמואל, ולא כרב (שם עה:). וראה למעלה פ"ב ה"ו שבבעלי־חיים מספיק אם עקרה יד ורגל, והרי היא כנעקרה כולה, עיין שם. 16) כלומר, שימשוך אותה מלוא אורכה, באופן שיגיע סוף הספינה למקום שהיה ראשה בתחילה. 17) כחכמים דרבי (שם עו:). וכן אם הלוקח, בלי שהמוכר יצווה על זה, אלא מיוזמתו־הוא, התחיל במשיכת הספינה, על אף היותה בר"ה, ששם מספיקה מסירה, אינו קונה אלא במשיכה, שהרי גילה דעתו שהוא רוצה רק בקנין זה (ר"י אבן־מיגש).

16 **ד. נִמְצֵאתָ לָמֵד[18], שֶׁהַלּוֹקֵחַ מִטַּלְטְלִין, אַף עַל פִּי**
17 **שֶׁנָּתַן כָּל הַדָּמִים, יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ[19]. וְכֵן הַמּוֹכֵר[20] יָכוֹל**
18 **לַחֲזֹר בּוֹ עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ[21], אוֹ יִמְשֹׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ**
19 **הַגְבָּהָה, אוֹ יִמְסֹר הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ**
20 **לְהַמְשִׁיךְ. וּמְשֶׁהִגְבִּיהַּ, אוֹ מָשַׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ**
21 **לְהַגְבִּיהַּ, אוֹ נִמְסַר לוֹ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַמְשִׁיךְ -**
22 **קָנָה, וְאֵין אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם יָכוֹל לַחֲזוֹר בּוֹ, וְכוֹפִין אֶת**
23 **הַלּוֹקֵחַ לִתֵּן אֶת הַדָּמִים.[22]**

18) סכום הדברים הקודמים. 19) אבל חייב לקבל "מי שפרע", וראה להלן פ"ז ה"א־ב. 20) כחכמים ולא כר"ש, הסובר שרק המוכר שהכסף בידו יכול לחזור בו, ולא הלוקח (בבא־מציעא מד:). 21) ההדרגה הידועה בדרכי הקנין: הגבהה, משיכה, מסירה. 22) [כדין פריעת חוב שכופין את הלוה לפרוע למלוה (כתובות פו.), וראה להלן פ"ז ה"ו].

24 **ה. וְלָמָּה תִּקְּנוּ חֲכָמִים[23] דָּבָר זֶה בְּמִטַּלְטְלִין?[24] גְּזֵרָה**
25 **שֶׁמָּא יִתֵּן הַלּוֹקֵחַ דְּמֵי הַחֵפֶץ, וְקֹדֶם שֶׁיִּקָּחֵנּוּ יֹאבַד**
26 **בְּאֹנֶס, וּכְגוֹן שֶׁנִּפְלָה דְּלֶקָה וְנִשְׂרַף, אוֹ בָּאוּ לִסְטִים**
27 **וּנְטָלוּהוּ; אִם יִהְיֶה בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ, יִתְמַהְמַהּ**
28 **הַמּוֹכֵר[25] וְלֹא יַצִּילֶהוּ[26]. לְפִיכָךְ הֶעֱמִידוּהוּ חֲכָמִים**
29 **בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתַּדֵּל וְיַצִּיל הַחֵפֶץ; שֶׁאִם**
30 **אָבַד - חַיָּב לְשַׁלֵּם[27].**

23) בבא־מציעא מז: לרבי יוחנן. 24) שלא יקנו במעות אלא במשיכה. 25) שאין אדם מוכן לעשות מאמצים יתירים להציל ממון חברו. ואין צורך לומר, שהמדובר פה באנשים בלתי מהוגנים "שיניחו פירות חביריהם לשרוף" (שם וראה ב'תוספות' ד"ה אי אמרת). 26) ועכשיו שתיקנו שמעות אינן קונות, אין מקום לחשש שמא ישרף הכסף שקיבל המוכר והוא יתנצל שנשרף באונס, שהרי אף אז שנשרף הכסף באונס חייב המוכר, שאפילו אם דינו כשומר חינם ולא כשומר שכר, הרי זו פשיעה, כי כלל ידוע הוא: כספים אין להם שמירה אלא בקרקע (הגהות מיימוניות). 27) כן כתב הרי"ף שם. אבל דעת רש"י (שם) אינה כן. ועיין שם ב'תוספות' ד"ה אי אמרת.

31 **ו. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר[28], שֶׁאִם נָתַן דְּמֵי הַמֶּקַח וְנֶאֱנַס קֹדֶם**
32 **שֶׁיִּקָּחֵנּוּ, וְאָמַר לוֹ הַלּוֹקֵחַ: תֵּן לִי מֶקָּחִי אוֹ הַחֲזֵר לִי**
33 **אֶת מְעוֹתַי; וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עֵדִים שֶׁאָבַד בְּאֹנֶס,**
34 **וְלֹא הָיָה בַּמּוֹכֵר כֹּחַ לְהַצִּילוֹ, וְלֹא נִתְרַשֵּׁל בַּדָּבָר -**
35 **הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים; שֶׁהֲרֵי תִּקְּנוּ חֲכָמִים**
36 **מִשִּׁיכָה. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה בֵּיתוֹ[29] שֶׁל לוֹקֵחַ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ**
37 **הַחֵפֶץ שֶׁנִּמְכַּר מֻשְׁכָּר לַמּוֹכֵר - לֹא תִּקְּנוּ לוֹ חֲכָמִים**
38 **מְשִׁיכָה, שֶׁהֲרֵי הַמֶּקַח בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ; וּמְשֻׁנָּתָן אֶת**

16) כלומר, שימשוך אותה מלוא אורכה, באופן שיגיע סוף

הַדָּמִים נִקְנֶה הַמֻּקָּח[30], וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

28) יוצא מתוך האמור, וכן כתב הרי"ף שם. 29) שם מט: 30) בקנין כסף. [אבל קנין חצר אין כאן, שהרי הבית מושכר למוכר. ואע"פ שדעת רבינו (פ"ו מהלכות שכירות הלכה ה) שחצר המושכרת קונה למשכיר זבל הנופל בחצר - יש לחלק בין חפץ המונח בבית שהושכר, שזכות החזקת חפצים היא על השוכר, לבין חצר שנפלו בה זבל של אחרים שלא לכך הושכרה לשוכר. ועיין מגיד־משנה ולחם־משנה. וראה להלן פכ"ג הלכה י והערה סה].

זֹ. וְכֵן[31] הַשּׁוֹכֵר[32] הַמָּקוֹם שֶׁאוֹתָן הַמַּטַּלְטְלִין הַנִּמְכָּרִין מֻנָּחִין בּוֹ - קָנָה[33], וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגְבִּיהַּ וְלֹא מָשַׁךְ וְלֹא נִמְסְרוּ לוֹ; שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה בִּרְשׁוּתוֹ. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ[34], שֶׁשְּׁכִירוּת קַרְקַע נִקְנֵה בְּכֶסֶף אוֹ בִּשְׁטָר אוֹ בַּחֲזָקָה.

31) כלומר: בדומה למה שכתבנו בהלכה הקודמת שאף־על־פי שלא משך קנה, יש אופן נוסף שקונה בלי משיכה, אם שכר מקומו (ש"ך סימן קצח, ס"ק ה). 32) הלכה מוסכמת, שרשות מושכרת קונה מטעם חצר, והיא יוצאת בעיקר מתוך הסיפור הידוע על התנאים המפורסמים, ר"ג וחבריו, שנסעו יחד בספינה, ור"ג ששכח להפריש או למסור את מעשרותיו למי שצריך למסור, קיים זאת בספינה על־ידי שהשכיר לחביריו את המקומות שבהם היו המעשרות מונחים (בבא־מציעא יא:). 33) ודוקא בחצר המשתמרת, או אפילו אם אינה משתמרת - באופן שעומד בצדה (מגיד־משנה. וראה להלן פ"ד מהלכות זכיה ומתנה הלכה ט). 34) פרק א' הל' יח.

חֹ. הַמַּקְנֶה קַרְקַע וּמַטַּלְטְלִין[35] כְּאֶחָד - כֵּיוָן שֶׁקָּנָה קַרְקַע בְּכֶסֶף[36] אוֹ בִּשְׁטָר[37] אוֹ בַּחֲזָקָה[38] נִקְנוּ הַמַּטַּלְטְלִין עִמָּהֶם[39]. בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם בְּמֶכֶר[40] אוֹ בְּמַתָּנָה[41], בֵּין שֶׁמָּכַר מַטַּלְטְלִין וְנָתַן קַרְקַע[42], בֵּין שֶׁמָּכַר הַקַּרְקַע וְנָתַן הַמַּטַּלְטְלִין[43] - כֵּיוָן שֶׁקָּנָה קַרְקַע קָנָה מַטַּלְטְלִין.

35) קידושין כו. משנה וגמרא. 36) במקום שאין כותבין את השטר (למעלה פ"א ה"ד). 37) באופן ששטר לבד מועיל, כגון במוכר שדה מפני רעתה (למעלה פ"א ה"ז). 38) ראה למעלה פ"א ה"ח, שחזקה לבדה מועילה בלי כסף ובלי שטר. ואף־על־פי ששלושת הקנינים האלו אינם מועילים במטלטלין לבדם - מועילים הם במטלטלין אגב קרקע. 39) וזה נקרא קנין "אגב", כלומר, שאם הלוקח קונה קרקע כדינו, הוא קונה אגב קרקע זו, גם מטלטלין, בקנייה אחת, ללא צורך בקנין מיוחד למטלטלין. בגמרא (קידושין שם) למדו זאת מהנאמר אצל יהושפט (דברי הימים־ב כא, ג.): "ויתן להם אביהם מתנות רבות, לכסף ולזהב ולמגדנות עם ערי מצורות ביהודה", כלומר, שעל־ידי קנין שעשו בערים, קנו "דרך אגב" גם את המטלטלין [וראה להלן פ"ו הי"ד ובהערה שם, שלדעת רבינו 'קנין אגב' אינו אלא מדרבנן, ואם כן על־כרחנו שפסוק זה אינו אלא אסמכתא]. 40) ואף־על־פי שלא נתן דמי המטלטלין, נקנים הם אגב הקרקע, ומה שאמרו בקידושין כז. שצריך ליתן הדמים - לגירסת הרי"ף זה לא מוסב על 'קנין אגב', אלא על קונה עשר שדות בעשר מדינות (כסף־משנה, וכן כתבו הר"ן והמאירי). 41) נלמד מהפסוק ב'דברי הימים' הנ"ל. 42) נלמד מהא דבסמוך "מכר הקרקע ונתן המטלטלין", שכשם שנתינה במטלטלין מועילה אגב מכירת קרקע, כמו כן להיפך, מכירת מטלטלין מועילה אגב מתנת קרקע (בית־יוסף חו"מ סימן רב). 43) נלמד (קידושין כז.) ממעשה של רבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה, והקנה להם המעשרות במתנה, אגב שכירות מקום המעשרות.

טֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ אוֹתָן הַמַּטַּלְטְלִין צְבוּרִין בְּאוֹתָהּ קַרְקַע[44]; אֲבָל אִם הָיוּ בְּמָקוֹם אַחֵר - צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ 'קָנֵה מַטַּלְטְלִין אֵלּוּ אַגַּב קַרְקַע'. אֲפִלּוּ הָיוּ הַמַּטַּלְטְלִין בִּמְדִינָה אַחֶרֶת[45], וְאָמַר לוֹ 'קְנֵה אוֹתָם עַל גַּבֵּי קַרְקַע פְּלוֹנִית' - כֵּיוָן שֶׁקָּנָה הַקַּרְקַע נִקְנוּ הַמַּטַּלְטְלִין, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן צְבוּרִין בְּתוֹכָהּ. וְאִם לֹא אָמַר 'קְנֵה אַגַּב קַרְקַע' - לֹא קָנָה. וְקַרְקַע כָּל שֶׁהִיא[46] קוֹנִין עַל גַּבֵּי כָּל מַטַּלְטְלִין שֶׁיִּרְצֶה.

44) מרוכזים ומונחין באותו השדה, ורוצה לומר שאז קנה המטלטלין אף־על־פי שלא אמר לו: "קנה אגב קרקע" שמכיון שהם צבורים בתוך הקרקע "הענין עצמו מוכיח שאגב החצר הוא מקנה אותן מטלטלין" (כסף־משנה). ומקור דברי רבינו בקידושין כז. "והלכתא, צבורים לא בעינן (=לא צריך שיהיו צבורים). אגב וקני בעינן", ומכאן שרק אם לא היו צבורים צריך לומר "אגב וקני", אבל אם היו צבורים אין צריך לומר "אגב וקני" (כסף־משנה ותוס' המיוחס לר"י הזקן בקידושין שם, ועיין ראב"ד). 45) [מכיון שאין צורך בצבורים, אין 'קנין אגב' גרוע ממוכר עשר שדות בעשר מדינות, שאם החזיק באחת מהן קנה כולן, למעלה פ"א הי"ט]. 46) פאה פ"ג מ"ו.

יֹ. הִקְנָה הַשָּׂדֶה לְאֶחָד[47] וְהַמַּטַּלְטְלִין לְאַחֵר, אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ 'קְנֵה הַמַּטַּלְטְלִין עַל גַּבֵּי קַרְקַע', וְהֶחֱזִיק הָאֶחָד בַּקַּרְקַע - לֹא קָנָה[48] הַשֵּׁנִי הַמַּטַּלְטְלִין. וְאִם תִּפָּשֵׁן[49] אַחַר שֶׁחָזַר בּוֹ הַמַּקְנֶה - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ; שֶׁהֲרֵי תִּפָּשֵׁן אַחַר שֶׁקָּנָה חֲבֵרוֹ הַקַּרְקַע שֶׁנִּקְנוּ אֵלּוּ עַל גַּבּוֹ.

47) בעיא בגמרא (קידושין כז.). ורצו ללמוד מהעובדא שרבן גמליאל (כשבא באניה) הקנה מעשר עני לרבי עקיבא אגב השכרת המקום, הרי שרבי עקיבא קנה המקום, והעניים זכו במעשרות ב'קנין אגב'. אך דחו את זה: "שאני רבי עקיבא דיד עניים הוא". כלומר, רבי עקיבא היה גבאי צדקה, והוא נציגם של העניים, ולכן ידו כידם. וכך נשארה הבעיא ללא פתרון. 48) מכיון שההלכה נשארה תלויה בגמרא, ועל כן הדבר הוא ספק משפטי, אין לשנות את המצב הסטטי, בהתאם לכלל הידוע: "המוציא מחבירו עליו הראיה". 49) עמדה עקרונית של הרמב"ם, אשר במקרים של ספק, - אף ספק משפטי, שהספק הוא מתוך העדר

הכרעה הלכתית, - יש תוקף לתפיסה, ואין מוציאין מיד התופס את החפץ הנמצא בדיון. הרשב"א חולק על גישה זו, וסובר שיש להוציא מיד התופס, כי "העמד ממון על חזקתו", היינו, שיש לקיים את המצב הראשוני, ולא לתת לשנות אותו בשום אופן. דעה אחרונה זו מביא הרמ"א בשם: "ויש חולקין" (חו"מ סימן רב, סעיף ג).

יא. הַמַּקְנֶה עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת כְּאֶחָד, הֶחֱזִיק בָּעֲבָדִים - לֹא קָנָה הַקַּרְקָעוֹת[50]; הֶחֱזִיק בַּקַּרְקָעוֹת - לֹא קָנָה עֲבָדִים[51], עַד שֶׁיְּהֵיוּ עוֹמְדִין בְּתוֹךְ הַקַּרְקַע[52]. וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמַר לוֹ 'קְנֵה עֲבָדִים עַל גַּבֵּי קַרְקַע'[53] - לֹא קָנָה עַד שֶׁיְּהֵיוּ בְּתוֹכָהּ[54]; שֶׁהָעֶבֶד מְהַלֵּךְ לְדַעַת עַצְמוֹ[55].

50) ברייתא (בבא־קמא יב.) ושם בגמרא ביארו בזה: אם העבדים הם כמטלטלין - אין קרקע נקנית אגב מטלטלין, ואם עבדים הם כקרקע, אין קרקע נקנית אגב קרקע, ואין להשוות את זה לקונה עשר שדות והחזיק באחת מהן, קנה את כולם (למעלה פ"א הי"ט) ששם יש טעם מיוחד, והוא: סדן הארץ חד הוא. ואין כן עבדים, שאף שמבחינה חוקית הם כקרקע, אבל אין להם כל מצע משותף עם הקרקע המציאותית. 51) ברייתא (שם). 52) מסקנת הגמרא (שם), ובזה התאימו את שתי הברייתות הסותרות, שבאחת נאמר "קנה", ובאחת "לא קנה", שבראשונה מדובר שהם עומדים בתוך הקרקע, ובשנייה שאינם עומדים בתוכה. 53) שלענין קונה קרקע ומטלטלין, קונה המטלטלין אע"פ שאינם בתוך הקרקע (למעלה הלכה ט). 54) אם דין עבדים כמטלטלין - שונים הם בזה שהם "מטלטלין דניידי" (=שהם נעים ונדים). ואם הם כקרקע - הרי הם "מקרקעי דניידי", ואינם דומים לעשר שדות בעשר מדינות (למעלה פ"א ה"ט) - גמרא בב"ק שם. אולם, אז אין צריך לומר אגב וקני (סמ"ע בחושן־משפט סימן רב, ס"ק טז). 55) זה פירוש המלה "ניידי", שבגמרא (שם) הסבירו בה את השוני בין העבדים, שצריך שיהיו עומדים בתוך השדות, ובין שאר המטלטלין שלא צריך צבורים בשדה. ונראה שהרמב"ם סובר בדעת ה'תוספות' (שם) שהכוונה רק לעבדים שיש להם דעת אבל לא לבהמות. ולפי"ז אין סתירה ממה שאמרו בקידושין כו: שבבהמה אין צורך שתהא בתוך השדה. ועיין ראב"ד.

יב. הַמַּקְנֶה עֲבָדִים וּמַטַּלְטְלִין כְּאֶחָד, מָשַׁךְ הַמַּטַּלְטְלִין - לֹא קָנָה הָעֲבָדִים[56]; הֶחֱזִיק בָּעֲבָדִים - לֹא קָנָה הַמַּטַּלְטְלִין[57], אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ הַמַּטַּלְטְלִין עַל גַּב הָעֶבֶד[58]. וְהוּא שֶׁיְּהֵיֶה כָּפוּת[59], שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יָכוֹל לְהַלֵּךְ[60].

56) ברייתא (שם). והטעם ברור: בין אם העבדים הם קרקע בין אם הם מטלטלין, אינם נקנים אגב מטלטלין. 57) (שם) אף אם נאמר שעבדים הם כקרקע, אין קונים מטלטלין על־ידם ב'אגב', כמו שאמרו בגמרא, שהם קרקע ניידת, ואינם דומים ל"ערי מצורות ביהודה" שמהם נלמד דין קנין 'אגב'. 58) שאז נחשב העבד כחצר, וקונים את המטלטלין שעליו מדין "חצר". 59) קשור. שאם לא כן, הרי הוא חצר מהלכת, שאינה קונה (להלן הלכה יג). 60) יש ראשונים (הרי"ף) המוסיפים כאן: "וישן", וה'תוספות' (שם, ד"ה והלכתא בכפות) מסבירים את זה: "כפות" בא להוציא "מהלכת", ו"ישן" כדי שיחשב כחצר משתמרת לדעת הבעלים, הרמב"ם לא הזכיר את הפרט הזה של ו"ישן" לא כאן ולא בהלכות גיטין (מגיד־משנה). ועיין פ"ה מהלכות גירושין הלכה יז ובהערות שם.

יג. הַמַּקְנֶה[61] בְּהֵמָה וְכֵלִים שֶׁעַל גַּבָּהּ כְּאֶחָד, אַף עַל פִּי שֶׁמָּשַׁךְ הַבְּהֵמָה וְקָנָאָהּ - לֹא קָנָה הַכֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ, עַד שֶׁיַּגְבִּיהַ אוֹ יִמְשֹׁךְ הַכֵּלִים עַצְמָן, אִם אֵין דַּרְכָּן לְהַגְבִּיהָן; שֶׁהַבְּהֵמָה כְּחָצֵר הַמִּתְהַלֶּכֶת הִיא, וְאֵין מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ קָנוּי לְבַעְלָהּ. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה הַבְּהֵמָה כְּפוּתָה - קָנָה אַף כֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ.

61) יוצא מתוך השקלא־וטריא בגמרא (בבא מציעא ט:).

יד. אָמַר לוֹ הַמַּקְנֶה[62]: מְשֹׁךְ בְּהֵמָה וּקְנֵה כֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ, הוֹאִיל וְלֹא הִקְנָה לוֹ גּוּף הַבְּהֵמָה, אַף עַל פִּי שֶׁמְּשָׁכָהּ וְהִיא כְּפוּתָה - לֹא קָנָה כֵּלִים שֶׁעָלֶיהָ, עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ הַכֵּלִים עַצְמָן[63].

62) בעיא בגמרא (שם) ולא נפשטה. 63) שמשיכה בכלים של מוכר אינה מועילה (להלן פ"ד ה"ח). ויש אומרים: שאע"פ שמשיכה בכליו של מוכר מועילה, - בבהמה וכלים אינה מועילה, מפני שיש שינוי בין משיכת הבהמה, שהא על־פי הרוב בהליכה, לבין משיכת הכלים שהיא בגרירה (סמ"ע בחושן־משפט סימן רב, ס"ק כה). ואף אם הבהמה כפותה, שאז אף משיכתה, כמשיכת כלים, בגרירה - כיון שעל־פי הרוב נקנית היא במשיכה, בדרך הילוכה לא מועילה משיכתה לגבי כלים (סמ"ע שם, ס"ק כח).

טו. הָיָה[64] עֲצִיץ[65] נָקוּב[66] לְאֶחָד, וְהָיוּ הַזְּרָעִים שֶׁבּוֹ לְאַחֵר: הִקְנָה הֶעָצִיץ לְבַעַל הַזְּרָעִים - כֵּיוָן שֶׁמָּשַׁךְ[67] קָנָה; הִקְנָה הַזְּרָעִים לְבַעַל הֶעָצִיץ - לֹא קָנָה[68], עַד שֶׁיַּחֲזִיק[69] בַּזְּרָעִים עַצְמָן.

64) גיטין כב. 65) כלי חרס שממלאים אותו עפר, וזורעים בו זרעים. 66) דוקא נקוב, שאז יונקים הזרעים מהקרקע ונחשבים מחוברים לקרקע. אבל בעציץ בלתי נקוב, אינם נקראים מחוברים לקרקע, שהשוליים של חרס מפסיקים ביניהם. 67) שלעציץ עצמו יש דין של מטלטלין. 68) לזרעים דין קרקע, ואין קרקע נקנית במשיכה, וראה למעלה פ"ב ה"א לענין עבדים. 69) וכן שאר קנינים המיוחדים בקרקע, אבל לא במשיכה השייכת רק במטלטלין.

טז. הָיָה הֶעָצִיץ[70] וְהַזְּרָעִים שֶׁבּוֹ לְאֶחָד, וְהִקְנָה הַכֹּל לְאַחֵר, וְהֶחֱזִיק בָּעֲצִיץ[71] לִקְנוֹת הַזְּרָעִים - אַף הֶעָצִיץ לֹא קָנָה[72]; הֶחֱזִיק בַּזְּרָעִים - קָנָה הֶעָצִיץ[73]. וְזֶהוּ שֶׁשָּׁנִינוּ[74]: נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת[75] נִקְנִים עִם נְכָסִים[76] שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת. שֶׁהַזְּרָעִים שֶׁבְּעָצִיץ נָקוּב זְרוּעִים הֵם בָּאָרֶץ, וְכָל הַמְחֻבָּר לַקַּרְקַע הֲרֵי הוּא כַּקַּרְקַע, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

70) שם. 71) עשה מלאכה בתוך העציץ. 72) שהמטלטלין אינם נקנים בחזקה. 73) שהעציץ שהוא מטלטלין נקנה אגב הזרעים שהם קרקע. 74) נוסח הגמרא (שם). 75) מונח מיוחד למטלטלין, בניגוד לקרקעות הנקראים "נכסים שיש להם אחריות"; המילה "אחריות" היא מלשון חזרה "שחוזר המלוה עליהם" (ברטנורא קידושין פ"ו, מ"ה) ולכן קרקע נקראת "נכסים שיש להם אחריות" מפני שהם קיימים ועומדים "והמלוה סומך עליהם", שיכול לחזור אחרי הנכסים האלו, לגבות את חובו מהם. אבל מטלטלין אפשר להעלים אותם, ואין המלוה סומך עליהם שיחזור אחריהם לשם גביית חובו, ולכן נקראים "נכסים שאין להם אחריות". 76) כלומר, ב'קנין אגב'.

1 **יז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[77], שֶׁכָּל הָעוֹמֵד לִבָּצֵר כְּבָצוּר דָּמֵי,**
2 **וְאֵינוֹ נִקְנֶה אֶלָּא בְּהַגְבָּהָה אוֹ בִּשְׁאָר דְּבָרִים שֶׁנִּקְנִים**
3 **בָּהֶן הַמְּטַלְטְלִים.**

77) פ"א הלכה יז.

4 **יח. פִּשְׁתָּן[78] כְּשֶׁהוּא מְחֻבָּר לַקַּרְקַע[79], וְיָבֵשׁ שֶׁאֵינוֹ**
5 **צָרִיךְ לַקַּרְקַע, וְאָמַר לוֹ[80]: יַפֶּה לִי[81] קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא**
6 **וּקְנֵה כָּל מַה שֶּׁעָלֶיהָ[82] - כֵּיוָן שֶׁתָּלַשׁ[83] כָּל שֶׁהוּא**
7 **קָנָה הַכֹּל[84] מִפְּנֵי הַתְּנַאי הַזֶּה. אֲבָל אִם הִקְנָה לוֹ[85]**
8 **הַפִּשְׁתָּן הַזֶּה[86] בְּמֶכֶר אוֹ בְּמַתָּנָה - לֹא קָנָה אֶלָּא מַה**
9 **שֶּׁתָּלַשׁ[87], שֶׁהֲרֵי הִגְבִּיהוּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

78) משנה בבא־בתרא פד: 79) שאז דינו כתלוש, כנ"ל. 80) מסקנת הגמרא שם פז. 81) כלומר, תקן לי את הקרקע. וביפוי ותיקון זה שהוא מין חזקה, קונה את הקרע והפשתן שעליו. 82) ב'קנין אגב'. 83) תלישה זו היא היא התיקון והיפוי. 84) גם את הקרקע וגם את אשר עליה. 85) [בדפוס רומי: "אבל אם לו הקנה לי", וצ"ל "אבל אמ' (=אמר) לו הקנה לי", כלומר שהקונה אמר למוכר "הקנה לי"]. 86) כלומר, רק הפשתן ולא הקרקע. 87) זה שתלש הוא קונה בהגבהה, ואת שאר הפשתן אין לו במה שיקנה, שהרי אף אם ייפה את הקרקע בתלישה זו, הרי לא אמר לו לקנות את הקרקע בחזקה זו.

יום שני ד' מנחם־אב ה'תשע"ו

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבאר בו איכות הרשויות (הקנויות) [שקניות] המטלטלין נעשות בהן ומשפטיהן וחילוקיהן והנמשך אחריהן.

10 **א. כְּלֵיוֹ שֶׁל אָדָם, כָּל מָקוֹם[2] שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהַנִּיחוֹ[3]**
11 **קָנָה לוֹ. כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסוּ הַמְּטַלְטְלִין[4] בְּתוֹךְ הַכְּלִי אֵין**
12 **אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. וַהֲרֵי זֶה כְּמוֹ שֶׁהִגְבִּיהָן[5]**
13 **אוֹ כְּמוֹ שֶׁהֲנָחוּ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ[6]. לְפִיכָךְ, אֵין כְּלֵיוֹ שֶׁל**
14 **אָדָם קוֹנֶה לוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[7] וְלֹא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר,**
15 **אֶלָּא אִם אָמַר לוֹ הַמַּקְנֶה "לֵךְ וּקְנֵה בִּכְלִי זֶה". וְכֵן**
16 **אִם קָנָה הַכְּלִי תְּחִלָּה וְהִגְבִּיהוֹ, וְאַחַר כָּךְ הִנִּיחוֹ שָׁם**
17 **בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, וְחָזַר וְקָנָה מִמֶּנּוּ הַפֵּרוֹת[8] - כֵּיוָן**
18 **שֶׁנִּכְנְסוּ בְּתוֹךְ כְּלִי זֶה קָנָה אוֹתָם. מִפְּנֵי שֶׁהַנָּאַת[9]**
19 **הַמּוֹכֵר בִּמְכִירַת הַכְּלִי, אֵינוֹ מַקְפִּיד עַל מְקוֹמוֹ[10].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"כליו של אדם כל מקום שיש לו רשות להניחו קונה לו".

בפנימיות העניינים: כליו של 'אדם העליון' זה הקב"ה, הם ישראל שהקב"ה הניחם בעולם כדי שיקנו עבורו את כל ענייני העולם, לעשות מהם דירה בתחתונים ולכן צריך לתת להם כל המצטרך להם כדי שיוכלו לקנות עבורו בשלימות עי"ז שעבודתם תהיה מתוך מנוחה, שמחה וטוב לבב.

ומה שכליו של אדם אינם קונים ברשות הרבים (עלמא דפרודא) יכול הקב"ה להפוך את רשות הרבים לרשות היחיד - יחידו של עולם ולקנות גם משם.

(על פי סה"ש תשמ"ח ח"א ע' 62 הע' 92)

2) מימרא של רבי יוחנן בבבא בתרא פה. 3) אף הסמטה בכלל זה (שם), ולא נתמעטה אלא רשות הרבים כמו שכתב רבינו בסמוך, כי הדגש הוא על "רשות להניח", אבל אין הכרח, שיהיה מקום ההנחה קנוי ללוקח (תוספות שם: דיבור המתחיל כגון, והגהות מיימוניות להלן הלכה ו).
4) שאותם הוא עומד לקנות. 5) שאינו יכול לחזור בו. (למעלה פרק ג הלכה א). 6) שקונה מטעם חצר, ובוודאי אינו יכול לחזור בו (ראה בפרק י"ז מהלכות גזילה ואבידה הלכה ח). 7) מימרא של רב ושמואל (שם פה).
8) מסקנת הגמרא שם. והטעם: שאין צורך בבעלות הלוקח על המקום, אלא ברשות להניח שם כלים, כמו שכתבנו למעלה הלכה א, ומכיוון שנראה שאינו מקפיד על הנחת כליו שם בחצירו, הרי הוא קונה לו (ועיין מגיד משנה).
9) [בדפוס רומי: שמפני שהנאת, וצריך לומר "שמפני הנאת"]. 10) בבבא בתרא פה: על מה ששנינו: "זרקו לה [הגט] לתוך - קלתה [הסל שלה] הרי זו מגורשת" שאלו: והרי קלתה ברשות הבעל והרי זה "כלי של לוקח ברשות מוכר"? ותירצו בזה: "כגון שהיה בעלה מוכר קלתות" ופירש ר"י מגאש שמכיוון שקנתה ממנו את הסל ונהנה ממנה - אינו מקפיד עליה על שהיא מניחה את הסל ברשותו, והרי זה כאילו השאיל לה את מקום הסל. וזוהי דעת רבינו (מגיד משנה).

20 **ב. כֵּיצַד שֶׁאֵין כְּלֵיוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ קוֹנֶה לוֹ בִּרְשׁוּת**
21 **מוֹכֵר, כָּךְ אֵין כְּלֵיוֹ שֶׁל מוֹכֵר קוֹנֶה לְלוֹקֵחַ, אַף עַל**
22 **פִּי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ[11].**

11) שלעולם אינו קונה אלא אם כן היו שניהם, גם הכלי וגם הרשות, של הלוקח. ומה שאמרו שם: שכליו של מוכר ברשות לוקח לא קנה - לכל הדיעות אמרו כן ואין בזה פלוגתא כלל (רמב"ן במלחמות שם - לחם משנה, ועיין מגיד משנה וכסף משנה).

23 **ג. מְסִירָה אֵינָהּ קוֹנָה אֶלָּא בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּבְחָצֵר**
24 **שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁנֵיהֶם[12]. וְהַמְּשִׁיכָה אֵינָהּ קוֹנָה אֶלָּא**

בְּסִמְטָא אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם. וְהַגְּבָהָה קוֹנָה בְּכָל מָקוֹם.

12) ובלי קבלת רשות מבעל החצר, שלא מועיל כאן שום קניין אחר ולפיכך תיקנו קניין מסירה, אבל אם קיבל רשות הרי הוא כברשות המופקדין אצלו, שיש תקנה לשכור מקומו כדלהלן הלכה ו. ומסירה אינה מועילה כאן (מגיד משנה לפי ביאורו של הט"ז חושן משפט סימן קצח סעיף ט).

ד. דָּבָר הַנִּקְנֶה בִּמְשִׁיכָה, אִם הָיָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּמְשָׁכוֹ הַלּוֹקֵחַ לִרְשׁוּתוֹ אוֹ לְסִמְטָא - בְּיָון שֶׁהוֹצִיא מִקְצָת הַחֵפֶץ מֵרְשׁוּת הָרַבִּים קָנָה[13].

13) [כתב הראב"ד: נראה לי שאין זה הדין בחפץ, דהא קיימא לן בספינה כשמואל דאמר: עד שימשוך את כולה (למעלה פרק ג הלכה ג). אבל בבהמה וודאי סגי לה (=בוודאי מספיק לה) ביד וברגל כתנא קמא (למעלה פרק ב הלכה ו: "כיוון שעקרה יד ורגל קנאה"). וייתכן כי הראב"ד לא בא לחלוק על דברי רבינו אלא לפרש דבריו במשיכת בהמה. ומשמיע לנו רבינו בזה שלא רק אם הבהמה עומדת בסימטה, מקום שהמשיכה קונה בו, מספיקה משיכה חלקית כזו, אלא אפילו אם עמדה ברשות הרבים, מקום שאין המשיכה קונה בו - גם שם אם הוציא מקצתה, כגון שעקרה יד ורגל, קנה אותה. ומקור לזה מה שאמרו במסכת שבת צא: שהמושך מקצת כיס שיש בו מעות מרשות היחיד לצידי רשות הרבים (שהוא כסימטה לעניין קניין משיכה) - קנה אותן המעות הנמצאות בצידי רשות הרבים אף על פי שרוב הכיס עודנו ברשות היחיד, וכמו כן בבהמה כנ"ל. ועיין במגיד משנה שפירש דברי רבינו גם בספינה, "שכיוון שכבר משכה כולה, אלא שהייתה ברשות שאין המשיכה מועילה בו, כיוון שהכניס מקצתה ברשות שהמשיכה קונה בו, די בכך". וראייה לדבריו מהא דכתובות פה. שתפסו ספינה של בעל חוב שמת והניח יורשים, ואמרו שם: "מחריפותא דנהרא תפיסנא" (=מאמצע הנהר תפסנו) והוא רשות הרבים (שם). והקשה המאירי שם, הרי אין משיכה קונה ברשות הרבים (עיין שם), ועל כרחנו שהכניסו הספינה לשפת הנהר שהוא כסימטה (רש"י שם), ואם לא קנה אותה עד שיכניסנה כולה לסימטה, הרי היא ברשות היתומים ו"מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבעל חוב" - אלא על כורחך שקנו אותה מאז הכניס מקצתה לסימטה, שעדיין לא הייתה ברשות היתומים].

ה. טָעוֹן שֶׁל פֵּרוֹת שֶׁהָיָה מֻנָּח בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[14], וּמְשָׁכוֹ לוֹקֵחַ לִרְשׁוּתוֹ[15] אוֹ לְסִמְטָא[16] אַחַר שֶׁפָּסַק הַדָּמִים[17] - קָנָה, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מָדַד[18]. וְכֵן אִם מְדָדָן הַלּוֹקֵחַ[19] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים - קָנָה רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן[20] בְּהַגְבָּהָה.

14) כלומר, משא שמונח על הארץ ממש בלי שיימצא בכליו של מוכר. וראה להלן. 15) קונה מטעם משיכה ומטעם חצר. 16) מטעם משיכה. ולפי זה דעת רבינו שאפילו משיכה לא מועילה בכליו של מוכר (מגיד משנה. וראה למעלה פרק ג הלכה י"ד). ואין כן דעת הר"י מיגאש (בבא בתרא פה:) וראה בשולחן ערוך חושן משפט סימן ד, סעיף ו. 17) קביעת המחיר, כי בלעדי זה אין עדיין סמיכות דעת גמורה, לא של מוכר ולא של הלוקח, כי כל אחד עדיין מהסס, שמא לא יוכלו להשתוות, ולכן הקניין רופף הוא. 18) כי המדידה באה רק לגלות את כמות הסחורה לצרכי קביעת התשלום. אבל אינה מהווה חלק מהקניין. ומקור הדברים במשנה (בבא בתרא פד:). 19) שהרי עם המדידה הוא ממילא גם מגביה את הפירות. 20) ייתכן שכאן מדובר, שמכר לו את הטעון ללא קביעת כמותו. ולפיכך קונה ראשון ראשון, או שיאמר לו "כור בשלושים, סאה בסלע" שקנה ראשון ראשון, להלן הלכה ז, ועיין באבן האזל.

ו. הָיָה מוֹכֵר מוּדֶד[21] לְתוֹךְ כֵּלָיו שֶׁל לוֹקֵחַ - לֹא קָנָה; שֶׁאֵין כֵּלָיו שֶׁל לוֹקֵחַ קוֹנָה לוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[22]. הָיוּ הַפֵּרוֹת בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ - כְּיָון שֶׁקִּבֵּל עָלָיו הַמּוֹכֵר לִמְכֹּר קָנָה לוֹקֵחַ[23], וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מָדַד[24]. הָיוּ בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר אוֹ בִּרְשׁוּת הַמַּפְקִדִין אֶצְלוֹ[25] - לֹא קָנָה הַלּוֹקֵחַ עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ הַפֵּרוֹת, אוֹ עַד שֶׁיּוֹצִיאֵם מֵרְשׁוּתוֹ בְּשִׁכִּירוּת מְקוֹמָן[26] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ[27], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

21) שם. ואם לוקח מודד, כבר אמר לעיל, שקנה מטעם הגבהה. 22) למעלה הלכה א. 23) שחצרו קונה לו. וכן הוא שם פו. "פרקן והכניסן לתוך ביתו, פסק עד שלא מדד אין שניהם יכולים לחזור". 24) אבל פסק את הדמים, כנ"ל (כסף משנה). וראה להלן הלכה י"ג. 25) ברשות אדם, שהמוכר הפקיד בידו, מקודם את הפירות. 26) כלומר, ובקניין. 27) כגון במשיכה או בהגבהה (נימוקי יוסף).

ז. הָיוּ הַפֵּרוֹת[28] בְּסִמְטָא אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם[29], וַאֲפִלּוּ הָיוּ בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, וְהָיוּ בְּתוֹךְ כֵּלָיו שֶׁל מוֹכֵר[30], וְקִבֵּל עָלָיו הַמּוֹכֵר לִמְכֹּר, וְהִתְחִיל הַמּוֹכֵר לְמָדֵד בְּתוֹךְ כֵּלָיו שֶׁל מוֹכֵר: אִם אָמַר לוֹ: כּוֹר בִּשְׁלֹשִׁים סָלַע אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ אֲפִלּוּ בְּסָאָה אַחֲרוֹנָה; הוֹאִיל וַעֲדַיִן הַפֵּרוֹת בְּכֵלָיו וְלֹא גָּמַר כָּל הַמִּדָּה, וְכֵלָיו שֶׁל מוֹכֵר אֵינוֹ קוֹנֶה לְלוֹקֵחַ אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ. וְאִם אָמַר לוֹ: כּוֹר בִּשְׁלֹשִׁים, סְאָה בְּסֶלַע - רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן קָנָה; שֶׁכְּיָון שֶׁפָּסְקוּ הַדָּמִים עַל כָּל סְאָה וּסְאָה, כָּל סְאָה שֶׁגִּבְּיהַּ הַמּוֹכֵר וְיָצְאָה אוֹתָהּ נִגְמְרָה מִכִּירָתָהּ, הוֹאִיל וְאֵין הַפֵּרוֹת בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר[31] וְלֹא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ[32]. וְאִלּוּ לֹא הָיָה הַפֵּרוֹת בְּכֵלָיו שֶׁל מוֹכֵר, כְּיָון שֶׁהֵן בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ קָנָה מִשֶּׁפָּסַק, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא מָדַד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

28) מימרת רב ושמואל (שם פו:) "כור בשלושים - יכול לחזור - כור בשלושים סאה בסלע - ראשון ראשון קנה"

וכמו שכתב הרי"ף: "משכחת לה בסימטא [ובכליו של לוקח -ב"ח]. אי נמי ברשות לוקח והוא דאיתנהו בכליו דמוכר. דאי ברשות הרבים, הא קיימא לן דאין כליו של לוקח קונה ברשות הרבים. [למעלה הלכה א] ואי ברשות מוכר הא קיימא לן נמי דכליו של לוקח ברשות מוכר לא קנה לוקח [למעלה שם] ואי ברשות לוקח וליתנהו בכליו דמוכר [אלא מונחים על הארץ] הא קאמר ברשות לוקח כיוון שקיבל עליו מוכר קנה לוקח ואף על פי שלא מדד [למעלה הלכה ו], הילכך לא משכחת לה אלא כדאמרינן". 29) והיו הפירות בכליו של לוקח (ב"ח שם וסמ"ע סימן ר, סעיף קטן טו). 30) שאם לא כן קנה מיד כנ"ל ואף על פי שכליו של מוכר אינם קונים ללוקח אף ברשותו של לוקח (למעלה הלכה ב) - כיוון שמדד לו המוכר הרי זה כאילו הקנה לו כליו, ועיין ראב"ד וכסף משנה. 31) שאם הם ברשותו הלא קיימא לן שאין כליו של לוקח קונים לו ברשות המוכר (למעלה הלכה ב). וכלשון הרי"ף שהובא למעלה. 32) שאם היו ברשותו ואינם בכליו של מוכר - קנה מיד כשפסק אף על פי שלא מדד כמו שמבאר רבינו בהמשך דבריו וכלשון הרי"ף שם.

1 **ח. וְכֵן הַמּוֹכֵר יַיִן[33] אוֹ שֶׁמֶן לַחֲבֵרוֹ בְּסִמְטָא אוֹ**
2 **בְּחָצֵר שֶׁל שְׁנֵיהֶם אוֹ בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, וְהָיְתָה הַמִּדָּה**
3 **שֶׁל סַרְסוּר: עַד שֶׁלֹּא נִתְמַלְּאת הַמִּדָּה[34] - הֲרֵי הֵן שֶׁל**
4 **מוֹכֵר; מִשֶּׁנִּתְמַלְּאת הַמִּדָּה[35] - הֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ,**
5 **וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.**

33) משנה בבבא בתרא פז. ולפי מסקנת הגמרא שהמדובר במידה של סרסור ולפי מה שפירשו הר"י מיגאש והרי"ף שהמדובר בסימטא וכו' וכן כתב רבינו בפירוש המשנה שם. 34) מפני שזה הנוהג בין הסרסורים, שהוא, הסרסור, דרכו להשאיל את המידה למוכר וללוקח; לראשון - לזמן המדידה, ולשני - אחרי המדידה, עד שישים את המקח במקומו, ויוצא, מתוך כך, עד שנתמלאה הסאה המידה היא של המוכר ונחשבת כ"כליו של מוכר", ואחרי שנתמלאה, היא כ"כליו של לוקח". ודווקא כשהשאילה לשניהם (ט"ז חושן משפט סימן ר סעיף ט). 35) ודווקא שנתמלאה כל המידה, אבל לא מספיק אם נתמלאה רק עד הרישומים שבתוכה (כמו בהלכה י), מפני שכאן הדבר תלוי בהסכמת הסרסור, וזה דרכו להשאיל למוכר עד שתתמלא כל המידה (סמ"ע שם סעיף קטן כז).

6 **ט. וְכֵן פֵּרוֹת שֶׁהָיוּ צְבוּרִין[36] בְּסִמְטָא[37] אוֹ בְּחָצֵר שֶׁל**
7 **שְׁנֵיהֶם, וְהַמִּדָּה אֵינָהּ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן[38], וְהָיָה הַמּוֹכֵר**
8 **מוֹדֵד[39]: עַד שֶׁלֹּא נִתְמַלְּאת הַמִּדָּה - הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת**
9 **הַמּוֹכֵר; וּמִשֶּׁנִּתְמַלְּאת הַמִּדָּה - הֲרֵי הִיא בִּרְשׁוּת**
10 **לוֹקֵחַ.**

36) נלמד ממה שנאמר למעלה בהלכה ח. והמגיד משנה ציין: "ברייתא שם". 37) כאן לא הזכיר "ברשות לוקח" (כמו שהזכיר למעלה בהלכה ח גבי יין) - שמכיוון שהם מונחים על הקרקע, קנויים הם לו מייד, בתורת חצר. 38) כלומר, אלא של סרסור. 39) אבל אם הלוקח מודד, הרי הוא ממילא מגביה אותם במדידה זו, וקונה בהגבהה זו (פירוש המשניות לר"מ).

11 **י. הָיְתָה הַמִּדָּה[40] שֶׁל אֶחָד מֵהֶן[41], וְהָיוּ בָהּ רִשְׁמִין**
12 **לֵידַע חֻצְיָהּ[42], שְׁלִישָׁהּ וּרְבִיעָהּ, וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - כֵּיוָן**
13 **שֶׁהִגִּיעַ לְרִשְׁמִים מִן הָרִשְׁמִים קָנָה רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן[43],**
14 **וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְמַלְּאת הַמִּדָּה; שֶׁכָּל רִשְׁמִים מֵהֶם**
15 **כְּמִדָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, שֶׁחֲרֵי שֶׁל אֶחָד מֵהֶן הִיא הַמִּדָּה,**
16 **וְהוּא סוֹמֵךְ עַל הָרִשְׁמִים שֶׁבָּהּ[44].**

40) ברייתא שם, לפי מה שפירשו בגמרא (שם פו:) לדעת רב ושמואל, שאם אמר לו: כור בשלושים יכול לחזור בו אפילו בסאה האחרונה (למעלה הלכה ז), שכאן מדובר, שיש "שנתיות" (=רשמים) בתוך המידה לחלקי המידה, שכל ציון וציון נחשב ככלי מיוחד. [וכנראה מדברי רבינו והרי"ף, שמכיוון שהיו רשמים במידה - אף על פי שלא אמר לו כלום הרי זה כאומר לו: "הין בשניים עשר סלעים, לוג בסלע" (ראה למעלה הלכה ז בדין "כור בשלושים, סאה בסלע"). וכן פירש רבינו גרשום שם. וראה בדקדוקי סופרים בשם דפוס פיזרו]. 41) של לוקח או של מוכר, והטעם הוא, שמכיוון שמדד המוכר בעצמו, הרי זה כאילו הקנה לו את הכלי. והראב"ד חולק על זה וכתב שהמידה של לוקח. ועיין מגיד משנה. 42) שיש ציונים בתוך המידה: לחצי המידה, לשליש המידה, לרביע המידה וכיוצא בזה: ליטרא, חצי ליטרא, רביע ליטרא וכו'. 43) "ואפילו בסימטא" (ראב"ד). וכן הוא בבבא בתרא פה: פו: 44) ובניגוד לזה, אם היא של סרסור, אינו מקנה ללוקח אלא אם נתמלאה המידה (למעלה הלכה ח).

17 **יא. זֶה כְּלָל גָּדוֹל[45] יִהְיֶה בְּיָדֶךָ: הַקּוֹנֶה אֶת**
18 **הַמִּטַּלְטְלִין, אִם פָּסַק הַדָּמִים[46] וְאַחַר כָּךְ הִגְבִּיהַּ -**
19 **קָנָה; וְאִם הִגְבִּיהַּ תְּחִלָּה וְהִנִּיחַ[47] וְאַחַר כָּךְ פָּסַק**
20 **הַדָּמִים - לֹא קָנָה[48] בְּאוֹתָהּ הַגְבָּהָה[49], עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ**
21 **אַחַר שֶׁפָּסַק, אוֹ יִמְשֹׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַגְבִּיהַּ.**

45) שם פה: פו. בברייתא. והטעם בגמרא (שם) "פסק, סמכא דעתיה. לא פסק, לא סמכא דעתיה". 46) קבע את מחיר החפץ. 47) נגמרה ההגבהה. 48) מכיוון שלפני קביעת המחיר, אין אצל שניהם סמיכות דעת גמורה ביחס לקניין, כי שמא לא יוכלו להשתוות במחיר. 49) שהייתה לפני פסיקת הדמים, אם הלוקח הניח או הפסיק אותה, אבל אם לא הניח והוא אוחז המטלטלין בידו גם אחר פסיקת הדמים, נראה מכאן, שקנה.

22 **יב. הָיָה דָּבָר הַנִּמְכָּר[50] דָּמָיו קְצוּבִין וִידוּעִין[51]**
23 **וְהִגְבִּיהוֹ - קָנָהוּ[52], אַף עַל פִּי שֶׁפָּסַק אַחַר שֶׁהִגְבִּיהַּ.**
24 **וְהוּא הַדִּין בִּשְׁאָר דְּבָרִים[53] שֶׁקּוֹנִין בָּהֶם אֶת**
25 **הַמִּטַּלְטְלִין[54], שֶׁצָּרִיךְ לִקְנוֹת בָּהֶם אַחַר שֶׁיִּפְסֹק**
26 **הַדָּמִים, אֶלָּא אִם כֵּן דָּמָיו קְצוּבִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

50) יוצא מתוך העובדה הבאה (מובאה שם פח.): אחד הביא ירקות העירה למנת למכור, באו אנשים וחטפו ממנו את הירקות - מתוך כוונה לקנות, ולא לגזול - ומכיוון

שהמוכר לא ידע ממי לתבוע את כספו, הקדיש את כל מטען הירקות לשמים, בכדי למנוע את הבריות ליהנות מהם, אחרי שאין בידו להוציא מהן את תשלומם. כשהביאו את העניין לפני רב כהנא, החליט שאין הקדשו הקדש, מכיוון שהקונים קנו אותם מכבר על ידי הגבהתם או משיכתם, וסיימו שם בגמרא: "דווקא דקייצו דמי" (=דווקא שפסוק הוא המחיר של הירקות); ומוכח כן גם מתוך ההלכה להלן בהלכה יד. וכן כתב הר"י מיגאש. 51) היינו, שמחיר החפץ קבוע ועומד בשוק, אבל אין צורך שהמוכר עצמו יקבע את המחיר, וזהו בניגוד לשיטת כמה ראשונים (הרי"ף, הרמב"ן והרשב"א, שהביא המגיד משנה), הסבורים, שצריך שדמי המחיר יהיו קבועים על ידי המוכר עצמו כלומר שיקצוץ דמים פעם אחת לכל מי שיבוא לקנות ממנו. 52) יש לציין, כי רבינו לא הזכיר כאן, מה שהזכיר להלן הלכה יד, שצריך שיהיה החפץ חביב על הלוקח, וראה מה שכתבנו שם. 53) אף על פי שבמקור של הלכה זו (בברייתא שם פו.) לא נזכרה אלא הגבהה - הוא הדין לקניינים אחרים, שהרי הטעם שווה בכולם, שכל זמן שלא פסקו דמים, אין דעתם סומכת. 54) כגון משיכה ומסירה.

יג. לְפִיכָךְ[55], הַמּוֹשֵׁךְ חֲמָרִים[56] וּפוֹעֲלִים וְהִכְנִיסָן לְתוֹךְ בֵּיתוֹ[57], אִם מָדַד עַד שֶׁלֹּא פָּסַק הַדָּמִים, אֲפִלּוּ הָיָה הַלּוֹקֵחַ הוּא הַמּוֹדֵד[58], אוֹ שֶׁפָּסַק הַדָּמִים וְאַחַר כָּךְ מָדַד הַמּוֹכֵר[59] - שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לַחֲזֹר בָּהֶן[60]. פְּרָקָן הַלּוֹקֵחַ וְהִכְנִיסָן לְתוֹךְ בֵּיתוֹ[61]: אִם פָּסַק הַדָּמִים וְאַחַר כָּךְ מָדַד הַמּוֹכֵר[62] - אֵין שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לַחֲזֹר בָּהֶן, שֶׁהֲרֵי סָמְכָה דַעְתּוֹ לִמְכֹּר; וְאִם מָדַד עַד שֶׁלֹּא פָּסַק - שְׁנֵיהֶם יְכוֹלִין לַחֲזֹר בָּהֶם, שֶׁהֲרֵי לֹא סָמְכָה דַעְתּוֹ עֲדַיִן לִמְכֹּר. וַאֲפִלּוּ מָדַד הַלּוֹקֵחַ.

55) כלומר, הואיל ופיסוק הדמים הוא תנאי קודם לכל קניין. 56) מוליכי החמורים. ואינם חמרים של הלוקח. והוא הדין ל"פועלים" דלהלן, שאינם פועלים של הלוקח, שאם כן למה אין הלוקח קונה במשיכת פועליו־שלוחיו ולמה צריך דווקא "פרקם הלוקח"? וראה בתוספות שם דיבור המתחיל משך. 57) ואף על פי כן אינו קונה מטעם חצר, מכיוון שהמשא עדיין על החמורים, ועל הפועלים. וגם קניין משיכה אין כאן, כיוון שלא משך את המטלטלים עצמם אלא את הפועלים, וכמו כן בחמרים - החמרים הם שמשכו את החמורים. וראה למעלה פרק ג הלכה יד שאפילו אם משך הלוקח בעצמו את החמור אינו קונה את החפצים שעליו. 58) ונמצא שעשה הגבהה. 59) על החמורים או על הפועלים, ראה בחושן המשפט סימן ר סעיף ח. 60) ואף על פי שאמרנו למעלה (הלכה ז): שאם מדד המוכר בכליו של מוכר קנה, שזהו גילוי דעת שמקנה את כליו ללוקח - זה לא שייך כאן: לא בפועלים, שאינם כלים, וגם לא בחמורים, מפני שחצר מהלכת אינה קונה (למעלה פרק ג הלכה יג). 61) והפירות נמצאים על גבי הקרקע ברשות הלוקח. 62) יש מפרשים שאפילו לא מדד לבסוף קנה הלוקח, מטעם חצר (מגיד משנה).

יד. הַנּוֹטֵל כֵּלִים מִן הָאֻמָּן[63] עַל מְנָת לְבַקְּרָן[64], אִם הָיוּ דָמָיו קְצוּבִין וְנֶאֱנַס בְּיָדוֹ[65] - חַיָּב בְּדָמָיו; הוֹאִיל וְדָמָיו קְצוּבִין, מֵעֵת שֶׁהִגְבִּיהוֹ נַעֲשָׂה בִּרְשׁוּתוֹ[66]. וְהוּא שֶׁיַּגְבִּיהֵנּוּ כְּדֵי לִקְנוֹת אֶת כֻּלּוֹ[67], וְיִהְיֶה אוֹתוֹ חֵפֶץ הַנִּמְכָּר חָבִיב עַל הַלּוֹקֵחַ; אֲבָל חֵפֶץ שֶׁהַמּוֹכֵר קָץ בּוֹ[68], וְהוּא מְבַקֵּשׁ וְרוֹדֵף לְמָכְרוֹ - הֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר, עַד שֶׁיִּפְסֹק הַדָּמִים[69] וְיַגְבִּיהֶנּוּ הַלּוֹקֵחַ אַחַר שֶׁפָּסַק.

63) בעל המלאכה העושה את הכלים. 64) לבדוק אותם, ואם ייטב בעיניו יקנה אותם. 65) שנפל מידו באונס ונשבר. 66) כמו שכתב למעלה (הלכה יב): "היה הדבר הנמכר דמיו קצובין וידועין והגביהו - קנהו" וכדעת רש"י (שהביאו התוספות שם פז: דיבור המתחיל הלוקח כלי) שיש לנוטל זה דין של לוקח. ואין המוכר יכול לחזור בו, אבל הלוקח יכול לחזור בו כיוון שלקחו על תנאי (עיין מגיד משנה בשם ר"י מיגאש). 67) כלומר, אם ימצא חן בעיניו (לחם משנה) - יקנהו בסך דמים כדי קצבתו ושוויו (סמ"ע סימן ר סעיף קטן כט). 68) ולא הזכיר רבינו מהו הדין של דבר אמצעי, שאינו חביב על הלוקח במיוחד, וגם אינו שנוא על המוכר, וראה לחם משנה. 69) ומה שכתב למעלה (הלכה יב) שאם דמיו קצובין, הרי זה כאילו פסק, ולא הזכיר שהמכר חביב על הלוקח - לפי ששם הגביה לקנות בלי תנאי (לחם משנה).

טו. אֶחָד הַמּוֹשֵׁךְ אוֹ הַמַּגְבִּיהַּ אוֹ הַמַּחֲזִיק בְּעַצְמוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר לְאַחֵר לְהַגְבִּיהַּ אוֹ לְמָשְׁךְ לוֹ אוֹ לְהַחֲזִיק לוֹ - הֲרֵי זֶה זָכָה לוֹ[70]. וְכֵן בִּשְׁאָר דַּרְכֵי הַקִּנְיָה.

70) שהרי אף שלא מדעתו של אדם זכין לו, כמו ששנינו: "זכין לו לאדם שלא בפניו" (משנה בגיטין יא: ופסקה רבינו להלן בפרק ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ב) ועל אחת כמה וכמה אם אמר לו להגביה עבורו - שהוא שלוחו לקנות ו"שלוחו של אדם כמותו" (קידושין מא.). אלא שיש הבדל בין זכייה שלא מדעתו לבין זכייה על ידי שליחות, שבזכייה שלא מדעתו, אף על פי שהנותן אינו יכול לחזור בו - המקבל יכול לחזור בו (שם הלכה ג), ואילו בזכייה על ידי שליחות גם המקבל אינו יכול לחזור בו אחר שזכה לו שלוחו.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) נתבארו בו דיני חילופי המטלטלין זה בזה ודיני קניין סודר לקנות הקרקעות והבהמות והעבדים והמטלטלין, ואי זה דבר אין צריך קניין (ובאיזי) [ובאיזה] דבר אינו מועיל.

א. כָּל הַמַּטַּלְטְלִין קוֹנִין זֶה אֶת זֶה[2]. כֵּיצַד? הַחֵלִיף[3] פָּרָה בַּחֲמוֹר אוֹ יַיִן בְּשֶׁמֶן[4], אַף עַל פִּי שֶׁמַּקְפִּידִין עַל הַדָּמִים, וְשָׁעֲרוּ כַּמָּה שָׁוֶה זֶה וְכַמָּה שָׁוֶה זֶה וְאַחַר כָּךְ הֶחֱלִיפוּ[5] - כֵּיוָן שֶׁמָּשַׁךְ הָאֶחָד אוֹ הִגְבִּיהוּ קָנָה הַשֵּׁנִי הַמַּטַּלְטְלִין הָאֲחֵרִים בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵם, וְנַעֲשָׂה בִּרְשׁוּתוֹ[6], וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מְשָׁכָן.

2) "בחליפין", משנה בבבא־מציעא מד. כלשון רבינו. ומבואר בתוך הסוגיא שם מו: שהמדובר בקנין חליפין

(הגר"א חו"מ סימן רנ סק"א). 3) קנין חליפין אנו לומדים מבועז (רות ד, ז): "וזאת לפנים בישראל, על הגאולה ועל התמורה לקיים כל דבר: שלף איש נעלו ונתן לרעהו". "לפנים בישראל" - קנין חליפין הוא קנין עתיק; "על הגאולה" - זו מכירה; "ועל התמורה" - זו חליפין, וכן הוא אומר: לא יחליפנו ולא ימיר (בבא־מציעא מז.). 4) להלן (הלכה ו) כותב רבינו מפורש: "אין קונין אלא בכלים - ולא בפירות" - הרי שפירות אינם נעשים חליפין, וכאן כתב "יין בשמן" - הרי שפירות נעשים חליפין? - שני מיני חליפין הם: האחד, כשהחפץ הנמסר למוכר בתורת חליפין, אינו שוה כמחירו של החפץ הנקנה, וזה הוא "קנין סודר" היסודי אשר מתנאיו העיקריים, שה"סודר" - נושא החליפין - צריך להיות כלי דוקא ולא פירי. והשני, כשהחפץ הנ"ל שווה בערכו לחפץ השני הנקנה, בזה קונים אף בפירות (מגיד־משנה לפי שיטת רבינו־תם ב'תוספות' שם מו: ד"ה ופירי). 5) אין אנו אומרים שזהו כקנין כסף ואינו קונה עד שימשוך החפץ השני, אלא קנין חליפין הוא וקנה הלוקח את החפץ שביד המוכר (שם מז.). 6) שאם נתקלקל החפץ, או שנשבר, או שחל שינוי במחיר החפץ, הכל על חשבון זה שקנהו בחליפין.

1 **ב. הֶחֱלִיף חֲמוֹר בְּפָרָה וְטָלֶה[7], וּמָשַׁךְ הַפָּרָה וַעֲדַיִן**
2 **לֹא מָשַׁךְ אֶת הַטָּלֶה - לֹא קָנָה; שֶׁאֵין כָּאן מְשִׁיכָה**
3 **גְּמוּרָה[8]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.**

7) ברייתא שם, לפי פירושו של רבא. 8) כיון שאמר לו מפורש: הא לך פרה וטלה עבור החמור, לא נגמר הקנין עד שימשוך שניהם. והרי זה דומה ליוצא ונכנס ותובע כספו (להלן פ"ח ה"א). אבל להלן פ"ז ה"א כשהסכים לקבל מקצת מעות בתור קנין כתחילת פרעון, קנה הכל.

4 **ג. דָּמִים[9] שֶׁאֵין מַקְפִּידִין עֲלֵיהֶם[10] - הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר**
5 **מְטַלְטְלִין וְקוֹנִין[11]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁחָפַן[12] מָעוֹת בְּלֹא**
6 **מִשְׁקָל וּבְלֹא מִנְיָן, אֶלָּא נְטָלָן אַכְסָרָה[13], וְאָמַר לוֹ:**
7 **מְכֹר לִי פָּרָתְךָ אוֹ יַיִן זֶה בְּאֵלּוּ, וְנָתַן לוֹ אֶת הַדָּמִים**
8 **- קָנָה, וְאֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[14]; שֶׁזֶּה דָּבָר**
9 **שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא, וְלֹא הִצְרִיכוּ בּוֹ מְשִׁיכָה[15].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"דמים שאין מקפידין עליהן כו'".

מעיקר הדין מעות קונות אבל במטלטלין גזרו חכמים והצריכו גם משיכה, שמא אחר שישלם הלוקח יאבד החפץ באונס כגון שנפלה דליקה ונשרף או שבאו לסטים ליטול אותו. וכיון שאינו עוד ברשותו יתמהמה המוכר ולא יצילנו, לפיכך העמידוהו חכמים ברשות המוכר והצריכו גם משיכה -"גזירה שמא יאמר לו נשרפו חטיך בעליה" כדי שישתדל להציל את החפץ.

אבל בדברים שאינם שכיחים לא גזרו חכמים להצריך גם משיכה, ולכן בדמים שאין מקפידים עליהם כגון שחפן מעות ונתנן למוכר הרי זה קניין ואין צריך משיכה.

עניין הקניין ברוחניות (כמבואר ב'לקוטי תורה' עקב טז, ג.) הוא מה שהקב"ה שהוא "קונה שמים וארץ" קונה את ענייני העולם בכסף ובמשיכה (על ידי שמושכם מרשות הרבים לרשות יחידו של עולם, ונותן כסף מלשון כיסופים שהוא בחי' אהבה רבה) מהנבראים התחתונים ובפרט מעם ישראל כפי שנפעלו על ידם. והנה ידוע שהגזירות שגזרו חכמים הן מצד ירידת הדורות אבל במילתא דלא שכיחא גם אם יש מיעוט אנשים שעבורם זקוקים לגזירה, העמידוהו על דין תורה שמעות קונות גם בלא משיכה וגם על ידי הרוב (ללא המיעוט) יוגמר הקניין (קונה שמים וארץ) בשלימותו, וזוכים תיכף ומיד ליעוד "לעולם ירשו ארץ" - ירושת ארץ ישראל ברוחניות ובפשטות ולתחיית המתים שהרי "עמך כולם צדיקים" ו"כל ישראל יש להם חלק לעלם הבא" ועד שפועלים בכל העולם קיום היעוד "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר".

(משיחות ש"פ וארא תשמ"ה)

9) מימרא של רבה בשם רב הונא (שם מו־מז). 10) לדעת מנינם המדויק. 11) כלומר בתורת דמים, ולא בתורת חליפין, כי הרי אין מטבע נעשה חליפין (להלן הלכה ו). 12) אסף מלוא חפניו. מפשטות דברי רבינו משמע, שאף הלוקח אינו יודע את כמות הכסף. אך הכסף־משנה כתב שיתכן שגם רבינו מסכים לדעת רש"י, שאף אם המוכר בלבד אינו יודע את הסכום, הרי זה דבר שאינו מצוי, וכן כתב הראב"ד. 13) לפי האומד. מילה זו נמצאת במסכת דמאי פ"ב מ"ג. 14) אף־על־פי שבדרך כלל, עקרו חכמים את קנין המעות, וכל זמן שלא משך - יכולים לחזור בהם (למעלה פ"ג הלכה ד). 15) שמכירה וקנין במעות שלא נודע מנינם אינו שכיח, ובדבר שאינו שכיח לא גזרו חכמים שמא יאמר לו: נשרפו חטיך בעליה (סמ"ע סימן קצט סק"ב).

10 **ד. וְכֵן[16] רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר מִטַּלְטְלִין[17] לְשִׁמְעוֹן בַּחֲמִשִּׁים**
11 **זוּז, וְקָנָה שִׁמְעוֹן הַמִּטַּלְטְלִין וְנִתְחַיֵּב בַּדָּמִים, וְאַחַר**
12 **שֶׁנִּתְחַיֵּב שִׁמְעוֹן בַּחֲמִשִּׁים זוּז אֵלּוּ הָיָה לוֹ יַיִן אוֹ**
13 **בְּהֵמָה אוֹ עֶבֶד[18] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִשְּׁאָר הַמִּטַּלְטְלִין,**
14 **וְהָיָה רוֹצֶה לְמָכְרָן, וְאָמַר לוֹ רְאוּבֵן: מְכֹר אוֹתוֹ לִי**
15 **בַּחֲמִשִּׁים זוּז שֶׁיֵּשׁ לִי בְּיָדְךָ דְּמֵי הַמֶּכֶר, וְאָמַר לוֹ:**
16 **הֵן - קָנָה רְאוּבֵן הַמִּטַּלְטְלִין בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן, וְאַף**
17 **עַל פִּי שֶׁלֹּא מָשַׁךְ וְלֹא הִגְבִּיהַּ; שֶׁגַּם זֶה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ**
18 **מָצוּי הוּא[19], וְלֹא הִצְרִיכוּ בּוֹ מְשִׁיכָה. אֲבָל אִם הָיָה**
19 **חוֹב לוֹ עָלָיו שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַמֶּכֶר, וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לִי**
20 **מִטַּלְטְלִין בַּחוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ, וְרָצוּ שְׁנֵיהֶם - לֹא**
21 **קָנָה[20] עַד שֶׁיַּגְבִּיהַּ, אוֹ יִמְשֹׁךְ דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ**
22 **לְהַגְבִּיהַּ, אוֹ יִקְנֶה בְּאֶחָד מֵהַדְּרָכִים שֶׁהַמִּטַּלְטְלִין**
23 **נִקְנִין בָּהּ.**

16) אף ההלכה הבאה טעם אחד לה עם זה של ההלכה הקודמת. 17) משנה בקידושין כח. ולפי אחד הפירושים בגמרא שם. ואף־על־פי שלפי ההלכה אין המשנה מתפרשת

כן (ראה למעלה הלכה א) - כתב הרי"ף שסברא זו, מכיון שהובאה בתלמוד לפירוש המשנה - הלכה קבועה היא, שהרי כלל הוא בידינו בכל מקום: דבר שאינו מצוי לא גזרו בו חכמים (תוספות המיוחסים לר"י הזקן בקידושין כח:). ורב האי גאון כתב שאין הלכה כן (הגהות מיימוניות). 18) [=עבד כנעני. וצריך להבין, שהרי עבד כנעני דינו כקרקע ונקנה בכסף (למעלה פ"ב ה"א), וברור שלא גזרו בו חכמים כבמטלטלין, שמא יאמר לו: נשרפו חיטיך בעליה (ראה להלן פרק ו הלכה יג, ובהערה כב שם), ואם כן למה כתב רבינו "עבד", שהרי כל החידוש כאן הוא, שבמלוה הבאה מחמת מכר, שאין זה דבר מצוי, לא תיקנו חכמים משיכה כבמטלטלין?]. 19) המפרשים התלבטו כאן מאוד: הטעם שנותן הרמב"ם אינו מספיק אלא למה קונים כאן בדמים ללא משיכה, אבל עדיין יש להבין הרי אמרו (קידושין מז.): "המקדש במלוה אינה מקודשת כי מלוה להוצאה ניתנה", כלומר, כסף המלוה אינו נחשב כבעין, והוא־הדין שאין קונים בו (שם)? ומסקנת המפרשים שלדעת רבינו אין לסמוך על אותה סוגיא בקידושין אלא על סוגיא זו בבבא־מציעא שלפיה יש קנין במלוה לענין מכר, וכן פסק להלן פ"ז ה"ד (ראה בתוספות המיוחסים לר"י הזקן בקידושין שם, ובכסף־משנה). ויש מסבירים: שיש הבדל בין קידושין למכר, שבקידושין אין האשה מסכימה להתקדש כיון שאינה מקבלת עתה בשעת הקידושין, שום דבר ממשי. אבל לענין מכר לא איכפת לו למוכר אם אינו מקבל דבר בעין, ולפיכך נחשבת מחילת המלוה "כמי שנתן הדמים עתה" (לשון רבינו להלן פ"ז ה"ד). באופן שמלוה עדיף מכסף בעין - שהרי כסף בעין אינו קונה בלי משיכה, ואילו מלוה מחמת מכר, קונה בלי משיכה. 20) שאף־על־פי שמלוה הרי הוא ככסף בעין לענין מכירה, כנ"ל - הרי גם כסף אינו קונה עד שימשוך או יגביה (למעלה פ"ג ה"ד), וכמו כן גם מלוה, ורק במלוה הבאה מחמת מכר שאינה מצויה - לא גזרו, כנ"ל.

ה. הַקַּרְקָעוֹת[21] וְהָעֲבָדִים[22] וְהַבְּהֵמָה וּשְׁאָר כָּל הַמִּטַּלְטְלִין, כָּל אֶחָד מֵהֶן נִקְנֶה בַּחֲלִיפִין. וְהוּא הַנִּקְרָא קִנְיָן[23]. וְעִקַּר הַדֶּרֶךְ הָאֵת: שֶׁיִּתֵּן הַקּוֹנֶה לַמַּקְנֶה[24] כְּלִי כָּל שֶׁהוּא[25] וְיֹאמַר לוֹ[26]: קְנֵה כְּלִי זֶה חֵלֶף הֶחָצֵר אוֹ הַיַּיִן אוֹ הַבְּהֵמָה אוֹ הָעֶבֶד שֶׁמִּכַּרְתָּ לִי בְּכָךְ וְכָךְ. כֵּיוָן שֶׁהִגְבִּיהַּ[27] הַמּוֹכֵר אֶת הַכְּלִי וְקָנָהוּ קָנָה הַלּוֹקֵחַ אוֹתוֹ וְאֶת הַקַּרְקַע אוֹ אוֹתָן הַמִּטַּלְטְלִין, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא מָשַׁךְ וְלֹא נָתַן הַדָּמִים[28], וְאֶחָד מֵהֶן אֵין יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

21) מתוך השקלא־וטריא בגמרא (בבא־מציעא מז.) שתמהו לדעת האומר שקונים בכליו של מקנה, - "נמצא שמקנה לו קרקע אגב מטלטלין" - נראה ברור שקרקע נקנית בחליפין (כסף־משנה). 22) קידושין כב: 23) היינו קנין סתם, ראה להלן הלכה ט. 24) כרב, ולא כלוי (בבא־מציעא שם). וכחכמים דרבי יהודה (שם) הסוברים שמה שכתוב "שלף איש נעלו ונתן לרעהו", היינו, שבועז הקונה שלף ונתן לגואל שהיה המקנה. 25) ו"נעל" שנאמר במקרא אינו דוקא, והוא רק לציין שצריך כלי, אבל לא חשוב איזה כלי (ועיין סמ"ע, קצה, אות א). 26) כמו שכתוב (רות ד, ח): "ויאמר הגואל לבועז קנה לך" (הגר"א קצ"ה, ס"ק ב). 27) [כיון שהמדובר ב"כלי כל שהוא", כמו שכתב רבינו למעלה - כתב "שהגביה", שכל דבר שדרכו להגביה אינו נקנה אלא בהגבהה (למעלה פ"ג) וראה בשו"ע חו"מ סימן קצה, סעיף א]. 28) כן היא ב'הלכות גדולות' (הלכות הלואה, דפוס ווורשא קט ע"ד). והרשב"א (בקידושין כו.) הוכיח כן מהגמרא בבבא־מציעא טז: .

ו. אֵין קוֹנִין אֶלָּא בִּכְלִים[29], וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה[30]. וְאֵין קוֹנִין בְּדָבָר שֶׁאָסוּר בַּהֲנָאָה[31], וְלֹא בְּפֵרוֹת[32] וְלֹא בְּמַטְבֵּעַ[33]. וְאֵין קוֹנִין בִּכְלִיוֹ שֶׁל מוֹכֵר[34], אֶלָּא בִּכְלִיוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ.

29) כרב נחמן, בניגוד לרב ששת (ב"מ מז.). ולמד כן ממה שנאמר: "שלף איש נעלו" - דוקא נעל וכל הדומה לו, דהיינו כלי ולא פרי. 30) ברייתא שם (ועיין שם ב'תוספות' ד"ה קונים בכלי). 31) שם מז: 32) להלן הלכה ח, כתב רבינו: "בכלי, להוציא פירות וכיוצא בהן". ומדבריו למעלה הלכה א נראה שפרה וחמור הם בכלל פרי בענין זה, וראה בכסף־משנה. וכן נראה בגמרא (שם מו:): "ופירי נמי עבדי חליפין, כיצד החליף שור בפרה או חמור בשור". אלא שיש גורסים שם "החליף בשר שור בפרה", עיין שם ברש"י וב'תוספות'. 33) הלכה מפורשת (שם מז. ומז:). והטעם בגמרא (שם מה:) מפני שדעתו של אדם על הצורה שישנה במטבע, וצורה עשויה להבטל, שלפעמים נפסל המטבע על־ידי המלכות. וראה להלן הלכה ח. 34) כרב שם מז. ומז: וכנ"ל בהלכה ה. שבועז שלף נעלו ונתן לגואל.

ז. הִקְנָה אֶחָד כְּלִי לַמּוֹכֵר כְּדֵי שֶׁיִּקְנֶה הַלּוֹקֵחַ אוֹתוֹ הַמִּמְכָּר - זָכָה הַלּוֹקֵחַ[35]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהִקְנָה לוֹ הַכְּלִי עַל מְנָת לְהַחֲזִירוֹ - נִקְנָה הַמֶּקַח, וְזָכָה בּוֹ הַלּוֹקֵחַ; שֶׁהַמַּתָּנָה עַל מְנָת לְהַחֲזִיר שְׁמָהּ מַתָּנָה[36]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תָּפַס הַמּוֹכֵר[37] כָּל הַכְּלִי שֶׁהִקְנָהוּ חֵלֶף מִמְכָּרוֹ, אֶלָּא אָחַז מִקְצָתוֹ, וְאָחַז הַמַּקְנֶה לוֹ מִקְצָתוֹ - קָנָה הַלּוֹקֵחַ. וְהוּא שֶׁאָחַז מִמֶּנּוּ כְּדֵי שְׁעוּר כְּלִי[38], אוֹ יֹאחֲזֵנוּ אֲחִיזָה שֶׁהוּא יָכוֹל לְנַתֵּק אֶת כָּל הַכְּלִי[39] מִיַּד הַמַּקְנֶה לוֹ. לְפִיכָךְ, אִם הִקְנָה לוֹ בְּמִקְצָת הַבְּגָד[40] - צָרִיךְ שֶׁיֵּאָחֵז מִן הַבֶּגֶד שָׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת[41], שֶׁאִם יִפְסֹק מִמָּקוֹם שֶׁאָחַז - הֲרֵי הוּא כְּלִי בְּפֵנֵי עַצְמוֹ; שֶׁשָּׁלֹשׁ אֲצָבָעוֹת מִבֶּגֶד קְרוּי כְּלִי, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ בְּעִנְיַן טֻמְאַת בְּגָדִים[42]. וְכֵן אִם אָחַז פָּחוֹת מִשָּׁלֹשׁ, וְהָיָה יָכוֹל לְנַתֵּק כָּל הַכְּלִי[43] - קָנָה.

35) מקור הלכה זו בקידושין ז. "הילך מנה והתקדשי לפלוני, מקודשת מדין עבד כנעני" וכן פסק רבינו בפ"ה מהלכות אישות הלכה כב. הרי שאע"פ שהקונה בעצמו לא נתן מאומה למקנה - קנה, כיון שאחר נתן עבורו (אבן האזל). וכן נראה בגמרא (ב"ב קנב:) שאמרו: "וקנינא מיניה", כלומר וקנינו ממנו, הרי שהעדים נתנו את הסודר למקנה, וכן כתב רב עמרם גאון (הובא בהגהות מיימוניות

כאן אות ב). 36) מסקנת הגמרא בקידושין ו: שהאומר הילך מנה על־מנת שתחזירהו לי, שקנה במכר. וכן כתבו הגאונים (מגיד־משנה) [וראה בנדרים מח:]. 37) בבא־מציעא ז. 38) יבואר להלן כמה שיעורו. 39) מעין סברא זו נזכרה בתלמוד (שם ט.) בשם רבי אבהו, לענין מציאה: אם אחד רכוב על החמור ואחד תופס המסירה (=החבל), הרכוב על החמור קנה החמור, ותופס המסירה קנה את כל המסירה, אף־על־פי שאינו אוחז את כולה, מאחר שיכול לנתקה ולהביאה אצלו. ואף־על־פי שנדחתה סברא זו (שם), סובר רבינו שלא יתכן שכל עיקר סברת רב אבהו בדויה, אלא עיקר הסברא נכונה ונאמרה לענין מכירה, שדעת אחרת מקנה לו, ורבי אבהו רצה לדמות מציאה למכירה, ודמיון זה הוא שנדחה, אבל עיקר הסברא שנאמרה לענין מכירה לא נדחתה, ועיין ש"ך סימן קצה, ס"ק ו. 40) נקט בגד לדוגמא, שכרגיל לוקחים סודר, אבל הוא־הדין שאר כלים (סמ"ע, שם, ס"ק יב). 41) היינו, שלש על שלש (סמ"ע, שם). 42) בפרק כב מהלכות כלים הלכה א. 43) לדעת הסמ"ע (שם ס"ק יג) הכוונה שיכול לנתק שיעור כלי, דהיינו שלש אצבעות על שלש אצבעות.

1 **ח. זֶה שֶׁכּוֹתְבִין בַּשְּׁטָרוֹת[44] 'וּקְנִינָא מִפְּלוֹנִי בִּכְלִי**
2 **הַכָּשֵׁר לִקְנוֹת בּוֹ': 'בִּכְלִי' - לְהוֹצִיא פֵּרוֹת וְכַיּוֹצֵא**
3 **בָּהֶן; 'הַכָּשֵׁר' - לְהוֹצִיא אִסּוּרֵי הֲנָאָה; 'לִקְנוֹת בּוֹ'**
4 **- לְהוֹצִיא כְּלִיוֹ שֶׁל מוֹכֵר[45].**

44) בבא־מציעא מז. 45) [בבבא־מציעא שם: "אמר רב ששת בריה דרב אידי - במנא (=בכלי) לאפוקי (=להוציא) מדרב ששת דאמר קונין בפירות, דכשר, למעוטי איסורי הנאה (שם לדעת רב זביד) למיקניא, לאפוקי מדלוי דאמר בכליו של קונה, ביה (=בו), למעוטי מטבע". ורבינו השמיט "למעוטי מטבע", והעיר על זה הראב"ד. ונראה שרבינו גרס שם כגירסת רבינו חננאל: "רב פפא אמר במנא לאפוקי מטבע וכו'" ו"ביה" לא דרשו כלל. ורב פפא לשיטתו (שם מה:) שמטבע לא נעשה חליפין מפני שצורה עלולה להבטל, ולעולם הוא כלי. אבל לדעת רב ששת בריה דרב אידי שלמד מהמילה "במנא" להוציא פירות, ולא למדו להוציא מטבע, היינו מפני שמטבע הוא בכלל פירות ואינו כלי כלל. וזהו שהביא רבינו "בכלי להוציא פירות וכיוצא בהן" דהיינו מטבע, וכנ"ל].

5 **ט. זֶה הַקִּנְיָן[46] אֵין צָרִיךְ לִהְיוֹת בִּפְנֵי עֵדִים, אֶלָּא אִם**
6 **הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין חֲבֵרוֹ[47] - קָנָה. שֶׁלֹּא הִצְרִיכָה תּוֹרָה**
7 **עֵדִים בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת אֶלָּא לְכוֹפֵר[48]; אֲבָל הַמּוֹכֵר אוֹ**
8 **הַנּוֹתֵן אוֹ הַשּׁוֹכֵר אוֹ הַמַּשְׁאִיל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין**
9 **צָרִיךְ עֵדִים, וְכֵיוָן שֶׁקָּנָה הַקּוֹנֶה בְּדֶרֶךְ אֶחָד מִן**
10 **הַדְּרָכִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן: בֵּין בְּהַגְבָּהָה, בֵּין בִּמְשִׁיכָה,**
11 **בֵּין בִּמְסִירָה, בֵּין בִּקְנָיָן[49], בֵּין בִּכְסֶף, בֵּין בְּשָׁטָר[50] אוֹ**
12 **בַּחֲזָקָה - קָנָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים.**

46) קידושין סה: 47) כלומר, ושניהם מודים, כמו שכתב להלן: "שלא הצריכה כו' עדים כו' אלא בכופר". 48) בגמרא (שם): "לא איברו סהדי אלא לשקרי", כלומר: לא נבראו העדים אלא בגלל השקרנים. אין העדים מהווים חלק אורגאני מפעולת הקנין, תפקידם אינו אלא אינפורמטיבי בלבד, לברר את העובדות. 49) קנין סתם הוא חליפין, למעלה הלכה ה. והראב"ד כתב: "אין הכל מודים בקניין". שהרי אמרו (בבא־בתרא מ.): "קנין בפני שנים ואין צריך לומר כתובו" (מאירי ומגיד־משנה). ולדבריו אין סתירה מכאן למה שאמרו בקידושין סה: "לא איברו סהדי אלא לשקרי" - יש חילוק בין יתר הקנינים שהם בגוף הדבר הנקנה, וכסף הוא שויו של החפץ, אבל קנין חליפין שאינו בגוף החפץ הנקנה ואינו שויו של החפץ אינו נגמר אלא בעדים. ועיין ב"ח בתחילת סימן קצה, ולהלן הלכה י. 50) שהרי הלכה כרבי אלעזר, שעדי מסירה כרתי ואין צריך עדי חתימה (ראה בפ"א מהלכות גירושין הלכה טו, וב'שיטה לא נודע למי' לקידושין שם, ובר"ן שם).

13 **י. הַמּוֹכֵר אוֹ הַנּוֹתֵן[51] שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ - יֵשׁ לְכָל אֶחָד**
14 **מֵהֶן לַחֲזֹר בּוֹ כָּל זְמַן שֶׁעוֹסְקִין בְּאוֹתוֹ עִנְיָן[52], וְאַף**
15 **עַל פִּי שֶׁהַקִּנְיָן בִּפְנֵי עֵדִים; וְאִם הִפְסִיק הָעִנְיָן - אֵין**
16 **אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחֲזֹר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּינֵיהֶן**
17 **עֵדִים. וּכְשֵׁם שֶׁחוֹזֵר הַמּוֹכֵר וְהַנּוֹתֵן, כָּךְ חוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ**
18 **וְהַמְקַבֵּל כָּל זְמַן שֶׁעֲסוּקִין בְּאוֹתוֹ עִנְיָן; מַה שֶּׁאֵין כֵּן**
19 **בְּשָׂאָר דַּרְכֵי הַקִּנְיָה[53].**

51) בבא־בתרא קיד. 52) (שם), כרב יוסף ולא כרבה. 53) שהרי הזכירו שם רק "קנין". וטעם ההפרש בין קנין סודר ושאר דיני הקנאה, כמו שכתבנו למעלה, ששאר הקנינים כגון חזקה ומשיכה הם בגוף החפץ, ובכסף, מפני שהמוכר מסתלק מיד עם קבלת המעות.

20 **יא. יֵשׁ דְּבָרִים הַרְבֵּה[54] שֶׁאֵינָן צְרִיכִין קִנְיָן, וְאֵין**
21 **לַקִּנְיָן בָּהֶם טַעַם. כְּגוֹן הַמְשַׁחְרֵר אֶת עַבְדּוֹ וְהַמְגָרֵשׁ**
22 **אִשְׁתּוֹ, אוֹ עוֹשֶׂה שָׁלִיחַ[55], אוֹ הַמּוֹסֵר מוֹדָעָה אוֹ**
23 **הַמְבַטֵּל מוֹדָעָה, אוֹ הַמּוֹחֵל לַחֲבֵרוֹ[56] חוֹב אוֹ**
24 **פִּקָּדוֹן[57] שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּיָדוֹ. וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ.**

54) אלו דברים פשוטים, שלא מצינו בהם קנין בשום מקום, שבאמירה גמר הדברים (מגיד־משנה). 55) ראה להלן פרק א מהלכות שלוחין ושותפין הלכה א. 56) ראה בפרק יז מהלכות אישות הלכה יט. וב'תוספות' לסנהדרין ו. ד"ה צריכה. 57) להלן בפרק ג מהלכות זכיה ומתנה הלכה ב, כתב רבינו: "מחל לחבירו חוב שיש לו עליו, או נתן לו הפקדון שהיה מופקד אצלו, הרי זו מתנה הנקנית בדברים בלבד". הרי שדעת רבינו כהרא"ש שבדבר שהוא בעין, לא שייך לשון מחילה אלא לשון מתנה, וראה בחושן־משפט סימן רמא סעיף ב, ובהג"ה שם (וראה בלחם־משנה ומשנה־למלך שם).

25 **יב. נֶהֱגוּ רֹב הַמְקוֹמוֹת[58] לְהַקְנוֹת לְמִקָּצָת אֵלּוּ**
26 **הַדְּבָרִים אוֹ כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ, וְאוֹמְרִים: וְקָנִינוּ מִפְּלוֹנִי**
27 **שֶׁעָשָׂה פְּלוֹנִי שָׁלִיחַ, אוֹ שֶׁמָּחַל לְפְלוֹנִי חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ**
28 **אֶצְלוֹ, אוֹ שֶׁבִּטֵּל הַמּוֹדָעָה שֶׁמָּסַר עַל גֵּט זֶה, וְכַיּוֹצֵא**
29 **בְּאֵלּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ.**

58) וכן דעת הגאונים (מגיד־משנה).

יג. קִנְיָן זֶה שֶׁנָּהֲגוּ לְהַקְנוֹת בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים אֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם, אֶלָּא לְהוֹדִיעַ שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר דְּבָרִים אֵלּוּ כְּמִשְׂחֵק וּמְהַתֵּל[59], אֶלָּא שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ וְאַחַר כָּךְ אָמַר. לְפִיכָךְ, אִם אָמַר: בְּלֵב שָׁלֵם אֲנִי אָמַרְתִּי וְגָמַרְתִּי לַעֲשׂוֹת דָּבָר זֶה - אֵין צָרִיךְ דָּבָר אַחֵר כְּלָל.

59) ראה מה שכתב רבינו בהלכות אישות שם.

יד. הַדְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶן מַמָּשׁ[60] אֵין הַקִּנְיָן מוֹעִיל בָּהֶן[61]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁכָּתַב בִּשְׁטָר: וְקָנִינוּ מִפְּלוֹנִי שֶׁיֵּלֵךְ בְּסְחוֹרָה עִם פְּלוֹנִי[62], אוֹ שֶׁיַּחְלְקוּ הַשָּׂדֶה שֶׁבֵּינֵיהֶם, אוֹ שֶׁיִּשְׁתַּתְּפוּ שְׁנֵיהֶם בְּאֻמָּנוּת[63], וְכֵיוֹצֵא בְּדְבָרִים אֵלּוּ כֻּלָּן[64] - הֲרֵי זֶה קִנְיָן דְּבָרִים, וְאֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם; שֶׁהֲרֵי לֹא הִקְנָה לַחֲבֵרוֹ דָּבָר מְסֻיָּם וְיָדוּעַ[65], לֹא עִקָּר וְלֹא פֵּרוֹת עִקָּר[66] הַיָּדוּעַ.

60) כלומר, שאין בהם התחייבות של ממון. 61) בבא־בתרא ג. על המשנה: "השותפין שרצו לעשות מחיצה", כלומר להתחלק ביניהם, שמדובר שעשו ביניהם קנין על זה, ולכן מחוייבים לקיים את דבריהם, ועל זה שאלו: "וכי קנו מידם - קנין דברים בעולם הוא?!". 62) כלומר, אין כאן התחייבות של ממון אלא התחייבות הליכה בלבד. 63) [ההתחייבות היתה שיעשו ביניהם שותפות, וזהו דבר שאין בו ממש. אבל השיתוף עצמו, כלומר התניית התנאי שיעבדו שניהם ולכל אחד יהיה חלק שוה בשכר העבודה - זהו דבר שיש בו ממש, ואף־על־פי־כן אין זה קנין טוב מפני שזהו דבר שלא בא לעולם, כמו שכתב רבינו להלן פ"ד מהלכות שלוחין ושותפין הלכה ב. ולדעת הראב"ד שם בשם רבותיו, אין זה דבר שלא בא לעולם אלא כל אחד ואחד קונה בגוף ידי חברו למה שהן עושות ופועלות. וזהו מה שכתב כאן הראב"ד: "אבל השיתוף עצמו נקנה בקנין"]. 64) כגון: ידור פלוני בביתי, יאכל פלוני פירות דקל שלי (להלן פ"י מהלכות זכיה ומתנה הלכה טו). שמכיון שאינו מקנה לו אלא את האכילה או את הדיור - אין זה כלום, שהם דברים שאין בהם ממש. 65) ראה להלן פרק כא הלכה ג. 66) שאילו אמר לו פירות דקל זה מכורים לך - קנה, שהרי הפירות דבר שיש בו ממש הוא, אלא שאם עוד לא צמחו, הרי זה דבר שלא בא לעולם ולא קנה, אלא באופן שמכר את העץ לפירותיו (להלן פ"י מהלכות זכיה ומתנה שם).

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נתבאר בו דיני קניית המטבע ודיני קניית השטרות וההלוואות שבעל־פה וכל הנמשך אחר זה.

א. הַפֵּרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין קוֹנִין בָּהֶן[2] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[3], הֲרֵי[4] נִקְנִין[5] בְּקִנְיָן כְּשֶׁאָר הַמַּטַּלְטְלִין. אֲבָל הַמַּטְבֵּעַ - כְּשֵׁם שֶׁאֵין קוֹנִין בּוֹ[6], כָּךְ אֵינוֹ נִקְנֶה בְּקִנְיָן[7]. נִמְצָא הַמַּטְבֵּעַ אֵינוֹ נִקְנֶה בְּקִנְיָן, וְאֵינוֹ נַעֲשֶׂה הוּא עַצְמוֹ קִנְיָן לְקִנּוֹת כְּשְׁאָר דְּבָרִים.

2) אם מחליפים פירות בדבר אחר, ומשך אחד את הפירות, לא נקנה הדבר המקביל לשני. 3) לעיל, פ"ה הלכה ו. 4) בבא־מציעא מה: 5) אם החליפו פירות בכלי מסויים, ומשך בעל הפירות את הכלי - נקנים הפירות לבעל הכלי. 6) לעיל פ"ה, הלכה ו. 7) מסקנת הגמרא (שם מו.). והטעם: כל ערכו של המטבע היא הצורה, והיא עלולה להבטל ולהפסל, והרי המטבע כמו שטר שאינו נקנה בחליפין (סמ"ע סימן רג ס"ק ד, וכן כתב הרמב"ן בבבא־מציעא מה:).

ב. לְשׁוֹנוֹת[8] שֶׁל זָהָב וְשֶׁל כֶּסֶף - הֲרֵי הֵן כַּעֲשָׁשִׁיּוֹת[9] שֶׁל בַּרְזֶל אוֹ שֶׁל נְחשֶׁת; וְהַכֹּל כְּשְׁאָר הַמַּטַּלְטְלִין[10] הֵן, וְנִקְנִין[11] בְּקִנְיָן[12], וְקוֹנִין זֶה אֶת זֶה בְּהַחְלָפָה[13], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[14]. אֲבָל הַמַּטְבֵּעוֹת שֶׁל כֶּסֶף אוֹ דִּינָרִין[15] שֶׁל זָהָב[16] אוֹ הַמָּעוֹת שֶׁל נְחשֶׁת - הֲרֵי הֵן כֶּלֶן דָּמִים כְּנֶגֶד שְׁאָר הַמַּטַּלְטְלִין[17]; וְהַנּוֹתֵן אֶת אֶחָד מֵהֶן דְּמֵי הַמַּטַּלְטְלִין[18] - לֹא קָנָה, עַד שֶׁיִּמְשֹׁךְ אוֹ יַגְבִּיהַ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[19]; וְאֵין אֶחָד מֵהֶן נִקְנֶה בְּקִנְיָן[20], וְלֹא נַעֲשֶׂה קִנְיָן.

8) חתיכות ללא צורת מטבע. וכן הוא בדברי רבינו בפ"ד מהלכות מעשר שני הלכה ט: ". . . בלשון של כסף - והוא הנקרא אסימון". ובפירוש המשנה בתחילת פ"ד דבבא־מציעא כתב רבינו: "חתיכות כסף שאינן מצויירות והם הנקראים אסימון". 9) רוצה לומר, שאין דינם כמטבעות שאינם נקנים בחליפין, אבל אין הכוונה שהם כעששיות שהם כלים ועושים בהם קנין חליפין, שהרי כתב בסמוך: "וניקנין בקנין וקונין זה את זה בהחלפה" - הרי שאינם עושים חליפין, ראה להלן. ועיין מגיד־משנה ולחם־משנה. 10) כלומר, ודינם כפירות ולא בכלי כמו שכתבנו למעלה. 11) אבל לא קונים, כדין פירות בהלכה א. 12) סתם "קנין" זה חליפין, ומקור הלכה זו בגמרא (ב"מ מו.) "בפרוטטות (=מעות של נחושת שהם עדיין בלא צורה, כעין אסימון של כסף - רש"י) - דליכא עלייהו טבעא (=שאין עליהם צורה) - פירא הוו (דינם כפירות) ומשום הכי נקנו בחליפין" (הגר"א סימן רג, ס"ק טו). 13) כלומר, שוה בשוה, שחפץ אחד שוה כמו השני, ומין חליפין זה נוהג אף בפירות (למעלה פ"ה הלכה א. ועיין מה שכתבנו שם). ומקור הלכה זו במשנה (שם מד.). 14) פרק ה שם. 15) היחידה של מטבעות־זהב היתה: דינר, ושויו - עשרים וחמשה דינרים של כסף (ראה להלן הלכה ד). 16) הרמב"ם רואה את ה"זהב" כ"מטבע" ביחס לשאר מטלטלין, וכ"פירות" ביחס ל"כסף" (בהלכה הבאה), הרי"ף (פרק הזהב) האריך מאוד להוכיח את הדו־אנפיות זו של ה"זהב" ביחס ל"כסף" ול"מטלטלין", אך רב האי גאון, ומביאו הרי"ף שם, סובר ש"זהב" תמיד נחשב כ"פירות", אף ביחס לשאר מטלטלין. 17) הדגש על "מטלטלין", אבל זהב ונחושת הם כפירות ביחס לכסף, כמו שיבואר להלן. 18) כלומר, בתורת קנין כסף. 19) למעלה פרק ג הלכה א. 20) חליפין. כנ"ל בהלכה א. שהמטבע אינו נקנה בחליפין ואינו נעשה חליפין.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[21] בִּזְמַן שֶׁקּוֹנֶה שְׁאָר מַטַּלְטְלִין[22] בְּאֶחָד מִמִּינֵי מַטְבְּעוֹת אֵלּוּ, אוֹ עֲבָדִים

וְקַרְקָעוֹת[23]; אֲבָל הַדִּינָרִין שֶׁל זָהָב לְגַבֵּי מַטְבְּעוֹת שֶׁל כֶּסֶף[24] - חֲרֵי הֵן כִּפְרוֹת[25]. וְכֵן הַמָּעוֹת שֶׁל נְחשֶׁת[26] - כְּמוֹ פֵּרוֹת לְגַבֵּי מַטְבְּעוֹת שֶׁל כֶּסֶף[27].

21) כלומר, שאף זהב ונחושת נחשבים כדמים. 22) שאז היחס הוא כמו בין כסף ומטלטלין, שאין קונים אלא עם משיכת המטלטלין. 23) ואז הם קונים לגמרי, שהרי עבדים וקרקעות נקנים בדמים (מ"מ). [וראה למעלה פרק ה הלכה ד והערה יז]. 24) שאף־על־פי שהזהב יותר חשוב מהכסף, - האחרון יותר חריף וקל יותר להוצאה, ו"כל דבר שהוא חשוב וחריף קרוי מטבע" (נמוקי־יוסף פרק הזהב). 25) משנה (בבא־מציעא מד.), שנוסחתה הבבלית, בניגוד לירושלמית, היא לפי העריכה האחרונה של רבי. 26) שם. 27) ועל היחס בין זהב ונחושת לא דיבר רבינו, כי אין זה מפורש בתלמוד, אבל נחלקו בזה רבותינו הראשונים: לדעת הרשב"א, ומצטטו המ"מ, זהב נחשב כפירות לגבי נחושת, מפני שזה האחרון הוא יותר בשימוש, אך הנמוקי־יוסף (שם) מביא בשם הירושלמי, שנחושת נחשב כפירות לגבי זהב; את הדעה האחרונה מסביר יפה הסמ"ע (סימן רג ס"ק יב) ומיצוי דבריו: המרחק בחשיבות בין זהב ונחושת הוא הרבה יותר גדול מזה שבין זהב וכסף, וחשיבות זו עושה את הזהב מטבע לגבי נחושת, למרות שזה האחרון הוא יותר חריף. לעומת זה, אין מרחק כזה קיים בין זהב וכסף, וזה האחרון אינו הרבה פחות חשוב מן הראשון, ולכן מכריעה כאן החריפות של הכסף, שיחשב מטבע כלפי הזהב. בש"ע (שם) מביא את שתי הדעות ללא הכרעה.

ד. כֵּיצַד?[28] נָתַן לוֹ[29] דִּינָר שֶׁל זָהָב בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף - נִקְנָה הַכֶּסֶף[30], אַף עַל פִּי שֶׁעַדַיִן לֹא בָּא הַכֶּסֶף לְיָדוֹ, וְחַיָּב[31] לִתֵּן לוֹ עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף כְּמוֹ שֶׁפָּסַק[32] עִמּוֹ: אִם חֲדָשִׁים - חֲדָשִׁים[33], אִם יְשָׁנִים - יְשָׁנִים[34]. אֲבָל אִם נָתַן לוֹ עֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה כֶּסֶף בְּדִינַר זָהָב - לֹא קָנָה, עַד שֶׁיַּקַּח הַדִּינָר שֶׁל זָהָב[35], וְכָל אֶחָד יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[36].

28) ברייתא (בבא־מציעא מה:). 29) בתורת קנין כסף, אבל בתורת חליפין אינו מועיל כי פירות אינם נעשים חליפין (לחם־משנה). 30) כלומר, במשיכת הזהב נתחייב בעל הכסף לשלם תמורתו בכסף לבעל הזהב, אבל אין הכוונה שכסף מסויים נקנה תמורתו, שהרי אין כסף נקנה בחליפין. 31) בעל הכסף ליתן לבעל הזהב. 32) כמו שקבעו את המחיר; קביעת המחיר - תנאי קודם לכל קנין שהוא, וראה לעיל פ"ד הלכה יא. 33) אם התנו שיתן לו מטבעות חדשים, חייב ליתן לו חדשים, ואמנם "סתם ישנם עדיפים מחדשים" (סמ"ע שם אות יא), אבל לפעמים רוצה הלוקח לשמור את המטבעות לזמן ארוך, ואז יותר טוב לו חדשים. 34) שהרי, כאמור, סתם ישנים עדיפים מחדשים. 35) כדין כל המטלטלין שאינם נקנים בכסף אלא בהגבהה או במשיכה (לעיל פ"ג ה"א). 36) כדין הנותן כסף בעד מטלטלין (שם הלכה ד). אבל חייב ב"מי שפרע" (להלן פרק ז הלכה א).

ה. נָתַן לוֹ[37] שִׁלְשִׁים אִסָּר[38] שֶׁל נְחשֶׁת בְּדִינָר שֶׁל כֶּסֶף - נִקְנָה הַדִּינָר[39] שֶׁל כֶּסֶף, וְחַיָּב לִתֵּן לוֹ כְּמוֹ שֶׁפָּסַק עִמּוֹ: אִם דִּינָר חָדָשׁ - חָדָשׁ, אִם יָשָׁן - יָשָׁן. אֲבָל אִם נָתַן לוֹ דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף בִּשְׁלשִׁים אִסָּר - לֹא קָנָה, עַד שֶׁיַּקַּח הָאִסָּרוֹת שֶׁל נְחשֶׁת, וְכָל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ.

37) תוספתא בבא־מציעא פרק ג, והובאה ברי"ף וברא"ש. 38) המחיר הרגיל היה עשרים וארבעה איסרים עבור הדינר (קידושין יב.), וכאן המדובר כשהוזלו האיסרים (פילפולא חריפתא להרא"ש פ"ד אות א). 39) במשיכת הנחושת, שהוא פרי ביחס ל"כסף", ואף כאן, בקנין דמים ולא בקנין חליפין, כנ"ל בהלכה ד.

ו. וְכֵן[40] מָעוֹת הָרָעוֹת[41] שֶׁפְּסָלָתַן[42] מַלְכוּת[43] אוֹ הַמְּדִינָה[44], אוֹ דִּינָרִין שֶׁאֵינָן יוֹצְאִין[45] בְּאוֹתָהּ מְדִינָה וְאֵין נוֹשְׂאִין וְנוֹתְנִין בָּהֶן עַד שֶׁמְּשַׁנִּין אוֹתָן לְמַטְבֵּעַ אַחֵר - חֲרֵי הֵן כִּפְרוֹת[46] לְכָל דָּבָר, וְנִקְנִין בְּקִנְיָן[47], וְקוֹנִין אֶת הַמָּעוֹת[48], וְאֵין הַמָּעוֹת קוֹנוֹת אוֹתָן[49], כְּשְׁאָר כָּל הַפֵּרוֹת[50].

40) כלומר, עוד מקרה שמטבע יש לו דין של פירות. 41) משנה (בבא־מציעא מד.) "מעות הרעות קונות את היפות". 42) בטלתן; כך מפרש הרמב"ם את ביטוי המשנה: "מעות רעות", שהם מעות שנפסלו, ועיין במגיד־משנה מה שכתב בשם הרשב"א. 43) שם (מו:). מלכות כוללת הרבה מדינות; ונחשבות כ"פירות" אף אם האזרחים ממשיכים בחשאי להשתמש עדיין במטבע זו. למרות הביטול הרשמי (בגמרא שם). 44) אזור אחד בתוך המלכות, ועדיין המטבע יוצא באזורים אחרים של אותה מלכות. 45) הרי"ף (פרק הזהב), והיינו שלמעשה חדלו להשתמש בהם, אם כי לא ביטלו אותם עדיין רשמית. 46) אבל לא ככלי, ועיין פ"ה הלכה ו, והלכה ח. 47) כלומר, בקנין סודר. אבל לא קונים כמו פירות. 48) בתורת קנין כסף. כלומר, מחייבין את הצד השני לשלם מעות, אבל לא שקונים מעות מסויימות, שאין מעות נקנין בחליפין. הש"ע כותב בזהירות: "ומתחייבין לתת מעות שפסקו" (סימן רג, סעיף ח). 49) אם נתן מעות טובות ולא משך את הרעות. 50) כלומר, כדרך שאין המעות קונות שאר כל הפירות.

ז. הַמַּטְבֵּעַ אֵין לוֹ דֶּרֶךְ[51] שֶׁיִּזָּכֶה בּוֹ[52] מִי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ[53] אֶלָּא עַל גַּבֵּי קַרְקַע[54]. כְּגוֹן שֶׁקָּנָה הַקַּרְקַע וְעַל גַּבּוֹ הַמָּעוֹת, אוֹ שֶׁשִּׁכֵּר אֶת מְקוֹם הַמָּעוֹת[55]. כֵּיצַד? שֶׁזָּכָה בַּקַּרְקַע בְּכֶסֶף אוֹ בְּשָׂטָר אוֹ בַּחֲזָקָה אוֹ בְּקִנְיָן זָכָה בַּמָּעוֹת. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ אוֹתָן הַמָּעוֹת קַיָּמִין, כְּגוֹן שֶׁיִּהְיוּ מֻפְקָדִין[56] בְּמָקוֹם אֶחָד[57]. אֲבָל רְאוּבֵן שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב[58] עַל שִׁמְעוֹן, וְהִקְנָה לְלֵוִי קַרְקַע וְעַל גַּבָּהּ חוֹב שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֵצֶל שִׁמְעוֹן - נִרְאֶה לִי[59] שֶׁלֹּא קָנָה הַחוֹב.

51) בכמה מקומות בגמרא (כגון בבא־מציעא מו. ובבא־בתרא קמט:) יש משא ומתן ארוך כיצד להקנות כסף,

והמסקנא - אחרי שדחו שורה של קנינים שאין להם מקום בכסף כגון חליפין - שאין רק האפשרות הזאת שמביאה רבינו. 52) היינו, בכסף מסויים, שיזכה בו ויהיה ברשותו, אבל להטיל עליו חוב שישלם לו תמורת החפץ, אפשר על־ידי משיכה בחפץ (כסף־משנה). 53) שאם הוא ברשותו - חצרו קונה לו. 54) כלומר, ב׳קנין אגב׳, ראה למעלה פרק ג הלכה ח. 55) המקום, שבו מונחים המעות. 56) ואין לנפקד הרשות להחליפם. 57) וכל־שכן אם נמצאים בידי הנותן. 58) היינו, מלוה על פה, ודין מלוה בשטר מתברר להלן לפנינו. 59) כי בגמרא יש פנים לכאן ולכאן. במקום אחד (בבא־קמא קד:) הביאו עובדא של הקנאת מעות ב׳קנין אגב׳, ויש גורסים שם: ״רב פפא הוה מסיק תריסר אלפי זוזי בי חוזאי״. כלומר, שהנותן היה לו עליהם מלוה בסכום זה, ויוצא שגם מלוה אפשר להקנות ב׳קנין אגב׳. אבל במקום אחר (ב״ב עז:): ״רב פפא הוו ליה תריסר אלפי זוזי בי חוזאי״, ואפשר שהיה לו פקדון אצלם (ויש ספרים שגורסים כן גם בב״ק שם, עיין ׳תוספות׳ בבא־בתרא שם ד״ה רב פפא).

1 **ח. הָיוּ[60] עוֹמְדִים שְׁלָשְׁתָּן[61], וְאָמַר לוֹ: מָנֶה שֶׁיֵּשׁ לִי**
2 **בְּיָדְךָ, בֵּין פִּקָּדוֹן בֵּין מִלְוָה[62], תְּנֵהוּ לָזֶה - קָנָה לַיּוֹ[63],**
3 **וְאֵין אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן[64] יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ. וְדָבָר זֶה[65]**
4 **אָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁהֵיא הֲלָכָה שֶׁאֵין לָהּ טַעַם[66]. לְפִיכָךְ**
5 **אֵין לְמַדִּין מִמֶּנָּה לְדִין אַחֵר[67].**

60) גיטין יג: ויד. 61) ראובן (המלוה או המפקיד) המקנה, שמעון (הלוה או הנפקד) הנותן, ולוי המקבל. 62) אף־על־פי שאין הכסף בעין, שהרי מלוה להוצאה ניתנה, ובכל זאת קונה במעמד שלשתן - שם, במסקנת הגמרא. 63) ראה בפרק ה מהלכות אישות הלכה יז, שגם לענין קידושין מועיל קנין זה. 64) אף לוי המקבל אינו יכול לחזור בו, שאם מקבל זה הוא בעל חוב של הנותן, אין המקבל־המלוה יכול לחזור בו ולתבוע שוב את הלוה (מגיד־משנה), וכמו כן אין ראובן (המלוה־המקנה) יכול לתבוע חובו משמעון (הלוה־הנותן), כמבואר בהלכה ט (כסף־משנה). 65) שם (יד.), אחרי שקלא־וטריא ארוכה ואחרי שנדחו הטעמים, בהם רצו לבסס הלכה זו. 66) כלומר, אין לה בסיס משפטי, והיא כאילו ״קבלה למשה מסיני, שאין לתת בה טעם״ (רש״י). אבל יש טעם וסיבה למה עשו חכמים תקנה זו, והיא להקל על המשא־ומתן: ״משום תקנת השוק, שמי שקונה סחורה, ואין בידו מעות, מעמידו אצל בעל חובו ואינו צריך להמתין עד שיקנה לו הקנייין״ (׳תוספות׳ שם ד״ה כהילכתא). 67) באופן שהנותן אינו חייב כלום למקנה, וכמו שביאר להלן הלכה ט.

6 **ט. הָיָה[68] רְאוּבֵן חַיָּב לְשִׁמְעוֹן מֵאָה זוּז, וְאָמַר לְלֵוִי:**
7 **תֵּן לְשִׁמְעוֹן מֵאָה זוּז אֵלּוּ שֶׁאֲנִי חַיָּב לוֹ עַד שֶׁאֶתֵּן**
8 **לְךָ[69] אוֹ עַד שֶׁאֶעֱשֶׂה עִמְּךָ חֶשְׁבּוֹן, וְאָמַר לוֹ: הֵן!**
9 **וְקִבֵּל שִׁמְעוֹן - כָּל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ,**
10 **וַאֲפִלּוּ פָּרַע לֵוִי לְשִׁמְעוֹן מִקְצָת חוֹבוֹ. לְפִיכָךְ, אִם**
11 **לֹא פָּרַע לֵוִי לְשִׁמְעוֹן - חוֹזֵר שִׁמְעוֹן[70] וְתוֹבֵעַ אֶת**
12 **רְאוּבֵן בְּשָׁאָר חוֹבוֹ[71].**

68) מקור הלכה זו בבבא־מציעא (קיא.) במשנה, וכדעת רבה (שם קיב.) שאם המחהו (=שלח את הפועל שלו) אצל חנוני (=שאמר בעל הבית לחנוני: תן לפועל בדינר, פירות שאני חייב לו, ואני אשלם לך) - יכול לחזור בו, שמכיון שאין הנותן חייב למקנה, אין כאן קנין מעמד שלשתן (רי״ף שם). 69) שהרי אין לוי חייב לראובן כלום, בניגוד למעלה בהלכה ח, שהנותן חייב למקנה. 70) ומכאן שאם הנותן חייב מעות למקנה (שקנה המקבל, כנ״ל מהלכה ח), שאין המלוה־המקנה, חוזר ותובע חובו מהלוה־הנותן, כיון שהמקבל קנה החוב במעמד שלשתן (כסף־משנה למעלה הלכה ח, עיין שם). 71) אבל המקצת שפרוע אינו יכול לחזור ולתבוע (משנה־למלך).

13 **י. הַמּוֹכֵר שְׂטַר חוֹב לַחֲבֵרוֹ, אוֹ נָתְנוּ לוֹ בְּמַתָּנָה -**
14 **אֵינוֹ נִקְנֶה[72] בִּמְסִירַת הַשְּׂטָר לְיָדוֹ; שֶׁלֹּא מָסַר לוֹ**
15 **אֶלָּא הָרְאָיָה שֶׁבּוֹ[73], וְאֵין הָרְאָיָה נִתְפֶּסֶת בַּיָּד[74].**

72) בבא־בתרא (עז.) ושם: ״אמר אמימר, הילכתא: אין אותיות נקנות במסירה״ (כן היא גירסת רב האי גאון, הר״ח והרי״ף, אבל גירסת הרשב״ם: ״הילכתא: אותיות נקנות במסירה״). 73) שהרי השטר אין גופו ממון אלא ראייה או תעודת־אישור על תביעת ממון. 74) שהראייה שבשטר אינה דבר ממש, ולעולם אין קנין חל אלא על דבר שיש בו ממש.

16 **יא. וְכֵיצַד יִקָּנֶה הַשְּׂטָר? שֶׁיִּכְתֹּב לוֹ[75]: הַמַּקְנֶה: קָנֶה**
17 **שְׂטָר פְּלוֹנִי וְכָל הַשִּׁעְבּוּד[76] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ, וְיִמְסֹר לוֹ**
18 **הַשְּׂטָר. וְנִמְצָא שֶׁנִּקְנֶה בִּכְתִיבָה וּמְסִירָה. וְאֵין צָרִיךְ**
19 **עֵדִים לְעִנְיַן קִנְיָנוֹ[77], אֲבָל צָרִיךְ עֵדִים לְעִנְיַן**
20 **תְּבִיעָתוֹ[78]; שֶׁהֲרֵי הַנּוֹתֵבַע אוֹמֵר לוֹ: מִי יֹאמַר שֶׁעַל**
21 **דְּבָרִים שֶׁלִּי כָּתַב וּמָסַר לְךָ?[79]**

75) לחזק את קנין השטר עושים קנין כפול, כי המסירה לבדה אינה נחשבת, באופן יחסי, אלא כדיבור, אבל הכתיבה היא כפעולה (׳תוספות׳ בבא־בתרא עז. ד״ה אותיות), ויש עוד הסברה אחרת לקנין כפול זה, וראה דברינו להלן. 76) שם (דף עו:): ״צריך למיכתב ליה איהו וכל שעבודא דאית ביה״. נוסח זה הכרחי הוא, כי בלי הדגשת מכירת השעבוד, אפשר שאינו מקנה לו אלא את הנייר בלבד ״לצור על פי צלוחיתו״ (=לעשותו פקק לבקבוק). אבל לפי זה היתה מספיקה אמירה בעל־פה, והרי דעת רוב הפוסקים שצריך דוקא בכתב. ולפיכך צריך לפרש, ששני הקנינים האלו - שתי מטרות נפרדות להם: המסירה באה להקנות את נייר השטר ואין בכוחה כלל להקנות את השעבוד, שהוא דבר נפרד לגמרי מהשטר, ואינו נגרר אחריו, ואינו כלול בו, ולפיכך יש צורך בקנין אחר, היא הכתיבה, הבאה במיוחד להקנות את השעבוד (וראה בנמוקי־יוסף בבא־בתרא פ׳ המוכר את הספינה). 77) כגון שאבד ממנו שטר המכר, וטוען שחבירו מכר לו השטר בכתיבה ומסירה כדין, ואילו המוכר מכחישו ואומר לפקדון נתתי לך - אינו צריך להביא ראיה בעדים כי אין זה פקדון אלא קנה ממנו, ומקור דברי רבינו בבבא־בתרא קעג. כדעת רבא שם. וכן פסק רבינו בפ״ט מהלכות נחלות הלכה י.

וראה בפרק טז מהלכות מלוה ולוה הלכה ז. 78) תביעת החוב מאת הלוה. 79) ובזה, גם רבא האומר שאינו צריך להביא ראיה להכחיש טענת המוכר, מודה שצריך להביא ראיה להכחיש טענת הלוה (ראב"ד, וראה ב'תוספות' יבמות קטז. ד"ה אמאי, והגר"א חו"מ סימן סו ס"ק מא).

1 **יב. קִנְיַן הַשְׁטָרוֹת בַּדֶּרֶךְ הַזֹּאת[80] - מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[81];**
2 **אֲבָל מִן הַתּוֹרָה אֵין הָרְאָיוֹת נְקָנוֹת, אֶלָּא גּוּף הַדָּבָר[82]**
3 **בִּלְבַד קָנוּי. לְפִיכָךְ[83], הַמּוֹכֵר שְׁטַר חוֹב לַחֲבֵרוֹ -**
4 **עֲדַיִן יָכוֹל לִמְחֹל[84], וַאֲפִלּוּ יוֹרְשָׁיו מוֹחֲלוֹ.**

80) של מסירה וכתיבה, ויש דרך אחרת שהשטר נקנה בה מן התורה, ראה להלן בדברי הראב"ד ובהערה פג. 81) מתקנת חכמים. זו היא שיטת הרי"ף בכתובות פרק הכותב, והוכיח כן מתוך הסוגיא בבבא־בתרא קמז: ויש חולקים על זה וסוברים שקנין שטרות מן התורה, ראה ב'תוספות' בבא־בתרא קמז: ויש חולקים על זה וסוברים שקנין שטרות מן התורה, ראה ב'תוספות' בבא־בתרא עו: ד"ה קני לך. ועיין בש"ך לחושן־משפט סימן סו ס"ק א. 82) ואף השעבוד נחשב כדבר בלתי ממשי. 83) מכיון שכל הקנין אינו אלא מתקנת חכמים, אין לו תוקף מלא. 84) כתובות (פה:), ברם המוכר־המוחל חייב לשלם ללוקח השטר פיצויים מדין מזיק (פרק ז מהלכות חובל ומזיק הלכה י). וכתב הראב"ד בהשגה, שאם כתב הלוה בשטר חובו הריני משועבד לך ולכל הבאים מכוחך - אינו יכול למחול. וכתב הכסף־משנה שכן הוא גם לדעת רבינו. ובאופן זה קנוי השטר ללוקח, מדין תורה, ועיין לעיל הערה עט.

5 **יג. הָאִשָּׁה[85] שֶׁהִכְנִיסָהּ[86] שְׁטַר חוֹב לְבַעְלָהּ - אֵינָהּ**
6 **יְכוֹלָה לִמְחֹל אֶלָּא מַדַּעַת בַּעְלָהּ; מִפְּנֵי שֶׁיָּדָהּ כְּיָדוֹ[87].**

85) שם. 86) בנכסי מלוג, או בנכסי צאן ברזל, ראה בחושן־משפט שם סעיף כח. 87) נכסי אשה שייכים לבעל, ואין קנין לאשה בלי בעלה.

7 **יד. הַמַּקְנֶה[88] לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא, וְהִקְנָה לוֹ עַל**
8 **גַּבָּהּ שְׁטַר חוֹב[89] - הֲרֵי זֶה קָנָה הַשְׁטָר בְּכָל מָקוֹם**
9 **שֶׁהוּא[90] בְּלֹא כְּתִיבָה וּבְלֹא מְסִירָה[91]. וְנִרְאֶה לִי, שֶׁגַּם**
10 **זֶה יָכוֹל לִמְחֹל[92] אַחַר שֶׁמָּכָרוֹ. וְכֵן הַמּוֹכֵר[93] קַרְקַע**
11 **וְכָתַב הַשְׁטָר וְאֵין הַלּוֹקֵחַ עִמּוֹ[94] - בֵּינָן שֶׁהֶחֱזִיק[95]**
12 **הַלּוֹקֵחַ בַּקַּרְקַע נִקְנָה הַשְׁטָר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא.**

88) בבא־בתרא עז: 89) ויש אומרים (הרא"ש, נמוקי־יוסף בשם רב האי גאון), שדווקא שטר מכירה של אותה הקרקע הנמכרת, נקנה ב'קנין אגב', והיא הדוגמא המובאת בענין זה בגמרא - אבל לא שטר אחר. 90) כן כתב רבינו למעלה פ"ג ה"ט: "כיון שקנה הקרקע נקנו המטלטלין, אע"פ שאינן צבורין בתוכה". 91) שכיון שמקנה אגב קרקע דינו כקרקע שנקנית בכסף, בשטר ובחזקה ואין צריך יותר (סמ"ע חו"מ סימן סו ס"ק כה). וכתב הכסף־משנה שצריך לומר לו בעל־פה שהוא מקנה לו את השעבוד. ברם רבינו חננאל סובר, ש'קנין אגב' אינו עומד אלא במקום מסירה, ולכן צריך עוד להוסיף קנין כתיבה. 92) בגמרא לא הזכירו מפורש דין המחילה בקנין שטר ע"י 'קנין אגב'. ברם הדבר הוא הגיוני, אחרי שגם 'קנין אגב' הוא רק מדרבנן, וכמו שכתבו ה'תוספות' בבבא־קמא יב, ד"ה אנא, וראה בלחם־משנה. 93) בבא־בתרא שם. 94) שמותר לעשות כן (ב"ב שם, ולהלן פרק כד מהלכות מלוה ולוה ה"א), שהרי לא יכול להיות כאן שום הפסד אלא למוכר בלבד, אם ימצאנו הלוקח (שהשטר נכתב על שמו) וינצלו טרם שקנה את השדה, ואין לנו לחשוש יותר מהמוכר עצמו (רשב"ם שם עז: ד"ה כאותה ששנינו). 95) הראב"ד הוסיף כאן, שצריך לומר מפורש: קנה אגב קרקע. [ויתכן כי דעת הרמב"ם היא ששטר שנכתב על אותה קרקע שהוא "אפסרא דארעא" (="רסן האדמה"), כמו שאמרו בקידושין כז. הרי הוא כאילו צבור בתוך הקרקע (וכן נראה בגמרא קידושין שם), ובצבורין אין צורך לומר קנה אגב קרקע, כמו שכתב רבינו למעלה פ"ג ה"ט, ועיין ראב"ד שם].

13 **טו. הָאוֹמֵר[96]: זְכוּ בְּשָׂדֶה זוֹ[97] לִפְלוֹנִי, וְכִתְבוּ לוֹ אֶת**
14 **הַשְׁטָר[98]; וְהַחֲזִיק הַזּוֹכֶה לוֹ[99] בַּקַּרְקַע - יֵשׁ לַנּוֹתֵן[100]**
15 **לַחֲזֹר בַּשְׁטָר[101] עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְיַד בַּעַל הַמַּתָּנָה, וְאַף עַל**
16 **פִּי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בַּשָּׂדֶה[102].**

96) בבא־בתרא עז. וקידושין כו. 97) אומר לשלוחים, שיעשו קנין בקרקע מתוך כוונה לזכות בה בשביל המקבל. 98) וגם מצוה עליהם לכתוב לו שטר. 99) השליח עשה קנין חזקה בשביל המקבל. ולדעת רשב"ם (שם) המדובר בקנין חליפין. וראה להלן. 100) דקדק לכתוב "לנותן", וכן להלן: "בעל המתנה", ולכאורה אפשר להסיק מזה, שסובר רבינו כדעת רבינו־תם (ב'תוספות' שם ד"ה חוזר), שרק במתנה הוא חוזר בשטר, אבל במכירה אינו יכול לחזור בשטר, שוודאי על דעת כן נמכר שיהא ללוקח שטר. אבל המגיד־משנה והלחם־משנה סוברים שמתוך זה שהביא רבינו הלכה זו בהלכות מכירה, נראה שהמדובר גם במכירה. 101) אינו יכול לחזור בקרקע, אחרי שנעשה כבר הקנין, אבל יכול לחזור בשטר, שהרי לא נקנה למקבל עד שיגיע לידו, כי אף־על־פי שנתן לו השדה - אינו רוצה שיכתבו עליה שטר, לפי שעל־ידי השטר ניתן פומבי לדבר, וערכו הכלכלי יורד על־ידי הידיעה בדבר הפחתת הרכוש הקרקעי שלו ('תוספות' שם ד"ה חוזר בשטר). אולם, כל זמן שלא ידוע שהמוכר חזר בו - יכולים השלוחים למסור את השטר לצד השני, ואין צריכים לחשוש שמא חזר בו (רשב"ם שם, ד"ה חוזר בשטר). 102) שהרי כבר החזיק בה, ואף־על־פי שאין הקרקע נקנית אלא בשטר, במקום שכותבים את השטר (למעלה פ"א הלכה ד), ואם חוזר בשטר, למה לא יחזור גם בשדה? - הרי כבר כתבנו למעלה (שם הלכה ח) שבקנין חזקה אין השטר מעכב, והרי דקדק רבינו לכתוב: "והחזיק הזוכה לו" (וראה למעלה הערה צח). ועיין נמוקי־יוסף בב"ב שם.

17 **טז. אָמַר לָהֶם[103]: זְכוּ לוֹ בַּשָּׂדֶה עַל מְנָת שֶׁתִּכְתְּבוּ**
18 **לוֹ אֶת הַשְׁטָר - אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִיקוּ לוֹ בַּשָּׂדֶה, חוֹזֵר**
19 **מִזֶּה וּמִזֶּה[104] עַד שֶׁיַּגִּיעַ[105] שְׁטַר הַמַּתָּנָה לִידֵי מְקַבֵּל**
20 **הַמַּתָּנָה.**

103) בבא־בתרא שם. 104) שהרי התנה שאינו רוצה להקנות אלא אם יקויים התנאי, והרי לא קויים. 105) ואף־על־פי שאין תנאי זה דומה לתנאי בני גד ובני ראובן, ששם היה המעשה (נתינת עבר הירדן להם) לטובת בני גד ובני ראובן, והתנאי היה לטובת המתנה (הוא משה רבינו בשם כל ישראל, שיעברו חלוצים) וכאן התנאי לטובת המקבל – אף־על־פי־כן יש לתנאי תוקף שצריך לקיימו (מגיד־משנה בשם רמב"ן). [ולדעת רבינו בפ"ו מהלכות אישות הלכה יז שבאומר "מעכשיו" או באומר "על מנת" אין צריך שיהא דומה לתנאי בני גד ובני ראובן - דברי רבינו מוסברים על נכון].

יום שלישי ה' מנחם־אב ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבארו בו הדברים שאין המקח נגמר בהם אבל יש בין הקונה והמוכר דין מי שפרע, או שהחוזר מחוסר אמנה, ונמשך אחר זה מי שנתן מעות לאחר לקנות לו ולא קיים אמנתו וקנה לעצמו, והנמשך אחר זה.

1 **א. מִי שֶׁנָּתַן הַדָּמִים[2] וְלֹא מָשַׁךְ הַפֵּרוֹת - אַף עַל**
2 **פִּי שֶׁלֹּא נִקְנוּ הַמַּטַלְטְלִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, כָּל הַחוֹזֵר**
3 **בּוֹ, בֵּין לוֹקֵחַ בֵּין מוֹכֵר[3], לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה**
4 **יִשְׂרָאֵל[4], וְחַיָּב לְקַבֵּל[5] מִי שֶׁפָּרַע. וַאֲפִלּוּ נָתַן**
5 **הָעֵרָבוֹן[6] - כָּל הַחוֹזֵר מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[7].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"מי שנתן הדמים ולא משך הפירות ... כל החוזר בו ... לא עשה מעשה ישראל"

כמבואר, עניין הקניין ברוחניות הוא מה שהתחתונים (ובפרט ישראל) בעבודתם, מקנים את ענייני העולם לקב"ה שהוא "קונה שמים וארץ" בכסף ובמשיכה. כסף מלשון כיסופים והוא הבא בהמשכה מלמעלה למטה ואילו משיכה עניינה העלאה מלמטה למעלה. והנה, כל גילוי האור - כסף - אהבה רבה, הוא בכדי שהאדם יעלה את ענייני העולם למעלה ולכן אם "חזר בו" היינו שקיבל את הכסף ולא משך, היינו לא העלה את עניני העולם למעלה, צריך לקבל "מי שפרע" כדי שיבין את חומר העניין.

ומה שמזכיר "מי שפרע מדור המבול ... כו'" שהיה לפני מתן תורה, הוא מכיון שכל עניין המשיכה הוא מצד גדרי העולם שלא יתברר אם לא שימשכוהו ויעלוהו למעלה, אבל מצד ישראל שהם למעלה מהעולם ונמצאים בו רק מצד ציווי ה' לצאת ממקומם ודרגתם ולירד למטה, יכולה העבודה להיעשות בדרך של מנוחה ושלום על ידי ריבוי גילוי אור כבימי שלמה המלך שאז נתקבצו ובאו כל ניצוצות הקדושה למקומו ודרגתו של שלמה שעליו נאמר "וישב שלמה על כסא ה'" (דברי הימים-א כט, כג.) אבל מצד החטא והגלות יש צורך בעבודת האדם בדרך מלחמה דווקא. ומכיון שהירידה בגלות היא מצד אומות העולם ומצד גדרו של העולם מזכירים לו ש"מי שפרע מדור המבול" כי הפרעון הוא על העדר העבודה של בירור העולם.

ספה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 683

2) בתור קניין כסף. 3) שניהם יכולים לחזור בהם, כמו שכתב רבינו למעלה פרק ג הלכה ד. 4) ואינו בכלל מה שאמרה תורה (שמות כב, כז) "ונשיא בעמך לא תאור" (=לא תקלל), לפי שזה אינו עושה מעשה עמך, מעשה ישראל, שהרי נאמר (צפניה ג, יג): "שארית ישראל לא יעשו עוולה ולא ידברו כזב". ולפיכך מותר לקללו ולאוררו במי שפרע (בבא מציעא מח: ורש"י ורי"ף שם). ושניהם, המוכר והלוקח, כל אחד מהם החוזר בו מן המקח חייב ב"מי שפרע". 5) משנה בבבא מציעא מד. "אבל אמרו, מי שפרע מאנשי דור המבול כו'", ולפי המבואר בגמרא (שם מח:) אין זה סיפור דברים בלבד, אלא שחייבים להטיל עליו קללת "מי שפרע" "לעשות חיזוק לדבר, לפי שבהמון העם קל לחזור כל זמן שלא נגמר המקח" (הרא"ש פרק הזהב). ואף על פי שעקרו חכמים קניין כסף, ולא נקנו המטלטלין לקונה - מכיוון שמן התורה הוא קונה, ויש רשות למוכר להשתמש בכסף (להלן הלכה ג), הואיל וכן יש לו קללת מי שפרע אם הוא חוזר בו (קצות החושן סימן רד, סעיף קטן ב). וראה להלן הלכה ה והערה שם [אבל לפי זה יש להבין למה חייבו את הלוקח, שאין לו שום הנאה, במי שפרע]. 6) כלומר: נתן מקצת דמים לקניין בתורת פירעון חלקי, ואת השאר הוא מתחייב להוסיף ולשלם בתאריך יותר מאוחר. 7) לפי שהלכה כרבי יוחנן, לגבי רב (בבא מציעא מח:), שעירבון קונה כנגד כולו. והרי זה כאילו נתן כל הדמים.

6 **ב. וְכֵיצַד מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע? אוֹרְרִין[8] אוֹתוֹ[9] בְּבֵית**
7 **דִּין[10] וְאוֹמְרִין: מִי שֶׁפָּרַע מֵאַנְשֵׁי דּוֹר הַמַּבּוּל[11]**
8 **וּמֵאַנְשֵׁי דּוֹר הַפַּלָּגָה וּמֵאַנְשֵׁי[12] סְדֹם וַעֲמוֹרָה**
9 **וּמִמְצְרַיִם שֶׁטָּבְעוּ בַּיָּם, הוּא יִפָּרַע מִמִּי שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד**
10 **בִּדְבּוּרוֹ[13]. וְאַחַר כָּךְ יַחֲזֹר הַדָּמִים.**

8) מקללין. כרבא ולא כאביי (בבא מציעא שם). וראה למעלה הלכה א. וכתבו התוספות (שם, דיבור המתחיל בעושה מעשה עמך), שאף על פי שהחוזר אינו עושה מעשה עמך ומותר לקללו - אין זה אלא לקללו על המקח הזה, אבל לא לקללו סתם. 9) הביטוי "אותו" לאו דווקא, שהרי, לדעת רבינו, לא מכוונים את הקללה ישר אליו (ראה להלן), אלא הכוונה: בנוכחותו (ועיין סמ"ע סימן רד, סעיף קטן ז). 10) אבל בפירוש המשנה כתב רבינו: "יש לו לצעוק אותה צעקה במעמד האיש ההוא שהוא צועק עליו, ובאיזהו מקום שירצה - מי שפרע כו'". 11) "נקט אלו מפני שבהם נתבאר לעיניים ההשגחה הפרטית של השם יתברך ומשום הכי נקט שטבעו בים ולא שאר מכות לפי שטביעתם בים היה מורה על ההשגחה פרטית של השם יתברך וכו'". (סמ"ע שם אות ח). 12) מכאן ואילך אינו במשנה, אבל בברייתא שהובאה בגמרא (ב"מ מח.). 13) כלומר, בדיבור שיש בו ליווי של מעשה קצת], כגון מתן דמים. שאילו

בדיבור בלבד אין מי שפרע כמו שכתב רבינו להלן הלכה ח (כסף משנה) אבל אין מקללים אותו בלשון נוכח.

ג. הַנּוֹתֵן[14] דְּמֵי הַמַּטַּלְטְלִין אוֹ מִקְצָת הַדָּמִים[15], וְחָזַר בּוֹ הַלּוֹקֵחַ[16], וְאָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: בּוֹא וְטֹל מְעוֹתֶיךָ - הֲרֵי הַמָּעוֹת אֲצְלוֹ כְּמוֹ פִּקָּדוֹן[17], וְאִם נִגְנְבוּ אוֹ אָבְדוּ - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[18]. אֲבָל אִם חָזַר בּוֹ הַמּוֹכֵר[19] - הֲרֵי הַמָּעוֹת בְּרְשׁוּתוֹ, וְחַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[20], וְאַף עַל פִּי שֶׁחָזַר בּוֹ וְאָמַר לַלּוֹקֵחַ: בּוֹא וְטֹל אֶת שֶׁלְּךָ, עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו מִי שֶׁפָּרַע, וְיֹאמַר לוֹ[21] אַחַר כָּךְ: בּוֹא וְטֹל אֶת שֶׁלְּךָ[22].

14) החלק השני של הלכה זו: חזרת המוכר, אין לו מקור מפורש בגמרא, אבל יסודו בדברי הגאונים שהובאו ברי"ף שם. ואילו החלק הראשון: חזרת הלוקח אין לו שום מקור לא בגמרא ולא בדברי הגאונים, וראה להלן. 15) כמבואר בהלכה א שגם הנותן עירבון קנה לעניין מי שפרע. 16) וחייב הוא, כאמור, ב"מי שפרע". 17) והרי הוא כשומר חינם. 18) כמו כל שומר חינם. וראה להלן למה דינו כשומר חינם. 19) בבבא מציעא מט. הביאו עובדה באחד שנתן כסף למוכר שומשומין עבור שומשמין ולפני שעשה משיכה בשומשמין, הוקרו, והמוכר חזר בו ואמר ללוקח שיבוא לקחת בחזרה את כספו ועד שבא לקחת את כספו, נגנב אותו הכסף. ופסק רבא שאין המוכר חייב באחריות כלל לא כשומר שכר ולא כשומר חינם, אבל חכמים אחרים שאלו לפניו: והלא לא קיבל עוד מי שפרע, ואולי לא יקבל והמקח יישאר מקח ונמצא שהכסף ברשותו? והודה להם רבא על זה. ואף על פי שנתברר שכל העובדה הזאת וההוראה של רבא וחזרתו על ידי שאילת החכמים - לא היו במציאות כלל והעובדה הייתה באופן אחר, בכל זאת פסק רב האי גאון (הובא ברי"ף) שהלכה כדעת חכמים וכחזרתו של רבא כמו שהובא שם, באופן שכל זמן שלא קיבל המוכר "מי שפרע" הרי הוא באחריותו של המוכר. וראה להלן. 20) הרי"ף אומר מפורש, שדינו כשואל, לפי שיש לו רשות להשתמש בכסף הזה, וחייב אף באונסין, ברם מתוך דברי הרמב"ם - ובפרט בהצעת הראב"ד (מ"מ) - נראה שהוא סובר שדינו כשומר שכר, שאף על פי שיש לו רשות להשתמש - כל עוד שלא השתמש בהם אינו כשואל אלא כשומר שכר (ראה בבא מציעא מג. לרב נחמן). 21) הכסף משנה מדגיש כאן, שאחרי שקיבל "מי שפרע", צריך הוא עוד פעם לפנות ללוקח, שייקח את מעותיו, ואז, ורק אז, הוא פטור מאחריות. 22) ואז דינו כשומר חינם, שמכיוון שלפני שקיבל "מי שפרע" היה חייב באחריות כשומר שכר - בזה שאמר לו קח בחזרה את כספך אינו בא להפקיע את כל האחריות אלא להקל על עצמו ולפיכך נשארת עליו קצת אחריות כשומר חינם. ואף על פי שבגמרא (בבא מציעא שם) נראה שאינו חייב באחריות כלל - זהו מפני שרבא סובר שאסור לו להשתמש בכסף, וגם לפני קבלת "מי שפרע" אינו אלא שומר חינם. ואף על פי שבגמרא (בבא מציעא שם) נראה שאינו חייב באחריות כלל - זהו מפני שרבא סובר שאסור לו להשתמש בכסף, וגם לפני קבלת "מי שפרע" אינו אלא שומר חינם, אבל אנו שפוסקים להלכה כרבי יוחנן שמעות קונות מן התורה - מותר לו להשתמש בהם, כמו שכתב הרא"ש בבבא מציעא פרק ד סימן יג. ומאותו הטעם כתב רבינו גם בהלכה הראשונה, בחזרת הלוקח, ששם אין "מי שפרע", שהרי הוא כשומר חינם.

ד. מִי שֶׁהָיָה לוֹ חוֹב אֵצֶל חֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לִי חָבִית שֶׁל יַיִן בַּחוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי אֶצְלְךָ, וְרָצָה הַמּוֹכֵר - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנָּתַן הַדָּמִים עַתָּה[23], וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[24]. לְפִיכָךְ[25], אִם מָכַר לוֹ קַרְקַע בְּחוֹבוֹ - אֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[26], וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְעוֹת הַמְּלָוֶה מְצוּיוֹת בְּשָׁעַת הַמֶּכֶר.

23) הראב"ד השיג ממה שאמרו חכמים (קידושין מז.) מלווה להוצאה ניתנה והמקדש במלווה אינה מקודשת והמוכר במלווה אינו קונה - אבל רבינו סמך על סוגיית הגמרא בבבא מציעא מו: שמלווה קונה במכר, וראה למעלה פרק ה הלכה ד ובהערה שם. 24) כדין כל קונה בכסף וחוזר בו (למעלה הלכה א). 25) הואיל ומלווה הוא ככסף בעין. 26) והמדובר במקום שאין כותבין את השטר, שהקרקע נקנה בכסף בלבד (למעלה פרק א הלכה ד).

ה. הַלּוֹקֵחַ מֵחֲבֵרוֹ קַרְקַע אוֹ עֲבָדִים[27] אוֹ שְׁאָר מְטַלְטְלִין, וּפָסְקוּ הַדָּמִים, וְהִנִּיחַ מַשְׁכּוֹן[28] עַל הַדָּמִים - לֹא קָנָה[29]; וְכָל הָרוֹצֶה לַחֲזֹר מִשְּׁנֵיהֶם - חוֹזֵר, וְאֵינוֹ חַיָּב לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[30].

27) שנקנים בכסף קניין גמור [וראה למעלה פרק ה הלכה ד והערה שם]. 28) שאם יחזור בו מן המקח יוחלט (=יישאר לחלוטין) המשכון ביד המוכר. וראה להלן פרק י"א הלכה ד. 29) "מנה אין כאן - משכון אין כאן (קידושין ח:). כלומר, מנה (=כסף מנה) לא נתן לו וגם המשכון לא נתן לו במתנה ולפיכך אין כאן שום קניין. וכן אין האשה מתקדשת בנתינה זו (שם. וכן פסק רבינו בפרק ה מהלכות אישות הלכה כג). 30) כן מפורש בירושלמי סוף מסכת שביעית (לפי נוסחת נימוקי יוסף בבבא מציעא שם). "הנותן עירבון טבעת לחבירו ורצה לחזור בו חוזר בו ואינו מקבל עליו מי שפרע". והטעם בזה: שלא חייבו "מי שפרע" אלא באופן שהוא קונה מן התורה ויש לו רשות להשתמש בכסף (למעלה הלכה א ועיין שם בהערה) וכן נראה בגמרא (בבא מציעא מז:) שאמרו: "... מי שפרע, אי אמרת בשלמא מעות קונות, משום הכי קאי באבל [אמרו מי שפרע], אלא אי אמרת מעות אינן קונות, אמאי קאי באבל [אמרו מי שפרע]". וראה להלן הלכה ו בדבר קניין "רושם".

ו. מָכַר לוֹ בִּדְבָרִים בִּלְבַד, וּפָסְקוּ הַדָּמִים[31], וְרָשַׁם הַלּוֹקֵחַ רֹשֶׁם[32] עַל הַמֶּקַח כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לוֹ סִימָן יָדוּעַ שֶׁהוּא שֶׁלּוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן מֵהַדָּמִים כְּלוּם, כָּל הַחוֹזֵר בּוֹ אַחַר שֶׁרָשַׁם מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע[33]. וְאִם מִנְהַג הַמְּדִינָה הוּא שֶׁיִּקְנֶה הָרֹשֶׁם קִנְיָן גָּמוּר - נִקְנָה הַמֶּקַח[34], וְאֵין אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וְיִהְיֶה זֶה חַיָּב לְתֵּן דָּמִים[35].

31) תנאי הכרחי הקודם לכל קניין, וראה לעיל פרק ד הלכה יא. 32) זה פירוש המלה "סיטומתא", המובאת בגמרא (שם). 33) כך מסקנת הגמרא (שם), ופירש הסמ"ע: "חז"ל תיקנו [אף במקום שאין המנהג שהרושם קונה קניין גמור] להיות לרושם דין נתינת מעות על המקח [שיקבל מי שפרע]". 34) בבא מציעא שם. ומכאן "שהמנהג מבטל הלכה בכל כיוצא בזה, שבכל דבר שבממון על פי המנהג קונין ומקנין" (מגיד משנה בשם הרשב"א). "ובזמן הזה שנהגו הסוחרים שמוסרים לקונה את המפתח וסוגרים בו - קונה בעניין שכירות בית כשמסר לו המפתח" (הגהות מיימוניות כאן אות ה בשם ספר המקצועות). 35) [בקניין הגבהה שהיא מן התורה ואף בקניין משיכה שהיא מדרבנן, כתב רבינו (למעלה פרק ג הלכה ה) ש"כופין את הלוקח ליתן הדמים", ואילו "סיטומתא" שאינה אלא מנהג, סובר רבינו, שאין מנהג לכופו ולהוציא ממנו ממון. ועיין רש"י לכתובות צא: דיבור המתחיל מצוה, שסובר שאין כופין אלא במצוה המפורשת בתורה, ובתוספות שם פו. דיבור המתחיל "פריעת" חלקו עליו וכתבו שאף במצוה דרבנן כופין אותו, עיין שם].

ז. דָּבָר בָּרוּר[36] הוּא, שֶׁאֵין דִּין זֶה אֶלָּא בְּשֶׁרָשַׁם בִּפְנֵי הַמּוֹכֵר, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר: רְשֹׁם מֶקֶחֲךָ; שֶׁהֲרֵי גָּמַר לְהַקְנוֹתָן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּחֲזָקָה וּבְמִשְׁיכָה.

36) "זה פשוט, שלא עדיף משאר קניות" (מ"מ).

ח. הַנּוֹשֶׁא וְנוֹתֵן בִּדְבָרִים בִּלְבַד[37] - הֲרֵי זֶה רָאוּי לַעֲמֹד לוֹ בִּדְבּוּרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לָקַח מִן הַדְּמִים כְּלוּם, וְלֹא רָשַׁם, וְלֹא הִנִּיחַ מַשְׁכּוֹן. וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ, בֵּין לוֹקֵחַ בֵּין מוֹכֵר - אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע, הֲרֵי זֶה מִמְּחֻסְרֵי אֲמָנָה[38], וְאֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ[39].

37) בלי פעולת קניין, כמבואר בסמוך בדברי רבינו. 38) לשון הגמרא: "דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה" (שם מט. כדעת רבי יוחנן לגבי רב). כלומר, אנשים המשנים את דבריהם הם נעדרי אמונה, מחוסרי אמון. ומסתימת לשון רבינו נראה שלעולם הרי הוא מחוסר אמנה אף אם הוקר או הוזל (וכדעת הראב"ד והרשב"א שהביא המגיד־משנה). 39) שם מח. "והחוזר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו".

ט. וְכֵן[40] מִי שֶׁאָמַר לַחֲבֵרוֹ לִתֵּן לוֹ מַתָּנָה, וְלֹא נָתַן - הֲרֵי זֶה מִמְּחֻסְרֵי אֲמָנָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמַתָּנָה מוּעֶטֶת, שֶׁהֲרֵי סָמְכָה דַּעְתּוֹ שֶׁל מְקַבֵּל כְּשֶׁהִבְטִיחוֹ; אֲבָל בְּמַתָּנָה מְרֻבָּה - אֵין בָּהּ חֶסְרוֹן אֲמָנָה, שֶׁהֲרֵי לֹא הֶאֱמִין זֶה שֶׁיִּתֵּן לוֹ[41] דְּבָרִים אֵלּוּ, עַד שֶׁיְּקַיְּמָה אוֹתוֹ בְּדְבָרִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן.

40) שם מט. כרבי יוחנן. 41) אבל במכירה יש סמיכות דעת שימכור לו, שהרי הבטיח לו דמי המקח ואף אם הוקר או הוזל - שיוקר וזול הם בכלל מתנה מועטת וסמך דעתו (תוספות שם דיבור המתחיל מודה, ונימוקי יוסף שם וראה למעלה הלכה ח). ויש אומרים שאם רבים אמרו לאחד שיתנו לו מתנה מרובה - אם חזרו בהם הם מחוסרי אמנה, לפי שסמכה דעתו של היחיד שהרבים בוודאי לא יחזרו בהם ויתנו לו. ועוד, שלכל אחד מגיע סכום קטן והרי זו כמתנה מועטת (שולחן ערוך חושן משפט סימן רד סעיף ט וסמ"ע שם סעיף קטן יד).

י. הַנּוֹתֵן מָעוֹת[42] לַחֲבֵרוֹ[43] לִקְנוֹת לוֹ קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין, וְהִנִּיחַ מְעוֹת חֲבֵרוֹ אֶצְלוֹ וְהָלַךְ וְקָנָה לְעַצְמוֹ בְּמָעוֹתָיו - מַה שֶּׁעָשָׂה עָשׂוּי[44], וַהֲרֵי הוּא מִכְּלַל הָרַמָּאִין.

42) משנה בקידושין נח: לעניין קידושין, ובגמרא (שם נט.) מובא דין זה גם בעניין מקח וממכר. וכן דברי רבינו בפרק ט מהלכות אישות הלכה י"ז: "העושה שליח לקדש לו אשה והלך וקדשה לעצמו - ואסור לעשות כן. וכל העושה דבר זה וכיוצא בו בשאר דברי מקח וממכר נקרא רשע". 43) וכל־שכן לשליחו, שדעת המשלח סומכת עליו יותר, שוודאי נקראת רמאות (שם). 44) קידושין נט. ובתוספתא (בבא מציעא פרק ד): "הנותן מעות לחבירו ליקח בהן פירות כו' אם יש עדים שלקח ומכר מוציאין ממנו בעל כורחו" וכן הוא בירושלמי (בבא מציעא פרק ה הלכה ג) - הרי שהמקח שייך למשלח ולא לשליח? כתב בספר המתיבות שהתוספתא עוסקת באופן שהשליח קנה במעותיו של המוכר. וזהו שדקדק רבינו וכתב "וקנה לעצמו במעותיו" (ראה במגיד משנה).

יא. הָיָה יוֹדֵעַ[45] שֶׁזֶּה הַמּוֹכֵר אוֹהֵב אוֹתוֹ וּמְכַבְּדוֹ, וּמוֹכֵר לוֹ וְאֵינוֹ מוֹכֵר לְמְשַׁלְּחוֹ - הֲרֵי זֶה מַתָּר לִקְנוֹת לְעַצְמוֹ[46]; וְהוּא שֶׁיַּחֲזֹר וְיוֹדִיעוֹ. וְאִם מְפַחֵד שֶׁמָּא יָבוֹא אַחֵר וְיִקְדְּמֶנּוּ לִקְנוֹת - הֲרֵי זֶה קוֹנֶה לְעַצְמוֹ וְאַחַר כָּךְ מוֹדִיעוֹ[47].

45) בשעת המקח (ט"ז סימן קפג סעיף ב). 46) ואינו מחוייב להשתדל אצל המוכר שיסכים למכור למשלח - כיוון שיודע שאינו רוצה למכור לו. קידושין שם. מעשה ברבין חסידא בעניין קידושין וברבה בר בר חנה בעניין מקח וממכר. 47) שהמוכר לא רצה למכור למשלח אלא לשליח ובזה יוציא את עצמו מן החשד (סמ"ע שם סעיף קטן ד).

יב. הוֹרוּ מִקְצָת הַמּוֹרִים, שֶׁאִם קָנָה לְעַצְמוֹ בְּמָעוֹת חֲבֵרוֹ אַחַר שֶׁזִּקְפָן עָלָיו מִלְוָה[48] - הֲרֵי קָנָה לְעַצְמוֹ[49], וּמְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ[50] כְּשֶׁאָמַר 'זַקַפְתִּי אוֹתָם הַמָּעוֹת עַל עַצְמִי בְּמִלְוָה'. וַאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁאֵין דִּין זֶה דִּין אֱמֶת, אֶלָּא הַמֶּקַח שֶׁל מְשַׁלֵּחַ[51], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּדִין הָעֶסֶק.

48) "שחושב בנפשו: מעות הללו שנתן לי המשלח, אקנה לי בהן לעצמי, ויהיו מעותיו לי בידי בתורת הלוואה, ואשלם לו היום או מחר" (סמ"ע, סימן קפג, סעיף קטן ב). 49) אחרי ששינה, קנה בשינוי כמו שמצאנו בבבא קמא קב: שאם אמר לו המשלח לקנות חיטים וקנה שעורים, שקנה לעצמו (מגיד משנה). 50) כלומר, נאמן הוא עלינו. וראה במגיד משנה. 51) רבינו לשיטתו, שפסק בפרק א מהלכות

שלוחין ושותפין הלכה ה כרבי יהודה, שאפילו אמר לו לקנות חיטים וקנה שעורים, קנה המשלח.

1 **יג. שְׁלֹשָׁה שָׁנָתְנוּ מָעוֹת לְאֶחָד לִקְנוֹת לָהֶם הַמָּקָח:**
2 **אִם הָיוּ הַמָּעוֹת מְעֹרָבוֹת[52] וְקָנָה בְּמִקְצָת הַדָּמִים, אַף**
3 **עַל פִּי שֶׁהָיְתָה כַּוָּנַת הַשָּׁלִיחַ שֶׁזֶּה שֶׁקָּנָה לְאֶחָד מֵהֶן**
4 **- הֲרֵי הַמָּקָח שֶׁל כֻּלָּן, וְחוֹלְקִין אוֹתוֹ לְפִי מְעוֹתֵיהֶן.**

52) הטור (חושן משפט סימן קפד) מדייק כאן: "אפילו ערבן השליח", ומביא דעה החולקת על זה.

5 **יד. הָיוּ מָעוֹת שֶׁל אֶחָד מֵהֶן צְרוּרִין[53] וַחֲתוּמִין[54],**
6 **אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּלֵב הַשָּׁלִיחַ הַזֶּה שֶׁיִּקְנֶה הַמָּקָח**
7 **לְכֻלָּן - לֹא קָנָה אֶלָּא זֶה שֶׁנִּקְנָה הַמָּקָח בִּמְעוֹתָיו**
8 **בִּלְבַד.**

53) קשורים. וגם כאן סובר הטור: אפילו צרורם השליח (סמ"ע סימן קפד סעיף קטן א). 54) שיש להם החותם של בעליו.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבארו בו דיני ביטול המקח מפני שהלוקח לא השלים הדמים, ודיני שומת הדמים בעניין המכר.

9 **א. הַמּוֹכֵר[2] שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ בְּאֶלֶף זוּז, וְנָתַן לוֹ מִקְצָת**
10 **הַדָּמִים[3], וְהָיָה יוֹצֵא וְנִכְנָס[4] וְתוֹבֵעַ שְׁאָר הַדָּמִים[5],**
11 **אֲפִלּוּ לֹא נִשְׁאַר לוֹ אֶלָּא זוּז אֶחָד[6] - לֹא קָנָה הַלּוֹקֵחַ**
12 **אֶת כֻּלָּהּ[7], אַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב הַשְׁטָר[8] אוֹ הֶחֱזִיק[9].**

2) בבא־מציעא עז: 3) שאילולא היה המוכר יוצא ונכנס ותובע שאר הדמים היה קונה את כל השדה (כמו שכתב רבינו להלן הלכה ב, וכמו שכתב למעלה פ"ז ה"א גבי מטלטלין), ועכשיו שיוצא ונכנס ותובע אינו קונה עד שישלם כל הדמים. 4) בגמרא שם: "עייל ונפיק" (= נכנס ויוצא), והרמב"ם שינה וכתב "יוצא ונכנס". ומכאן שכבר נכנס פעם אחת ויצא ונכנס שוב לבית הלוקח לתבוע ממונו, וכן כתב הרא"ש (בבא־מציעא פ"ו סימן ז), וראה ביאורי הגר"א לסימן קצ, ס"ק כז. 5) ריצה זו אחרי הכסף מוכיחה שסיבת המקח היתה הצורך הדחוף של המוכר בכסף, ורק לשם זה קיים אותו, ומכיון שמטרה זו לא הושגה, מתבטל המקח (נימוקי־יוסף בבבא־מציעא פרק השוכר את האומנין). 6) מימרא של רבא, שהושמעה על רקע של עובדה מסויימת. 7) רוצה לומר, בניגוד למה שאמרנו למעלה (פ"ז ה"א) שעירבון קונה כנגד כולו (וכן הוא בהלכה ב כשאינו יוצא ונכנס ותובע) - כאן אין הדין כן אלא אינו קונה את כולה, אבל לעולם אינו קונה אפילו כנגד מעותיו (ראה הגר"א סימן קצ, ס"ק יב), וכן נראה בסמוך. ראה הערה יד. 8) שהרי שטר אינו קונה עד שיתן את הדמים (למעלה פרק א הלכה ז). 9) [אף־על־פי שחזקה קונה בלי שטר, אינו קונה עד שיתן את הדמים (למעלה שם הלכה ח והערה לא) - אין זה אלא באופן שאינו יוצא ונכנס ותובע הכסף, אבל אם יוצא ונכנס ותובע אינו קונה עד שיתן דמים – מגיד־משנה למעלה פרק א הלכה ב]. וכתב המגיד־משנה כאן, שהמדובר בין אם החזיק בפניו ובין אם החזיק שלא בפניו ואמר לו "לך חזק וקנה" (ראה למעלה פ"א ה"ח). אבל הרשב"א (הובא בנמוקי־יוסף פרק ו דבבא־מציעא) סובר שאם אמר לו "לך חזק וקנה" - אע"פ שיוצא ונכנס ותובע - קנה, שבאמירתו בוטלה הקפדתו.

13 **ב. חָזַר בּוֹ הַלּוֹקֵחַ - יַד הַמּוֹכֵר[10] עַל הָעֶלְיוֹנָה; רָצָה**
14 **אוֹמֵר לוֹ: הֵילָךְ מְעוֹתֶיךָ, אוֹ קְנֵה מִן הַקַּרְקַע[11] כְּנֶגֶד**
15 **הַמָּעוֹת שֶׁנָּתַתָּ לִי. וְנוֹתֵן לוֹ מִן הַזִּבּוּרִית שֶׁבָּהּ[12]. וְאִם**
16 **חָזַר הַמּוֹכֵר - יַד הַלּוֹקֵחַ עַל הָעֶלְיוֹנָה; רָצָה אוֹמֵר**
17 **לוֹ: תֵּן לִי מְעוֹתַי, אוֹ תֵּן לִי קַרְקַע כְּנֶגֶד מְעוֹתַי.**
18 **וְנוֹטֵל[13] מִן הַפָּחָה[14] שֶׁבָּהּ[15]. וְאִם לֹא הָיָה[16] יוֹצֵא**
19 **וְנִכְנָס וְתוֹבֵעַ - קָנָה הַלּוֹקֵחַ אֶת כֻּלָּהּ, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן**
20 **יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וּשְׁאָר הַדָּמִים עָלָיו כִּשְׁאָר הַחוֹבוֹת.**

10) ברייתא (שם). 11) [בגמרא שם הנוסח "הילך קרקע", ורבינו שינה וכתב "קנה", להורות כי עד עכשיו לא קנה גם כנגד מעותיו]. 12) כלומר, מן החלק הגרוע ביותר בשדה שקנה. ואף־על־פי שדין בעל חוב לגבות מן הבינונית (פי"ט מהלכות מלוה ולוה ה"א) - כאן קנסוהו חכמים כיון שחזר בו מן המקח (תוספות' בבבא־מציעא שם ד"ה מעידית). 13) לפי המחיר של עכשיו (מגיד־משנה בשם רמב"ן). 14) מן העידית. 15) כדעת רב נחמן בר יצחק בגמרא (בבא־מציעא שם). בניגוד לדעה אחרת שם, שנוטל מן היפה שבכל נכסי המוכר. הרי דעת רבינו, כמו שכתבנו למעלה, שאין המקח חל אפילו כנגד מעותיו, ולפיכך הוא כותב "תן לי קרקע כנגד מעותי ונוטל מן היפה" (וכן כתב בפירוש המשנה בבבא־מציעא שם). אבל יש מפרשים שמה שאמרו בגמרא "מהיכן מגביהו מן העידית" - לא מוסב על סוף הדברים "תן לי קרקע", אלא על ראש הדברים "תן לי מעותי", לפי שהם סוברים שכנגד מעותיו המקח קיים, ואם כן הרי זה כ"אומר לחברו חצי שדה אני מוכר לך - שנותן לו מן הכחוש שבה" (להלן פכ"א הכ"ב), ולמה יקח כאן מן העידית? - אלא הדברים מוסבים לראש הדברים כשאומר "תן לי מעותי", שאז הרי הוא כבעל־חוב שלוקח מן העידית, ולפי שחזר בו המוכר קנסוהו ונתנו ללוקח מן העידית, וראה בכסף־משנה. 16) שם בגמרא.

21 **ג. מָכַר שָׂדֵהוּ[17] מִפְּנֵי רָעָתָהּ[18], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא**
22 **יוֹצֵא וְנִכְנָס וְתוֹבֵעַ שְׁאָר הַדָּמִים - קָנָה הַכֹּל, וְאֵין**
23 **הַלּוֹקֵחַ[19] יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ; שֶׁזֶּה שֶׁתּוֹבֵעַ[20] וְרוֹדֵף, לֹא**
24 **מִפְּנֵי שֶׁעֲדַיִן לֹא גָּמַר וְהִקְנָה, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחֲזֹר**
25 **בּוֹ הַלּוֹקֵחַ.**

17) מסקנת הגמרא שם עח. 18) שהקרקע היא רעה, והמוכר מעוניין להפטר ממנה. 19) גם המוכר אינו יכול לחזור, אלא שכאן, מן הסתם, אין הוא מעוניין בזה. 20) לשון הרי"ף (שם).

26 **ד. וְכֵן הַדִּין[21] בְּמוֹכֵר מִטַּלְטְלִין: אַף עַל פִּי שֶׁמָּשַׁךְ**
27 **הַלּוֹקֵחַ הַפֵּרוֹת וְהוֹצִיאָן לִרְשׁוּתוֹ, וְהַמּוֹכֵר נִכְנָס וְיוֹצֵא**
28 **עַל שְׁאָר הַדָּמִים - לֹא קָנָה, וְיַד הַחוֹזֵר בּוֹ עַל**
29 **הַתַּחְתּוֹנָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; אֶלָּא אִם כֵּן מָכַר מִפְּנֵי רָעַת**
30 **מְמָכָרוֹ, וְהֲרֵי זֶה קָנָה הַכֹּל.**

1 ה. לָקַח שָׁוֶה מֵאָה בְּמָאתַיִם[23], וְהַמּוֹכֵר יוֹצֵא וְנִכְנָס
2 לְתָבַע שְׁאָר הַדָּמִים - חֶרְטָה זֶה סָפֵק אִם הוּא כְּמוֹכֵר
3 שֶׁדֵּהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ, וְאֵינוֹ תּוֹבֵעַ אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁמָּכַר
4 בְּיוֹתֵר, אוֹ אֵינוֹ כְּמוֹכֵר שֶׁדֵּהוּ מִפְּנֵי רָעָתָהּ, וְזֶה
5 שֶׁתּוֹבֵעַ - מִפְּנֵי שֶׁעֲדַיִן לֹא גָמַר לְהַקְנוֹתוֹ עַד שֶׁיִּקַּח
6 כָּל הַדָּמִים. לְפִיכָךְ, הָרוֹצֶה לַחֲזֹר מִשְּׁנֵיהֶם - אֵינוֹ
7 יָכוֹל לַחֲזֹר[24]; וְאִם תָּפַס הַמּוֹכֵר[25] מִמֶּקַח שֶׁמָּכַר כְּנֶגֶד
8 הַמָּעוֹת שֶׁנִּשְׁאֲרוּ לוֹ[26] - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ.

23) כן גרס רבינו בגמרא בבא־מציעא שם (מגיד־משנה). ואין אונאה לקרקעות (להלן פרק יג הלכה ח). 24) היינו, לא הלוקח יכול לעכב שאר הדמים, שעדיין לא נתן, ולא המוכר יכול לעכב את מכירת הקרקע, מפני שהקנין עצמו היה ללא ערעור, והספק נולד רק אחרי כן - אין לבטלו (ט"ז לסימן קצ סעיף יג, ועיין משנה־למלך). 25) רק הוא יכול לתפוס, לפי שהוא אומר: ברי לי שתבעתי מפני שעדיין לא גמרתי להקנות עד שאקבל כל הדמים, אבל הלוקח אינו יודע מה כוונת המוכר, ולפיכך אינו יכול לתפוס (נתיבות המשפט'). 26) [לפי דברי המוכר, שלא גמר להקנות לא קנה הלוקח כלל ואף כנגד מעותיו (ראה למעלה הלכה א והערה ו) - כן יכול לתפוס כל המקח, אלא שאם יעשה המוכר כן תהיה ידו של הלוקח על העליונה ויבקש בחזרה את מעותיו (למעלה הלכה ב). והמוכר שהאנה את הלוקח: "שוה מאה במאתים" לא כדאי לו לבטל את כל המקח, ולפיכך אינו תופס אלא חצי השדה כנגד המאה שעוד לא נתן לו הלוקח].

9 ו. הַקּוֹנֶה[27] דָּבָר מֵחֲבֵרוֹ וְנָתַן לוֹ הַדָּמִים וְטָעָה בְּמִנְיַן
10 הַמָּעוֹת, וּלְאַחַר זְמַן תָּבְעוֹ הַמּוֹכֵר וְאָמַר לוֹ: מֵאָה
11 שֶׁנָּתַתָּ לִי אֵינָם אֶלָּא תִּשְׁעִים - נִקְנָה הַמֶּקַח[28],
12 וּמַחֲזִיר לוֹ הָעֲשָׂרָה אֲפִלּוּ אַחַר כַּמָּה שָׁנִים. בֵּין
13 בְּקַרְקַע[29], בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין[30].

27) ברייתא (קידושין מז.) לפי רב הונא. 28) כדין נתן כל הדמים (מגיד־משנה). 29) לענין קנין גמור, אבל לא בקידושין, מפני שהאשה מתביישת לתבוע אחרי זה, ומתוך כך אין לה בזמן הקידושין בטחון גמור בקנין זה, ולפיכך אינה מקודשת [כמו שכתב רבינו בפ"ז מהלכות אישות הי"ז, ודברי ה'תוספות' המיוחסים לר"י הזקן (שנדפסו בדפוס ווילנא) בקידושין שם, שכתב בשם רבינו שמקודשת, צריכים עיון]. 30) להתחייב ב'מי שפרע'.

14 ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[31]: כְּשֶׁאֶמְכֹּר שָׂדֶה זוֹ חֶרֶי הִיא
15 מְכוּרָה לְךָ מֵעַכְשָׁו[32] בְּמֵאָה זוּז, וְקָנוּ מִיָּדוֹ[33] עַל כָּךְ,
16 וּלְאַחַר זְמַן מָכְרָהּ לְאַחֵר בְּמֵאָה - קָנָה הָרִאשׁוֹן.
17 מְכָרָהּ בְּיוֹתֵר עַל מָנֶה[34] - קָנָה אַחֲרוֹן[35]. שֶׁלֹּא אָמַר

31) גמרא בעבודה זרה עב. (הביאה הרי"ף בבא־בתרא פרק ז בסופו). 32) כך כתב הרי"ף שם. וראה בהערה הבאה. 33) גם זה שם ברי"ף. שאם לא קנו מידו, ואם לא אמרו לו "מעכשיו", בוודאי לא קנה הראשון אם מכרה לאחר. 34) גם זה עובדא בגמרא שם: "זבנה לאיניש אחרינא במאה ועשרין (=מכרה לאדם אחר במאה ועשרים)". וסובר רבינו ש"מאה ועשרים" לאו דוקא, אלא כל שמכר ביותר אין זו מכירה ברצון. 35) כרבי יעקב מנהר פקוד, ולא כרב הונא. 36) כלומר, ברצונו הטוב בלי שום הכרח.

18 לוֹ אֶלָּא 'כְּשֶׁאֶמְכֹּר', שֶׁיִּהְיֶה מוֹכֵר מִדַּעְתּוֹ תְּחִלָּה[36],
19 וְזֶה לֹא הָיָה רוֹצֶה לִמְכֹּר, וְלֹא מָכַר אֶלָּא מִפְּנֵי
20 הַתּוֹסֶפֶת שֶׁהוֹסִיף זֶה עַל שָׁוְיוֹ, וְנִמְצָא כְּמִי שֶׁנֶּאֱנַס
21 וּמָכַר.

22 ח. אָמַר לוֹ[37]: כְּשֶׁאֶמְכְּרֶנָּה חֶרֶי הִיא קְנוּיָה לְךָ
23 מֵעַכְשָׁו כְּמָה שֶׁיָּשׁוּמוּ אוֹתָהּ בֵּית דִּין שֶׁל שִׁלְשָׁה[38] -
24 אֲפִלּוּ עַל פִּי שְׁנַיִם[39] מִן הַשִּׁלְשָׁה. אָמַר לוֹ: כְּמוֹ
25 שֶׁיֹּאמְרוּ שְׁלשָׁה[40] - עַד שֶׁיֹּאמְרוּ הַשְּׁלשָׁה[41]. וְכֵן אִם
26 אָמַר לוֹ: כְּמוֹ שֶׁיָּשׁוּמוּ אוֹתָהּ בֵּית דִּין שֶׁל אַרְבָּעָה -
27 עַד שֶׁיָּשׁוּמוּ הָאַרְבָּעָה כֻּלָּן[42] וְיַסְכִּימוּ, וְיִמְכֹּר[43] לְאַחֵר
28 כְּמוֹ שֶׁיַּסְכִּימוּ[44], וְאַחַר כָּךְ יִקְנֶה הָרִאשׁוֹן. שָׁמוּ
29 אוֹתָהּ שְׁלשָׁה אוֹ אַרְבָּעָה, וְאָמַר הַמּוֹכֵר: עַד שֶׁיָּבוֹאוּ
30 שְׁלשָׁה אֲחֵרִים אוֹ אַרְבָּעָה וְיָשׁוּמוּ - אֵין שׁוֹמְעִין
31 לוֹ[45]; שְׁחֶרֵי קָנוּ מִיָּדוֹ[46] תְּחִלָּה שֶׁמָּכַר מֵעַכְשָׁו.

37) גם זה שם. 38) בגמרא שם: "כדשיימי בתלתא", אבל ברי"ף (ב"ב שם): "כדשיימי בי תלתא", ו"בי תלתא" היינו בית־דין של שלשה, וראה מגיד־משנה. 39) מכיון שהזכיר "בית־דין", זה מהותו של בית־דין, שהולכין בו אחר הרוב. 40) לדברי רבינו, ישנם שני הבדלים בין הדין הראשון לשני: בראשון הזכיר "שומא" וגם "בית דין", ובשני לא הזכיר לא "שומא" ולא "בית דין". ולפי זה לא ברור מה דינו של המזכיר "שומא" בלי "בית דין". ולדעת רש"י שם, כיון שהזכיר "שומא" אע"פ שלא הזכיר "בית דין" כוונתו ל"בית דין", וזהו לפי נוסחתנו בגמרא שם "כדשיימי בתלתא". 41) שמכיון שלא התכוון לבית־דין, צריך שיהא בהסכמת כל השלשה, ולא בהסכמת הרוב בלבד כמו בבית־דין. 42) מכיון שהוא הזכיר ארבעה, יותר מהמספר הדרוש להרכב בית־דין, סימן שהוא מתכוון - אם כי הוא הזכיר בית־דין - דוקא לדעת כל הארבעה, שאם כוונתו היתה לבית־דין בהרכבו החוקי, לא היה מזכיר ארבעה. 43) כלומר, לא מספיקה הסכמתם לשומא, אלא שגם ימכור לפי שומא זו, שהרי אמר לו "כשאמכרנה", ורק אז היא קנויה לראשון. 44) אבל אם מכר אותה יותר מכפי השומא, אז המכר הוא לשני, כמו בסוף ההלכה הראשונה (לחם־משנה). 45) כרב הונא בר רבי יהושע, ולא כרב פפא (שם). 46) בגמרא (שם) נמקו הלכה זו, ואמרו: מי יודע אם אלו האחרונים הם יותר טובים מהראשונים, ומכיון שהדבר בספק - אין בכוחו של הספק לבטל את המכירה, מאחר שכבר קנו מידו מעכשיו.

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) נתבארו בו דיני מקח וממכר בהקדשות וביתומים שדינם דומה להקדשות בקצת צדדין, וכן נתבאר בו שיש דבר שאם ניקח בזמן מיוחד שדין כל אדם שווה להקדש שהמקח נגמר מבלתי שלמות תנאיו.

1 **א. הַמּוֹכֵר לְהֶקְדֵּשׁ[2], וְאָמַר[3] לוֹ הַגִּזְבָּר: בְּכַמָּה אַתָּה**
2 **מוֹכֵר חֵפֶץ זֶה? וְאָמַר: בַּעֲשָׂרָה - אַפְלוּ[4] הָיָה שָׁוֶה**
3 **מֵאָה[5], כֵּיוָן שֶׁאָמַר בַּעֲשָׂרָה אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ;**
4 **שֶׁאֲמִירָה לְגַבּוֹהַּ[6] כִּמְסִירָה[7] לְהֶדְיוֹט.**

2) בבא־בתרא קלג: ושם הביאו עובדא, בבנו של יוסף בן יועזר, שמצא מרגלית ורצה למוכרה להקדש, ואמרה לו אשתו, שהוא לא יהיה הראשון לשום מפני שלא יוכל להתחרט יותר, שהרי "אמירה לגבוה כמסירה להדיוט", אף אם השום בטעות, והחפץ שוה יותר, מכיון ששם את החפץ פחות משוויו, הרי התכוון לוותר משלו להקדש (׳תוספות׳ קידושין כט. ד"ה משכו). וראה להלן הלכה ב. 3) בלי כל פעולת קנין ובלי מתן מעות. 4) כלומר: אם היה שוה עשרה, בוודאי קנה הקדש, אלא אפילו היה שוה מאה - קנה. ועיין ׳אבן האזל׳. 5) שאז אצל הדיוט המקח מתבטל, כדין ביטול המקח באונאה של יותר משתות. 6) משנה בקידושין כח: ונזכר בגמרא כמה פעמים. 7) האמירה גרידא להקדש, הרי היא כאילו מסר בקנין להדיוט.

5 **ב. הַגִּזְבָּר שֶׁקִּבֵּל לְהֶקְדֵּשׁ אוֹ שֶׁמָּכַר - יָדוֹ עַל**
6 **הָעֶלְיוֹנָה[8]. כֵּיצַד? נָתַן דָּמִים[9] שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אַף עַל פִּי**
7 **שֶׁלֹּא מָשַׁךְ הַפֵּרוֹת, אִם הוּקְרוּ - קָנָה, כְּדִין תּוֹרָה[10].**
8 **וְאִם הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת - חוֹזֵר; שֶׁהֲרֵי לֹא מָשַׁךְ, וְלֹא יְהֵא**
9 **כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר מִכֹּחַ הַהֶקְדֵּשׁ[11]. וְכֵן[12] אִם מָכַר**
10 **חֵפֶץ שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, וּמְשָׁכוֹ הַלּוֹקֵחַ וְלֹא נָתַן דָּמִים,**
11 **וְהוּזַל הַחֵפֶץ - קָנָה[13]; שֶׁלֹּא יְהֵא כֹּחַ הֶדְיוֹט חָמוּר**
12 **מִכֹּחַ הֶקְדֵּשׁ. וְאִם הוּקַר הַחֵפֶץ - חוֹזֵר בּוֹ; שֶׁהֲרֵי לֹא**
13 **לָקַח הַגִּזְבָּר דָּמִים, וְהַהֶקְדֵּשׁ אֵינוֹ נִקְנֶה אֶלָּא בְּכֶסֶף,**
14 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתַן הַכֶּסֶף וְקָם לוֹ. וְאֵין הַגִּזְבָּר חַיָּב לְקַבֵּל**
15 **מִי שֶׁפָּרַע[14].**

8) שקלים פ"ד ט. וכן הוא בגמרא קידושין כט. 9) אף־על־פי ש"אמירה לגבוה כמסירה להדיוט" (הלכה א) הצריכו כאן קנין כסף, משום ש"אמירה לגבוה" אינה אלא מדרבנן, ואילו קנין כסף הוא מן התורה (מגיד־משנה וכסף־משנה). ויש אומרים, שאמירה גרידא אינה אלא נדר והתחייבות, אבל אין זה נחשב כקנין בגוף החפץ, ברם מתן דמים מהווה קנין בגוף החפץ (׳אבן האזל׳), אך הלשון: "אמירה לגבוה כמסירה להדיוט", מוכיח ש"האמירה" מקבילה ל"מסירה", ועושה את אותה הפעולה כמו "מסירה". וראה ב׳תוספות׳ המיוחסות לר"י הזקן בקידושין כט. שמיישב דברי הגמרא שם באופן שלא דיבר המוכר מאומה. 10) כן הוא במשנה שקלים שם: "המקבל עליו לספק סלתות [להקדש] - משלש [שלשה סאים בסלע] ועמדו מארבעה, יספק מארבעה". וראה להלן. 11) במשנה שקלים, שם: "המקבל עליו לספק סלתות מארבעה, עמדו משלש יספק מארבעה". ואע"פ שבהדיוט יש ׳מי שפרע׳ כשחוזר בו, הרי שאם הוזלו הפירות יד ההקדש על העליונה, והמוכר צריך לספק כשער הזול. ואע"פ שבהדיוט, באופן זה, אסור למוכר לחזור, ואם הוא חוזר מקבל ׳מי שפרע׳ (למעלה פרק ז ה"א), והרי כתב רבינו בפרק ז מהלכות ערכין הי"ב: "פדהו במנה (=נתן ההדיוט דמים לגזבר לפדות ההקדש) ולא הספיק למשכו עד שעמד במאתיים, מה שפדה פדוי ואינו נותן אלא המנה שכבר נתן. ואין אומרים כאן לא יהא כח הדיוט חמור מכח הקדש, שאפילו הדיוט אינו יכול לחזור בו עד שיקבל ׳מי שפרע׳ - ואין הקדש ראוי לקבל ׳מי שפרע׳ " (וכן הוא בקידושין כט.). וכבר העירו על סתירה זו הר"ן בקידושין שם, והמגיד־משנה כאן. והכסף־משנה מתרץ, שאין בהקדש קנין כסף מן התורה, אלא בהדיוט הקונה מן ההקדש, שעל זה נאמר "ונתן הכסף - וקם לו", אבל בהקדש הקונה מן ההדיוט אין קנין כסף מן התורה. ואין קבלת ׳מי שפרע׳ אלא באופן שכסף קונה מן התורה. ולפיכך יפה כתב רבינו שהקדש הקונה בכסף והוזלו הפירות - חוזר [ולפיכך כתב למעלה: "קנה כדין תורה" ולא "מדין תורה", שקנין זה אינו מן התורה. ויתכן כי המלים "ואין הגזבר חייב לקבל מי שפרע", שבסוף ההלכה, שאין מקומן שם, אלא כאן אחרי המלים "מכח ההקדש", וכדברי הכסף־משנה, שאין הגזבר חייב כאן ׳מי שפרע׳ כיון שאין הכסף קונה כאן מן התורה]. 12) קידושין כט. בברייתא. 13) אף שאין קונים מהקדש אלא בדמים. 14) כלומר, שאין כאן לגמרי ׳מי שפרע׳, שהרי משיכה או שקונה לגמרי או שלא קונה כלל, אף לחייב ב׳מי שפרע׳ (מגיד־משנה). [וראה למעלה הערה י, שיתכן כי מלים אלה שייכות למעלה אחרי המלים "מכח הקדש"]. שאר הדינים שבברייתא, שאותם השמיט רבינו כאן, הביאם בפ"ז מהלכות ערכין הלכה יב.

16 **ג. נִכְסֵי יְתוֹמִים[15] - הֲרֵי הֵן כְּהֶקְדֵּשׁ. כֵּיצַד? יְתוֹמִים**
17 **שֶׁמָּכְרוּ[16] פֵּרוֹת, וְנִמְשְׁכוּ מֵהֶן הַפֵּרוֹת וַעֲדַיִן לֹא לָקְחוּ**
18 **הַדָּמִים, וְהוּקְרוּ הַפֵּרוֹת - חוֹזְרִין בָּהֶן[17]; שֶׁאֵין נִכְסֵי**
19 **יְתוֹמִים נִקְנִין אֶלָּא בְּכֶסֶף, כְּהֶקְדֵּשׁ. הוּזְלוּ הַפֵּרוֹת[18]**
20 **- לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט[19] יוֹתֵר חָמוּר מִכֹּחָן.**

15) מימרא של שמואל, בגיטין נב. ובמגיד־משנה הביא: "נכסי יתומים קטנים", וכ"ה בכ"י תימן. 16) שם. 17) ואין לחשוש שמא יאמרו הלוקחים ליתומים: "נשרפו חיטיכם", כמו שאנו חוששים כן ביחס למוכר ליתומים (להלן הלכה ו), - שכל זמן שלא חזרו היתומים, הפירות ברשות הלוקחים והם חייבים עליהם אף באונסין (ר"ן בגיטין שם). ולאחר שחזרו - עליהם לקבל הפירות לרשותם, ואם לא קיבלו - הם הפסידו בעצמם. ואין לומר כאן, כמו בהלכה הסמוכה, שזו רעה ליתומים, שמתוך שידם תמיד על העליונה, שהם יכולים לחזור תמיד, ולא הלוקחים, לא ימצאו קונים - שכאן בא העיכוב מצד הלוקח, שלא נתן הדמים. אבל בהלכה הסמוכה, בא העיכוב מצד היתומים, ולא מצד הלוקח, שהרי הוא נתן דמים והם לא נתנו לו עוד את הפירות (משנה־למלך). 18) שם. 19) שהקונה ממנו אינו יכול לחזור בו אחרי שמשך.

ד. וְכֵן אִם לָקְחוּ[20] הַדָּמִים וַעֲדַיִן לֹא נִמְשְׁכוּ פֵּרוֹתֶיהֶן, וְהוּקְרוּ - חוֹזְרִין, כְּשֶׁאָר הַהֶדְיוֹטוֹת[21]. אֲבָל אִם הוּזְלוּ[22] הַפֵּרוֹת, וְרָצוּ הַלָּקוֹחוֹת לַחֲזֹר בָּהֶן - חוֹזְרִין, וּמְקַבְּלִין[23] מִי שֶׁפָּרַע, כְּדִינָם עִם שְׁאָר הָעָם[24]. שֶׁאִם נְחַיֵּב אוֹתָם לִלְקֹחַ הַפֵּרוֹת כְּדִין תּוֹרָה - הֲרֵי זֶה רָעָה לַיְתוֹמִים; שֶׁאִם יִהְיֶה דִּינָם כָּךְ, כְּשֶׁיִּצְטָרְכוּ לִמְכֹּר לֹא יִמְצְאוּ מִי יִתֵּן לָהֶם דָּמִים.

20) שם. 21) שיכולים לחזור לפני המשיכה, ואע"פ שההדיוט מקבל 'מי שפרע' כשחוזר - ביתומים לא הטילו חכמים 'מי שפרע'. 22) שם. 23) יכולים הם לחזור, אלא שעליהם לקבל 'מי שפרע'. 24) הדין הרגיל בכל מקח וממכר.

ה. וְכֵן יְתוֹמִים[25] שֶׁלָּקְחוּ פֵּרוֹת, וּמָשְׁכוּ הַפֵּרוֹת וְלֹא נָתְנוּ הַדָּמִים, וְהוּקְרוּ - לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט גָּדוֹל מִכֹּחָן[26]. וְאִם הוּזְלוּ[27] הַפֵּרוֹת - אֵינָן חוֹזְרִין; שֶׁזּוֹ רָעָה לָהֶם[28], כְּשֶׁיִּצְטָרְכוּ לִקְנוֹת פֵּרוֹת לֹא יִמְצְאוּ מִי שֶׁיִּמְכֹּר לָהֶם.

25) שם. 26) אלא כשם שהדיוט קונה במשיכה, כמו כן היתומים קונים במשיכה, ואין המוכר יכול לחזור. שהרי התקנה שהיתומים יקנו בדמים היתה לטובתם, ולא לרעתם. 27) ולכאורה הרי כאן זכות היא להם, אם נאמר שיכולים לחזור, כל זמן שלא נתנו הדמים. 28) אבל בהקדש אינו כן, אלא אם הוזלו חוזר בו ההקדש (למעלה הלכה א). ולא חששו שם לטעם זה, מפני שציבור הלוקחים לא יפרוש ממשא ומתן עם הקדש בגלל זה, שהרי מצוה היא להנות את ההקדש (לחם־משנה, בהלכה ג).

ו. נָתְנוּ הַדָּמִים[29] וְלֹא מָשְׁכוּ הַפֵּרוֹת, וְהוּזְלוּ הַפֵּרוֹת - חוֹזְרִין[30]; לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט[31] גָּדוֹל מִכֹּחָן. הוּקְרוּ[32], אִם רָצוּ הַמּוֹכְרִים לַחֲזֹר בָּהֶן - חוֹזְרִין[33], וּמְקַבְּלִין מִי שֶׁפָּרַע. שֶׁאִם יִהְיֶה דִּינָם שֶׁיִּקְנוּ בִּנְתִינַת הַמָּעוֹת, יֹאמַר לָהֶם הַמּוֹכֵר: נִשְׁרְפוּ הַפֵּרוֹת[34] שֶׁלְּקַחְתֶּם אוֹ אָבְדוּ בְּאֹנֶס, וּכְבָר נַעֲשׂוּ בִּרְשׁוּתְכֶם מִשְׁעַת נְתִינַת הַמָּעוֹת.

29) שם. 30) בלי 'מי שפרע', שאין 'מי שפרע' ביתומים, כנ"ל. 31) שגם הדיוט יכול לחזור לפני המשיכה. 32) שם. 33) אף כי היה זה לטובת היתומים להפעיל כאן את תקנת החכמים, שהמשא והמתן נגמר בנתינת הדמים, ולא יוכל המוכר לחזור. 34) ואין לומר שאף לענין זה נפעיל את הכלל: "לא יהא כח הדיוט וכו'", ונאמר שאם קרה אסון של שריפה, שהיתומים לא יסבלו כאילו היו הדיוטות, שאינם קונים בכסף? - מפני שיש תלות הדדית בין שני הדינים האלו "שכיון שלענין חזרה לא ברשות מוכר הוא, לענין דליקה נמי לא ברשותיה" (רש"י ד"ה נשרפו חיטין, שם), והטעם הוא עקרוני: שהרי מן התורה קנה הלוקח במתן דמים, ואין המוכר יותר אחראי לחפץ, אף תמורת ההנאה שיש לו למוכר שהוא יכול לחזור, הוא משעבד את עצמו לשאת באחריות, ומתוך כך אם ניטלה ממנו אפשרות החזרה, אין לנו זכות להטיל עליו חובת השמירה (מתוך דברי רש"י שם). אבל בהקדש, אף אם הוקרו הפירות קנה הקדש, ואין המוכר יכול לחזור בו (למעלה הלכה א), ואין אנו חוששים לטענה זו, שלא יאמרו המוכרים: "נשרפו חיטיך וכו'", מפני שבהקדש החמור הטילו אחריות המקח על המוכר, אף שנטולה ממנו ההנאה של אפשרות לחזרה (ראה לחם־משנה).

ז. בְּאַרְבָּעָה[35] פְּרָקִים[36] בַּשָּׁנָה הֶעֱמִידוּ דִּבְרֵיהֶם[37] עַל דִּין תּוֹרָה[38] בְּבָשָׂר[39], מִפְּנֵי שֶׁהָעָם כֻּלָּן צְרִיכִין לְבָשָׂר. וְאֵלּוּ הֵן: עֶרֶב יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן שֶׁל חַג[40], וְעֶרֶב יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח[41], וְעֶרֶב הָעֲצֶרֶת, וְעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה[42]. כֵּיצַד? הָיָה לַטַּבָּח שׁוֹר, אַפִּלּוּ שָׁוֶה מֵאָה דִּינָרִין, וְלָקַח דִּינָר אֶחָד מִן הַלּוֹקֵחַ כְּדֵי לִתֵּן לוֹ בָּשָׂר כְּשֶׁיִּשְׁחַט, וְלֹא נִתְקַבְּצוּ לוֹ כָּל דְּמֵי הַשּׁוֹר[43] - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[44]; אֶלָּא מַשְׁחִיטִין אֶת הַטַּבָּח בְּעַל כָּרְחוֹ[45], וְכוֹפִין אוֹתוֹ לִשְׁחֹט וְלִתֵּן הַבָּשָׂר לַלּוֹקֵחַ. לְפִיכָךְ[46], אִם מֵת הַשּׁוֹר - מֵת לַלּוֹקֵחַ[47].

35) משנה, בחולין פג. 36) זמנים. 37) שם לפי פירוש רבי יוחנן, וכן הביאו גם הרי"ף. 38) שקונים בכסף בלי משיכה (למעלה פרק ג הלכה א). 39) ורק בבשר, ולא בחפצים אחרים. 40) אבל לא בערב יו"ט האחרון של פסח. מפני שיו"ט האחרון של חג הוא רגל בפני עצמו, ועל כן היה חביב על הציבור, ומתוך כך הרבו בו בשמחה, ואכלו בו הרבה בשר, משא"כ יו"ט האחרון של פסח, שהוא רק חלק של החג, ולא חג נפרד לעצמו (רש"י שם ד"ה ביו"ט האחרון של חג). 41) ובערב יו"ט הראשון של סוכות, אין פנאי להרבות בשחיטה, מפני שהציבור טרוד במצוות רבות: סוכה, וארבעה מינים ('תוספות' שם ד"ה וכדברי). [וגם אין חיוב שמחה בלילי יום טוב ראשון של חג הסוכות - סוכה מח.]. 42) "מפני שהוא תחילת השנה, מרבים בשמחה שיהיה סימן טוב" (תויו"ט), אבל לא בערב יוה"כ, מפני שאז מרבים באכילת עופות ודגים ולא בבשר בהמה ('תוספות' שם). 43) שלא מצא קונים בשביל שאר הבשר. 44) אף־על־פי שלא עשה שום קנין חוץ מקנין כסף. 45) מכריחים אותו לשחוט. 46) אחרי שאנו אומרים שהלוקח קנה. 47) היינו שהלוקח מפסיד את הדינר שנתן (הגהות מיימוניות בשם רש"י).

יום רביעי ו' מנחם־אב ה'תשע"ו

פֶּרֶק עֶשְׂרִי[1]

1) נתבארו בו דיני אונסי המכירה והמוסר מודעה במכירתו והדומה לזה.

א. מִי שֶׁאָנַס[2] עַד שֶׁמָּכַר[3], וְלָקַח דְּמֵי הַמֻּקָּח[4], אֲפִלּוּ תָּלוּהוּ[5] עַד שֶׁמָּכַר - מִמְּכָרוֹ מִמְּכָר, בֵּין בְּמַטַּלְטְלִין[6] בֵּין בְּקַרְקָעוֹת[7]; שֶׁמִּפְּנֵי אֲנָסוֹ גָּמַר וּמָקְנָה[8]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לָקַח הַדָּמִים בִּפְנֵי הָעֵדִים[9]. לְפִיכָךְ, אִם מָסַר מוֹדָעָה[10] קֹדֶם שֶׁיִּמְכֹּר, וְאָמַר לִשְׁנֵי עֵדִים[11]: דְּעוּ, שֶׁזֶּה שֶׁאֲנִי מוֹכֵר חֵפֶץ פְּלוֹנִי אוֹ שָׂדֶה

1 פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי, מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי אָנוּס - הֲרֵי הַמִּמְכָּר בָּטֵל.
2 וַאֲפִלּוּ הֶחֱזִיק בַּמָּה שָׁנִים - מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִיָּדוֹ[12],
3 וּמַחֲזִיר הַדָּמִים.

2) בבא בתרא מז: מימרא של רב הונא: "תליוהו וזבין - זביניה זביני" (=תלו את המוכר והכריחוהו למכור ומכר, מכירתו מכירה). ושם מח. פסק רבא הלכה כרב הונא. 3) דווקא במכירה מועיל האונס, ולא כן במתנה, ראה להלן הלכה ג. 4) מיד, כלומר בעת המכירה. ויש אומרים שאפילו אם לקח אחר כך, מכירתו מכירה (הראב"ד, לדעת הרי"ף) וראה במשנה למלך. 5) כלומר, הלוקח תלה את המוכר על העץ, כדי לאנסו למכור. 6) כן נראה בבבא קמא סב. 7) הוזכר מפורש בשקלא וטרייא של הגמרא (בבא בתרא מח:). 8) בגמרא (בבא קמא סב.) אמרו, שאין מכירתו מכירה אלא אם אמר "רוצה אני", אבל סובר רבינו שכל שלא אמר בפירוש שאיננו רוצה, אלא שתק, הרי זה כאומר "רוצה אני" (לחם משנה בשם בית יוסף ועיין פרק ד מהלכות אישות הלכה א). 9) אלא הודה בפני העדים שקיבל המעות, ומקור הלכה זו בגמרא בבא בתרא מח: "והלכתא בכולהו דהוו זביניה זביני ואפילו בשדה זו". כלומר, בכל האופנים, מכירתו מכירה בין הרצה לפניו את המעות ובין לא הרצה לפניו את המעות אלא הודה לו על כך (ראה בתוספות שם דיבור המתחיל ואפילו), ואף על פי שהגוזל שדה וחזר ולקחה מהבעלים והודו הבעלים שלקחו ממנו מעות, יכול הנגזל לטעון "מחמת יראה הודיתי" ונאמן (פרק ט מהלכות גזילה הלכה ט"ו) - אין זה אלא מפני שהוחזק גזלן, אבל כאן שלא הוחזק גזלן אין המוכר נאמן בטענה זו (כסף משנה ועיין ראב"ד), וברור הדבר שמי שאנסוהו לתת מתנה אין מתנתו מתנה כיוון שלא קיבל מעות (ראה בבא בתרא מח. בתוספות דיבור המתחיל אמר). [ומה שכתב רבינו בפרק ב מהלכות גירושין הלכה כ "עד שמכר או עד שנתן" אין כוונתו אלא להביא דוגמא של "אונס", ולא שתהא מתנתו מתנה]. 10) "שמודיע לעדים איך היה העניין" (סמ"ע סימן רה סעיף קטן ו), היינו, שנותן הודעה מוקדמת לעדים על הרקע האמיתי של המכר. 11) בבא בתרא מ. "מודעה בפני שניים". 12) לפי שגזלן אין לו חזקה (פרק י"ג מהלכות טוען ונטען הלכה ב והלכה יא).

4 ב. וּצְרִיכִין הָעֵדִים לֵידַע שֶׁהוּא מוֹכֵר מִפְּנֵי הָאֹנֶס
5 וְשֶׁהוּא אָנוּס וַדַּאי, לֹא שֶׁיִּסְמְכוּ עַל פִּיו. וְכָל מוֹדָעָה
6 שֶׁאֵין בָּהּ זֶה: וְאָנוּ הָעֵדִים יָדַעְנוּ שֶׁפְּלוֹנִי זֶה אָנוּס
7 הָיָה - אֵינָהּ מוֹדָעָה.

8 ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוֹכֵר אוֹ בְּעוֹשֶׂה
9 פְּשָׁרָה[13]; אֲבָל בְּמַתָּנָה אוֹ בְּמְחִילָה, אִם מָסַר מוֹדָעָה
10 קֹדֶם מַתָּנָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ אָנוּס - הֲרֵי הַמַּתָּנָה
11 בְּטֵלָה. שֶׁאֵין הוֹלְכִין בְּמַתָּנָה אֶלָּא אַחַר גִּלּוּי דַּעַת
12 הַנּוֹתֵן; שֶׁאִם אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַקְנוֹת[14] בְּכָל לִבּוֹ - לֹא
13 קָנָה הַמְקַבֵּל מַתָּנָה. וְהַמְּחִילָה מַתָּנָה הִיא[15].

13) שבאה על ידי טענת התובע וכפירת הנתבע, וכל אחד ואחד מוותר קצת לחבירו תמורת זה שחבירו מוותר לו קצת והרי זה כמכר (סמ"ע סימן רה סעיף קטן ט). 14) והודעה כל שהיא שאינו רוצה במתנה מספיקה לנו, ולא צריך שיהיה בה אונס, אבל במכירה, מכיוון שמקבל כסף, - אף על פי שמסר מודעה, וודאי נתרצה אחר כך ובטלה המודעה. 15) שהרי אינו מקבל שום תמורה עבורה.

14 ד. אֶחָד הָאוֹנֵס אֶת חֲבֵרוֹ בְּשֶׁהִכָּהוּ[16] אוֹ תְּלָאָהוּ עַד
15 שֶׁמָּכַר, אוֹ שֶׁהִפְחִידוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת, בֵּין
16 בִּידֵי עַכּוּ"ם בֵּין בִּידֵי יִשְׂרָאֵל[17] - הֲרֵי זֶה אֹנֶס.
17 וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁשָּׂכַר פַּרְדֵּס מֵחֲבֵרוֹ לְעֶשֶׂר שָׁנִים,
18 וְלֹא הָיָה שָׁטַר חוֹב[18] בְּיַד הַמַּשְׂכִּיר, וְאַחַר שֶׁאָכְלוֹ
19 הַשּׂוֹכֵר שָׁלֹשׁ שָׁנִים[19] אָמַר לוֹ: אִם לֹא תִּמְכְּרֵנּוּ לִי,
20 אֶכְבֹּשׁ שָׁטָר שְׁכִירוּת וְאֶטְעַן שֶׁהוּא לָקוּחַ בְּיָדִי;
21 וְאָמְרוּ חֲכָמִים, שֶׁזֶּה אֹנֶס[20]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[21].
22 לְפִיכָךְ, אִם[22] תְּבָעוֹ הַמַּשְׂכִּיר בְּבֵית דִּין, וְכָפַר בּוֹ[23]
23 וְטָעַן שֶׁהַפַּרְדֵּס שֶׁלּוֹ[24], וְאַחַר כָּךְ מָסַר הַמַּשְׂכִּיר
24 מוֹדָעָה[25], וְאַחַר כָּךְ מָכַר לַשּׂוֹכֵר שֶׁכָּפַר בּוֹ - הֲרֵי
25 הַמִּמְכָּר בָּטֵל; שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לוֹ עֵדִים שֶׁהוּא אָנוּס. וְהֵם
26 הָעֵדִים שֶׁכָּפַר בִּפְנֵיהֶם[26] בְּבֵית דִּין, וְהֵם עֵדֵי
27 הַמּוֹדָעָה[27]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[28].

16) בגמרא הביאו: תלייה, וזה רק לדוגמא, והוא הדין: ייסורים אחרים, ואף אונס ממון, כפי שיוצא מהעובדה להלן. 17) ואין אומרים שאין זה אונס, לפי שהוא יכול לתבוע את הישראל לדין (סמ"ע סעיף קטן טו) - מכיוון שלא תמיד ניתן לביצוע, כמו שאמרו בגמרא, שכותבים מודעה אפילו על אנשים רמי־מעלה (כגון, "עלי ועליך", אביי ורבא על עצמם), כלומר, שבוודאי מצייתים לדין, מפני שלא תמיד הבית־דין מזומן מייד (רשב"ם דיבור המתחיל עלי ועליך). 18) היינו שטר שכירות, הנקרא אף הוא שטר חוב, שכתוב בו זכותו של המשכיר וחובתו של השוכר (סמ"ע, סעיף קטן טז). 19) שאז יכול המחזיק לטעון שקנה הקרקע מהבעלים ושטרו אבד (פרק יא מהלכות טוען ונטען הלכה ב). 20) שהרי צפוי למוכר, הפסד כל המקח. 21) היינו כל אונס ממון, ואפילו על ידי הפחדה. 22) הרמב"ם מתכוון בהמשך הדברים להסביר לנו כיצד נתברר האונס בעובדא דלעיל. 23) כלומר, שהפחדה זו נודעה על ידי זה, שהשוכר קיים את איומו וכפר באמת בשכירות, וטען שלקוח הוא בידו, וכך יצאו הדברים לאור. 24) והעדים שמעו את הטענה הזאת, אבל לא שמעו את ההפחדה, שהרי אם שמעו את ההפחדה, אין זה אונס, שהרי המוכר יכול להביאם לבית דין, ואם לא יעשה זאת, סימן שהשלים בסוף עם המכירה (מגיד משנה). 25) שהמוכר אומר לבית דין, שהוא יכול לברר את אי־אמיתת הטענה של הלוקח, שכל הכפירה באה רק לשם הפחדה כדי שימכור לו, שהרי זה הלוקח מוכן לשלם לו כל הדמים, אם ימכור לו מעכשיו, והרי זה סימן שעדיין לא קנה, והוא מודיע בזה שהוא ימכור רק בכדי לגלות את האיום, אבל אין בדעתו כלל למכור (סמ"ע שם סעיף קטן יז). 26) שאם כי לא שמעו את ההפחדה, אבל שמעו את הכפירה שלו בשכירותו

וטענתו שהיא לקוחה, וזהו אונס גמור, שהרי אלמלי לא מכר לו אחרי הכפירה, היה מפסיד הכול על ידי כפירה זו. 27) לכאורה נראה דעת הרמב"ם, שצריך שעדי המודעה ידעו גם את האונס, אבל המגיד־משנה מביא, שמספיק אפילו אם יש עדים אחרים שיודעים על האונס. 28) כלומר, כל אונס על ידי הפחדה.

1 **ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[29]? בְּאֹנֶס; שֶׁהֲרֵי הוּא[30]**
2 **חָמְסָן, מִפְּנֵי שֶׁכּוֹפֶה אֶת הַמּוֹכֵר לִמְכֹּר שֶׁלֹּא**
3 **בִּרְצוֹנוֹ[31]. אֲבָל הַגּוֹזֵל[32] וְהֶחְזַק בְּגַזְלָן וְאַחַר כָּךְ**
4 **לָקַח שָׂדֶה שֶׁגָּזַל - אֵין הַמּוֹכֵר צָרִיךְ לִמְסֹר**
5 **מוֹדָעָה, כְּמוֹ שֶׁאֲבַאֲרֵנוּ בְּהִלְכוֹת גְּזֵלָה.**

29) שצריך מודעה. 30) אין זו נתינת טעם למה צריך מודעה, אלא קביעת העובדא כאילו אמר "שהוא" (סמ"ע סימן רה סעיף קטן יח) והמגיד משנה, אמנם, העתיק דברי רבינו "שהוא". וראה להלן פרק יז הלכה ח. 31) שאף על פי שאמר לו: "רוצה אני" או לפי מה שכתבנו למעלה בהלכה א שכל שלא אמר בפירוש שאינו רוצה הרי זה כאילו אמר "רוצה אני" ובאופן זה מכירתו מכירה (למעלה הלכה א) ואינו נקרא חמסן (בבא קמא סב.) - כיוון שמסר מודעה בפני עדים. גילה בזה שכל המכירה ואף אמירתו "רוצה אני" - כל זה היה באונס, ויפה קראו רבינו "חמסן". וראה בלחם משנה פרק ד מהלכות אישות הלכה א. 32) בבא בתרא מז: ושם מימרא של רב הונא, שגזלן, אף אם הביא שטר מכירה על השדה שגזל, אין לשטר זה כל משקל; וסובר רבינו שרב ביבי שמסיים בה משמיה דרב נחמן "קרקע אין לו, אבל מעות יש לו" - לא בא לחלוק על רב הונא, אלא להוסיף על דבריו. ולפי זה מפורש בדברי רב הונא שגזלן אין קנייתו קניין, אף שנתן מעות, אף על פי שלגבי חמסן אמר רב הונא: "תליוהו וזבין זביניה זביני" (שם). אבל דעת הרשב"ם שם, שרב ביבי חולק על רב הונא, וכן דעת הרי"ף שם. ומה שאמר רב הונא שגזלן אין קניינו קניין - כשלא נתן מעות (רשב"ם ותוספות שם) או שמסר מודעה (רי"ף). ולעולם אין חילוק בין גזלן לחמסן.

6 **ו. עֲדֵי הַמּוֹדָעָה[33] יֵשׁ לָהֶם לַחְתֹּם הֵם עַצְמָן בְּאוֹתוֹ**
7 **הַמִּכָּר שֶׁנִּמְסְרָה לָהֶם הַמּוֹדָעָה עָלָיו, וְאֵין בְּכָךְ**
8 **כְּלוּם. וַאֲפִלּוּ אָמַר לָהֶם[34] בְּפְנֵי הָאֹנֶס: בִּרְצוֹנִי**
9 **מָכַרְתִּי בְּלֹא אֹנֶס - חֲרֵי הַמּוֹדָעָה קַיֶּמֶת; כְּשֶׁם שֶׁאֹנֶס**
10 **שֶׁמָּכַר בְּלֹא רָצוֹן, כָּךְ אֹנֶס עַד שֶׁאָמַר: בִּרְצוֹנִי אֲנִי**
11 **מוֹכֵר.**

33) בבא בתרא מח: ושם עובדא שרבה בר בר חנה חתם על המודעה ועל המכירה, ורב הונא אישר את המודעה. 34) יוצא מתוך ההלכה הבאה.

12 **ז. וְכֵן אִם הוֹדָה[35] בְּפְנֵיהֶם[36] שֶׁלָּקַח הַדָּמִים אַחַר**
13 **שֶׁמָּסַר מוֹדָעָה עַל כָּךְ - אֵינוֹ חַיָּב לְהַחֲזִיר כְּלוּם;**
14 **שֶׁהָאֹנֶס אֲנֹסוֹ עַד שֶׁיּוֹדֶה, וְהָעֵדִים כְּבָר יָדְעוּ שֶׁהוּא**
15 **אָנוּס. אֲבָל אִם מָנָה הַדָּמִים בְּפְנֵיהֶם - חַיָּב לְהַחֲזִיר.**

35) דין זה מפורש בגזלן (שם מז:). והרמב"ם משווה בעניין זה מוסר מודעה לגזלן (מגיד־משנה וכסף משנה), שטעם אחד לשניהם: שנתפרסם האונס לפני המכירה, ולא כמו באונס סתם שהוא מקרה ראשון, "שעדיין לא גזלו" (לשון הרמב"ם בהלכות גזילה פרק ט, הלכה ט"ז). 36) כלומר, שראו העדים נתינת הכסף (בבא בתרא שם).

16 **ח. הָעִידוּ עָלָיו[37] עֲדֵי הַמֶּכֶר[38] שֶׁבִּטֵּל הַמּוֹדָעָה[39] -**
17 **חֲרֵי הַמּוֹדָעָה בְּטֵלָה. וְאִם אָמַר[40] לְעֲדֵי הַמּוֹדָעָה:**
18 **הֱיוּ יוֹדְעִין, שֶׁכָּל קִנְיָן שֶׁאֲנִי לוֹקֵחַ לְבַטֵּל הַמּוֹדָעָה,**
19 **וּמוֹדָעֵי דְמוֹדָעֵי[41], שֶׁהַכֹּל בָּטֵל, וְאֵינִי אוֹמֵר כָּךְ אֶלָּא**
20 **מִפְּנֵי הָאֹנֶס שֶׁאֲתֶם יוֹדְעִין, וְאֵין בְּדַעְתִּי לְהַקְנוֹת לְזֶה**
21 **הָאֹנֵס לְעוֹלָם - חֲרֵי הַמֶּכֶר בָּטֵל[42]. וְאַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ**
22 **מִיָּדוֹ[43] לְבַטֵּל הַמּוֹדָעָה, עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

37) ערכין כא: ב"גט", ו"כל שכן במכר" (מגיד־משנה). 38) אבל במתנה, אם יש אונס, אף אם בטל את המודעה, אין המתנה מתנה (רמ"א, סימן רה, סעיף יא), שהרי במתנה אם יש אונס, אף בלי המודעה אין המתנה מתנה. אבל אם אין אונס ויש רק מודעה, אם ביטל אחרי זה את המודעה, המתנה קיימת (הגהות מיימוניות בשם התוספות, ורמ"א שם בשם הרבה ראשונים). 39) לדעת הכסף־משנה אם יש אונס על ביטול המודעה, יש תוקף לביטול המודעה, שהרי כשם שהוא מחליט למכור מתוך אונס, ועל כן קיים המקח אף שיש אונס, כן הוא מחליט לבטל את המודעה בגלל האונס, והביטול קיים אף שנעשו מתוך אונס. 40) כשם שאפשר לעשות מודעה על עצם המכירה, כך אפשר לעשות מודעה על ביטול המודעה. 41) היינו, שמקבל קניין לבטל את המודעה, ואף את המודעה על ביטול המודעה. 42) אך לדעת התוספות (שם דיבור המתחיל האי מאן דמסר מודעה) יש אפשרות לבטל את המודעה על ביטול המודעה (בגט שהבית דין מעוניין לבטל את המודעה) על ידי נוסח מיוחד של ביטול המודעה, והוא: שמבטל כל המודעות והמודעות היוצאות מתוך המודעות עד עולם, וכן, אומרים התוספות (שם), הנוהג להשתמש בנוסח זה, אך לדעת הרשב"א אין זה מספיק, שהרי הנותן יכול לטעון, שבמודעה האחרונה ביטל גם את הביטול בנוסח זה, אך אף הרשב"א נותן עצה לביטול המודעה, והיא: לכתוב בנוסח ביטול המודעה, שהוא פוסל את עדי המודעה, שהרי אז אין ערך למודעה, אחר שפסל את העדים שלה. וכן הוא הנוהג היום בעצת הרשב"א (אם־כי יש חולקים גם על זה), וגם במתנה אפשר להשתמש בנוסח זה (משנה למלך), אך ייתכן שצריך צו מפורש של הנותן לכתוב את הנוסח הזה (שהיום כבר הפך לשיגרה) של פסול העדים. 43) כלומר, אם כי אין קניין לדברים. אבל יש לו ערך לקניין זה, עד כמה שהוא מגלה שהדברים נאמרו ברצינות, ואין בהם משום היתול, ובכל זאת אחרי שנתן מודעה על ביטול המודעה לא מועיל גם הקניין.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי התנאין שהן אסמכתא והדומה לזה מחיובים שאינן קיימין מפני שהן אסמכתא.

23 **א. הַמַּקְנֶה בֵּין קַרְקַע בֵּין מִטַּלְטְלִין, וְהִתְנָה תְּנָאִין**

1 שֶׁאֶפְשָׁר לְקַיְּמָן[2], בֵּין שֶׁהִתְנָה הַמַּקְנֶה בֵּין שֶׁהִתְנָה
2 הַקּוֹנֶה: אִם נִתְקַיְּמוּ הַתְּנָאִין - נִקְנָה הַדָּבָר שֶׁהֻקְנָה;
3 וְאִם לֹא נִתְקַיְּמוּ הַתְּנָאִי - לֹא קָנָה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ
4 מִשְׁפְּטֵי הַתְּנָאִים בְּהִלְכוֹת אִישׁוּת[3].

2) כדברי ר' יהודה בן תימא (בבא־מציעא צד.) והכריעו בגמרא שם כמותו, שהרי כל דיני התנאים אנו לומדים מתנאי בני גד ובני ראובן (במדבר לב), ושם היה אפשר לקיים את התנאי (סמ"ע סימן רז, ס"ק א). 3) פרק ו.

5 **ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[4] בְּשֶׁקָּנָה[5] בְּדֶרֶךְ מִן**
6 **הַדְּרָכִים שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן[6], וְהֲרֵי יֵשׁ עָלָיו לְקַיֵּם אֶת**
7 **הַתְּנָאי. אֲבָל אִם לֹא קָנָה עַתָּה[7], וְהִתְנָה עִמּוֹ: שֶׁאִם**
8 **נִתְקַיְּמוּ הַתְּנָאי זֶה יִקְנֶה, וְאִם לֹא נִתְקַיְּמוּ לֹא יִקְנֶה -**
9 **אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְקַיְּמוּ הַתְּנָאי, לֹא קָנָה; שֶׁזּוֹ אַסְמַכְתָּא**
10 **הִיא[8], שֶׁהֲרֵי סָמַךְ קִנְיָתוֹ לַעֲשׂוֹת כָּךְ וְכָךְ[9], וְכָל**
11 **אַסְמַכְתָּא אֵינָהּ קוֹנָה, שֶׁהֲרֵי לֹא גָּמַר בְּלִבּוֹ לְהַקְנוֹתוֹ.**

4) שאם נתקיימו התנאים - נקנה הדבר שהוקנה (למעלה הלכה א). 5) שעשה עכשיו פעולת הקנין. 6) כגון שאמר לו קנה מעכשיו ולכשתקיים את התנאי, או שאמר לו קנה על־מנת שתעשה כך וכך, ש"האומר על־מנת כאומר מעכשיו", שבאופן אחר לא מועיל הקנין כלל, כמו שכתב רבינו למעלה פרק ב הלכה ט לענין משיכה, מפני שכלתה משיכתו. והוא הדין לקנין חזקה (חושן־משפט סוף סימן קצא). ומקור דברי רבינו, שבאומר מעכשיו אין דין אסמכתא, הוא בבבא־מציעא סו: וכן הוא בספר המקח והממכר, לרב האי, שער יז (ועיין ביאורי הגר"א סימן רז ס"ק ה, וכן הביא המחבר שם שכאן מדובר באומר מעכשיו). 7) לא עשה עתה פעולת הקנין, וראה להלן בסמוך. 8) "אף־על־פי שהחזיק בבית אחר שקיים התנאי" (להלן הלכה ג) ואילו עשה רק עתה פעולת הקנין - לא קנה, מטעם אחר: - מפני שכלתה חזקתו (ראה למעלה הערה ה). 9) בלשון רב האי, שם: "לפי שסמך קנין הקרקע לזמן אחר לאחר שהתנה, ואינו קנין בשעתו". ולהלן הלכה ו בלשון רבינו: "לא גמר והקנה שהרי דעתו עדיין סומכת, שמא יהיה (= יתקיים התנאי) או שמא לא יהיה".

12 **ג. כֵּיצַד? הַמּוֹכֵר בַּיִת לַחֲבֵרוֹ אוֹ נָתַנוֹ לוֹ בְּמַתָּנָה עַל**
13 **מְנָת[10] שֶׁיֵּלֵךְ עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם בְּיוֹם פְּלוֹנִי, וְהֶחֱזִיק זֶה**
14 **בַּבַּיִת - הֲרֵי זֶה קָנָה כְּשֶׁיֵּלֵךְ עִמּוֹ לִירוּשָׁלַיִם בְּאוֹתוֹ**
15 **הַיּוֹם[11]; וְאִם עָבַר אוֹתוֹ הַיּוֹם וְלֹא הָלַךְ - לֹא קָנָה.**
16 **אֲבָל אִם הִתְנָה וְאָמַר לוֹ: אִם תֵּלֵךְ[12] עִמִּי לִירוּשָׁלַיִם**
17 **בְּיוֹם פְּלוֹנִי אוֹ אִם תָּבִיא לִי דָּבָר פְּלוֹנִי, אֶתֵּן לְךָ בַּיִת**
18 **זֶה אוֹ אֶמְכְּרֶנּוּ לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ; וְהָלַךְ עִמּוֹ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם**
19 **אוֹ שֶׁהֵבִיא לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִיק בַּבַּיִת אַחַר שֶׁקִּיֵּם**
20 **הַתְּנָאי[13] - לֹא קָנָה, שֶׁזּוֹ הִיא אַסְמַכְתָּא. וְכֵן כֹּל**
21 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

10) ש"האומר על־מנת כאומר מעכשיו דמי" (למעלה פ"ב הלכה ט), וכן כתב רב האי שם, שבאומר על־מנת אין דין אסמכתא, וכל דברי רבינו לקוחים מדברי רב האי שם (הגר"א בבאוריו שם). וב'טור' שם העתיק בדברי רבינו "על תנאי", וכתב שם ב'בית יוסף' שאפשר שכך היה כתוב בנוסחת הרמב"ם שהיה בידי בעל ה'טור'. וכן הוא אמנם ברמב"ם כ"י תימן. אבל הנוסחא שלפנינו עיקר, שאם לא אמר: "על מנת" - לא קנה מחמת שני טעמים: א' שכלתה חזקתו; ב' שזוהי אסמכתא. 11) כלומר: מאז ולמפרע, משעת פעולת החזקה. 12) ואין כאן אמירת מעכשיו. 13) שאילו החזיק קודם - אין זו חזקה כלל וכלל, שהרי בשעת חלות הקנין, כלומר בעת קיום התנאי, כבר כלתה החזקה ואיננה.

22 **ד. לְפִיכָךְ[14], הַנּוֹתֵן עֵרָבוֹן[15] לַחֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: אִם**
23 **אֲנִי חוֹזֵר בִּי, עֵרְבוֹנִי מָחוּל לָךְ, וְהַלָּה אוֹמֵר: וְאִם**
24 **אֲנִי חוֹזֵר בִּי, אֶכְפֹּל לְךָ[16] עֵרְבוֹנְךָ; אִם חָזַר בּוֹ**
25 **הַלּוֹקֵחַ - קָנָה זֶה הָעֵרָבוֹן, שֶׁהֲרֵי הוּא תַּחַת יָדוֹ[17];**
26 **וְאִם חָזַר בּוֹ הַמּוֹכֵר - אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְכָפֹל**
27 **הָעֵרָבוֹן, שֶׁזּוֹ אַסְמַכְתָּא הִיא, וְאַסְמַכְתָּא לֹא קָנָה.**

14) בבא־מציעא מח. כרבי יהודה, ולא כרבי יוסי. 15) בתורת משכון ולא בתורת פרעון כמו בפרק ח הלכה א. 16) אתן לך קרקע שוה כפליים מהסכום שנתת לי (סמ"ע רז, ס"ק כד). 17) שהרי בברייתא שם נאמר: "הנותן ערבון לחבירו, ואמר לו: אם אני חוזר בי - ערבוני מחול לך, והלה אמר לו: אם אני חוזר בי, אכפול לך ערבונך - נתקיימו התנאים, דברי רבי יוסי [רבי יוסי לטעמיה דאמר אסמכתא קניא]. רבי יהודה אומר, דיו שיקנה כנגד ערבונו". נראה מזה, שרבי יהודה אינו חולק על כל דברי רבי יוסי שאמר נתקיימו התנאים, בין אם המוכר חוזר בו שמכפיל לו ערבונו, ובין אם הלוקח חוזר בו שערבונו מחול - אלא אך ורק באופן שהמוכר חוזר בו, ועל זה אמר רבי יהודה שאינו צריך להכפיל ערבונו אלא דיו ללוקח שיקנה כנגד ערבונו. אבל באופן שהלוקח חוזר בו, על זה לא דיבר רבי יהודה - שגם הוא מודה לרבי יוסי שערבונו מחול, ואין בזה דין אסמכתא, והטעם הוא מפני שהערבון תחת ידו של מוכר. וכמו שאמרו בנדרים כו: "שאני הכא [במשליש שטר זכויותיו] דאמר לבטלן זכותיה", ופירש הר"ן שם: "דכיון דמחילה היא לית בה אסמכתא, דמיד זוכה בה חברו - דליכא אסמכתא אלא באומר אתן או אשלם וכיוצא בהן, וכן דעת הרמב"ם ז"ל". וראה להלן הלכה יג (ועיין מגיד־משנה וכסף־משנה וביאור הגר"א סימן רז ס"ק כו).

28 **ה. וְכֵן מִי שֶׁפָּרַע[18] מִקְצָת חוֹבוֹ, וְהִשְׁלִישׁ אֶת**
29 **הַשְּׁטָר[19], וְאָמַר לוֹ: אִם לֹא נָתַתִּי לְךָ עַד יוֹם פְּלוֹנִי,**
30 **תֵּן לוֹ שְׁטָרוֹ; וְהִגִּיעַ זְמַן וְלֹא נָתַן לוֹ - לֹא יִתֵּן**
31 **הַשְּׁלִישׁ אֶת הַשְּׁטָר, שֶׁזּוֹ אַסְמַכְתָּא הִיא[20].**

18) משנה בבא־בתרא קסח. כרבי יהודה, ולא כרבי יוסי. 19) הלוה פרע מקצת החוב, ודאג שמא יחזור המלוה ויתבענו כל החוב, ולפיכך דרש מהמלוה שישליש את השטר ביד אחר, וכן עשה המלוה שהשלישו ביד שליש. 20) שכיון שאין השטר ביד המלוה, אין זה אלא כאומר: "אתן לך, אשלם לך", ראה למעלה הערה טז. ואמנם אם

היה השטר ביד המלוה, שיכול לגבות בו כל החוב, המקצת שכבר שילם, הרי הוא כ"ערבוני מחול לך" (מגיד־משנה).

1 **ו. וְכֵן כָּל תְּנָאִין שֶׁמַּתְנִין בְּנֵי אָדָם בֵּינֵיהֶן, אַף עַל**
2 **פִּי שֶׁהֵן בְּעִדִּים וּבְשְׁטָר: אִם יִהְיֶה כָּךְ אוֹ אִם תַּעֲשֶׂה**
3 **כָּךְ - אֶתֵּן לְךָ מָנֶה אוֹ אֶקְנֶה לְךָ בַּיִת זֶה, וְאִם לֹא**
4 **יִהְיֶה אוֹ לֹא תַּעֲשֶׂה - לֹא אֶקְנֶה לְךָ וְלֹא אֶתֵּן לְךָ;**
5 **אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה אוֹ שֶׁהָיָה הַדָּבָר - לֹא קָנָה. שֶׁכָּל**
6 **הָאוֹמֵר 'אִם יִהְיֶה אִם לֹא יִהְיֶה', לֹא גָמַר וְהַקְנָה[21];**
7 **שֶׁהֲרֵי דַּעְתּוֹ עֲדַיִן סוֹמֶכֶת שֶׁמָּא יִהְיֶה אוֹ שֶׁמָּא לֹא**
8 **יִהְיֶה.**

21) בבא־מציעא סו: מימרא של רבה: "כל דאי, לא קני".

9 **ז. כָּל הָאוֹמֵר[22] 'קְנֵה מֵעַכְשָׁו'[23] - אֵין כָּאן אַסְמַכְתָּא**
10 **כְּלָל, וְקָנָה; שֶׁאִלּוּ לֹא גָמַר לְהַקְנוֹתוֹ, לֹא הִקְנָה**
11 **מֵעַכְשָׁו. כֵּיצַד? 'אִם בָּאתִי מִכָּאן וְעַד יוֹם פְּלוֹנִי,**
12 **קְנֵה בַּיִת זֶה מֵעַכְשָׁו', וְקָנוּ מְיָדוֹ עַל כָּךְ - הֲרֵי זֶה**
13 **קָנָה, אִם בָּא בְּתוֹךְ הַזְּמַן שֶׁקָּבַע. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

22) שם. ואין כאן דין בפני עצמו, אלא מפרש והולך מה שכתב למעלה בהלכה ב־ג (הגר"א סימן רז ס"ק ה).
23) והוא הדין "על מנת" שהוא כמו "מעכשיו", כמו שכתוב למעלה הלכה ג (עיין שם בהערה ט).

14 **ח. מִי שֶׁמָּכַר חֲצֵרוֹ אוֹ שָׂדֵהוּ, וּפֵרֵשׁ[24] בְּשָׁעַת**
15 **הַמְּכִירָה[25] שֶׁהוּא מוֹכֵר כְּדֵי לִילֵךְ לְמָקוֹם פְּלוֹנִי[26], אוֹ**
16 **מִפְּנֵי הַמָּטָר שֶׁנִּמְנַע כְּדֵי לְקָנוֹת[27] חִטִּים בִּדְמֵי חֲצֵרוֹ[28]**
17 **- הֲרֵי זֶה כְּמוֹכֵר עַל תְּנַאי[29]. לְפִיכָךְ, אִם יָרַד הַמָּטָר**
18 **אַחַר שֶׁמָּכַר, אוֹ בָּאוּ חִטִּין וְהוּזְלוּ, אוֹ נִמְנַע הַדֶּרֶךְ[30]**
19 **לֵילֵךְ לְאוֹתָהּ הָאָרֶץ, אוֹ שֶׁלֹּא נִסְתַּיֵּע לוֹ לְהַעֲלוֹת[31]**
20 **אוֹ לִקְנוֹת חִטִּים - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר אוֹתָן הַדָּמִים,**
21 **וְתַחְזֹר לוֹ קַרְקַע; שֶׁהֲרֵי פֵּרֵשׁ שֶׁאֵינוֹ מוֹכֵר אֶלָּא**
22 **לַעֲשׂוֹת דָּבָר פְּלוֹנִי, וְהֲרֵי לֹא נַעֲשָׂה[32]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא**
23 **בָּהֶן.**

24) ולא בלשון תנאי, ראה להלן. 25) דוקא בשעת מכירה, אבל אם פירש לפני המכירה ובשעת מכירה לא אמר כלום - אין זה כתנאי (מ"מ להלן הל' ט). 26) קידושין נ.
27) בכ"י תימן: "או כדי לקנות". 28) כתובות צז.
29) אף־על־פי שלא אמר בלשון תנאי, וכל־שכן שלא כפל תנאו - "לפי שאין דרך אדם למכור קרקעותיו שהוא מתפרנס מהן - אם לא היה בדעתו לעבור דירתו מכאן" (כסף־משנה). ולפי זה, אין הדברים אמורים אלא בחצירו או בשדה. אבל לא במטלטלין, שלפעמים אדם מוכר מטלטליו אפילו דעתו להשאר בכאן (שם). 30) קידושין נ. וזהו הפירוש של "אונס בדרך" וכלישנא בתרא שם. וכן כתב בתוספות המיוחס לר"י הזקן. 31) [כן גם בלחם־משנה ומשנה־למלך. אולם, בכ"י תימן ובדפוס רומי: "לעלות", וכן במגיד־משנה. ולפי הנוסח "להעלות", פירוש הדברים: שלא הצליח להעלות לכאן את החטים ממקום פלוני. "או לקנות חטים", כלומר: או שלא הצליח לקנותם כלל. ואילו לפי הנוסח "לעלות" קשה, שהרי זהו מה שכתב למעלה "או נמנע הדרך לילך לאותה הארץ", ועיין מגיד־משנה ולחם־משנה ומשנה־למלך]. 32) ודוקא אם נתעכב הדבר מחמת אונס, אבל אם מרצונו הטוב לא עלה - המקח קיים, שגילוי דעת אינו כתנאי גמור. ואילו בתנאי גמור, היינו אם התנה מפורש בלשון של תנאי, שהוא מוכר רק אם יעלה, אז אפילו אם נמנע מלעלות מרצונו - בטל המקח (מגיד־משנה).

24 **ט. אֲבָל הַמּוֹכֵר סְתָם[33], אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בְּלִבּוֹ**
25 **שֶׁמִּפְּנֵי כָּךְ וְכָךְ הוּא מוֹכֵר, וְאַף עַל פִּי שֶׁמַּרְאִין**
26 **הַדְּבָרִים[34] שֶׁאֵינוֹ מוֹכֵר אֶלָּא לַעֲשׂוֹת כָּךְ וְכָךְ, וְלֹא**
27 **נַעֲשָׂה - אֵינוֹ חוֹזֵר; שֶׁהֲרֵי לֹא פֵּרֵשׁ, וּדְבָרִים שֶׁבַּלֵּב**
28 **אֵינָן דְּבָרִים.**

33) קידושין מט: 34) שם: עובדא באדם שהיה בדעתו לעלות, אבל הוא לא הזכיר כוונתו זו בשעת המכר, ואמרו ש"דברים שבלב אינם דברים".

29 **י. מִי שֶׁהִקְנָה[35] לַחֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה עָלָיו 'עַל מְנָת שֶׁתִּתֵּן**
30 **מֶקַח זֶה אוֹ תִּמְכְּרֶנּוּ לִפְלוֹנִי': אִם נְתָנוֹ אוֹ מָכְרוֹ**
31 **לְאוֹתוֹ פְּלוֹנִי - קָנָה; וְאִם לֹא קִיֵּם הַתְּנַאי, וּמָכְרוֹ**
32 **לְאַחֵר[36], אוֹ שֶׁלֹּא מְכָרוֹ וְלֹא נְתָנוֹ בַּזְּמַן שֶׁקָּבַע לוֹ -**
33 **לֹא קָנָה. וְכֵן הַמּוֹכֵר אוֹ הַלּוֹקֵחַ[37] שֶׁהִתְנוּ שֶׁיַּחֲזִיר לוֹ**
34 **הַמֶּקַח בִּזְמַן פְּלוֹנִי אוֹ כְּשֶׁיִּתֵּן לוֹ הַמָּעוֹת[38] - הֲרֵי**
35 **הַמֶּכֶר קַיָּם[39], וְיַחֲזִיר כְּשֶׁהִתְנָה[40].**

35) מקור דברי רבינו בהלכה זו, הוא בספר המקח והממכר לרב האי, שער יז. ולמד זאת שם מדברי הגמרא בנדרים מח: בענין "קני על־מנת להקנות". ועיין מגיד־משנה.
36) שאף־על־פי שיחזור ויקנה ממנו ואחר־כך יתן או ימכור לאותו פלוני, שעליו התנה תנאו, - אין זה קיום התנאי. שהמקנה מקפיד שלא ימכור בינתיים לאחר, שמא לא ירצה אותו אחד למכרו ולא יבוא הדבר לאותו פלוני (משנה־למלך). וכן דעת רבינו בפ"ט מהלכות גירושין הלכה יג, באומר הרי זה גיטך על־מנת שתנשאי לפלוני - שאם נשאת לאחר קודם שתנשא לאותו פלוני, שהגט בטל והוולד ממזר ולא מועיל שתתגרש מהאחר ושוב תנשא לאותו פלוני ויהיה הגט הראשון קיים למפרע - לפי שהבעל מקפיד שלא תנשא בינתיים לאחר שמא לא ירצה אחר זה לגרשה ולא תוכל להנשא לאותו פלוני. ועיין אבן־האזל. 37) ואילו בהלכה יא, יש הבדל בין אם התנה המוכר לבין אם התנה הלוקח. וראה להלן. 38) גם זה מוסב על "בזמן פלוני", שכתוב למעלה (סמ"ע רז ס"ק א). וראה להלן.
39) [שכיון שהתנה עמו שיחזיר לו לזמן קצוב - הרי זו מכירה גמורה, כדין המוכר קרקע לזמן קצוב (להלן פרק כג הלכה ה) ומשתמש הלוקח בגוף הקרקע כחפצו, ואוכל הפירות כל זמן המכירה (שם) ואין זו ריבית כיון שקצב לו זמן. וכן כתב בביאור הגר"א לחושן־משפט סימן ריב סק"י, והביא ראיה לכך מדין שדה אחוזה (ערכין כט:) שזמנו קצוב לשנתיים ואין בו איסור ריבית. מה־שאין־כן בהלכה יא, שהתנה שיחזיר לו "כשיהיו לו מעות" ולא קצב לו זמן,

יא. מָכַר קַרְקַע[41] לַחֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה הַמּוֹכֵר וְאָמַר לַלּוֹקֵחַ: כְּשֶׁיִּהְיוּ לִי מָעוֹת[42] תַּחֲזִיר לִי הַקַּרְקַע זוֹ - הֲרֵי הַפֵּרוֹת שֶׁל מוֹכֵר[43]. מָכַר לוֹ סְתָם, וְאָמַר לוֹ הַלּוֹקֵחַ[44] מַדַּעְתּוֹ: כְּשֶׁיִּהְיוּ לְךָ מָעוֹת תְּבִיאֵם לִי וַאֲנִי אַחֲזִיר לְךָ קַרְקַע זוֹ - הֲרֵי הַתְּנַאי קַיָּם, וְהַלּוֹקֵחַ אוֹכֵל פֵּרוֹת. וְאֵין בָּזֶה אַבַק רִבִּית, שֶׁהֲרֵי מַדַּעְתּוֹ חִיֵּב עַצְמוֹ בְּתְנַאי זֶה[45].

יב. מַעֲשֶׂה[46] בְּאִשָּׁה, שֶׁשָּׁלְחָה רְאוּבֵן לִקְנוֹת לָהּ חָצֵר מִשִּׁמְעוֹן, שֶׁהָיָה קְרוֹבָהּ[47], וְאָמַר שִׁמְעוֹן הַמּוֹכֵר לִרְאוּבֵן הַשָּׁלִיחַ: אִם יִהְיוּ לִי מָעוֹת, תַּחֲזִיר לִי פְּלוֹנִית קְרוֹבָתִי קַרְקַע זוֹ; וֶהֱשִׁיבוּ רְאוּבֵן וְאָמַר לוֹ: אַתָּה וּפְלוֹנִית קְרוֹבִים כְּמוֹ אַחִים. כְּלוֹמַר, הַדָּבָר קָרוֹב שֶׁהִיא תַּחֲזִיר לְךָ, וְאֵינָהּ מַקְפֶּדֶת עַל זוֹ. וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים, וְאָמְרוּ: הֲרֵי זֶה הַשָּׁלִיחַ לֹא קָנָה כְּלוּם[48]. שֶׁהֲרֵי לֹא סָמְכָה דַּעְתּוֹ[49] שֶׁל קָרוֹב זֶה עַל דִּבְרֵי הַשָּׁלִיחַ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הֵשִׁיבוּ תְּשׁוּבָה בְּרוּרָה, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא גָמַר וְלֹא הִקְנָה. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יג. אַסְמַכְתָּא[50] שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ[51] עָלֶיהָ בְּבֵית דִּין חָשׁוּב[52] - הֲרֵי זֶה קָנָה. וְהוּא שֶׁיַּתְפִּיסוּ[53] זְכִיּוֹתָיו[54] בְּבֵית דִּין. וְהוּא שֶׁלֹּא יִהְיֶה אָנוּס[55].

יד. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהִתְפִּיס שְׁטָרוֹ אוֹ שׁוֹבְרוֹ בְּבֵית דִּין, וְקָנוּ מִיָּדוֹ, שֶׁאִם לֹא בָּא בְּיוֹם פְּלוֹנִי יִנָּתֵן שְׁטָר זֶה לְבַעַל דִּינוֹ, וְהִגִּיעַ הַיּוֹם וְלֹא בָּא - הֲרֵי אֵלּוּ נוֹתְנִים. וְאִם עִכְּבוֹ נָהָר אוֹ חֳלִי[56] מִלְּבוֹא - לֹא יִתֵּנוּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בְּבֵית דִּין חָשׁוּב.

טו. הַמְחַיֵּב עַצְמוֹ בְּמָמוֹן לְאַחַר בְּלֹא תְּנַאי כְּלָל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה חַיָּב לוֹ כְּלוּם - הֲרֵי זֶה חַיָּב[57]; שֶׁדָּבָר זֶה מַתָּנָה הִיא, וְאֵינָהּ אַסְמַכְתָּא. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר לְעֵדִים: 'הֱווּ עָלַי עֵדִים[58] שֶׁאֲנִי חַיָּב לְפְלוֹנִי מָנֶה', אוֹ שֶׁכָּתַב לוֹ בִּשְׁטָר[59]: 'הֲרֵינִי חַיָּב לְךָ מָנֶה', אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם עֵדִים[60], אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ בִּפְנֵי עֵדִים: 'הֲרֵינִי חַיָּב לְךָ מָנֶה בִּשְׁטָר'[61], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר 'אַתֶּם עֵדַי'; הוֹאִיל וְאָמַר 'בִּשְׁטָר' - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁאָמַר 'הֱווּ עָלַי עֵדִים', וְחַיָּב לְשַׁלֵּם. אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶם מוֹדִים, וְהָעֵדִים יוֹדְעִים, שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ אֶצְלוֹ כְּלוּם. שֶׁהֲרֵי חִיֵּב עַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּשְׁתַּעְבֵּד הֶעָרֵב[62]. וְכָזֶה הוֹרוּ רַב הַגְּאוֹנִים.

41) בבא־מציעא סה: 42) ולא קצב לו זמן. 43) [אף־על־פי שגוף הקרקע מכור - אסור הלוקח לאכול הפירות, שזוהי ריבית (פ"ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ה). וכן הוא במוכר בית בבתי ערי חומה, לפי שיכול לגאול ביתו מיד (ערכין לא. - ביאור הגר"א שם). אבל אם מכר לו בתנאי מפורש על־מנת שיחזירהו לו - אפילו התנה שיחזיר לו מיד, אין על הלוקח איסור ריבית ('ערוך השלחן' סימן רז ס"ק יז) וראה להלן פ"ג מזכיה ומתנה ה"ט]. 44) בבא־מציעא שם. 45) כלומר, כיון שהמוכר לא התנה כן - אין זו הלואה לשם ריבית (סמ"ע רז ס"ק יג). ודעת רש"י שם שאין כאן תנאי כלל. ועיין 'טור' שם.

46) בבא־מציעא סז. 47) בכ"י תימן: "קרובה". וכ"ה בשו"ע חו"מ סימן רז, סעיף ח. 48) בשביל האשה, כלומר לא קנה אפילו את גוף הקרקע (ראה למעלה הלכה יא והערה מב). 49) בגמרא שם: "אמר סמכא דעתיה" ונוסחת רבינו שם: "לא סמכא דעתיה" (הגר"א).

50) נדרים כז. 51) אף־על־פי שכל קנין הוא מעכשיו, שאם לא כן, אינו קנין כלל שהרי כלה הקנין ואיננו (ראה למעלה הלכה ב) והאומר מעכשיו אין בו אסמכתא כלל (למעלה הלכה ז) – אף־על־פי־כן צריך כאן בית־דין חשוב, מפני שקנין זה והתפסה זו, ביד בית־דין, לא היו מרצונו הטוב, ולכן אין הקנין מועיל אלא מכח בית־דין (כסף־משנה). 52) בפירוש המשנה (בבא־בתרא פרק גט פשוט) כותב רבינו שב"ד חשוב, זהו בית־דין של סמוכים. 53) שימסור. 54) שטרותיו, ועיין בהלכה יד. 55) שם במסקנא.

56) אולי אף חולי בנו, כפי שיוצא מתוך הסוגיא (שם), ועיין כסף־משנה.

57) כתובות קא: שהאומר לחבירו: "חייב אני לך מנה" – חייב, וכשיטת הרי"ף שכאן מדובר בהודאה של התחייבות חדשה ולא בהודאה שלוה ממנו מקודם (ודלא כפירש"י שם). וכן מצאנו בבבא־בתרא קמט. בענין איסור גיורא שיש קנין אודיתא (= הודאה), אף־על־פי שלאמיתו של דבר לא היה חייב לו כלום. 58) וזה לכל הדעות בגמרא, ואף ריש לקיש מודה בזה (שם). אבל אם לא אמר כך, יכול המודה להשתמט אחר־כך ולומר לו: "משטה אני בך", כלומר, לא כיוונתי באמת, אלא לצחוק ממך בלבד אמרתי כן. 59) כרבי יוחנן שם, ולא כריש לקיש, וכפירוש רבינו־תם (ברא"ש שם), שמה שאמרו שם: "דאמר לו חייב אני לך מנה בשטר" - היינו על התחייבות חדשה ולא הודאה על העבר, ובזה חולק ריש לקיש על רבי יוחנן, והלכה כרבי יוחנן. אבל אם כתב לו הודאה לעבר, אין בזה שום פלוגתא, שהרי משנה מפורשת היא בבבא־בתרא קעה: "הוציא עליו כתב ידו שהוא חייב לו - גובה". 60) ועיין להלן פי"א מהלכות מלוה ולוה הלכה ג, שבאופן זה אין כחו של שטר זה אלא כמו מלוה על פה (וראה מגיד־משנה, ושו"ת הרמב"ם הוצאת פריימן סימן רכא). 61) כן פירשו הר"ח והרי"ף שם מה שאמרו: "דאמר לו חייב אני לך מנה בשטר". 62) כלומר: הוא מחייב עצמו כמו הערב, שאף־על־פי שלא לוה ממנו, משעבד הוא את עצמו (ש"ך חו"מ סימן מ ס"ק ז, וביאור הגר"א שם סימן קכט ס"ק ט), אף שבעצם הדין אין ערב דומה לכותב שמחייב עצמו, שהרי

זה אינו צריך קנין ואילו ערב צריך קנין (ש"ך והגר"א שם, ועיין לחם־משנה כאן).

טז. חַיֵּב עַצְמוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ קָצוּב[63], כְּגוֹן שֶׁאָמַר: הֲרֵינִי חַיָּב לָזוּן אוֹתְךָ אוֹ לְכַסּוֹתְךָ[64] חָמֵשׁ שָׁנִים - אַף עַל פִּי שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ, לֹא נִשְׁתַּעְבֵּד; שֶׁזּוֹ כְּמוֹ מַתָּנָה[65] הִיא, וְאֵין כָּאן דָּבָר יָדוּעַ וּמָצוּי[66] שֶׁנִּתְּנוּ בְּמַתָּנָה. וְכֵן הוֹרוּ רַבּוֹתַי.

63) הראב"ד תמה: איה המקור להלכה זו? הוא גם רוצה להוכיח את ההיפך: בכתובות קא: הקשו על ריש לקיש (הנ"ל בהלכה טו) מהמשנה שם ששנינו: "הנושא אשה ופסק עמה לזון את בתה חמש שנים, חייב לזון אותה", הרי שיכול אדם להתחייב בהודאת פיו ללא קנין, ואף ללא חוב ממשי קודם לה? ועל זה תירצו שהטעם הוא משום: "הן הן הדברים הנקנים באמירה", הרי שהקושיא אינה אלא לריש לקיש, אבל לרבי יוחנן אין הפרש בין נישואין וסתם התחייבות, ואף בדבר שאינו קצוב כמו "לזון את הבת חמש שנים" אפשר להתחייב. וראה להלן הלכה יז והערה סז. 64) בכ"י תימן: "ולכסותך". 65) אבל אם היתה ההתחייבות בתורת תמורה ושכר לשירות שקבל המתחייב - נשתעבד, אף־על־פי שהיתה לדבר שאינו קצוב (משנה־למלך בשם הריטב"א). וראה להלן בהלכה יז. 66) ואין סמיכות דעת של המוכר אלא בדבר מסוים, ולא בהתחייבות כללית. ועיין לעיל פ"ה הלכה יד.

יז. וּמִפְּנֵי מָה הַפּוֹסֵק עִם אִשְׁתּוֹ[67] שֶׁיִּהְיֶה זָן אֶת בִּתָּהּ - חַיָּב לְזוּנָהּ? מִפְּנֵי שֶׁפָּסַק בְּשָׁעַת נִשּׂוּאִין, וְהַדָּבָר דּוֹמֶה לְדְבָרִים הַנִּקְנִין בַּאֲמִירָה[68].

67) [כלומר, פסק לה מזונות מרצונו הטוב מבלי ששאתו תדרוש זאת ממנו. והרי זה כנותן מתנה דבר שאינו קצוב. וראה להלן]. 68) להלן פ"ו מהלכות זכיה ומתנה הלכה יז. ושם אין זה אלא בשעת קידושין, ולפיכך אין צריך קנין. אבל כאן שמדובר בשעת נישואין צריך קנין, ולפיכך כתב רבינו ש"הדבר דומה לדברים הנקנין באמירה". כלומר, אין זה אלא "דומה" בלבד. [והמקור לזה בסוגיית הגמרא בכתובות שם, שהקשו לריש לקיש מהמשנה: "הנושא את האשה ופסקה עמו כדי שיזון את בתה חמש שנים - חייב לזונה", ואילו לרבי יוחנן לא הקשה אע"פ שזהו דבר שאינו קצוב, - שכאן אין זה כמו מתנה אלא כמו מכר, כיון שפסקה עמו, וכנראה שלא הסכימה לנישואין אלא על דעת כן, ולפיכך גמר ומקנה (ראה במשנה־למלך), ומתרץ שגם לריש לקיש שאי־אפשר להתחייב, מודה ב"שטרי פסיקתא". ואע"פ שמדובר בשעת נישואין - מפני שהם כדברים הנקנים באמירה. ושוב אין צריך לדחוק שכאן מדובר דוקא באופן שפסקה אשתו עמו על דעת כן, אלא אפילו לא התנתה הנישואין בזה - חל הקנין. ולפיכך העתיק רבינו: "הפוסק עם אשתו" כלומר, פסק מדעתו, ולא כבמשנה: "ופסקה אשתו עמו", שמשמע שהיא דרשה זאת. ובפכ"ג מהלכות אישות הלכה יז שהביא: "הנושא אשה ופסקה עמו" - כתב באמת: "שלא בשעת הקידושין עד שיקנו מידו", ובכלל זה גם שלא בשעת נישואין - שמכיון שהיא פסקה עמו הרי זה כמקח וממכר, שגם דבר שאינו קצוב - נקנה, כנ"ל. ועיי"ש בלחם־משנה, וראה למעלה הלכה טז והערה סב].

יח. כְּשֶׁהָיוּ חַכְמֵי סְפָרַד רוֹצִים לְהַקָּנוֹת בְּאַסְמַכְתָּא[69], כָּךְ הָיוּ עוֹשִׂין: קוֹנִין מִזֶּה שֶׁהוּא חַיָּב לַחֲבֵרוֹ[70] מֵאָה דִּינָרִין, וְאַחַר שֶׁחַיֵּב עַצְמוֹ קוֹנִין מִבַּעַל חוֹבוֹ[71], שֶׁכָּל זְמַן שֶׁיִּהְיֶה כָּךְ אוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂה כָּךְ - הֲרֵי הַחוֹב זֶה מָחוּל לוֹ[72] מֵעַכְשָׁו[73], וְאִם לֹא יִהְיֶה אוֹ לֹא יַעֲשֶׂה - הֲרֵינִי תּוֹבְעוֹ בַּמָּמוֹן שֶׁחַיֵּב עַצְמוֹ בּוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ[74] הָיִינוּ עוֹשִׂין בְּכָל הַתְּנָאִין שֶׁבֵּין אָדָם לְאִשְׁתּוֹ בְּשִׁדּוּכִין, וּבְכָל הַדְּבָרִים הַדּוֹמִין לָהֶם.

69) מחמירים היו על עצמם, שהרי בקנין מעכשיו אין "אסמכתא", כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ז (הגר"א חו"מ סימן רז ס"ק נג). 70) והתחייבות זו, אחרי שהיא ללא תנאי, אין בה משום "סמיכות". 71) כלומר, מזה שאליו התחייב, ואף־על־פי שמחילה אינה צריכה קנין, כמו שכתב רבינו למעלה (פ"ה הלכה יא) - עשו כן ליתר תוקף, שלא יוכל לטעון כי התכוון לשם היתול (לחם־משנה). 72) והרי במחילת דבר הנמצא ביד הצד האחר, אין משום סמיכות (למעלה הלכה ד). 73) כלומר, שכוונתו היא, שההתחייבות תהיה מעכשיו, אבל לא שאמר כך מפורש, שהרי אז לא היה צורך בשום התחייבות קודמת, כי ב"מעכשיו" אין משום סמיכות (לחם־משנה, המסלק בזה את קושיית הכס"מ) או אף שאמר מפורש "מעכשיו" ולצאת את כל הדעות, אף של אלו הסוברים שלא מועיל מעכשיו. 74) ויש אומרים, שב"שידוכין" ובכל המקרים, שאחר גורם הפסד לשני, אין חשש לאסמכתא (שו"ע חושן־משפט סימן רז, סעיף טז).

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו דיני האונאה ושיעורה והזמן שהיא חוזרת ובאי זה מקום.

א. אָסוּר לַמּוֹכֵר אוֹ לַקּוֹנֶה[2] לְהוֹנוֹת אֶת חֲבֵרוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר[3]: וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ, אַל תּוֹנוּ[4]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה - אֵינוֹ לוֹקֶה, מִפְּנֵי שֶׁנִּתַּן לְהִשָּׁבוֹן[5]. וּבֵין שֶׁהוֹנָה בְּמֵזִיד, בֵּין שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁיֵּשׁ בְּמֶכֶר זֶה הוֹנָיָה[6] - חַיָּב לְשַׁלֵּם.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אסור למוכר או לקונה להונות את חבירו"

ובהמשך: "עד מתי יהיה לו לחזור ולתבוע ההוניה או לבטל המקח, עד כדי שיראה לתגר או לקרובו" ובנוגע למטבעות: "... עד כדי שיראה לשולחני ... ובכפרים שאין שם שולחני עד ערב שבת" שאז הולך לשוק לקנות צורך סעודת שבת. ועניינו בעבודת האדם: לפעמים יכול להיות חיסרון בעבודתו של יהודי מצד חשבונות של "לא לשמה" ועלול להתעורר אצלו ספק שמא יש בקניין זה - עבודתו בעולם לפעול את "קונה שמים וארץ" - ענין של הונאה.

הנה כשנמצאים ב"ערבי שבתות" באלף השישי אחר חצות היום וצריכים למהר "לקנות צורך סעודות שבת" אזי אין מקום לעניין של הונאה והמקח קיים. ובפרט שישנו גם העניין ש"יראה לקרובו" - העבודה באופן של אהבת ישראל "איש את רעהו יעזורו" הרי בוודאי שאין מקום להונאה ובמילא נגמר הקנין בשלימות.

(משיחת ש"פ וארא תשמ"ה)

2) משנה בבא־מציעא נא. ושם: "אחד הלוקח ואחד המוכר, יש להם אונאה". 3) ברייתא שם. 4) ועל זה אמרו ב"תורת כהנים" (פ' בהר פרשה ג ה"ד): "זו הניית (=הונאת) ממון". 5) שהרי אפשר להשיב את האונאה, ומתוך כך יתוקן העול, ובגלל זה, שייך "לאו" זה לסוג של "לאו הניתק לעשה", כלומר "לאוין" שהמעשה השלילי שעליו מזהיר ה"לאו" ניתן לתיקון ע"י עשייה חיובית, ולפיכך אין בהם מלקות, וראה בפ"א מהלכות גזילה ואבידה הלכה א. 6) המקור לזה בגמרא (שם, נא.) שביארו שם שלכן הזהירה התורה את שניהם, גם את המוכר וגם את הלוקח, שאפשר היה לחשוב שרק למוכר אסור להונות ש"קים ליה בדזבינתיה" (= ש"יודע כמה נתן בה ובמזיד הוא עושה" - רש"י), אבל לוקח שאינו יודע, לא. לכן, מסיימת הגמרא, הדגישה התורה, ששניהם ב"בל תונו", כלומר המזיד והשוגג - שניהם בדין אונאה.

1 **ב. וְכַמָּה תְּהֵא הוֹנָיָה[7] וְיִהְיֶה חַיָּב לְהָשִׁיב? שְׁתוּת[8]**
2 **בְּשָׁוֶה[9]. כֵּיצַד? הָרֵי שָׁמַכַר שָׁוֶה שֵׁשׁ בְּחָמֵשׁ[10], אוֹ**
3 **שָׁוֶה שֵׁבַע בְּשֵׁשׁ[11], אוֹ שָׁוֶה חָמֵשׁ בְּשֵׁשׁ[12], אוֹ שָׁוֶה**
4 **שֵׁשׁ בְּשֶׁבַע - הֲרֵי זֶה הוֹנָיָה; וְנִקְנֶה הַמֶּקַח[13], וְחַיָּב**
5 **הַמְאַנֶּה לְשַׁלֵּם אֶת הַהוֹנָיָה וּלְהַחֲזִירָהּ כֻּלָּהּ[14]**
6 **לַמִּתְאַנֶּה.**

7) משנה בבא־מציעא מט; ומימרת סיכום של רבא שם ג: 8) ששית. 9) כלומר שתות בדיוק, חלק ששי של ערך המקח, או חלק ששי של הסכום שנתן, ראה להלן. 10) שאז נתאנה המוכר בשתות משויו של המקח, וזה מוסכם לכל הדעות. 11) שאז שוב נתאנה המוכר, אך הפעם אין כאן שתות ביחס לערך המקח, אבל יש כאן שתות ביחס לסכום הכסף שנתן, ודבר זה שנוי במחלוקת רב ושמואל (ב"מ שם). והכריע הרמב"ם כשמואל, מפני שהביאו בגמרא (שם) ראיה לדבריו (מגיד־משנה). וגם בהתאם לכלל המקובל, שהלכה כשמואל בדיני ממונות (הגהות מיימוניות). 12) כאן נתאנה הלוקח, ושוב אין כאן שתות ביחס למקח. אבל יש שתות ביחס לכסף התמורה, וכדעת שמואל הנ"ל. 13) ואף המתאנה אינו יכול לחזור בו, אלא לדרוש את האונאה בחזרה, כרבי נתן ולא כרבי יהודה הנשיא, ולא כסתם משנה (נא), וכמימרת הסיכום של רבא. 14) כלומר, ולא אומרים שמכיון שפחות משתות הוא מחילה, שיחזיר רק את ההפרש, זאת אומרת את הפרוטה האחרונה, המשלימה לשתות (סמ"ע סימן רסז, ס"ק ד).

7 **ג. הָיְתָה[15] הַהוֹנָיָה פָּחוֹת מִזֶּה[16] בְּכָל שֶׁהוּא[17], כְּגוֹן**

8 **שָׁמַכַר שָׁוֶה שִׁשִּׁים דִּינָר בַּחֲמִשִּׁים וּפְרוּטָה[18] - אֵינוֹ**
9 **חַיָּב לְהַחֲזִיר כְּלוּם[19]; שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשְּׁתוּת דֶּרֶךְ הַכֹּל**
10 **לְמְחֹל בּוֹ[20].**

15) מימרת הסיכום של רבא (בבא־מציעא נ:). 16) פחות משתות. 17) כלומר, כל שהוא במובן האחוז המספרי, ביחס למקח, אף כי הסכום כשהוא לעצמו הוא גדול. 18) המגיד־משנה מגיה בדברי רבינו: "שוה שבעים דינר בששים ופרוטה", שבזה אין אונאה שתות לא ביחס לשויו של המקח ולא ביחס לסכום הכסף שנתן, שהרי האונאה היתה עשרה דינרים פחות פרוטה. ואילו "מכר שוה ששים דינר בחמשים ופרוטה", כפי הנוסח שלפנינו, שביחס לסכום הכסף שנתן יש אונאה יותר משתות, שבזה אפשר לבטל את המקח, וביחס לשויו של המקח יש פחות משתות שהוא בגדר מחילה - מכיון שישנם כאן שני קצוות: מצד אחד ביטול מקח ומצד שני מחילה, יש ללכת בדרך ממוצעת ולפסוק "קנה ומחזיר אונאה" כאילו יש כאן אונאה שתות (עיין לחם־משנה), וגם בשו"ע חו"מ סימן רכז סעיף ג, העתיק כנוסחת המגיד־משנה. 19) ואף מיד אינו יכול לדרוש בחזרה את הסכום שנתאנה בו, שיש לאלתר דין מחילה באונאה זו, וראה להלן הלכה ה, שגם באונאת שתות או יותר משתות אינו חייב להחזיר, אם שהה יותר מכדי שיראה לתגר או לקרובו. 20) שכן הוא דרך מקח וממכר, שאין הלוקח והמוכר יכולים לכוון דמי המקח בצמצום, ו"דרך העולם למחול עד שתות במקח או במעות, אף שהוא עולה הרבה, כל שאין שם שתות עליו" (טור בשם הרא"ש. הובא בסמ"ע שם ס"ק ב). ויש אומרים שגם לכתחילה התירו להשתכר בפחות משתות מפני תיקון העולם, שימצאו בני אדם צרכיהם מוכנים בכל מקום (חינוך סוף מצוה שלז, ועיין שו"ע חו"מ שם סעיף ו שנסתפקו בזה).

11 **ד. הָיְתָה הַהוֹנָיָה[21] יְתֵרָה עַל הַשְּׁתוּת בְּכָל שֶׁהוּא,**
12 **כְּגוֹן שָׁמַכַר שָׁוֶה שִׁשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים פָּחוֹת פְּרוּטָה[22] -**
13 **בָּטֵל מֶקַח, וְהַמִּתְאַנֶּה יָכוֹל לְהַחֲזִיר הַחֵפֶץ וְלֹא יִקְנֶה**
14 **כְּלָל; אֲבָל הַמְאַנֶּה אוֹתוֹ אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר[23], אִם רָצָה**
15 **זֶה וְקִבֵּל[24]. וְאַף עַל פִּי שֶׁבָּטַל הַמֶּקַח[25], אֵין**
16 **הַמְאַנֶּה[26] חַיָּב לְהַחֲזִיר עַד שֶׁתִּהְיֶה הַהוֹנָיָה יְתֵר עַל**
17 **פְּרוּטָה[27]. הָיְתָה פְּרוּטָה בְּשָׁוֶה - אֵינוֹ מַחֲזִיר, שֶׁאֵין**
18 **הוֹנָיָה לְפְרוּטוֹת[28].**

21) בבא־מציעא נ: 22) שבין מצד המקח ובין מצד הכסף, יש כאן אונאה יותר משתות. 23) משנה בבא־מציעא נא. "מי שהוטל עליו (= שנתאנה) ידו על העליונה, רצה אומר לו תן לי מעותי וכו'". ואע"פ שמשנה זו עוסקת באונאת שתות, ואין הלכה כמותה בזה (ראה למעלה הלכה ב והערה יב) - הלכה כמשנה זו לגבי עיקרון זה, שרק למתאנה יש זכות לחזור בו, אבל המאנה אינו יכול להרויח על־ידי העבירה שעשה, וראה להלן הלכה יג. וכן דעת הרי"ף בבבא־בתרא פג: לפי דברי רב חסדא שם. ועיין שם דף פד. בתוספות ד"ה אי לאו. 24) ואינו תובע האונאה. אבל אם רוצה שהמקח יהא קיים ותובע שהמוכר יחזיר לו האונאה - גם המוכר יכול לחזור בו (מגיד־משנה וכסף־משנה לפי

שיטת הרי"ף ורבינו). 25) בכ"י תימן: "אם רצה זה יקבל אע"פ שבטל המקח". ואח"כ מתחילה הלכה ה' "אין המונה וכו'". וגם בדפוסי רומי וקושטא יש רווח ניכר אחרי המילים שבטל המקח. וכן נראה במגיד־משנה ובשו"ע חו"מ רכז סעיף ה' שהחל מהמילים "אין המאנה" מתחיל ענין חדש. וא"כ המילים "ואע"פ שבטל המקח" שייכים למעלה. 26) כרב כהנא (בבא־מציעא נה.) שאין אונאה לפרוטות, ושכן מוכח מהמשנה שם. 27) אפילו אם היא רק קצת יותר מפרוטה כגון פרוטה וחצי - נחשב אונאה, אבל רש"י מפרש שאין אונאה בכלל לפרוטות (שהן של נחושת) אלא למטבעות של כסף, אף לפחותה ממטבעות הכסף כגון איסר, אבל לא למטבע שאינה מכסף (בבא־מציעא שם ד"ה אין אונאה לפרוטות). 28) זהו לשון הגמרא (שם), וכוונתה: לכל הקניות שההונאה שלהן עולה פרוטה, ומכאן לשון הרבים: "לפרוטות", במקום "לפרוטה".

1 **ה. עַד מָתַי[29] יִהְיֶה לוֹ לַחֲזֹר[30] וְלִתְבֹּעַ הַהוֹנָיָה[31] אוֹ**
2 **לְבַטֵּל הַמֶּקַח?[32] עַד כְּדֵי[33] שֶׁיִּרְאֶה[34] לְתַגָּר[35] אוֹ**
3 **לְקָרוֹבוֹ[36]. וְאִם שָׁהָה יוֹתֵר[37] מִזֶּה, אֲפִלּוּ לָקַח שָׁוֶה**
4 **מֵאָה בְּמָאתַיִם - אֵינוֹ חוֹזֵר[38].**

29) משנה בבא־מציעא מט: 30) במשנה (שם) כתוב: "מותר", ומזה דייק רש"י (שם ד"ה עד מתי מותר להחזיר), שאף "מי שפרע" אין כאן. 31) בשתות. וכן הוא בשו"ע (רכז סעיף ז). 32) ביתר משתות. וכ"ה בשו"ע שם. 33) משנה (שם). וכמו שפסק רבא (שם נ:) "זה וזה (= שתות ויותר משתות, כלומר, אונאה וביטול מקח) בכדי שיראה לתגר או לקרובו". 34) את המקח. 35) סוחר בעל מקצוע. 36) הבקי בענינים אלו. 37) שאז "מחל על אונאתו" (רש"י שם). 38) שאין חילוק באונאה של "יותר משתות" בין חומש לשליש או חצי (סמ"ע רכז, ס"ק טז). וראה להלן פרק כז הלכה ה, שאם היתה האונאה בכדי שאין הדעת טועה, אין זו בכלל אונאה, אלא מתנה היא.

5 **ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[39] בְּלוֹקֵחַ, שֶׁהַרֵי הַמֶּקַח**
6 **בְּיָדוֹ[40] וּמַרְאֶהוּ[41]; אֲבָל הַמּוֹכֵר[42] חוֹזֵר בְּהוֹנָיָה**
7 **לְעוֹלָם[43], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּבִטּוּל מֶקַח[44], שֶׁאֵינוֹ**
8 **יוֹדֵעַ דְּמֵי זֶה שֶׁמָּכַר[45] עַד שֶׁיִּרְאֶה כְּמוֹתוֹ שֶׁנִּמְכָּר**
9 **בַּשּׁוּק. לְפִיכָךְ[46], אִם הָיָה הַמֶּקַח דָּבָר שֶׁאֵין בְּמִינוֹ**
10 **שָׁנוּי וְהוּא כֵּלוֹ שָׁוֶה[47], כְּגוֹן פִּלְפְּלִין[48] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן**
11 **- הֲרֵי זֶה אֵינוֹ חוֹזֵר אֶלָּא עַד כְּדֵי שֶׁיִּשְׁאַל עַל שַׁעַר**
12 **שֶׁבַּשּׁוּק בִּלְבַד.**

39) בבא־מציעא נ: מימרא של רב נחמן. ושם (נא.) עובדא, שבה הורה כן רב נחמן, הלכה למעשה. 40) טעם זה הביאו בגמרא (שם) בקשר עם עובדא מסויימת. 41) שהלוקח רגיל ללכת ממקום למקום ולהראות את מקחו, ומתוך כך מעירים לו על האונאה. 42) שאין המקח תחת ידו. 43) ללא כל הסתייגות בזמן. 44) בעבודא שהורה בה רב נחמן (שם נא.) שהמוכר לעולם חוזר, היתה האונאה יותר משתות, שהרי אמרו לו לחזור (הגר"א סי' רסז, ס"ק טז). 45) שוויו האמיתי של המקח. 46) מסקנא הגיונית, שהוציא הרמב"ם מהדין הקודם, והסכים לו הרמב"ן, אך הרשב"א חולק עליו וסובר שמוכר תמיד חוזר, ללא כל הסתייגות שהיא "שלא תחלוק בשיעורין" (מגיד־משנה). 47) שכל בני המין יש להם מחיר אחיד, ללא יוצא מן הכלל. 48) שאין כל הפרש בין פלפל אחד לחבירו.

13 **ז. וְכֵן[49] אִם נוֹדַע[50] שֶׁבָּא לְיָדוֹ כְּמִמְכָּרוֹ, וְיָדַע שֶׁטָּעָה**
14 **וְלֹא תָּבַע - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר וְלִתְבֹּעַ, שֶׁהֲרֵי מָחַל.**

49) אף הלכה זו היא מסקנא הגיונית מן ההלכה הקודמת. 50) = בבירור גמור (סמ"ע, שם ס"ק ב).

15 **ח. כֵּיצַד[51] שֶׁהוֹנָיָה לְהֶדְיוֹט, כָּךְ הוֹנָיָה לְתַגָּר, אַף עַל**
16 **פִּי[52] שֶׁהוּא בָּקִי[53]. וְכֵיצַד שֶׁהוֹנָיָה בְּפֵרוֹת וּבִבְהֵמָה[54],**
17 **כָּךְ יֵשׁ דִּין הוֹנָיָה בְּמַטְבֵּעוֹת[55].**

51) משנה בבא־מציעא נא. כחכמים ולא כרבי יהודה. 52) בזה מסבירה הברייתא את שיטת רבי יהודה (שם), שתגר אין לו הונאה. 53) ואפשר היה על כן לחשוב שידע על האונאה, וויתר עליה. 54) משנה, שם נו: כחכמים ולא כרבי יהודה. 55) משנה, שם נא: [כלומר: כשם שיש דיני אונאה בפירות ובבהמה, ש"אם היתה פחות משתות אינה אונאה", ואם שהה יותר מכדי "שיראה לתגר או לקרובו", אינו חוזר, כמו כן במטבע. ועיין לחם־משנה].

18 **ט. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיָה דִּינָר שֶׁל זָהָב בְּעֶשְׂרִים**
19 **וְאַרְבָּעָה דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף, וְצִרְפָּהּ[56] בְּעֶשְׂרִים דִּינָר[57] אוֹ**
20 **בְּעֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה[58] - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר אֶת הַהוֹנָיָה.**
21 **הָיָה יָתֵר עַל זֶה[59] - בָּטֵל הַצֵּרוּף[60]. פָּחוֹת מִכָּאן[61] -**
22 **מְחִילָה[62].**

56) החליפה, ועיין 'ערוך השלם' (לקאהוט ד"ה "צרף"), ושם: "הושאל לחילוף מעות גדולות בקטנות", ועיין מס' שקלים (פ"ב, מ"א) "מצרפין שקלים לדרכונות", וירושלמי (מעשר שני פ"ב): "המצרף סלע", וירושלמי (פ' הכסף ה"ה): "חזקיה אמר לצורפה בירושלים". 57) שזה כמו "שוה שש בחמש", שיש כאן אונאה של שתות משויו של המקח, ונתאנה המוכר. 58) שזה כמו "שוה שש בשבע", היינו, שתות מהמקח, אלא שהפעם נתאנה הלוקח. 59) יתר על שתות. 60) כדין ביטול מקח. 61) פחות משתות. 62) כדעת רבי שמעון במשנה (שם נא: נב.), וראה להלן הלכה י.

23 **י. וְכֵן[63] אִם הָיְתָה הַסֶּלַע חֲסֵרָה[64] שְׁתוּת[65], וְהָיוּ**
24 **מוֹצִיאִין[66] הַסְּלָעִים בְּמִנְיָן[67] וְלֹא בְּמִשְׁקָל[68] - מַחֲזִיר**
25 **הַהוֹנָיָה.**

63) משנה, שם נא: 64) ממשקלה "כי מטבע היוצא תמיד הוא שוחק (נשחק) וחסר" (רש"י שם ד"ה כמה תהא הסלע חסרה). 65) כרבי שמעון, ולא כשאר התנאים שנתנו שיעורים אחרים. והכריע כמותו, מכיון שבגמרא השוה רבא (לפי גירסת הרי"ף) דין מטבע עם דין שאר הדברים, שהוא: שתות. 66) שבמקום זה היו מוציאין וכו'. 67) לפי מנין

הסלעים בלי להקפיד על משקלם (פירוש המשניות פרק הזהב). 68) שבמקום שמקפידין על משקל המטבעות, אף בטעות כל שהיא - חוזר, ראה להלן פט"ו הלכה א.

יא. עַד מָתַי חַיָּב לְהַחֲזִיר הַדִּינָר[69] אוֹ הַסֶּלַע? בַּכַּרְכִּים[70] - עַד כְּדֵי שֶׁיִּרָאֶה לְשֵׁלְחָנַי[71]; בַּכְּפָרִים[72], שֶׁאֵין הַשֻּׁלְחָנַי מָצוּי שָׁם - יֵשׁ לוֹ לְהַחֲזִיר עַד עַרְבֵי שַׁבָּתוֹת[73]. שֶׁאֵין מַכִּיר הַסֶּלַע וְחֶסְרוֹנָהּ וְדָמֶיהָ[74] אֶלָּא הַשֻּׁלְחָנַי. וְהוּא הַדִּין[75] לְמוֹכֵר סְפָרִים, אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, שֶׁיֵּשׁ לַלּוֹקֵחַ לַחֲזֹר עַד שֶׁיִּרָאֶה אוֹתָם לַתַּגָּרִים הַבְּקִיאִים בָּהֶן בְּכָל מָקוֹם שֶׁהֵן; שֶׁאֵין הַכֹּל בְּקִיאִים בִּדְבָרִים אֵלּוּ. לְפִיכָךְ[76], אִם לֹא הָיָה מַכִּיר[77] בְּאוֹתָהּ מְדִינָה, וְהוֹלִיךְ הַמֶּקַח לְמָקוֹם אַחֵר, אוֹ שֶׁבָּא הַבָּקִי לְאַחַר זְמַן מְרֻבֶּה וְהוֹדִיעוֹ שֶׁטָּעָה - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר[78].

69) המאנה חייב להחזיר למתאנה. והמגיד־משנה העתיק: "עד מתי יש לו להחזיר" (כמו שכתב רבינו למעלה ה"ה), והמדובר במתאנה. 70) משנה, שם נב. 71) האיש שמקצועו להחליף מטבעות. והטעם מיד בהלכה זו. 72) בשאר הדברים (חוץ ממטבע) אין הבדל בין כרכים לכפרים (למעלה הלכה ה), שבכל מקום מצויים מומחים לדבר, אבל במטבע אין מומחים חוץ מהשולחנים (שם נב: לדעת רבא). 73) שאז דרכם של הכפריים לבוא לשוק (גמרא שם) לקנות צרכי סעודת שבת (רש"י ד"ה דסלקין לשוקא), ואז יש להם הזדמנות להפגש עם השולחנים. 74) כמה שוויה האמיתי בדמים. 75) זה הוציא הרמב"ם מההלכה הקודמת, ממנה התברר, שהתאריך הוא דבר יחסי, והכל תלוי באפשרות הבירור אצל מומחה לדבר. 76) גם זה מסקנה מהעיקרון הקודם. 77) אדם שמכיר ובקי בטיב המקח המסוים. 78) כלומר, יכול המתאנה לחזור בו מהמקח.

יב. הַנּוֹתֵן סֶלַע חֲסֵרָה לַחֲבֵרוֹ, אִם הָיָה מַכִּירָהּ[79], אֲפִלּוּ לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ[80] - הֲרֵי זֶה מַחֲזִירָהּ[81]. וְאִם הָיָה אֶפְשָׁר לְהוֹצִיאָהּ עַל יְדֵי הַדְּחָק - אֵינוֹ יָכוֹל[82] לְהַחֲזִירָהּ[83] לְאַחַר זְמַן, אֶלָּא אִם כֵּן קִבְּלָהּ[84] מִמֶּנּוּ בְּמִדַּת חֲסִידוּת.

79) את המטבע, שזו היא שהחליפה לו. 80) [אף־על־פי שכן הוא לשון המשנה (נב.) - אין מקור דין זה ממשנה זו, שהרי בגמרא אמרו על זה, שחובה זו לקבל בחזרה אינה אלא מצד מידת חסידות (ראה להלן) - אבל מקור דברי רבינו מהסוגיא בקידושין ח. שאמרו שם: "התקדשי לי במנה זו, ונמצא של נחושת - אינה מקודשת. דינר רע - הרי זו מקודשת, ויחליף". ומקשה הגמרא: "האי דינר רע, היכי דמי, אי דלא נפיק (אינו יוצא כלל בהוצאה), היינו דינר של נחושת. אמר רב פפא, כגון דנפיק על־ידי הדחק". הרי שאם אינו יוצא כלל, אין זה מקח, ודינו כמוצא מום במקח, שחוזר בו לעולם, להלן פט"ו ה"ג, שלא אמרו חכמים שיעור שיראה לתגר או לקרובו אלא באונאה ולא במומים (מגיד־משנה שם בשם רב האי). וראה באבן־האזל].

יג. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ שְׁוֶה אַרְבַּע בְּחָמֵשׁ[85], שֶׁהֲרֵי הַמֶּקַח[86] בָּטֵל כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וְלֹא הִסְפִּיק[87] לְהַרְאוֹת לְתַגָּר אוֹ לְקָרוֹבוֹ עַד שֶׁהוּקַר וְעָמַד בְּשֵׁבַע - לוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, וְלֹא הַמּוֹכֵר; שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר לַמּוֹכֵר[88]: אִלּוּ לֹא הוֹנֵיתַנִי לֹא הָיִיתָ יָכוֹל לַחֲזֹר, וְעַתָּה שֶׁהוֹנֵיתַנִי תַּחֲזֹר?! הֵיאַךְ יִהְיֶה הַחוֹטֵא נִשְׂכָּר?[89]

85) שאז יש אונאה יותר משתות. 86) כלומר: "שהמקח". וראה להלן פי"ז הלכה ח. 87) שזה הוא התאריך האחרון של חזרת הלוקח (למעלה הלכה ה). 88) מימרת רב חסדא (בבא־בתרא פג־פד) באונאת שתות - לשיטתו שיש בשתות משום ביטול מקח. והוא־הדין לשיטתנו ביותר משתות שיש בו משום ביטול מקח (הרי"ף שם). 89) ולפיכך, אף שעכשיו יוצא שהמוכר נתאנה, אין הוא יכול לבטל את המקח בגלל זה, וכל־שכן אם לא נתאנה המאנה, שאין הוא יכול לחזור כל זמן שהמתאנה אינו תובע אונאתו (למעלה הלכה ד).

יד. וְכֵן[90] מוֹכֵר שֶׁמָּכַר שְׁוֶה חָמֵשׁ בְּאַרְבַּע[91], וְזָל וְעָמַד בְּשָׁלֹשׁ[92] - מוֹכֵר יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ[93], וְלֹא לוֹקֵחַ; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ הַמּוֹכֵר לַלּוֹקֵחַ: לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוֹנֵיתַנִי תַּחֲזֹר בְּךָ.

90) גם זה שם. 91) שזה יותר משתות לרעת המוכר. 92) שאז יוצא שהלוקח־המאנה, הוא שהתאנה. 93) כאן לא הזכיר תאריך, שהרי במוכר אין כל הגבלה בזמן לחזרתו (למעלה הלכה ו).

טו. הַמּוֹכֵר שְׁוֶה חָמֵשׁ בְּשֵׁשׁ[94], וְלֹא הִסְפִּיק לְהַרְאוֹתוֹ עַד שֶׁהוּקַר וְעָמַד בְּשִׁשְׁמוֹנָה[95] - הֲרֵי הַמּוֹכֵר חַיָּב לְהַחֲזִירָהּ[96] הָאַחַת שֶׁל הוֹנָיָה[97]; שֶׁהֲרֵי נִקְנָה הַמֶּקַח[98] וְחַיָּב לְהַחֲזִיר, וּכְשֶׁהוֹקִיר בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ הוֹקִיר. וְכֵן אִם מָכַר שְׁוֶה שֵׁשׁ בְּחָמֵשׁ, וְהוּזְלוּ וְעָמְדוּ עַל שָׁלֹשׁ - הֲרֵי הַלּוֹקֵחַ חַיָּב לְהַחֲזִיר סֶלַע אַחַת שֶׁל הוֹנָיָה; שֶׁהֲרֵי נִקְנָה הַמֶּקַח, וּבִרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ הוּזָל.

94) שאז יש אונאה של שתות (למעלה הלכה ב). 95) שזהו הנושא במימרת רב חסדא, אלא שזה האחרון סובר שיש דין ביטול מקח אף באונאת שתות, ובהתאם לזה הוא קובע, שאף במקרה זה שבא שינוי במחיר, ויוצא שהמאנה חזר להיות מתאנה כביכול, בכל זאת רק המתאנה

81) הלוקח לשולחני, ומקבל בחזרה את מעותיו. 82) הלוקח. 83) ולתבוע בחזרה את מעותיו. 84) שהסכים המחליף לקבלה בחזרה. משנה (שם נב.): "אם היה מכירה, אפילו לאחר שנים עשר חודש מקבלה הימנו, ואין לו עליו אלא תרעומת - שאינו אלא נפש רעה". וביארו בגמרא (שם): שמקבלה הימנו במדת חסידות, ולפיכך אם אינו מקבלה הימנו, אין לו עליו אלא תרעומת. ושם מפורש בסוף הסוגיא: "והני מילי הוא דסגי להו" (שיוצאה בהוצאה). ובכתב־יד אחד (בדקדוקי סופרים): "והני מילי, דנפיק על־ידי הדחק" וכן הוא ברי"ף.

(הראשון) יכול לחזור בו ולא המאנה, כדין כל ביטול מקח, ומטעם האמור: שלא יהא חוטא נשכר, וכל־שכן לשיטתנו, שבאונאת שתות המקח קיים, ואין אחד מהם, לא המאנה ולא המתאנה, יכול לחזור בו - שוודאי יש למתאנה הזכות לתבוע את חזרת אונאתו. ואין צורך בנימוק שכתב רבינו למעלה - "שלא יהא חוטא נשכר". 96) אף שעכשיו יוצא שלא התאנה הלוקח כלל. 97) את האחת המהווה את ההפרש שבין שוויו של המקח וסכום הכסף שנתן בעבורו. 98) שהרי בשתות נשאר המקח קיים (למעלה הלכה ב).

יום חמישי ז' מנחם־אב ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלשָׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו הצדדין שאין בהם אונאה והדברים שאין במכירתן אונאה, והנמשך אחר זה.

1 **א. הַמַּחֲלִיף[2] כֵּלִים בִּכְלִים אוֹ בְּהֵמָה בִּבְהֵמָה, אֲפִלּוּ**
2 **מַחַט בְּשִׁירַיִם אוֹ טָלֶה בְּסוּס - אֵין לוֹ הוֹנָיָה; שֶׁזֶּה**
3 **רוֹאֶה בַּמַּחַט יוֹתֵר מִן הַשִּׁירַיִם. אֲבָל הַמַּחֲלִיף פֵּרוֹת**
4 **בְּפֵרוֹת[3], בֵּין שֶׁשָּׁמוּ אוֹתָם קֹדֶם הַמְכִירָה בֵּין שֶׁשָּׁמוּ**
5 **אוֹתָם אַחַר מְכִירָה - יֵשׁ לָהֶן הוֹנָיָה.**

2) בבבא מציעא מז. אמר רב אבא בשם רב הונא שאם אמר לו "מכור לי באלו" - אין לו עליו אונאה, לפי שהוא כחליפין ואף רבה לא נחלק עליו אלא מפני שאמר "מכור לי" ולפיכך דינו כמכירה. ובירושלמי שם פרק ד הלכה א אמרו: אמר רבי יוחנן לא שנו אלא שור בפרה או חמור בשור, הא ציבור [פירות] בציבור [פירות] לא קנה". ומפרשה רבינו לעניין אונאה, ועיין ראב"ד. 3) ראה למעלה פרק ה הלכה א שחליפין של "שווה בשווה", ישנם גם בפירות.

6 **ב. הַלּוֹקֵחַ בְּדָמִים[4] אַכְסָרָה[5], כְּגוֹן שֶׁחָפַן מָמָעוֹת[6]**
7 **וְאָמַר לוֹ: מְכֹר לִי פָּרָתְךָ בְּאֵלּוּ[7] - אַף עַל פִּי שֶׁקּוֹנֶה[8]**
8 **בַּחֲלִיפִין[9], קָנָה וּמַחֲזִיר הוֹנָאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[10]. וְהוּא**
9 **הַדִּין לְלוֹקֵחַ פֵּרוֹת אַכְסָרָה[11] בְּסֶלַע אוֹ בְּשִׁתַּיִם,**
10 **שֶׁקָּנָה וּמַחֲזִיר אוֹנָאָה. בַּעַל הַבַּיִת שֶׁמָּכַר כְּלֵי**
11 **תַּשְׁמִישׁוֹ[12] - אֵין לוֹ הוֹנָיָה; שֶׁאֲלוּלֵי לֹא הִרְבּוּ לוֹ**
12 **הַדָּמִים[13] לֹא הָיָה מוֹכֵר לוֹ כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ.**

4) בבא מציעא (שם), כרבה בשם רב הונא ולא כרב אבא בשם רב הונא, וכהכרעת הרי"ף. 5) ללא מידה, מניין ומשקל; וראה למעלה פרק ה הלכה ג. ולהלן פרק כא הלכה א והערה ב. 6) שלקח מלוא חפניו מעות ללא הבחנה כמה מספרם. 7) דווקא אם אמר בלשון זה של מכירה, אבל אם אמר בלשון של חליפין אין בו דין אונאה כמו בחליפין (כסף משנה). 8) והזכיר כבר הרמב"ם דין זה לעיל (פרק ח), אבל שם לעניין הקניין, שזה נושא הפרק שלעיל, וכאן לעניין שלפנינו: אונאה. 9) כלומר, לא בחליפין ממש כי אין מטבע עושה חליפין, אלא מעין חליפין שלא הקפיד על כמות המעות - והלחם משנה תיקן: "כחליפין". ובגמרא (שם) הסיקו, שאף על פי, שעקרו חכמים קניין כסף במטלטלין - מכיוון שצורת קנייה זו היא בלתי שכיחה, ושוב לא גזרו בה חכמים, כי כלל הוא שגזירות חכמים ותקנותיהם אינן כוללות אלא דברים שכיחים. וכן נראה בדברי רבינו למעלה (פרק ה הלכה ג) שאין קניינו מטעם חליפין אלא מדין כסף ומהטעם הנ"ל. 10) לפי דיני אונאה שביאר הרמב"ם בפרק הקודם. 11) נלמד מההלכה הקודמת, אלא ששם הכסף הוא "אכסרה" - והחפץ מסויים, וכאן להיפך: הכסף הוא מסויים: סלע או שתיים, והחפץ אינו מסויים. 12) ודווקא כלי תשמישו אבל כלים העומדים לסחורה אף אצל "בעל הבית" יש דין אונאה. 13) טעם זה מובא בגמרא (שם). ורש"י מוסיף על זה: "והוה ליה כמפרש: יודע אני שיש בו דין אונאה, אבל על מנת שאין לך עלי אונאה" (שם בשם שאילתות דרב אחאי). ודווקא אם נתאנה הלוקח, אבל אם נתאנה המוכר, הרי הוא כשאר המוכרים ויש בו דין אונאה (כסף משנה).

13 **ג. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: עַל מְנָת שֶׁאֵין לְךָ עָלַי אוֹנָיָה -**
14 **יֵשׁ לוֹ עָלָיו הוֹנָיָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּסָתָם[14];**
15 **שֶׁאֵין יוֹדֵעַ כַּמָּה הוֹנָיָה יֵשׁ בּוֹ כְּדֵי שֶׁיִּמְחַל[15]. וְאֵין**
16 **צָרִיךְ לוֹמַר, אִם אָמַר לוֹ: עַל מְנָת שֶׁאֵין בּוֹ הוֹנָיָה[16];**
17 **שֶׁהֲרֵי יֵשׁ בּוֹ[17]. אֲבָל בְּמִפָּרֵשׁ[18] - אֵין לוֹ הוֹנָיָה; שֶׁכָּל**
18 **תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן - קַיָּם[19].**

14) חילוק זה העלה רבא (שם) מתוך השוואת שיטת רב עם תוכן ברייתא אחת. 15) [רש"י שם פירש שסבור שאין בו אונאה כלל. אבל רבינו לשיטתו למעלה (פרק יא הלכה טז) שאי אפשר להתחייב או לתת במתנה אלא דבר ידוע וקצוב - והוא הדין שאי אפשר למחול דבר שאינו ידוע. ועיין שולחן־ערוך חושן משפט סימן רלב סעיף ז]. 16) שלא אמר בלשון: "אין לך עלי", אלא "שאין בו", ולביטוי זה משמעות הפוכה מזה הקודם. 17) כלומר, ביטוי זה לא רק שאינו מכיל מחילת האונאה, אלא להיפך יש בו משום הדגשת התביעה שלא יהיה בו אונאה (רש"י דיבור המתחיל שאין בו אונאה), ומתוך כך, כפי שמציין רש"י, אם יש רק אונאה כל שהיא, הרי זה מקח טעות - שהרי הותנה מפורש על העדר אונאה - והמתאנה יכול לחזור בו. 18) שמתנה במפורש את כמות האונאה, כדלהלן בהלכה ד. 19) כרבי יהודה בבבא מציעא שם. מפני שממון ניתן למחילה (שם).

19 **ד. כֵּיצַד[20]? מוֹכֵר שָׂאמַר לְלוֹקֵחַ: חֻפָּץ זֶה שֶׁאֲנִי**
20 **נוֹתֵן בְּמָאתַיִם, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא מָנֶה, עַל**
21 **מְנָת שֶׁאֵין לְךָ הוֹנָיָה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - אֵין לוֹ עָלָיו**
22 **הוֹנָיָה. וְכֵן לוֹקֵחַ שֶׁאָמַר לְמוֹכֵר: חֻפָּץ זֶה שֶׁאֲנִי**
23 **לוֹקֵחַ מִמְּךָ בְּמָנֶה, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁשָּׁוֶה מָאתַיִם, עַל מְנָת**
24 **שֶׁאֵין לְךָ עָלַי הוֹנָיָה אֲנִי לוֹקֵחַ מִמְּךָ - אֵין לוֹ עָלָיו**
25 **הוֹנָיָה.**

20) כל ההמשך הוא לשון הברייתא המצוטטת בבבא מציעא שם.

26 **ה. הַנּוֹשֵׂא וְהַנּוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה - אֵין לוֹ עָלָיו אוֹנָיָה.**
27 **כֵּיצַד? חֻפָּץ זֶה בְּכָךְ וְכָךְ לְקַחְתִּיו, כָּךְ וְכָךְ אֲנִי**
28 **מְשֻׁתַּכֵּר בּוֹ[21] - אֵין לוֹ עָלָיו הוֹנָיָה[22].**

21) ודבריו מתאימים למציאות שבאמת קנה בסכום שאמר. 22) לפי שלא סמך משעה ראשונה על שוויו האמיתי של החפץ - אלא על המחיר שקנה זה (מגיד משנה).

1 **ו. וְהַנּוֹשֵׂא וְהַנּוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה, אִם לָקַח כֵּלִים רַבִּים אוֹ**
2 **בְּגָדִים בְּמִמְכָּר אֶחָד[23] - לֹא יַחְשֹׁב[24] אֶת הָרֵעַ**
3 **בֶּאֱמוּנָה[25] וְאֶת הַיָּפֶה בְּשָׁוֶה[26], אֶלָּא זֶה וָזֶה בֶּאֱמוּנָה[27]**
4 **אוֹ זֶה וָזֶה בְּשָׁוְיָן[28]. וְיֵשׁ לוֹ לְהַעֲלוֹת[29] עַל הַמֶּקַח**
5 **שְׂכַר הַבַּתָּף[30], וּשְׂכַר הַמַּחֲזִיר[31], וּשְׂכַר פֵּנְדָּק[32]; אֲבָל**
6 **שְׂכַר עַצְמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּפוֹעֵל[33] - אֵינוֹ מוֹסִיף[34]**
7 **אוֹתוֹ עַל הַמֶּקַח, אֶלָּא מְפָרֵשׁ[35] וְאוֹמֵר לוֹ: כָּךְ וְכָךְ**
8 **אֲנִי מְשׁוֹתֵכֵר.**

23) בקנייה אחת, היינו שקנה בבת אחת סך מסויים של חפצים, בהם יפים, ששווים יותר, ובהם רעים, ששווים פחות, והלוקח הסכים לתת את המחיר הממוצע, בעד הטובים והרעים בשווה, כגון, שקנה עשרה דברים, חמישה מהם יפים ושווים דינר וחצי כל אחד, וחמישה מהם רעים ושווים כל אחד חצי דינר והלוקח מסכים לתת בממוצע דינר לכל חפץ (פירוש הר"ח, והביאו התוספות שם דיבור המתחיל לא יחשב). 24) אין המוכר יכול לחשוב. 25) כלומר, שישלם בשביל הרעים את הממוצע - היינו דינר, למרות שהם שווים פחות. 26) ובעד היפים ידרוש כפי מחירם האמיתי ולא הממוצע, היינו דינר וחצי. 27) היינו, שישלם מחיר ממוצע לכולם, שהרי לא הסכים להעלות על המחיר בשביל הרעים אלא על מנת שגם הטובים ימכור לו במחיר ממוצע זה. 28) מחיר ממוצע לכל היחידות, הטובות והרעות בשווה. 29) על ריווח זה, שהמוכר קבע באמונה שאותו רוצה להרוויח, והלוקח הסכים לו, יכול המוכר עוד להוסיף את ההוצאות דלקמן. 30) הסבל שנשא את הסחורה בכתפו. 31) בעל החמור, שהעביר את הסחורה על חמורו. 32) המלון, שאליו נזדקק המוכר בעת העבירו את סחורתו. 33) שכר טירחתו כפועל. 34) אינו יכול להכניס במסגרת ההוצאות גם שכר טרחתו. 35) והשכר שהוא מתנה עליו, כולל גם את טירחתו. ועיין תוספות (שם דיבור המתחיל לא יחשב).

9 **ז. הָעַכּוּ"ם[36] אֵין לוֹ הוֹנָיָה[37]; שֶׁנֶּאֱמַר: אִישׁ אֶת**
10 **אָחִיו[38]. וְעַכּוּ"ם שֶׁהוֹנָה[39] אֶת יִשְׂרָאֵל - מַחֲזִיר הוֹנָיָה**
11 **בַּדִּינִין שֶׁלָּנוּ[40]; לֹא יִהְיֶה זֶה חָמוּר מִיִּשְׂרָאֵל[41].**

36) בכורות יג: 37) אינו יכול לתבוע את האונאה מישראל, שהונה אותו. 38) וגוי אינו אחיו של ישראל. וראה להלן הלכה ח. 39) בגמרא בכורות שם, מפורש שישראל יכול לחזור בו ממקחו שקנה אצל גוי, אם היה מקח טעות והוא הדין לאונאה (מגיד משנה). 40) לפי דיני אונאה בין ישראל לישראל. 41) שישראל מישראל יכול לתבוע אונאה.

12 **ח. אֵלּוּ דְּבָרִים[42] שֶׁאֵין לָהֶם הוֹנָיָה[43]: הַקַּרְקָעוֹת[44],**
13 **וְהָעֲבָדִים, וְהַשְּׁטָרוֹת[45], וְהַהֶקְדֵּשׁוֹת[46]. אֲפִלּוּ מָכַר**
14 **שָׁוֶה אֶלֶף בְּדִינָר[47] אוֹ שָׁוֶה דִּינָר בְּאֶלֶף - אֵין בָּהֶן**
15 **הוֹנָיָה. שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ - דָּבָר הַנִּקְנֶה**
16 **מִיָּד לְיָד[48]. יָצְאוּ הַקַּרְקָעוֹת; וְיָצְאוּ עֲבָדִים, שֶׁהֵקְשׁוּ**
17 **לְקַרְקָעוֹת[49]; וְיָצְאוּ שְׁטָרוֹת[50], שֶׁאֵין גּוּפָן קָנוּי אֶלָּא**
18 **לִרְאָיָה שֶׁבָּהֶן[51]; עַמִּיתֶךָ - וְלֹא הֶקְדֵּשׁ[52].**

42) משנה בבבא מציעא נו. 43) שהמאנה אינו יכול לתבוע בחזרה את האונאה. 44) במשנה שם, הסדר: "העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות" (ועיין תוספות יום טוב שם). [ובגמרא כי"ר (בדקדוקי־סופרים שם): "השטרות והקרקעות והעבדים וכו'" וזהו לפי סדר הלימודים מהפסוק: "ממכר ולא שטר", "מיד ולא קרקעות ועבדים", "עמיתך ולא הקדש"]. 45) שמכר את השטר לגבות בו את החוב הכלול בו. 46) כגון, אם הגזבר מכר נכסי הקדש או אפילו אדם פרטי שמכר קרבן שהקדישו להקריב ונפל בו מום. 47) כרבי אמי ולא כרבי יוחנן (שם נז.). שלא רק דין אונאה אין להם, אלא אף ביטול מקח אין בהם, ואפילו אם האונאה היא ביחס מופרז כזה של דינר אחד ואלף דינר - ולא כדעת הירושלמי שיש דין אונאה בקרקעות אם מכר שווה מנה במאתיים. 48) נכסים העוברים מיד ליד, והיינו מטלטלין. 49) שנאמר בהם (ויקרא כה, מו): "והתנחלתם אותם - לרשת אחוזה", כלומר, שדה אחוזה (רש"י שם). 50) בגמרא למדו זאת מהביטוי בתורה: "ממכר". ורבינו לא הזכירו. 51) לעדות ולהוכחה, שיש חוב לגבות. 52) בגמרא מיעטו הקדש מ"אחיו" - "אחיו ולא הקדש". ואם כן, על כורחנו שדין הגוי נלמד מעמיתך - עמיתך ולא גוי (ראה בבכורות יג:), ואילו רבינו הפך את הדרשות הנ"ל. ראה למעלה הלכה ז (לחם משנה).

19 **ט. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמוֹכֵר נִכְסֵי עַצְמוֹ[53]; אֲבָל**
20 **הַשָּׁלִיחַ שֶׁטָּעָה[54] בְּכָל שֶׁהוּא[55], בֵּין בְּמִמְכָּר בֵּין**
21 **בְּקַרְקָעוֹת - חוֹזֵר[56]. וְנִרְאֶה לִי[57], שֶׁכֵּן הַדִּין**
22 **בְּאַפּוֹטְרוֹפּוֹס[58] שֶׁטָּעָה בְּכָל שֶׁהוּא, בֵּין בְּמִטַּלְטְלִין**
23 **בֵּין בְּקַרְקָעוֹת - חוֹזֵר[59]. וְאֵינוֹ דוֹמֶה לְבֵית דִּין[60],**
24 **מִפְּנֵי שֶׁהוּא יָחִיד[61].**

53) ולא על ידי שליח. 54) לדעת רוב המפרשים הכוונה גם לשליח בית דין (מגיד משנה). 55) אפילו פחות משתות, כך מובן מתוך הסוגייה בכתובות ק. ששם הסיקו: "שליח דינו כאלמנה", כלומר, כאלמנה שמכרה אפילו "שווה מנה ודינר במנה, מכרה בטל", וזהו פחות משתות. 56) שהמשלח יכול לטעון: "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי" (לתקן שלחתיך ולא לקלקל), ובטלה השליחות. 57) סברת עצמו. 58) ממונה על פי בית הדין לפקח על נכסי יתומים; רש"י (בכמה מקומות) מסביר: "אפוטרו" בלטינית: "אב", ו"פוס" - בן, היינו, אבי הבנים - היתומים. 59) לדעת המפרשים ש"השליח" שלמעלה הוא גם שליח בית־דין, פשוט הוא שאפוטרופוס דינו כשליח. ואף לפי הפירוש, ששם הכוונה לסתם שליח, אבל שליח בית דין דינו כבית דין צריך לומר שאפוטרופוס אין כוחו יפה מסתם שליח (מגיד משנה), מפני ששליח בית דין נשלח על ידי בית הדין באופן מיוחד למכירה זו, ואילו האפוטרופוס לא נשלח על ידי בית הדין אלא לפקח על נכסי היתומים אבל

לא מלאו ידו באופן מיוחד למטרת "מכירה זו" (לחם משנה). 60) שאם טעו בפחות משתות, הרי זו מחילה (להלן הלכה י). 61) בטענה זו נימקו בגמרא (כתובות שם) את השוני בין בית דין לבין שליח.

1 **י. בֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ נְכָסֵי יְתוֹמִים וְטָעוּ, בֵּין בְּקַרְקָעוֹת**
2 **בֵּין בְּמַטַּלְטְלִין: אִם טָעוּ בְּפָחוֹת מִשְׁתוּת[62] - הֲרֵי זוֹ**
3 **מְחִילָה, כְּהֶדְיוֹט; טָעוּ בְּשִׁתּוּת - בָּטֵל הַמֶּקַח. וְאִם**
4 **רָצוּ שֶׁלֹּא לְבַטֵּל הַמִּמְכָּר וְיַחֲזִירוּ הַהוֹנָאָה[63] -**
5 **מַחֲזִירִין; לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט[64] חָמוּר מֵהֶן[65].**

62) שהרי במשנה הזכירו: "שתות", משמע שבפחות משתות דינם כשאר בני אדם. 63) יפעלו, שתוחזר להם האונאה, כלומר יתבעו ההונייה מהלוקח (לחם משנה להלן הלכה יא). 64) שאף על פי שהאונאה יותר משתות ובטל המקח - אם רצה המתאנה לקיים את המקח, אין המאנה יכול לעכב, כמו שכתב רבינו למעלה פרק יב הלכה ד. 65) מדין יתומים ששקדו חכמים על תקנתם, וראה למעלה פרק ט הלכה ג.

6 **יא. נִרְאֶה לִי, שֶׁבֵּית דִּין שֶׁמָּכְרוּ קַרְקַע אוֹ עֲבָדִים[66]**
7 **שֶׁל יְתוֹמִים שְׁוֶה מָנֶה בְּמָאתַיִם[67] - אֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל**
8 **לַחֲזֹר בָּהֶן; לֹא יִהְיֶה כֹּחַ הֶדְיוֹט[68] חָמוּר מִכֹּחַ**
9 **הַיְתוֹמִים[69]. וְכֵן הַדִּין בְּאַפּוֹטְרוֹפּוֹס[70] שֶׁמָּכַר קַרְקַע**
10 **וַעֲבָדִים, שֶׁאֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזֹר בְּהוֹנָיָה, כְּדִין**
11 **הֶדְיוֹט.**

66) שאין בהם דיני אונאה וביטול מקח. ואילו במטלטלין אין הדין כן. 67) שהלוקח נתאנה. 68) שאינו יכול לחזור באונאת קרקעות ועבדים (למעלה הלכה ח). 69) ששקדו חכמים על תקנתם כדלעיל. והראב"ד סובר, שאף הלוקח יכול לחזור בו, שלא כשאר לוקחים. הוא מסתמך על המשנה שהזכירה מפורש ששני הצדדים יכולים לחזור: "פחתו שתות או הותירו שתות" - במקרה האחרון רק הלוקח מעוניין לחזור, ובגמרא פירשו, שהכוונה במשנה לקרקע, הרי ששניהם: גם בית־הדין וגם הלוקח יכולים לחזור בהם, והוא גם מנמק הלכה זו, מפני שסתם מי שקונה על פי בית־דין סומך עליהם שהקניין נעשה בצורה מושלמת ללא פגם ואין בדעתו לוותר על שום אונאה קטנה שהיא, ואף בקרקעות שכרגיל אין בהם אונאה. ברם הרמב"ן (מביאו המגיד משנה) מסביר, שבמשנה לא מדובר בלוקח, אלא בבעל חוב שנכנס לשדה הלווה לפי הוראת בית דין (הלכות מלווה ולווה), ואז יכול אף הוא לחזור, שהרי עושה מכוח בית דין, מה שאין כן בלוקח סתם, שעושה מדעתו (עיין מגיד משנה המסלק גם טענות אחרות נגד שיטת רבינו). 70) מדברי הטור (סימן רכז) שמביא בשם רבינו יונה נראה שגם בשליח, הדין כן.

12 **יב. הָאַחִין וְהַשֻּׁתָּפִין שֶׁחָלְקוּ הַמַּטַּלְטְלִין[71] - הֲרֵי הֵן**
13 **כְּלָקוֹחוֹת: פָּחוֹת מִשְׁתוּת - נִקְנֶה מֶקַח, וְאֵין מַחֲזִיר**
14 **כְּלוּם; יָתֵר עַל שְׁתוּת - בָּטֵל מֶקַח; שְׁתוּת - קָנָה**
15 **וּמַחֲזִיר אוֹנָאָה. וְאִם הִתְנוּ בֵּינֵיהֶם שֶׁיַּחְלְקוּ בְּשׁוּם**
16 **הַדַּיָּנִין[72], וְטָעוּ בִּשְׁתוּת - בָּטְלָה חֲלֻקָּה; שֶׁהַדַּיָּנִין**
17 **שֻׁשָּׁמוּ וּפָחֲתוּ שְׁתוּת אוֹ הוֹתִירוּ שְׁתוּת - מִכְרָן בָּטֵל.**

71) דווקא מטלטלין, כי בקרקע, כאמור, אין דין אונאה כלל. 72) שלחלוקה שלהם יהיה תוקף כמו לשום הדיינים.

18 **יג. הַבְּהֵמָה וְהַמַּרְגָּלִית וְהַסַּיִף[73] וְסֵפֶר תּוֹרָה - הֲרֵי**
19 **הֵן כִּשְׁאָר מַטַּלְטְלִין, וְיֵשׁ בָּהֶן הוֹנָיָה. אֵין לְךָ דָּבָר**
20 **שֶׁאֵין בּוֹ הוֹנָיָה חוּץ מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים;**
21 **וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מוֹכֵר קוֹנֶה בְּנִכְסֵי עַצְמוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.**

73) החרב. ודלא כרבי יהודה בן בתירא בברייתא שם נח: שאמר "המוכר סוס וסייף וחטיטים (= מגן) במלחמה אין להם אונאה מפני שיש בהן חיי נפש". ופלא שרבינו לא הזכיר את שאר הדברים, שהוזכרו בברייתא זו.

22 **יד. כְּשֵׁם[74] שֶׁאֵין לְקַרְקָעוֹת הוֹנָיָה, כָּךְ שְׁכִירוּת**
23 **קַרְקַע אֵין לוֹ הוֹנָיָה. אֲפִלּוּ שָׂכַר טְרַקְלִין גָּדוֹל בְּדִינָר**
24 **בְּשָׁנָה[75], אוֹ רֶפֶת קְטַנָּה בְּדִינָר בְּכָל יוֹם[76] - אֵין לוֹ**
25 **הוֹנָיָה.**

74) בגמרא (שם נו:) יש בעייה: אם בשכירות של מטלטלין יש דין אונאה, והסיקו ששכירות היא כמכר ויש בה דין אונאה. ומזה למד רבינו שהוא הדין לגבי הדברים שאין להם דין אונאה, כגון בקרקע, שדין השכירות כדין המכר. 75) שהאונאה היא מופרזת, ורבינו לשיטתו, שאף במכר אינו מבחין בשיעור האונאה ואף אונאה מופרזת אינה חוזרת (למעלה הלכה ח). 76) גם כאן אונאה מופרזת, אלא שכאן השוכר נתאנה.

26 **טו. הַשּׂוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֵל לַעֲשׂוֹת עִמּוֹ, בֵּין בְּקַרְקַע בֵּין**
27 **בְּמַטַּלְטְלִין - אֵין לוֹ הוֹנָיָה; מִפְּנֵי שֶׁהוּא קְנוּיָה אוֹתוֹ**
28 **לִזְמַן[77], וַעֲבָדִים אֵין בָּהֶם הוֹנָיָה[78].**

77) ודין מכירה לזמן כדין מכירה לעולם. כנ"ל בהלכה יד. 78) למעלה הלכה ח. ואף על פי ששם מדובר בעבדים כנענים וכאן מדובר בעבד ישראל - גם עבד ישראל דינו כקרקע, כמפורש בקידושין כח.

29 **טז. שְׁכָרוֹ[79] לִזְרֹעַ לוֹ קַרְקַע, וְאָמַר: זָרַעְתִּי בָּהּ זְרִיעָה**
30 **הָרְאוּי בָּהּ[80], וּבָאוּ עֵדִים[81] שֶׁזָּרַע בָּהּ פָּחוֹת מִן הָרָאוּי**
31 **לָהּ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם יֵשׁ לוֹ הוֹנָיָה, מִפְּנֵי הַזֶּרַע[82],**
32 **אוֹ אֵין לוֹ הוֹנָיָה, מִפְּנֵי הַקַּרְקַע[83]. לְפִיכָךְ[84] אֵין**
33 **מוֹצִיאִין[85] מִיַּד נִתְבָּע. וְכֵן אֵין מַשְׁבִּיעִין[86] אוֹתוֹ אֶלָּא**
34 **שְׁבוּעַת הַסֵּת[87], מִפְּנֵי צַד הַקַּרְקַע שֶׁיֵּשׁ כָּאן.**

79) בעייה בגמרא (שם נו:). והמדובר כששכרו בקבלנות והקבלן יש בו דין אונאה במטלטלין (להלן הלכה יח), אבל בשכיר יום כתב רבינו למעלה שאין בו דין אונאה (כסף משנה). 80) שהוא מודה בסכום הזרעים שזרע, אלא שלדעתו היא זריעה מספקת, אבל אם הכניס פחות מכדי זריעה כפי שהותנה, הרי זו טעות במידה, ואז המקח בטל כולו אף בכל שהוא (להלן פרק ט"ו הלכה א). 81) ואין

אפשרות לזרוע עוד פעם, מפני שהזריעה השנייה עלולה לקלקל יותר מלתקן, שאם יפול הזרע החדש למקום שנפל הראשון, יתקלקלו שניהם (מגיד משנה בשם הראב"ד). 82) שהוא מטלטלין ויש בו דין אונאה. 83) ובקרקע אין דין אונאה. 84) אחרי שהבעייה לא נפתרה, ונשאר כאן ספק. 85) כדין כל ספק, שבו שולט העיקרון: "המוציא מחבירו עליו הראייה", ואין כאן עניין של מזיק וניזק שהרי הקרקע השביחה אלא שלא השביחה כראוי (כסף משנה). 86) היינו, שבועה מן התורה ("דאורייתא"), שאינה בקרקע, וכאן הרי יש לנו ספק אם זה נחשב כקרקע, וכשם שאין מוציאין ממון מספק, כך אין משביעין על ספק. 87) כמפורש להלן פרק ה מהלכות טוען ונטען הלכה א שנשבעין שבועת היסת על הקרקע.

1 **יז. הַשּׁוֹכֵר אֶת הַכֵּלִים אוֹ אֶת הַבְּהֵמָה - יֵשׁ לָהֶם**
2 **אוֹנָיָה; שֶׁהַשְּׁכִירוּת מְכִירָה בַּת יוֹמָהּ הִיא. וְאִם יֵשׁ**
3 **בָּהּ הוֹנָיָה שְׁתוּת אוֹ יוֹתֵר, בֵּין שֶׁנִּתְאַנָּה שׁוֹכֵר בֵּין**
4 **שֶׁנִּתְאַנָּה מַשְׁכִּיר - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר הוֹנָיָה[88], וַאֲפִלּוּ**
5 **לְאַחַר זְמַן מְרֻבֶּה[89].**

88) אבל ביטול מקח לא שייך כאן, שהרי אי אפשר להחזיר את המלאכה שכבר נעשתה (סמ"ע סימן רכז, סעיף קטן סד בשם תרומת הדשן, ועיין כסף משנה). 89) שלא נתנו זמן מסויים לתביעת חזרת האונאה (למעלה פרק י"ב הלכה ה), אלא במקח, שדרכו של לוקח להראות מקחו לתגר או לקרובו. אבל בשכירות אין דרכו של שוכר להראות (מגיד משנה).

6 **יח. נִרְאֶה לִי, שֶׁהַקַּבְּלָן יֵשׁ לוֹ הוֹנָאָה[90]. כֵּיצַד? כְּגוֹן**
7 **שֶׁקִּבֵּל עָלָיו לֶאֱרֹג בֶּגֶד זֶה בַּעֲשָׂרָה זוּזִים, אוֹ לִתְפֹּר**
8 **חָלוּק זֶה בִּשְׁנֵי זוּזִים - הֲרֵי זֶה יֵשׁ לוֹ הוֹנָיָה; וְכָל**
9 **אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם, בֵּין קַבְּלָן בֵּין בַּעַל הַבֶּגֶד, חוֹזֵר**
10 **לְעוֹלָם כְּמוֹכֵר[91].**

90) שרק פועל דינו כעבד (למעלה הלכה טו), אבל קבלן אין דינו כעבד, שהרי הוא עושה מלאכתו בזמן שהוא רוצה. ראה בתוספות לבבא מציעא מח. דיבור המתחיל והא ובתרומת הדשן סימן שיח. 91) שחוזר לעולם (למעלה פרק י"ב הלכה ו).

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי קציבת השערים והדברים שאסור לעשות מהן סחורה וכיוצא בהן ודיני הונאת דברים, ומצוה זו.

11 **א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ[2], שֶׁהַנּוֹשֵׁא וְנוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה, וְאָמַר: כָּךְ**
12 **וְכָךְ אֲנִי מְשַׁתֵּכֵר - אֵין לוֹ הוֹנָיָה. וַאֲפִלּוּ אָמַר: זֶה**
13 **לָקַחְתִּי בְּסֶלַע, וּבְעֶשֶׂר אֲנִי מוֹכֵר[3] - מֵהֶרֶת[4]. אֲבָל[5] בֵּית**
14 **דִּין חַיָּבִין[6] לִפְסֹק הַשַּׁעֲרִים[7] וּלְהַעֲמִיד שׁוֹטְרִין[8] לְכָךְ.**
15 **וְלֹא יִהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד[9] מְשַׁתֵּכֵר כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה,**
16 **אֶלָּא שְׁתוּת בִּלְבַד יִפְסְקוּ[10] לָהֶם בְּשָׂכָרָם, וְלֹא יְשַׁתֵּכֵר**
17 **הַמּוֹכֵר[11] יָתֵר עַל שְׁתוּת[12].**

2) פי"ג הלכה ה. 3) אף שההבדל בין ערך החפץ והכסף ששולם תמורתו - הוא גדול, אחרי שהוא מודיע על זה ומתנה על זה מראש. 4) שהרי נתרצה הלוקח בכך. 5) בבא־בתרא פט. כרמי בר חמא בשם רב יצחק וכקרנא, ש"מעמידים אגרדמין (= ממונים) בין למידות (ראה פ"ח מהלכות גניבה הלכה כ) בין לשערים, מפני הרמאים" - "המוכרים ביוקר ואומרים שהוסיפו במידה, או שנתן חיטים יפות למעלה כו' או כל מיני רמאות" (רשב"ם שם). ודלא כברייתא ושמואל שם שאין מעמידין אגרדמין לשערים. וכן פסק הר"י מיגש, והוכיח כן ממה שאמרו (יומא ט.) "שפרהדרין (= פקידי המלך) הללו חובטים אותם (= מכים את בעלי החנויות) ואומרים להם מכרו בזול" (ועיין רשב"ם שם). 6) ב"ב שם: "[אבן שלמה וצדק] יהיה לך, מלמד שמעמידין אגרדמין כו'" "שלבית־הדין קא מזהיר להו רחמנא (= מזהירה התורה) שימנו אדם ממונה כו'" (ר"י מיגש). ודרשו כן, מפני שנראה להם לחכמינו שפסוק זה מיותר, שהרי כבר ציוה על היחיד ואמר "לא יהיה לך אבן ואבן" (רשב"ם). וכל זה במידות והוא־הדין בשערים. 7) לקבוע המחירים. 8) זהו פירוש ל"אגרדמין" שהובא שם. 9) כלומר, בית־הדין צריך לדאוג לזה. 10) הבית־דין. 11) בבא־בתרא צ. וזוהי אזהרה למוכר עצמו, שאסור לו להשתכר יותר משתות. 12) וכל זה אם שער המחירים עומד בעינו, אבל אם עלו המחירים, מותר גם למוכר לדרוש כפי השער החדש, אף אם זה יהיה כפליים מהמחיר הקודם (הגהות מיימוניות בשם ר"ש, וכ"ה ברשב"ם, ובמ"מ בשם רש"י).

18 **ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[13] בִּדְבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם חַיֵּי**
19 **נֶפֶשׁ, כְּגוֹן יֵינוֹת שְׁמָנִים וּסְלָתוֹת; אֲבָל הָעִקָּרִין[14],**
20 **כְּגוֹן הַקִּשְׁטָ וְהַלְּבוֹנָה[15] וְכַיּוֹצֵא בָהֶן - אֵין פּוֹסְקִין**
21 **לָהֶם שַׁעַר, אֶלָּא יִשְׁתַּכֵּר כָּל מַה שֶּׁיִּרְצֶה.**

13) אין לדברים אלה מקור מפורש בדברי חז"ל, אבל למדם רבינו מהברייתא בבבא־בתרא צ: "תנו רבנן, אין אוצרין פירות דברים שיש בהן חיי נפש כגון יינות, שמנים וסלתות, אבל תבלין כמון ופלפלין מותר". וטעם איסור זה הוא כדי שלא יפקיע את השערים (רשב"ם שם, ורש"י יומא פג.) - הרי שבדברים שאין בהם חיי נפש אין איסור הפקעת שערים (ראה במגיד־משנה). וכן דעת רש"י במנחות עז. ודעת רשב"ם בבבא־בתרא צא. 14) שרשים. 15) מיני בשמים.

22 **ג. וְאֵין מְשַׁתַּכְּרִין[16] פַּעֲמַיִם בְּבִיצִים; אֶלָּא הַתַּגָּר**
23 **הָרִאשׁוֹן הוּא מוֹכְרָן בְּשָׂכָר, וְהַלּוֹקֵחַ מִמֶּנּוּ מוֹכְרָן**
24 **בַּקֶּרֶן בִּלְבָד.**

16) ברייתא שם צא. "אין משתכרים פעמים בביצים". ונחלקו שם רב ושמואל, חד אמר על חד תרי (= מה ששוה דינר למכור בשני דינרים), וחד אמר תגר לתגרא (שלא ימכור סוחר אחד לסוחר שני, שאף הוא ישתכר בהן). ופסק רבינו כדיעה השניה.

25 **ד. אָסוּר[17] לַעֲשׂוֹת סְחוֹרָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[18] בִּדְבָרִים**

1 שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ, אֶלָּא זֶה מֵבִיא מִגָּרְנוֹ וּמוֹכֵר,
2 וְזֶה מֵבִיא מִגָּרְנוֹ וּמוֹכֵר, כְּדֵי שֶׁיִּמְכְּרֶנּוּ בְּזוֹל.
3 וּבְמָקוֹם שֶׁהַשֶּׁמֶן מְרֻבֶּה[19], מֻתָּר לְהַשְׁתַּכֵּר בְּשֶׁמֶן.

17) שם צא. 18) כן מפורש שם בברייתא: "אין משתכרין בארץ ישראל בדברים שיש בהם חיי נפש". ולפיכך לא כתב רבינו שגם בחוצה לארץ אסור במקום שרובו ישראל (סמ"ע רלא ס"ק מב, וראה להלן הלכה ה הערה כ). 19) שם: אמרו עליו על רבי אלעזר בן עזריה שהיה משתכר בשמן, משום שבמקומו היה השמן מצוי.

4 ה. אֵין אוֹצְרִין[20] פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ בְּאֶרֶץ
5 יִשְׂרָאֵל, וְכֵן בְּכָל מָקוֹם שֶׁרֻּבּוֹ יִשְׂרְאֵל[21], שֶׁהֲרֵי מַגִּיעַ
6 מִדָּבָר זֶה צַעַר לְיִשְׂרָאֵל. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
7 בְּלוֹקֵחַ מִן הַשּׁוּק; אֲבָל הַמַּכְנִיס מִשֶּׁלּוֹ - מֻתָּר
8 לַעֲשׂוֹת לוֹ קַבּוֹ[22] אוֹצָר.

20) אוגרים. שם צ: 21) בברייתא שם: "אין אוצרין פירות דברים שיש בהם חיי נפש וכו'" ולא נזכר כאן "ארץ ישראל" (וראה ברי"ף). וכתב שם רשב"ם: "ונראה לי דבעיר שרובה ישראל מיירי". וכן דעת רבינו. וכן נראה בגמרא (ב"ב שם) במעשה של שמואל ואביו שהיו בחוצה לארץ. וראה למעלה הלכה ד והערה יז. 22) מונח תלמודי ידוע, הבא לסמן את המעט שיש לו לאדם משלו, כגון: "רוצה אדם בקב שלו" (בבא־מציעא לח.).

9 ו. מֻתָּר לֶאֱצֹר[23] פֵּרוֹת שָׁלֹשׁ שָׁנִים[24]: עֶרֶב שְׁבִיעִית,
10 וּשְׁבִיעִית, וּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית. וּבִשְׁנֵי[25] בַּצֹּרֶת[26] - אֲפִלּוּ
11 קַב חָרוּבִין לֹא יֵאָצֹר, מִפְּנֵי שֶׁמַּכְנִיס מְאָרָה[27] בַּשְּׁעָרִים.
12 וְכָל הַמַּפְקִיעַ[28] שְׁעָרִים, אוֹ שֶׁאָצַר פֵּרוֹת בָּאָרֶץ אוֹ
13 בְּמָקוֹם שֶׁרֻּבּוֹ יִשְׂרְאֵל - הֲרֵי זֶה כְּמַלְוֶה בְּרִבִּית.

23) בבא־בתרא צ: 24) לאגור בשנה ששית בשביל הששית, השביעית שהיא שנת השמיטה, והשמינית (רשב"ם שם ד"ה לאצור פירות), שהרי בשביעית לא זורעים ואין תבואה נמצאת, והתבואה של השנה השמינית בשלה רק בסוף השנה. 25) שם. 26) רעב גדול. 27) קללה. 28) שם (צ:) נכללו יחד: "אוצרי פירות ומלווי בריבית".

14 ז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[29] בְּפֵרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי
15 נֶפֶשׁ; אֲבָל הַתְּבֶלִין[30], כְּגוֹן כַּמּוֹן וּפִלְפְּלִין - מֻתָּר
16 לֶאֱצֹר אוֹתָן בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[31], וּלְהוֹצִיא אוֹתָן[32] מִמָּקוֹם
17 לְמָקוֹם, כְּשְׁאָר הָעִקָּרִין[33].

29) שם. 30) דברים שמתבלים בהם את הקדירה, ליתן טעם בתבשיל. 31) וכן במקום שרובו ישראל בחוצה לארץ (ראה למעלה הלכה ה). 32) ראה להלן הלכה ח. 33) אף שכמון ופלפלין הם מכשירי אוכל נפש יותר משאר העיקרין.

18 ח. אֵין מוֹצִיאִין[34] פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חַיֵּי נֶפֶשׁ, כְּגוֹן
19 יֵינוֹת שְׁמָנִים וּסְלָתוֹת, מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְחוּצָה לָאָרֶץ
20 אוֹ לְסוּרְיָא[35], וְלֹא מֵרְשׁוּת מֶלֶךְ זֶה[36] לִרְשׁוּת מֶלֶךְ
21 אַחֵר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

34) שם (צ:). 35) סוריא היא מארצות שכבש דוד חוץ לארץ כנען, וירדו ממעלת ארץ ישראל מפני שכבש אותן קודם שיכבוש כל ארץ ישראל (פ"א מהלכות תרומות ה"ג). 36) כן הוא בתוספתא (עבודה זרה פ"ה): "כשם שאין מוציאין לסוריא, כך אין מוציאין מהפרכיא להפרכיא, ורבי יהודה מתיר מהפרכיא להפרכיא" (וכן הנוסחא בריי"ף לפי דברי המגיד־משנה, ועיין בדק"ס בשם ריי"ף דפוס קושטא). ופסק רבינו כתנא־קמא. ובגמרא ב"ב שם נוסחא אחרת, ולפי זה פירש רשב"ם שם פירוש אחר, עיין שם.

22 ט. רַשָּׁאִין[37] בְּנֵי הָעִיר לָקֹץ לָהֶם שַׁעַר[38] לְכָל דָּבָר
23 שֶׁיִּרְצוּ, וַאֲפִלּוּ בָּשָׂר וָלֶחֶם[39], וּלְהַתְנוֹת בֵּינֵיהֶם[40] לְכָל
24 מִי שֶׁיַּעֲבֹר יַעֲנְשׁוּ אוֹתוֹ כָּךְ וְכָךְ.

37) מותרים. ברייתא בבבא־בתרא ח: 38) לקבוע מחירים. 39) שהם מצרכים ראשונים לחיי האדם, בכל זאת יש רשות לבני העיר לקבוע להם מחיר, ואפילו מחיר יקר מכפי הרגיל, אם יש להם צורך בכך. 40) ויתכן שכאן לא צריך אפילו הסכמת חכם העיר, ראה להלן הלכה יא.

25 י. רַשָּׁאִין[41] אַנְשֵׁי אֻמָּנִיּוֹת[42] לִפְסֹק בֵּינֵיהֶם, שֶׁלֹּא
26 יַעֲשֶׂה אֶחָד בְּיוֹם שֶׁיַּעֲשֶׂה חֲבֵרוֹ, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, וְכָל
27 מִי שֶׁיַּעֲבֹר עַל הַתְּנַאי יַעֲנְשׁוּ אוֹתוֹ כָּךְ וְכָךְ.

41) תוספתא (בבא־מציעא פי"א) וכן הוא בגמרא בבא־בתרא ט. 42) היינו כל בעלי אותה אומנות (מ"מ בשם רמב"ן), שכל האומנים באומנותם הרי הם כבני העיר בעניני העיר, למעלה הלכה ט (ביאור הגר"א לחו"מ סימן רלא, ס"ק יג).

28 יא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[43] בִּמְדִינָה שֶׁאֵין בָּהּ חָכָם
29 חָשׁוּב לְתַקֵּן[44] מַעֲשֶׂה הַמְּדִינָה וּלְהַצְלִיחַ דַּרְכֵי
30 יוֹשְׁבֶיהָ; אֲבָל אִם יֵשׁ בָּהּ אָדָם חָכָם חָשׁוּב - אֵין
31 הַתְּנַאי שָׁלֵהֶן מוֹעִיל כְּלוּם[45], וְאֵין יְכוֹלִין לַעֲנֹשׁ
32 וּלְהַפְסִיד עַל מִי שֶׁלֹּא קִבֵּל הַתְּנַאי[46], אֶלָּא אִם כֵּן
33 הִתְנָה עִמָּהֶם וְעָשׂוּ מַדַּעַת הֶחָכָם. וְכָל מִי שֶׁהִפְסִיד
34 לְפִי הַתְּנַאי שֶׁאֵינוֹ מַדַּעַת הֶחָכָם - מְשֻׁלָּם.

43) שרשאים בעלי אומניות לפסוק ביניהם. בבא־בתרא שם. בעובדא בשני טבחים שעשו תנאים מסויימים ביניהם, ורבא שלל את תקפם של תנאים אלו, בשביל שנעשו בלי הסכמת חכם העיר. 44) כלומר לא סתם חכם, אלא חכם ממונה רשמית על תיקון ענין הציבור (מ"מ בשם הר"י מיגש). 45) ממה שהביא רבינו תנאי זה של "אדם חשוב", אחרי ההלכה של בעלי אומניות ולא הביאה אחרי ההלכה של בני העיר - נראה שלא נאמר תנאי זה אלא בבעלי אומניות, אבל בני העיר אינם זקוקים להסכמת חכם העיר (מגיד־משנה בשם ריב"ש). 46) כלומר: לא קיים התנאי (וכן העתיק בשו"ע סימן רלא, סעיף כח), אף־על־פי שקיבלו - כיון שלא קיבלו לפני החכם (כסף־משנה).

35 יב. כְּשֵׁם[47] שֶׁהוֹנָיָה בְּמֶקַח וּמִמְכָּר, כָּךְ יֵשׁ הוֹנָיָה
36 בִּדְבָרִים[48]; שֶׁנֶּאֱמַר[49]: וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ
37 וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ אֲנִי יְיָ[50] - זֶה הוֹנַאַת דְּבָרִים[51].

47) משנה (בבא־מציעא נח:) ככתבה וכלשונה. 48) לצערו בדברים, כמו שמבאר רבינו להלן הלכה יג. 49) ברייתא (שם). 50) בפסוק: "כי אני ה' אלקיכם", וראה להלן הלכה יח. 51) שאילו הונאת ממון, נאמרה בפסוק שני (ויקרא כה, יד): "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו", והביאו רבינו למעלה פי"ב ה"א בדין אונאת ממון. ועיין ברייתא ב"מ שם.

1 **יג. כֵּיצַד? הָיָה בַּעַל תְּשׁוּבָה[52] - לֹא יֹאמַר לוֹ: זְכֹר**
2 **מַעֲשֶׂיךָ הָרִאשׁוֹנִים; וְאִם הָיָה בֶּן גֵּרִים - לֹא יֹאמַר**
3 **לוֹ: זְכֹר מַעֲשֵׂה אֲבוֹתֶיךָ[53]; הָיָה גֵּר וּבָא לִלְמֹד תּוֹרָה**
4 **- לֹא יֹאמַר לוֹ: פֶּה שֶׁאָכַל נְבֵלוֹת וּטְרֵפוֹת יָבוֹא**
5 **וְיִלְמַד תּוֹרָה שֶׁנִּתְּנָה מִפִּי הַגְּבוּרָה?; הָיוּ חֲלָאִים**
6 **וְיִסּוּרִים בָּאִין עָלָיו, אוֹ שֶׁהָיָה מְקַבֵּר אֶת בָּנָיו - לֹא**
7 **יֹאמַר לוֹ כְּדַרְכְּךָ שֶׁאָמְרוּ חֲבֵרָיו לְאִיּוֹב: הֲלֹא יִרְאָתְךָ**
8 **כִסְלָתֶךָ[54], זְכָר־נָא מִי הוּא נָקִי אָבָד.**

52) ברייתא שם, כלשון רבינו. 53) אף שמגנה אותו לא במעשיו הוא כי־אם במעשי אבותיו, אף זה אסור (תוספות שם ד"ה אם הוא בן גרים). 54) בטחונך (תוספות שם, ד"ה הלא יראתך).

9 **יד. הָיוּ חֲמָרִין[55] מְבַקְּשִׁין תִּבּוּאָה - לֹא יֹאמַר לָהֶם:**
10 **לְכוּ אֵצֶל פְּלוֹנִי; וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁלֹּא מָכַר תִּבּוּאָה[56]**
11 **מֵעוֹלָם. נִשְׁאֲלָה שְׁאֵלָה[57] עַל דְּבַר חָכְמָה - לֹא יֹאמַר**
12 **לְמִי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אוֹתָהּ חָכְמָה: מַה תָּשִׁיב בְּדָבָר זֶה?**
13 **אוֹ: מַה דַּעְתְּךָ בְּדָבָר זֶה? וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בַּדְּבָרִים**
14 **הַלָּלוּ[58].**

55) מובילי סחורות על חמורים. ברייתא שם. 56) ויש בזה משום בושה לפלוני זה או לחמרים אלו. 57) בבא־בתרא פא: "אמר לו: דבר שהראשונים לא אמרו בו טעם, תשאלני בבית המדרש, כדי לביישני?" (אור שמח). [וכן אמרו בחולין ו. "אם יודע תלמיד ברבו שיודע להחזיר לו טעם - בין (= שאל), ואם לאו - תבין את אשר לפניך" (= תבין מעצמך, "ואל תשאל ותביישנו" - רש"י שם). ועיין במגיד־משנה]. 58) במשנה שם שנינו: שלא לשאול על המקח, אם אין בדעת השואל לקנות, והביאה רבינו ב"ספר המצוות" (ל"ת רנא).

15 **טו. כָּל הַמְאַנֶּה אֶת הַגֵּר, בֵּין בְּמָמוֹן בֵּין בִּדְבָרִים -**
16 **עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין[59]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְגֵר לֹא תוֹנֶה - זֶה**
17 **הוֹנָאַת דְּבָרִים; וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ - זֶה הוֹנָאַת מָמוֹן[60]. הָא**
18 **לָמַדְתָּ, שֶׁכָּל הַמְאַנֶּה אֶת הַגֵּר - עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה לָאוִין:**
19 **מְשׁוּם לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ[61], וּמְשׁוּם אַל תּוֹנוּ**
20 **אִישׁ אֶת אָחִיו[62], וּמְשׁוּם וְגֵר לֹא תוֹנֶה[63].**

59) שם נט: 60) מכילתא משפטים פרשה יח, הובאה ב'ספר המצוות' ל"ת רנב־רנג. 61) זה אינו מיוחד לגר, אלא מופנה לכל ישראל, אבל כולל גם את הגר (ב"מ שם). 62) זה נאמר על אונאת ממון בכל ישראל. אבל גם הגר בכלל "אח" (פ"ט מהלכות גניבה ה"ו). אבל ראה מה שכתב רבינו להלן הלכה יז. ודברי רבינו כאן תמוהים, שהרי בגמרא (ב"מ שם) מנו במקום פסוק זה, שלא נאמר בגר ושלא נאמר באונאת דברים - פסוק הנאמר בגר ובאונאת דברים, והוא מה שנאמר (בויקרא יט, לג) "וכי יגור אתך גר בארצכם לא תונו אותו", וכן מפורש ב'ספרא' קדושים פרק ח הלכה ב, שפסוק זה מדבר באונאת דברים. וכן הביא רבינו ב'ספר המצוות' ל"ת רנב פסוק זה לענין אונאת דברים. וראה במגיד־משנה ובלחם־משנה, ולהלן פרק ח מהלכות עבדים הלכה יא. [אבל דברי רבינו מיוסדים על דברי מכילתא דרשב"י (משפטים כב, כ, הוצאת רי"נ אפשטיין עמוד 210): "וגר לא תונה שתי אונאות בדבר, אחת אונאת ממון ואחת אונאת דברים. ולא תלחצנו שתי לחיצות בדבר, אחת לחיצת ממון ואחת לחיצת דברים". והדברים מוסברים היטב ע"פ דברי ה"אור שמח" כאן שבגר ישנה גם אונאת דברים כתוצאה מאונאת ממון שמרגיש בנפשו שכל האונאה באה לו רק מפני שהוא גר ונחות דרגא, ובאונאת דברים ישנה גם אונאת ממון שע"י הזלזול בו יבוא לידי הפסד ממון, ואילו באדם מישראל - במקום שיש אונאת ממון אין אונאת דברים, ובמקום שיש אונאת דברים - אין אונאת ממון]. 63) שהוא באונאת דברים (מכילתא משפטים פרשה יח).

21 **טז. וְכֵן אִם לָחַץ[64] וְהוֹנָהוּ בְּמָמוֹן - עוֹבֵר בִּשְׁלֹשָׁה**
22 **לָאוִין: מְשׁוּם אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו, וּמְשׁוּם וְלֹא**
23 **תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ[65], וּמְשׁוּם וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ[66].**

64) שם. 65) בגמרא שם אמרו, שעובר על שלשה לאוין דלהלן: ולא תלחצנו (שמות כב, כ), וגר לא תלחץ (שם כג, ט) ולא תהיה לו כנושה (שם כב, כד), ששני הפסוקים הנ"ל של "לא תלחצנו" "לא תלחץ" נאמרו בגר. 66) שהוא באונאת ממון (מכילתא שם).

24 **יז. וּמִפְּנֵי מָה עוֹבֵר בְּגֵר עַל לָאו שֶׁל הוֹנַאַת דְּבָרִים**
25 **אַף בְּהוֹנַאַת מָמוֹן, וְעַל לָאו שֶׁל הוֹנַאַת מָמוֹן אַף**
26 **בְּהוֹנַאַת דְּבָרִים?[67] מִפְּנֵי שֶׁהוֹצִיא הַכָּתוּב אֶת שְׁנֵיהֶם**
27 **בִּלְשׁוֹן הוֹנָיָה סְתָם[68], וְכָפַל לָאוִין בְּגֵר בִּשְׁנֵי הַדְּבָרִים**
28 **בִּפְרוּשׁ: לֹא תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָץ[69].**

67) [ואם שיש באונאת ממון בגר גם אונאת דברים, ובאונאת דברים יש גם אונאת ממון כנ"ל - למה אינו עובר גם על שני הלאוין שבגר "וגר לא תונה ולא תלחצנו" גם באונאת ממון וגם באונאת דברים, שהרי שניהם כוללים שני הדברים יחד, כמבואר במכילתא דרשב"י הנ"ל. ועוד, למה אינו עובר על שני לאוין באונאת דברים "לא תונה" - "ולא תונו", ועל אונאת ממון "ולא תלחצנו" - "ולא תלחץ"]. 68) [ומתוך זה יש לראות שלא חילקה התורה אותם לשני ענינים נפרדים, ולפיכך אם יש באונאת ממון גם אונאת דברים, עובר גם על לאו של "ולא תונו". ואם יש באונאת דברים גם אונאת ממון, עובר גם על לאו של "אל תונו"]. 69) ["לא תונו" בויקרא יט, לג - "ולא תלחץ" בשמות כג, יט. כלומר אינו עובר על אונאת ממון שיש בה גם אונאת דברים, על לאו ד"לא תונה" - כיון שכתבה התורה באונאת דברים לאו מפורש בשינוי לשון, ומתוך זה אתה למד שאינו

עובר על לאו זה אלא באופן שאונאת הדברים היתה באופן ישר ולא בעקיפים כתוצאה מאונאת ממון. והוא־הדין גם באונאת ממון היוצאה מתוך אונאת דברים שאינו עובר עליה על "ולא תלחצנו" - שכיון שכתבה התורה בשינוי לשון, מוכח מזה שאינו עובר על זה אלא באונאת ממון באופן ישיר. ומה שאינו עובר באונאת ממון גם על "לא תונה" וגם על "לא תונו", הוא מפני שאין זה אלא כפל לשון בלבד. וראה ב"מ קיא.].

יח. גְּדוֹלָה[70] הוֹנָיַת דְּבָרִים מֵהוֹנָיַת מָמוֹן; שֶׁזֶּה נִתָּן לְהִשָּׁבוֹן[71], וְזֶה לֹא נִתָּן לְהִשָּׁבוֹן[72], וְזֶה בְּמָמוֹנוֹ, וְזֶה בְּגוּפוֹ[73]. וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר[74] בְּהוֹנָיַת דְּבָרִים: וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ, לְפִי שֶׁהַדָּבָר מָסוּר לַלֵּב[75]. הָא לָמַדְתָּ[76]: כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מָסוּר לַלֵּב, נֶאֱמַר בּוֹ: וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ[77]. וְכָל הַצּוֹעֵק מֵהוֹנָיַת דְּבָרִים - נַעֲנֶה מִיָּד[78]; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי אֲנִי יְיָ.

70) שם נח: 71) אפשר להשיב את האונאה. וזהו הטעם שנתן רבי שמואל בן נחמני (שם). 72) אי־אפשר לתקן את הצער שנגרם לחברו בדיבורו. 73) שם, בשם רבי אלעזר. 74) שם, בשם רבי שמעון בן יוחאי. 75) ברייתא שם. לפי שאין זה נראה לעין אלא סמוי בלב, אם נתכוון לצערו או לא, וכל זה נתון להבחנה רק לעין העליונה הצופיה. 76) סיכום שסיכמו בגמרא (שם). 77) "שאין דייני בני אדם יכולים לעמוד עליו" (פירוש המשניות, שם). אף־על־פי שהמשפט האנושי אינו יכול להשיגך, אבל יש עין רואה, והוא: האלוקים בשמים. 78) מימרא שם נט. "כל השערים ננעלו חוץ משערי אונאה"; השערים פתוחים תמיד, ולכן נענה מיד (מ"מ). מקור חדש לדברי רבינו אלה, מראה הגר"א ("חידושי הגר"א על הרמב"ם"), והוא בבבא־קמא (צג.): "אחד הצועק ואחד שאינו צועק, אלא שממהרין לצועק" (כן הוא לפי גירסת התוספות שם ד"ה אחד, בשם ה'ספרי') ומשמעות הביטוי "שממהרין לצעוק". היינו, שהצועק, נענה מיד.

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי הטעות שיש במקח וממכר מחמת מום.

א. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ בְּמָדָּה[2], בְּמִשְׁקָל אוֹ בְּמִנְיָן, וְטָעָה בְּכָל שֶׁהוּא[3] - חוֹזֵר[4] לְעוֹלָם[5]; שֶׁאֵין הוֹנָיָה[6] אֶלָּא בְּדָמִים[7], אֲבָל בְּחֶשְׁבּוֹן - חוֹזֵר[8].

2) מימרא של רבא, מצוטטת בכמה מקומות, כגון קידושין מב: ושם נסמן. 3) אף בפחות משתות, בניגוד לאונאה בדמי המקח שפחות משתות הוא מחילה (למעלה פי"ב ה"ג). 4) היינו, שיכול לדרוש את ההפרש, אבל לא לבטל את המקח, ועיין להלן הלכה ב. 5) בניגוד לאונאה בדמים שקבעו זמן להחזרת האונאה (למעלה פי"ב ה"ה), וראה להלן הלכה ב. 6) דיני אונאה, הכוללים גם את הדין שפחות משתות הוא מחילה. 7) ששילם יותר או פחות משוויו האמיתי של המקח, הואיל ואי־אפשר לצמצם בדיוק את המחיר, ודרכו של אדם לוותר על פחות משתות. 8) כי כאן הטעות היא ברורה, ואין מקום לוויתור ומחילה.

ב. כֵּיצַד? מָכַר לוֹ מֵאָה אֱגוֹזִים בְּדִינָר, וְנִמְצְאוּ מֵאָה וְאֶחָד[9] אוֹ תִּשְׁעִים וְתִשְׁעָה[10] - נִקְנָה הַמֶּקַח[11], וּמַחֲזִיר אֶת הַטָּעוּת, וַאֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים[12]. וְכֵן[13] אִם נִמְצְאוּ[14] הַמָּעוֹת חָסֵר אוֹ יָתֵר מִן הַמִּנְיָן שֶׁפָּסְקוּ[15] - חוֹזֵר[16]. וַאֲפִלּוּ לְאַחַר שֶׁקָּנוּ מִיָּדוֹ[17] שֶׁלֹּא נִשְׁאַר לוֹ אֲצָל חֲבֵרוֹ כְּלוּם - חוֹזֵר[18], שֶׁקִּנְיָן בְּטָעוּת הוּא[19]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

9) ונתאנה המוכר. 10) ונתאנה הלוקח. 11) שהרי אמר רבא (קידושין שם): "כל דבר שבמדה ושבמשקל ושבמנין אפילו פחות מכדי אונאה נמי חוזר", ולא אמר: "אפילו פחות מכדי אונאה בטל מקח" - הרי שלעולם המקח קיים אלא שמחזיר האונאה אפילו בפחות משתות (רשב"א בקידושין שם). וכן דעת ר"י מיגש רבו של רבינו בחידושיו בבבא־בתרא צ. שהרי זה כמי שיש לו אצל חברו חוב מנה והחזיר לו פחות דינר - שעליו להשלים לו עד סילוק חובו, שהרי אין כאן טעות בעיקר המקח. ובאופן שאפשר להשלים ולתקן את הטעות, אבל אם לא נתן להשלים, בטל המקח כולו (כסף־משנה בהלכה א). ואם אמר לו שק זה של אגוזים, שיש בו כך וכך אגוזים אני מוכר לך, ונתברר שאין בו סכום זה שאמר לו - הרי זה מקח טעות (ראב"ד לפי סוגיית הגמרא בקידושין ח. ולפי דעת הכסף־משנה גם רבינו מודה לו בזה). 12) שדבר זה דומה להחזרת גזילה שאין לה זמן, ולעולם חייב הוא להחזירה (סמ"ע רלב ס"ק ג). 13) אותו הדין שיש בטעות במקח, הוא גם בטעות בממון. 14) קידושין מז. 15) והיתה הטעות בכדי שהדעת טועה, שאם לא כן - מתנה היא שנתן לחבירו, כמו שכתב רבינו בפ"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה י (לחם־משנה). 16) לתבוע החסר לו. 17) זה, שנתברר שהוטעה, קיבל בקנין מחברו מקודם שאין לו על חבירו כלום, וכי קיבל ממנו כל מה שהיה צריך לקבל. 18) לתבוע שיחזיר לו הטעות, אבל המקח קיים (ב"ח סי' רלב). 19) אותו קנין שקיבל שאין לו על חבירו כלום, אינו קנין - שבטעות הוא. ומקור הדברים בגיטין טו.

ג. וְכֵן הַמּוֹכֵר[20] לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע אוֹ עֶבֶד[21] אוֹ בְּהֵמָה אוֹ שְׂאָר מְטַלְטְלִין, וְנִמְצָא בַּמֶּקַח מוּם שֶׁלֹּא יָדַע[22] בּוֹ הַלּוֹקֵחַ - מַחֲזִירוֹ אֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים[23]; שֶׁזֶּה מֶקַח טָעוּת הוּא[24]. וְהוּא שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמֵּשׁ בַּמֶּקַח אַחַר שֶׁיָּדַע בַּמּוּם; אֲבָל אִם נִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ[25] אַחַר שֶׁרָאָה הַמּוּם - הֲרֵי זֶה מָחַל, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר.

20) כלומר, כשם שטעות במידה ובמשקל ובמנין חוזר לעולם, כמו כן אם נמצא מום במקח - חוזר הוא לעולם (מגיד־משנה). 21) כשאין בהם דין אונאה (למעלה פי"ג ה"ח), אעפ"כ יש בהם דין מקח טעות, אם נמצא בהם מום. 22) שאם ידע, הרי קיבל עליו. 23) וכן כתב הרי"ף (פרק הזהב) בשם רב האי, שבמומין לא קבעו זמן כמו שקבעו באונאת דמים בכדי שיראה לתגר או לקרובו (למעלה פי"ב

ה"ה). 24) בבא־מציעא פ. 25) כלל זה למד רבינו ממה שאמרו בכתובות עה: "חזקה אין אדם שותה בכוס אלא־אם־כן בודקו". וכן פסק בפכ"ה מהלכות אישות ה"ו, שהבא על אשתו ושהה כמה ימים וטען שמום זה לא נראה לו - אין שומעין לו, חזקה שאין אדם שותה בכוס אלא־אם־כן בודקו יפה, וחזקתו שידע ורצה.

1 **ד. אֵין מְחַשְּׁבִין פְּחַת הַמּוּם[26]. אֲפִלּוּ מָכַר לוֹ כְּלִי**
2 **שֶׁוֶּה עֲשָׂרָה דִינָרִין, וְנִמְצָא בּוֹ מוּם הַמַּפְחִיתוֹ מִדָּמָיו**
3 **אַסָּר[27] - מַחֲזִיר אֶת הַכְּלִי[28], וְאֵינוֹ יָכוֹל לוֹמַר לוֹ:**
4 **הֵילָךְ אַסָּר פְּחַת הַמּוּם; שֶׁהַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר: בְּחֶפְצִי שָׁלֵם**
5 **אֲנִי רוֹצֶה. וְכֵן אִם רָצָה הַלּוֹקֵחַ[29] לִקַּח פְּחַת הַמּוּם**
6 **- הָרְשׁוּת בְּיַד הַמּוֹכֵר; שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ: אוֹ תִּקְנֶה**
7 **אוֹתוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא, אוֹ טֹל דָּמִים שֶׁלְּךָ וָלֵךְ.**

26) שיחזיר לו רק את ההפרש, מה שהחפץ שוה פחות בגלל המום. 27) שהוא אחד מעשרים וארבעה בדינר, ונמצא שהאונאה קטנה עד מאד. 28) שהרי זה מקח טעות ואינו מקח (עיין ביצה ז.). 29) אף־על־פי שבאונאה יותר משתות אין למאנה הזכות הזאת (ראה למעלה פרק יב הלכה יד) - כאן שהיתה טעות בעיקר המקח, ולא חלה המכירה כלל, יכולים שניהם לחזור (וראה בתוספות בבא־מציעא נ: ד"ה ואילו).

8 **ה. כֹּל שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו בְּנֵי הַמְּדִינָה[30] שֶׁהוּא מוּם**
9 **שֶׁמַּחֲזִיר בּוֹ מֶקַח זֶה - מַחֲזִירִין; וְכֹל שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו**
10 **שֶׁאֵינוֹ מוּם - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ מַחֲזִיר בּוֹ[31], אֶלָּא אִם**
11 **פֵּרֵשׁ[32]. שֶׁכָּל הַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן סָתָם, עַל מִנְהַג הַמְּדִינָה**
12 **הוּא סוֹמֵךְ[33].**

30) דבר שבהגיון הוא. 31) כן הוא בכתובות עב: "מידי דקפדי בה אינשי - הוה קפידיה קפידא, מידי דלא קפדי בה אינשי - לא הוו קפידיה קפידא". 32) ראה ב'תוספות' שם ד"ה ומידי. 33) כלל מובא בהרבה מקומות בתלמוד, כגון משנה בבבא־מציעא פג. ובבא־בתרא ב.

13 **ו. כָּל הַלּוֹקֵחַ סָתָם[34], אֵינוֹ לוֹקֵחַ אֶלָּא הַדָּבָר הַשָּׁלֵם**
14 **מִכָּל מוּם. וְאִם פֵּרֵשׁ הַמּוֹכֵר וְאָמַר: עַל מְנָת שֶׁאֵין**
15 **אַתָּה חוֹזֵר עָלַי בְּמוּם - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר, עַד שֶׁיְּפָרֵשׁ**
16 **הַמּוּם שֶׁיֵּשׁ בְּמֻכָּרוֹ וְיִמְחַל הַלּוֹקֵחַ; אוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר**
17 **לוֹ: כָּל מוּם שֶׁיִּמְצֵא בְּמֶקַח זֶה, הַפּוֹחֵת דָּמָיו[35] עַד**
18 **כָּךְ וְכָךְ, קִבַּלְתִּי אוֹתוֹ. שֶׁהַמּוֹחֵל צָרִיךְ לֵידַע הַדָּבָר**
19 **שֶׁיִּמְחַל לוֹ בּוֹ וִיפָרֵשׁ אוֹתוֹ, כְּמוֹ הַמְפָרֵשׁ בְּהוֹנָיָה[36].**

34) למד זאת מדין מקדש את האשה ונמצאו בה מומין שאינה מקודשת (כתובות נז: ורא"ש שם עג:). אלא שמצד חומר איסור אשת איש, הצריך רבינו גט במקרה זה, עיין בפ"ז מהלכות אישות ה"ח ובמ"מ. 35) שהלוקח מקבל עליו כל המומים שהם מפחיתים את המקח עד סכום ידוע. 36) למעלה פרק יג הלכות ג־ד.

20 **ז. הַמּוֹכֵר פָּרָה לַחֲבֵרוֹ[37], וּמָנָה בָּהּ מוּמִין גְּלוּיִים**
21 **וּמוּמִין שֶׁאֵין נִכָּרִין[38], וְלֹא הָיָה בָּהּ מֵאוֹתָן הַמּוּמִין**
22 **הַגְּלוּיִין שֶׁמָּנָה, וְנִמְצָא בָּהּ מוּם מֵאוֹתָן שֶׁאֵינָן נִכָּרִין -**
23 **הֲרֵי זֶה מֵקַח טָעוּת, וְחוֹזֵר, וְאַף עַל פִּי שֶׁפֵּרֵשׁ הַמּוּם**
24 **שֶׁנִּמְצָא. שֶׁהֲרֵי הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר[39]: כְּשֶׁרָאִיתִי שֶׁאֵין בָּהּ**
25 **אֵלּוּ הַמּוּמִין שֶׁנִּרְאִין שָׁמָנָה, אָמַרְתִּי: כָּךְ אֵין בָּהּ אֵלּוּ**
26 **שֶׁאֵינָן נִרְאִין שָׁמָנָה, וְאֵינוֹ מְפָרֵשׁ מוּמִין אֵלּוּ אֶלָּא כְּדֵי**
27 **לְהַשְׁבִּיחַ דַּעְתִּי[40].**

37) בבא־מציעא פ. 38) לפי פירוש הרי"ף, ולרש"י שם - פירוש אחר. 39) מדברי הרי"ף שם. 40) שלא יהיה עליו תרעומת אחר־כך (רש"י שם).

28 **ח. כֵּיצַד?[41] פָּרָה זוֹ עוֹרֶת הִיא[42], חִגֶּרֶת הִיא[43],**
29 **נַשְׁכָּנִית הִיא[44], רַבְצָנִית הִיא[45], וְנִמְצֵאת רַבְצָנִית**
30 **בִּלְבַד אוֹ נַשְׁכָּנִית[46] - הֲרֵי זֶה מֵקַח טָעוּת[47]; הָיוּ בָּהּ**
31 **כָּל הַמּוּמִין[48] שָׁמָנָה - אֵין זֶה מֵקַח טָעוּת. וְכֵן אִם**
32 **הָיְתָה חִגֶּרֶת[49] וְנִמְצֵאת נַשְׁכָּנִית, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ**
33 **עוֹרֶת - אֵין זֶה מֵקַח טָעוּת.**

41) כן הוא בגמרא שם. 42) מום גלוי. 43) צולעת או בעלת רגל אחת, אף היא מן המומים הגלויים. 44) רגילה לנשוך בני אדם או בעלי חיים - מום בלתי ניכר. 45) רובצת תמיד תחת משאה (בבא־מציעא לג.), ואף זה מן המומים הבלתי־ניכרים. 46) כלומר, היו בה מומים בלתי־גלויים, אבל לא היתה לא עיוורת ולא חגרת. 47) כמו שהסביר רבינו למעלה. 48) בעיא בגמרא (שם) שנפתרה, והחידוש בהלכה זו, שאין הלוקח יכול לטעון, שמכיון שלא הראה לו המומים הגלויים - לא הרגיש בהם כלל, ומתוך זה חשב שאין בה גם מומים שבסתר (ראה בכסף־משנה). 49) היינו, אפילו שיש בה רק אחד מן המומים הגלויים שמנה המוכר, ואין בה כולם.

34 **ט. הֵרְאָה לוֹ הַמּוּם[50] שֶׁיֵּשׁ בָּהּ, וְאָמַר לוֹ: מוּם זֶה**
35 **יֵשׁ בָּהּ[51] וּמוּם פְּלוֹנִי [וּמוּם פְּלוֹנִי][52], אַף עַל פִּי**
36 **שֶׁאוֹתָן הַמּוּמִין שָׁמָנָה[53] נִרְאִין, וְנִמְצְאוּ בָּהּ כֻּלָּן אוֹ**
37 **מִקְצָתָן - אֵין זֶה מֵקַח טָעוּת.**

50) בגמרא שם: "מום זה ומום אחר - אין זה מקח טעות", וכפירוש הרי"ף. 51) "שהוא ניכר ונראה לעיניים" (רי"ף). 52) מלבד מום זה שהראה לו, אמר לו שיש עוד מומים גלויים, ומלבד זה גם המום הבלתי גלוי. וכן נוסף: "[ומום פלוני]" בכ"י תימן. 53) כ"ה בדפוס רומי. ובדפוס ווילנא חסרה המילה "אין" בטעות. ואף־על־פי שכבר למדנו, שאם היה בה אפילו מום אחד גלוי, אין זה מקח טעות - כאן כשהראה לו המום הגלוי, יש מקום־טעות לקונה שרק מום זה, שהראה לו, נמצא בה, ולא מום אחר, שלא הראה לו. ומשמיענו שאף־על־פי שהמומים האחרים לא ראה, בכל זאת אין זה מקח טעות, וראה בכסף־משנה.

38 **י. וְכֵן[54] הַמּוֹכֵר שִׁפְחָה לַחֲבֵרוֹ, וְאָמַר לוֹ: גְּדֵמֶת**
39 **הִיא, חִגֶּרֶת הִיא, סוֹמָא הִיא, שׁוֹטָה הִיא, נִכְפִּית[56]**
40 **הִיא, וְלֹא הָיָה בָּהּ מוּם מֵאֵלּוּ הַמּוּמִין[57] שָׁמָנָה,**
41 **וְנִמְצֵאת נִכְפִּית[58] - הֲרֵי זֶה מֵקַח טָעוּת. וְכֵן כֹּל**
42 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

54) ברייתא שם. 55) בעלת יד אחת. ומום שבגלוי הוא. 56) סובלת מחולי נופל. ומום שבסתר הוא (כתובות עז.). 57) הגלויים. 58) מום בלתי גלוי.

1 **יא. מִכָּאן אָנִי אוֹמֵר[59], שֶׁהַמּוֹכֵר חֵפֶץ לַחֲבֵרוֹ**
2 **בְּמֵאָה דִינָרִין, וְאָמַר לוֹ: חֵפֶץ זֶה אֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא**
3 **זוּז אֶחָד, עַל מְנָת שֶׁאֵין לְךָ עָלַי אוֹנָאָה - הֲרֵי זֶה**
4 **יֵשׁ לוֹ עָלָיו אוֹנָאָה. שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר: כֵּיוָן שֶׁרָאִיתִי**
5 **שֶׁאָמַר שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה אֶלָּא זוּז, יָדַעְתִּי שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן**
6 **אֶלָּא לְהַשְׁבִּיחַ דַּעְתִּי. עַד שֶׁיִּפְרֹשׁ כְּדֵי הַהוֹנָיָה שֶׁיֵּשׁ**
7 **בְּמֶקְחוֹ בְּרַוַּאי[60], אוֹ קָרוֹב לָהּ[61] בְּכְדֵי שֶׁהַדַּעַת**
8 **טוֹעָה[62]; שֶׁהֲרֵי יָדַע בְּוַדַּאי הַדָּבָר שֶׁמָּחַל בּוֹ. וְכָזֶה**
9 **רָאוּי לָדוּן.**

59) רבינו מדמה דין אונאה לדין מומים, אם כי יש לחלק ביניהם (מגיד־משנה). 60) כגון, אם היה שוה שש, ואמר לו חפץ זה אינו שוה אלא שש - ומכרו בשבע. 61) כגון, שאומר על חפץ שאינו שוה אלא שש: הרי הוא שוה חמש, ומוכרו בשבע. 62) אונאה במידה כזאת, שאפשר לחשוב שהמתאנה התעלם ממנה, ולא ידע. וראה להלן פרק כז הלכה ה.

10 **יב. הַמּוֹכֵר עֶבֶד[63] אוֹ שִׁפְחָה - אֵין הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל**
11 **לְהַחֲזִירוֹ מִפְּנֵי מוּמִין שֶׁאֵין מְבַטְּלִין אוֹתוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ.**
12 **וְהֵן[64] הַנִּקְרָאִין סְמְפוֹן. שֶׁאִם הָיָה זֶה סְמְפוֹן גָּלוּי -**
13 **כְּבָר רָאָהוּ[65]; וְאִם אֵינוֹ נִרְאֶה[66], כְּגוֹן שׁוּמָא בַּכָּשָׁר[67]**
14 **אוֹ נְשִׁיכַת כֶּלֶב[68], אוֹ רֵיחַ הַפֶּה אוֹ הַחֹטֶם וְכַיּוֹצֵא**
15 **בָּהֶן[69] - הוֹאִיל וְאֵינוֹ מְבַטֵּלוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ, אֵינוֹ**
16 **מַחֲזִיר; שֶׁאֵין הָעֲבָדִים לְתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה[70], אֶלָּא**
17 **לִמְלָאכָה.**

63) קידושין יא. וכתובות נז. 64) כלומר, מומים אלו שאינם מבטלים אותו ממלאכתו. 65) ואם כן אין זה מקח טעות כלל, אפילו אם היה מום המבטלו ממלאכתו. 66) כלומר, לפעמים נראה ולפעמים אינו נראה, ראה להלן. 67) גידול שעל המצח, קרוב למקום השיער שבראש, שפעמים נראית ופעמים אינה נראית, ובאשה הרי זה מום (פ"ז מהלכות אישות הלכה ז). ואילו שומא שלמעלה במקום השיעור בראש, אין זה מום אפילו באשה (שו"ע אבן־העזר סימן לט סעיף ד). 68) ונעשה המקום צלקת, ובאשה הרי זה מום (הלכות אישות שם). 69) גבי מומי אשה, כתב רבינו (שם): "ריח רע וזיעה וריח הפה". 70) באשה, שכל אלה הם מומים אצלה, כנ"ל.

18 **יג. נִמְצָא בּוֹ שִׁחִין רַע[71] אוֹ חֲלִי הַמַּתִּישׁ אֶת כֹּחוֹ,**
19 **אוֹ שֶׁהָיָה נִכְפֶּה[72] אוֹ מְשֻׁעְמָם[73] - הֲרֵי זֶה מוּם,**
20 **מִפְּנֵי שֶׁמְּבַטֵּלוֹ מִמְּלַאכְתּוֹ. וְכֵן אִם נִמְצָא בּוֹ צָרַעַת**
21 **וְכַיּוֹצֵא בָּהּ מִדְּבָרִים אֵלּוּ הַמְּגֹאָלִים - הֲרֵי זֶה מוּם;**
22 **מִפְּנֵי שֶׁנַּפְשׁוֹ שֶׁל אָדָם אוֹנֶנֶת מֵהֶם, וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ**
23 **מִתְעַסֵּק לוֹ בִּמְלֶאכֶת אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה. וְכֵן אִם נִמְצָא**
24 **לִסְטִים מְזֻיָּן[74] - הֲרֵי זֶה מוּם הַמְאַבֵּד אֶת כֻּלּוֹ;**
25 **מִפְּנֵי שֶׁהַמֶּלֶךְ תּוֹפֵס אוֹתוֹ וְהוֹרְגוֹ. וְכֵן אִם נִמְצָא[75]**
26 **מַכֶּתֶב לַמַּלְכוּת[76] - הֲרֵי זֶה מוּם וּמַחֲזִירוֹ; מִפְּנֵי**
27 **שֶׁהַמֶּלֶךְ תּוֹפְשׂוֹ לִמְלַאכְתּוֹ בְּכָל עֵת שֶׁיִּרְצֶה. אֲבָל**
28 **אִם נִמְצָא גַּנָּב[77] אוֹ חוֹטֵף אוֹ גּוֹנֵב נְפָשׁוֹת[78], אוֹ**
29 **בּוֹרֵחַ תָּמִיד[79], אוֹ זוֹלֵל וְסוֹבֵא, וְכַיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלּוּ**
30 **- אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר; שֶׁכָּל הָעֲבָדִים בְּחֶזְקַת שֶׁיֵּשׁ**
31 **בָּהֶן כָּל הַדֵּעוֹת הָרָעוֹת. אֶלָּא אִם כֵּן פֵּרֵשׁ.**

71) גיטין פו. ושם נמנה בין המומים, שצריך להזכיר בשטר המכר, שהם אינם. 72) ברייתא בבבא־מציעא פ. נמנה בין המומים בעבד. 73) משוגע (שם). 74) גזלן עם כלי זיין עליו, בבא־בתרא (צב:). ושם: "ליסטים מזויין או מוכתב למלכות, אומר לו הרי שלך לפניך", היינו שהלוקח יכול להחזירם למוכר ולומר לו קח את שלך, וכן מפורש בתוספתא (ב"ב פ"ד): "ליסטים מזויין או מוכתב למלכות - הרי זה מקח טעות" (מגיד־משנה). ועיין בהשגות הראב"ד וברש"י כתובות נח. ותוס' שם ד"ה הנהו קלא. 75) שם. 76) נראה מן ההמשך, שהכוונה היא: מוכתב לעשות מלאכה מסויימת למדינה. 77) שם. 78) זה פירושו למילה: "קוביוסטוס" (שם), וכן מפרש רשב"ם (שם ד"ה קוביוסטוס), ויש מפרשים: משחק בקוביא (תוספות ד"ה קוביוסטוס). 79) דוגמאות נוספות של הרמב"ם, שאינם במקור שלפנינו, ודבר שבהגיון הוא.

יום שישי ח' מנחם־אב ה'תשע"ו

פֶּרֶק שִׁשָּׁה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי המקח שיש בו מום ונשתנה ברשות הלוקח, וכל הנמשך אחר זה.

32 **א. הַמּוֹכֵר[2] זֵרְעוֹנֵי גִּנָּה[3], שֶׁאֵין עַצְמָן שֶׁל זֵרְעוֹנִים**
33 **נֶאֱכָל לַחֲבֵרוֹ, וְלֹא צָמְחוּ - חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן, וּמַחֲזִיר לוֹ**
34 **אֶת הַדָּמִים[4] שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ; שֶׁחֶזְקָתָן לִזְרִיעָה[5]. וְהוּא**
35 **שֶׁלֹּא צָמְחוּ מֵחֲמַת עַצְמָן[6]; אֲבָל אִם לָקְתָה הָאָרֶץ**
36 **בְּבָרָד וְכַיּוֹצֵא בּוֹ - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[7]; שֶׁמָּא מֵחֲמַת**
37 **הַבָּרָד לֹא צָמְחוּ. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

2) משנה בבבא בתרא צב. כרבן שמעון בן גמליאל. 3) כגון זרע כרוב וקפלוט (רשב"ם שם). 4) אבל אינו חייב להחזיר את ההוצאות שהוציא הלוקח, כדעת התנא קמא בברייתא (שם צג:), לפי שאינו אלא גרם בנזק ("גרמא בנזיקין") מה שאינו גורר אחריו תגמול משפטי (רשב"ם שם דיבור המתחיל דמי זרע). ולא כדעת יש אומרים (שם) שחייב לשלם דמי ההוצאה. ואין המוכר יכול לנכות מן החשבון את הזרעים, שהשתמש בהם הלוקח ונרקבו והלכו לאיבוד - מכיוון שידע מראש מה צפוי להם, לזרעים אלו (סמ"ע סימן רלב, סעיף קטן מו) והלוקח לא הייתה לו כל הנאה מזרעים אלו (רשב"ם שם). 5) שאף שלא התנה במפורש שקונה אותם לזרעים - כיוון שאינם עומדים לאכילה, הרי זה כאילו התנה שהוא קונה לזרעים. 6) שמן הסתם, כל זמן שלא ידועה לנו על סיבה אחרת אנו מניחים שסיבת אי הצמיחה היא בזרעים עצמם (סמ"ע בשם הרא"ש

והטור, שם סעיף קטן מז). 7) אינו חייב להחזיר את הדמים.

1 **ב. מָכַר לוֹ[8] זְרָעִים הַנֶּאֱכָלִין[9], כְּגוֹן חִטִּים[10]**
2 **וּשְׂעוֹרִים, וּזְרָעָן וְלֹא צָמְחוּ - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[11].**
3 **אֲפִלּוּ הָיָה זֶרַע פִּשְׁתָּן, שֶׁרֹב בְּנֵי אָדָם[12] קוֹנִין אוֹתָהּ**
4 **לִזְרִיעָה; הוֹאִיל וְאוֹכְלִין[13] אוֹתָהּ, אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּת**
5 **זְרִיעָתוֹ. וְאִם הוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא קוֹנֶה לִזְרַע - חַיָּב**
6 **בְּאַחֲרָיוּתָן[14]. וְהוּא הַדִּין לִדְבָרִים הַנִּמְכָּרִים לִרְפוּאָה[15]**
7 **וְלִצְבִיעָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

8) משנה בבבא בתרא צב. כדברי תנא קמא. 9) שעומדים במידה שווה לאכילה כמו לזריעה. 10) לשון הטור (רלב): "שעומדים רובם לאכילה". 11) שכיוון שלא התנה במפורש שקנה אותם לזריעה - ודאי נתכוון לאכילה. 12) ואף על פי כן לא מתחשבים עם הרוב, בהתאם לכלל: "אין הולכים בממון אחרי הרוב". 13) כלומר, מקצת בני אדם אוכלים אותו. 14) כמו כל תנאי במקח, שביטולו מביא לביטול המקח. 15) שאם נמכרים רק לרפואה דינם כמו בהלכה א, ואם גם לאכילה וגם לרפואה, דינם כלפנינו.

8 **ג. מִכָּאן[16] אַתָּה לָמֵד, שֶׁכָּל הַלּוֹקֵחַ מֵחֲבֵרוֹ מָקָח,**
9 **וְהוֹדִיעוֹ שֶׁהוּא מוֹלִיכוֹ לִמְדִינָה פְּלוֹנִית לְמָכְרוֹ שָׁם,**
10 **וְאַחַר שֶׁהוֹלִיכוֹ לְשָׁם נִמְצָא בּוֹ מוּם - אֵינוֹ יָכוֹל**
11 **לוֹמַר: הַחֲזֵר לִי מָקָחִי לְכָאן! אֶלָּא מַחֲזִיר לוֹ אֶת**
12 **הַדָּמִים, וְהַמּוֹכֵר מְטַפֵּל[17] לְהָבִיא מִמְּקוֹמוֹ אוֹ לְמָכְרוֹ**
13 **שָׁם. וַאֲפִלּוּ אָבַד אוֹ נִגְנַב אַחַר שֶׁהוֹדִיעוֹ[18] - הֲרֵי הוּא**
14 **בִּרְשׁוּת מוֹכֵר[19]. אֲבָל אִם לֹא הוֹדִיעוֹ שֶׁמּוֹלִיכוֹ**
15 **לִמְדִינָה אַחֶרֶת, וְהוֹלִיכוֹ, וְנִמְצָא שָׁם בּוֹ מוּם - הֲרֵי**
16 **זֶה בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ, עַד שֶׁיַּחֲזִיר הַמָּקָח בְּמוּמוֹ**
17 **לַמּוֹכֵר[20].**

16) מהנאמר בהלכה ב שאם הודיע למוכר שהוא קונה לזרע ולא צמחו, חייב המוכר להחזיר את הכסף שקיבל, ללא ניכוי הפסד הזרעים, ואין הלוקח אחראי לזה שמתוך פעולת הזריעה הנסיונית, נרקבו הזרעים בקרקע. 17) לדעת הראב"ד יש הבדל בין הדין שבהלכה א, ששם ידע המוכר מראש, שהזרעים ייקרקבו בקרקע, מה שאין כן כאן. אבל המגיד־משנה כתב שלדעתו, הדין כאן הוא יותר הגיוני מאשר בהלכה א, שהרי שם מפסיד המוכר לגמרי את הזרעים, וכאן כל ההפסד שלו הוא שהוא זקוק למאמץ יתר להחזיר את המקח למקומו. ועוד ייתכן, כי גם כאן צריך המוכר להעלות על הדעת, שצפוי לו הפסד לרגל שיבוש הדרכים וכדומה ("מגדל עוז"). 18) שיש בו מום (כסף־משנה לפירוש ראשון, ולזה הסכים הלחם־משנה). ואם לא הודיעו הרי הוא ברשות לוקח, ראה להלן הלכה ד. 19) [כדין אומן שגמר עבודתו ומודיע על זה לבעל הכלי, ראה בפרק י מהלכות שכירות הלכה ג]. 20) שהרי זה כקונה זרע פשתן ולא הודיעו שקונה אותו לזריעה (למעלה הלכה ב) - אף כאן: לא היה לו להוליכו למדינה אחרת.

18 **ד. הַלּוֹקֵחַ מֶקַח וְנִמְצָא בּוֹ מוּם, וְאַחַר כָּךְ אָבַד אוֹ**
19 **נִגְנַב - הֲרֵי הוּא בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ[21], עַד שֶׁיַּחֲזִיר הַמֶּקַח**
20 **לַמּוֹכֵר. וְאִם הִתְלִיעַ וְנִפְסַד מֵחֲמַת אֹרֶךְ הַזְּמַן[22] - הֲרֵי**
21 **זֶה בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר. וְאִם הָיָה לוֹ לְהוֹדִיעַ לַמּוֹכֵר[23] וְלֹא**
22 **הוֹדִיעוֹ - הֲרֵי זֶה בִּרְשׁוּת לוֹקֵחַ.**

21) [שבכל מקח טעות דין הלוקח כשוכר, שהרי משתמש בו ומעלה לו שכר למוכר, להלן הלכה ח]. והמדובר כשלא הודיע לו על המום, ואף על פי שלא היה זאת בידו ובכל זאת הוא באחריותו לעניין גניבה ואבידה, ראה למעלה הלכה ג. 22) בכתב־יד תימן: "מחמת הזמן" ובטור (סימן רלב): "מחמת המום". [וכמו שכתב רבינו להלן הלכה ט שאם אבד מחמת המום, הרי המוכר מחזיר לו הדמים]. 23) שאז היה המוכר מציל את המקח.

23 **ה. הַמּוֹכֵר[24] שׁוֹר לַחֲבֵרוֹ וְנִמְצָא[25] נַגָּחָן[26] - יָכוֹל**
24 **לוֹמַר לוֹ: לִשְׁחִיטָה מְכַרְתִּיו לָךְ[27]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
25 **אֲמוּרִים[28]? בְּשֶׁהָיָה הַלּוֹקֵחַ קוֹנֶה לִשְׁחִיטָה**
26 **וְלַחֲרִישָׁה[29]; אֲבָל אִם הָיָה יוֹדֵעַ[30] שֶׁהוּא קוֹנֶה**
27 **לַחֲרִישָׁה בִּלְבַד[31] - הֲרֵי זֶה מֶקַח טָעוּת[32], וְחוֹזֵר. וְכֵן**
28 **כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

24) בבא בתרא צב. כשמואל ולא כרב. 25) היינו, שנתברר אחרי המכירה שעוד לפני המכירה היה נגחן. ועיין רשב"ם (שם דיבור המתחיל ונמצא שהיה נגחן). 26) רגיל להתנפל על בעלי חיים ולהכות בהם בקרניו ואינו ראוי אלא לשחיטה. 27) לשון המימרא של שמואל. ואף שרוב האנשים קונים לחרישה - אך כיוון שיש מיעוט אנשים שקונים לשחיטה, יכול המוכר לטעון טענה זו, בהתאם לכלל הידוע של שמואל: "אין הולכים בממון אחר הרוב. ובלשונו של הרשב"ם (דיבור המתחיל יכול לומר לו): "שבממון אין הולכין אחר הרוב, כי אם אחרי טענה טובה", ולהלן (דיבור המתחיל לשחיטה מכרתיו לך), שמכיוון "שאין הולכים אחרי הרוב, נשאר הרי ספק שקול: מחצה על מחצה, והמוציא מחבירו עליו הראייה" ובגמרא שם שאלו: "וליחזי דמי היכי נינהו" (=נראה כמה דמים נתן, אם נתן כסף בשיעור שוויו של שור לחרישה בוודאי מקח טעות הוא), ומתרץ שהמדובר בזמן ששור לשחיטה שווה לשור העומד לחרישה. ורבינו השמיט כל זה אולי משום שסובר כחכמים למעלה (עז:) שאין הדמים ראייה (ראה להלן פרק כז הלכה ג) ועיין ברשב"ם ותוספות בבא בתרא צב. ובמגיד משנה כאן. 28) שיכול לטעון: "לשחיטה מכרתיו לך". 29) בבא בתרא שם, והיינו שהוא טבח [=קצב] ועובד אדמה (רשב"ם שם דיבור המתחיל ומשני בגברא דזבין להכי ולהכי). 30) שהם מכירים זה את זה (רשב"ם שם דיבור המתחיל לנכסתא). 31) שהוא עובד אדמה (רשב"ם שם). 32) כאילו הותנה במפורש שקונה לחרישה.

29 **ו. הַמּוֹכֵר[33] בְּהֵמָה לַחֲבֵרוֹ לִטְבִיחָה[34], וּשְׁחָטָהּ**
30 **וְנִמְצֵאת טְרֵפָה[35], אִם נוֹדַע בְּוַדַּאי[36] שֶׁהָיְתָה טְרֵפָה[37]**
31 **כְּשֶׁלָּקָחָהּ - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר לוֹ אֶת הַשְּׁחוּטָה, וְיַחֲזִיר**
32 **הַמּוֹכֵר אֶת הַדָּמִים. מִכָּאן אַתָּה לָמֵד[38], שֶׁהַמּוֹכֵר דָּבָר**

שֶׁהָיָה מוּם בְּמִמְכָּרוֹ, וְעָשָׂה בּוֹ הַלּוֹקֵחַ מוּם אַחֵר[39] קֹדֶם שֶׁיִּוָּדַע לוֹ[40] הַמּוּם הָרִאשׁוֹן: אִם עָשָׂה דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ, כְּגוֹן זֶה שֶׁשָּׁחַט[41] אֶת הַטְּרֵפָה - פָּטוּר; וְאִם שִׁנָּה וְעָשָׂה מוּם אַחֵר קֹדֶם[42] שֶׁיִּוָּדַע לוֹ הַמּוּם [הָרִאשׁוֹן] - מַחֲזִיר הַמֶּקַח לִבְעָלָיו, וּמְשַׁלֵּם דְּמֵי הַמּוּם[43] שֶׁעָשָׂה.

33) חולין נ־נא, וכתובות עו: 34) ודווקא שהותנה מפורש לשחיטה, כי אחרת לא היה הלוקח צריך לשוחטה, שהרי הוא יכול להשתמש בה לחרישה, ברם הטור השמיט המלה: "לטביחה", ודעתו, כמו שמסביר ה"נתיבות" (סימן רלב, אות ג), שטריפה אינה ראוייה אף לחרישה. 35) כל מיני טריפות, אפילו טריפות של סירכא, אף שהיא דבר שכיח ואפשר היה לומר, שזה לא מקח טעות, שהלוקח חייב היה להעלות על הדעת דבר זה ולהתנות על זה מראש (באר הגולה סימן רלב, יב ועיין נתיבות המשפט שם אות ג). 36) כגון, שהוגלד פי המכה, שאז ברור שהטרפות נולדה כבר שלושה ימים לפני השחיטה, ובאופן שהלוקח קנה תוך שלושת ימים אלו, ראה להלן פרק כ הלכה טו. 37) ואפילו ספק טריפה (רמ"א בשם הר"ן, שם סעיף יב), ואפילו רק חומרות הגאונים (סמ"ע בשם הר"ן, סעיף קטן כח), שהרי ביחס לדיני מקח וממכר, אחרי שאי־אפשר לאכול בהמה זו, יהיה מחמת הספק, או מאיזה טעם שהוא, סוף סוף הרי זה מום. 38) מהדין הקודם. 39) כגון כאן, ששחט הבהמה, שעל ידי כך אינה ראוייה אף לחרישה שלזה הייתה ראוייה לפני השחיטה, והרי זה הוא כמו מום. 40) אבל אם עשה בו מום לאחר שנודע לו - הרי זה כנשתמש בו (למעלה פרק ט"ו הלכה ג, ראה לחם־משנה). 41) אחרי שעמדה לשחיטה. 42) בדפוס רומי: "אחר" במקום "קודם". וזה סותר למה שכתב למעלה פרק ט"ו הלכה ג? והכסף משנה פירשה בדוחק: "ואם שנה ועשה מום אחר (כלומר קודם שנודע) - אחר שייוודע לו מחזיר המקח" וכו'. 43) ה"נתיבות" (רלב, סעיף יד סעיף קטן ה) מהסס בדבר, ולדעתו, המוכר שידע את המום למפרע - הוא חייב לשאת באחריות ולא הלוקח.

ז. קָנָה[44] בֶּגֶד וּקְרָעוֹ לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ חָלוּק[45], וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע הַמּוּם מֻחֲמַת הַקְּרִיעָה[46] - מַחֲזִיר לוֹ אֶת הַקְּרָעִים[47]. תְּפָרוֹ וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע הַמּוּם, אִם הִשְׁבִּיחַ[48] - נוֹטֵל שֶׁבַח הַתְּפִירָה[49] מִן הַמּוֹכֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

44) גם זה נלמד מראש ההלכה הקודמת (מגיד משנה). 45) כתונת. 46) שהקריעה אפשרה לגלות את המום. 47) אחרי שהבגד עמד לקריעה מלכתחילה, שיש הכרח בקריעה למען התפירה שלאחריה. 48) שלרגל התפירה עלה ערך הבגד. 49) היינו, למשל, שאם שילם בעד המקח עשר ל"י, ולרגל המום הוא שווה רק שמונה, אך בגלל התפירה הוא שווה תשע, מקבל הלוקח בחזרה את העשר לירות שלו, ונוסף לזה עוד לירה אחת שהעלתה התפירה על הבגד (סמ"ע שם סעיף קטן לב).

ח. הַמּוֹכֵר קַרְקַע[50] לַחֲבֵרוֹ, וְאָכַל פֵּרוֹתֶיהָ, וּלְאַחַר זְמַן נִרְאָה לוֹ בָּהּ מוּם, אִם רָצָה לְהַחֲזִיר קַרְקַע לַבְּעָלִים - מַחֲזִיר כָּל הַפֵּרוֹת שֶׁאָכַל[51]. וְאִם הָיָה חָצֵר[52] וְדָר בָּהּ - צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת לוֹ שָׂכָר.

50) בבא מציעא (סו־סז) ושם שורה של עובדות ומימרות, שנושאן: "ביטול המקח" והסיכום: אם קרקע חוזרת, אף הפירות חוזרים, שהלוקח צריך להחזיר למוכר את הפירות שאכל שלא כדין. 51) שהרי הלוקח מקבל בחזרה את כספו ונמצא כסף זה דומה להלוואה, והפירות שאכל כריבית (סמ"ע שם סעיף קטן לג) וראה בדברי רבינו בפרק ו מהלכות מלוה ולוה הלכה ד. 52) משנה שם סד. על נושא דומה.

ט. הַמּוֹכֵר[53] דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוּם שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה, וְאָבַד הַמֶּקַח מֵחֲמַת אוֹתוֹ הַמּוּם[54] - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים.

53) נלמד מתוך העובדה המובאת בבבא מציעא מב: והשקלא וטריא מסביב לה. 54) שאחרי שהלוקח לא ידע עליו, לא היה זהיר במידה מספקת, ומתוך כך אבד המקח.

(י). [כֵּיצַד[55]?] הַמּוֹכֵר שׁוֹר לַחֲבֵרוֹ שֶׁאֵין לוֹ טוֹחֲנוֹת[56], וְהִנִּיחוֹ הַלּוֹקֵחַ עִם הַבָּקָר שֶׁלּוֹ, וְהָיָה מַנִּיחַ הַמַּאֲכָל לִפְנֵי כֻלָּן וְאוֹכְלִין, וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ[57] שֶׁזֶּה אֵינוֹ אוֹכֵל, עַד שֶׁמֵּת בָּרָעָב - הֲרֵי זֶה מַחֲזִיר לוֹ אֶת הַנְּבֵלָה[58], וְיַחֲזִיר זֶה אֶת הַדָּמִים. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

55) היא תמצית ההלכה, המוסקת על רקע העובדה הנזכרת. 56) שיניים, ועיין פירוש הרמ"א לשולחן ערוך (רלב סעיף יח). 57) ואף על פי שהלוקח חייב היה לבדוק מקודם (כמפורש להלן הלכה יא) - אחרי שהמוכר ידע מן המום (כי מן הסתם אנו אומרים שידע - סמ"ע שם סעיף קטן מ), כל האחריות מוטלת עליו. וראה להלן הלכה יא. 58) וכגון, שמכר מפורש לחרישה, אחרת יוכל המוכר לטעון שמכרו לשחיטה, ואולי אף במוכר לשחיטה צריך שהבהמה תחיה ימים מספר (הגהות מיימוניות).

יא. הָיָה הַמּוֹכֵר סַרְסוּר, שֶׁלּוֹקֵחַ מִזֶּה וּמוֹכֵר לָזֶה וְאֵינוֹ מַשְׂהֶה הַמֶּקַח עִמּוֹ, וְלֹא יָדַע בְּמוּם זֶה - הֲרֵי הַסַּרְסוּר נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵת שֶׁלֹּא יָדַע בְּמוּם זֶה, וְיִפָּטֵר[59]. מִפְּנֵי שֶׁהָיָה עַל הַלּוֹקֵחַ לִבְדֹּק הַשּׁוֹר[60] בִּפְנֵי עַצְמוֹ וּלְהַחֲזִירוֹ לוֹ קֹדֶם שֶׁמֵּת, וְיִהְיֶה הַסַּרְסוּר מַחֲזִירוֹ עַל הַמּוֹכֵר הָרִאשׁוֹן; הוֹאִיל וְלֹא עָשָׂה[61], הוּא הַלּוֹקֵחַ הִפְסִיד עַל עַצְמוֹ[62]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

59) כן הוא בפירוש רבינו חננאל שם. ויש אומרים שהסרסור חייב להחזיר שאם "אמנם הוא נתאנה, אין לו להונות אחרים" (רמ"א רלב סעיף יח). ודעות אלו תלויות בפירוש הסוגייה. 60) אחרי שהוא יודע שלא היה זמן לסרסור לבדוק. 61) את פעולת הבדיקה. 62) אבל במקום שלא היה על הלוקח לבדוק ולא פשע בדבר כלל, כגון שמכר לו טבעת בחזקה שהיא של זהב ושברו הלוקח

ונמצא שהוא של בדיל, חייב הסרסור להחזיר ללוקח את הכסף, אף על פי שגם הוא נתאנה (רמ"א שם), ואולי גם רבינו יסכים לזה.

יב. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַבְּכוֹר[63] וּמָכְרוּ, וְנוֹדַע לוֹ[64] שֶׁלֹּא הֵרְאָהוּ[65] לְמֻמְחֶה[66]: מַה שֶּׁאָכַל - אָכַל, וְיַחֲזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים[67]; וְהַנִּשְׁאָר[68] מִן הַבָּשָׂר בְּיַד הַלָּקוֹחוֹת - יִקָּבֵל[69], וְיַחֲזִיר לָהֶם אֶת הַדָּמִים. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפָּרָה וּמְכָרָהּ, וְנוֹדַע שֶׁהִיא טְרֵפָה: מַה שֶּׁאָכַל - אָכַל[70], וְיַחֲזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים; וּמַה שֶּׁלֹּא אָכַל - יַחֲזִיר אֶת הַבָּשָׂר לַטַּבָּח[71], וְיַחֲזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים.

63) ודין הבכור בזמן הזה הוא, שאין אוכלים אותו אפילו הכהן, כל זמן שהוא תם, אלא משהין אותו עד שייפול בו מום, ואז מותר אף לישראל. ברם צריך להראות את המום למומחה (ראה פרק ג מהלכות בכורות). 64) ללוקח. 65) המוכר. 66) ודין הוא שהשוחט את הבכור ואחר כך הראה את מומו אף על פי שהוא מום גלוי - הואיל ונשחט שלא על פי מומחה הרי זה אסור וייקבר כבכור שמת (הלכות בכורות שם הלכה ד כרבי מאיר בבכורות כח.). 67) המוכר חייב להחזיר ללוקח את הדמים, אחרי שהאכילו בדבר האסור בהנאה מדרבנן, וראה להלן בהלכה יד. 68) מכאן עד "מה שאכל אכל ויחזיר לו את הדמים" היה חסר בספר שהיה לפני הראב"ד, וראה במגדל עוז. 69) במגיד משנה ובמגדל עוז "יקבר". וכן העתיק בשולחן ערוך חושן משפט סימן רלד סעיף א וכן הוא במשנה שם. כלומר, הלוקח בעצמו חייב לקבור את בשר הבכור ואסור למוסרו למוכר, שמא ימכרנו לישראל - שזה אסור לו, אבל טריפה שמותרת בהנאה מותר להחזירה לטבח (להלן בסוף ההלכה) - סמ"ע שם סעיף קטן ב. 70) כלומר, אם בינתיים אכל הלוקח את בשר הבכור - אין הוא מפסיד כלום. 71) והוא ימכרנו לגוים. וראה למעלה בדין בכור.

יג. מָכַר הַלּוֹקֵחַ[72] בָּשָׂר זֶה שֶׁל טְרֵפָה לְנָכְרִים, אוֹ שֶׁהֶאֱכִילוֹ לִכְלָבִים - יְחַשֵּׁב עִם הַטַּבָּח עַל דְּמֵי הַטְּרֵפָה[73], וְיַחֲזִיר לוֹ הַטַּבָּח אֶת הַמּוֹתָר[74]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[75].

72) גם זה משנה שם. 73) במשנה שם: "ישלמו דמי הטריפה", היינו, שהלוקח צריך לשלם בעד הבשר הזה רק את המחיר ששווה בשר טריפה, שכרגיל נמכר בזול יותר מבשר כשר (רש"י שם דיבור המתחיל מכרוהו). ורבינו העתיק "יחשב עם הטבח" היינו שיבדוק ויעשה איתו חשבון על זה, שאם מכרו במחיר הרגיל אין המוכר מפסיד כלום (תוספות יום טוב שם). 74) הלוקח יעצור בידו את הדמים שקיבל בעד מכירת הטריפה, ואם יש הפרש בין הדמים שקיבל הוא, ובין הדמים שנתן, יחזיר לו המוכר את ההפרש הזה, אחרי שהטעהו בזה. 75) בדבר שמותר בהנאה, אבל בבכור שאסור בהנאה - אף אם מכרו הלוקח לגוי או שהאכילו לכלבים, צריך המוכר להחזיר לו דמיו, שכיוון שאסור הוא בהנאה למוכר, לא הפסידו הלוקח כלום (סמ"ע שם סעיף קטן ו, וראה ברע"ב ותוספות יום טוב שם).

76) ברייתא (בכורות שם) וכתנא קמא. 77) [לפי מה שכתב רבינו בסמוך שאין הלכה זו אלא בדברים האסורים באכילה מן התורה, צריך לומר שכאן מדובר בזמן שאיסור טבל מן התורה (ראה בפרק א מהלכות תרומות הלכה כו) ורבינו לשיטתו (פרק א מהלכות מעשר הלכה ט) שתרומת פירות מן התורה]. 78) ובעניין סתם יינם של גויים, ראה להלן. 79) שרק אם הכשיל את חבירו באיסור תורה - קנסוהו. או מפני שאכילת דבר האסור מן התורה אף על פי שהיא בשוגג - אינה מביאה הנאה ללוקח, אלא אדרבה גורמת לו צער (סמ"ע שם סעיף קטן ד). 80) כגון מכר שומן ונמצא חלב. ולמדו רבינו מדין "מכר פירות ונמצאו טבלים", שחייבים עליהם מיתה בידי שמים. [ולא הזכיר רבינו איסור שחייבים עליו מיתה בידי שמים, מפני שאין חיוב כזה אלא בתרומה, בתרומות ומעשרות, בחלה ובביכורים (ראה בפרק י"ט מהלכות סנהדרין הלכה א) ושם יש חיוב תשלומי קרן וחומש על האוכל, ודין זה כתב רבינו בפרק י מהלכות תרומות הלכה י]. 81) כגון, נבילה וטריפה. 82) מקור דברי רבינו הוא מזה שבשורת הדברים המובאים כדוגמאות במשנה ובברייתא, לא הוזכרו אלא דברים האסורים באכילה מן התורה כמו בכור וטבל או דברים שאסורים בהנאה מדרבנן, שהרי בכלל "יין נסך" גם סתם יינם של גויים שאסור מדרבנן בהנאה, כמו שכתב רבינו בפרק י"א מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג (מגיד משנה). 83) לפי שאיסור דרבנן בשוגג אינה עבירה כלל (נתיבות המשפט סימן רלד משפט האורים סעיף קטן ג). 84) ש"יין נסך" שהוזכר בברייתא כולל גם "סתם יינם" (מגיד משנה). 85) כלומר, אין המוכר יכול למכור איסור הנאה, שאינו שלו.

פֶּרֶק שִׁבְעָה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי חילוף המכר מחמת איזה דבר או שנתקלקל אחר המקח כמוכרי(ן) יין והחילוקין שיש בזה ונתבאר בו הדומה לזה והנמשך בו.

א. אַרְבַּע[2] מִדּוֹת[3] בַּמּוֹכְרִין[4]: מָכַר לוֹ חִטִּים יָפוֹת וְנִמְצְאוּ רָעוֹת[5] - הַלּוֹקֵחַ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ וְלֹא הַמּוֹכֵר[6]. רָעוֹת וְנִמְצְאוּ יָפוֹת[7] - הַמּוֹכֵר[8] יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ וְלֹא הַלּוֹקֵחַ[9]. רָעוֹת וְנִמְצְאוּ רָעוֹת[10], יָפוֹת וְנִמְצְאוּ יָפוֹת, אַף עַל פִּי[11] שֶׁאֵינָן יָפוֹת שֶׁאֵין לְמַעְלָה מֵהֶן, וְלֹא

76) לפי מה שכתב רבינו בסמוך שאין הלכה זו אלא בדברים האסורים באכילה מן התורה, צריך לומר שכאן מדובר בזמן שאיסור טבל מן התורה (ראה בפרק א מהלכות תרומות הלכה כו) ורבינו לשיטתו (פרק א מהלכות מעשר הלכה ט) שתרומת פירות מן התורה]. 78) ובעניין סתם יינם של גויים, ראה להלן. 79) שרק אם הכשיל את חבירו באיסור תורה - קנסוהו. או מפני שאכילת דבר האסור מן התורה אף על פי שהיא בשוגג - אינה מביאה הנאה ללוקח, אלא אדרבה גורמת לו צער (סמ"ע שם סעיף קטן ד). 80) כגון מכר שומן ונמצא חלב. ולמדו רבינו מדין "מכר פירות ונמצאו טבלים", שחייבים עליהם מיתה בידי שמים. [ולא הזכיר רבינו איסור שחייבים עליו מיתה בידי שמים, מפני שאין חיוב כזה אלא בתרומה, בתרומות ומעשרות, בחלה ובביכורים (ראה בפרק י"ט מהלכות סנהדרין הלכה א) ושם יש חיוב תשלומי קרן וחומש על האוכל, ודין זה כתב רבינו בפרק י מהלכות תרומות הלכה י]. 81) כגון, נבילה וטריפה. 82) מקור דברי רבינו הוא מזה שבשורת הדברים המובאים כדוגמאות במשנה ובברייתא, לא הוזכרו אלא דברים האסורים באכילה מן התורה כמו בכור וטבל או דברים שאסורים בהנאה מדרבנן, שהרי בכלל "יין נסך" גם סתם יינם של גויים שאסור מדרבנן בהנאה, כמו שכתב רבינו בפרק י"א מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג (מגיד משנה). 83) לפי שאיסור דרבנן בשוגג אינה עבירה כלל (נתיבות המשפט סימן רלד משפט האורים סעיף קטן ג). 84) ש"יין נסך" שהוזכר בברייתא כולל גם "סתם יינם" (מגיד משנה). 85) כלומר, אין המוכר יכול למכור איסור הנאה, שאינו שלו.

יד. הַמּוֹכֵר בָּשָׂר לַחֲבֵרוֹ[76] וְנִמְצָא בְּשַׂר בְּכוֹר, פֵּרוֹת וְנִמְצְאוּ טְבָלִים[77], יַיִן וְנִמְצָא יֵין נָסֵךְ[78] - מַה שֶּׁאָכַל אָכַל, וְיַחֲזִיר לוֹ אֶת הַדָּמִים. וְכֵן כָּל הַמּוֹכֵר דָּבָר שֶׁאָסוּר לְאָכְלוֹ מִן הַתּוֹרָה כָּךְ הוּא דִינוֹ[79], בֵּין שֶׁהָיָה אִסּוּרוֹ בְּכָרֵת[80] בֵּין שֶׁהָיָה אִסּוּרוֹ בְּלָאו בִּלְבַד[81]. אֲבָל הַמּוֹכֵר דָּבָר לַחֲבֵרוֹ שֶׁאִסּוּר אֲכִילָתוֹ מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[82]: אִם הָיוּ הַפֵּרוֹת קַיָּמִין - מַחֲזִיר אֶת הַפֵּרוֹת, וְנוֹטֵל אֶת דָּמָיו; וְאִם אֲכָלָן - אָכַל, וְאֵין הַמּוֹכֵר מַחֲזִיר לוֹ כְּלוּם[83]. וְכָל אִסּוּרֵי הֲנָיָה, בֵּין מִדִּבְרֵי תוֹרָה בֵּין מִדִּבְרֵיהֶם[84] - מַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים, וְאֵין בָּהֶן דִּין מְכִירָה כְּלָל[85].

77) [לפי מה שכתב רבינו בסמוך שאין הלכה זו אלא בדברים האסורים באכילה מן התורה, צריך לומר שכאן מדובר בזמן שאיסור טבל מן התורה (ראה בפרק א מהלכות תרומות הלכה כו) ורבינו לשיטתו (פרק א מהלכות מעשר הלכה ט) שתרומת פירות מן התורה]. 78) ובעניין סתם יינם של גויים, ראה להלן. 79) שרק אם הכשיל את חבירו באיסור תורה - קנסוהו. או מפני שאכילת דבר האסור מן התורה אף על פי שהיא בשוגג - אינה מביאה הנאה ללוקח, אלא אדרבה גורמת לו צער (סמ"ע שם סעיף קטן ד). 80) כגון מכר שומן ונמצא חלב. ולמדו רבינו מדין "מכר פירות ונמצאו טבלים", שחייבים עליהם מיתה בידי שמים. [ולא הזכיר רבינו איסור שחייבים עליו מיתה בידי שמים, מפני שאין חיוב כזה אלא בתרומה, בתרומות ומעשרות, בחלה ובביכורים (ראה בפרק י"ט מהלכות סנהדרין הלכה א) ושם יש חיוב תשלומי קרן וחומש על האוכל, ודין זה כתב רבינו בפרק י מהלכות תרומות הלכה י]. 81) כגון, נבילה וטריפה. 82) מקור דברי רבינו הוא מזה שבשורת הדברים המובאים כדוגמאות במשנה ובברייתא, לא הוזכרו אלא דברים האסורים באכילה מן התורה כמו בכור וטבל או דברים שאסורים בהנאה מדרבנן, שהרי בכלל "יין נסך" גם סתם יינם של גויים שאסור מדרבנן בהנאה, כמו שכתב רבינו בפרק י"א מהלכות מאכלות אסורות הלכה ג (מגיד משנה). 83) לפי שאיסור דרבנן בשוגג אינה עבירה כלל (נתיבות המשפט סימן רלד משפט האורים סעיף קטן ג). 84) ש"יין נסך" שהוזכר בברייתא כולל גם "סתם יינם" (מגיד משנה). 85) כלומר, אין המוכר יכול למכור איסור הנאה, שאינו שלו.

1 רָעוּת שֶׁאֵין לְמַטָּה מֵהֶן, וְהֲרֵי יֵשׁ שָׁם הוֹנָיָה שְׁתוּת[12]
2 - אֵין אֶחָד מֵהֶם יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, אֶלָּא קָנָה וּמַחֲזִיר
3 אוֹנָאָה.

2) משנה בבא־בתרא פג: 3) דינים נפרדים. 4) במקח וממכר. 5) ואף־על־פי שבדמים לא היתה כאן אונאה (חושן־משפט סימן רלג סעיף א) - הפרש זה בטיב המקח נקרא אף הוא אונאה. 6) אף שנתייקר המקח, ומתוך כך רוצה המוכר לחזור. שאף־על־פי ש"המוכר חטים שחמתית ונמצאת לבנה - כל אחד מהם יכול לחזור בו" (להלן הלכה ב) - כאן ביפות ורעות אין זה שינוי גמור אלא שינוי קצת, ולפיכך נתנו לזה דין של "אונאה בשתות", שרק המתאנה יכול לחזור בו, כמו שכתב רבינו למעלה פי"ב הלכה ד (רשב"ם ומגיד־משנה). 7) שהלוקח הטעה את המוכר שפירות אלו הם רעות, ונתברר שהם יפות. 8) שהוא המתאנה. 9) שהוא המאנה. 10) במשנה, שם. 11) זה פירושו של רבינו לבבא זו שבמשנה: "רעות ונמצאו רעות, יפות ונמצאו יפות", שהיא לכאורה מיותרת, שאם אמנם לא היה שום שינוי, מה חידוש הוא שאינם יכולים לחזור בהם? ולפיכך פירשה רבינו שהיפות אינן היפות ביותר, וכן הרעות אינן הרעות ביותר. 12) אף־על־פי שעל־ידי שינוי זה ישנה אונאה עד שתות, אין המקח בטל, ואם יש יותר משתות - המתאנה יכול לחזור בו (למעלה פי"ב ה"ד).

4 **ב. אֲבָל הַמּוֹכֵר חִטִּים[13] שְׁחַמְתִּית[14] וְנִמְצֵאת לְבָנָה[15],**
5 **לְבָנָה וְנִמְצֵאת שְׁחַמְתִּית; עֲצִים שֶׁל זַיִת וְנִמְצְאוּ שֶׁל**
6 **שִׁקְמָה[16], שֶׁל שִׁקְמָה וְנִמְצְאוּ שֶׁל זַיִת; יַיִן וְנִמְצָא**
7 **חֹמֶץ, חֹמֶץ[17] וְנִמְצָא יַיִן - כָּל אֶחָד מֵהֶן יָכוֹל לַחֲזֹר**
8 **בּוֹ[18]; שֶׁאֵין זֶה הַמִּין[19] שֶׁאָמַר שֶׁיִּמְכֹּר לוֹ. וְכֵן כֹּל**
9 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[20].**

13) משנה, שם. 14) אדומה, מלשון חמה, המאדימה את הכל (בבא־בתרא פד.). 15) שזה מין אחר לגמרי, והרי זה מקח טעות ממש. 16) היא עץ תאנה מדברית, ונקראת בערבית גמיז (רבינו בפירוש המשניות בבא־בתרא פרק ב משנה יא). 17) אף־על־פי שלענין הפרשת תרומה, פסק רבינו כדעת חכמים, בניגוד לשיטת רבי, שיין וחומץ הם מין אחד, ומותר לתרום מיין על חומץ (פ"ה מהלכות תרומות הלכה כא) - לענין מקח וממכר הם שני מינים שיש רוצה ביין ואינו מעוניין בחומץ, וכן להיפך (גמרא שם פד:). 18) שזה מקח טעות גמור. 19) וכל אחד יכול לטעון: לא למין זה התכוונתי למכור או לקנות. 20) כגון זהב ונמצא כסף (הגהות מיימוניות).

10 **ג. הַמּוֹכֵר[21] יַיִן לַחֲבֵרוֹ, וּנְתָנוֹ הַלּוֹקֵחַ בְּקַנְקַנְיוֹ[22],**
11 **וְהֶחְמִיץ מְאֹד[23] - אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ[24]. וְאַף עַל פִּי**
12 **שֶׁאָמַר לוֹ[25]: לְתַבְשִׁיל אֲנִי צָרִיךְ לוֹ[26]. וְאִם יָדַע[27]**
13 **שֶׁיֵּינוֹ מַחְמִיץ - הֲרֵי זֶה מֻקָּח טָעוּת[28]. מָכַר לוֹ יַיִן,**
14 **וַהֲרֵי הוּא[29] בְּקַנְקַנָּיו שֶׁל מוֹכֵר, וְהֶחְמִיץ: אִם אָמַר**
15 **לוֹ[30] 'לְמִקְפָּה[31] אֲנִי צָרִיךְ', וְהֶחְמִיץ - מַחֲזִיר, וְאוֹמֵר**
16 **לוֹ: הֲרֵי יֵינְךָ וְקַנְקַנֶּיךָ[32]! שֶׁאֲנִי לֹא קָנִיתִי לִשְׁתּוֹתוֹ,**
17 **אֶלָּא לְבַשֵּׁל מִעַט מֵעָט. וְאִם לֹא אָמַר 'לְמִקְפָּה הוּא'**
18 **- אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: לָמָּה לֹא שָׁתִיתָ**
19 **אוֹתוֹ, וְלֹא הָיָה לְךָ לַשְׁהוֹתוֹ עַד שֶׁיַּחְמִיץ[33].**

21) משנה בבא־בתרא צז: 22) שאז יכול המוכר לטעון, שהקנקנים של הלוקח הם שגרמו לקלקול (שם צח. כדעת רבי יוסי ברבי חנינא). 23) אחרי המכירה, ולכאורה היה אפשר לומר שהיה מקולקל כבר בשעת המכירה. 24) אין המוכר חייב להחזיר את דמי הקנין, כאילו היה זה מקח טעות. 25) יוצא מתוך השקלא־וטריא (שם) 26) לא לשתותו בבת אחת. אלא לשומו לאט לאט לתוך התבשיל, שאז רגילים להשהות את היין לזמן ארוך יותר, בכל זאת אין המוכר אחראי יותר, אחרי שהיין הועבר לכליו של הלוקח. 27) במשנה (שם צז:) הנוסח: "ידוע", וכן העתיק בשו"ע (חו"מ סימן רל סעיף ה), כלומר, שידוע ברבים שיינו של מוכר זה דרכו להחמיץ, ו"שכן היה בשנים שעברו" (סמ"ע שם ס"ק יא). 28) ודוקא שהלוקח התנה מראש שהוא לוקח את היין להשתמש בו לתבשיל, כלומר, להשהותו לזמן ארוך, אבל אם לא התנה שום דבר ולוקחו סתם - יכול המוכר להשתמט מאחריות ולטעון, שהלוקח לא היה צריך להשהות את היין, כמו שאמרו בגמרא שם צח. (מגיד־משנה). 29) בשו"ע (סי' רל סעיף ו) הנוסח: "ונשאר בקנקניו", ואולי כוונתו לציין דוקא שנשאר היין באותם הכלים שבהם נמכר יין זה, ולא שהלוקח עירה אותו לכלים אחרים, אף כי אלו האחרונים הם של המוכר (ר"י, הביאו המגיד־משנה). 30) מתוך השקלא־וטריא שם. 31) לתבשיל ששמים בו יין מעט מעט. והוא־הדין אם אמר לו מפורש: "לשתות מעט מעט" (מ"מ בשם הרשב"א). 32) שיין שנתלקל היה מראשיתו מקולקל (מ"מ בשם הרשב"א). 33) כרבי יוסי בר חנינא (שם). וכן סובר שמואל שם צו: שיין מתקלקל במזלו של בעליו (כלומר הלוקח). ואף שמואל מדבר באופן שלא אמר לו "למקפה" (רי"ף).

20 **ד. הַמּוֹכֵר[34] חָבִית שֶׁל שָׂכָר לַחֲבֵרוֹ, וְהֶחָבִית שֶׁל**
21 **מוֹכֵר[35], וְהֶחְמִיצָה: בְּתוֹךְ שִׁלְשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים[36]**
22 **- הֲרֵי זֶה בְּרִשּׁוּת הַמּוֹכֵר, וּמַחֲזִיר אֶת הַדָּמִים; מִכָּאן**
23 **וְאֵילָךְ - בְּרִשּׁוּת הַלּוֹקֵחַ[37].**

34) בבא־בתרא צו. וכדעת רב. ורב יוסף פסק הלכה למעשה כמותו. 35) אבל אם הועבר לכליו של הלוקח, אין המוכר אחראי יותר (מגיד־משנה). 36) שזהו סימן שהיה מקולקל לפני המכירה. 37) [כשלא אמר לו "למקפה" - כן נראה ברי"ף שם].

24 **ה. הַמּוֹכֵר[38] חָבִית שֶׁל יַיִן לַחֲבֵרוֹ כְּדֵי לְמָכְרָהּ מְעַט**
25 **מְעַט[39], וְהֶחְמִיצָה בְּמַחֲצִיתָהּ[40] אוֹ בִּשְׁלִישָׁהּ - חוֹזֶרֶת**
26 **לַמּוֹכֵר. וְאִם שְׁנָּהּ[41] הַלּוֹקֵחַ הַנֵּקֶב שֶׁלָּהּ[42], אוֹ**
27 **שֶׁהִגִּיעַ[43] יוֹם הַשּׁוּק וְשָׁהָה וְלֹא מָכַר - הֲרֵי הִיא**
28 **בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ. וְכֵן[44] הַמְקַבֵּל[45] חָבִית שֶׁל יַיִן מֵחֲבֵרוֹ**
29 **כְּדֵי לְהוֹלִיכָהּ[46] לְמָקוֹם פְּלוֹנִי לְמָכְרָהּ שָׁם, וְקִדֵּם**
30 **שֶׁהִגִּיעַ שָׁם הוּזַל[47] הַיַּיִן אוֹ הֶחְמִיצָה[48] - הֲרֵי זֶה**

1 **בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר; מִפְּנֵי שֶׁהֶחָבִית וְהַיַּיִן שֶׁלּוֹ[49]. וְכֵן כֹּל**
2 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[50].**

38) מימרא של רבא (בבא־בתרא צח.). 39) והרי זה דומה לתנאי של "למקפה" (למעלה הלכה ג). וכשהיין בחביתו של מוכר, וכנ"ל. 40) אחרי שנשאר מן היין רק מחצית. 41) שם. 42) שעשה נקב אחר להוציא את היין, שאז אפשר לתלות את הקלקול בשינוי זה, שעשה הלוקח. ויש לעיין מדוע הוזכר תנאי זה רק כאן, ולא בהלכה ג. 43) גם כאן הזנחה זו של הלוקח היא שגרמה לקלקול. 44) כשם שהמוכר חבית של יין לחבירו כדי למכרה מעט מעט - היא עומדת ברשות המוכר, אם החמיצה, כמו כן אם קיבלה להוליכה למקום פלוני (בבא־בתרא שם). 45) "מקבל" נקרא זה שעושה עסק למחצה שכר ולמחצה הפסד, היינו, שהלוקח - הקמעוני, אינו משלם מיד למוכר - הסיטונאי, אלא אחרי שהוא מוכר בקמעונות, הוא מחלק עם הסיטונאי את הרווח מחצה על מחצה. 46) שהתנה המוכר, שהלוקח יכול למכור את היין רק כשיגיע למקום מסויים, אבל לא לפני זה, אפילו אם בינתיים יעלה מחיר היין. 47) בכל המקומות, אף במקום שעליו הותנה ביניהם כמקום למכירה. 48) הכריע כנוסחא האחרונה בגמרא. 49) אף־על־פי שכל "מקבל" נושא באחריות למחצה, - כאן נושא המוכר באחריות כל ההוזלה, אחרי שמנע מהמקבל למכור, קודם שהגיע למקום מסויים, אף אם יעלה המחיר, וכשם שהיין ברשותו של המוכר לענין היוקר, היינו, שהוא יכול למנוע מהלוקח למכור את היין קודם שיגיע למקום המסויים, אף אם יתייקר היין - מכיון שבמקום ההוא היין נמכר עוד יותר ביוקר (הדגשת הסמ"ע, סי' רל, ס"ק טז) - כך הוא ברשותו אם הוזל היין, קודם שהגיע הלוקח למקום (רשב"ם ד"ה דינא הוא דמקבל). 50) לדעת רבינו חננאל: אף בלוקח הקונה לגמרי - הדין כן, ולאו דוקא ל"מקבל" - הדין כך, שאם התנה שבדעתו למוכרו במקום מסויים, והוזל לפני שהגיע, שהוא יכול לחזור בו מהמקח.

3 **ו. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ[51]: יַיִן מְבֻשָּׁם[52] אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - חַיָּב**
4 **לְהַעֲמִיד לוֹ עַד עֶצֶרֶת[53]. אָמַר לוֹ: יַיִן יָשָׁן אֲנִי מוֹכֵר**
5 **לָךְ - נוֹתֵן לוֹ מִשֶּׁל שָׁנָה שֶׁעָבְרָה. מְיֻשָּׁן - מִשֶּׁל שָׁלֹשׁ**
6 **שָׁנִים[54]. וְצָרִיךְ שֶׁיַּעֲמֹד[55] וְלֹא יַחְמִיץ עַד הֶחָג[56].**
7 **וּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מִנְהָג[57] יָדוּעַ - הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה.**

51) משנה בבא־בתרא צז: צח. 52) יין טוב, המתקיים זמן ארוך. 53) כלומר: צריך שיהא עומד בבישומו עד חג השבועות, שמאז מתחיל השרב בארץ, ואף יין טוב ומבושם עלול להתקלקל אז. 54) היינו, ביחד עם השנה שעומדים בה (רשב"ם שם). 55) היין המיושן (ר"י מיגאש). 56) חג הסוכות, שהוא זמן הבציר (ברייתא שם צח:). ואז נגמרות שלוש שנים שלימות (רשב"ם שם). 57) הכלל הזה ידוע ונזכר כמה פעמים במשנה.

8 **ז. הָאוֹמֵר[58] לַחֲבֵרוֹ: מַרְתֵּף[59] זֶה[60] שֶׁל יַיִן אֲנִי מוֹכֵר**
9 **לְךָ לְמִקְפָּה[61], אוֹ שֶׁמָּכַר לוֹ מַרְתֵּף שֶׁל יַיִן סְתָם[62] -**
10 **חֲרֵי הַלּוֹקֵחַ מְקַבֵּל עָלָיו עֲשָׂרָה קַנְקַנִּים[63] בְּכָל מֵאָה[64]**
11 **שֶׁלֹּא יִהְיֶה יֵינָם טוֹב אֶלָּא כְּבָר הִתְחִיל לְהִשְׁתַּנּוֹת[65];**
12 **יָתֵר עַל זֶה[66] - לֹא יְקַבֵּל[67].**

58) משנה בבא־בתרא צג: לפי מסקנת הגמרא שם צה:
59) מקום שמחזיקים בו יין. 60) הביטוי "זה" ממעט את התביעה של הלוקח, ש"זה" משמעו כמו שהוא, בין רע ובין טוב. 61) לתבשיל, שצריך יין טוב שיהא ראוי להתקיים זמן ממושך, והביטוי "למקפה" מעלה את תביעת הלוקח ליין טוב, ויש על כן בנוסח התנאי, ביטוי אחד: "זה" לרעתו של הלוקח, וביטוי אחד ל"מקפה" לטובתו, ומכאן הדין הממוצע שלהן. 62) בלי התוספת "זה", שזה לטובת הלוקח, אך חסר גם הביטוי "למקפה" שהוא מפורש לטובתו, ושוב דבר אחד לטובת הלוקח, ואחד לרעתו.
63) כדים. 64) ודבר זה היה ידוע לחז"ל, שעל מאה קנקנים רגיל להיות עשרה, שכבר התחילו להשתנות (סמ"ע ס"ק ד'). 65) להחמיץ קצת, וכן כתב רבינו בפירושו למשנה, למה שאמרו שם: "מקבל עליו עשר קוססות למאה" - "קוססות - מחמיצות". ולדעת רשב"ם (ב"ב צה. ד"ה נותן) זהו יין שנמכר בחנות, הנזכר להלן בהלכה ח (ועיין דברינו שם). 66) אם יש יותר מעשר. 67) את אלו היתירים על העשר. [להלן פי"ח הלכה יא, כתב רבינו: "נמצא מהן (מהפסולות שבפירות) יתר על השיעורים - ינפה את הכל ויתן לו פירות מנופים וברורים שאין בהם כלום". ומאחר שדין "עשר קוססות" שנוי במשנה (ב"ב צג:) ביחד עם הדין של "רובע טינופות" ו"עשר מתולעות", נראה שגם בהלכה שלנו - הדין כן, ועיין הגהות מיימוניות כאן ושם].

13 **ח. אָמַר לוֹ: מַרְתֵּף שֶׁל יַיִן אֲנִי מוֹכֵר לְךָ לְמִקְפָּה[68],**
14 **אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ: חֲבִית שֶׁל יַיִן[69] אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - נוֹתֵן**
15 **לוֹ יַיִן שֶׁכֻּלּוֹ יָפֶה וְרָאוּי לְתַבְשִׁיל. אָמַר לוֹ: מַרְתֵּף**
16 **זֶה[70] שֶׁל יַיִן - נוֹתֵן לוֹ יַיִן הַנִּמְכָּר בַּחֲנוּת[71], שֶׁהֲרֵי**
17 **הוּא[72] בֵּינוֹנִי[73], לֹא רַע וְלֹא יָפֶה[74]. אָמַר לוֹ: מַרְתֵּף**
18 **זֶה[75] אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, וְלֹא הִזְכִּיר יַיִן[76] - אֲפִלּוּ כֻּלּוֹ**
19 **חֹמֶץ, הִגִּיעוֹ[77]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[78].**

68) כאן הכל לטובת הלוקח: העדר הביטוי הממעט: "זה", ולעומתו הביטוי המרבה "למקפה". 69) אפילו לא אמר: "למקפה", אחרי שהחבית היא כלי אחד, אין לחלקה ולומר שבכלי אחד תשעה חלקים ממנו יהיו טובים, וחלק אחד ממנו רע (שם צה.). 70) וכאן הכל לרעת הלוקח: הביטוי הממעט: "זה", ולעומתו העדר הביטוי המרבה "למקפה", ובכל זאת עדיין עדיף מהדין הבא אחריו, אחרי שבכל זאת הוזכר המונח "יין". 71) לשון הברייתא (שם צה.).
72) כלומר, "שהוא". וראה למעלה פרק י הלכה ה, ופרק יב הלכה יג. 73) זה פירושו של רבינו למשפט הקודם, המובא בברייתא. 74) ה'טור' (סימן רל) מפרש שהוא: "יין שמתחיל קצת להחמיץ", ובהגהות מיימוניות כתוב שהוא יין שריחו חומץ וטעמו יין, ולדעת הרשב"ם (שם ד"ה נותן לו) - "קוססות" ו"יין הנמכר בחנות" - היינו הך. ודעת רבינו בזה לא ברורה. ועיין בפירושו למשנה שם.
75) שכאן הכל לדעת הלוקח: שחוץ מהביטוי הממעט "זה"

והעדר הביטוי "מקפה" - לא הזכיר אפילו "יין", ומכאן התוצאה דלהלן. 76) ואי־הזכרה זו אומרת, שהוא מקבל את המרתף כמו שהוא, אפילו יהיה הנמצא בו - חומץ. 77) ביטוי הנמצא בברייתא, ופירושו: המקח נשאר אצל הלוקח, על אף גריעותו, בלי יכולת לתבוע בחזרה את תמורתו. 78) ואם הזכיר "למקפה", היינו שאמר "מרתף זה למקפה" בלי "יין", יש אומרים שדינו כאילו אמר "מרתף זה של יין למקפה" (הגהות מיימוניות בשם רשב"ם). ואם אמר: "מרתף אני מוכר לך למקפה" (בלא "זה"), דינו כאילו אמר: "מרתף של יין למקפה", שיש בו הכל לטובת הלוקח, והוא מקבל יין שכולו טוב (מגיד־משנה בשם רשב"ם ורמב"ן), ובדברי רבינו אין הכרע בזה (מגיד־משנה).

ט. הָאוֹמֵר[79] לַחֲבֵרוֹ: עֲרֵבָה שֶׁל עֵץ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, אוֹ: קוֹרַת[80] בֵּית הַבַּד[81] אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - אֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ עֵץ שֶׁרָאוּי לַחְפֹּר בּוֹ עֲרֵבָה, אוֹ קוֹרָה שֶׁרָאוּי לְקֹרוֹת בֵּית הַבַּד, אֶלָּא עֲרֵבָה בְּצוּרָתָהּ[82] אוֹ קוֹרוֹת בֵּית הַבַּד בְּצוּרָתָם, שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹמֵר 'זוֹ עֲרֵבָה' אוֹ 'זוֹ קוֹרַת בֵּית הַבַּד'. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

79) מקור דברי רבינו הוא בדברי רב האי, שכתב בספרו "המקח והממכר" (שער כד אות טו־טז): "במכירת המטלטלין מאיזה מין שימכור מן המטלטלין, אין עליו להביא כי־אם בפחות שבכלים. ובלבד שיקרא אותו השם מאותו המין שהתנה לו, אבל אין עליו אותו השם שהתנה עליו - אין ללוקח ליטול אותו, וכגון שאמר לו קורת בית הבד אני מוכר לך, אם הביא קורה מתוקנת, בזמן שהיא ראויה לקורת בית הבד, וקורין אותה בשם שהיא קורת בית הבד יש על הלוקח ליטלה, אבל אם אין עליה שם קורת בית הבד - אין לו ללוקח ליטלה". והוא מסתמך שם על הגמרא בנדרים כה. שאמרו שם: "המוכר קורת בית הבד לחבירו, אם גבו טרוף ("שמשווין ומרובעין פניה" - ערוך ע' טרף ה, בשם רב שרירא) אין, ואם לא - לא", היינו שמוכר קורת בית הבד לחבירו אם יש בו תכונה זו של "טרוף", המאפיין את בית הבד, נקרא הוא בית הבד, והמכר קיים. ואם אין בו - אין זה נקרא בית הבד, ואין קיום למכר זה (אבו־האזל. והאור־שמח ציין מעצמו את המקור בגמרא, מבלי שיביא דברי רב האי. ועיין מגיד־משנה וחידושי הגר"א על הרמב"ם). 80) מכשיר בצורה של "קורה", המשמש לעצירת הזיתים. 81) מקום שעוצרים בו זיתים. 82) שיש לה צורה של עריבה.

פֶּרֶק שְׁמוֹנֶה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו משפטי הרמאות ותערובת דבר בדבר, רע בטוב או טוב ברע וכל מה שנמשך אחר זה.

א. אָסוּר לְרַמּוֹת[2] אֶת בְּנֵי אָדָם[3] בְּמֶקַח וּמִמְכָּר אוֹ לִגְנֹב[4] אֶת דַּעְתָּם[5]. וְאֶחָד עוֹבֵד כּוֹכָבִים[6] וְאֶחָד יִשְׂרָאֵל שָׁוִים בְּדָבָר זֶה. הָיָה יוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ בְּמִמְכָּרוֹ מוּם - יוֹדִיעוֹ לַלּוֹקֵחַ. וַאֲפִלּוּ לִגְנֹב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת בִּדְבָרִים[7] - אָסוּר.

2) אין הכוונה כאן לרמאות ביחס לשויו של המקח, שזוהי: אונאה, שכבר הזכיר אותה רבינו (למעלה פי"ב ה"א), אלא הכוונה לרמאות שבהעלמת מום במקח - כמו שמסיים רבינו להלן - ואף שאין בזה משום הפרש דמים, ואין בה אונאת ממון (סמ"ע סימן רכח ס"ק ז). ומקור הלכה זו בחולין צד. שאסור לגנוב דעת הבריות. 3) באונאה כתב הרמב"ם (שם פי"ב ה"א): "אסור להונות את חבירו". לפי שאין איסור אונאה אלא בישראל ולא בגוי (פי"ג הלכה ז), אבל כאן שגם גוי בכלל, כמבואר להלן, כתב: "בני אדם" [וראה ב'תוספות' יבמות סא. סוף ד"ה ואין, ש"בני אדם" כולל גם גוים]. 4) חולין שם, מימרא של שמואל. 5) ראה בפרק ב מהלכות דעות ה"ו. 6) כן בדפוס רומי. והיא מימרא של שמואל שם. [ואע"פ שבאונאת ממון אין הגוי בכלל (פי"ג ה"ז), וכן אינו בכלל איסור אונאת דברים (וכן נראה ב'חינוך' מצוה שלה) משום שנאמר בהן "עמיתו" - גניבת דעת הרי היא כגניבת ממון שאסורה גם בגוי (פ"א מהלכות גניבה הלכה א) ורמאות על־ידי העלמה של מום הרי היא כרמאות במשקל, שגם לגוי אסור (פ"ז מהלכות גניבה הלכה ח) שכל שהוא מחסיר אותו הרי הוא בכלל גניבה וגזילה, כמו שכתב המגיד־משנה שם]. 7) "שמראה שעושה בשבילו ואינו עושה" (שו"ע רכח, סעיף ו), היינו, שעושה פעולות ואומר דברים לחבירו לעשות רושם עליו כאילו הוא טורח בשבילו או מתכוון לכבד אותו במיוחד, ולאמיתו של דבר הוא לא מתכוון לזה כלל. ובהלכות דעות (שם) הביא רבינו: "ולא יסרהב (יפציר) בחבירו שיאכל אצלו והוא יודע שאינו אוכל, ולא ירבה לו בתקרובת (מתנה, הגשת מנחה) והוא יודע שאינו מקבל וכו' ואפילו מילה אחת של פיתוי ושל גניבת דעת אסור".

ב. אֵין[8] מְפַרְכְּסִין[9] אֶת הָאָדָם[10] וְלֹא אֶת הַבְּהֵמָה וְלֹא אֶת הַכֵּלִים הַיְשָׁנִים כְּדֵי שֶׁיִּרָאוּ[11] כַּחֲדָשִׁים; אֲבָל מְפַרְכְּסִין הַחֲדָשִׁים[12], כְּגוֹן[13] שֶׁיְּשׁוּף[14] וְיִצְהַיר[15] וְיִיפֶּה[16] כָּל[17] צָרְכָּיו[18].

8) משנה (בבא־מציעא דף ס) וגמרא (שם). 9) יפוי ותיקון (פירוש המשנה). 10) שאם היה שיער זקנו לבן, צובעו כדי שייראה צעיר (מגיד־משנה לפי הגמרא שם). 11) והיינו גניבת דעת. 12) מסקנת השקלא־וטריא (שם). 13) מתוך שורה של עובדות המובאות בגמרא (שם). 14) לשפשף במי סובין (גמרא שם). 15) גמרא שם. יעביר עליו מכבש להשוות את הקמטים. 16) כגון לתלות חוטי משי בבגד (גמרא שם, ועיין רש"י ד"ה למירמי תומי לסרבלא). 17) שהרי הם בלעדי הייפוי חדשים וטובים ('טור') והגיהוץ רק מייפה אותם יותר, ומדת הייפוי שלהם אינה מוגזמת, ואינה עשויה לעורר אשליות. 18) ברייתא (שם).

ג. אֵין[19] מְשַׁרְבְּטִין[20] אֶת הָאָדָם[21] בְּמַיִם[22] שֶׁל חִזָּרִין[23] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּח[24] וְיֵרָאוּ פָּנָיו שְׁמֵנִים[25], וְלֹא צוֹבְעִין[26] אֶת הַפָּנִים בְּשָׁרָק[27] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ, וְלֹא נוֹפְחִים אֶת הַקְּרָבַיִם[28], וְלֹא שׁוֹרִין אֶת הַבָּשָׂר בְּמַיִם[29]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ אֲסוּרִין. וְאֵין מוֹכְרִין[30] בְּשַׂר

נִבְלָה לְנָכְרִי בְּכָלַל שְׁחוּטָה[31], אַף עַל פִּי שֶׁהַנִּבְלָה אֲצָלוֹ כִּשְׁחוּטָה.

19) מלשון "שרביט" שהשיער נזקף כשרביט, ועיין רש"י (ד"ה משרבטין). 20) בגמרא שלפנינו הגירסא: "את הבהמה", אך ברי"ף יש גירסא אחרת: "לא משרבטין לא את האדם ולא את הבהמה". 21) שמשקין את האדם במים. 22) מים של סובין. 23) המים האלו נופחים את בני מעיו של השותה אותם, ונראה בעל גוף יותר וגם שערו נזקף. 24) וזו היא גניבת דעת. 25) בגמרא (שם): מעשה בעבד שצבע את פניו ואת זקנו כדי לרמות את לוקחיו שהוא צעיר. 26) "צבע המאדים את הפנים" (רש"י כתובות יז. ד"ה ולא שרק). 27) בני המעיים הנמכרים באיטליז, שיראו יותר שמנים ורחבים. 28) שהמים מלבינים את הבשר, ואף הכחוש נראה על־ידי־זה שמן (רש"י שם ד"ה ואין שורין את הבשר במים). 29) חולין צד. ושם עובדא בשמואל, שהקפיד על שמשו, שעשה כן. 30) שהגוי יחשוב, שהישראל מכבד אותו ואינו מוכר לו אלא דבר שראוי גם לו לאכילה, ומתוך כך מחזיק לו טובה (ועיין רש"י חולין שם ד"ה משום דגונב דעתו) ויש בזה משום גניבת דעת, שהגוי מחזיק לו טובה חינם. 31) משנה בבא־מציעא ס. וכחכמים ולא כאבא־שאול.

ד. מֻתָּר[32] לָבֹר[33] אֶת הַגְּרִיסִין[34], אֲבָל לֹא[35] עַל פִּי[36] הַמָּגוּרָה[37]; שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא כְּגוֹנֵב אֶת הָעַיִן, וִידֵמֶה שֶׁהוּא הַכֹּל בָּרוּר[38]. וּמֻתָּר[39] לְחַנְוָנִי לְחַלֵּק קְלָיוֹת[40] וֶאֱגוֹזִים לַתִּינוֹקוֹת וְלַשְׁפָחוֹת[41], כְּדֵי לְהַרְגִּילָן לָבוֹא אֲצָלוֹ; וּפוֹתֵחַ מִשַּׁעַר שֶׁמַּשּׁוּק[42], כְּדֵי לְהַרְבּוֹת בְּמַקְּיפִין[43] מִמֶּנּוּ; וְאֵין בְּנֵי הַשּׁוּק[44] יְכוֹלִין לְעַכֵּב עָלָיו, וְאֵין בָּזֶה גְּנֵבַת הַדַּעַת[45].

32) לברור, להוציא את הפסולת מתוך הגריסין, וכן לשון השו"ע (שם סע' יז): "מותר לברור הפסולת מתוך הגריסין", בפירוש המשניות מביא הרמב"ם פירוש מקורי למונח זה, והוא: בקליפת הפול יש סימן, על פיו אפשר להכיר אם הוא יתבשל מהר או רק אחרי מאמץ גדול, ו"לבור", היינו להסיר את הקליפה הזאת שאי־אפשר יהיה לעמוד על הסימן. 33) פולין, שטחנו או גרסו אותם ברחיים לשניים. ומותר לעשות כן אף־על־פי שעל־ידי־זה הם נראים יותר יפים "שזהו דבר הנראה לעין, ויכול הלוקח לראות ולהבין כמה שוים יותר בשביל שהוציא מהם הפסולת" (סי' רכח סעיף יז). 34) משנה שם, שבזה גם חכמים מודים לאבא שאול - שאסור. 35) רק למעלה על פני השטח - על הפה - ולהשאיר את הפסולת בפנים. 36) אוצר התבואה. 37) שכשאדם רואה שעל פני השטח הכל ברור, נוטה הוא לחשוב, שמן הסתם הוברר הכל, והרי הדבר אינו כן, ויש כאן משום גניבת דעת. 38) גם זה במשנה (שם) וכחכמים, ולא כרבי יהודה. 39) שבולים, שמייבשים אותם בתנור בעודם לחים, והם נעשים מתוקים (רש"י כתובות טו: ד"ה קליות). 40) מילה זו אינה במשנה. 41) מוריד מן המחיר הקבוע בשוק. וכחכמים ולא כתנא־קמא במשנה שם.

42) לוקחין ממנו בהקפה. [שכן דרך החנונים למכור בהקפה, כמו ששנינו במסכת אבות (פ"ג משנה טז): "והחנוני מקיף"]. 43) כלומר, יתר החנונים המוכרים בשוק. 44) [בגמרא (בבא־מציעא שם) אמרו בטעם היתר שני הדברים הנ"ל: בחלוקת אגוזים וכו' - "אני מחלק אגוזים, חלק אתה שיסקים". ובהורדת השער - שהרי הוא קוצץ ידיהם של מפקיעי שערים ואוצרי פירות. ורבינו השמיט כל זה, מפני שלא נאמרו טעמים אלו אלא לדעת רב הונא (בבא־בתרא כא:) שאמר: בן מבוי שהקים ריחיים, ובא שכנו בן אותו מבוי ורוצה להקים ריחיים על ידו - יכול הראשון לעכב על ידו. אבל לשיטת רב הונא בריה דרב יהושע שאינו מעכב על ידו, וכדעת תנא־קמא של רבן שמעון בן גמליאל (שם) ש"עושה אדם חנות בצד חנותו של חבירו ומרחץ בצד מרחצו של חבירו ואינו יכול למחות בידו מפני שיכול לומר לו אתה עושה בתוך שלך ואני עושה בתוך שלי" (וכן פסק רבינו בפ"ו מהלכות שכנים הלכה ח) - לפי זה, אין צורך באותם הטעמים הנ"ל. ורבינו יצחק אלפסי, שאף הוא פסק בבבא־בתרא שם כרב הונא, ואעפי"כ הביא הטעמים הנ"ל - סובר הוא כדעת ר"י בן מיגש שם שזה מועיל לבן עיר אחרת, שלולא כן אסור אף לדעת רב הונא]. 45) משנה בבא־מציעא נט־ס.

ה. אֵין[46] מְעָרְבִין פֵּרוֹת בְּפֵרוֹת[47], אֲפִלּוּ חֲדָשִׁים בַּחֲדָשִׁים, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר יְשָׁנִים בַּחֲדָשִׁים[48]. אֲפִלּוּ הַיְשָׁנִים בְּיֹקֶר וְהַחֲדָשִׁים בְּזוֹל[49]; מִפְּנֵי שֶׁהַלּוֹקֵחַ רוֹצֶה לְיַשְּׁנָן. בְּיַיִן[50] הוּא שֶׁהִתִּירוּ לְעָרֵב קָשֶׁה בְּרַךְ[51], בֵּין הַגְּתוֹת בִּלְבַד, מִפְּנֵי שֶׁמַּשְׁבִּיחוֹ[52]. וְאִם הָיָה טַעְמוֹ נִכָּר[53] - מֻתָּר לְעָרֵב[54] בְּכָל מָקוֹם[55]; שֶׁכָּל דָּבָר הַנִּכָּר טַעְמוֹ מַרְגִּישׁ הַלּוֹקֵחַ[56], וּלְפִיכָךְ מֻתָּר לְעָרֵב[57] אוֹתוֹ.

46) אם מכר לו פירות שדה מסויים, לא יערב בהם פירות של שדה אחר (רש"י ד"ה אין מערבין). והרא"ש שם פירש: "אין מערבין - מעט פירות רעים בהרבה פירות יפים, כדי למכרם בחזקת יפים". וכן הביא בשולחן־ערוך (סימן רכח סעיף י). 47) כן צריך להיות במשנה שם לפי דעת הרי"ף (דקדוקי סופרים). ולפי זה יוצא, שחדשים יותר טובים מישנים. אבל במשנה שלפנינו: "ואין צריך לומר חדשים בישנים". ולפי זה יוצא, שישנים יותר טובים, ועיין רש"י שם. 48) כן גירסת הרי"ף בגמרא שם. והנוסחא שלפנינו בגמרא, מתאימה לנוסחתנו במשנה שם. 49) משנה, שם. 50) חזק בחלש. 51) מימרא של רב נחמן, שם. גת הוא מקום שדורכים בו הענבים, ובזמן עשיית היין, כל זמן שהוא עוד תוסס, מותר לערב שני המינים יחד, שאחד קולט את הטעם השני ללא פגם הדדי, אבל אחרי תהליך התסיסה שלכל אחד יש כבר טעם משלו, עירוב יין ממין אחר פוגם אותו (רש"י שם ד"ה ובין הגיתות שנו). 52) לדעת רש"י (ד"ה מפני שמשביחו) רק קשה ברך מותר לערב בזמן הגיתות, אבל רך בקשה לעולם אסור. אך לדעת ה'טור' להיפך: רק קשה ברך אינו מותר אלא בזמן הגיתות, אבל רך בקשה מותר תמיד לערב לפי שהוא יותר טוב (סמ"ע שם ס"ק יט). 53) היינו שעירבו בו כל־כך הרבה יין, עד שמורגש טעם היין השני (לחם־משנה). 54) כרבי אחא,

והדין שלמעלה מדובר כשמערבין מעט יין, שאז לא ניכר הטעם החדש, והלוקח יוצא מרומה. 55) אף שלא בין הגיתות. 56) ויכול היה לטעום אותו. ובשו"ע (סימן רכח סעיף יד): "במקום שנהגו, שכל מי שקונה דבר טועמו תחילה, מותר לערב בו לעולם". 57) [בדפוס רומי: "הלוקח מותר לערב". וכן הוא בכסף־משנה (ד"וו של"ד). ועל זה הקשה הכסף־משנה למה כתב "הלוקח", ובכ"י תימן הנוסחא כלפנינו].

1 **ו. אֵין מְעָרְבִין[58] מַיִם בְּיַיִן. וּמִי שֶׁנִּתְעָרֵב לוֹ מַיִם**
2 **בְּיֵינוֹ - לֹא יִמְכְּרֶנּוּ[59] בֶּחָנוּת[60] אֶלָּא אִם כֵּן מוֹדִיעוֹ[61],**
3 **וְלֹא לְתַגָּר[62] אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹדִיעוֹ[63], שֶׁמְּרַמֶּה בּוֹ**
4 **אֲחֵרִים[64]. וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ[65] לְהָטִיל מַיִם בְּיַיִן - יָטִיל[66],**
5 **וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה בֵּין הַגִּתּוֹת.**

58) משנה בבא־מציעא ס. "מי שנתערב מים ביינו, לא ימכרנו בחנות כו'" - הרי שהמדובר רק בנתערב, ומכאן שאסור לערב בידים, ועיין מגיד־משנה. 59) הוא עצמו. 60) בכמויות קטנות כדרך הקמעונאים. 61) לקונה היין. 62) חנווני. 63) שהמוכר הודיע לתגר, שעירב מים ביין, כדי שזה האחרון יודיע זאת ללקוחותיו. 64) כן הוא במשנה, שם: "שאינו אלא לרמות בו" משום "שמורה לנפשו היתר כיון שלא נעשה [העירוב] בביתו ולא ראה עירוב המים" (סמ"ע רכח, ס"ק כא). ועצם קנייתו, יין מעורב במים, מוכיחה שדעתו לרמות בה אחרים. ובשו"ע (שם סעיף יב): "שמא ירמה בו אחרים". 65) משנה, שם. 66) כשיעור שדרכם להטיל (שו"ע שם סעיף יג).

6 **ז. הַתַּגָּר[67] נוֹטֵל מֵחֲמֵשׁ גִּתּוֹת וְנוֹתֵן לְתוֹךְ פִּיטָס[68]**
7 **אֶחָד; מֵחָמֵשׁ גְּרָנוֹת[69] וְנוֹתֵן לְתוֹךְ מְגוּרָה[70] אַחַת;**
8 **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִתְכַּוֵּן לְעָרֵב[71].**

67) משנה, שם כלשונה (מגיד־משנה). 68) "גיגית גדולה" (פירוש המשניות לרמב"ם). 69) מקומות שדשים וזורים בהם תבואה. 70) מקום שאוצרים בו תבואה, "שהכל יודעים בו שלא גדלו בשדותיו, ומבני אדם הרבה לוקח, ובחזקת כן לוקחין" (רש"י שם). אבל אחר אסור לערב פירות בפירות ויין ביין (למעלה הלכה ה־ו). 71) כלומר "שלא יכוון לקנות הרוב ממקום הטוב כדי שיצא עליו קול שהוא קונה הכל ממקום הטוב, וקונה גם ממקום הרע ומערבו עמו" (שו"ע שם, סעיף טז).

9 **ח. אָסוּר לְעָרֵב שְׁמָרִים, בֵּין בְּיַיִן[72] בֵּין בְּשֶׁמֶן[73],**
10 **וַאֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא[74]. וַאֲפִלּוּ שְׁמָרִים שֶׁל אֵמֶשׁ**
11 **בְּשְׁמָרִים שֶׁל יוֹם[75] - אָסוּר. אֲבָל אִם עֵרָה הַיַּיִן[76]**
12 **מִכְּלִי אֶל כְּלִי - נוֹתֵן שְׁמָרָיו לְתוֹכוֹ[77].**

72) משנה בבא־מציעא ס. 73) [נלמד ממה שאמרו שם במשנה מ. שמקבל עליו לוג ומחצה שמרים לכל מאה לוג (ראה להלן הלכה ט), הרי שרק מקבל עליו, כלומר נותן לו השמרים לחוד, אבל לערב בתוכו אסור אלא אם עירה מכלי אל כלי ונותן שמריו מיד אל תוכו. ראה להלן]. 74) להלן הלכה יג כתב רבינו: "הרי אמרו אסור לערב כל שהוא". ובוודאי מקורו ממה שאמרו בירושלמי (כלאים פ"ב ה"א) אם לערב אפילו כל שהוא אסור לערב, "רבי יעקב בר אחא כו' הבורר צרורות מתוך כיריו (= כרי התבואה שלו) של חברו חייב להעמיד לו חיטין יפות תחתיהן. אמר רבי יוסי, זאת־אומרת שהוא אסור לערב". 75) [כן הנוסח בכתב־יד ה' בבבא־מציעא ס. (לפי דקדוקי סופרים שם) וכן הוא בספר "המקח והממכר" לרב האי (שער נט), והיינו שלא יערב שני מיני שמרים אלו על־מנת לתתם בתוך היין, כי אע"פ ששמרים של היום אינם מזיקים כדלהלן, שמרים של אמש המעורבים בתוכם - מזיקים]. 76) [בלשון רבינו שהובא ב'טור' (חושן־משפט סימן רכח) חסרה מילה זו. ולפי"ז גם "שמן" בכלל]. 77) בבא־מציעא שם. ששמרים אלו אינם מזיקים.

13 **ט. הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ שֶׁמֶן מְזֻקָּק[78] - אֵינוֹ מְקַבֵּל**
14 **שְׁמָרִים[79]. מָכַר לוֹ שֶׁמֶן סְתָם[80] - מְקַבֵּל לוֹג[81] וּמֶחֱצָה**
15 **שְׁמָרִים לְכָל מֵאָה לוֹג[82]. וּמְקַבֵּל[83] בִּשְׁאָר שְׁמָרִים**
16 **שֶׁמֶן עָכוּר[84] הָעוֹלֶה לְמַעְלָה עַל פְּנֵי הַשֶּׁמֶן, יָתֵר עַל**
17 **הַשְּׁמָרִים[85] הַיְדוּעִים בְּאוֹתוֹ מָקוֹם[86].**

78) בלי שמרים. 79) אין הלוקח מקבל הפסד השמרים, היינו, שאין המוכר יכול לפחות לו ללוקח מן המידה שקנה זה תמורת השמרים שלא קבלם. [מקור הדברים במשנה בבבא־מציעא מ. וכדעת חכמים של רבי יהודה. וטעמם הוסבר שם בגמרא (מ:) שאסור לערב שמרים, כלומר כיון שמכר לו שמן מזוקק אסור לערב לו שמרים אף באופן שעירה מכלי אל כלי, שבמוכר שמן סתם מותר לערב באופן זה (למעלה הלכה ח) - כאן במוכר מזוקק - אסור]. 80) ונתן לו שמן מזוקק. 81) מידה של נוזלים. 82) משנה (שם). [והטעם בזה הוא משום שבשמן סתם מותר לערב שמרים כשעירה מכלי אל כלי (למעלה הלכה ח) - ולפיכך מכריח המוכר את הלוקח לקבל עליו לוג ומחצה, אע"פ שעכשיו אסור לו לערב השמרים - כיון שאתמול היה מותר לו, אומר לו: אם הייתי רוצה הייתי מערב אתמול, ועכשיו לא תקבלם ממני? ראה בבא־מציעא מ:]. 83) ברייתא שם מ: 84) היינו "פקטים" שבברייתא שם. [וה'טור' (סימן רכח) מביא דברי רבינו בלשון זו: "ומקבל עליו שמן עבור העולה למעלה". ונוסחתנו "ומקבל בשאר שמרים וכו'" - דחוקה. ועיין בסמ"ע שם סעיף־קטן כז. ויתכן כי צריך להגיה "בשאר שמנים", כלומר בשמן סתם, פרט לשמן מזוקק, שכשם שאינו מקבל שמרים, כן אינו מקבל שמן עכור, וכן הנוסחא ברמב"ם כ"י תימן]. 85) היינו, לוג ומחצה הנזכרים. 86) כי השיעור של "לוג ומחצה" שיערו חז"ל לפי מקומם הם, ובכל מקום יש לשער כפי החשבון הידוע באותו מקום. וראה להלן הלכה יב.

18 **י. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[87] כְּשֶׁנָּתַן לוֹ מָעוֹת**
19 **בְּתִשְׁרֵי[88], שֶׁהַשֶּׁמֶן עָכוּר[89], וְלָקַח הַשֶּׁמֶן בְּנִיסָן[90]**
20 **כְּמִדַּת תִּשְׁרֵי, שֶׁהִיא גְּדוֹלָה, מִפְּנֵי אוֹתוֹ הַשֶּׁמֶן**
21 **הַקּוֹפֶה לְמַעְלָה; אֲבָל אִם לָקַח בְּמִדַּת נִיסָן, שֶׁהִיא**
22 **קְטַנָּה, מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר צָלַל הַשֶּׁמֶן[91] - אֵינוֹ מְקַבֵּל אֶלָּא**
23 **הַשְּׁמָרִים[92] בִּלְבָד.**

87) כן הוא בגמרא שם. 88) שאז זמן מסיקת הזיתים. 89) שבעונה זו, השמן הוא עדיין בלתי מזוקק. והמידה גדולה וגדושה מחמת השמן העכור הצף למעלה. 90) שאז, בעונת ניסן, השמן הוא כבר מזוקק, וממילא מידתו פחותה מזו של תשרי. 91) ושוב אינו עכור. 92) אבל לא את השמן העכור, שהרי הוא לקח פחות מהמידה שהזמין.

1 **יא. הַמּוֹכֵר[93] חִטִּים[94] לַחֲבֵרוֹ - מְקַבֵּל עָלָיו רֹבַע[95]**
2 **קְטָנִית[96] לְכָל סְאָה[97]. שְׁעוֹרִים[98] - מְקַבֵּל עָלָיו רֹבַע**
3 **נְשׁוֹבוֹת[99] לְכָל סְאָה. עֲדָשִׁים - מְקַבֵּל עָלָיו רֹבַע**
4 **עַפְרוּרִית[100] לְסְאָה. תְּאֵנִים[101] - מְקַבֵּל עָלָיו עֶשֶׂר**
5 **מַתְלִיעוֹת[102] לְכָל מֵאָה[103]. מָכַר לוֹ[104] שְׂאָר פֵּרוֹת -**
6 **מְקַבֵּל עָלָיו רֹבַע[105] טְנוֹפוֹת[106] לְכָל סְאָה. נִמְצָא מֵהֶן[107]**
7 **יָתֵר עַל הַשְּׁעוּרִים הָאֵלּוּ כָּל שֶׁהוּא - יָנַפֶּה אֶת הַכֹּל[108],**
8 **וְיִתֵּן לוֹ פֵּרוֹת וּבְרוּרִין שֶׁאֵין בָּהֶן כְּלוּם[109].**

93) ברייתא בבבא־בתרא צד. 94) במשנה שם צג: אמרו בצורה כללית: "המוכר פירות הרי זה מקבל עליו רובע טינופת לסאה", אך לא פירשו מה היא טינופת זו. אך בברייתא פירטו מה היא הטינופת הרגילה בכל מין ומין. 95) רובע של קב (רשב"ם במשנה ד"ה מקבל עליו רובע), שהוא אחד מעשרים וארבעה בסאה. 96) שדרך הקטנית לצמוח בין החיטים (מדברי הרשב"ם שם צד. ד"ה חיטין מקבל עליו), או להתערב עמהן בגרנות (סמ"ע סי' רכט ס"ק א). 97) סאה היא בת ששה קבים. 98) ברייתא (שם). 99) קשים שבאים בנשיבת הרוח בתוך השעורים, וזו היא הפסולת הרגילה אצלם. 100) עפר וצרורות, הרגילים להמצא בעדשים שעוקרים אותם בידים ולא קוצרים אותם (גמרא שם). ונראה מדברי רבינו שבחיטים ושעורים וכיוצא בהם שאין עוקרים אלא שקוצרים אותם ואין עפר וצרורות מצויים בהם - אינו מקבל עליו עפרורית. וכדיעה זו הביא הסמ"ע (סי' רכט ס"ק א, ועיי"ש בש"ך ס"ק א). אבל מסוגיית הגמרא בבבא־בתרא צד. לא נראה כן. ועיין להלן הלכה יג, והערה קיג. 101) משנה, שם צג: 102) תאנים שנמצאים בהם תולעים. 103) היינו עשרה אחוזים, והוא־הדין לפי אחוז זה: אחד לעשרה (רשב"ם שם). 104) משנה, שם. 105) בשו"ע שם: "רובע", והיינו רובע הקב. 106) מטונפות בעפר (פירוש המשניות להרמב"ם) וכן נראה להלן הלכה יג: "שהיו בפירות מחצה עפר וכו'". 107) מימרא של רב הונא, שם צד. 108) ראה למעלה פרק יז הלכה ז. 109) אף פחות מרובע. ובגמרא שם: "אמרי לה דינא, ואמרי לה קנסא", כלומר: יש אומרים שזהו על־פי הדין, שיותר מרובע אין אדם מוחל. ויש אומרים שאפילו ביותר מרובע הוא מוותר, וזה אינו אלא קנס על שעירב בידיים.

9 **יב. וְאֵין כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים אֲמוּרִים[110] אֶלָּא בְּמָקוֹם**
10 **שֶׁאֵין לָהֶם מִנְהָג; אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ לָהֶם מִנְהָג -**
11 **הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה[111].**

110) כן כתבו רב האי גאון (ספר המקח והממכר שער נז) והרי"ף בפ"ו דבבבא־בתרא. 111) עיקרון ידוע, והובא כמה פעמים במסכת בבא־מציעא.

12 **יג. יֵשׁ מְקוֹמוֹת[112] שֶׁנָּהֲגוּ, שֶׁיִּהְיוּ כָּל פֵּרוֹת מְנַקִּים**
13 **וּבְרוּרִים מִכָּל דָּבָר, וְשֶׁיִּהְיוּ הַיֵּינוֹת וְהַשְּׁמָנִים צְלוּלִין,**
14 **וְלֹא יִמָּכְרוּ הַשְּׁמָרִים כְּלָל[113]. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנָּהֲגוּ:**
15 **אֲפִלּוּ הָיוּ בָּהֶן מֻחֲצָה שְׁמָרִים, אוֹ שֶׁהָיוּ בַּפֵּרוֹת**
16 **מֻחֲצָה עָפָר אוֹ תֶּבֶן אוֹ מִין אַחֵר - יִמָּכֵר כְּמוֹת**
17 **שֶׁהוּא. לְפִיכָךְ[114], הַבּוֹרֵר צְרוֹר[115] מִתּוֹךְ גָּרְנוֹ שֶׁל**
18 **חֲבֵרוֹ - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי חִטִּים כְּשִׁעוּר צְרוֹר שֶׁבֵּרַר[116];**
19 **שֶׁאִלּוּ הִנִּיחוֹ - הָיָה נִמְכָּר בִּמְדַּת חִטִּים. וְאִם תֹּאמַר:**
20 **יַחֲזִירֶנּוּ[117]! הֲרֵי אָמְרוּ[118]: אָסוּר לְעָרֵב כָּל שֶׁהוּא.**

112) מדברי רב האי, שם. 113) אף שמוכר שמן סתם, שמן הדין אם עירה מכלי אל כלי נותן שמריו לתוכן (למעלה הלכה ח). 114) היינו, אחרי שיש מנהג שמותר לערב עפר בתוך התבואה. אבל במקום שאין מנהג, אין מציאות להלכה זו. לפי שדעת רבינו שבחיטים אין הלוקח מקבל שום עפרורית, ראה למעלה הלכה יא והערה צט. וה'טור' (סימן רכט) השמיט מילת־הקשר "לפיכך". וראה לחם־משנה. 115) אבן או עפר. 116) דעת רשב"ם (ב"ב צד. ד"ה נותן) שחיובו מטעם "דינא דגרמי" (ראה פ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה ז). ויש אומרים, כי זהו מדין "גורם לממון" לפי שיטת רבי שמעון, הסובר שגורם לממון הוא כממון (תוספות שם ד"ה נותן בשם ריב"ם). ויתכן שכאן גם חכמים מודים בזה, לפי שזה דומה כאילו גזל החיטים עצמן (תוס' בשם ר"י). 117) יחזיר את הצרור לתוך החטים, ויוצא שלא הפסיד כלום. 118) ירושלמי פ"ב דכלאים הלכה א. וראה למעלה הלכה ח והערה עג.

21 **יד. הַמּוֹכֵר[119] קַנְקַנִּים[120] בַּשָּׁרוֹן בְּמָקוֹם שֶׁאֵין**
22 **מְנַהֲגוֹ[121] - מְקַבֵּל לְכָל מֵאָה עֲשָׂרָה פִּיטָסוֹת[122].**
23 **וְהוּא[123] שֶׁיִּהְיוּ נָאוֹת וַעֲשׂוּיוֹת בְּגָפְרִית[124].**

119) משנה בבבא־בתרא צג: 120) כדים (רשב"ם שם). 121) שבמקום שיש בו מנהג, הכל לפי המנהג, כמו שכתב למעלה הלכה יב. 122) כדים רעים (רשב"ם שם). 123) ברייתא שם צז: 124) ולא שבורות ורעועות ממש, שאז לא יקבל הלוקח אף אחת מהן, אלא שהן נאות כמו שאר הכדים, והיו רעועות ושבורות ותיקנום בגפרית, שסתמה את הנקבים.

יום ש"ק ט' מנחם־אב ה'תשע"ו

פֶּרֶק תִּשְׁעָה עָשָׂר[1]

1) נתבארו בו דיני המקח שיש עליו ערעור או שיארע בו דבר אונס או שהוציאוהו מיד הלוקח וחוזר על המוכר מחמת האחריות וכן אם קנהו שלא באחריות.

24 **א. אָסוּר לַמּוֹכֵר לְמַכֵּר לַחֲבֵרוֹ קַרְקַע אוֹ מִטַּלְטְלִין**
25 **שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עוֹרְרִין וְיֵשׁ בָּהּ דִּיוֹן[2], עַד שֶׁיּוֹדִיעוֹ[3]. שֶׁאַף**
26 **עַל פִּי שֶׁהָאַחֲרָיוּת עָלָיו[4], אֵין אָדָם רוֹצֶה שֶׁיִּתֵּן**
27 **מְעוֹתָיו וְיוֹרֵד לַדִּין וְיִהְיֶה נִתְבָּע מֵאֲחֵרִים.**

2) שהדבר נתון בדין ודורש בירור משפטי. 3) מקור הדברים בשבועות שם: "ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו

וכו' ושמואל אמר זה הלוקח שדה שיש עליה עסיקין" [=כלומר עוררין. מלשון עסק או עשק כמו: "כי התעשקו עימו" (רש"י שבועות לא. דיבור המתחיל עוררין). שיש מתעשקים ומתעסקים על המקח ותובעים משפט עליו]. - "וכיוון שהלוקח לא טוב עשה, נראה שאסור למוכר למכור אותם בסתם" (מגיד משנה). כלומר, אין לך מום גדול מזה כיוון שללוקח יש עוון בזה (וראה שם בהמשך הפסוק ביחזקאל שהוא מת בעוון זה). ואמרו עוד בבבא מציעא יד. שהמוכר קרקע לחבירו ויצאו עליה עסיקין עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו "שאין לך מום גדול מזה" (להלן הלכה ב). אם כן על אחת כמה וכמה שלכתחילה אסור לרמות אותו. 4) שאם יוציאו מהלוקח יוכל זה האחרון לתבוע את שלו בחזרה מהמוכר, וכן נראה מגמרא בבבא מציעא הנ"ל, שהלוקח יכול לחזור בו אפילו אם קנה באחריות, כל זמן שלא החזיק, ראה להלן הלכה ב, ואם כן הרי זה מום, וכנ"ל.

1 **ב. הַמּוֹכֵר[5] קַרְקַע לַחֲבֵרוֹ, וְאַחַר שֶׁקָּנָה הַלּוֹקֵחַ**
2 **בְּאֶחָד מִן הַדְּרָכִים[6] שֶׁקּוֹנִין בָּהֶן[7], קִדֵּם שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ**
3 **בָּהּ, יָצָא עָלָיו מְעַרְעֲרִין[8] - הֲרֵי זֶה יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ;**
4 **שֶׁאֵין לְךָ מוּם גָּדוֹל מִזֶּה, שֶׁעֲדַיִן לֹא נֶהֱנָה בּוֹ וּבָאוּ**
5 **הַתּוֹבְעִין. לְפִיכָךְ יִבְטַל הַמֶּקַח, וְיַחֲזִיר הַמּוֹכֵר אֶת**
6 **הַדָּמִים, וְיַעֲשֶׂה דִּין עִם הַמְעַרְעֲרִין. וְאִם נִשְׁתַּמֵּשׁ[9]**
7 **בָּהּ הַלּוֹקֵחַ כָּל שֶׁהוּא, וַאֲפִלּוּ דָּשׁ הַמֶּצַע שֶׁלָּהּ**
8 **וְעֵרְבוֹ עִם הָאָרֶץ[10] - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ, אֶלָּא**
9 **עוֹשֶׂה דִּין עִם הַמְעַרְעֲרִין[11]. וְאִם הוֹצִיאוּ מִיָּדוֹ**
10 **בַּדִּין[12] - יַחֲזֹר עַל הַמּוֹכֵר, כְּדִין כָּל הַנִּטְרָפִין[13].**

5) כתובות צב: ובבא קמא ח: ובבא מציעא יד. מימרא של אביי: "ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות - וללשון השנייה: אף באחריות - עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו, ומשהחזיק בה אינו יכול לחזור בו". 6) כסף, שטר וחזקה (למעלה פרק א הלכה ג). 7) אף על פי שבגמרא שם מפורש "עד שלא החזיק בה יכול לחזור, משהחזיק בה אינו יכול לחזור בו" - סובר רבינו שחזקה זו אינה חזקה של קניין, כי כאן המדובר שכבר קנה הקרקע בקניין המועיל (לפי המבואר למעלה בפרק א) וחזקה זו אינה אלא השתמשות של הלוקח בקרקע שקנה, שכיוון שיצאו המערערים לפני שהספיק להשתמש בה - אין לך מום גדול מזה והרי זה מקח טעות, אבל אם כבר השתמש בה ונהנה ממנה, אמדו חז"ל את דעתו כי מוותר הוא על ביטול המקח מאחר שכבר נהנה מקרקע זו, והוא מקבל עליו להתדיין עם המערערים. 8) טוענים שהקרקע שלהם. 9) שימוש של הנאה. 10) המצר הוא גדר של עפר שעושין סביב השדה, והמדובר כשלקח שדה סמוך לשדהו ודש עפר זה עד שהשווה את שטח שני השדות, שיהיו כשדה אחד, וזו היא הנאתו שצרף את שני השדות והפכם לשדה אחד, וגם חסך את כל שטח הגדר שיהיה מעתה ראוי לשימוש. 11) אף שקנה באחריות ואם יטרפוהו ממנו, חוזר הוא ותובע המעות מהמוכר, כמו שמסיים רבינו בסוף ההלכה - החובה להתדיין עם המערערים מוטלת על הלוקח, כי כל זמן שלא הוציאו מידו יכול המוכר לטעון לפניו: "אחוויי טירפך ואשלם לך" כלומר: הראה לי כתב־אישור מבית דין שטרפו (תפסו) ממך את השדה ואשלם לך. 12) אבל אם תפסו שלא כדין, אינו יכול הלוקח לחזור לתבוע את המוכר. 13) וזה דווקא שיש קרקע למוכר, שיכול לשמש מקור כספי ללוקח לגבות ממנו את שלו, אבל אם אין לו קרקע למוכר, יכול הלוקח לתבוע מיד את כספו מבלי לחכות עד שיתפסו המערערים את השדה ממנו, מתוך טענה, שבינתיים יאכל המוכר את כספו, ולא יהיה לו ממה לגבות (כסף משנה).

11 **ג. כָּל הַמּוֹכֵר[14] קַרְקַע אוֹ עֶבֶד אוֹ שְׁאָר מְטַלְטְלִין -**
12 **הֲרֵי זֶה חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן[15]. כֵּיצַד? אִם הוֹצִיא[16] הַמֶּקַח**
13 **מִיָּד הַלּוֹקֵחַ מֵחֲמַת הַמּוֹכֵר[17] - חוֹזֵר הַלּוֹקֵחַ וְנוֹטֵל**
14 **כָּל הַדָּמִים שֶׁנָּתַן מִן הַמּוֹכֵר; שֶׁהֲרֵי נִלְקַח הַמֶּקַח**
15 **מֵחֲמָתוֹ. כָּךְ הַדִּין בְּכָל מִמְכָּר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵשׁ**
16 **הַלּוֹקֵחַ דָּבָר זֶה, אֶלָּא קָנָה סְתָם. אֲפִלּוּ מָכַר הַקַּרְקַע**
17 **בִּשְׁטָר[18], וְלֹא הִזְכִּיר בּוֹ הָאַחֲרָיוּת - הֲרֵי זֶה חַיָּב**
18 **בְּאַחֲרָיוּתָן; שֶׁאַחֲרָיוּת[19] שֶׁלֹּא נִזְכַּר טָעוּת סוֹפֵר**
19 **הוּא[20].**

14) סיכום הלכות של רבא (בבא מציעא טו:). 15) כן נראה בבבא בתרא מג: שגם בפרה וטלית שהם מטלטלים חייב המוכר באחריות. 16) מערער או בעל־חוב, ראה להלן. 17) בקרקע, כגון שהמערער טוען שהיא שלו או שבא בעל חוב לגבותה ממנו בחובו; בעבד, במערער שהוא שלו, או בבעל־חוב ובאופן שעשהו אפותקי לבעל־חובו, כי אחרת אינו גובה ממנו את העבד (פרק י"ח מהלכות מלווה ולווה הלכה ה) ובמטלטלין שאין בעל חוב גובה מהם אפילו אם עשאם אפותקי (רמב"ם שם) אין אפשרות לטרוף מהלוקח אלא אם כן מערער עליהם שהם שלו (ראה להלן הלכה ד בדברי רבינו). ואילו בא וטרף ממנו שלא בטענה אין זה מחמת המוכר ואינו אחראי לגזלן הבא לגזול מהלוקח. 18) ובו כל תנאי המכירה, ועם זה לא נזכר הפרט של אחריות, ואפשר היה לראות בהשמטה זו, הוכחה שהלוקח ויתר על האחריות. 19) מימרא של שמואל (בבא מציעא יד. ועוד בכמה מקומות). 20) לפי שאין אדם מפקיר את מעותיו, ובוודאי דעתו של הלוקח הייתה, שאם יתפסו את מקחו, שיתבע את מעותיו בחזרה מהמוכר, ולא היה צורך אפילו להתנות על זה, והסופר חייב היה להבין מעצמו ולכתוב אחריות בשטר, אף ללא הוראה מפורשת של הלוקח, ואם לא עשה כן - זוהי טעות מצידו (סמ"ע שם סעיף קטן ד לפי דברי רש"י בבבא מציעא שם).

20 **ד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהוֹצִיא הַמֶּקַח מִיַּד**
21 **הַלּוֹקֵחַ בְּבֵית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל. כְּגוֹן שֶׁהָיָה הַמֶּקַח**
22 **מְטַלְטְלִין, וְהָיוּ גְּנוּבִין אוֹ גְּזוּלִין[21], אוֹ שֶׁהָיְתָה**
23 **הַקַּרְקַע גְּזוּלָה, אוֹ שֶׁבָּא בַּעַל חוֹב שֶׁל מוֹכֵר וּטְרָפָהּ**
24 **מִיַּד הַלּוֹקֵחַ, וְהַכֹּל בְּבֵית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל. אֲבָל אִם**
25 **הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[22] הוּא שֶׁהוֹצִיא הַמֶּקַח מִן הַלּוֹקֵחַ,**
26 **בֵּין בְּדִין הַמֶּלֶךְ בֵּין בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁלָּהֶן[23] - אֵין הַמּוֹכֵר**
27 **חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָעוֹבֵד כּוֹכָבִים טוֹעֵן**
28 **שֶׁהַמּוֹכֵר גָּנַב[24] חֵפֶץ זֶה אוֹ גְּזָלָהּ מִמֶּנּוּ, וְהֵבִיא עֵדֵי**

עַפּוּ"ם[25] עַל פֶּה - אֵין הַמּוֹכֵר חַיָּב כְּלוּם; שֶׁזֶּה אֹנֶס הוּא, וְאֵין הַמּוֹכֵר חַיָּב בְּאַחֲרָיוּת אֹנֶס.

21) כי במטלטלין אין אפשרות אחרת של תביעה לאלו שבאים לתפוס אותם, שהרי אין בעל חוב גובה מהם, ראה למעלה הלכה ג. 22) כאמימר בבבא בתרא מה. ולא כרב פפא שם, לפי שאמימר היה אחרי רב פפא וכלל הוא בידינו הלכה כבתראי (רשב"ם שם). ובגמרא (שם) נימקו את זה, "שסתם גוי אנס הוא", כלומר, לוקח, שלא כדין, והרי זה אונס, שאין המוכר אשם בו, ואינו נושא באחריותו. 23) מקור דברי רבינו בבבא בתרא שם שלדעת רבא ורב פפא חייב המוכר באחריות גם אם אנסו הגוי והקשו בזה התוספות (שם דיבור המתחיל דינא): הלא גם בישראל אמרו כן ואם כן על אחת כמה אם גוי הוא התופס? ומתוך כך הסיקו שכאן מדובר, כשהגוי תפס על פי דיני הגויים. הרי שלדברי אמימר, שהלכה כמותו, אין אנו סומכים גם על זה, אף שיש לומר, שהם מדייקים יותר (סמ"ע סעיף קטן ו). והוא הדין לדין המלכות. ואף על פי ש"דין המלך - דין הוא" (פרק ה מהלכות גזילה ואבידה הלכה יא) - אין זה אלא משום שיש כוח בידם להפקיע ממון ונמצא שהגוי תפס כחוק, אין לפנינו הוכחה כי הוא צודק בתפיסתו, שהרי הם דנים גם לפי עד אחד או עדים פסולים אחרים ואין זאת תפיסה מחמת המוכר אלא כאונס שקרה ללוקח, שאין המוכר אחראי לה (אור שמח). 24) ויוצא שהוא תופס מחמת המוכר. 25) אבל אם הביא עדי ישראל, שגם בדיני ישראל היה זוכה, הרי זו נקראת תפיסה כדין, והמוכר חייב באחריות (סמ"ע סעיף קטן ז).

ה. הַמּוֹכֵר קַרְקַע לַחֲבֵרוֹ[26], וְהִתְנָה עִמּוֹ שֶׁכָּל אֹנֶס שֶׁיִּוָּלֵד בְּקַרְקַע זֶה יִהְיֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם, אֲפִלּוּ בָּא עַפּוּ"ם וּגְזָלָהּ[27] מֵחֲמַת הַמּוֹכֵר[28] - חַיָּב לְשַׁלֵּם. אֲבָל אִם[29] נִפְסַק הַנָּהָר[30] שֶׁהָיָה מַשְׁקֶה אוֹתָהּ, אוֹ שֶׁחָזַר הַנָּהָר[31] לַעֲבֹר בְּתוֹכָהּ וְנַעֲשֵׂית בְּרֵכָה, אוֹ שֶׁבָּאָה זְוָעָה[32] וְהִשְׁחִיתָה אוֹתָהּ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר. שֶׁאִלּוּ וַכַּיּוֹצֵא בָּהֶן אֹנֶס שֶׁאֵינוֹ מָצוּי הוּא, וְלֹא עָלָה עַל לֵב הַמּוֹכֵר דָּבָר זֶה הַפֶּלֶא בְּעֵת שֶׁהִתְנָה[33], וְכָל אֹנֶס שֶׁאֵינוֹ מָצוּי אֵינוֹ בִּכְלַל הַתְּנַאי הַזֶּה.

26) זה דבר פשוט בהלכות תנאים, וגם יוצא מתוך השלילה שבהמשך ההלכה. 27) שהרי זה אונס מצוי וכלול בתנאי (מגיד משנה). 28) דווקא כשהאונס בא מחמת המוכר כגון שהגוי טוען שהמוכר גזל את השדה ממנו, ועל סמך זה הוא טורפה מהלוקח. אבל אם בא בטענה אל הלוקח, שהוא גזלה ממנו - כיוון שאין זה מחמת המוכר אין המוכר אחראי לזה שבוודאי לא קיבל עליו אלא אונסים שיש להם קשר איתו (כסף משנה). 29) בגיטין עג. פסק רבא הלכה במעשה שהיה, ושהעתיקה רבינו להלן הלכה ז. שאונס שאיננו שכיח אינו נכלל בתנאי, שוודאי לא עלה זאת על דעת המתנה. 30) וכן אמרו בבבא מציעא עז. שיש ופסיקת נהר אינו שכיח. 31) כן הוא בגיטין שם במעשה של רבינא. 32) [בברכות נט. "מאי זוועות אמר רב קטינא גוהא" כלומר, רעידת האדמה. אבל בפרק י מהלכות ברכות הלכה יד הביא רבינו "קול ההברה שתישמע בארץ כמו ריחיים גדולים" וזהו פירוש ל"זוועות" הנ"ל (כסף משנה שם) וכן פירש רבינו במשניות שם, וזהו וודאי כרבנן בברכות שם שמפרשים שהיינו "בועט ברקיע". אבל "זוועה" כאן אין לפרשה אלא רעידת אדמה]. 33) ואילו היו הדברים האלה שכיחים ומצויים היה המוכר אחראי להם, בהתאם לתנאו, ואף על פי שלא באו מחמת המוכר - אך מכיוון שלא באו גם מחמת הלוקח, הרי זה בכלל תנאו (כסף משנה).

ו. וְהוּא הַדִּין לְכָל תְּנַאי מָמוֹן: שֶׁאוֹמְדִין דַּעַת הַמַּתְנֶה, וְאֵין פּוֹלְלִין בְּאוֹתוֹ הַתְּנַאי אֶלָּא דְּבָרִים הַיְדוּעִין, שֶׁבִּכְלָלָן הָיָה הַתְּנַאי, וְהֵם שֶׁהָיוּ בְּדַעַת הַמַּתְנֶה בְּשָׁעָה שֶׁהִתְנָה.

ז. מַעֲשֶׂה[34] בְּאֶחָד שֶׁשָּׂכַר מַלָּחִים[35] לְהָבִיא שֶׁמֶשְׁמִין לְמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְהִתְנָה עִמָּהֶם שֶׁהֵן חַיָּבִין בְּכָל אֹנֶס שֶׁיֵּאָרַע לָהֶם עַד שֶׁיַּגִּיעוּ הַשֶּׁמֶשְׁמִין לְמָקוֹם פְּלוֹנִי, וְנִפְסַק[36] הַנָּהָר שֶׁהָיוּ מוֹלִיכִין בּוֹ; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: זֶה אֹנֶס שֶׁאֵינוֹ מָצוּי, וְאֵין חַיָּבִין לְהוֹלִיךְ שֶׁמֶשְׁמִין אֵלּוּ עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה עַד אוֹתוֹ מָקוֹם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

34) גיטין שם. 35) [כנראה שתפקידם היה לא רק ההולכה בנהר, אלא גם ההעברה ביבשה ועליהם היה להביא את השומשמין למקומם המיועד, ולרשותם עמדו גם הספינות וגם בהמות. שאם לא כן, אין מקום לטענות אליהם שיוליכו על גבי בהמה, ורש"י שם פירש שהתנאי היה עם המוכרים ולא עם המלחים]. 36) בגמרא שם מובא שנעשה סכר בתוך הנהר, ועיין רש"י שם דיבור המתחיל איסתכר נהר מלכא.

ח. הַמּוֹכֵר קַרְקַע[37] לַחֲבֵרוֹ, וְהִתְנָה הַמּוֹכֵר[38] שֶׁלֹּא יִהְיֶה עָלָיו אַחֲרָיוּת, אֲפִלּוּ נוֹדַע[39] בְּוַדַּאי שֶׁזֶּה הָאָרֶץ גְּזוּלָה וְיָצָאת מִיַּד הַלּוֹקֵחַ - אֵין הַמּוֹכֵר חַיָּב כְּלוּם. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר[40] אִם בָּא בַּעַל חוֹב וּטְרָפָהּ, שֶׁאֵינוֹ מַחֲזִיר לוֹ כְּלוּם. שֶׁכָּל תְּנַאי שֶׁבְּמָמוֹן קַיָּם[41].

37) בבא בתרא מד: 38) ולולא התנאי, חייב המוכר באחריות, לפי שאחריות טעות סופר היא (למעלה הלכה ג). 39) כרב זביד ולא כרב פפא (בבא בתרא שם), וכן הכריע הרי"ף שם. ובפרק ט"ז מהלכות עדות הלכה ד נראה מדברי רבינו שאם הוציאו המקח מן הלוקח בערעור של גזילה חוזר הוא לתבוע מהמוכר, וכדעת רב פפא. וכבר הרגיש בסתירה זו הכסף־משנה שם. והלחם משנה שם ניסה לפרש בדברי רבינו כאן שככה התנה המוכר: "שלא יהיה עליו אחריות אפילו נודע (כלומר, אפילו ייוודע) שזו הארץ גזולה" - "ויצאת מיד הלוקח, אין המוכר חייב כלום". ולפי זה אין סתירה בדברי רבינו: הוא פוסק כרב פפא, וכאן - כשהתנה כן מפורש. אבל ראה להלן הלכה ט. 40) שהרי כאן אין הטענה הנזכרת, שמקח טעות הוא ושמכר לו דבר שאינו שלו. 41) שהרי הלוקח קיבל את התנאי והסכים לו (גמרא שם).

פֶּרֶק עֶשְׂרִים[1]

1) נתבארו בו משפטי מחלוקת שיש בין המוכר והלוקח בדמים, והלוקח שאינו יודע (ממי מכר או) ממי לקח, וכן כל מחלוקת שיהיה ביניהם אי זה דבר נקח או נמכר, וכן אם אירע מום במקח ולא נודע אם ברשות מוכר או ברשות לוקח.

א. הַמְבַקֵּשׁ[2] לִקְנוֹת מֵחֲבֵרוֹ מֶקַח, מוֹכֵר אוֹמֵר: בְּמָאתַיִם אֲנִי מוֹכֵר לָךְ, וְהַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר: אֵינִי קוֹנֶה אֶלָּא בְּמָנֶה, וְהָלַךְ זֶה לְבֵיתוֹ וְזֶה לְבֵיתוֹ, וְאַחַר כָּךְ נִתְקַבְּצוּ וּמָשַׁךְ זֶה הַחֵפֶץ סְתָם: אִם הַמּוֹכֵר הוּא שֶׁתָּבַע הַלּוֹקֵחַ וְנָתַן לוֹ הַחֵפֶץ - אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא מָנֶה; וְאִם הַלּוֹקֵחַ[3] הוּא שֶׁבָּא וּמָשַׁךְ זֶה הַחֵפֶץ סְתָם - חַיָּב לִתֵּן מָאתַיִם.

2) תוספתא (קידושין פ"ב בסוף), ומביאה הרי"ף כצורתה (שם פרק ראשון). 3) ראה למעלה (פ"א הלכה ח) שאם עשה מעשה הקנין בפני המוכר, אין צורך שהמוכר יאמר לו: לך עשה קנין.

ב. הַלּוֹקֵחַ מֵאֶחָד[4] מֵחֲמִשָּׁה בְּנֵי אָדָם, וְכָל אֶחָד מֵהֶן תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ וְאוֹמֵר: אֲנִי הוּא בַּעַל הַמָּקֹם, וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ מִמִּי מֵהֶם לָקַח - מַנִּיחַ דְּמֵי הַמָּקֹם בֵּינֵיהֶם[5] וּמִסְתַּלֵּק[6], וְיִהְיוּ הַדָּמִים מֻנָּחִין עַד שֶׁיּוֹדוּ אוֹ עַד שֶׁיָּבוֹא אֵלֶּיהוּ[7]. וְאִם הוּא חָסִיד[8] - נוֹתֵן דָּמִים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, כְּדֵי לָצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם[9].

4) ביבמות קיח: במשנה נחלקו רבי טרפון ורבי עקיבא בגזל אחד מחמשה ואינו יודע מאיזה גזל, וכל אחד אומר אותי גזל. ודעת רבי עקיבא שחייב להחזיר לכל אחד ואחד מהתובעים, וכן פסק רבינו בפ"ד מהלכות גזילה הלכה ט. והטעם בזה, שקנסוהו חכמים מפני שעבר עבירה וגזל. אבל במכר מודה רבי עקיבא שאינו חייב לשלם לכל אחד ואחד (יבמות שם), שהרי לא עבר עבירה. 5) כלומר: מניחם בבית־הדין לפני בעלי הדין, באופן שלא יוכלו לקחת, כי הלוקח אחראי לכסף לבל יבוא ליד זה שאינו שלו, וזה שהוא שלו יפסיד (מגיד־משנה על־פי הגמרא בבבא־מציעא לז:). ולהלן פ"ה מהלכות שאלה ופקדון הלכה ד, בשנים שהפקידו אצל אחד, כתב רבינו שהכסף יהא מונח אצל הנפקד עד שיודו. ובנידון שלנו, לא מבורר מתוך דברי רבינו אם מניחו אצלו או מניחו בבית הדין. וראה בש"ך סימן רכב ס"ק ה. ודעת רש"י בבבא־מציעא שם שמניחו בידו. 6) כלומר: מסתלק מהמשך הדין, והכסף מונח אצלו (כדעת רש"י) או שמסתלק מכל הענין והכסף מונח בבית־הדין כנ"ל. 7) כי הוא יהיה מבשרו של משיח, והוא גם יברר את כל הספקות. 8) העושה לפנים משורת הדין (פ"א מהלכות דעות הלכה ה). 9) היינו מבחינה מוסרית בלבד ולא מבחינה משפטית. ומקור הדברים בבבא־מציעא (לז.): "אמר לשנים גזלתי לאחד מכם מנה ואיני יודע איזה מכם, או אביו של אחד מכם הפקיד אצלי מנה ואיני יודע איזה הוא, נותן לזה מנה ולזה מנה שהודה מפי עצמו". ואמרו שם בגמרא, שהמשנה מדברת בבא לצאת ידי שמים - הרי

ט. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר[42] שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת[43], וּבָא לֵוִי וְהוֹצִיאָהּ[44] מִיַּד שִׁמְעוֹן, אִם רָצָה[45] רְאוּבֵן לַעֲשׂוֹת דִּין[46] עִם לֵוִי - עוֹשֶׂה[47], וְאֵין יָכוֹל לֵוִי לוֹמַר לוֹ: מַה לִּי וָלָךְ? וַהֲרֵי אֵין עָלֶיךָ אַחֲרָיוּת[48]! שֶׁהֲרֵי רְאוּבֵן אוֹמֵר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שֶׁיִּהְיֶה לְשִׁמְעוֹן תַּרְעֹמֶת עָלַי[49], שֶׁהֲרֵי הִפְסִיד בְּגָלָלִי[50].

42) בבא קמא (ח:), בבא מציעא (יד.) וכתובות (צב־צג). 43) כ"איכא דאמרי" שם. וכל שכן אם מכר באחריות. 44) [בטענת גזילה. ורבינו לשיטתו למעלה (הלכה ח) שאף באופן זה אין המוכר חייב כלום (וראה למעלה הלכה ח. ובגמרא שם: "ובא בעל חוב וטרפה" ועיין באבן האזל]. 45) אבל אינו מחוייב לעשות זאת אלא הלוקח מתדיין עם המערערין, ראה למעלה הלכה ב. 46) להופיע כבעל דבר (ועיין סמ"ע סימן רכו, סעיף קטן א), ולאדם זר, כידוע אין רשות להופיע כבעל דבר, כי אם בהרשאה. 47) והוא בקי יותר בעניין ויודע לטעון ולסתור טענת המערער (מגיד משנה בשם רמב"ן). 48) כלומר, ומה זה עניינך, הרי אינך בעל דבר כאן. 49) שאף שהתנה מפורש: בלי אחריות, ואין הלוקח יכול לתבוע ממנו מבחינה הלכתית, - אין הוא נקי מבחינה מוסרית. 50) במתנה, אין הנותן יכול לטעון כן, שהרי לא הפסיד המקבל כלום (רמ"א רכו סעיף א).

י. רְאוּבֵן שֶׁמָּכַר[51] שָׂדֶה לְשִׁמְעוֹן שֶׁלֹּא בְּאַחֲרָיוּת, וְחָזַר וּלְקָחָהּ מִשִּׁמְעוֹן בְּאַחֲרָיוּת, וּבָא בַּעַל חוֹב שֶׁל רְאוּבֵן לִטְרֹף אוֹתָהּ מִמֶּנּוּ[52] - אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזֹר עַל שִׁמְעוֹן[53]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו אַחֲרָיוּת לְשִׁמְעוֹן, אַחֲרָיוּת עַצְמוֹ קִבֵּל[54], שֶׁלֹּא יִהְיֶה הוּא הַמּוֹכֵר וְהוּא הַמּוֹצִיא[55] לְעַצְמוֹ. אֲבָל אִם בָּא[56] בַּעַל חוֹב שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִיהֶם[57] וּטְרָפָהּ מִיַּד רְאוּבֵן - חוֹזֵר בְּכָל הַדָּמִים עַל שִׁמְעוֹן[58]; מִפְּנֵי שֶׁשִּׁמְעוֹן קִבֵּל לוֹ הָאַחֲרָיוּת[59], וּרְאוּבֵן לֹא קִבֵּל לְשִׁמְעוֹן אַחֲרָיוּת שֶׁל אֲחֵרִים כְּלָל.

51) כתובות צא־צב. 52) מראובן. 53) כרבא, ולא כרמי בר חמא (שם). 54) כן גירסת הרי"ף שם: "נהי דאחריות דעלמא לא קביל עליה, אחריות דנפשיה מי לא קיבל עלוייה". כלומר: "אף על פי שאחריות לאחרים לא קיבל עליו ראובן כלפי שמעון - אחריות של עצמו האם לא קיבל עליו? - וודאי שכן קיבל. 55) כלומר, הוא עצמו מכר לשמעון ועתה כשטרפוה בעל חובו יוציא המעות משמעון ונמצא שמעון מפסיד - וודאי שאחריות כזו קיבל ראובן ואם כן צריך להחזיר המעות לשמעון. ולפיכך דין הוא שאינו יכול לחזור ולתבוע משמעון כי "אפוכי מטרתא למה לי", כלומר, למה לתבוע משמעון המעות ושוב להחזיר לו מיד? 56) בהמשך הסוגייה (שם): "ומודה רבא וכו'". 57) "אביו של ראובן" (מגיד משנה). 58) ואין אנו אומרים שבעל חוב של יעקב דינו כבעל חוב של ראובן עצמו. 59) ולכן, הוא צריך להחזיר את דמי הקנייה לראובן אחרי שהתופס לא בא מחמת ראובן עצמו.

שלא רק בגזל (כשלא תבעו ממנו) חייב לצאת ידי שמים (ראה בפ"ד מהלכות גזילה הלכה י) אלא אפילו בפקדון, צריך לתת לכל אחד ואחד כדי לצאת ידי שמים (כסף־משנה). ובבבא־קמא קנ: אמרו: "מעשה בחסיד אחד שלקח משני בני אדם ולא היה יודע מאיזה מהן לקח, ובא לפני רבי טרפון. אמר לו, הנח דמי מקחך ביניהם והסתלק. בא לפני רבי עקיבא, אמר לו אין לך תקנה עד שתשלם לכל אחד ואחד". ובתוספות שם (קד. ד"ה שכבר) כתבו שפלוגתא זו ב"לצאת ידי שמים" (שהרי לפי הדין הכל מודים שמניח דמי המקח ביניהם ומסתלק) שרבי טרפון פוטרו אפילו לצאת ידי שמים, ורבי עקיבא מחייב - והלכה כרבי עקיבא (הגר"א סימן רכב ס"ק ג).

1 **ג. לָקַח מָקֶח מֵאֶחָד מֵחֲמִשָּׁה[10] בְּנֵי אָדָם, וְכָפַר בּוֹ**
2 **וְנִשְׁבַּע עַל שֶׁקֶר, וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה[11] וַהֲרֵי הוּא רוֹצֶה**
3 **לְשַׁלֵּם, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד תּוֹבֵעַ אוֹתוֹ וְאוֹמֵר: אֲנִי הוּא**
4 **שֶׁכָּפַרְתָּ בִּי וְנִשְׁבַּעְתָּ לִי, וְהוּא אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ -**
5 **חַיָּב לְשַׁלֵּם לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, מִפְּנֵי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה[12].**

10) יוצא מתוך השקלא־וטריא בגמרא (בבא קמא קג:).
11) והודה שנשבע על שקר. והוא־הדין אם נודע לב"ד על־ידי אחרים שנשבע לשקר, שגם כן מחייבים אותו לשלם לכל אחד ואחד (ש"ך שם ס"ק ז). 12) כן אמרו בבבא־קמא שם: ". . . דאישתבע - מה לי לקח, מה לי גזל", כלומר אם נשבע לשקר - אין הבדל בין לקח לגזל, שכשם שבגזל קנסוהו חכמים וחייבוהו לשלם לכל אחד ואחד (פ"ד מהלכות גזילה הלכה ט), כן בלקח ונשבע לשקר, קנסוהו חכמים, מפני שעבר עבירה.

6 **ד. נֶאֱמָן[13] בַּעַל הַמֶּקַח לוֹמַר: לָזֶה מָכַרְתִּי[14] וְלָזֶה לֹא**
7 **מָכַרְתִּי. אֵימָתַי? בְּזְמַן שֶׁהַמֶּקַח יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ[15];**
8 **אֲבָל אִם אֵין הַמֶּקַח יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ - הֲרֵי הוּא עֵד**
9 **אֶחָד בִּלְבַד. וְדִינוֹ בְּעֵדוּת זוֹ כְּדִין כָּל אָדָם[16], שֶׁהֲרֵי**
10 **אֵינוֹ נוֹגֵעַ בְּעֵדוּתוֹ. לְפִיכָךְ[17], אִם נָטַל הַדָּמִים**
11 **מִשְׁנַיִם, וְנָטַל מֵאֶחָד מִדַּעְתּוֹ וּמֵאֶחָד בְּעַל כָּרְחוֹ, וְלֹא**
12 **יָדַע[18] מִמִּי נָטַל מִדַּעְתּוֹ וּמִמִּי נָטַל בְּעַל כָּרְחוֹ, בֵּין**
13 **שֶׁהָיָה הַמֶּקַח בְּיָדוֹ בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶן תּוֹפְסִין בּוֹ[19] -**
14 **אֵין כָּאן עֵדוּת כְּלָל, וְכָל אֶחָד מֵהֶן[20] נִשְׁבָּע בְּתַקָּנַת**
15 **חֲכָמִים[21] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[22], וְנוֹטֵל חֲצִי הַמֶּקַח וַחֲצִי**
16 **דָּמִים.**

13) קידושין עג־עד מתוספתא בבא־מציעא פרק א.
14) כשיש שנים המעוררים על המקח, וכל אחד טוען שלו נתרצה המוכר למכור. והמדובר כששניהם נתנו לו כסף, אלא שאחד נתן מדעת המוכר ואחד בעל־כרחו, ראה להלן.
15) "ואז הוא נאמן מטעם מגו, דאי בעי אמר (= שאם רוצה אומר) לא מכרתי, אי נמי (=או) חזרתי וקניתיו" (רבינו חננאל בתוספות הרא"ש לקידושין שם, וכן הוא ב'תוספות' שם בשם ר"ת). "ואם קיבל המעות מאחד מהם, והוא אומר לא נתרציתי אלא לאחד - מגו במקום עדים הוא, דאנן סהדי (= אנחנו עדים) שלאותו שנתן המעות - נתרצה" (רבינו חננאל ור"ת שם ושם). וכן נראה להלן, שכל ההלכה הזאת עוסקת באופן שקיבל כסף משניהם. 16) כן הוא בתוספתא שם (צוקרמנדל עמוד 37218): "אם אין המקח יוצא מתחת ידו, הרי הוא כאחד מכל אדם", כלומר הרי הוא כעד־אחד אחר. ונאמנות של בעל מקח אין לו, שהרי אין המקח בידו ואין לו מגו, ראה הערה הקודמת, וכן פירשו ה'תוספות' בבבא־מציעא ב: מה שהקשו שם בדין שנים אוחזים במקח, זה אומר לי מכר וזה אומר לי מכר - "וליחזי זוזי ממאן נקט" (= נשאל למוכר ממי קיבל כסף) ואע"פ שאין מקחו בידו, יהא נאמן כעד אחד ויחייב את האחד שבועה מן התורה, כדין עד אחד, והשני יפטר משבועה, לפי שהעד מסייעו. ועיין ראב"ד. 17) [כלומר, מכיון שכל הנאמנות היא ביד המוכר: או מטעם מגו (אם מקחו בידו), או מטעם עד אחד (אם אין מקחו בידו), ולכן זה שהמוכר מעיד עליו לזכותו נוטל חלקו בלי שבועה, והשני נשבע שבועת התורה - מכיון שכן אם אין כאן עדותו של המוכר, כגון שאינו יודע - נשבעים שניהם שבועת המשנה בתקנת חכמים]. 18) כגירסת רבינו חננאל בבבא־מציעא שם, וכן הוא ב'תוספות' שם. 19) [הרי"ף בבבא־מציעא שם מפרש שסוגיית הגמרא שם סוברת שבמקח וממכר מדובר כשהמקח עודנו ביד המוכר, ואילו לדעת ר"ח המדובר כשהוא ביד הלוקחים. ורבינו צירף את שתי השיטות]. 20) [אף־על־פי שכן הנוסחא גם בדפוס רומי וגם בכ"י תימן, וכן הועתק בשו"ע חו"מ (סימן רכב ס"א) - נראה שיש להגיה כאן: "...בין שהיו שניהן תופסין בו [ו]אין כאן עדות כלל - (ו)כל אחד מהן נשבע וכו'". שלפי"ז אין הדגשת החידוש במה שאין כאן עדות כלל, שהרי דבר פשוט הוא: אם אינו יודע - אינו עד, אלא עיקר החידוש ששניהם נשבעים כתקנת חכמים, בניגוד לאופן הראשון, כשהמוכר יודע, שהאחד נשבע שבועת התורה והשני נוטל בלי שבועה, ראה למעלה הערה טו]. 21) בפ"ט מהלכות טוען ונטען הלכה ז, לגבי שנים אוחזים בכלי, זה אומר כולו שלו וזה אומר כולו שלו, כתב רבינו ש"כל אחד משניהם נשבע בנקיטת חפץ שאין לו בזה הדבר פחות מחציו ויחלוקו, ושבועה זו תקנת חכמים היא כדי שלא יהיה כל אחד תופס בטליתו של חבירו ונוטל בלא שבועה". 22) שאוחז בספר־תורה או חפץ קדוש אחר בעת השבועה. ואף־על־פי שאין שבועה זו מן התורה, דינה לענין "נקיטת חפץ" כשבועת התורה כמו שכתב רבינו בפ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב.

17 **ה. הֲרֵי שֶׁטָּעַן[23] עַל חֲבֵרוֹ וְאָמַר 'מָכַרְתָּ לִי', וְזֶה**
18 **אוֹמֵר 'לֹא מָכַרְתִּי', אוֹ 'מָכַרְתִּי וְלֹא נָתַתָּ לִי דָּמִים';**
19 **אוֹ שֶׁטָּעַן הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר שֶׁנָּתַן הַדָּמִים וַעֲדַיִן לֹא**
20 **מָשַׁךְ, אוֹ 'מָשַׁכְתִּי וְלֹא רָאִיתִי מוּם זֶה', וְהַמּוֹכֵר**
21 **אוֹמֵר לוֹ 'הוֹדַעְתִּיו לָךְ'; אוֹ שֶׁאָמַר אֶחָד מֵהֶם 'כָּךְ**
22 **וְכָךְ תְּנַאי הָיָה בֵּינֵינוּ', וְהָאֶחָד אוֹמֵר 'לֹא הָיָה שָׁם**
23 **תְּנַאי כְּלָל' - בְּכָל אֵלּוּ הַטְּעָנוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן הַמּוֹצִיא**
24 **מֵחֲבֵרוֹ[24] עָלָיו הָרְאָיָה.**

23) מלוקט ממקומות שונים בש"ס, ובעיקר במסכת שבועות (פרק שבועות הדיינין), וירושלמי שם פרק כל הנשבעים.
24) כלל ידוע בספרות התלמודית.

ו. לֹא הָיְתָה שָׁם רְאָיָה - נִשְׁבָּע הַכּוֹפֵר[25] שֶׁמְּבַקְּשִׁין לְהוֹצִיא מִיָּדוֹ, שְׁבוּעַת הֶסֵּת[26]. וְאִם הוֹדָה בְּמִקְצָת הַטַּעֲנָה[27], אוֹ שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עֵד אֶחָד[28] - נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה, כְּשְׁאָר הַטְּעָנוֹת כֻּלָּן.

25) בכל התביעה, ואינו מודה כלום. 26) ביאור המלה "היסת" - עיין בפי"ב מהלכות אישות הלכה כא הערה צב. ומקור שבועה זו במסכת שבועות (מ:) מימרא של רב נחמן: "ומשביעין אותו (את הכופר־הכל) שבועת היסת", אף־על־פי שמן התורה הוא פטור משבועה. והוא גם נותן טעם לדבר "חזקה אין אדם תובע אלא־אם־כן יש לו". ואין בה נקיטת חפץ (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ג). 27) כגון שטענו ממנו כך וכך דמים או חפצים, והוא הודה בחלק מהם, כתובות יח. ובבא־מציעא ג. 28) שבועות מ:

ז. אָמַר לַחֲנֻנִי[29]: תֵּן לִי בְּדִינָר פֵּרוֹת, וְנָתַן לוֹ[30], וַהֲרֵי הַפֵּרוֹת מֻנָּחִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[31], וְהֶחֱנֻנִי תּוֹבֵעַ אֶת הַדִּינָר[32], וּבַעַל הַבַּיִת אוֹמֵר לוֹ: נָתַתִּי לְךָ הַדָּמִים וְהִשְׁלַמְתָּ אוֹתָם לְתוֹךְ כִּיסְךָ - הֲרֵי הַלּוֹקֵחַ נִשְׁבָּע כְּתַקָּנַת חֲכָמִים[33] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[34] וְנוֹטֵל הַפֵּרוֹת[35], הוֹאִיל וּכְבָר יָצְאוּ מֵרְשׁוּת הַמּוֹכֵר וַהֲרֵי הֵן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. וְאִלּוּ הָיוּ בִּרְשׁוּת הַלּוֹקֵחַ, הָיָה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת[36] וְנִפְטָר[37]; וְאִלּוּ הָיָה[38] עֲדַיִן בִּרְשׁוּת הֶחֱנֻנִי[39], הָיָה נִשְׁבָּע הֶסֵּת וְיִשְׁאֲרוּ פֵּרוֹתָיו אֶצְלוֹ.

29) משנה (שבועות מה.) לפי פירוש רבי יהודה בברייתא (מח.), ובהתאם לגירסת הרי"ף ופירושו, וראה להלן את הפרטים. 30) המוכר נתן את הפירות ללוקח, וזה הגביהם וקנאם, אלא שעדיין לא הספיק להעבירם לרשותו והניחם ברשות הרבים (מגיד־משנה). 31) במשנה לא הוזכר כלל מקום הנחת הפירות, ובברייתא לפי גירסתנו - מביא דברי רבי יהודה: "אימתי, בזמן שהפירות צבורים ומונחים", אבל הרי"ף מוסיף שם: "ברשות הרבים". 32) אבל מודה שמכר הפירות ללוקח, ראה להלן הלכה ב. 33) במשנה שם: "נשבע בעל הבית", ואין לפרשה בשבועת היסת (כמו שפירש"י שם) שהרי היא נתקנה על־ידי חכמי הגמרא (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ג), ועיין 'תוספות' שם מח. ד"ה נשבע - אלא שבועת המשנה היא ככל יתר הנשבעים ונוטלים (שם במשנה), מפני שהלוקח הוא המוחזק, והחנוני רוצה להוציא ממנו הכסף, וגם הפירות שלו הם, שהרי החנוני עצמו מודה שמכרם ללוקח. ומפני שאין הפירות ברשותו ממש, נשבע הוא ונוטלם. ועיין רש"י שם. 34) כי זהו ההבדל בין שבועת המשנה שהיא כדוגמת שבועה מן התורה, לבין שבועת היסת שהיא קלה ממנו (פ"א מטוען ונטען הלכה ב). 35) הלוקח, אחרי שנשבע, נוטל את הפירות ממקום שהם מונחים ברשות הרבים, כדין כל "הנשבעים ונוטלים", ומה שלא הכניסה המשנה אף הלכה זו למסגרת של "נשבעים ונוטלים" היא מפני שהלכה זו שונה קצת מן הקודמות, שהרי כאן הלוקח אינו "נוטל" ממש, שהרי אינו לוקח ישר מן החנוני אלא מרשות הרבים, ואין זו נטילה ממש מחבירו (ר"ן), אך הרז"ה מסיק מאי־שלוב הלכה זו במסגרת זאת, שכאן לפנינו נושא רגיל של "נשבעים ולא משלמים", ובהתאם לזה הוא מפרש אחרת את כל הסוגיא. 36) היינו, רק שבועת היסת, שהרי המוכר נחשב "כמוציא מחבירו", ולכן אין כאן לא שבועת התורה ולא שבועת המשנה, אלא שבועת היסת בלבד כדין כל כופר־הכל. 37) ולא צריך לשלם את הדינר ולא להחזיר את הפירות. ברייתא בשבועות מח. וכן הוא בתוספתא (שבועות פרק ו): "אם היתה יוצאת מתחת יד אחת מהן - המוציא מחבירו עליו הראיה". 38) בדפוס רומי: היו. 39) תוספתא (שם).

ח. נָתַן הַלּוֹקֵחַ[40] דִּינָר לְחֶנֻנִי, וּבָא לִטֹּל פֵּרוֹת הַמֻּנָּחִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְאָמַר הַחֶנֻנִי: דִּינָר זֶה שֶׁנָּתַתָּ לִי עַכְשָׁו הוּא דְּמֵי פֵּרוֹת שֶׁכְּבָר נְתַתִּים לְךָ וְהוֹלַכְתָּם לְתוֹךְ בֵּיתְךָ, אֲבָל פֵּרוֹת אֵלּוּ הַמֻּנָּחִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים לֹא מְכַרְתִּים לָךְ - הֲרֵי הַחֶנֻנִי נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[41] שֶׁכָּךְ הָיָה הַדָּבָר, וּמַחֲזִיר פֵּרוֹתָיו לַחֶנֻנִי[42]; שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹדָה[43] לוֹ שֶׁמְּכָרָן לוֹ מֵעוֹלָם. וְאִלּוּ הָיוּ בַּחֲנוּתוֹ, הָיָה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הֶסֵּת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

40) המשך המשנה שם, וכרבי יהודה בברייתא, וכפירוש הרי"ף, ועיין פה"מ לרמב"ם למשנה ד. 41) כדין שבועה מתקנת חכמים, שצורתה דומה לזו של תורה. 42) אולי צריך להיות: "לחנותו" (כדלהלן בסוף הלכה ט). כלומר, החנווני מחזיר לעצמו - לחנותו, את הפירות הנמצאים ברשות הרבים. 43) אחרי שהמוכר אינו מודה במכירתם, והם אינם עדיין ברשות הלוקח, הרי זה נחשב כאילו הם עדיין ברשות החנווני (כסף־משנה). ובנוגע לכסף, הרי הלוקח הוא התובע ורוצה להוציא מהחנווני, ואם כן טענתו של החנווני עדיפה יותר, ולכן הוא נשבע ונוטל הפירות מרשות הרבים.

ט. וְכֵן הַדִּין[44] בְּנוֹתֵן דִּינָר לַשַּׁלְחָנִי לִטֹּל מָעוֹת[45], בִּזְמַן שֶׁהַמָּעוֹת צְבוּרִין[46] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים: אִם הַשַּׁלְחָנִי הוֹדָה שֶׁמְּכָרָן וַעֲדַיִן[47] לֹא נָטַל הַדִּינָר - נִשְׁבָּע הַלּוֹקֵחַ[48] בִּנְקִיטַת חֵפֶץ שֶׁנָּתַן וְנוֹטֵל הַמָּעוֹת; וְאִם לֹא הוֹדָה[49] שֶׁמְּכָרָן לוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁמּוֹדֶה שֶׁלָּקַח מִמֶּנּוּ דִינָר עַתָּה, וְטוֹעֵן שֶׁדִּינָר זֶה דְּמֵי הַמָּעוֹת שֶׁכְּבָר הוֹלִיכָן הַלּוֹקֵחַ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ - הֲרֵי הַשַּׁלְחָנִי נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ, וַיַּחֲזִיר מְעוֹתָיו לַחֲנוּתוֹ.

44) המשך המשנה (שם). 45) מטבעות קטנות, שיש מהן שש בדינר כסף. 46) כלומר, שהשולחני נתן המעות ללוקח, וזה הגביהם ושמם ברשות הרבים (מגיד־משנה), ורבינו קיצר בפרטים, שאין כאן אלא חזרה על הדינים הקודמים. 47) אלא שטוען שעדיין לא נטל את הדינר. 48) כמו לעיל. ולכאורה יש כאן חזרה על הדין הקודם? ובגמרא הסבירו כפילות זו שיש בה חידוש. והוא, שאפשר היה להעלות על הדעת, שרק בפירות אומרים שהלוקח חייב שבועה, מפני שלפעמים נותן המוכר מיד את הפירות ללוקח, טרם שקיבל את המעות, מחשש שמא ירקבו

הפירות, אם ישהה אותם בידו, ולכן כופלת המשנה הלכה זו, להורות לנו, שעיקרון זה קיים אף באופן שיש חשש זה. 49) וכאן הלוקח הוא התובע, שהוא תובע את הפירות, או את המעות, המונחים ברשות הרבים.

י. הַמַּחֲלִיף[50] פָּרָה בַּחֲמוֹר וְיָלְדָה[51], וְכֵן הַמּוֹכֵר שִׁפְחָתוֹ[52] וְיָלְדָה, זֶה אוֹמֵר 'עַד שֶׁלֹּא מָכַרְתִּי יָלְדָה'[53], וְזֶה אוֹמֵר 'מִשֶּׁלָּקַחְתִּי יָלְדָה'[54], אֲפִלּוּ אָמַר הַמּוֹכֵר 'אֵינִי יוֹדֵעַ' - עַל הַלּוֹקֵחַ[55] לְהָבִיא רְאָיָה. אַף עַל פִּי[56] שֶׁהַפָּרָה עוֹמֶדֶת בַּאֲגַם[57] וְהַשִּׁפְחָה עוֹמֶדֶת בְּסִמְטָא[58], חֲרֵי הֵן בְּחֶזְקַת הַמּוֹכֵר[59] עַד שֶׁיָּבִיא הַלּוֹקֵחַ רְאָיָה[60]. לֹא הֵבִיא רְאָיָה - יִשְׁבַּע הַמּוֹכֵר[61] בְּנִקְיטַת חֵפֶץ עַל יֶלֶד הַפָּרָה[62], אֲבָל עַל יֶלֶד הַשִּׁפְחָה אֵינוֹ נִשְׁבָּע אֶלָּא הֶסֵּת; שֶׁאֵין נִשְׁבָּעִין[63] בְּנִקְיטַת חֵפֶץ עַל הָעֲבָדִים וְלֹא עַל הַקַּרְקָעוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן[64].

50) משנה בבא־מציעא ק. 51) בשו"ע (חו"מ רכג ס"א): "המחליף פרה בחמור, ומשך בעל הפרה את החמור, ועדיין הפרה בביתו וילדה" שכן הוא דין קנין החליפין (למעלה פ"ה ה"א). ולפיכך יתכן שזה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע (להלן הלכה יא), אבל בקנין משיכה איך יתכן שהלוקח אינו יודע, הלא משך אותה וראה אם ילדה או לא ילדה. אולם בשפחה הנקנית בכסף (למעלה פ"ב ה"א בעבד כנעני, והוא הדין בשפחה כנענית) יתכן דבר זה בקנין כסף, ראה להלן. 52) הכנענית. וכאן לא כתב "המחליף" לפי שהיא נקנית בכסף (ראה למעלה) והיא עדיין ברשות המוכר, ומתוך כך לא ראה הלוקח אם ילדה לפני המכירה או לאחריה (עיין רש"י שם). 53) לפני שמשך את החמור. ובשו"ע שם: "וטען בעל הפרה שילדה קודם שמכר החמור". ובשפחה: "המוכר אומר שילדה קודם שקיבל המעות". 54) בשו"ע: "ובעל החמור אומר, אחר משיכת החמור ילדה", ובשפחה - אחרי קבלת המעות, כנ"ל. 55) כלומר, לא רק כששניהם טוענים "ודאי", או אפילו כששניהם טוענים "שמא" - המוציא מחבירו עליו הראיה, כרבנן דסומכוס (בבא־מציעא שם, וכן פסק רבינו בפ"ט מהלכות נזקי ממון הלכות ב־ג, ו), כיון שהפרה ברשות המוכר, ומה שאמר (להלן הלכה יא) שאם שניהם, המוכר והלוקח, טוענים שמא, דנים דין חלוקה, זהו רק כשאינו ברשות אחד מהם, ואילו כאן מדובר כשהוא ברשות המוכר, שהרי רק להלן בסמוך כתב "אע"פ שהפרה עומדת באגם וכו'" - משמע שלפני כן, המדובר כשהיא ברשות המוכר (סמ"ע סימן רכג ס"ק ב) - אלא אפילו אם הלוקח טוען "ודאי" והמוכר טוען "שמא" - דין הוא שהמוציא מחבירו עליו הראיה. 56) יוצא מתוך השקלא־וטריא בגמרא. 57) מקום מרעה, והכוונה: רשות נייטרלית. 58) קרן זוית ברשות הרבים, והוא־הדין לרשות הרבים ממש, אלא שהנוהג הוא לקיים משא ומתן בסימטאות ('תוספות' שם ד"ה וליחזי ברשות דמאן קיימא). 59) שהיא "חזקת מרא קמא" - כלומר, אף שאינו מוחזק בזה עתה בשעת הדיון - אנו מתחשבים עם החזקה הקודמת טרם שנוצר הדיון. 60) כיון ששניהם טוענים "ודאי". ואם טוענים "שמא" – יחלוקו, כדלהלן הלכה יא. 61) ברייתא בבבא־קמא צו: ולדעת רש"י שם (ד"ה ישבע המוכר), שבועה זו היא שבועת "מודה במקצת", שהרי המוכר מודה בפרה ללוקח וכופר בוולד. ומכיון שהפרה עומדת באגם, אין זה "הילך" שהוא ככופר הכל (להלן פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ג) - כמו שאמרו בבבא־קמא קה: שאין זה "הילך" (ט"ז סימן רכג סעיף א). 62) שהיא מטלטלין. 63) ברייתא (שם) כחכמים, ולא כר"מ. 64) פ"ה הלכה א. ושם מבואר ששבועת היסת נשבעים עליהם.

יא. זֶה אוֹמֵר 'אֵינִי יוֹדֵעַ', וְזֶה אוֹמֵר 'אֵינִי יוֹדֵעַ', וְאֵינָם בִּרְשׁוּת אֶחָד מֵהֶן[65] - יַחֲלֹקוּ. זֶה אוֹמֵר[66] 'בִּרְשׁוּתִי יָלְדָה', וְהָאַחֵר שׁוֹתֵק[67] - זָכָה הַטּוֹעֵן בַּוָּלָד.

65) בבא־קמא שם בברייתא. ובזה אף חכמים מודים לסומכוס, כיון שאין כאן חזקה בשעת הדיון, ושני הצדדים טוענים "שמא". ומה שאמרו בבבא־מציעא שם לדעת חכמים שאף בעומדת באגם אמרו המוציא מחבירו עליו הראיה, הוא לפי מה שחשבו לפרש המשנה בטענת "ברי וברי", אבל בטענת "שמא ושמא" לא אמרו כן (הגר"א רכז סק"ז, וכן דעת המגיד־משנה). וראה למעלה הלכה י. 66) ברייתא בבבא־קמא שם. 67) והשתיקה נחשבת כהודאה ('תוספות' ב"ק שם ד"ה והלה שותק).

יב. מִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁנֵי עֲבָדִים[68], קָטָן וְגָדוֹל, אוֹ שְׁתֵּי שְׁפָחוֹת, אַחַת גְּדוֹלָה וְאַחַת קְטַנָּה, הַלּוֹקֵחַ אוֹמֵר 'גְּדוֹלָה לָקַחְתִּי', וְהַמּוֹכֵר אוֹמֵר 'קְטַנָּה הִיא שֶׁלָּקַחְתָּ' - עַל הַלּוֹקֵחַ לְהָבִיא רְאָיָה, אוֹ יִשָּׁבַע הַמּוֹכֵר הֶסֵּת[69] שֶׁלֹּא מָכַר אֶלָּא קָטָן.

68) משנה, בבא־מציעא ק.
69) ולא שבועת "מודה במקצת" שהיא מן התורה, מפני שאין נשבעים לא על הקרקעות ולא על העבדים, ומפני שזה "הילך", שהרי את הקטן שהוא מודה בו הוא מוסרו ללוקח, ומפני שאינו מודה בזה שתובעו הלוקח והוא בבחינת: "טענו בחיטים והודה לו בשעורים" (גמרא בבבא־מציעא שם). ומה שאמרו במשנה שם: "ישבע המוכר", ושבועת המשנה אינה יכולה להיות שבועת היסת - פירשו בגמרא שם בכמה אופנים.

יג. אָמַר הַלּוֹקֵחַ[70] 'גָּדוֹל לָקַחְתִּי', וְהַמּוֹכֵר שׁוֹתֵק - זָכָה הַלּוֹקֵחַ בַּגָּדוֹל. וְאִם אָמַר הַמּוֹכֵר[71] 'אֵינִי יוֹדֵעַ'[72] - עַל הַלּוֹקֵחַ לְהָבִיא רְאָיָה[73], אוֹ נִשְׁבָּע הַמּוֹכֵר הֶסֵּת שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ, וְאֵין לָזֶה אֶלָּא קָטָן[74].

70) נלמד מדין שפחה שבהלכה יא. 71) משנה (שם) כנוסחתה ולא כהכרעתה. 72) והלוקח טוען "ברי", וכל־שכן אם גם הלוקח טוען איני יודע (מגיד־משנה). 73) במשנה שם אמרו שבאופן זה זוכה הלוקח, משום שהמשנה מדברת באופן שחייב שבועה דאורייתא (ראה למעלה), וכלל הוא בידינו שכל החייב בשבועה דאורייתא ואינו יודע, שאינו יכול להשבע - משלם. אבל רבינו מדבר באופן שאינו חייב אלא שבועת היסת בלבד, ובשבועת

היסת לא אמרו "מתוך שאינו יכול לשבע משלם" (עיין מגיד־משנה, והגר"א סימן רכג ס"ק ט בליקוט). 74) במשנה (שם) שנינו עוד: "זה אומר איני יודע, וזה אומר איני יודע - יחלוקו". ורבינו השמיט זאת, לפי שדין זה שבמשנה אינו אלא לדעת סומכוס, כמו שאמרו בגמרא שם, אבל לדעת חכמים - על הלוקח להביא ראיה, שהרי המוכר מוחזק בלבד, וכמו שפסק רבינו למעלה בתחילת הלכה י. ועיין מגיד־משנה.

1 **יד. כָּל מִי[75] שֶׁנּוֹלַד הַסָּפֵק בִּרְשׁוּתוֹ[77] - עָלָיו לְהָבִיא**
2 **רְאָיָה. כֵּיצַד? הַמַּחֲלִיף פָּרָה בַּחֲמוֹר[78], וּמָשַׁךְ בַּעַל**
3 **הַחֲמוֹר אֶת הַפָּרָה, וְלֹא הִסְפִּיק בַּעַל הַפָּרָה לִמְשֹׁךְ**
4 **זֶה הַחֲמוֹר[79] עַד שֶׁמֵּת הַחֲמוֹר - עַל בַּעַל הַחֲמוֹר**
5 **לְהָבִיא רְאָיָה[80] שֶׁהָיָה חֲמוֹרוֹ קַיָּם בְּשָׁעַת מְשִׁיכַת**
6 **הַפָּרָה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

75) מימרא של שמואל (כתובות עו:), והרי"ף שם הביא יש מי שאומר, שאין הלכה כשמואל. אך, אחרי שקלא־וטריא הוא מסיק שהלכה כמותו. 76) אם יש לקיים את המקח או לבטלו, כגון שנמצא מום במקח, וספק הוא אם נולד לפני הקנין או אחרי הקנין וכיוצא בזה. 77) היינו, שהחפץ שעליו נתעורר הספק - נמצא בביתו, וראה להלן. 78) ואז קונה גם בעל הפרה את החמור, מדין קנין "חליפין", ראה למעלה פרק ה הלכה א. 79) אין הכוונה למשוך לשם קנין, שהרי כבר נקנה לו בקנין חליפין על־ידי־זה שבעל החמור משך את הפרה כנ"ל, אלא הכוונה שלא הספיק להכניסו לביתו, והוא נשאר בבית בעל החמור. 80) מכיון שהיה החמור בביתו בזמן שנולד הספק. ואמנם אם היה החמור בביתו של בעל הפרה, צריך בעל הפרה ראיה. ומקור הלכה זו בכתובות עו: כדעת רמי בר יחזקאל בשם שמואל, שכל שנולד הספק ברשותו - עליו להביא ראיה. ולא כפירוש רש"י שרמי בר יחזקאל חולק על רב יהודה אחיו, שאמר "על בעל החמור להביא ראיה", ואומר שעל בעל הפרה להביא ראיה, לפי שהחמור עתה קנוי לבעל הפרה - אלא כפירוש הרז"ה, שמה שאמר רמי בר יחזקאל: "שנולד הספק ברשותו" היינו בעל החמור, שהחמור נמצא בביתו וברשותו, ולדעת שניהם על בעל החמור להביא ראיה, ואינם חולקים בדין אלא בטעם הדבר, וכן נראה דעת הרי"ף שהביא דברי רב יהודה ובטעמו של רמי (כסף־משנה).

7 **טו. מַחַט[81] שֶׁנִּמְצֵאת בָּעֵבִי בֵּית הַכּוֹסוֹת[82] וְנִקְּבָה**
8 **אוֹתוֹ נֶקֶב מְפֻלָּשׁ[83], אִם נִמְצָא עָלֶיהָ קֹרֶט דָּם[84] -**
9 **בְּיָדוּעַ שֶׁזּוֹ נִטְרְפָה[85] קֹרֶם שְׁחִיטָה. לְפִיכָךְ, אִם**
10 **הִגְלִיד[86] פִּי הַמַּכָּה - בְּיָדוּעַ שֶׁזּוֹ נִטְרְפָה שְׁלֹשָׁה יָמִים**
11 **קֹרֶם שְׁחִיטָה[87]. לֹא הִגְלִיד פִּי הַמַּכָּה - הֲרֵי הַדָּבָר**
12 **סָפֵק, וְעַל הַטַּבָּח לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁקֹּדֶם לְקִיחָתוֹ**
13 **נִטְרְפָה, שֶׁהֲרֵי בִּרְשׁוּתוֹ[88] נוֹלַד הַסָּפֵק; וְאִם לֹא**
14 **הֵבִיא[89] רְאָיָה - יְשַׁלֵּם הַדָּמִים לַמּוֹכֵר, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ.**

81) ברייתא, בכתובות שם. 82) חלק של הכרס קרוב להמסס. ויש לו צורה של כוס, ומסביב לשפתו, שני כפלים דבוקים זה בזה, ומתוך זה הבשר שם עב, וזהו "עובי בית הכוסות". 83) משני הצדדים, מעבר לעבר. אבל אם אין הנקב מפולש - כשרה (חולין נ.). 84) טיפת דם. 85) טיפת הדם מעידה שהנקב נעשה קודם השחיטה, והבהמה נטרפה. 86) עלה קרום דק על המכה. 87) ואם שחט הלוקח תוך שלשה ימים אלו של הקנייה, הדבר ברור שהיא היתה טריפה עוד ברשות המוכר, והוא מקח טעות. 88) כלומר, בביתו ותחת ידו. וכמו שכתב למעלה בהלכה יד. 89) יוצא מתוך השקלא־וטריא (שם).

פֶּרֶק אֶחָד וְעֶשְׂרִים[1]

1) המוכר דבר ולא ביאר שיעור[ו] וכן אם [לא] ביאר מהותו או שלא ביאר ערכו והדומה לזה כמי (שלא מכר) [שמכר] מקום לעשות בו אי זה דבר, או שמכר דבר ולא השלים את (מכריו) [מצריו] וכל הנמשך בזה.

15 **א. הַמַּקְנֶה לַחֲבֵרוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְסָיָם[2]: אִם הָיָה מִינוֹ**
16 **יָדוּעַ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מִדָּתוֹ וּמִשְׁקָלוֹ וּמְנָיָנוֹ יָדוּעַ**
17 **- הֲרֵי זֶה קָנָה[3]; וְאִם אֵין מִינוֹ יָדוּעַ - לֹא קָנָה[4].**

2) שאין מדתו ומשקלו ומנינו ידוע, כדלהלן. 3) כן כתב רבינו למעלה פי"ג הלכה ב שלוקח פירות אכסרה (=בלי מידה) קנה. וכמה מקורות לכך: א. בבבא־בתרא צה. במוכר לחבירו מרתף של יין, ודנו בפרטיו: מרתף זה ומרתף סתם, ונראין הדברים, שלא הוגדר מנין הקנקנים במרתף (מגיד־משנה). ב. בבבא־מציעא סד. אמרו: "ההולך לחלוב עזיו, ואמר לחבירו: מה שעזיי חולבות מכור לך, מותר", כלומר שאין בו חשש ריבית, ודרך אגב מתברר שמקח כזה קיים, למרות שלא ידועה מראש מידת החלב שיתנו העזים (כסף־משנה). ג. במסכת דמאי (פ"ב מ"ה): "רבי יוסי אומר, סלי תאנים וכו', כל זמן שהוא מוכרן אכסרה פטור" (מלעשר דמאי), ודרך אגב אנו רואים שיש קיום לקנין של אכסרה (ועיין מגדול־עוז). 4) "כן כתב רבינו האי ז"ל בספר "מקח וממכר" שלו, ודברי טעם הן, אבל לא מצאתי דבר בגמרא שאוכל ללמוד ממנו כן" (מגיד־משנה).

18 **ב. כֵּיצַד? עֲרֵמָה[5] זוֹ שֶׁל חִטִּים אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ**
19 **וְכָךְ, מַרְתֵּף[6] זֶה שֶׁל יַיִן אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, שַׂק**
20 **שֶׁל תְּאֵנִים אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין**
21 **מִדַּת הָעֲרֵמָה יְדוּעָה, וְלֹא מִשְׁקַל הַתְּאֵנִים וְלֹא מִנְיַן**
22 **הַקַּנְקַנִּים[7] יָדוּעַ - הֲרֵי זֶה מִמְכָּרוֹ קַיָּם. אַף עַל פִּי**
23 **שֶׁנִּמְצָא חָסֵר אוֹ יָתֵר עַל הָאֹמֶד שֶׁהָיָה בְּדַעְתָּם. וְיֵשׁ**
24 **לָהֶם הוֹנָיָה[8] לְפִי הַשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[9], כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ[10].**

5) צבור של חפצים מסויימים (ועיין 'ערוך'). 6) מקום שבו מסודרים חביות של יין. 7) כדים או חביות. 8) כלומר, שיש כאן דין אונאה לשניהם, ללוקח ולמוכר, כמו בכל משא ומתן. ומקור דבר זה בבבא־מציעא מו: מז. כרבה בשם רב הונא, שאם אמר לו מכור לי באלו - קנה ויש לו עליו אונאה. וסובר רבינו, שאין הבדל בין אם הדמים אינם ידועים לבין אם מידת הפירות אינה ידועה, וכן כתב למעלה פי"ג הלכה ב. 9) לפי המחיר המקובל בין הסוחרים. 10) בפרק יג הלכה ב.

ג. אֲבָל הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ בְּבֵית זֶה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, וְכָל מַה שֶּׁיֵּשׁ בְּחָבָה זוֹ אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, אוֹ בַּשֹּׂק הַזֶּה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ בְּכָךְ וְכָךְ, וְרָצָה הַלּוֹקֵחַ[11] וּמָשַׁךְ - אֵין כָּאן קִנְיָן; שֶׁלֹּא סָמְכָה[12] דַּעְתּוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה שֶּׁיֵּשׁ בּוֹ, אִם תֶּבֶן אוֹ זָהָב, וְאֵין זֶה אֶלָּא כְּמִשַּׁחֵק בְּקֶבְיָא[13]. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

11) הסכים לקנייה בצורה סתמית זו. 12) בטחה דעתו. וסמיכות דעת היא היסוד ההכרחי בכל הקנינים. 13) שהוא כאסמכתא שאינה קונה (סנהדרין כד:), והעושה כן עם ישראל הרי הוא כגזלן (פ"ו מהלכות גזילה ואבידה הלכה ז, ועיין בכסף־משנה פ"י מהלכות עדות הלכה ד, לענין משחק בקוביא עם הגוי).

ד. וְכֵן[14] הַמּוֹכֵר לַחֲבֵרוֹ בַּעֲשָׂרָה דִינָרִין חִטִּים, וְלֹא פָּסַק כַּמָּה סְאָה מָכַר לוֹ - נוֹתֵן לוֹ כַּשַּׁעַר שֶׁבַּשּׁוּק[15] בְּשָׁעַת הַמְּכִירָה. וְכָל הַחוֹזֵר בּוֹ מֵאַחַר נְתִינַת הַדָּמִים, וְלֹא רָצָה כַּשַּׁעַר שֶׁהָיָה בַּשּׁוּק בְּשָׁעַת נְתִינַת הַמָּעוֹת - מְקַבֵּל מִי שֶׁפָּרַע, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[16].

14) כלומר, כשם שבקניית ערימה של חיטים, שאין מידתה ידועה - נקבעה האונאה לפי שער השוק (למעלה הלכה ב), כמו כן במקרה דלהלן שלא קבע לו כלל - נקבע המחיר לפי השער שבשוק. והשו"ע (סימן רט סעיף ג) מביא הלכה זו בלי מילת־החיבור "וכן". 15) בבא־מציעא עב: במשנה "יצא השער פוסקין". ואף־על־פי שהוא לא פסק עמו, הולכין אחר השער שבשוק (הגר"א שם ס"ק ה). 16) למעלה פ"ז הלכה א.

ה. הַמּוֹכֵר[17] מָקוֹם לַחֲבֵרוֹ[18] לַעֲשׂוֹת בַּיִת אוֹ רֶפֶת בָּקָר[19], וְכֵן הַמְקַבֵּל מֵחֲבֵרוֹ[20] לַעֲשׂוֹת לוֹ בֵּית חֲתָנוּת לְבָנוֹ אוֹ בֵּית אַלְמָנוּת לְבִתּוֹ[21] - עוֹשֶׂה לוֹ[22] אַרְבַּע אַמּוֹת עַל שֵׁשׁ[23]. מָכַר לוֹ מָקוֹם בַּיִת גָּדוֹל[24] - עוֹשֶׂה שְׁמוֹנָה עַל עֶשֶׂר. מָכַר לוֹ מָקוֹם טְרַקְלִין[25] - עוֹשֶׂה עֶשֶׂר עַל עֶשֶׂר. תַּרְבִּיץ[26] שֶׁל חָצֵר - שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה עַל שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה. וְרוּם[27] כָּל בַּיִת וּבַיִת - כַּחֲצִי אָרְכּוֹ וַחֲצִי רָחְבּוֹ[28].

17) משנה בבא־בתרא צח: וכגירסת הרי"ף שם: "המוכר מקום לחבירו לעשות לו בית, וכן המקבל מחבירו לעשות לו בית חתנות וכו'". וכן הוא במשנה כתב־יד מינכן, שם. 18) ללא הגדרת מידת המקום. 19) משנה, שם: "הרוצה לעשות רפת בקר, בונה ד' אמות על ש", וראה להלן הערה כב. 20) קבלן, שמקבל עליו לבנות על המגרש של חבירו "בית חתנות", ולא הוגדרה מידת הבית. 21) בבן, כתב "בית חתנות", ובבת - "בית אלמנות", לפי שאין הבת הנשואה גרה בבית אביה, מפני שאסרו חכמים על האיש שידור בבית חמיו (גמרא שם, ועיין רמב"ם פכ"א מהלכות איסורי ביאה הט"ו). 22) המקבל צריך לעשות את הבית לפי מידה זו, וכן המוכר מקום צריך לתת לו קרקע במידה זו. 23) כרבי עקיבא (במשנה שם), ולא כרבי ישעמאל שם שהצריך שיעור יותר גדול, ואילו שיעור זה של ארבע אמות על שש, אינו מתאים אלא לרפת בקר בלבד. ולדעת רבי עקיבא "פעמים אדם עושה דירתו כרפת בקר". ומה שאמרו שם במשנה: "הרוצה לעשות רפת בקר, בונה ד' אמות על שש" - רבי עקיבא היא (גמרא שם לפי לשון א'). ואף לפי לשון ב' שם שדברי רבי ישמעאל הם - לא מצאנו שר"ע חולק על זה (מגיד־משנה ודלא כרשב"א). 24) שהזכיר לו מפורש "גדול", משנה שם. ובזה אפילו ר"ע מודה. אבל אם אומר לו "בית קטן" שהוא כאומר לו "בית סתם", כבר כתב רבינו למעלה שעושה ארבע אמות על שש. ומה שאמרו במשנה שם "בית קטן - שש על ח'" - רבי ישמעאל היא (מגיד־משנה על־פי הר"י מיגש). 25) בית עשוי למושב שרים ולא לתשמיש, הלכך צריך להיות מרובע: עשר על עשר (רשב"ם ד"ה טרקלין). 26) ברייתא וגמרא שם: "תרבץ אפדני". והיינו גינה שליד החצר. וראה רשב"ם שם, וברש"י שם ז. ד"ה תרביצא. 27) משנה, שם. 28) כלומר, ביחד. ולפי"ז רפת או בית סתם, ששיעורם ארבע על שש - הרום הוא חמש. שחצי הרוחב הוא שתים, וחצי האורך - שלש. וב"בית גדול", שמידתו שמונה על עשר, השיעור של הרום הוא - תשע: ארבע - חצי הרוחב, וחמש - חצי האורך.

ו. הַמּוֹכֵר[29] מָקוֹם לַחֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ[30] קְבוּרָה[31], אוֹ הַמְקַבֵּל מֵחֲבֵרוֹ לַעֲשׂוֹת לוֹ קְבוּרָה - עוֹשֶׂה מְעָרָה[33], וּפוֹתֵחַ לְתוֹכָהּ שְׁמוֹנָה קְבָרִים[34]: שְׁלֹשָׁה מִכָּאן[35] וּשְׁלֹשָׁה מִכָּאן[36] וּשְׁנַיִם מִכְּנֶגֶד[37] הַנִּכְנָס לַמְּעָרָה. מִדַּת הַמְּעָרָה[38] - אַרְבַּע אַמּוֹת עַל שֵׁשׁ; וְכָל קֶבֶר וָקֶבֶר - אַרְבַּע אַמּוֹת אֹרֶךְ[39], וְרֹחַב שִׁשָּׁה טְפָחִים[40], וְרוּם שִׁבְעָה[41]. נִמְצָא בֵּין כָּל קֶבֶר וָקֶבֶר שְׁמֹנֶן הַצְּדָדִין אַמָּה וּמֶחֱצָה[42], וּבֵין הַשְּׁנַיִם הָאֶמְצָעִיִּים שְׁתֵּי אַמּוֹת[43].

29) משנה, שם ק: 30) שהלוקח יבנה לו על מגרש זה. 31) מקום קבורה משפחתי: ש"הם לא היו רגילים ליקבר אחד אחד בפני עצמו, אלא כל בני המשפחה נקברין במערה אחת, כל אחד בכוך בפני עצמו" (רשב"ם שם ד"ה לעשות לו קבר). 32) קבלן שקיבל על עצמו לבנות לחבירו על מגרשו של זה האחרון. 33) חפירה מתחת לקרקע. 34) כחכמים, ולא כרבי שמעון (שם קא.). 35) בכותל האורך בצד אחד. 36) בכותל האורך בצד שכנגד. 37) כותל הרוחב היה מכוון נגד הפתח, שתפס אף הוא את כל הרוחב. 38) כלומר, מידת חללה. כחכמים ולא כרבי שמעון (שם). 39) לדעת הרשב"ם (ד"ה והכוכים ד' אמות): הגוף תופס רק שלש אמות, והאמה הנוספת, היא בשביל הארון. 40) הן: אמה. ואע"פ שאדם בלתי לבוש הוא פחות מאמה רוחב - כאן צריך אמה בשביל הארון (תוספות שם קא. ד"ה ורחבן שש). 41) כדי שיוכנס הארון בהרחבה. 42) סידור הקברות היה: קבר אמה רוחב, אחריו רווח אמה ומחצה, שוב קבר אמה ואחריו רווח אמה ומחצה, ושוב קבר אמה. בסך־הכל שש אמות. וכן בכותל השני של האורך. 43) והיה הסדר: קבר אמה, רווח שתי אמות. וקבר אמה, ביחד ארבע אמות. ולדעת הראב"ד

היה הסידור כדלהלן: בתחילת כותל האורך: חצי אמה רווח, ואחרי זה קבר אמה. ושוב רווח אמה, קבר אמה, רווח אמה, קבר אמה וחצי אמה רווח בזוית, בסך־הכל שש אמות. וכן בכותל הרוחב: בתחילה חצי אמה רווח, קבר אמה רוחב, רווח אמה, קבר אמה, וחצי אמה רווח בזוית, ביחד ארבע אמות. ועיין מגיד־משנה.

1 **ז. הַמּוֹכֵר[44] לַחֲבֵרוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ מָקוֹם[45] אַמַּת מַיִם[46]**
2 **לְהַשְׁקוֹת בָּהּ בֵּית הַשַּׁלְחִין[47] - נוֹתֵן לוֹ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ**
3 **אַמָּה שֶׁרָחְבָּהּ שְׁתֵּי אַמּוֹת[48], וְאַמָּה מִכָּאן וְאַמָּה**
4 **מִכָּאן[49] לַאֲגַפֶּיהָ[50]. וְאִם מָכַר לוֹ אַמַּת הַמַּיִם לְהַשְׁקוֹת**
5 **בָּהּ בְּסִילוֹן[51] - נוֹתֵן לוֹ אַמָּה שֶׁרָחְבָּהּ אַמָּה, וַחֲצִי**
6 **אַמָּה מִכָּאן וַחֲצִי אַמָּה מִכָּאן לַאֲגַפֶּיהָ.**

44) מימרא של רב יהודה בשם שמואל (בבא־בתרא צט:). 45) שבו יחפור לו הלוקח אמת מים. וראה סמ"ע (ריז, אות א). 46) תעלה שחופרים באדמה וממשיכים בה מים, ונקראת אמה, מפני שעמקה אמה (תוספות שם ד"ה נותן לו). 47) "שדה שעומדת בהר וצריך להשקותה, ואם אינו משקה נפסדת" (פירוש המיוחס לרש"י, מועד קטן ב. ד"ה שלחין), כלומר, שדה הזקוקה להרבה מים, וצריך, מלבד הגשמים, להשקותה גם בידיים. 48) תעלה שהרוחב שלה שתי אמות, שהלוקח יחפור לו עד שתי אמות רוחב. 49) מלבד שתי האמות של התעלה, עוד אמה אחת קרקע בשפת התעלה מזה, ואמה מזה, ביחד - ארבע אמות קרקע. 50) כלומר, לגדות הנהר. שצריך לתת לו קרקע משתי גדות הנהר, שאמת המים צריכה כתלים שלא יזיקו המים בקרקע המוכר, ושלא יתפשטו המים לצדדים ויפסיד הלוקח, ולזה נותן לו שתי האמות האלו (כסף־משנה להלן הלכה ח). 51) צינור שמעבירים בו מים להשקות בהמות, או לכביסה, והיא אינה מנצלת הרבה מים, ולפיכך די לה באמה אחת.

7 **ח. אֵלּוּ הָאֲגַפִּין בַּעַל הַשָּׂדֶה נוֹטְעָן[52], אֲבָל אֵינוֹ**
8 **זוֹרְעָן[53]; שֶׁהַזֶּרַע מְחַלְחֵלִין[54] אֶת הַקַּרְקַע**
9 **וּמְקַלְקְלִין אֶת אַמַּת הַמַּיִם. וְאַמַּת הַמַּיִם זֹאת שֶׁכָּלוּ**
10 **אֲגַפֶּיהָ[55] - בַּעַל הָאַמָּה מְתַקְּנָן בַּעֲפַר אוֹתָהּ שָׂדֶה[56];**
11 **שֶׁעַל מְנָת כֵּן קִבֵּל עָלָיו הַמּוֹכֵר לְהְיוֹת אַמַּת הַמַּיִם**
12 **בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ.**

52) נוטע אילנות, שהרי הוא מכר לו רק את הזכות להשתמש בקרקע זו, של גדות האמה, לחיזוק האמה, אבל לא מכר את הקרקע עצמה. 53) כרב נחמן בשם שמואל (בבא־בתרא שם), בניגוד לרב יהודה בשם שמואל, מפני שכלל הוא בתלמוד שהלכה כרב נחמן בדיני ממונות (הגהות מיימוניות). 54) שרשי נטיעות מעמיקים בקרקע, אך שרשי זרעים מתפשטים ברוחב תחת שפת האדמה, וחותרים תחתיה ומקלקלים אותה (רשב"ם ד"ה כ"ש נוטעו); ובשו"ע (סימן ריז סעיף ב) העתיק: "מלחלחין". כלומר, מכניסים רטיבות. 55) שהעפר על גדות האמה נתפזר וכלה. 56) לוקח עפר משאר השדה לתקן את האגפים (רשב"ם).

13 **ט. הַמּוֹכֵר[57] לַחֲבֵרוֹ[58] דֶּרֶךְ בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ: אִם דֶּרֶךְ**
14 **יָחִיד מָכַר לוֹ - נוֹתֵן לוֹ שְׁתֵּי[59] אַמּוֹת וּמֶחֱצָה רֹחַב,**
15 **כְּדֵי שֶׁיַּעֲמֹד חֲמוֹר[60] בְּמַשָּׂאוֹ עַל אׇרֶךְ הַדֶּרֶךְ[61]. מָכַר**
16 **לוֹ דֶּרֶךְ בֵּין עִיר לְעִיר[62] - נוֹתֵן לוֹ רֹחַב שְׁמוֹנֶה**
17 **אַמּוֹת[63] בְּאׇרֶךְ הַדֶּרֶךְ. מָכַר לוֹ דֶּרֶךְ הָרַבִּים[64] - נוֹתֵן**
18 **לוֹ רֹחַב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה[65].**

57) משנה (בבא־בתרא צט:) ובריית (שם ק.) ומימרת אמוראים. 58) פסקה זו: "המוכר לחבירו דרך בתוך שדהו" היא כעין מבוא להלכה זו, והשאר כעין פירוט האפשרויות השונות. ועיין פרישה (סימן ריז אות ד). 59) כ"אחרים" ודייני גולה, שנפסקה הלכה כמותם בגמרא (שם ק.), ולא ככתוב במשנה (שם צט:) ששיעורו ארבע אמות. [ובפ"ג מהלכות מתנות עניים הלכה ג, כתב רבינו שדרך היחיד הוא ארבע אמות, וצריך עיון. ועיין להלן הערה ס]. 60) מפני שכן דרך הנכנס לשדה, לעבור בחמור ולא בעגלה (סמ"ע, ריז ס"ק ז). 61) וכתב הרב ר' יוסף מיגש בפירושו (הובא במגיד־משנה) שכל המדובר דוקא כשאין שם מחיצות, שאז אף אם החמור טעון משא רחב, לא יצר לו הדרך, שהמשא יהיה בולט מחוץ לדרך, אבל אם יש מחיצות צריך שיעור יותר גדול [ויתכן כי במקרה זה, שיעורו ארבע אמות, כמו שכתב רבינו בהלכות מתנות עניים. וראה למעלה הערה נח]. 62) ברייתא (שם ק.) והיא דרך מיוחדת לאנשי העיר, ואין אנשי עיירות אחרות נכנסים לשם (רשב"ם, ד"ה דרך מעיר לעיר). 63) שיעור שתי עגלות ברוחב, שאם ייפגשו שתי עגלות, אחת באה מצד זה, ואחת מצד שני, שלא יעכבו אחת את השנייה (רשב"ם שם). 64) משנה (שם צט:). והיא דרך שעוברים בה רבים, ויש לחשוש פן יפגעו בני אדם ועגלות זה בזה. 65) השיעור המקובל לרשות הרבים לענין שבת (פי"ד מהלכות שבת הלכה א).

19 **י. דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ[66] וְדֶרֶךְ הַקֶּבֶר[67] - אֵין לָהּ שִׁעוּר[68].**
20 **וְנִרְאֶה לִי, שֶׁזֶּה כְּמוֹכֵר דָּבָר שֶׁאֵין מִינוֹ יָדוּעַ[69].**

66) שם, כלומר שאמר לחבירו מכור לי בשדך דרך כרחבה של דרך המלך. וראה להלן הערה סח. 67) שם, והיא הדרך בה נושאים את המת לקברו. 68) שהמלך פורץ גדרים, בתים ושאר בנינים מלפניו לסלול דרך לעצמו, ללא נטות ימין או שמאל. וכיוצא בו, יש רשות למלווי המת להתפשט על פני שדות התבואה הסמוכים לדרך, משום כבוד המת, אם כי לא באותה המידה כמו מלך, שאין להם רשות לסתור בנינים (רשב"ם שם צט: ד"ה אין לו שיעור). 69) אחרי שאין כל שיעור מסויים לדרך זו, ולפיכך לא קנה, כמו שכתב רבינו למעלה הלכה א־ג. והראב"ד כתב על דברי רבינו: "ואני אומר, שנוטל ממנו המלך כל מה שיצטרך לו" - פירש דברי רבינו במלך (ולא כמו שפירשנו למעלה (הערה סה) שהמדובר באחד שקונה מחבירו "דרך מלך"). וכן נראה מדברי רשב"ם (ב"ב ק: ד"ה שהמלך). ולכן השמיט השו"ע הלכה זו.

21 **יא. מָכַר לוֹ[70] מָקוֹם לְמַעֲמָד[71] - נוֹתֵן לוֹ בֵּית אַרְבָּעָה**
22 **קַבִּים[72].**

70) משנה (שם צט:). 71) מקום סמוך לקבר, שהיו עומדים שם לנחם את האבלים. 72) הם: ארבעים אמה בריבוע בערך (רשב"ם שם ד"ה בית ארבעה קבין).

1 **יב.** הָאוֹמֵר[73] לַחֲבֵרוֹ: בּוֹר וּכְתָלֶיהָ אֲנִי מוֹכֵר לָךְ -
2 **נוֹתֵן לוֹ רֹחַב הַכֹּתֶל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים.**

73) ברייתא שם יז: ויוצא גם מתוך דיוק במשנה שם.

3 **יג.** הַמּוֹכֵר[74] שָׂדֶה לַחֲבֵרוֹ, וּמָצָא לוֹ[75] מְצֵא אֶחָד אָרֹךְ
4 וּמְצָא אֶחָד קָצָר[76]: אִם הָיָה הָאָרֹךְ שֶׁל אִישׁ אֶחָד[77]
5 **- לֹא קָנָה מִן הָאָרֹךְ[78] אֶלָּא כְּנֶגֶד קָצָר[79]; וְאִם הָיָה**
6 **שֶׁל שְׁנַיִם[80] - יִקְנֶה כְּנֶגֶד רֹאשׁ תּוֹר[81].**

74) מימרא של רב, שם סב. 75) כאן יש ציורים - אבל לא כחלק מהאותיות של הביאורים (אלא מסומנים במספרים). וכך יש בעוד מקומות בהמשך. 76) ציין לו את המצרים, הגבולות של השדה, והיינו על־ידי סימון השדות הגובלים עם השדה הזה העומד למכירה. 77) המדובר כאן שסימן לו הגבולות מכל ארבע הרוחות, אלא שאחד מהם קצר (מגיד־משנה). 78) שזה השדה הגובל הארוך הוא של איש אחד, ומתוך כך אנוס היה המוכר לציין כאן גבול ארוך, שאין רגילות לכתוב חצי מצר. 79) כרב, ולא כרב כהנא ורב אסי (בבא־בתרא שם). 80) שאנו אומרים שכוונתו היתה לתת לו רק כנגד הקצר, ומה שציין מצד השני קו ארוך, אין זה אלא מפני שהוא שייך לאיש אחד, כנ"ל בהערה עו. 81) שהשדה הארוך היה שייך לשניים, לראובן ושמעון, והשדה האחד של ראובן הוא כנגד הקצר מצד השני (כסף־משנה).

7 **יד.** הָיָה[82] מְצָר רְאוּבֵן מִזְרָח וּמַעֲרָב[83], וּמְצָר
8 שִׁמְעוֹן[84] צָפוֹן וְדָרוֹם - צָרִיךְ שֶׁיִּכְתֹּב[85] לוֹ: מְצָר
9 **רְאוּבֵן מִשְּׁתֵי רוּחוֹת, וּמְצָר שִׁמְעוֹן מִשְּׁתֵי רוּחוֹת[86].**

82) באלכסון, ובזה אף רב מודה (שם) שלשם כך ציין לו את המצר הארוך, בכדי לציין גם את החלק המקביל לשדה הגבול הזה, ואין פתרון אחר אלא אלכסון. 83) מימרא סתמית (שם). 84) שדה זה העומד למכירה גובל משני צדדין, ממזרח וממערב, עם שדות של ראובן. ואותו היחס בקשר עם הגבולות של צפון ודרום. 85) שאם יכתוב סתם בין שדות ראובן ושמעון, אפשר יהיה לפרש שהוא מתכוון לאלכסון ויקנה רק חצי אחד, בין שדה אחד של ראובן ושדה אחד של שמעון, כזה: כאן יש ציור 86) שאז ברור שהוא מתכוון לכל השטח, שבין שני שדותיו של ראובן ושני שדותיו של שמעון.

10 **טו.** מָצָר[87] לוֹ מְצָר רִאשׁוֹן וּמְצָר שֵׁנִי וּמְצָר שְׁלִישִׁי,
11 וְלֹא מָצָר מְצָר רְבִיעִי - קָנָה הַשָּׂדֶה כֻּלָּהּ[88], אֲבָל מְצָר
12 רְבִיעִי[89] לֹא קָנָה[90]. וְאִם[91] הָיָה[92] מִבְלָע[93] בֵּין
13 הַמְּצָרִים, וְאֵין[94] עָלָיו רֶכֶב שֶׁל דְּקָלִים[95], וְאֵין בּוֹ
14 תִּשְׁעָה קַבִּין[96] - קָנָה אַף הַמְּצָר הָרְבִיעִי[97]. וְאִם לֹא
15 הָיָה[98] מִבְלָע[99], וְיֵשׁ עָלָיו רֶכֶב שֶׁל דְּקָלִים[100] אוֹ שֶׁיֵּשׁ
16 בּוֹ תִּשְׁעָה קַבִּין[101] - לֹא קָנָהוּ[102]. הָיָה מִבְלָע, וְיֵשׁ
17 עָלָיו רֶכֶב דְּקָלִים[103] אוֹ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תִּשְׁעָה קַבִּין[104]; אוֹ
18 שֶׁלֹּא הָיָה מִבְלָע, וְאֵין עָלָיו רֶכֶב דְּקָלִים וְאֵין בּוֹ
19 תִּשְׁעָה קַבִּין[105] - הֲרֵי[106] הַדָּבָר מָסוּר לְבֵית דִּין[107],
20 **כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאוּ לְאֵיזוֹ דֶּרֶךְ שֶׁהֵעִתָּן נוֹטָה[108] יַעֲשׂוּ.**

87) שם, כרב ולא כשמואל ורב אסי, וכך הוכרע בסוגיא שם סב: 88) כל השטח שבמסגרת שלושת המצרים האלו. 89) היינו, התלם של המצר עצמו (רשב"ם שם ד"ה חוץ ממצר ד), ור"י מיגאש מפרש שמחלקים את השדה לארבעה קטעים, כציור הזה: כאן יש ציור ו"מיצר רביעי", היינו קטע אחד של השדה. 90) מכיון שלא סימן את המצר הרביעי, ופרטי הדברים להלן בהלכה זו. 91) סיכום בגמרא (שם) על רקע שתי נוסחאות של מימרת רבא. 92) הכלל הוא, שאם יש שלשה גורמים לטובת הלוקח, דהיינו מובלע, אין עליו רכב, אין בו תשעה קבין - קנה הלוקח אף את המצר הרביעי בוודאות גמורה. ואם אין לו אלא גורם אחד לטובתו, לא קנה הלוקח. אבל אם ישנם שני גורמים לטובתו - הדבר נשאר בספק. 93) שהמצר הרביעי נמצא בתוך המסגרת של שאר המצרים (רשב"ם). 94) ועוד יתרון שאין עליו וכו'. 95) פירוש: "שורה של דקלים" (רבינו גרשום שם). וזה נותן חשיבות מיוחדת לשדה זה, ועושה אותו ליחידה נפרדת. 96) שיעור מינימלי של שדה (להלן פ"א מהלכות שכנים הלכה ד, וראה להלן הלכה כג) והוא־הדין בדברים אחרים כשיעור שלהם. כגון חצי קב בגינה (להלן פ"א מהלכות שכנים הלכה ד') וכו' (מגיד־משנה). שאם יש בהם שיעור שלם, יש בהם חשיבות ואינם בטלים כלפי השדה. 97) שיש כאן שלשה גורמים לטובת הלוקח, כנ"ל הערה צא. 98) שיש שני גורמים לרעת הלוקח. 99) אלא שהמצר הולך על פני המצרים. 100) ואין בו תשעה קבין - והרי גורם אחד בלבד לטובת הלוקח. 101) ואין עליו רכב של דקלים - ושוב גורם אחד בלבד לטובת הלוקח. 102) שאז, בגלל חשיבותו, הוא נחשב כשדה נפרד, וצריך היה לציינו. 103) ואין בו תשעה קבין, והרי שני גורמים לטובת הלוקח: מובלע, ואין בו תשעה קבין. 104) ואין עליו רכב דקלים. ושוב שני גורמים לטובת הלוקח: מובלע, ואין עליו רכב דקלים. 105) שוב שני גורמים בלבד לטובת הלוקח: אין עליו רכב דקלים, ואין בו תשעה קבין. 106) מסקנת הגמרא בבא־בתרא שם. 107) אף־על־פי שבכל ספק בדיני ממונות, כלל בידינו: "המוציא מחבירו עליו הראיה" - יש מקומות שנראה לחכמינו ז"ל לנקוט בכללים אחרים (תוספות שם, ד"ה איתמר). 108) לפי הכרתם הפנימית, איך היתה דעת הצדדים כאן, ולפיה יכריעו. כך מפרש, כנראה, רבינו, את המונח התלמודי: "שודא דדיינין", וכן הוא פירושו של רשב"ם שם. אך ה'תוספות' (שם לה. ד"ה שודא) מפרשים: לפי רצונם החפשי של הדיינים, שיעשו מה שמוצא חן בעיניהם.

21 **טז.** סִיַּם[109] לוֹ אֶת הַזְּוִיּוֹת[110] בִּלְבַד, וְלֹא סִיַּם לוֹ אֶת
22 הַמְּצָר שֶׁלְּכָל רוּחַ, אוֹ שֶׁסִּיַּם לוֹ שְׁנֵי מְצָרִים כְּמִין
23 גַּא"ם[111], אוֹ שֶׁסִּיַּם לוֹ חֵלֶק[112] מִכָּל רוּחַ וְרוּחַ - הֲרֵי
24 זֶה לֹא קָנָה אֶת כֻּלָּם[113]; אֶלָּא יִקְנֶה מְמֻנֶּה כְּפִי מַה
25 **שֶּׁמָּסַר[114] לוֹ, וּכְמָה שֶׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִין[115].**

1 **יז. הַמּוֹכֵר**[116] **בַּיִת לַחֲבֵרוֹ בְּבִירָה גְּדוֹלָה**[117]**, אַף עַל**
2 **פִּי שֶׁמָּצָר לוֹ מְצָרִים הַחִיצוֹנִים**[118]**, וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ**
3 **שָׁם**[119] **מַעֲט**[120] **שֶׁקּוֹרְאִין לְבִירָה בַּיִת - לֹא קָנָה אֶלָּא**
4 **הַבַּיִת בִּלְבַד; שֶׁהַמְצָרִים הוּא שֶׁהִרְחִיב לוֹ**[121]**, וְאִלּוּ**
5 **מָכַר לוֹ**[122] **כָּל הַבִּירָה - הָיָה כּוֹתֵב לוֹ: וְלֹא הִנַּחְתִּי**
6 **לְפָנַי בְּמֶכֶר זֶה כְּלוּם**[123]**. וְכֵן הַמּוֹכֵר שָׂדֶה בְּבִקְעָה**
7 **גְּדוֹלָה**[124]**, וּמָצָר לוֹ מְצָרֵי הַבִּקְעָה**[125] **- מְצָרִים הֵם**
8 **שֶׁהִרְחִיב לוֹ**[126]**.**

116) מימרא של רב נחמן בשם רבה בר אבוה (בבא־בתרא סא:). 117) בית גדול, ארמון, ואליו פתוחים הרבה בתים קטנים, והבעיא היא: המוכר והלוקח עומדים באחד הבתים הקטנים, והמוכר אומר ללוקח: בית אני מוכר לך, ונשאלת השאלה: למה היתה כוונתו? אם לבית שעמדו בו, או לכל הבירה כולה. 118) שציין ללוקח את גבולות הבירה, ולא את גבולות הבית הקטן. 119) ויש כאן לכאורה צירוף של שני גורמים: הרחבת המצרים, והיא הוכחה שהכוונה היתה לבירה כולה, וכן מיעוט שקורא לארמון כולו: בית. 120) אבל אם יש רוב הקורא לבירה: בית - קנה כל הבירה (מגיד־משנה). ואף־על־פי שאין הולכים בממון אחר הרוב - כאן ישנה הוכחה נוספת שהרי הרחיב לו המצרים. ואם הכל קוראים לבירה "בית", ולבית קטן אין קוראים "בית" אלא בשם לווי - אפילו בלי הרחבת המצרים, קנה כל הבירה (רמ"א סימן ריד סעיף ז). 121) מה שרשם מצרי הבית הגדול, ולא רשם לו בצמצום את גבולות הבית שמכר - אינה הוכחה שכוונתו למכור לו הכל. 122) כלומר, שאם באמת התכוון למכור את כל הבירה. 123) משפט זה הוא נוסח רשמי שגור, שמוסיפים בשטר הקניין, למנוע כל אפשרות של טעות וסיבוכים, אשר לגבולות השטח הנמכר, ושלא לתת למוכר הזדמנות לטעון שהרחיב את הגבולות (גמרא שם). ברם, אף אם כותב לו נוסח זה, צריך בכל זאת שיהיה מיעוט, לפחות, הקורא לבירה - בית, "שאין לשון זו מועילה לכלול במכר, מה שאינו נכלל לשום אדם בעולם" (מגיד־משנה). 124) גמרא שם. והמדובר באופן שלכל שדה גבול משלה (שו"ע חו"מ סימן ריח, סעיף כב). וראה להלן פרק כד הלכה יד, והערה קסו. 125) ויש שם מעט שקוראים לבקעה שדה (שולחן־ערוך שם). 126) ולא קנה כל הבקעה, ואף־על־פי שכל המכר סוג אחד, בניגוד לבירה ובית למעלה, שאין הבירה והבית סוג אחד (גמרא שם).

9 **יח. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ**[127] **'שָׂדוֹת**[128] **אֲנִי מוֹכֵר לְךָ' -**
10 **מְעוּט שָׂדוֹת שְׁתַּיִם**[129]**. אָמַר לוֹ 'כָּל שָׂדוֹת'**[130] **- אֲפִלּוּ**
11 **שָׁלֹשׁ וְאַרְבַּע**[131]**, חוּץ**[132] **מִגַּנּוֹת**[133] **וּפַרְדֵּסִים**[134]**. אָמַר**
12 **לוֹ 'נְכָסִים'**[135] **- אֲפִלּוּ גַּנּוֹת וּפַרְדֵּסִים, חוּץ מִבָּתִּים**
13 **וַעֲבָדִים**[136]**. וְאִם אָמַר לוֹ 'כָּל נְכָסַי'**[137] **- אֲפִלּוּ עֲבָדִים**
14 **וּבָתִּים וְכָל הַמַּטַּלְטְלִין**[138] **הַיְדוּעִים לוֹ, וַאֲפִלּוּ תְּפִלִּין**
15 **שֶׁבְּרֹאשׁוֹ**[139] **בִּכְלַל הַמֶּכֶר.**

127) סיכום הגמרא (שם). 128) ללא הגדרת הכמות. 129) שיד בעל השטר - הלוקח - על התחתונה, והוא מקבל רק את המינימום שיש במשמעות לשון המכירה. 130) שהוסיף מלת הריבוי: "כל". 131) כלומר, כל השדות שישנם: ואפילו הן יותר משתים עד שלש וארבע, והוא־הדין יותר. 132) שביטוי זה "שדות" אינו כולל את אלו. 133) שמגדלים בהם ירקות, ולא תבואה כמו בשדות. 134) שמגדלים בהם פירות, כגון רימונים. 135) בכ"י תימן: "נכסי", וכן במגיד־משנה. וכן ברי"ף ישן שם: "אמר ליה נכסי, אפילו פרדסי ובוסתני לבר מבתי ועבדי" (מגיד־משנה והגהות הב"ח ברי"ף שם). ואע"פ שלהלן (פי"א מהלכות זכיה ומתנה הלכה טו) כתב רבינו שכל המטלטלין והקרקעות והבגדים והעבדים והבהמה וכו' בכלל "נכסי" - שם מדובר במתנה שהנותן נותן בעין יפה (תוספות ב"ב שם ד"ה ואי, ונמוקי־יוסף שם). 136) שדינם כקרקע, אבל אינם כלולים בביטוי "שדות", או נכסים - לדעת רבינו. 137) כן ברי"ף ישן (מגיד־משנה והגהת הב"ח שם). 138) בגמרא שם לפי גירסת הרי"ף "כל נכסי, אפילו בתי ועבדי" (ב"ח שם). ולא נזכר שם שגם מטלטלין וכו' בכלל זה. אבל כן כתב רב האי גאון בספר "המקח והממכר" שער כד. וזה נלמד מדין האומר "נכסי" במתנה (להלן בהלכות זכיה ומתנה שם). 139) שם קנא, (לענין מתנה). וספר־תורה ודאי אינו בכלל, שהרי אסור למכרו (פ"י מהלכות ספר־תורה הלכה ב – אור־שמח).

16 **יט. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ**[140]**: בַּיִת מְבָתַּי וְשׁוֹר מִשְּׁוָרַי אֲנִי**
17 **מוֹכֵר לְךָ - נוֹתֵן לוֹ הַקָּטָן שֶׁבָּהֶן**[141]**. מֵת**[142] **אֶחָד מִן**
18 **הַשְּׁוָרִים אוֹ שָׁנְפַל אֶחָד מִן הַבָּתִּים - מַרְאֶה לוֹ זֶה**
19 **שֶׁמֵּת**[143] **אוֹ שֶׁנָּפַל; שֶׁיַּד בַּעַל הַשְּׁטָר עַל הַתַּחְתּוֹנָה**[144]**.**

140) ואין כן בהקדש (מנחות שם, ורמב"ם פט"ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח). 141) אם אמר לו בית סתם, ודאי נותן לו את הקטן שבהם, אלא אפילו אמר "בית מבתי" או "שור משוורי", שיש במשמעות הלשון: הבית החשוב מבתי, והשור החשוב בשווריו (ראה בפט"ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח, ומנחות קח:) - נותן לו הקטן שבהם, מפני שיד בעל השטר על התחתונה. כמסקנת הסוגיא במנחות קט. [ומה שאמרו בנדרים נו. בסוף הסוגיא, שנותן לו המעולה שבבתים (ועי"ש ר"ן שהעיר על הסתירה, וכתב שהלכה כסוגיית הגמרא במנחות שם) - אין זה אלא אליבא דרבי מאיר, שסובר שעלייה אינה בכלל בית, ולפיכך הוכרחו לפרש "מן העלייה" - "מן המעולה שבנכסיו". אבל לרבנן שעלייה בכלל בית - הפירוש פשוט "מן העליה" מן העליה ממש, לפי שהיא גרועה. כן הוא לפי גירסת קצת ספרים ב'תוספות רי"ד' וב'שיטה מקובצת' בנדרים שם. ולפי זה, אין שום סתירה בין הסוגיות, שגם הסוגיא בנדרים סוברת יד בעל השטר על התחתונה, אליבא דרבנן, וגם סוברת ש"בית מבתי" משמע יותר חשיבות מ"בית סתם"].

142) ברייתא, במנחות קח: 143) שהמוכר, שהוא המחזיק, ידו על העליונה, והוא יכול לומר שהתכוון לפחות בבתים, וכן הוא יכול לטעון, שהתכוון לזה שמת. 144) כלל ידוע הוא, שהמחזיק - ידו על העליונה. והמוציא - ידו על התחתונה. ובעל השטר היינו הלוקח, הוא המוציא.

1 **כ. הָאוֹמֵר[145] לַחֲבֵרוֹ: שָׂדֶה[146] דְּבֵי חִיָּא[147] אֲנִי מוֹכֵר**
2 **לָךְ, וְהָיוּ שְׁתֵּי שָׂדוֹת הַנִּקְרָאִים בְּשֵׁם זֶה - אֵינוֹ קוֹנֶה**
3 **אֶלָּא הַפָּחוּת שֶׁבָּהֶן[148]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן[149].**

145) בבא־בתרא סא: 146) בלשון יחיד. 147) נתן לו סימן: השדה הזאת שקנה אותה מחייא. 148) בבבא־בתרא שם אמרו: "חדא אמר ליה, תרתי לא" (=שדה אחד אמר לו ולא שנים) ושם קגע. נראה שנותן הקטן שבהם, וכן פירש רשב"ם שם סא: (ש"ך סימן ריח ס"ק ג). והטעם: יד בעל השטר על התחתונה. כמו שכתב רבינו למעלה הלכה יט (מגיד־משנה). 149) כלומר, שתמיד נותנים ללוקח את הפחות שבמשמעות הלשון.

4 **כא. הָאוֹמֵר[150] לַחֲבֵרוֹ: שָׂדֶה רְאוּבֵן[151] אֲנִי מוֹכֵר לָךְ,**
5 **וְכֵיוָן שֶׁבָּא הַלּוֹקֵחַ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ אָמַר לוֹ הַמּוֹכֵר:**
6 **אֵינָהּ זוֹ הַשָּׂדֶה שֶׁהָיְתָה שֶׁל רְאוּבֵן, אֶלָּא כָּךְ הִיא**
7 **קְרוּיָה, וּלְעוֹלָם לֹא הָיְתָה לוֹ, אֶלָּא זוֹ[152] הִיא שֶׁהָיְתָה**
8 **שֶׁל רְאוּבֵן, וּלְקַחְתִּיהָ מִמֶּנּוּ, וְהִיא שֶׁמְּכַרְתִּיהָ לָךְ -**
9 **עַל הַמּוֹכֵר לְהָבִיא רְאָיָה[153]; וְאִם לֹא הֵבִיא - זוֹכֶה**
10 **הַלּוֹקֵחַ בָּזוֹ שֶׁכָּל הָעָם[154] קוֹרְאִים שֶׁל רְאוּבֵן. וְכֵן כֹּל**
11 **כַּיּוֹצֵא בָּזֶה הַלֵּךְ אַחַר הַשֵּׁם שֶׁהוּא פָּשׁוּט בְּפִי הַכֹּל.**

150) הוראה של רב נחמן, בבבא־בתרא ל. 151) והכוונה: שדה שקנה מראובן. 152) הוא מצביע על שדה אחר. 153) צריך להביא ראיה, ששדה זו רק נקראת: שדה ראובן, ולא שנקנית ממנו. וזה מספיק, כי ברור שהביטוי "שדה ראובן" משמעותו, שדה שקנה מראובן, ולא שדה שנקראת: שדה ראובן (רשב"ם שם ד"ה כיון, ועיין סמ"ע, סימן ריח ס"ק סו, ובאר הגולה שם אות צ). 154) כן בגמרא (שם).

155) משנה בבא־בתרא קז: ולפי פירושו של רבי יוחנן (בגמרא שם) ובמסקנה הסופית. 156) המוכר נותן ללוקח בחלק הכחוש של השדה, שטח ששויו כחצי השדה כולה, על השמן ועל הכחוש שבה, וזהו לטובתו של המוכר, שידו על העליונה תמיד, ואדם מעדיף שטח קטן של עידית, על שטח גדול של זיבורית. לפי שאנו אומרים שבביטוי "חצי שדה" לא כיוון לחצי השדה בשטח, שאם כן היה לו ליתן ללוקח חצי השדה מן הכחוש וחצי מן השמן, אלא לחצי השדה בשוויה (ועיין רשב"ם ד"ה לוקח נוטל כחוש). 157) אבל לדעת רבינו חננאל והרשב"ם (שם ד"ה אמאי משמנין ביניהן), שמין רק את החצי בדרום כמה הוא שוה, ונותן לו כנגד זה שטח כחוש בכל צד שהוא. 158) [במשנה (שם): "ונוטל חצי שדהו וכו', ונוטל חציה בדרום, והוא מקבל עליו מקום הגדר וכו'". ומכיון שכל המשנה עוסקת בלוקח, ודאי ש"והוא מקבל" גם כן בלוקח. אבל לפי נוסחת כתב־יד מינכן "ומקבל עליו" (וכן הוא ברשב"ם), אין הכרח שהמדובר בלוקח. ואמנם הרשב"ם פירשה המוכר]. 159) כלומר, חייב להקים את הגדר, וגם לתת את מקומו, היינו להקימו בשטחו־הוא. 160) משנה (שם) ופרטיה בברייתא (שם). 161) חפירה קטנה. 162) על פני אורך כל השדה. 163) שהחריץ הקטן הוא יותר קרוב לגדר, והחריץ הגדול מחוצה לו. 164) כלומר, צורך זה בחריץ כפול. 165) היא חיה קטנה ('ערוך' ערך נמיה).

12 **כב. הָאוֹמֵר[155] לַחֲבֵרוֹ: חֲצִי שָׂדֶה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ -**
13 **שָׁמִין[156] כַּמָּה שָׁוֶה כָּל הַשָּׂדֶה, וְנוֹתֵן לוֹ מִן הַפָּחוּשׁ**
14 **שֶׁבָּהּ מַה שֶּׁשָּׁוֶה חֲצִי הַדָּמִים שֶׁל כָּל הַשָּׂדֶה. וְכֵן אִם**
15 **אָמַר לוֹ: חֶצְיָהּ בַּדָּרוֹם אֲנִי מוֹכֵר לָךְ - שָׁמִין דְּמֵי**
16 **כֻּלָּהּ[157], וְנוֹתֵן לוֹ בִּדְרוֹמָהּ כַּחֲצִי כָּל הַדָּמִים. וּמְקַבֵּל**
17 **עָלָיו הַלּוֹקֵחַ[158] לַעֲשׂוֹת בְּחֶלְקוֹ מְקוֹם הַגָּדֵר[159],**
18 **וּמֵאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר[160] סָמוּךְ לַגָּדֵר חָרִיץ קָטָן[161] רֹחַב**
19 **שְׁלֹשָׁה טְפָחִים[162], וְחוּצָה לוֹ[163] חָרִיץ אֶחָד גָּדוֹל**
20 **רֹחַב שִׁשָּׁה טְפָחִים, וּבֵין שְׁנֵי הֶחָרִיצִין רֹחַב טֶפַח.**
21 **כָּל זֶה[164] כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּקְפֹּץ הַנְּמָלָה[165] בָּהּ וְכַיּוֹצֵא בָּהּ.**

166) מימרא של רבה, בבבא־בתרא סב: 167) שהיה המוכר שותף בקרקע, והיתה לו החצי של קרקע זו. 168) כלומר, כל מה שיש לו בשדה, שהרי כן אמר: "חצי שיש לי בשדה". 169) היינו, החצי מן החלק שיש לו בשדה, והוא רביע מן השדה כולו, שהרי כן אמר: "חצי השדה שיש לי". 170) מסקנת הגמרא, שם סג. 171) מכר לו חלק משדה, בלי לפרש את כמותו, וסימן לו גבולות בשני צדדים בלבד: בצד מזרח סוף השדה, ובצד מערב - חלקו הוא, הנשאר לו, בשדה זה, שממנו נחלק

22 **כג. הָיְתָה[166] לוֹ חֲצִי שָׂדֶה[167], וְאָמַר לַחֲבֵרוֹ: חֲצִי**
23 **שֶׁיֵּשׁ לִי בַּשָּׂדֶה מָכַרְתִּי לָךְ - קָנָה הַחֲצִי כֻּלּוֹ[168]. אָמַר**
24 **לוֹ: חֲצִי הַשָּׂדֶה שֶׁיֵּשׁ לִי - לֹא קָנָה אֶלָּא רְבִיעַ[169].**
25 **אָמַר לוֹ[170]: מֻצָּר[171] שָׂדֶה שֶׁמִּמֶּנָּה [נֶחֱלֶקֶת[172], אוֹ**
26 **שֶׁמִּמֶּנָּה נִפְסֶקֶת, אוֹ שֶׁמִּמֶּנָּה] נֶחֱצֵית[173]: אִם אָמַר לוֹ**
27 **'וְאַלּוּ מְצָרֶיהָ'[174] - קָנָה חֶצְיָהּ[175]; וְאִם לֹא מָצַר לוֹ**
28 **מְצָרֶיהָ[176] - לֹא קָנָה אֶלָּא בֵּית תִּשְׁעָה קַבִּין[177].**

החלק שמכר (כסף־משנה). 172) מלשון חלק. 173) לשון חצי. 174) כלומר, אם מצר לו כל גבולות השדה. גם גבולות צפון ודרום (כסף־משנה). 175) מכיון שטרח ומצר לו כל מצריה, ליפות כחו בא, לתת לו חלק הגון בשדה, דהיינו חציה. 176) אלא גבול מזרח ומערב בלבד, כנ"ל הערה קע. 177) "שכל שדה שאין בה כדי זריעת תשעה קבים אינה קרויה שדה" (פ"א מהלכות שכנים הלכה ד).

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ג'־ט' מנחם־אב תשע"ו

יום ראשון ג' מנחם־אב ה'תשע"ו

הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת

פֶּרֶק שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר דין המחצים ושולי קרקעות כלים ודפנותיהם מאחוריהם אם מצילים בצמיד פתיל, כלי חרס שנתן בו טיט עד חציו אם ביטלו, כלי חרס עד כמה יינקב ולא יציל בצמיד פתיל, תנור שהיתה סרידה על פיו ומוקף צמיד פתיל ונתון באוהל המת ונסדק התנור, תנור המוקף צמיד פתיל שניקב נקב בעינו או מגופת חבית שניקבה, חבית מוקפת צמיד פתיל שהיא מליאה משקין טהורים ומניקת של חרס בתוכה ונתונה באוהל המת, חבית שניקבה מצידה וסתמו שמרים את הנקב, ואם אגף חצי הנקב וכמה מקיפים, מגופת חבית שנתחלחלה וחבית זפותה שנתקלף החרס מלמעלה והזפת עומד.

1 **א. שׁוּלֵי הַמְּחָצִין[2] וְשׁוּלֵי קַרְקָעוֹת הַכֵּלִים[3]**
2 **וְדָפְנוֹתֵיהֶן מֵאֲחוֹרֵיהֶן[4] - אֵין מַצִּילִין בְּצָמִיד פָּתִיל**
3 **בְּאֹהֶל הַמֵּת. קֵרְסָמָן[5] וְשָׂפָן[6] וַעֲשָׂאָן כֵּלִים - מַצִּילִין**
4 **בְּצָמִיד פָּתִיל. שֶׁאֵין מַצִּיל בְּצָמִיד פָּתִיל אֶלָּא כֵּלִים.**

2) תוספתא כלים פ"ז ה"י. מחץ = כלי חרס גדול שמשתמשים בו לשאוב יין מן הגת, ובקרקעיתו קערורית ונקראת "שולי המחץ" (רבינו בפירושו לפרה פ"ה מ"ה). 3) צ"ל: הכלים, וכן הגירסא בכת"י תימן. פירוש, בית קיבול שבשולי הכלי מבחוץ. [בתוספות נדה מט, א, ד"ה אלא, מובאת תוספתא זו, וגורסים: "שולי המחצים וקרקעות הכלים"]. 4) אם יש שם שקערורית (הגר"א בהגהותיו על התוספתא מוחק המלה "מאחוריהן", ורצוי למוחקה גם כאן, שהרי גם בפנים אין שקערורית שבדפנות מצלת). 5) חתך אותן. 6) החליקן.

5 **ב. כְּלִי חֶרֶשׁ[7] שֶׁנָּתַן בּוֹ טִיט עַד חֲצָיוֹ - לֹא בִּטְּלוֹ[8],**
6 **וְאִם הִשְׁקִיעַ בּוֹ אֶת הַכֵּלִים - מַצִּיל.**

7) תוספתא שם, ה"ז. 8) לא יצא מתורת כלי, ולפיכך מציל בצמיד פתיל, אבל אם הוצא מתורת כלי אינו מציל, כמו טבעת הבלועה בלבינה (למעלה פ"כ ה"ה). ראה כסף־משנה.

7 **ג. כְּלִי חֶרֶשׁ[9] מַצִּיל בְּצָמִיד פָּתִיל עַד שֶׁיְּנַקֵּב בְּמוֹצִיא**
8 **רִמּוֹן[10]. וּבְגָדוֹל[11] - עַד שֶׁיִּפָּחֵת רֻבּוֹ[12]. כֵּיצַד? כְּלִי**
9 **גָּדוֹל שֶׁנִּפְחַת [חֻצְיוֹ][13], וְהִקִּיפוּ צָמִיד פָּתִיל, וְסָתַם**
10 **מְקוֹם הַפְּחָת בְּצָמִיד פָּתִיל - הֲרֵי זֶה מַצִּיל, אַף עַל פִּי**
11 **שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב כְּלִי לְעִנְיַן טֻמְאָה[14]. אֲבָל כְּלִי[15] הַמֻּקָּף**
12 **צָמִיד פָּתִיל שֶׁהָיָה נָקוּב אוֹ סָדוּק וְלֹא סָתַם[16] הַנֶּקֶב -**
13 **נִטְמָא וְאֵינוֹ מַצִּיל. וְכַמָּה יִהְיֶה בַּנֶּקֶב?[17] אִם הָיָה כְּלִי**
14 **הֶעָשׂוּי לָאֲכָלִים[18] - שְׁעוּרוֹ בְּמוֹצִיא זֵיתִים; הָיָה עָשׂוּי**
15 **לְמַשְׁקֶה - שְׁעוּרוֹ בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה[19]. הֶעָשׂוּי לְכָךְ**
16 **וְלָכָךְ[20] - מַטִּילִין אוֹתוֹ לְחֻמְרָא[21], וּמְשַׁעֲרִין בְּכוֹנֵס**
17 **מַשְׁקֶה אֵינוֹ מַצִּיל עַד שֶׁיִּסְתֹּם הַנֶּקֶב אוֹ עַד שֶׁיִּמְעַטֶנּוּ.**

9) שבת צה, ב, וצו, א. 10) שרימון בינוני יעבור דרך הנקב. לכאורה הלכה זו תמוהה מאוד. מתחילה ב"מוציא רימון" ומסיימת ב"מוציא זיתים"; שנית: לפעמים נאמר "סתימה" סתם, ולפעמים סתימת "מקום הפחת בצמיד פתיל". אולם עיון מעמיק בפירוש רבינו למשנה כלים הנ"ל, מגלה לנו הסבר ההלכה הזו. שנינו שם: "העשוי לאכלין שיעורן כזיתים, עשוי למשקין שיעורן כמשקין וכו' ובכונס משקה". ורבינו מעיר על הסתירה בין משנה זו לסוגיית הגמרא שבת הנ"ל, הקובעת שיעור כמוציא רימון או רובו, ומבאר שבפחות מכמוציא זית מציל אפילו בלי סתימה [וסובר כרש"י שבת שם, שלא הקפידה תורה על צמיד פתיל אלא על פי הכלי בלבד, אבל כשניקב שלא בכוונה מן הצד מציל אם הפחת הוא פחות מהשיעורים הקבועים בגמרא שם, מפני שנאמר "כלי פתוח"], ואם ניקב כמוציא זית וא"כ אינו כלי לקבל טומאה, אינו מציל אלא אם סתם את הנקב בצמיד פתיל, ואם היה הנקב כמוציא רימון (רימון גדול פי כמה מזית) יש הבדל בין כלי גדול לקטן, בכלי קטן אין צמיד פתיל מועיל להציל, ובגדול מציל עד חציו ועד בכלל. ורבינו מסיים ביאורו, וכותב: והבן זה, שהוא עיון דק ומקום הטעאה (ראה תוספות שבת שם ד"ה ולענין). לאור בירור זה, מתפרשת ההלכה ללא קשיים וסתירות. בבא ראשונה זו עוסקת בכלי חרס קטן, והנקב הוא למעלה ממוציא זיתים (ואם הוא למטה משיעור זה, יתבאר דינו בסוף ההלכה). 11) כלי גדול. 12) אבל בפחות מרובו, אפילו הנקב כמוציא רימון - מציל. [בגמרא שם אמרו: "הא ברברבי, הא בזוטרי" (בעברית: כאן בגדולים, ושם בקטנים). ומפרש רבינו (וכן פירש רש"י) בגדולים רוב, ובקטנים כמוציא רימון (ראה תוספות שם, וראב"ד כאן)]. 13) והוא־הדין בכלי קטן שנפחת פחות מכמוציא רימון. 14) אינו מקבל טומאה. 15) בין גדול בין קטן. כלים פ"ט מ"ח. 16) בצמיד פתיל. 17) כדי שלא יציל בלי סתימה בצמיד פתיל. 18) להניח בו אוכלין. 19) שאם יעמיד שולי הכלי המנוקב על משקה וילחוץ קצת - ייכנס המשקה.

ד. תַּנּוּר[22] שֶׁהָיְתָה סְרִידָא[23] עַל פִּיו וּמֻקָּף צָמִיד פָּתִיל[24] וְנָתוּן בְּאֹהֶל הַמֵּת, וְנִסְדַּק הַתַּנּוּר: אִם הָיָה הַסֶּדֶק מְלֹא פִּי מַרְדֵּעַ[25], שֶׁהוּא חֻקּוֹ טָמֵא - נִטְמָא הַתַּנּוּר, וַאֲפִלּוּ עַל פִּי שֶׁאֵין הַמַּרְדֵּעַ יָכוֹל לְהִכָּנֵס בַּסֶּדֶק אֶלָּא חֲרִי הוּא כְּמוֹתוֹ בְּשֶׁוֶה; פָּחוֹת מִכָּאן - הַתַּנּוּר טָהוֹר. נִסְדְּקָה הַסְּרִידָא שֶׁעַל פִּיו: כְּמְלֹא פִּי מַרְדֵּעַ נִכְנָס[26] - חֲרִי זֶה טָמֵא; פָּחוֹת מִכָּאן[27] - נִצָּל בְּצָמִיד פָּתִיל. הָיָה הַסֶּדֶק עָגֹל - אֵין רוֹאִין אוֹתוֹ אָרֹךְ[28], אֶלָּא שְׁעוּרוֹ כְּמְלֹא פִּי מַרְדֵּעַ נִכְנָס.

22) שם מ"ז. 23) כלי חרס גדול שיש לו דפנות, ומכסים בו את התנורים. 24) שהיתה מחוברת לתנור בטיט וכדומה. 25) מלמד שנותנים על צואר הבהמה כדי לכוון הילוכה. 26) הסדק גדול קצת מעובי המרדע. 27) אפילו הם שווים - טהור. 28) לשון המשנה שם. נלאו כל מפרשי המשנה ליישב את התמיהה החמורה: הרי המרדע עגול הוא? והרא"ש גורס: אם הוא ארוך, אין רואים אותו עגול. ראה 'תוספות יום טוב' ומלאכת שלמה.

ה. תַּנּוּר[29] הַמֻּקָּף צָמִיד פָּתִיל שֶׁנִּקַּב נֶקֶב בְּעֵינוֹ שֶׁל תַּנּוּר[30] הַטּוּחָה[31]: אִם הָיָה הַנֶּקֶב מְלֹא פּוֹשׁ[32] נִכְנָס וְיוֹצֵא כְּשֶׁהוּא דּוֹלֵק[33] - חֲרִי זֶה טָמֵא; וְאִם הָיָה הַנֶּקֶב פָּחוֹת מִזֶּה - נִצָּל[34].

29) שם מ"ח. 30) נקב עשוי בגגו של התנור להוציא את העשן, ונקרא עין התנור (ר"ש). 31) שטחו אותה בטיט וסגרוה כדי שלא יפוג חומו של התנור. 32) פלך. 33) ואינו כבה כשמוציאים אותו דרך הנקב. 34) כחכמים שם.

ו. נֶקֶב הַתַּנּוּר מְצֻדּוֹ[35] - שְׁעוּרוֹ מְלֹא פּוֹשׁ נִכְנָס וְיוֹצֵא שֶׁלֹּא דּוֹלֵק[36]. וְכֵן מְגוּפַּת הֶחָבִית[37] שֶׁנִּקְּבָה - שְׁעוּרָהּ כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס מִיצָּה[38] שֶׁל שִׁיפּוֹן[39] בַּנֶּקֶב. וַחֲצָבִים[40] גְּדוֹלִים שֶׁנִּקְּבוּ - שְׁעוּרָן כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס מִיצָּה שְׁנִיָּה שֶׁל קָנֶה[41]. פָּחוֹת מִכָּאן - טְהוֹרִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזְמַן שֶׁנַּעֲשׂוּ לְיַיִן; אֲבָל אִם נַעֲשׂוּ לִשְׁאָר הַמַּשְׁקִין, אֲפִלּוּ נִקְּבוּ בְּכָל שֶׁהֵן[42] - נִטְמְאוּ, וְאֵין הַצָּמִיד פָּתִיל מוֹעִיל לָהֶם עַד שֶׁיִּסְתֹּם הַנֶּקֶב. וְאַף בִּזְמַן שֶׁנַּעֲשׂוּ לְיַיִן, לֹא אָמְרוּ אֶלָּא שֶׁנִּקְּבוּ שֶׁלֹּא בִּידֵי אָדָם; אֲבָל אִם נַעֲשׂוּ בִּידֵי אָדָם, אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהֵן - טְמֵאִים[43], וְאֵינָן נִצָּלִין עַד שֶׁיִּסְתֹּם הַנֶּקֶב.

35) במשנה שם כתוב: "ניקב מצידו". וכל מפרשי המשנה מבארים, מצידו של העין במקום המירוח. 36) שיעור קטן מדולק. 37) פקק של חרס שסותמים בו פי החבית. סתם חבית - של חרס היא. 38) הקשר השני. 39) מין תבואה ממשפחת השעורה (רוגגן בלעז), וקנה שלו דק וחלול ויש בו שלושה קשרים, הקשר שלמטה עבה, האמצעי – בינוני, והעליון דק. 40) כלים גדולים מחביות. 41) קנה סוף הגדל על שפת נהרות ואגמים הם חלולים, ובהם קשרים. והקשר התחתון הוא עבה מכולם. רגילים היו לשאוף יין מן החביות בקנה של שיפון, ומן החצבים בקנה סוף, ושיעורם מותאם להרגל זה. 42) אבל לא פחות מכונס משקה (רבינו בפירושו למשנה). ומה בין יין לשאר משקין? מבאר הגר"א בהגהותיו למשנה, שהאויר מפיג טעמו של היין, ובעל היין אינו מרוצה מן הנקב, ולפיכך צריך שיעור יותר גדול. אבל שאר משקין האויר יפה להם, והבעלים רוצים בנקב, ולפיכך דינו כאילו עשוהו בעצמם. 43) שהרי נפתחה הסתימה, מפני שהמנקב החשיב את הנקב כפתח.

ז. חָבִית[44] שֶׁהִיא מְלֵאָה מַשְׁקִין טְהוֹרִין וּמְנִיקָת[45] שֶׁל חֶרֶס[46] בְּתוֹכָהּ, וְהֶחָבִית מֻקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל וּנְתוּנָה בְּאֹהֶל הַמֵּת - הֶחָבִית וְהַמַּשְׁקִין טְהוֹרִין[47], וְהַמְּנִיקָת טְמֵאָה, מִפְּנֵי שֶׁקִּצָּתָהּ הָאַחַת בְּתוֹךְ הֶחָבִית הַמֻּקֶּפֶת וְהַקְּצָה הַשֵּׁנִי פָּתוּחַ לְאֹהֶל הַמֵּת וְאֵינוֹ סָתוּם. אַף עַל פִּי שֶׁהִיא עֲקֵמָה - אֵין הֶעָקֹם כְּסָתוּם.

44) שם מ"ב. 45) כלי ארוך וחלול שמוצצים על־ידו יין מן החבית. 46) במשנה כתוב "מניקת" סתם, ורבינו מפרש - של חרס (ראה ראב"ד וכסף־משנה). 47) ואף־על־פי שהמינקת פתוחה לחוץ, לא יצאה החבית מידי צמיד פתיל. והטעם, מפני שקנה המינקת עקום, אין פיה שלמעלה נעשה פתח לחבית, אבל לגבי טומאת עצמה מסיים רבינו "אין העקום כסתום", מפני שבמקום העיקום מתעכבים כמה טיפות יין - הרי זה כבית קיבול. פסק כבית־שמאי, מפני שחזרו בית־הלל והורו כמותם.

ח. חָבִית[48] הַמֻּקֶּפֶת צָמִיד פָּתִיל שֶׁנִּקְּבָה מִצִּדָּהּ וְסָתְמוּ שְׁמָרִים[49] אֶת הַנֶּקֶב - הִצִּיל. אָגַף[50] חֲצִי הַנֶּקֶב וְסָתַם חֶצְיוֹ[51] - הֲרֵי זֶה סָפֵק[52] אִם הִצִּיל אִם לֹא הִצִּיל. סָתַם אֶת הַנֶּקֶב בִּזְמוֹרָה[53] - עַד שֶׁיִּמְרַח[54] מִן הַצְּדָדִין[55]. סְתָמוֹ בִּשְׁנֵי קְסָמִים[56] - עַד שֶׁיִּמְרַח מִן הַצְּדָדִין וּבֵין זְמוֹרָה לַחֲבֵרְתָּהּ[57]. וְכֵן נֵסֶר[58] שֶׁנָּתוּן עַל פִּי הַתַּנּוּר וּמֵרַח מִן הַצְּדָדִין - [הִצִּיל. הָיוּ שְׁנֵי נְסָרִים - עַד שֶׁיִּמְרַח מִן הַצְּדָדִין וּבֵין] נֵסֶר לַחֲבֵרוֹ. חִבֵּר אֶת שְׁנֵי נְסָרִים בְּמַסְמְרִים שֶׁל עֵץ[59] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, אוֹ שֶׁלִּפֵּף עֲלֵיהֶן שׁוּגְמִין[60] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְמָרַח מִן

19) אמורים? בזמן שנעשו ליין; אבל אם נעשו לשאר

1 הָאֶמְצַע. בַּמֶּה מַקִּיפִין?[61] בְּסִיד וּבְחַרְסִית וּבְגִפְסִין,
2 בְּזֶפֶת וּבְשַׁעֲוָה, בְּטִיט וּבְצוֹאָה וּבְחֹמֶר[62], וּבְכָל דָּבָר
3 הַמִּתְמָרֵחַ. וְאֵין מַקִּיפִין לֹא בְּבַעַץ[63] וְלֹא בְּעוֹפֶרֶת,
4 מִפְּנֵי שֶׁהוּא פָּתִיל[64] וְאֵינוֹ צָמִיד[65]. וּמַקִּיפִין בִּדְבֵלָה[66]
5 שְׁמֵנָה שֶׁלֹּא הֶכְשְׁרָה[67] וּבְבֶצֶק שֶׁנִּלּוֹשָׁה בְּמֵי פֵּרוֹת[68],
6 כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְמָא; שֶׁדָּבָר טָמֵא אֵינוֹ חוֹצֵץ.

48) שם פ"י מ"ו. 49) שמרי היין שבחבית. 50) סתם בטיט וכדומה. 51) השמרים סתמו חצי הנקב השני. 52) בעיא שלא נפשטה, בבא קמא קה, ב, ולפי פירוש התוספות שבת צו, א, ד"ה ולענין. 53) ענף של עץ גפן. 54) בטיט. 55) כדי לסתום את הסדקים הדקים שבין דופן החבית ובין הזמורה, אבל אינו צריך למרוח טיט על הזמורה עצמה למרות סופגיותה. 56) שתי זמורות חתוכות לאורכן, ואפילו הצמיד חתך לחתך. 57) שם. 58) קרש. 59) במשנה, "בסינין". ומפרש שם רבינו, יתידות של עץ שתוחבים בנקבים העשויים בנסרים. 60) מין קליפת עץ שעליה לחלוחית מדבקת, והדביק את הקליפה במקום חיבור הנסרים (והר"ש מפרש שֵׁעָם). 61) מחברים, כדי שיהיה עליו דין צמיד פתיל. 62) מין אדמה המתמרחת יפה בלי גיבול במים. 63) מתכת רכה דומה לעופרת ("ציון" באידיש). 64) כיסוי. 65) מודבק יפה. המדובר בכלי חרס. 66) תאנה מיובשת. 67) לקבל טומאה. אוכלין אינם מקבלים טומאה כל זמן שלא נתלחלחו באחד משבעת המשקין (ראה פ"א מה' טומאת אוכלין ה"ב). 68) מין פירות שלא נימנה בין שבעת המשקין.

7 ט. מְגוּפַת הֶחָבִית[69] שֶׁנִּתְחַלְחֲלָה[70], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ
8 נִשְׁמֶטֶת[71] - אֵינָהּ מַצֶּלֶת[72], שֶׁהֲרֵי נִתְרַעַע הַצָּמִיד.
9 הַגַּדּוּר[73] וְהַבְּקַעַת[74] שֶׁל גְּמִי[75] שֶׁנָּתַן עַל פִּי הֶחָבִית
10 וּמֵרַח מִן הַצָּדָדִין - לֹא תַצִּיל[76], עַד שֶׁיְּמָרַח עַל כָּל
11 הַגַּדּוּר וְעַל כָּל הַבְּקַעַת מִמַּטָּה לְמַעְלָה[77]. וְכֵן
12 בְּמַטְלֶת שֶׁל בֶּגֶד[78] שֶׁקְּשָׁרָהּ עַל פִּי הַכְּלִי. הָיְתָה שֶׁל
13 נֵיר אוֹ שֶׁל עוֹר וּקְשָׁרָהּ בִּמְשִׁיחָה[79], אִם מֵרַח מִן
14 הַצְּדָדִין - הִצִּיל[80].

69) שם מ"ג. 70) נתרופפה. 71) אינה יוצאת מפי החבית. 72) כחכמים שם. 73) מטלית שכרכה ככדור (שם מ"ד). ואפילו אם המטלית גדולה משלוש על שלוש והיא מקבלת טומאה, מכיוון שכרכה ככדור והקטינה אינה מקבלת טומאה ומצלת (תפארת ישראל). 74) צ"ל: והפקעת. 75) מין עשב ארוך, וכרכו ועשה כדור. 76) מפני הנקבים שבהם. 77) במשנה כתוב: "מלמעלן ומלמטן". ופירש הרא"ש שם, שימרח מלמטה במקום שהוא נוגע בדופן החבית. ומלמעלה, היינו כל מה שבולט מחוץ לחבית. ונראה שגם רבינו מפרש כך (ראה ר"ש שם). 78) שיש בה נקבים בין החוטים. 79) חבל דק. 80) עור ונייר אינם מנוקבים.

15 י. חֵמֶת[81] שֶׁל עוֹר הַדָּג[82] אוֹ הַנֵּיר[83] שֶׁהִלְבִּישׁ בָּהֶן אֶת
16 הֶחָבִית[84] וּצְרָרָהּ[85] מִלְמַטָּה - הֲרֵי זוֹ מַצֶּלֶת[86]. וְאִם לֹא
17 צְרָרָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁמֵּרַח מִן הַצְּדָדִין - לֹא תַצִּיל[87].

81) נאד גדול (תוספתא כלים פ"ד ה"ז). 82) שאינו מקבל טומאה (למעלה פכ"א ה"א). 83) נייר אינו מקבל טומאה. 84) ופי החבית למעלה ומכוסה בשולי החמת. 85) קשרה מלמטה תחת שולי החבית. 86) אם מירחו לשולי החבית (כסף־משנה). ולמה מצלת, הלא אין כאן צמיד פתיל על פי החבית אלא במקום השולים (ראה למעלה פכ"א ה"ג)? מפני שהחבית משמשת צמיד פתיל לנאד, כי היא סותמת את פיו. ואין זה דומה לחבית כפויה שבפכ"א ה"ג, מפני ששם הצמיד פתיל הוא תחת פי הכלי, אבל כאן הוא על פי הכלי. יוצא מזה, שהנאד מציל על החבית הנמצאת בתוכו וסותמת את פיו (על פי פירוש הר"ש במשנה כלים פ"י, ד). 87) מפני שהמירוח יתפרק (ואפשר גם לנמק מפני שפי הנאד נשאר פתוח, שהרי המירוח הוא מן הצדדים).

18 יא. חָבִית[88] זְפוּתָה שֶׁנִּתְקַלְּפָה[89] הַחֶרֶס מִלְמַעְלָה
19 וְהַזֶּפֶת שָׁלֵהּ עוֹמֶד, וְנָתַן הַכִּסּוּי עַל הַזֶּפֶת וּדְחָקוֹ עַד
20 שֶׁיִּדְבַּק בַּזֶּפֶת, וְנִמְצָא הַזֶּפֶת עוֹמֵד בֵּין הַכִּסּוּי וּבֵין
21 קַרְקַע הֶחָבִית - הֲרֵי זֶה מַצִּיל. וְכֵן בִּכְלֵי הַמּוּרְיָס[90]
22 וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים הַמִּתְמָרְחִין שֶׁהָיָה הַמִּתְמָרֵחַ בֵּין
23 הַכִּסּוּי וּבֵין הַכְּלִי כְּמוֹ זֶה, הוֹאִיל וְהַכֹּל דְּבוּקִין - הֲרֵי
24 זֶה מַצִּיל[91].

88) שם מ"ה. 89) נשבר חלק מדופנה ונתקלף מעל הזפת. 90) כדים שנותנים בהם שומן דגים מלוח. במשנה: "קבוסים". 91) כחכמים.

יום שני ד' מנחם־אב ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר דין כלים המצילים בצמיד פתיל על מה מצילים, כלי חרס שמשתמשים בהם באפר פרה או בקדשים אם עמי הארץ נאמנים עליהם, ארובה שבין בית לעלייה וטומאה בבית וקדירה על פי הארובה, היתה בה אשה לשה בעריבה של עץ, ואם היה אוהל נטוי בעלייה ומקצתו מרודד על הארובה.

25 א. כָּל הַכֵּלִים[2] הַמַּצִּילִים[3] בְּצָמִיד פָּתִיל - מַצִּילִין עַל
26 כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָן, בֵּין אָכְלִין בֵּין מַשְׁקִין, בֵּין בְּגָדִים
27 וּכְלֵי שֶׁטַח[4]. זֶהוּ דִּין תּוֹרָה. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים,
28 שָׁכְלִי חֶרֶס הַמַּקֵּף צָמִיד פָּתִיל אֵינוֹ מַצִּיל אֶלָּא עַל
29 הָאָכְלִין וְעַל הַמַּשְׁקִין וְעַל כְּלֵי חֶרֶס אֲחֵרִים שֶׁיִּהְיוּ
30 בְּתוֹכוֹ; אֲבָל אִם הָיוּ בְּתוֹךְ כְּלִי חֶרֶס הַמַּקֵּף כְּלֵי
31 שֶׁטַח אוֹ בְּגָדִים - הֲרֵי אֵלּוּ טְמֵאִים. וּמִפְּנֵי מָה אָמְרוּ
32 שֶׁלֹּא יַצִּיל עַל הַכֹּל כְּשֶׁאָר כֵּלִים הַמַּצִּילִין?[5] מִפְּנֵי
33 שֶׁשְּׁאָר הַכֵּלִים הַמַּצִּילִין אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וּכְלֵי
34 חֶרֶס מְקַבְּלִין טֻמְאָה, וּכְלִי טָמֵא אֵינוֹ חוֹצֵץ, וְכָל כְּלִי
35 עַם הָאָרֶץ בְּחֶזְקַת טֻמְאָה כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[6]. וְלָמָּה לֹא
36 אָמְרוּ[7]: כְּלִי חֶרֶס שֶׁל עַם הָאָרֶץ לֹא יַצִּיל עַל הַכֹּל[8],
37 וְשֶׁל חָבֵר יַצִּיל עַל הַכֹּל, שֶׁהֲרֵי הוּא טָהוֹר? מִפְּנֵי
38 שֶׁאֵין עַם הָאָרֶץ טָמֵא בְּעִינֵי עַצְמוֹ, שֶׁאוֹמֵר: הוֹאִיל
39 וּכְלֵי חֶרֶס מַצִּיל עַל הַכֹּל, אֶחָד אֲנִי וְאֶחָד הֶחָבֵר[9].
40 וּלְפִיכָךְ חָשׁוּ[10] וְגָזְרוּ שֶׁלֹּא יַצִּיל עַל הַכֹּל[11]. וְלָמָּה

אָמְרוּ: מַצִּיל עַל הָאֻכָלִין וְעַל הַמַּשְׁקִין וְעַל כְּלֵי חֶרֶס? מִפְּנֵי שֶׁאֵלּוּ הַשְּׁלשָׁה טְמֵאִים הֵן עַל גַּב עַם הָאָרֶץ בֵּין קֹדֶם שֶׁיִּהְיוּ בְּאֹהֶל הַמֵּת בֵּין אַחַר שֶׁיִּהְיוּ שָׁם תַּחַת צָמִיד פָּתִיל, וּלְעוֹלָם לֹא יִשְׁאַל הֶחָבֵר מֵעַם הָאָרֶץ לֹא אוֹכָלִין וְלֹא מַשְׁקִין וְלֹא כְּלֵי חֶרֶס אֶלָּא עַל דַּעַת שֶׁהֵן טְמֵאִין, שֶׁהֲרֵי אֵין לָהֶן טָהֳרָה לְעוֹלָם[12], וְלֹא יָבוֹא בָּהֶן לִידֵי תַּקָּלָה. אֲבָל כְּלֵי שֶׁטַח שׁוֹאֵל אוֹתָם הֶחָבֵר מֵעַם הָאָרֶץ וּמַטְבִּילָן מִפְּנֵי מַגַּע עַם הָאָרֶץ וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בִּטְהָרוֹת, לְפִיכָךְ חָשׁוּ חֲכָמִים שֶׁמָּא יִשְׁאַל מִמֶּנּוּ כְּלֵי שֶׁטַח שֶׁכְּבָר הָיָה תַּחַת צָמִיד פָּתִיל בִּכְלֵי חֶרֶס שֶׁלּוֹ, שֶׁהֲרֵי עַם הָאָרֶץ הַזֶּה מְדַמֶּה שֶׁנִּצַּל, וַהֲרֵי הוּא טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה, וְיַטְבִּיל הֶחָבֵר וְיַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ וְיִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בְּטָהֳרוֹת וְיָבוֹא לִידֵי תַּקָּלָה. וּמִפְּנֵי זֶה גָּזְרוּ שֶׁלֹּא יַצִּיל כְּלֵי חֶרֶס עַל כְּלֵי שֶׁטַח שֶׁפְּתוּכוֹ.

2) עדויות פ"א מי"ד. 3) נמנו למעלה פכ"א ה"א. 4) כלים שיש להם טהרה במקווה. 5) כגון כלי אבנים, כלי גללים וכלי אדמה. 6) פ"י מהל' מטמאי משכב ומושב, ה"א. 7) חגיגה כב, א־ב. 8) על שום דבר לא יציל. 9) בין אני ובין החבר. 10) שהרי חבר שואל מעם־הארץ כלים שיש להם טהרה במקווה ומטבילם ומשתמש בהם לערב, וחששו חכמים שמא ישאיל לחבר כלים שהיו באוהל המת בכלי חרס בצמיד פתיל, שלדעתו הם טהורים, אבל לחבר הם טמאים שבעה ימים, וצריכים הזאת מי פרה מפני שכלי עם־הארץ טמאים ואינם מצילים.
11) אלא על אוכלין ומשקין. 12) כלי חרס שנטמא אין לו טהרה במקווה, ככתוב בתורה (ויקרא יא, לג): "כל אשר בתוכו יטמא ואותו תשברו" (כדי להקל על הקורא, הבנת הנימוקים המסובכים, מצאנו לנכון לשנות קצת את סדר הדברים ולהקדים את המאוחר).

ב. אָדָם[13] שֶׁהָיָה נָתוּן בְּתוֹךְ הֶחָבִית וּמַקֵּפֶת צָמִיד פָּתִיל - טָהוֹר. וַאֲפִלּוּ עֲשָׂאָהּ גּוֹלֵל לְקֶבֶר. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁזֶּה שֶׁלֹּא גָּזְרוּ עַל כְּלֵי חֶרֶס שֶׁלֹּא יַצִּיל עַל הָאָדָם[14], מִפְּנֵי שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי, וְכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי לֹא גָּזְרוּ בּוֹ.

13) בתוספתא, אהלות פט"ו ה"ח. 14) הרי גם באדם יש לחשוש שעם־הארץ שיהיה בתוך כלי חרס יחשוב שלא נטמא, ולמעשה נטמא מפני שכליו טמאים וכלי טמא אינו מציל.

ג. כְּלֵי חֶרֶס[15] שֶׁמִּשְׁתַּמְּשִׁין בָּהֶן בְּאֹפֶר הַפָּרָה אוֹ בְּקָדָשִׁים - עַמֵּי הָאָרֶץ נֶאֱמָנִים עַל טָהֳרָתָם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִזְהָרִים בָּהֶן הַרְבֵּה, וּלְפִיכָךְ יַצִּילוּ עַל הַכֹּל בְּצָמִיד פָּתִיל אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שֶׁל חֶרֶס.

15) אהלות פ"ה מ"ה.

ד. אַרְבָּה[16] שֶׁבֵּין בַּיִת לַעֲלִיָּה, וְטֻמְאָה בַּבַּיִת, וּקְדָרָה[17] נְתוּנָה עַל פִּי הָאַרְבָּה[18] וּנְקוּבָה בְּכוֹנֵס מַשְׁקֶה[19] - הַקְּדָרָה טְמֵאָה[20], וְהָעֲלִיָּה טְהוֹרָה[21]. הָיְתָה

16) שם מ"ב. 17) של חרס. 18) ומכסה את כולה.
19) ראה למעלה פכ"ב ה"ב. 20) אפילו אם גבה למטה, מפני שהטומאה עוברת דרך הנקב הקטן הזה לתוכה ומטמאתה ואת כל מה שבתוכה, ואף־על־פי שטומאה אינה עוברת בפחות מטפח. והטעם, מפני שלטומאת עצמה חודרת גם בנקב קטן (ראה כלים פ"י מ"ח). 21) מפני שאין בנקב פותח טפח. 22) פירוש, וכל מה שבעליה, שאמרנו למעלה שהוא טהור (אין זה דין חדש אלא הרחבת הנימוק). 23) ולפיכך אינו מציל אלא על אוכלין ומשקין וכלי חרס, כמבואר בה"א. 24) אף־על־פי שאמרנו (בהלכה ב), שצמיד פתיל מציל על האדם. 25) שאדם יימצא בעליה, ובהלכה ב טיהרו דבר שאינו מציל בלבד.
26) שהרי נטמא באוהל המת. 27) הקדירה הצילה.
28) להוציא של חרס שניצל בצמיד פתיל. 29) ואינה מטמאה את הבצק בנגיעתה, שאם נאמר שמטמאתו - לא תועיל ההצלה כלום, וחכמים קבעו שמציל על אוכלין ומשקין (רבינו בפירושו למשנה). 30) סילקה ידיה מן הבצק. 31) כגון כלי אבנים כלי גללים וכלי אדמה.
32) למעלה פכ"א ה"א. 33) שם פ"ז מ"ב. 34) עודף נסחב ומכסה את הארובה. 35) אם יש טומאה בבית, כל שבעליה טהור, ואפילו אם יש בארובה פותח טפח, מפני שהעודף המרודד מציל כמו האוהל עצמו. 36) של האוהל. 37) למעלה פכ"א ה"ג.

שְׁלֵמָה - כֹּל שֶׁבָּעֲלִיָּה מֵאָכָלִין וּמַשְׁקִין וּכְלֵי חֶרֶס טָהוֹר, אֲבָל אָדָם וּכְלֵי שֶׁטַח שֶׁבָּעֲלִיָּה טְמֵאִים; שֶׁאֵין כְּלֵי חֶרֶס חוֹצֵץ אֶלָּא עַל הָאָכָלִים וְעַל הַמַּשְׁקִין וּכְלֵי חֶרֶס, וְכֹל שֶׁבָּעֲלִיָּה טָהוֹר[22] כְּאִלּוּ הוּא תַּחַת צָמִיד פָּתִיל בִּכְלֵי חֶרֶס[23]. וְטִמְּאוּ הָאָדָם[24] שֶׁבַּעֲלִיָּה זוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא דָּבָר הַמָּצוּי[25]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה בַּעֲלִיָּה זוֹ כְּלֵי מַתָּכוֹת וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מָלֵא מַשְׁקִין - הַכְּלֵי טָמֵא טֻמְאַת שִׁבְעָה[26], וְהַמַּשְׁקִין טְהוֹרִין[27]. הָיְתָה בָּהּ אִשָּׁה לָשָׁה בַּעֲרָבָה שֶׁל עֵץ[28] - הָאִשָּׁה וְהָעֲרָבָה טְמֵאִין טֻמְאַת שִׁבְעָה, וְהַבָּצֵק טָהוֹר כָּל זְמַן שֶׁעוֹסֶקֶת בּוֹ[29]. פֵּרְשָׁהּ[30] וְחָזְרָה וְנָגְעָה בּוֹ - טִמְּאָתוּ. וְכֵן אִם פָּנָה הַבָּצֵק אוֹ הַמַּשְׁקִין לִכְלִי אַחֵר מִכְּלֵי שֶׁטַח שֶׁבָּעֲלִיָּה - נִטְמְאוּ בְּמַגַּע הַכְּלִי הָאַחֵר. הָיָה עַל פִּי אַרְבָּה זוֹ שְׁאָר כֵּלִים הַמַּצִּילִים בְּצָמִיד פָּתִיל[31], שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[32], וּלְפִיכָךְ אֵין מַגַּע עַם הָאָרֶץ מְטַמֵּא, אוֹ שֶׁהָיָה כְּלִי חֶרֶס הַטָּהוֹר לְפָרָה אֲדֻמָּה אוֹ לְקֹדֶשׁ, שֶׁהַכֹּל נֶאֱמָנִין עַל טָהֳרָתָן - הֲרֵי זֶה מַצִּיל עַל כָּל מַה שֶּׁבַּעֲלִיָּה. הָיָה אֹהֶל נָטוּי[33] בַּעֲלִיָּה וּמִקְצָתוֹ מְרֻדָּד[34] עַל הָאַרְבָּה שֶׁבֵּין בַּיִת לָעֲלִיָּה - הֲרֵי זֶה מַצִּיל[35] וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין גַּגּוֹ[36] עַל הָאַרְבָּה, שֶׁהָאֹהֶל מַצִּיל בְּכִסּוּי כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[37].

16) ואינו מציל על הטומאה שבבית, שהרי אין הבית מקבל טומאה מן הכלים, כמבואר בפ"ב ה"ב. 17) שהרי אין הבית מקבל טומאה מן הכלים, כמבואר בפ"ב ה"ב. 18) שהרי אין הבית מקבל טומאה מן הכלים, כמבואר בפ"ב ה"ב. 19) שהרי אין הבית מקבל טומאה מן הכלים, כמבואר בפ"ב ה"ב. 20) שהרי אין הבית מקבל טומאה מן הכלים, כמבואר בפ"ב ה"ב. 21) שהרי אין הבית מקבל טומאה מן הכלים, כמבואר בפ"ב ה"ב. 22) שהרי אין הבית מקבל טומאה מן הכלים, כמבואר בפ"ב ה"ב. 23) שהרי אין הבית מקבל טומאה מן הכלים, כמבואר בפ"ב ה"ב. 24) שהרי אין הבית מקבל טומאה מן הכלים, כמבואר בפ"ב ה"ב. 25) שהרי אין הבית מקבל טומאה מן הכלים, כמבואר בפ"ב ה"ב. 26) שהרי אין הבית מקבל טומאה מן הכלים, כמבואר בפ"ב ה"ב. 27) שהרי אין הבית מקבל טומאה מן הכלים, כמבואר בפ"ב ה"ב. 28) שהרי אין הבית מקבל טומאה מן הכלים, כמבואר בפ"ב ה"ב. 29) שהרי אין הבית מקבל טומאה מן הכלים, כמבואר בפ"ב ה"ב. 30) שהרי אין הבית מקבל טומאה מן הכלים, כמבואר בפ"ב ה"ב. 31) שהרי אין הבית מקבל טומאה מן הכלים, כמבואר בפ"ב ה"ב. 32) שהרי אין הבית מקבל טומאה מן הכלים, כמבואר בפ"ב ה"ב. 33) שהרי אין הבית מקבל טומאה מן הכלים, כמבואר בפ"ב ה"ב. 34) שהרי אין הבית מקבל טומאה מן הכלים, כמבואר בפ"ב ה"ב. 35) שהרי אין הבית מקבל טומאה מן הכלים, כמבואר בפ"ב ה"ב. 36) שהרי אין הבית מקבל טומאה מן הכלים, כמבואר בפ"ב ה"ב. 37) שהרי אין הבית מקבל טומאה מן הכלים, כמבואר בפ"ב ה"ב.

יום שלישי ה' מנחם־אב ה'תשע"ו

פֶּרֶק אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר דין בית שחלקו בקנקנים טהורים או בנסרים

1 **א. בַּיִת שֶׁחִלְּקוּ בְּקַנְקַנִּים[2] טְהוֹרוֹת מִן הָאָרֶץ וְעַד**
2 **הַקּוֹרָה, וְטֻמְאָה בְּחֶצְיוֹ הָאֶחָד: אִם הָיָה פִּי הַקַּנְקַנִּים**
3 **כְּלַפֵּי הַטָּהֳרָה - הֲרֵי אֵלּוּ מַצִּילוֹת[3], וְאִם הָיוּ כְּלַפֵּי**
4 **הַטֻּמְאָה - אֵינָן מַצִּילוֹת[4]. טָחַן בְּטִיט[5], בֵּין מְבִפְנִים[6]**
5 **בֵּין מִבַּחוּץ[7] - רוֹאִין: אִם יָכוֹל הַטִּיט לַעֲמֹד בִּפְנֵי**
6 **עַצְמוֹ - מַצִּיל, וְאִם לָאו - אֵינוֹ מַצִּיל, וַהֲרֵי הַכֹּל**
7 **אֹהֶל אֶחָד.**

2) של חרס. 3) שכלי חרס אינו מיטמא מגבו, וכלים טהורים עם דפנות הבית חוצצים. 4) שהרי נטמאו מתוכם וכלי טמא אינו חוצץ אפילו עם דפנות. 5) ופיהם לצד הטומאה. 6) מצד הטהרה. 7) בצד הטומאה.

8 **ב. בַּיִת שֶׁחִלְּקוּ בְּנָסָרִים[8] אוֹ בִּירִיעוֹת[9], אִם חִלְּקוּ מִן**
9 **הַצְּדָדִין[10] אוֹ מִכְּלַפֵּי הַקּוֹרוֹת[11], וְהָיְתָה הַטֻּמְאָה**
10 **בַּבַּיִת[12] - כֵּלִים שֶׁבֵּין הַמְּחִיצָה וּבֵין הַכֹּתֶל אוֹ שֶׁבֵּין**
11 **הַמְּחִיצָה וְהַקּוֹרוֹת טְהוֹרִין[13]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה בֵּין**
12 **מְחִצָּה לַכֹּתֶל אוֹ בֵּין מְחִצָּה לַקּוֹרוֹת - כֵּלִים שֶׁבַּבַּיִת**
13 **טְמֵאִין; שֶׁאֵין הַמְּחִיצָה מוֹנַעַת הַטֻּמְאָה שֶׁלֹּא תֵּצֵא**
14 **וּתְטַמֵּא[14], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּאֹהֶל שֶׁבְּתוֹךְ הַבַּיִת. הָיוּ**
15 **הַכֵּלִים בְּתוֹךְ עֳבִי הַמְּחִיצָה עַצְמָהּ[15], בֵּין שֶׁהָיְתָה**
16 **הַטֻּמְאָה לִפְנִים מִן הַמְּחִיצָה אוֹ שֶׁהָיְתָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת:**
17 **אִם הָיָה מְקוֹם הַכֵּלִים טָפַח עַל טָפַח - טְמֵאִים[16],**
18 **וְאִם לָאו - טְהוֹרִין[17]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּיֵצֶד דִּין הַבַּיִת**
19 **אִם חִלְּקוּ מִכְּלַפֵּי אַרְצוֹ[18].**

8) שאינם מקבלים טומאה וחוצצים. 9) שקבען לאוהל וחוצצות אף על פי שמקבלות טומאה. 10) העמיד את המחיצה בזקיפה בין כתלי הבית. 11) המחיצה מפרידה בין הבית והקורות, וקמה על גבה כעין עלייה. 12) החלק שבו הפתח לחוץ נקרא בית. 13) שהמחיצה מצילה מפני שאין דרך הטומאה להיכנס לחלק שאחורי המחיצה ולא לעלייה אלא דרך פתח הבית. 14) אם סופה לצאת הרי היא מטמאה אף לפני שיצאה. 15) במשנה שם בבבא האחרונה כתוב: "כלים שבחצץ" ומפרש רבינו בעובי המחיצה וכגון שהיה במחיצה חור מעבר לעבר והכלים מונחים שם. 16) מפני שהטומאה נכנסת לחור. 17) כדין כל פתח שאין בו טפח על טפח ברום טפח. ואין זה דומה לכותל שבין שני בתים (לקמן הלכה ד), שכלים הנמצאים בחציו שלצד הטומאה טמאים אפילו אין בסדק טפח, מפני שמחיצה זו "אינה משמשת את הבית" (פירוש, ואינה צורך בניין הבית), ולפיכך אין לה דין כותל (במשנה שם פרק ו, ג, כתוב: כותל המשמש את הבית) והרי זו דומה לקיר המגדל (למעלה פרק י"ח הלכה ז) וטומאה בתוך המגדלים שכלים שבעוביו - טהורים. אמנם רבינו שם כתב "היה עומד באוויר" אבל הוא הדין בעומד בתוך הבית (כדעת הרא"ש) ורבינו נקט לשון המשנה. וכשיש בו טפח טמאים גם הכלים המונחים בחצייה שלצד הטהרה מפני שהיא מחיצה עראית אינה נידונית ככותל. 18) בנה מחיצה על פני שטח הבית סמוך לרצפה, ופתח הבית נשאר למעלה מן המחיצה.

20 **ג. בַּיִת שֶׁהוּא מָלֵא תֶּבֶן[19] וְאֵין בֵּינוֹ לְבֵין הַקּוֹרוֹת**
21 **פּוֹתֵחַ טָפַח: טֻמְאָה בִּפְנִים[20], בֵּין בְּתוֹךְ הַתֶּבֶן בֵּין**
22 **שֶׁהָיְתָה בֵּין הַתֶּבֶן לַקּוֹרוֹת - כָּל הַכֵּלִים שֶׁכְּנֶגֶד יְצִיאַת**
23 **הַטֻּמְאָה[21] בִּמְלוֹאוֹ שֶׁל פֶּתַח[22] טְמֵאִים; הָיְתָה טֻמְאָה**
24 **חוּץ לַתֶּבֶן בִּמְלוֹאוֹ שֶׁל פֶּתַח - כֵּלִים שֶׁבִּפְנִים[23], אִם**
25 **יֵשׁ בִּמְקוֹמָן טָפַח עַל טָפַח עַל רוּם טָפַח - טְהוֹרִין[24],**
26 **וְאִם לָאו טְמֵאִין[25]. וְאִם יֵשׁ בֵּין תֶּבֶן לַקּוֹרוֹת פּוֹתֵחַ**
27 **טָפַח - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ[26] טְמֵאִין[27]; שֶׁאֵין הַתֶּבֶן**
28 **חוֹצֵץ, מִפְּנֵי שֶׁסּוֹתֵם תֶּבֶן דַּעְתּוֹ לְסַנּוֹתוֹ.**

19) ונשאר פנוי המקום שכנגד הפתח בלבד, עד הכותל הנגדי להיכנס בו ולהוציא דרכו את התבן. 20) בחלק שהתבן בו. 21) כל המקום הפנוי שכנגד הפתח, אפילו החלק הרחוק מהפתח, שהטומאה לא תעבור שם, נקרא "יציאת הטומאה" מפני שהטומאה תצא דרך המקום הזה וכולו שטח אחד הוא (סדרי טהרות). 22) לשון התוספתא, והכוונה: ברוחב כל הפתח, אף על פי שהפתח רחב הרבה יותר מרוחב מיטת המת ונושאיה. ונראה שגם הכלים שבתבן טמאים אם אין במקומם טפח על טפח ברום טפח. 23) שבתוך התבן. 24) מפני שהוא אוהל בפני עצמו ואף על פי שדעת בעל הבית להוציא את התבן, מציל הוא על הטהרה מליטמא כמו כל אוהל עראי בתוך אוהל שאף על פי שאינו מציל על הטומאה מלטמא כשדרכה לצאת שם, אבל מציל על הטהורים מליטמא. 25) שהרי אין כאן אוהל שיצילו וגם משום מחיצה אין התבן מציל שבעל הבית עתיד לפנותו (רבינו לשיטתו, שמחיצה שדעתו לפנותה אינה חוצצת, אפילו כשהיא סותמת את כל מקום הטומאה). 26) בין יש במקום הכלים פותח טפח ובין שאין בו. 27) משום שיש כאן אוהל בתוך אוהל ואינו מציל אלא כשאין דעתו לפנותו, אבל כשאין פותח טפח בין התבן לקורות אין זה אוהל בתוך אוהל, שהרי אין טומאה מאהילה על התבן.

29 **ד. כֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁנֵי בָּתִּים וְטֻמְאָה בְּתוֹךְ הַכֹּתֶל - בַּיִת**
30 **הַקָּרוֹב לַטֻּמְאָה טָמֵא[28], וְהַקָּרוֹב לַטָּהֳרָה[29] טָהוֹר[30].**
31 **הָיְתָה מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה[31] - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין. הָיְתָה**
32 **הַטֻּמְאָה בְּאֶחָד מִשְּׁנֵי הַבָּתִּים, וְהַכֵּלִים בְּתוֹךְ הַכֹּתֶל:**
33 **מֻחֶצְיוֹ וּכְלַפֵּי טֻמְאָה - טְמֵאִים; מֻחֶצְיוֹ וּכְלַפֵּי טָהֳרָה**
34 **- טְהוֹרִין; מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה - טְמֵאִין. וְכֵן מַעֲזִיבָה[32]**
35 **שֶׁבֵּין הַבַּיִת וְהָעֲלִיָּה, וְהַטֻּמְאָה בְּתוֹךְ מַעֲזִיבָה:**
36 **מֻחֶצְיָהּ וּלְמַטָּה - הַבַּיִת טָמֵא וְהָעֲלִיָּה טְהוֹרָה;**
37 **מֻחֶצְיָהּ וּלְמַעְלָה - הָעֲלִיָּה טְמֵאָה וְהַבַּיִת טָהוֹר;**
38 **מֻחֶצָּה לְמֻחֶצָּה - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין. הָיְתָה טֻמְאָה בְּאֶחָד**
39 **מֵהֶן, וְכֵלִים בְּתוֹךְ הַמַּעֲזִיבָה: מֻחֶצְיָהּ וּכְלַפֵּי טֻמְאָה**
40 **- טְמֵאִין; מֻחֶצְיָהּ וּכְלַפֵּי טָהֳרָה - טְהוֹרִין; מֻחֶצָּה**
41 **לְמֻחֶצָּה - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִין. הָיְתָה הַמַּעֲזִיבָה לָאֲוִיר[33]**

וְטֻמְאָה בְּתוֹכָהּ: מֵחֲצִיָּהּ וּלְמַטָּה - הַבַּיִת טָמֵא, וְהָעוֹמֵד מִלְמַעְלָה אֲפִלּוּ כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָהוֹר[34], שֶׁהֲרֵי פָּשְׁטָה הַטֻּמְאָה בְּכָל הַבַּיִת[35]; הָיְתָה הַטֻּמְאָה מֵחֲצִיָּהּ וּלְמַעְלָה - הַבַּיִת טָהוֹר[36], וְהָעוֹמֵד מִלְמַעְלָה כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָמֵא[37]; מֻחֲצָה לְמֻחֲצָה - הַבַּיִת טָמֵא, וְהָעוֹמֵד מִלְמַעְלָה כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָמֵא, שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לְצַמְצֵם[38].

28) המדובר כשאין פותח טפח במקום הטומאה, ואף על פי כן אין עליה דין טומאה רצוצה, משום שחלק זה של הכותל הוא כחלק מן הבית עצמו. ורואים אנו את הטומאה כאילו היא שקועה בטיט, שאין הטיט מציל. ואם יש פותח טפח במקום הטומאה ואינו פתוח לבית, הרי הוא כקבר סתום שמטמא מכל צד. 29) פירוש, שהוא רחוק מן הטומאה. 30) משום, שהטומאה נמצאת בחצי הכותל הנגרר אחר הבית השני. 31) באמצע עובי הכותל. 32) תקרה. 33) שאין עליה גג. 34) ואין דנים אותה כטומאה רצוצה הבוקעת עד לרקיע ומטמאה כל מה שכנגדה. 35) והסברנו למעלה שרואים את הטומאה, כאילו היא מונחת בתוך הבית אלא שהיא מכוסה טיט ואם כן אינה כלל רצוצה והמעזיבה חוצצת. 36) כמו בבית ועלייה. 37) שהרי אינה כמונחת בבית ומשום כך היא רצוצה ומטמאה כנגדה, אבל העומד על המעזיבה מן הצד - טהור. 38) מטמאים את האדם שמא הטומאה מונחת משהו למעלה מחצי המעזיבה, ומטמאים את הבית שמא היא מונחת משהו למטה מחצייה. [למעלה בכותל בין שני בתים אין אנו צריכים לטעם זה, שהרי הבתים שווים ואי אפשר לטהר אחד ולטמא את השני, אבל כאן המעזיבה מגולה לאוויר ואין הדבר נראה מוזר כל כך לחלק בין דין האדם העומד למעלה לדין הבית, ומפני כך מביא רבינו את הנימוק שאי אפשר לצמצם].

ה. וְכֵן כֹּתֶל הַמְשַׁמֵּשׁ אֶת הַבַּיִת - יְדוֹן מֻחֲצָה לְמֻחֲצָה. כֵּיצַד? כֹּתֶל שֶׁהוּא לָאֲוִיר, וְגַג הַבַּיִת סָמוּךְ לַכֹּתֶל וְאֵינוֹ מֻרְכָּב עַל הַכֹּתֶל[39], וְטֻמְאָה רְצוּצָה בְּתוֹךְ הַכֹּתֶל: הָיְתָה מֻחֲצָיו וּלְמַטָּן - הַבַּיִת טָמֵא, וְהָעֹמֵד מִלְמַעְלָה עַל רֹאשׁ הַכֹּתֶל[40] טָהוֹר, כְּעוֹמֵד עַל גַּג הַבַּיִת; הָיְתָה מֻחֲצָיו וְלִפְנִים - הַבַּיִת טָהוֹר, וְהָעוֹמֵד מִלְמַעְלָה כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה טָמֵא, שֶׁהֲרֵי לֹא פָּשְׁטָה הַטֻּמְאָה בְּתוֹךְ הַבַּיִת. הָיְתָה הַטֻּמְאָה מֻחֲצָה לְמֻחֲצָה - הַבַּיִת טָמֵא, וְהָעוֹמֵד מִלְמַעְלָה טָהוֹר, שֶׁהֲרֵי פָּשְׁטָה הַטֻּמְאָה בַּבַּיִת. נָטַל מֵהַכֹּתֶל מִבִּפְנִים[41] אוֹ שֶׁהוֹסִיף בַּכֹּתֶל מִבַּחוּץ עַד שֶׁנִּמְצֵאת הַטֻּמְאָה מֻחֲצֵי כֹתֶל וְלִפְנִים - הַבַּיִת טָמֵא; נָטַל מִבַּחוּץ[42] אוֹ שֶׁהוֹסִיף בָּעֲבִי הַכֹּתֶל מִבִּפְנִים עַד שֶׁנִּמְצֵאת הַטֻּמְאָה מֻחֲצֵי כֹתֶל וְלַחוּץ - הַבַּיִת טָהוֹר[43]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה נְתוּנָה עַל גַּבֵּי הַכֹּתֶל[44], אֲפִלּוּ מֻחֲצָיו וְלִפְנִים - הַבַּיִת טָהוֹר[45].

39) ראש הכותל נשאר מחוץ לגג. 40) בין כנגד הטומאה ובין מן הצדדים. 41) הטומאה היתה מחצייה ולחוץ, וקילף שכבה דקה מהכותל בפנים הבית. 42) והטומאה היתה מחצייה ולפנים. 43) הטהרות שיכניסו לבית אחרי השינוי הזה - טהורים. 44) שהוא מחוץ לגג כאמור בראש הלכה זו. 45) והטעם, משום שהכותל אינו משמש את הבית. ועוד, שהטומאה גלויה לאוויר.

ו. בַּיִת הַמְשַׁמֵּשׁ אֶת הַכֹּתֶל[46] - יְדוֹן כְּקִלְפַּת הַשּׁוּם[47]. כֵּיצַד? הַחוֹפֵר שְׁנֵי פּוּכִים[48] אוֹ שְׁתֵּי מְעָרוֹת זוֹ בְּצַד זוֹ, עַד שֶׁנִּמְצְאוּ שְׁנֵי בָּתִּים[49] חֲפוּרִים בַּקַּרְקַע וְנַעֲשָׂה בֵּינֵיהֶן כֹּתֶל הַמַּבְדִּיל בֵּין שְׁנֵיהֶן, וְהָיְתָה טֻמְאָה בַּבָּתִּים וְכֵלִים בַּכֹּתֶל, אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶן כְּקִלְפַּת הַשּׁוּם - טְהוֹרִין; הָיְתָה טֻמְאָה בְּכֹתֶל זֶה וְכֵלִים בַּבָּתִּים, אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶן כְּקִלְפַּת הַשּׁוּם - טְהוֹרִים. הִגֵּה לָמַדְתָּ, שֶׁכֹּתֶל בְּנֶגֶן נִדּוֹן מֻחֲצָה לְמֻחֲצָה, וְכֹתֶל הַסֶּלַע[50] אוֹ שֶׁנַּעֲשָׂה מִגּוּשׁ הָאָרֶץ כְּשֶׁיַּחְפֹּר מִכָּאן וּמִכָּאן נִדּוֹן כְּקִלְפַּת הַשּׁוּם.

46) כותל בנוי נקרא "משמש את הבית" מפני שהכותל עשה את הבית, וכותל שבין שתי מערות מוקם על ידי חפירת המערות, שחפרו מערה מכאן ומערה מכאן ונשארת ביניהן מחיצה של עפר או סלע ולפיכך המערה משמשת את הכותל. 47) כלומר, אפילו מחיצה דקה כקליפת השום מפרידה בין הטומאה והטהרות - הכל טהור ואין הבדל בין מחצייה ולפנים ובין מחצייה ולחוץ. 48) קברי מתים שלהם היו חצובים בכתלי מערות בעומק מתאים לאורך הארונות, וחפירה חצובה כזו נקראת כוך. 49) שטחים חלולים. 50) אם חצבו בית וכדומה בסלע ונעשו מחיצות מאליהן.

ז. כֹּתֶל שֶׁחֲצִי עָבְיוֹ בְּנֶגֶן וְחֶצְיוֹ סֶלַע - נִדּוֹן מֻחֲצָה לְמֻחֲצָה[51].

51) ואף על פי שהסלע הנידון כקליפת השום הוא מבפנים - הבית טמא.

ח. טֻמְאָה שֶׁהָיְתָה בֵּין קוֹרוֹת הַבַּיִת[52], אֲפִלּוּ אֵין תַּחְתֶּיהָ אֶלָּא כְּקִלְפַּת הַשּׁוּם - הַבַּיִת טָהוֹר[53], וְרוֹאִין אֶת הַטֻּמְאָה כְּאִלּוּ הִיא רְצוּצָה[54] בָּאָרֶץ וּמְטַמְּאָה כְּנֶגְדָּהּ בִּלְבַד. וְאִם יֵשׁ בְּמִקּוֹמָהּ טֶפַח עַל טֶפַח - הַכֹּל טָמֵא[55]. וְכֵן אִם הָיְתָה נִרְאֵית בְּתוֹךְ הַבַּיִת[56] - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ הַבַּיִת טָמֵא. שְׁנֵי פְּתָחִים זֶה עַל גַּבֵּי זֶה וְטֻמְאָה בַּכֹּתֶל שֶׁבֵּינֵיהֶן: אִם נִרְאֵית שֶׁהִיא[57] לְתוֹךְ אַחַת מֵהֶן - הוּא טָמֵא וַחֲבֵרוֹ טָהוֹר, וְאִם לָאו - נִדּוֹנִין מֻחֲצָה לְמֻחֲצָה[58].

52) הקורות נתונות מכותל לכותל שכנגדו ועליהן וביניהן המעזיבה מטיט. המדובר כשהטומאה בתוך הקורה עצמה. 53) דין קורה כדין סלע ונידונה כקליפת השום (למעלה הלכה ו), מפני שלא נעשו בה שינויים מכריעים ואפשר להוציאה מבלי לקלקלה (וכעין זה אמרו בבבא קמא סז, א, גבי גזל קורה: "מריש שמו עליו") אין עליה תורת "משמש את הבית", מה שאין כן במעזיבה, שהיא נפרכת כשמורידים אותה. 54) המדובר כשאין במקומה טפח על טפח. במעזיבה (למעלה בהלכה ד) אין דין טומאה רצוצה מפני שהיא נפרכת, מה שאין כן קורות, שאינן עומדות להיבקע

(כסף משנה). 55) שהרי היא כקבר סתום המטמא מכל צדדיו. 56) פירוש, שאין עליה אפילו כקליפת השום. 57) כל שהוא אפילו כקליפת השום. 58) כשהטומאה במחצית הכותל העליונה, הפתח העליון טמא, וכשהיא בתחתונה התחתון טמא.

יום רביעי ו' מנחם־אב ה'תשע"ו

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים[1]

1) יבאר עמוד העומד בתוך הבית וטומאה רצוצה תחתיו, טומאה שבתוך הכותל ומקומה טפח על טפח על רום טפח, חור גדול שבעובי הכתלים שדרך לעשותו לתשמיש וטומאה בתוכו, ודין ב' פרדסקים זה בצד זה או למעלה מזה. וכלב שאכל בשר מת תוך שלשה ימים, האשה שמת עוברה בתוך מעיה והאשה שמקשה ללידה, האשה שהפילה שליה, ואם ילדה ב' ילדים אחד חי ואחד מת, האשה שמת עוברה בתוך מעיה ונגעה בו המיילדת, והבולע טבעת טמאה.

1 **א. עַמּוּד[2] הָעוֹמֵד בְּתוֹךְ הַבַּיִת וְטֻמְאָה רְצוּצָה[3]**
2 **תַּחְתָּיו - טֻמְאָה בּוֹקַעַת וְעוֹלָה, בּוֹקַעַת וְיוֹרֶדֶת, וְאֵינוֹ**
3 **מְטַמֵּא אֶלָּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה בִּלְבַד. וְאִם הָיָה פָּרֹחַ[4]**
4 **יוֹצֵא מֵעַמּוּד זֶה וְכֵלִים תַּחַת הַפָּרֹחַ - הַכֵּלִים**
5 **טְהוֹרִים[5], שֶׁאֵינוֹ מְטַמֵּא אֶלָּא כְּנֶגֶד הַטֻּמְאָה[6].**

2) אהלות פ"ו מ"ו. 3) שאין במקומה טפח על טפח פנוי. 4) קישוט בולט מן העמוד עשוי בתבנית פרח. 5) שם מ"ז. 6) ולא מצידיה, ומשמיענו שאין אנו דנים את העמוד כשיפוע האוהל של הפרח, ושיפועי אוהלים כאוהלים (ראה למעלה פי"ח ה"ז).

6 **ב. [וְאִם יֵשׁ בִּמְקוֹם הַטֻּמְאָה][7] טָפַח עַל טֶפַח עַל**
7 **רוּם טֶפַח - הֲרֵי הוּא כְּקֶבֶר סָתוּם וּמְטַמֵּא מִכָּל**
8 **סְבִיבָיו, וְהַבַּיִת כֻּלּוֹ טָמֵא, שֶׁהֲרֵי הָאֶהֱיל עַל הַקֶּבֶר.**

7) כלומר, במקום הפנוי מחוץ לשטח התפוס ע"י הטומאה (ראה למעלה פ"ז ה"ד).

9 **ג. טֻמְאָה שֶׁבְּתוֹךְ הַכֹּתֶל[8] וּמְקוֹמָהּ טָפַח עַל טֶפַח עַל**
10 **רוּם טֶפַח - כָּל הָעֲלִיּוֹת הַבְּנוּיוֹת עַל כֹּתֶל זֶה, אֲפִלּוּ**
11 **עֶשֶׂר[9], טְמֵאוֹת; שֶׁהֲרֵי הַכֹּתֶל כֻּלּוֹ קֶבֶר סָתוּם עַד**
12 **סוֹפוֹ, וְהוּא כֹּתֶל הָעֲלִיּוֹת, וְכָל עֲלִיָּה מֵהֶן מַאֲהֶלֶת**
13 **עַל הַקֶּבֶר[10]. בָּנָה בַּיִת[11] בְּצַד הַכֹּתֶל מִכָּאן וּבַיִת מִכָּאן**
14 **וּבָנָה עֲלִיָּה עַל גַּבֵּי שְׁנֵי הַבָּתִּים עַד שֶׁנִּמְצָא רֹאשׁ**
15 **הַכֹּתֶל הַטָּמֵא הוּא בְּאֶמְצַע קַרְקַע הָעֲלִיָּה - הֲרֵי**
16 **הָעֲלִיָּה טְמֵאָה, שֶׁהֲרֵי הָאֶהֱילָה עַל הַקֶּבֶר, וְהָעֲלִיָּה**
17 **הַשְּׁנִיָּה הַבְּנוּיָה עַל גַּבֵּי טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן זוֹ עַל**
18 **גַּבֵּי זוֹ וְאֵין הַכֹּתֶל הַטָּמֵא פָּתְלָה[12].**

8) שם פ"ז מ"א. 9) זו על גבי זו, והכותל שהטומאה בה מגיע עד לעליה העליונה. 10) כל זה כשיש במקום הטומאה טפח על טפח. ואם אין בו טפח על טפח, דינו ככותל המשמש את הבית, למעלה בפכ"ד ה"ה, ומטמא את החדר שכנגד הטומאה בלבד ולא את החדרים שתחתיו ושעליו. 11) שם. 12) ותקרת העליה התחתונה חוצצת בפני הטומאה.

19 **ד. חוֹר[13] גָּדוֹל[14] שֶׁבָּעֲבֵי הַכְּתָלִים שֶׁדַּרְכּוֹ בְּנֵי אָדָם**
20 **לַעֲשׂוֹתוֹ לְתַשְׁמִישׁ, וְהוּא הַנִּקְרָא פַּרְדִּסְק, שֶׁהָיְתָה**
21 **טֻמְאָה מֻנַּחַת בְּתוֹכוֹ וְיֵשׁ עָלָיו[15] דְּלָתוֹת סְגוּרוֹת -**
22 **הַבַּיִת טָהוֹר[16]. הָיְתָה הַטֻּמְאָה רְצוּצָה בְּקַרְקָעִיתוֹ אוֹ**
23 **בִּכְתָלָיו אוֹ בְּגַגּוֹ - רוֹאִין אֶת כָּל הַחוֹר כְּלוֹ כְּאִלּוּ**
24 **הוּא אָטוּם[17], וְרוֹאִין[18] מְקוֹם הַטֻּמְאָה: אִם הוּא**
25 **בַּחֲצִי עֲבִי הַכֹּתֶל שֶׁלְּפָנִים - הַבַּיִת טָמֵא; וְאִם הָיְתָה**
26 **טֻמְאָה מֵחֲצִי כֹּתֶל וְלַחוּץ - הַבַּיִת טָהוֹר; מְחֻצָּה**
27 **לְמֻחֶצָּה - הַבַּיִת טָמֵא.**

13) תוספתא שם פ"ז הי"א. 14) לא פחות מטפח על טפח ברום טפח. 15) פירוש, אפילו יש עליו (ראה הערה הבאה). 16) הכסף־משנה מגיה: הבית טמא, וכך גירסתנו בתוספתא שם. והטעם, מפני שסוף הטומאה לצאת דרך הדלתות לבית. 17) סתום. 18) דוגמה לטומאה בכתליו: עובי הכותל ששה טפחים, והפרדיסק פתוח לחוץ, ועומקו שלושה, והטומאה בעובי הכותל במרחק שני טפחים מצד הבית, וטפח אחד מחללו של הפרדיסק, אין אנו אומרים שהטומאה מחציו של הכותל ולחוץ, שהרי עוביו במקום זה הוא שלושה טפחים, אלא רואים את החור כאילו הוא אטום. ואם כן, עובי הכותל הוא ששה טפחים, ונמצא שהטומאה המרוחקת לא יותר משני טפחים מן הבית מקומה במחצית הפנימית, והבית טמא.

28 **ה. שְׁנֵי פַּרְדִּסְקִין[19] זֶה בְּצַד זֶה אוֹ זֶה עַל גַּב זֶה[20],**
29 **וְטֻמְאָה מֻנַּחַת בְּאֶחָד מֵהֶן, וְנִפְתַּח[21] - הוּא וְהַבַּיִת**
30 **טָמֵא, וַחֲבֵרוֹ טָהוֹר[22]. הָיְתָה טֻמְאָה רְצוּצָה בְּתוֹךְ**
31 **הַבִּנְיָן - רוֹאִין אֶת הַפַּרְדִּסְקִין כְּאִלּוּ הֵן אֲטוּמִין,**
32 **וְיִדּוֹן מְחֻצָּה לְמֻחֶצָּה[23].**

19) משנה שם פ"ו, ז. 20) ודלתותיהם נעולות. 21) הדלת נפתחה. 22) הדלת הנעולה חוצצת, כשאין דרך הטומאה לצאת שם, כמו שנתבאר כמה פעמים. אבל אם גם דלתו פתוחה נכנסת לו הטומאה, מכיוון שיש בו פותח טפח (ראה למעלה פ"כ ה"ז דין ביב קמור). 23) כמו שביארנו בסוף ההלכה הקודמת.

33 **ו. כְּזַיִת[24] מִן הַמֵּת מֻדְבָּק בְּאַסְקֻפַּת הַבַּיִת מִבַּחוּץ[25] -**
34 **הַבַּיִת טָהוֹר[26]. הָיָה רָצוּץ תַּחַת הָאַסְקֻפָּה - יִדּוֹן מְחֻצָּה**
35 **לְמֻחֶצָּה[27]. הָיָה מֻדְבָּק לַמַּשְׁקוֹף[28] - הַבַּיִת טָמֵא[29].**

24) שם פי"ב ה"ח. 25) במקום שאין עליו משקוף. 26) כר' יהושע שם, אפילו כשהדלת פתוחה, ואם יש עליו משקוף והדלת פתוחה הבית טמא, מפני שהמשקוף מאהיל על הטומאה ומתחבר עם אוהל הבית, ואם הדלת נעולה טהור אפילו המשקוף מאהיל, מפני שאין דרך הטומאה להכנס, ולכן הדלת חוצצת (תפארת ישראל). 27) כמו במונחת בכותל, מחציה ולפנים - כבפנים, מחציה ולחוץ - כבחוץ. 28) שם. 29) אפילו אם מודבק כחלק שמחוץ לדלת. בזה גם ר' יהושע מודה, מפני שחלקו הפנימי הוא עצמו חלק

מאוהל הבית, לכן כולו בטל לגבי הבית. מה־שאין־כן באסקופה, שהיא נמשכת יותר לקרקע מאשר לבית.

ז. כֶּלֶב שֶׁאָכַל[30] בְּשַׂר הַמֵּת וּמֵת[31] בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה יָמִים[32] וְהֲרֵי הוּא מֻטָּל עַל הָאַסְקֻפָּה - רוֹאִין חֲלַל הַטֻּמְאָה מְגוּפוֹ[33]: אִם הוּא כְּנֶגֶד הַמַּשְׁקוֹף וְלִפְנִים[34] - הַבַּיִת טָמֵא[35], וּמִכְּנֶגֶד הַמַּשְׁקוֹף וְלַחוּץ - הַבַּיִת טָהוֹר[36].

30) שם פי"א מ"ז. 31) אבל אם הוא חי, אינו מטמא אפילו בתוך שלושה ימים, מפני שהטומאה בלועה בגופו (למעלה פ"כ ה"ב, וה"ה). 32) ולא נתעכל עדיין הבשר (ראה למעלה פ"כ ה"ד). 33) המקום בגופו שהטומאה מונחת שם (בפירושו למשנתנו, כותב רבינו: האיצטומכה, פירוש, קיבה). 34) בין שיש בחללו פותח טפח, ובין אין בו. 35) אם יש בחללו פותח טפח, צידו העליון מאהיל על הטומאה ואינו חוצץ, והמשקוף מאהיל עליו, ולפיכך כל הבית כאוהל הטומאה, ואם אין בו פותח טפח, הרי הטומאה רצוצה ובוקעת ועולה לתוך הבית, ומפני שדלת הבית פתוחה מתפשטת הטומאה לכל הבית (ראה תפארת ישראל "קרית ארבע" דיני טומאה רצוצה אות ב). 36) כר' יוסי במשנתנו, לפי פירוש הרע"ב (ראה 'תוספות יום טוב' וסדרי טהרות). [ויש לעיין בדבר, מהו ההבדל בין זה לדין אדם מוטל על האסקופה בפי"ח ה"ב, ולמה מטהר רבינו כשקיבת הכלב בחוץ, אפילו אם מקצת גופו של הכלב מן המשקוף ולפנים?].

ח. הָאִשָּׁה[37] שֶׁמֵּת עֻבָּרָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ, אִם נַעֲשָׂה רֹאשׁ הַנֶּפֶל כְּפִקָּה[38] שֶׁל שְׁתֵּי - כְּיָון שֶׁנִּפְתַּח הָרֶחֶם עַד שֶׁנִּרְאָה הָרֹאשׁ נִטְמָא הַבַּיִת מִפְּנֵי הָעֻבָּר, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא יָצָא.

37) שם פ"ז, מ"ד. 38) כראש המעוגל של פלך לחוטי האורך (בכורות כב ע"א).

ט. הָאִשָּׁה שֶׁמַּקְשָׁה[39] לֵילֵד וְיָצְאָה מִבַּיִת לְבַיִת וְהִפִּילָה נֶפֶל מֵת בְּבַיִת שֵׁנִי - הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן טָמֵא בְּסָפֵק, שֶׁמָּא כְּשֶׁהָיְתָה בּוֹ יָצָא רֹאשׁוֹ שֶׁל נֶפֶל הַזֶּה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁלֹּא הָיָה רֹאשׁ הַנֶּפֶל כְּפִקָּה שֶׁל שְׁתֵּי; אֲבָל אִם הֶעֱגִיל רֹאשׁ הַנֶּפֶל כְּפִקָּה - הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן טָהוֹר; שְׁאִלּוּ נִפְתַּח רַחְמָהּ שָׁם, לֹא הָיְתָה יְכוֹלָה לְהַלֵּךְ עַל רַגְלֶיהָ. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה נוֹטֶלֶת בַּאֲגַפַּיִם[40] וְהוֹצִיאוּהָ מִבַּיִת לְבַיִת - הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן טָמֵא בְּסָפֵק אַף עַל פִּי שֶׁהֶעֱגִיל רֹאשׁ הַנֶּפֶל כְּפִקָּה שֶׁל שְׁתֵּי[41].

39) אהלות שם. 40) בידי חברותיה. 41) מאותו הנימוק שאמרנו: שמא הוציא הנפל ראשו בבית ראשון.

י. הָאִשָּׁה שֶׁהִפִּילָה[42] שִׁלְיָא[43] - הַבַּיִת טָמֵא וַדַּאי. חֲזָקָה הוּא שֶׁאֵין שִׁלְיָא בִּלֹּא וָלָד.

42) משנה נדה כו, א. 43) כעין שק של עור שהוולד מונח בו.

יא. מִי שֶׁיָּלְדָה[44] שְׁנֵי יְלָדִים, אֶחָד חַי וְאֶחָד מֵת:

אִם הַמֵּת יָצָא רִאשׁוֹן - הַחַי טָהוֹר[45], שֶׁהֲרֵי לֹא נָגַע בּוֹ מְשֻׁיָּצָא לַאֲוִיר הָעוֹלָם[46]; וְאִם הַחַי יָצָא רִאשׁוֹן - הֲרֵי הוּא טָמֵא, שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִגַּע בּוֹ הַמֵּת מְשֻׁיָּצָא לַאֲוִיר הָעוֹלָם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְגַּלְגֵּל אַחֲרָיו כְּאֶבֶן, שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים כְּדֵי לְהַעֲמִיד עַצְמוֹ[47].

44) שם מ"ה. 45) פירוש, אינו טמא טומאת שבעה ואינו צריך הזאה שלישי ושביעי כנוגע במת, אבל טמא טומאת ערב מפני שנגע באמו שנגעה במת ושהיא טמאה גם כיולדת, שבעה ימים לזכר וארבעה עשר לנקבה. 46) והנגיעה בו בתוך גופה של האשה אינה מטמאה (למעלה פ"כ ה"א). והמדובר כשהוציאו את החי מן הבית לפני שיצא המת. שאם לא כן, נטמא החי טומאת שבעה באוהל המת. 47) כשיצא המת תחילה, אין החי נמשך אחריו, מפני שהוא מתאמץ ומעכב את עצמו מלהתגלגל אחרי המת שיצא, אבל דבר שאין בו רוח חיים מתגלגל מאליו למקום הפתוח (מפירושו של רבינו במשנתנו).

יב. הָאִשָּׁה שֶׁיָּלְדָה[48] וָלָד מֵת, אֲפִלּוּ נֶפֶל קָטָן כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[49] - הֲרֵי הִיא טְמֵאָה טֻמְאַת שִׁבְעָה[50]. מֵת עֻבָּרָהּ בְּתוֹךְ מֵעֶיהָ וּפָשְׁטָה הַחַיָּה[51] אֶת יָדָהּ וְנָגְעָה בּוֹ - הַחַיָּה טְמֵאָה שִׁבְעָה, וְהָאִשָּׁה טְהוֹרָה עַד שֶׁיֵּצֵא הַוָּלָד. וְטֻמְאַת הַחַיָּה מִדִּבְרֵיהֶם, גְּזֵרָה שֶׁמָּא תִּגַּע בּוֹ מְשֻׁיָּצָא לַפְּרוֹזְדוֹר[52]. אֲבָל מִן הַתּוֹרָה אֵין מַגַּע בֵּית הַסְּתָרִים[53] מַגָּע; הוֹאִיל וְהוּא בְּתוֹךְ הַמֵּעַיִם, הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טָהוֹר. וְכֵן הַבּוֹלֵעַ[54] טַבַּעַת טְמֵאָה וְחָזַר וּבָלַע אַחֶרֶיהָ טַבַּעַת טְהוֹרָה, אַף עַל פִּי שֶׁנָּגְעוּ זוֹ בָּזוֹ בְּרַדַּאי בְּתוֹךְ מֵעָיו - אֵינוֹ מַגָּע, וְהַטְּמֵאָה בְּטֻמְאָתָהּ[55] וּטְהוֹרָה בְּטָהֳרָתָהּ[56].

48) משנה חולין עא, א. 49) למעלה פ"ב ה"א. 50) טומאת מת, וטעונה הזאה שלישי ושביעי, שהרי נגע גופה במת (מובן שהיא טמאה גם כיולדת, ואם הפילה נקבה טמאה ארבעה עשר יום, אבל כאן אנו עוסקים בדיני טומאת מת בלבד, ולפיכך כתב טומאת שבעה). 51) המיילדת. 52) שם עב, א. החלק החיצון של אברי הלידה. 53) מקום מכוסה מטבעו. 54) שם עא, ב. 55) כשתצא מן הגוף. 56) אשריך הלכות טומאת מת, שנכנסת בטומאה ויצאת בטהרה (ראה סיום מסכת כלים).

סְלִיקוּ לְהוּ הִלְכוֹת טֻמְאַת מֵת

יום חמישי ז' מנחם־אב ה'תשע"ו

הִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶהוּ פָּרָטָן: א) דִּין פָּרָה אֲדֻמָּה. ב) דִּין טֻמְאַת מֵי נִדָּה וְטָהֳרָתָן.
וּבְאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בְּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר פרה אדומה בת כמה שנים כשירה, ואם לוקחים עגלה לגדלה, אם היתה זקנה, והמראות שפוסלות בה, ובאי

זה מקום, המומים הפוסלים בה, ואם העבודה פוסלת בה, ואי זו עבודה, פרה שנולד בה פיסול, ואם לקחו פרה ומצאו אחרת נאה ממנה, על יד מי נעשית הפרה, וטבולי יום אם כשרים בה.

1 **א. מְצֻוַּת פָּרָה[2] אֲדֻמָּה[3] שֶׁתִּהְיֶה בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים[4] אוֹ**
2 **בַּת אַרְבַּע[5]. וְאִם הָיְתָה זְקֵנָה - כְּשֵׁרָה[6]; אֶלָּא שֶׁאֵין**
3 **מַמְתִּינִין לָהּ, שֶׁמָּא תַּשְׁחִיר[7] וְתִפָּסֵל. וְאֵין לוֹקְחִין**
4 **עֶגְלָה וּמְגַדְּלִין אוֹתָהּ[8]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ פָּרָה -**
5 **וְלֹא עֶגְלָה. לֹא מָצְאוּ אֶלָּא עֶגְלָה - פּוֹסְקִין עָלֶיהָ**
6 **דָּמִים[9] וְתִהְיֶה אֵצֶל בְּעָלֶיהָ עַד שֶׁתַּגְדִּיל וְתַעֲשֶׂה פָּרָה.**
7 **וְלוֹקְחִין אוֹתָהּ מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה[10].**

2) פרה פ"א מ"א. 3) טמאי מת אינם נטהרים בטבילה במקווה בלבד, אלא צריכים הזאת מים שנתנו עליהם אפר פרה אדומה, ודיניה מפורשים לקמן. 4) כל זמן שלא הגיעה לגיל זה, נקראת "עגלה" או "עגלת בקר". רבינו בפירושו שם מבאר, שעגל סתם הוא בן שנה, ו"עגלת בקר" היא בת שתים. 5) כחכמים, שם. 6) שם. משמע שאינה נקראת זקינה אלא אם עברו עליה יותר מארבע שנים. ולכאורה זה מנוגד לדבריו בפ"א מהל' מעשה הקרבנות, שפר למעלה מבן שלוש נקרא זקן. וב'משנה למלך' מבאר: פרה אדומה שתחילתה מבת שלוש, נקראת זקינה אחר עבור שנתיים. ז.א. למעלה מבת ארבע, וכן פר שתחילתו מבן שתים, נקרא זקן כשתעבורנה עליו שנתיים. 7) טבען של שערות לשנות את גוונן מבהיר לכהה עם עלות הגיל, ושתי שערות שחורות פוסלות את הפרה. 8) 'ספרי' זוטא. 9) קובעים ומשלמים את מחירה (וכן בבבא־מציעא פ"ה מ"ז: אין פוסקים על הפירות). 10) שקלים פ"ד מ"ב. כל גבר מישראל מגיל עשרים ולמעלה מחוייב לתת מחצית השקל (מטבע עתיק) לצרכי בית־המקדש ובעיקר לקניית קרבנות. השקלים ניתנו לידי הכהנים שהכניסום לחדר (לשכה) בבית־המקדש, ושלוש פעמים בשנה – לפני הפסח, לפני שבועות ולפני סוכות – ממלאים שלוש קופות גדולות מאתם השקלים לצרכים השוטפים. המטבעות שבקופות נקראים "תרומת הלשכה".

8 **ב. זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה[11] 'תְּמִימָה' - תְּמִימַת**
9 **אַדְמִימוּת[12], לֹא תְּמִימַת קוֹמָה[13]; אֶלָּא אִם הָיְתָה**
10 **נְּמָסָה[14] - כְּשֵׁרָה[15], כְּשְׁאָר הַקֳּדָשִׁים. הָיוּ בָהּ שְׁתֵּי**
11 **שְׂעָרוֹת[16] לְבָנוֹת אוֹ שְׁחוֹרוֹת בְּתוֹךְ גַּמָּא[17] אַחַת[18], אוֹ**
12 **בְּתוֹךְ שְׁנֵי כּוֹסוֹת[19] וְהֵן מֻנָּחוֹת זוֹ עַל זוֹ - פְּסוּלָה.**

11) במדבר, שם. 12) שכל שערותיה אדומות. ב'ספרי' חוקת, פיסקה קכג, דרשו: תמימה – תמימה באדמות. או (אולי) תמימה במומים (שלא יהיה בה מום)? כשהוא אומר: "אשר אין בה מום" הרי מומים אמורים, הא (אם כן) מה תלמוד־לומר תמימה? שתהא תמימה באדמות. 13) שתהיה קומתה גבוהה. 14) נמוכת קומה. 15) פרה פ"ב, מ"ב. ננסות, מום הוא באדם (בכורו' מה, ב), אבל לא בבהמה. 16) פרה שם מ"ה. 17) שרשי השערות יושבים בשקיעות קטנטנות שבעור, והן נקראות "גומות". 18) [בבבא־בתרא טז, א - אמרו: "כל נימא ונימא בראתי לה גומא בפני עצמה". ואולי שונה עור האדם מעור הבהמה ('תפארת ישראל')). 19) במס' פרה פ"ב מ"ה, שנינו: "היו בה שתי שערות שחורות או לבנות בתוך גומא אחת פוסלות. רבי יהודה אומר אפילו בתוך כוס אחד, היו בתוך שתי כוסות והן מוכיחות זו את זו – פסולה". ופירש שם רבינו: "וכוס הוא עגול מן הגשם יש בו כלל (הרבה) מן השיעור (צ"ל השיער) בשטח אחד". פירוש, השערות מסודרות על גוף הבהמה כעין תלתלים (הגר"א), והם בולטות ביותר כשהן רטובות. ודעת רבינו שנחלקו רבי יהודה ותנא־קמא בדין שתי שערות יוצאות משתי גומות או יותר ואינן כרוכות זו בזו או מונחות זו על זו. תנא־קמא סובר שאינן פוסלות (וכן אמרו בפירוש בתוספתא פרה פ"ב ה"ב: בתוך שתי גומות – כשירה), ורבי יהודה חולק ואומר שלא רק בגומא אחת אלא אפילו בכוס אחת פסולה, ואפילו אינן מונחות זו על זו. ומה שאמרו במשנה: "היו בתוך שתי כוסות והן מוכיחות זו את זו - פסולה" דברי הכל הוא. ומובן שכן הדין בכוס אחת לדעת תנא־קמא, ומשום רבי יהודה הפוסל בכוס אחת אפילו אינן מוכיחות, נקט שתי כוסות. ורבינו פסק כתנא־קמא, ונקט לשון המשנה, כדרכו במקומות רבים.

13 **ג. הָיוּ בָהּ[20] שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת[21] עֲקֻרָן[22] מַאֲדִים וְרֹאשָׁן**
14 **מַשְׁחִיר, עֲקֻרָן מַשְׁחִיר וְרֹאשָׁן מַאֲדִים - הַכֹּל הוֹלֵךְ**
15 **אַחַר הָעִקָּר[23]. וְגוֹזֵז בְּמִסְפָּרַיִם[24] אֶת רֹאשָׁן הַמַּשְׁחִיר[25]**
16 **וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מִשּׁוּם גִּזָּה בְּקָדָשִׁים[26], שֶׁאֵין כַּוָּנָתוֹ לָגֹזּ[27].**

20) שם. 21) בגומא אחת או בשתים ומונחות זו על זו. 22) מקום צמיחתן. 23) כחכמים, שם. 24) תוספתא פרה פ"ב ה"ד. 25) רבינו בפירוש למשנה כותב, שצריך לגזוז, וכל זמן שלא גזז – פסולה. 26) התורה אמרה (דברים טו, יט) "לא תגוז בכור צאנך", והוא־הדין בשאר קדשים הקרבים על המזבח. 27) טעם זה אינו מספיק להתיר גזיזת קדשי מזבח, אבל קדושת פרה אדומה היא כקדושת בדק הבית (דברים שהוקדשו לצרכי תיקונים ושיפוצים בבית־המקדש וכדומה). ורבינו פוסק בהל' מעילה (פי"א הי"ב) שאיסור גזיזתם הוא גזירת חכמים, ולא גזרו בפרה מפני הנימוק האמור כאן.

17 **ד. וְצָרִיךְ שֶׁיִּשָּׁאֵר מִן הַמַּאֲדִים[28] כְּדֵי שֶׁיִּנָּטֵל בְּזוּג[29];**
18 **שֶׁכָּל שַׂעֲרָה שֶׁאֵינָהּ נִטֶּלֶת בְּזוּג[30] - הֲרֵי הִיא כְּאִלּוּ**
19 **אֵינָהּ[31]. לְפִיכָךְ, אִם הָיוּ בָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת לְבָנוֹת אוֹ**
20 **שְׁחוֹרוֹת שֶׁאֵינָן נִלְקָטִין בְּזוּג[32] - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה[33].**

28) אחרי גזיזת העליון השחור. 29) מספריים. 30) שסכיני המספריים אינן תופסות אותן. 31) [במסכת נידה (נב, ב) מחלוקת חכמים כמה הוא שיעורן של שערות בפרה ובנגעים וכו'. ובגמרא שם אמרו: "הלכה כדברי כולן להחמיר". ודעת רבינו (בפירוש שם), ששיעור ניטלות בזוג הוא הקטן שבכולם, ובהתאם לכך פסק בסוף הלכה זו, ששתי שערות לבנות או שחורות הנקלטות בזוג – פוסלות את הפרה. וכן בהל' טומאת צרעת (פ"ב ה"א) ששיער לבן שניטל בזוג מטמא בבהרת (ראה שם הערה ב). ולכאורה תמוהים דבריו כאן, למה הכשיר אם שיעור המאדים הוא

כדי שינטל בזוג, ולא החמיר להצריך כדי לכוף ראשון לעיקרן כדעת רבי ישמעאל שם? ונראה, שדעת רבינו, ששערות הנקלטות בזוג, שם (השין צרויה) שערות עליהן לדברי הכול, ולא אמרו בהן "כאילו אינן", אולם נקבעו שיעורים לכל דבר (מהם הלכה למשה מסיני, ומהם שיעורי חכמים) ולמטה משיעורים הללו אינו מספיק, אבל אין זה אומר שהדבר "כאילו אינו", ולכן בראשון משחיר ועיקרן מאדים, הרי השערות האדומות כשהן לעצמן לא קבעה להן התורה ולא חכמים שיעור מיוחד, שהרי פרה שכל שערותיה קצרות כשירה, אם רק שם שערות עליהן, ומה אנו צריכים כדי להכשירה? הוי אומר, הפסק בין השחורות לבין עור הפרה, ולזה מספיקות שערות כל שהן אם שם שערה עליהן (על־פי ה'כסף משנה' בתוספת ביאור)). 32) אף־על־פי שכל ארכן לבן או שחור. 33) משמע ששערות אדומות קצרות משיעור זה – פוסלות.

1 **ה. הָיְתָה קַרְנֶיהָ[34] אוֹ טָלְפֶיהָ שְׁחוֹרִים - יָגֹד[35]. גַּלְגַּל**
2 **הָעַיִן[36] וְהַשִּׁנַּיִם וְהַלָּשׁוֹן - אֵין מַרְאֵיהֶן פּוֹסְלִים בְּפָרָה.**

34) שם מ"ב. 35) יחתוך כמו "גודו אילנא" (דניאל ד, יא). בבכורות מד, א - מבואר, שמותר לחתוך את הקליפה החיצונה שעל גבי העצם הנקראת "זכרות הקרן", אבל אם חתך את הזכרות עצמה נעשית בעלת מום ופסולה. 36) פרה, שם.

3 **ו. הָיְתָה בָּהּ[37] יַבֶּלֶת וַחֲתָכָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁצָּמַח**
4 **בִּמְקוֹמָהּ שֵׂעָר אָדֹם - פְּסוּלָה[38].**

37) שם. 38) כרבי יהודה. הראב"ד מנמק: לפי שאין עולה בו אדמימות גמורה, אלא הוא שיער לקוי.

5 **ז. כָּל הַמּוּמִין[39] הַפּוֹסְלִין בְּקָדָשִׁים - פּוֹסְלִין בְּפָרָה,**
6 **שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוּם. הָיְתָה יוֹצֵא דֹפֶן[40] אוֹ**
7 **מְחִיר[41] אוֹ אֶתְנָן[42] אוֹ טְרֵפָה[43] אוֹ שֶׁנִּרְבְּעָה[44] -**
8 **פְּסוּלָה; שֶׁכָּל הַפּוֹסְלִין אֶת הַקָּדָשִׁים לַמְּזַבֵּחַ -**
9 **פּוֹסְלִין אֶת הַפָּרָה וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא קָדְשֵׁי בֶדֶק**
10 **הַבַּיִת, הוֹאִיל וְקָרְאָה הַכָּתוּב חַטָּאת. וּמֵתָר לִקַּח**
11 **אוֹתָהּ מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[45] וְאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא רִבָּעָהּ**
12 **הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, שֶׁאֵינוֹ מַפְסִיד בְּהֶמְתּוֹ[46]. יִתֵּרָה**
13 **פָּרָה[47] עַל הַקָּדָשִׁים, שֶׁהֶעֱבוֹדָה פּוֹסֶלֶת בָּהּ. שֶׁנֶּאֱמַר:**
14 **אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֹל, וּבְעֶגְלָה עֲרוּפָה אוֹמֵר:**
15 **אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ אֲשֶׁר לֹא מָשְׁכָה בְעֹל; מָה עֹל**
16 **הָאָמוּר בְּעֶגְלָה - עֲשָׂה שְׁאָר עֲבוֹדוֹת כְּעֹל, אַף עֹל**
17 **הָאָמוּר בְּפָרָה - יִפְסֹל בָּהּ שְׁאָר עֲבוֹדוֹת כְּעֹל. אֶלָּא[48]**
18 **שֶׁהָעֹל פּוֹסֵל בֵּין בִּשְׁעַת עֲבוֹדָה בֵּין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת**
19 **עֲבוֹדָה[49], וּשְׁאָר עֲבוֹדוֹת אֵין פּוֹסְלוֹת אֶלָּא בִּשְׁעַת**
20 **עֲבוֹדָה. כֵּיצַד? קָשַׁר עָלֶיהָ הָעֹל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא**
21 **חָרַשׁ בָּהּ - פְּסוּלָה; הִכְנִיסָהּ לָדוּשׁ - אֵינָהּ נִפְסֶלֶת**
22 **עַד שֶׁיְּדוּשׁ בָּהּ. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. רָכַב עָלֶיהָ[50],**
23 **נִשְׂעַן עָלֶיהָ, נִתְלָה בִּזְנָבָהּ[51] וְעָבַר בָּהּ אֶת הַנָּהָר, קִפֵּל**
24 **עָלֶיהָ אֶת הַמּוֹסָרָה[52], נָתַן טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ, נָתַן עָלֶיהָ**
25 **כְּסוּת שֶׁל שַׁקִּים - פְּסוּלָה[53]. קְשָׁרָהּ בְּמוֹסָרָהּ: אִם**
26 **הָיְתָה מוּרֶדֶת[54] וּצְרִיכָה שְׁמִירָה - כְּשֵׁרָה, וְאִם לָאו**
27 **- פְּסוּלָה; שֶׁכָּל שְׁמִירָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה מַשּׂוֹי הִוא.**
28 **עָשָׂה בָהּ[55] סַנְדָּל שֶׁלֹּא תַּחֲלִיק, פֵּרַשׁ טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ**
29 **מִפְּנֵי הַזְּבוּבִין - כְּשֵׁרָה. זֶה הַכְּלָל[56]: כֹּל שֶׁהוּא**
30 **לְצָרְכָהּ[57] - כְּשֵׁרָה[58]; לְצֹרֶךְ אַחֵר[59] - פְּסוּלָה. נַעֲשֵׂית**
31 **בָּהּ מְלָאכָה מֵאֵלֶיהָ[60] אוֹ שֶׁעָלָה עָלֶיהָ עֹל מֵאֵלָיו, אִם**
32 **לִרְצוֹנוֹ - פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ, שֶׁאִם**
33 **עָבַד בָּהּ לִרְצוֹנוֹ - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁעָבַד בָּהּ[61]. לְפִיכָךְ,**
34 **אִם שָׂכַן עָלֶיהָ הָעוֹף - כְּשֵׁרָה[62]; עָלָה עָלֶיהָ זָכָר -**
35 **פְּסוּלָה[63]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהַמְעֻבֶּרֶת פְּסוּלָה.**
36 **הִכְנִיסָהּ[64] לִרְבָקָה[65] וְדָשָׁה מֵאֵלֶיהָ[66] - כְּשֵׁרָה;**
37 **הִכְנִיסָהּ כְּדֵי שֶׁתִּינַק וְתָדוּשׁ - פְּסוּלָה[67], שֶׁהֲרֵי עָשָׂה**
38 **לִרְצוֹנוֹ[68]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

39) שם מ"ג. 40) לא נולדה באופן טבעי דרך הרחם, אלא פתחו את דופן הבהמה בסכין והוציאוה. 41) נתן כלב, ולקח פרה מחירה. 42) זונה שקיבלה פרה בשכרה. 43) טריפות שאינה עושה מום, כגון איברים הפנימיים שניקבו וכדומה (חולין יא ע"א). 44) בא עליה אדם. 45) שם. כחכמים. 46) דמי פרה אדומה מרובים, ואם יוודע שרבעה - לא יקנוה. 47) תוספתא פרה פ"ב. גמרא סוטה מו, א. 48) כלומר, קיים הבדל בין עול ובין עבודות אחרות. 49) שנתן עליה את העול, אבל לא עשה בה כל עבודה שהיא, כמבואר למטה. 50) משנה, פרה פ"ב, ג. 51) הוא־הדין בנתלה בחלק גוף אחר. 52) החבל הקשור בראש הבהמה נקרא "מוסירה" וקשירתו אינה פוסלת, אבל אם קיפל את החלק התלוי באויר והניחו על הפרה - הרי זה משא ונפסלה. 53) כשהתכוון לשם משא, אבל בנתינה בלבד ובלי כוונה - רק עול פוסל ('תפארת ישראל'). 54) ואפשר שתברח (שבת נב, א). 55) צ"ל: לה. 56) שם. 57) לצורך הפרה בלבד, ולא לצורך האדם כלל. 58) אפילו משא כבד. 59) אף־על־פי שהדבר הוא גם לצרכה (בבא־מציעא ל, א). 60) שם. 61) שם, ל, ב: כתיב עבד (עין קמוצה) וקרינן (אנו קוראים) עובד (עין שרוקה), בעינן (צריכים) עובד דומיא (בדומה) דעבד. 62) שזה שלא ברצון הבעלים. 63) אפילו שלא בידיעתו, מפני שרצוי הדבר לבעליה, כדי שתלד. אמנם, כשאנו פוסלים את הפרה לא נוח לו, שהרי יצא שכרו בהפסדו פי כמה, אבל אם נכשירה ירויח דמי העגל וירצה בכך, ולפיכך אין להכשירה. 64) שם. 65) צמד פרות קשורות יחד, ודשות בפרסותיהן את שיבלי התבואה. 66) והוא לא נתכוון לדישה כלל. 67) בפסחים כו, א. וכן בבבא־מציעא ל, א - מובא דין זה בעגלה ערופה, אולם בתוספתא פרה פ"ב ה"ב נאמר בפרה. 68) ואף־על־פי שהתכוון גם לצורך הפרה.

39 **ח. פָּרָה[69] שֶׁנּוֹלַד בָּהּ פְּסוּל - תִּפָּדֶה[70]. וְכֵן אִם מֵתָה**
40 **- תִּפָּדֶה מִפְּנֵי עוֹרָהּ[71], אֲבָל לֹא לְהַאֲכִיל בְּשָׂרָהּ**
41 **לִכְלָבִים[72].**

69) ברייתא, שבועות יא, ב. 70) קדשים העומדים להקרב על המזבח אין להם פדיון, אבל פרה אדומה שקדושתה

קלה כקדושת בדק הבית – יש לה פדיון. 71) שם. 72) שאין פודים את הקדשים כדי להאכילם לכלבים. בבכורות טו, א - דרשו זה מן הכתוב בדין קדשים שהוממו ונפדו (דברים יב, טו): "ואכלת" – ולא לכלביך (ראה 'תוספות' שבועות יא, ב, ד"ה משום). (אף־על־פי שרבינו פסק בפ"ה מהל' ערכין, שקדשי בדק הבית צריכים העמדה והערכה, ככתוב בתורה (ויקרא כז, יב): "והעמיד את הבהמה לפני הכהן... והעריך", ואי אפשר להעמיד בהמה מתה – פרה אדומה "לב בית־דין מתנה עליהן" (שבועות, שם) פירוש, בית־דין הקונה אותה מקדיש אותה על תנאי שאם לא יצטרכו לה – תצא לחולין).

1 **ט. נִשְׁחֲטָה[73] לְשֵׁם חֻלִּין[74] - תִּפָּדֶה וְאֵינָהּ מְכַפֶּרֶת[75].**
2 **נִשְׁחֲטָה עַל גַּב מַעֲרַכְתָּהּ[76] - אֵין לָהּ פִּדְיוֹן[77] עוֹלָמִית.**

73) שבועות, שם. 74) בברייתא, נאמר סתם: "נשחטה תפדה". ומפרש רבינו שנשחטה לשם חולין, ולא חילק רבינו בין נשחטה במקומה (על גבי מערכתה) או שלא במקומה, מכיוון שנשחטה לשם חולין מותר לפדותה. (בגמרא שם, אמרו הטעם, מפני שלב בית־דין מתנה עליה בשעה שמקדישים אותה, שאם תיפסל תצא לחולין, ופירשו ב'תוספות' שם ד"ה אי הכי, שעל־ידי תנאי בית־דין זה, דינה כבעל מום מעיקרו (שקדם מומה להקדישה) שהכול מודים שאינה צריכה העמדה והערכה). 75) כלומר, אינה ראויה להזאת אפרה, וצריכים להביא פרה אחרת. מצאנו לשון כפרה בפרה אדומה, במסכת מועד קטן כח, א. 76) המקום המזומן לשחיטת פרה ושריפתה (ראה לקמן פ"ג ה"א). 77) כשנשחטה בהכשר מלא, גנאי הדבר להוציאה לחולין (רש"י שם). ומדובר כשאין בה פיסול, אבל אם נפסלה – תיפדה אפילו אם נשחטה במקומה. (למעלה בה"ח סתם רבינו ולא חילק בין במקומה ובין שלא במקומה). (ה'חזון איש' פירש בדרך אחרת, אולם פירושו נראה דוחק).

3 **י. לָקְחוּ[78] פָּרָה וּמָצְאוּ אַחֶרֶת נָאָה מִמֶּנָּה - הָרֵי זוֹ**
4 **תִּפָּדֶה שֶׁלֹּא בְּמוּם.**

78) שם.

5 **יא. אַף כֹּהֵן הֶדְיוֹט[79] כָּשֵׁר לִשְׂרֹפַת הַפָּרָה[80];**
6 **שֶׁנֶּאֱמַר: וּנְתַתֶּם אֹתָהּ אֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן, וַעֲדַיִן אַהֲרֹן**
7 **הָיָה קַיָּם. וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה[81] לָמְדוּ: זוֹ נַעֲשֵׂית**
8 **בְּאֶלְעָזָר, וּשְׁאָר כָּל הַפָּרוֹת - בֵּין בְּכֹהֵן גָּדוֹל בֵּין**
9 **בְּכֹהֵן הֶדְיוֹט.**

79) כהן מן השורה. 80) שנינו (פרה פ"ד מ"א): "ושלא בכהן גדול – פסולה, ורבי יהודה מכשיר". אמנם דרכו של רבינו לפסוק כתנא־קמא, אולם כאן לא פסק כמותו מפני שב'ספרי' (חוקת קכג) אמרו: "זאת (פרה שנעשתה בימי משה) נעשית באלעזר (בן אהרן, שהיה אז סגנו של כהן גדול) ושאר כל הפרות בכהן גדול, דברי רבי מאיר. רבי יוסי ורבי יהודה ורבי שמעון ורבי אליעזר בן יעקב אומרים: זאת נעשית באלעזר, ושאר כל הפרות בין בכהן גדול בין בכהן הדיוט". ומכאן למד רבינו שהתנא־קמא במסכת פרה הוא רבי מאיר, וחולקים עליו ארבעת חבריו, ופסק כרבים (כסף־משנה). 81) איש מפי איש עד משה רבינו.

10 **יב. וְהָעוֹשֶׂה אוֹתָהּ[82] לוֹבֵשׁ אַרְבָּעָה כֵלִים[83] שֶׁל כֹּהֵן**
11 **הֶדְיוֹט, בֵּין שֶׁעֲשָׂאָהּ כֹּהֵן הֶדְיוֹט בֵּין שֶׁעֲשָׂאָהּ כֹּהֵן**
12 **גָּדוֹל[84].**

82) פרה, שם. 83) ארבעה בגדי לבן שכהן הדיוט לובש בשעת עבודתו במקדש. 84) שבעבודות אחרות לובש שמונה בגדים. ב'ספרי' חוקת, פיסקה קכג - למדו זה מ'גזירה־שוה' (אחת המידות שהתורה נדרשת בהן). מלשונו משמע, שכהן גדול עושה אותה באותם הבגדים שכהן הדיוט עושה, וכן שנינו בתוספתא שם פ"ד ה"ד, ואף־על־פי שבעבודות אחרות אבנטו של כהן גדול אינו דומה לאבנטו של כהן הדיוט. וכן כתב רבינו בפ"ח מהל' כלי המקדש ה"ג, שבעשיית פרה לובש כהן גדול אבנט של כהן הדיוט (ראה משנה־למלך כאן).

13 **יג. כָּל הָעוֹסְקִין[85] בַּפָּרָה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף שֶׁהָיוּ**
14 **טְבוּלֵי יוֹם[86] - כְּשֵׁרִים לְמַעֲשֶׂה הַפָּרָה וּלְקַדֵּשׁ[87]**
15 **וּלְהַזּוֹת מֵאֶפְרָהּ, וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הֶעֱרִיב**
16 **שִׁמְשָׁן. שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּכָל הַפָּרָשָׁה 'אִישׁ טָהוֹר' -**
17 **הוּא הַטָּהוֹר לְמַעֲשֶׂה שֵׁנִי[88]; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר**
18 **לְתָרוּמָה עַד שֶׁיַּעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ - הֲרֵי זֶה טָהוֹר לְפָרָה.**

85) ביומא מג, ב - למדו מן הכתוב (במדבר יט, יט): "והזה הטהור על הטמא", שטבול יום כשר בפרה. 86) טמא שטבל נקרא "טבול יום" כל זמן שלא שקעה השמש אחר טבילתו. 87) לתת את אפר הפרה על המים. 88) בכלים פ"א מ"ה שנינו: טבול יום אסור בקודש ובתרומה, ומותר במעשר (שני).

19 **יד. הַצְּדוּקִין[89] הָיוּ אוֹמְרִים, שֶׁאֵין מַעֲשֶׂה הַפָּרָה**
20 **כָּשֵׁר אֶלָּא בְּמַעֲרְבֵי שֶׁמֶשׁ. לְפִיכָךְ הָיוּ בֵּית דִּין בְּבַיִת**
21 **שְׁנֵי מְטַמְּאִין אֶת הַכֹּהֵן[90] הַשּׂוֹרֵף אֶת הַפָּרָה בְּשֶׁרֶץ[91]**
22 **וְכֵיוָצֵא בּוֹ, וְטוֹבֵל וְאַחַר כָּךְ עוֹסֵק בָּהּ, כְּדֵי לְבַטֵּל**
23 **דִּבְרֵי אֵלּוּ הַגְּזֵרִים שֶׁמּוֹרִים מֵהָעוֹלֶה עַל רוּחָם, לֹא**
24 **מִן הַקַּבָּלָה. וְכֵן כָּל הַכֵּלִים שֶׁמַּכְנִיסִין לְתוֹכָם אֵפֶר**
25 **הַפָּרָה - כֻּלָּם טְבוּלֵי יוֹם[92].**

89) כת דתית בימי בית שני, שכפרה בתורה שבעל־פה. 90) פרה פ"ג מ"ז. 91) (בתוספתא שם ה"ד שטימאוהו ע"י סמיכת ידים עליו. ורבינו לשיטתו בהלכה הבאה גבי שפופרת, שפסק כרבי יהושע שהקפידו שיהיה טבול יום דאורייתא (ראה הערה שם), והתוספתא היא לפי שיטת רבי אליעזר. ואולי לא היתה שם אפשרות לטמא את הכהן בשרץ, שהרי המעשה היה בזמן שגברה יד הצדוקים, והכהן הגדול היה מחבריהם, ומובן שלא יתנו להכניס שרץ לחדרו של הכהן, אבל אי אפשר היה לו לכהן זה להשמר מנגיעת ידי אחד מהפרושים. ראה 'תוספות יום־טוב' שם ד"ה ומטמאים). 92) דין זה למד רבינו מדין שפופרת של קנה, במשנה, פרה פ"ה, מ"ד (ראה הלכה הבאה).

26 **טו. הַחוֹתֵךְ[93] שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל קָנֶה[94] לְהַנִּיחַ בָּהּ אֵפֶר**

חַטָּאת - יְטַמֵּא אוֹתָהּ וְיִטְבְּילֶנָּה וְאַחַר כָּךְ יַנִּיחַ בָּהּ. וְהַחוֹתְכָהּ וְהַמַּטְבִּילָהּ טָעוּן טְבִילָה[95], מִפְּנֵי שֶׁעֲשָׂאוּהָ כִּטְמֵא מֵת בַּשְּׁבִיעִי שֶׁלּוֹ. וּלְפִיכָךְ[96] אֵינָהּ צְרִיכָה הַזָּאָה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי, אֶלָּא מְטַמְּאָהּ[97] כְּדֵי לְהַרְאוֹת לַצְּדוּקִין וּמַטְבִּילָהּ וְנוֹתֵן בָּהּ[98].

93) אפילו אם הוא טהור למעשה פרה. 94) שנינו (פרה פ"ה מ"ד): "שפופרת שחתכה לחטאת (סתם "חטאת" בכל מסכת זו משמעותה פרה אדומה, על־פי הכתוב (במדבר יט, ט): חטאת היא), רבי אליעזר אומר יטביל מיד, רבי יהושע אומר יטמא ויטבילו". פירוש הדברים: אמרנו (בהלכה הקודמת), שהפרה נעשית בכלים שהם טבולי יום, ומפני שחכמים גזרו על הכלים הנגמרים בטהרה שיהיו טמאים לקודש ולפרה (משנה, חגיגה כ, ב) אומר רבי אליעזר שאין צורך לטמא את השפופרת שנגמרה בטהרה (כשטהור הוציא ממנה את התוך הרך ונעשתה כלי) ולהטבילה כדי שתהיה טבולת יום, אלא מטבילה מיד, שהרי היא טמאה לפרה כטומאת מת ביום שביעי שלו (חגיגה כג, א), ולפיכך יש כבר פרסום עובדתי לדעת הפרושים שטבול יום טהור לפרה. ורבי יהושע סובר, מכיוון שאין הצדוקים מודים בגזירות חכמים, אין כאן קביעת הלכה למעשה כחכמים, שהרי גם לדעת הצדוקים מותר להשתמש בכלי זה. ועוד, שהרי גם לדעת הפרושים אינה צריכה הערב שמש לקודש אלא לפרה בלבד, ואין כאן הוכחה שטבול יום הפסול לקודש כשר לפרה, ולכן מטמאים את השפופרת טומאה דאורייתא ומטבילים אותה ומשתמשים בה בניגוד לדעת הצדוקים. ופסק רבינו כרבי יהושע. 95) שם. מעלה יתירה בפרה שאינה בקודש. 96) מפני שטומאה כיום שביעי של טמא מת, ולא כסתם טמא מת, שטעון הזאה שלישי ושביעי. 97) טומאה דאורייתא, כמו שביארנו. 98) אפר פרה לפני שקיעת החמה.

יום שישי ח' מנחם־אב ה'תשע"ו

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר שמעלות והרחקות יתרות עשו בטהרת פרה אדומה ומה הן.

א. מַעֲלוֹת יְתֵרוֹת עָשׂוּ בְּטָהֳרַת פָּרָה אֲדֻמָּה וְהִרְחָקוֹת גְּדוֹלוֹת הִרְחִיקוּ מִטֻּמְאַת הַמֵּת בְּכָל מַעֲשֶׂיהָ; מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּשֵׁרָה בְּטִבּוּלֵי יוֹם, חָשׁוּ שֶׁמָּא יָבוֹאוּ לְזַלְזֵל בָּהּ. וּמִפְּנֵי זֶה, כְּשֶׁמַּפְרִישִׁין הַכֹּהֵן הַשׂוֹרֵף אוֹתָהּ - מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ לִלְשְׁכָּה מְכֻנֶּנֶת בָּעֲזָרָה[2]. וּבֵית אֶבֶן הָיְתָה נִקְרֵאת, מִפְּנֵי שֶׁכָּל כֵּלֶיהָ כְּלֵי אֲבָנִים שֶׁאֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וּבִכְלֵי הָאֶבֶן הָיָה מִשְׁתַּמֵּשׁ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַהַפְרָשָׁה. וְלֹא הָיוּ נוֹגְעִין בּוֹ אֲחֵרִים הַכֹּהֲנִים, כְּדֵי לְהַרְבּוֹת בְּטָהֳרָתוֹ.

2) במשנה שם כתוב: "שעל פני הבירה" ורבי יוחנן (ביומא שם) אומר שבירה הוא מקום בהר הבית ולמה כותב רבינו כאן ללשכה מוכנת בעזרה? ונראה, שהלשכות שלא נתקדשו בקדושת המקדש, אף על פי שהן בשטח העזרה, בכלל "בירה" הן, ולשכה זו לא נתקדשה.

ב. שִׁבְעַת יָמִים קוֹדֶם שְׂרֵפַת הַפָּרָה מַפְרִישִׁין כֹּהֵן הַשׂוֹרֵף אוֹתָהּ מִבֵּיתוֹ, כְּשֵׁם שֶׁמַּפְרִישִׁין כֹּהֵן גָּדוֹל לַעֲבוֹדַת יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְדָבָר זֶה קַבָּלָה מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ[3]. וְכֵן מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ מֵאִשְׁתּוֹ, שֶׁמָּא תִּמָּצֵא נִדָּה וְיִהְיֶה טָמֵא שִׁבְעַת יָמִים[4].

3) במסכת יומא ב, א. דרשו מצות הפרשה מן המקרא. ודעת רבינו, שאין זאת דרשה גמורה אלא הדין מקובל ממשה רבינו והסמיכוהו על המקרא. 4) "בועל נידה - כנידה".

ג. הַלִּשְׁכָּה שֶׁהָיְתָה יוֹשֵׁב בָּהּ כָּל שִׁבְעָה צְפוֹנִית מִזְרָחִית הָיְתָה, כְּדֵי לְהַזְכִּירוֹ שֶׁהִיא כַּחֲטָאת הַנִּשְׁחֶטֶת בַּצָּפוֹן אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נִשְׁחֶטֶת בַּחוּץ[5].

5) חוץ לבית המקדש.

ד. כָּל יוֹם וָיוֹם[6] מִשִּׁבְעַת יְמֵי הַהַפְרָשָׁה מַזִּין עָלָיו מֵי חַטָּאת, שֶׁמָּא נִטְמָא לְמֵת וְהוּא לֹא יָדַע. חוּץ מִיּוֹם רְבִיעִי לַהַפְרָשָׁה, שֶׁאֵין צָרִיךְ הַזָּאָה; לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה לֹא שְׁלִישִׁי לְטֻמְאָתוֹ[7] וְלֹא שְׁבִיעִי[8], שֶׁאֵין הַזָּאָה בַּשְּׁבִיעִי עוֹלָה מִשּׁוּם הַזָּאַת שְׁבִיעִי עַד שֶׁיְּהֵא בַּשְּׁלִישִׁי מִלְּפָנֶיהָ. וּמִן הַדִּין הָיָה, שֶׁאֵין צָרִיךְ הַזָּאָה אֶלָּא בְּשְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי[9] לַהַפְרָשָׁה בִּלְבַד; וְזֶה שֶׁמַּזִּין יוֹם אַחַר יוֹם, מַעֲלֶה יְתֵרָה עָשׂוּ בַּפָּרָה[10].

6) פרה פרק ג משנה א. מי שנטמא במת צריך הזאת מי פרה אדומה ביום השלישי לטומאתו וביום השביעי. וזה צריך הזאה בכל יום שמא הוא שלישי או שביעי. 7) שהרי לא נטמא בהיותו בלשכה בשמירה קפדנית. 8) אמנם אפשר הדבר, שרביעי להפרשה יהיה שביעי לטומאה, כגון שהופרש ביום רביעי לטומאה, אבל לעניין הזאה אין דינו כשביעי מפני שלא קיבל הזאת יום שלישי לטומאתו, כמו שמבאר רבינו. 9) ככל טמא מת שלא הקפידה תורה אלא על הזאת שביעי שתהיה ארבעה ימים אחר ההזאה הראשונה, אבל הזאה ראשונה שנתאחרה אין בכך כלום. 10) שם. והחמירו בה יותר מבעבודת יום הכיפורים, שאין מזים עליו אלא שלישי ושביעי בלבד.

ה. בָּרְבִיעִי בַּשַּׁבָּת הָיוּ מַפְרִישִׁין אוֹתוֹ, כְּדֵי שֶׁיָּחוּל רְבִיעִי שֶׁלּוֹ לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת; שֶׁהַהַזָּיָה אֵינָהּ דּוֹחָה שַׁבָּת, וְהָרְבִיעִי אֵין צָרִיךְ הַזָּאָה[11].

11) כמבואר בהלכה הקודמת, ואם יפרישו אותו ביום אחר נפסיד שני ימי הזאה.

ו. בְּכָל יוֹם וָיוֹם מִימֵי הַהַפְרָשָׁה שֶׁמַּזִּין עָלָיו בָּהֶן מַזִּין מֵאֵפֶר פָּרָה מִן הַפָּרוֹת שֶׁנִּשְׂרְפוּ בְּכָבָר[12]; וְאִם לֹא הָיָה שָׁם אֶלָּא אֵפֶר פָּרָה אַחַת בִּלְבַד - מַזִּין מִמֶּנּוּ עָלָיו כָּל הַשִּׁשָּׁה[13].

12) מימות משה ואילך, שליש מאפר כל פרה שנשרפה היה

שמור בבית המקדש בחיל (שם משנה י"א). 13) כל ששת הימים. במשנה אמרו: "ומזין עליו וכו' מכל חטאות שהיו שם", ומפרש שם רבינו שכל יום היו מזים עליו אפר פרה אחרת, ויש מפרשים שכל יום ויום היו מזים מכל החטאות. ורבינו כאן - לשיטתו בפירושו.

1 ז. כְּשֶׁמַּזִּין עָלָיו בִּימֵי הַהַפְרָשָׁה, אֵין מַזֶּה עָלָיו אֶלָּא
2 אָדָם שֶׁלֹּא נִטְמָא בְּמֵת מֵעוֹלָם, שֶׁהַמַּזֶּה צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה
3 טָהוֹר. וְאִם תֹּאמַר: יַזֶּה עָלָיו אִישׁ שֶׁנִּטְמָא וְהַזֶּה
4 עָלָיו? שֶׁמָּא זֶה שֶׁהִזָּה עָלָיו לֹא הָיָה טָהוֹר[14] מִטֻּמְאַת
5 מֵת. וְכֵן הַכֵּלִים שֶׁמְּמַלְאִין בָּהֶן וּמְקַדְּשִׁין לְהַזּוֹת עַל
6 הַכֹּהֵן הַשׁוֹרֵף - כֻּלָּם כְּלֵי אֲבָנִים הָיוּ שֶׁאֵין מְקַבְּלִין
7 טֻמְאָה. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים מַעֲלוֹת יְתֵרוֹת הֵן שֶׁעָשׂוּ
8 בָּהּ. וְכִיצַד יִמְצָא אִישׁ שֶׁלֹּא נִטְמָא בְּמֵת מֵעוֹלָם?
9 חֲצֵרוֹת הָיוּ בִּירוּשָׁלַיִם בְּנוּיוֹת עַל גַּבֵּי הַסֶּלַע,
10 וְתַחְתֵּיהֶן חָלוּל, מִפְּנֵי קֶבֶר הַתְּהוֹם[15]. וּמְבִיאִין הָיוּ
11 נָשִׁים עֲבָרוֹת וְיוֹלְדוֹת שָׁם וּמְגַדְּלוֹת שָׁם אֶת בְּנֵיהֶם[16].
12 וּכְשֶׁיִּרְצוּ לְהַזּוֹת עַל הַכֹּהֵן הַשּׁוֹרֵף, מְבִיאִין שְׁוָרִים,
13 מִפְּנֵי שֶׁכְּרֵסֵיהֶן נְפוּחוֹת[17], וּמַנִּיחִים עַל גַּבֵּיהֶן
14 דְּלָתוֹת[18], וְיוֹשְׁבִין הַתִּינוֹקוֹת עַל גַּבֵּי הַדְּלָתוֹת, כְּדֵי
15 שֶׁיִּהְיֶה הָאֹהֶל[19] מַבְדִּיל בֵּינָם לְבֵין הָאָרֶץ, מִפְּנֵי קֶבֶר
16 הַתְּהוֹם, וְכוֹסוֹת שֶׁל אֶבֶן בְּיָדָם וְהוֹלְכִין לַשִּׁילוֹחַ[20].
17 הִגִּיעוּ לַשִּׁילוֹחַ, יוֹרְדִין שָׁם וּמְמַלְּאִין[21]. שֶׁאֵין לָחוּשׁ
18 שָׁם מִפְּנֵי קֶבֶר הַתְּהוֹם, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לִקְבֹּר
19 בְּנָהָרוֹת. וְעוֹלִין וְיוֹשְׁבִין עַל גַּבֵּי הַדְּלָתוֹת וְהוֹלְכִין עַד
20 שֶׁמַּגִּיעִין לְהַר הַבַּיִת. הִגִּיעוּ לְהַר הַבַּיִת, יוֹרְדִין
21 וּמְהַלְּכִין עַל רַגְלֵיהֶן. מִפְּנֵי שֶׁכָּל הַר הַבַּיִת וְהָעֲזָרוֹת
22 - תַּחְתֵּיהֶן חָלוּל, מִפְּנֵי קֶבֶר הַתְּהוֹם. וּמַהֲלְכִין
23 עַד פֶּתַח הָעֲזָרָה[22]. וּבְפֶתַח הָעֲזָרָה הָיָה קַלָּל שֶׁל אֵפֶר,
24 נוֹטְלִין הָאֵפֶר וְנוֹתְנִין בַּמַּיִם שֶׁבַּכּוֹסוֹת וּמַזִּין עַל
25 הַכֹּהֵן הַשּׁוֹרֵף. וּמַטְבִּילִין הָיוּ הַתִּינוֹקוֹת שֶׁמְּמַלְּאִין
26 וּמְקַדְּשִׁין וּמַזִּין עַל הַשּׁוֹרֵף, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן טְהוֹרִין
27 מִטֻּמְאַת הַמֵּת, שֶׁמָּא נִטְמְאוּ בְּטֻמְאָה אַחֶרֶת.

14) והתורה אמרה (במדבר יט, יט): והזה הטהור על הטמא. 15) שמא יש קבר בעומק רב עד התהום ואי אפשר להגיע שם ולבדוק, וקבר שעפר על גביו אפילו אלף אמה אינו חוצץ בפני הטומאה והיא בוקעת ועולה ומטמאה כל מה שכנגדה, ואם יש למעלה מן הקבר מקום חלול טפח על טפח בגובה טפח הוא מפסיק ואין הטומאה עוברת. 16) בתוספתא שם פרק ג הלכה ב: "עד שיהיו בני שמונה", ולא יותר מזה. ופירש בברטנורא הטעם, כדי שלא יראו קרי. 17) רחבות ויפסיקו בין התינוקות היושבים על גביהם ובין הטומאה הנמצאת במקומות שעליהם לעבור. 18) שחוצצות בפני הטומאה. 19) הדלתות נעשות אוהל, שהרי הן מאהילות על הנמצא תחתיהן. 20) נהר שוטף קרוב לירושלים. 21) בסוף הלכה זו כותב רבינו, שהתינוקות מקדשים, ולכאורה זה נוגד את דבריו לקמן בפרק ו הלכה ב: "הכול כשרים למלאות המים חוץ מחרש שוטה וקטן, והכול כשרים לקדש חוץ מחרש שוטה וקטן". בתוספות יום טוב עמד על סתירה זו במשנתנו וביאר מפני שכל ההזאה על הכהן העושה את הפרה היא מחמת חשש טומאה ומגזירת חכמים, לכן התירו מילוי וגם קידוש על ידי קטן. 22) עזרת נשים הסמוכה לחיל ששם שמור אפר הפרות.

28 ח. תִּינוֹק שֶׁטָּבַל לְמַלֹּאת וּלְהַזּוֹת - לֹא יְמַלֵּא בְּכֵלָיו
29 תִּינוֹק אַחֵר, אַף עַל פִּי שֶׁטָּבַל. וְתִינוֹק שֶׁטָּבַל לְהַזּוֹת
30 עַל כֹּהֵן זֶה - אֵינוֹ מַזֶּה עַל כֹּהֵן אַחֵר, עַד שֶׁיִּטְבֹּל
31 לְשֵׁם מַעֲשֶׂה זֶה הַכֹּהֵן. וְכֵן כֵּלִים שֶׁהֻזְּרוּם לְחַטָּאת
32 זוֹ וּבְנֵי אָדָם שֶׁהֻזְּרוּם לְחַטָּאת זוֹ - לֹא יִתְעַסֵּק בָּהֶם
33 בְּפָרָה אַחֶרֶת עַד שֶׁיִּטְבְּלוּ לִשְׁמָהּ. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ
34 מַעֲלוֹת יְתֵרוֹת בַּפָּרָה.

יום ש"ק ט' מנחם־אב ה'תשע"ו

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר באי זה מקום שורפים הפרה וכיצד שורפים אותה, האזוב והארז ושני התולעת אם מעכבים זה את זה, לשלשה חלקים היו חולקים אפר הפרה ומי מתקדש בכל חלק, כמה פרות נעשו משנצטוו במצוה זו ומי עשאם.

35 א. אֵין שׂוֹרְפִין אֶת הַפָּרָה אֶלָּא חוּץ לְהַר הַבַּיִת[2],
36 שֶׁנֶּאֱמַר: וְהוֹצִיא אֹתָהּ אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה. וּבְהַר
37 הַמִּשְׁחָה[3] הָיוּ שׂוֹרְפִין אוֹתָהּ. וְכֶבֶשׁ[4] הָיוּ עוֹשִׂין מֵהַר
38 הַבַּיִת לְהַר הַמִּשְׁחָה, וְתַחְתָּיו בָּנוּי כִּפִּין כִּפִּין[5], וְכִפָּה
39 עַל כָּל שְׁתֵּי כִּפִּין[6], כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ שְׁתֵּי רַגְלֵי הַכִּפָּה עַל
40 גַּג[7] שְׁתֵּי כִּפִּין שֶׁתַּחְתֶּיהָ, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה תַּחַת הַכֹּל
41 חָלוּל, מִפְּנֵי קֶבֶר הַתְּהוֹם[8]. אַף מָקוֹם שֶׁרָפָתָהּ וּמְקוֹם
42 הַטְּבִילָה שֶׁהָיוּ בְּהַר הַמִּשְׁחָה - תַּחְתֵּיהֶן חָלוּל, מִפְּנֵי
43 קֶבֶר הַתְּהוֹם. וְהַפָּרָה וְהַשּׁוֹרֵף וְכָל הַמְסַעֲדִין
44 בִּשְׂרָפָתָהּ יוֹצְאִין מֵהַר הַבַּיִת לְהַר הַמִּשְׁחָה עַל גַּבֵּי
45 כֶּבֶשׁ זֶה.

2) מפני שבהר הבית היה מקום שריפת קדשים שנפסלו (רבינו פ"ז מהלכות מעשה הקרבנות ה"ד), כתב כאן "חוץ להר הבית". כלומר, לא במקום השריפה שבהר הבית אלא במקום השריפה שמחוץ לחומת ירושלים (יומא סח, ב, וזבחים קה, ב). ורבינו עצמו מסיים כאן: ובהר המשחה (שהוא מחוץ לחומה) היו שורפים אותה (ובזה מסולקת תמיהת החזון־איש על רבינו, הלא פרה נשרפת חוץ לחומת ירושלים, ולמה כתב חוץ להר הבית?). 3) למזרח ירושלים. 4) כעין גשר. 5) קשתות. 6) שתי שורות עשו, אחת על גבי חבירתה, וכל כיפה עליונה עמדה על שתי כיפות של השורה התחתונה. 7) שלא כנגד הרגל. 8) כמבואר בפרק ב ה"ז גבי חצירות.

46 ב. כֵּיצַד[9] שׂוֹרְפִין אוֹתָהּ? זְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל הָיוּ מַקְדִּימִין
47 בִּרְגְלֵיהֶן לְהַר הַמִּשְׁחָה. וּבֵית טְבִילָה הָיָה שָׁם. וְכֹהֵן
48 וְהַמְסַעֲדִין בִּשְׂרָפָתָהּ וְהַפָּרָה יוֹצְאִין עַל הַכֶּבֶשׁ וּבָאִין
49 לְהַר הַמִּשְׁחָה. וּמְטַמְּאִין אֶת הַכֹּהֵן[10], וְסוֹמְכִין[11]
50 הַזְּקֵנִים אֶת יְדֵיהֶם עַל הַכֹּהֵן[12] וְאוֹמְרִים לוֹ: טְבֹל

1 אַחַת. וְאִם הָיָה כֹּהֵן גָּדוֹל, אוֹמְרִים לוֹ: אִישִׁי[13] כֹּהֵן
2 גָּדוֹל, טְבֹל אַחַת. יָרַד וְטָבַל, וְעָלָה וְנִסְתַּפֵּג. וְעִצִּים
3 מְסֻדָּרִים הָיוּ שָׁם: אֲרָזִים, אַלּוֹנִים וּבְרוֹשִׁים, וַעֲצֵי
4 תְּאֵנָה חֻלָּקָה[14]. וְעוֹשִׂין מַעֲרָכָה כְּמִין מִגְדָּל[15],
5 וּמְפַתְּחִין בָּהּ חַלּוֹנוֹת[16], כְּדֵי שֶׁתְּהֵיֶה הָאוּר מְלַבֶּבֶת[17]
6 בָּהֶן. וּמַרְאֶה[18] הַמַּעֲרָכָה בְּמַעֲרָב. וְכוֹפְתִין אֶת הַפָּרָה
7 בְּחֵבֶל שֶׁל מָגָג[19], וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ עַל גַּבֵּי הַמַּעֲרָכָה,
8 רֹאשָׁהּ לְדָרוֹם וּפָנֶיהָ לְמַעֲרָב. הַכֹּהֵן עוֹמֵד בְּמִזְרָח
9 וּפָנָיו לְמַעֲרָב. שׁוֹחֵט בִּימִינוֹ וּמְקַבֵּל הַדָּם בִּשְׂמֹאלוֹ[20].
10 וּמַזֶּה בְּאֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית מִן הַדָּם שֶׁבְּכַפּוֹ הַשְּׂמָאלִית
11 שֶׁבַע פְּעָמִים כְּנֶגֶד בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים, עַל כָּל הַזָּאָה
12 טְבִילַת אֶצְבַּע בַּדָּם. וּשְׁיָרֵי הַדָּם שֶׁבָּאֶצְבַּע פְּסוּלִים
13 לְהַזָּיָה, לְפִיכָךְ עַל כָּל הַזָּאָה מְקַנֵּחַ אֶצְבָּעוֹ בְּגוּפָהּ שֶׁל
14 פָּרָה[21]. גָּמַר מִלְּהַזּוֹת, מְקַנֵּחַ אֶת יָדָיו[22] בְּגוּפָהּ שֶׁל
15 פָּרָה וְיוֹרֵד מִן הַמַּעֲרָכָה. וְהִצִּית אֶת הָאֵשׁ בְּעֵצִים
16 קְטַנִּים וְהִכְנִיסָן תַּחַת עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה וְהִתְחִיל הָאֵשׁ
17 בָּהּ, וְהַכֹּהֵן עוֹמֵד בְּרֹחוֹק וּמְשַׁמֵּר לָהּ עַד שֶׁיִּצַּת הָאוּר
18 בְּרֻבָּהּ[23] וְתִקָּרַע בִּטְנָהּ. וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב,
19 אֵין פָּחוֹת מִטֶּפַח[24], וְצֶמֶר צָבוּעַ בְּתוֹלַעַת מִשְׁקַל
20 חֲמִשָּׁה סְלָעִים[25]. וְאוֹמֵר לָעוֹמְדִים שָׁם: עֵץ אֶרֶז זֶה?
21 עֵץ אֶרֶז זֶה? עֵץ אֶרֶז זֶה? אֵזוֹב זֶה? אֵזוֹב זֶה? אֵזוֹב
22 זֶה? שְׁנִי תּוֹלַעַת זֶה? שְׁנִי תּוֹלַעַת זֶה? שְׁנִי תּוֹלַעַת
23 זֶה? שָׁלֹשׁ פְּעָמִים עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד. וְהֵן אוֹמְרִין
24 לוֹ: הֵין! הֵין! הֵין! שָׁלֹשׁ פְּעָמִים עַל כָּל אֶחָד
25 וְאֶחָד. וְכָל כָּךְ לָמָּה? לְפִי שֶׁמִּינֵי אֲרָזִים שִׁבְעָה הֵן,
26 וּמִינֵי אֵזוֹב אַרְבָּעָה, וְהַצְּבוּעַ אָדֹם - יֵשׁ שֶׁצּוֹבְעִין
27 אוֹתוֹ בְּפוּאָה, וְיֵשׁ שֶׁצּוֹבְעִין אוֹתוֹ בְּלַבָּא, וְיֵשׁ
28 שֶׁצּוֹבְעִין אוֹתוֹ בְּתוֹלַעַת. וְהַתּוֹלַעַת הִיא הַגַּרְגִּרִים
29 הָאֲדֻמִּים בְּיוֹתֵר הַדּוֹמִים לְגַרְעִינֵי הֶחָרוּבִים, וְהֵן כְּמוֹ
30 הָאוֹג, וְתוֹלַעַת כְּמוֹ יַתּוּשׁ יֵשׁ בְּכָל גַּרְגִּיר מֵהֶן.
31 וּלְפִיכָךְ מוֹדִיעַ לַכֹּל וּמַגִּלֶּה לָהֶן שֶׁאֵלּוּ הֵן הַמִּינִים
32 הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה. וְהָאֵזוֹב הָאָמוּר בַּתּוֹרָה הוּא הָאֵזוֹב
33 שֶׁאוֹכְלִין אוֹתוֹ בַּעֲלֵי בָּתִּים וּמִתְבַּלִּין בּוֹ הַקְּדֵרוֹת.
34 הָאֵזוֹב וְהָאֶרֶז וְהַתּוֹלַעַת - שְׁלָשְׁתָּן מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה.
35 וְכוֹרֵךְ הָאֵזוֹב עִם הָאֶרֶז בְּלָשׁוֹן שֶׁל שָׁנִי וּמַשְׁלִיךְ אֶל
36 תּוֹךְ בִּטְנָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִשְׁלִיךְ אֶל תּוֹךְ שְׂרֵפַת הַפָּרָה.
37 וְאֵינוֹ מַשְׁלִיךְ קֹדֶם שֶׁיִּצַּת הָאוּר בְּרֻבָּהּ וְלֹא אַחַר
38 שֶׁתִּעָשֶׂה אֵפֶר[26], וְאִם הִשְׁלִיךְ - פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר: אֶל
39 תּוֹךְ שְׂרֵפַת - לֹא קֹדֶם שֶׁיִּצַּת הָאוּר בְּרֻבָּהּ וְלֹא אַחַר
40 שֶׁתִּעָשֶׂה אֵפֶר. בֵּין שֶׁהִשְׁלִיךְ שְׁלָשְׁתָּן כְּאַחַת בֵּין
41 שֶׁהִשְׁלִיךְ זֶה אַחַר זֶה, בֵּין שֶׁהִשְׁלִיךְ לְתוֹךְ גּוּפָהּ אוֹ
42 לְתוֹךְ שְׂרֵפָתָהּ, בֵּין שֶׁנִּקְרְעָה מֵאֵלֶיהָ וְאַחַר כָּךְ הִשְׁלִיךְ
43 בֵּין שֶׁקְּרָעָהּ בְּיָדוֹ אוֹ בִּכְלִי - כְּשֵׁרָה[27].

9) הדינים האמורים בהלכה זו, מקורם במשניות פרה פ"ג, בתוספת פרטים אחדים שיתבארו לקמן. 10) ראה למעלה פ"ב הי"ד. 11) מבאר כיצד מטמאים את הכהן, כשלא היתה אפשרות לטמאו בשרץ. 12) והזקנים לא היו טהורים לפרה. 13) תואר לאדם רום המעלה. 14) שאין בה חורים או קשרים. 15) רחב למטה וצר למעלה. 16) מקומות פתוחים. 17) מתלהבת ומתחזקת. 18) החזית, הצד שמדליקים בו את האש. 19) מין גמי. 20) ביד ולא בכלי. בספרי חוקת פיסקה קכג, אמרו: מצוותה מצוות יד ולא מצוות רגל. 21) במשנתנו כתוב: גמר מלהזות, מקנח ידו בגופה של פרה. ומפרש אביי (בזבחים צג, ב) שבין הזאה להזאה מקנח אצבעו בשפת מזרק, וכשגמר מקנח ידו בגופה של פרה. ובכסף־משנה מתפלא למה נטה רבינו מדברי אביי. ולא ירדתי לעומק תירוצו. ובזרע אברהם מתרץ, שרבינו סובר כר' נתן בספרי פיסקא קכ"ג, שאינו מחלק בין גמר ובין לא גמר. 22) גם השמאלית שקיבל בה את הדם. [ב'שיטה מקובצת' מנחות ז, ב, מביא גירסא לפי כת"י עתיקים: "בפנים" במאי מקנח, פירוש, בקרבנות הנעשים בפנים, ואומר אביי: בשפת מזרק, והשאר נמחק. ונראה שגירסא זו היתה לעיני רבינו]. 23) כר' עקיבא, בספרי חוקת פיסקא קכד. 24) נדה כו, א. 25) ביומא מב, א, אמרו: משקל "עשרה זוז" [בתקופה העתיקה שימשו המטבעות משקלות]. ובהגהה כאן מסתמך על משנה תרומות פ"י מ"ח: "עשרה זוז ביהודה, שהם חמשה סלעים בגליל". אולם כבר הקדימו רבינו עצמו בפירושו למשנתנו. ולא נתבאר למה העדיף רבינו משקל גליל על משקל יהודה, שהסלע היה ארבעה זוזים. 26) תוספתא פרה פ"ג ה"ז. 27) תוספתא שם.

44 ג. נִגְמְרָה[28] שְׂרֵפָתָהּ - חוֹבְטִין אוֹתָהּ בְּמַקְלוֹת, הִיא
45 וְכָל עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה שֶׁנִּשְׂרְפָה בָּהֶן, וְכוֹבְרִין אֶת הַכֹּל
46 בְּכְבָרוֹת. וְכָל שֶׁחוֹר שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁיִּכָּתֵשׁ וְיִהְיֶה אָפֵר,
47 בֵּין מִבְּשָׂרָהּ בֵּין מִן הָעֵצִים - כּוֹתְשִׁין אוֹתוֹ עַד
48 שֶׁיִּעָשֶׂה אָפֵר; וְשֶׁאֵין בּוֹ אֹפֶר - מַנִּיחִין אוֹתוֹ. וְכָל
49 עֶצֶם שֶׁנִּשְׂאַר מֵעֲצָמֶיהָ בְּלֹא שְׂרֵפָה - בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ
50 הָיָה נִכְתָּשׁ.

28) כל הלכה זו מקורה במשנה פ"ג, יא.

51 ד. אֵין מַכְנִיסִין כְּלוּם מֵאֻפָּרָהּ לְהַנִּיחוֹ בָּעֲזָרָה,
52 שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִנִּיחַ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה. וּשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים[29] הָיוּ
53 חוֹלְקִין אֶת כָּל אֶפְרָהּ: אֶחָד נוֹתֵן בַּחֵיל[30], וְאֶחָד בְּהַר
54 הַמִּשְׁחָה, וְאֶחָד מִתְחַלֵּק לְכָל הַמִּשְׁמָרוֹת. זֶה
55 שֶׁמִּתְחַלֵּק[31] לְכָל הַמִּשְׁמָרוֹת - הָיוּ הַכֹּהֲנִים מְקַדְּשִׁין
56 מִמֶּנּוּ. וְזֶה שֶׁנּוֹתֵן בְּהַר הַמִּשְׁחָה - הָיוּ יִשְׂרְאֵל מַזִּין
57 מִמֶּנּוּ. וְזֶה שֶׁנּוֹתֵן בַּחֵיל הָיָה מוּכָן וּמֻצָּנָע; שֶׁנֶּאֱמַר:
58 וְהָיְתָה לַעֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת - מְלַמֵּד
59 שֶׁמַּצְנִיעִין מִמֶּנּוּ. וְכֵן הָיוּ מַצְנִיעִין מֵאֹפֶר כָּל פָּרָה
60 וּפָרָה שֶׁשּׂוֹרְפִין בַּחֵיל. וְתֵשַׁע פָּרוֹת[32] גּוֹדְמוֹת נַעֲשׂוּ
61 מִשְּׁנִּצְטַוּוּ בְּמִצְוָה זוֹ עַד שֶׁחָרַב הַבַּיִת בַּשְּׁנִיָּה.
62 רִאשׁוֹנָה עָשָׂה מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שְׁנִיָּה עָשָׂה עֶזְרָא, וְשֶׁבַע
63 מֵעֶזְרָא עַד חָרְבַּן הַבַּיִת. וְהָעֲשִׂירִית יַעֲשֶׂה הַמֶּלֶךְ
64 הַמָּשִׁיחַ, מְהֵרָה יִגָּלֶה. אָמֵן, כֵּן יְהִי רָצוֹן.

29) שם. 30) כל שטח המקדש היה מוקף חומה (חומת

הר הבית), לפנים מן החומה היתה גדר מעשה רשת ונקראת סורג, ושטח שלפנים מהסורג בצד מזרח של המקדש ברוחב עשר אמות נקרא "חיל". 31) תוספתא שם. במשנה שם פ"ג ו. 32) כחכמים

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ג'־ט' מנחם־אב תשע"ו

יום ראשון ג' מנחם־אב ה'תשע"ו
מצות עשה רמה.

1 הַמִּצְוָה הָרמ"ה — הַצִּוּוי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין מִקָּח
2 וּמִמְכָּר, כְּלוֹמַר: הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח וְהַמִּמְכָּר
3 בֵּין הַמּוֹכְרִים וְהַקּוֹנִים, וּכְבָר לָמְדוּ עַל אֹפֶן (קנין) זֶה
4 מִמַּה־שֶּׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ וְגוֹ'"
5 (ויקרא כה, יד), אָמְרוּ (בבא מציעא מז:): "דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד
6 לְיָד, כְּלוֹמַר הַמְּשִׁיכָה". וּכְבָר נִתְבָּרֵר, שֶׁדָּבַר תּוֹרָה מָעוֹת
7 קוֹנוֹת, וְאֵין הַמְּשִׁיכָה בַּמִּטַּלְטְלִין אֶלָּא תַּקָּנַת חֲכָמִים: וְכֵן
8 הַמְּסִירָה וְהַהַגְבָּהָה. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (שם צט.): כְּדֶרֶךְ
9 שֶׁתִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּלּוֹקְחִין כָּךְ תִּקְּנוּ מְשִׁיכָה בַּשּׁוֹמְרִין
10 (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הִנֵּה
11 נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁהִתְנוּ מְשִׁיכָה בְּמִקָּח וּמִמְכָּר — תַּקָּנָה,
12 כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמְקוֹמוֹ: אֲבָל שְׁאָר הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן נִקְנוֹת
13 הַקַּרְקָעוֹת וְזוּלָתָן. כְּלוֹמַר שְׁטָר וַחֲזָקָה — הִסְמִיכוּן
14 לַפְּסוּקִים. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ מִשְׁפְּטֵי דִּין זֶה, כְּלוֹמַר: יְדִיעַת
15 הַדְּרָכִים שֶׁבָּהֶן מִתְקַיֵּם הַמִּקָּח בְּכָל־סוּג וְסוּג, בְּפֶרֶק א'
16 מִקְּדוּשִׁין וּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ח' מ(בבא) מְצִיעָא וּפֶרֶק ג' וּפֶרֶק
17 ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ו' וּפֶרֶק ז' מ(בבא) בַּתְרָא.

יום שני ד' מנחם־אב ה'תשע"ו
מצות עשה רמה.
הַמִּצְוָה הָרמ"ה נדפסה ביום הקודם.

יום שלישי ה' מנחם־אב ה'תשע"ו
מצות לא תעשה רנ.

18 הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וַחֲמִשִּׁים — הָאַזְהָרָה
19 שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת (לרמות) זֶה־אֶת־זֶה בְּמִסְחָר בְּשָׁעַת
20 מִקָּח וּמִמְכָּר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־תִמְכְּרוּ מִמְכָּר
21 לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל־תּוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו"
22 (ויקרא כה, יד). וּבְסִפְרָא (פרשת בהר) אָמְרוּ: "אַל־תּוֹנוּ
23 אִישׁ אֶת־אָחִיו — זוֹ אוֹנָאַת מָמוֹן". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי
24 מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִבָּבָא מְצִיעָא (מט: ואילך).

יום רביעי ו' מנחם־אב ה'תשע"ו
מצות לא תעשה רנ.
הַמִּצְוָה הָר"נ נדפסה ביום הקודם.

יום חמישי ז' מנחם־אב ה'תשע"ו
מצות לא תעשה רנא.

25 הַמִּצְוָה הָרנ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת
26 זֶה־אֶת־זֶה בִּדְבָרִים, וְהוּא שֶׁנֹּאמַר לוֹ דְּבָרִים הַמְצַעֲרִים
27 אוֹתוֹ וּמַעֲלִיבִים אוֹתוֹ וְלֹא יוּכַל לַעֲמוֹד מִפְּנֵי שֶׁיִּתְבַּיֵּשׁ
28 מֵהֶם, כְּגוֹן שֶׁקִּדְּמוּ לוֹ מַעֲשַׂי נְעוּרִים וְשָׁב מֵהֶם, וְנֹאמַר
29 לוֹ: תּוֹדָה לַה' שֶׁהֶעֱבִירְךָ מִדַּרְכְּךָ פְּלוֹנִית אֶל דַּרְכְּךָ טוֹבָה זוֹ,
30 וְכַיּוֹצֵא בְּכָךְ מֵאֲמִירָה פּוֹגַעַת שֶׁל מוּמִים מַכְאִיבִים, וְהוּא
31 אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ וְיָרֵאתָ
32 מֵאֱלֹהֶיךָ" (ויקרא כה.) אָמְרוּ (בבא מציעא נח:): זוֹ אוֹנָאַת
33 דְּבָרִים. וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת בהר שם): "כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר
34 "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־עֲמִיתוֹ" — חֲרֵי אוֹנָאַת דְּבָרִים
35 אֲמוּרָה. כֵּיצַד? אִם הָיָה בַּעַל תְּשׁוּבָה לֹא יֹאמַר לוֹ: זְכוֹר
36 מַעֲשֶׂיךָ הָרִאשׁוֹנִים וְגוֹ', הָיוּ חֲלָאִים וְכוּ' (— צרות באים
37 עליו — ומצדיק עליו את הדין בהזכירו חטאיו) רָאָה חֲמָרִים
38 (סוחרים המחפשים לקנות ומפנה אותם למקום שאינו שייך
39 כלל) וְכוּ', לֹא יֹאמַר לוֹ בְּכַמָּה חֻפָּץ זֶה (שואלו על מחירו
40 — ואינו חפץ לרכשו) וְגוֹ'". וְאָמְרוּ (בבא מציעא שם):
41 "גְּדוֹלָה אוֹנָאַת דְּבָרִים מֵאוֹנָאַת מָמוֹן, שֶׁבְּאוֹנָאַת דְּבָרִים
42 הוּא אוֹמֵר: 'וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ'". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה
43 זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִבָּבָא מְצִיעָא.

יום שישי ח' מנחם־אב ה'תשע"ו
מצות לא תעשה רנא.
הַמִּצְוָה הָרנ"א נדפסה ביום הקודם.

יום שבת קודש ט' מנחם־אב ה'תשע"ו
מצות לא תעשה רנג.

44 הַמִּצְוָה הָרנ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהוֹנוֹת גֵּר
45 צֶדֶק וּמִלְּהַזִּיקוֹ בְּמִקָּחוֹ וּמִמְכָּרוֹ וְהוּא אָמְרוֹ: "וְלֹא
46 תִלְחָצֻנּוּ" (שמות כב, כ) וּלְשׁוֹן הַמְכִלְתָּא (פרשת משפטים
47 שם): "וְלֹא תִלְחָצֻנּוּ — בְּמָמוֹן" וּכְבָר נִתְבָּאֵר בִּגְמָרָא
48 בָּבָא מְצִיעָא (כט:) שֶׁהַמְאַנֶּה אֶת־הַגֵּר — עוֹבֵר מִשּׁוּם
49 "לֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת־אָחִיו", וּמִשּׁוּם "וְגֵר לֹא־תוֹנֶה" (שם).
50 וְכֵן הַלּוֹחֲצוֹ — עוֹבֵר מִשּׁוּם "ן[לֹא תִלְחָצֻנּוּ" (שם), נוֹסָף
51 עַל הַלָּאו (לא תעשה רז) הַכּוֹלְלוֹ עִם כָּל־יִשְׂרָאֵל, כְּלוֹמַר:
52 אוֹנָאַת מָמוֹן.

ישעיה פרק כח כז־כט

כז כִּי לֹא בֶחָרוּץ יִוַּדַּשׁ קָצַח וְאוֹפַן עֲגָלָה עַל־כַּמּוֹן יוּסָּב כִּי בַמַּטֶּה יֵחָבֶט קָצַח וְכַמֹּן בַּשָּׁבֶט: כח לֶחֶם יוּדַק כִּי לֹא לָנֶצַח אָדוֹשׁ יְדוּשֶׁנּוּ וְהָמַם גִּלְגַּל עֶגְלָתוֹ וּפָרָשָׁיו לֹא־יְדֻקֶּנּוּ: כט גַּם־זֹאת מֵעִם יְהוָה צְבָאוֹת יָצָאָה הִפְלִיא עֵצָה הִגְדִּיל תּוּשִׁיָּה: (פ)

רש"י

(כז) בחרוץ. הוא עץ עשוי חריצי' חריצים ושמו מורג ומחתך בו הקשין להיות תבן: **כי לא בחרוץ יודש קצח.** לפי שזרעו נוח לצאת מתוך קשין שלו וכן על כמון לא יסבו אופן עגלה לדושו לפי כי קל הקצח לחובטה במט' והכמון בשבט: **(כח) לחם יודק.** ואת מי דקים בדברים קשין את הלחם של תבואה לפי שאינה נוחה ליחבט: **כי לא לנצח אדוש ידושנו.** הרי כי זה משמש בלשון אלא לא לנצח כותשין עליו לפי שלעולם לא יכתשו גרעיני הזרע להיות נדשין ליכתת ע"י החרוץ ואופן העגלה: **והמם גלגל עגלתו ופרשיו.** וכשמסבבין עליו אופני עגלה לדוקו ולדושו אפי' הגלגל הומם ומשתבר וכן שאר כלי העגלה עמו המפרישים את התבואה מקשיה לא ידוקנו והחטי' אינם נידוקין להיות נטחנין: **אדוש ידושנו.** כמו עשה יעשה (יחזקאל לא), צנף יצנף (לעיל כב) ואל"ף זו באה במקום ה"א כמו ואחרי כן אתחבר יהושפט (דה"ב כ') כמו התחבר אף כאן הדוש ידושנו וכן חברו מנחם: **(כט) גם זאת מעם וגו'.** גם זאת כדרך דשי תבואה וחובטי קצח וכמון מעם הקב"ה יצא: **הפליא עצה.** להראותכם רמזים בדרך חידוש משל נפלא ומכוסה כי כאשר הכמון והקצח אינם מכבידין עליהם במדושה רבה לפי שהם נחבטין בקל כך אילו הייתם ממהרין לקבל מוסר לא היה מכביד עליכם גזירות ואתם קשים לקבל תוכחות כתבואה הקשה לדוש לכך יכביד עליכם הרבה ולא לנצח לכלייה יריב וידקה כאשר לא לנצח אדוש ידושנו ויכלו חיצי מכותיו ואתם לא תכלו דוגמת המימת הגלגל והעגלה והחטין לא ידוקו ואילו הייתם נוחים לכלות לא היה בודק אתכם ביסורין קשין כפשתני הזה כשהוא יודע שפשתנו יפה הוא מנקש עליה:

מצודת דוד

(כז) כי לא בחרוץ. ר"ל כי לא דישת כל המינין שוה אולם יש הפרש בין מין למין כי הקצח לא יודש בחרוץ לפי שהוא נוח וקל להפרש מהקשין ואין מהצורך לדושו בחרוץ: **ואופן עגלה על כמון יוסב.** מלת לא האמור בתחילת הפסוק משמשת בשתים כאילו אמר על כמון לא יוסב ר"ל אין מהצורך לסבב אופן עגלה על כמון להפרישו מהקשין כי גם נוח להיפרש בדבר קל: **כי במטה.** אלא במטה יחבט קצח, וכמון יחבט בשבט כי גם באלה נפרשים מן הקשין: **(כח) לחם יודק.** התבואה שעושים ממנו הלחם שאינו נוח להיפרש מהקשין בדבר קל לכן הוא נידש בחרוץ ובאופן עגלה לכתת את התבן דק דק עד שיתגלה הגרעין: **כי לא לנצח.** אלא לא לזמן מרובה ידוש בהם את התבואה רק לפי צורך הפרשת הגרעין מהקשין: **והמם גלגל עגלתו.** ר"ל כי אם יעשה זה זמן רב אז אופן העגלה יכתת וישבר אף את הזרע: **ופרשיו לא ידקנו.** ר"ל וכן החרוץ לא יעבור זמן רב על התבואה בכדי שלא יהיו שיני החרוץ מכתתים את הזרע דק דק והנמשל הוא לומר שכמו שאין דרך הדש לדוש קצח וכמון בחרוץ ובאופן לפי שנוחים המה להיפרש מהקשין ודי להם בדבר קל, כן אילו הייתם נוחים לקבל מוסר במעט רמז משפט יסורים לא היה המקום מכביד היסורים עליכם אבל הואיל ולא כן הוא מהצורך להכביד היסורים למען תוסרו כתבואה הזה שאינו נוח להיפרש מהקשין אשר מהצורך לדושו בחרוץ ואופן ואולם לא לנצח יריב ולא יעשה כליה כתבואה זה שאינו נידש זמן מרובה שלא להפסיד הזרע: **(כט) גם זאת וכו'.** כאומר עם שאמרתי שמעו קולי דעו שמהשם נאמר לי המשל הזה ולא מלבי אמרתי: **הפליא עצה.** בזה המשל הראה עצה נפלאה: **הגדיל תושיה.** הראה חכמה גדולה ומוסר נפלא:

מצודת ציון

(כז) בחרוץ. שם כלי מלא חריצים עשוי לדוש בו וכן ובחריצי הברזל (ש"ב יב): **יודש.** מל' דישה: **ואופן.** גלגל ולתוספת ביאור אמר עגלה מל' עגול: **יוסב.** מל' סבוב: **כי במטה.** אלא במטה: **יחבט.** ענין הכאה ודישה כמו חובט חטים בגת (שופטים י): **(כח) יודק.** מל' דק: **כי לא.** אלא לא: **לנצח.** ר"ל לזמן מרובה: **אדוש.** מל' דישה והאל"ף נוספת: **והמם.** ענין כתיחה ושבירה כמו יום מהומה ומבוסה (לעיל כב): **גלגל.** אופן ולתוספת ביאור אמר עגלתו מל' עגול: **ופרשיו.** הם שיני החריצים הפרושים ופרודים זה מזה: **ידקנו.** מל' דק: **(כט) הפליא.** מל' פלא: **הגדיל.** מל' גדול: **תושיה.** מל' יש וחכמת התורה נקראת כן על כי ישנה לעולם ולא תשוב לאין כשאר הדברים שבעולם: **אריאל.** המזבח נקרא אריאל וכן קראו יחזקאל כמ"ש והאריאל שתים עשרה אורך (יחזקאל מג) ונקרא כן ע"ש שירד עליו האש מהאל מן השמים ורבצה עליו כארי וכפל המל' כדרך הנוהם וצועק כמו מעי מעי אוחילה (ירמיה ד): **קריית.** עיר: **חנה.** שכן: **ספו.** מלשון תוספת: **חגים.** כן יקראו הקרבנות על כי רובם באים בחג וכן אסרו חג (תהלים קיח): **ינקופו.** ענין כריתה וחתוך כמו ונקף סבכי היער (לעיל י):

איוב פרק ו ה״יא

ה הֲיִנְהַק־פֶּרֶא עֲלֵי־דֶשֶׁא אִם יִגְעֶה־שּׁוֹר עַל־בְּלִילוֹ: ו הֲיֵאָכֵל תָּפֵל מִבְּלִי־מֶלַח אִם־יֶשׁ־טַעַם בְּרִיר חַלָּמוּת: ז מֵאֲנָה לִנְגֹּעַ נַפְשִׁי הֵמָּה כְּדֵוֵי לַחְמִי: ח מִי־יִתֵּן תָּבוֹא שֶׁאֱלָתִי וְתִקְוָתִי יִתֵּן אֱלוֹהַּ: ט וְיֹאֵל אֱלוֹהַּ וִידַכְּאֵנִי יַתֵּר יָדוֹ וִיבַצְּעֵנִי: י וְתִהִי עוֹד | נֶחָמָתִי וַאֲסַלְּדָה בְּחִילָה לֹא יַחְמֹל כִּי־לֹא כִחַדְתִּי אִמְרֵי קָדוֹשׁ: יא מַה־כֹּחִי כִּי־אֲיַחֵל וּמַה־קִּצִּי כִּי־אַאֲרִיךְ נַפְשִׁי:

רש״י

(ה) הינהק פרא וגו׳. כלומר וכי לחנם אני צועק והלא בהמה שוטה אינה נוהקת בזמן שיש לה דשא וכן שור לא יגעה אא״כ אין לו בליל תבואה, בפרא נוהג ל׳ נהק ובשור ל׳ געיי: **(ו) היאכל תפל.** דבר שהוא בלי מלח וצריך להמליחו ולא נמלח קרוי תפל בל׳ משנה (שבת קכח חולין קיג ע״א נדרים נא): **אם יש טעם ברירי.** הבא מחמת החלמות כשאוכל דבר חזק שמרבה ריר ורוק כגון שום, כלומר וכי סבורים אתם שיהו מתקבלות תשובות שאין בהם ממש, ריר, כמו (שמואל א כא) וירד רירו על זקנו: **חלמות.** כמו (לקמן לט) יחלמו בניהם ל׳ חוזק ויש פותרים ל׳ חלום ואין נראה בעיני מפני דגשות הלמ״ד: **(ז) מאנה לנגוע נפשי.** כלומר הרבה יש לי לזעוק כי דברים שהיתה נפשי ממאנת וקצה לנגוע בהן ל׳ נגיעה: **המה כדוי לחמי.** המה לי עתה נכונים למשמש בהם כמפות שלחני שלחמי נתון בהם כדוי ל׳ ויכרות את מדויהם (שמואל ב י) כ״ש מפי רבי משלם רופא, ע״א כמפות שמסננין בהן את התבשיל ומאכל זב מהם, דוי לשון דוה זבה: לחמי כל מאכל קרוי לחם כמו עבד לחם רב (דניאל ה) וכמו נשחיתה עץ בלחמו (ירמיה יא) ותירגם יונתן סמא דמות׳ במיכליה ל״א המה כמבטי מאכלי, כלומר גס לבי להסתכל בהם ברימה כאשר אני מסתכל במאכלי ולשון משנה הוא ומסגו כי דוו במסכת שבת: **(ט) ויואל.** וירצה: **וידכאני.** לשון מיתה: **יתר ידו.** יגדל ידו במכתו כמו הנה יד ה׳ הויה (שמות ט): **ויבצעני.** ויכלני כמו בצע אמרתו (איכה ב) ידיו תבצענו (זכריה ד): **(י) ותהי עוד נחמתי.** ותהי עוד זאת לי לנחמה: **ואסלדה בחילה ולא יחמול.** ואבקש ממנו סליחה שלא יחמול מלבצעני ואני איני מוצא לו דמיון במקרא זולתי שבלשון משנה הוא לשון ירא ודואג שהיד סולדת בהן מלכוות ברותחין כלומר אתחולל בדאג׳ ובחילה בקשה זו: **כי לא כחדתי.** ולא חסרתי אמריו מלקיימן: **(יא) מה כחי.** חזק לסבול: **כי איחל.** אמתין עד יום רפואה או עד יום מיתה: **איחל.** כמו ויחל עוד דנח (בראשית ח): **ומה קיצי.** ומה חשוב קיצי וחזק כי איחל כי לא אוכל להאריך קיצי מלסבול: **נפשי.** הוא יצר תאות אדם בכמה מקומות כמו אם יש את נפשכם (שם כג):

מצודת דוד

(ה) הינהק. כן נקרא קול צעקת הפרא והוא מל׳ ונאק נאקות (יחזקאל ל) בחלוף ה״א באל״ף וכן בין שיחים ינהקו (לקמן ל): **יגעה.** כן יקרא קול צעקת השור כמו הלוך וגעו (ש״א ו): **בלילו.** מל׳ בלבול וערבוב: **(ו) תפל.** ענינו דבר שאינו מתוקן כל צרכו וכן טחים אותו תפל (יחזקאל יג): **בריר.** רוק הפה כמו ויורד רירו (ש״א כא): **חלמות.** ענין בריאות וחוזק כמו ותחלימני והחייני (ישעיה לח): **(ז) מאנה.** מל׳ מיאון: **כדוי.** מל׳ מדוה וחלי: **לחמי.** כן יקרא הבשר וכן ולחמם כגללים (צפני׳ א): **(ט) ויואל.** וירצה כמו ויואל משה (שמות ב): **יתר.** מל׳ התרה ופתיחה: **ויבצעני.** ענין השלמה כמו וידיו תבצענה (זכריה ד): **(י) ואסלדה.** ענין חמום וכויה ובדרז״ל יד סולדת בהן (שבת מ): **בחילה.** מל׳ חלחלה ורעדה: **כחדתי.** ענין מניעה והעלמה כמו לא כחדו (ישעי׳ ג): **(יא) איחל.** מל׳ תוחלת ותקוה:

(ט) ויואל אלוה וידכא אותי מן העולם ויפתח ידו להכות בי עד ישלים את ימי חיי: **(י) ותהי עוד נחמתי.** חזר לנחם את עצמו ואמר הנה עוד לי נחמה מה עם כי אני נכוה ברעד אחרי אשר לא יחמול עלי מ״מ אתנחם מעט על כי לא מנעתי אמרי קדוש ואין לי להתרעם על עצמי לומר שאני גרמתי לי הרעה מצד העונש: **(יא) מה כחי.** עתה חזר להשיב על מה שאמר אליפז הנה במכאוב היסורים ימורק העון וישגא אחריתו וע״ז אמר לו מה כחי כי אקוה לטובה הלא כבר תש כחי עד מאד עד שא״א לי לחזור לאיתני: **ומה קצי.** מהו קץ ימי אשר אאריך לעכב נפשי אצלי ר״ל הלא מעט ימי האדם ומה לי בטובה אשר תבוא לאחר זמן על ימים מעטים:

ה שְׁלֹשָׁה אֵילָנוֹת שֶׁל שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים, הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין, וְחוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן. וְכַמָּה יִהְא בֵּינֵיהֶם? רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הַבָּקָר עוֹבֵר בְּכֻלָּיו.

ו עֶשֶׂר נְטִיעוֹת מְפֻזָּרוֹת בְּתוֹךְ בֵּית סְאָה, חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. הָיוּ עֲשׂוּיוֹת שׁוּרָה וּמֻקָּפוֹת עֲטָרָה, אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶם אֶלָּא לְצָרְכָּן.

ז הַנְּטִיעוֹת וְהַדְּלוּעִים מִצְטָרְפִין לְתוֹךְ בֵּית סְאָה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל עֲשָׂרָה דְּלוּעִים לְבֵית סְאָה, חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה.

ח עַד אֵימָתַי נִקְרָאוּ נְטִיעוֹת? רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיְּחַלּוּ; רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: בַּת שֶׁבַע שָׁנִים; רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: נְטִיעָה כְּשֶׁמָּהּ. אִילָן שֶׁנִּגְנַמּוֹ וְהוֹצִיא חֲלִיפִין, מִטָּפַח וּלְמַטָּה — כִּנְטִיעָה, מִטָּפַח וּלְמַעְלָה — כְּאִילָן; דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן.

פירוש ברטנורא

ה הרי אלו מצטרפין. ונחשבין כאילו הן של איש אחד וחורשין כל בית סאה בשבילן: **וכמה יהא ביניהן.** בין אילן לאילן: **כמלא בקר וכליו.** צמד בקר עם העול, והיינו ד' אמות. אבל פחות מכאן למיעקר קיימי ואין חורשין בשבילן:

ו נטיעות. ילדות, ולוקנות קרי אילן, והכא קמ"ל דאע"ג דשלש אילנות לבית סאה קרוי שדה אילן וחורשין כל בית סאה בשבילן, בנטיעות ילדות אין חורשין עד שיהיו עשרה: **שורות.** שנטועות במקום א' כחומה ואינן מפוזרות: **אין חורשין אלא צרכן.** משום דכשמפוזרות נראה כחורש לצורך האילן, אבל היכא דקיימי במקום אחד נראה כמתקן את הארץ לצורך שביעית ולא לצורך האילנות: **שורה.** תרגום חומה שורה: **עטרה.** גדר סביב:

ז הנטיעות והדלועים מצטרפין לבית סאה. בדלעת יונית דוקא איירי במתניתין שהיא גדולה כאילן ולא בשאר דלועין, וצריך שיהיו הנטיעות רבות על הדלועים כנגן שהיו הנטיעות ששה והדלועים ארבעה מצטרפין לעשרה וחורשין כל בית סאה בשבילן: **רשב"ג אומר.** אפילו היו כל העשרה דלועין חורשין כל בית סאה בשבילן, לפי שהן כנטיעות. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

ח עד שיחולו. עד שיצאו לחולין בשנה הרביעית ע"י פדיון, ואם לא פדאן בשנה הרביעית עד שיעשו חולין מאליהן בשנה החמישית: **נטיעה כשמה.** בת שנתה קרויה נטיעה ותו לא. פ"א כשמה כל זמן שבני אדם קוראין לה נטיעה ואין קוראין לה אילן. והלכה כרבי עקיבא: **שנגמם.** שנחתך: **חליפין.** גידולים, לשון גזעו מחליף: **כנטיעה.** בין לענין חרישה בין לענין ערלה. והלכה כרבי שמעון:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ה

לאחר שלמדנו לעיל (משנה ב), שכל שלושה אילנות לבית סאה, אם ראויים לעשות כיכר דבלה של שישים מנה, חורשים כל בית סאה בשבילן, מוסיפה משנתנו ללמד, שאפילו אם שלשת האילנות אינם של איש אחד אלא של שלושה אנשים, הרי הם מצטרפים לשדה אילן.

שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת שֶׁל שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים – שכל אילן הוא של איש אחר, ונטועים הם בבית סאה, **הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין** – לשדה אילן, כאילו הם של איש אחד, **וְחוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן** – עד עצרת. **וְכַמָּה יִהְא בֵּינֵיהֶם** – שאלה זו מוסבה על כל מה ששנינו בענין האילנות. כמה ריווח צריך להיות בין אילן לאילן, שיהא מותר לחרוש כל בית סאה בשבילם, או כדי צורכו של כל אילן? **רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הַבָּקָר עוֹבֵר בְּכֻלָּיו** – שיהא צמד בקר עובר שם בכלי המחרשה לחרוש, ושיעורו ארבע אמות. אבל אם יש ביניהם פחות מארבע אמות אין חורשים להם, לפי שעומדים ליעקר. יש קוראים "הַבָּקָר" (הבי"ת בפתח), היינו הנוהג בבקר החורש את האדמה (**"מלאכת שלמה"**).

באור משנה ו

במשנה ד למדנו, שאם היו עשרה אילנות בבית סאה חורשים בשבילם כל בית סאה עד עצרת. משנתנו באה ללמד, שאם היו עשר נטיעות בבית סאה, היינו שתילי אילנות, חורשים בשבילן עד ראש השנה. ולהלן במשנה ח מפורש עד מתי נקראות "נטיעות".

עֶשֶׂר נְטִיעוֹת מְפֻזָּרוֹת בְּתוֹךְ בֵּית סְאָה, חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה בִּשְׁבִילָן עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה – שהואיל והנטיעות מתייבשות מהר בלא חרישה הקילו בהן לחרשן עד ראש השנה (**רש"י; ר"ש**). ובגמרא אמרו (**בבלי תענית ג, א; ירושלמי שביעית**): עשר נטיעות הלכה למשה מסיני. אבל אם יש פחות מעשר נטיעות בתוך בית סאה אין חורשים כל בית סאה בשבילן (**ברטנורא**). **הָיוּ עֲשׂוּיוֹת שׁוּרָה** – אם הנטיעות אינן מפוזרות אלא עומדות בשורה אחת סמוכות זו לזו; ויש מפרשים: כשורה – כחומה (**ברטנורא**), **וּמֻקָּפוֹת עֲטָרָה** – או שהיו מוקפות עטרה היינו גדר סביב (**הר"ש**), ויש מפרשים: שעומדות בעיגול בצורת קשת (**רמב"ם**), **אֵין חוֹרְשִׁין לָהֶם אֶלָּא לְצָרְכָּן** – כדי צורכה של כל נטיעה, כמלוא אורה וסלו. ושאר השטח דינו כשדה תבואה, שהואיל והנטיעות מרוכזות ועומדות בפני עצמן, הרי זה נראה כמתקן את הקרקע לצורך שביעית ולא לצורך הנטיעות (**ברטנורא**).

באור משנה ז

הַנְּטִיעוֹת וְהַדְּלוּעִים מִצְטָרְפִין לְתוֹךְ בֵּית סְאָה – אם יש בתוך בית סאה נטיעות ודלועים, הרי הן מצטרפות לעשר, כאילו הן עשר נטיעות, וחורשים כל בית סאה בשבילן עד ראש השנה. ובירושלמי מבואר, שדווקא אם הנטיעות רבות על הדלועים, כגון שש נטיעות וארבע דלועים. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל עֲשָׂרָה דְּלוּעִים לְבֵית סְאָה** – אפילו כולן דלועים, **חוֹרְשִׁין כָּל בֵּית סְאָה עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה** – שדין הדלועים כנטיעות. בירושלמי מבואר, שהמדובר כאן בדלעת יונית שהיא גדולה כנטיעה. והלכה כרבן שמעון בן גמליאל.

באור משנה ח

עַד אֵימָתַי נִקְרָאוּ נְטִיעוֹת? רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר: עַד שֶׁיְּחַלּוּ – עד שייעשו הפירות חולין; שכן הנוטע עץ מאכל פירותיו בשלש שנים ראשונות אסורים בהנאה משום ערלה, ובשנה הרביעית הוא נקרא "נטע רבעי", והפירות קודש הם כקדושת מעשר שני, וצריך להעלותם לירושלים ולאכלם שם, או לפדותם ולהעלות דמיהם לירושלים כדין פירות מעשר שני; וסובר רבי אלעזר בן עזריה, שעד הזמן שפירותיהן נעשים חולין, היינו בשנה החמישית להינטען, נקראות הן "נטיעות". ויש מפרשים: עד שיחולו – עד שיצאו לחולין על ידי פדיון, היינו בשנה הרביעית; ואם לא פדאן – עד שייעשו חולין מאליהן, היינו בשנה החמישית (**רמב"ם; ברטנורא**). **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: בַּת שֶׁבַע שָׁנִים** – כלומר עד בנות שבע שנים נקראות נטיעות; ובתוספתא פירשו, שכוונת רבי יהושע לזיתים, אבל בתאנים בנות שש ובגפנים בנות חמש. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: נְטִיעָה כְּשֶׁמָּהּ** – כל זמן שבני אדם קוראים לה נטיעה, דינה כנטיעה (**רמב"ם**). והלכה כרבי עקיבא. ויש מפרשים: נטיעה כשמה – בת שנתה. **אִילָן שֶׁנִּגְנַמּוֹ** – שנכרת גזעו, **וְהוֹצִיא חֲלִיפִין** – ענפים חדשים, **מִטָּפַח וּלְמַטָּה**

פ ר ק ש נ י

א עַד אֵימָתַי חוֹרְשִׁין בִּשְׁדֵה הַלָּבָן עֶרֶב שְׁבִיעִית? עַד שֶׁתִּכְלֶה הַלֵּחָה: כָּל זְמַן שֶׁבְּנֵי אָדָם חוֹרְשִׁים לִטַּע בַּמִּקְשָׁאוֹת וּבַמִּדְלָעוֹת. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: נָתַתָּ תּוֹרַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּיָדוֹ; אֶלָּא בִּשְׁדֵה הַלָּבָן עַד הַפֶּסַח, וּבִשְׁדֵה הָאֵילָן עַד עֲצֶרֶת.

ב מְזַבְּלִין וּמְעַדְּרִין בַּמִּקְשָׁאוֹת וּבַמִּדְלָעוֹת עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְכֵן בְּבֵית הַשְּׁלָחִין. מְיַבְּלִין, מְפָרְקִין, מְאַבְּקִין, מְעַשְּׁנִין עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף נוֹטֵל הוּא אֶת הָעֲלֶה מִן הָאֶשְׁכּוֹל בַּשְּׁבִיעִית.

ג מְסַקְּלִין עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. מְקַרְסְמִין, מְזָרְדִין, מְפַפְּלִין עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כְּזֵרוּדָה וּכְפוֹלָה שֶׁל

פירוש ברטנורא

ב א עד אימתי. שדה הלבן. שדה של תבואה וקטנית שאין בו אילן: **הליחה.** לחלוחית הקרקע מחמת הגשמים: **מקשאות ומדלעות.** קשואים ודלועים אבל משם ואילך מיחזי כמתקן שדהו לצורך שביעית: **נתת תורת כל אחד בידו.** זה אומר כלתה ליחה בתוך שלי וזה אומר לא כלתה ליחה בתוך שלי: **אלא בשדה לבן.** שעתיד לזרוע אחר החרישה וצריך שתהא רוב ליחה קיימת אין חורשים אלא עד הפסח: **ושדה אילן.** שהיא נטועה כבר אין צריך שתהא רוב ליחה קיימת שאין חורשין אותה אלא כדי שירדו הגשמים בעומק הקרקע הלכך חורשים בה עד העצרת. וכל המשניות הללו דחויות הן כדאמרינן לעיל בפ"ק שר"ג ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו שהם פסח ועצרת וביטלום, ומותר לחרוש עד ר"ה של שביעית:

ב מזבלין. מכניסין להם זבל: **מעדרים.** חופרים בעיקרי האילנות שכל דבר שהוא לצורך פירות של ששית מותר בתוספת שביעית, ודבר שאינו אלא לצורך תקון האילן אסור, אע"כ הוא דבר שאפילו בשביעית עצמה אין איסורו אלא מדברי סופרים ובתוספת שביעית לא גזור: **בית השלחין.** שאין די לה במי גשמים וצריך להשקותה, תרגום והוא עיף (בראשית כה) והוא משלחי: **מיבלין.** חותכין היבלת. מומין הנולדין באילן: **מפרקין.** העלין מעל האילן להקל מעליו: **מאבקין.** שרשים המגולים מכסים אותן באבק: **מעשנין.** תחת האילן להמית התולעים הגדלים בו: **אף נוטל את העלין.** בשביעית עצמה, ות"ק לא אמר אלא מפרקין את העלין בתוספת שביעית לבד. ואין הלכה כר' שמעון:

ג מסקלין. מסירין את האבנים: **מקרסמין.** כמו מכרסמין בכ"ף, לשון יכרסמנה חזיר מיער (תהלים פ), כלומר כורתים וחותכין הענפים היבשים מן האילן:

משניות מבוארות – קהתי

– אם לא נשאר מן הגזע אלא פחות מטפח, **כְּנָטִיעָה** – דין הענפים שהוציא כדין נטיעה לענין חרישה ערב שביעית; וכן לענין ערלה **(הר"ש; ברטנורא)**, **מְטָפַח וּלְמַעְלָה** – ואם נשאר בו טפח ויותר, **כְּאִילָן** – דין החליפין כדין אילן; **דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן** – והלכה כדבריו.

באור משנה א

שדה תבואה שאין בה כל מטעי עצים נקראת בלשון חכמים "שדה לבן", לפי שאין בה צל אילנות; ויש אומרים, על שם שהתבואה מלבינה כשהיא מבשילה. ולאחר שלמדנו בפרק הקודם עד אימתי חורשים בשדה אילן ערב שביעית, באה משנתנו ללמד עד אימתי חורשים בשדה לבן.

עַד אֵימָתַי חוֹרְשִׁין בִּשְׁדֵה הַלָּבָן – בשדה תבואה וקטניות, **עֶרֶב שְׁבִיעִית** – בשנה השישית לשמיטה? **עַד שֶׁתִּכְלֶה הַלֵּחָה** – הלחלוחית שבקרקע שבאה מחמת הגשמים, היינו: **כָּל זְמַן שֶׁבְּנֵי אָדָם חוֹרְשִׁים לְטַע בַּמִּקְשָׁאוֹת וּבַמִּדְלָעוֹת** – בשדה הקישואים ובשדה הדלועים, שהקישואים והדלועים צריכים רטיבות יתירה. אבל מכאן ואילך נראה כמתקן שדהו לצורך שביעית. **אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: נָתַתָּ תּוֹרַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּיָדוֹ** – זה יאמר: כלתה ליחה משדי, וזה יאמר: לא כלתה ליחה משדי, שהרי אין הליחה כלה בכל השדות באותו זמן, **אֶלָּא בִּשְׁדֵה הַלָּבָן עַד הַפֶּסַח** – אין חורשים אלא עד חג הפסח, **וּבִשְׁדֵה הָאִילָן עַד עֲצֶרֶת** – כדברי בית הלל (לעיל א, א). בירושלמי מבואר טעם ההבדל שבין שדה הלבן ושדה האילן, שבשדה לבן עומדים לזרעה אחר החרישה וצריך שתהא מרבית הליחה קיימת, ואין מרבית הליחה קיימת אלא עד חג הפסח; אבל בשדה האילן, שהיא נטועה כבר, אין צריך שתהא מרבית הליחה קיימת, שאין חורשים אותה אלא כדי שירדו הגשמים בעומק הקרקע, הלכך זמנה עד חג השבועות. כן אמרו בירושלמי, שאף המשנה שבתחילת מסכתנו בענין שדה האילן נשנתה על ידי אותו התנא ששנה הרישא של משנתנו, והוא רבי מאיר, שסתם משנתנו רבי מאיר, כלומר שרבי מאיר בא ללמדנו, שבעניין שדה האילן נחלקו בית שמאי ובית הלל, כמו ששנינו (לעיל א, א), ואילו בשדה הלבן הכל מודים שחורשים עד שתכלה הליחה, היינו מעט לאחר הפסח. ורבי שמעון חולק על רבי מאיר וסובר שמעולם לא נחלקו בית שמאי ובית הלל לא בשדה האילן ולא בשדה הלבן, ולדברי הכל בשדה הלבן עד הפסח ובשדה האילן עד עצרת. – וכבר הזכרנו שרבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני הפרקים הללו וביטלום, והתירו לחרוש עד ראש השנה של שביעית.

באור משנה ב

משנתנו ממשיכה בדין "תוספת שביעית", והיא מונה עבודות קרקע ועבודות אילן שאין איסור תוספת שביעית חל עליהן, לפי שאף בשביעית עצמה אין עבודות אלו אסורות אלא מדברי סופרים (עיין בפתיחה למסכתנו).

מְזַבְּלִין – מפזרים זבל בשדות לטייב ולדשן את הקרקע **(רמב"ם)**, **וּמְעַדְּרִין בַּמִּקְשָׁאוֹת וּבַמִּדְלָעוֹת** – בשדה קישואים ובשדה דלועים, היינו שחופרים במעדר סביב קלחי הקישואים והדלועים, **עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה** – של שביעית. **וְכֵן בְּבֵית הַשְּׁלָחִין** – בשדה שאין מי הגשמים מספיקים לה והיא טעונה השקאה מלאכותית, מעדרים בה עד ראש השנה. **מְיַבְּלִין** – חותכים את היבלות שבאילן, **מְפָרְקִין** – נוטלים עלים מעל האילן, להקל מעליו, **מְאַבְּקִין** – מכסים בעפר דק את שרשי האילן שנתגלו, **מְעַשְּׁנִין** – מעלים עשן תחת האילן להמית התולעים שבו, **עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה** – של שביעית, שכל אותן עבודות אינן אסורות בשביעית אלא מדברי סופרים, ולכן לא גזרו עליהן לאוסרן בערב שביעית. ויש סוברים, שאף עבודות שנוהג בהן איסור תוספת שביעית, אם אינן נעשות לצורך תיקון הקרקע או האילן אלא לצורך גידול הפירות של השנה השישית, הרי הן מותרות עד ראש השנה **(ר"ש; ברטנורא)**. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אַף נוֹטֵל הוּא אֶת הָעֲלֶה מִן הָאֶשְׁכּוֹל בַּשְּׁבִיעִית** – מותר ליטול את העלה מן האשכול אפילו בשביעית עצמה, שכן תנא קמא סובר שאין מפרקים העלים אלא בערב שביעית, וחולק עליו רבי שמעון וסובר, שאף בשביעית מותר ליטול את העלים **(רמב"ם; ר"ש; ברטנורא)**, לפי שאין בזה משום השבחת האילן אלא משום שמירה שלא יתקלקל **("תפארת ישראל")**. ואין הלכה כרבי שמעון. ויש מפרשים, שרבי שמעון אינו חולק על תנא קמא, אלא דווקא בעלה הסמוך לאשכול ומזיק לו דעתו היא שמותר לתלשו בשביעית, לפי שאין כוונתו אלא לשמור על האשכול **(הגר"א)**.

באור משנה ג

משנתנו מוסיפה לפרט עבודות קרקע ועבודות אילן, שמותרות הן בערב שביעית עד ראש השנה של שביעית.

מְסַקְּלִין – מפנים את האבנים מן השדה, **עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה** – של

חֲמִישִׁית, כָּךְ שֶׁל שִׁשִּׁית. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל זְמַן שֶׁאֲנִי רַשַּׁאי בַּעֲבוֹדַת הָאִילָן, רַשַּׁאי אֲנִי בְּפִסּוּלוֹ.
ד מְזַהֲמִין אֶת הַנִּטְיָעוֹת, וְכוֹרְכִין אוֹתָן, וְקוֹטְמִין אוֹתָן, וְעוֹשִׂין לָהֶן בָּתִּים, וּמַשְׁקִין אוֹתָן עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק אוֹמֵר: אַף מַשְׁקֶה הוּא אֶת הַנּוֹף בַּשְּׁבִיעִית, אֲבָל לֹא אֶת הָעִקָּר.
ה סָכִין אֶת הַפֻּגִּים וּמְנַקְּבִים אוֹתָן עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה. פֻּגֵּי עֶרֶב שְׁבִיעִית שֶׁנִּכְנְסוּ לַשְּׁבִיעִית, וְשֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁיָּצְאוּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית, לֹא סָכִין וְלֹא מְנַקְּבִין אוֹתָן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לָסוּךְ — אֵינָן סָכִין, מִפְּנֵי שֶׁהִיא

פירוש ברטנורא

מזרדין. הענפים הלחים כשהם מרובין רגילים לקצצן ומניחין מקצת מהן וזהו זירוד: **מפסלין.** שנוטל את הפסולת. וי"מ מפסלין לשון פסל לך (שמות לד) שחותכים כל הענפים שבאילן כדי שיתעבה: **כזירודה וכפיסולה של חמישית וכו'.** ת"ק לא שרי אלא עד ר"ה של שביעית. ור' יהושע סבר כשנת חמישית כן ששית מה חמישית נכנסת לששית כך ששית נכנסת לשביעית, וכמו שמזרדין של חמישית בששית כך מזרדין של ששית בשביעית. ור' שמעון אומר מעצרת ואילך שהוא נאסר בעבודת (הארץ) [האילן] נאסר נמי בזירוד ופיסול. ושלש מחלוקות בדבר, והלכה כת"ק:
ד מזהמין את הנטיעות. כשקליפת האילן נושרת מדביקים שם זבל להבריאו כדי שלא ימות האילן. וי"מ מזהמין שמושחים האילנות בדבר שריחו רע כדי שיברחו התולעים מן הריח או שימותו: **וכורכים.** י"מ שכורכים דבר סביב האילן בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצנה. וי"מ כורכים הענפים זו עם זו וקושרין אותם למעלה בראשיהם שלא יהיו נטושים על הארץ: **וקוטמין אותן.** י"מ לשם בשרשיהם אפר, תרגום אפר קטמא. וי"מ שובר הראשים, כמו נקטם ראשו (סוכה כט:): **ועושים להם בתים.** רגילים לעשות לאילן גדר אמה סביבותיו וממלאים אותו עפר. וי"מ שעושים לו סוכה מלמעלה להגן עליו מן החמה או מן הצנה: **על הנוף.** של האילן, אבל לא על העיקר שלא יעשה בשביעית כדרך שעושה בשאר השנים. ואין הלכה כרבי אליעזר בר' צדוק, אלא אסור להשקות האילן בשביעית בין על הנוף בין על העיקר:
ה סכין את הפגים. פירות שלא נגמר בשולן סכין אותן בשמן כשהן מחוברים לאילן למהר בשולן. ופעמים שמנקבים אותן ומשימים שמן בתוך הנקב אי נמי מנקבים הפגים כדי שיכנסו בהם גשמים ויתבשלו מהרה: **פגי ערב שביעית.** פירות שאין מתבשלים עד תשרי של שביעית, אין סכין ואין מנקבין אותן בששית מאחר שאין נגמר בשולן עד שתכנס שביעית, ואפילו במקום שנהגו שלא לסוך אסר תנא קמא. ור' יהודה מפליג בין מקום שנהגו לסוך למקום

משניות מבוארות – קהתי

שביעית. **מְקָרְסְמִין** – כמו "מכרסמין"; חותכים את הענפים היבשים מן האילן. **מְזָרְדִין** – קוצצים ענפים לחים, שפעמים הם רבים מדי ורוגילים לכרות מקצתם לתועלת גידול האילן, **מְפַסְּלִין** – מסירים הפסולת מן האילן, ויש מפרשים: כורתים כל הענפים כדי שיתעבה האילן **(ר"ש)**, **עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה** – של שביעית. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: כְּזֵירוּדָהּ וּכְפִסּוּלָהּ שֶׁל חֲמִישִׁית, כָּךְ שֶׁל שִׁשִּׁית** – כמו שהזירוד והפיסול של השנה החמישית נמשכים ונעשים בשנה הששית, כך הזירוד והפיסול של הששית מותרים אף בשביעית **(ר"ש)**; ויש מפרשים, שלדעת רבי יהושע אינו מזרד ומפסל עד ראש השנה אלא עד הזמן שדרך בני אדם לעשות עבודות אלו בכל השנים **(רמב"ם)**. ויש ממזגים שני הפירושים ומבארים: כמו שזירד ופיסל את האילנות בשנה החמישית כך יעשה גם בשנה הששית. אם הזירוד והפיסול נמשך גם בששית, מותר לזרד ולפסל של הששית אפילו בשביעית. ואם הזירוד והפיסול של החמישית הסתיימו בה בשנה, ואף לפני ראש השנה, אף הזירוד והפיסול של השישית צריכים להסתיים בששית באותו זמן **(ר"ח אלבק)**. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּל זְמַן שֶׁאֲנִי רַשַּׁאי בַּעֲבוֹדַת הָאִילָן, רַשַּׁאי אֲנִי בְּפִסּוּלוֹ** – כלומר שאין רשאים לפסל בערב שביעית אלא עד עצרת, כדין עבודת האילן בכלל. יש מעירים, שמחלוקת התנאים שבמשנתנו היא בכל שלש עבודות האילן המפורטות בה, והיינו: קרסום, זירוד ופיסול, וזה שנקט רבי יהושע זירוד ופיסול, ורבי שמעון – פיסול לבד, לאו דווקא הוא **(מלאכת שלמה; משנה ראשונה)**. ¯ ההלכה כתנא קמא.

באור משנה ד

מְזַהֲמִין אֶת הַנְּטִיעוֹת – נטיעה שנקלפה, מדביקים זבל במקום הקילוף להבריאו, כדי שלא תמות הנטיעה **(ר"ש)**. ויש מפרשים: מושחים את הנטיעות בשמן שריחו רע כדי להבריח את התולעים **(רמב"ם)**, **וְכוֹרְכִין אוֹתָן** – במטלית להגן עליהן מפני החמה או מפני הצינה **(ר"ש)**; ויש מפרשים: מקבצים את הענפים וקושרים אותם למעלה בראשיהם שלא יהיו נוטים לארץ **(רמב"ם)**, **וְקוֹטְמִין אוֹתָן** – חותכים ראשי הענפים; ויש מפרשים: נותנים אפר על שרשיהם להשביחם (אפר תרגומו: קטמא), **וְעוֹשִׂין לָהֶן בָּתִּים** – מקיפים אותן בקנים ועושים להן סוכה כדי להגן עליהן מפני החמה או מפני הצינה, גשמי זעף או רוחות סערה, **וּמַשְׁקִין אוֹתָן** – שופכים מים על ראש האילן, והם יורדים על גוף האילן כולו ומשקים אותו **(רמב"ם)**; כל אותן עבודות עושים **עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה** – של שביעית. **רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק אוֹמֵר: אַף מַשְׁקֶה הוּא אֶת הַנּוֹף בַּשְּׁבִיעִית** – אפילו בשביעית מותר להשקות את נוף האילן, היינו ראשו וענפיו, **אֲבָל לֹא אֶת הָעִקָּר** – את השרשים, שלא יעשה בשביעית כדרך שעושה בשאר השנים. יש גורסים: אף משקה הוא על הנוף בשביעית אבל לא על העיקר **(עיין ברטנורא)**.

באור משנה ה

משנתנו דנה בעבודות הנעשות בפגים, היינו בתאנים שלא הבשילו עדיין, כדי למהר בישולן.

סָכִין אֶת הַפֻּגִּים – תאנים שלא הבשילו, סכים אותן בשמן כדי למהר בישולן; **וּמְנַקְּבִים אוֹתָן** – כדי שייכנס בהן השמן וימהרו להתבשל; **עַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה** – של שביעית. **פֻּגֵּי עֶרֶב שְׁבִיעִית שֶׁנִּכְנְסוּ לַשְּׁבִיעִית** – כלומר שאפילו על ידי סיכה וניקוב לא יבשילו אלא בהתחלת שביעית, **וְשֶׁל שְׁבִיעִית שֶׁיָּצְאוּ לְמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית** – שגדלו בשביעית ולא הבשילו אלא במוצאי שביעית, היינו בשנה השמינית (השנה הראשונה של השמיטה הבאה), **לֹא סָכִין וְלֹא מְנַקְּבִין אוֹתָן** – כלומר, פגי ערב שביעית אין סכים ואין מנקבים אותם אפילו בערב שביעית, שהואיל ולא יבשילו אלא בשביעית, נמצאות עבודות אלו לצורך שביעית, ופגי שביעית שיצאו למוצאי שביעית אין סכים ואין מנקבים אותם במוצאי שביעית מפני קדושת פירות שביעית. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לָסוּךְ** – את הפגים, **אֵינָן סָכִין** – כדעת תנא קמא, **מִפְּנֵי שֶׁהִיא עֲבוֹדָה** – שהסיכה חשובה שם עבודה, ולכן אסורה היא, **מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לָסוּךְ** – כלומר במקום שלא נהגו לסוך את הפגים, **סָכִין** – לפי שאין הסיכה חשובה שם עבודה. רבי יהודה אינו חולק על תנא קמא אלא בפגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית, שתנא קמא אוסר אפילו במקום שנהגו שלא לסוך, ורבי יהודה מקל במקום שנהגו שלא לסוך, והוא סובר שסכים את הפגים שם בערב שביעית. אבל בפגי שביעית שיצאו למוצאי שביעית, אף רבי יהודה מודה שבכל מקום אין סכים ואין מנקבים אותם משום קדושת פירות שביעית **(תוספתא)**. **רַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר בָּאִילָן** – כלומר שמתיר לעשות מלאכה באילן במוצאי שביעית, אף שהוא מלא פירות שביעית, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא רַשַּׁאי**

עֲבוֹדָה; מְקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לָסוּחַ — סָכִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר בָּאִילָן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רַשַּׁאי בַּעֲבוֹדַת הָאִילָן.
ו אֵין נוֹטְעִין, וְאֵין מַבְרִיכִין, וְאֵין מַרְכִּיבִין עֶרֶב שְׁבִיעִית, פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה; וְאִם נָטַע אוֹ הִבְרִיךְ אוֹ הִרְכִּיב — יַעֲקֹר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל הַרְכָּבָה שֶׁאֵינָהּ קוֹלֶטֶת לִשְׁלֹשָׁה יָמִים, שׁוּב אֵינָהּ קוֹלֶטֶת. רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: לִשְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת.
ז הָאֹרֶז וְהַחַרְחֲנָן וְהַפְּרָגִין וְהַשֻּׁמְשְׁמִין, שֶׁהִשְׁרִישׁוּ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, מִתְעַשְּׂרִין לְשֶׁעָבַר, וּמֻתָּרִין בַּשְּׁבִיעִית; וְאִם לָאוּ,

פירוש ברטנורא

שלא נהגו לסוך, דבמקום שלא נהגו לסוך לא מחזיא סיכה עבודה ושרי: **ר' שמעון מתיר באילן.** שהוא מלא פירות שביעית לעשות בו מלאכה במוצאי שביעית, מפני שהוא רשאי בעבודת האילן אע"פ שהפירות קדושים בקדושת שביעית. והלכה כתנא קמא:
ו מבריכין. כופפים זמורת הגפן בארץ ומכסים אותה בעפר: **מרכיבים.** מביאים ענף של אילן ומרכיבין אותו על גב אילן אחר שהוא ממינו: **פחות מל' יום.** בגמרא במסכת ר"ה מוכיח דהנך ל' יום דקליטה לת"ק, וג' ימים דרבי יהודה, ושתי שבתות דר' יוסי ור"ש, צריכין קודם ל' יום דתוספת שביעית, דבעינן שתקלוט הנטיעה קודם תוספת שביעית, וכולהו ס"ל תוספת שביעית ל' יום, הלכך לת"ק דאמר אין קליטה פחותה מל' יום צריך ל' דקליטה ול' דתוספת, לר' יהודה דאמר בשלשה ימים הוי קליטה צריך ג' דקליטה ול' דתוספת, לדברי רבי יוסי ור"ש דאמרי שתי שבתות צריך שתי שבתות לקליטה ול' לתוספת. ופירוש קליטה שתהא הנטיעה נקלטת ונאחזת בשרשיה בארץ. והלכה כרבי יוסי ור"ש:
ז האורז. בלע"ז ר"ש: **ודוחן.** מילי"ו: **והפרגין.** כעין רמון מלא זרע והזרע שלו מקשקש בתוכו, וקורין לו בערבי כשכ"ש ובלע"ז פפאוור"ו: **והשומשמין.** כמין זרע ארוך, ובא"י ממנו הרבה וקורין לו בערבי סומס"ם: **מתעשרים לשעבר.** כמעשר שנה שעברה, אם היתה שנה ראשונה ושניה של שמיטה, מעשר שני, ואם ג' מעשר עני: **ומותרין בשביעית.** כיון שהשרישו בשנה ששית לפני ראש השנה של שביעית אין בהם קדושת שביעית: **ומתעשרין לשנה הבאה.**

משניות מבוארות – קהתי

בַּעֲבוֹדַת הָאִילָן – שאף על פי שהפירות קדושים בקדושת שביעית, רשאי הוא לעשות עבודה במוצאי שביעית באילן גופו, שכן שנו בתורת כוהנים: "שנת שבתון יהיה לארץ" – כיון שיצאת שביעית, אף על פי שפירותיה שמיטה, מותר אתה לעשות מלאכה בגופו של אילן, אבל פירותיו אסורים עד ט"ו בשבט. ויש מפרשים: רבי שמעון מתיר באילן – לסוך ולנקב את האילן שיש בו מפני שביעית שנכנסו למוצאי שביעית, מפני שהוא רשאי בעבודת האילן – במוצאי שביעית **("מלאכת שלמה" בשם ה"ר יהוסף).**

בארנו משנתנו (כרוב המפרשים) שרבי יהודה בא להקל, וזוהי דעתו של ר' אלעזר בירושלמי. אבל דעת ר' יוחנן שם, שלא בא רבי יהודה אלא להחמיר; ולדעתו פירושה של משנתנו כך הוא: סכין את הפגים ומנקבים אותם עד ראש השנה, והיינו: פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית – כלומר שהפגים העומדים להתבשל בהתחלת שביעית סכים ומנקבים אותם עד ראש השנה של שביעית. ושל שביעית (כלומר: אבל של שביעית) שיצאו למוצאי שביעית לא סכין ולא מנקבין אותן – **במוצאי שביעית.** רבי יהודה אומר: **פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית,** מקום שנהגו לסוך אינן סכין – **אפילו בערב שביעית,** מפני שהיא עבודה – ולא כתנא קמא הסובר שסכים ומנקבים אותם עד ראש השנה; ברם, מקום שנהגו שלא לסוך, סכין.

באור משנה ו

אֵין נוֹטְעִין – אילן, **וְאֵין מַבְרִיכִין** – הברכה היינו שכופפים זמורת הגפן ומכסים אותה באדמה ומוציאים את ראשה מצד אחר, והיא מכה שם שרשים וצומחת ממקומה החדש, **וְאֵין מַרְכִּיבִין** – ענף אילן לאילן אחר שהוא ממינו, **עֶרֶב שְׁבִיעִית, פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה** – של שביעית, שאין הנטיעה נקלטת באדמה אלא לאחר שלושים יום, והנוטע או מבריך או מרכיב ערב שביעית פחות משלושים יום לפני ראש השנה, נמצאת הנטיעה, או ההברכה או ההרכבה, נקלטת בשביעית, והרי זה כאילו נוטע, או מבריך או מרכיב, בשביעית. **וְאִם נָטַע אוֹ הִבְרִיךְ אוֹ הִרְכִּיב** – ערב שביעית פחות משלושים יום לפני ראש השנה, **יַעֲקֹר** – את הנטיעה או את הזמורה שהבריך או את הענף שהרכיב. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל הַרְכָּבָה שֶׁאֵינָהּ קוֹלֶטֶת לִשְׁלֹשָׁה יָמִים** – שתוך שלושה ימים אינה מכה שרשים להאחז בארץ, **שׁוּב אֵינָהּ קוֹלֶטֶת** – הלכך מותר להרכיב שלושה ימים לפני ראש השנה של שביעית, והוא הדין לנטיעה ולהברכה. **רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: לִשְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת** – כל הרכבה שאינה קולטת לשני שבועות, שוב אינה קולטת, ולכן אין נוטעים ואין מבריכין ואין מרכיבין אלא שבועיים לפני ראש השנה של שביעית. בבבלי אמרו (**ראש השנה י', ב**), שכל השיעורים הללו שנאמרו במשנתנו הם מלבד "תוספת שביעית" שהיא לפי ההלכה למשה מסיני שלושים יום לפני ראש השנה של שביעית (עיין בפתיחה למסכתנו), ולפי זה יוצא שלדעת תנא קמא אין נוטעים וכו' אלא ששים יום לפני ראש השנה של שביעית, שלושים יום לקליטה ושלושים יום לתוספת שביעית; ולדעת רבי יהודה – שלושים ושלושה ימים לפני ראש השנה; ולדעת רבי יוסי ורבי שמעון – ארבעים וארבעה ימים לפני ראש השנה. וכן פירשו רוב מפרשי המשנה. ברם, רבנו תם מפרש שלא לענין שביעית נאמרו שם הדברים בגמרא, ולדעתו אין לפרש משנתנו אלא כפשוטה, כמו שביארנוה קודם, שכן לענין שביעית אין לחשוש אלא שלא תהא הנטיעה נקלטת בשביעית.

באור משנה ז

ראש השנה לשביעית הוא אחד בתשרי, ופירות שגדלו מקצתם בשנה השישית ונכנסו לשביעית, או שגדלו מקצתם בשביעית ויצאו לשמינית, הולכים בהם אחר זמן חיובם למעשר, שאם הגיע חיובם למעשר לפני ראש השנה של שביעית, הרי הם פירות ששית, ואם זמן חיובם למעשר הגיע בשביעית, הרי הם פירות שביעית. ויש בזה חילוקי דינים לפי מיני הצמחים השונים, שכן בתבואה הולכים אחר שליש הגידול, כלומר שהתבואה מתייחסת לאותה שנה שהביאה בה שליש גידולה, כגון אם הביאה שליש גידולה בשנה השישית, אף על פי שנגמר בישולה בשביעית, דינה כפירות ששית; וכן גם בזיתים הולכים אחר שליש הגידול; ובירק הולכים אחר לקיטה; ובאילן הולכים אחר חנטה (התחלת התהוות הפרי). וכפי שכבר למדנו קביעת שנת הפירות חשובה גם בשאר השנים לענין מעשר שני ומעשר עני, שכן בשנה הראשונה לשמיטה ובשנייה וברביעית ובחמישית מפרישים מעשר שני, ואילו בשלישית ובשישית מפרישים מעשר עני במקום מעשר שני. ברם, פירות שביעית פטורים בכלל מן המעשרות. – משנתנו מונה ארבעה מיני צמחים שהולכים בהם לענין מעשר ולענין שביעית (אחר ההשרשה, ומבואר הטעם בבבלי (ראש השנה יג, ב), שהואיל ומינים אלו אין גידולם כאחד, ואף לקיטתם אינה נעשית בזמן אחד, לפיכך קבעו חכמים שאין ללכת בהם לא אחר הבאת שליש כמו בתבואה ולא אחר לקיטה כמו בירקות, אלא אחר השרשה. כן מבואר שם ברש"י, שהמעשרות של המינים הללו הם מדרבנן, ולכן יכולים החכמים לקבוע זמן חיובם לפי דעתם.

הָאֹרֶז וְהַחַרְחֲנָן וְהַפְּרָגִין וְהַשֻּׁמְשְׁמִין, שֶׁהִשְׁרִישׁוּ – שהכו שרשים, **לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה** – ומדובר כאן בכל השנים ולא בשנה השישית בלבד, **מִתְעַשְּׂרִין לְשֶׁעָבַר** – כפי המעשר של השנה שעברה. שהולכים בהם אחר ההשרשה, ואם השרישו לפני ראש השנה של הרביעית לשמיטה (בשנה השלישית) או לפני ראש השנה של השביעית (בששית לשמיטה), מפרישים מהם מעשר עני, ואם השרישו בשאר השנים, מפרישים מהם מעשר שני, **וּמֻתָּרִין בַּשְּׁבִיעִית** – כלומר שאם השרישו לפני ראש השנה של שביעית, אין דינם כפירות שביעית;

אֲסוּרִין בַּשְּׁבִיעִית וּמִתְעַשְּׂרִין לְשָׁנָה הַבָּאָה.

ח **רַבִּי שִׁמְעוֹן שְׁזוּרִי אוֹמֵר: פּוֹל הַמִּצְרִי שֶׁזָּרָעוֹ לְזֶרַע בַּתְּחִלָּה – כְּיוֹצֵא בָהֶן. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפוּנִין הַגַּמְלוֹנִין – כְּיוֹצֵא בָהֶן. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אֲפוּנִין הַגַּמְלוֹנִין – מְשֻׁתְּרְמָלוּ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה.**

ט **הַבְּצָלִים הַסָּרִיסִים וּפוֹל הַמִּצְרִי, שֶׁמְּנַע מֵהֶם מַיִם שְׁלֹשִׁים יוֹם לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, מִתְעַשְּׂרִין לְשֶׁעָבַר וּמֻתָּרִים בַּשְּׁבִיעִית; וְאִם לָאו, אֲסוּרִים בַּשְּׁבִיעִית וּמִתְעַשְּׂרִין לְשָׁנָה הַבָּאָה. וְשֶׁל בַּעַל – שֶׁמְּנַע מֵהֶם מַיִם שְׁתֵּי עוֹנוֹת; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: שָׁלֹשׁ.**

פירוש ברטנורא

כשנת לקיטתן כיון דבאותה שנה השרישו. ואם היא שנה שביעית אין מתעשרין כלל ויש להן קדושת שביעית. אע"ג דבאילן אזלינן בתר חנטה, ובירק בתר לקיטה, ובתבואה וזיתים בתר שליש, כלומר כשיביאו שליש בשולן אז נתחייבו במעשרות, מ"מ באורז ודוחן ופרגין ושומשמין דאין לוקטים אותם כאחד ואין מביאים שליש בשולם כאחד אין הולכים בהם אלא אחר השרשה, דבשנה אחת משרשת כל השדה שהרי בבת אחת זורעים אותן:

ח **פול המצרי.** פאשול"י בלע"ז: **שזרעו לזרע.** כדי להוציא ממנו זרע לזרוע ולא לאכילה: **כיוצא בהם.** בתר השרשה, כאורז ודוחן, בין לענין מעשרות בין לענין שביעית. ודוקא שזרעו לזרע אבל זרעו לירק אזלינן בתר לקיטה כירק: **הגמלונין.** הגסים: **משתרמלו.** שהוקשו ונעשו כמין כים. ודוגמתו בתרמילו [שבת לא.] שהוא כים של רועים:

ט **הבצלים הסריסים.** שאין עושים זרע כשאר בצלים: **ופול המצרי.** שזרעו לירק, דאי זרעו לזרע הא תנן לעיל דאזלינן ביה בתר השרשה אפילו לא מנע מהן מים: **שמנע מהם מים שלשים יום.** יצאו מתורת ירקות הגדלות על כל מים ונעשו כשדה בית הבעל שמספקת במי גשמים, הלכך מתעשרין לשעבר: **ושל בעל.** שדה שהיא בעמק ומלוחלחת ואין צריך להשקותה, ומכל מקום לירק צריכה השקאה, משום הכי קתני שמנע מהם מים שתי עונות, זמן השקאתה שרגילין להשקותה קרי עונה. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

וְאִם לָאו – שלא השרישו אלא לאחר ראש השנה של שביעית, **אֲסוּרִין בַּשְּׁבִיעִית** – כלומר דינם כפירות שביעית, **וּמִתְעַשְּׂרִין לְשָׁנָה הַבָּאָה** – כפי המעשר של השנה הבאה, כלומר של שנת לקיטתם, שהואיל ולקיטתם היא באותה שנה שהשרישו, נותנים מהם את המעשר הנוהג באותה שנה. ואם היא שנה שביעית אינם מתעשרים כלל, שפירות שביעית פטורים מן המעשרות.

בבבלי אמרו **(ראש השנה יג, ב)**: "הכל הולך אחר גמר הפרי", אם נגמרו קודם ראש השנה של שביעית, אין שביעית נוהגת בהם, ואם נגמרו אחר ראש השנה נוהג בהם דין שביעית. ו"אחר גמר פרי" אין זה אחר לקיטה כדין ירק, שלפעמים נגמרים היום ונלקטים לאחר זמן. ואף בשאר ירקות הולכים אחר גמר הפרי, אלא שנקטו בכל מקום אחר לקיטה, לפי שבדרך כלל הלקיטה היא מיד בגמר הפרי. אבל המינים שבמשנתנו אין לקיטתם בגמר הפרי, שממתין להם עד שיתייבשו, ואין לקיטתם כאחד. ברם גמר הפרי הוא בזמן אחד **("תוספות אנשי שם" דיבור המתחיל "אחר גמר הפרי")**.

באור משנה ח

רַבִּי שִׁמְעוֹן שְׁזוּרִי אוֹמֵר: פּוֹל הַמִּצְרִי שֶׁזָּרָעוֹ לְזֶרַע בַּתְּחִלָּה – שלכתחילה בשעה שזרעו היתה דעתו להוציא ממנו זרע לזריעה, ולא לאכילה; ויש מפרשים: לאכול הזרע שלו ולא הירק **(רש"י, ראש השנה יג, ב)**, **כַּיּוֹצֵא בָהֶן** – דינו כארבעת המינים שנימנו במשנה הקודמת ("האורז והדוחן והפרגים והשומשמין"). והולכים בו אחר ההשרשה בין לענין מעשרות ובין לענין שביעית. אבל אם זרעו לירק היינו לאכילת פריו, הולכים בו אחר לקיטה כדין ירק. **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲפוּנִין הַגַּמְלוֹנִין** – הגסים, שהם מין ירק (עיין כלאים ג, ב) **כַּיּוֹצֵא בָהֶן** – דינם כדין המינים ששנינו לעיל, והולכים בהם אחר ההשרשה. **רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אֲפוּנִין הַגַּמְלוֹנִין, מְשֻׁתְּרְמָלוּ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה** – משעשו תרמילים, שגרעיני האפונים נתונים בהם, לפני ראש השנה, דינם כפירות של השנה שעברה, כלומר שהולכים בהם אחר התירמול.

באור משנה ט

הַבְּצָלִים הַסָּרִיסִים – שאין עושים זרע כשאר בצלים, **וּפוֹל הַמִּצְרִי** – כגון שזרעו לירק (שאף לדעת רבי שמעון שזורי הולכים בו אחר לקיטה), **שֶׁמְּנַע מֵהֶם מַיִם שְׁלֹשִׁים יוֹם לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה** – שלא השקה אותם, **מִתְעַשְּׂרִין לְשֶׁעָבַר** – נותנים מהם מעשר כפי השנה שעברה ולא כשנת לקיטתם, שהואיל ומנע מהם מים יצאו מתורת ירקות, כפי שנבאר עוד להלן; **וּמֻתָּרִים בַּשְּׁבִיעִית** – אם מנע מהם מים שלושים יום לפני ראש השנה, שהואיל ולקיטתם היא באותה שנה שהשרישו, אין דינם כפירות שביעית, **וְאִם לָאו** – אם לא מנע מהם מים שלושים יום לפני ראש השנה, **אֲסוּרִים בַּשְּׁבִיעִית** – שהולכים בהם אחר לקיטה כדין הירקות, וכיון שלקיטתם היא בשביעית, פירות שביעית הם, **וּמִתְעַשְּׂרִין לְשָׁנָה הַבָּאָה** – כלומר שמפרישים מהם מעשר כפי שנת לקיטתם. בבבלי **(ראש השנה יד, א)** מובאת ברייתא: "רבי יוסי הגלילי אומר: כתוב **(דברים טז, יג)**: "באספך מגרנך ומיקבך" – מה גורן ויקב מיוחדים שגדלים על מי שנה שעברה ומתעשרין לשנה שעברה (שבגורן וביקב הולכים אחר שליש הגידול) אף כל שגדלים על מי שנה שעברה מתעשרין לשנה שעברה, יצאו ירקות שגדלים על מי שנה הבאה (היינו שנת לקיטתם) ומתעשרין לשנה הבאה. רבי עקיבא אומר: מה גורן ויקב מיוחדים שגדלים על רוב מים (היינו מי גשמים שרוב זרעים גדלים על ידם – **רש"י**) מתעשרין לשנה שעברה, אף כל שגדלין על רוב מים מתעשרין לשנה שעברה, יצאו ירקות שגדלים על כל מים (אף על מים שאובים, שדולים ומשקים אותם תמיד. כענין שנאמר —**דברים יא, י** – "והשקית ברגלך כגן הירק". סתם גן הירק דרכו בהשקאה – **רש"י**) מתעשרין לשנה הבאה (כשנת לקיטתם). ומוסיפה שם הגמרא, שההבדל ביניהם הוא ענין משנתנו: רבי יוסי הגלילי סובר כמשנתנו, שהואיל ומנע מהם מים שלושים יום לפני ראש השנה, הרי נמצאו גדלים על מי שנה שעברה, ולכן דינם כגורן ויקב. ורבי עקיבא אינו סובר כמשנתנו, שהרי גדלים הם על כל מים ותורת ירקות עליהם. כך מפרש שם רש"י. אבל לפי הירושלמי יוצא להיפך, שרבי עקיבא סובר כמשנתנו, שהואיל ומנע מהם מים שלושים יום לפני ראש השנה יצאו מתורת ירקות הגדלים על כל מים, ונעשו כשדה בית הבעל המספקת במי גשמים, ולפיכך דינם כגורן ויקב הגדלים על רוב מים ומתעשרים לפי השנה שעברה. ודווקא בבצלים הסריסים ובפול המצרי נוהג דין זה, לפי שדרכם למנוע מהם מים פרק זמן קודם לקיטתם כדי להקשותם. אבל שאר ירקות שאין דרכם בכך, אפילו מנע מהם מים לא יצאו מתורת ירקות, שבטלה דעתו אצל כל אדם, והולכים בהם אחר לקיטה **(רש"י שם)**. **וְשֶׁל בַּעַל** – הבצלים הסריסים ופול המצרי הגדלים בשדה בעל, המספקת במי גשמים ואין צריכים להשקותה, אלא שהירקות הגדלים בה צריכים השקאה,

י הַדְּלוּעִין שֶׁקִּימְּנוּ לְזֶרַע – אִם הֶקְשׁוּ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְנִפְסְלוּ מֵאֹכֶל אָדָם, מֻתָּר לְקַיְּמָן בַּשְּׁבִיעִית; וְאִם לָאו, אָסוּר לְקַיְּמָן בַּשְּׁבִיעִית. הַתְּמָרוֹת שֶׁלָּהֶן אֲסוּרוֹת בַּשְּׁבִיעִית. וּמַרְבִּיצִין בְּעָפָר לָבָן; דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹסֵר. מְמָרְסִין בָּאֹרֶז בַּשְּׁבִיעִית. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲבָל אֵין מְכַסְּחִין.

פירוש ברטנורא

י הוקשו. נתיבשו ונעשו קשין: **אסור לקיימן בשביעית.** שפירות שביעית אסור להניחן לזרע: **התמרות.** הציץ קודם שיפתח דומה לתמרה, וכמוהו נקטם ראשו ועלתה בו כתמרה בפ' לולב הגזול [לג.] פירוש אחר תמרות בעין לולבי גפנים: **מרביצין בעפר לבן.** כלומר משקיעשדה לבן. וכן הלכה שמשקים שדה לבן ערב שביעית כדי שיצאו ירקות בשביעית, ולא עוד אלא שמשקים אותו בשביעית כדי שיצאו ירקות למוצאי שביעית: **ממרסין באורז.** משקין עפר האורז ומערבין אותו במים, כמו נתנו לממרס ביומא [מג:]: **אבל לא מכסחין.** שאין חותכים העלין של האורז, תרגום לא תזמור לא תכסח. והלכה כרבי שמעון:

משניות מבוארות – קהתי

ולכן משקים אותה מעונה לעונה; הלכך שני מיני ירקות אלו **שֶׁמָּנַע מֵהֶם מַיִם שְׁתֵּי עוֹנוֹת** – של השקאתם, לפני ראש השנה, מתעשרים לשעבר ומותרים בשביעית. **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – הסובר שעל ידי מניעת מים במשך שתי עונות יוצאים הם מתורת ירקות. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: שָׁלֹשׁ** – עונות של השקאתם, אם מנע מהם מים לפני ראש השנה, אין הולכים בהם אחר לקיטה, ודינם לענין מעשר ולענין שביעית כפירות השנה שעברה. וכן הלכה.

באור משנה י

הַדְּלוּעִין שֶׁקִּימְּנוּ לְזֶרַע – שהניחם בקרקע כדי ליטול מהם לזריעה, **אִם הֶקְשׁוּ לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה** – אם נתייבשו ונעשו קשים לפני ראש השנה של שביעית, **וְנִפְסְלוּ מֵאֹכֶל אָדָם** – שאינם ראויים עוד למאכל אדם, **מֻתָּר לְקַיְּמָן בַּשְּׁבִיעִית** – לזרע, שפירות ששית הם, **וְאִם לָאו** – שלא נתקשו אלא אחר ראש השנה של שביעית, **אָסוּר לְקַיְּמָן בַּשְּׁבִיעִית** – שפירות שביעית שחייבים בביעור אסור להניחם לזרע. בירושלמי מבואר: כיצד הוא בודק? רבי יוסי בר חנינא אומר: עוקצו (עוקץ הדלעת במחט), אם מתאחה (הנקב), אסור (שעדיין לח הוא), ואם לאו (אם אינו מתאחה), מותר (שכבר יבש הוא). **הַתְּמָרוֹת שֶׁלָּהֶן** – ציצי הדלועים לפני פתיחתם דומים לתמרות; פירוש אחר: הענפים של הדלועים (״תמרות״ כעין לולבי גפנים – **ברטנורא**), שאף לאחר שנתקשו הדלועים, ראויות התמרות לאכילה, **אֲסוּרוֹת בַּשְּׁבִיעִית** – כלומר שדינם כדין פירות שביעית (עיין בפתיחה למסכתנו, שם בארנו דיני קדושת פירות שביעית). **וּמַרְבִּיצִין** – מים בשביעית, **בְּעָפָר לָבָן** – כלומר שמותר להשקות שדה לבן, **דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן** – והרמב״ם מפרש, שכוונת רבי שמעון לשדה שיש בה אילנות שהם מרוחקים זה מזה עד שיש עשרה מהן ביותר מבית סאה, וסובר רבי שמעון שמותר להרבין בשדה זו (היינו להתיז בה רסיסי מים) בשביל האילנות שלא יתקלקלו. ואם האילנות קרובים זה לזה לדברי הכל מותר להרביצם, שאינה עבודה (**פירוש המשניות להרמב״ם**). ויש מפרשים, ש״עפר לבן״ היינו קרקע תחוחה ולחה, ויש בה אילנות, ודי לה בהשקאה מועטת, ומתיר רבי שמעון להשקותה כדי להצילה מהפסד (**״מלאכת שלמה״ לפי הרמב״ם**), **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹסֵר** – להרבין בעפר לבן. והלכה כר׳ שמעון. **מְמָרְסִין בָּאֹרֶז בַּשְּׁבִיעִית** – האורז שהשריש לפני ראש השנה של שביעית (**״מלאכת שלמה״**), מותר להשקותו בשביעית במים הרבה; ונקטה המשנה לשון ״ממרסין״, לפי שהאורז זקוק למים רבים ונמצא ממרס, היינו מערבב, את העפר במים. יש מפרשים, שהכוונה כאן לספיחי אורז (**״תפארת ישראל״**). **רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: אֲבָל אֵין מְכַסְּחִין** – אין חותכים את העלים של האורז כדי להשביחו, שעבודה שיש בה משום השבחת הצמח אסורה היא בשביעית. רבי שמעון אינו בא לחלוק על תנא קמא אלא להוסיף על דבריו, שאמנם להשקות מותר, לפי שעבודת ההשקאה היא בשביל האורז שלא ייפסד, אבל לכסח אסור, לפי שעבודת הכיסוח היא בשביל השבחת גידול האורז, וזו אסורה בשביעית.

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום ראשון עמ׳ א

משלמים את הקנסות, על כן העמידה שהיאוש היה רק אצל הקונה, וכיון שאת המציעתא מוכרחים להעמיד שלא היה היאוש אצל הגנב, מעתה בדומה לכך מדובר ברישא שלא היה היאוש אצל הגנב, ולכן אי אפשר שם לחייב את השני כפל לגנב הראשון כיון שעדיין לא נתייאשו בעלים אצלו:

הגמרא מביאה מחלוקת בענין האמור: **אִיתְּמַר**, **חֲמוֹכֵר** שור או שה שגנב, **לִפְנֵי יֵאוּשׁ** בעלים, **רַב נַחְמָן אָמַר**, **חַיָּיב** בארבעה וחמשה, **וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר**, **פָּטוּר**. מבארת הגמרא: **רַב נַחְמָן אָמַר חַיָּיב**, משום ש׳אוֹ מְכָרוֹ׳ **אָמַר רַחֲמָנָא**, **וְהָא זַבִּין** – והלא מכר, **לֹא שְׁנָא לִפְנֵי יֵאוּשׁ לֹא שְׁנָא לְאַחַר יֵאוּשׁ**, ואף שלפני יאוש אין המכירה מועילה. **וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר פָּטוּר, חִיּוּבֵיהּ לְאַחַר יֵאוּשׁ הוּא**, משום דְּרַק כך **אַהֲנוּ** – הועילו **מַעֲשָׂיו** להוציאה מהבעלים, **אֲבָל לִפְנֵי יֵאוּשׁ, דְּלֹא אַהֲנוּ** – שלא הועילו **מַעֲשָׂיו** להוציאה מהם, **לֹא מִיחַיַּיב**, מפני שדּוּמְיָא **דְּטַבְיָחָה בְּעֵינָן** – אנו מדמים מכירה לטביחה שנאמרה עמה, ובטביחה ודאי **דְּאַהֲנוּ** – שהועילו **מַעֲשָׂיו**, ומכירה המועילה להוציאה מהבעלים היא רק לאחר יאוש שאז קנאה הלוקח עם שינוי הרשות.

אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, מָנָא אָמֵינָא לָהּ – מהיכן מוכיח אני את דברי, **דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, מַפְנֵי מָה אָמְרָה תּוֹרָה שאם** גנב שור או שה **וְטָבַח וְמָכַר** אותם, **מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּרֵשׁ בְּחֵטְא** על ידי שהוציאו מרשות בעליו לגמרי בטביחה או במכירה. ויש לברר, **אֵימַת** – אימתי מכרם, **אִילֵימָא לִפְנֵי יֵאוּשׁ, מִי אִיכָּא** ׳**נִשְׁתָּרֵשׁ** בחטא׳, הלא אין המכירה מועילה כלל, **אֶלָּא לַאו לְאַחַר יֵאוּשׁ הוּא** שמכרו, שאז הועילו מעשיו שקנה הלוקח ויצאה מרשות הבעלים. דוחה הגמרא, **אָמַר רָבָא**, אין כוונת הברייתא לומר ׳מפני שנשתרש בחטא׳ אלא ׳**מִפְּנֵי שֶׁשָּׁנָה בְּחֵטְא**׳, שאחר שגנב הוסיף וטבח ומכר, ואף אם לא תצא הגניבה מרשות בעלים במכירה זו, גם כן יתחייב עליה.

ראיה נוספת: **תָּא שְׁמַע**, נאמר בתורה (שמות כא לז) ׳**וּטְבָחוֹ וּמְכָרוֹ**׳, ויש ללמוד זה מזה ולומר **מַה טִּבְחָה שֶׁאֵינָהּ חוֹזֶרֶת** הבהמה לכפי שהיתה קודם, **אַף מְכִירָה שֶׁאֵינָהּ חוֹזֶרֶת** עוד לבעלים. ויש לברר, **אֵימַת** – אימתי היתה מכירה זו, **אִילֵימָא לִפְנֵי יֵאוּשׁ** בעלים, **אַמַּאי אֵינָהּ חוֹזֶרֶת** לבעלים, הלא אינה מועילה כלל, **אֶלָּא לְאַחַר יֵאוּשׁ, וְשָׁמַע מִינָּהּ שְׁחִיטָה בָּעְיָא** של מכירה **לְאַחַר יֵאוּשׁ הוּא**. דוחה הגמרא: **תִּרְגְּמָהּ רַב נַחְמָן** שהברייתא באה למעט **פָּרָט** לאופן **שֶׁהִקְנָה** הגנב את הגניבה **לְשִׁלְשִׁים יוֹם**, שכיון שלאחר מכן היא חוזרת אליו, אין זו מכירה אלא שכירות בעלמא.

הגמרא מביאה דעה נוספת כרב ששת:

וְאַף רַבִּי אֶלְעָזָר סָבַר שְׁחִיטָה של מכירה **לְאַחַר יֵאוּשׁ הוּא** דווקא, **דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר,**

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף נא עמוד ב. שנינו במשנה: **בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב** הראשון היו מתקנין תיקון גדול **כו':** שואלת הגמרא: **מַאי תִּיקּוּן גָּדוֹל** - מהו התיקון הגדול שעשו בעזרת נשים. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כְּאוֹתָהּ שֶׁשָּׁנִינוּ** במסכת מידות שהעזרת נשים **חֲלָקָה הָיְתָה בָּרִאשׁוֹנָה** - בזמן בית ראשון, היינו ללא כל בליטות זיזין מהקירות, **וּבזמן בית שני הִקִּיפוּהָ** משלשה צדדים בזיזין ועליהן הניחו לוחות עץ וכך נוצרה **גְּוִוטְרָא** - מרפסת, **וְהִתְקִינוּ שֶׁיִּהוּ הַנָּשִׁים יוֹשְׁבוֹת מִלְמַעְלָה** על הגזוזטרא **וְאילו הָאֲנָשִׁים** יישבו בעזרת נשים **מִלְמַטָּה.**

תָּנוּ רַבָּנָן, בָּרִאשׁוֹנָה - קודם התקנה **הָיוּ הַנָּשִׁים** יושבות **מִבִּפְנִים** - בעזרת נשים **וְהָאֲנָשִׁים** היו יושבים **מִבַּחוּץ** - בהר הבית, **וְהָיוּ בָּאִים לִידֵי קַלּוּת רֹאשׁ,** לפי שהיו נכנסים האנשים למקום הנשים, וכדי למנוע תקלה זו **הִתְקִינוּ שֶׁיִּהוּ הַנָּשִׁים יוֹשְׁבוֹת מִבַּחוּץ** - בהר הבית **וְהָאֲנָשִׁים** יישבו **מִבִּפְנִים** - בעזרת נשים, **וַעֲדַיִין הָיוּ בָּאִין לִידֵי קַלּוּת רֹאשׁ** שהיו קורצין בעיניהם, לכן **הִתְקִינוּ** את הזיזים שעליהן הגזוזטרא, וקבעו **שֶׁיִּהוּ נָשִׁים יוֹשְׁבוֹת** בגזוזטרא **מִלְמַעְלָה וַאֲנָשִׁים מִלְמַטָּה.** ועל תקנה זו האחרונה אמרה המשנה שהוא תיקון גדול לעומת התיקונים הראשונים. מקשה הגמרא: **הֵיכִי עָבִיד הָכִי** להוסיף זיזין בבנין **וְהָכְתִיב 'הַכֹּל בִּכְתָב מִיַּד ה' עָלַי הִשְׂכִּיל'** שאת כל צורת הבנין קיבל דוד מפי הגבורה [על ידי גד החוזה ונתן הנביא] ואין לשנות. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב, קְרָא אַשְׁכַּחוּ וְדָרוֹשׁ** - מצאו פסוק שדרשוהו על הצורך הגדול בהפרדה בין אנשים ונשים פן יבואו לקלקול, וכיון שאינו לצורך עבודת בית המקדש אלא להפריש מאיסור ערוה, אין בזה איסור משום 'הכל בכתב',

שנאמר **'וְסָפְדָה הָאָרֶץ מִשְתפָּחוֹת מִשְתפָּחוֹת לְבָד מִשְתפַּחַת בֵּית דָּוִיד לְבָד וְנִשֵּׁיהֶם לְבָד',** דרשו חכמים פסוק זה **וְאָמְרוּ, וַהֲלֹא דְּבָרִים קַל וָחוֹמֶר, וּמָה לֶּעָתִיד לָבֹא שֶׁעוֹסְקִין בְּהֶסְפֵּד** על משיח בן יוסף שנהרג, והמצטער אינו מיקל ראשו כל כך, **וְעוד שֶׁאֵין יֵצֶר הָרָע שׁוֹלֵט בָּהֶם** לעתיד לבא, כמבואר לקמן שהקדוש־ברוך־הוא ישחטו ויבטל כחו, ובכל זאת **אָמְרָה תּוֹרָה** בפסוק הנזכר שיהיו **הָאֲנָשִׁים לְבַד וְנָשִׁים לְבַד,** אם כן **עָכְשָׁיו שֶׁעוֹסְקִין בְּשִׂמְחָה** של בית השואבה והוא מצב הקרוב לקלות ראש, **וְיֵצֶר הָרָע** עדיין **שׁוֹלֵט בָּהֶם, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה** שצריך להפריד היטב בין נשים לאנשים.

רש"י

ט"ו מעלות – אורך המעלה ברוחב עזרה. **בשיר** – לשמחת בית השואבה. **והקיפוה גזוזטרא** — נתנו זיזין בכתלים בולטין מן הכותל סביב סביב, וכל שנה מסדרין שם גזוזטראות — לווחין שקורין בלנ"ק, כדי שיהו נשים עומדות שם בשמחת בית השואבה ורואות. וזהו "תיקון גדול" דקתני מתניתין שמתקנין בכל שנה. **מבפנים** — בעזרת נשים. **מבחוץ** — ברחבה של הר הבית ובחיל. **היכי עביד הכי** — שהוסיפו ושינו כלום על בנין שלמה. **והכתיב** — גבי דוד המלך, כשצוה את שלמה על מדת הבית ובניינו. **הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל** — כל מלאכת התבנית שהודיעו הקדוש ברוך הוא על ידי גד החוזה ונתן הנביא. **קרא אשכחו** — שצריך להבדיל אנשים מנשים, ולעשות גדר בישראל שלא יבאו לידי קלקול. **וספדה הארץ** — בנבואת זכריה, ומתנבא לעתיד שיספדו על משיח בן יוסף שנהרג במלחמת גוג ומגוג. וכתיב "משפחת בית דוד לבד ונשיהם לבד" שאפילו בשעת הצער צריך להבדיל אנשים מנשים. **שעסוקין בהספד** — באותה שעה, והמצטער אינו מיקל ראשו מהר. ועוד, שאין יצר הרע שולט, כדקאמר קרא "והסירותי את לב האבן", ולקמן אמר שהקדוש ברוך הוא שוחטו כו', אמרה תורה כו'. **כאן שעסוקין בשמחה** — וקרובה לקלות ראש. ועוד, שיצר הרע שולט עכשיו — לא כל־שכן.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ח מנ"א, תשי"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

נהניתי לקבל הידיעה, שנתקבל להתלמוד תורה לזמן הבא, והשי"ת יעזרהו שיצליח להשפיע בהתלמידים רוח תורה ויראת שמים שיהיו יהודים מיט א חסידישן אויסזעהן, ולא יפחד איך יכולים לפעול זאת, כי מאז שבא כ"ק מו"ח אדמו"ר למדינה זו, הנה הראה, שתלוי זה בהמעורר והמשפיע, ואם עובדים בזה כדרוש, הנה גם במדינה זו יכולים לראות זאת גם בעיני בשר...

מִי אִיכָּא – האם הועילו מעשיו שנחשב בכך שנִּשְׁתַּרֵשׁ בחטא, הלא כיון שלא נתייאשו הבעלים, אין המכירה מועילה כלל, שלכל הדעות אין שינוי רשות מועיל לגנב לקנות את החפץ בלא יאוש, אֶלָּא לְאַחַר יֵאוּשׁ, וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ שֵׁיאוּשׁ לבדו קָנֵי, והחפץ הוא של הגנב, אַמַּאי כשהוא טובח ומוכר הוא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, הלא את שֶׁלּוֹ הוּא טוֹבֵחַ ואת שֶׁלּוֹ הוּא מוֹכֵר. ועל כרחך שאין יאוש קונה עד שיהיה שינוי רשות, ואז נקנה לקונה. דוחה הגמרא: אָמְרֵי בני הישיבה, כִּדְאָמַר רָבָא להלן, שיש לתקן בברייתא ולומר 'מִפְּנֵי שֶׁשָּׁנָה בְּחֵטְא', הָכָא נַמִּי נתקן הברייתא שחיובו הוא מִפְּנֵי שֶׁשָּׁנָה בְּחֵטְא, במה שמכרה או טבחה אחר שגנבה, ואף שאין המכירה מועילה, ובאמת חיוב טביחה ומכירה הוא לפני יאוש בלבד.

הוכחה אחרת שיאוש אינו קונה: תָּא שְׁמַע, נאמר (שמות כא לז) 'וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ', ויש ללמוד זה מזה, מַה מְּבִיחָה, שֶׁאֵינָהּ חוֹזֶרֶת הבהמה להיות כפי שהיתה קודם, אַף מְכִירָה, שֶׁאֵינָהּ חוֹזֶרֶת עוד לבעלים. ויש לברר, אֵימַת – אימתי היתה מכירה זו, אִילֵימָא לִפְנֵי יֵאוּשׁ, אַמַּאי אֵינָהּ חוֹזֶרֶת לבעלים, הלא אינה מועילה כלל, אֶלָּא לְאַחַר יֵאוּשׁ בעלים, וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ קָנֵייהּ הגנב ביאוש לבד, אַמַּאי מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, הלא את שֶׁלּוֹ הוּא טוֹבֵחַ ואת שֶׁלּוֹ הוּא מוֹכֵר, ובהכרח שאין יאוש קונה, וחייב הוא על ידי המכירה כיון שאצל הקונה מלבד מה שנתייאשו הבעלים אף נשתנה הרשות ולכן אין המכירה חוזרת. דוחה הגמרא: כְּדְאָמַר רַב נַחְמָן להלן, שהברייתא באה למעט פָּרָט לְאופן שֶׁהֶחֱזִיקָה הגנב את הגניבה לַעשות מלאכה שְׁלֹשִׁים יוֹם, הָכָא נַמִּי ניישב כאן, שבאה לומר פָּרָט לְשֶׁהֶחֱזִיקָה את הגניבה לִשְׁלֹשִׁים יוֹם, שכיון שאחר שלושים הימים היא חוזרת אליו, אין זו מכירה אלא שכירות בעלמא, ואינו חייב עליה ארבעה וחמשה.

הגמרא מקשה מברייתא אחרת: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא, שלוש הלכות בגונב מהגנב. הראשון, בגנב ובא אחר וגנב. השני, בגנב ומכר ובא אחר וגנב. השלישי, בגנב וטבח ובא אחר וגנב. הדין הראשון, גָּנַב מחבירו, וּבָא אַחֵר וּגְנָבוֹ מהגנב, הגנב הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם לנגנב תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְהגנב הַשֵּׁנִי אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן – את הגניבה בִּלְבָד, ואותה הוא נותן לגנב הראשון, אבל אינו משלם כפל, שחיוב כפל נאמר רק בגונב מהבעלים ולא מהגנב. הדין השני, גָּנַב שור או שה וּמָכַר אותו, וקנאו הקונה ביאוש ושינוי רשות, וּבָא גנב אַחֵר וּגְנָבוֹ מהקונה, הגנב הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לבעל השור והשה, וְהגנב הַשֵּׁנִי מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל לקונה, שהרי גנב ממנו דבר שהוא שלו. הדין השלישי, גָּנַב שור או שה וְטָבַח אותו, וּבָא אַחֵר וּגְנָבוֹ ממנו, הגנב הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם לבעל השור או השה תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, וְהגנב הַשֵּׁנִי אֵינוֹ מְשַׁלֵּם לראשון תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל על איברי הבהמה הטבוחים שגנב, אֶלָּא קֶרֶן בִּלְבָד, כדין גונב מהגונב שמשלם רק קרן. שואלת הגמרא: קָתָנֵי מֵיהָא כתוב באמצעיתה של הברייתא, בדין השני, שאם גָּנַב וּמָכַר וּבָא אַחֵר וּגְנָבוֹ הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה וְהַשֵּׁנִי מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל לקונה, אֵימַת – אימתי היתה מכירה זו, אִילֵימָא לִפְנֵי יֵאוּשׁ, קשה, שהגנב הַשֵּׁנִי אַמַּאי מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל לקונה, וכי שִׁינּוּי רְשׁוּת בָּלֵא יֵאוּשׁ, מִי אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר – האם יש האומר דְּקָנֵי. אֶלָּא פְּשִׁיטָא שמכרו לְאַחַר יֵאוּשׁ, שקנאו הקונה על ידי יאוש ושינוי רשות, וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ שֵׁיאוּשׁ לבדו קוֹנֶה את החפץ לגנב, אַמַּאי מְשַׁלֵּם הגנב הראשון תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה וְהַשֵּׁנִי מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל לקונה, אֵימַת – אימתי היתה מכירה זו, אִילֵימָא לִפְנֵי יֵאוּשׁ, שהגנב הַשֵּׁנִי אַמַּאי מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל לקונה, וכי יש האומר שִׁינּוּי רְשׁוּת בָּלֵא יֵאוּשׁ, מִי אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר – האם יש האומר דְּקָנֵי. אֶלָּא פְּשִׁיטָא שמכרו לְאַחַר יֵאוּשׁ, שקנאו הקונה על ידי יאוש ושינוי רשות, וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ שֵׁיאוּשׁ לבדו קוֹנֶה את החפץ לגנב, אַמַּאי מְשַׁלֵּם הגנב הראשון תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לנגנב, הלא דִּידֵיהּ הוּא דְּיָבֵין – את השור והשה שלו מכר. וְתוּ – ועוד קשה, דְּקָתָנֵי בְּרֵישָׁא, בדין הראשון, גָּנַב וּבָא אַחֵר וּגְנָבוֹ רִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְהַשֵּׁנִי אֵין מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן, מִכְּדֵי – והרי לְאַחַר יֵאוּשׁ קָנֵימָנָן – אנו עוסקים, וכמו שהוכחנו, וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ שֵׁיאוּשׁ קוֹנֶה, אם כן הגנב הַשֵּׁנִי, אַמַּאי אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן, הרי נקנה החפץ לראשון, וכיון דשבר שלו גנב, עליו לשלם לו כפל. אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינָּהּ שֵׁיאוּשׁ לֹא קָנֵי, וְקָשְׁיָא לְרַב שאמר שיאוש קונה.

דוחה הגמרא: אָמַר רָבָא, וְתִסְבְּרָא – אדרבה, הסבר את הברייתא, הָא מְתַרְצָתָא הִיא – האם מתורצת ומובנת היא, אֶלָּא דְּקָתָנֵי סֵיפָא, בדין השלישי, גָּנַב וְטָבַח וּבָא אַחֵר וּגְנָבוֹ רִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לבעל השור והשה, וְהגנב הַשֵּׁנִי אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא קֶרֶן, וּמִי אִיכָּא לְמַאן דְּאָמַר – האם יש הסובר ששינוי מַעֲשֶׂה לא קָנֵי, וכאן שטבחה, קנאה בשינוי והיא שלו, ולמה לא ישלם לו הגנב השני גם כפל. אֶלָּא בהכרח יש לפרש את הברייתא באופן אחר וממילא לא יקשה גם לרב, שלְעוֹלָם כּוּלָּהּ מדברת שהגנב השני גנבה לִפְנֵי יֵאוּשׁ, וְאִיפּוֹךְ סֵיפָא לְמֵצִיעָתָא וּמֵצִיעָתָא לְסֵיפָא – ויש להחליף את פסק ההלכה בין הדינים השני והשלישי, וְאִימָא הָכִי, גָּנַב שור או שה וּמָכַר אותו, וּבָא אַחֵר וּגְנָבוֹ מהקונה, הגנב הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם לבעלים תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, והגנב הַשֵּׁנִי אֵינוֹ מְשַׁלֵּם לגנב הראשון אֶלָּא קֶרֶן, דְּמה שנמכר לאדם אחר שהוא שִׁינּוּי רְשׁוּת, בְּלֹא שהיה עמו גם יֵאוּשׁ בעלים לֹא קָנֵי, ונמצא שעדיין הבהמה של הראשון והשני שגנבה מהגנב פטור מלשלם עליה תשלומי כפל. גָּנַב שור או שה וְטָבַח, וּבָא אַחֵר וּגְנָבוֹ ממנו, הגנב הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לבעלים, והגנב הַשֵּׁנִי מְשַׁלֵּם לגנב הראשון תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, משום דְּקָנְיֵיהּ – שקנאו הגנב הראשון בְּשִׁינּוּי מַעֲשֶׂה במה שטבחה, והיא שלו, ונמצא שהגנב השני גונב מהבעלים ודינו לשלם כפל. באופן זה התיישבו גם שתי השאלות על רב, שכן מה שהוקשה על רב הוא מכיון שסברנו שהברייתא מדברת אחר יאוש, כמו שהיה מוכח מהמציעתא, ומבואר בברייתא שאף על פי כן לא קנה הגנב את הגניבה, ועתה שהוחלפו הסיפא והמציעתא, כבר אין להוכיח זאת.

הגמרא מביאה דחייה למה שהוכיח רבא מהסיפא שיש להגיה את הברייתא: רַב פָּפָּא אָמַר, לְעוֹלָם לֹא תֵּיפּוֹךְ את דברי הברייתא, ומה שקשה מדוע בגנב וטבח ובא אחר וגנב ממנו אין השני משלם אלא קרן, הלא קנאו הראשון בשינוי, התשובה לכך היא שהסֵּיפָא דעת בֵּית שַׁמַּאי הִיא, דְּאָמְרִי שִׁינּוּי בְּמָקוֹמוֹ עוֹמֵד, ואינו קונה. שואלת הגמרא: אִי הָכִי שעדיין אפשר להעמיד את הברייתא אחר יאוש, עֲדַיִן קַשְׁיָא רֵישָׁא וּמֵצִיעָתָא של הברייתא לְרַב, שמבואר בדין הראשון והשני שיאוש אינו קונה, וכפי ששאלנו לעיל. מיישבת הגמרא: אָמַר רַב זְבִיד, לְעוֹלָם בּוּלָּהּ של הברייתא לִפְנֵי שהיה יֵאוּשׁ בעלים, ושוב לא קשה דבר על רב, וְהָכָא במציעתא, שנאמר שאם גנב ומכר ובא אחר וגנבו שהגנב הראשון משלם ארבעה וחמשה לגנב והגנב השני משלם לקונה, שמזה מוכח לכאורה שמדובר אחר יאוש, בְּמַאי עָסְקִינַן, שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים לאחר המכירה בְּעת שהיתה הבהמה אצל הלּוֹקֵחַ וְלֹא נִתְיָאֲשׁוּ בְּעת שהיתה אצל הַגַּנָּב, דַּהֲוָה לֵיהּ – שהיה כבר יֵאוּשׁ (וְשִׁינּוּי רְשׁוּת), ולפי שלא היה אצל הגנב הראשון יאוש בעלים ולא זכה בשור או בשה ונמצא שמכר שור או שה של הבעלים, לכך משלם להם ארבעה וחמשה, אבל אצל הקונה כבר היה יאוש בעלים וזכה בו, והרי זה ככל חפץ הנגנב מבית בעליו ולפיכך הגנב השני משלם כפל לקונה. וְלֹא תֵּימָא – ואל תאמר שמה שהברייתא העמידה במציעתא את החיוב של הגנב השני בכפל דווקא באופן זה, ולא ביארה כן כבר ברישא ובאופן פשוט יותר שהשני גנב מהראשון אחר יאוש בעלים שקנה הגנב הראשון ביאוש ולכך הגנב השני משלם כפל לגנב הראשון כיון שהוא בעליו של החפץ, אל תאמר שזהו מִשּׁוּם דְּבָעְיָן יֵאוּשׁ וְשִׁינּוּי רְשׁוּת דווקא, ולכן אין אופן שישלם הגנב השני לגנב הראשון אפילו היה יאוש ברשותו, אֶלָּא באמת אֲפִילּוּ בְּיֵאוּשׁ לְחוֹדֵיהּ – לבדו, נַמִּי קָנֵי גַּבֵּי גָּנַב, אֶלָּא מה שלא נקטה הברייתא אופן שהגנב השני גנב מהראשון אחרי יאוש, משום דְּלֹא מַשְׁכְּחַת דְּמִשְׁלְמֵי תְּרֵוַיְיהוּ – שאין אתה מוצא אופן אחד שבו יצוייר שמשלמים שניהם, גם גָּנַב רִאשׁוֹן וְגם גָּנַב שֵׁנִי, את הקנסות של כפל וארבעה וחמשה, אֶלָּא בָּהֲכִי – באופן זה שהיה יאוש אצל הקונה ולא אצל הגנב הראשון, שבאופן שכבר היה יאוש אצל הגנב הראשון אי אפשר לחייבו ארבעה וחמשה על המכירה, ואילו באופן זה הראשון חייב ארבעה וחמשה והשני חייב כפל, ומכיון שהברייתא רצתה להביא אופן כזה דווקא, ששניהם

המשך בעמוד קסח

מי איכא נשתרש. הא לא אתנו מעשיו דשינוי רשות שששינהו מרשותו לרשות לוקח בלא יאוש לפני ס"ד דקני. דאתנו מעשיו דהשתא קני לוקח בתרתי יאוש ושינוי רשות: ואי ס"ד יאוש. גריד קניה גבי אמאי משלם ארבעה וחמשה הא דמי בעלמא הוא דאית להו לבעלים גביה ושלו טבח ומכר: כדאמר רבא. לקמן בשמעתין: שתנה בחבא.

מי איכא נשתרש אלא לאחר יאוש ואי ס"ד יאוש קני אמאי משלם ארבעה וחמשה שלו הוא טובח שלו הוא מוכר אמרי כדאמר רבא מפני ששנה בחבא הכא נמי מפני ששנה ת"ש וטבחו או מכרו מה טבחה שאינה חוזרת אף מכירה שאינה חוזרת איתמר אילימא לפני יאוש אמאי איתה חוזרת אלא לאחר יאוש ואי ס"ד קנייה אמאי משלם ד' וה'

שלו הוא טובח שלו הוא מוכר כדאמר רב נחמן פרט לשהקנה לשלשים יום הכא נמי פרט לשהקנה לשלשים יום מיתיבי גנב ובא אחר וגנבו הראשון משלם תשלומי כפל והשני אינו משלם אלא קרן בלבד גנב ומכר ובא אחר וגנבו הראשון משלם תשלומי ארבעה וחמשה והשני אינו משלם תשלומי כפל אלא קרן בלבד גנב וטבח ובא אחר וגנבו הראשון משלם תשלומי ד' וה' והשני אינו משלם תשלומי כפל אלא קרן בלבד קתני מיהא מציעתא גנב ומכר ובא אחר וגנבו הראשון משלם תשלומי ד' וה' והשני משלם תשלומי כפל אימת אילימא לפני יאוש לפני יאוש שני אמאי משלם תשלומי כפל אלא קרן בלבד אלא לאחר יאוש ואי ס"ד יאוש קונה שני אמאי משלם תשלומי כפל והשני אין משלם אלא קרן מכדי לאחר יאוש קני ואי ס"ד יאוש קונה שני אמאי אינו משלם אלא קרן ורישא ר"ש היא דתניא גנב ובא אחר וגנבו ראשון משלם תשלומי ארבעה וחמשה ושני אינו משלם אלא קרן ומי איכא למ"ד שינוי מעשה לא קני אלא לעולם כוחה לפני יאוש ואיפוך סיפא לסיפא ואימא הכי גנב ומכר ובא אחר וגנבו הראשון משלם תשלומי ארבעה וחמשה ושני אינו משלם תשלומי כפל אלא קרן ומי איכא למ"ד שינוי מעשה לא קני אלא לעולם כוחה לפני יאוש ואיפוך סיפא לסיפא ואימא הכי גנב ומכר ובא אחר וגנבו הראשון משלם תשלומי ארבעה וחמשה והשני משלם תשלומי כפל דקנייה בשינוי מעשה רב פפא אמר לעולם לא תיפוך סיפא ב"ש היא דאמרי שינוי במקומו עומד או הכי קשיא רישא ומציעתא לרב א"ר זביד לעולם כוחה לפני יאוש והב"ע שנתייאשו הבעלים בלוקח ולא נתייאשו בגנב דה"ל יאוש (ושינוי רשות) ולא תימא משום דבעינן יאוש ושינוי רשות אלא אפילו ביאוש לחודיה נמי קני גבי גנב אלא דלא משכחת דמשלמי תרוייהו גנב ראשון וגנב שני אלא בהכי: איתמר המוכר לפני יאוש רב נחמן אמר חייב רב ששת אמר פטור נחמן אמר רחמנא והא זבין לא שנא לפני יאוש לא שנא לאחר יאוש רב ששת אמר פטור חייב חיובא לאחר יאוש הוא דאהנו מעשיו אבל לפני יאוש דלא אהנו מעשיו לא מיחייב חיובא כלל לאחר יאוש הוא דאהנו מעשיו א"ר יוחנן עקיבא מפני מה אמרה תורה טבח ומכר משלם ד' וה' מפני ששנתרש בהחבא תניא א"ר לפני יאוש מי איכא נשתרש אלא לאו לאחר יאוש הוא אמר רבא מפני ששנה בהחבא ת"ש ומכרו ומה טבחה שאינה חוזרת אף מכירה שאינה חוזרת איתמר אילימא לפני יאוש אמאי אינה חוזרת אלא לאחר יאוש ואפילו הכי אמאי אינו משלם תשלומי כפל אלא לאחר יאוש ש"מ חיובא לאחר יאוש הוא דאהנו מעשיו אמר רב נחמן פרט לשהקנה לשלשים יום הכא נמי פרט לשהקנה לשלשים יום מיתיבי גנב ובא אחר וגנבו הראשון משלם תשלומי כפל והשני אינו משלם אלא קרן בלבד גנב ומכר ובא אחר וגנבו הראשון משלם תשלומי ארבעה וחמשה והשני אינו משלם תשלומי כפל אלא קרן בלבד גנב וטבח ובא אחר וגנבו הראשון משלם תשלומי ד' וה' והשני אינו משלם תשלומי כפל אלא קרן בלבד קתני מיהא מציעתא גנב ומכר ובא אחר וגנבו הראשון משלם תשלומי ד' וה' והשני משלם תשלומי כפל אימת אילימא לפני יאוש שני אמאי משלם תשלומי כפל אלא קרן בלבד אלא לאחר יאוש ואי ס"ד יאוש קונה שני אמאי אינו משלם אלא קרן ורישא ר"ש היא דתניא גנב ובא אחר וגנבו ראשון משלם תשלומי ארבעה וחמשה ושני אינו משלם אלא קרן ומי איכא למ"ד שינוי מעשה לא קני אלא לעולם כוחה לפני יאוש ואיפוך סיפא לסיפא ואימא הכי גנב ומכר ובא אחר וגנבו הראשון משלם תשלומי ארבעה וחמשה והשני משלם תשלומי כפל דקנייה בשינוי מעשה רב פפא אמר לעולם לא תיפוך סיפא ב"ש היא דאמרי שינוי במקומו עומד או הכי קשיא רישא ומציעתא לרב א"ר זביד לעולם כוחה לפני יאוש והב"ע שנתייאשו הבעלים בלוקח ולא נתייאשו בגנב דה"ל יאוש (ושינוי רשות) ולא תימא משום דבעינן יאוש ושינוי רשות אלא אפילו ביאוש לחודיה נמי קני גבי גנב אלא דלא משכחת דמשלמי תרוייהו גנב ראשון וגנב שני אלא בהכי: איתמר המוכר לפני יאוש רב נחמן אמר חייב רב ששת אמר פטור נחמן אמר רחמנא והא זבין לא שנא לפני יאוש לא שנא לאחר יאוש רב ששת אמר פטור חייב חיובא לאחר יאוש הוא דאהנו מעשיו אבל לפני יאוש דלא אהנו מעשיו לא מיחייב חיובא כלל לאחר יאוש הוא דאהנו מעשיו א"ר יוחנן עקיבא מפני מה אמרה תורה טבח ומכר משלם ד' וה' מפני ששנתרש בהחבא תניא א"ר לפני יאוש מי איכא נשתרש אלא לאו לאחר יאוש הוא אמר רבא מפני ששנה בהחבא ת"ש ומכרו ומה טבחה שאינה חוזרת אף מכירה שאינה חוזרת איתמר אילימא לפני יאוש לפני יאוש אמאי אינה חוזרת אלא לאחר יאוש ואי ס"ד קנייה אמאי משלם ד' וה'

אי הכי קשה מציעתא לרב. דאין להוסבו בין דברייתא לא מוכחא מידי שצריך לתרצה ולהפכה:

מה טביחה דאהנו מעשיו. משמע דסבר ר"א דשינוי קונה דאהנו מעשיו משמע לאפוקי מרשות בעלים דומיא דאהנו מעשיו דמכירה וקשה לפי' רש"ם דמפרש בפ"ק (ד' יא.) אהא דאמר עולא א"ר אלעזר שמין לגנב ולגזלן דהיינו לענין פחת נבילה דהוי דגזל משום דלא קני לה גזלן בשינוי ור"ל דדרוקא בשינוי שאין הגזלן עושה בידים לא קני כגון שמתה הבהמה אבל שינוי שעושה הגזלן בידים כגון טביחה מודה ר"א דקני א"נ אהנו מעשיו דטביחה היינו שמחסרה מן הבעלים ולאו דקני ליה ולא הוי באהנו מעשיו דמכירה:

מה

תדע

לאחר יאוש הוא דאהנו מעשיו. משקנאו לוקח ותלתא אמוראי נינהו רב סבר יאוש קני הלכך לא מיחייב אלא בלפני יאוש דאי לאחר יאוש שלו הוא טובח ומוכר ורב ונחמן ורב ששת סברי יאוש גרידא לא קני ומשום הכי לאחר יאוש מיחייב ומיהו בהא פליגי דרב נחמן לא בעי אהנו מעשיו הלכך אפילו לפני יאוש גרידא נמי חייב ורב ששת בעי מכירה גמורה: נשתרש. עשה שרשין משמע דאהנו מעשיו:

מה טְּבִיחָה לְאַלְתַּר אַף מְכִירָה לְאַלְתַּר. וא"ת וְהָא מֹשֶׁה לְאַלְתַּר קוֹדֶם יְדִיעַת בְּעָלִים אִי אַפְשָׁר לְהִיוֹת דּוֹמְיָא דְּטְבִיחָה דְּה"ל יֵאוּשׁ שֶׁלֹּא מִדַּעַת וְקַיְימָא לָן כְּאִבֵּיי דְּלֹא הֲוֵי יֵאוּשׁ וְי"ל דְּטְבִיחָה נַמִּי אֵין דֶּרֶךְ לִטְבּוֹחַ לְאַלְתַּר עַד שֶׁיְּבוֹא לְבֵיתוֹ וּבְתוֹךְ כַּךְ מִסְתָּמָא יוֹדְעִין הַבְּעָלִים:

גְּנֵיבָה בְּנֶפֶשׁ תּוֹכִיחַ. וְא"ת גְּנֵיבָה בְּנֶפֶשׁ שֶׁאנִי דְּלֹא אִיתְקַשׁ לִטְבִיחָה וְי"ל דְּחָכָא נַמִּי לֹא אִיתְקַשׁ לִטְבִיחָה אֶלָּא בְּלֹא הֶיְקֵּישָׁא לָיְלִיף לָהּ מִטְּבִיחָה וּלְחָכֵי קָאָמַר ר' יוֹחָנָן דְּאַדְּבְרָהּ אִית לָן לְמִילַּף מִכְּירָה מִמְּכִירָה.

רַבִּי יוֹחָנָן סָבַר חִיּוּבֵיהּ בֵּין לִפְנֵי יֵאוּשׁ בֵּין לְאַחַר יֵאוּשׁ. תֵּימַהּ דִּלְכְאוֹרָה קִ"ל כְּרִבְּה דַּיְיאוּשׁ כְּדֵי קָנֵי וּקְ"ל כְּר' יוֹחָנָן לְגַבֵּי ר"ל דְּחִיּוּבֵיהּ אַף לְאַחַר יֵאוּשׁ וְאַמַּאי חַיֵּיב אַחַר יֵאוּשׁ בֵּיוָן דַּיְיאוּשׁ קָנֵי שֶׁלּוֹ הוּא טוֹבֵחַ וְשֶׁלּוֹ הוּא מוֹכֵר וְי"ל דְּאָפְשָׁר דְּלֹא קִ"ל כְּרִבְּה וְלֹא כְּר' יוֹחָנָן דְּכִמְּה אָמוֹרָאֵי נָחְלְקוּ בְּשֵׁנִי אֵלּוּ הַדְּבָרִים:

הוּא דְּאָמַר כִּצְנוּעִין. וְא"ת וְהָא צְנוּעִים מְחֻלָּלִין אַף אַחַר יֵאוּשׁ דְּהָא סְתָם גְּנֵיבָה הֲוֵי יֵאוּשׁ בְּעָלִים וְחַיָּיב מִכְּלַל דְּסָבַר כִּצְנוּעִין דַּיְיאוּשׁ לֹא קָנֵי וּר"ל מוֹדֶה דְּאִין יָכוֹל לְהַקְדִּישׁ אַחַר הַיְיאוּשׁ דִּסְבַר יֵאוּשׁ קוֹנֶה וכ"ת דְּהֲוֵי יֵאוּשׁ שֶׁלֹּא מִדַּעַת שְׁאֵינָם יוֹדְעִים אִם לְקָטוּ אִם לָאו הָא גַּבֵּי תְּמָרִי דְּזִקֵּא אָמְרִי' בְּאִלּוּ מְצִיאוֹת (ב"מ ד' כב: ושם) בֵּיוָן דְּשִׁכִּיחִי דְּנָתְרִי חֲשִׁיב יֵאוּשׁ מִדַּעַת וְי"ל דְּחָכָא לֹא שְׁכִיחִי כּוּלֵּי הַאי שֶׁיִּלְקְטוּ שִׁירַאיִם מִן הַבְּעָלִים וְלֹא דָּמֵי לִתְמָרֵי דְּזִקֵּא וְחָשִׁיב יֵאוּשׁ שֶׁלֹּא מִדַּעַת וַאֲפִי' לְמ"ד יֵאוּשׁ שֶׁלֹּא מִדַּעַת הֲוֵי יֵאוּשׁ אִיבָּא לְמֵימַר דִּצְנוּעִין סְבְרֵי כְּר"ש דְּאָמַר דִּסְתָם גְּנֵיבָה לֹא הֲוֵי יֵאוּשׁ בְּעָלִים וְא"ת וְהֵיכִי מְדַמֵּי לְהֶקְדֵּשׁ לְחִילּוּל שֶׁכְּמוֹ שֶׁיָּכוֹל לְחַלֵּל מַה שֶּׁבְּיָד חֲבֵירוֹ כֵּן יָכוֹל לְהַקְדִּישׁ וְהָלֹא אע"פ שֶׁאֵין יָכוֹל לְחַלֵּל הֶקְדֵּשׁ שֶׁל חֲבֵירוֹ פֵּרוֹת שֶׁל חֲבֵירוֹ יָכוֹל לְחַלֵּל (יבמות ד' פח.) כִּדְמָשְׁמַע בְּרֵישׁ הָאִשָּׁה רַבָּה דְּקָאָמַר אִי קְדוּשַׁת דָּמִים מִשּׁוּם דְּבֵירוֹ לְפִדְיוֹתוֹ וְאִי קְדוּשַׁת הַגּוּף אִי דִּידֵיהּ כו' מִשְׁמַע דִּבְקְדוּשַׁת דָּמִים אֵין חִילּוּק בֵּין דִּידֵיהּ לְחַבְרֵיהּ וְי"ל דְּלֹא דָּמֵי דְּהֶקְדֵּשׁ מֵאַחַר שֶׁהוּקְדֵּשׁ יָצָא מֵרְשׁוּת בְּעָלִים וּכְמוֹ שֶׁהַבְּעָלִים יְכוֹלִין לְפַדּוֹתוֹ כְּמוֹ כֵן אַחַר אָבֵל בְּרֶם רְבָעֵי הַבְּעָלִים זְכָאִים לְאוֹכְלָהּ בִּירוּשָׁלַיִם וְא"ת אַכְּתִי חֲרֵי יָכוֹל לְחַלֵּל מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁל חֲבֵירוֹ דְּאָמְרִינַן בְּפֶרֶק הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ (קדושין דף נז: ושם) אֵין לוֹקִחִין בְּהֶמָה טְמֵאָה עֲבָדִים וְקַרְקָעוֹת מִמְּעוֹת מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְאִם לָקַח יֹאבַד כְּנֶגְדָּן בִּירוּשָׁלַיִם וּפָרִיךְ אִמַּאי יֹאבְדוּ דָּמִים לִמְקוֹמָן וּמִשְּׁנֵי כְּשֶׁבָּרַח אֶלָּמָא מְחֻלָּלִין מָעוֹת שְׁבִיד הַמּוֹכֵר וְי"ל דְּהָתָם הֲוֵי כְּמוֹ גְּזֵלָן דְּאִי לֹא בָּרַח הֲוֵי הַמֻּקָּח חוֹזֵר בּוֹ וְהָוֵי כְּמוֹ גְּזֵל וְלֹא נִתְיַיאֲשׁוּ הַבְּעָלִים כְּצִנּוּעִין דְּהָכָא אִי נַמִּי הָתָם מִתּוֹךְ הַסּוּגְיָא וּמִיהוּ בְּפֶרֶק לוֹקֵחַ הַגָּזוּל (סוכה ד' לט. ושם) מַשְׁמַע שֶׁיָּכוֹל אָדָם לְחַלֵּל וְדִמֵּי) פֵּרוֹת שְׁבִיעִית שֶׁל חֲבֵירוֹ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ דְּחִנָּיא אֵין מוֹסְרִין דְּמֵי פֵּרוֹת שְׁבִיעִית לְעַם הָאָרֶץ יוֹתֵר מִמָּזוֹן שֶׁלֹּשׁ סְעוּדוֹת וְאִם מָסַר אוֹמֵר חֲרֵי מָעוֹת הַלָּלוּ מְחוּלָּלִין עַל פֵּרוֹת שֶׁיֵּשׁ לִי בְּתוֹךְ בֵּיתִי וּבָא וְאוֹכְלָן בְּתוֹרַת שְׁבִיעִית וי"ל דְּאַפְקְרִינְהוּ רַבָּנָן מֵרְשׁוּת עִם הָאָרֶץ כְּדֵי שֶׁלֹּא יְהֵא נִכְשָׁל לְחַלֵּל דְּהֶפְקֵר ב"ד הֶפְקֵר וּמִיהוּ קְשָׁה דִּבְכוֹרוֹת (דף יא. ושם ד"ה הפודה) מִשְׁמַע דְּהַפּוֹדֶה פֶּטֶר חֲמוֹר שֶׁל חֲבֵירוֹ פְּדִיוֹנוֹ פָּדוּי וַאֲפִילּוּ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ מִדְּבָעֵי לֵיהּ פְּדִיוֹנוֹ פָּדוּי לְפוֹדֶה אוֹ דִּלְמָא פְּדִיוֹנוֹ פָּדוּי לְבָעָלִים וְאִי מִדַּעַת בְּעָלִים דּוֹמֶה הָיְתָה דִּפְדִיוֹנוֹ פָּדוּי לִבְעָלִים וְיֵשׁ לוֹמַר דְּפָטֶר חֲמוֹר לֹא דָּמֵי לְכָרֶם רְבָעֵי דְּכֵיוָן דְּאִטּוּר בְּהַנָּאָה הֲוֵי כְּמוֹ הֶקְדֵּשׁ כָּל אָדָם לְפִדּוֹתוֹ וְלֹא מְמַשׁ הֲוֵי כְּהֶקְדֵּשׁ פְּשִׁיטָא לָן דְּפִדְיוֹנוֹ פָּדוּי לְפוֹדֶה וּבְפֶטֶר חֲמוֹר מְסִקְנָן דְּפָדוּי לִבְעָלִים וּמִיהוּ דָּבָר תָּמִיהַּ דְּהֵיכִי דָּמֵי אִי דְּאָמְרִי צֵא תֵּן לוֹ מָאתַיִם בְּיָנִין וְאָפִילּוּ שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ לֹא לִיחַיְיבֵיהּ דְּאָמַר רָבָא צֵא תֵּן לוֹ מָאתַיִם בְּיָנִין וְאִי דְּאָמְרִי תֵּן לוֹ מָאתַיִם בְּיָנִין בְּפֶטֶר חֲמוֹר מ"ט בֵּיוָן דְּפָסְקוּהָ לְמִילְתֵיהּ וְטָבַח וּמָכַר הָוֶה לֵיהּ גַּזְלָן וְגַזְלָן אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה חייב

תֵּדַע שֶׁפִּתֹּם גְּנֵיבָה יֵאוּשׁ בְּעָלִים הוּא שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה טָבַח וּמָכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה וְדִלְמָא לֹא אַיְיאֵשׁ אֶלָּא לַאו מִשּׁוּם דְּאַמְרִי' סְתָם גְּנֵיבָה יֵאוּשׁ בְּעָלִים הִיא וְדִלְמָא אַף עַל גַּב דְּלֹא אַיְיאֵשׁ אַמְרֵי לֹא סַלְקָא דַּעְתָּךְ דּוֹמְיָא דְּטְבִיחָה מָה טְּבִיחָה דְּאַהֲנוּ מַעֲשָׂיו אַף מְכִירָה דְּאַהֲנוּ מַעֲשָׂיו וְאִי לְפְנֵי יֵאוּשׁ מַאי אַהֲנוּ וְדִלְמָא דְּשַׁמְעִינְהוּ דְּאַיְיאֵשׁ מַאי אַהֲנוּ וְדִלְמָא אַף עַל גַּב דְּלֹא אַיְיאֵשׁ סַלְקָא דַּעְתָּךְ דּוֹמְיָא דְּטְבִיחָה מָה טְּבִיחָה דְּאַהֲנוּ מַעֲשָׂיו אַף מְכִירָה דְּאַהֲנוּ מַעֲשָׂיו וְאִי לְפְנֵי יֵאוּשׁ מַאי אַהֲנוּ וְדִלְמָא דְּשַׁמְעִינְהוּ דְּאַיְיאֵשׁ מַאי אַהֲנוּ וְדִלְמָא אַף עַל גַּב דְּלֹא אַיְיאֵשׁ סַלְקָא דַּעְתָּךְ דּוֹמְיָא דְּטְבִיחָה מָה טְּבִיחָה לְאַלְתַּר אַף מְכִירָה לְאַלְתַּר א"ל ר' יוֹחָנָן גְּנֵיבָה בְּנֶפֶשׁ תּוֹכִיחַ שֶׁאֵין יֵאוּשׁ בְּעָלִים וְחַיָּיב מִכְּלַל דְּסָבַר רַבִּי יוֹחָנָן לִפְנֵי יֵאוּשׁ חַיָּיב לְאַחַר יֵאוּשׁ מַאי ר' יוֹחָנָן אָמַר חַיָּיב וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר פָּטוּר רַבִּי יוֹחָנָן לִפְנֵי יֵאוּשׁ בֵּין לְאַחַר יֵאוּשׁ אָמַר חַיָּיב חִיּוּבֵיהּ בֵּין לִפְנֵי יֵאוּשׁ בֵּין לְאַחַר יֵאוּשׁ רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר פָּטוּר חִיּוּבֵיהּ לִפְנֵי יֵאוּשׁ הוּא אֲבָל לְאַחַר יֵאוּשׁ קָנָה וְשָׁלוֹ הוּא טוֹבֵחַ וְשֶׁלּוֹ הוּא מוֹכֵר אֵיתִיבֵיהּ ר' יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ גָּנַב וְהִקְדִּישׁ וְאַחַר כַּךְ טָבַח מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְאִינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה וְטַעְמָא מַהֲאי ש"מ בְּרֵישׁ שִׁשָּׁה ס"ל דְּאִי שְׁמַעְנָא לֵיהּ לְמָרֵיהּ בְּהֶדְיָא דְּלֹא אַיְיאֵשׁ פְּטוּר הַמּוֹכֵר מד' וה"ג וְדִלְמָא. חַיְיבֵיהּ רַחְמָנָא וְאע"ג דְּלֹא אַיְיאוֹשֵׁי לֵיהּ א"א פְּרִיךְ דְּיָלִיף מֵהָכָא וְשׁוֹשִׁינוּי רְשׁוּת וּמִמַּאי שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה גָּנַב וּמָכַר מְשַׁלֵּם ד' וה' וְהָא דִּלְמָא לֹא אַיְיאוֹשׁ מִדְּיָלִיף ר' אֶלְעָזָר טַעְמָא מֵהָתָם בְּהֶדְיָא דְּלֹא אַיְיאֵשׁ פְּטוּר הַמּוֹכֵר מד' וה"ג וְדִלְמָא. מִיבְּעֵי לֵיהּ לְמִדְרַשׁ גְּנֵיבָה גְּנֵיבָה מִכָּרַן גָּנַב לְאַחַר מִיד קָנָה שֶׁשֶׁת אֵין מְכִירָה אֶלָּא מִשֶּׁשֶׁת וְאִם מִכָּרַן גָּנַב לְאַחַר מִיד תְּרֵתֵי יֵאוּשׁ תַּדַּע שֶׁפִּתֹּם גְּנֵיבָה. מִיד מִתְיַיאֲשִׁין וְאִם מִכָּרַן גָּנַב לְאַחַר מִיד קָנָה דְּאִיבָּא תְּרֵתֵי יֵאוּשׁ

חייב

תֵּדַע דין חדש, שֶׁפְּתָם גְּנֵיבָה, דהיינו כל גניבה שלא ידוע עליה אם נואשו בעליה הימנה אם לאו, יֵאוּשׁ בְּעָלִים הוּא שיש בה מן הסתם, שיש להניח כן, ואם קנאה אדם מיד הגנב הרי היא שלו משום שיש כאן יאוש ושינוי רשות, שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה טָבַח וּמָכַר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, ויש לשאול, וְדִלְמָא לֹא אַיְיאֵשׁ – שמא לא נואשו הבעלים ואם כך לא הועילו מעשיו במה שמכר, אֶלָּא לָאו – האם אין הטעם לדבר מְשׁוּם דְּאַמְרִינַן שִׁפְתָם גְּנֵיבָה יֵאוּשׁ בְּעָלִים הִיא, ולכן חייב על המכירה, שכן הועילו מעשיו כיון שיש יאוש ושינוי רשות. וממה שלמד רבי אלעזר טעם החיוב על כל מכירה של גנב כיון שודאי היה יאוש, מוכח שסובר ברב ששת שאין חייב על מכירה שמכר קודם יאוש בעלים. שואלת הגמרא: כיצד לומד רבי אלעזר שסתם גניבה יאוש בעלים ממה שחייבה תורה בכל גנב המוכר, וְדִלְמָא אַף עַל גַּב דְּלֹא אַיְיאֵשׁ – ושמא אף ללא יאוש הוא חייב, ומשום שחייבה התורה על עצם מעשה מכירה ואף שלא הועילה. משיבה הגמרא: אָמְרֵי – אמרו בני הישיבה, לֹא סַלְקָא דַּעְתָּךְ – אל יעלה על דעתך לומר כן, שהרי החיוב שחייבה תורה על המכירה הוא דּוּמְיָא דְּטָבְחָה, מַה טְּבִיחָה דְּאַהֲנוּ – שהועילו מַעֲשָׂיו, אַף מְכִירָה שחייב עליה צריך דְּאַהֲנוּ מַעֲשָׂיו להוציאה מרשות בעליה, וְאִי מכר לִפְנֵי יֵאוּשׁ הבעלים, מַאי אַהֲנוּ מעשיו, הלא עדיין היא של הבעלים, ומכאן מוכח שסתם גניבה יאוש בעלים, ולפיכך אף שאיננו יודעים שנתייאשו הבעלים חייב על המכירה. שואלת הגמרא: וְדִלְמָא מה שאמרה תורה שחייב על המכירה, מדובר דְּשַׁמְעֵינֵיהּ דְּאַיְיאֵשׁ – ששמענוהו בפירוש שהתייאש, ובזה חייב על המכירה שהועילה עם היאוש להוציא את הגניבה מרשות הבעלים, אבל אין להוכיח שגם סתם גניבה יש בה יאוש בעלים. משיבה הגמרא: אָמְרֵי, לֹא סַלְקָא דַּעְתָּךְ, משום שהחיוב שחייבה תורה על המכירה היא דּוּמְיָא דְּטָבְחָה, מַה טְּבִיחָה היא אפילו אם טבח לְאַלְתַּר – מיד לאחר שגנבה, אַף מְכִירָה היא גם מכירה שנעשתה לְאַלְתַּר קודם ששמענוהו שהתייאש, ומוכח אם כן שסתם גניבה יש בה יאוש בעלים.

הגמרא מביאה את דעת רבי יוחנן בזה: אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לרבי אלעזר, גְּנֵיבָה בְּנֶפֶשׁ – שגנב נפש, תּוֹכִיחַ, שחייב בה מיתה אם הוסיף ומכר את האדם שגנב, כאמור בתורה (דברים כד ז) 'כִּי יִמָּצֵא אִישׁ גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמֵּר בּוֹ וּמְכָרוֹ וּמֵת הַגַּנָּב הַהוּא', וכאן ודאי שֶׁאֵין יֵאוּשׁ בְּעָלִים, שהרי אין אדם מתייאש מעצמו, וְחַיָּיב מיתה, ואף שאין מועילים מעשיו ואין המכירה חלה, ואם כן גם במכירת שור ושה יש לומר שחייב גם אם לא הועילו מעשיו ולא חלה המכירה.

מדייקת הגמרא מדברי רבי יוחנן: מִכְּלָל – יש ללמוד מזה דְּסָבַר רַבִּי יוֹחָנָן שאם מכר את השור או השה לִפְנֵי יֵאוּשׁ, חַיָּיב, אף שלא הועילו מעשיו. מבררת הגמרא: באופן שמכרה או טבחה לְאַחַר יֵאוּשׁ, מַאי דעת רבי יוחנן בזה, האם יאוש לבדו קונה, ואין לחייבו אחר יאוש ששלו הוא טובח ושלו הוא מוכר, או שמא דעת רבי יוחנן שאין יאוש קונה וחייב אחר יאוש גם כן מקל וחומר ממה שחייב לפני יאוש, שאם לפני יאוש שלא הועילו מעשיו חייב, כל שכן אחר יאוש שהועילו מעשיו וחלה המכירה. מביאה הגמרא: רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, חַיָּיב, וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, פָּטוּר. מבארת הגמרא: רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר חַיָּיב, משום שחִיּוּבֵיהּ הוא בֵּין לִפְנֵי יֵאוּשׁ בֵּין לְאַחַר יֵאוּשׁ, שיאוש אינו קונה ולכן גם אחר יאוש השור והשה של הבעלים הם וחייב על טביחתם ומכירתם, וְרֵישׁ לָקִישׁ אָמַר פָּטוּר, שהוא סובר שחִיּוּבֵיהּ רק לִפְנֵי יֵאוּשׁ הוּא, אֲבָל לְאַחַר יֵאוּשׁ קָנָה הגנב ביאוש, וְשָׁלוֹ הוּא טוֹבֵחַ וְשָׁלוֹ הוּא מוֹכֵר, ואין לחייבו על זה.

רבי יוחנן מקשה על ריש לקיש: אִיתֵּיבֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן לְרֵישׁ לָקִישׁ, נאמר בברייתא, גָּנַב אדם בהמה, שור או שה, וְהִקְדִּישׁ אותה לבית המקדש, וְאַחַר כָּךְ טָבַח או מכר אותה, מְשַׁלֵּם לבעלים תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל על הגניבה, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה על הטביחה והמכירה, שכיון שהקדיש את הבהמה נמצא טובח ומוכר בהמה של הקדש שאין חייב עליה כפל וארבעה וחמשה. ומעתה יש לשאול, אִיתְּמַא – אימתי מדובר שהקדיש את הבהמה, אִילֵּימָא שהקדיש אותה לִפְנֵי יֵאוּשׁ בעלים, קשה, מִי קָדוֹשׁ – האם היא קדושה, הלא לגבי הקדש וְאִישׁ כִּי יַקְדֵּשׁ אֶת בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַה'' אָמַר רַחֲמָנָא (ויקרא כז יד), מַה בֵּיתוֹ שהוא מקדיש שֶׁלּוֹ הוא, אַף כָּל דבר אינו מוקדש אלא אם הוא שֶׁלּוֹ, ואיך הוא יכול להקדיש בהמה שאינה שלו. אֶלָּא פְּשִׁיטָא שמדובר שהקדיש את הבהמה לְאַחַר יֵאוּשׁ, ובהקדש נעשה שינוי רשות וקנה ההקדש עם היאוש, ויש לדייק מכך, מַתְנִיתִין דְּהֶקְדֵּישׁ – דווקא מפני שהקדיש הוּא דְּאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, דְּכִי קָא טָבַח דְּהֶקְדֵּשׁ קָא טָבַח – מפני שטבח בהמה של הקדש ואין משלמים ארבעה וחמשה להקדש, אֲבָל אם לֹא הִקְדִּישׁ את הבהמה, דינו הוא שאם טָבַח או מכר אותה מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה לבעלים, וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ שֵׁיאוּשׁ קוֹנֶה את החפץ לגנב, אַמַּאי – מדוע מְשַׁלֵּם, הרי כיון שנתייאשו נמצא ששָׁלּוֹ הוּא טוֹבֵחַ שֶׁלּוֹ הוּא מוֹכֵר, ויש ללמוד מזה שיאוש אינו קונה אם לא היה גם שינוי רשות.

ריש לקיש משיב: אָמַר לֵיהּ ריש לקיש, לעולם מדובר שלא נתייאשו הבעלים, שאילו נתייאשו לא היה חייב על הטביחה והמכירה גם ללא ההקדש, וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן כְּגוֹן שֶׁהִקְדִּישׁוּהוּ בְּעָלִים את הבהמה בהיותה בְּיַד הַגַּנָּב, ולכן אילולי הקדשם היה משלם ארבעה וחמשה לבעלים, אבל כיון שהקדישו פטור, משום שאין משלמים להקדש ארבעה וחמשה. שואלת הגמרא: וּמִי קָדוֹשׁ – האם חל הקדש זה שהקדישו הבעלים את הבהמה שביד הגנב, וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, גָּזַל וְלֹא נְתַיְיאְשׁוּ הַבְּעָלִים, שֶׁנִּיהָן אֵינָן יְכוֹלִין לְהַקְדִּישׁ, זֶה, הגזלן, לְפִי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, וְזֶה, הנגזל, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בְּרְשׁוּתוֹ, ואם כן כיצד יכולים הבעלים להקדישה. מיישבת הגמרא: אָמְרֵי – אמרו בני הישיבה, הוּא, ריש לקיש, דְּאָמַר את דבריו שיכולים הבעלים להקדיש חפץ אף שאינו ברשותם, משום שסבר כְּצָנְעִין, הסוברים שיכול אדם להקדיש גם דבר שאינו ברשותו. דְּתָנֵי – ששנינו במשנה (מעשר שני פ''ה מ''א) לגבי כרם רבעי שיש חשש שעוברי דרכים יאכלו ממנו בלא פדיון, שהַצְּנוּעִין, והם חסידים החפצים להציל בני אדם מעבירה, מַנִּיחִין אֶת הַפֵּאָה במקום ידוע לדבר זה, וְאוֹמְרִים, כֹּל הַנִּלְקָט מִכרם זֶה הִיום יִהְא מְחוּלָּל עַל הַפֵּאוֹת הָאֵלּוּ, ועל ידי כך יוצאים הפירות שלקטו לחולין. והנה כאן אף שהפירות הם שלהם, מכל מקום אינם ברשותם, ואף על פי כן מועיל החילול של אותם פירות על המעות, ומוכח שלשיטתם יכול אדם לחלל, והוא הדין להקדיש, גם דבר שאינו ברשותו.

שואלת הגמרא: אם הקדישו בעלים את הבהמה ברשות הגנב, למה ישלם כפל, וַהֲרֵי חָזְרָה קֶרֶן לַבְּעָלִים, שבכך שהקדישוה הבעלים והם אלו שהעבירוה לרשות ההקדש, הרי זה כאילו החזירה הגנב לבעליה, ואין גנב משלם כפל אלא כשנמצאה הגניבה כשהיא בידו על ידי שהעידו כן עדים, וכפי שנאמר (שמות כב ג) 'אִם המצא תמצא בידו הגניבה'. מיישבת הגמרא: מדובר כְּשֶׁבָּאוּ עדים וְעָמַד בַּדִּין קודם שהקדיש, וכבר נתחייב בכפל קודם שהחזרה קרן לבעלים. שואלת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי, אִי דְּאָמְרֵי לו בית דין לגנב, צֵא תֵּן לוֹ לבעלים את הכפל, מַאי אִירְיָא – למה נאמר בברייתא שדווקא אם הִקְדִּישׁ הבעלים את הבהמה פטור הגנב מארבעה וחמשה כשחזר וטבחה, הלא אֲפִילּוּ לֹא הִקְדִּישׁ נַמִּי לֹא לִיחַיְיבֵיהּ – גם כן אין לחייבו, דְּאָמַר רָבָא, אם אמרו בית דין לגנב צֵא תֵּן לוֹ לבעלים את הכפל המגיע לו, וחזר הגנב וְטָבַח וּמָכַר – או מכר את הבהמה, פָּטוּר מארבעה וחמשה, מַאי טַעְמָא, כֵּיוָן דְּפַסְקוּהּ לְמִילְּתֵיהּ – שהורוהו לשלם כפל ונסתיימה הגניבה, וְשׁוּב טָבַח וּמָכַר, הֲוָה לֵיהּ –נעשה מעתה גַּזְלָן, וְגַזְלָן אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, שרק בגנב אמרה תורה חיוב זה,

ואם אמרו בית דין לגנב 'חַייב אַתָּה לִיתֵּן לוֹ את הכפל', וחזר הגנב וטָבַח וּמָכַר, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, מַאי טַעְמָא, כֵּיוָן דְּלֹא פַּסְקָהּ מִילְּתָא – שכיון שלא פסקו את דינו, אַפֹּתֵי – עדיין גַּנָּב הוּא נחשב, ודינו לשלם ארבעה וחמשה על טביחה ומכירה. מיישבת הגמרא: לֹא צְרִיכָא – אכן לא נאמר דין זה לפוטרו מארבעה וחמשה כשהקדישו הבעלים אלא באופן דְּאָמְרֵי לֵיהּ בית דין לגנב חַייב אַתָּה לִיתֵּן לוֹ, שזהו גמר דין, ולכן אין חייב יותר על טביחה ומכירה:

הגמרא מבררת את דעת רבי יוחנן: נוֹפֵא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, נָזֵל וְלֹא נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, שֶׁנֵּיהֶם אֵינָן יְכוֹלִים לְהַקְדִּישׁ חפץ זה, וֶה, הגזלן, לְפִי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, וְזֶה, הנגזל, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ. מקשה הגמרא: וּמִי – והאם אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי, וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הַלָּכָה כִּסְתָם מִשְׁנָה – שדין שסתמה המשנה לאומרו, בלא שם תנא, הלכה היא, וּתְנַן במשנה (מעשר שני פ"ה מ"א) כֶּרֶם רְבָעִי, שפירותיו אסורים באכילה מחוץ לירושלים בלא פדיון, והיו הבעלים רוצים להודיע זאת לעוברי דרכים שהוא כרם רבעי כדי שלא יאכלוהו, חָיְּבִין מְצַיְּינִין ומסמנים אוֹתוֹ, בְּקִווִּוטוֹת – רגבי אֲדָמָה, על ידי שנתנו פיסת רגבים סביב גבולותיו. מפרשת הגמרא: סִימָנָא – סימן זה שעשו היה להורות שהוא כִּי – כמו אֲדָמָה, מָה אֲדָמָה אֵינָהּ הַנָּאָה מִינָהּ – יהנו ממנה לאחר זמן בחרישה זריעה וקצירה, אַף הַאי נַמִּי – גם כרם זה, כִּי מִפְרְקָא שֵׁרֵי לְאִיתְהַנּוֹיֵי מִינָּהּ – כשיפדוהו יהיה מותר להנות ממנו. ממשיכה המשנה: ושדה שיש בה גידולים שֶׁל עָרְלָה, ורצו שלא ישגו ויאכלו ממנה, צִיינוּה בְּחֶרְסִית שהיא רעפים כתותים. מפרשת הגמרא: סִימָנָא זה היה להורות שהיא בְּחַרְסִית, מָה חֶרְסִית שֶׁאֵין הֲנָאָה מִינָּהּ, שאין בה תועלת, אַף הַאי – גם שדה זו, היא שדה דְּלֵית בֵּיהּ הֲנָאָה מִינֵּיהּ – שאין בה הנאה עתה, כיון שהיא של ערלה שאסורה באכילה ובהנאה. ממשיכה המשנה: ושדה שֶׁל קְבָרוֹת, שקברו בה מת המטמא, ויש להזהיר את הכהנים ואוכלי טהרה שלא להטמא שם, צייְּנוּה בְּכִיד. מפרשת הגמרא: סִימָנָא זה משום דְּחִיוֵּר – שלבן הסיד כַּעֲצָמוֹת שהן לבנות. ממשיכה המשנה: וּמְמַחֶה – ומערב את הסיד במים וְשׁוֹפֵךְ סביבות הקבר. מפרשת הגמרא: כִּי הֵיכִי דְּנִיחֲווֹר טָפֵי – כדי שילבין יותר. ממשיכה המשנה: אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שעושים היכר בכרם רבעי ובערלה לעוברי דרכים, דווקא בַּשנה הַשְּׁבִיעִית, שנת השמיטה, דְּהֶפְקֵר נִינְהוּ – שהפירות הם הפקר, ועל כן יש לחשוש שלא יכשלו, אֲבָל בִּשְׁאָר שְׁנֵי שָׁבוּעַ – בשאר השנים שאינן שנת שמיטה, שגולנים הם אותם האוכלים מהגידולים, אין צורך לציין כלל, ויניחם שיאכלו ויכשלו באיסור, שאנו אומרים הַלְּעִיטֵהוּ לָרָשָׁע וְיָמוּת, דהיינו שמי שהוא רשע יש להניחו להיכשל עוד. ממשיכה המשנה: וְהַצְּנוּעִין, והם בני אדם חסידים הרוצים לסלק ידי כל אדם מן העבירה, כאשר היה להם כרם רבעי שחששו שמא יאכלו ממנו עוברי דרכים בלא פדיון, כך היה מנהגם, מַנִּיחִין אֶת הַמָּעוֹת במקום מסוים, וְאוֹמְרִים כָּל הפרי הַנִּלְקָט מִכרם זֶה, מְחוּלָּל עַל הַמָּעוֹת הַלָּלוּ, ונמצא שביד הלוקטים פירות של חולין. עד כאן דברי המשנה. ומכאן קשה על רבי יוחנן, שהלא הצנועים סוברים שאדם מחלל דבר שאינו ברשותו, ולכן אפשר לחלל על המעות את קדושת הפירות שכבר ברשותם של הלוקטים, והמשנה הביאה דעה זו בסתם, ויש לפסוק כן שהלא הלכה כסתם משנה, ומדוע דעת רבי יוחנן שאין אדם מקדיש, והוא הדין מחלל, דבר שאינו ברשותו.

וְכִי תֵּימָא, מַאן תְּנָא – מיהו ששנה את מעשה הצְּנוּעִין, דְּבָן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, והמשך דבריו הם, ואין זו סתם משנה, (וְרַבִּי יוֹחָנָן כִּסְתָם יְחִידָאָה לֹא אָמַר), עדיין קשה, וְהָאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל מָקוֹם שֶׁשָּׁנָה רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בְּמִשְׁנָתֵנוּ, דהיינו כל מקום שהובאו דבריו, הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ, חוּץ מִבַּעֲרֵב וְצַיָּדָן וְרֹאֵיָה אַחֲרוֹנָה, ואם כן היה לרבי יוחנן לפסוק הלכה כמותו שהוא סובר כצנועים שהקדש וחילול חלים על דבר שאינו ברשותו. מיישבת הגמרא: אָמְרֵי – אמרו בני הישיבה, לֹא תֵּימָא – אל תגרוס במשנה שהיו הצנועים אומרים 'כָּל הַנִּלְקָט מִזֶּה יהא מחולל על המעות', שהוא לשון עבר, שמחללים מה שכבר נלקט ואינו ברשותם עוד, אֶלָּא אֵימָא – יש לתקן במשנה ולומר שכך היו הצנועים אומרים, 'כָּל הַמִּתְלַקֵּט מִזֶּה יהא מחולל על המעות', לשון עתיד, שהיו מחללים את הפירות עוד לפני שנלקטו, ואז עדיין הם ברשותם ויכולים לעשות זאת.

שואלת הגמרא: וּמִי – והאם אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הָכִי, דהיינו האם אפשר לומר כך בשיטתו, וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן עצמו שצְּנוּעִין במשנה הנזכרת וְרַבִּי דּוֹסָא בברייתא שתובא בסמוך, אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד, וְרַבִּי דּוֹסָא נִלְקָט קָאָמַר – סובר שאומרים את התנאי על מה שלוקטים רק אחר שלקטו ולא קודם לכן, דְּתַנְיָא בברייתא לגבי לקט עניים, שזכות העניים היא ללקוט את השיבולים הנופלים בעת הקצירה, והלכה היא שרק אם נפלו אחת או שתים הן של עניים, אבל אם נפלו שלוש שיבלים, הרי הן של בעל הבית, ואין כל העניים בקיאים בהלכה זו ויש מהם שנוטלים גם שלוש שיבולים שנפלו בעת הקצירה, ועל כך רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כל יום בעת שַׁחֲרִית, בַּעַל הַבַּיִת – בעל השדה שבה מלקטים עניים, עוֹמֵד וְאוֹמֵר כָּל שֶׁיְּלַקְּטוּ עֲנִיִּים הַיּוֹם, אף מה שאינו מגיע להם, יֶהֱא הֶפְקֵר, וממילא לא יכשלו, רַבִּי דּוֹסָא אוֹמֵר, לְעִיתּוֹתֵי עֲרֵב אוֹמֵר כָּל שֶׁלִּקְּטוּ עֲנִיִּים היום יֶהֱא הֶפְקֵר. ולרבי דוסא הלא האמירה היא על דבר שאינו ברשותו, שמפקיר שיבלים שכבר נטלו ממנו בגזילה, ומוכח שסובר שמועילה אמירה זו, ומכיון שרבי יוחנן אמר שרבי דוסא וצנועים בשיטה אחת הם, הרי שאף הצנועים היו אומרים בערב 'כל הנלקט', דהיינו על מה שכבר אינו ברשותם, וביון שהמשנה סתמא כמותם, מדוע אמר רבי יוחנן שאין מועיל הקדש על דבר שאינו ברשותו. מתרצת הגמרא: אֵיפּוֹךְ – יש להחליף בברייתא את דְּרַבִּי יְהוּדָה לְרַבִּי דּוֹסָא וְרַבִּי דּוֹסָא לְרַבִּי יְהוּדָה, ונמצא שרבי דוסא אמר שבעל הבית אומר זאת בבוקר כשעדיין הן ברשותו, ולא בערב שכבר אינן ברשותו, ושיטתו כשיטת הצנועים כפי שהעמדנו דבריהם שאומרים 'כל המתלקט', שרק כשהפירות ברשותם יכולים לחלל על המעות, וכמותם פסק רבי יוחנן שאף להקדיש אין אדם יכול אלא אם כן הדבר ברשותו.

שואלת הגמרא: אַמַּאי אַפְּכָהּ מַתְנִיתָא – למה הפכת את דברי הברייתא, אַפְּכָהּ – יכול הנך להפוך לְדברי רַבִּי יוֹחָנָן, וְאֵימָא – ונאמר שדבריו היו שצְּנוּעִין וְרַבִּי יְהוּדָה אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד, שלשניהם מחלל קודם שלקטו, וגם באופן זה היו מתיישבים דברי רבי יוחנן, שכן נמצא שהצנועים סוברים שאפשר לחלל אף על דבר שאינו ברשותו. מתרצת הגמרא: אָמְרִי, לֹא סָגֵיא דִּלְא מְתַהֲפְכַת מַתְנִיתָא – אי אפשר בלא להפוך את הברייתא, אף בלא הקושיא על רבי יוחנן, דְּתָנְיָא מַתְנִיתִין קָתָנֵי – שבברייתא זו נאמר דְּאִית לֵיהּ – שיש לְרַבִּי יְהוּדָה בְּרֵירָה, דהיינו שסובר הוא שאפשר לפעול שיחול דבר מסוים שיתברר רק אחר כך, שהרי אמר שיכול אדם לומר קודם שלקטו שמה שילקטו אחר כך יהיה הפקר, ואף שבאותה עת שהפקיר אין ידוע מה ילקטו ורק מאוחר יותר יתברר כן, וְשַׁמְעִינָן לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה בְּעָלְמָא דְּלֵית לֵיהּ בְּרֵירָה – ובמקומות אחרים למדנו מדבריו שסובר שאין ברירה, והיינו שאי אפשר להחיל חלות כלשהי על דבר שאינו מבורר באותה עת, דְּתָנֵן,

---

אגרות קודש

[כ"ג מנ"א תשי"ג]

בנועם קבלתי מכתבו מט"ו מנ"א, והרגיע את רוחי במ"ש שבאוצר המקוה נתמלאו בערך תשע מאות ליטר מים מי גשמים (רק אח"ז הוסיפו עליהם כוי).

בְּקִוווֹוֹת. מוט"ש נוֹתֵן רְגָבִים סְבִיבוֹת הַגְּבוּלִים לְהוֹדִיעַ שֶׁהוּא בֶּרֶם רְבָעִי וְאִסּוּר בְּלֹא פְּדָיוֹן: דְּאִיכָּא הֲנָאָה מִינַּיהּ. לְאַחַר זְמַן בְּחַרְשָׁה וּזְרִיעָה וּקְצִירָה: אַף הַאי נַמִּי אִיכָּא הֲנָאָה מִינַּיהּ. בְּפְדָיוֹן: חֲרֵיסִית. כְּתוּתֵי רְעָפִים טִיבֵל"ש בְּלַע"ז: וּמַמָּחֶה אֶת הַסִּיד בְּמַיִם וְשׁוֹפֵךְ סְבִיבוֹת הַקֶּבֶר: בד"א. דְּעִבְּדִינָן לְהוּ הֵיכִירָא לְעוֹבְרִים וְשָׁבִים: בִּשְׁבִיעִית. שֶׁהוּא הֶפְקֵר וּבְהֶיתֵּר הֵן בָּאִין לֶאֱכוֹל: אֲבָל בִּשְׁאָר שְׁנֵי שְׁבוּעַ. שֶׁהֵן בָּאִים לְגָזוֹל וְיֹאכְלוּ: דְּבָר הָאָסוּר וְהִלְעִיטוּהוּ לְרָשָׁע וְיָמוּת: כָּל הַנִּלְקָט כו'. אִלְמָא אע"ג דְּלֵיתֵיהּ בִּרְשׁוּתֵיהּ מִפְרִיק וְתוֹפֵס פְּדְיוֹנוֹ: וְכִי תֵּימָא צְנוּעִין. לְאו סְתָמָא הִיא אֶלָּא רשב"ג מְסַיֵּים וְאָזֵיל לֵיהּ לְמִילְתֵיהּ: עֲרֵב. בְּגֶט פָּשׁוּט: צְיָדוֹ. בְּמִי שְׁאֶחָזוֹ קוֹרְדִּיקוֹס: וּרְאֵיה. בְּפֶרֶק שְׁנֵי דְּסַנְהֶדְרִין: הַמְתַלְּקֵט. שֶׁעֲתִידִין לְלַקּוֹט: רַבִּי דוֹסָא. לְעִנְיַן לָקֵט קָצִיר קְמִיְרֵי דְּקָתָנֵי לָן שְׁנֵי שִׁבּוֹלִין לָקֵט שְׁלֹשׁ אֵינוֹ לָקֵט וְאֵין כָּל הָעִנְיָים בְּקִיאִין בְּהֲלָכָה לְפִיכָךְ צָרִיךְ בַּעַל הַבַּיִת לְהַפְקִיר: דְּאִית לֵיהּ לְרַ' יְהוּדָה בְּרֵירָה. דְּקָאָמַר כָּל שֶׁיִּלְקוֹט וְכִי לְקִיט אָמְרִינַן הוּבְרַר שָׁזֶה הֶפְקֵר וְאע"פ שֶׁאֵין בַּעַל הַבַּיִת יוֹדֵעַ בְּשַׁחֲרִית דְּשָׁמָא לא יִלְקְטוּ יוֹתֵר עַל דַּיָּם:

הלוקח

חַיָּיב אַתָּה לִיתֵּן לוֹ כו'. מִשְּׁמַע דְּחַיָּיב אַתָּה לִיתֵּן לוֹ לא הֲוֵי גְּמַר דִּין עַד שֶׁיֹּאמַר צֵא תֵּן לוֹ וְהָא דְּאָמַר בְּפֶרֶק קַמָּא דְּסַנְהֶדְרִין (ד' ו: ושם ד"ה נגמר) נִגְמַר הַדִּין אִי אַתָּה רַשַּׁאי לְבַצּוֹעַ וּמִפְרַשׁ הֵיכִי דָּמֵי גְּמַר דִּין פְּלוֹנִי אַתָּה חַיָּיב אע"ג דְּלא הֲוֵי גְּמַר דִּין מִשּׁוּם בֵּיוָן שֶׁקָּרוֹב הַדִּין לִגְמוֹר אִסּוּר לְהִטָּעוֹת אֶת הַזַּכַּאי וועי' תוס' ב"מ יז. ד"ה חייבו:

כֶּרֶם רְבָעִי כו'. ק"ק דְּלא נָקֵט עֲרֵלָה תְּחִלָּה:

חַרְסִית. פֵּירֵשׁ הַקּוֹנְטְרֵס כְּתוּתֵי רְעָפִים וְקָשֶׁה דִּבְפֶרֶק כִּסּוּי הַדָּם (חולין דף פח. ושם ד"ה חרסית) חֲשִׁיב חַרְסִית וּלְבֵינָה כְּתוּשָׁה:

מַה חַרְסִית דִּלְית בֵּיהּ הָנָאָה. תֵּימַה לְרַ"י דִּבְסוֹף כִּסּוּי הַדָּם (שם:) אוֹמֵר דְּאֵין מְכַסִּים אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁזּוֹרְעִים בּוֹ וּמִצְמִיחַ וּמִשְּׁמַע הָתָם דְּמִכַּסִּין בְּחַרְסִית וְתִירֵץ ר"ת דְּחַרְסִית זוֹרְעִים בּוֹ וּמִצְמִיחַ אֲבָל אֵין מוֹצִיאָה כְּדֵי נְפִילָה לְכָךְ קָרֵי לַהּ דִּלְית בֵּיהּ הָנָאָה וְאַפִּילּוּ מוֹצִיאָה יוֹתֵר מִכְּדֵי נְפִילָה הוֹאִיל וּפִירוֹתֶיהָ מוּעָטִים חָשִׁיב לַיּת בָּהּ הָנָאָה:

וְהַצְּנוּעִין מַנִּיחִין אֶת הַמְּעוֹת כו'. אי שְׁבִיעִית נוֹהֵג בְּכֻלָּם רְבָעִי כִּדְמַשְׁמַע (דְּאַמֵּילְתֵיהּ) דְּת"ק (קָאֵי) צָרִיךְ לוֹמַר דְּצְנוּעִין אֲשַׁאֵר שְׁנֵי שְׁבוּעַ קַיְימֵי דְּאִי אַשְּׁבִיעִית בֵּיוָן שֶׁהִיוּ זוֹבִים מִן הַהֶפְקֵר לא הָיוּ יְכוֹלִים לְחַלֵּל:

כָּל הַנִּלְקָט מִזֶּה יְהֵא מְחוּלָּל. תֵּימַה מָתַי הָיוּ אוֹמְרִים דִּלְמָה שֶׁמַּלְקְטִים אַחַר אֲמִירָה לא הָיָה מוֹעִיל וְאִם כֵּן וְכִי בְּכָל שָׁעָה הָיוּ אוֹמְרִים כֵּן בְּלֵילֵי הֶפְסֵק וכ"ת שֶׁבְּכָל עֶרֶב הָיוּ אוֹמְרִים כֵּן כְּמוֹ גַּבֵּי עֲנִיִּים בְּקָמוּץ מ"מ לא הָיְתָה תַּקָּנָה לְמוֹ שֶׁאֹכְלוּ קוֹדֶם אֲמִירָה וְאוֹר"י דְּכָל הַנִּלְקָט לְאו דְּוָקָא מִמָּש אַחַר לְקִיטָה אֶלָּא מְנַיֵּח מְעוֹת בְּעוֹד שֶׁלֹּא נִלְקַט וְאוֹמֵר בֶּרֶם רְבָעִי זֶה לְבַשְּׁיְהֶיהָ נִלְקָט יִהְיֶה מְחוּלָּל אַחַר הַלְּקִיטָה וְהָא דְּקָאָמַר ר' דּוֹסָא לְעִיתּוֹתֵי עֶרֶב אֲפִילּוּ מִן הַשַּׁחֲרִית הָיָה יָכוֹל לֵעָשׂוֹת כֵּן כְּמוֹ שֶׁפֵּירַשְׁתִּי אֶלָּא עֲצָה טוֹבָה קָמ"ל שֶׁלֹּא יִתְפַּקְּרוּ עֲנִיִּים לְלַקֵּט הַרְבֵּה כֵּיוָן שֶׁהִפְקִיר אי נַמִּי לְעִיתּוֹתֵי עֶרֶב דַּוְקָא אֲבָל שַׁחֲרִית גַּזְרִינַן שָׁמָא לא יַפְרִישׁ דִּלְאַחַר לְקִיטָה יְחוּל הַהֶפְקֵר וְא"ת וְכֵיוָן שֶׁיֵּשׁ חִילּוּל בְּמְחוּבָּר לְקָרְקַע בִּדְמַשְׁמַע בְּסָמוּךְ לְמָה הָיוּ הַצְּנוּעִים דּוֹחֲקִים לְמָה לא הָיוּ מְחַלְּלִים כָּל הַכֶּרֶם בְּבַת אַחַת וי"ל דְּשָׁמָא הָיוּ רוֹצִים לְהוֹלִיךְ

חַיָּיב אַתָּה לִיתֵּן לוֹ טָבַח וּמָכַר מְשֻׁלָּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה מ"ט בֵּיצָן דִּלְא פַּסְקָה מֵילְתָא אַפַּתִּי גַּבָּךְ הוּא לֹא צְרִיכָא דְּאָמְרֵי לֵיהּ חַיָּיב אַתָּה לִיתֵּן לוֹ: גּוּפָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן גָּזָל וְלֹא נִתְיָיאֲשׁוּ הַבְּעָלִים שְׁנֵיהֶם אֵינָן יְכוֹלִים לְהַקְדִּישׁ זֶה לְפִי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ וְזֶה לְפִי שֶׁאֵינוֹ בְּרְשׁוּתוֹ וּמִי אָמַר ר' יוֹחָנָן הָכִי וְהָא"ר יוֹחָנָן הַלָּקָה כְּסָתָם מִשְׁנָה וּתְנַן בֶּרֶם רְבָעִי הָיוּ מְצַיְּינִין אוֹתוֹ בְּקוּוִוֹת אַדָּמָה סִימָנָא כִּי אַדָּמָה מָה אַדָּמָה אִיכָּא הֲנָאָה מִינָּהּ אַף הַאי נַמִּי כִּי מִפְרָקָא שָׁרֵי לְאִיתַּהֲנוּיֵי מִינָּהּ וְשֶׁל עֲרֵלָה בְּחַרְסִית סִימָנָא כְּחַרְסִית מָה חַרְסִית שָׁאֵין הֲנָאָה מִינָּהּ אַף הַאי דְּלִית בֵּיהּ הֲנָאָה מִינֵּיהּ וְשֶׁל קְבָרוֹת בְּסִיד סִימָנָא דְּחִוֵּר כַּעֲצָמוֹת וּמַמָּחֶה וְשׁוֹפֵךְ כִּי הֵיכִי דְּנִיחְוַור טְפֵי אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בד"א בְּשִׁבִיעִית דְּהֶפְקֵר נִינְהוּ אֲבָל בְּשְׁאָר שְׁנֵי שְׁבוּעַ הַלְעִיטוּהוּ לָרָשָׁע וְיָמוּת וְהַצְּנוּעִין מַנִּיחִין אֶת הַמְּעוֹת וְאוֹמְרִים כָּל הַנִּלְקָט מִזֶּה מְחוּלָּל עַל הַמְּעוֹת הַלְּלוּ וְכִי תֵּימָא מַאן תַּנָּא צְנוּעִין רשב"ג (וְרַבִּי יוֹחָנָן כְּסָתָם יְחִידָאָה לֹא אָמַר) וְהָאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כָּל מָקוֹם שֶׁשָּׁנָה רשב"ג בְּמִשְׁנָתֵנוּ הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ חוּץ מֵעֶרֶב וְצִידוֹן וּרְאָיָה אַחֲרוֹנָה אָמְרֵי לֹא תֵּימָא כָּל הַנִּלְקָט מִזֶּה אֶלָּא אֵימָא כָּל הַמִּתְלַקֵּט מִזֶּה וּמִי א"ר יוֹחָנָן הָכִי וְהא"ר יוֹחָנָן צְנוּעִין וְרַבִּי דּוֹסָא אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד וְרַבִּי דּוֹסָא נִלְקָט קָאָמַר דְּתָנֵיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שַׁחֲרִית בַּעַל הַבַּיִת עוֹמֵד וְאוֹמֵר כָּל שֶׁיִּלְקְטוּ עֲנִיִּים הַיּוֹם יְהֵא הֶפְקֵר רַבִּי דּוֹסָא אוֹמֵר לְעִיתּוֹתֵי עֶרֶב אוֹמֵר כָּל שֶׁלָּקְטוּ עֲנִיִּים יְהֵא הֶפְקֵר אֵיפּוּךְ דִּיר' יְהוּדָה לְרַ' דּוֹסָא אוֹמֵר וְרַבִּי דּוֹסָא לְרַבִּי יְהוּדָה אַמַּאי אַפֵּכְתָּ מַתְנִיתָא אַפֵּכָּה לְרַבִּי יוֹחָנָן וְאִימָא צְנוּעִין וְרַבִּי יְהוּדָה אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד אַמְרֵי לֹא סַגְיָא דְּלֹא מִתְהַפֵּכָּה מַתְנִיתָא דְּבָהָא מַתְנִיתִין קָתָנֵי דְּאִית לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה בְּרֵירָה וְשַׁמְעִינָן לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה דְּלִית לֵיהּ בְּרֵירָה דְּתָנַן

הלוקח

בֶּן גַּמְלִיאֵל בד"א בְּשִׁבִיעִית דְּהֶפְקֵר נִינְהוּ אֲבָל בְּשְׁאָר שְׁנֵי שְׁבוּעַ הַלְעִיטוּהוּ לָרָשָׁע וְיָמוּת וְהַצְּנוּעִין מַנִּיחִין אֶת הַמְּעוֹת וְאוֹמְרִים כָּל הַנִּלְקָט מִזֶּה מְחוּלָּל עַל הַמְּעוֹת הַלְּלוּ וְכִי תֵּימָא מַאן תַּנָּא צְנוּעִין רשב"ג (וְרַבִּי יוֹחָנָן כְּסָתָם יְחִידָאָה לֹא אָמַר) וְהָאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כָּל מָקוֹם שֶׁשָּׁנָה רשב"ג בְּמִשְׁנָתֵנוּ הֲלָכָה כְּמוֹתוֹ חוּץ מֵעֶרֶב וְצִידוֹן וּרְאָיָה אַחֲרוֹנָה אָמְרֵי לֹא תֵּימָא כָּל הַנִּלְקָט מִזֶּה אֶלָּא אֵימָא כָּל הַמִּתְלַקֵּט מִזֶּה וּמִי א"ר יוֹחָנָן הָכִי וְהא"ר יוֹחָנָן צְנוּעִין וְרַבִּי דּוֹסָא אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד וְרַבִּי דּוֹסָא נִלְקָט קָאָמַר דְּתָנֵיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר שַׁחֲרִית בַּעַל הַבַּיִת עוֹמֵד וְאוֹמֵר כָּל שֶׁיִּלְקְטוּ עֲנִיִּים הַיּוֹם יְהֵא הֶפְקֵר רַבִּי דּוֹסָא אוֹמֵר לְעִיתּוֹתֵי עֶרֶב אוֹמֵר כָּל שֶׁלָּקְטוּ עֲנִיִּים יְהֵא הֶפְקֵר אֵיפּוּךְ דִּיר' יְהוּדָה לְרַ' דּוֹסָא אוֹמֵר וְרַבִּי דּוֹסָא לְרַבִּי יְהוּדָה אַמַּאי אַפֵּכְתָּ מַתְנִיתָא אַפֵּכָּה לְרַבִּי יוֹחָנָן וְאִימָא צְנוּעִין וְרַבִּי יְהוּדָה אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד אַמְרֵי לֹא סַגְיָא דְּלֹא מִתְהַפֵּכָּה מַתְנִיתָא דְּבָהָא מַתְנִיתִין קָתָנֵי דְּאִית לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה בְּרֵירָה וְשַׁמְעִינָן לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה דְּלִית לֵיהּ בְּרֵירָה דְּתָנַן

הלוקח

שְׁאָר הַפֵּרוֹת לֵירוֹשָׁלַיִם לְפִיכָךְ לֹא הָיוּ רוֹצִים לְחַלֵּל הַכֹּל בְּבַת אַחַת אִי נַמִּי לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה מוֹעִיל הַיּוֹם שֶׁיִּגְדֹּל אַחֵרִי כֵן וְא"ת כִּי קָאָמַר כֵּן הָא לֹא הָיָה מוֹעִיל לְמָה שֶׁגָּדַל אַחַר כָּךְ וי"ל דְּמ"מ מַה שֶׁהָיוּ יְכוֹלִין לְתַקֵּן הָיוּ מְתַקְּנִים וְעוֹד דְּשָׁמָא הָיָה בָּטֵל בְּרוֹב וְאע"ג דְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִתִּירִין אֲפִילּוּ בְּאֶלֶף לֹא בָּטֵל מִכָּל מָקוֹם מִדְּאוֹרַיְיתָא בָּטֵיל:

אֵימָא כָּל הַמִּתְלַקֵּט. מִשְּׁמַע דְּחָל פְּדָיוֹן בְּמִחוּבָּר לְקַרְקַע שְׁהֲרֵי קוֹדֶם לְקִיטָה הָיָה מִתְחַלֵּל שֶׁהֲרֵי אַחַר שֶׁנִּלְקַט שָׁבָא לִרְשׁוּת אֲחֵרִים אֵין לְבָעָלִים כֹּחַ בְּהֶן לְחַלֵּל וְתִימְהֵ דְּבְתוֹסְפְתָא מִשְּׁמַע דְּאֵין חִילּוּל בְּמְחוּבָּר דְּתָנֵיָא בְּסוֹף מַעֲשֵׂר שְׁנִי בֶּרֶם רְבָעִי ב"ש אוֹמְרִים אֵין פּוֹדִין אוֹתָם עֲנָבִים אֶלָּא יַיִן וב"ה אוֹמְרִים עֲנָבִים וְיַיִן וְהַכֹּל מוֹדִים שְׁאֵין פּוֹדִין בְּמְחוּבָּר לְקַרְקַע וְנִרְאֶה דְּטַעֲמָא דְּיֵילְפִינַן קֹדֶשׁ מִמַּעֲשֵׂר וְיֵשׁ לוֹמַר טַעֲמָא אַלָּא מִשּׁוּם דְּמְחוּבָּר אֵין דָּמָיו יְדוּעִין וְלָכֵךְ אֵין פּוֹדִין אֲפִילּוּ עַל פִּי שְׁלִשָּׁה וְהֵיינוּ נַמִּי טַעֲמָא דב"ש:

כָּל שֶׁלָּקְטוּ עֲנִיִּים הַיּוֹם יְהֵא הֶפְקֵר. תְּקָנָה עוֹשָׂה לַעֲנִיִּים לְפוֹטְרָם מִן הַמַּעֲשֵׂר בְּשֶׁמַּלְקְטִין יוֹתֵר מִדַּיָּם כְּגוֹן ג' שִׁבּוֹלִים וְאוֹכְלִין בְּלֹא מַעֲשֵׂר לְפִי שֶׁלָּקְטוּ שִׁכְחָה וּפֵאָה פְּטוּרִים מִן הַמַּעֲשֵׂר לְכָךְ אוֹמֵר בעה"ב כָּל שֶׁלָּקְטוּ יִהְיֶה הֶפְקֵר כְּדֵי שֶׁיִּפְטוֹר הַכֹּל מִמַּעֲשֵׂר דְּהֶפְקֵר פָּטוּר מִמַּעֲשֵׂר וְצָרִיךְ לוֹמַר דְּבַעַל הַבַּיִת אֵין מַתִּיְיאֵשׁ דְּאִם מַתִּיְיאֵשׁ יְאוּשׁ וּמִיהוּ זֶה אֵין לְהַקְשׁוֹת אִם בַּעַל הַבַּיִת מַתִּיְיאֵשׁ לָמָּה צָרִיךְ לְהַפְקִיר כְּדֵי לְפוֹטְרוֹ מִן הַמַּעֲשֵׂר וְהָלֹא יֵאוּשׁ הֶפְקֵר לְפוֹטְרוֹ מִן הַמַּעֲשֵׂר בְּתוֹרַת גָּזֵל עַל יְדֵי יְאוּשׁ וּמִיהוּ זֶה אֵין לְהַקְשׁוֹת אִם בַּעַל הַבַּיִת מַתִּיְיאֵשׁ לָמָּה צָרִיךְ לְהַפְקִיר כְּדֵי לְפוֹטְרוֹ מִן הַמַּעֲשֵׂר וְהָלֹא יֵאוּשׁ חָשׁוּב הוּא בְּהֶפְקֵר לְפוֹטְרוֹ מִן הַמַּעֲשֵׂר כִּדְמוּכָח בְּאִלּוּ מְצִיאוֹת (ב"מ ד' כא:) וְעוֹד דְּלָמָּה לֹא יוֹעִיל כָּל שֶׁלָּקְטוּ לְכ"ע דְּאָטוּ מִי גָּרַע מֵיאוּשׁ דְּהָא לא דָּמֵי יֵאוּשׁ דְּהָכָא דְּגַבֵּי גָּזֵל לֵיאוּשׁ דְּמִצִיאָה דְּאִי יֵאוּשׁ קָנֵי בְּכָל עִנְיָן אֲפִילּוּ אִם אֵין הַגָּזֵל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בְּשִׁעַת יֵאוּשׁ אִם כֵּן יֵאוּשׁ דְּהָכָא לֹא הֲוֵי אֶלָּא כְּלַפֵּי דִּידֵיהּ וַהֲוֵי כְּמַתָּנָה בְּעָלְמָא וְאֵין לוֹ לְפוֹטְרוֹ מִן הַמַּעֲשֵׂר וְאֲפִילּוּ אִם עָזַב הַגָּזֵל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אֲבָל אִם הִיא בִּרְשׁוּת הָרַבִּים בְּשִׁעַת יֵאוּשׁ כָּל הַמְּחַזֵּק בָּהּ זָכָה בָּהּ כְּמ"ש בְּהֶדְיוֹט דְּנִגְזָל אֵין יָכוֹל לְהִתְבּוֹעַ מִן הַמְּחַזֵּק בָּהּ אַחַר יֵאוּשׁ כְּדַאֲמְרִינַן בְּהַגּוֹזֵל בְּתִרְא (לקמן ד' קיא:) דְּדָוְקָא גָּזֵל וְלֹא נִתְיָיאֲשׁוּ הַבְּעָלִים וּבָא אַחֵר וְאָבְלוּ רָצָה מִזֶּה גּוֹבֶה רָצָה מִזֶּה גּוֹבֶה אֲבָל אַחַר יֵאוּשׁ אֵין יָכוֹל לְגַבּוֹת כְּלוּם מִן הַשֵּׁנִי מ"מ כֵּיוָן שֶׁכָּל אֶחָד אִסּוּר לְהַחֲזִיק בָּהּ מִפְּנֵי שֶׁהִיא צְרִיכָה לְגָזֵל כֵּיוָן שֶׁלֹּא לִיקְּטוּ מִן הַגָּזֵל וְאִם כֵּן כְּבָר זָכָה בָּהּ אַחַר לְכָל הַפָּחוֹת חַיָּיב לְשַׁלֵּם דְּמֵי לְגָזֵל כְּדַאֲמַר לְעִיל דְּאֲפִילּוּ לְמ"ד יֵאוּשׁ לא קָנֵי גַּבֵּי שְׁנֵי לְשַׁלֵּם קָרֵן לְגַבֵּי רִאשׁוֹן לא חָשִׁיב בְּהֶפְקֵר לְפוֹטְרוֹ מִן הַמַּעֲשֵׂר דְּטַעֲמָא דְּהֶפְקֵר פָּטוּר מִן הַמַּעֲשֵׂר מִשּׁוּם דְּכִתִיב וּבָא הַלֵּוִי כִּי אֵין לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ יָצָא לָקֵט וְשִׁכְחָה וּפֵאָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק וְנַחֲלָה עִמָּךְ וְהֵיינוּ טַעֲמָא דְּהֶפְקֵר וְהָכָא אֵין לוֹ חֵלֶק בָּהּ שֶׁאִסּוּר לְזָכוֹת בָּהּ וְאִם זָכָה חַיָּיב לְשַׁלֵּם לְכָל הַפָּחוֹת דְּמֵי וְעוֹד דְּבִסְתָמָא אֵין מַתִּיְיאֵשׁ אֶלָּא לְגַבֵּי עֲנִיִּים וְאֵין מוֹעִיל לְפוֹטְרוֹ מִן הַמַּעֲשֵׂר עַד שֶׁיִּהְיֶה הֶפְקֵר לָעֲנִיִּים וְלַעֲשִׁירִים כְּשִׁמְיטָה:

הלוקח

הַלּוֹקֵחַ יַיִן מִבֵּין הַכּוּתִים אוֹמֵר שְׁנֵי לוֹגִין שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ הֲרֵי הֵן תְּרוּמָה עֲשָׂרָה מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן ט' מַעֲשֵׂר שֵׁנִי וּמֵיחֵל וְשׁוֹתֶה מִיָּד דִּבְרֵי ר"מ ר' יְהוּדָה וְר' יוֹסֵי וְר"ש אוֹסְרִין אַמְרֵי סוֹף סוֹף אַמַּאי קָא אַפְּכַת לָהּ לְמַתְנִיתִין מִשּׁוּם דְּקַשְׁיָא דְּר' יְהוּדָה אַדְּר' יְהוּדָה הַשְׁתָּא נַמִּי קַשְׁיָא דְּר' יוֹחָנָן אַדְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּאַמְרַתְּ לְר' יוֹחָנָן לֹא תֵּימָא כָּל הַנִּלְקָט אֶלָּא אֵימָא כָּל הַמִּתְלַקֵּט אַלְמָא אִית לֵיהּ בְּרֵירָה וְהָא רַבִּי יוֹחָנָן לֵית לֵיהּ בְּרֵירָה דְּאָמַר רַב אַסִּי א"ר יוֹחָנָן הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ לְקוֹחוֹת הֵן וּמַחֲזִירִין זֶה לָזֶה בַּיּוֹבֵל אֶלָּא לְעוֹלָם כָּל הַנִּלְקָט וְרַבִּי יוֹחָנָן סְתָמָא אַחֲרִינָא אַשְׁכַּח דִּתְנַן אֵין הַגּוֹנֵב אַחַר הַגַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אַמַּאי בִּשְׁלָמָא לְגַנָּב רִאשׁוֹן לֹא מְשַׁלֵּם וְגוּנַּב מִבֵּית הָאִישׁ וְלֹא מִבֵּית הַגַּנָּב אֶלָּא לַבְּעָלִים נְשַׁלֵּם אֶלָּא לָאו ש"מ זֶה לְפִי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ וְזֶה לְפִי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ וּמַאי חָזֵית דְּאָזִיל בָּתַר הַהִיא סְתָמָא לֶיעֱבִיד כִּי הַאי סְתָמָא דִּצְנוּעִין מִשּׁוּם דִּמְסַיַּיע לֵיהּ קְרָא וְאִישׁ כִּי יַקְדִּשׁ אֶת בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַה' מַה בֵּיתוֹ בִּרְשׁוּתוֹ אַף כָּל בִּרְשׁוּתוֹ אָמַר אַבַּיֵּי אִי לַאו דְּא"ר יוֹחָנָן צְנוּעִין וְרַבִּי דּוֹסָא אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד הֲוָה אֲמִינָא צְנוּעִין אִית לְהוּ דְּרַבִּי דּוֹסָא וְרַבִּי דּוֹסָא לֵית לֵיהּ דִּצְנוּעִין צְנוּעִין אִית לְהוּ דְּרַבִּי דּוֹסָא וּמָה בְּגַנָּב עָבְדוּ רַבָּנַן תַּקַּנְתָּא עֲנִיִּים צְרִיכָא לְמֵימַר ר' דּוֹסָא לֵית לֵיהּ דִּצְנוּעִין עֲנִיִּים הוּא דְּעָבְדוּ לְהוּ רַבָּנַן תַּקַּנְתָּא אֲבָל גַּנָּב לֹא עָבְדוּ לֵיהּ רַבָּנַן תַּקַּנְתָּא אָמַר רָבָא אִי לַאו דְּא"ר יוֹחָנָן צְנוּעִין וְרַבִּי דּוֹסָא אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד הֲוָה אֲמִינָא מַאן תַּנָּא צְנוּעִין ר"מ הִיא לַאו אָמַר ר"מ מַעֲשֵׂר מָמוֹן גָּבוֹהַּ הוּא וַאֲפִילּוּ הָכֵי לְעִנְיַן פִּדְיָיה אוֹקְמֵיהּ רַחְמָנָא בִּרְשׁוּתֵיהּ דִּכְתִיב וְאִם גָּאֹל יִגְאַל אִישׁ מִמַּעַשְׂרוֹ חֲמִשִׁיתוֹ יוֹסֵף עָלָיו קַרְיֵיהּ רַחְמָנָא מַעַשְׂרוֹ וּמוֹסִיף חוֹמֶשׁ כֶּרֶם רְבָעִי נַמִּי גָּמַר קֹדֶשׁ קֹדֶשׁ מִמַּעֲשֵׂר כְּתִיב הָכָא קֹדֶשׁ הִלּוּלִים וּכְתִיב גַּבֵּי מַעֲשֵׂר וְכָל מַעֲשַׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ לַה' הוּא קֹדֶשׁ מַה קֹדֶשׁ דִּכְתִיב גַּבֵּי מַעֲשֵׂר אע"ג דְּמָמוֹן גָּבוֹהַּ הוּא לְעִנְיַן פִּדְיָיה אוֹקְמֵיהּ רַחְמָנָא בִּרְשׁוּתֵיהּ אַף הַאי קֹדֶשׁ נַמִּי דִּכְתִיב גַּבֵּי כֶּרֶם רְבָעִי אע"ג דְּלַאו מָמוֹן דִּידֵיהּ הוּא לְעִנְיַן אֲחוּלֵי אוֹקְמֵיהּ רַחְמָנָא בִּרְשׁוּתֵיהּ דְּהָא כִּי אִיתֵיהּ בִּרְשׁוּתֵיהּ נַמִּי הָא לַאו דִּידֵיהּ הוּא וְהָא מָצֵי מָחִיל מִשּׁוּם הָכֵי מָצֵי מָחִיל אֲבָל גַּבֵּי לֶקֶט כֵּיוָן דְּמָמוֹנָא דִּידֵיהּ כִּי אִיתֵיהּ בִּרְשׁוּתֵיהּ הוּא דְּמָצֵי מַפְקַר לֵיהּ כִּי לֵיתֵיהּ בִּרְשׁוּתֵיהּ לֹא מָצֵי מַפְקַר לֵיהּ אָמַר רָבִינָא אִי לַאו דְּא"ר יוֹחָנָן צְנוּעִין וְרַבִּי דּוֹסָא אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד הֲוָה אֲמִינָא מַאן תַּנָּא צְנוּעִין רַבִּי דּוֹסָא הִיא כִּי הֵיכִי דְּלֹא תִּקְשֵׁי סְתַם מִשְׁנָה לְרַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי יוֹחָנָן

כסתם

רש"י

הַלּוֹקֵחַ יַיִן מִבֵּין הַכּוּתִים. בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת כִּדְתַנְיָא בַּתּוֹסֶפְתָּא וְקִדֵּשׁ עָלָיו הַיּוֹם וְאֵין לוֹ מַה לִּשְׁתּוֹת בְּשַׁבָּת וְאֵין לוֹ פְּנַאי לְהַפְרִישׁ: שְׁנֵי לוֹגִין. מִמֵּאָה: מֵיחֵל. מוֹצִיא מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לְחוּלִּין עַל מָעוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּבַּיִת דְּמַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ פְּנַאי לְתַקֵּן יְתַקֵּן דְּהָא דְּבַאֲמִירָה בְּעָלְמָא סַגִּי כִּדְאַמְרִי' לְקַמָּן: אוֹסְרִין. דְּלֵית לְהוּ בְּרֵירָה לוֹמַר מִן הַחוּלִּין הוּא שׁוֹתֶה וּתְרוּמָה וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן נוֹתְרִין בְּנוֹד: לְקוֹחוֹת הֵן. וְלֹא אַמְרִינַן הוּבְרַר הַדָּבָר שֶׁזֶּה חֵלֶק הַמַּגִּיעַ לְכָל אֶחָד וִירוּשָּׁה לֹא קָאָמַר רַחְמָנָא דְּתִיהְדַּר אֶלָּא אַמְרִינַן חֶלְקוֹ שֶׁל זֶה הָיָה רָאוּי לָזֶה וְהֶחְלִיפוּ וַהֲרֵי הוּא כְּמֶקָּח וְחוֹזְרִין וּמַחְלִיפִין בְּיוֹבֵל: אֶלָּא לְעוֹלָם כָּל הַנִּלְקָט. אָמְרוּ צְנוּעִין וְרַבִּי דּוֹסָא וּדְקָא קַשְׁיָא סְתַם מִשְׁנָה דִּצְנוּעִין לְרַבִּי יוֹחָנָן: ר' יוֹחָנָן סְתָמָא אַחֲרִינָא אַשְׁכַּח. וְאִי קַשְׁיָא וְהָא לֹא סַגְיָא דְּלֹא מִתְהַפְּכָא מַתְנִי' מִשּׁוּם בְּרֵירָה לֹא תֵּיפּוּךְ דְּאִית לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה בְּרֵירָה וְטַעְמָא דְּלוֹקֵחַ יַיִן קָתָנֵי הָתָם מִשּׁוּם שֶׁמָּא יִבָּקַע הַנּוֹד וְלֹא מִשּׁוּם בְּרֵירָה: מַה בֵּיתוֹ בִּרְשׁוּתוֹ. הָכֵי גָּרְסִינָן הָכָא: מַאן תַּנָּא צְנוּעִין רַבִּי מֵאִיר. דְּאָמַר בְּקִדּוּשִׁין מַעֲשֵׂר מָמוֹן גָּבוֹהַּ הוּא דְּכָל הֵיכָא דְּאִיתֵיהּ לְמַעֲשֵׂר לַאו דִּידֵיהּ הוּא אֶלָּא דְּגָבוֹהַּ הוּא וּלְעִנְיַן פִּדְיָה אוֹקְמֵיהּ בִּרְשׁוּתוֹ דִּמְחַיֵּיב לֵיהּ חוּמְשָׁא וְאִי לַאו דִּידֵיהּ הוּא לֹא הֲוָה יָהִיב חוֹמֶשׁ שֶׁאֵין מוֹסִיף חוֹמֶשׁ אֶלָּא בְּעָלִים דִּכְתִיב מִמַּעַשְׂרוֹ: הָכָא נַמִּי בְּכֶרֶם רְבָעִי אע"ג דְּלַאו דִּידֵיהּ הוּא קֹדֶשׁ קֹדֶשׁ מִמַּעֲשֵׂר יָלֵיף אֲבָל לֶקֶט וְהֶקְדֵּשׁ בְּעָלְמָא לֹא אֲבָל הַשְׁתָּא דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן צְנוּעִין וְרַבִּי דּוֹסָא אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד ש"מ טַעְמַיְיהוּ מִשּׁוּם דְּלֹא בָּעֵי בִּרְשׁוּתוֹ וַאֲפִילּוּ בְּמִילְּתָא דְּעָלְמָא דְּכָל כַּמָּה דְּלֹא אַיֵּיאוּשׁ יָכוֹל לְהַפְקִיר וּלְהַקְדִּישׁ וּלְחַלֵּל:

אורכתא

תוספות

הַלּוֹקֵחַ יַיִן מִן הַכּוּתִים. הַכֹּל מְפוֹרָשׁ בְּפֶרֶק כָּל הַגֵּט (גיטין דף כה. ושם):

אֶלָּא לְעוֹלָם כָּל הַנִּלְקָט. הִקְשָׁה רַבֵּינוּ טוֹבִיָּה תִּקְשֶׁה דְּרַבִּי יוֹחָנָן אַדְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּלֵית לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן בְּרֵירָה וְהָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן הֲלָכָה כִּסְתַם מִשְׁנָה וּסְתַם מַתְנִיתִין בְּהַלּוֹקֵחַ כְּר"מ דְּאִית לֵיהּ בְּרֵירָה וְאע"ג דְּבִסְתָמָא דִּצְנוּעִים לֵית לֵיהּ בְּרֵירָה מ"מ תִּקְשֶׁה מַאי אוּלְמֵיהּ דְּהַאי סְתָמָא מֵהַאי סְתָמָא וְשֶׁמָּא רַבִּי יוֹחָנָן הֵיכָא שֶׁמַּתְנֶה בְּפֵירוּשׁ לֹא קָאָמַר ר' יוֹחָנָן דְּאֵין בְּרֵירָה וּבְרֵישׁ כָּל הַגֵּט (שם) דְּקָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אַף אַחֲרוֹן אֵינוֹ פּוֹסֵל מִשּׁוּם דְּאֵין בְּרֵירָה שַׁאנִי הָתָם דִּכְתִיב וְכָתַב לָהּ דְּמַשְׁמַע שֶׁיִּהְיֶה צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה מְבוֹרָר בִּשְׁעַת כְּתִיבָה כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בְּרֵישׁ כָּל הַגֵּט:

ה"א צְנוּעִים אִית לְהוּ דְּר' דּוֹסָא. וְלֹא מִן הַדִּין דְּגָזַל וְלֹא נִתְיָיאֲשׁוּ הַבְּעָלִים שְׁנֵיהֶן אֵין יְכוֹלִין לְהַקְדִּישׁ וּלְחַלֵּל וּלְהַפְקִיר אֶלָּא מֵחֲמַת תַּקָּנָה הוּא דְּאוֹקְמֵי רַבָּנָן בִּרְשׁוּתֵיהּ לְחַלֵּל וּלְהַפְקִיר שֶׁלֹּא יִכָּשְׁלוּ עֲנִיִּים וְגַנָּב וְרַבִּי דּוֹסָא לֵית לֵיהּ דִּצְנוּעִין דְּבַעֲנִיִּים עָבוּד רַבָּנָן תַּקָּנָה וְלֹא בְּגַנָּב אֲבָל הַשְׁתָּא דְּקָאָמַר ר' יוֹחָנָן צְנוּעִין וְר' דּוֹסָא אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד א"כ סוֹבֵר הוּא דְּלֹא מֵחֲמַת תַּקָּנָה אֶלָּא מִן הַדִּין וְלֹא בָּעֵי לְמֵימַר דִּלְעִנְיַן בְּרֵירָה דַּוְקָא קָאָמְרֵי דָּבָר אֶחָד דְּתַרְוַיְיהוּ לֵית לְהוּ בְּרֵירָה שֶׁהֲרֵי דָּבָר אֶחָד מַשְׁמַע מַמָּשׁ דָּבָר אֶחָד וְקָשֶׁה דִּבְפֶּרֶק הָעוֹר וְהָרוֹטֶב (חולין דף קכד:) אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן ר' יִשְׁמָעֵאל וְרַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינָס אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד דְּלַאו מַמָּשׁ דָּבָר אֶחָד דִּבְמַגָּע דַּוְקָא אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד אֲבָל בְּמַשָּׂא פְּלִיגֵי דְּהָתָם תְּנַן שְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים מְטַמְּאִים בְּמַשָּׂא וְלֹא בְּמַגָּע דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל וּבְהַהִיא דְּרַבִּי דּוֹסָא תְּנַן בְּמַסֶּכֶת אָהֳלוֹת בְּפֶרֶק ג' (משנה א) כָּל הַמְטַמְּאִין בְּאֹהֶל שֶׁנֶּחְלְקוּ וְהִכְנִיסָן לְבַיִת רַבִּי דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינָס מְטַהֵר וַחֲכָמִים מְטַמְּאִין כֵּיצַד הַנּוֹגֵעַ בִּשְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים מִן הַנְּבֵילָה אוֹ נוֹשְׂאָן כוּ' מַשְׁמַע דְּר' דּוֹסָא בֶּן הַרְכִּינָס מְטַהֵר בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא וְיֵשׁ לוֹמַר כֵּיוָן דִּבְמַגָּע אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד אֵין חוֹשֵׁשׁ אע"ג דְּלֹא שָׁווּ בְּמַשָּׂא וְעוֹד אוֹמֵר ר"י דִּלְגַמְרֵי מָצֵית לְמֵימַר דְּסָבַר רַבִּי דּוֹסָא כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל וְהָא דִּלְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל מִצְטָרְפִים הַיְינוּ בִּמְרוּדָּד וְר' דּוֹסָא אַיְּירֵי בִּמְפוּזָּר לְגַמְרֵי דִּלְגַבֵּי מַשָּׂא בָּעֵי נוֹשֵׂא וְהוּא דְּנִישָּׂא שֶׁיְּהֵא מְחוּבָּר יַחַד כִּדְקָאָמַר עוּלָּא בְּהַהִיא שְׁמַעְתָּא וְאוֹקֵי עוּלָּא כְּרַבִּי דּוֹסָא וְלֹא כְּרַבָּנָן דִּבְלַאו הָכֵי פְּלִיגֵי בָּהּ תַּנָּאֵי בִּדְעוּלָּא וּמַה שֶׁיָּכוֹל לְתָרֵץ אַלִּיבֵּיהּ מְתָרֵץ אִי נַמִּי עוּלָּא מוֹקֵי פְּלוּגְתַּיְיהוּ בִּמְרוּדָּד וְאָתֵי כְּרַבָּנָן וְלֵית לֵיהּ דְּאָמְרוּ דָּבָר אֶחָד:

קַרְיֵיהּ רַחְמָנָא מַעַשְׂרוֹ וּמוֹסִיף חוֹמֶשׁ. תֵּימַהּ לְר"י דִּבְלֹא חוֹמֶשׁ יָכוֹל לְדַקְדֵּק דְּאוֹקְמֵיהּ רַחְמָנָא בִּרְשׁוּתֵיהּ מִכֵּיוָן שֶׁיָּכוֹל לִפְדּוֹתוֹ וְאֵין שׁוּם אָדָם יָכוֹל לְעַכֵּב עָלָיו אֲבָל אַחֵר אֵין יָכוֹל לִפְדּוֹת בְּע"כ וְי"ל דְּהָא מַה שֶּׁהוּא יָכוֹל לִפְדּוֹתוֹ וְלֹא אַחֵר הַיְינוּ לְפִי שֶׁהוּא בְּיָדוֹ אֲבָל כְּשֶׁהוּא בְּיַד אֲחֵרִים כְּמוֹ כֶּרֶם רְבָעִי דִּלְעֵיל אָז לֹא יוּכַל לִפְדּוֹתוֹ אֲבָל הַשְׁתָּא דְּאַשְׁכְּחָן שֶׁיִּהְיֶה חָשׁוּב כ"כ שֶׁלּוֹ שֶׁמּוֹסִיף חוֹמֶשׁ וְאַחֵר אֲפִילּוּ כְּשֶׁפּוֹדֶה מִדַּעְתּוֹ אֵין מוֹסִיף חוֹמֶשׁ ש"מ דִּלְגַמְרֵי אוֹקְמֵיהּ רַחְמָנָא בִּרְשׁוּתֵיהּ וַאֲפִילּוּ הוּא בִּרְשׁוּת אֲחֵרִים:

קֹדֶשׁ קֹדֶשׁ יָלֵיף מִמַּעֲשֵׂר. תֵּימַהּ דְּל"ל לְמִידְרַשׁ בְּפֶרֶק כֵּיצַד מְבָרְכִין (ברכות ד' לה. ושם ד"ה אחליה) מִדִּכְתִיב קֹדֶשׁ הִלּוּלִים אַחֲלֵיהּ וְהָדַר אַכְלֵיהּ פֵּירוּשׁ כֶּרֶם רְבָעִי טָעוּן חִילּוּל תֵּיפּוֹק לֵיהּ מִקֹּדֶשׁ קֹדֶשׁ דְּמַעֲשֵׂר וְי"ל דְּאִי לַאו דְּאַשְׁכְּחָן בֵּיהּ פִּדְיוֹן הֲוָה יַלְפִינַן קֹדֶשׁ קֹדֶשׁ מִשְּׁבִיעִית שֶׁאֵין לוֹ פִּדְיוֹן כְּלָל וְאֵין לְהַקְשׁוֹת כְּלָל לָמָּה לִי קֹדֶשׁ תֵּיפּוֹק לֵיהּ מֵהִלּוּלִים דִּגְזֵירָה שָׁוָה דְּקֹדֶשׁ אִצְטְרִיךְ לְמֵימַר דְּיֵשׁ לוֹ חוֹמֶשׁ כִּדְאָמַר בְּפ"ב דְּקִדּוּשִׁין (ד' נד: ושם ד"ה גמר) וְרַבֵּינוּ חַיִּים תֵּירֵץ דְּאִי לַאו הִלּוּלִים מִגְּזֵירָה שָׁוָה לֹא הֲוָה יָדְעִינַן שֶׁצָּרִיךְ חִילּוּל בִּשְׁבִיעִית שֶׁאֵין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי נוֹהֵג בִּשְׁבִיעִית וְהֵבִיא רְאָיָה מִירוּשַׁלְמִי דְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי פ"ה דְּקָאָמַר מַה דְּאַתְּ אַמְרַתְּ אֵין מַעֲשֵׂר שֵׁנִי נוֹהֵג בִּשְׁבִיעִית דִּכְוָותֵיהּ אֵין נֶטַע רְבָעִי בִּשְׁבִיעִית וְכוּ' וְדַיֵּיק הָתָם שֶׁגַּם שְׁלִישִׁית וְשִׁשִּׁית שֶׁאֵין בָּהֶם מַעֲשֵׂר שֵׁנִי לֹא יִהְיֶה בָּהֶן נֶטַע רְבָעִי אָמַר רַבִּי יוֹסֵי שְׁלִישִׁית וְשִׁשִּׁית יֵשׁ בָּהֶם מַעַשְׂרוֹת וּשְׁבִיעִית אֵין בָּהּ מַעֲשֵׂר כָּל עִיקָּר: **אֲבָל** לֶקֶט דְּמָמוֹן דִּידֵיהּ הוּא. לֹא הֲוָה צָרִיךְ לְמֵימַר אֶלָּא דִּגְבֵּי לֶקֶט לֵיכָּא קְרָא אֶלָּא לִרְווּחָא דְּמִילְּתֵיהּ נְקָטֵיהּ דְּאַפִּי' אִיכָּא קְרָא לֹא דָּמֵי אַהֲדָדֵי:

כסתם

הַלּוֹקֵחַ יַיִן בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת מִבֵּין הַבּוֹתִים שֶׁחֲשׁוּדִים שֶׁלֹּא הִפְרִישׁוּ מִמֶּנּוּ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשֵׂרוֹת וְנִכְנְסָה שַׁבָּת וְאֵין לוֹ פָּנַאי עַתָּה לְהַפְרִישׁ וְאֵין לוֹ מָה לִשְׁתּוֹת בְּשַׁבָּת, אוֹמֵר, שְׁנֵי לוּגִּין מִתּוֹךְ מֵאָה שֶׁיֵּשׁ כָּאן, שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ אַחַר שַׁבָּת, חֲרֵי הֵן תְּרוּמָה, עֲשָׂרָה לוּגִּים שֶׁאֲנִי עָתִיד לְהַפְרִישׁ יִהְיוּ מַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן וּתְשָׁעָה לוּגִּים מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, וּמַחֲלֵל – וּמְחַלֵּל אֶת הַמַּעֲשֵׂר שֵׁנִי עַל הַמְּטְבָּע שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּבַיִת, שֶׁהֲרֵי דֵּי בְּזֶה בְּאֲמִירָה בְּעַלְמָא וְאֵין זֶה דּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ פָּנַאי, וּמַה שֶּׁאֶפְשָׁר לְתַקֵּן עַתָּה עֲדִיף לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְשׁוֹתֶה מַיִד אֶת הַיַּיִן, שְׁמִיד בְּשֶׁקָּרָא שֵׁם לִתְרוּמָה וּלְמַעֲשֵׂרוֹת יָצָא מִיְּדֵי אִיסּוּר טֶבֶל, וְאַף שֶׁבְּפוֹעֵל יִפְרִישׁ רַק אַחַר כָּךְ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי וְרַבָּן שִׁמְעוֹן אוֹסְרִין לִשְׁתּוֹת לְלֹא הַפְרָשָׁה, שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר שֶׁמָּה שֶׁהוּא שׁוֹתֶה מִהֵיַּין הוּא מֵהַחוֹלִין שֶׁבּוֹ וְאִילּוּ הַתְּרוּמוֹת וְהַמַּעֲשֵׂרוֹת נִשְׁאֲרִים בַּכְּלִי. וּכְיוָן שֶׁנִּתְבָּאֵר שִׁדְעַת רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁאֵין בְּרִירָה, מִמַּעֲתָּה אֵין לוֹמַר שֶׁרַבִּי יְהוּדָה סוֹבֵר שֶׁבְּעוֹל הַבַּיִת מְפַקִּיר אֶת מַה שֶּׁילְקְטוּ עֲנִיִּים, שֶׁהֲרֵי בְּעֵת הַהֶפְקֵר אֵין מְבוֹרָר אִילּוּ שִׁיבָּלִים יִלְקְטוּ, וְלָכֵן יֵשׁ לְהָפוֹךְ אֶת דִּבְרֵיהֶן לְדִבְרֵי רַבִּי דּוֹסָא.

שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: אָמְרֵי בְּנֵי הַיְשִׁיבָה, סוֹף סוֹף אַמַּאי קָא אָפְכַתְּ לָהּ לְמַתְנִיתִין שֶׁהֵבִיאָה אֶת דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי דּוֹסָא, מִשּׁוּם דְּקַשְׁיָא דְּרַבִּי יְהוּדָה אַדְּרַבִּי יְהוּדָה – מִשּׁוּם הִסְתִּירָה בִּדְבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה, הַשְׁתָּא נַמִּי – גַּם עַתָּה קַשְׁיָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן אַדְּרַבִּי יוֹחָנָן, שְׁקִיימֹת סְתִירָה בְּדִבְרֵיו, דְּאָמְרַתְּ לְרַבִּי יוֹחָנָן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִקָּשֶׁה עָלָיו מִמַּעֲשֶׂה הַצְּנוּעִים, לֹא תֵּימָא – שֶׁאֵל תֹּאמַר שֶׁהֵיוּ הַצְּנוּעִים אוֹמְרִים 'כָּל הַנִּלְקָט יְהֵא מְחוּלִּין עַל הַמְּעוֹת', מִשּׁוּם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְפְדוֹת דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, אֶלָּא אֵימָא שֶׁהֵיוּ אוֹמְרִים 'כָּל הַמִּתְלַקֵּט', שֶׁאָמְרוּ קוֹדֶם שֶׁנִּלְקַט בְּעוֹד שֶׁהֵיוּ הַפֵּרוֹת בִּרְשׁוּתָם, וְכֵיוָן שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר כֵּן לְפִי רַבִּי יוֹחָנָן, אַלְמָא – מוּכָח שֶׁאֵין בְּרִירָה – שֶׁסּוֹבֵר שֶׁיֵּשׁ בְּרִירָה, שֶׁהֲרֵי בְּשָׁעָה שֶׁהֵיוּ הַצְּנוּעִים מְחַלְּלִין עַדַיִן לֹא הָיָה מְבוֹרָר אֵיזֶה מִן הַפֵּרוֹת יִלָּקְטוּ וְעַל מָה יֶחוּל הַחִילּוּל, וְקָשֶׁה, וְהָא רַבִּי יוֹחָנָן לֵית לֵיהּ – אֵינוֹ סוֹבֵר שֶׁיֵּשׁ בְּרִירָה שֶׁיֵּשׁ בְּרִירָה, דְּאָמַר רַב אַסִּי, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הָאֲחִין שֶׁחָלְקוּ בִּירוּשַׁת אֲבִיהֶם, כֻּלָּם קִבְּלוּ שֶׁלָּהֶם זֶה מִזֶּה הֵן דּוֹמִים, שֶׁאִין אָנוּ אוֹמְרִים שֶׁבְּמַה שֶׁחִילְקוּ בִּינֵיהֶם הוֹבְרַר הַדָּבָר שֶׁמֵּה שֶׁנָּטַל כָּל אֶחָד זֶהוּ מַה שֶׁיָּרַשׁ מֵהָאָב, אֶלָּא אוֹמְרִים אָנוּ שֶׁמִּא כָּל אֶחָד נָטַל חֵלֶק שֶׁיָּרַשׁ חֲבֵירוֹ וְהֶחֱלִיפוּ בֵּינֵיהֶם אֶת הַחֲלָקִים, וְנִמְצָא שֶׁהֵם נֶחְשָׁבִים כְּלִקּוּחוֹת זֶה מִזֶּה, וְלִפֵיכָךְ מַחֲזִירִין הֵם זֶה לָזֶה אֶת חֶלְקוֹ בַּיּוֹבֵל, כְּדֵין מִי שֶׁקָּנָה קַרְקַע מֵחֲבֵירוֹ שֶׁבִּיּוֹבֵל הִיא יוֹצֵאת מִמֶּנּוּ וְחוֹזֶרֶת לְבַעֲלִיהָ הָרִאשׁוֹן, וְאַף חֲלָקִיהֶם חוֹזְרִים הֵם זֶה לָזֶה וְעֵלֵיהֶם לְחַלֵּק מְחֻדָּשׁ וּמַחֲלִיפִים אֶת חֲלָקֵיהֶם. וּלְמַדְנוּ שֶׁלְּדַעְתּוֹ אֵין בְּרִירָה, וְלֹא הוֹבְרַר בַּחֲלוּקָה מַה יָּרַשׁ כָּל אֶחָד. וְנִמְצָאוּ דִּבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן סוֹתְרִים זֶה אֶת זֶה.

הַגְּמָרָא מְבָאֶרֶת אֶת דַּעַת רַבִּי יוֹחָנָן בְּאוֹפֶן אַחֵר: אֶלָּא לְעוֹלָם יֵשׁ לְגָרוֹס בְּמִשְׁנָה שֶׁהֵיוּ הַצְּנוּעִים אוֹמְרִים 'כָּל הַנִּלְקָט', וְכֵן גַּם אָמַר רַבִּי דּוֹסָא כְּדַעַת הַצְּנוּעִים, שֶׁלְּדַעְתָּם יָכוֹל אָדָם לִפְדּוֹת וּלְהַפְקִיר, וְהוּא הַדִּין לְהַקְדִּישׁ, דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְרַבִּי יוֹחָנָן שֶׁאָמַר שֶׁאֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, אַף שֶׁהוּא פּוֹסֵק כְּסִתָּם מִשְׁנָה, מִכָּל מָקוֹם לֹא פָּסַק כִּצְנוּעִים, מִשּׁוּם שֶׁסְּתָמָא אַחֲרִינָא אַשְׁכַּח – מְצָא סְתָם מִשְׁנָה אַחֶרֶת, דְּתָנֵן בְּמִשְׁנָתֵנוּ, אֵין הַגּוֹנֵב אֲפִלּוּ מַחֲשָׁבָה מִהַגְּנֵב, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל, וְאַמַּאי – מִדּוּעַ הוּא פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמִים, בְּשֶׁלָּמָא – מוּבָן הַדָּבָר מִדּוּעַ לַגַּנָּב הָרִאשׁוֹן לֹא מְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי כָּךְ נֶאֱמַר (שְׁמוֹת כב ו) 'וְגָנַב מִבֵּית הָאִישׁ' וְדוֹרְשִׁים שָׁרַק אִם מִשָּׁלַם וְלֹא בְּשִׁגְנוּב מִבֵּית הַגַּנָּב שֶׁאֵין הַחֹפֶשׁ שֶׁלּוֹ, אֶלָּא לִבְעָלִים נִשְׁתַּלֵּם כְּפֶל, שֶׁהֲרֵי גְּנֵב חֹפֶשׁ שֶׁלָּהֶם, אֶלָּא לַאוֹ שְׁמַע מִינָּהּ – הָאֵם אֵין לְלַמֵּד מִזֶּה שֶׁלָּזֶה, לְגַנֵּב הָרִאשׁוֹן, אֵין מִשָּׁלַם הַגְּנֵב הַשֵּׁנִי כְּפֶל, לְפִי שֶׁהַחֹפֶשׁ הַגָּנוּב אֵינוֹ שֶׁלּוֹ – שֶׁל הַגְּנֵב הָרִאשׁוֹן, וְלָזֶה, לִבְעָלִים אֵין מִשָּׁלַם כְּפֶל, לְפִי שֶׁהַחֹפֶשׁ הַגָּנוּב אֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְהוּא הַדִּין שֶׁאֵין לְהַקְדִּישׁ וּלְפְדּוֹת וּלְהַפְקִיר חֹפֶשׁ שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וּכְדַעַת מִשְׁנָה זוֹ פָּסַק רַבִּי יוֹחָנָן.

שׁוֹאֶלֶת הַגְּמָרָא: וּמַאי חָזֵית דְּאָזֵיל בָּתַר הָהִיא סְתָמָא לְיַעֲבִיד כְּמַאי דְּאָמְרִי סְתָמָא דִּצְנוּעִין – וּמַה רְאִיָּה לְלֹכֶת אַחַר סְתָמָא זוֹ שֶׁבְּמִשְׁנָתֵנוּ, וּלְמָה לֹא יַעֲשֶׂה כְּמוֹ שֶׁסְּתָמָה הַמִּשְׁנָה כְּדִבְרֵי הַצְּנוּעִים שֶׁלְּדַעְתָּם אָדָם פּוֹדֶה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ. מְיוּשֶׁבֶת הַגְּמָרָא: מִשּׁוּם דְּמְסַיֵּיעַ לֵיהּ קְרָא – שֶׁמְּסַיֵּיעַ לְדַעְתּוֹ זוֹ הַפָּסוּק (וַיִּקְרָא כז יד) 'וְאִישׁ כִּי יַקְדִּישׁ אֶת בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַה'', שִׁיּשׁ לְדָרוֹשׁ וּלְוֹמַר מַה בֵּיתוֹ הוּא בִּרְשׁוּתוֹ אַף כָּל דָּבָר שֶׁמַּקְדִּישׁ צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בִּרְשׁוּתוֹ.

הַגְּמָרָא חוֹזֶרֶת לָדוּן בְּמַה שֶׁאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁצְּנוּעִים וְרַבִּי דּוֹסָא אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד: אָמַר אַבָּיֵי, אִי לַאו – אִם לֹא דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁצְּנוּעִין וְרַבִּי דּוֹסָא אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד, הָוֶה אָמֵינָא שֶׁצְּנוּעִין אֵית לְהוּ – סוֹבְרִים אֶת דִּבְרֵי רַבִּי דּוֹסָא וְרַבִּי דּוֹסָא לֵית לֵיהּ – אֵינוֹ סוֹבֵר אֶת דִּבְרֵיהֶם דְּצְנוּעִין. צְנוּעִין אֵית לְהוּ דְּרַבִּי דּוֹסָא, מִשּׁוּם שֶׁיֵּשׁ לוֹמַר, וּמַה בְּנֶגֶד עָבְדוּ רַבָּנָן תַּקָּנְתָּא – שֶׁאִם בְּגֹבֶל תִּיקְנוּ חֲכָמִים לְהַצִּילוֹ עַל יְדֵי שֶׁפָּדוּ בְּסוֹף הַיּוֹם אֶת כָּל מַה שֶׁנִּקְטַף מִכְּרָמִם בְּגִנִּיבָה, וְאַף שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתָם וּמֵעִיקַּר הַדִּין אֵין אָדָם פּוֹדֶה מַה שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְזֹאת עַל מְנַת שֶׁלֹּא יִכְשַׁל בְּאִיסּוּר אֲכִילַת רִבְעֵי חוּץ לִירוּשָׁלַיִם, עֲנִיִּים צְרִיכָא לְמֵימַר – וְכִי צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁיַּעֲשׂוּ תַּקָּנָה זוֹ גַּם בְּעָנִיִּים הַלּוֹקְטִים בְּטְעוּת מַה שֶׁאֵינוֹ מַגִּיעַ לָהֶם, וּפְשׁוּט הוּא שֶׁיִּתְקְנוּ כֵּן, וְלָכֵן הֵם מוּדִים לְרַבִּי דּוֹסָא. אֲבָל רַבִּי דּוֹסָא לֵית לֵיהּ דְּצְנוּעִין, מִשּׁוּם שֶׁהוּא יָכוֹל לוֹמַר שֶׁרַק בַּעֲנִיִּים הוּא דְּעָבְדוּ לְהוּ רַבָּנָן תַּקָּנְתָּא – רַק שֶׁם עָשׂוּ תַּקָּנָה, אֲבָל לְהַצִּיל נֶגֶד לֹא עָבְדוּ לֵיהּ רַבָּנָן תַּקָּנְתָּא שֶׁיּוֹכַל לִפְדּוֹת דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ.

אָמַר רָבָא, אִי לַאו דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁצְּנוּעִין וְרַבִּי דּוֹסָא אָמְרוּ דָּבָר אֶחָד, הָוֶה אָמֵינָא מַאן תָּנָא צְנוּעִין, שֶׁאִם כֵּן לְגַבֵּי לָקֵט, וְנִתְנוּ לִי לוֹמַר כֵּן כִּי הֵיכִי – בִּכְדֵי דְּלֹא תִּקְשֵׁי סְתָם מִשְׁנָה זוֹ שֶׁל צְנוּעִין הָאוֹמֶרֶת שֶׁאִם כֵּן לְפִדּוֹת דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, לְרַבִּי יוֹחָנָן שֶׁאָמַר הֲלָכָה כְּסִתָּם מִשְׁנָה וּבְכָל זֹאת פָּסַק שֶׁאֵין אָדָם מְקַדֵּישׁ, וְהוּא הַדִּין פּוֹדֶה, דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ, וְכִפְי שֶׁהִקְשׁוּנוּ לְעֵיל, שֶׁבְּכָךְ שֶׁנַּעֲמִיד אֶת הַמִּשְׁנָה שֶׁל צְנוּעִים כְּרַבִּי דּוֹסָא תִּתְיַישֵׁב קוּשְׁיָא זוֹ, וּמִשּׁוּם שֶׁרַבִּי יוֹחָנָן

כְּסָתָם יְחִידָאָה – כמשנה שהיא לפי דעת יחיד, אף שנשנתה בסתם ללא שם אומרה, **לֹא אָמַר** שגם בזה הלכה כסתם משנה, ולכן לא פסק כדעת צנועים.

הגמרא מביאה נידון לגבי כתיבת הרשאה, התלוי בדינו של רבי יוחנן: **אָמְרֵי נְהַרְדָּעֵי, לֹא כָּתְבִינָן אוּרְכְּתָא אַמַּטְלְטְלֵי** – שטר הרשאה על מטלטלים, שאם יש לו מטלטלים אצל אדם אחר, והוא שולח שליח להוציאם מידו, אינו יכול לתת לו הרשאה על כך, וכיון שכך, אם נתן הנפקד את המטלטלים לשליח ואבדו בדרך, יכול הבעלים לחזור ולתובעם ממנו, מכיון שלא נסתלק במסירתם לשליח מאחר שלא היתה לו הרשאה לקבלם. **אָמַר רַב אַשֵׁי לַאֲמֵימָר, מַאי טַעְמָא. אִמַּר לֵיהּ**, טעם הדבר **מִשּׁוּם דְּרַבִּי יוֹחָנָן, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, גָּזַל וְלֹא נִתְייָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, שֶׁנֵּיהֶם אֵינָן יְכוֹלִין לְהַקְדִּישׁ, זֶה, הַגּוֹזֵל, לְפִי שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, וְזֶה, הַנִּגְזָל, לְפִי שֶׁאֵינוֹ בִּרְשׁוּתוֹ**, וכשם שאין יכול להקדיש, הוא הדין שאין יכול לכתוב שטר הרשאה על דבר שאינו ברשותו. מביאה הגמרא לשון אחרת: **אִיכָּא דְּאָמְרֵי, אָמְרֵי נְהַרְדָּעֵי, לֹא כָּתְבִינָן אוּרְכְּתָא אַמַּטְלְטְלֵי דְּכַפְּרֵיהּ** – על מטלטלים שיש לו אצל אחר ותבעו בבית דין וכפר בהם ואינו רוצה להחזירם לו. מדייקת הגמרא: **טַעְמָא דְּכַפְּרֵיהּ** – דווקא בגלל שכפר בהם אין כותב הרשאה, **דְּמֵיחֲזֵי כְּשִׁיקְרָא** – שנראה כאילו חתמו על שטר שקר, שנותן הוא לשליח דבר שאין לו אצל אותו אדם, **אֲבָל לֹא כַּפְרֵיהּ** – אם לא כפר בהם, **כָּתְבִינָן** שטר הרשאה.

דין נוסף בהלכות הרשאה: **וְאָמְרֵי נְהַרְדָּעֵי, אוּרְכְּתָא דְּלֹא כְּתִיב בֵּיהּ** – שטר הרשאה שלא נכתב בו לשון זו, 'זיל דון ויבי ואפיק לנפשך' – לך והתדיין עמו וזכה והוצא ממנו ממון זה לעצמך, **לֵית בֵּיהּ מְשָׁשָׁא** – אין בו ממש ואינו מועיל. מבררת הגמרא: **מַאי טַעְמָא. מִשּׁוּם דְּאָמַר לֵיהּ הַאי**, הנפקד, שהמטלטלין אצלו, לשליח הבא לתבוע ממנו, **לַאו בַּעַל דְּבָרִים דִּידִי אַתְּ** – אינך בעל דברים שלי ואיני נושא ונותן עמך, ולא אביאם לך. **אָמַר אַבָּיֵי, וְאִי כְּתִיב בֵּיהּ** בשטר ההרשאה לך והתדיין עמו וזכה לעצמך **לְמֶחֱצָה** מהסכום או **לְשָׁלִישׁ וְלִרְבִיעַ** הימנו, מועיל שטר זה אף על כל הממון, **מִינּוֹ דְּמִשְׁתָּעֵי דִּינָא אַפַּלְגָּא** – שמתוך שמתדיין הוא עמו על מחצית הסכום, ואינו יכול לומר לו שאינו בעל דברים שלו, שהרי המחצה שלו הוא, מתוך כך על כורחו **מִשְׁתָּעֵי דִּינָא אַכּוּלָּהּ** – יכול הוא להתדיין עמו על כולו, גם על חלקו של הבעלים.

מביאה הגמרא מחלוקת אם מועילה תפיסה בזה: **אָמַר אֲמֵימָר, אִי תָּפֵס** השליח ומעכב לעצמו את הממון שהוציא מהנפקד, **לֹא מַפְקִינַן מִינֵּיהּ** – אין מוציאים מידו. **רַב אַשֵׁי אָמַר, בֵּיוָן דְּכַתְבֵיהּ לֵיהּ** בשטר **כָּל דְּמִתְעֲנֵי מִן דִּינָא קָבִילְתְּ עָלַי** – כל מה שתזכה או תחוב בדין, עלי לקבל, נמצא ששָׁלִיחַ שַׁוֵּיהּ – שעשאו שליח בלבד, ולכך יכול הבעלים להוציא ממנו. **וְאִיכָּא דְּאָמַר** – יש שאמר שבכך שכתב לו כל דמתעני וכו', **שׁוּתָּפָא שַׁוֵּיהּ** – עשאו שותף בלבד. הגמרא מבררת מה בין שתי הלשונות. שואלת הגמרא: **לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ** אם עשאו שליח או שותף. מיישבת הגמרא: **לְמִיתְפַּס פַּלְגָּא** – לתפוס מחצה, שאם שותף הוא מועילה תפיסתו על מחצית הסכום, אך אם הוא רק שליח אינו יכול לעכב לעצמו כלל.

הגמרא מביאה את פסק ההלכה: **וְהִלְכְתָא שָׁלִיחַ שַׁוֵּיהּ** ואין תפיסתו מועילה כלל:

משנה

במשנה הקודמת הוזכר דין הטובח או מוכר אחר שגנב, שמשלם תשלומי ארבעה וחמשה. המשנה ממשיכה לבאר אופנים שמתחייב הגנב בתשלומי ד' וה'.

גָּנַב עַל פִּי שְׁנַיִם – שני עדים מעידים עליו שגנב שור או שה, **וְטָבַח וּמָכַר עַל פִּיהֶם** – ואותם עדים מעידים שטבח או מכר בהמה זו, **אוֹ עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים אֲחֵרִים** – או שעדים אחרים מעידים שטבח או מכר, **מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.**

אם התחייב הגנב בחיוב מיתה תוך כדי מעשה הטביחה או המכירה, הרי הוא פטור מתשלומי ד' וה', מדין 'קים ליה בדרבה מיניה'. אך אם **גָּנַב, וּמָכַר בְּשַׁבָּת**, שאינו מתחייב בזה מיתה, או **שְׁגָנַב, וּמָכַר לַעֲבוֹדָה זָרָה**, שאינו מתחייב בזה מיתה, או **שְׁגָנַב, וְטָבַח בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים**, שאין חיוב מיתה על טביחה ביום הכיפורים, אלא כרת, הרי הוא חייב בתשלומי ד' וה', שכן אין כאן חיוב מיתה שיפטור אותו מהם. וכן אם **גָּנַב** שור או שה **מִשֶּׁל אָבִיו וְטָבַח וּמָכַר**, ונתחייב לאביו ד' וה', **וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיו** וירשו עם אחיו, חייב לשלם ד' וה' לאחיו לפי חלקם בירושה. וכן כשגָּנַב **וְטָבַח וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ** את הבהמה, בכל האופנים האלו **מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה.**

גָּנַב וְטָבַח לִרְפוּאָה אוֹ לִכְלָבִים – שלא שחט על מנת לאכול את הבשר, מכל מקום מתחייב בד' וה'. וכן הַגּוֹנֵב וְשׁוֹחֵט **וְנִמְצְאוּ טְרֵיפָה**, שאסורה באכילה, וכן הַגּוֹנֵב וְשׁוֹחֵט חוּלִּין בָּעֲזָרָה, שנאסרת הבהמה באכילה, בכל אלו **מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר בִּשְׁנֵי אֵלּוּ**, בנמצאת טרפה ובשוחט חולין בעזרה, משום שסובר ששחיטה שאינה מתירה את הבהמה לאכילה לא נחשבת שחיטה, ואם כן לא נחשב ששחט, ואינו מתחייב בד' וה'. אבל בשוחט לרפואה ולכלבים מודה רבי שמעון שחייב, שהרי השחיטה התירה את הבשר באכילה, אף שאין כוונת השוחט לאוכלה.

גמרא

שנינו במשנה, 'או על פי שנים אחרים, משלם תשלומי ארבעה וחמשה'. שואלת הגמרא: **לֵימָא** – לכאורה **מַתְנִיתִין** שחייבה בתשלומי ד' וה' על פי עדים שמעידים על הטביחה אף שלא הם מעידים על הגניבה, היא **דְּלֹא כְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּאִי** כשיטת **רַבִּי עֲקִיבָא, הָאָמַר** – הרי הוא דרש מהכתוב (דברים יט טו) 'על פי שנים עדים יקום דָּבָר', **וְלֹא חָצֵי דָּבָר**, כלומר, שהעדות צריכה להיות שלימה ולא חצי דבר, וכאן שהעדים מעידים רק על הטביחה אין זו עדות שלימה, ואינו חייב על פיהם, שכן יתכן שטבח את שורו שלו, ובדי לחייבו צריך גם את העדות שהעידו העדים הקודמים, שהגנב אכן גנב שור זה.

מביאה הגמרא את הברייתא בה מובאת דרשת רבי עקיבא: **דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, כְּשֶׁהָלַךְ אַבָּא חֲלַפְתָּא אֵצֶל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי לְלַמֵּד תּוֹרָה, וְאָמְרִי לָהּ** – ויש אומרים שכשהלך **רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אֵצֶל אַבָּא**

אגרות קודש

ב"ה, ח' מנ"א, תשט"ו

ברוקלין.

שלום וברכה!

... ומ"ש אודות מקום העמדת הארון, יש לברר אם יש בזה משום שינוי מנהג, ובאם לא נעשה באופן דבליטות כאלו מבחוץ עד עתה, הרי אין לחדש ענין זה, וכידוע עד כמה נזהרו בדקדוק ביותר וביותר מבלי לעשות שום התחדשות בעניני בית הכנסת אפילו בדברים קלים, ואפילו אם לכאורה אין בזה חשש על אתר, כי הרי הרואה האומר מה נשתנה שינוי זה משינוי אחר, וד"ל.

בברכה לבשו"ט.

אורכתא. הרשאה: **משום דר' יוחנן.** דהוראיל ואינו ברשות הבעלים אינו יכול להקנותו לשלישי לכך אם אבד יכול לחזור ולתבוע מיד הנאמן: **דכפריה.** אם תבעיה מפקיד לנאמן בבית וכפר בו: **דמיחזי.** דחתמינן אשיקרא דיהיב ליה לשלישי מידי דלית ליה גבי האיך: **דאמר ליה האיך.** נאמן לשלישי לאו בעל דברים דידי את: **ואי כתב בה למחצה** ולשלישי. דון וזכי לנפשיך והמוותר שלי: **מיגו דמשתעי.** נאמן דינא בהדי שליח אפלגא על ברחיה דלא מצי למימר ליה לאו בעל דברים דידי את משתעי אכולה: **ואי תפס.** שליח משל נאמן: **לא מפקינן מיניה.** אף על גב דלא כתיב ביה אפיק לנפשיך ל"א ואי תפס שליחי ממון שהוציא ועיכבו לעצמו לא מפקינן מיניה כך מצאתי בתוב בתשובות הגאונים וזה עיקר: **רב אשי** פליג עליה דאמימר: **ביון דכתיב** קבילית **עלאי.** אלמא שליח שזיה הלכך אי תפיס מפקינן מיניה ולישנא קמא נמי אי תפס משל נאמן מפקינן מיניה דהא שליחי שוייה ולרבינא דאמר הוא ויהוי כתופס לבעל חוב: **למיתפס פלגא.** ממון שהביא אם רוצה לעבד חציו: ה"ג והלכתא שליחי שוייה ולא שקיל מידי: **מתני' על פי שנים.** בלומר שנים מעידין אותו שגנב: **גנב ומכר בשפת.** אבל טבח קם ליה בדרבה מיניה: **וטבח ביום הכפורים.** דאין זדונו אלא כרת: **וטבח ומכר ואחר כן מת אביו.** אבל מת אביו ואח"כ טבח ומכר תנא בסיפא דפשוט שהרי ירש את אביו ושלו הוא טובח ומוכר: **בשני אלו.** בטרפה ובחולין בעזרה דקא סבר רבי שמעון שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה אבל לרפואה ולכלבים שחיטה ראויה היא דאי בעי מצי אכיל מיניה: **גמ' דכר ולא חצי דכר.** על פי שנים עדים יקום דבר והני עדי טביחה דקתני במתני' או על פי שנים עדים אחרים חצי דבר קמסהדי דאי לאו עדי גניבה איכא למימר דידיה קא טבחה:

חלפתא

כסתם יחידאה לא אמר. תימה דבבמה מקומות משמע דאמר אפילו כסתם יחידאה דבסוף המוציא (שבת דף פא:) פריך והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה ותנן נזיר חופף ומפסיפס אבל לא סורק ואע"ג דבמ' ג' מינים (נזיר ד' מב. ושם) מוקמינן ליה כר"ש ובפרק החולץ (יבמות דף מב:) גבי אחת בתולות דפריך נמי והאמר ר' יוחנן הלכה כסתם משנה אע"ג דאתי כרבי מאיר וכן בבמה מקומות וי"ל דה"פ ה"א מאן תנא צנועים ר' דוסא כי היכי דלא תקשה סתם משנה לרבי יוחנן בלומר דלא תקשה מאי אולמיה האי סתמא מהאי סתמא דכיון דאיכא למימר דיחידאה היא לא חשיבא כי הדיא סתם משנה דאתי כרבים וא"ת והא האי סתמא נמי דאין הגונב אחר הגנב יחידאה היא דהיינו רבי יהודה בר פלוגתיה דרבי דוסא דאמר כל שילקטו דוקא ולא כל מה שלקטו ויש לומר דרבי יהודה כל שלקטו נמי שרי ולא נקט כל שילקטו אלא לרבותא דאע"ג דלא שרי אלא עד ידי ברירה ועי"ל דה"ק ה"א דכסתמא יחידאה לא אמר כי היכי דלא תקשה ליה סתם משנה אבל השתא שהוצרכו לעשות תירוץ אחר לא נאמר יותר אלא אפי' משנה יחידאה נמי אמר: **לא** כתבינן אורכתא אמטלטלי. דוקא אמטלטלי דפקדון כתבינן דהא תלי טעמא בהקדש ויש כח לאדם להקדיש פקדון ששייש לו ביד חבירו כדמוכח בהמוכר את הספינה (ב"ב דף פח.) גבי ההוא גברא דאיתיתי קרי לפומבדיתא אתו כ"ע שקלי חדא חדא אמר הרי הן מוקדשין לשמים ומשמע התם דאי לא קיצו דמי ליה קדשי ועוד דלעיל אמר אין הגונב אחר הגנב משלם בפל משום דאין בעלים יכולין להקדיש וגונב מבית הנפקד משלם בפל לבעלים כדרתניא בהמפקיד (ב"מ דף לג:) ויעיקר קרא בגונב מבית שומר כתיב:

אמטלטלין דכפריה. כתב ר"ח דהאידנא נהגו לכתוב אורכתא אפילו אמטלטלי דכפריה ושעמא לא ידענא ור"ת מפרש דטעמא דהלכתא בלישנא בתרא דסגיא דגמרא לשמעים ומשמע התם דאי לא קיצו דמי ליה חוו קדשי ועוד דלעיל אמר אין הגונב אחר הגנב משלם בפל משום דאין בעלים יכולין להקדיש וגונב מבית הנפקד משלם בפל לבעלים כדתניא בהמפקיד (ב"מ דף לג:) ויעיקר קרא בגונב מבית שומר כתיב:

כסתם יחידאה לא אמר אמרי נהרדעי לא כתבינן אורכתא אמטלטלי הני מילי דכפריה אבל לא כפריה כתבינן וכן בפרק יש בכור (בכורות דף מט.) וביון דהלכתא בלישנא בתרא אם כן אפילו כפריה כתבינן דהא לישנא בתרא מפרש טעמא דלא כתבינן אמטלטלי דכפריה משום דמיחזי כשיקרא ולמיתקו כשיקרא לא חיישינן כדמסיק בהכותב (כתובות דף פה.) ובפרק כל הגט (גיטין דף כו:) דליתא לדרב פפי דאמר האי אשתקיה דדייני דמיכתבא מקמי דלסהדו סהדי אחתימות ידייהו פסולה משום דמיחזי כשיקרא ואע"ת ביון דלא חיישינן למיחזי כשיקרא אם כן בשטעות (דף לג:) ובבכורות (דף מט.) כי פריך מנהרדעי דאמרי לא כתבינן הוה ליה למימר דליתא וי"ל דאוקימנא דגמרא למיפרך ממילתא אע"ג דליתא דבפרק ב' דיכתובות (ד' כא:) נמי פריך מדרב פפי אמילתיה דרב הונא וחוזר בה מחמת זה ומגיה דברים אע"ג דאמר בהכותב (כתובות ד' פה.) דליתיה ומיהו לפי המפרש התם דהא דקאמר ליתיה לא קאי ארב פפי אלא כלומר ליתא לקושיא דאין קושיא דבקיום שטרות דוקא חיישינן למיחזי כשיקרא דבית דין אבל בשאר מילי לא מדרב נחמן אז אין זה ראיה משום דפריך מדרב פפי וא"ת ולישנא קמא דנהרדעי מאי הוה משני אמתניתין דשבועות ומיהו אמתניתין דשבועות מצי לאוקמי בקרקעות ובמ"ד שנפערו אבל בההיא דבכורות דאיירי בפדיון בכור ליכא לאוקמי במ"ד פודין בקרקעות דהא קתני בהדיא משנה דאין פודין ויש לומר דאיכא לאוקמינהו שהאחד חייב לחבירו ושואל מדרבנן נתן אי נמי שנתן לו במעמד שלשתן ומיהו בההיא דבכורות צריך לדקדק אם יכול ליתן במעמד שלשתן כיון דהוא עצמו לא היה יכול להוציא מידו כמו שבכתובה אין יכולה ליתן במעמד שלשתן כיון דלא ניתנה לגבות מחיים כמו שמפורש בהחובל (לקמן ד' פט.) ואין לתמוה על מה שאנו נוהגין לכתוב הרשאה אפי' במלוה אע"פ שאין אדם יכול להקנות הלוואתו לחבירו כדמוכח במי שמת (ב"ב ד' קמח.) שדוחק למצוא דהלוואתו לפלוני איהא בברייא ולא מצי לאשכוחי ויורש יורשה אי נמי במעמד שלשתן משמע דבשום ענין לא מצי מקני ליה דיכין דקי"ל כאיבא דאמרי ולכך לישנא אמטלטלין דגזילה נמי כתבינן אורכתא אע"פ שאין יכול להקנותו כמו שאין יכול להקדיש דקיימא לן ברבי יוחנן דגזל ולא נתייאשו הבעלים שניהם אין יכולין להקדיש כדמשמע בפ"ק דב"מ (ד' ז. ע"ש) דפריך מיניה לרב ומשמע נמי התם דסבר סתמא דגמרא דאם המסוכא מטלטלין לא היה נגזל יכול להקדיש ה"ה הלוואה אע"פ שאין יכול להקנותה כתבינן הרשאה ושעמא דילמא לישנא משניתן דשליחי שוייה ועשוי תקנה קנין במור ויש סמך למתנה בהגוזל (בתרא) (לקמן ד' קו:) דרב פפא הוה מסיק דזוזי בי חותאי אקנינהו לרב שמואל בר יהודה אגב אסיפא דיבמיה כי אתא נפק לאפויי עד תורך ומסיק משמע לשון הלוואה ויש לדחוק דמסיק בעיסקא מיירי שלא ניתן להוציאה ועוד דבהמוזה (ב"מ ד' מו.) ובהמוכר את הספינה (ב"ב ד' עו:) ל"ג ומסיק אלא הוה ליה זוזי בי חותאי בכל השפרים ואין לדקדק מההיא דבכורות (ד' מט.) גבי פדיון הבן שיכול להרשות את"ע שנתיתן לכהן ע"מ להוציא דלא מסקי אדעתייהו שיימות תוך שלשים אלמא יכול להרשות במלוה דהתם ע"כ לאו ע"מ להוציא נתנו לו דקיימא לן כשמואל דאמר התם בסמוך להיהיא שמעתא (שם) דפודה בנו בתוך שלשים ונתאכלו המעות דאין בנו פודה:

דאף לימעוטי עַל גַּב דְּעַדֵי בֵּיאָה צְרִיכִין לְעַדֵי קִדּוּשִׁין. פֵּירוּשׁ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא הוּחְזְקָה בְּאֵשֶׁת אִישׁ: שְׁנַיִם אוֹמְרִים אֶחָד בְּבִגְבָּהּ כו'. וְלֹא דְּמֵי לְשָׁנָה רִאשׁוֹנָה בִּפְנֵי שְׁנַיִם כו' דְּהָתָם רָאוּ כָּל מַה שֶׁהָיוּ יְכוֹלִין לִרְאוֹת בְּאוֹתָהּ שָׁנָה וְרֹב אֵלֶּפֶס פֵּירֵשׁ מִשּׁוּם דְּהָתָם מִהֲדוּרַיְיהוּ לְעִנְיַן פֵּירוֹת שֶׁאָכַל בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה שְׁחַיָּיב לְשַׁלֵּם אם לא יִמְצָא יוֹתֵר עַדִים וְטַעַם רִאשׁוֹן נִרְאֶה לְר"י עִיקָּר דְּתִנַּן בְּפֶרֶק הַתְּקַבֵּל (גיטין דף סג:) הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה הִתְקַבֵּל לִי גִּיטִּי צָרִיכָה שְׁתֵּי עֵדִים שְׁנַיִם שֶׁיֹּאמְרוּ בְּפָנֵינוּ אָמְרָה וּשְׁנַיִם שֶׁיֹּאמְרוּ בְּפָנֵינוּ קִבֵּל וְקָרֵע אֲלִמָּא לֹא חָשִׁיב כִּי הַאי גַּוְונָא חֲצִי דָּבָר אע"ג דְּצְרִיכֵי אִלּוּ לְאִלּוּ דַּאֲפִי' לְמַאן דְּאָמַר שָׁלִישׁ נֶאֱמָן כְּשֶׁגּוּפוֹ בְּיָדוֹ וְלֹא צְרִיכֵי עֵדֵי אֲמִירָה לְעֵדֵי קַבָּלָה מ"מ כֵּיוָן שֶׁצָּרִיךְ שֶׁנִּרְאֶה הַגֵּט בְּיָדוֹ חֲצִי דָּבָר הוּא אֶלָּא ע"כ מִשּׁוּם שֶׁכָּל כַּת רוֹאָה כָּל מַה שֶׁיְּכוֹלָה [וְלִרְאוֹת] בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וְאַתְיָא מְתַנְיתִין [דְּגִיטִּין] כְּרַבָּנָן:

באומר לוֹ עָקוֹץ תְּאִינָה מִתְּאֵינָתִי כו'. וא"ת וְהֵיכִי דָּמֵי אִי דְּקָיְימָא גְּנִיבָה בְּחֲצֵירוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ בִּשְׁעַת עֲקִיצָה מַאי פָּרִיךְ עָלָה וְכֵיוָן דְּאִי קָתָבַע לֵיהּ כו' מְכִירָה נַמִּי לֹא הֲוֵי מְכִירָה נֶהֱי דְּמַחֵייֵב בְּנַפְשׁוֹ מִכָּל מָקוֹם קַנְיָיה לֵיהּ חֲצֵירוֹ לְלוֹקֵחַ וְאִלְּאֵ דְּלֵיתָא בְּחֲצֵירוֹ שֶׁל לוֹקֵחַ דַּל חַיּוֹב שִׁבְּת מַהֲנָה לֹא מְכִירָה הֵיכִי דְּקָא קי"ל כְּרַב נַחְמָן דְּאָמַר פֵּירוֹת לֹא מְכִירָה הֵיכִי דְּמִיהוּ לְפֵר"ת מַה נִּיחָא קַנְיָן סוּדָר שֶׁמְּחַזֵּר לוֹ הַסּוּדָר וְלֹא יְהִיב לוֹ אֶלָּא לְקַנְיָן בְּעִלְמָא אֲבָל בְּמִכְוִין לְהִקָּנוֹת זֶה תַּחַת זֶה שָׁוֶה בְּשׁוֹמָה בְּתוֹרַת דָּמִים קָנֵי וְאוֹמַר ר"י דְּהָכָא לֹא דַּיֵּיק אֶלָּא אַלִּשּׁוֹן מֵכָר דְּאָפֵי' קָאֵי בְּחֲצַר הַלּוֹקֵחַ כֵּיוָן דְּלֹא אָמַר זִיל שְׁלִים אֵין זוֹ מְכִירָה אֶלָּא מַתָּנָה וְאַף עַל גַּב דְּבִתְשַׁלּוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה מִתְחַיֵּיב עַל הַמַּתָּנָה כְּמוֹ עַל הַמֶּכֶר כִּדְאָמְרִינַן לְקַמָּן מ"מ גָּנַב וּמָכַר בְּשַׁבָּת קָתָנֵי וְאֵין זוֹ מְכִירָה וְכֵן לָן עָקוֹץ תְּאִינָה מִתְּאֵינָתִי כְּמוֹ עָקוֹץ תְּאִינָה מִתְּאֵינָתִיךְ:

כמאן כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר קְלוּטָה כְּמִי שֶׁהוּנְּחָה דְּמֵיָא. וְאִם תֹּאמַר לְרַבִּי עֲקִיבָא נַמִּי כֵּיוָן דְּמָטָא לְאַוִּיר חֲצֵירוֹ חַייֵב לְעִנְיַן שַׁבָּת דְּרִשּׁוּת הַיָּחִיד עוֹלָה עַד לְרָקִיעַ וּלְעִנְיַן קִנְיָן לֹא קָנֵי בְּאַוִּיר עַד דְּמָטֵי לְתוֹךְ הַמְּחִיצוֹת כְּדְמוּכְח בְּגִיטִּין בְּהַזּוֹרֵק (דף עט. ושם) גַּבֵּי הוּא מִלְּמַעְלָה וְהִיא מִלְּמַטָּה כֵּיוָן שֶׁיָּצָא מִרְשׁוּת הַגֵּט מְגוֹרֶשֶׁת וּמוֹקֵי לָהּ כְּגוֹן שֶׁמְּחִיצוֹת הַתְּחִתּוֹנוֹת עוֹדְפוֹת עַל הָעֶלְיוֹנוֹת וְי"ל דְּהָכָא אַיְירֵי שֶׁזָּרַק לְתֹךְ דֶּרֶךְ פֶּתַח אוֹ דֶּרֶךְ חַלּוֹן וְלֹא מֵעַל מְחִיצַת הַחָצֵר וְא"ת וּמ"ש דִּבְגִיטִּין נָקֵט רַבִּי עֲקִיבָא וְהָכָא נָקֵט רַבִּי עֲקִיבָא וי"ל דְּהָכָא נָקֵט רַבִּי עֲקִיבָא מִשּׁוּם דְּאַיְירֵי בְּסִתָם חָצֵר שֶׁאֵין מְקוֹרָה דְּרַבִּי לֹא אָמַר קְלוּטָה כְּמִי שֶׁהוּנְּחָה דְּמֵיָא אֶלָּא בְּרה"י מְקוֹרָה כְּדַאֲמַרִינַן בְּרֵישׁ שַׁבָּת (דף ה. ושם) דְּאָמַר בֵּיתָא כְּמַאן דְּמָלְיָא דְּמֵיָא אֲבָל רַבִּי עֲקִיבָא אית לֵיהּ אֲפִילּוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁאֵין מְקוֹרָה וּבְגִיטִּין נָקֵט רַבִּי מִשּׁוּם דְּאוֹקְמָא בְּשֶׁמְּחִיצוֹת הַתְּחִתּוֹנוֹת עוֹדְפוֹת דִּלְרַבִּי עֲקִיבָא לֹא מְצֵי לְמִינְקַט דִּלְדִידֵיהּ אֲפִי' בְּלֹא מְחִיצוֹת כְּלָל כְּמוֹ בְּרה"ר אית לֵיהּ כְּמִי שֶׁהוּנְּחָה דְּמֵיָא בְּרֵישׁ שַׁבָּת וס"ד דִּלְרַבִּי אֲפִילּוּ בְּמִחִיצוֹת בְּלָא קְרוּי אֲמִירָתָן כְּמַאן דְּמָלְיָא דְּמֵיָא אי נַמִי לְמַאי דְּבָעֵי לְאוֹקְמֵי כְּרַבִּי אַיְירֵי בְּחָצֵר מְקוֹרָה: **לענין** שַׁבָּת לֹא מְחַייֵב עַד דְּנִיחָה בְּחָצֵר. וְא"ת וְכֵיוָן שֶׁהִקְנָה בָּא בֵּין עֲקִירָה לְהַנָּחָה אית לָן לְמֵימַר קָם לֵיהּ בִּדְרַבָּה מִינַּיהּ דְּאָמְרִינַן בְּרֵישׁ אִלּוּ נֶעֱרוֹת (כתובות דף לא. ושם) דְּאָמַר רַבִּי אַבָּיִן זָרַק חֵץ מִתְּחִילַּת ד' לְסוֹף ד' וְקָרַע שֶׁיִּרְאֵי בַּהֲלִיכָתוֹ פָּטוּר עֲקִירָה צוֹרֶךְ הַנָּחָה הוּא וּלְפִי מַה שֶּׁפֵּרֵשׁ רַבֵּינוּ תַּם דְּאִי אֲפָשֵׁר לְנִיסּוֹק בְּלֹא הַגְבָּהָה וּרְבִי יִרְמְיָה דְּאָמַר בְּהֲנִיקִין (גיטין דף נב: ושם) גַּבֵּי מְנַסֵּךְ מִשְׁעַת הַגְבָּהָה קָנֵי מִתְחַיֵּיב בְּנַפְשׁוֹ לֹא הֲוֵי עַד שֶׁעַת נִיסּוֹק לֵית לֵיהּ הַגְבָּהָה צוֹרֶךְ נִיסּוֹק הוּא הַדִּין דְּלֵית לֵיהּ עֲקִירָה צוֹרֶךְ הַנָּחָה אִתֵּי שְׁפִיר דְּפָרִיךְ הָכָא אֲלִיבָּא דְּרַבִּי יִרְמְיָה וְנִרְאֶה לְר"י דְּהָנֵי מִצֵי לְשַׁנּוֹיֵי דַּעֲקִירָה צוֹרֶךְ הַנָּחָה הוּא אֶלָּא לְדִבְרֵי הַמְּקַשֵּׁן שֶׁלֹּא הָיְתָה סוֹבֵר טַעַם זֶה מַשִּׁיב לֵיהּ דְּמִשְׁכַּחַת לֵיהּ שְׁפִיר בְּאוֹמַר לא תִקָּנֵה גְּנִיבוֹתֶיךָ עַד שֶׁתְּנוּחָה:

אתן אֲסָרָה תּוֹרָה וַאֲפִילּוּ בָּא עַל אִמּוֹ. תִּימַה דְּמִנ"ל הָא ר"מ מִשּׁוּם דְּאָמַר בְּהֶבֵּא עַל יְבִמְתּוֹ (יבמות דף נט: ושם) דְּאָתְנַן כְּלַב וּמַהוּ זוֹנָה מוּתָּרִין מִדִּכְתִיב גַּם שְׁנֵיהֶם וְלֹא אַרְבָּעָה וּמִדְּמִיעֵט אָתְנַן כֶּלֶב שֶׁהוּא בְּמִיתָה ש"מ בְּאִשָּׁה כְּה"ג הֲוֵי אָתְנַן וְאִין נִרְאֶה פֵּירוּשׁ זֶה דְּאִטּוּ מִי כְּתִיב וְלֹא אַרְבָּעָה שְׁנֵיהֶם כְּתִיב וְנֹאמַר שְׁנֵיהֶם וְלֹא שְׁלֹשָׁה וְלֹא אַחַת לְמַעוּטֵי אֶלָּא מֵהֵיכָן זוֹנָה וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ מִשּׁוּם דְּעִיקַּר אָתְנַן בַּעֲרָיוֹת הוּא דִּכְתִיב בִּדְמוּכְח בְּפ' כָּל הָאֲסוּרִים (תמורה דף כט: ושם) דִּזּוֹנָה דְּגִבּוֹ בְּחַייבֵי כְּרִיתוֹת מִשְּׁתֵּי וְא"ת דִּלְמָא כִּי אֲסַר הַכָּתוּב אָתְנַן כְּגוֹן שֶׁאָמַר לָהּ אַדָּם אֶחָד הֵא לָךְ טָלֶה זֶה וְשִׁכְבִי עִם בְּנֵךְ דִּבְהָהוּא לָא מְחַייֵב מִיתָה וְשַׁיְיךְ אָתְנַן בְּהּ"ג בְּדִתְנַן בְּפֶרֶק כָּל הָאֲסוּרִים (שם דף כט. ושם:) הָאוֹמֵר הֵא לָךְ טָלֶה זֶה וְתִלְיָן שִׁפְחָתְךָ אֲצָל עַבְדִּי ר"מ אוֹמֵר אֵינוֹ אָתְנַן וַחֲכָמִים אוֹמְרִים הֲרֵי זֶה אָתְנַן וַאֲפִילּוּ ר"מ לֹא קָאָמַר אֶלָּא מִשּׁוּם דְּשִׁפְחָה בְּעֶבֶד שְׁרִיא דִּמְפָרֵשׁ הָתָם דְּיֵשׁ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים רַבּוֹ מוֹסֵר לוֹ שִׁפְחָה כְּנַעֲנִית וְתִירֵץ ר"י דְּפַשִׁיטָ' דְּקָרֵא דִּלְא תְבִיא אָתְנַן זוֹנָה מִשְׁמַע בִּסְתָם אָתְנַן שֶׁהִבְטִיחַ הוּא הַנּוֹתֵן אָתְנַן: (וע"ע תוס' בכורות נו: ד"ה זונה:)

אילו תְּבָעָהּ לֵיהּ כו'. אע"ג דְּמוֹקְמִיהּ בְּע"ז (דף סג. ושם) דְּקָאֵי אָתְנַן בַּחֲצֵרָה מִטַּעַם זֶה לֹא הָיָה נֶאֱסָר וְלֹא חָשִׁיב אָתְנַן אֶלָּא מַתָּנָה בְּעִלְמָא וְעִיקַּר טַעְמָא דְּאָתְנַן דְּמִסְיֵיק הָכָא מִשּׁוּם

חֲלַפְתָּא. שֵׁם אֲבִיו שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי: **בִּשְׁנַיִם אוֹמְרִים** קִידֵּשׁ. פְּלוֹנִי אֶת הָאִשָּׁה בְּנִיסָן: וּשְׁנַיִם **אוֹמְרִים בָּעַל**. אִישׁ אַחֵר בְּאִייָר: **דְּאע"ג דְּעַדֵי בֵּיאָה**. הַבָּאִים לְהָמִית צְרִיכִין לְעֵדוּת קִדּוּשִׁין דְּאִי לא קִידְּשָׁהּ אֵיכָא לְמֵימַר פָּנוּיָה הָיְתָה: **לא צְרִיכִין לְעֵדֵי בֵּיאָה**. דְּבָלְאו נִיחָא שׁוּם לָהּ קָמְאֵי אֵשֶׁת אִישׁ לֵיאָסֵר עַל כָּל הָעוֹלָם: **דָּבָר הוּא**. אַף עֵדוּת שֶׁל בֵּיאָה קַיָּים וְנֶהֱרָגִת: **הָכָא נַמִּי כו'**. עֲדֵי גְּנֵיבָה חַייְבוּ לֵיהּ כְּפִילָא בְּלֹאו עֲדֵי טְבִיחָה אֲבָל הָנֵי דְּעֵדוּת חֲזָקָה שְׁלִשְׁתָּן הַבִּיאוּת צְרִיכוֹת זוּ לְזוּ: **לְמַעוּטֵי אֶחָד אוֹמֵר אֶחָד בְּגִבְּהּ וכו'**. וְקָאָתוּ לְשַׁוְיָה גְּדוֹלָה לְעִנְיַן עוֹנְשִׁין אוֹ לְעִנְיַן שֶׁיְּהוּ קִידּוּשֵׁיהּ קִידּוּשִׁין: **בְּגִבְּהּ**. שִׁיעֵר רְאִיתִי בְּקִשְׁרֵי אֶצְבְּעוֹתֶיהָ: **חֲצִי דָּבָר**. שִׁיעֵר אֶחָד: **וְחֲצִי עֵדוּת**. עֵד אֶחָד יֵשׁ לְשַׁעֵר וּפְשִׁיטָא דְּלֹאו עֵדוּת הִיא: **אִבָּתֵי קַמָּנָה הִיא כו'**. הִלְכָךְ לֹא מִצְטָרְפִין אֲבָל לְגִבֵּי חֲזָקָה כּוֹלֵל מֵעִידִין שֶׁהָיְתָה מְחֻזֶּקֶת בְּהּ: **עָקוֹץ תְּאֵינָה**. לְקוֹט תְּאֵינִים מִתְּאֵינָתִי בְּדַמֵּי הַגְּנֵיבָה בְּשַׁבָּת וְכֵן עָשָׂה וְנִתְחַייֵב מִיתָה: **וְהָא אִי תָּבַע לֵיהּ**. בְּעֵל הַתְּאֵינָה לְלוֹקֵט: **בְּדִינָא**. לוֹמַר הַחֲזֵר לִי תְּאֵינִים שֶׁלָּקַטְתָּ אוֹ תֵּן לִי מָה שֶׁמָּכַרְתָּ לִי בְּדַמֵּיהֶן: **לֹא אָמְרִינַן**. לְגַבֵּי זִיל שְׁלִים אִשְׁתַּבַּח דְּלֹאו מְכִירָה הוּא (וְאַמַּאי מְשַׁלֵּם ד' וְה'?) זְרוֹק פְּנֵיהָ לַחֲצֵרִי. בְּשַׁבָּת וְאַנִי אֵתֵן לָךְ מְעוֹת וְכֵן עָשָׂה קָנָאוּ לוֹקֵחַ וְזֶה נִתְחַייֵב מִיתָה: **כְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר**. בְּהַזּוֹרֵק (שבת דף צז.): קְלוּטָה כְּמִי שֶׁהוּנָּחָה. הַזּוֹרֵק מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת כֵּיוָן שֶׁקִּלְטָתָהּ הָאַוִּיר נִתְחַייֵב מִשּׁוּם שַׁבָּת נִמְצָא חִיּוּב שַׁבָּת וְחִיּוּב מְכִירָה בְּאֵין כְּאֶחָד שֶׁאַוִּיר חָצֵר קָנָה לְלוֹקֵחַ דְּכִוְין דְּסוֹפוֹ לְנוּחַ כְּמוֹתָהּ דְּמִי: **אכרה** תּוֹדָה. לְהָבִיא לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ לְכָל נֶדֶר: **ואפילו** **בא** **על** **אמו**. וְנִתְנַן לֹה טָלֶה בְּאָתְנַנָּהּ אָסוּר וְאַף עַל גַּב דְּאִי לא הֲוָה יְהִיב לֹה נִיהֲלָה וְהוֹאִיל תְּבָעָהּ לֵיהּ בְּדִינָא לא אָמְרִינַן לֵיהּ קַיֵּים לֹה

תְּנָאָה דְּהָכָא מִתְחַייֵב בְּנַפְשֵׁיהּ הוּא: **אפ"ל**

חֲלַפְתָּא, אָמַר לוֹ, אדם שטען שהשדה שיושב בו חבירו שלו הוא, וְהֲרֵי הלה טוען שקנאה ממנו וְשָׁאֲכָלָהּ שָׁנָה רִאשׁוֹנָה בִּפְנֵי שְׁנַיִם – ששני עדים מעידים שאכל את פירותיה בשנה ראשונה, ושנה שְׁנִיָּה אכל בִּפְנֵי שְׁנַיִם עדים אחרים, ושנה שְׁלִישִׁית בִּפְנֵי שְׁנַיִם עדים נוספים, דהיינו שעל כל שנה יש לו עדות מכת עדים נפרדת שהחזיק בה בשנה ההיא, מַהוּ, האם יועיל צירוף שלושת העדויות שאכל פירות של שלוש שנים ליחשב לחזקה שהשדה שלו, או לא. אָמַר לוֹ, חֲרֵי זוֹ חֲזָקָה. אָמַר לוֹ, אַף אֲנִי אוֹמֵר כֵּן שזו חזקה, אֶלָּא שֶׁרַבִּי עֲקִיבָא חוֹלֵק בַּדָּבָר ולדעתו אינה חזקה, שֶׁהָיָה רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, ׳על פי שנים עדים יקום דָּבָר׳ וְלֹא חֲצִי דָּבָר, והרי כל כת מעידה רק על אכילת שנה אחת, שהיא רק חלק מהחזקה, ואם כן עדות כל כת היא רק על חצי דבר, ופסולה היא.

הגמרא מיישבת את משנתינו גם בשיטת רבי עקיבא: אָמַר אַבָּיֵי, אֲפִילּוּ תֵּימָא שמשנתינו כְּרַבִּי עֲקִיבָא שדרש ׳דבר ולא חצי דבר׳, בכל אופן כאן מועילה העדות שהעידו על הטביחה אף שלא הם העידו על הגניבה, שהרי מִי [– האם] לֹא מוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָא בְּאופן שֶׁשְּׁנַיִם עדים אוֹמְרִים שפלוני קִדֵּשׁ את האשה בניסן, וּשְׁנַיִם אחרים אוֹמְרִים על אחר שטָעָל אותה באייר, ומחוייבת מיתה על שנבעלה לאחר בהיותה אשת איש, דְּאַף עַל גַּב דְּעֵדֵי הַבִּיאָה, כדי לחייבה מיתה צְרִיכֵי לְעֵדֵי קִדּוּשִׁין – זקוקים לעדות שהעידו עדי הקידושין כדי שנדע שכשנבעלה היתה אשת איש, מכל מקום כֵּיוָן דְּעֵדֵי קִדּוּשִׁין לֹא צְרִיכֵי לְעֵדֵי בִּיאָה, שהרי עדי הקידושין מעידים שהיא אשת איש לאוסרה על כל העולם גם בלא עדותם של אלו, ולכן מודה רבי עקיבא שגם עדות הביאה דָּבָר׳ קָרֵינָא בֵּיהּ – נחשבת עדות שלימה, ונהרגת, ואם כן הָכָא נַמִּי – הוא הדין במשנתינו, שעדים העידו על הגניבה ועדים אחרים על הטביחה, אַף עַל גַּב דְּעֵדֵי טְבִיחָה צְרִיכֵי לְעֵדֵי גְּנֵיבָה, שבלא עדות הגניבה אינם יכולים לחייבו על הטביחה, מכל מקום כֵּיוָן דְּעֵדֵי גְּנֵיבָה לֹא צְרִיכֵי לְעֵדֵי טְבִיחָה, אלא עדותם מחייבתו כפל מבלי לזקק לעדות השניים, לפיכך ׳דָּבָר׳ שלם קָרֵינָא בֵּיהּ בעדות הטביחה. אך באכל פירות של כל שנה בפני עדים אחרים, כל כת צריכה לשתי העדויות הנוספות כדי שיתברר שהיתה חזקה, שהרי אין חזקה בפחות משלוש שנים, ולכן נחשב שכל כת מעידה על חצי דבר.

שואלת הגמרא: וְרַבָּנַן שחולקים על רבי עקיבא, וסוברים שגם בשלוש כתות שכל אחת מעידה על אכילת שנה אחת, מצטרפת עדותם, הַאי דרשה של ׳דָּבָר׳ וְלֹא חֲצִי דָּבָר, לְמַעוּטֵי מַאי – איזה אופן היא ממעטת, שלא תועיל עדות על חצי דבר. משיבה הגמרא: הדרשה באה לְמַעוּטֵי אופן שמעידים שאשה מסוימת הביאה שתי שערות ואם כן היא גדולה, לענין עונשין או שקידושיה קידושין, ועד אֶחָד אוֹמֵר שראה שיער אֶחָד בְּנֶגְבָּהּ, ועד אֶחָד אוֹמֵר שראה שיער אֶחָד בְּכַרְיָסָהּ, ומכיון שרק מכח צירוף עדות שניהם יודעים שהביאה שתי שערות, נמצא שכל אחד העיד על חצי דבר, והעדות פסולה. דוחה הגמרא: הַאי – באופן שעל כל שערה מעיד רק אחד, חֲצִי דָּבָר וַחֲצִי עֵדוּת הוּא, שהרי על פי שנים עדים יקום דבר, ופשוט שאינה עדות ואין צריך פסוק כדי למעט זאת.

אֶלָּא – חוזרת בה הגמרא ומבארת שרבנן דורשים מ׳דבר׳ לְמַעוּטֵי אופן שֶׁשְּׁנַיִם אוֹמְרִים שראו שיער אֶחָד בְּנֶגְבָּהּ, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים שראו שיער אֶחָד בְּכַרְיָסָהּ, שעדותם פסולה שכן זהו חצי דבר, שכן חֲצִי – השנים שאומרים שראו שיער אחד בגבה אֲמִירִי קָמְנָה הִיא – מעידים שקטנה היא, וְכֵן חֲצִי שראו אחד בכריסה אֲמִירִי קָמְנָה הִיא, שהרי כל כת מעידה על שיער אחד, וזה אינו סימן גדלות שכן גם לקטנה אפשר שיהיה שיער אחד, נמצא שכל כת מעידה שהיא קטנה.

שנינו במשנה, גָּנַב וּמָכַר בַּשַּׁבָּת [וְכוּ׳] משלם ד׳ וה׳, שכן אינו מתחייב מיתה בכך, ואינו נפטר מדין ׳קים ליה בדרבה מיניה׳. מקשה הגמרא: וְהָתַנְיָא, גנב ומכר בשבת פְּטוּר מלשלם כלל מפני שקם ליה בדרבה מיניה. מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי בַּר חָמָא, כִּי תַּנְיָא הַהִיא דְּפָטוּר, הברייתא מדברת בְּאופן שאוֹמֵר לוֹ הקונה את הבהמה הגנובה מהגנב, עֲקוֹץ (לְךָ) תְּאֵינָה ממנו וְשָׁאֲכָלָהּ שָׁנָה רִאשׁוֹנָה בִּפְנֵי שְׁנַיִם – לקוט תאנים מעץ התאנים שלי, וְתִיקְנִי לִי גְּנֵיבוּתִיךְ – ובזה תיקנה לי הגניבה בקנין כסף בדמי התאנים. ואכן לקט התאנים בשבת. נמצא שבשעה שלקט התאנים שאו חלה המכירה, נתחייב על ידי זה מיתה, ולכך נפטר מתשלומי ד׳ וה׳, שכל המתחייב מיתה נפטר מן התשלומים, מדין ׳קים ליה בדרבה מיניה׳. והמשנה שחייבה בד׳ וה׳, דיברה באופן שמכר בשבת באופן שאינו מתחייב מיתה. מקשה הגמרא: אָמְרֵי, וְכֵיוָן דְּכִי תָּבַע לֵיהּ קָמָן בְּדִינָא – הרי אם הקונה [–בעל התאנה] יתבע בדין את המוכר [–הגנב], שיתן לו את הבהמה או שיחזיר לו את התאנים, לֹא אַמְרִינַן לֵיהּ זִיל שַׁלֵּים – לא היינו מחייבים את הגנב לשלם, דְּמִחַיַּיב בְּנַפְשֵׁיהּ הוּא – שכן נתחייב מיתה בקציצת התאנים, וכל המתחייב בנפשו על ידי פעולה מסוימת, נפטר מכל החיובים החלים עליו על ידי אותה פעולה, ואם כן כשלקט התאנים לא נתחייב ליתן הבהמה בעבורם, וְהָא מְכִירָה נַמִּי לַאו מְכִירָה הִיא – נמצא שלא היתה כאן כלל מכירה, והבהמה עדיין של הגנב, אך מלשון הברייתא ׳גנב ומכר׳ משמע שהמכירה חלה.

תירוץ אחר לסתירה מהברייתא למשנה: אֶלָּא אָמַר רַב פָּפָּא, הברייתא שפטרה את המוכר בשבת, מדברת בְּאוֹמֵר לוֹ הלוקח לגנב זְרוֹק גְּנֵיבוּתִיךְ לַחֲצַרִי, וְתִיקְנִי לִי גְּנֵיבוּתִיךְ – זרוק את הבהמה לחצרי ואקנה אותה בקנין חצר, ואשלם לך בעדה. וזרק הגנב את הבהמה לחצר הלוקח בשבת, ונמצא שכשקנה הלוקח, נתחייב המוכר מיתה על הוצאה מרשות לרשות בשבת, ונפטר מד׳ וה׳, ש׳קם ליה בדרבה מיניה׳.

שואלת הגמרא: כְּמַאן – כשיטת מי תירץ רב פפא שהזורק גניבה לחצר מתחייב מיתה מיד כשנכנסה הגניבה לחצר. משיבה הגמרא: כְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּאָמַר (שבת צו.) קְלוּטָה כְּמִי שֶׁהוּנְחָה דָּמְיָא – מיד כשהיא קלוטה באויר הרשות הרי היא כמו שהונחה ברשות עצמה, ולכן חיוב המיתה הוא מיד כשנכנסה הבהמה לאויר הרשות, ואז גם נקנית הבהמה לקונה, ולכך נפטר מתשלומים, דְּאִי תירוצו הוא כְּשיטת רַבָּנַן (שם), הרי כֵּיוָן דְּמָטְיָא הגניבה לַאויר חֲצַר בֵּיתוֹ של הלוקח, אמנם קָנָה הלוקח, אך לְעִנְיַן שַׁבָּת לֹא מְחַיַּיב הגנב עַד דְּמָטְיָא הגניבה לְאַרְעָא – לקרקע החצר, שכן לדעת רבנן, חפץ הקלוט באויר הרשות עדיין אינו נחשב כמי שהונח עד שינוח בפועל בחצר, לגבי חיובי שבת. ואין הגנב פטור מד׳ וה׳ משום שכשחלה המכירה עדיין לא נתחייב מיתה. דוחה הגמרא: אפשר להעמיד את תירוץ רב פפא אפילו כשיטת רבנן, והיינו בְּאופן שאוֹמֵר הקונה לגנב, לֹא תִּיקְנִי לִי גְּנֵיבוּתִיךְ עַד שֶׁתָּנוּחַ בקרקע החצר, שאז חיוב שבת וקנין המכירה חלים יחד, כשנחה הבהמה בקרקע.

חוזרת הגמרא ליישב תירוצו של רמי בר חמא: רָבָא אָמַר, לְעוֹלָם יש לתרץ כְּהמובא לעיל בשם רַבִּי בַּר חָמָא, שהברייתא שפטרה את המוכר בשבת, מדברת כשאמר הקונה ׳לקוט תאנה מעץ תאנתי, ותיקנה לי הבהמה׳. ואת קושיית הגמרא שאין זו מכירה, שכן בית דין לא מחייבים את הגנב לתת את הבהמה לקונה או להחזיר את התאנים, יש לתרץ, שהרי טלה הניתן לאשה בְּאֶתְנָן – עבור זנות, אָסְרָה תּוֹרָה להביאו למקדש לקרבן, וַאֲפִילּוּ בָּא עַל אִמּוֹ, שנתחייב מיתה בזה, אם נתן לה טלה באתנן הרי זה נאסר, וְאִי תָּבְעָה לֵיהּ קָמָן בְּדִינָא, מִי אַמְרִינַן לֵיהּ קוּם הַב לָהּ אֶתְנָן – ואף שאם תבעתו אמו בדין שיתן לה את האתנן שהתנה עמה, אין מחייבים אותו, שכן כשבא עליה נתחייב מיתה ונפטר מכל חיובי ממון שבאותו זמן, מכל מקום כשנותן לה האתנן הרי זה נאסר, אֶלָּא מוכח מכך, שאַף עַל גַּב דְּכִי קָא תָּבְעָה לֵיהּ בְּדִינָא לֹא אַמְרִינַן לֵיהּ זִיל הַב לָהּ, מכל מקום כֵּיוָן דְּכִי יָהֵיב לָהּ הָוֵי אֶתְנָן – כיון שמקיים תנאו ונותן לה האתנן הרי זה נאסר, הָכָא נַמִּי בסוגייתנו כשקצץ תאנים בשבת תמורת ממכרו, אַף עַל גַּב דְּלְעִנְיַן תַּשְׁלוּמִין, אִי תָּבַע בְּדִינָא קָמָן, לֹא אַמְרִינַן לֵיהּ זִיל שַׁלֵּים, שכן נתחייב מיתה,

אֲפִילּוּ חָכְמִי, בֵּיוָן דְּקָא מַקְנֵי לֵיהּ בְּהָכִי – כיון שהגנב מקנה ללוקח את הגניבה, חֲוָיָא מִכְּירָה, ומתחייב עליה בתשלומי ד' וה', ונפטר רק מפני ש'קם ליה בדרבה מיניה', בחיוב המיתה שעליו על שליקט תאנים בשבת.

שנינו במשנה, גָּנַב וְטָבַח בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וְכוּ' משלם תשלומי ד' וה'.

מקשה הגמרא: אָמְרֵי, אַמַּאי – מדוע משלם ד' וה', נִהֵי דְּקָטָלָא לֵיכָּא – אף שאין חיוב מיתה על מלאכה ביום כיפור, הרי חיוב מַלְקוּת מִיהָא [– מכל מקום] אִיכָּא משום ששחט ועבר על לאו, וְקַיְימָא לָן דְּאֵינוֹ לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם – והרי שנינו (מכות ד.), שהמתחייב מלקות אינו משלם ממון שנתחייב על ידי אותו מעשה, אלא נפטר מהתשלומים. ואם כן, צריך להפטר מתשלומי ד' וה'. מתרצת הגמרא: אָמְרֵי, משנתינו אינה כשיטת חכמים הסוברים שאין לוקה ומשלם, אלא הָא מַנְּי – משנתינו כשיטת רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם.

סברה הגמרא שטעמו של רבי מאיר שלוקה ומשלם, הוא משום שאינו סובר את הפטור של 'קים ליה בדרבה מיניה' כלל, ולכן מקשה הגמרא: אִי משנתינו היא כשיטת רַבִּי מֵאִיר, אזי אֲפִילּוּ טָבַח בַּשַּׁבָּת ונתחייב מיתה, צריך להיות חייב בתשלומי ד' וה', ולא יפטר משום 'קים ליה בדרבה מיניה'. ואם כן, מדוע שנינו (להלן עד:) 'גנב וטבח בשבת, משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ד' וה'. הגמרא מציעה לתרץ שרבי מאיר אכן סובר את דין 'קים ליה בדרבה מיניה', אך רק בחיוב מיתה ותשלומין ולא בחיוב מלקות ותשלומים: וְכִי תֵּימָא שרבי מאיר לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם אִית לֵיהּ, מַתְ וּמְשַׁלֵּם לֵית לֵיהּ, וסובר שבחיוב מיתה נפטר מהתשלומים, דוחה הגמרא: וְלָא – וכי רבי מאיר אינו סובר שגם כשחייב מיתה חייב בתשלומים, וְהָתַנְיָא בברייתא, גָּנַב, וְטָבַח בַּשַּׁבָּת, או שֶׁגָּנַב, וְטָבַח לַעֲבוֹדָה זָרָה, או שֶׁגָּנַב שׁוֹר הַנִּסְקָל – שור שהמית אדם וגנבו דינו ליסקל ודינו שאסור בהנאה, וּשְׁחָטוֹ, בכל אלו מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין. הרי שמחייב רבי מאיר תשלומים אפילו כשטבח בשבת או לעבודה זרה, שנתחייב מיתה בטביחה. ואם כן, משנתינו הפוטרת מתשלומים את הטובח בשבת, אינה כרבי מאיר.

מתרצת הגמרא: אָמְרֵי, בַּר מִינַּהּ דְּהַהִיא – אין להוכיח מהברייתא ההיא שרבי מאיר מחייב בתשלומים את הטובח בשבת, דְּהָא אִתְּמַר עָלָהּ – נאמר עליה, אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְאָמְרֵי לָהּ – ויש שייחסו זאת לְאָמַר רַבִּי יִרְמְיָה אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ, שרַבִּי אָבִין וְרַבִּי אִלְעָא וְכָל חַבּוּרְתָא – בני החבורה מְשַׁמְּשֵׁיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן אָמְרֵי, שהברייתא שמחייב רבי מאיר בטבח בשבת ולעבודה זרה, מדובר בְּטוֹבֵחַ עַל יְדֵי אַחֵר – ששלח שליח לטבוח לו את הבהמה שגנב, שאז אינו נפטר מהתשלומים מדין 'קים ליה בדרבה מיניה', שכן חיוב המיתה הוא על השליח, אך תשלומי ד' וה' הם על הגנב ששלחו. ואם כן, משנתינו היא אמנם כשיטת רבי מאיר, והוא סובר שאין אדם מת ומשלם, אך אדם אמנם לוקה ומשלם.

מקשה הגמרא: וְכִי יתכן שזֶּה – השליח חוֹטֵא בכך שטובח את הגניבה, וְאילו זֶה – השולח מִתְחַיֵּיב בתשלומים, הרי אין שליח לדבר עבירה (קידושין מב:). מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא, שַׁאנֵי הָכָא – שונה חיוב של טביחה, שבו אמנם יש שליח לדבר עבירה, משום דְּאָמַר קְרָא (שמות כא לז) וּטְבָחוֹ וּמְכָרוֹ, שהקיש וסמך הכתוב טביחה למכירה, לומר, מַה מְּכִירָה עַל יְדֵי אַחֵר – כשם שאין מכירה אלא בשנים, מוכר ולוקח, אַף טְּבִיחָה מתחייב הגנב אף אם טבח עַל יְדֵי אַחֵר.

מביאה הגמרא לימודים נוספים, שחייב הגנב אף אם טבח על ידי שליח: דְּרַבִּי יַשְׁמָעֵאל תָּנָא – בבית מדרשו של רבי ישמעאל שנו, נאמר בתורה (שמות כא לז) 'אוֹ מְכָרוֹ', והמילה 'או' באה לְרַבּוֹת אֶת הַשָּׁלִיחַ. דְּרַבִּי חִזְקִיָּה תָּנָא, נאמר (שם) 'חֲמִשָּׁה בָקָר יְשַׁלֵּם תַּחַת הַשּׁוֹר', 'תחת' לְרַבּוֹת אֶת הַשָּׁלִיחַ.

הגמרא מקשה על הדין שהמשלח מתחייב בד' וה' כאשר שליחו טבח בשבת: מַתְקִיף לָהּ מַר זוּטְרָא, הרי אם הגנב עצמו היה טובח בשבת או לעבודה זרה, לא היה מתחייב, משום ש'קם ליה בדרבה מיניה', ואם כן גם כששלוחו טבח, איך מתחייב, וכי מִי אִיכָּא מִידֵי דְּאִילּוּ עָבִיד אִיהוּ לָא מִיחַיַּיב, וְעָבִיד שָׁלִיחַ וּמִיחַיַּיב – האם יש דבר שאילו עושה אותו בעצמו אינו מתחייב, וכשנעשה על ידי שלוחו יתחייב המשלח. מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב אַשֵׁי למר זוטרא, הָתָם כשהגנב עצמו טבח בשבת, הוא אמנם פטור מלשלם, אך לַאו מִשּׁוּם דְּלָא מִיחַיַּיב הוּא – אין זה משום שאינו מתחייב בתשלום, אֶלָּא הוא נפטר מדין דְּקָם לֵיהּ בְּדְרַבָּה מִינֵיהּ. וכיון שנחשב שהוא מתחייב לשלם, לכן כששלוחו טבח, שאז אין אצל המשלח 'קים ליה בדרבה מיניה', חייב הגנב לשלם.

שואלת הגמרא: וְאִי בברייתא שמחייב רבי מאיר את הגנב על טביחה בשבת, מדובר בְּטוֹבֵחַ עַל יְדֵי אַחֵר, שאז לא מתחייב הגנב מיתה, אזי מַאי טַעֲמָא דְּרַבָּנָן דְּפָטְרֵי – מדוע פטרו חכמים את הגנב מד' וה'. משיבה הגמרא: אָמְרֵי, מַאן חֲכָמִים שחלקו על רבי מאיר, זהו רַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר, כל שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה – שאינה מתרת את הבהמה באכילה, לֹא שְׁמָהּ – אינה נחשבת שְׁחִיטָה, ואין חיוב ד' וה' באופן זה.

מקשה הגמרא: אָמְרֵי, מדוע השוחט בשבת [שמוזכר בברייתא] היא שחיטה שאינה ראויה. אמנם בִּשְׁלָמָא השוחט לַעֲבוֹדָה זָרָה שנאסרת הבהמה בהנאה, וְהשוחט שׁוֹר הַנִּסְקָל שהוא אסור בהנאה, מובן ששְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה הִיא, ולכן פטרו רבי שמעון מד' וה', אֶלָּא – אבל השוחט בַּשַּׁבָּת, הרי שְׁחִיטָה רְאוּיָה הִיא, דְּתָנַן (חולין יד.), הַשּׁוֹחֵט בְּשַׁבָּת וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים, אַף עַל פִּי שֶׁמִּתְחַיֵּיב בְּנַפְשׁוֹ, שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה, ומדוע אם כן פטרו רבי שמעון מד' וה'.

מתרצת הגמרא: אָמְרֵי, רבי שמעון סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר, שאוסר באכילה מאכל שנעשה על ידי מלאכה בשבת, ולכן כשטבח בשבת אין זו שחיטה הראויה לאכילה, ואינו מתחייב בד' וה'.

מביאה הגמרא את הברייתא בה מוזכרת שיטת רבי יוחנן הסנדלר: דְּתָנַן (שבת לח.), הַמְכַשֵּׁל – אם בישל בִּשְׁבָּת בְּשׁוֹגֵג, יֹאכַל – מותר לו לאכול את התבשיל אפילו בו ביום, אבל אם בישלו בְּמֵזִיד, לֹא יֹאכַל אותו בו ביום, לא הוא ולא אחרים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּשׁוֹגֵג, יֹאכַל בין הוא ובין אחרים רק בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, אבל לא בשבת, וּבְמֵזִיד, הוא לֹא יֹאכַל עוֹלָמִית, אבל אחרים אוכלים במוצאי שבת. רַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר אוֹמֵר, בְּשׁוֹגֵג, יֹאכַל לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת לַאֲחֵרִים, וְלֹא לוֹ, שהוא אסור בו לעולם, וּבְמֵזִיד, לֹא יֹאכַל עוֹלָמִית, לֹא לוֹ וְלֹא לַאֲחֵרִים.

שואלת הגמרא: מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר שאסר תבשיל שנעשה בשבת במזיד. משיבה הגמרא: טעמו הוא כְּדְרַבִּישׁ רַבִּי חִיָּיא אַפִּיתְחָא דְּבֵי נְשִׂיאָה – כמו שדרש רבי חייא בפתח בית הנשיא, כתוב בתורה (שמות לא יד) 'וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִיא לָכֶם', שדימתה התורה את השבת לקודש, כלומר דבר השייך להקדש, שמה – כמו שקֹדֶשׁ אָסוּר בַּאֲכִילָה, אַף מַעֲשֶׂה שַׁבָּת – דברים הנעשים באיסור בשבת אָסוּרִין בַּאֲכִילָה. ממשיך רבי חייא, הרי דימתה התורה את השבת לקדש, ואם כן נלמד שאִי מַה קֹּדֶשׁ אָסוּר בַּהֲנָאָה, אַף מַעֲשֶׂה שַׁבָּת אָסוּר בַּהֲנָאָה, תִּלְמוּד לוֹמַר – לכך נאמר (שם) 'לָכֶם', ללמד שֶׁשְּׁלָכֶם יִהְא לייהנות ממנו, ואינו נאסר בהנאה. וְכוּלּי שְׁאַפִּיתְחָא אם הדבר האסור נעשה בְּשׁוֹגֵג בשבת יאסר באכילה, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) 'מְחַלְּלֶיהָ מוֹת יוּמָת', ללמד שרק בְּמֵזִיד שיש בו חיוב מיתה אָמְרִתִּי לָךְ שנאסר באכילה, וְלֹא בְּשׁוֹגֵג. ודרשה זו היא טעמו של רבי יוחנן הסנדלר, שאסר באכילה תבשיל שנעשה בשבת.

הגמרא מביאה מחלוקת, האם לדעת ר' יוחנן הסנדלר מעשה שבת אסורים באכילה מדאורייתא: פְּלִיגִי בָּהּ רַב אַחָא וְרָבִינָא, חַד אָמַר שמַּעֲשֶׂה שַׁבָּת אסור מִדְּאוֹרַיְיתָא, וְחַד אָמַר שמַּעֲשֶׂה שַׁבָּת אסור מִדְּרַבָּנָן. מבארת הגמרא טעמם: מַאן דְּאָמַר שמעשה שבת אסור מִדְּאוֹרַיְיתָא, סבר כְּרַאֲמָרֵן לעיל, שלמדים זאת מהפסוק 'ושמרתם' וגו'. וּמַאן דְּאָמַר שאסור מִדְּרַבָּנָן, סבר שאָמַר קְרָא (שם) 'קֹדֶשׁ הוּא', למעט שרק 'הוּא' – השבת עצמו קֹדֶשׁ ואסור במלאכה, וְאֵין מַעֲשָׂיו קֹדֶשׁ להיאסר באכילה.

לעיל התבאר, שהברייתא הפוטרת מתשלומי ד' וה' בגנב וטבח בשבת או לעבודה זרה, או גנב שור הנסקל וטבחו, היא כשיטת רבי שמעון, ששחיטה שאינה ראויה לאכילה אינה נחשבת שחיטה. שואלת הגמרא: בִּשְׁלָמָא לְמַאן דְּאָמַר שמעשה שבת אסור מִדְּאוֹרַיְיתָא, אַמְטו

אַפֵּי' חָכֵי. כִּי יְהִיב לָהּ חַיֵּיל עֲלֵיהּ דְּטָלָה אִיסּוּר אָתְנַן הָכָא נַמִּי כֵּן: **מַלְקוּת אִיכָּא.** מִשּׁוּם לְאוּ: **ר' מֵאִיר הִיא.** בְּמַסֶּכֶת מַכּוֹת (דף ד.) מְעִידִים אָנוּ בְּפָלוֹנִי שֶׁחִיֵּיב לְחֲבֵירוֹ מָאתַיִם זוּז וְנִמְצָאוּ זוֹמְמִין לוֹקִין וּמְשַׁלְּמִין שֶׁלֹּא הִשִּׂים הַמְּבִיאָן לִידֵי מְכוֹת מְבִיאָן לִידֵי תַּשְׁלוּמִין: **גָּנַב וְטָבַח בְּשַׁבָּת.** וְאוֹ"ג דְּאִיכָּא חִיּוּב מִיתָה: **גָּנַב שׁוֹר הַנִּסְקָל.** אע"ג דְּאִיסּוּרֵי הֲנָאָה הוּא חִיֵּיב מִשּׁוּם דְּקָא יְהִיב לָהּ הַוֵּי אָתְנַן פִּי' כֵּיוָן שֶׁצְּרִיךְ לָתֵת לָהּ לְצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם אֲפִי' לֹא הָיָה עוֹמֵד בְּחֲצֵירָהּ חָשִׁיב לָהּ אָתְנָן וְלֹא מַתָּנָה ה"נ הַוָּיָא מְכִירָה מִכְּיוָן שֶׁהַשּׁוֹבֵר אֶת הַפּוֹעֲלִים (ב"מ דף צא. ושם) דְּחִיֵּיב לֵיתֵּן לָהֶן לְצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם דְּאָמַר הָתָם הַחוֹסֵם אֶת הַפָּרָה וְדָשׁ בָּהּ לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם ד' קַבִּים לְפָרָה וְג' קַבִּים לְחֲמוֹר וּפְרִיקָה וְהָכָא קַיְימָא לַן דְּאֵין לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם וּמִשְּׁנֵי רַבָּא אָתְנָן אָסְרָה תּוֹרָה אֲפִי' בָּא עַל אִמּוֹ וְאֶת"ח דְּבִפְרָק בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה (סנהדרין דף עב. ושם) אָמְרִינַן רַבָּא אֵינְגִיבוּ לֵיהּ (דְּיַיקְרֵי) בְּמַחְתֶּרֶת אַהֲדְרִינְהוּ נִיהֲלֵיהּ וְלֹא קַבְּלִינְהוּ הוֹאִיל וְנָפַק מִפּוּמֵיהּ דְּרַב דְּבָדְמִים קְנִינְהוּ וְאִם הָיוּ חַיָּבִין לְצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם אַמַּאי לֹא קַבְּלִינְהוּ וְ"ל שֶׁהֵם לֹא הָיוּ מַחֲזִירִים אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁהָיוּ סְבוּרִים שֶׁחַיָּבִין לְהַחֲזִיר מִן הַדִּין:

וְהָא קִ"ל דְּאֵין לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם. הָכִי נַמִּי פָּרִיךְ אַמַּתְנִיתִין דְּאָלוּ נֶעֱרוֹת (כתובות דף לב. ושם) וְתַיְמָה דְּהָא בְּקָנָס מְשַׁמַע דְּמוֹדוּ כּוּלֵי עָלְמָא דְּלוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם דִּילְפִינַן מִמּוֹצִיא שֵׁם רַע כִּדְמוּכָח בְּפ"ק דְּמַכּוֹת (דף ד. ושם) דַּהֲווּ גְּמִירִינַן בְּכָל דּוּכְתִּין מִמּוֹצִיא שֵׁם רַע אִי לָאו דְּאִיכָּא לְמִפְרָךְ מָה לְמוֹצִיא שֵׁם רַע שֶׁכֵּן קָנָס וּבְדִי רִשְׁעָתוֹ נוֹקִי בְּשִׁאָר מָמוֹן דְּלָאו קָנָס וְדוֹחֵק לוֹמַר דְּרַבָּנָן פְּלִיגִי אַדְּרַבִּי מֵאִיר וְסָבְרֵי עֲדִים זוֹמְמִים קָנְסָא הוּא וּבְדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּעֵדִים זוֹמְמִים כְּתִיב לְמִימְרָא דַּאֲפִי' בְּקָנָס מְשׁוּם רִשְׁעָה אַחַת אַתָּה מְחַיְּבוֹ וְאִי אַתָּה מְחַיְּבוֹ מִשּׁוּם שְׁתֵּי רִשְׁעִיּוֹת וְ"ל דְּדִוְקָא אִי לָאו דְּאִיכָּא לְמִפְרָךְ מָה לְמוֹצִיא שֵׁם רַע שֶׁכֵּן קָנָס הֲוָה יְלִפִינַן בְּכָל דּוּכְתָּא דְּלוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם וְתוּ דְּרַשִׁינַן בְּדִי רִשְׁעָתוֹ לְדָרְשָׁה אַחֶרֶת כְּדִדְרַשִׁינַן בְּאִלּוּ נְעָרוֹת אֲבָל הַשְׁתָּא דְּאִיכָּא לְמִפְרָךְ וּמוֹקְמֵי בְּדִי רִשְׁעָתוֹ דְּאֵין לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם מֵהָהוּא יְלִפִינַן בְּכָל דּוּכְתִּין מֵהָתָם דְּאֵין עֵדִים זוֹמְמִים לוֹקִין וּמְשַׁלְּמִין אֲפִילּוּ בְּקָנָס דְּבָכָל עִנְיָן אָמְרָה תּוֹרָה דְּאֵין רִשְׁעָתוֹ שָׁקוּל כְּנֶגֶד שְׁאָר מָמוֹן וְלֹא מְכְּרוּ דְּהַוֵי קָנָס וּמַעֲדִים זוֹמְמִין יְלִפִינַן מִמּוֹצִיא ש"ר דְּעִיקַּר מִלְּקוּת בְּתִיב בָּהֶן וּמִלְּאוּ דַּחֲסִימָה דְּסָמִיךְ לֵיהּ יְלִפִינַן לְכָל הַמִּלְקִיּוֹת: **בְּטוּבֵי** ע"י אַחֵר. וְאִם תֹּאמַר וּלְרַבָּה דְּאָמַר בְּפֶרֶק אֵלּוּ נְעָרוֹת (כתובות דף לה: ושם) דִּלְרַבִּי מֵאִיר חִידּוּשׁ הוּא שֶׁחִדְּשָׁה תּוֹרָה בְּקָנָס דְּאַף ע"ג דִּמְקַטֵּל מְשַׁלֵּם הֵיכִי הֲוֵה מְשַׁנֵּי מֵהָנֵי דְּאֵי כַּר"מ אֲפִי' טוֹבֵחַ בְּשַׁבָּת נַמִּי וְ"ל דַּהֲוֵה מוֹקִים מֵהָנֵי בְּדֵלֶא אַתְרוּ בֵּיהּ וּכְרַבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר חִיּוּבֵי מִלְקִיּוֹת שׁוֹגְגִין חַיָּבִין בְּתַשְׁלוּמִין וְהָכִי מְשַׁנֵּי רַבָּה הָתָם מֵהָנֵיתִין דְּאִלּוּ נְעָרוֹת: **אוֹ** לְרַבּוֹת אֶת הַשְּׁלִיחַ. וּמֵאן דְּמַצְרִיךְ אוֹ לְחַלֵּק דְּרִישׁ מִתַּחַת לְרַבּוֹת אֶת הַשְּׁלִיחַ:

בִּשְׁלָמָא ע"ז וְשׁוֹר הַנִּסְקָל שְׁחִיטָה שְׁאֵין רְאוּיָה הִיא. הָךְ סוֹגְיָא אַתְיָא כְּמ"ד בְּהַשְׁחֵט

אֲפִילּוּ הָכֵי כֵּיוָן דְּקָא מַקְנֵי לֵיהּ בְּהָכֵי הַוְיָא מְכִירָה: גָּנַב וְטָבַח בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וְכוּ': אֲמָרֵי אֲמַאי נָהֵי דְּקָטָלָא לֵיכָּא מַלְקוּת מִיהָא אִיכָּא וְקִ"ל דְּאֵינוֹ לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם אֲמָרֵי הָא מַנִּי ר"מ הִיא דְּאָמַר לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם אִי ר"מ אֲפִילּוּ טָבַח בְּשַׁבָּת וְכִי תֵּימָא לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם אִית לֵיהּ מֵת וּמְשַׁלֵּם לֵית לֵיהּ וְלֹא וְהָתַנְיָא גָּנַב וְטָבַח בְּשַׁבָּת גָּנַב וְטָבַח לַע"ז גָּנַב שׁוֹר הַנִּסְקָל וְטָבְחוֹ מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה דִּבְרֵי ר"מ וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין אֲמָרֵי בַּר מִינָּהּ דְּהַהִיא דְּהָא אִתְּמַר עָלָהּ א"ר יַעֲקֹב א"ר יוֹחָנָן וְאֲמָרֵי לָהּ א"ר יִרְמְיָה אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ רַבִּי אַבִּין וְרַבִּי אֶלְעָא וְכָל חֲבוּרְתָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן אֲמָרֵי לָהּ בְּטוּבֵי ע"י אַחֵר וְכִי זֶה חוֹטֵא וְזֶה מִתְחַיֵּיב אָמַר רָבָא שַׁאנִי הָכָא דְּאָמַר קְרָא וְטָבְחוֹ וּמְכָרוֹ מָה מְכִירָה עַ"י אַחֵר אַף טְבִיחָה ע"י אַחֵר דְּבֵי רַ' יִשְׁמָעֵאל תָּנָא אוֹ לְרַבּוֹת אֶת הַשָּׁלִיחַ דְּבֵי חִזְקִיָּה תָּנָא תַּחַת לְרַבּוֹת אֶת הַשָּׁלִיחַ מַתְקִיף לָהּ מַר זוּטְרָא מִי אִיכָּא מִידֵי דְּאִילּוּ עָבִיד אִיהוּ לֹא מִיחַיֵּיב וְעָבִיד שָׁלִיחַ וּמִיחַיֵּיב א"ל רַב אַשִׁי הָתָם לָאו מִשּׁוּם דְּלֹא מִיחַיֵּיב הוּא אֶלָּא דְּקָם לֵיהּ בְּדַרְבָּה מִינֵּיהּ וְאִי בְּטוּבֵי

עַל יְדֵי אַחֵר מ"ט דְּרַבָּנָן דְּפַטְרֵי אֲמָרֵי מַאן חֲכָמִים ר"ש דְּאָמַר שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לֹא שְׁמָהּ שְׁחִיטָה אֲמָרֵי בְּשָׁלְמָא ע"ז וְשׁוֹר הַנִּסְקָל שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה הִיא אֶלָּא שַׁבָּת שְׁחִיטָה רְאוּיָה הִיא דְּתָנָן הַשּׁוֹחֵט בְּשַׁבָּת וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים אע"פ שֶׁמִּתְחַיֵּיב בְּנַפְשׁוֹ שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה אֲמָרֵי סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר דְּתָנָן הַמַּבְשֵׁל בְּשַׁבָּת בְּשׁוֹגֵג יֹאכַל בְּמֵזִיד לֹא יֹאכַל דְּבֵי ר"מ רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בְּשׁוֹגֵג יֹאכַל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת בְּמֵזִיד לֹא יֹאכַל עוֹלָמִית רַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר אוֹמֵר בְּשׁוֹגֵג יֹאכַל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת לָאֲחֵרִים וְלֹא לוֹ בְּמֵזִיד לֹא יֹאכַל עוֹלָמִית לֹא לוֹ וְלֹא לַאֲחֵרִים מ"ט דְּר' יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר כִּדְדָרִישׁ רַבִּי חִיָּיא אַפִּיתְחָא דְּבֵי נְשִׂיאָה וּשְׁמַרְתֶּם אֶת הַשַּׁבָּת כִּי קֹדֶשׁ הִיא לָכֶם מַה קֹּדֶשׁ אָסוּר בַּאֲכִילָה אַף מְעֻשָּׂה שַׁבָּת אָסוּר בַּאֲכִילָה אִי מַה קֹּדֶשׁ אָסוּר בַּהֲנָאָה אַף מְעֻשָּׂה שַׁבָּת אָסוּר בַּהֲנָאָה ת"ל לָכֶם שֶׁלָּכֶם יֵשׁ לָכֶם שֶׁאֵין לָכֶם אֶלָּא בְּשׁוֹגֵג ת"ל מְחַלְלֶיהָ מוֹת יוּמַת בְּמֵזִיד אָמַרְתִּי לָךְ וְלֹא בְּשׁוֹגֵג פְּלִיגִי בָּהּ רַב אַחָא וְרָבִינָא חַד אָמַר מְעֻשָּׂה שַׁבָּת דְּאוֹרַיְיתָא וְחַד אָמַר מְעֻשָּׂה שַׁבָּת דְּרַבָּנָן מ"ד דְּאוֹרַיְיתָא כְּרַבָּמָרָן וּמ"ד דְּרַבָּנָן אָמַר קָרָא קֹדֶשׁ הוּא הוּא קֹדֶשׁ וְאֵין מְעֻשָּׂיו קֹדֶשׁ בִּשְׁלָמָא לְמ"ד דְּאוֹרַיְיתָא אָמְטוּ

להכי

(חולין דף מ.) אָדָם אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵין שֶׁלּוֹ בְּעֵשָׂה בְּהּ מְעֻשָּׂה דְּפַלּוּגְתָּא דְּתַנָּאֵי הִיא וְא"ת אָמַר הָתָם דַּאֲפִילּוּ לְמ"ד אָדָם אוֹסֵר הָנֵי מִילֵּי עוֹבֵד כּוֹכָבִים אֲבָל יִשְׂרָאֵל לְצְעוֹרֵי קָמְכַוְּנִי וְאַכְּתִי שְׁחִיטָה רְאוּיָה הִיא וְ"ל בְּשֶׁנָּתַן רְשׁוּת לְשָׁלִיחַ לְשָׁחוֹט כְּרִצּוֹנוֹ וַאֲפִי' לְע"ז דְּאֵין שְׁלִיחַ לוֹמַר לְצְעוֹרֵי בְּעָלִים קָמְכַוְּנִי שֶׁהַשְּׁלִיחַ סָבוּר שֶׁהוּא שֶׁל גֹּנֵב: **הַמְבַשֵּׁל** בְּשַׁבָּת. מְפוֹרָשׁ בְּפֶרֶק הַנִּיזָּקִין (גיטין דף נג: ושם): **מַה** קֹּדֶשׁ אָסוּר אַף מְעֻשָּׂה שַׁבָּת אָסוּרִים. וְא"ת וְלֹא לֵיכְתּוֹב לֹא קֹדֶשׁ וְלֹא לָכֶם וְאַנָא יָדְעִנָא דְּאַסִּירִי מִלֹּא תֹאכַל כָּל תּוֹעֵבָה כָּל שֶׁתִּעְבְּתָה לָךְ הֲרֵי הוּא כְּבָל תֹּאכַל וְ"ל דְּאִי מֵהָתָם ה"א אֲפִי' שׁוֹגֵג לְהָכִי אִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב הָכָא וּלְסִמְכֵיהּ לְמַחְלְלֶיהָ לוֹמַר בְּמֵזִיד אָמַרְתִּי לָךְ וְלֹא בְּשׁוֹגֵג:

הָיָא קֹדֶשׁ וְאֵין מְעֻשֶּׂיהָ קֹדֶשׁ. וְלֹא סָגֵי דְּלֹא לֵיכְתּוֹב לֹא הִיא וְלֹא קֹדֶשׁ דִּמְכָל שֶׁתִּעְבְּתָה לָךְ הַוָּה אָסְרִינַן בַּאֲכִילָה וְהָכֵי אִיתָא בְּהֶדְיָא בְּפֶרֶק בָּתְרָא דְּתָמוּרָה (חולין דף קטו. ושם): **אֶלָּא** לְמ"ד דְּרַבָּנָן אַמַּאי פְּטְרֵי רַבָּנָן. הַוָּה מַצֵי לְמֵימַר דְּלֹא דָּרְשִׁי אוֹ וְתַחַת לְרַבּוֹת אֶת הַשְּׁלִיחַ אֶלָּא דְּלֹא נִיחָא לֵיהּ לְמֵימַר דְּפְלִיגִי בְּשְׁלִיחַ וְאִם תֹּאמַר וְהָא מְשַׁמַע לְקַמָּן דְּאַפִּי' בְּדְרַבָּנָן פְּטְרִינַן שְׁחִיטָה שֶׁאֵין רְאוּיָה דְּהָא בָּעֵי לְמֵימַר אִילֵּימָא דְּשָׁקֵיל וְקָתָנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר בִּשְׁנֵי אִלּוּ וְ"ל דְּעַל כָּרְחָךְ לֹא בָּעֵי לְמֵימַר דְּלָאו דְּאוֹרַיְיתָא אֶלָּא לְת"ק דְּבָפֶרֶק כֵּיצַד חוֹרְשִׁין (חולין דף פה: ושם) דַּיְיקִינַן בְּהֶדְיָא דְּשָׁכַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חוֹלִין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה דְּאוֹרַיְיתָא מִדְּתָנֵן בְּפֶרֶק בָּתְרָא דְּתָמוּרָה (דף לג:) רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר חוֹלִין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה יִשָּׂרְפוּ וְכֵן חַיָּה וְכִי דַּיְיקִ הָתָם מִמַּתְנִיתִין דְּתָמוּרָה הוּא הַדִּין דַּהֲוָה מָצֵי לְמֵידַק מִמַּתְנִיתִין דְּקָתָנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר בִּשְׁנֵי אִלּוּ:

להכי

בֵּיוָן שֶׁשָּׁחַט בָּהּ פּוּרְתָּא אִסְרָה. וְאֲפִילּוּ לְמ"ד אֵין לִשְׁחִיטָה אֶלָּא בְּסוֹף נָאֶסְרָה בְּפוּרְתָּא קָמָא שֶׁהַשְּׁחִיטָה עוֹשָׂה אֶת הַבְּהֵמָה לְהִיּוֹת נֵאֱסֶרֶת בְּהַשּׁוֹחֵט (חולין דף מ.) אע"ג שֶׁאָמַר הַמְשַׁחֲזֶה לְבֶהֱמַת חֲבֵירוֹ לֹא אִסְרָה עֲשָׂה בָּהּ מַעֲשֶׂה וְאַהֲהוּא לֹא מְחַיֵּיב בְּחֻלִּין ד' וְז' וַאֲפִילּוּ לְמ"ד יְשָׁנָה לִשְׁחִיטָה מִתְּחִילָּה וְעַד סוֹף כְּדַאֲמְרִינַן לְקַמָּן בְּפוּרְתָּא קָמָא וְטָבְחוֹ כּוֹחַ לִשְׁחִיטָה מִתְּחִילָּה וְעַד סוֹף כְּדַאֲמְרִינַן לְקַמָּן דִּבְעִינַן

אִימּוּרֵי הֶנְאָה וְלֹא דְּמָרְיָה קְשָׁחִיט. וְא"ת וְלִמָּה לִי טַעֲמָא דְּלֹא דְּמָרְיָה קְשָׁחִיט תִּיפּוֹק לֵיהּ דְּאֵין זֶה טְבִיחָה דְּמִתְחַזֵּי בְּעָפָר בְּעַלְמָא הוּא כְּדַאֲמְרִינַן בְּהַשּׁוֹחֵט (שם) גַּבֵּי הַשּׁוֹחֵט חַטָּאת בְּשִׁבָּת בְּחוּרֵי לְע"ז חַיֵּיב שְׁלֹשָׁה חַטָּאוֹת וּפְרִיךְ אַשְּׁחוּטֵי חוּץ לֹא לֵיחַיֵּיב מֵהֲתָךְ בְּעָפָר הוּא דְּאָסְרָה בְּשְׁחִיטָה פּוּרְתָּא לְע"ז וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָתָם נַמִּי לֹא פָּרִיךְ אֶלָּא מִשּׁוּם דְּבָעֵי רְאִיּוֹת לְפָתֵּח אוֹהֶל מוֹעֵד וְכֵיוָן דְּנֶאֱסְרָה בְּשְׁחִיטָה פּוּרְתָּא תּוֹ לֹא חָזֵי לְפָתֵּח אוֹהֶל מוֹעֵד וְאִם תֹּאמַר וּמַה בְּכָךְ דְּלָאו דְּמָרְיָה קְטָבָה הִיא כָּל טוֹבְחֵי נַמִּי לָאו דְּמָרְיָה קְטָבָה דְּמִכְּי שָׁחֵט בָּהּ פּוּרְתָּא קַנְיָיהּ בְּשִׁינּוּי מַעֲשֶׂה וְיֵשׁ לוֹמַר דְּלֹא חָשִׁיב שִׁינּוּי מַעֲשֶׂה לִקְנוֹת בְּכָךְ וְאִם תֹּאמַר וּמ"ט דְּרַבִּי מֵאִיר דְּמַחַיֵּיב הָכָא וְהָא בְּפֶרֶק כֵּיצַד הַדָּם (חולין דף פה. ושם) מְפָרֵשׁ טַעֲמָא דְּר' מֵאִיר דְּלֹא בָּעֵי שְׁחִיטָה מְשַׁחוּטֵי חוּץ דְּדָנִין שְׁחִיטָה מִשְּׁחִיטָה וְאֵין דָּנִין שְׁחִיטָה מִשְּׁחִיטָה וְאַמַּאי הָכָא דְּלָא חָשִׁיב שִׁינּוּי מַעֲשֶׂה לִקְנוֹת בְּכָךְ וְהָכָא דְּחָשִׁיב שִׁינּוּי מַעֲשֶׂה לֹא קָנֵי וְאֵין לוֹמַר דְּלֹא חָשִׁיב שִׁינּוּי מַעֲשֶׂה לִקְנוֹת בְּכָךְ אֶלָּא לְגַבֵּי שְׁחִיטָה מְשַׁחוּטֵי חוּץ דְּדָנִין שְׁחִיטָה מִשְּׁחִיטָה אֲבָל לְגַבֵּי שְׁחִיטָה מִשְּׁחִיטָה לֹא חָשִׁיב שִׁינּוּי מַעֲשֶׂה וְקָנֵי וְאִם תֹּאמַר וּמַאי שְׁנָא הָכָא דְּלֹא חָשִׁיב שִׁינּוּי מַעֲשֶׂה וְהָא בְּפֶרֶק כֵּיצַד הַדָּם (שם) מְשׁוּם דְּבָעֵי שְׁחִיטָה קוֹדֶם שְׁהוּא (שׁוֹחֵט הַשֵּׁנִית) שְׁחִיטַת הַיִּתֵּר וְעַיֵּיל דְּדָנִין דָּבָר הַנֶּאֱמָר בְּסִינַי מִדָּבָר הַנֶּאֱמָר בְּסִינַי וְהָא דְּלֹא מְשַׁנֵּי הָכִי הָתָם הָכִי מִשּׁוּם דְּאִית לֵיהּ שִׁינּוּיֵי אַחֲרָנֵי וּמִידְּהוּ קָשֶׁה בְּרֵישׁ פ"ב דְּיִבָּמוֹת (דף יז:) אָמַר דָּנִין אִחִים מֵאִחִים וְאֵין דָּנִין אִחִים מֵאַחִיךָ אע"ג דְּשָׁנִים עָשָׂר עֲבָדִיךָ אִחִים אֲנַחְנוּ לֹא נֶאֱמַר בְּסִינַי וְ"ל כֵּיוָן דְּיִלְפִינַן כְּבָר בְּחַד דִּיבְּרָא דְּשָׁמְעַהּ שְׁחִיטָה כְּגוֹן בְּאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ מִשּׁוּם דְּהֵדֵי שְׁחִיטָה מִשְּׁחִיטָה קָסָבַר רַבִּי מֵאִיר יֵשׁ לָנוּ לוֹמַר בְּכָל מָקוֹם וּלְהָכִי בְּתִשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה נַמִּי שְׁמָהּ שְׁחִיטָה וְלִיקֵּא לְמֵימַר דְּאַדְּרַבָּה נִילַף בְּתִשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה מִשְּׁבִיחָה טְבִיחָה שְׁאֵין רְאוּיָה לֹא שְׁמָהּ שְׁחִיטָה וְנַיְמָא הוּא הַדִּין בְּאוֹתוֹ וְאֶת בְּנוֹ דְּהָא כֵּיוָן דְּאֵיקֵּא

לְמֵימַר הָכִי וְהָכִי סְבָרָא דְּדָנִין דָּבָר הַנֶּאֱמָר בְּסִינַי מִדָּבָר הַנֶּאֱמָר בְּסִינַי:

וְסָבַר לָהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן כְּמָמוֹן דָּמֵי. תִּימַה דְּל"ל לְמֵימַר דְּסָבַר כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן לֵימָא דְּר' מֵאִיר לְטַעֲמֵיהּ דְּדַאֲרִי דִּינָא דְּגַרְמֵי דְּכָל שֶׁכֵּן דְּמַחַיֵּיב בְּדָבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן דְּהָא אָמַר בְּהַגּוֹזֵל קַמָּא (לקמן דף צח:) אִימּוּר דְּאָמַר ר' שִׁמְעוֹן דְּמָמוֹן דָּמֵי דְּבָר שֶׁאֵין עִיקָּרוֹ מָמוֹן דָּבָר שֶׁאֵין עִיקָּרוֹ מָמוֹן בְּגוֹן שׁוֹרֵף שִׁטְרוֹתָיו שֶׁל חֲבֵירוֹ מִי שְׁמָעַתְ לֵיהּ אִם כֵּן רַבִּי מֵאִיר דְּמַחַיֵּיב בְּשׁוֹרֵף שִׁטְרוֹתָיו דְּכִדַאֲמְרִינַן הָתָם (לקמן דף צח: ושם) דְּמָאן דְּדָאֵין דִּינָא דְּגַרְמֵי מִגַּבֵּי בֵּיהּ דְּמִי שְׁטָרָא מַעֲלִיא כ"ש דְּמַחַיֵּיב בְּדָבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן וְ"ל דְּאִיקָּא נַמִּי סְבָרָא לְמֵימַר אִיפְּכָא דְּע"כ לֹא מְחַיֵּיב רַבִּי מֵאִיר אֶלָּא בְּדִינָא דְּגַרְמֵי בְּגוֹן בְּשׁוֹרֵף שִׁטְרוֹת שֶׁל חֲבֵירוֹ וְכֵיוָצֵא בּוֹ שֶׁרָאוּי הַשִּׁטָּר לְכָל הָעוֹלָם לְמִכּוֹר וְלִגְבּוֹת בּוֹ וְכֵן בְּמִסֵּכֶת גִּטִּין עַל גַּבֵּי תְּבוּאָתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ רְאוּיָה הַתְבוּאָה לְכָל הָעוֹלָם אֲבָל דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן כְּמוֹ שׁוֹר הַנִּסְקָל וְקָדָשִׁים שֶׁחַיֵּיב בְּאַחֲרָיוּתָן אֵינוֹ רָאוּי אֶלָּא לְזֶה שֶׁיִּשְׁתַּטֵּר בּוֹ עַצְמוֹ לֹא יְחַיֵּיב רַבִּי מֵאִיר לְהָכִי קָאָמַר דְּסָבַר לָהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן וְ"מ דִּלְהָכִי קָאָמַר דְּסָבַר לָהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן מִשּׁוּם דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן קָאָמַר בְּהֶדְיָא דְּחַיֵּיב אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה בְּדָבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן אֲבָל מִמַּאי דְּמַחַיֵּיב רַבִּי מֵאִיר בְּדִינָא דְּגַרְמֵי אֵין לְהוֹכִיחַ שֶׁיְּחַיֵּיב אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה בְּדָבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן וְרֵיבָּ"א מִפְּרָשׁ דְּבְדִינָא דְּגַרְמֵי לֹא מְחַיֵּיב רַבִּי מֵאִיר אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן בְּדִמְיוּחָא בְּסוֹף הַכּוֹנֵס (לעיל דף סב.) וע' תוס' לעיל נד. ד"ה חמורו: **מִכְּלַל** דִּבְכוּלָּהּ מַתְנִיתִין מוֹדֶה א"ל חֲמִשָּׁה בָּקָר אָמַר רַחְמָנָא וַאֲפִי' חֲמִשָּׁה חֲצָאֵי בָּקָר וְהַאי דְּלֹא אָמְרִי לָךְ בְּאוּרְתָּא לְזַכּוֹתוֹ לְשֵׁלֶם עֲדִים: דלא

טָבַח וְהוֹדָה לְאֶחָד מֵהֶם מְהוּ. אֲלִיבָּא דְּמ"ד (לקמן דף עה.) מוֹדֶה בְּקָנָס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים פְּטוּר מִיבָּעֵי לֵיהּ דְּע"כ בְּשֶׁיֵּשׁ עֵדִים בַּדָּבָר מֵיירֵי דְּאִי בְּאֵין עֵדִים בְּהוֹדָאָה לֹא יִתְחַיֵּיב בְּשׁוּם עִנְיָן:

דלא

לְהָכִי פַּטְרֵי רַבָּנָן אֶלָּא לְמ"ד דְּרַבָּנָן אַמַּאי פַּטְרֵי רַבָּנָן אַשְּׁאָרָא אַשְּׁאָרָא וְשׁוֹר הַנִּסְקָל וְרַבִּי מֵאִיר אַמַּאי מְחַיֵּיב שׁוֹחֵט לַע"ז כֵּיוָן דְּשָׁחַט בָּהּ פּוּרְתָּא אִסְרָה אִיבָּדָהּ אִימּוּרֵי הֶנָּאָה הוּא וְלֹא דְּמָרְיָה קָא טָבַח (וְלֹא דְּיָדְיָה קָא טָבַח) אָמַר רָבָא בְּאוֹמֵר בִּנְמַר זְבִיחָה הוּא עוֹבְדָהּ שׁוֹר הַנִּסְקָל אִימּוּרֵי הֶנָּאָה נִינְהוּ לַאו דְּמָרְיָה קָא טָבַח (וְלַאו דְּיָדְיָה קָא טָבַח) אָמַר רָבָא הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן כְּגוֹן שֶׁמָּסְרוֹ לְשׁוֹמֵר וְהִזִּיק בְּבֵית שׁוֹמֵר וְהוּעַד בְּבֵית שׁוֹמֵר וְנִגְמַר דִּינוֹ בְּבֵית שׁוֹמֵר וְר"מ סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יַעֲקֹב וּס"ל כְּר' שִׁמְעוֹן סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יַעֲקֹב דְּאָמַר אַף מְשֻׁנְּגְמַר דִּינוֹ הֶחֱזִירוֹ שׁוֹמֵר לַבְּעָלִים מוּחְזָר וְסָבַר לָהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן כְּמָמוֹן דָּמֵי דְּתָנַן ר"ש אוֹמֵר קָדָשִׁים שֶׁחַיֵּיב בְּאַחֲרָיוּתָן חַיָּיב אֲלָמָּא דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן כְּמָמוֹן דָּמֵי אָמַר רַב כַּהֲנָא אַמְרִיתָא לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב וְיָדַע מִנְּהַרְדָּעָא מִי מְצִיאַת מוֹקֶמֶת מַתְנִיתִין בְּר"מ וְלֹא בְּר"ש וְהָא קָתָנֵי סֵיפָא רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר בְּשֵׁנֵי אֵלּוּ מִכְּלַל דְּכוּלָּהּ מַתְנִיתִין מוֹדֶה א"ל לֹא מִכְּלַל דְּמוֹדֶה בְּטָבְחָה וּמָכַר לִרְפוּאָה וְלִכְלָבִים: גָּנַב מֹשֶׁה אָבִיו וְטָבְחָה וּמָכַר וְכוּ':

בָּעָא מִינֵּיהּ רָבָא מֵרַב נַחְמָן גָּנַב שׁוֹר שֶׁל שְׁנֵי שׁוּתָּפִין וְטָבְחוֹ וְהוֹדָה לְאֶחָד מֵהֶן מַהוּ חֲמִשָּׁה בָּקָר אָמַר רַחְמָנָא וְלֹא חֲמִשָּׁה חֲצָאֵי בָּקָר אוֹ דִלְמָא חֲמִשָּׁה בָּקָר אָמַר רַחְמָנָא וַאֲפִילּוּ חֲמִשָּׁה חֲצָאֵי בָּקָר א"ל חֲמִשָּׁה בָּקָר אָמַר רַחְמָנָא וְלֹא חֲמִשָּׁה חֲצָאֵי בָּקָר אִיתְיְבֵיהּ גָּנַב מֹשֶׁל אָבִיו וְטָבְחָה וּמָכַר וְאח"כ מֵת אָבִיו מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה וְהָא הָכָא כֵּיוָן דְּמֵת אָבִיו כְּמוֹ שֶׁקָּדַם וְהוֹדָה לְאֶחָד מֵהֶן הֲרֵי דָּמֵי וְקָתָנֵי מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה א"ל הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן כְּגוֹן שֶׁעָמַד אָבִיו בְּדִין אֲבָל לֹא עָמַד בְּדִין מַאי אִינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה אִי הָכִי אַדְּתָנֵי סֵיפָא גָּנַב מֹשֶׁל אָבִיו וּמֵת וְאח"כ טָבַח וּמָכַר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה נִיפְלוֹג בְּרֵישָׁא בְּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁעָמַד בְּדִין אֲבָל לֹא עָמַד בְּדִין אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה א"ל הָכִי נַמִּי אַיְידֵי דְּנָסֵיב רֵישָׁא גָּנַב מֹשֶׁל אָבִיו וְטָבַח וּמָכַר וְאח"כ מֵת אָבִיו נָסֵיב סֵיפָא נַמִּי גָּנַב מֹשֶׁל אָבִיו וּמֵת אָבִיו וְאח"כ טָבַח וּמָכַר לְצַפְרָא א"ל חֲמִשָּׁה בָּקָר אָמַר רַחְמָנָא וַאֲפִי' חֲמִשָּׁה חֲצָאֵי בָּקָר וְהַאי דְּלֹא אָמְרִי לָךְ בְּאוּרְתָּא

דלא

לְהָכִי – לכן כשטבח בשבת פָּטְרֵי – פטרו אותו רַבָּנָן מד' וה', שכן מהתורה זו שחיטה שאינה ראויה לאכילה, ואינה נחשבת כשחיטה, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר שמעשה שבת אסור באכילה רק מִדְּרַבָּנָן, אַמַּאי פָּטְרֵי רַבָּנָן מד' וה', הרי מהתורה מותרת הבהמה באכילה, ואם כן זו שחיטה הראויה לאכילה, וצריך להתחייב בד' וה'. משיבה הגמרא: רבנן פטרו מד' וה' רק אַשְׁאָרָא – על שאר האופנים המוזכרים בברייתא, אַעֲבוֹדָה זָרָה וְשׁוֹר הַנִּסְקָל, שבהמות אלו אסורות בהנאה, ושחיטתן לא נחשבת שחיטה שכן אינה מתרת באכילה. אבל הטובח בשבת, גם לדעת חכמים חייב בד' וה', לדעת הסובר שמעשה שבת דרבנן.

הגמרא מקשה על דעת רבי מאיר (ע"א), שאם גנב וטבח לעבודה זרה, משלם ד' וה': וְרַבִּי מֵאִיר, אַמַּאי – מדוע מְחַיֵּיב שׁוֹחֵט לַעֲבוֹדָה זָרָה בד' וה', הרי בְּיָון דְּשָׁחַט בָּהּ פּוֹרְתָּא – מעט, כלומר מיד שהתחיל לשחוט מקצת משיעור שחיטה, אֲפָרֵהּ את הבהמה בהנאה, משום שנשחטה לעבודה זרה, ואם כן, אֵידָךְ – מה שממשיך להשלים את השחיטה שעל זה מתחייב בד' וה', כבר אִיפּוּרֵי הֲנָאָה הוּא, וְכיון שנאסרה בהנאה, נמצא ששחטה לֹא דְּמָרֵיהּ קָא טָבַח (וְלֹא דִּידֵיהּ קָא טָבַח) – לא שחט בהמה של הבעלים, שכן כשאסר אותה בהנאה הרי הוא כאילו השליך את הבהמה לאש לפני ששחטה, שאינו חייב בד' וה', אלא משלם קרן וכפל בלבד. מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא, רבי מאיר שמחייב את הגונב ושוחט לעבודה זרה, מדבר בְּאופן שאוֹמֵר השוחט, שרק בְּגִמַר זְבִיחָה הוּא עוֹבֵדָה את העבודה הזרה, ולא בתחילת הזביחה, ולכן עד סוף השחיטה לא נאסרת הבהמה, שכן עוד לא נעבדה, וכששוחטה הוא שוחט בהמה של הבעלים, ולכן מתחייב בתשלומי ד' וה'.

הגמרא מקשה על דברי רבי מאיר (ע"א), שאם גנב שור הנסקל וטבחו, משלם תשלומי ה': היאך חייב הגונב ושוחט שׁוֹר הַנִּסְקָל, הרי אִיפּוּרֵי הֲנָאָה נִינְהוּ, ואם כן, בשעת שחיטה לַאו דְּמָרֵיהּ קָא טָבַח (וְלַאו דִּידֵיהּ קָא טָבַח) – לא היה השור של הבעלים. מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, מדובר כְּגוֹן שֶׁמְּסָרוֹ הבעלים את השור קודם שהמית לְשׁוֹמֵר, וְהוֹזְק – השור המית אדם כשהיה בְּבֵית הַשּׁוֹמֵר, וְהוּעַד עליו בבית דין שהמית, עוד כשהיה בְּבֵית הַשּׁוֹמֵר טרם שהוחזר לבעליו, וְכן נִגְמַר דִּינוֹ ליסקל עוד כשהיה בְּבֵית הַשּׁוֹמֵר, ואז גנבו הגנב מבית השומר. וְרַבִּי מֵאִיר, סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יַעֲקֹב, וְכִדְרָא דְּאָמַר רַבִּי יַעֲקֹב, שכשהשור המית בבית השומר, אין יכול הבעלים לתבוע את השומר שיחזיר לו שור אחר, אלא אַף אם מְשֻׁנְּגְמַר דִּינוֹ של השור לסקילה הֶחֱזִירוֹ הַשּׁוֹמֵר לַבְּעָלִים, הרי השור מוּחְזָק, ואומר השומר לבעלים 'הרי שלך לפניך', אף ששור זה אסור בהנאה. נמצא שאף שאין השור שוה ממון, שהרי הוא אסור בהנאה, מכל מקום הוא גורם לממון בזה שיכול השומר לפטור עצמו על ידי שמחזירו.

וְסָבַר לָהּ רבי מאיר גם כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן, כְּמָמוֹן דָּמֵי – נחשב. דְּתָנַן (עד:): רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, בהמות קָדָשִׁים שֶׁחַיָּיב המקדישם בְּאַחֲרָיוּתָן, ונגנבו מבית המקדש, חַיָּיב הגנב לשלם ד' וה' לבעלים, אף שהקרבן שייך להקדש, שכן הוא גורם לממון אצל הבעלים, שהרי כל זמן שהוא נמצא, הבעלים נפטרים בו ידי חובתם, וכשמת קודם שהביאוהו, חייבים הם להביא קרבן אחר. אַלְמָא שלדעתו דָּבָר הַגּוֹרֵם לְמָמוֹן, כְּמָמוֹן דָּמֵי. ומכיון שרבי מאיר סובר כרבי יעקב וכרבי שמעון, לכן אמר שהגונב שור הנסקל מבית השומר וטבחו, משלם לשומר תשלומי ה', אף שהשור אסור בהנאה, שהרי השומר יכול היה להחזירו לבעלים וליפטר, נמצא, שהשור היה גורם לממון, וגורם לממון נחשב כממון.

אָמַר רַב כָּהֲנָא, אֲמַרִיתָא לִשְׁמַעְתָא – את הסוגיא לעיל (ע"א), שהעמידו את המשנה שהטובח ביום כיפור משלם ד' וה', כרבי מאיר שסובר שלוקה ומשלם, אמרתי קַמֵּיהּ דְּרַב זְבִיד מִנַּהַרְדְּעָא, והקשה, מִי מְצִית מוֹקְמַתְּ – וכי שייך להעמיד כַּתַּנָּיתִין דְּרַבִּי מֵאִיר, וְלֹא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שאינו סובר שלוקה ומשלם, וְהָא קָתָנֵי בסֵיפָא רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר בְּשֵׁנֵי אֵלּוּ, ומדוייק מכך שמְּכָלָל שבשאר הדינים דִּיכְוּלְהוּ מַתְנִיתִין, מוֹדֶה ר"ש, ואם כן, אין לפרש שהגונב וטובח ביום כיפור חייב בתשלומים [אף שמתחייב מלקות על הטביחה] משום שסברה משנתינו כר"מ שלוקה ומשלם, שהרי ר"ש אינו סובר כן. מתרצת הגמרא: אָמְרֵי לֵיהּ, לֹא, אל תדייק שר"ש מודה לכל דיני המשנה, אלא דייק רק שמְּכָלָל דְּר"ש מוֹדֶה בְּטָבַח וְמָכַר לִרְפוּאָה וּלְכָלָבִים, שאף שכדי להתחייב בד' וה' מצריך ר"ש שחיטה הראויה לאכילה, מכל מקום בשחט לרפואה או לכלבים מודה ר"ש שחייב אף שלא שחט לשם אכילה, שכן השחיטה התירה את הבהמה לאכילה, ונחשבת שחיטה ראויה. אבל בשוחט ביום כיפור חולק ר"ש ופוטר, שכן אין לוקים ומשלמים.

שנינו במשנה (ע.), גָּנַב מְשֶׁל אָבִיו וְטָבַח וּמָכַר, ואחר כך מת אביו וְכוּ', וירשוהו הוא ואחיו, משלם לאחיו את חלקם מתשלומי ד' וה'. הגמרא דנה באילו אופנים יש תשלומי ד' וה' לחצאין: בְּעָא מִינֵּיהּ – שאל רָבָא מֵרַב נַחְמָן, גָּנַב שׁוֹר שֶׁל שְׁנֵי שׁוּתָּפִין, וּטְבָחוֹ, וְהוֹדָה לְאֶחָד מֵהֶן על חלקו שהוא גנבו וטבחו, ואם כן נפטר מלשלם לו, שכן תשלומי ד' וה' הם קנס, ומודה בקנס פטור, אך אחר כך באו עדים שגנב וטבח, ואם כן מַהוּ הדין, האם חייב לשלם לשותף השני חצי מתשלום ה' כפי חלקו. ומבאר את צדדי השאלה: האם 'חֲמִשָּׁה בָּקָר' (שמות כא לז) אָמַר רַחֲמָנָא שישלם תחת השור שגנב וטבח, ומשמע וְלֹא חֲמִשָּׁה חֲצָאֵי בָּקָר, וכאן מכיון שלשותף אחד הוא פטור מלשלם, אינו חייב לשלם חמשה חצאי בקר לשותף השני. אוֹ דִּלְמָא 'חֲמִשָּׁה בָּקָר' שאָמַר רַחֲמָנָא, משמע וַאֲפִילּוּ חֲמִשָּׁה חֲצָאֵי בָּקָר, ולאו דווקא חמשה שלמים. משיבה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב נחמן לרבא, 'חֲמִשָּׁה בָּקָר' אָמַר רַחֲמָנָא, ומשמע וְלֹא חֲמִשָּׁה חֲצָאֵי בָּקָר. ולכן פטור לגמרי מתשלומי ה' באופן זה.

מקשה הגמרא: אֵיתֵיבֵיהּ רבא לרב נחמן, שנינו, גָּנַב מְשֶׁל אָבִיו וְטָבַח וּמָכַר, וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיו וירשוהו הוא ואחיו, מְשַׁלֵּם לאחיו את חלקם מתַּשְׁלוּמֵי הַאַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. וְהָא הָכָא – במקרה זה, כֵּיוָן דְּמֵת אָבִיו והוא ירשו, ונפטר מחלקו בתשלומי הד' וה' כפי חלקו בירושה, הרי זה כְּמוֹ שֶׁקָּדַם וְהוֹדָה לְאֶחָד מֵהֶן דְּמֵי, שכן נפטר מחלק מהתשלומים, וְאף על פי כן קָתָנֵי שמְּשַׁלֵּם את חלקם של אחיו בתַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, ואם כן מוכח שחמשה בקר שאמרה התורה, הכוונה אפילו חמשה חצאי בקר. מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב נחמן לרבא, הָכָא – במשנתינו בְּמַאי עָסְקִינַן, בְּגוֹן שֶׁעָמַד אָבִיו של הגנב עם בנו הגנב בַּדִּין, ונתחייב הבן בתשלומי ה' על כל השור, ולכן אף לאחר שמת אביו חייב לשלם לאחיו את חלקם, ואין זה נחשב לחמשה חצאי בקר שכן כבר נתחייב בתשלומי ה' מלאים.

מקשה רבא: אם אכן דווקא כשעמד אביו בדין משלם לאחיו, אֲבָל אם לֹא עָמַד בַּדִּין לפני שמת אביו, מַאי דינו, שֶׁאֵינוֹ מְשַׁלֵּם כלל תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, שכן חמשה בקר אמר רחמנא ולא חמשה חצאי בקר, אִי הָכִי, קשה, אַדְּתָנֵי – עד ששנה התנא בסֵיפָא (עד:) שכשגָּנַב מְשֶׁל אָבִיו, וּמֵת אביו, וְאַחַר כָּךְ טָבַח וּמָכַר, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, שזהו אופן שונה לגמרי מהרישא בזה שהטביחה והמכירה נעשו לאחר מיתת האב, נִיפָלוֹג בְּרֵישֵׁיהּ – היה לתנא לחלק באותו אופן שנזכר ברישא, כלומר, בטבח ומכר ואחר כך מת אביו, ולומר, בָּמֶה דְּבָרִים אֲמוּרִים שכשמת האב משלם לאחיו, זהו דווקא כְּשֶׁעָמַד אביו בַּדִּין, אֲבָל באופן שלֹא עָמַד האב בַּדִּין, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם לאחיו את חלקם מתַּשְׁלוּמֵי הַאַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. ואם כן, מוכח שאין מדובר במשנה באופן שעמד אביו בדין. מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב נחמן לרבא, הָכִי נַמִּי – אכן יכול היה התנא לומר כך, אלא אֵיידֵי דְּנָסֵיב –אגב ששנה בְּרֵישָׁא 'גָּנַב מְשֶׁל אָבִיו, וְטָבַח וּמָכַר, וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיו', לכן נָסֵיב בסֵיפָא נַמִּי 'גָּנַב מְשֶׁל אָבִיו, וּמֵת אָבִיו, וְאַחַר כָּךְ טָבַח וּמָכַר'.

לעיל השיב רב נחמן לרבא שפטור לגמרי מד' וה', אך לְצַפְרָא – למחרת בבוקר אָמַר לֵיהּ רב נחמן לרבא, חֲמִשָּׁה בָּקָר ישלם תחת השור שאָמַר רַחֲמָנָא, אינו בדווקא חמשה שלמים אלא וַאֲפִילּוּ חֲמִשָּׁה חֲצָאֵי בָּקָר, ולכן כשגנב שור של שני שותפים, וטבחו, והודה לאחד מהם, ובאו עדים שגנב וטבח, חייב חצי מתשלומי ה' לשותף השני. וְהָאי דִּלְמָא אָמְרִי לָךְ בְּאוֹרְתָא – ומה שלא אמרתי לך כך בלילה, אלא אמרתי ש'חמשה בקר אמר רחמנא ולא חמשה חצאי בקר',

הוא משום דְּ**לֹא אָכְלֵי בְּשָׂרָא דִּתּוֹרָא** – שלא אכלתי בשר שור, כלומר לא דקדקתי טעמו של דבר.

הקשה רבא לרב נחמן: **וְאֶלָּא** לפי זה שחייב אפילו חמשה חצאי בקר, **מַאי שְׁנָא רִישָׁא וּמַאי שְׁנָא סֵיפָא** – כיון שברישא, כשטבח קודם שמת אביו, משלם לאחיו את חלקם אפילו כשלא עמד אביו בדין, משום שחמשה בקר אמרה התורה ואפילו חמשה חצאי בקר, אם כן מדוע בסיפא, כשטבח לאחר מיתת אביו, אינו משלם לאחיו. מתרצת הגמרא: **אָמַר** לֵיהּ רב נחמן לרבא, מלשון התורה 'וטבחו' משמע שכל השחיטה היתה באיסור, ולכן בְּרִישָׁא, שטבח כשעוד היתה כל הבהמה של אביו, קָרִינָא בֵּיהּ 'וּטְבָחוֹ' כּוּלּוֹ בְּאִיסּוּרָא – שהיתה הטביחה כולה באיסור, ולכן חייב, אבל בְּסֵיפָא, שטבח לאחר מיתת אביו, כשכבר היה גם לו חלק בה, לֹא קָרִינָא בֵּיהּ 'וּטְבָחוֹ' כּוּלּוֹ בְּאִיסּוּרָא – לא היתה הטביחה כולה באיסור, שהרי את חלקו מותר לו לשחוט, ולכן אינו מתחייב כלל על מה ששחט את חלקם.

שנינו במשנה (ע.), הַשּׁוֹחֵט וְנִמְצֵאת טְרֵיפָה וְכוּ', השוחט חולין בעזרה, משלם תשלומי ארבעה וחמשה.

שיעור שחיטה היא שישחוט רוב הקנה והושט (חולין כח.), ויש לדון האם אינה לשחיטה אלא לבסוף, כלומר אין שם שחיטה על מעשה השחיטה אלא בסוף השחיטה, או שישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף, כלומר שכל חלק וחלק מהשחיטה יש עליו שם שחיטה. הגמרא מביאה ראיה שאינה לשחיטה אלא לבסוף: אָמַר לֵיהּ רַב חֲבִיבִי מְחוֹזְנָאָה לְרַב אַשִׁי, ממשנתינו שחייבה את הגונב בהמה ושוחטה חולין בעזרה בתשלומי ד' וה', שְׁמַע מִינָּהּ שֶׁאֵינָהּ לִשְׁחִיטָה אֶלָּא לְבַסּוֹף – אין שם שחיטה אלא בגמר כל השחיטה, ולכן לא נאסרת הבהמה משום חולין בעזרה אלא בגמר השחיטה, ואם כן, נמצא שכל משך השחיטה היתה הבהמה של הבעלים, ולכן חייב בד' וה' על השחיטה, שהרי שחט בהמה של הבעלים. דְּאִי הֲיָה הָדִין שֶׁשְּׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מִתְּחִילָּה וְעַד סוֹף – שכל חלק וחלק מהשחיטה יש עליו שם שחיטה, אִיזֵי בַּיְן דְּשָׁחַט בָּהּ בבהמת החולין שגנב, בעזרה, פְּוּרְתָּא – מעט, אֲסָרָהּ בהנאה משום שוחט חולין בעזרה, ואם כן, נמצא שכאשר הוא שוחט את אִידָּךְ – השלמת שיעור השחיטה, שעל זה מתחייב בד' וה', אזי לֹא דְּמֵרֵיהּ קָא טָבַח – אינו שוחט בהמה של הבעלים, שהרי היא אסורה בהנאה ואין לבעלים בה שווי ממון, ואינו מתחייב בשחיטתה ד' וה'.

דוחה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא, יתכן שאמנם ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף, ואכן נאסרת הבהמה מיד בתחילת השחיטה משום חולין בעזרה, אך בכל זאת הוא חייב על הטביחה, משום דִּכְתִיב קָא מְחַיֵּיב – מה שמתחייב תשלומי ד' וה', הוא אַהֲהוּא פְּוּרְתָּא – על החיתוך המועט בהתחלת השחיטה, שרק לאחריו נאסרת הבהמה בהנאה. ואין צריך לשחוט את כולה כדי להתחייב בד' וה'. הגמרא דוחה את דחיית רב הונא בריה דרבא: אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לרב הונא, לֹא תִּדְחֵי – אל תדחה את הראיה של רב חביבי, שהרי מה שכתוב בתורה 'וּטְבָחוֹ' שבזה מתחייב בד' וה', משמע שכּוּלּוֹ בְּעַיְנָן – לא די בתחילת שחיטה אלא צריך שחיטה שלימה כדי להתחייב, וְלֵיכָּא – וכאן אין אלא תחילת שחיטה.

אֶלָּא שאם כן קַשְׁיָא, שמהמשנה אכן מוכח שאינה לשחיטה אלא לבסוף, וקשה על מי שסובר (להלן) שישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף.

מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב אשי, חָכִי אָמַר רַב נַחְמָנִי מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא, את משנתינו שחייבה ד' ה' בשוחט בהמת חולין גנובה בעזרה, אפשר להעמיד גם אם ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף, ומדובר כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט מִקְצָת סִימָנִין – הקנה והושט [שאותם שוחטים] בַּחוּץ – מחוץ לעזרה, וְגָמַר או השלימם לרוב שחיטה בְּפָנִים העזרה, ונמצא שעד גמר השחיטה הבהמה של הבעלים, וחיוב ד' וה' ואיסור שוחט חולין בעזרה חלים יחד, בגמר השחיטה בפנים.

מביאה הגמרא שיש השונים סוגיא זו באופן אחר: אִיכָּא דְּמַתְנֵי לָהּ את הסוגיא לעיל [ההוכחה מהמשנה] אַהָא – על מחלוקת האמוראים שלהלן. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בן לקיש מְשׁוּם דְּרַבִּי לֵוִי בָּבָא, אֵינָהּ לִשְׁחִיטָה אֶלָּא לְבַסּוֹף. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר יֶשְׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מִתְּחִילָּה וְעַד סוֹף.

בקידושין (נז: –נח.) נחלקו תנאים, האם חולין שנשחטו בעזרה נאסרים בהנאה מהתורה, או רק מדברי חכמים. שאל וְאָמַר לֵיהּ רַב חֲבִיבִי מְחוֹזְנָאָה לְרַב אַשִׁי, לֵימָא קָסָבַר – האם סובר רַבִּי יוֹחָנָן כמו התנא הסובר שחולין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה, איסורם בהנאה לַאו מִדְּאוֹרַיְיתָא הוא,

---

המשך מעמוד כז

שיחת שבת פרשת דברים, תשעה באב (נדחה), ה'תשכ"ה

בני ישראל מעבור אל הארץ גו'"[38], ובשביל זה מספיקה הצעתם לילך "לפני בני ישראל" (כחלק מהם), "בראשי גייסות", והאפשרות לכך היא "מתוך שגבורים היו"; אבל בפרשתנו ציוום משה "חלוצים תעברו לפני אחיכם"[35], בתור פלוגה בפני עצמה שהולכת "לפני ישראל למלחמה" (לא רק "בראשי גייסות"), בגלל הצורך בדבר בשביל נצחון המלחמה (שעתה יודעים שתהיה באופן טבעי, על-ידי יהושע) - "לפי שהיו גבורים", ובאופן ש"אויבים נופלים לפניהם" (ולא רק כמו שבט יהודה שהאויבים בורחים מפניהם).

ובפנימיות הענינים, שיש ב' אופנים בענין המסירות-נפש שלמעלה מטעם ודעת (אופן העבודה דבני גד ובני ראובן): בתחלת העבודה, ה'מסירות נפש' הוא כמו "ראש" שמנהיג את כל הכחות הפנימיים ("בראשי גייסות"), ואחר-כך באים להתעוררות ד'חיה יחידה' כפי שהם בפני עצמם (פלוגה בפני עצמה) - הוגה על-ידי כבוד-קדושת אדמו"ר שליט"א, ונדפס ב'לקוטי שיחות' חלק ט בתחלתו.

38) שם, ו-ז.

דְּלֹא אַכְלִי בִּשְׂרָא דְּתוֹרָא. לא דְּקַדְּקֵתְּי טְעְמוֹ שֶׁל דָּבָר: וּמַאי שְׁנָא סֵיפָא. כֵּיוָן דְּרֵישָׁא אַפִּ׳ לֹא עָמַד בְּדִין [וְקָאָמַר רַחֲמָנָא] דְּחַמְשָׁה בָּקָר וְאַפִּ׳ חֲמִשָּׁה חֲצָאֵי בָּקָר סֵיפָא בְּשִׁמְּת אֶבְיו וְאַחֵר כָּךְ טָבַח וּמָכַר לְמָה לֹא יְשַׁלֵּם לְאֶחָיו אֶת חֶלְקָם: וּטְבָחוֹ. כּוּלּוֹ מַשְׁמַע: ש"מ. מִדְּקָתָנֵי מַתְנִיתִין הַשּׁוֹחֵט חוֹלִין בָּעֲזָרָה חַיָּיב: אֵינָהּ לִשְׁחִיטָה אֶלָּא לְבַסּוֹף. הִלְכָךְ כָּל כַּמָּה דְּטָבַח דְּמָרֵיהּ קָא טָבַח וּבִגְמַר שְׁחִיטָה הוּא דְּמִיתְחַיֵּב בַּהֲנָאָה: בְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט מִיעוּט סִימָנִין בַּחוּץ וְגָמְרָן בְּפָנִים. אוֹ הַשְׁלִימָן לְרוֹב דִּבְגְמַר טְבִיחָה הוּא דְּאִיתְסָרָא וְעַד הַשְׁתָּא דְּמָרֵיהּ קָא טָבַח: אֵינָהּ לִשְׁחִיטָה. אֵין שְׁחִיטָה נִקְרֵאת אֶלָּא לְבַסּוֹף וְנִפְקָא מִינָּהּ לְעִנְיַן הַמְּחַשֵּׁב בְּקָדָשִׁים חוּץ לִמְקוֹמוֹ אוֹ חוּץ לִזְמַנּוֹ אוֹ מְחַשֵּׁב שֶׁלֹּא לִשְׁמָן אֵינָהּ מַחְשֶׁבֶת אא"כ חִישֵּׁב בְּסוֹף שְׁחִיטָה: מִתְּחִילָּה וְעַד סוֹף. וְכָל כַּמָּה דְּחָשִׁיב הַוְיָא מְחַשָּׁבָה: חוּלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה. פְּלוּגְתָּא הִיא בְּמַסֶּכֶת קִדּוּשִׁין (דף נח.) אִי דְּאוֹרַיְיתָא הִיא אִי דְּרַבָּנָן:

דְּלֹא אַכְלִי בִּשְׂרָא דְּתוֹרָא וְאָלָא מַאי שְׁנָא רִישָׁא דְּמַאי שְׁנָא סֵיפָא א"ל רִישָׁא קָרִינָא בֵּיהּ וּטְבָחוֹ כּוּלּוֹ בְּאִיסּוּרָא: בְּאִיסּוּרָא סֵיפָא לֹא קָרִינָא בֵּיהּ וּטְבָחוֹ כּוּלּוֹ בְּאִיסּוּרָא: הַשּׁוֹחֵט וְנִמְצֵאת טְרֵיפָה וְכוּ׳: א"ל רַב חֲבִיבִי מְחוֹזְנָאָה לְרַב אַשֵׁי ש"מ אֵינָהּ לִשְׁחִיטָה אֶלָּא לְבַסּוֹף דְּאִי יֵשְׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מֵהַתְחִילָּה וְעַד סוֹף כֵּיוָן דְּשָׁחַט בָּהּ פְּוּרְתָּא אָסְרָה אִידָךְ לֹא דְּמָרֵיהּ קָא טָבַח א"ל רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא כִּי קָא מַחֲיֵיב אַהָהוּא פְּוּרְתָּא א"ל רַב אַשֵׁי לֹא תִּידְחֵי וּטְבָחוֹ כּוּלּוֹ בָּעֵינָן וְלֵיכָּא אֶלָּא קַשְׁיָא א"ל הָכֵי אָמַר רַב גַּמָּדָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא חוּלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה לַאו דְּאוֹרַיְיתָא הִיא אִי דְּרַבָּנָן:

מְקֻצַּת סִימָנִין בַּחוּץ וְגָמְרָן בְּפָנִים אֵיפָא דְּמַתְנֵי לָהּ אַהָא א"ר שִׁמְעוֹן מִשּׁוּם רְבִּי יוֹסֵי בָּרַבִּי לֵוִי סָבָא אֵינָהּ לִשְׁחִיטָה אֶלָּא לְבַסּוֹף וְר׳ יוֹחָנָן אָמַר יֶשְׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מֵהַתְחִילָּה וְעַד סוֹף א"ל רַב חֲבִיבִי מְחוֹזְנָאָה לְרַב אַשֵׁי לֵימָא קָסָבַר רַבִּי יוֹחָנָן חוּלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה לַאו דְּאוֹרַיְיתָא הִיא

אסוּגְיָא דְּרַבָּה וְאַבַּיֵי דְּפֶרֶק נַעֲרָה (שם.) דְּמֵיירִי הָכָא כּוּלָּהּ מַתְנִיתִין כְּשֶׁעָמַד בְּדִין וְאָמְרוּ לֵיהּ חַיָּיב אַתָּה לִיתֵּן לוֹ דִּכְתִיב ג׳ אָדָם מוֹרִישׁ לְבָנָיו קָנָס בְּיִן דְּא"ל חַיָּיב אַתָּה לִיתֵּן לוֹ וְלֹא שָׁיְיךְ הַשְׁתָּא לְמֵפְרַךְ אַרִישָׁא לִיפְלוֹג בְּדִידֵיהּ בְּטָבַח וּמָכַר בְּחֵצִי אֶבְיו בֵּין עָמַד בְּדִין לְלֹא עָמַד דְּנִיחָא לֵיהּ לְמֵתְנֵי כּוּלָּהּ בְּעָמַד בְּדִין דְּתוּ לֹא לְהַוֵי קָנָס דְּאַפִּ״ה בְּסֵיפָא מֵת אֶבְיו וְאח״כ טָבַח וּמָכַר דְּפָטוּר מִשּׁוּם דְּבָעֵינַן וּטְבָחוֹ כּוּלּוֹ בְּאִיסּוּרָא וְלֵיכָּא לְמֵימַר דְּהַשְׁתָּא מִשּׁוּם קָנָס אֲבָל מֵעִיקָּרָא דְּטָבְרָה לֵיהּ חֲמִשָּׁה בָּקָר אָמַר רַחֲמָנָא וְלֹא חֲמִשָּׁה חֲצָאֵי בָּקָר וְהַיְינוּ טַעֲמָא דְּמַפְטַר בְּסֵיפָא פָּרִיךְ שַׁפִּיר דְּלִיפְלוֹג וְלֵיתֵי בְּדִידֵיהּ בְּמֵה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁעָמַד בְּדִין וְאָמַר לוֹ צֵא תֵּן לוֹ אֲבָל לֹא עָמַד בְּדִין פִּירוּשׁ שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ צֵא תֵּן לוֹ אֶלָּא חַיָּיב אַתָּה לִיתֵּן לוֹ וְטָבַח וּמָכַר וּמֵת אֶבְיו פָּטוּר מִשּׁוּם וְלֹא ה׳ חֲצָאֵי בָּקָר דְּהַיְינוּ טַעֲמָא דְּסֵיפָא נְמֵי מְיֵירִי בְּלֹא עָמַד בְּדִין בְּחַיֵּי אֶבְיו שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ צֵא תֵּן לוֹ אֶלָּא חַיָּיב אַתָּה לוֹ אִם כֵּן בְּחִנָּם נָקַט בְּסֵיפָא מֵת אֶבְיו וְאַחַר כָּךְ טָבַח דִּבְזֶה הַטְּעָנָן אַפִּ׳ טָבַח וְאַחַר כָּךְ מֵת נְמֵי וּקְצָת נִרְאֶה דּוֹחֵק מֵהַאַחַר דְּמוֹעֶלֶת הָעֲמָדָה בְּדִין דְּחַיָּיב אַתָּה לִיתֵּן לוֹ לְעִנְיַן שֶׁחִשּׁוּב בְּאִילּוּ זָקָה שֶׁיְּכוֹל לְהוֹרִישׁ לְבָנָיו זֶה תּוֹעִיל שֶׁיְּחִשּׁוּב בְּאִילּוּ נִתְחַיֵּב לְאֶחָיו ה׳ בְּקָר שֶׁלְּמִים שֶׁמּוֹכֵר הָאב הוּא מִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם לְאֶחָיו וְלֹא מִכֹּחָם וְר״י הַלֵּוִי מְפָרֵשׁ דְּבִכְלָל קָנָס אָדָם מוֹרִישׁ לְבָנָיו וְהַיִינוּ דְּקָתָנֵי בְּסֵיפָא (שם) לְעִנְיַן קִרְבַּן שְׁבוּעָה אֲיֵירֵי כְּמוֹ שְׁמוּכָח תְּחִילַּת הַסּוּגְיָא דִּלְעִנְיַן קִרְבַּן שְׁבוּעָה שֶׁאִם אֲבִיו חַיָּיב לְהָבִיא קָנָס שֶׁהָיָה מֻתָּר בְּיוֹם מִיתַת אֲבִיהֶם קָנָס שֶׁהָיְתָה חַיֶּיבֶת לְאָבִינוּ וְהֶעֱמִידָן בְּדִין וְנִתְחַיְּבָה לוֹ בְּדִין וְכָפַר וְנִשְׁבַּע וְאַחַר כָּךְ הוֹדָה הוֹאִיל וְאִגְּלַאי מִילְּתָא דְּבִשְׁעַת שֶׁנָּפַל לִיד הַיּוֹרְשִׁים כְּבָר הָיָה מְמוֹן אַצֶּל אֲבִיהֶם שֶׁהֲרֵי כְּבָר עָמַד עָלָיו בְּדִין וְנִתְחַיֵּב לוֹ וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְהוֹדוֹת וּלְהִפָּטֵר מֵהֶן אִם כֵּן לְגַבֵּי דִידְהוּ אֵין עֲקִירָה קָנָס וְה״ל דּוּמְיָא דְּפִקָּדוֹן דְּקָרֵא וּמִתְחַיֵּב עָלָיה קִרְבַּן שְׁבוּעָה אֲבָל אִם לֹא עָמַד בְּדִין אע״פ שֶׁהֵיזִּיק יוֹרְשׁוֹ מִכֹּל מָקוֹם אֵין דּוּמְיָא דְּפִקָּדוֹן וְלֹא מִתְחַיֵּב בְּטַעֲנַת קִרְבַּן שְׁבוּעָה אַפִּ׳ הֶעֱמִידוּהוּ בְּדִין וְנִתְחַיֵּב לְהוֹ בְּדִין וְאַחַר כָּךְ עִתָּה כְּשֶׁתָּבְעוּהוּ כָּפַר וְנִשְׁבַּע וְהוֹדָה שֶׁהֲרֵי עִיקָּרוֹ קָנָס וְהָא דְּאָמַר בְּתַר הָכֵי דְּאִיצְטְרִיךְ קְרָא וְכִיחֵשׁ לְעִמּוּדָה בְּדִין וּבְגָרָה וְאַחַר כָּךְ מַתָּה דְּהָכָא כִּי קָא יָרִית מִינָּהּ קָא יָרִית מִכָּל מָקוֹם אֵין דּוּמְיָא דְּפִקָּדוֹן אע״פ שֶׁע״י יְרוּשָׁה בָּא לִיד הָאב עַכְשָׁיו הוֹאִיל וְתִחַיְּבוֹ קָנָס לְגַבֵּי דִידֵיהּ וְדִידֵיהּ אַפִּ׳ מַתָּה אַחַר שֶׁבָּגְרָה עִיקָּרוֹ קָנָס מִיקְּרֵי לְגַבֵּי הָאב וְלֹא מִתְחַיֵּב קִרְבַּן שְׁבוּעָה וְאִם תֹּאמַר בְּפֶרֶק אִלּוּ נְעָרוֹת (שם דף לח: ושם ד״ה יש) דְּקָבְעֵי יֵשׁ בָּגַר בִּקְבָר וּפְקַע אב אוֹ אֵין בָּגַר וְלֹא פָּקַע אב וְאַמַּאי פָּקַע אב כְּשֶׁיֵּשׁ בָּגַר בִּקְבָר נְהֵי דְּאֵין לוֹ מִכֹּחַ יְרוּשָׁה שֶׁיּוֹרֵשׁ אֶת בִּתּוֹ כֵּיוָן דְּקָנָס נְמֵי בַּר יְרוּשָׁה הוּא וְיֵשׁ לוֹמַר דְּהָכָא רְאוּיָה לְזְכוּת מִכֹּחָהּ לֹא הָיְתָה רְאוּיָה לְזְכוּת בּוֹ מֵעוֹלָם וְאִם תֹּאמַר וְכִי בְּעֵי מְעִיקָּרָא יֵשׁ בָּגַר בִּקְבָר וְדִבְנָה חֲבֵי הֵיאַךְ יְכוֹל לִהְיוֹת שֶׁל בְּנָה הֲלֹא אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהוֹרִישָׁהּ כְּדִקָאָמַר בְּבֵיעִיא בְּתַרְייתָא יֵשׁ בָּגַר בִּקְבָר וּפְקַע אב וְיֵשׁ לוֹמַר דְּבֵיעִיא קְמַיְיתָא הָוְיָא בְּבוֹשֶׁת וּפְגָם דְּהָוֵי מְמוֹנָא וּמוֹרֶשֶׁת שַׁפִּיר לְבִנְהּ אע״ג דְּבוֹשֶׁת וּפְגָם אִיתְקֵשׁ לְקָנָס בְּפֶרֶק נַעֲרָה (שם דף מא:) לֹא הִסְפִּיקָה לַעֲמוֹד בְּדִין עַד שֶׁמֵּת הָאב הֲרֵי הֵן שֶׁל עַצְמָהּ וּבוֹשֶׁת וּפְגָם נְמֵי מְקַיְּמִינַן דְּהָרֵי הֵן לְשׁוֹן רַבִּים הַיְינוּ דְּזָקָא לְעִנְיַן גְּבִיֵּית הָאב אִיתְקוּשׁ לְקָנָס כְּדִכְתִיב וְנָתַן הָאִישׁ הַשּׁוֹכֵב עִמָּהּ לְאֲבִי הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים וגו׳ וְדִרְשִׁינַן הֲנָאַת שְׁכִיבָה נ׳ מִכְּלָל דְּאִיכָּא בּוֹשֶׁת וּפְגָם וְאִית דְּדָרֵישׁ תַּחַת אֲשֶׁר עִינּוּי הַגּוּף מִכְּלָל דְּאִיכָּא בּוֹשֶׁת וּפְגָם אֲבָל הָכָא נְהֵי דְּמִפְטַר הַמַּזִּיק מִן הַקָּנָס לְפִי שֶׁאֵין יְכוֹלָה לְהוֹרִישׁ שֶׁלֹּא זָכְתָה בּוֹ מִבּוֹשֶׁת וּפְגָם דַּהֲוֵי מְמוֹנָא לֹא מִפְטַר: **דְּאִי** יְשָׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מֵהַתְחִילָּה וְעַד סוֹף מִכְּלָל דְּאִי לֹא מִכְּלָל דְּאִי לֹא יְשָׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מֵהַתְחִילָּה וְעַד סוֹף מִכְּלָל דְּאִי לֹא מִכְּלָל דְּאִי לֹא. מִמַּאי דְּחַיָּיב רַחֲמָנָא אַחוֹלִין בָּעֲזָרָה וְאַשְׁחוּטֵי חוּץ לֹא מְצֵי לְמִפְרַךְ אִי יְשָׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מֵהַתְחִילָּה וְעַד סוֹף מִכִּי שָׁחַט פְּוּרְתָּא אִסְרָהּ וְאִידָךְ מֵהָתָךְ עָפֵר בְּעִלְמָא הוּא אע״ג דְּלֵיכָּא לְמֵימַר דְּמַחַיֵּב אַהָהוּא פְּוּרְתָּא כְּמוֹ שֶׁאָפְרַשׁ בְּסָמוּךְ דְּכֵיוָן דְּאֵין שָׁם פְּסוּל אַחַר אֶלָּא דְּשָׁחוּטֵי חוּץ לְבַדּוֹ אֵיכָּא לְמֵימַר דִּבְהָכֵי חַיֵּב רַחֲמָנָא אֲבָל בְּשֶׁיֵּשׁ פְּסוּל אַחֵר עִמּוֹ אֵין יֵשׁ לִפְטוֹר אֲפִילּוּ לְמ״ד יְשָׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מֵהַתְחִילָּה וְעַד סוֹף כֵּיוָן דְּבִסּוֹף שְׁחִיטָה חַיָּיב כְּמַחֲתַךְ עָפָר בְּעִלְמָא: **כִּי** קָמַחַיֵּב אַהָהוּא פְּוּרְתָּא מַחַיֵּב. תִּימָה כֵּיוָן דְּסוֹף שְׁחִיטָה פּוֹסֶלֶת אֵין לוֹ לְהִתְחַיֵּב אֲפִילּוּ לְמ״ד יְשָׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מֵהַתְחִילָּה וְעַד סוֹף כֵּיוָן דְּבִסּוֹף שְׁחִיטָה יָכוֹל לְהוֹרִישׁ אֲפִילּוּ לְמ״ד יְשָׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מֵהַתְחִילָּה וְעַד סוֹף כְּדִמְשָׁמַע בְּפ״ב דְּחוּלִּין (דף כט:) דְּפָרִיךְ מֵהָהִיא דְּאֵירֵע בָּהּ פְּסוּל בִּשְׁחִיטָה בֵּין קוֹדֶם פְּסוּלָהּ בֵּין לְאַחַר פְּסוּלָהּ אֵין מִטַּמְּאָה בְּגָדִים בְּהַזָּאָתָהּ קוֹדֶם פְּסוּלָהּ מִטַּמְּאָה בְּגָדִים לְאַחַר פְּסוּלָהּ אֵין מִטַּמְּאָה בְּגָדִים וְאִי אִמְרַת יְשָׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מֵהַתְחִילָּה וְעַד סוֹף נִיפְלוֹג נְמֵי בִּשְׁחִיטָתָהּ וּמַשְׁנֵי נִתְקַלְקְלָה בִּשְׁחִיטָה קָאָמְרַת בֵּין דְּנִתְקַלְקְלָה בִּשְׁחִיטָה לְבַסּוֹף אִיגְּלָאי מִילְּתָא לְמַפְרַע דְּמֵעִיקָּרָא לָאו שְׁחִיטָה הִיא כְּלָל וְאוֹתוֹ קִלְקוּל מְפָ׳ ר״ת דְּלָאו דְּוָקָא בְּגוּף הַשְׁחִיטָה כְּגוֹן נוֹתַר וּמֵעֹכֶר אֶלָּא אֲפִ׳ נִתְקַלְקְלָה ע״י מְלָאכָה שֶׁעָשָׂה בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה דּוּמְיָא דְּאִירַע בָּהּ פְּסוּל בְּהַזָּאָתָהּ דְּמֵיירִי בְּפְסוּל מְלָאכָה דְּאִי לָאו הָכֵי אִבַּתְּרָה תִּקְשֶׁה לוֹ נִיפְלוֹג נְמֵי בִּשְׁחִיטָתָהּ בְּפְסוּל מְלָאכָה אַלְמָא מִשְּׁמַע הָתָם דַּאֲפִ׳ לְמ״ד יְשָׁנָהּ לִשְׁחִיטָה מֵהַתְחִילָּה וְעַד סוֹף כְּשֶׁאִירַע פְּסוּל בְּאֶמְצַע אֵין תְּחִילַּת הַשְׁחִיטָה שְׁחִיטָה וי״ל דְּהָכָא נְמֵי ה״מ לְאִקְשׁוּיֵי לֵיהּ אֶלָּא בְּלָאו הָכֵי מְסַלֵּק לֵיהּ שַׁפִּיר: **לֵימָא** קָסָבַר רַבִּי יוֹחָנָן חוּלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה לָאו דְּאוֹרַיְיתָא. וְתִקְשֶׁה דְּיֵדִיהּ אַדְּיֵדִיהּ דְּאִידְּהוּ גּוּפֵיהּ אָמַר בְּפֶרֶק הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ (קדושין דף נז:) חוּלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה דְּאוֹרַיְיתָא וְיֵלִיף לָהּ מִקְּרָא:

דאי

דְּלֹא אַכְלִי בִּשְׂרָא דְּתוֹרָא. שְׁרוּי בְּתַעֲנִית הָיְתָה: **סֵיפָא** לֹא קָרִינָא בֵּיהּ וּטְבָחוֹ כּוּלּוֹ בְּאִיסּוּרָא. מַשְׁמַע אֲבָל בְּפָל מְחַיֵּיב אע״ג דְּלֹא עָמַד בְּדִין וְאַפִּ׳ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה הָוֵה מְחַיֵּיב אִי לָאו דְּבָעֵינַן וּטְבָחוֹ כּוּלּוֹ בְּאִיסּוּרָא וְרִישָׁא נְמֵי קָתָנֵי חַיָּיב בְּאַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה וְאע״ג דְּאִיירִי בְּלֹא עָמַד בְּדִין כְּמוֹ בְּסֵיפָא דְּאֵין חִילּוּק בֵּין רִישָׁא לְסֵיפָא אֶלָּא דְּבְרִישָׁא טָבַח וְאח״כ מֵת אָבִיו וּבְסֵיפָא מֵת אָבִיו וְאח״כ טָבַח וְלִמְאי דס״ל מְעִיקָּרָא לְרַב נַחְמָן וְלֹא חֲמִשָּׁה חֲצָאֵי בָּקָר לֹא מוֹקֵי בְּשֶׁעָמַד בְּדִין אֶלָּא מִשּׁוּם דְּלֹא לֵיתְוֵי ה׳ חֲצָאֵי בָּקָר אִם כֵּן מַשְׁמַע כָּל הַסּוּגְיָא דְּאָדָם מוֹרִישׁ קָנָס וְלִמְאי דְּלֹא עָמַד בְּדִין מוֹרִישׁ קָנָס וְלִמְאי דְּלֹא עָמַד בְּדִין אֵין יָכוֹל לְהוֹרִישׁ בְּשׁוּם עִנְיָן כִּדְקָתָנֵי בְּמַתְנִי׳ דְּהָתָם הַיְינוּ מִשּׁוּם דְּאוֹתוֹ דָּבָר שֶׁהִקְנָס יוֹצֵא מִמֶּנּוּ דְּהַיְינוּ הַבַּד אֵין יָכוֹל לְהוֹרִישׁוֹ לְבָנָיו כִּדְאָמְרִינַן הָתָם אוֹתָם לְבָנֵיכֶם וְלֹא בְּנוֹתֵיכֶם לִבְנֵיכֶם אֲבָל מִמּוֹן דְּהִקְנָס שֶׁהִכְפִּיל ד׳ וְה׳ יוֹצֵאין מִמֶּנּוּ דְּהַיְינוּ בְּהֶמְה הוּא מוֹרִישׁ לִבְנָיו לְפִיכָךְ זֶה הִקְנָס מוֹרִישׁ לִבְנָיו וְעוֹד נִרְאֶה לְר״י דְּרָבָא וְרַב נַחְמָן דְּהָכָא לֹא פְּלִיגִי

דאי

דְּאִי ס"ד דְּאוֹרַיְיתָא מִכִּי שָׁחִיט לָהּ פּוּרְתָּא אָסְרָהּ אִידָּךְ לַאו דְּמָרָהּ קָא טָבַח א"ל רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא כִּי קָא מְחַיֵּיב נַמִּי אַהַהוּא פּוּרְתָּא א"ל רַב אַשִׁי לָא תִּידְחְיֵהּ וּטְבָחוֹ כּוּלּוֹ בְּעִינַן וְלֵיכָּא אֶלָּא קַשְׁיָא א"ל הָכִי אָמַר רַב גַּמְדָּא מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא כִּי קָא מְחַיֵּיב כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט מִקְצָת סִימָנִין בַּחוּץ וְגָמְרָן בִּפְנִים: **מתני'** גָּנַב עַל פִּי שְׁנַיִם וְטָבַח וּמָכַר עַל פִּיהֶן וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִים מְשַׁלְּמִין הַכֹּל גָּנַב עַל פִּי שְׁנַיִם וְטָבַח וּמָכַר עַל פִּי שְׁנַיִם אֲחֵרִים אֵלּוּ וְאֵלּוּ נִמְצְאוּ זוֹמְמִין הָרִאשׁוֹנִים מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְאַחֲרוֹנִים מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי ג' נִמְצְאוּ אַחֲרוֹנִים זוֹמְמִין הוּא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְהֵן מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי ג' אֶחָד מִן אַחֲרוֹנִים זוֹמְמִין בָּטְלָה עֵדוּת שְׁנִיָּה אֶחָד מִן הָרִאשׁוֹנִים זוֹמְמִין בָּטְלָה כָּל הָעֵדוּת שֶׁאִם אֵין גְּנֵיבָה אֵין טְבִיחָה וְאֵין מְכִירָה: **גמ'** אִיתְּמַר עֵד זוֹמֵם אַבַּיֵּי אָמַר לְמַפְרֵעַ הוּא נִפְסָל רָבָא אָמַר מִכָּאן וּלְהַבָּא הוּא נִפְסָל אַבַּיֵּי אָמַר לְמַפְרֵעַ הוּא נִפְסָל מֵהַהוּא שַׁעְתָּא דְּאַסְהִיד הֲוָה לֵיהּ רָשָׁע וְהַתּוֹרָה אָמְרָה אַל תָּשֶׁת רָשָׁע עֵד רָבָא אָמַר מִכָּאן וּלְהַבָּא הוּא נִפְסָל עֵד זוֹמֵם חִידּוּשׁ הוּא דְּהָא תְּרֵי וּתְרֵי נִינְהוּ מַאי חָזֵית דְּצַיְּית לְהָנֵי צַיֵּית לְהָנֵי הִלְכָּךְ אֵין לְךָ בּוֹ אֶלָּא מִשְּׁעַת חִידּוּשׁ וְאֵילָךְ אִיכָּא דְּאָמְרֵי רָבָא נַמִּי כְּאַבַּיֵּי סְבִירָא לֵיהּ דְּאָמַר לְמַפְרֵעַ הוּא נִפְסָל וְהָכָא הַיְינוּ טַעְמֵיהּ דְּרָבָא

משום

רש"י

דְּאִי ס"ד דְּאוֹרַיְיתָא. הֵיכִי מְתָרֵץ רַבִּי יוֹחָנָן לְמַתְנִי' הָא בְּפוּרְתָּא קָא מִתְּסְרָא לָהּ: **כִּי קָא מְחַיֵּיב.** בְּתַשְׁלוּמִין: **אַהַהוּא פּוּרְתָּא.** מְחַיֵּיב דְּכִי הֵיכִי דַּהֲוֵי שְׁחִיטָה לְעִנְיַן חוּלִּין בָּעֲזָרָה בִּתְחִילָּתָהּ הֲוֵי נַמִּי טְבִיחָה לְעִנְיַן תַּשְׁלוּמִין: **וְגָמְרָן בִּפְנִים.** דְּאִיכָּא וּטְבָחוֹ כּוּלּוֹ קוֹדֶם שֶׁנֶּאֶסְרָה בַּהֲנָאָה: **מתני'** מְשַׁלְּמִין לוֹ **אֶת הַכֹּל.** וּבַגְּמָ' מוֹקֵי לָהּ כְּשֶׁהוּזְמוּ תְּחִלָּה עַל הַטְּבִיחָה: **וְהָאַחֲרוֹנִים מְשַׁלְּמִים ג'.** לְשׁוֹר וּכְגוֹן שֶׁהוּזְמוּ אַחֲרוֹנִים תְּחִילָּה דְּאִי עֵדֵי גְּנֵיבָה הוּזְמוּ תְּחִילָּה בָּטְלָה לָהּ עֵדוּת טְבִיחָה דְּדִלְמָא בְּעָלִים מְכָרוּהוּ לוֹ וְכִי מִיתַּזְמֵי אַמַּאי מְשַׁלְּמֵי: **בָּטְלָה עֵדוּת שְׁנִיָּה.** וְהוּא מְשַׁלֵּם כֶּפֶל מִשּׁוּם רִאשׁוֹנִים וְהֵן פְּטוּרִין דְּאֵין עֵדִים מְשַׁלְּמִין מָמוֹן עַד שֶׁיּוּזְמוּ שְׁנֵיהֶן: **בָּטְלָה כָּל הָעֵדוּת.** וְהוּא פָּטוּר וְהֵן פְּטוּרִין וַאֲפִי' חָזְרוּ וְהוּזְמוּ אַחֲרוֹנִים אַחֲרֵי כֵן אֵין מְשַׁלְּמִין שֶׁהֲרֵי בָּטְלָה עֵדוּתָן כְּבָר וְהוּכְחֲשׁוּ דְּכֵיוָן דְּלָא גָּנַב לָא טָבַח וְאַהָכֵי לָא מִחַיְּיבוּ אֶלָּא אַעִמָּנוּ הֱיִיתֶם שֶׁסָּתְרוּ גּוּפָהּ שֶׁל עֵדוּת וְכ"ש אִם הוּזְמוּ שְׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים תְּחִילָּה שֶׁעֵדוּת שְׁנִיָּה בָּטְלָה אֶלָּא שֶׁבִּזְמַן שֶׁלֹּא הוּזְמוּ אֶלָּא אֶחָד בָּטְלוּ שְׁתֵּיהֶן אֲבָל כְּשֶׁהוּזְמוּ שְׁנֵיהֶם לֹא בָּטְלָה עֵדוּת רִאשׁוֹנָה אֶלָּא מְשַׁלְּמִין כֶּפֶל: **גמ'** **לְמַפְרֵעַ נִפְסָל.** הֵעִיד בְּנִיסָן וְהוּזַם עַל עֵדוּת זוֹ בְּאִיָּיר כָּל הָעֵדְיוֹת שֶׁהֵעִיד בֵּינְתַיִם פְּסוּלוֹת דְּמִשָּׁעָה שֶׁהֵעִיד עֵדוּת זוֹ נִפְסָל: **מִכָּאן וּלְהַבָּא.** מִשֶּׁהוּזַם: **אַל תָּשֶׁת.** יָדְךָ עִם רָשָׁע:

פסידא

תוספות

דְּאִי ס"ד דְּאוֹרַיְיתָא מִכִּי שָׁחִיט בָּהּ כו'. מַשְׁמַע דְּאִי הֲוָה מִדְּרַבָּנָן חָשִׁיב דְּמָרָהּ שַׁפִּיר וּמִתּוֹךְ כָּךְ הָיָה נִרְאֶה לְדַקְדֵּק דְּתִקְרוֹבֶת ע"ז אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה דְּאוֹרַיְיתָא מִדְּקָאָמַר לְעֵיל וְר"מ שׁוֹחֵט לַע"ז אַמַּאי מְחַיֵּיב כֵּיוָן דְּשָׁחַט פּוּרְתָּא אָסְרָהּ אִידָּךְ לָא דְּמָרָהּ קָטָבַח וְאִי דְּרַבָּנָן הֲוָה חָשִׁיב שַׁפִּיר דְּמָרָהּ וּמִיהוּ יֵשׁ לִדְחוֹת דְּתִקְרוֹבֶת ע"ז אֲפִי' לָא אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן חָשִׁיב לֵיהּ שַׁפִּיר לַאו דִּידֵיהּ כֵּיוָן דְּאָסְרוּ חֲכָמִים בְּכָל הֲנָאוֹת דַּאֲפִילּוּ קִידֵּשׁ בּוֹ אֵין הָאִשָּׁה מְקוּדֶּשֶׁת כִּדְתְנַן בַּתּוֹסֶפְתָּא דְּקִדּוּשִׁין (פ"ד) הַמְקַדֵּשׁ בְּיֵין נֶסֶךְ (וּבַע"ז) בְּעוֹרוֹת לְבוּבִים כו' אע"פ שֶׁקִּדֵּשׁ בִּדְמֵיהֶן אֵינָהּ מְקוּדֶּשֶׁת אֲבָל חוּלִּין בָּעֲזָרָה אִי הֲוֵי דְּרַבָּנָן וְקִידֵּשׁ בּוֹ אֶת הָאִשָּׁה מְקוּדֶּשֶׁת לְכַךְ חָשִׁיב דְּמָרֵיהּ דִּבְסוֹף הָאִישׁ מְקַדֵּשׁ (קדושין דף נח.) קָתָנֵי גַּבֵּי חוּלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר מְקוּדֶּשֶׁת וּפָרִיךְ אַלְמָא קָסָבַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חוּלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה לַאו דְּאוֹרַיְיתָא כו' וּמִיהוּ אִיסּוּר אֲכִילָה דְּהָוְיָא וַדַּאי דְּאוֹרַיְיתָא יֵשׁ לְדַקְדֵּק מִשְּׁמַעְתִּין דִּלְעֵיל דְּפַטְרֵי רַבָּנָן שׁוֹחֵט לַע"ז מִשּׁוּם שְׁחִיטָה שֶׁאֵין רְאוּיָה וְאִי אִיסּוּר אֲכִילָה לָא הָוְיָא אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן לֹא הָיָה נֶחְשָׁב בְּכַךְ שְׁחִיטָה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה כְּמוֹ מַעֲשֶׂה דְּשַׁבָּת לְמַאן דְּאָמַר דְּרַבָּנָן וְא"ל דְּאִי אָסוּר בַּאֲכִילָה דְּאוֹרַיְיתָא הַיְינוּ עַל כָּרְחָךְ מִשּׁוּם דְּהוּקְשׁוּ לְמֵת מֵהַאי טַעְמָא נַמִּי תֵּיאָסֵר בַּהֲנָאָה כְּמֵת וְי"ל כֵּיוָן דִּכְתִיב וַיֹּאכְלוּ זִבְחֵי מֵתִים לַאֲכִילָה אִיתְקוּשׁ וְלֹא לַהֲנָאָה: **רָבָא** אָמַר מִכָּאן וּלְהַבָּא הוּא נִפְסָל. תֵּימַהּ [דִּבְרֵישׁ] חֶזְקַת הַבָּתִּים (ב"ב דף לא. ושם) אָמַר זֶה אוֹמֵר שֶׁל אֲבוֹתַי וְזֶה אוֹמֵר שֶׁל אֲבוֹתַי הַאי אַיְיתֵי סַהֲדֵי דַּאֲבָהָתֵיהּ הִיא וְאָכְלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה וְהַאי אַיְיתֵי סַהֲדֵי דְּאָכְלָהּ שְׁנֵי חֲזָקָה אָמַר רַב נַחְמָן אוֹקֵי אֲכִילְתָּא בַּהֲדֵי אֲכִילְתָּא וְאוֹקֵי אַרְעָא בְּחֶזְקַת אֲבָהָתֵיהּ אָמַר לֵיהּ רָבָא וְהָא עֵדוּת מוּכְחֶשֶׁת הִיא וְהַשְׁתָּא אַמַּאי הֲוֵי מוּכְחֶשֶׁת הָא רָבָא אִית לֵיהּ הָכָא מִכָּאן וּלְהַבָּא הוּא נִפְסָל וְאִית לָן לְמֵימַר לְדִידֵיהּ אַאֲכִילָה דְּאִיתְכַּחוּשׁ אִיתְכַּחוּשׁ וְאַאֲבָהָתָא דְּלָא אִיתְכַּחוּשׁ לָא אִיתְכַּחוּשׁ מִידֵי דַּהֲוֵי אַשְּׁנַיִם מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁגָּנַב וְטָבַח וְהוּזְמוּ אַטְּבִיחָה דִּלְרָבָא דְּאָמַר מִכָּאן וּלְהַבָּא הוּא נִפְסָל אע"ג דְּתוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר כְּדִיבּוּר דָּמֵי כֵּיוָן דְּמֵהַהִיא שַׁעְתָּא דְּקָא מִתְזְמֵי הוּא דְּפַסְלֵי אַטְּבִיחָה דְּקָמִיתְזוּם אִיתְזוּם אַגְּנֵיבָה דְּלָא אִיתְזוּם לָא אִיתְזוּם כִּדְמוּכַח לְקַמָּן וּלְהַאי טַעְמָא דִּמְפָרֵשׁ מִשּׁוּם חִידּוּשׁ נִיחָא אֲבָל טַעְמָא דַּהֲוֵי מִשּׁוּם פְּסֵידָא דִּלְקוּחוֹת קָשֶׁה דְּאֵין נִרְאֶה דְּנָקַט לְקוּחוֹת דַּוְקָא מִדְּלָא קָאָמַר אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ כָּל עֵדוּת שֶׁאֵין לְעִנְיַן לְקוּחוֹת וְי"ל דִּלְמַאי דְּמַחְלֵק הָתָם בֵּין אוֹתוֹ עֵדוּת לְעֵדוּת אַחֶרֶת נִיחָא דְּכֵיוָן דְּהוּחְזְקוּ מְשַׁקְּרִים עַל אוֹתָהּ קַרְקַע תּוּ לָא מְהֵימְנֵי עֲלָהּ אֲבָל הָכָא אע"פ שֶׁהוּחְזְקוּ מְשַׁקְּרִים עַל הַטְּבִיחָה לֹא הוּחְזְקוּ מְשַׁקְּרִים עַל הַגְּנֵיבָה דְּלָא חָשִׁיב לֵיהּ כְּאוֹתָהּ עֵדוּת: **אֵין** לְךָ בּוֹ אֶלָּא מִשְּׁעַת חִידּוּשׁוֹ וְאֵילָךְ. אֵין לְהַקְשׁוֹת מְנָא לֵיהּ דִּמְהֵימְנֵי הַמְּזִימִין לְפוֹסְלָן נֵימָא דְּאֵין לְךָ לְרַבּוּיֵי אֶלָּא חִידּוּשׁוֹ וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם אֲבָל אֵין נִפְסָלִין דְּוַדַּאי כֵּיוָן דִּמְשַׁלְּמִין מָמוֹן וְנֶהֱרָגִים כ"ש נִפְסָלִין דְּלָא הֵימְנִינְהוּ רַחְמָנָא לַחֲצָאִין אֲבָל קָשֶׁה דִּלְרַב חִסְדָּא דְּאָמַר בְּחֶזְקַת הַבָּתִּים (ב"ב שם:) שְׁתֵּי כִּיתֵּי עֵדִים הַמַּכְחִישׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ בַּהֲדֵי סַהֲדֵי שַׁקְרֵי לָמָּה לִי אִם כֵּן אֵין חִידּוּשׁ מָה שֶׁנִּפְסָלִין אַדְּרַבָּה מָה שֶׁהַמְּזִימִין כְּשֵׁרִים הֲוֵי חִידּוּשׁ לְרַב חִסְדָּא וְהָתָם בָּעֵי לְמֵימַר דְּרָבָא כְּרַב חִסְדָּא וְי"ל דִּלְמַאי דְּבָעֵי לְמֵימַר הָתָם דְּרָבָא כְּרַב חִסְדָּא לָא הֲוֵי טַעְמָא דְּרָבָא מִשּׁוּם חִידּוּשׁ אֶלָּא מִשּׁוּם פְּסֵידָא דִּלְקוּחוֹת וּמַסְקָנָא דְּהָתָם דְּמוֹקֵי לָהּ כְּרַב הוּנָא דְּאָמַר זוֹ בָּאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ כו' הֲוֵי חִידּוּשׁ מָה שֶׁנִּפְסָלִין קַמָּאֵי וְהָא דִּמְשַׁנֵּי רָבָא בְּפֶרֶק כָּל הַנִּשְׁבָּעִין (שבועות דף מח. ושם) אַלִּיבָּא דְּרַב חִסְדָּא מַתְנִיתִין דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה לַאו מִשּׁוּם דְּס"ל כְּוָותֵיהּ וְעוֹד י"ל דִּלְרַב חִסְדָּא נַמִּי הֲוֵי חִידּוּשׁ מָה שֶׁנִּפְסָלִין וַדַּאי וְהַאי דְּחָשִׁיב לְהוּ סַהֲדֵי שַׁקְרֵי בִּשְׁתֵּי כִּיתֵּי עֵדִים אֵינוֹ אֶלָּא מִסְּפֵיקָא וְאִם הָיוּ שְׁנַיִם מִן הַשּׁוּק מְעִידִין פְּלוֹנִי לָוָה מִפְּלוֹנִי מָנֶה וְאַחַת מִשְּׁתֵּי כִּיתֵּי עֵדִים הַלָּלוּ הַמַּכְחִישׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ אוֹמֶרֶת לֹא לָוָה לֹא הָיִיתִי מוֹצִיא מָמוֹן מִסָּפֵק וְאִלּוּ הַמְּזִימִים פְּסוּלִים לְגַמְרֵי אֲפִי' לְהַחֲזִיק הַמָּמוֹן עַל פִּיהֶן הִלְכָּךְ חִידּוּשׁ הוּא וּלְגַבֵּי הָכִי אֵין לְךָ בּוֹ אֶלָּא מִשְּׁעַת חִידּוּשׁ וְאֵילָךְ לְחוֹשְׁבָם כְּוַדַּאי פְּסוּלִין וּלְפִי זֶה הֲוָה מָצֵי לְמֵימַר דְּאִיכָּא בֵּינַיְיהוּ כָּל שִׁטְרֵי מִלְוֶה וּמֶקַּח הַבָּאִין לְהוֹצִיא דִּלְטַעְמָא דִּפְסֵידָא דִּלְקוּחוֹת נֶאֱמָנִים לְהוֹצִיא אֶלָּא דְּלָא חָשִׁיב אֶלָּא מִילְּתָא דְּאִיכָּא בֵּינַיְיהוּ בֵּין לְרַב הוּנָא בֵּין לְרַב חִסְדָּא וְאִם תֹּאמַר וְלָמָּה הֲוֵי חִידּוּשׁ כְּלָל וַהֲלֹא מִן הַדִּין יֵשׁ לְהַאֲמִין בָּתְרָאֵי בְּמִיגּוֹ דְּאִי בָּעוּ הָווּ פַּסְלֵי לְקַמָּאֵי בְּגַזְלָנוּתָא וּבִשְׁתֵּי כִּיתֵּי עֵדִים הַמַּכְחִישׁוֹת זוֹ אֶת זוֹ לִיהֵמְנֵי בָּתְרָאֵי בְּמִיגּוֹ בֵּין לְרַב הוּנָא בֵּין לְרַב חִסְדָּא וְאוֹר"י דְּלָא שַׁיָּיךְ מִיגּוֹ אֶלָּא בְּאָדָם אֶחָד אֲבָל בִּשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם לָא שַׁיָּיךְ מִיגּוֹ דְּאֵין דַּעַת שְׁנֵיהֶם שָׁוֶה וּמַה שֶּׁיִּרְצֶה לִטְעוֹן זֶה לֹא יִטְעוֹן זֶה וְעוֹד נִרְאֶה דִּקְצָת דָּמֵי הַאי מִיגּוֹ לְמִיגּוֹ בִּמְקוֹם עֵדִים שֶׁהֲרֵי יֵשׁ עֵדִים כְּנֶגֶד הַאי מִיגּוֹ לְהַכְחִישָׁם וְאע"פ שֶׁיֵּשׁ כְּמוֹ כֵן עֵדִים עִם הַמִּיגּוֹ אֵין בְּכַךְ כְּלוּם [וְעוֹד] דְּלָא עָדִיף מִיגּוֹ מֵעֵדִים שֶׁאִם הָיוּ עֵדִים מְסַיְּיעִים לְאֵלּוּ לֹא הָיָה לָהֶם כֹּחַ לְהַכְחִישׁ אֶת אֵלּוּ דְּהָא תְּרֵי כְּמֵאָה וְכ"ש מִיגּוֹ וְהָא דְּאָמַר בְּפ"ב דִּכְתוּבּוֹת (דף יח: ושם) שְׁנַיִם הַחֲתוּמִים עַל הַשְּׁטָר וְאָמְרוּ קְטַנִּים אוֹ אֲנוּסִים הָיִינוּ כו' אִם אֵין כְּתַב יָדָם יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִים הַאי לַאו מִיגּוֹ הוּא שֶׁאֵין הַשְּׁטָר מִתְקַיֵּים אֶלָּא עַל פִּיהֶם וְהַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר כִּדְאָמְרִינַן הָתָם בְּהַהוּא פִּירְקָא (דף כב:) מִנַּיִן לְהַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר וּפָרִיךְ הָא לְמ"ל קְרָא סְבָרָא הוּא וּבִשְׁנַיִם הַחֲתוּמִים עַל הַשְּׁטָר וּמֵתוּ וּבָאוּ ב' מִן הַשּׁוּק וְאָמְרוּ קְטַנִּים אוֹ אֲנוּסִים אוֹ פְּסוּלֵי עֵדוּת הָיוּ דְּאָמַר הָתָם דְּאִי כְּתַב יָדָם יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר אֵין נֶאֱמָנִים אֶלָּא הָווּ תְּרֵי וּתְרֵי צ"ל דִּפְסוּלֵי עֵדוּת דְּקָאָמַר הַיְינוּ קְרוֹבִים דְּאִי גַּזְלָנִים הֲוֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִים אֲפִילּוּ הָיוּ בְּפָנֵינוּ וְעוֹד יֵשׁ תֵּירוּצִים אֲחֵרִים וְאֵין לְהַאֲרִיךְ כָּאן: **מִכָּאן** וּלְהַבָּא הוּא נִפְסָל. נִרְאֶה שֶׁאִם לֹא נִרְאָה הַשְּׁטָר עַד לְאַחַר הֲזָמָה אַף עַל פִּי שֶׁזְּמַנּוֹ מוּקְדָּם לַהֲזָמָה מוֹדֶה רָבָא דְּלָא מַשְׁגְּחִינַן בְּהוּ דְּמִי יוֹדֵעַ שֶׁמָּא אַחַר הֲזָמָה כָּתְבוּ אֵלּוּ הַמְּזִימִים זֶה הַשְּׁטָר וְהִקְדִּימוּ זְמַנּוֹ וְהָא דְּאָמַר דְּאֵין נִפְסָל לְמַפְרֵעַ הַיְינוּ בִּשְׁטָר שֶׁנִּרְאָה קוֹדֶם הֲזָמָה:

משום

דְּאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ שרבי יוחנן סובר שחולין שנשחטו בעזרה אסורים בהנאה מִדְּאוֹרַיְיתָא, אם כן איך יתרץ את המשנה שחייבה את הגונב בהמה ושוחטה חולין בעזרה בתשלומי ד' וה', הרי מִכִּי שָׁחֵיט לָהּ פּוֹרְתָּא, אֲפִילּוּ מדין חולין בעזרה, ואם כן, נמצא שכאשר הוא שוחט את אֵידָךְ – השלמת שיעור השחיטה, שעל זה מתחייב בד' וה', לַאו דְּמָרָה קָא טָבַח – אינו שוחט בהמה של הבעלים, שהרי נאסרה בהנאה ואין לבעלים בה שווי ממון, ואינו מתחייב בשחיטתה ד' וה'. אבל אם חולין בעזרה אינם אסורים מדאורייתא, אזי שייך שיתחייב בד' וה' על השחיטה, שהרי שוחט בהמה של הבעלים.

דוחה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לרב חביבי, יתכן שאמנם סובר רבי יוחנן שחולין שנשחטו בעזרה אסורים מדאורייתא, וּכִי קָא מְחַיֵּיב תשלומי ד' וה', זהו נַמִּי אַהַהוּא פּוּרְתָּא – על התחלת השחיטה, שכמו שהתחלת השחיטה נחשבת לשחיטה לענין שחיטת חולין בעזרה, כך היא נחשבת לשחיטה לענין תשלומי ד' וה'. דוחה הגמרא את דחיית רב אחא: אָמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לרב אחא, לֹא תִּדְחֵיהּ – אל תדחה את דברי רב חביבי, שהרי מה שכתוב בתורה 'וְטָבַח' שמתחייב בזה בד' וה', משמע שבּוּלּוֹ בְּעֵינָן – לא די בתחילת שחיטה אלא צריך שחיטה שלימה כדי להתחייב, וְלֵיכָּא – וכאן אין אלא תחילת שחיטה.

אֶלָּא שאם כן קַשְׁיָא, שצריך לומר שרבי יוחנן אכן סובר שחולין שנשחטו בעזרה אינם אסורים מדאורייתא.

מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב אשי, הָכִי אָמַר רַב נַחְמָן מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא, כִּי קָא מְחַיֵּיב – את משנתינו שחייבה ד' וה' בשוחט בהמת חולין גנובה בעזרה, אפשר להעמיד גם אם ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף, ומדובר כְּגוֹן שֶׁשָּׁחַט מִקְצָת סִימָנִין בַּחוּץ – מחוץ לעזרה, וְגָמַר או השלימם לרוב שחיטה בְּפָנִים העזרה, ונמצא שאיסור חולין שנשחטו בעזרה חל כשגמר את השחיטה בפנים, ובאותו זמן חל גם חיוב ד' וה', שכן עד גמר השחיטה הבהמה של הבעלים, ומתקיים 'וטבחו' כולו. ואם כן, יתכן שרבי יוחנן סובר שחולין שנשחטו בעזרה אסורים בהנאה מדאורייתא, אף שהוא סובר שישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף.

משנה

המשנה מבארת, את פרטי הדינים של עדים זוממין שהעידו לחייב אדם בתשלומי ארבעה וחמשה, מתי וכיצד מתבטלת עדותם, וכמה הם מחויבים לשלם.

גָּנַב שור או שה עַל פִּי שְׁנַיִם וְטָבַח וּמָכַר עַל פִּיהֶן – שנים שהעידו על פלוני שגנב, וכן העידו שטבח או מכר, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִים – ובאו עדים אחרים ואמרו כיצד אתם מעידים שביום פלוני ראיתם את פלוני שגנב וטבח, הרי באותו היום עמנו הייתם במקום אחר, מְשַׁלְּמִין העדים לפלוני שהעידו עליו בשקר הַכֹּל, בין תשלומי כפל שרצו לחייבו על ידי שהעידו עליו שגנב, ובין תשלומי ד' וה' שרצו לחייבו על ידי שהעידו עליו שטבח או מכר, שזהו דינם של עדים זוממין, שנאמר (דברים יט יט) 'וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו'.

נָגַב עַל פִּי שְׁנַיִם, וְטָבַח וּמָכַר עַל פִּי שְׁנַיִם אֲחֵרִים – שנים העידו שגנב, ושנים אחרים העידו שטבח או מכר, וְאִילּוּ וְאִילּוּ נִמְצְאוּ זוֹמְמִין, העדים הָרִאשׁוֹנִים מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל, כפי מה שרצו לחייבו, והעדים הָאַחֲרוֹנִים מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי ג', כפי מה שבאו לחייבו בזה שהעידו עליו שטבח או שמכר את השור שגנב.

באופן שנִמְצְאוּ רק העדים הָאַחֲרוֹנִים זוֹמְמִין, אזי הוּא – הגנב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כָּפֶל משום עדות הראשונים, וְהֵן – העדים האחרונים מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי ג', כפי מה שזממו לחייבו.

באופן שנמצא אֶחָד מִן העדים הָאַחֲרוֹנִים זוֹמֵמִין, בָּטְלָה כל הָעֵדוּת הַשְּׁנָיָה, לפי שאין על הטביחה או המכירה אלא עד אחד. והעדים האחרונים פטורים מתשלומים, שאין עדים זוממין משלמים ממון אלא אם הוזמו שניהם. והגנב משלם תשלומי כפל, משום עדות הראשונים.

באופן שנמצא אֶחָד מִן העדים הָרִאשׁוֹנִים זוֹמֵמִין, בָּטְלָה כָּל הָעֵדוּת. עדות הראשונים בטלה שהרי אחד מהם הוזם, ועדות האחרונים בטלה, אף שלא הוזמו, משום שֶׁאִם אֵין גְּנֵיבָה אֵין טְבִיחָה וְאֵין מְכִירָה. ובין הגנב ובין העדים פטורים מתשלומים.

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת בדין עדים זוממים, ולאחר מכן תשאל על מחלוקת זו ממשנתינו: אֵיתֵימַר, העיד עדות בניסן, ובאייר באו עדים והזימוהו ונעשה עֵד זוֹמֵם, אֲמַר אָמַר, לְמַפְרֵעַ – משעה שהעיד, בניסן, הוּא נִפְסָל לעדות, וכל עדות שהעיד מאז ואילך, פסולה. רָבָא אָמַר, מִכָּאן וּלְהָבָא הוּא נִפְסָל – אינו נפסל אלא משעה שהוזם ואילך. מבארת הגמרא במה נחלקו: אֲבַיֵּי אָמַר לְמַפְרֵעַ הוּא נִפְסָל, שכן מֵהָהוּא שָׁעְתָא דְּאַסְהֵיד – מאותה שעה שהעיד את העדות שהוזם עליה, הֲוָה לֵיהּ רָשָׁע, שהרי העיד שקר, וְרשע פסול לעדות, שכן הַתּוֹרָה אָמְרָה (שמות כג א) 'אַל תָּשֶׁת יָדְךָ עִם רָשָׁע לִהְיוֹת עֵד חָמָס', כלומר שלא ישתתף עם עד שקר שהוא רשע, ודרשו חז"ל מהפסוק ש'אַל תָּשֶׁת רָשָׁע עֵד', דהיינו אל תקבל רשע לעדות. רָבָא אָמַר מִכָּאן וּלְהָבָא הוּא נִפְסָל, שכן דין עֵד זוֹמֵם, שנפסלים שני העדים הראשונים על ידי השנים שבאים ואומרים עמנו הייתם, חִידּוּשׁ הוּא, דְּהָא תְּרֵי וּתְרֵי נִינְהוּ – הרי הם שנים כנגד שנים, שני העדים שבאים להזים כנגד שני העדים שהעידו, מַאי חָזִית דְּצַיֵּית לְהָנֵי – מפני מה העדפת לקבל את העדות של המזימים, צַיֵּית לְהָנֵי – קבל העדות של העדים שהעידו, אלא זו גזירת הכתוב. הִלְכָךְ, אֵין לָךְ בּוֹ לפסול את העדים הראשונים אֶלָּא מִשָּׁעַת חִידּוּשׁ – משעת ההזמה וְאֵילָךְ.

מביאה הגמרא דעה אחרת בביאור שיטת רבא שמכאן ולהבא הוא נפסל: אִיבָּא דְּאָמְרֵי – יש חולקים על מה שנתבאר בדעת רבא, ואומרים שרָבָא בעיקר דין עדים זוממים נַמִּי בְּאַבַּיֵי קָיְימָא לֵיהּ – גם הוא סובר כאביי, דְּאָמַר לְמַפְרֵעַ הוּא נִפְסָל, וְהָכָא שסובר רבא שאין נפסלים אלא משעת הזמה ואילך, הַיְינוּ טַעֲמֵיהּ דְּרָבָא – טעמו של רבא הוא

המשך מעמוד לח

י.
הפירוש הפשוט של דברי רש"י

כל האמור לעיל הם ה"ענינים המופלאים" שבפירוש רש"י, המצטט את תוכן ה"ספרי" והמדרש הנ"ל. אך מהו ההסבר הפשוט לפירוש רש"י, על פי פשוטו של מקרא[44]?

רש"י אומר[45], שברכתו של הקב"ה כאן היא ההבטחה "אשר אם יוכל איש למנות..."[46]. בכך הוא מקשר ענין זה עם הענין של "מי מנה", שזמנו יהיה, כפי שרש"י מפרש: "כתרגומו", כאשר "עתידין דיחסנון עלמא"[47] – לעתיד לבוא.

(משיחת ש"פ וישלח תשכ"ט)

44) ראה בארוכה יותר – שיחה שלפנ"ז.
45) משא"כ בספרי.
46) בראשית יג, טז.
47) בלק כג, יוד. שם, ט.

מְשׁוּם פְּסֵידָא דְּלָקוֹחוֹת – הפסד של לקוחות, שקנו קרקעות והחתימו עדים אלו על שטרי המקח, ולא ידעו שהעדים העידו שקר, ולכשיזמו אותם אם הם יפסלו למפרע נמצא שבטלו שטרות אלו ויפסידו הלקוחות. לכן אין פוסלים אותם למפרע, כדי שלא יפסלו השטרות שחתמו עליהם בינתיים.

שואלת הגמרא: מַאי בֵּינַיְיהוּ – איזה חילוק למעשה יש בין שתי הלשונות בטעמו של רבא. משיבה הגמרא: יש חילוק באופן דְּאַסְהִידוּ בֵּיהּ תְּרֵי לְחַד וּתְרֵי לְחַד – שהעידו שני עדים על אחד מהעדים המוזמים שעמהם היה באותו היום, ושני עדים אחרים הזימו את השני, ונמצא שכנגד כל אחד מהמוזמים יש שני מזימים, ואין חידוש שמקבלים עדותם של המזימים. אִי נַמִּי – חילוק נוסף, דְּפַסְלִינְהוּ את העדים הראשונים בְּגַוְונָא – שלא אמרו לעדים הראשונים 'עמנו הייתם', אלא העידו שהם גזלנים ופסולים לעדות, ובזה אין חידוש שנאמנים האחרונים יותר מהראשונים, שכן אינם מכחישים את עדותם, אלא מעידים על העדים עצמם שהם גזלנים. נמצא שלְחַד לִישְׁנָא – הלשון הראשון בדעת רבא, דְּאָמְרַתְּ שטעמו שלא נפסלים למפרע הוא מְשׁוּם שדין עדים זוממים הוא חִידּוּשׁ, לֵיכָּא בשני אופנים אלו חידוש, כפי שנתבאר, וגם רבא יודה שנפסלים למפרע. ואילו לְחַד לִישְׁנָא – הלשון השני דְּאָמְרַתְּ שטעמו מְשׁוּם פְּסֵידָא דְּלָקוֹחוֹת, אִיכָּא גם באופנים אלו הפסד לקוחות, ולכן נפסלים מכאן ולהבא.

הגמרא מבררת כמי ההלכה: אָמַר רַבִּי יִרְמְיָה מִדְּפָתֵי, עֲבַד רַב פָּפָּא עוּבְדָּא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא, והכשיר עדותם של עדים שהעידו וחתמו לפני שהוזמו. רַב אַשִׁי אָמַר, הִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּאַבָּיֵי, שנפסל למפרע. פוסקת הגמרא: וְהִלְכְתָא כְּוָותֵיהּ דְּאַבָּיֵי בי"ע ל קנ"ם – ראשי תיבות של דינים שנחלקו בהם אביי ורבא, ואות ע' הוא 'עד זומם' שנחלקו אם נפסל למפרע או מכאן ולהבא. ואם כן, הלכה כאביי.

הגמרא מקשה ממשנתינו על שיטת אביי: תְּנַן (לעיל עב:), 'נָּנַב עַל פִּי שְׁנַיִם, וְטָבַח וּמָכַר עַל פִּיהֶם, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין, מְשַׁלְּמִין אֶת הַכֹּל'. מַאי לַאו – מסתבר שמדובר שֶׁהֵעִידוּ עַל הַגְּנֵיבָה, וְחָזְרוּ וְהֵעִידוּ עַל הַטְּבִיחָה, וְאחר כך הוּזְמוּ עַל הַגְּנֵיבָה, וְחָזְרוּ וְהוּזְמוּ עַל הַטְּבִיחָה, וְאִי סַלְקָא דַּעְתָּךְ כדברי אביי, שעד זומם לְמַפְרַע – משעה שהעיד הוּא נִפְסָל, אם כן הָנֵי – העדים המוזמים, בֵּינְתַיִם דְּאִיתְּזְמוּ לְהוּ אַגְּנֵיבָה – שהוזמו על עדות הגניבה, אִיגְּלַאי מִילְּתָא לְמַפְרַע דְּכִי אַסְהֲדוּ אַטְּבִיחָה – התגלה למפרע, שכשהעידו על הטבִיחה פְּסוּלִין לעדות חָוּו, ואם כן אַמַּאי מְשַׁלְּמִין אַטְּבִיחָה שהוזמו עליה, שהרי כשהעידו זאת היו פסולים לעדות. מתרצת הגמרא: אָמְרִי, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, מדובר בְּגוֹן שֶׁהוּזְמוּ עַל הַטְּבִיחָה תְּחִילָּה, לפני שהוזמו על הגניבה ונפסלו לעדות, ולכן נתחייבו.

מקשה הגמרא עוד: אָמְרִי, סוֹף סוֹף, כִּי הֲדְרֵי מִיתַּזְמֵי אַגְּנֵיבָה – כשחוזר הוזמו על הגניבה, אִיגְּלַאי מִילְּתָא דְּכִי אַסְהֲדוּ אַטְּבִיחָה, פְּסוּלִין חָוּו, שהרי נפסלו למפרע משעה שהעידו על הגניבה, ואם כן אַמַּאי מְשַׁלְּמִי אַטְּבִיחָה. מתרצת הגמרא: וְהִלְכְתָא, מדובר באופן שֶׁהֵעִידוּ בְּבַת אַחַת – בתוך כדי דיבור לעדות הגניבה העידו גם על הטבִיחה, וְאחר כך הוּזְמוּ עליהן, ואף שנפסלים למפרע, מכל מקום בשעת עדות הטבִיחה היו כשרים, שכן הם נפסלים רק מלאחר העדות ואילך.

הגמרא מבררת האם כבר נחלקו תנאים במחלוקת אביי ורבא: לֵימָא שמחלוקת אביי ורבא היא כְּתַנָּאֵי, ששנינו בברייתא, הָיוּ שְׁנַיִם מְעִידִין אוֹתוֹ – עליו שָׁנָּנַב שור וחייב בכפל, וְהֵן – אותם עדים עצמם מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁטָּבַח ומחויב גם בתשלומי ג', וְהוּזְמוּ העדים עַל הַגְּנֵיבָה, אזי עֵדוּת שֶׁטָּבְחָה מְקָצָתָהּ בְּטֵלָה כּוּלָּהּ – כיון שבטלה עדות הגניבה בטלה אף עדות הטבִיחה, שמאחר שלא גנב אין לחייבו על הטבִיחה. והעדים משלמים כפל כדין עדים זוממים, והגנב פטור לגמרי. ואם הוּזְמוּ רק עַל הַטְּבִיחָה, הוּא – הגנב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, שהרי העידו שגנב, וְהֵן – העדים מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי שְׁלִשָׁה, שהרי רצו לחייבו על הטבִיחה תשלומי ג', והוזמו. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שכשהוזמו על הטבִיחה לא נתבטלה עדות הגניבה, זהו רק כשהעידו על הגניבה והטבִיחה בְּשְׁתֵּי עֵדִיּוֹת, אֲבָל כשהעידו עליהן בְּעֵדוּת אַחַת, אזי עֵדוּת שֶׁטָּבְחָה מְקָצָתָהּ בְּטֵלָה כּוּלָּהּ, וכשהוזמו על חלק העדות של הטבִיחה בטל גם חלק העדות של הגניבה, ופטור הגנב.

מבררת הגמרא: מַאי כוונת רבי יוסי באמרו 'בִּשְׁתֵּי עֵדִיּוֹת', וּמַאי כוונתו 'בְּעֵדוּת אַחַת'. אִילֵימָא ש'בִּשְׁתֵּי עֵדִיּוֹת' הכוונה בִּשְׁתֵּי עֵדִיּוֹת מַמָּשׁ, דהיינו בִּשְׁתֵּי כִּתּוֹת עדים, ששני עדים העידו על הגניבה ושני עדים אחרים העידו על הטבִיחה, ו'בְּעֵדוּת אַחַת' הכוונה בְּכַת אַחַת שהעידה בָּזֶה אַחַר זֶה – שהעידה היום שגנב באחד בשבת, ולמחר העידה שטבח בשני בשבת, וְעל זה אָמַר רַבִּי יוֹסֵי שבְּעֵדוּת אַחַת, כלומר בְּכַת אַחַת של עדים שהעידה בָּזֶה אַחַר זֶה, דהיינו כִּי מַסְהֲדֵי אַגְּנֵיבָה וַהֲדַר מַסְהֲדֵי אַטְּבִיחָה – כאשר מעידים על הגניבה ואחר כך על הטבִיחה, אזי כִּי מִתַּזְמֵי – כאשר יוזמו אַטְּבִיחָה יהיה הדין שעֵדוּת שֶׁטָּבְחָה מְקָצָתָהּ בְּטֵלָה כּוּלָּהּ, וְאִיתְּזְמוּ לְהוּ אַגְּנֵיבָה – ותתבטל עדות הגניבה ויפטר הגנב. זה לא יתכן, שכן מֵהֵיכָא תֵּיתֵי לָהּ – מנין לו לרבי יוסי דין זה, שבטלה גם עדות הגניבה, הרי אלו שתי עדויות נפרדות. אֶלָּא לָאו כוונתו באמרו 'בִּשְׁתֵּי עֵדִיּוֹת' היא בְּעֵדוּת אַחַת בְּעֵין שְׁתֵּי עֵדִיּוֹת, וּמַאי נִינְהוּ – וכיצד הוא זה, בְּכַת אַחַת שהעידה בָּזֶה אַחַר זֶה על הגניבה ועל הטבִיחה, והוזמה על הטבִיחה, שעדות הגניבה לא נתבטלה, אֲבָל 'בְּעֵדוּת אַחַת', כלומר בכת אחת שהעידה בְּכַת אַחַת על הגניבה והטבִיחה, ואחר כך הוזמה רק על הטבִיחה, נפסלה גם עדות הגניבה ולֹא משלם הגנב כפל, משום שבשעה שהוזמה על הטבִיחה נפסלה למפרע משעה שהעידה, ומכיון שהעידה על הגניבה והטבִיחה יחד, נמצא שהיא עדות אחת ובאותה שעה פסולים היו. אך רבנן סוברים, שאף באופן זה משלם הגנב כפל.

מבררת הגמרא במה נחלקו: וַסְבְרוּהּ – סברה הגמרא לומר דְּכוּלֵּי עָלְמָא סוברים שתּוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר כְּדִיבּוּר דָּמֵי, ולכן העדות על הגניבה והעדות על הטבִיחה הן עדות אחת, וּמַאי לַאו בָּהָא קָמִיפַּלְגֵי, דְּרַבָּנָן סָבְרֵי, עד זומם מִכָּאן וּלְהַבָּא – רק מזמן שהוזם הוּא נִפְסָל, וְכֵיוָן דְּרַק מֵהֵהִיא שָׁעָתָא שהוזמו הם קָא מִיתַּזְמֵי – נפסלים, ולא למפרע משעה שהעידו, אם כן אַטְּבִיחָה דְּקָא מִיתַּזְמֵי אִיתַּזּוּם, אַגְּנֵיבָה דְּלֹא מִיתַּזְמֵי לֹא אִיתַּזּוּם – על הטבִיחה שהוזמו נתבטלה עדותם, אך על הגניבה שלא הוזמו לא נתבטלה עדותם. וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר, עד זומם לְמַפְרַע – משעה שהעיד הוּא נִפְסָל, וְכֵיוָן דְּמֵיַּד כִּי אַסְהֲדוּ על הטבִיחה הוּא דְּמִיפַּסֵּל, שהרי לבסוף הוזמו על עדות זו, ונפסלים למפרע, אזי כִּי אִיתַּזְמוּ לְהוּ אַטְּבִיחָה, אִיתַּזְמוּ לְהוּ נַמִּי אַגְּנֵיבָה – כשהוזמו על הטבִיחה נפסלה גם עדותם על הגניבה, שהרי העדות על הגניבה ועל הטבִיחה היא עדות אחת, דְּהָא תּוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר כְּדִיבּוּר דָּמֵי. נמצא שנחלקו במחלוקת אביי ורבא, ואביי סובר כרבי יוסי, שעד זומם למפרע הוא נפסל, ורבא סובר כרבנן, שמכאן ולהבא הוא נפסל.

דוחה הגמרא: אָמְרִי, אִי היו סוברים רבנן ורבי יוסי שתּוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר כְּדִיבּוּר דָּמֵי, והעדות על הגניבה והטבִיחה היא עדות אחת, אזי דְּכוּלֵּי עָלְמָא סוברים שעד זומם לְמַפְרַע הוּא נִפְסָל, ובשהוזמו על 'תּוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר כְּדִיבּוּר דָּמֵי' קָא מִיפַּלְגֵי, שרַבָּנָן סָבְרֵי, תּוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר

פַּסִּידָא דִּלְקוּחוֹת. שֶׁתַּחְמוּהוּ עַל שֶׁטֶר מְכִירָה בֵּינָתַיִם: **מַאי** בֵּינַיְיהוּ. בֵּין הָנֵי תְּרֵתֵי לִישְׁנָא דְּרָבָא: **תְּרֵי** לְחַד. עִמָּנוּ הֱיִיתֶם וּתְרֵי אַחֲרִינֵי לְחַד דִּלְקֵיבָא חִידּוּשָׁא: **שְׁלֹא** הֶזִּימוּהוּ אֶלָּא הָעִידוּ שְׁנַיִם עַל אֵלּוּ שֶׁהֵן גּוֹלְנִין וְהָבָא לְקֵיבָא לְמֵימַר סְמוֹךְ אַהֲנֵי דְּהָא מִילְתָא אַחֲרִיתָא הִיא: **יע"ל קנ"ם.** סִימָנֵי שְׁמוּעוֹת הֵן וְזוּ אַחַת מֵהֶן עַד זוֹמֵם: **פְּסוּלִין** הֲוֹ. וְאֵין עֵדוּתָן עֵדוּת: **אַמַּאי** . מִשְׁלְמֵי עַל הַטְּבִיחָה: **כִּי** הֲדֵרֵי מִיזְּמֵי אַגְּנֵיבָה. בְּשֶׁחוֹזְרִין וְנִיזּוֹמִין עַל הַגְּנֵיבָה אִיגְּלַאי מִילְתָא כוּ׳: **ה"נ** וְהִלְכְתָא שֶׁהֵעִידוּ בְּבַת אַחַת וְהוּזְמוּ. וְלֹא גַּרְסִינַן וְהוּזְמוּ בְּבַת אַחַת דְּכֵיוָן דְּהָעִידוּ בְּבַת אַחַת לֵיכָּא לְמֵימַר בְּשֶׁעַת עֵדוּת טְבִיחָה: **פְּסוּלִין** הֲוֹ וַאֲפִילּוּ אִי אָמְרִינַן לְמַפְרֵעַ נִפְסְלוּ דְּהָא תּוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר הֲוָה וְהָוְמָה לֹא אִיכְּפַת לָן אִי בְּבַת אַחַת אִי בְּזֶה אַחַר זֶה וּבִלְבַד שֶׁיְּזּוֹמוּ עַל הַטְּבִיחָה תְּחִילָּה: **הֵיוּ** שְׁנַיִם מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁשָּׁבָח: **אוֹתוֹ** שֶׁגָּנַב וְהֵן. עִצְּמָם מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁשָּׁבָח: **בָּטֵלָה** כּוּלָּה. וּמִשְׁלְמֵי כֹּפֶל הוּא פְּטוּר דְּכֵיוָן דְּלֹא גָּנַב לֹא טָבַח וַאֲפִילּוּ חָזְרוּ וְהוּזְמוּ עַל הַטְּבִיחָה פְּסוּרִין: **הוּזְמוּ עַל הַטְּבִיחָה.** וְלֹא עַל הַגְּנֵיבָה: **בָּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים.** דְּהוּא מִשְׁלַם כֹּפֶל וְלֹא בָּטֵל עֵדוּת גְּנֵיבָה בִּשְׁתֵּי עֵדֻיּוֹת: **בְּבַת אַחַת בָּזֶה אַחַר** זֶה. שֶׁהֵעִידוּ הַיּוֹם עַל הַגְּנֵיבָה וְאָמְרוּ בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת גָּנַב וּלְמָחָר עַל הַטְּבִיחָה וְאָמְרוּ בִּשְׁנֵי בְּשַׁבָּת טָבַח: **וְא"ר יוֹסֵי.** דְּכִי אָמְרֵי לְהוּ סָהֲדֵי עִמָּנוּ הֱיִיתֶם בְּיוֹם שְׁנֵי הוּזְמוּ אַף עַל הַגְּנֵיבָה שֶׁבְּיוֹם רִאשׁוֹן מֵהֵיכָא תֵּיתֵי הָאי: **וּמַאי** נִינְהוּ כו׳: **אֲבָל בְּעֵדוּת אַחַת בְּבַת אַחַת.** שֶׁהֵעִידוּ עַל שְׁתֵּיהֶן זוֹ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר שֶׁל זוֹ וְאָמְרוּ בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת גָּנַב וּבִשְׁנֵי בְּשַׁבָּת טָבַח וְהוּזְמוּ עַל שְׁנֵי בְּשַׁבָּת וְאע״ג דְּאֶאֱחָד בְּשַׁבָּת לֹא אִיתְּזוּם מִיהוּ אִיגְּלַאי מִילְתָא דִּכְי אֶסְהֲדוּ פְּסוּלִין הֲוֹ אַגְּנֵיבָה אִיגְּלַאי מִילְתָא דִּכְי יוֹסֵי לְמַפְרֵעַ הוּא נִפְסָל עֵדוּת אוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁכּוֹפֶלֶת עֵדוּת אַחַת הִיא: **כְּדֵי דִּיבּוּר.** לְקַמָּן מַפְרֵשׁ: **מַבָּאן** וּלְהָבָא. מִיּוֹם שֶׁהוּזְמוּ וְלֹא מִיּוֹם שֶׁהֵעִידוּ: **אַגְּנֵיבָה דְּלָא מִיתְּזוּמִי לֹא אִיתְּזוּם.** וְאע״ג דְּבַהֲדֵדֵי אֶסְהֲדוּ לֵיהּ הָא לֹא אִתְּחִיל פְּסוּלֵייהוּ מֵהֵיכָא שֶׁעִתָּא דְּנִיקְא אע״ג דְּאֶאֱחָד בְּשַׁבָּת לֹא אִיתְּזוּם מִיהוּ שָׁעַת עֵדוּתָן שָׁעַת פְּסוּלוֹת הָיְתָה: **דְּאִיתְּזוּמוּ לְהוּ [נַמִּי] אַגְּנֵיבָה.** הָאי דְּאִיתְּזוּמוּ לָאו הֲזָמָה דְּוַקָא (נְקֹט) לְשַׁלֵּם מִמּוֹן אֶלָּא אִיפְּסְלוּ לְהוּ אַגְּנֵיבָה מִשּׁוּם פְּסוּל עֵדוּת:

לאו

מִשּׁוּם פַּסִּידָא דִּלְקוּחוֹת. ״מ דְּהָא דְּחִישִׁינַן לְפַסִּידָא דִּלְקוּחוֹת הֵיכָא הֵיכָא דְּאִיכָּא עֵדִי מִסֵּירָה דִּידְעֵי שְׁהַשְׁטָר אֱמֶת וְאֵין נִרְאֶה דְּא״כ אֵיכָא בֵּינַיְיהוּ טוֹבָא הֵיכָא דְּאֵין עֵדִים אֶלָּא הַחֲתוּמִים עַל הַשְּׁטָר: **דְּאַסְהֵידוּ** בֵּיהּ תְּרֵי בְּחַד וּתְרֵי בְּחַד. מִשְׁמַע לְפֵי שֶׁיֵּשׁ שְׁנֵי מְזוּמִּים עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד לֹא הֲוֵי חִידּוּשׁ וְתֵימָה מַה בְּכָךְ הֲרֵי תְּרֵי בְּמַאֲה הֲוֵי וְנִרְאֶה לְפָרֵשׁ דְּאִסְהֵידוּ בֵּיהּ תְּרֵי בְּחַד בְּגוֹן שֶׁאֵין הַנִּיזּוֹמִין מְסַיְּיעִין אֶחָד לַחֲבֵירוֹ שֶׁאֵין הָאֶחָד יוֹדֵעַ בְּלוּם בְּעֵדוּתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ שֶׁרְאָה אֶחָד מֵחֲלוֹן זֶה וְאֶחָד מֵחֲלוֹן זֶה אוֹ בְּהוֹדָאָה אַחַר הוֹדָאָה וְאִלּוּ שְׁנַיִם מְזוּמִּים אֶת שְׁנֵיהֶם שֶׁכָּךְ שָׁוִים אִלּוּ כְּמוֹ אֲחֵרִים וְלֹא נָקְט הָאי לִישָׁנָא אֶלָּא מִשּׁוּם דְּמִשְׁתַּמְּעִי מִינַּיהּ שֶׁאֵין הַמּוּחְזָק מְסַיְּיעִין זֶה אֶת זֶה:

אי נַמִי דְּפַסְלִינְהוּ בְּגוּפָא. וְהָא דַּאֲמְרִי׳ בְּפֶרֶק זֶה בּוֹרֵר (סנהדרין דף כו׳): דְּהַהִיא מַתְנֵי׳ דַּהֲוָה חָתוּם עֲלֵיהּ תְּרֵי גּוֹלְנִין סָבַר רַב פָּפָּא בַּר שְׁמוּאֵל לְאַכְשׁוּרֵיהּ מִשּׁוּם דְּהָא לֹא אַכְרִיזְנָא עֲלֵייהוּ וּמֵסִיק דְּגוּלָּן דְּאוֹרַיְיתָא לֹא בָּעֵי הַכְרָזָה וְלֹא חַיְישִׁינַן לְפַסִּידָא דְּמִקַּבֵּל מַתָּנָה אע״ג דְּפַסִּידָא דִּלְקוּחוֹת לָאו דַּוְקָא דְּה״ד לְחוּשׁ לְפַסִּידָא דְּמִקַּבֵּל מַתָּנָה מ״מ פְּסִלִינַן לְהַהִיא מַתָּנָה דְּמִיירִי שֶׁכְּבָר הֶעִידוּ עֲלֵיהֶן בְּב״ד קוֹדֶם שֶׁחָתְמוּ בַּשְּׁטָר מַתָּנָה אוֹ לֹא נִרְאֵית הַהִיא שְׁטַר מַתָּנָה עַד אַחַר שֶׁנִּזְדַּמֵּן פְּסוּלִין בְּב״ד וְאע״ג דְּזִמְנָהּ קוֹדֶם יֵשׁ לְחוּשׁ שֶׁמָּא הִקְדִּימוּ בְּדִפְרִישִׁית לְעֵילָּא וּמִיהוּ הָהוּא עִוְבְּדָא דְּפֶרֶק זֶה בּוֹרֵר (שם דף כז.) דְּחַד אָמַר קַמְּאֵי דִּידֵי נָגֵב כו׳ לְדִינֵי נְפָשׁוֹת פְּשִׁיטָא שֵׁשׁ לְפוֹסְלוֹ לְמַפְרֵעַ וְהֵוֵי מְצֵי לְמֵימַר אֵיכָא בֵּינַיְיהוּ לְעִנְיַן דִּינֵי נְפָשׁוֹת אוֹ לֶאֱסוֹר אִשָּׁה לְבַעְלָהּ וּלְעִנְיַן גִּיטִּין וְקִדּוּשִׁין וְעֵדוּת הַחֹדֶשׁ דִּלְטַעְמָא דְּחִידּוּשׁ אֵין לְפוֹסְלוֹ לְמַפְרֵעַ וּלְטַעְמָא דְּפַסִּידָא דִּלְקוּחוֹת פּוֹסְלִין לְמַפְרֵעַ לְכָל אִלּוּ אֶלָּא דְּדָחִיק לְאַשְׁכּוּחֵי דְּאֵיכָא בֵּינַיְיהוּ לְעִנְיַן מָמוֹן:

וְהוּזְמוּ עַל הַגְּנֵיבָה וְחָזְרוּ וְהוּזְמוּ עַל הַטְּבִיחָה.

וְא״ת אַפִּ׳ לְמַאן דְּאָמַר מִכְּאן וּלְהָבָא הוּא נִפְסָל תַּקְשֶׁה דְּמִכָּל מָקוֹם אִם אֵין גְּנֵיבָה אֵין טְבִיחָה וּמְכִירָה וּכְשֶׁחָזְרוּ וְהוּזְמוּ עַל הַטְּבִיחָה אַמַּאי מְשַׁלְּמִין וְי״ל מִשּׁוּם דְּקָסָבַר הַכְּחָשָׁה תְּחִילַת הֲזָמָה הִיא:

שֶׁהֵעִידוּ בְּבַת אַחַת וְהוּזְמוּ. דְּכֵיוָן שֶׁהֵעִידוּ בְּבַת אַחַת לֵיכָּא לְמֵימַר בְּשֶׁעַת עֵדוּת טְבִיחָה פְּסוּלִין הָיוּ אע״ג דְּלְמַפְרֵעַ הוּא נִפְסָל תַּקְשֶׁה דְּכֵיוָן שֶׁהֵעִידוּ בְּבַת אַחַת אִי בְּזֶה אַחַר זֶה לֹא הָיְתָה טְבִיחָה בְּשֶׁעַת עֵדוּת וּבִלְבַד שֶׁהוּזְמוּ עַל הַטְּבִיחָה תְּחִילָּה וְקָשֶׁה לְר״י דְּמָה מְרוּיחַ בְּקוֹנְטְ׳ בְּהֶזְמַת טְבִיחָה תְּחִילָּה דְּאִי מִשּׁוּם שֶׁאִם הוּזְמוּ עַל הַגְּנֵיבָה תְּחִילָּה הֲוֵי מוּכְחָשִׁים עַל הַטְּבִיחָה וְאֵין אֲלִיבִּיהּ דְּאַבַּיֵי מִשְׁנֵינַן דס״ל לְקַמָּן דְּהַכְּחָשָׁה לָאו תְּחִילַת הֲזָמָה הִיא א״כ גַּם כְּשֶׁהוּזְמוּ עַל הַטְּבִיחָה תְּחִילָּה הֲוֵי מוּכְחָשִׁים עַל הַגְּנֵיבָה מֵאַחַר שֶׁהֵעִידוּ בְּבַת אַחַת וְתוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר כְּדִיבּוּר דְּמֵי בְּסָמוּךְ לְרַבִּי יוֹסֵי דְּכִי הֵעִידוּ בְּבַת אַחַת וְהוּזְמוּ עַל הַטְּבִיחָה בְּטֵלָה כָּל הָעֵדוּת מִשּׁוּם דְּתוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר כְּדִיבּוּר דְּמֵי וְאִם בָּאנוּ לְיַישֵׁב תִּירוּץ זֶה לִסְבָרַת אַבַּיֵי דִּלְקַמָּן דְּקָסָבַר הַכְּחָשָׁה הִיא צָרִיךְ לְגָרוֹס וְהוּזְמוּ בְּבַת אַחַת אֲבָל אֵין לְחוּשׁ שֶׁאֵין הַגְּמָרָא חוֹשֶׁשׁ עַתָּה לְיַישֵׁב דִּבְרֵי אַבַּיֵי אֶלָּא בְּמַה שֶׁאָמַר לְמַפְרֵעַ הוּא נִפְסָל וְהוֹלֵךְ וּמִתְרָץ לְפִי שִׁיטַת הַמְקַשֶּׁה הַסּוֹבֵר דְּהַכְּחָשָׁה תְּחִילַת הֲזָמָה הִיא בְּדַפְרִישִׁית לְעֵיל וְכֵן לְקַמָּן כִּי מְשַׁנֵּי מַתְנִי׳ לְאַבַּיֵי אַהָא דְּאָמַר הַכְּחָשָׁה לָאו תְּחִילַת הֲזָמָה הִיא וּמוֹקֵי לָהּ בְּשֶׁהוּזְמוּ תְּחִילָּה עַל הַטְּבִיחָה אֵין חוֹשֵׁשׁ לְתָרֵץ לְמַאי דְּאָמַר אַבַּיֵי לְמַפְרֵעַ הוּא נִפְסָל כִּי לְפִי זֶה הָיָה צָרִיךְ לְהַעֲמִידָהּ בְּגוֹן שֶׁהֵעִידוּ בְּבַת אַחַת אֲלָּא דְּדָרֵךְ הַגְּמָרָא הוּא שֶׁאֵין חוֹשֵׁשׁ לְתָרֵץ אֶלָּא הַקּוּשְׁיָא שֶׁמַּקְשֶׁה לוֹ:

לאו

אֶלָּא לַאו בְּשִׁתֵּי עֵדֻיּוֹת בְּעֵדוּת אַחַת כְּעֵין שְׁתֵּי עֵדֻיּוֹת וּמַאי נִינְהוּ כַּת אַחַת בְּזֶה אַחַר זֶה אֲבָל בְּעֵדוּת אַחַת בְּבַת אַחַת לֹא וְסַבְרוּהָ דְּכוּלֵּי עָלְמָא תּוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר כְּדִיבּוּר דְּמֵי מַאי לַאו בָּהָא קָמִיפְּלְגִי דְּרַבָּנַן סַבְרֵי מִכָּאן וּלְהָבָא הוּא נִפְסָל וְכֵיוָן דְּמַהֲהֵיא שַׁעֲתָא קָא מִיתְּזְמֵי אַטְּבִיחָה דְּקָא מִיתְּזְמֵי אִיתְּזוּם אַגְּנֵיבָה דְּלָא מִיתְּזְמֵי לֹא אִיתְּזוּם ר׳ יוֹסֵי סָבַר לְמַפְרֵעַ הוּא נִפְסָל וְכֵיוָן דְּמֵיד כִּי אֶסְהֲדוּ הוּא דְּמִיפְּסְלֵי כִּי אִיתְּזְמוּ לְהוּ אַטְּבִיחָה אִיתְּזְמוּ לְהוּ נַמִי אַגְּנֵיבָה דְּהָא תּוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר כְּדִיבּוּר דְּמֵי אַמְרֵי אִי תּוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר כְּדִיבּוּר דְּמֵי קָא מִיפְּלְגִי רַבָּנַן סַבְרֵי תּוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר הוּא נִפְסָל אֶלָּא הָכָא בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר כְּדִיבּוּר דְּמֵי כְּדֵי דִּיבּוּר כְּדִיבּוּר

הֲרֵי זו תְּמוּרַת עוֹלָה דִּבְרֵי ר"מ. בְּפ"ב דִּזְבָחִים (ד' ל. ושם) אָמְרִי' הֲרֵי זו תְּמוּרַת עוֹלָה וּשְׁלָמִים וְאָמַר רַבָּא פָּלִיג עֲלֵיהּ וְקָאָמַר דְּעַדַּיִן הִיא מְחֻלּוֹקֶת דְּקָטָבָר רַבָּא דְּטַעְמָא שֶׁל ר"מ מִשּׁוּם דְּדַעְתּוֹ שֶׁל אָדָם אִם יְכוֹלִין שְׁנֵיהֶם לְחוֹלוֹ וְאִם לָאו תִּפּוֹס לְשׁוֹן רִאשׁוֹן דְּדַעְתֵּיהּ אַקַּמָּא: **וְנִמְלַךְ** תּוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר כו'. לְמֵאי דְּקָטָבָר נְמֵי הַשְׁתָּא דְּרַבִּי יוֹסֵי סָבָר תּוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר לָאו כְּדִיבּוּר דָּמַי נַרְאָה דְּתוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר גָּדוֹל לֵית לֵיהּ נַרְאָה דְּתוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר גָּדוֹל אֵין מוֹעִיל בְּלוּם אֲפִי' לְפָרֵשׁ דִּבְרָיו דְּלָא הֲוֵי אֶלָּא כְּאוֹמֵר הַיּוֹם תְּמוּרַת עוֹלָה וּלְמָחָר תְּמוּרַת שְׁלָמִים דְּהָווּ דְּבָרִים שֶׁבְּלֵב וְה"פ דִּבְרֵייהּ אִם לְכָךְ נִתְכַּוֵּין תְּחִילָּה בְּלוֹמַר שֶׁאוֹמַר תּוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר קָטָן אֵית לֵיהּ וְתוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר גָּדוֹל לֵית לֵיהּ נַרְאָה דְּתוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר גָּדוֹל אֵין מוֹעִיל בְּלוֹם אֲפִי' לְפָרֵשׁ דִּבְרָיו דְּלָא הֲוֵי אֶלָּא כְּאוֹמֵר הַיּוֹם תְּמוּרַת עוֹלָה וּלְמָחָר תְּמוּרַת שְׁלָמִים דְּהָווּ דְּבָרִים שֶׁבְּלֵב וְה"פ דִּבְרֵייהּ אִם לְכָךְ נִתְכַּוֵּין תְּחִילָּה בְּלוֹמַר שֶׁאוֹמַר תּוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר קָטָן לְנַתְכַּוֵּין תְּחִילָּה לְכָךְ דְּבָרָיו קַיָּימִים וְאֲפִי' לֹא נִתְכַּוֵּין נְמֵי כֵּיוָן דְּכִדִּיבּוּר דָּמֵי אֲבָל בְּגָמָלֵךְ כְּלוֹמַר שֶׁאוֹמַר תּוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר גָּדוֹל שֶׁהוֹמָה כְּמוֹ נִמְלַךְ הֲרֵי זו תְּמוּרַת עוֹלָה אֲפִי' נִתְכַּוֵּין תְּחִילָּה לִשְׁנֵיהֶם:

כְּרֵי שְׁאֵילַת תַּלְמִיד לָרַב. וְהָא דְּאָמַר בְּפֶרֶק תְּפִלַּת הַשַּׁחַר (ברכות ד' כו: ושם) הַנּוֹתֵן שָׁלוֹם וְהַמַּחֲזִיר שָׁלוֹם לְרַבּוֹ גּוֹרֵם לְשָׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל הֵיינוּ בְּשֶׁנּוֹתֵן שָׁלוֹם לְרַבּוֹ כְּמוֹ לְחֲבֵירוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר בְּפ' ר"ע (שבת ד' פט.) בְּלוֹם אָמַר רַבִּי וְהָא דְּאָמַר בְּפ' ר"ע יֵשׁ עֶבֶד שֶׁנּוֹתֵן שָׁלוֹם לְרַבּוֹ עֶבֶד שֶׁאֵינִי שָׁאֵימִת רַבּוֹ עָלָיו וּבְשׁוֹם עִנְיָן אֵין לֵיתֵן לוֹ שָׁלוֹם.

כִּי לֵית לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי כְּרֵי שְׁאֵילַת תַּלְמִיד לָרַב. תַּיְמָה דְּרַב אַחָא מִדִּיפְתִּי דְּאָמַר בְּפ"ק דְּמַכּוֹת (דף ו.) וּבְפֶרֶק שְׁבוּעַת הֲעֵדוּת (שבועות דף לב. ושם) תּוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר כְּדֵי שְׁאֵילַת תַּלְמִיד לָרַב כְּמַאן דְּלָרַבָּנָן לֵית לְהוּ כְּלָל כְּדֵי דִּיבּוּר אֲפִי' כְּדֵי דִּיבּוּר קָטָן וְר' יוֹסֵי נְמֵי בְּתַלְמִיד לָרַב מוֹדֵי דְּלָאו כְּדִיבּוּר דָּמֵי וי"ל דִּסְבָר לְהּ כִּבְרַייתָא דְּמֵי שֶׁאָמַר הֲרֵינִי נָזִיר וְשָׁמַע חֲבֵירוֹ וְאָמַר וַאֲנִי נָזִיר דִּף כא. ושם) וְכֵן הִלְכְתָא דְּתוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר כְּדִיבּוּר דָּמֵי וְהָכִי פְּסְקִינַן הִלְכְתָא בִּנְדָרִים בְּפֶרֶק בְּתֶרֶא (דף פו.) דְּתוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר כְּדִיבּוּר דָּמֵי חוֹרֵשׁ מִמְּגַדְּדָהּ וְעוֹבֵד ע"ז וּמְקַדֵּשׁ וּמְגָרֵשׁ וְאֲפִי' בְּבִכְרֵי שְׁאֵילַת תַּלְמִיד לָרַב בְּרֵישׁ לְקִישׁ וּבְרֵי אַחָא דְּמַכּוֹת (דף ו.) וּשְׁבוּעַת הֲעֵדוּת (שבועות דף לב.) וּשְׁיעוּר כְּדֵי שְׁאֵילַת שָׁלוֹם תַּלְמִיד לָרַב מִפֶּרֶשׁ ר"ת שֶׁהֵיינוּ טַעְמָא דְּכִשְׁאָדֶם מֵעִיד עֵדוּת אוֹ עוֹסֵק בְּמִקְוֶה וּמְמַכֵּר וְחֲבֵירוֹ נוֹתֵן לוֹ שָׁלוֹם אוֹ רַבּוֹ ע"כ יֵשׁ לְהָשִׁיב וּלְהַפְסִיק כְּדְאָמַר בְּרָכוֹת (ד' ו.) הַנּוֹתֵן שָׁלוֹם לְחֲבֵירוֹ וְאֵין מַחֲזִיר נְקֹרָא גּוֹזֵל שֶׁנֶּאֱמַר גְּזֵילַת הֶעָנִי בְּבָתֵּיכֶם וּלְכָךְ תִּיקְנוּ חֲכָמִים שֶׁלֹּא יְהֵא זֶה חָשׁוּב הֶפְסֵק וְכֵן מוּכָח בְּגִיטִּין (ד' כ:) דְּקָאָמַר תּוֹב לֹא נִיחָא לֵיהּ אֶלָּא לַאו כְּגוֹן שֶׁבָּקַשׁ רַחֲמִים עָלָיו וְהָתָם מַאי שְׁיָיךְ שִׁיעוּר זֶה וְשָׁמַע לְעִנְיַן קְרִיעָה הַקִּילוּ: **אֲמַר** לֵיהּ אַבַּיֵי לֹא דְּאַפְּכִינְהוּ וְאַזְמִינְהוּ מַמַּאי מַדְּסִיפָא כו'. נִרְאֶה לְר"י דְּכָל סוּגְיָא זו בְּפִי מַאי דְּס"ד הַשְׁתָּא דְּדָרְקָא חֲזֵי מֵרֵישָׁא לָא סָגֵי בְּלֹא ג' כִּתּוֹת דְּקָתָנֵי שֶׁהֲרֵי הָרַב אוֹמֵר כֵּן וְאֵיירֵי דְּמֵעִיקָּרָא נְמֵי אִפְּכִינְהוּ וְאַזְמִינְהוּ לְקַמַּאי דְּהִשְׁתָּא לֹא אִיתְּחֲשִׁי מְצִיעָאֵי כְּלָל וְלֵיכָּא לְמֵידַק מִינָּהּ דְּהַחְשָׁה תְּחִילַת הֶזְמָה הִיא דְּמַשְׁלַמִּין דְּמֵי עֵין לְעֶבֶד וְכִי קָתָנֵי נִמְצְאוּ זוֹמְמִין מְצִיעָאֵי מְשַׁלְּמִין דְּמֵי עֵין לְעֶבֶד ה"ה דְּמֵי עֵין לְקַמַּאי שֶׁהֲרֵי הָיוּ מְחַיְּבִין אוֹתָם דְּמֵי עֵין לָרַב מִשּׁוּם כְּאֶשֶׁר זָמַם אֶלָּא לְפִי שֶׁלֹּא הוּתְּרוּ רִאשׁוֹנִים בְּבְרַייתָא לֹא חָשׁ לְמִיתְנֵי וּמִיהוּ אֵין אָנוּ צְרִיכִין לְכָל לְהֵיפוּךְ בְּתַרְאֵי לְמְצִיעָאֵי דְּכֵיוָן דְּהוֹזְמוּ מְמֵילָא קַיְימָא עֲדוּת קַמַּאי וּבְקוּנְטְ פִּי' דְּאַבַּיֵי מוֹקֵי רֵישָׁא בְּב' כִּתּוֹת כְּמוֹ סֵיפָא וְיֵשׁ לְיַישֵׁב הָא דְּקָתָנֵי שֶׁהֲרֵי הָרַב אוֹמֵר כֵּן דְּמֵעִיקָּרָא וְדַאי דְּלֹא יָדְעִינַן דְּאַפְּכִינְהוּ וְהָוֵה לָן מַאי שֶׁהָרַב אוֹמֵר כֵּן אֲבָל הַשְׁתָּא דְּאַפְּכִינְהוּ שָׁמַע הָרַב בְּעֵדוּתָן שֶׁל אֵלּוּ שֶׁאֵין מְחַיְּבִים אוֹתוֹ כ"א דְּמֵי שֶׁן לְפִי שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁיְּבָאוּ עֵדִים שֶׁיְּחַיְּבוּהוּ אוֹתוֹ דְּמֵי עֵין וּלְפִי זֶה אֵיפְכָא לְאוֹקְמֵי כָּל סוּגְיָא זו לְפִי הָאֱמֶת דְּרָבָּא לֹא הֵבִיא הָרֵישָׁא אֶלָּא לְדִקְדֵּק הֵימֶנָּה דְּסֵיפָא אֵיירֵי בִּשְׁלֹשׁ כִּתּוֹת כְּמוֹ רֵישָׁא וְאַבַּיֵי מְהַדַּר לֵיהּ דּוֹק לְאֵידָךְ גִּיסָא מִדְּסֵיפָא סָגֵי בְּב' כִּתּוֹת וּבְמֵיפַךְ וְהָוֵה רֵישָׁא נְמֵי סָגֵי בְּב' בִּיתּוֹת וְאֵין לָךְ רְאָיָה מִסֵּיפָא מִכֹּחַ רֵישָׁא דְּאֵיפְכָא לְאוֹקְמֵי כּוּלָּהּ בְּב' כִּתּוֹת וְהָא דְּקָאָמַר לְקַמָּן בְּשִׁלְמָא רֵישָׁא לֹא סָגֵי בְּלֹא שֵׁשׁ כִּתּוֹת ה"ק אִי נְמֵי לֹא תִּתְיַישֵׁב לָךְ שֶׁהֲרֵי הָרַב אוֹמֵר כֵּן אִי לֹא מוֹקְמַת לָהּ בְּשִׁלֹּשׁ כִּתּוֹת מִכָּל מָקוֹם סֵיפָא אֵיירֵי בְּב' כִּתּוֹת וְאִם תֹּאמַר אִי בְּב' כִּתּוֹת מוֹקְמַת לָהּ לְרֵישָׁא אַמַּאי מְשַׁלְּמִי דְּמֵי עֵין לְעֶבֶד תִּקְשֶׁה לֵיהּ כדפרכינן

לַאו כְּדִיבּוּר דָּמֵי. וְהָווּ לֵיהּ שְׁנֵי עֵדְיוֹת וּמִשּׁוּם חָדָא לֹא אִתְּכַחַשׁ אִידָךְ דְּמִשְׁעַת דִּיבּוּר אַחֲרוֹן נִפְסְלוּ וְלֹא מִשְׁעַת דִּיבּוּר רִאשׁוֹן: **כְּדִיבּוּר דָּמֵי.** וּכְהַאי עֵדוּת דָּמֵי וַהֲרֵי פְּסוּלִין הָיוּ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה: ה"ג הֲרֵי זו תְּמוּרַת עוֹלָה תְּמוּרַת שְׁלָמִים וְלֹא גָּרְסִינַן וּתְמוּרַת וְשָׁלְמִים: **הֲרֵי** זו תְּמוּרַת עוֹלָה דִּבְרֵי ר"מ. דְּאִית לֵיהּ לְר"מ תְּפוֹס לְשׁוֹן רִאשׁוֹן: **דְּבָרָיו** קַיָּימִין. וְתִרְעֶה עַד שֶׁתִּסְתָּאֵב וְתִימָּכֵר וְתָבִיא בִּדְמֶיהָ חֲצִיָּהּ עוֹלָה וּבִדְמֵי חֲצִיָּהּ שְׁלָמִים: **שֶׁהוּכְחָשׁוּ** וּלְבַסּוֹף הוּזְמוּ נֶהֱרָגִין. וּכְשֶׁנִּגְמַר הַדִּין עַל פִּיהֶם קוֹדֶם שֶׁהוּכְחָשׁוּ אָמְרָה רַבָּא שֶׁאִם לֹא נִגְמַר הַדִּין עֲדַיִן אֲפִילּוּ הוּזְמוּ מִתְּחִילָּה אֵין נֶהֱרָגִין שֶׁאֵין הָעֵדִים זוֹמְמִין נֶהֱרָגִין עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין וְהָכִי מִיתּוֹקְמָא בְּסֵיפָא דְּשָׁמְעִתְּיוּן בְּגוֹן דְּאָתוּ בֵּי תְּרֵי וְאָמְרֵי הָכֵי וּפְסָקְנוּהוּ לְדִינָא שֶׁהוּכְחָשׁוּ. שְׁנַיִם אוֹמְרִים הָרֵג וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא הָרֵג. **וּלְבַסּוֹף הוּזְמוּ.** שֶׁבָּאת כַּת שְׁלִישִׁית וְאָמְרָה עִמָּנוּ הֱיִיתֶם נֶהֱרָגִין: **שַׁפְּיֵיהּ** אֶת עֵין עַבְדּוֹ. וַיְצָא לְחֵירוּת וְאח"כ הִפִּיל אֶת שִׁינּוֹ וְחִיֵּיב לִיתֵּן לוֹ דְּמֵי שִׁינּוֹ: **שֶׁהֲרֵי הָרַב אוֹמֵר כֵּן.** אִי דְּהוּכְחֲשׁוּ עַד יְדֵי כַּת רִאשׁוֹנָה שׁוּב אֵין כַּת שְׁלִישִׁית מְזִימָתָן וְהָבָא בְּשֶׁאֵין שָׁם כַּת רִאשׁוֹנָה אֶלָּא הֵם הִפְקִישָׁיהּ לָךְ דְּמֵי עֶבֶד לָרַב בְּעֵי לְשִׁלּוּמֵי הָכָא בְּגוֹן שֶׁכַּת שְׁנִיָּה אֲפִילּוּ הוּזְמוּ אוֹמְרִים לָהֶם אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁאַתֶּם עַמָּנוּ הֱיִיתֶם בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי אֲבָל בְּיוֹם אַחֵר הָוֵה וְאֵיפְכָא הָוֵה דְּמֵמָּה נַפְשָׁךְ עֶבֶד נִפְקַע לְחֵירוּת וְהֵן מְשַׁלְּמִין לוֹ דְּמֵי עֵין שֶׁרָצוּ לְהַפְסִידוֹ וְנִיחָא לֵיהּ לָרַב דְּנִיפּוֹק בְּעֵינוֹ וְיִתֵּן לוֹ דְּמֵי שִׁינּוֹ וְאִי קְשִׁיָא הוֹאִיל וְרִאשׁוֹנִים הֵם מַאי הֲוֵי מְפַסְּדֵי לֵיהּ הָא לְחֵירוּת הֲוֵי מְפַקֵּי לֵיהּ וְאִבְּתִי דְּמֵי עֶבֶד לָרַב בְּעֵי לְשַׁלּוּמֵי לְקַמָּיהּ פָּרִיךְ לֵיהּ וּמוֹקְמִינַן לָהּ בְּשֶׁעָמַד בְּדִין: מדסיפא

וְאָמְרֵי עֵינוֹ וְהָדַר שִׁינּוֹ דִּלְאו בְּעֵי לְמִיתַב לֵיהּ אֶלָּא דְּמֵי שִׁינּוֹ דְּקָא מַכְחֲשֵׁי לֵיהּ קַמַּאי לְמִצִיעָאֵי וְהֵיינוּ שֶׁהֲרֵי הָרַב אוֹמֵר כֵּן דְּנִיחָא לֵיהּ בְּמַאי דְּקָאָמְרֵי וְקָתָנֵי וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין מְצִיעָאֵי מְשַׁלְּמִין דְּמֵי עַיִן לְעֶבֶד וְכִי קָתָנֵי נִמְצְאוּ זוֹמְמִין מְצִיעָאֵי מְשַׁלְּמִין דְּמֵי עַיִן לְעֶבֶד מִינָּהּ הַכְּחָשָׁה תְּחִילַת הֶזְמָה הִיא אָמַר אַבַּיֵי לֹא דְּאַפְּכִינְהוּ וְהָדַר אַפְּכִינְהוּ וְאַזְמִינְהוּ מַמַּאי מדסיפא

לַאו כְּדִיבּוּר דָּמֵי, ולכן עדות הגניבה ועדות הטביחה אינן עדות אחת אלא שתי עדיות נפרדות, ולכן אף שנתבטלה עדות הטביחה, לא נתבטלה עדות הגניבה, והגנב חייב כפל. וְרַבִּי יוֹסֵי סָבַר, תּוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר כְּדִיבּוּר דָּמֵי, ולכן נחשבת העדות על הגניבה והטביחה לעדות אחת, ומכיון שהוזמו על הטביחה ונפסלים למפרע, נמצא שבשעה שהעידו על הגניבה פסולים היו, ואין הגנב חייב כפל.

מקשה הגמרא: וְהאם אמנם סָבַר רַבִּי יוֹסֵי שתּוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר כְּדִיבּוּר דָּמֵי, וְהָתְנַן, המעמיד בהמת חולין אצל בהמת עולה ובהמת שלמים, ואמר 'חֲרֵי בהמת חולין זו, תְּמוּרַת עוֹלָה תְּמוּרַת שְׁלָמִים', חֲרֵי בהמת החולין הוֹז נהיית תְּמוּרַת עוֹלָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. שכן כשאדם בא להחיל שני דינים על חפץ מסוים, דעתו היא שאם אפשר שיחולו שניהם, מוטב, ואם לא, 'תפוס לשון ראשון', ולכן חלה עליה קדושת עולה, ואין קדושת שלמים יכולה לחול על קדושת עולה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אִם לְכָךְ נִתְכַּוֵּון מִתְּחִילָּה באמירתו, שתהיה הבהמה תמורת שתיהן, אזי הוֹאִיל וְאִי אֶפְשָׁר לִקְרוֹת שְׁנֵי שֵׁמוֹת כְּאֶחָד, והוכרח לומר אותם בזה אחר זה, דִּבְרֵיהֶן קַיָּמִין והבהמה חציה קדושה בקדושת עולה וחציה בקדושת שלמים, ותרעה עד שיפול בה מום, ואז תמכר ויביא בדמי חציה עולה ובדמי חציה שלמים. אך וְאִם מתחילה אָמַר 'תְּמוּרַת עוֹלָה' ואז נִמְלַךְ וְאָמַר 'תְּמוּרַת שְׁלָמִים', חֲרֵי בהמה זוֹ תְּמוּרַת עוֹלָה. וְהַוֵינָן בָּהּ – דנו בני הישיבה בדברי רבי יוסי. אם אכן נִמְלַךְ, אזי פְּשִׁיטָא שאינו יכול לחזור בו והרי היא עולה ולא שלמים, ואין כל חידוש בדברי רבי יוסי. וְאָמַר רַב פָּפָּא, מה שאמר רבי יוסי שנמלך, נִמְלַךְ בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר קָאָמְרִינַן, שבזה מחדש רבי יוסי שאינו יכול לחזור בו אפילו תוך כדי דיבור, משום שתוך כדי דיבור לאו כדיבור דמי. נמצא ששיטת רבי יוסי היא שתוך כדי דיבור לאו כדיבור דמי, ולא כפי שביארה הגמרא לעיל שרבי יוסי סובר שתוך כדי דיבור כדיבור דמי.

מתרצת הגמרא: אָמְרֵי, תְּרֵי – שני שיעורים של תּוֹךְ כְּדֵי דִּיבּוּר הֲווֹ – ישנם, חַד, כְּדֵי משך זמן של שְׁאִילַת שלום של תַּלְמִיד לְרַב, וְחַד, כְּדֵי משך זמן של שְׁאִילַת שלום של הָרַב לְתַלְמִיד. כִּי לֵית לֵיהּ לְרַבִּי יוֹסֵי שתוך כדי דיבור כדיבור דמי, זהו בשיעור של כְּדֵי שְׁאִילַת תַּלְמִיד לְרַב שהוא 'שָׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי וּמוֹרִי', דְּנָפֵישׁ – שהוא ארוך, אבל את השיעור של כְּדֵי שְׁאִילַת הָרַב לְתַלְמִיד, שהוא רק 'שָׁלוֹם עָלֶיךָ' וקצר הוא, אִית לֵיהּ שתוך כדי דיבור כדיבור דמי. ולכן מה שסובר רבי יוסי לגבי תמורה, שתוך כדי דיבור לאו כדיבור דמי, הכוונה לשאילת שלום של תלמיד לרב שהוא ארוך, ומה שסובר לגבי צירוף עדיות, שכדיבור דמי, היינו בשאילת שלום של רב לתלמיד שהוא קצר.

החילוק בין הכחשת עדות להזמת עדות הוא, שהכחשה היא בעדות, כגון שהעידו עדים שפלוני רצח, ובאו אחרים והעידו שפלוני לא רצח. אך ההזמה היא בעדים עצמם, כגון שאמרו להם, יתכן שהוא אכן רצח ביום פלוני בירושלים כדבריכם, אלא אנו מעידים שאתם עצמכם הייתם עמנו ביום זה בבבל. ובאופן זה מענישים אותם (דברים יט יט) 'כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו'.

אָמַר רָבָא, עֵדִים שֶׁהוּכְחֲשׁוּ וְלַכְּסוֹף הוּזְמוּ – עדים שהעידו שפלוני הרג, ונגמר הדין על פיהם, ובאו עדים אחרים והכחישום, ובאה כת שלישית והזימה את הראשונים, אזי הראשונים נֶהֱרָגִין מדין 'באשר זמם', אף שהוכחשו ונפסלה עדותם לפני שהוזמו, שכן אין ההכחשה מפסקת בין העדות להזמה, משום דְּהַכְחָשָׁה תְּחִילַּת הֲזָמָה הִיא, אֶלָּא שֶׁלֹּא נִגְמְרָה ההזמה עד שבאים עדים ואומרים 'עמנו הייתם'. נמצא שעד תחילת ההזמה [אף לאחר שהוכחשו] היתה עדות המוזמים כשרה, ולכן מתחייבים ב'כאשר זמם'.

מביא רבא מקור לדבריו: אָמַר רָבָא, מְנָא אֲמִינָא לָהּ, דְּתָנְיָא, עדים שאמרו מֵעִידֵנִי – מעידים אנו בְּאִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁפִּיסֵּחַ אֶת עֵין עַבְדּוֹ, ויצא העבד לחירות, וְאחר כך הִפִּיל האדון אֶת שִׁינּוֹ של העבד, והתחייב בדמי השן כדין החובל בבן חורין, שֶׁהֲרֵי הָרַב אוֹמֵר בֵּן – והאדון חפץ בעדותם [כפי שיתבאר להלן], וְנִמְצְאוּ העדים זוֹמְמִין, שהזימום עדים אחרים, אזי מְשַׁלְּמִין הזוממים דְּמֵי עֵין לָעֶבֶד. מברר רבא: הֵיכִי דָּמֵי – באיזה אופן מדובר. אִילֵימָא שמדובר כִּדְקָתָנֵי – בכתוב בברייתא, דְּלֵיכָּא בַּת עדים אַחֲרִינָא [– אחרת] שכבר העידה תחילה, אלא רק על פי עדות המוזמים נפסק הדין שיצא העבד לחרות, זה לא יתכן, משום שאם כן, מדוע מְשַׁלְּמִין המוזמים דְּמֵי עֵין לָעֶבֶד, וכי בַּתַּר דְּמַפְקֵי לֵיהּ לְחֵירוּת, דְּמֵי עֵינוֹ קָבְעֵי שַׁלּוּמֵי – הרי על פי עדותם יוצא העבד לחירות, ואין האדון מחויב לשלם לו עוד בעד העין, ואם כן, אף כשהוזמו העדים אין לחייבם בדמי העין. וְעוֹד קשה, שלא נזכר כלל בברייתא שדְּמֵי בּוּשְׁיֵהּ עֶבֶד לְרַב בָּעֵי לְשַׁלּוּמֵי – את כל דמי העבד חייבים המוזמים לשלם לאדון, שהרי בעדותם רצו להוציא ממנו את העבד לחירות. וְעוֹד קשה הלשון 'שֶׁהֲרֵי הָרַב אוֹמֵר בֵּן' – שהאדון חפץ בעדותם, וכי הָרַב מִי נִיחָא לֵיהּ בעדותם, הרי הם מוציאים את עבדו לחירות בשקר.

לכן מבאר רבא בברייתא: אֶלָּא לַאו שמדובר כְּגוֹן דְּאָתוּ בֵּי תְּרֵי וְאָמְרֵי – שתחילה באו שני עדים והעידו שהאדון הִפִּיל אֶת שִׁינּוֹ ואחר כך סִימָא אֶת עֵינוֹ, דִּלפי דבריהם בָּעֵי מֵיתֵיב לֵיהּ – צריך לשלם הָרַב לעבד דְּמֵי עֵינוֹ, שכן בהפלת שינו יצא העבד לחירות, ובשסימא האדון את עינו נתחייב לו דמי עינו, וְאָתוּ בֵּי תְּרֵי מְצִיעָאֵי – עדים אמצעים וְאָמְרֵי שהיה המעשה אחרת, שתחילה סימא האדון את עֵינוֹ, ויצא לחירות, וְהָדַר – ואחר כך הפיל את שִׁינּוֹ, דִּלפי דבריהם, לֹא בָּעֵי האדון לְמֵיתַב לֵיהּ לעבד אֶלָּא דְּמֵי שִׁינּוֹ. ובאופן זה נמצא דְּקָא מַכְחֲשֵׁי לֵיהּ קַמָּאֵי לְמְצִיעָאֵי – שהעדים הראשונים [שמחייבים האדון בדמי עין] מכחישים את האמצעים [שחייבוהו רק בדמי שן]. וְלפי זה מובן, שהַיינוּ שנקטה הברייתא לגבי עדות האמצעים 'שֶׁהֲרֵי הָרַב אוֹמֵר בֵּן', שמשמע דְּנִיחָא לֵיהּ לאדון בְּמַאי דְּקָאָמְרֵי עדים אלו, שכן כבר על פי עדות הראשונים יוצא העבד לחירות, אלא שלפי עדותם הוא חייב אף לשלם דמי עין, ואילו על פי האמצעים הוא חייב רק בדמי שן, שהם פחותים מדמי עין. ולכן נוח לו בעדות האמצעים יותר מעדות הראשונים. מסיים רבא את ההוכחה: וְקָתָנֵי בברייתא, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין מְצִיעָאֵי – שכשהוזמו האמצעים מְשַׁלְּמִין דְּמֵי עֵין לָעֶבֶד, שהרי העידו שהאדון חייב לעבד רק דמי שן, ורצו להפסיד את העבד את דמי עינו שבאמת חייב לו. נמצא שמשלמים האמצעים מדין 'כאשר זמם', אף שהוכחשו מעדות הראשונים לפני שהוזמו. שְׁמַע מִינָּהּ, הַכְחָשָׁה תְּחִילַּת הֲזָמָה הִיא, שאם לא כן, אזי מאחר שבטלה עדות האמצעים כשהוכחשה, לא היו נעשים זוממים.

דוחה הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, לֹא כך הדין, אלא עדים שהוכחשו ואחר כך הוזמו, אינם נעשים זוממים. ואין מדובר בברייתא שהיתה בתחילה כת נוספת, אלא היו רק שתי כיתות [הכת שהעידה 'סימא והפיל', והכת המזימה], ומה שאין המוזמים משלמים לאדון דמי כל העבד, זהו משום שמדובר באופן דְּאַפְּכִינְהוּ וְאַזְּמִינְהוּ – שהמזימים הוסיפו ואמרו שביום אחר היה מעשה הפוך, שהפיל האדון את שינו ואחר כך סימא את עינו, ולכן אין המוזמים משלמים לאדון דמי כל העבד, שכן העבד יוצא לחירות גם לפי עדות האחרונים, אלא שלפי עדותם חייב האדון בדמי עין ולא רק בדמי שן. וכיון שידע האדון שיבואו עדים לחייבו בדמי עין, לכן היה נוח לו בעדות הראשונים, שלדבריהם חייב לעבד רק דמי שן. ולכן משלמים הזוממים לעבד דמי עינו שרצו להפסידו.

מבאר אביי: מַאי – מנין לי להעמיד כך את הברייתא, שכן

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שבת קודש עמ' ב

גמליאל, חַיֵּיב לשחררו, וְשַׁמְעִינָן מִינָּהּ – ושמענו מזה שהמּוֹדֶה בְּקְנָם וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים, חַיֵּיב, וקשה על רב הונא. אָמַר לֵיהּ – השיב רב הונא לרב חסדא, שַׁאנִי – שונה המעשה שהיה עם רַבָּן גַּמְלִיאֵל, כיון דְּלֹא בְּפָנֵי בֵּית דִּין אוֹדֵי – לא הודה לפני בית דין, ורק המודה בקנס בפני בית דין פטור. מקשה הגמרא: וְהָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אַב בֵּית דִּין הֲוָה, והרי רבן גמליאל הודה בפניו.

מכיון דבסיפא של הברייתא על כרחך מדובר בְּמֵימַּדְּ וַהֲזָמָה – באופן שהעדים הזימו את הראשונים וגם העידו הפוך מדבריהם [כפי שיבאר אביי להלן], לכן את הֵרִישָׁא נַמִּי יש להעמיד בְּמֵימַּדְּ וַהֲזָמָה.

מבאר אביי מדוע בסיפא צריך לפרש במיפך והזמה: דְּקָתָנֵי בְּסֵיפָא של אותה ברייתא, שאם אמרו עדים, מֵעִידְנוּ אֶת [– על] אִישׁ פְּלוֹנִי, שֶׁחִפֵּיל אֶת שֵׂן עַבְדּוֹ ועל ידי זה יצא העבד לחירות, וְאחר כך סִימֵּא אֶת עֵינוֹ והתחייב בדמי עינו כדין החובל בבן חורין, שֶׁהֲרֵי הָעֶבֶד אוֹמֵר כֵּן – ונוח לו לעבד בעדותם, שמשתחרר ומקבל דמי עין, וְנִמְצְאוּ העדים זוֹמְמִין, מְשַׁלְּמִין דְּמֵי עַיִן לְרַב – לאדון. שואל אביי: הֵיכִי דָּמֵי – כיצד מדובר, אִי מדובר באופן דְּלֹא קָא מוֹדוּ לְהוּ בַּהֲרָאֵי בַּהֲבָלָא כְּלָל – שהעדים האחרונים, המזימים, אינם מודים כלל שהאדון חבל בעבד, אלא רק מזימים את הראשונים, זה לא יתכן, משום שאם כן מדוע הראשונים משלמים לאדון רק דמי עין, הרי דְּמֵי בּוּלֵּיהּ עֶבֶד, לְרַב בָּעֵי שַׁלּוּמֵי לֵיהּ – את כל דמי העבד צריכים הם לשלם לרב, שרצו להפסידו ולשחרר עבדו בשקר. לכן מבאר אביי: אֶלָּא פְּשִׁיטָא שמדובר דְּקָא מוֹדוּ כּוּלְּהוּ בַּהֲבָלָא – שגם העדים האחרונים מודים שהאדון חבל בעבד, ויצא לחירות [ולכן אין הראשונים משלמים לאדון את דמי כל העבד], וּדְקָא אַפְּכְנָן וְאַזְמִינְהוּ – והאחרונים, שהזימו את הראשונים, הוסיפו והעידו שביום אחר היה מעשה הפוך, שסימא עינו ואחר כך הפיל שינו, ולכן מתחייבים הראשונים לשלם לאדון רק דמי עין, שרצו להפסידו שישלם דמי עין במקום דמי השן שבאמת חייב לעבד. ואם כן, גם ברישא מדובר בשתי כיתות ומיפך והזמה, ולא כדברי רבא שהעמיד בג' כיתות והוכחשו האמצעים [בגין עדות הראשונים]. אם כן אין ראיה מהברייתא לדברי רבא, שהכחשה תחילת הזומה.

מבארת הגמרא את הברייתא: וְהֵיכִי דָּמֵי – כיצד מדובר לפי שיטת אביי, שבין ברישא ובין בסיפא היו רק שתי כיתי עדים. אִי דְּקָא מְאַחֲרֵי אַחוֹרֵי הָנֵי בַּהֲרָאֵי – אם הכת השניה העידה מאוחר יותר, כגון שהראשונים העידו שביום ראשון היה המעשה, והשניים העידו שביום שני היה המעשה והפוך היה, זה לא יתכן, שאם כן אַפֵּתִי דְּמֵי עֶבֶד לְרַב בָּעֵי שַׁלּוּמֵי – עדיין הראשונים יצטרכו לשלם לאדון דמי כל העבד, משום דְּכִי מְחַיְּבֵי לֵיהּ לְגַבְרָא, אַפֵּתִי גַּבְרָא לָאו בַּר חִיּוּבָא הוּא – שכשהעידו שביום א' נתחייב לשחררו, חייבוהו בדבר שעוד לא נתחייב בו אז, שהרי רק ביום ב' נתחייב, ונמצא שזממו לשחרר עבדו בשקר, וחייבים לשלם דמי כל העבד. מבארת הגמרא: אֶלָּא ודאי מדובר דְּקָא מְקַדְּמֵי קַדּוּמֵי הָנֵי בַּהֲרָאֵי – שהשניים מודים שחבל בו עוד לפני שהעידו הראשונים.

ממשיכה הגמרא לבאר: וְאִי מדובר דְּקודם שהעידו הראשונים לֹא עָמַד העבד עם האדון בַּדִּין לתובעו שישתחררנו, זה לא יתכן, משום שאם כן אַפֵּתִי דְּמֵי כּוּלֵּיהּ עֶבֶד לְרַב בָּעֵי שַׁלּוּמֵי לֵיהּ, שכן רצו לחייבו בשישתחרר העבד בזמן דְּאַפֵּתִי גַּבְרָא לָא מִיחַיַּיב – שעדיין לא נתחייב האדון לשחררו, שהרי יציאת עבד לחירות בשן ועין היא קנס, ומודה בקנס פטור, ואם כן יכול היה האדון לבוא לבית דין, להודות ולהפטר. אֶלָּא ודאי מדובר דְּעָמַד האדון בַּדִּין, וחויב לשחררו ולשלם לו, ומכאן ואילך לא יכול היה האדון להודות ולהיפטר, אלא שברח האדון עם העבד, ותבעו העבד בבית דין אחר, שישחררנו וישלם לו דמי עינו כפי שנפסק, והביא עדים [הם הראשונים בברייתא] שהעידו שכך נפסק דינו, ובאו עדים אחרים [הם האחרונים בברייתא] והזימום, והעידו עוד שביום אחר, קודם שבאו המוזמים להעיד, כבר נפסק דינו להשתחרר ולקבל דמי שינו. לכן אין המוזמים משלמים לאדון דמי העבד, שכן כבר שוחרר, והאדון החזיק בו שלא כדין, אך את דמי העין שרצו להפסיד לאדון, משלמים.

הגמרא מקשה על ראיית רבא: אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא לְרַב אַשִׁ, דִּוקְיָא דְּרָבָא – דיוקו של רבא, שהכחשה תחילת הזומה היא, מַהֲיכָא – מאיזה חלק בברייתא דייק כך. אִילֵּימָא שדייק מֵהֲרֵישָׁא, וכמו שהעמידה רבא לעיל (עג:) בג' כיתות עדים, שהראשונה [שאמרה שינו וענינו] מכחישה את השניה [שאמרה עינו ושינו], ואחר כך הזימה כת שלישית את השניה, וחייבת השניה בתשלומי דמי עין לעבד, ומוכח שכשהוכחשו ואחר כך הוזמו חייבים, אם כן קשה על הוכחתו, לֵישָׁא מִי קָא מִתְכַּחֲשֵׁי מִצַּעֲאֵי – וכי ברישא הכת השניה הוכחשה ובטלה עדותם, הרי כֵּיוָן דְּאִי לֹא מִתְזַמֵּי – אם לא היו מוזמים, הרי אף שהוכחשו סָהֲדוּתָא בְּוָותֵיהוּ קָא קַיְימָא – עדותם קיימת, משום דְּדִינָא בְּוָותֵיהוּ פַּסְקִינַן – שהדין היה נפסק כדבריהם, שמשלם האדון רק דמי שן, משום דְּיֵשׁ בִּכְלָל מָאתַיִם מָנֶה, כלומר שדמי העין שחייבה את האדון הכת הראשונה הם יותר מדמי השן שחייבה את האדון הכת השניה, ובסכום של דמי שן הכל מודים שחייב, הִלְכָּךְ, קַמָּאֵי הוּא דְּקָא מִתְכַּחֲשֵׁי – רק הראשונים [שחייבו בדמי עין] הוכחשו ודבריהם בטלו, אבל מְצַעֲאֵי [שחייבו בדמי שן] לֹא מִתְכַּחֲשֵׁי מִידִי, ולכן כשהוזמו חייבים לשלם, ואיך הוכיח מכאן רבא שהכחשה תחילת הזומה היא, הרי באופן ששני עדים אומרים שפלוני הרג ושנים אומרים שלא הרג, שבטלה עדות הראשונים, יתכן שאין בהם תורת הזומה, ואם הוזמו אינם נהרגים.

מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב אשי לרב אחא, אכן דיוקו של רבא אינו מהרישא, אלא שרָבָא סָבַר שמִכִּיוָן דְּבֵרִישָׁא מדובר בְּשָׁלֹשׁ כִּיתּוֹת, אזי בְּסֵיפָא נַמִּי מדובר בְּשָׁלֹשׁ כיתות, וְדַיְיקִ רבא את הוכחתו מֵהַסֵּיפָא, ששנינו 'מעידנו' וכו' שהפיל וכו' וסימא וכו', שהרי העבד אומר כן, ונמצאו זוממין, משלמים דמי עין לרב', ומפרש רבא שמדובר כְּגוֹן דְּאָתוּ בֵּי תְּרֵי וְאָמְרֵי – שבאו שני עדים, והעידו שהִפִּיל אֶת שִׁינוֹ וְסִימֵּא עֵינוֹ, שלדבריהם חייב האדון בדמי עינו, וּפַסְקִינְהוּ לְדִינָא אַפּוּמַיְיהוּ – ופסקו בית הדין על פיהם, וְלאחר מכן אָתוּ בֵּי תְּרֵי אַחֲרִינֵי [– אחרים], וְאָמְרֵי שסִימֵּא אֶת עֵינוֹ וְהִפִּיל אֶת שִׁינוֹ, ולדבריהם חייב רק בדמי שן שהוא סכום מועט מדמי עין, ונמצא דְּקָא מַכְחֲשֵׁי לְהוּ לְהָנֵי קַמָּאֵי – שמכחישים הם את הראשונים, ומעתה אין האדון צריך לשלם את ההפרש בין דמי עין לדמי שן, ונמצא שעדות הראשונים בטלה, וְאחר כך נִמְצְאוּ זוֹמְמִין קַמָּאֵי [– הראשונים], שהזימום כת שלישית, ופסקה הברייתא שהזוממים מְשַׁלְּמִין את ההפרש שבין דמי שן לְדְמֵי עַיִן לָרַב, כפי שזממו להפסידו. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שהַכְחָשָׁה לַאו תְּחִילַת הַזָּמָה הִיא, אם כן אַמַּאי מְשַׁלְּמֵי הזוממים, הָא אִתְכַּחֲשוּ לְהוּ מַעִיקָּרָא – הרי הוכחשו בתחילה על ידי השניים. אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ שהַכְחָשָׁה תְּחִילַת הַזָּמָה הִיא.

מבארת הגמרא כיצד, לפי ביאור זה, ידחה אביי את הראיה: וְאַבַּיֵי אָמַר לָךְ, אין הכרח לפרש את הסיפא בג' כיתות כמו הרישא, שכן בְּשָׁלְמָא בְּרֵישָׁא לֹא סָגֵי – אי אפשר דְּלֹא לפרש בְּשָׁלֹשׁ כִּיתּוֹת, שֶׁהֲרֵי קָתָנֵי ברישא 'הָרַב אוֹמֵר כֵּן', שנוח לרב בעדותם, ולכן צריך לדחוק שהיתה עדות קודמת שחייבתו בדמי עין, ועדיף לו בעדות זו שאינה מחייבתו אלא בדמי שן. אֶלָּא סֵיפָא, לָמָּה לִי לדחוק ולהעמידה בְּשָׁלֹשׁ כִּיתּוֹת, ואם משום שכתוב בסיפא 'שֶׁהֲרֵי הָעֶבֶד אוֹמֵר כֵּן', יש לדחות שאין זה משום שהיתה כאן עדות קודמת פחות טובה לו, אלא משום שעֶבֶד, כָּל דְּהוּ – בכל עדות שהיא מֵימַר אָמַר דְּניחָא לֵיהּ – שרוצה בה, כדי דְּנֵיפּוּק – שיצא לְחֵירוּת. ואם כן אפשר להעמיד את הסיפא בשתי כיתות ומיפך והזמה, כמבואר לעיל, ואין ממנה ראיה שהכחשה תחילת הזומה היא.

מקשה הגמרא, מנין שהחובל בשני איברי עבדו, משלם לו את דמי האיבר השני: מַתְקִיף לָהּ רַבִּי זֵירָא, אֵימָא – אולי נאמר שאם סִימֵּא אֶת עֵינוֹ,

מַדְּסֵיפָא. בְּשֶׁתֵּי כִּיתּוֹת לְהֶכֵי תְּלֵי רֵישָׁא בְּסֵיפָא דְּרֵישָׁא לֹא נִיחָא לָן לְאוֹקְמָהּ בְּשֶׁתֵּי כִּיתּוֹת אֶלָּא בְּג׳ מְשׁוּם דְּקָתָנֵי שְׁהָרֵי הָרֵב אוֹמֵר כֵּן וְאִי דְּלָא אָתֵי כַּת אַחֶרֶת וְאָמְרוּ אִיפְּכָא לֹא הָוֵה נִיחָא לֵיהּ בְּהָנֵי דְּמַפְקֵי לֵיהּ לְעֵבֶד לְחֵירוּת אֶלָּא מִדְּסֵיפָא מִיתּוֹקְמָא בְּשֶׁתֵּי כִּיתּוֹת וְע״כ בְּמֵיפַךְ וְהַזָּמָה מוֹקְמִית לֵיהּ הָלְכָךְ רֵישָׁא נַמִּי אוֹקֵי בְּמֵיפַךְ וְהַזָּמָה: שֶׁהֲרֵי הָעֶבֶד אוֹמֵר כֵּן. דְּנִיחָא לֵיהּ דְּמַפְקֵי לֵיהּ לְחֵירוּת וְיֵהֵבֵי לֵהּ דְּמֵי עֵינָיו לָאו אוֹתָן שֶׁמְּזִימִין: אִילֵימָא דְּלָא קְמוֹדוּ. הַנֵּךְ בְּהָרֵאי בְּהָבְלָא דְּעֶבֶד בְּלָל אֶלָּא דְּקָאָמְרִי עִמָּנוּ הֱיִיתֶם וְתוּ לֹא מִידִּי: בְּעֵי קָמַאי לְשַׁלּוּמֵי: וְאַפְּכִינְהוּ. וְאַדְּבָנוּ לֵיהּ לְרֵב לְפוֹטְרוֹ מִדְּמֵי עֵין שֶׁהֵן מְרוּבִּין מִדְּמֵי שֵׁן וּמִיהוּ עֶבֶד נָפֵיק לְחֵירוּת: וְאוֹזְמִינְהוּ. וְהָכָא לֵיכָּא לְמֵימַר כְּדַאֲמַר רָבָא בְּרֵישָׁא דְּאָתְאֵי כַּת אַחֶרֶת מִקַּמֵּי דִּידְהוּ וְאָמְרִי אִיפְּכָא סֵימָא אֶת עֵינוֹ וְהַפִּיל אֶת שִׁינּוֹ אֶת עֵינוֹ וְסִימָא אֶת אִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהַפִּיל אֶת שֵׁן עַבְדּוֹ וְסִימָא אֶת עֵינוֹ שֶׁהֲרֵי הָעֶבֶד אוֹמֵר כֵּן וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין מְשַׁלְּמִין דְּמֵי עַיִן לָרֵב הֵיכִי דָּמֵי אִי דְּלָא קָא מוֹדוּ לְהוּ בַּתְרָאֵי בְּחַבָּלָא כְּלָל דָּמֵי כּוּלֵּיהּ אֶלָּא דְּקָא מוֹדוּ לֵיהּ בְּעֶבֶד לָרֵב בְּעֵי שְׁלוּמֵי לֵיהּ אֶלָּא פְּשִׁיטָא דְּקָא מוֹדוּ לֵיהּ בְּכוּלֵּיהּ בְּחַבָּלָא וּדְקָא אַפְּכִינְן וְאַזְמִינְהוּ וְהֵיכִי דָּמֵי אִי דְּקָא מְאַחֲרֵי אֲחוֹרֵי הָנֵי בַּתְרָאֵי אַכַּתִּי דָּמֵי עֶבֶד לָרֵב בְּעֵי שְׁלוּמֵי דִּכְוָתֵיהּ בְּגַבְרָא אַכַּתִּי דָּמֵי עֶבֶד לָאו בַּר חִיּוּבָא הוּא אֶלָּא דְּקָא מְקַדְּמֵי קְדוּמֵי הָנֵי בַּתְרָאֵי וְאִי דְּלָא עָמַד בְּדִין אַכַּתִּי דָּמֵי כּוּלֵּיהּ עֶבֶד לָרֵב בְּעֵי שְׁלוּמֵי לֵיהּ דְּאַכַּתִּי גַּבְרָא לֹא מִיחַיֵּיב אֶלָּא דְּעָמַד בְּדִין א״ל רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב אִיקָא לְרַב אַשֵׁי דּוּקָא אַכַּתִּי דָּמֵי עֶבֶד לָרֵב אֲבָל אַכַּתִּי גַּבְרָא לָא דְּרָבָא אָמַר אֵין הַמַּעֲשֶׂה מְשׁוּם דְּאֵי דְּקָנֵי אֵין מַעֲשֶׂה מְשׁוּם דְּאֵי לָא קָנֵי הָוֵה מַעֲשֶׂה בְּעֶבֶד וְלָא מְחַיַּיב לְשַׁלּוּמֵי לְרֵב אַכַּתִּי גַּבְרָא לָא מְחַיַּיב לְשַׁלּוּמֵי לְרֵב דְּכִי אָתוּ בְּנֵי חִיּוּבָא לְאִסְתּוּדֵי לְחִיּוּבֵיהּ לְרֵב אַכַּתִּי לָאו בַּר חִיּוּבָא הוּא: דְּמָקְדְּמֵי אִקְּדוּמֵי הָנֵי בַּתְרָאֵי. שֶׁהֵם מוֹדִים דְּקוֹדֶם שֶׁבָּאת כַּת רִאשׁוֹנָה לְהָעִיד נַעֲשָׂה מַעֲשֶׂה: וְאִי דְּלָא עָמַד בְּדִין קוֹדֶם שֶׁבָּאת כַּת רִאשׁוֹנָה לְהָעִיד אַכַּתִּי כּוּלֵּיהּ דְּמֵי עֶבֶד בְּעֵי אַכַּתִּי כּוּלֵּיהּ בְּעֵי אַפְּסוּדֵיהּ מִינֵּיהּ דְּאַכַּתִּי גַּבְרָא לָא מִיחַיֵּיב דְּאֵי הָוֵה בְּעֵי אָתָא לְבֵי דִּינָא וּמוֹדֶה וּמִפְטַר וְחֵירוּת דְּשַׁן וְעִין קָנָקָא הוּא: בְּשָׁעֲמַד בְּדִין. עַל הַהֶבְלוֹת הַלָּלוּ ע״י עֵדִים אֲחֵרִים בב״ד אַחַר וְחִיּבוּהוּ לְהָנֵיהּ הָעֶבֶד וּבְרִח דְּהַשְׁתָּא אִי קָאָתֵי בָּעֲלִים קָמֵן הָא לֹא מְהַנְיָא לֵיהּ הוֹדָאָה וְקָתָבַע לֵיהּ דְּאֵי עֶבֶד הַפְּלָתָ אֶת שִׁינּוֹ וְסִימָתָ אֶת עֵינִי וְהָעֶמַדְתִּיךָ בְּדִין וְהִתְחַיַּבְתָּ לִי דְּמֵי עֵינִי וְהֵבֵיא עֵדִים אִלּוּ עַל כָּךְ וְאָתוּ סָהֲדֵי אַחֲרִינֵי וְאִפְּכִינְהוּ וְאָמְרוּ לֹא חַיְּיבִינְהוּ ב״ד אֶלָּא דְּמֵי שֵׁן וְאַזְמִינְהוּ הָלְכָךְ בֵּין רֵישָׁא וּבֵין סֵיפָא אַדְּמֵי עֶבֶד לֹא מְחַיְּיבֵי דְּהָא מִב״ד נָפֵק עֶבֶד לְחֵירוּת אֶלָּא שָׁוֶה הָיָה מַחֲזִיק בּוֹ אֲבָל דְּמֵי עַיִן מְשַׁלְּמֵי לְעֶבֶד בְּבָבָא דְּרֵישָׁא דְּהָא מְמוֹנָא דְּעַיִן אִית לֵיהּ גַּבֵּיהּ מִבֵּית דִּין קָמֵן וְקָבְעוּ הָנֵי קָמֵן לְמִיפְטְרֵיהּ וּבְסֵיפָא מְשַׁלְּמֵי דְּמֵי עַיִן לָרֵב דְּקָא מְחַיְּיבֵי לֵיהּ אַשְׁקְרָא וְע״כ בְּדַאֲפְכִינְהוּ מוֹקְמַת לֵיהּ דְּאִי לָאו הָכֵי כֵּיוָן דְּלֵיכָּא סָהֲדֵי אַבֵּי דִּינָא קָמֵן כּוּלֵּיהּ עֶבֶד בְּעֵי שְׁלוּמֵי: דַּיְקָא דְּרָבָא. דְּהַכְחָשָׁה תְּחִילָּה הֶזֶּקָה הִיא מַהֵיכָא: אִילֵימָא מַרֵישָׁא. דְּמוֹקֵי לָהּ בְּשֶׁלֹּשׁ כִּיתּוֹת סוֹף סוֹף מִי קָא אִיתְכַּחְשׁוּ מוֹקְמַת לֵיהּ דְּאִי לָאו הָכֵי כֵּיוָן דְּלֵיכָּא בְּהַכְחָשָׁה דְּקַמָּאֵי הָא אִי לָאו מִיתְזְמִי דִּינָא כַּוְותַיְיהוּ פַּסְקִינַן וְיָהֵיב דְּמֵי שֵׁן דְּיָשְׁנוּ בְּכָלָל עֵדוּת הָרִאשׁוֹנִים וּמִשּׁוּם הָכֵי מַהֲנְיָא בְּהֶן תּוֹרַת הֶזֶּמָה אֲבָל גַּבֵּי שְׁנַיִם אוֹמְרִים הָרֵג וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לֹא הָרַג דְּאִיתְכַּחוֹשׁ קַמָּאֵי וְלֹא קְטָלֵינַן לֵיהּ וּלְעוֹלָם אֵימָא לָךְ בֵּיוָן דְּבָטֵיל סָהֲדוּתַיְיהוּ לֹא מַהֲנְיָא בְּהוּ תּוֹרַת הֶזֶּמָה: מִדְּרֵישָׁא. מוּכְרָח בְּשֶׁלֹּשׁ כִּיתּוֹת דְּקָתָנֵי שֶׁהֲרֵי הָרֵב אוֹמֵר כֵּן אֶלְמָא דְּאָתוּ כַּת אַחֲרִיתִי בְּרֵישָׁא וְהָוֵה מַחְיַּיב לֵיהּ דְּמֵי עַיִן: סֵיפָא נַמִּי בְּשֶׁלֹּשׁ. כִּיתּוֹת וּנְהֵי דְּלֹא אִפְשַׁר דְּתִתְוַוֵּי כַּת אַחֲרִיתִי קוֹדֶמֶת דְּא״כ דְּקַמָּאֵי אָמְרֵי סֵימָא וְהִדֵּר הִפִּיל וְהָנֵי אָמְרֵי הִפִּיל וְהִדֵּר סֵימָא לֹא מִיגְּמַר דִּינָא בְּרֵישָׁא וְאַמְרֵי אִפְּכָא אֶלָּא דְּמֵי שֵׁן וְהָנֵי בְּבָלְלָא דְּתָרְוַיְיהוּ וְכֵיוָן דְּלָא נִגְמַר הַדִּין עַל פִּיהֶם לֹא מְחַיְּיבֵי הָנֵי מְצִיעָאֵי בְּהֶזֶּמָה דְּכַת שְׁלִישִׁית מִיהוּ הָכֵי מוֹקֵי לָהּ דְּאָתוּ הָנֵי בֵּי תְּרֵי בְּרֵישָׁא וְאָמְרֵי הִפִּיל וְהִדֵּר סֵימָא וּפְסְקִינַן לְדִינָא אִפּוּמֵיהּ כוּ׳: דְּקָא מַכְחֲשֵׁי לְקַמָּאֵי. וּבְטְלָה עֵדוּתָן דְּלָא יְהֵבִי דְּמֵים הַיְתֵירִים וְקָתָנֵי דְּכֵי נִמְצְאוּ זוֹמְמִים עַל כַּת שְׁלִישִׁית מְשַׁלְּמִין: אֶלָּא סֵיפָא לָמָּה לִי. לְאוֹקְמָהּ בִּדְוּחֲקָא בְּשֶׁלֹּשׁ כִּיתּוֹת הָא בְּתֵרֵי סְגִיָא וּבְדַאֲפְכִינְהוּ וְאַזְמִינְהוּ וְרֵישָׁא כְּדַאֲמַשְׁמֵע בְּשִׁלְשָׁה וּדְלָא בְּדַאֲפְכִינְהוּ וּמִיהוּ מִינָּהּ לֵיכָּא לְמִירַץ מִידִּי:

ניפוק

בְּדִין וְכָל עִיקָּר שֶׁבָּאִין לְדִין עִכְּשָׁיו לְפִי שֶׁהֶעֱבִד תּוֹבֵעַ דְּמֵי עֵינוֹ וּמְזַמְּנִין אֶת הָרֵב לְדִין וְרָבוּ מוֹדֶה לוֹ דְּמֵי שִׁינּוֹ לְכָךְ כִּי אָתוּ סָהֲדֵי לֹא אָתוּ אֶלָּא לְגָרַע כֹּחוֹ שֶׁל עֶבֶד שֶׁאִם יָבֹאוּ עֵדִים עַל דְּמֵי עֵינוֹ לֹא יִהְיֶה מְמֻשׁ בְּדִבְרֵיהֶם וְיוֹדְעִים הֵם שֶׁיָּבֹאוּ עֵדִים אֲבָל מַעִיקָּרָא לֹא הָוֵה יָדְעִינָן דְּמֵימֵי בְּשָׁעֲמַד בְּדִין אַפֵּי׳ הָרֵב מוֹדֶה כְּמָה פְּעָמִים צָרִיךְ הֶעֱבֵד לְעֵדִים דְּמוֹדֶה בְּקָנֶס פְּטוּר מִשּׁוּם הָכֵי פָּרִיךְ שִׁפּוּר בְּתַר דְּמַפְקֵי לֵיהּ לְחֵירוּת כו׳ וְא״ת לְמָּה דָּחַק אַבַּיֵי לְאוֹקְמֵי לְסֵיפָא בְּמֵיפַךְ וְהַזָּמָה כֵּיוָן דְּבָעֶמַד בְּדִין מוֹקְמִינַן לָהּ יֹאמַר שֶׁהֶעֱבֵד תּוֹבֵעַ דְּמֵי עֵינוֹ וְהָרֵב מוֹדֶה לוֹ דְּמֵי שִׁינּוֹ וְהֵבִיא עֵבֵד עֵדִים דְּהַפִּיל אֶת שִׁינּוֹ וְסִימָא אֶת עֵינוֹ וּבָאוּ עֵדִים וְהֶזֵּימוּם וי״ל דְּזִדְּאִי ה״ה כָּךְ שָׁוֶה אִם מֵיפַךְ הָוֵה ע״י הוֹדָאַת הָרֵב כְּמוֹ עַל פִּי עֵדִים אֶלָּא אוֹרְחָא דְּמִילְתָא נָקֵט שְׁאֵין רְגִילוּת הָרֵב לְהוֹדוֹת כְּלָל אֶלָּא כְּשֶׁיֵּשׁ עֵדִים בְּדָבָר:

דְּאַכַּתִּי גַּבְרָא לֹא מְחַיַּיב. אֵין הַמַּעֲשֶׂה מְשׁוּם דְּאִי הָוֵה בָּעֵי אָתֵי לְבֵ״ד וּמוֹדֶה וּמִיפְטַר דְּאָפֵי׳ לִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר לְקַמָּן (דף עה.) מוֹדֶה בְּקָנֶס וְאַחַ״כ בָּאוּ עֵדִים חַיֵּיב הָכָא בֵּיוָן דְּלָא עָמַד בְּדִין לֹא חָשְׁבִינַן לְגַבְרָא בַּר חִיּוּבָא לְעִנְיַן קָנֶס כְּדִפְרִישִׁית בְּסוֹף הַמְּנִיחַ (לעיל לג. ושם: ד״ה איכא) בִּשְׁמַעְתָּתִין דְּהוֹחֲלַט הַשּׁוֹר:

וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִים קַמָּאֵי. בְּהָךְ סֵיפָא הוּצְרַךְ לוֹמַר שֶׁהָעֵדִים שֶׁהוּזְּמוּ הָיוּ רִאשׁוֹנִים מִשּׁוּם דְּצָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהַזּוֹמְמִים עַד שֶׁיִּגָּמֵר הַדִּין עַל פִּיהֶם וְאִם לֹא שָׁבְאוּ בְּתְחִילָּה לֹא ה״מ לְמִפְסַק דִּינָא אֲפּוּמַּיְיהוּ אֲבָל בְּרֵישָׁא אע״פ שֶׁבָּאוּ לְסוֹף פְּסַקִינַן דִּינָא אֲפּוּמַּיְיהוּ:

עֶבֶד כָּל דְּהוּ מֵימַר אָמַר. הָרְבֵּה יֵשׁ לְתָמוֹהַּ אַמַּאי קָאָמַר כָּל דְּהוּ דְּלָגְמְרִי בָּאִין לְסִיּוּעֵיהּ:

הוה

קָתָנֵי הָרֵב אוֹמֵר כֵּן אֶלָּא סֵיפָא לָמָּה לִי שָׁלֹשׁ כִּיתּוֹת שֶׁהֲרֵי הָעֶבֶד אוֹמֵר כֵּן עֶבֶד כָּל דְּהוּ מֵימַר אָמַר דְּנִיחָא לֵיהּ דְּנִיפּוֹק לְחֵירוּת מַתְקִיף לָהּ ר׳ זֵירָא אֵימָא סֵימָא אֶת עֵינוֹ

ניפוק

ניפוק בעינו הפיל את שינו ניפוק בשינו סימא את עינו והפיל את שינו ניפוק בעינו ושינו אמר אביי עליך אמר קרא תחת עינו ולא תחת עינו ושינו תחת שינו ולא תחת שינו ועינו אמר רב אידי בר אבין אף אנן נמי תנינא גנב ע"פ שנים וטבח ומכר על פיהם ונמצאו זוממין משלמין לו את הכל מאי לאו דהעידו על הגניבה וחזרו והעידו על הטביחה והוזמו על הגניבה וחזרו והוזמו על הטביחה והא כיון שהוזמו על הגניבה לגבי טביחה הוה להו מוכחשין וקתני משלמין לו את הכל ואי ס"ד הכחשה לאו תחילת הזמה היא אטביחה אמאי משלמין אלא לאו ש"מ הכחשה תחילת הזמה היא אמרי הכא במאי עסקינן כגון שהוזמו על הטביחה תחילה ובפלוגתא עדים שהוכחשו ולבסוף הוזמו ר' יוחנן ור"א חד אמר נהרגין וחד אמר אין נהרגין תסתיים דר"א הוא דאמר אין נהרגין דאמר ר"א עדים שהוכחשו בנפש לוקין ואי ס"ד ר"א הוא דאמר נהרגין אמאי לוקין הוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד וכל לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד אין לוקין עליו אלא לאו ש"מ ר"א הוא דאמר אין נהרגין תסתיים לוקין תרי ותרי נינהו מאי חזית דסמכת אהני סמוך אהני אמר אביי בבא הרוג ברגליו: **מתני'** גנב ע"פ שנים וטבח ומכר ע"פ עד אחד או ע"פ עצמו משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ד' וה' גנב וטבח בשבת גנב וטבח לע"ז גנב משל אביו ומת אביו ואח"כ טבח ומכר גנב והקדיש ואח"כ טבח ומכר משלם תשלומי כפל ואינו משלם תשלומי ד' וה' ר"ש אומר קדשים שחייב באחריותם משלם תשלומי ד' וה' שאין חייב באחריותם פטור: **גמ'** על פי עד אחד פשיטא אמרי הא קמ"ל ע"פ עצמו דומיא דע"פ עד אחד מה ע"פ [עד] אחד כי אתי עד אחד מצטרף בהדיה מיחייב ע"פ עצמו נמי כי אתו עדים מיחייב לאפוקי מדרב הונא אמר רב דאמר רב הונא אמר רב מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור: גופא אמר רב הונא אמר רב מודה בקנס ואח"כ באו עדים פטור: איתיביה רב חסדא לרב הונא מעשה בר"ג שסימא את עין טבי עבדו והיה שמח שמחה גדולה מצאו לר' יהושע אמר לו אי אתה יודע שטבי עבדי יצא לחירות אמר לו למה א"ל שסמיתי את עינו אמר לו אין בדבריך כלום שכבר אין לו עדים הא יש לו עדים חייב ושמעינן מינה מודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב א"ל שאני ר"ג דלא בפני ב"ד אודי והא ר' יהושע אב בית דין הוה

שלא

רש"י

ניפוק בעינו ובשינו. ולעולם דמי לא ניתב ליה: **מאי לאו שהעידו על הגניבה.** שגנב באחד בשבת: **וחזרו והעידו.** שטבח בשני בשבת והוזמו על יום ראשון בשלישי בשבת: **וחזרו והוזמו.** ברביעי בשבת על יום שני: **וקתני משלמין ד' וה'.** ואע"ג דמשלישי בשבת היו מוכחשים על הטביחה דכיון דלא גנב לא טבח: **על הטביחה תחילה.** ונתחייבו בתשלומי שלשה ועדיין עדות גניבה קיימת וכשהוזמו ונתחייבו בכפל הרי חמשה: **ובפלוגתא.** דאביי ורבא פליגי נמי ר' יוחנן ור' אלעזר: **דאמר ר"א עדים שהוכחשו בנפש.** ולא הוזמו: **לוקין.** משום לא תענה ואע"ג דלאו שאין בו מעשה הוא הא מייתי בהדיא במס' מכות (ד' ב:) דמלקות בעדים זוממין כתיב מוהצדיקו [את] הצדיק [וגו']: **ואי ס"ד.** לר"א אם הוזמו אחרי כן נהרגין כי לא הוזמו אמאי לוקין: **הוה ליה לאו שניתן לאזהרת [כו'].** שלא יעשה כך שלא ימיתוהו בית דין: **ואין לוקין עליו.** דמיתת ב"ד הוא עונשו של לאו: **מאי חזית דסמכת כו'.** בשלמא הזמה חידוש גזירת הכתוב הוא אבל הכחשה לאו חידוש [כשתסרה] גופה של עדות הוא דכתביה רחמנא: **בבא הרוג ברגליו.** אותו שאמר עליו שהוא נהרג בא חי ברגליו לפנינו: **מתני' משלם תשלומי כפל.** דהאיכא סהדי אגניבה: **ואינו משלם ד' וה'.** על הודאת עצמו דמודה בקנס פטור: **וגנב וטבח בשבת.** פטור אטביחה דהוי מתחייב בנפשו: **ומת אביו.** והוא יורשו ולא הויא טביחה כולה באיסורא: **גנב והקדיש.** כי קא טבח דהקדש טבח ולא דבעלים: **ר"ש אומר כו'.** בגמרא מפ' אהייא: **גמ' ע"פ עד אחד פשיטא.** בשלמא ע"פ עצמו איצטריך לאשמועינן דמודה בקנס פטור אלא ע"פ עד אחד למה לי: **כי אתי עד אחד מצטרף.** דהלכה כר' יהושע בן קרחה דאמר סנהדרין (ד' ל.) שומעין דבריו של זה היום וכשיבא חבירו למחר שומעין את דבריו: **כי אתו עדים מחייב.** וכי אמרי' דמודה בקנס פטור היכא דלא באו עדים אחרי כן: **טבי.** שם העבד: **והיה שמח.** לפי שעבד כשר היה והיה מתאוה לשחררו אלא שהמשחרר עבדו עובר בעשה: **שכבר אין לך עדים.** ועל פי עצמך לא תשלם קנס: **הא יש לו עדים.** ואתו בתר הודאה חייב:

שלא

תוספות

הוה ליה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד. אבל אי אין נהרגין לא חשיב לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ותימה לר"י דבכל גמרא משמע אפי' התרו בו למלקות ולא למיתה דאע"ג שלעולם לא יבא לידי חיוב מיתה כיון שלא התרו בו למיתה חשיב לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד ובפרק מי שהחשיך (שבת דף קנד. ושם ד"ה בלאו) אמר דאין לוקין על לאו דמחמר משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד לשאר מלאכות אע"ג דבמחמר אין בו חיוב מיתה ובפ"ק דעירובין (דף יז:) אמר דאין לוקין בתחומין דהוי אזהרה נמי להוצאה ואפי' מאן דפליג נמי לא קאמר אלא משום דמי כתיב אל יוציא אל יצא כתיב אע"פ שאין מיתה בתחומין אפילו למ"ד דאורייתא ותי' ר"י דשאני לאו דלא תענה דגלי ביה קרא דלקי מוהיה אם בן הכות הרשע כדאמרינן בריש מכות (דף ב: ושם) ובפ"ק דסנהדרין (דף י. ושם) וכיון דגלי קרא מוקמינן ליה לקרא במקום שאין יכול לבא לידי חיוב מיתה כי ההיא דהתם דמעידין שהוא בן גרושה או בן חלוצה או כמו עדים שהוכחשו בנפש למ"ד אין נהרגין כשהוזמו לבסוף אבל למ"ד נהרגין אין סברא להעמיד בו הפסוק כיון שיכול לבא לידי חיוב מיתה וכי פריך התם דת"ל מלא תענה פי' ולמ"ל קרא דוהיה אם בן הכות הרשע ומשני משום דה"ל לאו שאין בו מעשה הוה מצי לשנויי דהוה לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד כה"ג בעלמא לא לקי אלא דבעי לשנויי לכ"ע אפי' אליבא דר"מ דנפקא ליה אזהרה לעדים זוממים מקרא אחרינא בפ"ק דמכות (ד' ד:) וא"ת והשתא דמשני משום דה"ל לאו שאין בו מעשה לא אתי אליבא דר' יהודה דאמר (שם) לאו שאין בו מעשה לוקין עליו וי"ל דדחיק טפי לשנויי כר"מ משום דאיירי התם (שם.) בסיפא גבי מאתים זוז וגבי מלקות משמע דבבן גרושה או בן חלוצה מודה א"נ אתי ההוא שינויא כרבי יהודה דהא טעמא דרבי יהודה דאמר לאו שאין בו מעשה לוקין עליו משום דגמר ממוציא ש"ר ומעדים זוממין בבנין אב ואי לאו דגלי בעדים זוממין מוהיה אם בן הכות הרשע הוה אמרי' בכל דוכתי דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו וא"ת דההיא שינויא היכי אתי אליבא דר"מ והא לר"מ בלא והיה אם בין הכות הרשע ידעינן דלקו עדים זוממין אע"פ שאין בו מעשה דגמרינן ממוציא ש"ר כי היכי דגמר בפ"ק דמכות (שם:) ממוציא ש"ר דעדים זוממין לוקין ומשלמין וי"ל דאע"ג דגמר ממוציא ש"ר היינו דוקא לענין שלוקין ומשלמין משום דאיכא לאוקמי כדי רשעתו לדרשה אחריתי כדאיתא באלו נערות (כתובות דף לב.) אבל לענין לאו שאין בו מעשה דילפינן מלעשות באלו הן הלוקין (מכות ד' יג:) דבעינן לאו שיש בו מעשה לא הוה גמרינן ממוציא ש"ר אי לאו דגלי קרא בהדיא ועוד י"ל דמוציא ש"ר גופיה לא נפקא לן דלקי אלא מוהיה אם בן הכות הרשע כדאמר בכתובות פרק נערה (ד' מו.) דגמר ויסרו מויסרו כו' והא דאמר בפ"ק דמכות (ד' ד:) ורבנן האי לא תענה מאי דרשי ביה ההוא מיבעי ליה לאזהרת עדים זוממין פי' ולהכי לא לקי אלא ארבעים במעידים על פלוני שחייב מלקות לא בעי למימר דלא לקי אלא תענה משום דהוי לאו שניתן לאזהרת מיתת ב"ד דהא במעידים עליו שהוא בן גרושה אמרי רבנן דלקי ובמעידים שחייב לפלוני מאתים זוז אי לאו כדי רשעתו היו לוקין ומשלמין אלא ה"פ ההוא מבעי ליה לאזהרת עדים זוממין דמשום כאשר זמם לא לקו כשמעידים על פלוני שחייב מלקות אלא משום לא תענה דלא ענש הכתוב אא"כ הזהיר הלכך אלאו דלא תענה לא לקי שמונים פי' שילקו משום עדות שקר שהעידו ומשום כאשר זמם ותרווייהו משום לאו אחד אבל במעידים שחייב מאה זוז דבלאו קרא דלא תענה היה מתחייב לשלם משום כאשר זמם דממון לא בעי אזהרה התם ודאי אי לאו כדי רשעתו הוה לקי מלא תענה וכן במעידים שהוא בן גרושה או בן חלוצה: **כי אתא עד אחד מצטרף בהדיה.** למ"ד סנהדרין (ד' ל.) אין עדותן מצטרפת עד שיעידו שניהם כאחד הוי הכא השני מצטרף בהדיה היינו שיעידו שניהם בב"ד:

משום

נִיפּוּק – יֵיצֵא הָעֵבֶד לְחֵירוּת בְּעֵינוֹ, וְאִם תִּפֵּיל אֶת שִׁינּוֹ, נִיפּוּק בְּשִׁינּוֹ, וּבְאוֹפֶן שֶׁסִּימֵּא אֶת עֵינוֹ וְלֹא עָמַד עֲדַיִן בְּדִין וְאַחַר כָּךְ הִפִּיל אֶת שִׁינּוֹ, נִיפּוּק לְחֵירוּת בְּעֵינוֹ וְשִׁינּוֹ, וְלֹא יִתְחַיֵּב הָאָדוֹן לְשַׁלֵּם כְּלָל. מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: אָמַר אַבַּיֵי, עָלָיךְ – עַל שְׁאֵלָתֵךְ, לְבַל נֹאמַר כָּךְ, אָמַר קְרָא (שמות כא כו) 'תַּחַת עֵינוֹ', לְלַמֵּד שֶׁעַל הַשְׁחָתַת עֵינוֹ בִּלְבַד מִשְׁתַּחְרֵר, וְלֹא תַּחַת עֵינוֹ וְשִׁינּוֹ, וְלָכֵן כְּשֶׁחִבֵּל בְּעֵינוֹ וְשִׁינּוֹ, יוֹצֵא בְּעֵינוֹ וְנוֹטֵל דְּמֵי שִׁינּוֹ. וְכֵן אָמַר הַכָּתוּב (שם כא כז) 'תַּחַת שִׁנּוֹ', לְלַמֵּד שֶׁעַל שִׁינּוֹ בִּלְבַד מִשְׁתַּחְרֵר, וְלֹא תַּחַת שִׁינּוֹ וְעֵינוֹ, וְלָכֵן כְּשֶׁחִבֵּל בְּשִׁינּוֹ וְעֵינוֹ, יוֹצֵא בְּשִׁינּוֹ וְנוֹטֵל דְּמֵי עֵינוֹ.

הַגְּמָרָא מֵבִיאָה רְאָיָה מִמִּשְׁנָתֵנוּ שֶׁהַכְּחָשָׁה תְּחִילַת הַזָּמָה הִיא: אָמַר רַב אִידִי בַּר אָבִין, אַף אֲנַן נְמִי תָּנֵינָא [– שְׁנִינוּ] כְּדִבְרֵי רַבָּא, שֶׁהַכְּחָשָׁה תְּחִילַת הַזָּמָה הִיא, שֶׁשָּׁנִינוּ (עב:) גָּנַב עַל פִּי שְׁנַיִם וְטָבַח וּמָכַר עַל פִּיהֶם – שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עַל פְּלוֹנִי שֶׁגָּנַב שׁוֹר אוֹ שֶׂה, וְחָזְרוּ וְהֵעִידוּ שֶׁטָּבַח אוֹ מָכַר, וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין, מְשַׁלְּמִין לוֹ אֶת הַכֹּל –תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וד' וה' שֶׁזִּמְּמוּ לְחַייבוֹ. וְאוֹמֵר רַב אִידִי, מַאי לָאו – לְכַאוֹרָה מְדוּבָּר בְּהֵעִידוּ בְּיוֹם רִאשׁוֹן עַל הַגְּנֵיבָה, וְחָזְרוּ בְּיוֹם שֵׁנִי וְהֵעִידוּ עַל הַטְּבִיחָה, וְהוֹזְמוּ בְּיוֹם שְׁלִישִׁי עַל הַגְּנֵיבָה, וְחָזְרוּ בְּיוֹם רְבִיעִי וְהוֹזְמוּ עַל הַטְּבִיחָה. מַמְשִׁיךְ רַב אִידִי, וְהָא כֵּיוָן שֶׁהוֹזְמוּ בְּיוֹם שְׁלִישִׁי עַל הַגְּנֵיבָה, נִמְצָא שֶׁלְּגַבֵּי עֵדוּתָם עַל הַטְּבִיחָה, הֲוָה לְהוּ מוּכְחָשִׁין כְּבַר אָז, עוֹד לִפְנֵי שֶׁהוֹזְמוּ לְמֹחֶרֶת, שֶׁהֲרֵי אִם לֹא הָיְתָה גְּנֵיבָה לֹא שַׁייָךְ לְחַייֵב עַל טְבִיחָה, וְאַף שֶׁעֵדוּת הַטְּבִיחָה הוּכְחֲשָׁה, קָתָנֵי שֶׁכְּשֶׁהוֹזְמוּ עַל הַטְּבִיחָה מְשַׁלְּמִין לוֹ אֶת הַכֹּל, דְּהַיְינוּ ד' וה' עַל הַטְּבִיחָה, וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ – וְאִם תֹּאמַר שֶׁהַכְּחָשָׁה לַאוּ תְּחִילַת הֲזָמָה הִיא, וְעֵדִים שֶׁהוּכְחֲשׁוּ וְלִבְסוֹף הוֹזְמוּ אֵינָם חַייבִים לְשַׁלֵּם כְּאֲשֶׁר זָמְמוּ מִשּׁוּם שֶׁעֵדוּתָם נִפְסְלָה לִפְנֵי הַהֲזָמָה, אִם כֵּן אַמַּאי מְשַׁלְּמִין – עַל הַטְּבִיחָה אַמַּאי מְשַׁלְּמִין, הֲרֵי עֵדוּתָם עַל הַטְּבִיחָה הוּכְחֲשָׁה לִפְנֵי שֶׁהוֹזְמוּ, אֶלָּא לַאוּ שְׁמַע מִינָּהּ שֶׁהַכְּחָשָׁה תְּחִילַת הֲזָמָה הִיא.

דּוּחֶה הַגְּמָרָא אֶת הָרְאָיָה: אָמְרֵי, הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, מְדוּבָּר בְּגוֹן שֶׁהוֹזְמוּ עַל הַטְּבִיחָה תְּחִילָּה לִפְנֵי שֶׁהִיא הוּכְחֲשָׁה, וְאֵז נִתְחַייְבוּ בִּתְשְׁלוּמֵי שְׁנַיִם וְשָׁלוֹשָׁה עַל הַטְּבִיחָה, וְרַק אַחַר כָּךְ הוֹזְמוּ עַל הַגְּנֵיבָה וְנִתְחַייְבוּ גַּם בְּתַשְׁלוּמֵי הַכֶּפֶל, וְלָכֵן מְשַׁלְּמִים ד' וה'.

מֵבִיאָה הַגְּמָרָא שֶׁבְּמַחְלוֹקֶת רַבָּא וְאַבַּיֵי נֶחְלְקוּ עוֹד אֲמוֹרָאִים: וּבְפָלוּגְתָּא – בְּאוֹתָהּ מַחְלוֹקֶת, נֶחְלְקוּ גַּם רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר. שֶׁכָּךְ נֶאֱמַר, עֵדִים שֶׁהֵעִידוּ שֶׁפְּלוֹנִי הָרַג, שֶׁהוּכְחֲשׁוּ עַל יְדֵי עֵדִים אֲחֵרִים שֶׁהֵעִידוּ שֶׁפְּלוֹנִי לֹא הָרַג, וּלְבַסּוֹף הוֹזְמוּ עַל יְדֵי עֵדִים אֲחֵרִים שֶׁהֵעִידוּ עַל הָרִאשׁוֹנִים 'עַמְּנוּ הָייְתֶם בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בְּמָקוֹם אַחֵר', נֶחְלְקוּ רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר מַה דִּין הַמְּזוֹמָמִים, חַד אָמַר נֶהֱרָגִין כְּפִי שֶׁזָּמְמוּ, וְחַד אָמַר אֵין נֶהֱרָגִין.

מִבְּאֵרֶת הַגְּמָרָא: תִּסְתַּיֵּים – תִּפְשׁוֹט דְּרַבִּי אֶלְעָזָר הוּא דְּאָמַר אֵין נֶהֱרָגִין, שֶׁהֲרֵי מִצִּינוּ דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, עֵדִים שֶׁהוּכְחֲשׁוּ בְּנֶפֶשׁ – שֶׁהֵעִידוּ שֶׁפְּלוֹנִי חַייֵב מִיתָה, וְלֹא הוֹזְמוּ אֶלָּא רַק הוּכְחֲשׁוּ, לוֹקִין, שֶׁכֵּן עָבְרוּ עַל (שמות כ יג) 'לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר'. וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ – וְאִם תֹּאמַר שֶׁרַבִּי אֶלְעָזָר הוּא דְּאָמַר שֶׁאִם הוֹזְמוּ אַחַר כָּךְ נֶהֱרָגִין, אִם כֵּן אַמַּאי הֵם לוֹקִין עַל עֵדוּת זוּ, הֲרֵי הֲוָה לֵיהּ לַאוּ שֶׁנִּיתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין – עַל עֵדוּת זוּ יְכוֹלִים הֵם לְהִתְחַייֵב מִיתָה, אִם יָבוֹאוּ עֵדִים וְיזִימוּם, וְכָל לַאוּ שֶׁנִּיתַּן לְאַזְהָרַת מִיתַת בֵּית דִּין – שֶׁהַזְּהִירָה הַתּוֹרָה שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹתוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמִּיתוּהוּ בֵּית דִּין, אֵין לוֹקִין עָלָיו, שֶׁמִּיתָה בִּלְבַד הִיא עוֹנְשׁוֹ שֶׁל הַלָּאוּ. אֶלָּא לַאוּ שֶׁמַּע מִינָּהּ שֶׁרַבִּי אֶלְעָזָר הוּא דְּאָמַר שֶׁעֵדִים שֶׁהוּכְחֲשׁוּ וְלִבְסוֹף הוֹזְמוּ אֵין נֶהֱרָגִין. מְסִיקָה הַגְּמָרָא: אִכֵּן תִּסְתַּיֵּים כָּךְ.

הַגְּמָרָא שׁוֹאֶלֶת עַל דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר, שֶׁעֵדִים שֶׁהוּכְחֲשׁוּ בִּנְפֶשׁ לוֹקִים: הֵיתְכֵן שֶׁהֵם לוֹקִין, הֲרֵי תְּרֵי וְתְרֵי נִינְהוּ – הֵם שְׁנַיִם מוּל שְׁנַיִם, הָעֵדִים הַמְּעִידִים שֶׁפְּלוֹנִי הָרַג, מוּל הָעֵדִים הַמְּעִידִים שֶׁלֹּא הָרַג, וְאִם כֵּן מַאי חָזֵית דְּסָמַכְתְּ אַהֲנֵי – מַה רָאִית לְהֶאֱמִין לַמַּכְחִישִׁים, סָמוֹךְ אַהֲנֵי – עַל הַמְּעִידִים שֶׁהָרַג. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אָמַר אַבַּיֵי, רַבִּי אֶלְעָזָר מְדַבֵּר בְּאוֹפֶן שֶׁלֹּא הוּכְחֲשׁוּ הָעֵדִים עַל יְדֵי עֵדִים אֲחֵרִים, אֶלָּא בָּא הֵרִיגּוּ בְּרֵרָגְלָיו – שֶׁהָאָדָם שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו שֶׁנֶּהֱרַג, בָּא לִפְנֵינוּ חַי, וְאִם כֵּן בְּרוּר שֶׁהֵעִידוּ שֶׁקֶר, וְלוֹקִים.

משנה

מִשְׁנָתֵינוּ מְבֹאֶרֶת אוֹפָנִים שֶׁגּוֹנֵב חַייָב כֶּפֶל, וּפָטוּר מֵאַרְבָּעָה וְחֲמִשָּׁה: גָּנַב שׁוֹר אוֹ שֶׂה עַל פִּי שְׁנַיִם – שְׁנַיִם שֶׁהֵעִידוּ עַל כָּךְ, וְטָבַח וּמָכַר עַל פִּי עֵד אֶחָד, וְעֵד אֶחָד אֵינוֹ מְחַייֵב מִמָּמוֹן, אוֹ שֶׁהוֹדָה עַל פִּי עַצְמוֹ שְׁטָבַח אוֹ מָכַר, וְתִשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה הֵן קֶנֶס וּמוֹדֶה בְּקֶנֶס פָּטוּר, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל עַל הַגְּנֵיבָה, שֶׁהֲרֵי שְׁנַיִם הֵעִידוּ עַל כָּךְ, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה עַל הַטְּבִיחָה וּמְכִירָה. וְכֵן, גָּנַב וְטָבַח בְּשַׁבָּת בְּמֵזִיד, וְהִשְׁוּחַט בְּשַׁבָּת חַייָב מִיתָה, אוֹ שֶׁגָּנַב וְטָבַח לַעֲבוֹדָה זָרָה, וְהַטּוֹבֵחַ לְעֲבוֹדָה זָרָה חַייָב מִיתָה, וְכֹל מִי שֶׁמִּתְחַייֵב מִיתָה מֵחֲמַת מַעֲשֶׂה אֵינוֹ חַייָב בְּתַשְׁלוּמֵי הַחַיִּים בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. אוֹ שֶׁגָּנַב מִשֶּׁל אָבִיו, וּמֵת אָבִיו, וְאַחַר כָּךְ – לְאַחַר שִׁירֵשׁ אֶת אָבִיו עִם אַחִיו טָבַח וּמָכַר, וְנִמְצָא שֶׁלֹּא טָבַח אֶת כּוּלּוֹ בְּאִיסּוּר גַּם לוֹ יֵשׁ חֵלֶק בּוֹ. אוֹ שֶׁגָּנַב וְהִקְדִּישׁ לְקָרְבָּן בְּאוֹפֶן שֶׁהֶהְקְדֵּשׁ חָל [כְּגוֹן שֶׁהִקְדִּישׁ לְאַחַר יְאוּשׁ הַבְּעָלִים, שֶׁיֵּשׁ כָּאן עִם הֶהְקְדֵּשׁ יְאוּשׁ וְשִׁינּוּי רְשׁוּת], וְאַחַר כָּךְ טָבַח וּמָכַר אֶת מַה שֶׁהִקְדִּישׁ, שֶׁאֵין חִיּוּב תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וַאֲרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה נוֹהֵג בְּהֶקְדֵּשׁ. בְּכָל אֵלּוּ, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, מֵהַטְּעָמִים שֶׁהִתְבָּאֲרוּ.

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מַה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים בְּמָקוֹם אַחֵר, שֶׁהַגּוֹנֵב בְּהֶמַת הַקֹּדֶשׁ פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וַאֲרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, אֵינוֹ כֵּן, אֶלָּא קָדָשִׁים שֶׁחַייָב בְּאַחֲרָיוּתָם – שֶׁאִם נִגְנְבוּ אוֹ נֶאֱבְדוּ חַייְבִים הַבְּעָלִים לְהַפְרִישׁ אַחֵר תַּחְתֵּיהֶם, וְכֵן שֶׁאָמְרוּ 'הֲרֵי עָלַי קָרְבָּן', מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל הַגּוֹנֵב וַחֲמִשָּׁה אִם טָבַח אוֹתָם. וְשֶׁאֵין חַייָב בְּאַחֲרָיוּתָם – אֲבָל קָדָשִׁים שֶׁאֵין הַבְּעָלִים חַייָבִים לְהַפְרִישׁ אַחֵר תַּחְתֵּיהֶם כְּשֶׁנֶּאֱבְדוּ אוֹ נִגְנְבוּ, וְכֵן שֶׁאָמְרוּ 'הֲרֵי זוּ קָרְבָּן', פָּטוּר הַגּוֹנֵב מִתַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה:

גמרא

מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: הֵדִין שֶׁשָּׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה, שֶׁאִם טָבַח אוֹ מָכַר עַל פִּי עֵד אֶחָד אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, הֲרֵי הוּא פְּשִׁיטָא – דִּין פָּשׁוּט, וְלִמְּדָה הוֹרָצַת הַתַּנָּא לְשִׁנּוּתוֹ. מִתַּרְצַת הַגְּמָרָא: אָמְרֵי – אָמְרוּ בְּנֵי הַיְשִׁיבָה, הָא קָא מַשְׁמַע לָן – כְּשֶׁשָּׁנָה דִּין זֶה הִשְׁמִיעָנוּ הַתַּנָּא, שֶׁהַמּוֹדֶה עַל פִּי עַצְמוֹ שִׁפְטוּר מִלְּשַׁלֵּם הוּא הִיוּמָיָא [–דּוּמְיָה] דְּעַל פִּי עֵד אֶחָד – בְּאוֹתוֹ אוֹפֶן שִׁפְטוּר מִי שֶׁעֵד אֶחָד מֵעִיד בּוֹ. מַה עַל פִּי [עֵד] אֶחָד – כְּשֵׁם שֶׁהַפְּטוּר בְּאוֹפֶן שֶׁעֵד אֶחָד מֵעִיד בּוֹ, כִּי אָתֵי עֵד אֶחָד – כַּאֲשֶׁר יָבוֹא עֵד נוֹסָף אַחֵר כָּךְ, הוּא מְצָטָרֵף כַּהֲדִיהּ – עִם הָעֵד הָרִאשׁוֹן וּמְחַייֵב – וּמִתְחַייֵב הַגּוֹנֵב לְשַׁלֵּם, כָּךְ כַּאֲשֶׁר מוֹדֶה עַל פִּי עַצְמוֹ וּפָטוּר מִלְּשַׁלֵּם נַמִּי כִּי אָתוּ עֵדִים מְחַייְבִי – גַּם גַּן כַּאֲשֶׁר יָבוֹאוּ עֵדִים אַחֵר כָּךְ, יִתְחַייֵב לְשַׁלֵּם עַל פִּיהֶם. וְכִוְונַת הַמִּשְׁנָה בְּזֹאת, לְאַפּוֹקֵי מִדְּרַב הוּנָא אָמַר רַב – לְהוֹצִיא מִדִּינוֹ שֶׁל רַב הוּנָא בְּשֵׁם רַב, שֶׁאֵינוֹ סוֹבֵר כָּךְ, דְּאָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב הַמּוֹדֶה בְּקֶנֶס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים פְּטוּר:

הַגְּמָרָא דָּנָה בִּדְבָרֵי רַב, שֶׁהַמּוֹדֶה בְּקֶנֶס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים פְּטוּר: גּוּפָא, אָמַר רַב הוּנָא אָמַר רַב, מוֹדֶה בְּקֶנֶס וְאַחַר כָּךְ בָּאוּ עֵדִים, פְּטוּר: אִיתְיְבִיהּ – הִקְשָׁה רַב חִסְדָּא לְרַב הוּנָא, שָׁנִינוּ בְּבַרַייְתָא, מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל שֶׁסִּימֵּא אֶת עֵין טָבִי [–שֵׁם הָעֶבֶד] עַבְדּוֹ הַכְּנַעֲנִי, וְהָיָה רַבָּן גַּמְלִיאֵל שָׁמֵחַ שְׂמָחָה גְּדוֹלָה, לְפִי שֶׁחִפֵּץ לְשַׁחְרְרוֹ מֵאַחַר וְעֶבֶד כְּשֵׁר הָיָה, וְנִמְנַע מִכָּךְ מִשּׁוּם שֶׁהַמְשַׁחְרֵר עַבְדּוֹ עוֹבֵר בְּעֲשֵׂה (וַיִּקְרָא כה מו) 'לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ', וְעִבְשָׁיו שֶׁסִּימֵּא אֶת עֵינוֹ יָצָא טְבִי לְחֵירוּת כְּדִין עֶבֶד הַיּוֹצֵא בְּרֹאשֵׁי אֲבָרִים. מָצָאוֹ – פָּגַשׁ רַבָּן גַּמְלִיאֵל לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר לוֹ אִי – הַאִין אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁטְּבִי עַבְדִּי יָצָא לְחֵירוּת. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, לָמָּה הוּא יוֹצֵא לְחֵירוּת. אָמַר לֵיהּ רַבָּן גַּמְלִיאֵל, מִפְּנֵי שֶׁסִּמֵּיתִי אֶת עֵינוֹ. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אֵין בִּדְבָרֶיךָ אֶלָּא כְּלוּם לְפִסּוֹל עַל פִּיהֶם שִׁיצָא טְבִי לְחֵירוּת, מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר אֵין לוֹ [–לָךְ] עֵדִים עַל כָּךְ, אֲלָא מֵפִיךְ אָנוּ יוֹדְעִים זֹאת, וְכֵיוָן שִׁיצִיאַת עֶבֶד בְּרֹאשֵׁי אֲבָרִים הוּא קֶנֶס, וְהַמּוֹדֶה בְּקֶנֶס פָּטוּר, לְפִיכָךְ אֵין הָעֶבֶד יוֹצֵא לְחֵירוּת עַל פִּי הוֹדָאתָךְ. מְדַייֵק רַב חִסְדָּא מִדִּבְרֵי הַבַּרַייְתָא, הָא יֵשׁ לוֹ עֵדִים – אֲבָל אִם בָּאוּ עֵדִים לְאַחַר שֶׁכְּבָר הוֹדָה רַבָּן

הַמְשֵׁךְ בְּעַמּוּד קצא

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

יג. וְאִם אֵין לוֹ אֶלָּא כּוֹס אֶחָד וְהוּא רוֹצֶה לִסְעֹד וְאִם יַבְדִּיל עַל כּוֹס זֶה וְיִשְׁתֶּה מִמֶּנּוּ רֹב רְבִיעִית[82] לֹא יְהֵא לוֹ כּוֹס לְבִרְכַּת הַמָּזוֹן כְּגוֹן שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְהוֹסִיף מַיִם בַּיַּיִן הַנִּשְׁאָר לְהַשְׁלִימוֹ לִרְבִיעִית[83] שֶׁלֹּא יִתְקַלְקֵל מַחֲמַת הַמַּיִם שֶׁכְּבָר הוּא מָזוּג כָּרָאוּי בְּמַיִם מִתְּחִלָּה חֲרֵי זֶה סוֹעֵד קֹדֶם הַבְדָּלָה וּמְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן עַל כּוֹס זֶה וְאַחַר גְּמַר בִּרְכַּת הַמָּזוֹן מְבָרֵךְ עָלָיו בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן וּבִרְכַּת הַבְּשָׂמִים וְהַנֵּר וְהַהַבְדָּלָה וְאַחַר כָּךְ שׁוֹתֵהוּ שֶׁמּוּטָב שֶׁיִּדָּחֶה אִסּוּר הָאֲכִילָה קֹדֶם הַבְדָּלָה מִשֶּׁיִּבְרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בְּלֹא כּוֹס אַחַר הַבְדָּלָה.

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁאֵינוֹ מְצַפֶּה שֶׁיִּהְיֶה לוֹ לְמָחָר עוֹד כּוֹס שֶׁיּוּכַל לְבָרֵךְ עָלָיו בִּרְכַּת הַמָּזוֹן אֲבָל אִם הוּא מְצַפֶּה שֶׁלְּמָחָר יִהְיֶה לוֹ עוֹד כּוֹס אָסוּר לוֹ לִטְעֹם כְּלוּם קֹדֶם שֶׁיַּבְדִּיל אֶלָּא מַבְדִּיל עַל כּוֹס זֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת וְלֹא יִסְעוֹד עַד שֶׁיָּבִיאוּ לוֹ כּוֹס לְמָחָר לִבְרַכַת הַמָּזוֹן[84] כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּכוֹס שֶׁל הַבְדָּלָה לְפִי סְבָרָא הָאַחֲרוֹנָה[85].

אֲבָל לְפִי סְבָרָא הָרִאשׁוֹנָה[86] שֶׁאֵין צָרִיךְ לְהַמְתִּין מִלֶּאֱכֹל עַד שֶׁיָּבִיאוּ לוֹ לְמָחָר כּוֹס לְהַבְדָּלָה גַּם כָּאן לֹא יְהֵא צָרִיךְ לְהַמְתִּין מִלִּסְעֹד עַד לְמָחָר שֶׁיָּבִיאוּ לוֹ כּוֹס לְבִרְכַּת הַמָּזוֹן אֶלָּא יְהֵא רַשַּׁאי לִסְעֹד מִיָּד וּלְבָרֵךְ בְּלֹא כּוֹס וְלָכֵן יִסְעוֹד קֹדֶם שֶׁיַּבְדִּיל עַל כּוֹס זֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ כְּדֵי שֶׁיְּבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן עַל הַכּוֹס כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר[לד].

וְכָל זֶה לְהָאוֹמְרִים שֶׁבִּרְכַּת הַמָּזוֹן טְעוּנָה כּוֹס כְּמוֹ קִדּוּשׁ וְהַבְדָּלָה שֶׁצָּרִיךְ לְחַזֵּר אַחַר כּוֹס לְבִרְכַּת הַמָּזוֹן כְּמוֹ שֶׁצָּרִיךְ לְחַזֵּר אַחַר כָּל מִצְוֹת שֶׁהֵן מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים שֶׁהֵן חוֹבָה כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּסִימָן קפ"ב[87] אֲבָל לְהָאוֹמְרִים שֶׁבִּרְכַּת הַמָּזוֹן אֵינָהּ טְעוּנָה כּוֹס בְּתוֹרַת חוֹבָה גְּמוּרָה אֶלָּא שֶׁמִּצְוָה מִן הַמֻּבְחָר לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן עַל הַכּוֹס[88] אֵין מִצְוָה זוֹ דּוֹחָה אִסּוּר טְעִימָה קֹדֶם הַבְדָּלָה אֶלָּא יַבְדִּיל בִּתְחִלָּה עַל כּוֹס זֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְאַחַר כָּךְ אִם יִרְצֶה יֹאכַל וְיָבֵרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן בְּלֹא כּוֹס וְאֵין צָרִיךְ לְהַמְתִּין מִלֶּאֱכֹל עַד שֶׁיָּבִיאוּ לוֹ כּוֹס אַף אִם מְצַפֶּה שֶׁיָּבִיאוּ לוֹ בְּלֵילָה זֶה לְאַחַר זְמַן.

(וּלְעִנְיַן מַעֲשֶׂה בְּיַיִן שֶׁלֹּא נִפְסְקָה הֲלָכָה[89] לֹא כְּהָאוֹמְרִים בִּרְכַּת הַמָּזוֹן טְעוּנָה כּוֹס וְלֹא כְּהָאוֹמְרִים שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה כּוֹס לָכֵן מִי שֶׁנּוֹהֵג לְעוֹלָם כְּהָאוֹמְרִים שֶׁטְּעוּנָה כּוֹס גַּם עַתָּה יִסְעוֹד קֹדֶם הַבְדָּלָה אֲבָל אִם לְפָעָמִים הוּא סוֹמֵךְ עַל הָאוֹמְרִים שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה כּוֹס גַּם עַתָּה יָחוּשׁ לְדִבְרֵיהֶם וְלֹא יִסְעוֹד קֹדֶם הַבְדָּלָה):

חלק ב סימן רצו דיני הבדלה על היין סעיף יג
מתוך שולחן ערוך אדמו"ר הזקן עם ביאורי הלכה, הוצאת קה"ת

ביאורי הלכה

לד] **כמו שנתבאר** - שמוטב שידחה איסור האכילה קודם הבדלה משיברך ברכת המזון בלא כוס אחר הבדלה.

ציונים והוספות

82) וכדלעיל **סי' רעא סכ"ד**: המקדש צריך שיטעום מהכוס כמלא לוגמיו... והוא רובו של רביעית.

83) כדלעיל **סי' רעא ס"כ**: מי שאין לו יין לקידוש של לילה ושל יום אלא כוס אחת (רביעית בצמצום) ... וכשהוא שותה בלילה נחסר לו למחר הרבה ימזגנו למחר במים עד שיעמוד על רביעית והוא שיהא ראוי לשתיה במזיגה זו בענין שיהא ראוי לברך עליו בורא פרי הגפן.

84) כמובא להלן מסי' קפב ס"א.

85) דלעיל סי"ב שאסור לו לטעום אם יהיה לו כוס למחר. וכשם שהבדלה דוחה את הסעודה - כל־שכן שכוס של ברכת המזון תדחה הסעודה, דבהבדלה אם יאכל ואח"כ יבדיל לא חיסר כלום ממצות הבדלה, משא"כ בברכת המזון אם יאכל ויברך בלא כוס חיסר מצות הכוס לגמרי, ולהכי מכ"ש שצריך לדחות הסעודה (קונטרס אחרון ס"ק א).

86) לעיל בתחילת סי"ב שמן הדין מותר לו לטעום מיד גם אם יהיה לו כוס למחר.

87) סעיף א: יש אומרים שברכת המזון טעונה כוס אפילו ביחיד וצריך לחזו(ו)ר אחריו כדרך שמחזרין אחר כל מצוות שהן חובה ולא יאכל אם אין לו כוס לברך עליו ומצפה שיהיה לו אח"כ ואפילו אם צריך לעבור זמן אכילה אחת... ויש אומרים שברכת המזון אינה טעונה כוס... לחובה אלא למצוה מן המובחר אם יש לו אבל א"צ לחזור אחריו כדרך שמחזרים אחר המצוות שהן חובה (וכן נוהגין עכשיו).

88) וראה לעיל שם שלדעה זו, גם למצוה מן המובחר היינו בזימון, אבל ביחיד א"צ כוס כלל אף למצוה מן המובחר ואפילו יש לו.

89) אבל ראה המובא לעיל מסי' קפב ס"א במוסגר שנוהגים עכשיו כדיעה המקילה.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת – לפי לוח "רב יומי"

ב ולכן יש ליזהר שישראל שהשאיל כליו לנכרי והחזירם לו בשבת שלא לטלטלם בעיר חוץ לד׳ אמות מהמקום שהניחם שם הנכרי אם אין העיר מוקפת מחיצות כגון אם טלטלם אחד ב׳ אמות לא יטלטלם השני יותר מב׳ אמות.

אבל אם הניחם בחצר מותר לטלטלם בכולה שכולה כד׳ אמות וכן מבואות שלנו המתוקנים בצורת פתח נקראים מוקפים לדירה שהרי בונים בתים תחלה ואח״כ עושים צורת פתח (והוא הדין אם מתוקנים בלחי או קורה שהם כד׳ אמות לענין יוצא חוץ לתחום כמו שהם כד׳ אמות לענין טלטול שמותר לטלטל בכולם):

חלק ב סימן תא מי שישן בדרך וחשכה לו קונה אלפים אמה לכל רוח:

א חריץ מלא מים מכונסים שהוא בין ב׳ תחומי שבת מקצתו בתחום עיר זו ומקצתו בתחום עיר אחרת שתי העיירות אסורות למלאות ממנו אע״פ שכל אחד ממלא מתוך תחומו לפי שכל מה שהוא בתחום העיר אינו קונה שביתה במקומו להיות לו משם אלפים לכל רוח אלא אחר העיר הוא נגרר וקונה שביתה בעיר ואם הוא בסוף תחומה אין יכול לזוז משם ולחוץ וא״כ מים אלו חציים קנו שביתה בעיר זו וחציים בזו והם מתערבים אלו באלו ואין דין מים אלו כדין חפצי הפקר שאינם קונים שביתה כלל לפי שכיון שהם סמוכים לעיר דעת אנשי העיר עליהם והרי הם כגשמים הסמוכים לעיר שהם כרגלי אנשי העיר כמו שנתבאר בסי׳ שצ״ז ואין בני תחום זה יכולים למלאות מתוך תחומן מפני עירוב מים של תחום אחר.

וצריך לעשות מחיצה גבוה י׳ טפחים בסוף התחומין שבחריץ להבדיל בין מים למים ואפילו היא של קנים סמוכים זה לזה פחות מג׳ טפחים שהמים מעורבים בין קנה לחבירו ואפילו היא תלויה שאינה מגעת עד קרקעית החריץ שהמים מעורבים מתחתיה אין בכך כלום שקל הוא שהקילו במים שאין צריך רק שיהיו נראים כמובדלים כמו שנתבאר בסי׳ שנ״ה ושע״ו ואם המים מושכים או נובעים א״צ שום תיקון שאינם קונים שביתה כלל והרי הם כרגלי הממלא ראשון כמו שנתבאר בסי׳ שצ״ז:

ב בור של תבן העומד בין שני תחומין אלו מאכילין מכאן ואלו מאכילין מכאן ואין חוששין שמא אלו יקחו מתחום של אלו:

חלק ב סימן תב דין חריץ מים שבין ב׳ תחומין ובו ב׳ סעיפים:

א שבת בבקעה והקיפוה נכרים בשבת מחיצות לדירה אע״פ שהיא רשות היחיד גמורה לענין טלטול שכל מחיצה הנעשית בשבת בשוגג שמה מחיצה וכל־שכן כשנעשית ע״י נכרים אעפ״כ אם היא יתירה מאלפים אינו יכול להלך בה אלא עד אלפים ממקום ששבת בו שאין מחיצות אלו מועילות לעשות כל ההיקף שבתוכן כד׳ אמות הואיל ולא שבת באויר מחיצות אלו ולא קנה בהן שביתה שכשקדש עליו היום לא היה כאן מחיצות ולא קנה אז שביתה אלא עד אלפים.

ואינו דומה למי שהוציאוהו נכרים חוץ לתחום שאין לו אלא ד׳ אמות.

ומותר לטלטל בכולה ע״י זריקה שיכול לזרוק אפילו לחוץ לאלפים.

ובתוך אלפים דעת ר״י בתוספות שם שאין לטלטל אלא בד׳ אמות דלענין טלטול כי אורחיה חשבינן כנפרצה למקום האסור לה ודעת הט״ז שאין זה דומה לנפרצה למקום האסור כיון שאין איסור בטלטול חוץ לאלפים אלא מחמת שאינו יכול לילך לשם ולטלטל אבל הטלטול בעצמו אין בו איסור שהרי רשות היחיד גמורה היא ולכן אינו אוסר את מקום הפרוץ לו שיכול לילך בו ולכן מותר גם לטלטל כיון שאם היה יכול לילך חוץ לאלפים היה ג״כ מותר לטלטל משם ויש לסמוך על דבריהם להקל בדברי סופרים:

חלק ב סימן תג דין בקעה שהקיפוה נכרים ובו סעיף אחד:

א המהלך חוץ לתחום למעלה מי׳ טפחים כגון שקפץ על גבי עמודים שגבוהים י׳ טפחים ואין בכל אחד מהם ד׳ טפחים על ד׳ טפחים או אפילו עמוד אחד גבוה ואין בו ד׳ טפחים על ד׳ טפחים שעומד מקצתו בתוך התחום ומקצתו חוץ לתחום ומהלך על גבו משפתו אל שפתו הרי זה ספק אם יש תחומין למעלה מי׳ טפחים או לאו מפני שאפשר שהילוך גבוה י׳ טפחים אינו נקרא הילוך אבל עמוד שיש בו ד׳ טפחים על ד׳ טפחים כיון שנוח תשמיש הליכתו אין בו ספק שהילוך גמור הוא והרי זה כמהלך בארץ שרואין את העמוד כאילו הוא מגוף הארץ שהיא עבה כאן ובולטת כמו עמוד אבל פחות מד׳ טפחים כיון שאינו נוח להלך בו הרי זה כמהלך באויר ויש בו ספק.

וכן המהלך בקפיצה ע״י שם למעלה מי׳ טפחים וכן ספינה ההולכת למעלה מי׳ טפחים מקרקעית המים דומה לקפיצה באויר כיון שאינה נחה בהליכתה על הארץ כמו שנח אדם ההולך ברגליו:

ב וספק זה אין הולכין בו להחמיר אלא בשל תורה כגון מתוך י״ב מיל לחוץ לי״ב מיל לדברי האומרים שתחום י״ב מיל הוא מן התורה.

והוא שיהיו כל הי״ב מיל רשות הרבים גמורה מן התורה ע״ד שנתבאר בסי׳ שמ״ה כדי שיהיו דומים לדגלי מדבר שהיו רשות הרבים גמורה שמשם למדו איסור התחומים מן התורה כמו שנתבאר בסי׳ שצ״ו אבל אם חסר אחד מתנאי רשות הרבים בענין שמן התורה מותר לטלטל בכולו אין צריך לומר שמותר להלך בכולו.

וכבר נתבאר בסי׳ שמ״ה שנהגו כהאומרים שעכשיו אין לנו רשות הרבים גמורה:

ג אבל כשספק זה הוא בשל דבריהם הולכין בו להקל

והואיל ואין בימים ובנהרות איסור תחומין של תורה לדברי הכל אפילו ביותר מי"ב מיל לפי שאינן דומים לדגלי מדבר לפיכך מי שבא בספינה בשבת והגיע לנמל אם משנכנס השבת עד שהגיע לנמל לעולם היתה מהלכת למעלה מי' טפחים מקרקע הים או הנהר אין לו דין יוצא חוץ לתחום שאין לו אלא ד' אמות לפי שעדיין לא קנה שביתה ובמקום שפגע בו למטה מי' טפחים סמוך לנמל שם הוא קונה שביתה ויש לו אלפים לכל רוח.

ואפילו אם הוא ספק אם היתה מהלכת למעלה מי' טפחים הולכים להקל.

אבל אם ידוע שהיתה במקום אחד למטה מי' טפחים משנכנס השבת והפליגה משם חוץ לאלפים אין לו משם אלא ד' אמות כדין יוצא חוץ לתחום שהרי קנה כבר שביתה במקום שהיתה למטה מי' טפחים אלא שכל הספינה נחשבת לו כד' אמות כמו שיתבאר בסי' ת"[ה] ואצ"ל אם יצא פעם אחת ליבשה ממש משחשכה.

ומכל־מקום אם הוא בענין שמותר לו לצאת מן הספינה לנמל וליכנס לעיר כגון שהגשמים יורדים עליו או שהחמה זורחת עליו ומצערתו או שצריך לנקביו ואין לו מקום צנוע עד שיכנס לעיר שמותר לו ליכנס כמו שיתבאר בסי' ת"ו הרי כל העיר לו כד' אמות אם היא מוקפת מחיצות לדירה ומהלך את כולה כיון שנכנס לתוכה ברשות והוא הדין אם נכנס באונס כגון שדחפוהו נכרים לתוך העיר ואצ"ל אם נכנסה הספינה עצמה לתוך העיר שהיא חשובה כד' אמות אם מוקפת לדירה.

במה דברים אמורים כשהפליגה חוץ לתחום מהמקום שהיתה שם למטה מי' טפחים אבל אם עדיין לא הפליגה מאותו מקום אלפים ונכנסה לעיר וכלתה מדתו בחצי העיר אסור להלך יותר מחציה אף על פי שנכנס לה ברשות לפי שאין העיר נחשבת כד' אמות אלא ליוצא חוץ לתחום אבל לא למי שמודד אלפים ממקום שביתתו כמו שנתבאר בסי' ת"ג:

ד הבא בשבת מחוץ לתחום מותר לילך ביו"ט שלאחריו חוץ לד' אמות מפני ששתי קדושות הן ואין בזה איסור הכנה משבת ליו"ט במה שמהלך כאן ביו"ט יותר מד' אמות ע"י שכבר קנה כאן שביתה בשבת הואיל ובשעת קנייתו שביתה כאן בשבת לא אמר כלום:

חלק ב סימן תד דין אם יש תחומין למעלה מעשרה טפחים ובו ד' סעיפים:

א מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנוס להיות כבני העיר ואין לו אלא ד' אמות מעמידת רגליו לכל רוח (שירצה) כמו שנתבאר בסי' שצ"ו ואע"פ שתחום זה של ד' אמות שנתנו לו חכמים כשיצא חוץ לתחום הוא מובלע בתוך תחום אלפים שיצא ממנו אין הבלעת תחומים אלו מועלת לומר כיון שנכנס ברשות בתוך תחום שיצא ממנו שיהיה כאילו לא יצא ממנו כלל אלא א"כ יצא ממנו ברשות כגון להציל נפשות כמו שיתבאר בסי' ת"ז והוא הדין אם יצא שלא לדעתו כגון שהוציאוהו נכרים או איזה אונס אחר מועלת הבלעת תחומין אלו שיהיה כאילו לא יצא מתחומו מעולם ויש לו אלפים לכל רוח מהמקום ששבת בו:

ב היתה רגלו אחת תוך התחום ורגלו אחת חוץ לתחום יכנס להיות כבני עירו שכיון שאין חוץ לתחום אלא רגלו אחת עדיין רובו בתוך התחום:

ג מי שקידש עליו היום והוא חוץ לתחום העיר אפילו אמה אחת לא יכנוס להיות כבני העיר ואינו מהלך אלא אלפים אמה לכל רוח ממקום שקידש עליו היום (ויכול להלוך בעיר ג' אמות שהרי יש לו אלפים חוץ מד' אמות שהן מקום שביתתו כמו שנתבאר בסימן שצ"ו) עיין לקמן בסי' ת"ח:

ד מי שהפליגה ספינתו בים מהלך את כולה הואיל ושבת באויר מחיצות ואם נפחת דפני הספינה בשבת אם היא מהלכת מהלך את כולה ואם היא עומדת אינו מהלך בה אלא ד' אמות ואם בראשה אין לה מחיצות עשרה ויש בקרקעיתה לחקוק ולהשלימה לעשרה מהלך את כולה:

מי שיצא חוץ לתחום שלא לדעת מותר לעשות לו מחיצה של בני אדם שעירבו לאותו רוח ויכולים לילך שם ויעשה סביביו כמו מחיצה ויכנס ביניהם (עד תוך התחום או עד פחות מד' אמות לתוך התחום שמשם יכול לילך גם בלא מחיצה לתוך התחום) וכיון שנכנס תוך התחום ברשות מפני שכל ההיקף שתוך המחיצה נעשה לו כד' אמות הרי זה כאילו לא יצא כלל מתחומו כיון שיצא שלא לדעת והוא שלא ידעו אותם שנעשית מהם המחיצה שלשם כך נקראו כמו שנתבאר בסי' שס"ב.

ואפילו אם ההיקף שבתוך מחיצה זו הוא יותר מאלפים אמה נחשב כולו כד' אמות לזה שיצא חוץ לתחום אע"פ שאינו נחשב כד' אמות למי שלא יצא חוץ לתחום הואיל ונעשית המחיצה בשבת כמו שנתבאר בסי' ת"ג (ע"ש הטעם).

אבל אם יצא חוץ לתחום לדעת אסור לילך אפילו בתוך מחיצה יותר מד' אמות כמו שיתבאר:

ה מי שהוציאוהו נכרים חוץ לתחום או שיצא מעצמו ע"י שאחזתו רוח רעה ונטרפה דעתו או שיצא ע"י שאר כל אונס או ששגג ויצא אין לו אלא ד' אמות החזירוהו לתוך התחום כאילו לא יצא והרי כל העיר לו כד' אמות כבתחלה וחוצה לה אלפים אמה לכל רוח אבל אם חזר לדעת לתוך התחום אין לו אלא ד' אמות וכן אם אפילו חזר שלא לדעת אלא שיצא לדעת.

ומכל־מקום אם חזר לעירו כל העיר חשובה לו כד' אמות אם היא מוקפת מחיצות לדירה ואפילו אם יצא לדעת וחזר לדעת הואיל ושבת באויר מחיצותיה אלא שאסור לצאת חוצה לה:

ו במה דברים אמורים כשחזר לעיר ששבת בה אבל

בעיר אחרת אין לו אלא ד' אמות אפילו מוקפת מחיצות לדירה ואפילו בחצר או בבית אין לו אלא ד' אמות ואין כולו נחשב לו כד' אמות הואיל ולא שבת באויר מחיצות אלו.

במה דברים אמורים כשיצא חוץ לתחום לדעת או שנכנס לדעת בעיר זו או בבית זה שהן חוץ לד' אמות שנתנו לו חכמים אבל הוציאוהו נכרים חוץ לתחום ונתנוהו הם בעיר המוקפת לדירה או בדיר או בסהר או במערה (שהיא לדירה או שאין בה יותר מבית סאתים) או שנאנס בשאר אונס לצאת חוץ לתחום וליכנס לאחד ממקומות אלו או ששגג ויצא חוץ לתחום ונכנס לאחד מאלו ונזכר והוא בתוכו מהלך את כולו שכולו נחשב לו כד' אמות הואיל ומוקף מחיצות לדירה אף על פי שלא שבת באוירו כיון שהוא אנוס:

ז וכן מי שבא בספינה בשבת ונכנסה הספינה לתוך עיר המוקפת לדירה מהלך את כולה ואין זה כיצא לדעת כיון שהיה כבר בספינה מבעוד יום שהיא שעת היתר לצאת חוץ לתחום ובשבת הוציאתו הספינה חוץ לתחום והוא לא עשה כלום אבל אם לא נכנסה לעיר המוקפת [ל]דירה אסור לצאת מהספינה אם היתה במקום למטה מי' טפחים משנכנס השבת והפליגה מאותו מקום יותר מאלפים כמו שנתבאר בסי' ת"ד.

חלק ב סימן תה דין היוצא חוץ לתחום ובו ט' סעיפים:

תורה אור

אש האהבה האלקית הטבועה בלב כל ישראל אינה נכבית על ידי טרדות הפרנסה

מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונהרות לא ישטפוה, אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו.

כוונת הכתוב היא לתאר את עוצם האהבה של בני ישראל להקב"ה, אשר שום דבר בעולם, ואפילו "מים רבים", אינו יכול לבטל ו"לכבות" את "אש" אהבה זו. ואף אם יתן איש את כל הון ביתו לאדם מישראל כדי שימיר (ויבטל) את אהבתו לה' - "בוז יבוזו לו" כל בני עולם, וילעגו עליו על שלא השכיל לדעת שאי אפשר לבטל אהבה עזה זאת בשום דבר.

וצריך להבין:

למה הוצרך הכתוב להשמיענו (בדרך חידוש) ש"מים רבים" לא יוכלו לכבות את האהבה, הלא אהבה היא מדה שבלב ואינה בגדר כלל שהמים יכבו אותה?

[אלא על כרחך צריך לומר ש"מים רבים" הם משל לדבר שניתן לחשוב שביכולתו לכבות את האהבה.

וזהו שהולך ומבאר:]

הנה מים רבים הם כל טרדות הפרנסה והמחשבות שבעניני עולם הזה כו'.

"מים רבים" ו"נהרות" שבהם הכתוב מדבר הם טרדות הפרנסה והמחשבות בעניני עולם הזה, ונמשלו ל"מים רבים" ול"נהרות" לפי שענין הפרנסה נוגע לאדם מאד בנפש, ולכן טרדות הפרנסה מבלבלות אותו עד מאד, והמחשבות בענין זה שוטפות את מוחו ולבבו עד שדומה למי שנשטף ונטבע במי הים או בנהר גדול - וכמו שנראה בחוש כיצד ריבוי מחשבות זרות בעניני פרנסה מתחדשות ומתגברות בשטף גדול גם בעת התפלה.

וזהו גם מה שמדייק לומר "מים רבים", על־דרך הכתוב "רבות מחשבות בלב איש"; כי "מים רבים" הם המחשבות ה"רבות" שבלב כל איש בעניני פרנסתו, הטורדות אותו עד שאין לאדם מנוחה.

ועם כל זה לא יוכלו לכבות את האהבה, שהוא בחינת האהבה המסותרת שיש בכל נפש מישראל בטבע.

אע"פ שטרדות הפרנסה הן בבחינת "מים רבים" השוטפים את המוח והלב, מכל מקום אינן יכולות לכבות ולבטל את האהבה הטבעית להשי"ת המסותרת בכל נפש מישראל בעומק פנימיות לבבו.

מבחינת נפש האלקית, שטבעה לעלות וליכלל תמיד למעלה, כשלהבת העולה מאליה.

אהבה זו הטבעית שמסותרת בכל נפש מישראל באה מהנפש הקדושה ("נפש האלקית") שיש בכל אחד מישראל, שטבעה להיות נמשכת אל הקב"ה בתשוקה תמידית לעלות ולהיכלל בו יתברך, כמו אש ושלהבת העולה (למעלה) מאלי'.

וזהו שכתוב "נר ה' נשמת אדם", פירוש, כמו שטבע האש הוא לעלות למעלה, כך הנפש האלקית "חשקה בטבעה . . לידבק בשרשה ומקורה בה' חיי החיים ב"ה". כלומר, הנפש האלקית איננה צריכה להתייגע כדי להוליד אהבה להקב"ה, אלא היא נמשכת אליו ית' מאלי', "כשלהבת העולה מאלי'".

כמו שכתוב לעיל מיניה רשפיה רשפי אש שלהבת יה, שהוא בחינת שלהבת הבאה מלמעלה, שהיא הנפש האלקית.

על אהבה טבעית זו של הנשמה האלקית הקדושה, המשתוקקת להקב"ה כשלהבת העולה מאלי', נאמר: "רשפי רשפי אש שלהבת י"ה". פירוש, "האהבה שבכל נפש מישראל היא באה משלהבת י"ה", היינו שהיא אש אלקית המתלהבת בתוך הנשמה הקדושה.

[ומהיכן באה להנשמה שלהבת זו?]

[לפי] שקודם התלבשותה בגוף הנשמי היתה [הנפש האלקית] נהנית מזיו השכינה, והיתה מיוחדת בתכלית היחוד באין־סוף ברוך־הוא.

בהיות הנשמה למעלה - קודם ירידתה למטה להתלבש בגוף גשמי - לא הי' שום דבר מעלים ומסתיר עלי', ומהותה שהיא אלקות ("חלק אלקה ממעל ממש") היתה בהתגלות, ולכן היתה מאוחדת עם הקב"ה בתכלית היחוד, והיתה נהנית רק מזיו השכינה.

ולזאת, גם אחר התלבשותה בגוף הנשמי לעסוק בענינים גשמיים, שהן הנקראים מים רבים, עם כל זה לא יוכלו לכבותה מלהיות תמיד בבחינת אהבה ותשוקה נפלאה לעלות וליכלל למעלה.

מאחר שקודם התלבשותה בגוף היתה הנשמה מאוחדת עם הקב"ה בתכלית היחוד, לכן, גם אחר התלבשותה בגוף גשמי - אף שהיא מתעסקת בענינים גשמיים וטרדות הפרנסה, אע"פ כן, היא נמשכת עדיין בטבעה "לעלות למעלה", לפי שהיא נמצאת תמיד באהבה ותשוקה נפלאה וגעגועים לחזור למצב שבו היתה קודם ירידתה למטה, כאשר היתה מאוחדת וכלולה באלקות.

- ומטעם זה, אפילו "מים רבים" דטרדות הפרנסה אינם יכולים לכבות אהבה זו, דלכאורה, כיצד אפשר לומר על אדם שטרוד ומושקע לגמרי בענייני עולם הזה שאהבת ה' שבו איננה מתעממת ונחלשת? אלא שאהבה זו היא אש אלקית הבאה מלמעלה, ולכן אין שום דבר בעולם יכול להחליש אותה, כדאיתא במדרש (על הפסוק רשפי גו'): "כאש של מעלה כו' לא המים מכבין האש" [אין המים יכולים לכבות את האש של מעלה].

כלומר:

יש אהבה להקב"ה הבאה רק על ידי עבודת האדם (שהאדם מוליד אהבה בלבו להשי"ת על ידי הכוחות האנושיים שלו), ואהבה זו אכן יכולה להיכבות בקלות ובמהירות אפילו במעט "מים" של טרדות בהבלי עולם הזה; אבל האהבה הטבעית שבאה מהנפש הקדושה שבישראל, שמהותה היא אלקות, ו"הוא בחינת שלהבת (י"ה) הבאה מלמעלה" - אין שום "מים" בעולם יכולים לכבות אש אלקית זו כי כשם שהאדם לא יצר את האהבה הזו בכוחו, כך אין ביכולתו לכבותה.

[לסיכום:

לכל אדם מישראל יש קשר עמוק מאד עם הקב"ה, שאינו תלוי כלל בעבודתו, והוא נמצא תמיד אצלו, בכל מצב שיהי', כי אין בידו של אדם לבטל אותו.

*ומחמת קשר זה - שהיא האהבה **הטבעית** שלו להקב"ה - כל אחד ואחד מישראל (אפילו "קל שבקלים") מוכן למסור נפשו על קידוש השם כשבא לידו איזה נסיון בדבר אמונה בה' , וכן בעשרת ימי תשובה "כל אחד ואחד עושה תשובה שלימה מקירות לבו ובוכה במר נפשו", "לפי שאהבה רבה זו היא כמו **טבעית** ממש בנפשותינו". ועתה ימשיך רבינו, שלא זו בלבד שאין ה"מים רבים" יכולים לכבות את האהבה הטבעית של הנשמה להקב"ה, אלא:]*

ואדרבה, על ידי התלבשותה במים רבים הנ"ל [היינו העסק בענינים גשמיים וטרדות הפרנסה] יכולה להגיע למדרגה היותר גבוה מקודם שירדה לעולם הזה, כאשר יתבאר.

דוקא על־ידי־זה שהנשמה יורדת לעולם הזה לתוך "מים רבים" של טרדות הפרנסה, ודוקא במצב זה היא עוסקת בעבודת ה' כפי רצונו של הקב"ה, יכולה הנשמה להגיע לאהבת ה' בדרגה גבוהה יותר מאשר מדריגת האהבה שהיתה לה בעודה למעלה.

- כפי שיתבאר באריכות להלן.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(ג) **וזהו** ענין שמאל דוחה הנ"ל כדי לעשות בית קיבול במקבל ע"י בחי' השפלו' והכנעה זו שמשפילו ומכניעו בשמאל דוחה זה שהוא הביטוש והריחוק וכנראה בחוש כאשר התלמיד לא יוכל להשכיל השכל והסברא אז רבו מבטש אותו ומרחקהו לפי שעה ומיד נפתח אור כלי שכלו להבין ולהשכיל עצהי"ט מצד בחי' ביטול ישותו וגסותו בביטוש זה שגורם הארת אי"ן ומ"ה דחכמה שבמוחו להשכיל כו' (כך כל העלם המקיף בא לידי גילוי ע"י ביטוש דשמאל דוחה כמו כל תוכחות מוסר בדברים רעים לאיש עושה רע עד שיפול לבו בהכנעה ואז ישוב בתשובה מצד ביטול גסותו בביטוש התוכחה בדברים רעים כמו שמצינו במשה שביטש את בנ"י ואמרו מיד חטאנו כו' וכן כל יסורין ממרקין כו' שע"י ההכנעה וביטול כעפר שע"י היסורין נשבר לבו בקרבו אז ישוב בתשובה שלימה כמ"ש בצר לך ומצאוך כו' אז ושבת כו' וכמנשה שע"י יסורים שב כו' וכמ"ש בזוהר דגופא דלא סליק ביה נהורא דנשמתא מבטשין ליה כו' וגם כל שלימות המדות ושלימות השכל לא יבוא כ"א ע"י יסורים והכנעת הגוף בתכלית ובהיפוך במעונגים וגסים אינן מוכנין לכל חכמה ומדה טובה כלל כידוע בענין המשל כשהמלך שלח את בנו יחידו שילך בגלות בשביל לאבד ולשכוח לגמרי מקום גדולתו בתענוגי ומעדני מלך ועי"ז יקנה כל קנין המעלה בחכמ' ומדות עד שחכמתו עמדה לו לפרנס א"ע והיה זה לתענוג גדול על שלימותו זה שא"צ לאביו כו' הרי כל גדלות המוחי' באו מההעלם לגילוי רק ע"י היסורים כו' וזהו ג"כ טעם גודל ענין היגיע' דוקא בעומק הביטול וההרגש בעצמו על לימוד איזה חכמה עי"ז דוקא יבא לתכלי' עומק החכמה להשכיל למעלה למעלה בעומק ואורך ורוחב גדול כו' וכל שאינו מתיגע בעומק ביטול עצמו כ"כ לא יבוא לעומק החכמה כ"כ). וכענין המאמר שאין התור' מתקיימת בקיום ותוקף גדול בכח חכמתו ובינתו רק במי שממית עצמו עלי' שזהו בהפקירות כל עצמותו להשליך נפשו מנגד לגמרי להמית עצמו במס"נ ממש כו' וכך גם במי שממית עצמו ביגיעת כל נפשו בהשגת ממון במו"מ בא להמשיך עליו מקור העושר כו' ואעפ"י שיש יגע ואינו מוצא לא חכמה ולא עושר היינו מצד רוע מזלו כי מזל מחכים מז"ל מעשי"ר כו' וא"צ רק ליגיעה עצומה בעומק ותכלית הביטול עצמו כו' מטעם הנ"ל וד"ל. והנה כל זה הוא בחי' שמאל דוחה דמשפיע למקבל טרם שמשפיע לו ומקרבו בימין כדי שיוכל לקבל הרבה והדחיי' בשמאל דוקא מפני שאינה אמיתית רק בשביל הקירוב שאח"כ ולמעלה היינו מ"ש שמאלו תחת לראשי כו' פי' כדי להגביה את ראשי ברום המעלות בימין מקרבת נמשך תחילה מבחי' שמאלו בחי' גבורות ודינין לפי שעה וע"ד הנ"ל במשפיע ומקבל גשמי' כו' ומ"ש שמאלו תחת ראשי ולא לראשי כו' היינו בחי' שמאל דוחה העליון שנמשך למקבל שיוכל להשפיל א"ע מעצמו בלי יצטרך דחיי' שמאל דמשפיע בעצמו דוקא והיינו מה שהמקבל משפיל א"ע בתכלית בלי קבלת ביטושים כלל מן המשפיע אלא רק מעצמו יתעורר להשפיל רוחו מאד עד שנבזה בעיניו נמאס כמו כאשר מתבונן ברוע מעשיו ועוצם פחיתותו וגודל ריחוקו שנתרחק מאלקים חיים בחשבון טוב ומדוקדק הנק' מארי דחושבנא (דהיינו עד שגם כל חוט השערה נדמה לו כהר ולא להיפוך כשאינו רואה חוב לעצמו עד שגם ההר נדמה לו כחוט כו') וגם במעשה הטוב שלו דוחה ומשפיל א"ע לומר שאינו כלום מטעם שהכל הוא בחיצוני' ואחוריים מן השפה ולחוץ ולבו בל עמו כלל כו' וכה"ג גם אם לפרקים יתפעל בפנימית הלב והמוח דוחה ומשפיל הכל מטעם שאינו רק לשעה ומיד יבוטל וחולפת ועוברת לגמרי וכתיב שפת אמת תכון לעד ועד ארגיעה לשון שקר, שכל דבר אמת אין לו שינוי והפסק וכאשר יופסק נקרא כזב כמו נהר שיכזבו מימיו כידוע וזהו תכון לעד כמאמר קושטא קאי שיקרא לא קאי דשקר אין לו רגלים כו' (כי עיקר אמיתית הדבר כאשר סופו כתחלתו דאמת הוא רא"ש תו"ך סו"ף כו' והיינו קושטא קאי בסופא בבחי' רגלים בקיום חזק לעולם לא יפול ויפסק דנעוץ תחלתו בסופו וסופו כו' אבל שקר אין לו רגלים לעמוד דהיינו שאין סופו כתחילתו וזהו ועד ארגיעה לבד כו' והוא ההפרש בין קו האמצעי דאמת הוא בבחי' ת"ת כמ"ש תתן אמת ליעקב כו' שנקרא בריח התיכון המבריח מן הקצה כו' סופו כתחלתו ממש משא"כ בקו הימין והשמאל שיוכל להשתנות בסופו כמו בנו"ה כידוע בענין וגם נצח ישראל לא ישקר כו' משום שנאמר ויגע בכף יריכו כו') וזהו קרוב ה' כו' לכל אשר יקראוהו באמת דוקא דהיינו בשפת אמת אשר תכון לעד בלי שינויים כלל (לפי שקו האמצעי עולה עד קצה העליון פנימי' הכתר ע"כ בו דוקא קרוב ה' בחי' עצמות אור א"ס שתחלתו וסופו אחד כי כמו שאא"ס למעלה מעלה עד אין קץ כך

למטה מטה כו' בלי שינוי שזהו עיקר האמת) ולכך חותמו של הקב"ה אמת שהחותם הוא בסוף מעשה דוקא ונעוץ סופן בתחלתן כו' וכמאמר פועל אמת שפעולתו אמת כו' וכמ"ש וה' אלקים אמת וכן ודברך מלכנו אמת כו' ואיהו אמת ואיהי אמונה כידוע בפי' אמת ואמונה כו' והיינו לכל אשר יקראוהו באמת דוקא אזי קרוב הוא ולא מרחוק ה' נראה לי כי מתאחד ומתקרב בחי' התחלה בסוף והריחוק דתחילתו נעשה קירוב בסוף והיינו אשר יקראוהו ממש לבחי' עצמותו כו'.

שנער התפילה. אחרי ה"א תלכו. מג"פ

קונטרס קטן בענין בחירה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

אך צריך להבין מהו ענין האשם שמקריבי' בהמה ע"ג המזבח ובזאת תכופר עונו. והענין הוא כי הנה כתי' אחור וקדם צרתני שהאדם אחור למע"ב וקדם למע"ב, כי אנו רואי' שהאדם ניזון מצומח וחי ובלא זה א"א לו לחיות, הגם שלא על הלחם [לבדו] יחי' האדם כי על מוצא פי ה' שבלחם, אבל באדם יש ג"כ מוצא פי הוי' מאמר נעשה אדם, מזה מוכרח לומר שמוצא פי הוי' שבבהמה הוא יותר גבוה ממוצא פי הוי' שבאדם כי שורש הבהמה הוא מעולם התוהו שלמעלה מעולם התיקון רק שנפלו ע"י שבה"כ למטה לכן אפשר [לה]חיות את האדם, שהצומח וחי הם בשרשם למעלה מבחי' אדם, וזהו שהאדם הוא בחי' אחור למע"ב כי הבהמה הוא למעלה מהאדם בשרשו, וגם בסדר הבריאה הוא כך כי האדם נברא ביום השישי וכמארז"ל אפי' יתוש קדמך, וקדם למע"ב כמ"ש נעשה אדם בצלמנו כדמותינו, בצלמנו הוא בחי' יחו"ע היינו בנפש האדם ביטול במציאות ממש מחמת שמתבונן שכולא קמי' כלא חשיבי ואני הוי' לא שניתי, וכדמותנו היינו יחו"ת ובנפש האדם זהו ביטול היש, וזהו ענין ב' פסוקים שבק"ש שמע ישראל הוא בחי' יחו"ע למסור נפשו באחד ובשכמל"ו הוא יחו"ת, ומחמת שיש בנפש האדם ב' הבחי' ביטול במציאות וביטול היש שזהו בצלמנו כדמותנו מחמת זה יש ביכולת האדם לברר הצומח והחי כשאוכל אותם או כשעושה איזה מצוה, ומחמת טעם זה הותר בשחיטה הבע"ח הגם שצער בע"ח דאורייתא אבל זהו תיקונם שמבררי' אותם כשאוכל אותם ע"י שחיטה, וזהו שארז"ל כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה שנא' כי זה כל האדם כי בצלם אלקי' עשה את האדם ומחמת שיש לו צלם אלקי' נברא בשבילו כל העולם כולו לצוות לו והוא מברר אותם וזה"ע לצוות לזה, כמ"ש ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה לנוכח שיבוא בגילוי, וכך הוא הפי' לצוות לזה להמשיך עליהם בחי' גילוי אלקו' מחמת שהוא בצלם אלקי' ומאיר עליו גילוי אלקו' אפשר לו להמשיך עליהם ג"כ, וזהו קדם למע"ב שהוא קדם במעלה לברר אותם ולהמשיך עליהם גילוי אלקו', ואחור למע"ב מצד סדר הבריאה וגם בשרשו הוא אחור כי הם מעולם התהו והוא מעולם התיקון, ויש עוד פי' אחור למע"ב כשפוגם בצלם אלקי' נקר' ג"כ אחור היינו כשעושה עבירות ונמשל כבהמות נדמה שסר צילם וכמארז"ל אין החיה מושלת על האדם אא"כ נדמה לה כבהמה והראי' מדניאל שלא עשו לו כלום מחמת שהי' לו צלם אלקי', וגם כמארז"ל אין אדם עובר עבירה אא"כ עובר עליו רוח שטות ונקר' שוטה, שזהו גרוע יותר מבהמה, ששוטה אפשר לו לעשות דבר יותר גרוע מבהמה, וכמו שאנו רואים שכל הברואי' אינם משנים מסדר בריאתם כפי הטבע שהוטבע בהם אבל האדם הוא בעל בחירה ואפשר לעשות נגד הטבע ונגד רצון ה' שזהו יותר גרוע אפי' מהקליפות שהם נבראי' לכך אבל האדם יש לו בחירה לעשות טוב וישר והוא עושה ההיפוך ומחמת זה הוא גרוע מכל הברואי' אפי' מקליפות, וזהו אפי' יתוש קדמך, וזהו אחור למע"ב ולזה צריך תשובה.

שובה ישראל

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

והענין כי חשך הוא ר"ת חמור שור כלב, ובעבודה הוא כמארז"ל חמרא אפי' בתקופת תמוז קרירא לי', ותקופת תמוז הוא תוקף החום כמ"ש שמש ומגן הוי' אלקים ונת' במ"א בשה"ש דקאי על יחו"ע אני הוי' לא שניתי שמחמת ההתבוננות איך ששוה קמי' קודם שנבה"ע ולאחר שנברא העולם יבוא למס"נ ממש שלא יהי' לו כ"א רצון א' לא"ס הבל"ג. וזהו שמתמה הנביא אני הוי' לא שניתי שמחמת עומק ההתבוננות איך שכללות השתלשלות עולמות עד אין שיעור מקור חיותם והתהוותם מזיו והארה בעלמא שאין נוגע לעצמותו אבל בעצמותו ומהותו לא שניתי, הי' צריך לבוא בכלות הנפש ממש, והתירוץ ע"ז כי חמרא כו' קרירא לי' שהוא קלי' עמלק אשר קרך שמחמת עוצם הקרירות שנעשה בלבו לאלקות אין נעשה שום הזזה בנפש אפי' להזיז כל שהוא, וזהו אפי' בתקופת תמוז התבוננות דתוקף יחו"ע לא מהני כי קרירא לי' (והגם כי חמור הוא קלי' ישמעאל אך הקרירות שלו הוא עמלק). ושור הוא כמ"ש ואם שור נגח הוא כו' דהיינו שהולך בשרירות לבו ומבעט ביוצרו וכמו שטבע של אלו האנשים לנגח ולבטש מי שאומר להם מדוע יעשה ככה כו'. וכלב הוא חוצפא וגסות ועקשות שהוא מקור למקור הרע דקרירות דקליפות עמלק שהוא עזות בלי טעם ודעת ומזה בא לקלי' עמלק ואח"כ מנגח כו'.

וכמו שיש בלעו"ז הג' בחי' אלו כמ"כ ישנם בקדושה, דהיינו להיות כשור לעול וכחמור למשא להעמיס קבלת עול תומ"צ וכמ"ש ישכר חמור גרם, בכור שורו הדר לו, וכמ"ש ורב תבואות בכח שור, ומדריגת כלב בקדושה היינו כמו שהכלב הוא עז בלי טעם ודעת כמ"כ בקדושה הוא קבלת עומ"ש שקדם לעומ"צ כמ"ש למה קדמה שמע לוהי' א"ש כדי שיקבל עליו עומ"ש תחלה ואח"כ יקבל עליו עומ"צ, וכמארז"ל בשעה שהקדימו נעשה לנשמע דהיינו עצם הקבלת עול דבעל הרצון הגבוה מפרטי הרצונות דתומ"צ שהוא למעלה מן הטו"ד, ואח"כ צריך לקבל עליו עומ"צ שהוא פרטי רצונות, ועוד צריך להעמיס עליו עול התומ"צ כשור כו', והנגיחות שבתורה הוא הקושיות והתירוצים שבתורה עי"ז בא להלכה פסוקה שהוא רצון הבורא ית'. ועי"ז שמתהפך בעוה"ז מן החשך דרע דהיצה"ר להחשך שבקדושה עי"ז נעשה יתרון אור שיתגלה לע"ל החשך דכתרא עילאה שהוא אור הבל"ג.

וזהו ויהי מקץ שנתיים ימים שע"י יחוד וחבור הב' בחי' ימים בנפש היינו ב' מס"נ, עי"ז נעשה יחוד וחיבור למעלה ג"כ ועי"ז נתגלה קץ הימין, וכמ"כ ביוסף ע"י מס"נ שלו נעשה יחוד זו"נ ועי"ז נזכר יוסף שיהי' פרעה חולם ובא ליוסף הגאולה.

ויהי מקץ שנתיים

בס"ד. פ' מקץ. תרל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

בשורות הבאות, במאמר המוסגר, מבאר הרבי נ"ע כי יש הבדל בין היחס של הפרטים שעלו בהשערה בינם לבין עצמם, לבין היחס שיש בין הפרטים לרצון הכללי. **(וההשתלשלות גופא כמו שהן כלולים ברצונו יתברך הן גם כן בהשוואה,** - לא רק היחס בין הרצון הכללי לבין ההשערה הוא באופן שכולל כולם בהשוואה, אלא גם פרטי ההשערה וההשתלשלות בינם לבין עצמם הם באחדות שלימה ובהשוואה אחת.

וכמו שנתבאר לעיל פרק י"ט וכ"א בעשר ספירות הגנוזות שהן בבחינת התאחדות ממש - בפרק י"ט מבאר, שאף שיש להם גדר של עשר בחינות הם שוכנים יחד בהשוואה אחת, כיון שהגדר שבהם הוא רק מצד ההתפשטות שלהם, ומצד עצמותם בשורשם הם אינם סותרים זה לזה **מפני שאינם בבחינת מציאות לעצמן כלל כו'**, ובפרק כ"א מוסיף ומבאר, כי פשיטותם של הספירות הגנוזות היא מצד דביקותם באור אין־סוף ממש.

דכמו כן גם העולמות כמו שהן לפני הצמצום הרי אינם

בבחינת מציאות כלל, - כמו שהספירות הגנוזות שהם שורשי האורות הפנימיים הם בהשוואה אחת לפני הצמצום, כך מה שנתהווה על־ידי הספירות, העולמות, הם כפי שהן בפרטי ההשערה לפני הצמצום - היינו, באחדות ובהשוואה.

וכמו שנתבאר לעיל[168] **ובכמה דוכתין** (ובכמה מקומות) **בענין אותיות הרשימו** - כוח הגבול של הבורא, **שלפני הצמצום** למרות שהם בחינה בפני עצמה, הרי **שאינם כלל בבחינת מציאות דבר חס־ושלום**, אלא הם בטלים בתכלית באור אין־סוף, **ועל כן לפני הצמצום הכל** - פרטי השערת העולמות וכללות ההשתלשלות, הם **בבחינת אחדות וכולם הם בהשוואה כו'**,

רק מכל־מקום הרי כאשר מסתכלים על ההשערה בפני עצמה, יש גדר **של עשר ספירות רק שהן בפשיטות ובאחדות כו'**.

אבל כאשר מסתכלים על היחס שבין אור אין־סוף להשערה, לא ניתן לראות כלל התחלקות של עשר בחינות, אלא **האור אין־סוף מקיף אותם בהשוואה, והיינו דלגביו** - לגבי אור אין־סוף **לא יש כאן התחלקות עשר ספירות כלל**,

דרק בערך עשר הספירות **עצמן וכל־שכן בערכינו** הנבראים שלאחר הצמצום, **היינו בערך הגילוים הנמשכים מהם** לאחר הצמצום **הן בבחינת עשר ספירות והשתלשלות כו'**, **אבל בערך האין־סוף היינו** קמיה (לפניו) **הם כולם שוים ולא יש התחלקות ספירות והשתלשלות כלל כו'**.

כלומר, הגדרתה של ההשערה על העולמות ואופן המצאם של הספירות הגנוזות, משתנים לפי צד ההבטה בהם.

כאשר מביטים על שורשי האורות הפנימיים (גם בפרטי ההשערה לפני הצמצום) מהצד שלנו, מלמטה למעלה, יש בהם התחלקות, (אף שהם בבחינת פשיטות ואחדות). אך כאשר מביטים מצד אור הסובב, הרצון הכללי, מלמעלה למטה, אין כלל התחלקות של עשר ספירות ובחינות.

והגם דמכל־מקום הרי האור אין־סוף שיער בעצמו להיות עשר ספירות כו', כלומר, לכאורה, ענין זה אינו מובן כלל, הרי השערת עשר הספירות הגנוזות עלתה ברצונו של אור אין־סוף, וכפי שראינו לעיל שזוהי בחינת 'טהירו עילאה' שבו נעשתה החקיקה, אם כן, כיצד ניתן לומר שכשמביטים מצד אור הסובב, הרצון הכללי, אין התחלקות של עשר ספירות, הרי הוא עצמו שיער אותם?

ועל זה מבאר הרבי נ"ע: **מכל־מקום אין האור אין־סוף נתפס בהם שיהיה בבחינת התחלקות בערכו יתברך כו'.** כלומר, למרות שאור הסובב משער את עשר הספירות, זה לא משפיע עליו, כיון שבאור הסובב אין שום התפעלות מהתחלקותם של עשר הספירות. וזהו שאומר הזוהר שהקדוש־ברוך־הוא 'תופס' את כולם אבל אינו 'נתפס' בהם. ולכן, כשמביטים מצד של הסובב אין התחלקות של עשר ספירות, למרות שכל המצאותם של עשר הספירות הוא מההשערה ששיער בעצמו.

וזהו **ענין שהרצון** שהוא המשל בנפש לאור הסובב **עם היותו תופס בכל הכחות ומנהיגם כו', מכל־מקום הם אינם תופסים בו כו', והיינו שאינו נתפס בכוחות** הפנימיים באופן שהם יגרמו להיות בו שינוי ולפעול בו, וזה נגרם **על־ידי־זה שהוא בעצם למעלה מהתחלקות שלהם כו'**,

וכמו כן יובן דעם היות שעלה ברצונו של הסובב כללות ההשתלשלות - שורש אור הממלא **מכל־מקום אין הרצון נתפס בזה כלל** היינו, שאין זה משפיע עליו כלל **וכולל את כולם בהשוואה לגמרי כו'.**

ביאור וסיכום הדברים: בחינת 'טהירו עילאה' היא הרצון העצמי של הבורא, שאין ענינו לפעול איזו פעולה אלא לגלות את העצם[169]. לאחר מכן, נעשתה חקיקה ברצון העצמי, היינו - השערת העולמות וכללות ההשתלשלות. בהשערת העולמות הופנתה מחשבתו של הבורא לחוץ כביכול. במילים אחרות, נוצרה כאן מגמה אחרת, שהיא לא לגלות את העצם אלא את עשר הספירות שהם השורש לגילוי העולמות. וכפי שהתבאר לעיל, שאור הממלא נועד לפעול איזו פעולה ולא לגלות את העצם.

שבת פרשת תצא

---

168) **ראה פרק יט.**

169) **כלומר, לא פעולה באופן של אור פנימי, אבל גם הוא פועל בעולמות, וראה לקמן פרק קכ"ח:** דהנה זאת ודאי כן הוא שהגילוי הוא רצוני והוא בשביל איזה כוונה, אמנם הכוונה בגילוי אור זה הוא שיהי' גילוי אוא"ס בעולמו' ויהי' בהם בחי' ביטול שעי"ז יושלם הכוונה דנתאווה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים כו', ומאחר שהכוונה בזה הוא להיות גילוי אור ושיהי' ביטול העולמו' ע"כ הגילוי הוא בבחי' גילוי מן העצם שהוא כמו העצם כו', והיינו שהוא בבחי' א"ס ובבחי' בל"ג ממש ובבחי' אין בעצם מהותו כו'. **עיין שם המשך הביאור.**

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים קונטרסים חלק א

שאלה: מדוע הוויות דאביי ורבא הם דבר קטן ומעשה מרכבה הוא דבר גדול. פי' החיות רצוא ושוב: שרפים – ביטול פנימי, אופנים – ביטול חיצוני, ומרעישים כי אינם משיגים. מרכבה נק' דבר גדול, כי תמיד רוצים לעלות יותר למעלה.

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל (סָפָה דַף כח עמוד א) עַל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁלֹּא הִנִּיחַ דָּבָר גָּדוֹל וְדָבָר קָטָן, דָּבָר גָּדוֹל מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה, דָּבָר קָטָן חֲוָיוֹת[יד] דְּאַבַּיֵי וְרָבָא. וְלִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן אֵיךְ נִקְרָאִים חֲוָיוֹת דְּאַבַּיֵי וְרָבָא דָּבָר קָטָן, הֲלֹא זֶהוּ עִקַּר תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, דְּמַה שֶׁאוֹמֵר חֲוָיוֹת דְּאַבַּיֵי וְרָבָא חֲרֵי אֵין הַכָּוָּנָה רַק אַבַּיֵי וְרָבָא לְבָד, שֶׁחֲרֵי רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי הָיָה תַּנָּא, וְאַבַּיֵי וְרָבָא בְּדוֹר רְבִיעִי שֶׁל הָאֲמוֹרָאִים, וְתָפַס אַבַּיֵי וְרָבָא שֶׁהֵן הַמְּצוּיִים בְּיוֹתֵר בְּכָל הַהֲלָכוֹת, וּכְפֵרוּשׁ רַשׁ"י דְּרַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שָׁם לִבּוֹ לָתֵת טַעַם עַל כָּל דְּבַר הֲלָכָה, וְאִם כֵּן זֶה כּוֹלֵל כְּלָלוּת תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה וְאֵיךְ נִקְרָא דָּבָר קָטָן. וּמַהוּ מַעֲשֵׂה מֶרְכָּבָה שֶׁנִּקְרָא דָּבָר גָּדוֹל. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב (יְחֶזְקֵאל א) "וְהַחַיּוֹת רָצוֹא וָש�ُוב כְּמַרְאֵה הַבָּזָק", שֶׁהַחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ הֵן בִּבְחִינַת רָצוֹא לְהִכָּלֵל בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, וְלִהְיוֹת הֶרְצוֹן הָעֶלְיוֹן הוּא בִּבְחִינַת ה'שׁוּב', וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "לֹא תֹהוּ בְּרָאָהּ, לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ", עַל כֵּן הֵן בִּבְחִינַת שׁוּב, אָמְנָם עַל יְדֵי הֶרְצוֹא שֶׁלָּהֶם חֲרֵי הֵם מַעֲלִים וּמַגְבִּיהִים אֶת הַכִּסֵּא לְמַדְרֵגָה גְּבוֹהָה יוֹתֵר, דְּזֶהוּ כְּלָלוּת עִנְיַן הַמֶּרְכָּבָה שֶׁמַּגְבִּיהַּ לְמַעְלָה וּמַדְרֵגָה גְּבוֹהָה, וְיֵשׁ בָּזֶה כַּמָּה בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת, וְכִדְאִיתָא בְּכִתְבֵי הָאֲרִיזַ"ל שֶׁיֵּשׁ כְּרוּב חַיּוֹת וְאוֹפַנִּים, כְּרוּבִים וּשְׂרָפִים בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה, חַיּוֹת בַּיְצִירָה וְאוֹפַנִּים בָּעֲשִׂיָּה, דְּהַמֶּרְכָּבָה דְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה הִיא לְמַעְלָה הַרְבֵּה יוֹתֵר מֵהַמֶּרְכָּבָה דְּעוֹלָם הַיְצִירָה, וְלָכֵן מָשְׁלוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל אֶת יְשַׁעְיָהוּ וְיֶחְזְקֵאל לְבֶן כְּרֹךְ וּבֶן כְּפָר שֶׁרָאוּ אֶת הַמֶּלֶךְ, שְׁיְשַׁעְיָהוּ הוּא כְּבֶן כְּרֹךְ שֶׁרָאָה אֶת הַמֶּלֶךְ שֶׁהַבֶּן כְּרֹךְ הוּא שֶׁמֻּרְגָּל בִּרְאִיַּת הַמֶּלֶךְ, וַהֲגַם שֶׁמִּתְפַּעֵל מְאֹד מִגְּדֻלַּת הַמֶּלֶךְ וְהַדְרַת גְּאוֹנוֹ, אָמְנָם עִם זֶה חֲרֵי בִּרְאִיָּתוֹ הוּא מֻשָּׂם לִבּוֹ גַּם עַל עִנְיָנִים פְּנִימִיִּים, כִּי לִהְיוֹתוֹ בֶּן כְּרֹךְ הוּא יוֹדֵעַ גַּם מֵעִנְיְנֵי הַנַּהֲגַת הַמְּלוּכָה וּמִתְעַנֵּג עַל זֶה בְּתַעֲנוּג גָּדוֹל, כִּי הוּא יֵשׁ לוֹ חֲבָנָה בָּזֶה, וּפוֹעֵל בּוֹ בְּטוּל פְּנִימִי. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בֶּן כְּפָר כְּשֶׁרוֹאֶה אֶת הַמֶּלֶךְ שֶׁאֵינוֹ מֻרְגָּל בִּרְאִיַּת פְּנֵי הַמֶּלֶךְ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ וּמַשִּׂיג עִנְיְנֵי הַמְּלוּכָה, חֲרֵי הוּא מִתְפַּעֵל מֵחִיצוֹנִיּוּת הָעִנְיָנִים, וְהַבְּטוּל הוּא גַּם כֵּן בְּטוּל חִיצוֹנִי. וְהַדִּגְמָא מִזֶּה לְמַעְלָה הוּא בַּשְּׂרָפִים שֶׁהֵם בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה דְּאִמָּא עִלָּאָה מְקַנְּנָא בְּכוּוְרְסָיָא[טו] שֶׁהוּא עוֹלָם הַהַשָּׂגָה, וְהַשְּׂרָפִים שֶׁהֵם בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה חֲרֵי הֵם מַשִּׂיגִים דְּאוֹר אֵין־סוֹף הוּא קָדוֹשׁ וּמֻבְדָּל, וְאֵיךְ דְּכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חֲשִׁיב[טז], וַחֲרֵי הֵם בִּבְחִינַת בְּטוּל פְּנִימִי מַמָּשׁ, דְּעַל שֵׁם זֶה נִקְרָאִים "שְׂרָפִים", שֶׁמִּתְבַּטְּלִים בְּנֹעַם הַשָּׂגָתָם זוֹ, אֲבָל הָאוֹפַנִּים אֵינָם מַשִּׂיגִים רַק שְׁיוֹדְעִים שֶׁיֵּשׁ מַה שֶּׁלְּמַעְלָה מֵהַשָּׂגָתָם, אֲבָל אֵינָם מַשִּׂיגִים מַהוּ, עַל כֵּן הַבְּטוּל שֶׁלָּהֶם הוּא בְּטוּל חִיצוֹנִי בִּלְבָד. וְזֶהוּ גַּם כֵּן סִבַּת הָרַעַשׁ שֶׁלָּהֶם, דְּלִכְאוֹרָה מֵאַחַר שֶׁאֵינָם מַשִּׂיגִים מִפְּנֵי מָה הֵם מַרְעִישִׁים כָּל כָּךְ, אַךְ בֶּאֱמֶת הִיא הַנּוֹתֶנֶת, דִּלְפִי שֶׁאֵינָם מַשִּׂיגִים לְכָךְ הֵם מַרְעִישִׁים, וְעַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל מִי שֶׁהוּא מַשִּׂיג שֶׁכָּל עָמָק בֵּיוֹתֵר אִם מַשִּׂיגוֹ בְּטוּב אֵינוֹ מַרְעִישׁ כְּלָל, כִּי־אִם הוּא נִכְנָס יוֹתֵר לְעָמְקוֹ וּפְנִימִיּוּתוֹ שֶׁל הַמַּשְׂכִּיל הַהוּא וְנִדְבָּק מְאֹד בְּהָעִנְיָן עַד שֶׁמִּתְבַּטֵּל מִכָּל מְצִיאוּתוֹ בַּעֲרֵבוּת וּמְתִיקוּת הַשֵּׂכֶל הַהוּא, וְהוּא בְּנַחַת וּמְנוּחָה דַּוְקָא בַּחֲשַׁאי, אֲבָל זֶה שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁיֵּשׁ כָּאן אֵיזֶה שֵׂכֶל עָמֹק וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַהוּ, חֲרֵי הוּא מַרְעִישׁ עַד אֲשֶׁר יֵדַע הָעִנְיָן הַהוּא. וְכָךְ הָאוֹפַנִּים, הִנֵּה מִפְּנֵי הֶעְדֵּר הַשָּׂגָתָם מִשּׁוּם זֶה הוּא הָרַעַשׁ שֶׁלָּהֶם. וּמוּבָן מִזֶּה אֵיךְ שֶׁהַמֶּרְכָּבָה דְּשָׂרָפִים הוּא לְמַעְלָה הַרְבֵּה מֵהַמֶּרְכָּבָה דְּחַיּוֹת וְאוֹפַנִּים. וּבִפְרָטִיּוּת יֵשׁ בָּזֶה הַרְבֵּה מַדְרֵגוֹת גְּבֹהַּ מַעַל גָּבֹהַּ עַד בְּחִינַת מֶרְכָּבָה הֵיוֹתֵר עֶלְיוֹנָה שֶׁבַּאֲצִילוּת, שֶׁהָאָבוֹת הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה לְחֶסֶד־גְּבוּרָה־תִּפְאֶרֶת דַּאֲצִילוּת, דִּלְגַבֵּי בְּחִינָה וּמַדְרֵגָה זוֹ הִנֵּה גַּם הַמֶּרְכָּבָה הֵיוֹתֵר עֶלְיוֹנָה דִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה הִיא בְּאֵין־עֲרוֹךְ לְגַבֵּי מֶרְכָּבָה דַּאֲצִילוּת שֶׁהִיא בְּחִינַת אֱלָקוּת מַמָּשׁ. וְזֶהוּ דְּמֶרְכָּבָה נִקְרֵאת "דָּבָר גָּדוֹל", לִהְיוֹת כִּי כָּל עִנְיַן הַמֶּרְכָּבָה הַכֹּסֶף וְהִתְּשׁוּקָה לַעֲלוֹת בְּעִלּוּי אַחַר עִלּוּי אֵלְץ גֶּרְעסָער אוּן הֶעכָּער[יז], וְזֶהוּ "דָּבָר גָּדוֹל", שֶׁהוּא דָּבָר שֶׁעִנְיָנוֹ לַעֲלוֹת לְמַדְרֵגָה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר.

ד"ה והאר עינינו בתורתך

יד. עיונים. טו. שהאם העליונה (בינה) מקננת בכיסא (כך מכונה עולם הבריאה). טז. הכל בפניו חשוב כ"לא". יז. לגדול ונעלה יותר.

יח. בן תורה כשהוא הולך ברחוב ודורך על אבן, על האבן להרגיש שבן תורה דורך עליה.

הרי כתוב[145] "אבן מקיר תזעק וכפיס מעץ יעננה". האבן היא דומם, יחוסו של אדם הוא מה שהוא מדבר, ועל האדם למלא תפקידו, שבגלל תכלית זו היתה ירידת נשמתו בעלמא דין.

אם אין האדם ממלא חלילה את השליחות שעל נשמתו למלא, הרי אז "אבן מקיר תזעק". וכמאמר[146] "אילו ניתנה רשות לעין לראות לא היו רואים את גשמיותו של החומר, רק את האין האלקי המחי' את החומר". הרי שעל האבן להרגיש שבן תורה דורך עליה, אם לאו – מדוע שהאבן לא תדרוך עליו.

יט. על בן תורה להאיר את העולם לתורה, עבודה ולמדות טובות. בן תורה צריך להיות פנס האור של תורה ומצוות עם מדות טובות.

ישנם בני תורה המונעים עצמם מעניני עבודה, והנפש הבהמית שלהם מפתה אותם שזה נובע ממדת הענוה. הרי שעליהם לדעת שטעם זה – מוטעה. הטעם שהוא חושב כך הוא המצאה של הנפש הבהמית כדי למנוע את האדם מעבודה אלקית.

אב־הסבא, הרבי ה"צמח צדק" היה מתוועד בשמחת בית השואבה עם חסידים ומשוחח בעניני חסידות ובעניני עבודה.

באחת מהתוועדויות שמחת בית השואבה בשנת תקע"ה דיבר אב־הסבא הרבי ה"צמח צדק" בעניני עבודה, והסביר שהסבא רבנו הזקן, וחותנו רבנו האמצעי, עשו חסידים לחכמים, שחסיד יוכל להכיר את הנפש הבהמית בכל לבושיה המזויפים ובכל דרכי ההתחכמויות שלה.

ואב־הסבא, הרבי ה"צמח צדק" היה שר את הניגון הידוע, שחסידי ויטבסק של הרבי הראשונים היו מנגנים עם המלים: אשרינו מה טוב חלקינו בכוחות הגלוים של הנפש האלקית, ומה נעים גורלנו בכוחות הנעלמים של הנשמה.

כ. בעל עסק צריך להיות "בכל דרכיך דעהו"[147], זה שייך לא רק לצדיק, אלא לכל אחד ואחד[148], גם לאנשי־שוק, זה שייך לבעל עסק יותר מאשר ליושב אוהל.

אחרון של פסח בסעודת היום

145) חבקוק ב, יא.
146) ראה שער היחוד והאמונה פ"ג.
147) משלי ג, ו.
148) ראה טושו"ע סי' רלא.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד סיון, תש"ש

נויארק

ידידי ש"ב וו"ח אי"א מוה"ר עזריאל זעליג שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ג אייר שקבלתיו זה עתה, הנה במכתבי זה לא אוכל להשיב לו מאומה בזה שכותב לי אנ[ו]דות ענינו הפרטי', אך מצדי אני אעשה בעזה"י לטובת פרנסתו, כמובן בלי שום אחריות הבטחה, והשי"ת ישלח לו פרנסתו בהרחבה ובמנוחה שיוכל לשקוד בתורה ועבודה בנגלה ובדא"ח שיפעלו בעצמו לטוב ויפעול גם בזולתו בענין תקון המדות והגברת האהבה ואחוה בתוככי ידידי אנ"ש ותלמידי התמימים ותלמידי תו"א ואחי תמימים וחדרי בני תמימים, ה' עליהם יחיו.

אנא ה' הושיעה נא לבשר ולהתבשר בשורות טובות בהנוגע לגשמיותם של אנ"ש ותלמידי התמימים ותו"א ובהנוגע לרוחניותם שהם וב"ב יחיו מתנהגים כפי אותה הכוונה אשר כוון המיסד הגדול והקדוש כ"ק אאמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע אשר זכר קדשו לא יסוף מאתנו אף לרגע וברור אשר בכל עת נושא רנה ותפלה בעדנו כולנו עם ב"ב יחיו להוושע בגשמיות וברוחניות.

נצטערתי במאד על איחור המכתב בהשאלה של נכד אחותו שי' בשאלה הנוגעת בנפש, ובטח עשו כעצת הרופא, והשי"ת יחוס וירחם וישלח לו רפואה ויחזקהו ויאמצהו בגשמיות וברוחניות.

ש"ב ידידו הדו"ש ומברכו.

אג"ק מוהריי"צ כרך יד

פרק ג׳ הלכה י׳

גֻּבַּהּ הַמְּנוֹרָה הָיָה שְׁמוֹנָה עָשָׂר טֶפַח: הָרַגְלַיִם וְהַפֶּרַח שְׁלֹשָׁה, וּשְׁנֵי טְפָחִים חָלָק, וְטֶפַח שֶׁבּוֹ גָּבִיעַ כַּפְתּוֹר וּפֶרַח, וּטְפָחַיִם חָלָק; וְטֶפַח כַּפְתּוֹר, וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִין מִמֶּנּוּ - אֶחָד הֵילָךְ וְאֶחָד הֵילָךְ, וְנִמְשָׁכִין וְעוֹלִין כְּנֶגֶד גֻּבַּהּ הַמְּנוֹרָה; וְטֶפַח חָלָק; וְטֶפַח כַּפְתּוֹר, וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִין מִמֶּנּוּ - אֶחָד הֵילָךְ וְאֶחָד הֵילָךְ, וְנִמְשָׁכִין וְעוֹלִין כְּנֶגֶד גֻּבַּהּ הַמְּנוֹרָה; וְטֶפַח חָלָק; וְטֶפַח כַּפְתּוֹר, וּשְׁנֵי קָנִים יוֹצְאִין מִמֶּנּוּ - אֶחָד הֵילָךְ וְאֶחָד הֵילָךְ, וְנִמְשָׁכִין וְעוֹלִין כְּנֶגֶד גֻּבַּהּ הַמְּנוֹרָה; וּטְפָחַיִם חָלָק; נִשְׁתַּיְּרוּ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, שֶׁבָּהֶן שְׁלֹשָׁה גְּבִיעִים, כַּפְתּוֹר וּפֶרַח. וְזוֹ הִיא צוּרָתָהּ:

נקודות משיחות קודש

בציור המנורה שבגוף כתב יד קדשו של הרמב"ם (בפירושו למשניות), ישנו עוד פרט השונה מבציורים הרגילים של המנורה - ששת קני המנורה נמשכים למעלה באלכסון, דלא כבציורי המנורה הרגילים, שהם נמשכים בחצאי קשת.

ואעפ"י שבנוגע לפרט זה, אולי היה מקום לומר בדוחק הכי גדול, שהרמב"ם צייר "להקל על הציור" - אבל מפורש בפירוש רבנו אברהם בן הרמב"ם: "ששת הקנים ... נמשכים מגופה של המנורה לצד ראשה ביושר כמו שצייר אותה אבא מרי ז"ל, לא בעיגול כמו שצייר אותה זולתו". כך איתא גם בפירוש רש"י על התורה ששת הקנים "באלכסון נמשכים ועולים".

בעל משנת חסידים בספרו "מעשה חושב" כותב בפשטות ששת הקנים "נמשכים בעיגול", ומדייק זאת מדברי הרמב"ם שכתב "נמשכים ועולים". וכן מביא מבעל "חכמת המשכן" שכתב "נראה ... שהיו עולים הקנים כמעט בעיגול". אולם מאחר שב"מעשה חושב" מפרש ש"נמשכין בעיגול" מסתימת לשון הרמב"ם שלא הזכיר בחיבורו "אלכסון", הרי לאחר שנתגלה גוף כתב יד קודשו של הרמב"ם בציור המנורה, ועדותו של בן הרמב"ם בזה - בטל היסוד ובטל הבנין.

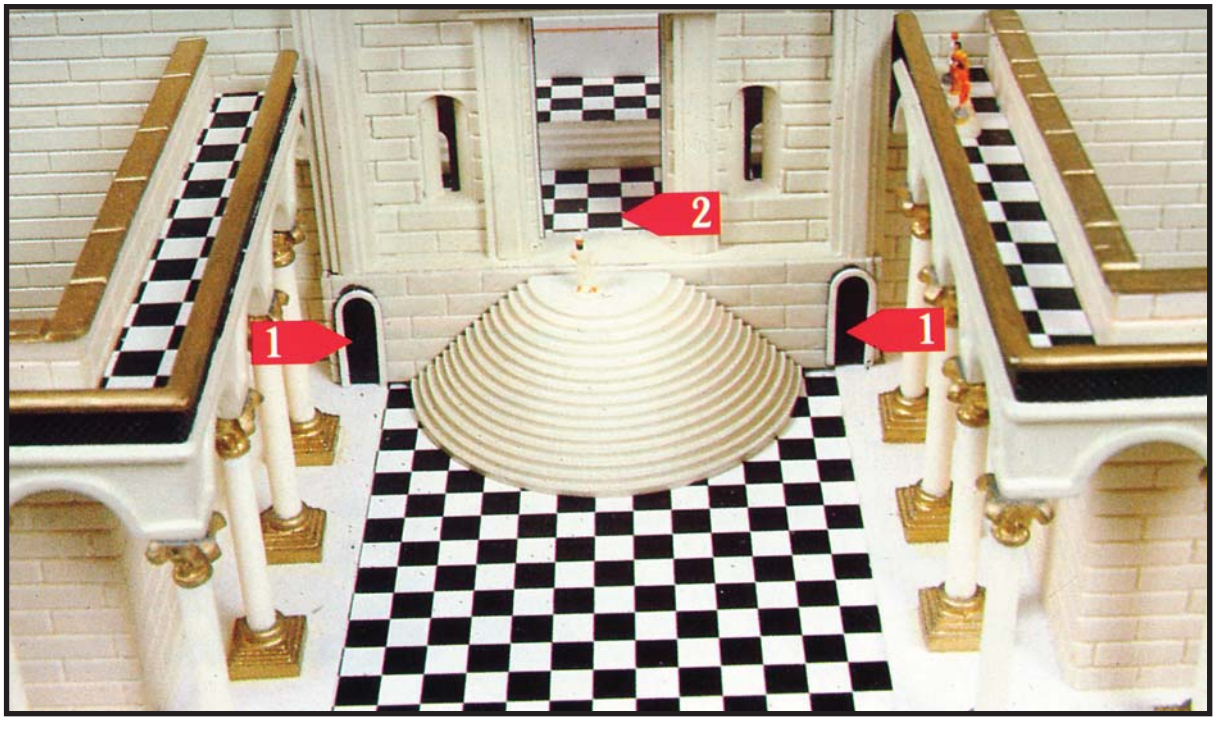
ובמחילת כבוד תורתם, ולפי עניות דעתי נראה ברור, שאם היו המעשה חושב ובעל חכמת המשכן רואים את ציורו של הרמב"ם ופירושו של ר' אברהם בן הרמב"ם, היו גם הם כותבים שאין כל מחלוקת בזה ולכולי עלמא היו הקנים "ביושר".

ואם כנים הדברים, מהנכון להחזיר עטרה ליושנה - שכל העושים ציורים מהמנורה יציירו את קני המנורה באלכסון כדעת רש"י והרמב"ם.

עוד עניין בזה: הציור הרגיל של המנורה ששת הקנים הם כחצאי קשת הוא עפ"י השערה חיקוי מציור המנורה אשר לא יהודים ציירו ברומי, ועל "שער הנצחון" של טיטוס ימ"ש! שנוסף לזה שציור המנורה שעל שער טיטוס אינו מדוייק כלל - הרי זה נעשה, כמובן, כדי להראות ולבטא את השליטה והממשלה של רומי על היהודים ר"ל, עד שחקקו שם בכמה מקומות את התיבות "יודעא קאפטא ("יהודה שבויים"). והיו זמנים שבהם היו מכריחים יהודים לבא להשער, שיראו את הכתוב ורשום שם בכדי להשפילם. נמצא, שציור קני המנורה כחצאי קשת צריך להביא לזעקת שבר - נוסף על זה וגם זה עיקר שזהו היפך רש"י והרמב"ם - גם מפני שזה נותן הסכם מסויים ר"ל להציור שעל שער טיטוס, שנעשה כדי לצער יהודים ולהשפילם!

(לקוטי שיחות חלק כ"א, שיחה ג לפר' תרומה)

1.לשכת הכנורות 2. שער ניקנור

פרק ג משנה יז

רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, אִם אֵין תּוֹרָה, אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ. אִם אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ, אֵין תּוֹרָה. אִם אֵין חָכְמָה, אֵין יִרְאָה. אִם אֵין יִרְאָה, אֵין חָכְמָה. אִם אֵין דַּעַת, אֵין בִּינָה. אִם אֵין בִּינָה, אֵין דַּעַת. אִם אֵין קֶמַח, אֵין תּוֹרָה. אִם אֵין תּוֹרָה, אֵין קֶמַח. הוּא הָיָה אוֹמֵר, כֹּל שֶׁחָכְמָתוֹ מְרֻבָּה מִמַּעֲשָׂיו, לְמָה הוּא דּוֹמֶה, לְאִילָן שֶׁעֲנָפָיו מְרֻבִּין וְשָׁרָשָׁיו מֻעָטִין, וְהָרוּחַ בָּאָה וְעוֹקַרְתּוּ וְהוֹפְכַתּוּ עַל פָּנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה כְּעַרְעָר בָּעֲרָבָה וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבוֹא טוֹב וְשָׁכַן חֲרֵרִים בַּמִּדְבָּר אֶרֶץ מְלֵחָה וְלֹא תֵשֵׁב. אֲבָל כֹּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרֻבִּין מֵחָכְמָתוֹ, לְמָה הוּא דּוֹמֶה, לְאִילָן שֶׁעֲנָפָיו מֻעָטִין וְשָׁרָשָׁיו מְרֻבִּין, שֶׁאֲפִלּוּ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁבָּעוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ אֵין מְזִיזִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה כְּעֵץ שָׁתוּל עַל מַיִם וְעַל יוּבַל יְשַׁלַּח שָׁרָשָׁיו וְלֹא יִרְאֶה כִּי יָבֹא חֹם, וְהָיָה עָלֵהוּ רַעֲנָן, וּבִשְׁנַת בַּצֹּרֶת לֹא יִדְאָג, וְלֹא יָמִישׁ מֵעֲשׂוֹת פֶּרִי:

נקודות משיחות קודש

בלשון המשנה קיים לכאורה סתירה, כקושיית המפרשים: כי באמרו אם אין תורה אין דרך ארץ, נראה שאי אפשר לקנות הדרך ארץ אם לא שקדמה אליה קניית התורה מקודם, ואחר כך אומר אם אין דרך ארץ אין תורה, שאי אפשר לקנות התורה אם לא שקדם אליה מתחילה דרך ארץ[1]?

יש שתירצו, שאמנם אין מדובר בקדימה ואיחור, אלא שצריכים את שניהם יחד, ואי אפשר לזה בלא זה[2]. ומה שבחרה המשנה להתחיל בתורה דוקא, הוא משום שרוב בני ישראל שייכים לדרך ארץ יותר מאשר לתורה, ומכיון שהתורה על הרוב תדבר, לכן תחילה מדברת המשנה לאלו ה"בעלי דרך ארץ" שידעו, שאם אין תורה אין דרך ארץ! ואח"כ מדברת המשנה ל"בעלי תורה" שהם המיעוט, שידעו שאם אין דרך ארץ אין תורה.

אלא שלפי זה לא מובן סוף המשנה "אם אין קמח אין תורה אם אין תורה אין קמח", שגם כאן צריך לומר שאין זה קדימה ואיחור, כי אם שניהם יחד, ואי אפשר לזה בלא זה. אבל היאך אפשר להסביר טעם להקדמת קמח לתורה, שהרי על פי פירוש הנ"ל צריך לפרש כך:

מכיון שהתורה על הרוב תדבר, לכן ראשית מדברים לרוב בני ישראל ה"בעלי תורה" שאם אין קמח - אין תורה, ואח"כ למיעוט ה"בעלי קמח" שאם אין תורה אין קמח. והרי לדאבוננו אי אפשר לומר שהרוב הם בעלי תורה שצריך להזהיר אותם שאם אין קמח אין תורה.

ועל כן נראה לפרש להיפך, שהעיקר וההתחלה היא בתורה, כהסדר במשנה, וכוונת המשנה לומר שבלי תורה אין שום דבר ולכן "אם אין תורה, אין דרך ארץ" אלא כדי שלא נאמר שיש להסתפק בתורה לבד, לכן מבהירה המשנה ש"אם אין דרך ארץ, אין תורה" ולכן צריך גם דרך ארץ. אבל הוא צריך להיות מושתת ומיוסד על התורה.

(שיחות קודש תשל"א - פרשת אחו"ק)

התנא משווה חכמה לענפים, ומעשים לשורשים. לכאורה, ההשוואה היתה צריכה להיות הפוכה בדיוק - שהרי החכמה היא המקור והשורש לכל המעשים שבאים רק לאחר מכן; לפי זה ראוי היה להשוות חכמה לשורשים ומעשים לענפים?!

להבנת הענין יש להביא את דברי הגמרא[3], "שורש זו הנשמה וענף זה הגוף". ויש לעיין, כיצד משווים ענף ושורשים לגוף ונשמה; שכן, בעוד הענפים צומחים מן השורשים, הגוף אינו נברא מן הנשמה (אלא הם נבראים שונים שחוברו יחדיו)?

ההסבר הוא: באומרה "ענף זה הגוף", אין כוונת הגמרא לגוף הגשמי, אלא לחלק מן הנשמה (עצמה) היורד ו"מתלבש" בתוך הגוף[4]. את החלק הזה בנשמה משווה הגמרא ל"ענף", כי אמנם השורש של חלק זה הוא באותו חלק עיקרי של הנשמה, שכידוע[5] אינו יורד למטה להתלבש בגוף.

ההבדל בין שני חלקי הנשמה מתבטא בהשפעתם על גוף האדם: החלק בנשמה ש"מתלבש" בגוף הגשמי, הוא מוגבל (בהתאם למגבלות הגוף) ועל־כן גם השפעתו על הגוף מוגבלת. לעומת זאת אותו חלק בנשמה שאיננו "מתלבש" בגוף, הוא למעלה ממגבלות הגוף וממילא גם השפעתו עליו - בדרך של "מקיף" - היא בלתי מוגבלת.

על־דרך זה הוא בעבודת האדם: ההשפעה שיש לאותו חלק בנשמה המתלבש בגוף, על האדם, היא השפעה מוגבלת ש"על־פי טעם ודעת". לעומת זאת עיקר הנפש, שאינו מתלבש בגוף מביא את האדם לביטול ולהתמסרות לקב"ה באופן מוחלט, ללא כל מגבלות, למעלה מטעם ודעת.

דרגת ביטול זו, שמקורה בעיקר הנשמה (שכאמור, אינה מוגבלת) מתבטאת במיוחד בעבודת ה' בדרך של "קבלת עול". עבודה כזאת מסמלת ביטול והתמסרות לקב"ה באופן שלמעלה מטעם ודעת ולמעלה מכל מדידה והגבלה שזה מסמל את ענין המעשה.

לפי זה מובנים דברי המשנה, המשווה חכמה לענפים, ומעשה - לשורשים:

עבודת ה' המבוססת על שכל האדם - "חכמתו" - מקורה באותו חלק הנשמה (ה"מתלבש" בגוף הגשמי) ומשול ל"ענף" הנמשך מעיקר הנשמה. לעומת זאת עבודת המעשה = קבלת עול - מקורה בעיקר הנשמה (שאינו "מתלבש" בגוף הגשמי) המשול ל"שורשים".

(לקוטי־שיחות, כרך ד, עמ' 1210)

---

1) מדרש שמואל. 2) עיין תוספות יו"ט. 3) סנהדרין קי, ב. 4) "עד שמתפעלת ומקבלת שינויים משינויי הגוף" (שער היחוד והאמונה פ"ז). 5) לקוטי־תורה שלח מ, ב.

פרשת דברים

א א אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־כָּל־
יִשְׂרָאֵל בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בַּמִּדְבָּר בָּעֲרָבָה מ֣וֹל סוּף
בֵּין־פָּארָן וּבֵין־תֹּפֶל וְלָבָן וַחֲצֵרֹת וְדִי זָהָב:
ב אַחַד עָשָׂר יוֹם מֵחֹרֵב דֶּרֶךְ הַר־שֵׂעִיר עַד
קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ: ג וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעַשְׁתֵּי־
עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֲלֵהֶם: (לוי)
ד אַחֲרֵי הַכֹּתוֹ אֶת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר
יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן וְאֶת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן אֲשֶׁר־יוֹשֵׁב
בְּעַשְׁתָּרֹת בְּאֶדְרֶעִי: ה בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֶרֶץ מוֹאָב
הוֹאִיל מֹשֶׁה בֵּאֵר אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת לֵאמֹר:
ו יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דִּבֶּר אֵלֵינוּ בְּחֹרֵב לֵאמֹר רַב־
לָכֶם שֶׁבֶת בָּהָר הַזֶּה: ז פְּנוּ | וּסְעוּ לָכֶם וּבֹאוּ
הַר הָאֱמֹרִי וְאֶל־כָּל־שְׁכֵנָיו בָּעֲרָבָה בָּהָר
וּבַשְּׁפֵלָה וּבַנֶּגֶב וּבְחוֹף הַיָּם אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי
וְהַלְּבָנוֹן עַד־הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר־פְּרָת: (ישראל)
ח רְאֵה נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם אֶת־הָאָרֶץ בֹּאוּ וּרְשׁוּ
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לַאֲבֹתֵיכֶם
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם וּלְזַרְעָם
אַחֲרֵיהֶם: ט וָאֹמַר אֲלֵכֶם בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר
לֹא־אוּכַל לְבַדִּי שְׂאֵת אֶתְכֶם: י יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
הִרְבָּה אֶתְכֶם וְהִנְּכֶם הַיּוֹם כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם
לָרֹב: יא יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם יֹסֵף עֲלֵיכֶם כָּכֶם
אֶלֶף פְּעָמִים וִיבָרֵךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר לָכֶם:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות לו עמ' 42)

חֲמֵשׁ דְּבָרִים

רַז"ל אָמְרוּ שֶׁאֵת הַסְּפָרִים הָרִאשׁוֹנִים אָמַר מֹשֶׁה "מִפִּי הַגְּבוּרָה", וְסֵפֶר דְּבָרִים "מִפִּי עַצְמוֹ". פֵּרוּשׁ: מִפִּי הַגְּבוּרָה – ה' שָׂם אֶת דְּבָרָיו בְּפִיו וְהוּא הֶעְתִּיק אוֹתָן בִּכְתָב, בְּאֹפֶן שֶׁלֹּא הִתְעָרְבָה דַּעְתּוֹ וְהַשָּׂגָתוֹ בְּמִסִּירַת הַדְּבָרִים. מִפִּי עַצְמוֹ – דִּבְרֵי ה' נִתְלַבְּשׁוּ בְּדַעְתּוֹ, הוּא דִּבֵּר מֵעַצְמוֹ אֶת דִּבְרֵי ה' שֶׁהִשִּׂיג בְּדַעְתּוֹ, וְלָכֵן מְסָרָם לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּאִלּוּ "מִפִּי עַצְמוֹ".

שני יב אֵיכָה אֶשָּׂא לְבַדִּי טָרְחֲכֶם וּמַשַּׂאֲכֶם
וְרִיבְכֶם: יג הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבֹנִים
וִידֻעִים לְשִׁבְטֵיכֶם וַאֲשִׂימֵם בְּרָאשֵׁיכֶם: יד וַתַּעֲנוּ
אֹתִי וַתֹּאמְרוּ טוֹב־הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ לַעֲשׂוֹת:
טו וָאֶקַּח אֶת־רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים
וִידֻעִים וָאֶתֵּן אוֹתָם רָאשִׁים עֲלֵיכֶם שָׂרֵי אֲלָפִים
וְשָׂרֵי מֵאוֹת וְשָׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשָׂרֵי עֲשָׂרֹת וְשֹׁטְרִים
לְשִׁבְטֵיכֶם: טז וָאֲצַוֶּה אֶת־שֹׁפְטֵיכֶם בָּעֵת הַהִוא
לֵאמֹר שָׁמֹעַ בֵּין־אֲחֵיכֶם וּשְׁפַטְתֶּם צֶדֶק בֵּין־
אִישׁ וּבֵין־אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ: יז לֹא־תַכִּירוּ פָנִים
בַּמִּשְׁפָּט כַּקָּטָן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן לֹא תָגוּרוּ מִפְּנֵי־
אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא וְהַדָּבָר אֲשֶׁר
יִקְשֶׁה מִכֶּם תַּקְרִבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו: יח וָאֲצַוֶּה
אֶתְכֶם בָּעֵת הַהִוא אֵת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר
תַּעֲשׂוּן: יט וַנִּסַּע מֵחֹרֵב וַנֵּלֶךְ אֵת כָּל־הַמִּדְבָּר
הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא הַהוּא אֲשֶׁר רְאִיתֶם דֶּרֶךְ הַר
הָאֱמֹרִי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֹתָנוּ וַנָּבֹא
עַד קָדֵשׁ בַּרְנֵעַ: כ וָאֹמַר אֲלֵכֶם בָּאתֶם עַד־הַר
הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ: כא רְאֵה
נָתַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנֶיךָ אֶת־הָאָרֶץ עֲלֵה רֵשׁ
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לָךְ אַל־תִּירָא
וְאַל־תֵּחָת:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות טז עמ' 209)

חֲמֵשׁ דְּבָרִים

אֶת סֵפֶר דְּבָרִים אָמַר מֹשֶׁה "מִפִּי עַצְמוֹ", הַיְינוּ שֶׁדִּבֵּר ה' נִתְלַבֵּשׁ בִּשְׂכְלוֹ. לְפִי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַדּוּעַ תָּלָה מֹשֶׁה בְּפָרָשָׁתֵנוּ אֶת מִנּוּי הַשּׁוֹפְטִים בְּעַצְמוֹ, לֹא בְּיִתְרוֹ, שֶׁכֵּן גַּם מִצַּד בְּחִינַת מֹשֶׁה נִרְגָּשׁ שֶׁצְּרִיכִים שׁוֹפְטִים.

שלישי כב וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כֻּלְּכֶם וַתֹּאמְרוּ נִשְׁלְחָה
אֲנָשִׁים לְפָנֵינוּ וְיַחְפְּרוּ־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וְיָשִׁבוּ
אֹתָנוּ דָּבָר אֶת־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלֶה־בָּהּ וְאֵת
הֶעָרִים אֲשֶׁר נָבֹא אֲלֵיהֶן: כג וַיִּיטַב בְּעֵינַי הַדָּבָר
וָאֶקַּח מִכֶּם שְׁנֵים עָשָׂר אֲנָשִׁים אִישׁ אֶחָד
לַשָּׁבֶט: כד וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ הָהָרָה וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל
אֶשְׁכֹּל וַיְרַגְּלוּ אֹתָהּ: כה וַיִּקְחוּ בְיָדָם מִפְּרִי הָאָרֶץ

וַיּוֹרִדוּ אֵלֵינוּ וַיָּשִׁבוּ אֹתָנוּ דָּבָר וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה
הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ: כו וְלֹא
אֲבִיתֶם לַעֲלֹת וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:
כז וַתֵּרָגְנוּ בְאָהֳלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ בְּשִׂנְאַת יְהוָה
אֹתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת אֹתָנוּ בְּיַד
הָאֱמֹרִי לְהַשְׁמִידֵנוּ: כח אָנָה | אֲנַחְנוּ עֹלִים אַחֵינוּ
הֵמַסּוּ אֶת־לְבָבֵנוּ לֵאמֹר עַם גָּדוֹל וָרָם מִמֶּנּוּ
עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצוּרֹת בַּשָּׁמָיִם וְגַם־בְּנֵי עֲנָקִים
רָאִינוּ שָׁם: כט וָאֹמַר אֲלֵכֶם לֹא־תַעַרְצוּן וְלֹא־
תִירְאוּן מֵהֶם: ל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם
הוּא יִלָּחֶם לָכֶם כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה אִתְּכֶם
בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם: לא וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר
נְשָׂאֲךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר יִשָּׂא־אִישׁ אֶת־בְּנוֹ
בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הֲלַכְתֶּם עַד־בֹּאֲכֶם עַד־
הַמָּקוֹם הַזֶּה: לב וּבַדָּבָר הַזֶּה אֵינְכֶם מַאֲמִינִם
בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם: לג הַהֹלֵךְ לִפְנֵיכֶם בַּדֶּרֶךְ לָתוּר
לָכֶם מָקוֹם לַחֲנֹתְכֶם בָּאֵשׁ | לַיְלָה לַרְאֹתְכֶם
בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ־בָהּ וּבֶעָנָן יוֹמָם: לד וַיִּשְׁמַע
יְהוָה אֶת־קוֹל דִּבְרֵיכֶם וַיִּקְצֹף וַיִּשָּׁבַע לֵאמֹר:
לה אִם־יִרְאֶה אִישׁ בָּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הַדּוֹר הָרָע
הַזֶּה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לָתֵת
לַאֲבֹתֵיכֶם: לו זוּלָתִי כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה הוּא יִרְאֶנָּה
וְלוֹ־אֶתֵּן אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַךְ־בָּהּ וּלְבָנָיו יַעַן
אֲשֶׁר מִלֵּא אַחֲרֵי יְהוָה: לז גַּם־בִּי הִתְאַנַּף יְהוָה
בִּגְלַלְלֵכֶם לֵאמֹר גַּם־אַתָּה לֹא־תָבֹא שָׁם:
לח יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן הָעֹמֵד לְפָנֶיךָ הוּא יָבֹא שָׁמָּה
אֹתוֹ חַזֵּק כִּי־הוּא יַנְחִלֶנָּה אֶת־יִשְׂרָאֵל:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תש"נ א עמ' 250)

חֲמֵשׁ דְּבָרִים

אֶת סֵפֶר דְּבָרִים אָמַר מֹשֶׁה "מִפִּי עַצְמוֹ", הֵיינוּ שֶׁדִּבֵּר ה' נִתְלַבֵּשׁ בְּשִׂכְלוֹ. לְפִי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז"ל שֶׁ"אֲפִילּוּ מַאן דְּלֵא דָּרִישׁ סְמוּכִים, בְּמִשְׁנָה תּוֹרָה דָּרִישׁ", וְכָתְבוּ רִאשׁוֹנִים, "דְּכָל הַתּוֹרָה מִפִּי הַגְּבוּרָה נֶאֶמְרָה וְאֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר, אֲבָל מֹשֶׁה, שֶׁסִּדֵּר מִשְׁנֵה תּוֹרָה פָּרָשָׁה אַחַר פָּרָשָׁה, לֹא סִדֵּר אֶלָּא לְהַדְרֵשׁ". כִּי בְּסֵפֶר דְּבָרִים הִשִּׂיג מֹשֶׁה אֶת סֵדֶר הַדְּבָרִים בִּשְׂכָלוֹ, וּבְהֶכְרֵחַ שֶׁסִּדֵּר הַפָּרָשִׁיוֹת מוּבָן וּמֻשָּׂג.

לִרְאוֹת וְאָזְנַיִם לִשְׁמוֹעַ", וּבִלְשׁוֹן רַז"ל: "אַרְבָּעִים שְׁנִין . . קָאֵי אִינִישׁ אַדַּעְתֵּיהּ דְּרַבֵּיהּ".

רביעי לט וְטַפְּכֶם אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה וּבְנֵיכֶם
אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ הַיּוֹם טוֹב וָרָע הֵמָּה יָבֹאוּ שָׁמָּה
וְלָהֶם אֶתְּנֶנָּה וְהֵם יִירָשُוהָ: מ וְאַתֶּם פְּנוּ לָכֶם
וּסְעוּ הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף: מא וַתַּעֲנוּ | וַתֹּאמְרוּ
אֵלַי חָטָאנוּ לַיהוָה אֲנַחְנוּ נַעֲלֶה וְנִלְחַמְנוּ כְּכֹל
אֲשֶׁר־צִוָּנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וַתַּחְגְּרוּ אִישׁ אֶת־כְּלֵי
מִלְחַמְתּוֹ וַתָּהִינוּ לַעֲלֹת הָהָרָה: מב וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֵלַי אֱמֹר לָהֶם לֹא תַעֲלוּ וְלֹא־תִלָּחֲמוּ כִּי אֵינֶנִּי
בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנָּגְפוּ לִפְנֵי אֹיְבֵיכֶם: מג וָאֲדַבֵּר
אֲלֵיכֶם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וַתַּמְרוּ אֶת־פִּי יְהוָה וַתָּזִדוּ
וַתַּעֲלוּ הָהָרָה: מד וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי הַיּשֵׁב בָּהָר הַהוּא
לִקְרַאתְכֶם וַיִּרְדְּפוּ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲשֶׂינָה
הַדְּבֹרִים וַיַּכְּתוּ אֶתְכֶם בְּשֵׂעִיר עַד־חָרְמָה:
מה וַתָּשֻׁבוּ וַתִּבְכּוּ לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא־שָׁמַע יְהוָה
בְּקֹלְכֶם וְלֹא הֶאֱזִין אֲלֵיכֶם: מו וַתֵּשְׁבוּ בְקָדֵשׁ
יָמִים רַבִּים כַּיָּמִים אֲשֶׁר יְשַׁבְתֶּם: **ב** א וַנִּפֶן
וַנִּסַּע הַמִּדְבָּרָה דֶּרֶךְ יַם־סוּף כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
אֵלַי וַנָּסָב אֶת־הַר־שֵׂעִיר יָמִים רַבִּים: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות יט עמ' 42)

חֲמֵשׁ דְּבָרִים

אֶת סֵפֶר דְּבָרִים אָמַר מֹשֶׁה "מִפִּי עַצְמוֹ", הֵיינוּ שֶׁדִּבֵּר ה' נִתְלַבֵּשׁ בְּשִׂכְלוֹ. לְפִי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז"ל שֶׁ"אֲפִילּוּ מַאן דְּלֵא דָּרִישׁ סְמוּכִים, בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה דָּרִישׁ", וְכָתְבוּ רִאשׁוֹנִים, "דְּכָל הַתּוֹרָה מִפִּי הַגְּבוּרָה נֶאֶמְרָה וְאֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר, אֲבָל מֹשֶׁה, שֶׁסִּדֵּר מִשְׁנֵה תּוֹרָה פָּרָשָׁה אַחַר פָּרָשָׁה, לֹא סִדֵּר אֶלָּא לְהַדְרֵשׁ". כִּי בְּסֵפֶר דְּבָרִים הִשִּׂיג מֹשֶׁה אֶת סֵדֶר הַדְּבָרִים בִּשְׂכָלוֹ, וּבְהֶכְרֵחַ שֶׁסִּדֵּר הַפָּרָשִׁיוֹת מוּבָן וּמֻשָּׂג.

חמישי ב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ג רַב־לָכֶם סֹב
אֶת־הָהָר הַזֶּה פְּנוּ לָכֶם צָפְנָה: ד וְאֶת־הָעָם צַו
לֵאמֹר אַתֶּם עֹבְרִים בִּגְבוּל אֲחֵיכֶם בְּנֵי־עֵשָׂו
הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר וְיִירְאוּ מִכֶּם וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד:
ה אַל־תִּתְגָּרוּ בָם כִּי לֹא־אֶתֵּן לָכֶם מֵאַרְצָם עַד

מִדְרָךְ כַּף־רָגֶל כִּי־יְרֻשָּׁה לְעֵשָׂו נָתַתִּי אֶת־הַר שֵׂעִיר: ה אֹכֶל תִּשְׁבְּרוּ מֵאִתָּם בַּכֶּסֶף וַאֲכַלְתֶּם וְגַם־מַיִם תִּכְרוּ מֵאִתָּם בַּכֶּסֶף וּשְׁתִיתֶם: ו כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בֵּרַכְךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶךָ יָדַע לֶכְתְּךָ אֶת־הַמִּדְבָּר הַגָּדֹל הַזֶּה זֶה ׀ אַרְבָּעִים שָׁנָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ לֹא חָסַרְתָּ דָּבָר: ח וַנַּעֲבֹר מֵאֵת אַחֵינוּ בְנֵי־עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר מִדֶּרֶךְ הָעֲרָבָה מֵאֵילַת וּמֵעֶצְיֹן גָּבֶר וַנִּפֶן וַנַּעֲבֹר דֶּרֶךְ מִדְבַּר מוֹאָב: ט וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי אַל־תָּצַר אֶת־מוֹאָב וְאַל־תִּתְגָּר בָּם מִלְחָמָה כִּי לֹא־אֶתֵּן לְךָ מֵאַרְצוֹ יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי־לוֹט נָתַתִּי אֶת־עָר יְרֻשָּׁה: י הָאֵמִים לְפָנִים יָשְׁבוּ בָהּ עַם גָּדוֹל וְרַב וָרָם כָּעֲנָקִים: יא רְפָאִים יֵחָשְׁבוּ אַף־הֵם כָּעֲנָקִים וְהַמֹּאָבִים יִקְרְאוּ לָהֶם אֵמִים: יב וּבְשֵׂעִיר יָשְׁבוּ הַחֹרִים לְפָנִים וּבְנֵי עֵשָׂו יִירָשׁוּם וַיַּשְׁמִידוּם מִפְּנֵיהֶם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֶרֶץ יְרֻשָּׁתוֹ אֲשֶׁר־נָתַן יְהוָה לָהֶם: יג עַתָּה קֻמוּ וְעִבְרוּ לָכֶם אֶת־נַחַל זָרֶד וַנַּעֲבֹר אֶת־נַחַל זָרֶד: יד וְהַיָּמִים אֲשֶׁר־הָלַכְנוּ ׀ מִקָּדֵשׁ בַּרְנֵעַ עַד אֲשֶׁר־עָבַרְנוּ אֶת־נַחַל זָרֶד שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה עַד־תֹּם כָּל־הַדּוֹר אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לָהֶם: טו וְגַם יַד־יְהוָה הָיְתָה בָּם לְהֻמָּם מִקֶּרֶב הַמַּחֲנֶה עַד תֻּמָּם: טז וַיְהִי כַּאֲשֶׁר־תַּמּוּ כָּל־אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לָמוּת מִקֶּרֶב הָעָם: ס יז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: יח אַתָּה עֹבֵר הַיּוֹם אֶת־גְּבוּל מוֹאָב אֶת־עָר: יט וְקָרַבְתָּ מ֫וּל בְּנֵי עַמּוֹן אַל־תְּצֻרֵם וְאַל־תִּתְגָּר בָּם כִּי לֹא־אֶתֵּן מֵאֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן לְךָ יְרֻשָּׁה כִּי לִבְנֵי־לוֹט נְתַתִּיהָ יְרֻשָּׁה: כ אֶרֶץ־ רְפָאִים תֵּחָשֵׁב אַף־הִוא רְפָאִים יָשְׁבוּ־בָהּ לְפָנִים וְהָעַמֹּנִים יִקְרְאוּ לָהֶם זַמְזummִים: כא עַם גָּדוֹל וְרַב וָרָם כָּעֲנָקִים וַיַּשְׁמִידֵם יְהוָה מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֵׁם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם: כב כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לִבְנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֶת־הַחֹרִי מִפְּנֵיהֶם וַיִּירָשֵׁם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: כג וְהָעַוִּים הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצֵרִים עַד־עַזָּה כַּפְתֹּרִים הַיֹּצְאִים מִכַּפְתֹּר הִשְׁמִידֵם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם: כד קוּמוּ סְּעוּ וְעִבְרוּ אֶת־נַחַל אַרְנֹן רְאֵה נָתַתִּי בְיָדְךָ אֶת־סִיחֹן מֶלֶךְ־חֶשְׁבּוֹן הָאֱמֹרִי וְאֶת־אַרְצוֹ הָחֵל רָשׁ וְהִתְגָּר בּוֹ מִלְחָמָה: כה הַיּוֹם הַזֶּה אָחֵל תֵּת פַּחְדְּךָ וְיִרְאָתְךָ עַל־פְּנֵי הָעַמִּים תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֲךָ וְרָגְזוּ וְחָלוּ מִפָּנֶיךָ: כו וָאֶשְׁלַח מַלְאָכִים מִמִּדְבַּר קְדֵמוֹת אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן דִּבְרֵי שָׁלוֹם לֵאמֹר: כז אֶעְבְּרָה בְאַרְצֶךָ בַּדֶּרֶךְ בַּדֶּרֶךְ אֵלֵךְ לֹא אָסוּר יָמִין וּשְׂמֹאול: כח אֹכֶל בַּכֶּסֶף תַּשְׁבִּרֵנִי וְאָכַלְתִּי וּמַיִם בַּכֶּסֶף תִּתֶּן־לִי וְשָׁתִיתִי רַק אֶעְבְּרָה בְרַגְלָי: כט כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ־לִי בְּנֵי עֵשָׂו הַיֹּשְׁבִים בְּשֵׂעִיר וְהַמּוֹאָבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָר עַד אֲשֶׁר־ אֵעֱבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֹתֵן לָנוּ: ל וְלֹא אָבָה סִיחֹן מֶלֶךְ חֶשְׁבּוֹן הַעֲבִרֵנוּ בּוֹ כִּי־הִקְשָׁה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־רוּחוֹ וְאִמֵּץ אֶת־לְבָבוֹ לְמַעַן תִּתּוֹ בְיָדְךָ כַּיּוֹם הַזֶּה: ס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כט עמ' 18)

שַׁבָּת חָזוֹן

הרה"ק מִבֶּרדִיטשׁוֹב אָמַר, שֶׁבְּ"שַׁבַּת חָזוֹן מַרְאִין לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל הַמַּקְדֵּשׁ דִּלְעָתִיד מָרָחוֹק" (׳חָזוֹן׳ מִלְּשׁוֹן מַחֲזֶה). וְיֵשׁ לְבָאֵר, שֶׁהוּא עַל־דֶּרֶךְ הַכָּרוּזִים הַשּׁוֹנִים שֶׁמַּכְרִיזִים לְמַעְלָה, שֶׁהַנְּשָׁמָה לְמַעְלָה שׁוֹמַעַת אוֹתָם, וְזֶה מַשְׁפִּיעַ גַּם עַל הַנְּשָׁמָה שֶׁבְּגוּף, כְּמַאֲמָר "מַזָּלַיְיהוּ חָזֵי". וְאַף כָּאן: הַ׳מַּזָּל׳ שֶׁל הַנְּשָׁמָה רוֹאֶה אֶת הַמְּקֻדָּשׁ, וּרְאִיָּה זוֹ פּוֹעֶלֶת עַל הָאָדָם לְמַטָּה.

שישי לא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רְאֵה הַחִלֹּתִי תֵּת לְפָנֶיךָ אֶת־סִיחֹן וְאֶת־אַרְצוֹ הָחֵל רָשׁ לָרֶשֶׁת אֶת־אַרְצוֹ:

לכ וַיִּצְא֨וֹ סִיחֹ֜ן לִקְרָאתֵ֗נוּ הוּא֙ וְכָל־עַמּ֔וֹ לַמִּלְחָמָ֖ה
יָהְצָֽה׃ לד וַיִּתְּנֵ֥הוּ יְהוָ֛ה אֱלֹהֵ֖ינוּ לְפָנֵ֑ינוּ וַנַּ֣ךְ אֹת֗וֹ
כתיב ואת־בנו קרי וְאֶת־בָּנָיו֙ וְאֶת־כָּל־עַמּ֔וֹ׃ לה וַנְּלְכֹּ֕ד
אֶת־כָּל־עָרָיו֙ בָּעֵ֣ת הַהִ֔וא וַנַּחֲרֵ֣ם׀ אֶת־כָּל־עִ֗יר
מְתִ֛ם וְהַנָּשִׁ֖ים וְהַטָּ֑ף לֹ֥א הִשְׁאַ֖רְנוּ שָׂרִֽיד׃ לו רַ֚ק
הַבְּהֵמָ֣ה בָּזַ֔זְנוּ לָ֖נוּ וּשְׁלַ֣ל הֶֽעָרִ֑ים אֲשֶׁ֥ר לָכָ֖דְנוּ׃
לז מֵֽעֲרֹ֣עֵ֔ר אֲשֶׁ֖ר עַל־שְׂפַ֣ת־נַ֑חַל אַרְנֹ֗ן וְהָעִיר
אֲשֶׁ֤ר בַּנַּ֙חַל֙ וְעַד־הַגִּלְעָ֔ד לֹ֥א הָיְתָ֖ה קִרְיָ֣ה אֲשֶׁ֑ר
שָׂגְבָ֥ה מִמֶּ֛נּוּ אֶת־הַכֹּ֖ל נָתַ֥ן יְהוָ֛ה אֱלֹהֵ֖ינוּ לְפָנֵֽינוּ׃
לח רַ֚ק אֶל־אֶ֣רֶץ בְּנֵֽי־עַמּ֔וֹן לֹ֥א קָרַ֖בְתָּ כָּל־יַ֣ד נַ֑חַל
יַבֹּ֕ק וְעָרֵ֖י הָהָ֑ר וְכֹ֖ל אֲשֶׁר־צִוָּ֥ה יְהוָ֖ה אֱלֹהֵֽינוּ׃
ג א וַנֵּ֣פֶן וַנַּ֔עַל דֶּ֖רֶךְ הַבָּשָׁ֑ן וַיֵּצֵ֨א עוֹג֙ מֶ֣לֶךְ־
הַבָּשָׁ֔ן לִקְרָאתֵ֖נוּ הוּא֙ וְכָל־עַמּ֔וֹ לַמִּלְחָמָ֖ה
אֶדְרֶֽעִי׃ ב וַיֹּ֤אמֶר יְהוָה֙ אֵלַ֣י אַל־תִּירָ֔א אֹת֥וֹ כִ֛י
בְּיָדְךָ֥ נָתַ֖תִּי אֹת֑וֹ וְאֶת־כָּל־עַמּ֣וֹ וְאֶת־אַרְצ֗וֹ
וְעָשִׂ֤יתָ לּוֹ֙ כַּאֲשֶׁ֣ר עָשִׂ֔יתָ לְסִיחֹ֥ן מֶֽלֶךְ־הָאֱמֹרִ֖י
אֲשֶׁ֥ר יוֹשֵׁ֖ב בְּחֶשְׁבּֽוֹן׃ ג וַיִּתֵּ֨ן יְהוָ֜ה אֱלֹהֵ֣ינוּ בְּיָדֵ֗נוּ
גַּם֙ אֶת־עוֹג֙ מֶ֣לֶךְ־הַבָּשָׁ֔ן וְאֶת־כָּל־עַמּ֑וֹ וַנַּכֵּ֣הוּ
עַד־בִּלְתִּ֥י הִשְׁאִֽיר־לוֹ֖ שָׂרִֽיד׃ ד וַנִּלְכֹּ֣ד אֶת־כָּל־
עָרָיו֮ בָּעֵת֒ הַהִ֗וא לֹ֤א הָיְתָה֙ קִרְיָ֔ה אֲשֶׁ֥ר
לֹא־לָקַ֖חְנוּ מֵאִתָּ֑ם שִׁשִּׁ֤ים עִיר֙ כָּל־חֶ֣בֶל אַרְגֹּ֔ב
מַמְלֶ֖כֶת עוֹג֥ בַּבָּשָֽׁן׃ ה כָּל־אֵ֨לֶּה֙ עָרִ֣ים בְּצֻר֔וֹת
חוֹמָ֥ה גְבֹהָ֖ה דְּלָתַ֣יִם וּבְרִ֑יחַ לְבַ֗ד מֵֽעָרֵי֙ הַפְּרָזִ֔י
הַרְבֵּ֖ה מְאֹֽד׃ ו וַנַּחֲרֵ֣ם אוֹתָ֔ם כַּאֲשֶׁ֥ר עָשִׂ֖ינוּ
לְסִיחֹ֣ן מֶֽלֶךְ־חֶשְׁבּ֑וֹן הַחֲרֵ֤ם כָּל־עִיר֙ מְתִ֣ם הַנָּשִׁ֔ים
וְהַטָּֽף׃ ז וְכָל־הַבְּהֵמָ֥ה וּשְׁלַ֖ל הֶֽעָרִ֑ים בַּזּ֥וֹנוּ לָֽנוּ׃
ח וַנִּקַּ֣ח בָּעֵ֣ת הַהִ֗וא אֶת־הָאָ֛רֶץ מִיַּ֥ד שְׁנֵֽי מַלְכֵ֖י
הָאֱמֹרִ֑י אֲשֶׁ֥ר בְּעֵ֛בֶר הַיַּרְדֵּ֖ן מִנַּ֣חַל אַרְנֹ֔ן עַד־הַ֖ר
חֶרְמֽוֹן׃ ט צִידֹנִ֖ים יִקְרְא֣וּ לְחֶרְמ֑וֹן שִׂרְיֹ֗ן וְהָאֱמֹרִי֙
יִקְרְאוּ־לוֹ֙ שְׂנִ֔יר׃ י כָּל֙ עָרֵ֣י הַמִּישֹׁ֔ר וְכָל־הַגִּלְעָ֖ד
וְכָל־הַבָּשָׁ֑ן עַד־סַלְכָ֥ה וְאֶדְרֶעִ֖י עָרֵ֥י מַמְלֶ֖כֶת עוֹג֥
בַּבָּשָֽׁן׃ יא כִּ֣י רַק־עוֹג֮ מֶ֣לֶךְ הַבָּשָׁן֒ נִשְׁאַ֣ר מִיֶּ֣תֶר

הָרְפָאִים֮ הִנֵּה֒ עַרְשׂוֹ֙ עֶרֶשׂ־בַּרְזֶ֔ל הֲלֹ֥ה הִ֖וא
בְּרַבַּ֣ת בְּנֵ֣י עַמּ֑וֹן תֵּ֚שַׁע אַמּ֣וֹת אָרְכָּ֔הּ וְאַרְבַּ֥ע
אַמּ֖וֹת רָחְבָּ֥הּ בְּאַמַּת־אִֽישׁ׃ יב וְאֶת־הָאָ֣רֶץ הַזֹּ֔את
יָרַ֖שְׁנוּ בָּעֵ֣ת הַהִ֑וא מֵֽעֲרֹעֵ֗ר אֲשֶׁר־עַל־נַ֙חַל֙ אַרְנֹ֔ן
וַחֲצִ֖י הַר־הַגִּלְעָ֣ד וְעָרָ֑יו נָתַ֙תִּי֙ לָרֽאוּבֵנִ֔י וְלַגָּדִֽי׃
יג וְיֶ֤תֶר הַגִּלְעָד֙ וְכָל־הַבָּשָׁ֔ן מַמְלֶ֖כֶת עוֹג֑ נָתַ֙תִּי֙
לַחֲצִ֣י שֵׁ֔בֶט הַמְנַשֶּׁ֖ה כֹּ֣ל חֶ֣בֶל הָאַרְגֹּ֑ב לְכָל־
הַבָּשָׁ֥ן הַהֽוּא יִקָּרֵ֖א אֶ֥רֶץ רְפָאִֽים׃ יד יָאִ֣יר בֶּן־
מְנַשֶּׁ֗ה לָקַ֤ח אֶת־כָּל־חֶ֙בֶל֙ אַרְגֹּ֔ב עַד־גְּב֖וּל
הַגְּשׁוּרִ֣י וְהַמַּעֲכָתִ֑י וַיִּקְרָ֨א אֹתָ֜ם עַל־שְׁמ֗וֹ אֶת־
הַבָּשָׁן֙ חַוֹּ֣ת יָאִ֔יר עַ֖ד הַיּ֥וֹם הַזֶּֽה׃

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (ספר השיחות תשמ"ט ב עמ' 612)

שַׁבָּת חֲזוֹן

הרה"ק מִבֶּרְדִּיטְשׁוֹב אָמַר, שֶׁבְּשַׁבָּת חֲזוֹן מַרְאִים לְכָל יְהוּדִי אֶת הַבַּיִת הַשְּׁלִישִׁי. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזֶּה נִתְגַּלָּה עַל יָדוֹ דַּוְקָא מִשּׁוּם שֶׁעֲבוֹדָתוֹ הָיְתָה לִפְעֹל אֶת הַגְּאֻלָּה, וּכְפִי שֶׁנִּרְמָז גַּם בִּשְׁמוֹ: לֵוִי יִצְחָק – שְׁנֵי הַשֵּׁמוֹת הֵם בְּחִינַת גְּבוּרָה, שֶׁהִיא שֹׁרֶשׁ הַגְּלוּיוֹת. אֲבָל בִּגְבוּרָה מִתְלַבֵּשׁ חֶסֶד נִסְתָּר, שֶׁלְּמַעְלָה מֵחֶסֶד גָּלוּי, וְכָךְ נַעֲשֶׂה לֵוִי – הִתְחַבְּרוּת עִם הַקָּבָ"ה, וְיִצְחָק – צְחוֹק וְשִׂמְחָה הַבָּאָה מֵ'אִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא'.

שביעי טו וְלִמְכִ֣יר נָתַ֔תִּי אֶת־הַגִּלְעָ֑ד׃ טז וְלָרֽאוּבֵנִ֥י
וְלַגָּדִ֖י נָתַ֣תִּי מִן־הַגִּלְעָ֑ד וְעַד־נַ֙חַל֙ אַרְנֹ֔ן תּ֖וֹךְ
הַנַּ֣חַל וּגְבֻ֑ל וְעַד֙ יַבֹּ֣ק הַנַּ֔חַל גְּב֖וּל בְּנֵ֥י עַמּֽוֹן׃
יז וְהָעֲרָבָ֞ה וְהַיַּרְדֵּ֣ן וּגְבֻ֗ל מִכִּנֶּ֙רֶת֙ וְעַד֙ יָ֣ם הָעֲרָבָ֔ה
יָ֖ם הַמֶּ֣לַח תַּחַ֔ת אַשְׁדֹּ֖ת הַפִּסְגָּ֑ה מִזְרָֽחָה׃ יח וָאֲצַ֥ו
אֶתְכֶ֛ם בָּעֵ֥ת הַהִ֖וא לֵאמֹ֑ר יְהוָ֣ה אֱלֹהֵיכֶ֗ם נָתַ֤ן
לָכֶם֙ אֶת־הָאָ֣רֶץ הַזֹּ֔את לְרִשְׁתָּ֖הּ חֲלוּצִ֣ים תַּעַבְר֑וּ
לִפְנֵ֣י אֲחֵיכֶ֗ם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל֙ כָּל־בְּנֵי־חָ֔יִל׃ יט רַ֚ק
נְשֵׁיכֶ֣ם וְטַפְּכֶ֔ם וּמִקְנֵכֶ֕ם יָדַ֖עְתִּי כִּי־מִקְנֶ֣ה רָ֑ב
לָכֶ֗ם יֵשְׁב֛וּ בְּעָרֵיכֶ֥ם אֲשֶׁר֙ נָתַ֣תִּי לָכֶ֔ם׃ כ עַ֚ד
אֲשֶׁר־יָנִ֣יחַ יְהוָ֔ה ׀ לַאֲחֵיכֶ֖ם כָּכֶ֑ם וְיָרְשׁ֣וּ גַם־הֵ֗ם
אֶת־הָאָ֙רֶץ֙ אֲשֶׁ֣ר יְהוָ֔ה אֱלֹהֵיכֶ֕ם נֹתֵ֥ן לָהֶ֖ם בְּעֵ֣בֶר
הַיַּרְדֵּ֑ן וְשַׁבְתֶּ֣ם אִ֔ישׁ לִירֻשָּׁת֖וֹ אֲשֶׁ֥ר נָתַ֖תִּי לָכֶֽם׃
כא וְאֶת־יְהוֹשֻׁ֣עַ צִוִּ֔יתִי בָּעֵ֥ת הַהִ֖וא לֵאמֹ֑ר עֵינֶ֙יךָ֙

הָרֹאֹת אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לִשְׁנֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה כֵּן־יַעֲשֶׂה יְהוָה לְכָל־הַמַּמְלָכוֹת אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר שָׁמָּה: כב לֹא תִירָאוּם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנִּלְחָם לָכֶם: ססס

ק"ה פסוקים, מלכי"ה סימן.

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרֵךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלַּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחֱמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות ט עמ' 30)

שַׁבָּת חֲזוֹן

בְּשַׁבָּת חֲזוֹן מַרְאִים לְכָל יְהוּדִי אֶת הַבַּיִת הַשְּׁלִישִׁי. וְהִנֵּה הַבַּיִת הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁכְּנֶגֶד יַעֲקֹב, בָּא אַחֲרֵי הָרִאשׁוֹן וְהַשֵּׁנִי, שֶׁכְּנֶגֶד אַבְרָהָם וְיִצְחָק, וְאַף שַׁבָּת חֲזוֹן קְשׁוּרָה לְפֶסַח, שֶׁכְּנֶגֶד אַבְרָהָם, וּלְשָׁבוּעוֹת, שֶׁכְּנֶגֶד יִצְחָק. פֶּסַח - הִיא הַשַּׁבָּת שֶׁלִּפְנֵי תִּשְׁעָה בְּאָב, שֶׁחָל תָּמִיד בְּאוֹתוֹ יוֹם שֶׁבּוֹ חָל הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח. שָׁבוּעוֹת – הַחַג שֶׁלְּפָנֶיהָ הוּא שָׁבוּעוֹת, וַהֲרֵי הַשְׁפָּעַת כָּל חַג נִמְשֶׁכֶת עַד לַחַג הַבָּא.

מפטיר כ עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ יְהוָה | לַאֲחֵיכֶם כָּכֶם וְיָרְשׁוּ גַם־הֵם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם נֹתֵן לָהֶם בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וְשַׁבְתֶּם אִישׁ לִירֻשָּׁתוֹ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם: כא וְאֶת־יְהוֹשֻׁעַ צִוֵּיתִי בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר עֵינֶיךָ הָרֹאֹת אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לִשְׁנֵי הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה כֵּן־יַעֲשֶׂה יְהוָה לְכָל־הַמַּמְלָכוֹת אֲשֶׁר אַתָּה עֹבֵר שָׁמָּה: כב לֹא תִירָאוּם כִּי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם הוּא הַנִּלְחָם לָכֶם: ססס

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כט עמ' 17)

שַׁבָּת חֲזוֹן

שַׁבָּת זוֹ נִקְרֵאת 'שַׁבָּת חֲזוֹן' עַל שֵׁם הַהַתְחָלַת הַהַפְטָרָה, "חֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ", שֶׁמְּדַבֶּרֶת בְּמִלֵּי דְּפוּרְעָנוּתָא. לְאִידָךְ, בְּשַׁבָּת זוֹ מַרְאִים לְכָל יְהוּדִי אֶת הַבַּיִת הַשְּׁלִישִׁי. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁאֵין כָּאן שְׁנֵי דְּבָרִים הֲפוּכִים, שֶׁכֵּן בַּחֻרְבָּן עַצְמוֹ 'רוֹאִים' כְּבָר אֶת הַבַּיִת הַשְּׁלִישִׁי, שֶׁהֲרֵי הַחֻרְבָּן הוּא 'עַל מְנָת לְתַקֵּן', לַעֲבוֹר מִ'בִּנְיָנָא דִּבַר נָשׁ' לְ'בִּנְיָנָא דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא'; וְנִמְצָא אֲפוֹא, שֶׁהוּא עַצְמוֹ בְּגֶדֶר בִּנְיָן.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א חָזוֹן מַרְאִית הַנְּבוּאָה שֶׁל יְשַׁעְיָהוּ בֶּן־אָמוֹץ (אָמוֹץ וַאֲמַצְיָה אַחִים הָיוּ) אֲשֶׁר חָזָה אוֹ עַל־יְהוּדָה וִירוּשָׁלָיִם בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה בִּימֵי עָזִיָּהוּ יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה בִּימֵי אַרְבַּעַת הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה נִיבָּא עַד שֶׁעָמַד מְנַשֶּׁה וְהָרְגוּ: ב שִׁמְעוּ שָׁמַיִם מַה שֶּׁאֲנִי מִתְרַעֵם עַל יִשְׂרָאֵל וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ כִּי יְהוָה דִּבֶּר וְלֹא מֵאֲלַי אֲנִי אוֹמֵר בָּנִים גִּדַּלְתִּי וְרוֹמַמְתִּי עַל כָּל הָאוּמּוֹת הַמְּדֻמּוֹנִים וְהֵם פָּשְׁעוּ בִי וְלֹא הֵשִׁיבוּ בְּגִמּוּלִי: ג יָדַע מַפִּיר שׁוֹר קֹנֵהוּ אֶת בְּעָלָיו וַחֲמוֹר הַמֵּכִל בְּיוֹתֵר יוֹדֵעַ מְקוֹם אֲבוּס שֶׁל בְּעָלָיו יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע לֹא אָבוּ לְדַעַת אוֹתִי, אַף שֶׁהַמָּה עַמִּי וַאֲנִי בְּעֻזָּרָתָם, עִם כָּל זֶה לֹא הִתְבּוֹנָן לֹא יִתְבּוֹנְנוּ לָדַעַת מַה טּוֹב לָהֶם: ד הוֹי | הַנְּבִיא מִתְאַנֵּחַ וְקוֹבֵל עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ מְאוֹ גּוֹי קָדוֹשׁ אֵיךְ נֶהְפְּכוּ לִהְיוֹת גּוֹי חֹטֵא עַם כֶּבֶד עָוֹן זֶרַע מְרֵעִים בָּנִים מַשְׁחִיתִים אֶת דַּרְכָּם אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת־יְהוָה נָאֲצוּ הִרְגִּיזוּ אֶת־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל נָזֹרוּ פָּרְשׁוּ לְלֶכֶת אָחוֹר לַאֲחוֹרֵיהֶם מֵאֲצֶל הַמָּקוֹם: ה עַל־מֶה תֻּכּוּ עוֹד מֵאַחַר שֶׁעֲדַיִן תּוֹסִיפוּ מוֹסִיפִים סָרָה לְסוּר מֵאַחֲרֵי הַמָּקוֹם,

הפטרה לפרשת דברים לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום ישעיה פרק א

א א חָזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶּן־אָמוֹץ אֲשֶׁר חָזָה עַל־יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם בִּימֵי עֻזִּיָּהוּ יוֹתָם אָחָז יְחִזְקִיָּהוּ מַלְכֵי יְהוּדָה: ב שִׁמְעוּ שָׁמַיִם וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ כִּי יְהוָה דִּבֶּר בָּנִים גִּדַּלְתִּי וְרוֹמַמְתִּי וְהֵם פָּשְׁעוּ בִי: ג יָדַע שׁוֹר קֹנֵהוּ וַחֲמוֹר אֵבוּס בְּעָלָיו יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנָן: ד הוֹי | גּוֹי חֹטֵא עַם כֶּבֶד עָוֹן זֶרַע מְרֵעִים בָּנִים מַשְׁחִיתִים עָזְבוּ אֶת־יְהוָה נִאֲצוּ אֶת־

שי למורא

א) חָזוֹן, עֵנְיַן רְאִיָּה בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה. **בֶּן אָמוֹץ,** אָמַר רַבִּי לֵוִי, דָּבָר זֶה מָסֹרֶת בְּיָדֵינוּ מֵאֲבוֹתֵינוּ, אָמוֹץ וַאֲמַצְיָה אַחִים הָיוּ. **אֲשֶׁר חָזָה,** אֲשֶׁר רָאָה בְּמַרְאֵה הַנְּבוּאָה. **מַלְכֵי יְהוּדָה,** בִּימֵי הַמְּלָכִים הָאֵלּוּ הָיָה מִתְנַבֵּא. (וּמְנַשֶּׁה מֶלֶךְ יְהוּדָה הָרָגוֹ). **ב) שִׁמְעוּ שָׁמַיִם,** שִׁמְעוּ מַה שֶּׁאֲנִי מִתְרַעֵם עַל יִשְׂרָאֵל. וְאָמַר "שִׁמְעוּ" בִּלְשׁוֹן רַבִּים, עַל שֵׁם שֶׁשִּׁבְעָה רְקִיעִים הֵם. **וְהַאֲזִינִי,** וְהַטֵּי אוֹזֶן לִשְׁמֹעַ. (וְאָמַר יְשַׁעְיָהוּ לְשׁוֹנוֹ בְּהֵפֶךְ מִמַּה שֶּׁאָמַר מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בְּפָרָשַׁת הָאֲזִינוּ "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם... וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ" (דברים לב,א). וְאָמְרוּ רז"ל בָּזֶה כַּמָּה דְּרָשׁוֹת, וְאַחַת מֵהֶן לְפִי שֶׁהָיָה מֹשֶׁה קָרוֹב לַשָּׁמַיִם, לְפִיכָךְ אָמַר "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם", וּלְפִי שֶׁהָיָה יְרֵחוֹק מִן הָאָרֶץ לְפִיכָךְ אָמַר "וְתִשְׁמַע הָאָרֶץ". אֲבָל יְשַׁעְיָהוּ אָמַר "שִׁמְעוּ שָׁמַיִם" לְפִי שֶׁהָיָה רָחוֹק מִן הַשָּׁמַיִם, וְאָמַר "וְהַאֲזִינִי אֶרֶץ" לְפִי שֶׁהָיָה קָרוֹב לָאָרֶץ. **כִּי ה' דִּבֶּר,** בְּלוֹמַר, לֹא מֵעַצְמִי אֲנִי אוֹמֵר, אֶלָּא דְּבַר ה' בְּפִי וְהוּא שְׁלָחַנִי לוֹמַר לָכֶם מַה שֶּׁאֹמַר לְהַלָּן. **בָּנִים גִּדַּלְתִּי וְרוֹמַמְתִּי,** גִּדַּלְתִּי אוֹתָם וְרוֹמַמְתִּים מֵעַל כָּל עַם. (גִּדַּלְתִּים בְּמַתָּן תּוֹרָתִי לָהֶם, וְרוֹמַמְתִּים בְּהַשְׁרָאַת שְׁכִינָתִי בְּתוֹכָם). **פָּשְׁעוּ בִי,** מָרְדוּ בִּי. **ג) יָדַע שׁוֹר קוֹנֵהוּ וגו',** הַשּׁוֹר יוֹדֵעַ וּמַכִּיר אֶת בְּעָלָיו אֲשֶׁר קָנָהוּ וּמַתָּקָנוֹ בַּחֲרִישָׁה בַּיּוֹם, וּמֵאֲחַר שֶׁהִרְגִּילוֹ בְּבָקָר, חֲרֵי הוּא כְּבָר יוֹדֵעַ בּוֹ וּמַכִּירוֹ וְנִשְׁמָע אֵלָיו. אֲבָל חֲמוֹר אָטוּם הוּא, וְאֵינוֹ מַכִּיר אֶת בְּעָלָיו אֶלָּא אֶת הָאֲבוּס שֶׁהוּא הַמָּקוֹם הַמְיֻחָד לְמַאֲכָלוֹ וְהוֹלֵךְ שָׁמָּה לְהַנָּאָתוֹ. **יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַע,** לֹא רָצוּ לְדַעַת אוֹתִי לִהְיוֹת נִשְׁמָעִים לִי. **עַמִּי לֹא הִתְבּוֹנָן,** אַף עַל פִּי שֶׁהֵם עַמִּי וַאֲנִי בְּעֻזָּרָתָם, עִם כָּל זֶה אֵינָם נוֹתְנִים לֵב לְהִתְבּוֹנֵן בָּזֶה. **ד) הוֹי גּוֹי חוֹטֵא,** יֵשׁ לְזַעֵק עַל עַם קָדוֹשׁ שֶׁנֶּהְפַּךְ לִהְיוֹת חוֹטֵא. **עַם כֶּבֶד עָוֹן,** וְעַם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "כִּי עַם קָדוֹשׁ אַתָּה" (דברים ז,ו), נֶהְפַּךְ לִהְיוֹת עַם כֶּבֶד עָוֹן, שֶׁעֲוֹנוֹתָיו רַבִּים וּכְבֵדִים. **זֶרַע מְרֵעִים,** הֵם הָיוּ "זֶרַע בֵּרֶךְ ה'" (ישעניה סה,כג), וְנֶהְפְּכוּ לִהְיוֹת רְשָׁעִים. **בָּנִים מַשְׁחִיתִים,** הֵם הָיוּ נִקְרָאִים "בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם" (דברים יד,א), וְנֶהְפְּכוּ לִהְיוֹת מַשְׁחִיתִים אֶת דַּרְכָּם. **נִאֲצוּ,** הִרְגִּיזוּ.

שי למורא

נָזְרוּ אָחוֹר, פֵּרְשׁוּ מַה׳ לְלֶכֶת לְאָחוֹר, כְּאָדָם שֶׁמְּמָאֵן לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי הַמְדַבֵּר אֵלָיו. **ה) עַל מֶה תַּכּוּ עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה,** עַל אוֹתָהּ עֲבֵרָה בְּעַצְמָהּ שֶׁלְּקִיתֶם עָלֶיהָ, עַל הָעֲבֵרָה הַהִיא בְּעַצְמָהּ תּוֹסִיפוּ עוֹד לַעֲשׂוֹת סָרָה לָסוּר מֵאַחֲרַי הקב״ה וּבְתוֹסֶפֶת אִסּוּר. וְאֵינְכֶם מִתְבּוֹנְנִים לַחֲשֹׁב הֲלֹא בְּשִׁבְילָהּ לָקִינוּ. **כָּל רֹאשׁ לָחֳלִי וְכָל לֵבָב דָּוֵי,** הֲלֹא עַל יְדֵי הַהַכָּאָה נִהְיֶה כָּל הָרֹאשׁ חוֹלֶה, וְכָל הַלֵּב בְּמַכְאוֹב. **ו) אֵין בּוֹ מְתֹם,** אֵין בּוֹ תְּמִימוּת וּשְׁלֵמוּת. **פֶּצַע וגו׳,** בְּמָקוֹם אֶחָד יֵשׁ פֶּצַע שֶׁהוּא מִמַּכַּת חֶרֶב, וּבְמָקוֹם אַחֵר חַבּוּרָה וכו׳. **וּמַכָּה טְרִיָּה,** מַכָּה שֶׁהִיא לַחָה תָּמִיד. **לֹא זֹרוּ,** לֹא יוֹעִיל לָהֶם שׁוּם פִּזּוּר שֶׁל אֲבָקוֹת מַרְפְּאוֹת. כְּלוֹמַר, לֹא נִרְפְּאוּ לְשׁוּב בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה. **וְלֹא חֻבָּשׁוּ,** וְלֹא שׂוּם תַּחְבּוֹשׁוֹת. **וְלֹא רֻכְּכָה בַּשָּׁמֶן,** וְלֹא רִפּוּי עַל יְדֵי שְׁמָנִים. כְּלוֹמַר, אֲפִלּוּ צַד הַרְחוֹר תְּשׁוּבָה אֵין בָּהֶם. **ז) אַרְצְכֶם שְׁמָמָה,** לָכֵן תִּהְיֶה אַרְצְכֶם שְׁמָמָה. **אַדְמַתְכֶם,** פְּרִי אַדְמַתְכֶם. **כְּמַהְפֵּכַת זָרִים,** בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יְבוֹאוּ אֵלֶיהָ אוֹיְבִים זָרִים וּרְחוֹקִים, שֶׁהֵם מְהַפְּכִים וּמַחֲרִיבִים אֶת הַכֹּל. **ח) כְּסֻכָּה בְכָרֶם,** כְּמוֹ סֻכָּה שֶׁעוֹשִׂים בְּכֶרֶם לְשָׁמְרוֹ עַד עֵת הַבָּצִיר, וְאַחַר הַבָּצִיר מַנִּיחִים אוֹתָהּ רֵיקָנִית. **כְּמִלּוֹנָה בְמִקְשָׁה,** כְּמוֹ מַחֲסֶה שֶׁעוֹשִׂים לְלֵינַת הַשּׁוֹמֵר בְּשָׂדֶה הַקִּשּׁוּאִים, כִּי אֶת הַקִּשּׁוּאִים שׁוֹמְרִים בָּעֶרֶב בַּלַּיְלָה מִפְּנֵי הַגַּנָּבִים וְלֹא מִפְּנֵי הָעוֹפוֹת כִּי קָשִׁים הֵם לַאֲכִילַת הָעוֹפוֹת. אֲבָל הַכֶּרֶם שׁוֹמְרִים גַּם בַּיּוֹם מִפְּנֵי הָעוֹפוֹת. **כְּעִיר נְצוּרָה,** כְּעִיר שֶׁצָּרוּ עָלֶיהָ וְעָשׂוּ סְכוֹת סָבִיב לָהּ בִּשְׁבִיל הַחַיָּלִים שֶׁמִּסְתַּתְּרִים בָּהֶם, וּכְשֶׁמִּסְתַּלְּקִים מִשָּׁם הֲרֵי הֵם מַנִּיחִים אֶת הַסְּכוֹת וְהוֹלְכִים. **ט) לוּלֵי ה׳ צְבָאוֹת הוֹתִיר לָנוּ שָׂרִיד כִּמְעָט,** אִם לֹא הָיָה הקב״ה מַשְׁאִיר לָנוּ בְּחַסְדּוֹ שְׁאֵרִית כְּחֻשְׁבּוֹן הַמְּעַט. **כִּסְדֹם הָיִינוּ וגו׳,** הָיִינוּ רְאוּיִים לִהְיוֹת כַּיּוֹם כִּסְדֹם וַעֲמוֹרָה מִבְּלִי שְׁאֵרִית. י) **קְצִינֵי סְדוֹם,** שָׂרִים שֶׁמַּעֲשֵׂיהֶם כִּסְדֹם. **יא) לָמָּה לִי רֹב זִבְחֵיכֶם,** כִּי לֹא צִוִּיתִי אֶתְכֶם עֲלֵיהֶם אֶלָּא כְּדֵי שֶׁתַּזְכִּירוּנִי וְתַעֲלוּנִי עַל לִבְבְכֶם תָּמִיד וְלֹא תֶּחֱטְאוּ. **מְרִיאִים,** בְּהֵמוֹת פְּטוּמוֹת וּשְׁמֵנוֹת. **וַעֲתוּדִים,** עִזִּים זְכָרִים. **לֹא חָפָצְתִּי,** הוֹאִיל וְאֵינְכֶם שָׁבִים אֵלַי. **יב) לִרְאוֹת פָּנָי,** בַּעֲלִיַּתְכֶם לְרֶגֶל. **רְמֹס חֲצֵרָי,** לִדְרֹךְ בְּרַגְלֵיכֶם כְּאִלּוּ בִּרְמִיסָה. **יג) מִנְחַת שָׁוְא,** כִּי הוֹאִיל וְאֵינָהּ לִי לְרָצוֹן, הֲרֵי הִיא מִנְחַת שָׁוְא, כִּי אֵין בָּהּ תּוֹעֶלֶת. **קְטֹרֶת תּוֹעֲבָה,** הַקְּטֹרֶת קָשֶׁה מִן הַמִּנְחָה נֶחְשֶׁבֶת לִי כְּתוֹעֵבָה. **חֹדֶשׁ וְשַׁבָּת קְרֹא מִקְרָא,** בֵּין בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ בֵּין בְּשַׁבָּת בֵּין בְּיָמִים הַמּוֹעָד אֲשֶׁר

עטרת מרים

הֲלֹא כְּבָר כָּל־רֹאשׁ מְזוּפָּק לַחֳלִי וְכָל־לֵבָב דַּוֵּי וְלָמָּה לֹא תְּבִינוּ: ו מִכַּף־רֶגֶל וְעַד־רֹאשׁ אֵין־בּוֹ מְתֹם מָקוֹם שָׁלֵם מֵאֵין מַכָּה, אֶלָּא יֵשׁ פֶּצַע מַכָּה פְּתוּחָה בְּמָקוֹם אֶחָד וְחַבּוּרָה חַבָּלָה בְּמָקוֹם אַחֵר **וּמַכָּה טְרִיָּה** לַחָה וּרְטוּבָה תָּמִיד עוֹד בְּמָקוֹם אַחֵר, הַנְּגָעִים הָאֵלֶּה **לֹא־זֹרוּ** לֹא פִּזֵּר עֲלֵיהֶם סַמְמָנִים הַמַּרְפְּאִים **וְלֹא חֻבָּשׁוּ** בְּמַטְלִית **וְלֹא רֻכְּכָה בַּשָּׁמֶן** לְרַכְּכָהּ: ז לָכֵן תִּהְיֶה אַרְצְכֶם שְׁמָמָה עָרֵיכֶם שְׂרֻפוֹת אֵשׁ פְּרִי אַדְמַתְכֶם לְנֶגְדְּכֶם בְּעֵינֵיכֶם תִּרְאוּ אֵיךְ זָרִים אֲכָלִים אוֹתָהּ וּשְׁמָמָה תִּהְיֶה הָאָרֶץ כְּמַהְפֵּכַת אוֹיְבִים זָרִים שֶׁאֵין חוֹשְׁשִׁים לְהַחֲרִיב הָאָרֶץ: ח וְנוֹתְרָה בַת־צִיּוֹן רַקְנִית מִיּוֹשֶׁבְתָּהּ כְּסֻכָּה בְכָרֶם שֶׁהַשּׁוֹמֵר אֵינוֹ יוֹשֵׁב בָּהּ בְּעֵת הַבָּצִיר כְּמִלּוֹנָה סָכָּה לְלַיְלָה בְּמִקְשָׁה בְּשָׂדֶה קִשָּׁאִים לְשָׁמְרָם מִפְּנֵי הַגַּנָּבִים, כְּעִיר נְצוּרָה מֵאוֹיְבִים וּכְשֶׁמִּסְתַּלְּקִים מֵעָלֶיהָ נִשְׁאָרִים חֲפוּפוֹת רֵיקָנִין: ט לוּלֵי אִם לֹא הָיָה יְהוָה צְבָאוֹת הוֹתִיר מְשִׁאִיר לָנוּ שָׂרִיד שְׁאֵרִית כְּמְעָט, כִּסְדֹם הָיִינוּ כִּלְיָנוּ כָּלִים לְעֲמֹרָה דָּמִינוּ מִבְּלִי שְׁאֵרִית מָה: (בָּזֶה הִשְׁלִים הָעִנְיָן, וּמַתְחִיל עִנְיָן חָדָשׁ, תּוֹכַחַת מְגוּלָּה אוֹדוֹת הַקַּרְבָּנוֹת וְהַמַּעֲשִׂים הַנִּרְצִים אֵצֶל ה׳, אֵיכוּת הַתְּשׁוּבָה וַעֲזִיבַת הַחַטָּא, וְיָמְשֵׁךְ עַד פֶּרֶק כ״א) י שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה קְצִינֵי שָׂרִים הַדּוֹמִים לְשָׂרֵי סְדֹם הַאֲזִינוּ תּוֹרַת אֱלֹהֵינוּ עַם עֲמֹרָה: יא לָמָּה לִי רֹב־זִבְחֵיכֶם יֹאמַר יְהוָה שָׂבַעְתִּי עֹלוֹת אֵילִים וְחֵלֶב מְרִיאִים וְדַם פָּרִים וּכְבָשִׂים וְעַתּוּדִים לֹא חָפָצְתִּי: יב כִּי תָבֹאוּ לֵרָאוֹת פָּנָי מִי־בִקֵּשׁ זֹאת מִיֶּדְכֶם רְמֹס חֲצֵרָי: יג לֹא תוֹסִיפוּ הָבִיא מִנְחַת־שָׁוְא קְטֹרֶת תּוֹעֵבָה הִיא לִי חֹדֶשׁ וְשַׁבָּת קְרֹא מִקְרָא לֹא־אוּכַל אָוֶן וַעֲצָרָה:

עטרת מרים

הָבִיא מִנְחַת־שָׁוְא שֶׁאֵין בָּהּ תּוֹעֶלֶת כִּי קְטֹרֶת הַעֲלָאַת עָשָׁן עַל הַמּוּבָחַ תּוֹעֵבָה הִיא לִי בֵּין בְּחֹדֶשׁ וְשַׁבָּת בֵּין בִּימֵי הַמּוֹעֵד אֲשֶׁר קָרָא מִקְרָא אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ מִקְרָא קֹדֶשׁ, וְאַתֶּם נֶעֱצָרִים לְפָנַי בַּהֲבָאַת קָרְבָּנוֹת לֹא־אוּכַל לִסְבוֹל הָאָוֶן וַעֲצָרָה עִבְּכָה שֶׁאַתֶּם נֶעֱצָרִים לְפָנַי: יד וְכִי חָדְשֵׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שָׂנְאָה נַפְשִׁי הָיוּ עָלַי לָטָרַח לִינִיעָה נִלְאֵיתִי אֲנִי עָיֵף נִשָּׂא לִסְבוֹל אוֹתָם: טו וּבְפָרִשְׂכֶם כַּפֵּיכֶם בְּעֵת הַתְּפִלָּה אַעְלִים עֵינַי מִכֶּם גַּם כִּי־תַרְבּוּ תְפִלָּה אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ לְפִי שֶׁיְּדֵיכֶם דָּמִים נְקִיִּים מָלֵאוּ: טז רַחֲצוּ הִזַּכּוּ הָסִירוּ בִּתְשׁוּבָה הָרֵעַ מַעַלְלֵיכֶם מִנֶּגֶד עֵינָי לְפִי שֶׁרוֹעַ מַעַלְלֵי גֶּבֶר עוֹמְדִים מוּל ה' לְקַטְרֵג עָלָיו חִדְלוּ מִנְעוּ הָרֵעַ מִלְּהָרַע אִישׁ לְאָחִיו: יז לִמְדוּ הֵיטֵב לְהֵטִיב מַעֲשֵׂיכֶם דִּרְשׁוּ חִקְרוּ הַמִשְׁפָּט לְדַעַת הַדִּין עַם מִי, אַשְּׁרוּ יַשְּׁרוּ חָמוּץ אֶת הַגְּזוּל, שִׁפְטוּ מִשְׁפַּט יָתוֹם רִיבוּ אַלְמָנָה כִּי הֵם הָעֲשׁוּקִים בְּרוֹב: מַדּוּעַ אֵינְכֶם שָׂבִים אֶל ה' מֵאֲשֶׁר הוֹרִיתִיכֶם? יח לְכוּ וְזִרוּ נָא אֶתְכֶם וְנִוָּכְחָה לָדַעַת מִי סָרַח עַל מִי וּמַדּוּעַ תְּרָאֲנוּ וְתִירְאוּ לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה יֹאמַר יְהוָה, הֲלֹא גַּם אִם־יִהְיוּ חַטֹּאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כְּחוּטִים בְּצֶבַע אְדוֹם כַּשֶּׁלֶג יִלְבִּינוּ אוֹתָם, גַּם אִם עֲוֹנוֹתֵיכֶם יַאְדִּימוּ כְּתוֹלָע הַשָּׁנִי, שְׁבוּ צוֹבְעִים צֶבַע אְדוֹם חָזָק כַּצֶּמֶר יִהְיוּ: יט אִם־תֹּאבוּ תִּרְצוּ וּשְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלִי, אָז טוּב הָאָרֶץ תֹּאכְלוּ: כ וְאִם־תְּמָאֲנוּ אִם תִּהְיוּ מְמָאֲנִים לִשְׁמוֹעַ אֲמָרַי וּמְרִיתֶם וְתַמְרוּ פִּי, בַּחֶרֶב תְּאֻכְּלוּ כִּי פִּי יְהוָה דִּבֵּר: כא הַנְּבִיא מְתָאוֹנֵן לוֹמַר אֵיכָהּ הָיְתָה לְזוֹנָה הַמִּסְקֶרֶת בְּבַעְלָהּ קִרְיָה נֶאֱמָנָה יְרוּשָׁלַיִם עִיר אֱמוּנָה מְלֵאתִי מִשְׁפָּט צֶדֶק יָלִין בָּהּ הַתְמִיד בָּהּ וְעַתָּה נֶהְפְּכוּ אֲנָשִׁים לִהְיוֹת מְרַצְּחִים: כב כַּסְפֵּךְ שֶׁל כֶּסֶף הָיָה לְסִיגִים אֲנָשִׁים לִהְיוֹת מְרַצְּחִים בְּעֵת שֶׁעָקַר הֲנָאָתוֹ לִשְׁפְּרוֹן מָהוּל מָזוּג בַּמָּיִם: כג שָׂרַיִךְ סוֹרְרִים וּמְעַוְּתִים הַיָּשָׁר וְחַבְרֵי מִתְחַבְּרִים עִם גַּנָּבִים כִּי הַגַּנָּבִים חוֹלְקִים עִמָּהֶם לְפִיכָךְ לֹא יֵיפְרוּ אוֹתָם, כֻּלּוֹ כְּלַל הַשָּׂרִים אֹהֵב לְקַבֵּל שֹׁחַד וּמַטִּים הַמִּשְׁפָּט וְרֹדֵף שַׁלְמֹנִים תַּשְׁלוּמִים, פְּגוֹן תְּזוֹנֵי בְּדִינִי וַאֲשַׁלֵּם לְךָ בְּדִינֵךְ יָתוֹם לָא יִשְׁפְּטוּ

שי למורא

תִּקְרְאוּ מִקְרָא קֹדֶשׁ וְאוֹתָם נֶעֱצָרִים לְפָנַי בַּהֲבָאַת קָרְבָּנוֹת. **לֹא אוּכַל אָוֶן וַעֲצָרָה,** לֹא אוּכַל לִסְבֹּל הָאָוֶן שֶׁבִּלְבַבְכֶם לַעֲבוֹדָה זָרָה בְּיַחַד עִם הָעֲצָרָה שֶׁאַתֶּם מִתְאַסְּפִים לְפָנַי. יד) **חָדְשֵׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם,** פֵּלוּסַר, זִבְחֵי חָדְשֵׁיכֶם וְזִבְחֵי מוֹעֲדֵיכֶם. **לָטָרַח,** בְּאִלּוּ הָיוּ מַשָּׂא כָּבֵד וּטְרָחָה לָשֵׂאת אוֹתָם. **נִלְאֵיתִי,** כְּמוֹ "יָגַעְתִּי". טו) **וּבְפָרִשְׂכֶם כַּפֵּיכֶם,** לְשׁוֹן תְּפִלָּה הוּא, כְּמוֹ "אֶפְרֹשׂ אֶת כַּפַּי אֶל ה'" (שמות ט,כט). **דָּמִים,** רְצִיחָה. **טז) רַחֲצוּ וגו',** עֶשֶׂר אַזְהָרוֹת שֶׁל לְשׁוֹן תְּשׁוּבָה יֵשׁ כָּאן (רַחֲצוּ, הִזַּכּוּ, הָסִירוּ, חִדְלוּ, לִמְדוּ, דִּרְשׁוּ, אַשְּׁרוּ, שִׁפְטוּ, רִיבוּ, לְכוּ), כְּנֶגֶד עֲשֶׂרֶת יְמֵי הַתְּשׁוּבָה, וּכְנֶגֶד עֲשָׂרָה פְּסוּקֵי מַלְכֻיּוֹת, וַעֲשָׂרָה פְּסוּקֵי זִכְרוֹנוֹת, וַעֲשָׂרָה פְּסוּקֵי שׁוֹפָרוֹת. **רַחֲצוּ,** פֵּלוּסַר, הָסִירוּ פִּתְמֵי הָעָוֹן בִּתְשׁוּבָה. יז) **לִמְדוּ הֵיטֵב,** לִמְדוּ לְהֵיטִיב מַעֲשֵׂיכֶם. **דִּרְשׁוּ מִשְׁפָּט,** לִדְרשׁ עַד שֶׁיֵּצֵא מִשְׁפַּט אֱמֶת. **אַשְּׁרוּ חָמוּץ,** יַשְּׁרוּ גָּזוּל, כְּלוֹמַר, לְהָשִׁיב הַגְּזֵלָה. **שִׁפְטוּ יָתוֹם,** דִּינוּ מִשְׁפַּט יָתוֹם, שֶׁאֵין לוֹ עוֹזֵר. **רִיבוּ אַלְמָנָה,** שֶׁאִם בָּא לְפָנֶיךָ מִשְׁפַּט אַלְמָנָה וְהוֹצֵאתוֹ לַאֲמִתּוֹ, עֲדַיִן לֹא יָצָאתָ יְדֵי חוֹבָתְךָ עַד שֶׁתְּרִיב בְּעַדָהּ לְבַעַל הַדִּין שֶׁכְּנֶגְדָּהּ וְתוֹצִיא מִתַּחַת יָדוֹ אֶת שֶׁהוּא חַיָּב לָהּ. יח) **לְכוּ נָא וְנִוָּכְחָה,** בּוֹאוּ בִּזְרִיזוּת לָשׁוּב אֶל ה' וְיִתְבָּרֵר לָנוּ כַּמָּה תִּקְוָה גְּדוֹלָה נָתַן לָנוּ. **כַּשָּׁנִים,** כְּאֹדֶם חִוֵּט הַשָּׁנִי. **כְּתוֹלָע,** מִן גַּרְעִינִים שֶׁצּוֹבְעִים בָּהֶם צֶבַע אְדֹם, וְיֵשׁ תּוֹלַעַת בְּכָל גַּרְעִין. **כַּצֶּמֶר,** כְּמוֹ צֶמֶר לָבָן וְנָקִי. יט) **אִם תֹּאבוּ וּשְׁמַעְתֶּם,** אִם תִּרְצוּ לִהְיוֹת נִכְנָעִים לִי לִשְׁמֹעַ בְּקוֹלִי. **תֹּאכְלוּ,** פֵּלוּסַר, וְלֹא הַזָּרִים יֹאוֹכְלִים. כ) **חֶרֶב תְּאֻכְּלוּ,** תִּהְיוּ נֶאֱכָלִים עַל יְדֵי הַחֶרֶב. כא) **לְזוֹנָה,** תּוֹעָה מֵעַל אֱלֹהֶיהָ. **קִרְיָה נֶאֱמָנָה וגו',** יְרוּשָׁלַיִם שֶׁהָיְתָה קִרְיָה נֶאֱמָנָה לַה' אֱלֹהֶיהָ, וְהָיְתָה מְלֵאָה מִשְׁפַּט צֶדֶק, וְעַתָּה נֶהְפְּכוּ אֲנָשֶׁיהָ לִהְיוֹת מְרַצְּחִים. כב) **לְסִיגִים,** פְּסֹלֶת שֶׁל כֶּסֶף נָתְנוּ בְּמָקוֹם כֶּסֶף. **סָבְאֵךְ,** יֵינֵךְ וּמַשְׁקֶה מְשֻׁבָּרִים שֶׁלָּךְ. **מָהוּל בַּמָּיִם,** מְעֹרָב בַּמַּיִם לְהַטְעוֹת הַבְּרִיּוֹת. כג) **סוֹרְרִים,** סָרִים מִדַּרְכֵי הַטּוֹבָה. **וְחַבְרֵי גַּנָּבִים,** וּמִתְחַבְּרִים עִם גַּנָּבִים. **כֻּלּוֹ,** כֻּלָּם כְּאֶחָד. **וְרֹדֵף שַׁלְמֹנִים,** הָאֶחָד מֵהֶם אוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ, הַצְדִּיקֵנִי הַיּוֹם בְּדִינִי, וּלְמָחָר אַצְדִּיקְךָ בְּדִינְךָ. הֲרֵי שֻׁכְּלָם רוֹדְפִים תַּשְׁלוּם גְּמוּלִים. **יָתוֹם לֹא יִשְׁפֹּטוּ,** לֹא יִשְׁפְּטוּ לְהַצִּילוֹ מִן הָעוֹשְׁקִים אוֹתוֹ. **וְרִיב אַלְמָנָה לֹא יָבוֹא**

שי למורא

אֲלֵיהֶם, בְּשַׁאלְתָּנָה פּוֹגֶשֶׁת יָתוֹם שֶׁיּוֹצֵא מֵהַשּׁוֹפֵט וְלֹא הוֹעִיל בְּלוּם, הֲרֵי הִיא חוֹזֶרֶת לַאֲחוֹרֶיהָ, וְאוֹמֶרֶת, וּמַה זֶּה שֶׁהוּא אִישׁ לֹא הוֹעִיל בְּלוּם, אֲנִי לֹא בְּלִי־שֶׁכֵּן.
כד) אֲבִיר יִשְׂרָאֵל, תְּקֻפּוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל. **הוֹי,** לְשׁוֹן קְרִיאָה וְהַכָּרָזָה. **כה)
וְאֶשֵּׁיבָה יָדִי עָלַיִךְ,** אָשִׁיב לְהַכּוֹת מַכָּה אַחַר מַכָּה עַד כְּלוֹת הַפּוֹשְׁעִים.
וְאֶצְרֹף כַּבֹּר סִיגָיִךְ, אֶסִיר מִמֵּךְ אֶת הַסִּיגִים כְּמוֹ שֶׁמְּסִירִים כִּתְמֵי הַבֶּגֶד עַל יְדֵי בּוֹרִית. **וְאָסִירָה כָּל בְּדִילָיִךְ,** וְאַפְרִיד אֶת הַבְּדִיל הַמְעֹרָב בַּכֶּסֶף, כְּלוֹמַר, הָרְשָׁעִים שֶׁבָּךְ. **כז)
בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה,** עַל יְדֵי שֶׁיִּהְיוּ בָהּ עוֹשֵׂי מִשְׁפָּט צֶדֶק, תִּפָּדֶה מֵעֲוֹנוֹתֶיהָ.
וְשָׁבֶיהָ בְּצְדָקָה, הַשָּׁבִים שֶׁיָּשׁוּבוּ אֶל צִיּוֹן מִן הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר נְפוּצוּ שָׁמָּה, יִהְיֶה בִּזְכוּת שֶׁיָּשׁוּבוּ לִהְיוֹת אַנְשֵׁי אֱמֶת וּצְדָקָה.

עטרת מרים

מִן הָעוֹשְׂקִים אוֹתוֹ **וְרִיב אַלְמָנָה** לֹא־יָבוֹא אֲלֵיהֶם כִּי יוֹדַעַת שֶׁלֹּא תּוֹעִיל:
כד **לָכֵן נְאֻם הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת אֲבִיר** חוֹזֵק שֶׁל **יִשְׂרָאֵל הוֹי** שֵׁם קְרִיאָה **אֶנָּחֵם** מִצָּרַי עַל הַפַּעַם שֶׁהִכְעַסְתִּנִי בְּמַעֲשֵׂיהֶם **וְאִנָּקְמָה** מֵאוֹיְבָי:
כה **וְאָשִׁיבָה יָדִי עָלַיִךְ** לְהַכּוֹתֵךְ פַּעַם אַחַר פַּעַם עַד **וְאֶצְרֹף** אֶסִיר **כַּבֹּר** כְּבוֹרִית הַמְנַקֶּה הַבֶּגֶד מִפְּתָמָיו **סִיגָיִךְ** הַפּוֹשְׁעִים שֶׁהֵם הַסִּיג מִתַּעֲרוֹבֶת עִם הַכְּשֵׁרִים **וְאָסִירָה כָּל־בְּדִילָיִךְ** בְּדִיל הַמְעוֹרָב בְּכֶסֶף, כְּלוֹמַר הָרְשָׁעִים שֶׁבָּךְ:
כו **וְאָשִׁיבָה** אַעֲמִיד **שֹׁפְטַיִךְ** כְּשֵׁרִים בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ כְּבָרִאשׁוֹנָה כְּמוֹ שֶׁהָיָה מֵאז **וְיֹעֲצַיִךְ** בְּדָבָרִים שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם כְּבַתְּחִלָּה **אַחֲרֵי־כֵן יִקָּרֵא לָךְ עִיר הַצֶּדֶק קִרְיָה נֶאֱמָנָה:**
כז **צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה וְשָׁבֶיהָ בִּצְדָקָה:**

צְבָאוֹת אֲבִיר יִשְׂרָאֵל הוֹי אֶנָּחֵם מִצָּרַי
וְאִנָּקְמָה מֵאוֹיְבָי: כה וְאָשִׁיבָה יָדִי עָלַיִךְ
וְאֶצְרֹף כַּבֹּר סִיגָיִךְ וְאָסִירָה כָּל־
בְּדִילָיִךְ: כו וְאָשִׁיבָה שֹׁפְטַיִךְ
כְּבָרִאשׁוֹנָה וְיֹעֲצַיִךְ כְּבַתְּחִלָּה אַחֲרֵי־כֵן
יִקָּרֵא לָךְ עִיר הַצֶּדֶק קִרְיָה נֶאֱמָנָה:
כז צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפָּדֶה וְשָׁבֶיהָ בִּצְדָקָה:

בִּצְדָקָה עַל יְדֵי שֶׁיְּצַדִּיקוּ מַעֲשֵׂיהֶם נֶגֶד קוֹנָם וּבוֹרְאָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק:
נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא
יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל
דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמַּח בִּמְהֵרָה
בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ,
בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ

מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ, יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

כג וָאֶתְחַנַּן אֶל־יְהוָה בָּעֵת הַהִוא לֵאמֹר: כד אֲדֹנָי יֱהוִה אַתָּה הַחִלּוֹתָ לְהַרְאוֹת אֶת־עַבְדְּךָ אֶת־גָּדְלְךָ וְאֶת־יָדְךָ הַחֲזָקָה אֲשֶׁר מִי־אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כְמַעֲשֶׂיךָ וְכִגְבוּרֹתֶךָ: כה אֶעְבְּרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְּבָנוֹן: (לוי) כו וַיִּתְעַבֵּר יְהוָה בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלָי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלַי רַב־לָךְ אַל־תּוֹסֶף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה: כז עֲלֵה רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְשָׂא עֵינֶיךָ יָמָּה וְצָפֹנָה וְתֵימָנָה וּמִזְרָחָה וּרְאֵה בְעֵינֶיךָ כִּי־לֹא תַעֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן הַזֶּה: כח וְצַו אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וְחַזְּקֵהוּ וְאַמְּצֵהוּ כִּי־הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה וְהוּא יַנְחִיל אוֹתָם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה: כט וַנֵּשֶׁב בַּגָּיְא מוּל בֵּית פְּעוֹר: פ ד א וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל שְׁמַע אֶל־הַחֻקִּים וְאֶל־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְלַמֵּד אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת לְמַעַן תִּחְיוּ וּבָאתֶם וִירִשְׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם נֹתֵן לָכֶם: ב לֹא תֹסִפוּ עַל־הַדָּבָר אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם וְלֹא תִגְרְעוּ מִמֶּנּוּ לִשְׁמֹר אֶת־מִצְוֹת יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם: ג עֵינֵיכֶם הָרֹאוֹת אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה בְּבַעַל פְּעוֹר כִּי כָל־הָאִישׁ אֲשֶׁר הָלַךְ אַחֲרֵי בַּעַל־פְּעוֹר הִשְׁמִידוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִקִּרְבֶּךָּ: ד וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם: (ישראל) ה רְאֵה | לִמַּדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי יְהוָה אֱלֹהָי לַעֲשׂוֹת כֵּן בְּקֶרֶב הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם בָּאִים שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ: ו וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם כִּי הִוא חָכְמַתְכֶם וּבִינַתְכֶם לְעֵינֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן אֶת כָּל־הַחֻקִּים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ רַק עַם־חָכָם וְנָבוֹן הַגּוֹי הַגָּדוֹל הַזֶּה: ז כִּי מִי־גוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ אֱלֹהִים קְרֹבִים אֵלָיו כַּיהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־קָרְאֵנוּ אֵלָיו: ח וּמִי גוֹי גָּדוֹל אֲשֶׁר־לוֹ חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים צַדִּיקִם כְּכֹל הַתּוֹרָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לִפְנֵיכֶם הַיּוֹם:

תחילת זמן קידוש לבנה:
יום רביעי בלילה, ו׳ מנחם אב

אגרות קודש

ב״ה, כ״ה מנ״א, ה׳תישי״א
ברוקלין, נ. י.

הרה״ח וו״ח אי״א נו״מ וכו׳ מוהר״ר מנחם זאב שי׳ שד״ר

שלום וברכה!

בטח הכל שלום אצלו... בשבוע העבר נתתי למדפיסים את ההקדמה להקובץ, ומה מאד נפלאתי להוודע, אשר עדיין לא קיבלו מכת״ר ההשלמות להקובץ. כי לפי דעתי הי׳ מן הראוי שיוציאוהו לאור לר״ח אלול הבע״ל הוא חודש החשבון והזהירות במצוות ודקדוקי מצוות.

... בפ״ע נשלחה לו החוברת שיצאה לאור ע״ד העסקנות הציבורית, ובטח יאשר קבלתה...

בברכה.

לוח זמנים לשבת פרשת דברים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	06:02	06:05	08:45	08:47	09:22	09:23	10:31	10:32	19:31	19:25	19:59	19:53	19:06	20:04
חיפה (ק)	05:58	06:02	08:42	08:44	09:20	09:21	10:30	10:30	19:36	19:30	20:01	19:55	19:01	20:06
ירושלים (ק)	05:59	06:03	08:42	08:44	09:20	09:21	10:29	10:30	19:35	19:29	19:58	19:52	18:51	20:03
תל אביב (ק)	06:00	06:04	08:44	08:46	09:21	09:23	10:31	10:32	19:33	19:28	20:01	19:54	19:09	20:05
אוסטריה, וינה (ק)	05:38	05:46	08:21	08:27	09:17	09:21	10:33	10:35	20:21	20:11	20:59	20:48	19:55	21:03
אוסטרליה, מלבורן (ח)	07:14	07:07	09:10	09:07	09:48	09:44	10:42	10:39	17:39	17:44	18:07	18:12	17:25	18:23
אוקראינה, אודסה (ק)	05:46	05:53	08:30	08:35	09:22	09:25	10:37	10:39	20:19	20:10	20:55	20:45	19:53	21:00
אוקראינה, דונייצק (ק)	05:13	05:21	07:56	08:02	08:52	08:55	10:07	10:09	19:55	19:45	20:33	20:22	19:29	20:37
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	05:23	05:31	08:06	08:12	09:02	09:06	10:18	10:20	20:07	19:57	20:46	20:34	19:41	20:50
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	05:43	05:52	08:24	08:31	09:25	09:29	10:41	10:44	20:38	20:28	21:18	21:06	20:11	21:23
אוקראינה, קייב (ק)	05:35	05:44	08:16	08:23	09:17	09:21	10:34	10:36	20:32	20:21	21:12	21:00	20:05	21:16
איטליה, מילאנו (ק)	06:15	06:22	08:59	09:04	09:50	09:53	11:04	11:06	20:45	20:36	21:18	21:08	20:19	21:22
אקוואדור, קיטו (ח)	06:17	06:16	08:46	08:46	09:16	09:15	10:19	10:18	18:23	18:22	18:46	18:45	18:04	18:54
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:41	07:35	09:42	09:39	10:19	10:15	11:14	11:11	18:19	18:23	18:46	18:50	18:04	19:01
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	08:45	08:37	10:36	10:32	11:16	11:12	12:09	12:06	18:57	19:03	19:28	19:34	18:44	19:45
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:12	06:18	08:57	09:00	09:40	09:42	10:52	10:53	20:11	20:04	20:42	20:34	19:47	20:47
ארה"ב, ברוקלין (ק)	05:59	06:05	08:43	08:47	09:28	09:30	10:40	10:42	20:03	19:56	20:35	20:27	19:39	20:40
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	05:59	06:05	08:44	08:48	09:28	09:31	10:41	10:42	20:04	19:56	20:36	20:28	19:40	20:40
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:31	06:38	09:16	09:20	10:03	10:05	11:16	11:17	20:44	20:35	21:17	21:08	20:19	21:21
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:45	06:48	09:27	09:29	10:04	10:05	11:13	11:13	20:10	20:05	20:36	20:30	19:48	20:41
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:08	06:13	08:52	08:55	09:31	09:33	10:41	10:42	19:46	19:40	20:15	20:08	19:23	20:20
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:50	06:53	09:32	09:33	10:06	10:07	11:14	11:15	20:03	19:58	20:28	20:23	19:41	20:34
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	05:53	05:59	08:38	08:42	09:23	09:26	10:36	10:37	20:01	19:53	20:33	20:25	19:36	20:37
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	06:23	06:29	09:08	09:12	09:52	09:55	11:05	11:06	20:27	20:19	20:59	20:51	20:03	21:03
ארה"ב, שיקגו (ק)	05:51	05:57	08:36	08:40	09:21	09:24	10:34	10:36	20:01	19:53	20:34	20:25	19:36	20:38
בוליביה, לה-פס (ח)	06:54	06:51	09:14	09:12	09:44	09:42	10:44	10:42	18:22	18:24	18:46	18:47	18:05	18:56
בלגיה, אנטוורפן (ק)	06:17	06:26	08:57	09:05	10:00	10:04	11:17	11:20	21:18	21:07	22:00	21:47	20:51	22:04
בלגיה, בריסל (ק)	06:18	06:27	08:59	09:07	10:01	10:05	11:18	11:20	21:17	21:06	21:58	21:46	20:50	22:02
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:38	06:34	08:51	08:49	09:23	09:21	10:21	10:19	17:52	17:54	18:12	18:14	17:36	18:24
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	06:25	06:21	08:39	08:36	09:11	09:08	10:09	10:07	17:36	17:38	18:01	18:03	17:20	18:13
בריטניה, לונדון (ק)	05:34	05:43	08:14	08:22	09:18	09:22	10:35	10:37	20:39	20:28	21:19	21:06	20:15	21:23
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	05:35	05:46	08:12	08:22	09:23	09:27	10:41	10:44	20:53	20:41	21:37	21:23	20:28	21:42
גרמניה, ברלין (ק)	05:36	05:46	08:15	08:24	09:22	09:26	10:40	10:43	20:49	20:37	21:30	21:17	20:21	21:34
גרמניה, פרנקפורט (ק)	06:03	06:12	08:45	08:52	09:45	09:49	11:02	11:04	20:58	20:47	21:38	21:26	20:31	21:42
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:42	06:38	08:53	08:50	09:26	09:23	10:23	10:21	17:51	17:53	18:10	18:12	17:35	18:22
הודו, מומבאי (ח)	06:17	06:19	08:56	08:57	09:29	09:29	10:35	10:35	19:11	19:07	19:36	19:32	18:50	19:41
הודו, פונה (ח)	06:14	06:16	08:53	08:54	09:25	09:26	10:32	10:31	19:06	19:03	19:31	19:27	18:45	19:37
הונגריה, בודפשט (ק)	05:29	05:37	08:13	08:19	09:07	09:11	10:22	10:24	20:08	19:59	20:46	20:35	19:42	20:50
טורקיה, איסטנבול (ק)	06:02	06:08	08:47	08:51	09:32	09:35	10:45	10:46	20:09	20:01	20:41	20:33	19:45	20:46
יוון, אתונה (ק)	06:34	06:39	09:18	09:21	10:00	10:02	11:12	11:13	20:28	20:20	20:58	20:50	20:04	21:03
מולדובה, קישינב (ק)	05:52	05:59	08:36	08:41	09:29	09:32	10:44	10:46	20:28	20:19	21:05	20:54	20:02	21:09

לוח זמנים לשבת פרשת דברים בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:14	06:16	08:53	08:54	09:26	10:32	10:32	19:08	19:05	19:33	19:29	18:47	19:39	
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	07:40	07:31	09:23	09:18	10:06	10:01	10:57	10:53	17:31	17:38	18:05	18:11	17:19	18:24
נפאל, קטמנדו (ח)	05:30	05:33	08:12	08:14	08:48	08:49	09:56	09:57	18:48	18:43	19:15	19:10	18:26	19:20
סינגפור, סינגפור (ח)	07:05	07:05	09:36	09:36	10:06	10:05	11:09	11:08	19:15	19:14	19:38	19:37	18:56	19:46
פולין, ורשא (ק)	05:07	05:16	07:46	07:54	08:52	08:56	10:10	10:12	20:16	20:04	20:58	20:45	19:48	21:02
פרו, לימה (ח)	06:25	06:22	08:47	08:46	09:17	09:16	10:18	10:16	18:03	18:04	18:27	18:27	17:46	18:36
צרפת, ליאון (ק)	06:31	06:39	09:15	09:21	10:07	10:10	11:21	11:23	21:01	20:51	21:36	21:26	20:35	21:40
צרפת, פריז (ק)	06:33	06:41	09:15	09:22	10:12	10:16	11:28	11:30	21:21	21:11	21:58	21:47	20:54	22:02
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:53	05:53	08:26	08:25	08:56	08:55	09:59	09:58	18:11	18:09	18:34	18:32	17:52	18:41
קנדה, טורונטו (ק)	06:14	06:20	08:58	09:03	09:46	09:49	11:00	11:01	20:35	20:26	21:06	20:57	20:10	21:10
קנדה, מונטריאול (ק)	05:46	05:53	08:30	08:35	09:21	09:24	10:35	10:37	20:15	20:05	20:49	20:39	19:49	20:53
קפריסין, לרנקה (ק)	06:00	06:04	08:44	08:46	09:23	09:25	10:34	10:35	19:42	19:36	20:11	20:04	19:19	20:16
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	05:17	05:28	07:49	08:01	09:07	09:12	10:27	10:30	20:46	20:33	21:32	21:18	20:17	21:37
רוסיה, מוסקבה (ח)	04:46	04:58	07:14	07:29	08:39	08:44	09:59	10:02	20:26	20:13	21:11	20:56	19:57	21:16
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	05:08	05:15	07:51	07:57	08:45	08:48	10:00	10:02	19:45	19:36	20:22	20:12	19:19	20:26
שוויץ, ציריך (ק)	06:12	06:20	08:56	09:01	09:50	09:53	11:05	11:07	20:55	20:45	21:27	21:17	20:29	21:31
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:04	06:05	08:41	08:41	09:12	09:12	10:17	10:17	18:44	18:41	19:08	19:05	18:23	19:14

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם! משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח – התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנֻיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00538
07/08/2016

P.P.
שולם
1949
תל אביב

2304-3377

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים